

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΥΓΕΡΙΝΟΥ ΣΓΟΥΡΙΑΗ

Η ΠΕΡΑΜΟΣ

ΤΗΣ ΚΥΖΙΚΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ · ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ · ΧΡΟΝΙΚΑ - ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΕΡΑΜΙΩΝ - ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1968

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΧΗ, ΑΓΑΘΗ,

ΕΔΟΞΕ ΤΗ, ΑΚΑΔΗΜΙΑ, ΑΘΗΝΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΣΓΟΥΡΙΔΗΝ

ΕΠΑΙΝΕΣΑΙ

ΕΦ' Ω, ΣΥΝΕΓΡΑΨΕ ΠΟΝΗΜΑΤΙ

"Η ΠΕΡΑΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΖΙΚΟΥ"

ΑΝΕΙΠΕΙΝ ΔΕ ΤΟΝ ΕΠΑΙΝΟΝ ΕΝ ΤΗ, ΠΑΝΗΓΥΡΕΙ ΜΗΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ
ΔΕΚΑΤΗ, ΕΠΙ ΕΙΚΑΔΙ ΕΤΟΥΣ ΕΒΔΟΜΗΚΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ
ΚΑΙ ΧΙΛΙΟΣΤΟΥ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

A handwritten signature in dark ink, appearing to be the name of the President of the Academy.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

A handwritten signature in dark ink, appearing to be the name of the General Secretary of the Academy.

Πατρώα γῆ, τῆς μοίρας ὀλοκαύτωμα,
τὸ χέρι μας μιά φλόγα σου ἔχει πάρει
καὶ τῆς ἐλπίδας ἄναψε ἐδῶ
τὸ ἀκοίμητο λυχνάρι.

Τριγύρω του οἱ ψυχές μας παραστέκουνε
ὀλόρθες Ἑστιάδες καὶ ἀγρυπνᾶνε
καὶ θησαυροὺς φυλάνε
τοὺς δρύλους, τὰ ἱερά.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΖΑΣ

1970

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΕΡΑΜΙΩΝ - ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ

ΤΙΜΗΤΙΚΟΝ ΔΙΠΛΩΜΑ

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΕΡΑΜΙΩΝ - ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΝ ΤΗΣ 14ης ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1970 ΠΡΟΤΑΣΕΙ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΝΕΚΗΡΥΞΕΝ ΟΜΟΦΩΝΩΣ ΤΟΝ

Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Ο Ν Α Υ Γ Ε Ρ Ι Ν Ο Υ Σ Γ Ο Υ Ρ Ι Δ Η Ν
ΕΠΙΤΙΜΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟΝ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΙΣ ΕΝΔΕΙΞΙΝ ΤΙΜΗΣ ΚΑΙ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΤΩΝ ΣΥΜΠΑΤΡΙΩΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΔΙΑ ΤΑΣ ΚΑΤΑ ΚΑΙΡΟΥΣ ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΑΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΝΗΜΕΙΩΔΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗΝ ΥΠ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ «Η ΠΕΡΑΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΖΙΚΟΥ» ΑΝΕΚΤΙΜΗΤΟΥ ΚΕΙΜΗΛΙΟΥ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΕΣΑΕΙ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΕΙΡΑΣ ΠΕΡΑΜΟΥ ΤΗΣ ΚΥΖΙΚΟΥ

ΕΦ Ω ΚΑΙ ΑΠΟΝΕΜΕΙ ΑΥΤΩ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΙΜΗΤΙΚΟΝ ΔΙΠΛΩΜΑ

Ο Πρόεδρος

Ε. Παπαναστασίου

Εν Αθήναις τῇ 07 Φεβρουαρίου 1970

Ο Γεν. Γραμματεὺς

Ν. Α. Ζαχαρίας

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΑΥΤΟ
ΑΦΙΕΡΩΝΩ
ΣΑΝ ΕΥΛΑΒΙΚΟ
ΑΙΩΝΙΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ
ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ

ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΜΟΥ

ΑΥΓΕΡΙΝΟΥ

ΚΑΙ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΛΑΣ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΣΕΧΑΣΤΗΣ

ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΜΟΥ

ΠΕΡΑΜΟΥ

ΚΕΝΤΡΟΝ

ΚΩΝ/ΠΟΛΙΤΩΝ

ΤΥΧΗ ΑΓΑΘΗ

ΕΔΟΞΕ ΤΩ, «ΚΕΝΤΡΩ ΚΩΝ/ΠΟΛΙΤΩΝ»

ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΣΓΟΥΡΙΔΗΝ ΕΚ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ

ΤΙΜΗΣΑΙ

ΑΝΘΩΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ
ΔΙΕΠΟΝΗΣΑΤΟ ΩΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

ΑΝΕΙΠΕΝ ΔΕ ΤΑΣ ΤΙΜΑΣ ΕΝ ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙ ΕΝ ΤΗ ΛΙΘΟΥΣΗ ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΗΝΟΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ ΕΙΚΟΣΤΗ, ΕΚΤΗ,
ΕΤΟΥΣ ΕΒΔΟΜΗΚΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΕΝΕΑΚΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΧΙΛΙΟΥΣΤΟΥ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΧΡΗΣΟΣ ΕΥΕΛΠΙΔΗΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΑΥΡΗΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΕΡΑΜΙΩΝ - ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ

Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΕΡΑΜΙΩΝ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ παραδίδει σήμερα στους αγαπητούς συμπατριώτες του Περαμίου, συγκεντρωμένη μέσα σ' αυτό το βιβλίο, την αξιόλογη πνευματική εργασία του έκλεκτου λογίου συμπατριώτου μας κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΥΓΕΡΙΝΟΥ ΣΓΟΥΡΙΔΗ, σάν ένα εύλαβικό και αιώνιο μνημόσυνο στην αξέχαστη γενέτειρά μας Πέραμο.

Μέσα στις σελίδες του βιβλίου, οι σημερινοί, ηλικιωμένοι πιά, Περαμιώτες, θά ξαναζωντανέψουν στη μνήμη τους τις χαρές και τις λύπες που τις έχουν ζήσει, και οι νεώτεροι θά έχουν μιιά εικόνα του τί ήταν ή Πέραμος, ή ζουλεμένη κωμόπολη, πάνω στη Χερσόνησο τής Κυζίκου, απ' όπου ξεκίνησαν οι πατεράδες τους, και θά είναι περήφανοι για την καταγωγή τους.

Με την έκδοση αυτού του βιβλίου ο Σύλλογος πιστεύει ότι ξεπληρώνει ένα ιερό χρέος στη μνήμη τής λατρευτής γενέτειρας και παράλληλα συμβάλλει στην προβολή του ελληνικού πολιτισμού, που άνηθε πάνω στη Μικρά Άσία, την προαιώνια κοιτίδα τής φυλής μας, απ' όπου τόσο τραγικά ξεριζωθήκαμε.

Άλλά και ο Γεώργιος Σγουρίδης, με τό περισπούδαστο αυτό έργο του, που θά φωτίξη σάν φάρος τά περασμένα και τά τωρινά τής άλησμόνητης πατρίδας μας, έστησε μνημείο έσαει τής Περάμου, που θά τον εύγνωμονή αιώνια για την πολύτιμη αυτή προσφορά του.

Τό βιβλίο αυτό που είναι, έκτός των άλλων, και ένα θαυμάσιο λεύκωμα φωτογραφιών από την ζωή τής Περάμου, δέν πρέπει να λείψη από καμμιά Περαμιώτικη οικογένεια, αλλά και όσοι κατάγονται από τη μεγάλη περιοχή τής Μητροπόλεως Κυζίκου, θά εύρουν μέσα στις σελίδες του έναν αντίλαλο από τά δικά τους χωριά, που έχουν την ίδια ιστορία, τά ίδια ήθη και έθιμα και την ίδια μοίρα στη μεγάλη έθνική συμφορά.

Ό έξαιρετος συμπατριώτης μας κ. Γεώργιος Σγουρίδης, που με τά κατά καιρούς δλοζώντανα ιστορικά και λαογραφικά δημοσιεύματά του έβγαλε από τη λησμονιά την Πέραμο και την ανάστησε στις ψυχές των Περαμιωτών και τώρα, με τη συγγραφή αυτού του βιβλίου, μάς χαρίζει μιιά ολοκληρωμένη εικόνα τής αξέχαστης γενέτειρας, πρέπει να είναι περήφανος γι' αυτό τό μεγάλο πατριωτικό έργο του, αλλά και για τις άλλες πολύτιμες πρòς την παλιά και την καινούργια πατρίδα μας υπηρεσίες του, που προσέφερε πάντοτε με άπέραντη αγάπη και στοργή, δουλεύοντας ακούραστα, χωρίς καμμιά ιδιοτέλεια. Σάν δίκαιο φόρο τιμής ο Σύλλογος Περαμιών Κυζικηνών και οι άπανταχοϋ Περάμιοι του έκφράζουν σήμερα την άπειρη εύγνωμοσύνη τους.

Στόν αγαπητό και έξαιρετο συμπατριώτη μας άνήκει άνεπιφύλακτα ό έπαινος και ή δάφνη τής άναγνωρίσεως.

Ό Σύλλογος εύχαριστεί έπίσης όλους όσοι με την οικονομική ενίσχυσή τους έβοήθησαν στην πραγματοποίηση αυτού του σκοπού.

Άθήναι, Νοέμβριος 1968

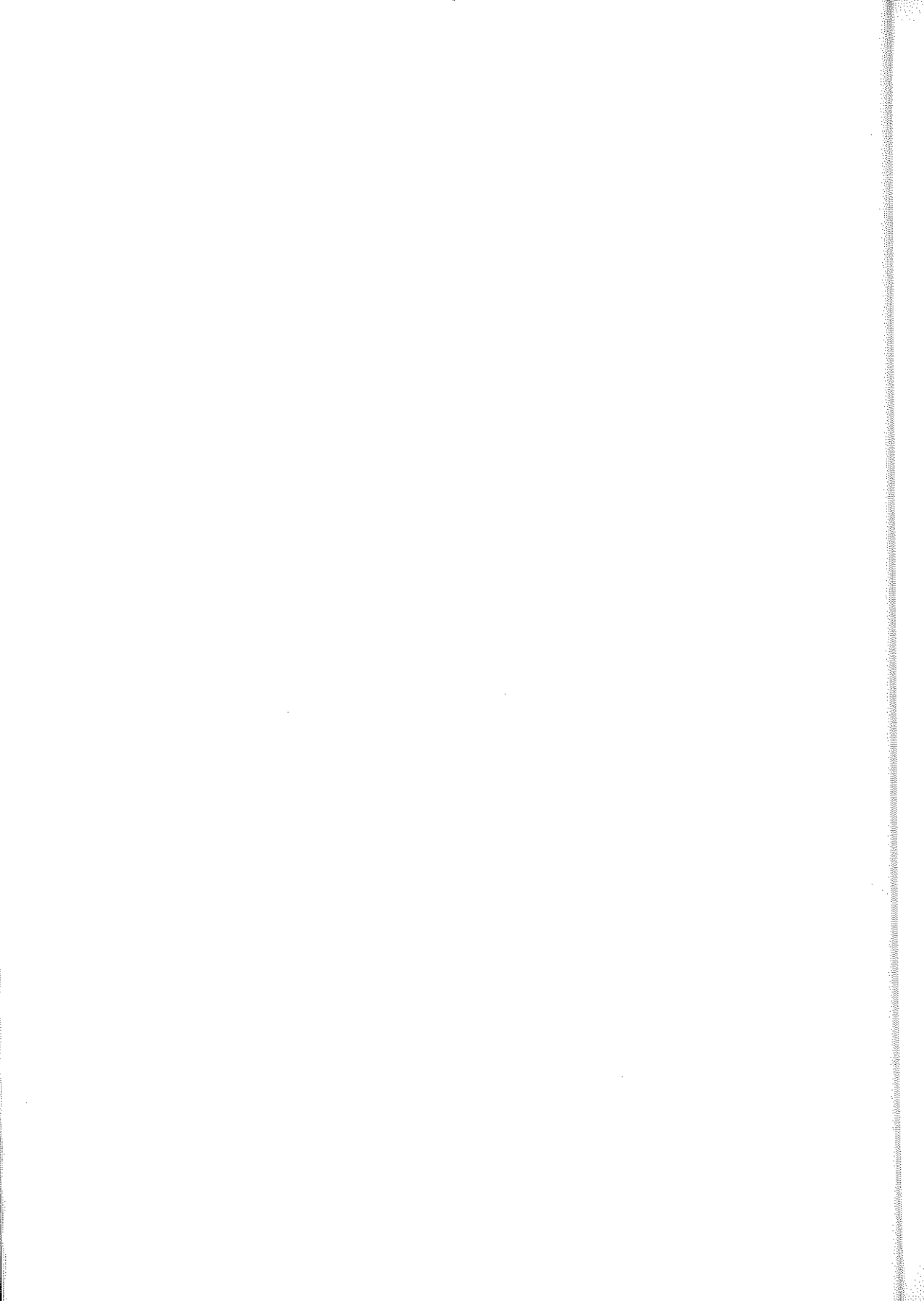
Έντολή Διοικητικού Συμβουλίου

Ό Πρόεδρος

ΕΜΜ. ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Ό Γεν. Γραμματέϋς

ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΣΓΟΥΡΙΔΗΣ

ΕΝΑΣ «ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΣ»,

ΠΡΟΛΟΓΟΣ κ. ΝΙΚΟΥ Ε. ΜΗΛΙΩΡΗ

ΣΤΥΧΝΑ γίνεται συζήτηση, εάν, προκειμένου περί τῶν Ἑλληνικῶν πολιμάτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πού κατεστράφησαν κατά τὸ ὀλέθριο φθινόπωρο τοῦ 1922, πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖται ὁ ὄρος «χαμένες πατρίδες» καὶ ἔντονη στίς περιπτώσεις αὐτὲς σημειώνεται ἡ ἀντίδραση ὀρισμένων, ἐναντίον ἐκείνων πού τὸν χρησιμοποιοῦν. Πολὺ συγκινητικὴ εἶναι χωρὶς ἄλλο ἡ ἀντίδραση αὐτὴ καὶ ἐξηγεῖται ψυχολογικά ἀδυνατοῦν, ὅσοι τὴν ἐκδηλώνουν, νὰ τὸ παραδεχτοῦν, ὡς ὀριστικὸ καὶ ἀνεπανόρθωτο, τὸ ἀποτέλεσμα τῶν γεγονότων τοῦ 1922. Ὑπάρχει βέβαια καὶ ἡ ἀπολογία τῶν ἄλλων. Εἶναι πολὺ φανερό τὸ τραγικὸ περιεχόμενον τῆς φράσεως «χαμένη πατρίδα», μιὰ φράση πού καὶ πόνο πολὺ ἐκφράζει καὶ πολλὴ συγκίνηση. Καὶ ἀκόμη νὰ ποῦμε καὶ τοῦτο· ὅτι λέμε χαμένο δὲν σημαίνει ὅτι δὲν μπορεῖ καὶ νὰ βρεθῇ κάποτε. Ἡ νοσταλγία, τὸ κοινὸ σ' ὅλους μας συναίσθημα, τὸ ἄλλος γιὰ ἕναν νόστο, κάποιον γυρισμὸ στὴν πατρίδα γῆ, τονίζει καὶ προσδοκᾷ.

Ἄλλο ὅμως εἶναι τὸ σπουδαιότερο· τὸ οὐσιαστικώτερα συντελεστικὸ σὲ κείνο πού ποθοῦμε ὅλοι μας πραγματικά· νὰ μὴν ξεχαστοῦν αὐτοὶ οἱ τόποι ὅπου γεννηθήκαμε, ὅπου περάσαμε τὴν πρώτη περίοδο τῆς ζωῆς μας· νὰ μὴ σβῆση στὴ ροὴ τοῦ χρόνου, ἡ ἠθικὴ, ἡ πνευματικὴ, ἡ πολιτιστικὴ τῶν παράδοσης.

Σὲ τοῦτο τὸ σκοπὸ «ἀφιερῶθησαν» μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ξεριζωμένους τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς· ἔγινε γι' αὐτοὺς ἔργο ζωῆς. Καὶ σ' αὐτούς, στὴν ἰδεολογικὴ τους πίστη, στὴν ἐπιμονὴ των, στὸν ἀκατάβλητο ζῆλο των, σὲ θυσίες τους ἠθικὰ καὶ ψυχικὰ καὶ σὲ θυσίες ὕλικὰς συχνότατα, στὴν ἀποκλειστικὴ τους πρωτοβουλία, ὀφείλει καὶ ὁ κόσμος τῶν ξεριζωμένων τῆς Μεγάλης Καταστροφῆς καὶ τὸ ἔθνος γενικώτερα, κάποια βιβλία, μελέτες ἢ συλλογὲς ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ, πού θὰ διατηρήσουν ζωντανὴ τὴ μνήμη ὀρισμένων ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς Κοινότητες τῆς Ἀνατολῆς, μεγάλων κέντρων ἢ μικρῶν χωριῶν. Χωρὶς τὶς ἐργασίες αὐτὲς, χωρὶς τὰ βιβλία αὐτά, θὰ ἐπικρατοῦσε ὀπωσδήποτε στὸ μέλλον μιὰ ἀκαθόριστη, μᾶλλον συγκεχυμένη ἰδέα γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τῶν χώρων ἐκείνων· πολλῶν καὶ τὰ ὀνόματα ἀκόμη, χωριῶν καὶ κομποπόλεων ἢ καὶ πόλεων ἴσως μεγαλυτέρων, θὰ ἔχουν ξεχαστῆ ἀσφαλῆστατα· ἀπόδειξη τὸ πόσο λίγα ἢ καὶ καθόλου γιὰ τόσα ἀπὸ αὐτὰ ἀναφέρουν καὶ σήμερα οἱ Ἑλληνικὲς Ἐγκυκλοπαιδεῖες καὶ τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά. Ἕνας τέτοιος «ἀφιερῶμενος» καὶ ὁ Γιώργος Σγουριδῆς· ὁ μεγάλος

καημός τῆς ζωῆς του, ἡ πατρίδα του, τὸ «χωριό» του, ἡ Πέραμος τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου.

Χρόνια τὸν ξέρομε καὶ τὸν χαϊρόμαστε καὶ τὸν καμαρώνουμε καὶ συγκινοῦμαστε ἀπὸ τὸ ὠραῖο πάθος του· συγκεντρώνει στοιχεῖα ἱστορικά καὶ λαογραφικά, δημοσιεύει ἄρθρα σὲ ἐφημερίδες, ὀργανώνει συγκεντρώσεις ὅπου μᾶς μιᾶ μὲ λαχτάρα, ἢ βάζει ἄλλους, ἀπὸ τοὺς παλαιότερους συμπατριῶτες του, νὰ μᾶς τραγουδήσουν τραγούδια τοῦ καιροῦ των· κρατᾶ ἔτσι ἄσβεστη ὡς σήμερα τὴ φλόγα τῆς μνήμης τοῦ μαρτυρικοῦ καὶ πολυαγάπητου τόπου του.

Καὶ τώρα σὰν λαμπρὸ ἀποκορύφωμα τῶν μακροχρόνιων προσπαθειῶν του ἔχουμε τὸ βιβλίον αὐτό. Καταλαβαίνω πόσο βαθειὰ νοιώθει τὴν ἰκανοποίησιν γι' αὐτὸ τὸ ἐπίτευγμα.

Ἡ Πέραμος του θὰ μείνῃ· θὰ τὴ μάθουν σὲ πολλὰ καὶ οἱ ἄλλοι σύγχρονοὶ μας Ἕλληνες· θὰ ἐνημερωθοῦν ὅσο τῆς ἀξίζει σὲ πλείστες σημαντικὲς λεπτομέρειες τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ζωῆς της· δὲν θὰ τὴν ξεχάσουν οἱ ἀπόγονοὶ μας· οἱ γενεές τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων.

Εἶναι ἔργο ἀγάπης καὶ πόνου καὶ αὐτὸ τὸ βιβλίον ἑνὸς Μικρασιάτη «ἀφιερωμένου», ἀλλὰ εἶναι καὶ ἔργο εὐσυνειδησίας· πρόκειται γιὰ ἓνα ἐπὶ πλέον στοιχεῖον ποὺ πρέπει νὰ τονισθῇ μάλιστα ἰδιαίτερα. Οἱ εἰδικοί ἐπιστήμονες ποὺ τυχόν, γιὰ ὁποιαδήποτε μελέτη, θὰ θελήσουν νὰ τὸ συμβουλευτοῦν, ἢμποροῦν νὰ εἶναι βέβαιοι γιὰ τὴν ἀκρίβεια, γιὰ τὸν ἐπιμελημένο καὶ σοβαρὸ ἔλεγχο τῶν πληροφοριῶν ποὺ περιέχει· σὲ διάφορες περιπτώσεις τὸ ἔχω προσωπικὰ ἀντιληφθῆ.

Ἡ «Πέραμος», τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ Γιώργου Σγουριῆ, εἶναι καὶ τοῦτο ἓνα μνημεῖον τῶν ἀγώνων καὶ τῶν μαρτυριῶν τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ σὲ μιὰ συγκεκριμένη γεωγραφικὴ περιοχὴ· εἶναι ὅμως καὶ μιὰ προσφορὰ ὑπεύθυνη καὶ ἀξιόλογη στὴν Ἑλληνικὴ Ἑπιστήμη.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1968

ΝΙΚΟΣ Ε. ΜΗΛΙΩΡΗΣ

ΧΡΕΟΣ ΙΕΡΟ

ANTI ΠΡΟΛΟΓΟΥ

ΟΤΑΝ στις 17 'Ιουλίου 1915, ανήμερα της 'Αγίας Μαρίνας, ημέρα Παρασκευή, ή φωτιά σάρωσε απ' άκρη σ' άκρη την Πέραμο, μεγάλος ήταν ο καύμός μας που χάσαμε τὰ σπίτια μας, τις έκκλησίες μας, τὰ ρούχα και τὰ νοικοκυριά χρονών. Μὰ ό καύμός μας μάλακωνε με την έλπίδα πώς θά τὰ ξαναφκιάναμε, μιὰ και δέν χάσαμε τόν τόπο μας. Κι' όταν, ύστερα από έναμιση μήνα, ήρθαν οι μαοῦνες από την Πάνορμο και σήκωναν τούς ανθρώπους στην έξορία μέσα στην 'Ανατολή, και τότε ακόμα λέγαμε πώς κάποτε θά τελείωνε ό πόλεμος και θά ξαναγυρίζαμε νά φκιάσουμε τó χωριό μας, πιό δμορφο κι' από πρίν.

Όταν όμως τις τελευταίες ημέρες του Αύγουστου 1922 άδειασε όλότελα ή Πέραμος από τούς ανθρώπους της, αυτή τή φορά δέν χάναμε μονάχα τὰ σπίτια και τὰ καλά μας. Χάναμε τόν ίδιο τόν τόπο μας και τó πιό μεγάλο κακό ήταν πού χάναμε την έλπίδα νά ξαναγυρίσουμε.

Πρόσφυγες τώρα στην 'Ελλάδα, οι Περαμιώτες, βάλθηκαν νά ξαναφκιάσουν τή ζωή τους στις νέες έστιές όπου έγκαταστάθηκαν, στη Νέα Πέραμο Καθάλας και στη Νέα Πέραμο Μεγαρίδος. Δέν τούς έμεινε καιρός για θρήνους και μοιρολόγια. Τόν πόνο τους για τόν χαμένο παράδεισό τους τόν έκρυβαν μέσα τους.

Ήρθε ύστερα ό πόλεμος του 1940 και συνέχεια οι μαῦρες μέρες της Κατοχής. Όταν ελευθερωθήκαμε, ή πρώτη μας σκέψη ήταν νά κάνουμε ένα πάνδημο μνημόσυνο για τó χαμένο χωριό μας. Και μιὰ Κυριακή του 'Οκτωβρίου 1945 ή έκκλησία του 'Αγίου Γεωργίου στη Νέα Πέραμο Μεγαρίδος και ή γύρω πλατεία πλημμύρισαν από τούς κατοίκους του νέου χωριού μας και από τούς Περαμιώτες της 'Αθήνας και του Πειραιά, πού ήρθαν νά τιμήσουν τή μνήμη της άλησιμόνητης Περάμου. Ήταν τó πρώτο μνημόσυνο τών χαμένων πατρίδων πού έγινε στην 'Ελλάδα από τούς πρόσφυγες.

Μνημονεύθηκαν τὰ ονόματα τών ιερέων, διδασκάλων, ευεργετών και ένα-ένα όλα τὰ ονόματα τών Περαμιών, όσοι έμειναν χαμμένοι στην γενέτειρα, όσοι χάθηκαν στην έξορία και όσοι έκλεισαν τὰ μάτια τους έδω και στην ξενιτειά με τó όραμα του άλησιμόνητου χωριού μας. Μνημονεύθηκαν ακόμα και τὰ ονόματα όσων ξεκληρίσθηκαν όλότελα οι οικογένειες και δέν άφηκαν απογόνους νά τούς θυμούνται και νά τούς μνημονεύουν.

Με μάτια βουρκωμένα παρακολουθούν όλοι την έπιμνημόσυνη δέηση. 'Ο Γαβριήλ Ψύχας στο άναλόγιο, συγκρατώντας με δυσκολία τή συγκίνησή του, προσπαθεί νά ψάλη τὰ νεκρώσιμα. Σε μιὰ στιγμή

ὅμως κομπιάζει. Ἡ φωνή του πνίγεται στὸν λάρυγγα. Δὲν ἀντέχει ἄλλο.

«Εἶμαι τὸ τελευταῖο ποδᾶρι ποὺ πάτησε στὴν Πέραμο», λέει καὶ κατεβαίνει ἀπὸ τὸ ἀναλόγιο μὲ ἀναφυλλητά. Καὶ τότε τὸ ἐκκλησιασμός, σὰν νὰ κήδευε κείνη τὴ στιγμή τὸν πιὸ ἀγαπημένο του νεκρό, ξεσπάει σ' ἕνα θρήνο:

«Ἄχ, χωριουδάκι μας», θρηνοῦσαν οἱ γυναῖκες. «Πῶς σ' ἐχάσαμε...».

Μαζευτήκαμε ὕστερα μέσα στὸ σχολεῖο καὶ στὴν πλατεῖα. Τοὺς μίλησα γιὰ τὴν Πέραμο. Γιὰ τὴ φωτιά, γιὰ τὴν ἐξορία, γιὰ τὸν σηκωμό. Ὁ καθένας εἶχε νὰ προσθέσῃ κι' ἀπὸ μιὰ λεπτομέρεια. Μιὰ γυναῖκα μοῦ χάρισε ἕνα λεύκωμα μὲ τὸ τραγούδι τῆς φωτιάς τοῦ Γιώργη Λυμπέρη (τοῦ Γιακά) καὶ ἄλλα τραγούδια ἀγνώστων γιὰ τὴν καταστροφή τῆς Μαδύτου, παρασκίδες καὶ ἄλλα. Ἦταν τὸ πρῶτο πολῦτιμο γραπτὸ κειμήλιο ποὺ πήρα στὰ χέρια μου.

Ἀπὸ κείνη τὴ μέρα ἔνοιωσα σὰν χρέος μου ἱερό στὴ μνήμη τῆς πατρίδας μου νὰ συγκεντρώσω ὅσο πιὸ πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ χωριοῦ μας καὶ ν' ἀφήσω στὶς ἐρχόμενες γενεές ἕνα γραπτὸ μνημεῖο τῆς Περάμου. Γιατί, ὅσο καὶ νὰ τὰ θυμόμαστε καὶ νὰ τὰ λέμε κάθε φορὰ ποὺ ἀνταμωνόμαστε οἱ σημερινοὶ παλιοὶ Περαμιώτες, ὕστερα ἀπὸ μᾶς δὲν θὰ μείνῃ κανένα σημάδι ποὺ νὰ θυμίζῃ πῶς κάποτε —καὶ ὄχι πρὶν πολλὰ χρόνια— ὑπῆρχε ἕνα χαρούμενο χωριό, μιὰ ἀξιόλογη κωμόπολη χιλίων σπιτιῶν ποὺ τὴν ἔλεγαν Πέραμο καὶ ποὺ εἶχε μιὰ πολὺ παλιὰ ἱστορία, πάνω στὴ Χερσόνησο τῆς Κυζίκου.

Ἄλλὰ ὅσο περνοῦσε ὁ καιρὸς καὶ οἱ παλιοὶ Περαμιώτες ἀραιώσαν, τόσο καὶ στέρευαν οἱ πηγές καὶ τόσο μπερδεύονταν οἱ ἀναμνήσεις τῶν νεωτέρων. Ἔτσι πολλὰ ἀπὸ τὰ περιστατικὰ ποὺ εἶχαν συγκινήσει στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια τὸ χωριό μας, δὲν κατωρθώσαμε νὰ τὰ διασώσουμε. Περιορισθήκαμε ἀναγκαστικὰ στὰ τελευταῖα πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφὴ χρόνια, ποὺ τὰ ζήσαμε καὶ τὰ κρατοῦμε ὀλοζώντανα στὴ μνήμη μας.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς μὲ ὅσα καὶ νὰ γράψῃ κανεὶς δὲν εἶναι μπορετὸ νὰ δώσῃ μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα ἐνὸς ὀλόκληρου χωριοῦ, μὲ τὶς χαρὲς τῶν καλῶν ἡμερῶν καὶ τὶς πίκρες τῶν μαύρων χρόνων, ποὺ σὰν ἀλυσίδα δένουν τὴν ἱστορία του. Πῶς νὰ ξαναφτιάξουμε τὴ λαμπρὴ φορεσιὰ τῆς Περάμου μὲ τὰ λίγα κουρέλια ποὺ διατηρήσαμε στὰ κατὰβασα τῆς μνήμης; Πῶς ν' ἀναστήσουμε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔδεσαν τὴ ζωὴ τους μὲ τὴν ἱστορία τοῦ χωριοῦ;

Ἄλλὰ τὸ χρέος μας στὴ μνήμη τῆς γενέτειρας εἶναι μεγάλο καὶ αὐτὸ τὸ χρέος προσπαθοῦμε νὰ ἐξοφλήσουμε ὅσο μπορούμε. Ἔτσι τοῦλάχιστον οἱ ἐρχόμενες γενεές θὰ ἔχουν μ' αὐτὸ τὸ βιβλίο μιὰ εἰκόνα, ἔστω καὶ θαμπή, ἀπὸ τὴν πατρίδα μας καὶ ἡ Πέραμος θὰ ζήσῃ ὄχι μονάχα ὅσο ζοῦμε ἐμεῖς οἱ τωρινοί, ἀλλὰ θὰ ζήσῃ καὶ στὶς ψυχὲς τῶν νεωτέρων ποὺ θὰ διαβάξουν αὐτὲς τὶς γραμμές.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΥΓΕΡΙΝΟΥ ΣΓΟΥΡΙΔΗΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ πρώτα απ' όλα την υποχρέωση να συγχαρώ με δλη μου την καρδιά τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ Συλλόγου Περαιμίων Κυζικηνῶν, καὶ ἰδιαίτερα τὸν ἐνθουσιώδη Πρόεδρό του κ. Ἐμμανουήλ Παπαναστασίου, γιὰ τὴ γενναία ἀπόφαση ποὺ πήραν νὰ ἐκδώσῃ ὁ Σύλλογος, σὲ βιβλίον, ὅσα μπορέσαμε νὰ συγκεντρώσουμε ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴ λαογραφία τῆς Περάμου, καὶ ταυτόχρονα νὰ τοὺς εὐχαριστήσω ὀλόθερμα γιὰ τὴν τιμὴ ποὺ μοῦ ἔκαμαν νὰ χαρίσουν στίς ἐρχόμενες γενεές τὴν ταπεινὴ πάνω σ' αὐτὸ ἐργασία μου.

Παράλληλα θέλω νὰ εὐχαριστήσω θερμὰ ὅλους ὅσοι μὲ βοήθησαν μὲ πληροφορίες καὶ μὲ ἄλλα στοιχεῖα στὴ συγγραφή τοῦ βιβλίου καὶ ἰδιαίτερα τὴν κ. Μερόπη Ν. Χρυσοβέργη, γιὰ τὴν πολὺπλευρὴ καὶ πολὺτιμὴ συμβολή της στὴ συγκέντρωση τραγουδιῶν, ἠθῶν καὶ ἐθίμων, χρονικῶν καὶ ἄλλων λαογραφικῶν στοιχείων.

Σημαντικὲς καὶ θετικὲς πληροφορίες μᾶς ἔδωκε τὸ Ἄρχειο τοῦ «Ἄνορθωτικοῦ Συνδέσμου τῶν Περαιμίων» τῆς Πόλης. Μέσα στὴν ἀλληλογραφία τοῦ Συνδέσμου μὲ τὴ Δημογεροντία τῆς Κοινότητος καὶ ἀργότερα μὲ τὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Περαιμίων, ποὺ συγκροτήθηκε στὴν Καβάλα μετὰ τὸν σηκωμό, βλέπει κανεὶς ὀλοζώντανη τὴν ἱστορία τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Περάμου 1919—1922. Βαθεῖα εὐγνωμοσύνη χρωστᾶμε στὸν τότε Γεν. Γραμματέα τοῦ Συνδέσμου κ. Ἰωάννην Αὐγ. Σγουρίδη, ποὺ κατώρθωσε νὰ περισώσει ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ αὐτὸ τὸ πολὺτιμο ἀρχειο.

Ὁ Κώδικας τῆς Περάμου, ποὺ τὸν περιέσωσε καὶ τὸν παρέδωκε στὴν Κοινότητα Νέας Περάμου Καβάλας ὁ τότε γραμματεὺς τῆς Δημογεροντίας Ἰωάννης Ράπτης, χάθηκε δυστυχῶς στὴ βουλγαρικὴ κατοχὴ. Λιγοστὰ φύλλα, προικοσύμφωνα, διαθῆκες καὶ διανεμητήρια, γλύτωσε ἀπὸ τὴν καταστροφὴ ὁ κ. Θεόδωρος Πεταλάκογλου, κάτοικος Νέας Περάμου Καβάλας, καὶ μοῦ τὰ παρέδωκε σὲ μιά μου ἐπίσκεψιν ἐκεῖ. Τὸν εὐχαριστῶ γιὰ τὸ πολὺτιμο δῶρον ποὺ μοῦ ἔκαμε.

Τὸν τοπογραφικὸ χάρτη τῆς Περάμου τὸν χρωστᾶμε στὸν Ἀχιλλέα Χρυσοβέργη. Κατὰ παράκλησίν μας τὸν ἐσχεδίασε ἀπὸ μνήμης καὶ ἀποτύπωσε κατὰ τὸν δικὸν του τρόπο, ἀλλὰ μὲ εὐσυνειδησία καὶ μὲ μεγάλη πιστότητα, τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ χωριοῦ, τίς ἀγροτικὲς περιοχὲς καὶ τὰ ἀκρογᾶλια του καὶ μᾶς χάρισε ἔτσι μιὰ ὀλοκληρωμένη εἰκόνα ὅλης τῆς περιοχῆς τῆς Περάμου.

Ἰδιαίτερα θεωρῶ υποχρέωσή μου νὰ ἐξάρω τὴν ὀλόθερμη συμπαράσταση στὴν προσπάθειά μου αὐτὴ τοῦ ἀγαπητοῦ φίλου ἀπὸ τὰ Παλάτια τοῦ Μαρμαρᾶ κ. Νίκου Σωτ. Λαμπαδαρίδη, ἐκδότου καὶ διευθυντοῦ τῶν «Μαρ-

μαρινῶν Νέων», συγγραφέως καὶ ἱστορικοῦ ἐρευνητοῦ τῆς Προκοννήσου καὶ τῆς ἀρχαίας Κυζίκου. Ὁ ἀκαταπόνητος αὐτὸς ἰδεολόγος καὶ νοσταλγὸς τῶν πατρίδων, ποὺ ἔχει συγκεντρώσει πλουσιώτατο λαογραφικὸ καὶ ἱστορικὸ ὕλικό, ἀληθινὸ θησαυρὸ, μὲ φιρμάνια, παλιὰ ἔγγραφα, φωτογραφίες καὶ ἄλλα ἀνεκτίμητα στοιχεῖα γύρω ἀπὸ τὰ νησιὰ τοῦ Μαρμαρᾶ, μοῦ προσέφερε τὴν πολύτιμη πείρα του, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, στὴν ἐπιμέλεια τῆς ἐκδόσεως καὶ γενικὰ στὴν ὅλη ἐμφάνιση τοῦ βιβλίου. Τὸν εὐχαριστῶ θερμότατα.

Εὐχαριστῶ ἐπίσης ὅλους ὅσοι μοῦ ἔστειλαν φωτογραφίες καὶ ἰδιαίτερα τὸν ἀκούραστο κ. Ἀλέξανδρο Ἀγόρογλου, γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ του προσπάθεια νὰ συγκεντρώσῃ πλούσιο ὕλικό φωτογραφιῶν παλαιῶν ἀνθρώπων μας.

Τέλος εὐχαριστῶ ὅλους τοὺς ἀγαπητοὺς μου συμπατριῶτες γιὰ τὸ συγκινητικὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἔδειξαν ἀπὸ τὶς πρώτες ἡμέρες γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ βιβλίου.

Γ. Α. ΣΓΟΥΡΙΔΗΣ

Νέα Φιλαδέλφεια
Νοέμβριος 1968

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΜΑΣ :

Στὴν πρόσοψη, ἓνα χαρακτηριστικὸ τοπίο τῆς παραλίας τῆς Περάμου (τὸ Κάστρο καὶ τὸ Βαθύ, μὲ τὰ σχολεῖα, κάτω τὸ παλαιὸ κι' ἐπάνω τὸ Παπαδοπούλειο). Σχεδιάσμα Γεωργίου Αὐγ. Σγουρίδη.

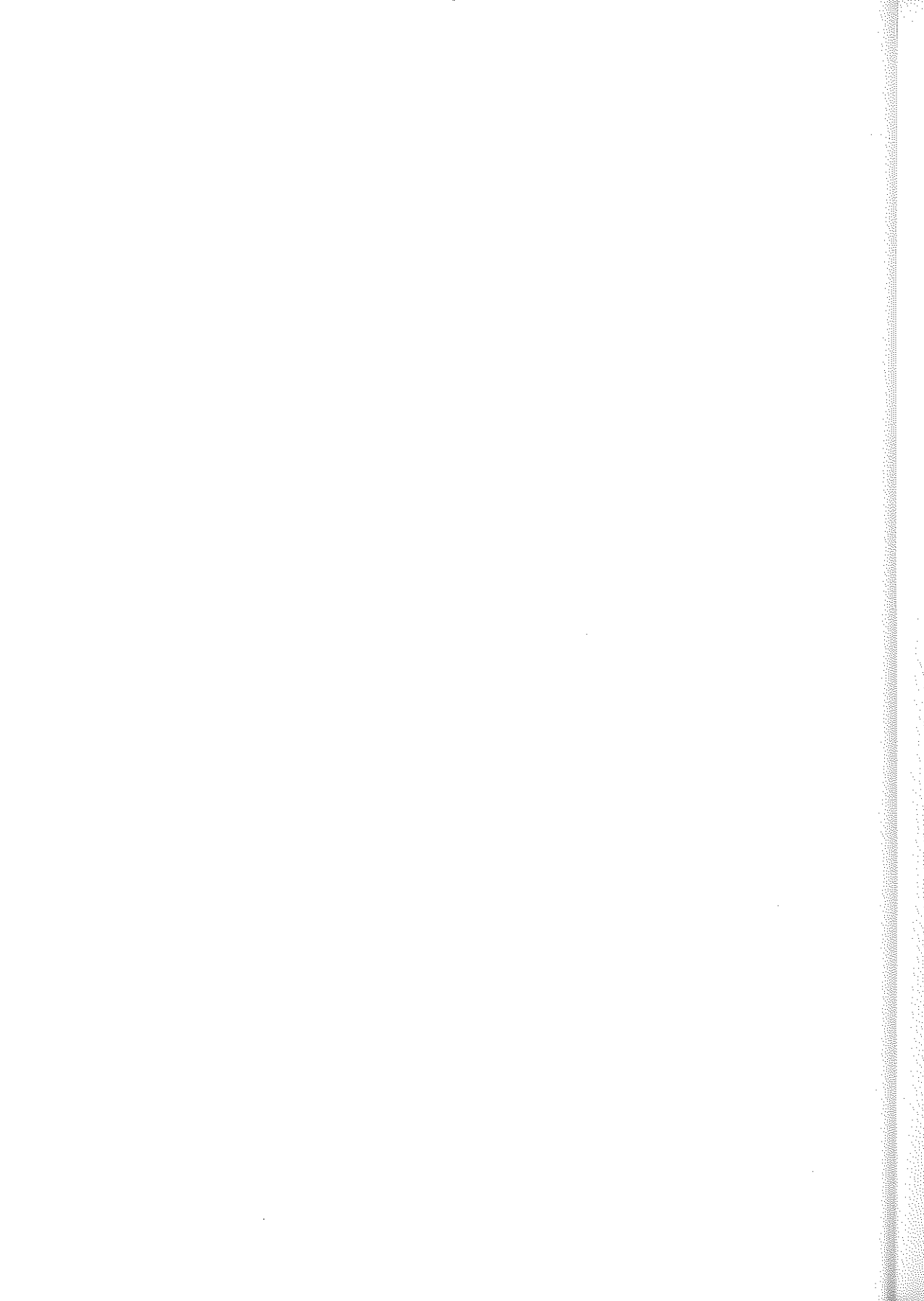
Στὴν ὀπίσθια ὄψη, ἡ σφραγὶς τῆς κωμοπόλεως Περάμου (1861) σὲ σχετικὴ μεγέθυνση.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α΄

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΙΣΤΟΡΙΚΑ

**ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ - ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ**

**ΑΙ ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΧΩΡΙΑ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΥΖΙΚΟΥ**

Η ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ ΤΗΣ ΚΥΖΙΚΟΥ

Α' ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΙΣ

ΠΡΟΤΟΥ ασχοληθούμε με την Πέραμο, ἄς ἀρχίσουμε πρώτα με μιὰ σύντομη περιγραφή τῆς Χερσονήσου τῆς Κυζίκου, με τὴ γεωγραφικὴ τῆς τοποθέτηση καὶ τὰ χωριά ποὺ σὰν μαργαριτάρια στολίζουν γύρω-γύρω τὴν ἀκρογιαλιά τῆς.

Ἡ Χερσονήσος τῆς Κυζίκου μοιάζει με τρίγωνο, ποὺ ἀκουμπάει με τὴ μιὰ γωνία του πάνω στὴ Μικρασιατικὴ ἀκτὴ, στὴ μέση τῆς θάλασσας τῆς Προποντίδας. Ἡ γωνία ποὺ ἐνώνεται με τὴ στεριά λέγεται **Λαιμὸς**. Ἐκεῖ πάνω καὶ γύρω στὸ Λαιμὸ ἦταν κτισμένη ἡ ἀρχαία μεγάλη πόλις τῆς Κυζίκου, ποὺ βυθίστηκε ἀπὸ σεισμὸ στὰ 1063 μ. Χ.

Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ τριγώνου βλέπει πρὸς τὴν Πάνορμον καὶ σχηματίζει τὸν Κυζικηνὸ κόλπο. Σ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ Λαιμὸ καὶ προχωρώντας παραλιακὰ πρὸς τὰ ἐπάνω, βρίσκουμε τὰ χωριά: **Καινούργιο Χωριὸ*** (Νεοχώριον ἢ Κάτω Χωριὸ), τὸ **Ἀρμενοχώρι,*** τὴν **Πέραμο*** καὶ τὴν **Μηχανιώνα.*** Ἀντίκρου στὴ Μηχανιώνα εἶναι τὸ ἀκατοίκητο νησι τοῦ **Ἁγίου Ἀνδρέα** με τὸν Φάρο, ποὺ δείχνει στοὺς θαλασσινοὺς τὸ πέρασμα ἀνάμεσα νησι καὶ Μηχανιώνα. Πὸ μακριά, στ' ἀνοιχτά, δυὸ μικρότερα νησιά, ὁ **Ἁγιος Γεώργιος** καὶ ἡ **Μιέξα**. Ἀπὸ τὸ νησι τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα καὶ πέρα, στὸ πέλαγος, ἡ θάλασσα εἶναι γεμάτη ἀπὸ ὑφάλους (μπάγκους), σκεπασμένους ἀπὸ τὰ νερά, πολὺ ἐπικίνδυνους γιὰ τὰ πλοῖα. Λίγο πὸ πάνω ἀπὸ τὴ Μηχανιώνα θὰ βροῦμε τὸ ἀκρωτήρι τῆς **Καψάλας**. Βράχοι γυμνοὶ σὰν καφαλισμένοι καὶ θάλασσα πάντα φουρτουνιασμένη.

Στρίβοντας ἀπὸ τὸ ἀκρωτήρι τῆς Καψάλας, περνᾶμε στὴ βορεινὴ πλευρὰ τοῦ τριγώνου, ὅπου βρίσκουμε με τὴ σειρά τὰ παραλιακὰ χωριά **Καστέλι,*** **Διαδατή,*** **Λαγκάδα,*** **Κατάτοπο,*** **Βαθὺ*** καὶ

Δρακούντα* και πάνω στην καμπή του τριγώνου, πρὸς τὴν ἄλλη πλευρὰ τὴν δυτικὴ, τὸ **Χαράκι.*** Σ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ, τὴ δυτικὴ, βρίσκουμε τὰ **Ρόδα*** καὶ τὴ **Γωνιά.*** Ἀνάμεσα Ρόδα καὶ Γωνιά εἶναι δυὸ ἀκρωτήρια, τὸ **Μεγάλο** καὶ τὸ **Μικρὸ Κερύδι.** Αὐτὸ τὸ μέρος τὸ δέρνει πάντα ὁ βοριάς.

Πιο κάτω ἀπὸ τὴ Γωνιά, ἀφοῦ περάσουμε ἓνα ἄλλο ἀκρωτήρι, τὴν **Κορακιά,** φτάνουμε τέλος στὴν πόλη τῆς Ἐρτάκης. Στ' ἀνοιχτὰ τῆς Ἐρτάκης, σὲ μικρὴ ἀπόσταση, εἶναι τὸ νησάκι **Κερά.** Πιο κάτω ὁ κάβος τοῦ Ἁγίου Συμεῶν καὶ στ' ἀνοιχτὰ τοῦ κάβου τὸ νησὶ Ἐπιγανοῦσα. Ἀπὸ τὸν κάβο τοῦ Ἁγίου Συμεῶν ἀνοίγεται τὸ λιμάνι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ποῦ καταλήγει στὴ δυτικὴ μεριά τοῦ Λαιμοῦ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χωριά αὐτά, ποῦ εἶναι ὅλα στὴν παραλία, ὑπάρχουν καὶ τρία στὸ ἐσωτερικόν. Τὸ **Χαμαμλὶ*** καὶ τὸ **Κούκουρο*** πάνω στὰ ὑψώματα κοντὰ στὸ Λαιμό. Καὶ ἓνα ἄλλο, ὁ **Καμπέρ Μπαχτσές,*** ποῦ ἔχει καὶ ἄλλα δυὸ ὀνόματα: Ἐπάνω Χωριὸ καὶ Γεραπιτζίκιο ἢ Ἐπάνω Νεοχώριον. Εἶναι κτισμένο ἀντίκρου καὶ δυτικὰ ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τῆς Φανερωμένης, κρυμμένο ἀνάμεσα στὶς δασωμένες βουνοπλαγιὰς τοῦ Λινδύμου καὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἄρκτων.

Ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Χερσονήσου τῆς Κυζίκου τουρκικὰ ἦταν μόνο τὸ Χαμαμλὶ καὶ τὸ Κούκουρο. Καὶ τὰ δυὸ ἀσήμαντοι οἰκισμοὶ Ξυλοκόπων καὶ κηνοτρόφων. Στὴ Διαβατὴ ἦταν καμμιά πενηνταριά τουρκικὰ σπίτια κοντὰ σὲ ἄλλα τόσα ἑλληνικὰ. Ἄλλες καμμιά δεκαριά τουρκικὲς οἰκογένειες ζοῦσαν στὰ Ρόδα. Ἦταν τὰ κατάλοιπα ἀπὸ τοὺς τουρκικοὺς πληθυσμοὺς ποῦ ἐγκαταστάθηκαν πάνω στὴ Χερσονήσο τῆς Κυζίκου ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ κατακτήθηκε ἡ περιοχὴ. Ὅλα τ' ἄλλα χωριά ἦταν καθαρὰ ἑλληνικὰ, χωρὶς οὔτε μιὰ τουρκικὴ οἰκογένεια ἀνάμεσά τους. Στὴν πόλη τῆς Ἐρτάκης, κοντὰ στὶς 8.500 ἑλληνικὸ πληθυσμό, ὑπῆρχαν ἕως 2.000 Τούρκοι κτηματῆαι, γεωργοὶ καὶ κηνοτρόφοι. Ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο εἶχε στὰ χέρια του ὅλη τὴν οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου. Ἡ Ἐρτάκη ἦταν μιὰ δλοζώντανη ἑλληνικὴ πόλη, (*) ἔδρα τῆς Μητροπόλεως Κυζίκου καὶ ἔδρα Ἐποδιοικήσεως (Καϊμακαμλίκι). Σ' αὐτὴν ὑπάγονταν τὰ τελευταῖα χρόνια τὰ χωριά τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Χερσονήσου καὶ ἀπὸ τὴ βορεινὴ τὸ Χαράκι, ἡ Δρακούντα καὶ τὸ Κατάτοπο.

Ἡ Πέραμος, μαζί μὲ τὴ Μηχανιώνα, τὸ Καστέλι, τὴ Διαβατὴ καὶ τὴ Λαγκάδα, ἀποτελοῦσαν Μουντιρλίκι μὲ ἔδρα τὴν Πέραμο καὶ ὑπάγονταν στὸ Καϊμακαμλίκι τῆς Πανόρου.

(*) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὰ χωριά τῆς Χερσονήσου θὰ δώσουμε στὸ κεφάλαιο «Οἱ πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς Μητροπόλεως Κυζίκου».

Β' ΛΙΓΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΚΥΖΙΚΟ

ΠΟΤΕ ΚΑΙ ΠΩΣ ΙΔΡΥΘΗΚΕ

ΠΡΟΤΟΥ προχωρήσουμε στην έρευνά μας για την ιστορία της Περάμου θα προσπαθήσουμε να δώσουμε, με μεγάλη συντομία, μιὰ εικόνα τῆς ἀρχαίας πόλεως Κυζίκου, πού ἔδωσε τὸ ὄνομά της στὴν Χερσόνησο καὶ τὴν ἐπωνυμία τῶν Κυζικηνῶν σὲ ὄσους καταγόμαστε ἀπὸ ἐκεῖ.

Γιὰ τὴν Ἱστορία τῆς Κυζίκου ἔχουν γραφῆ πολλές καὶ ἀξιόλογες μελέτες καὶ ὅσο καὶ ἂν θέλουμε νὰ εἴμαστε σύντομοι, μᾶς εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀναφέρουμε ἐδῶ ὅλη τὴν ἱστορία τῆς ἐνδοξῆς αὐτῆς πόλεως, πού ἔζησε πάνω ἀπὸ δυὸ χιλιάδες χρόνια καὶ κυριάρχησε στὴ μεγάλη περιοχὴ ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο ἴσαμε τὸν Βόσπορο καὶ σ' ὅλη τὴν Προποντίδα καὶ τὴν ἐνδοχώρα της. Ἐμεῖς θὰ περιορισθοῦμε νὰ δώσουμε μιὰ γενικὴ ἰδέα τοῦ τί ἦταν ἡ Κυζίκος, ἀπὸ πότε ἀναφέρεται στὴν ἱστορία καὶ γενικὰ πόσο σημαντικὸς ὑπῆρξε ὁ ρόλος της στὸν πολιτισμὸ πού ἀνθῆσε καὶ ἐμεγαλοῦργησε στὰ χρόνια τῆς μακραίωνος Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

Ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῆς περιοχῆς τῆς Κυζίκου ἦταν οἱ Δολιῶνες, ἓνα παρακλάδι τῆς μεγάλης ἀρχαιοελληνικῆς θρακικῆς οἰκογενείας. Κατοικοῦσαν γύρω στὸν Ὀλυμπο τῆς Βιθυνίας (Προύσας), ἀπὸ ὅπου σιγὰ - σιγὰ κατέβηκαν στὴν πεδιάδα, ἀπλώθηκαν στὰ δυτικὰ καὶ συγχωνεύθηκαν μὲ τοὺς αὐτόχθονες λαοὺς. Ἡ χώρα λεγόταν τότε Δολιονία ἢ Δολιονίς.

Γιὰ τὴν ἴδρυση τῆς πόλεως Κυζίκου ἢ παράδοση πού ἀναφέρουν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς λέει ὅτι κτίσθηκε ἀπὸ τὸν Κύζικος καὶ ὅτι ὁ Κύζικος ἦταν γιὸς τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἄλλη παράδοση λέει πὼς γιὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Στίλβης ἦταν ὁ Αἰνίας, πού μετανάστευσε ἀπὸ τὴ Θεσσαλία καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸν Ἑλλήσποντο. Ἐκεῖ ἐπάντρεψε τὴ θυγατέρα του τὴν Αἰνήτη μὲ τὸν βασιλέα τῆς Θράκης Εὔσωρο καὶ ἀπὸ αὐτοὺς γεννήθηκε ὁ Κύζικος. Ὅπως βλέπουμε, ἡ καταγωγή τοῦ Κυζίκου ἀναφέρεται ὅτι ἦταν θεϊκὴ.

Ὅταν οἱ Αἰολεῖς κατέκτησαν τὴν Θεσσαλία καὶ ἐδιώξαν τοὺς παλαιοὺς κατοικοὺς της, τοὺς Θεσσαλικούς Πελασγούς, πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, μὲ

ἀρχηγὸν τὸν Κύζικον, ἔφυγαν ἀπὸ τῆς Μαγνησίας τῆς Θεσσαλίας καὶ πῆγαν καὶ ἔκτισαν τὴν νέα πόλιν τοὺς πάνω στὸν ἰσθμὸν τῆς Χερσονήσου — τὸν σημερινὸ Λαμιό. Ἀρχικὰ ἡ πόλις αὐτὴ λεγόταν Δολιωνίς. Τὸ ὄνομα Κύζικος δόθηκε ὕστερα ἀπὸ τὸ ἐξῆς περιστατικόν.

Οἱ Ἀργοναῦτες μὲ τὸν Ἰάσονα, τὸν Ἡρακλῆ καὶ ἄλλους φημισμένους μυθολογικοὺς ἥρωας, εἶχαν ξεκινήσει ἀπὸ τὴν Ἰωλκὸν τῆς Θεσσαλίας γιὰ νὰ κατακτήσουν τὸ Χρυσόμαλλο Δέντρο, ποὺ βρισκόταν στὴν Κολχίδα, στὴν πρὸ μακρινὴ ἄκρην τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ὅταν πέρασαν μὲ τὸ πλοῖο τοὺς, τὴν «Ἀργώ», τὸν Ἑλλήσποντο καὶ μῆταν στὴ θάλασσα τῆς Προποντίδας, προσωρμίσθησαν πρῶτα στὴν Ἀρτάκη. Ἐκεῖ, ἀφοῦ κατέθεσαν στὴν Ἀρτακία Πηγὴ τὴν πέτρινη ἄγκυρα τῆς «Ἀργῶς», πῆγαν στὴν πόλιν τῆς Κυζίκου γιὰ νὰ ξεκουραθοῦν καὶ ν' ἀνανεώσουν τὶς προμήθειές τοὺς. Οἱ Κυζικηνοὶ τοὺς δέχτηκαν μὲ μεγάλη φιλοφρόνηση, ἀφοῦ ἦταν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φυλὴ τοὺς. Διωργάνωσαν ἀγῶνες καὶ γιορτὲς καὶ τοὺς περιποιήθηκαν μὲ ἀγάπη. Οἱ Ἀργοναῦτες ἔμειναν ἐκεῖ ἀρκετὲς ἡμέρες καὶ ὅταν ἐπισκεύασαν τὰ ἄρμενά τοὺς καὶ ἀνανεώσαν τὶς προμήθειές τοὺς, ξεκίνησαν γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι τοὺς. Μιὰ φοβερὴ ὁμως τρικυμία μέσα στὴ νύχτα τοὺς ἀνάγκασε νὰ ξαναβγοῦν στὴ στεριά. Οἱ Κυζικηνοὶ, νομίζοντας πὼς εἶχαν νὰ κάνουν μὲ ληστὲς, ξεσηκώθηκαν, πῆραν τὰ ὄπλα καὶ ἔτρεξαν νὰ τοὺς χτυπήσουν. Μιὰ φονικὴ μάχη ἄρχισε μέσα στὴ νύχτα καὶ ὅταν ἔφρεξε καὶ εἶδαν καὶ γνώρισαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἦταν πολὺ ἀργά. Ἀνάμεσα στὰ παλληκάρια ποὺ σκοτώθηκαν ἦταν καὶ ὁ Κύζικος. Ὅλοι τοὺς ἔκλαψαν τὸν ἄδικον χαμὸ τοῦ ἀτυχου βασιλέα καὶ πρὸ πολλοῦ οἱ Ἀργοναῦτες, ποὺ ἄθελά τοὺς ἔκαμαν τόσο μεγάλο κακὸ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ τοὺς φιλοξένησαν. Τὸν ἔθαιψαν μὲ μεγάλες τιμὲς καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν κηδεῖα ἀνέβηκαν στὸ βουνὸ Δίνδυμο, ὅπου ἔκαμαν θυσία καὶ ἔκτισαν ἓνα μεγαλοπρεπὴ ναὸν πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς Ρέας, τῆς μητέρας τῶν θεῶν.⁽¹⁾ Μιὰ ἄλλη παράδοση πάνω σ' αὐτὸ λέει πὼς ὁ μάντις Μόρφος, ποὺ ὅταν μαζὶ μὲ τοὺς Ἀργοναῦτες κατέλαβε ἀπὸ τὸ κελῆιδισμα ἑνὸς πουλιοῦ ποὺ εἶχε στείλει ἡ θεὰ Ἥρα, πὼς γιὰ νὰ ἡμερέψουν οἱ ἐναντίοι ἄνεμοι, ποὺ φυσοῦσαν ἀδιάκοπα καὶ ἐμπόδιζαν τοὺς Ἀργοναῦτες νὰ ξεκινήσουν, ἔπρεπε ὁ Ἰάσων ν' ἀνέβῃ στὸ βουνὸ καὶ νὰ προσφέρῃ θυσία ἐξιλαστήρια στὴ θεᾶ Ρέα καὶ νὰ τὴν παρακαλέσῃ νὰ καταπαύσῃ τὴ μανία τῶν ἀνέμων. Ὅποτερα ἀπ' αὐτό, ἡ ἰεσοῖα τοῦ Ἰάσονα εἰσακούσθη καὶ τὴν ἴδια στιγμὴ «τὰ δέντρα γέμισαν ξαφνικὰ ἀπὸ καρπούς, ἡ γῆ ὅπου πατοῦσαν οἱ ἥρωες ἔβγαζε ἀφθονὰ λουλούδια καὶ τὰ λιοντάρια βγήκαν ἀπὸ τὶς σπηλιὲς καὶ χαϊδεύανε τοὺς Ἀργοναῦτες μὲ τὶς οὐρὲς τοὺς. Καὶ τὸ πρὸ ἐκπληκτικόν, τὸ βουνὸ τοῦ Δινδύμου, ποὺ ὡς τότε δὲν εἶχε καιμιὰ πηγὴ, ἀπό-

1) Ἱστορία τῆς Κυζίκου, ὑπὸ Ἰ. Μάρκουαρτ, μετὰφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Ἀρχιμανθρίτου Κυρίλλου Γρηγοριάδη, ἐκ Μηχανιῶνας τῆς Κυζίκου. Κωνσταντινούπολις 1878, σελ. 47.

ζησε μιὰ καὶ μεγάλη στὴν κατάξερη κορυφή του. Οἱ κάτοικοι τῆς περιο-
χῆς ὀνομάζουν τὴν πηγὴ αὐτὴ «Πηγὴ τοῦ Ἰάσονα».¹⁾

Αὐτὰ λέει ἡ Μυθολογία ποὺ ἀναφέρουν οἱ ἱστορικοί. Ὅσο καὶ ἂν μᾶς φαίνονται σὰν ἓνα ὁμορφο παραμῦθι, ὥστόσο μᾶς δίνουν μιὰ ἐξηγήσῃ γιὰ τὴν ἰδρυση τῆς πόλεως σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ χάνεται στὸ βάθος τῶν προϊστο-
ρικῶν χρόνων.

Ὑστερα ἀπὸ τὸν τραγικὸ θάνατο τοῦ βασιλέα Κυζίκου, δόθηκε τὸ ὄ-
νομά του στὴν πόλη, καὶ ἀπὸ τότε ὀνομάσθηκε ἡ πόλη «Κύζικος».

Ἡ πανέμορφη σύζυγος τοῦ Κυζίκου, ἡ Κλειτή, δὲν μπόρεσε ν' ἀντέξει
στὸν χαμὸ τοῦ ἀγαπημένου της καὶ αὐτοκτόνησε. Γιὰ νὰ τὴν τιμήσουν οἱ
Κυζικηνοὶ καὶ γιὰ ἀνάμνηση τῶν δακρύων ποὺ ἔχουσε ἔδωκαν τὸ ὄνομά της
στὴν κρήνη, ποὺ ἀναφέρουν οἱ ἱστορικοί.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Γύρω στὰ 750 π. Χ. ἡ Κύζικος δέχτηκε μιὰ μεγάλη ἀποικία ἀπὸ Μι-
λησίους. Ἡ Μίλητος, πανάρχαιη πόλη ποὺ ἰδρυσαν οἱ Ἴωνες ξεκινώντας
ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ, στὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, γύρω στὰ 1000 π. Χ.,
εἶχε ἀποκτήσει μεγάλο πλοῦτο καὶ πολιτικὴ δύναμη καὶ τὴν ἴδια ἐκείνη ἐ-
ποχὴ ποὺ ἀποίκισε τὴν Κύζικο, ἰδρυσε καὶ ἄλλες πολλὲς ἀποικίες στὸν Ἑλλη-
σποντο καὶ στὸν Εὐξείνιο Πόντο. Γιὰ τὸν ἀποικισμό τῆς Κυζίκου οἱ Μιλή-
σιοι παρακινήθηκαν, ὅπως λένε οἱ ἱστορικοί, ἀπὸ ἓνα χρησμὸ τοῦ Ἀπόλ-
λωνος, ποὺ τοὺς ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ εὕρισκαν ἐκεῖ «πλοῦτον καὶ εὐδαιμο-
νίαν».

Πραγματικὰ ὁ χρησμὸς τοῦ θεοῦ δικαϊώθηκε. Τὸ καινούργιο αἷμα ποὺ
συγχωνεύθηκε μὲ τοὺς Κυζικηνοὺς ἔδωσε τεράστια ὄθηση στὴν ἐξέλιξη
τῆς πόλεως. Κτισμένη στὸ κέντρο τῆς Προποντίδος, πάνω στὸν ἰσθμὸ ποὺ
ἐνώνει τὴν Χερσόνησο μὲ τὴν ἀσιατικὴ ἀκτὴ, ἡ Κύζικος δὲν ἄργησε ν' ἀ-
πλώσει τὴν κυριαρχία της σ' ὅλη τὴν γύρω περιοχὴ, ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια
ὡς τὸν Βόσπορο καὶ τὴν ἐνδοχώρα καὶ ν' ἀπναυξῆσῃ σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ
ἐμπόριο καὶ ἔτσι μαζὶ μὲ τὴν οἰκονομικὴ ἀνθιση μεγάλωνε καὶ ἡ πολιτικὴ
της δύναμη.

Ἡ Κύζικος ἔπαιξε σημαντικὸ ρόλο στὴν μακροαῖων Ἑλληνικὴ Ἱστο-
ρία. Συμμερίσθηκε τοὺς ἀδιάκοπους ἀγῶνες τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ.
Ἀσίας ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ ὅταν, ὕστερα ἀπὸ τοὺς Μηδικούς πολέμους,
ἀποκαταστάθηκε ἡ ἀνεξαρτησία τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας,
ἡ Κύζικος σὰν ἀνεξάρτητη καὶ πανίσχυρη ἑλληνικὴ πολιτεία, ἦταν περιζή-
τητη σύμμαχος ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Σπαρτιάτες, ποὺ συναγωνίζον-

1) Ἑλληνικὴ Μυθολογία I. Ρισπέν, τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, τόμος Β', σελ.
370, Ἀθήναι, ἐκδοτικὸς οἶκος «Βιβλός».

ταν στην ήγεμονία της Ελλάδος, ώστόσο με την προέλαση του Μεγάλου Ἀλεξάνδρου στην Ἀσία, ἐνώθηκε μαζί με ὅλη τὴν Ἑλλάδα μέσα στην ἀπέραντη Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία.

Ἀργότερα, στὰ χρόνια τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἡ Κύζικος διατηροῦσε φιλικές σχέσεις με τὸ γειτονικὸ βασίλειο τῆς Περγάμου. Οἱ σχέσεις αὐτὲς ζεστάθηκαν ἀκόμα πὺ πολὺ ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου Ἀττάλος ὁ Α΄ πῆρα γιὰ σύζυγό του τὴν Κυζικηνὴ κόρη Ἀπολλωνιάδα.

Γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ αὐτὴ βασίλισσα ἔγραψαν πολλοὶ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ. Ὁ Πολύβιος στὸ σύγγραμμά του «Περὶ ἀρετῆς καὶ βίου», ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Ἀπολλωνιάς, ἡ σύζυγος τοῦ βασιλέως Ἀττάλου τοῦ Α΄, ἦταν ἀξία ἐπαίνου καὶ μνήμης διὰ πολλὰ. Πρῶτον, ὅτι ἐνὸ ἐγεννήθη ἀπλὴ πολίτις, ὑψώθηκε σὲ βασίλισσα, ὅχι μὲ ἐρωτικὰ τεχνάσματα, ἀλλὰ με τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ χρηστοθήειά της καὶ μέχρι τῆς τελευτῆς της στάθηκε στὸ ὕψος της. Καὶ ὅταν ἀπέκτησε τέσσαρας υἱούς, τὸν Εὐμένη, Ἀττάλο, Φιλέταιρο καὶ Ἀθήναιο, ἔδειξε σ' αὐτοὺς ἀνυπερέβλητη στοργὴ καὶ ἀγάπη».

Ὁ Πλούταρχος πάλι ἀναφέρει ὅτι: «Ἡ βασίλισσα θεωροῦσε τὸν ἑαυτὴ της εὐτυχὴ καὶ εὐχαριστοῦσε τοὺς θεοὺς ὅχι γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τὴ δύναμη ποὺ εἶχε, ἀλλὰ γιὰ τὴν τρεῖς υἱοὶ της ἦσαν δορυφόροι τοῦ προεστυτάτου, ποὺ τὸν ἔβλεπε νὰ ζῆ ἄφοβα ἐν μέσῳ τῶν ὀπλισμένων ἀδελφῶν του».

Μετὰ τὸν θάνατό της τὰ παιδιὰ της ἔκτισαν ἓνα μεγαλοπρεπὴ ναὸ στὴν Κύζικο, δεῖγμα τῆς ἀγάπης ποὺ εἶχαν στὴ μητέρα τους.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἡ Κύζικος παρέμεινε στὴν ἀρχὴ σὰν «Πολιτεία Ὁμόσπονδος». Ἀργότερα, με τὴ διοικητικὴ διάρθρωση τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσίας, ἔλαβε δικαιώματα «ἐλευθέρου πολιτείας» μέσα στὴν Αὐτοκρατορία. Τὰ δικαιώματα αὐτὰ ἦταν: 1) Ἀπαλλαγὴ ἀπὸ μόνιμον Ρωμαϊκῆς Φρουρᾶς. 2) Δικαίωμα αὐτονομίας, δηλαδὴ νὰ μὴ ἔχουν καμμιά ἀνάμιξη οἱ δικαστικὲς ἀρχὲς τῆς Ρώμης. 3) Ἀτέλεια, νὰ μὴ πληρώνουν στὴν Ρώμῃ καμμιά εἰσφορὰ καὶ κανένα φόρο ἄμεσο ἢ ἔμμεσο. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὰ τὰ προνόμια, οἱ Ρωμαῖοι παρεχώρησαν καὶ ἀρκετὰ ἀκόμη ἐδάφη καὶ ἡ Κύζικος πῆρε τὴν προσωνομίαν «Ἑλλησπόντου καὶ Ἀσίας Μητροπόλις».

Τῆ μεγαλύτερη εὐνοία τῶν Ρωμαίων ἐγνώρισε ἡ Κύζικος ἐπὶ Ἀδριανοῦ. Ὁ μέγας αὐτὸς αὐτοκράτωρ, ποὺ ἐπλούτισε πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις με θαυμάσια τεχνικὰ ἔργα, ὑδραγωγεία κ.λ.π., ποὺ σώζονται ἀκόμα μέχρι σήμερα ὡς «Ἀδριάνεια», ἀνέλαβε ν' ἀποπερατώσῃ καὶ τὸν τεράστιον ναὸ τοῦ Διὸς, ποὺ ἀπὸ πολλὰ χρόνια πρὶν εἶχαν ἀρχίσει νὰ κτίζουν οἱ Κυζικηνοί. Τελειωτικὰ ὁ ναὸς αὐτὸς ἀφιερώθηκε στὸ ὄνομα τοῦ Ὀλύμπιου Ἀδριανοῦ. Οἱ Κυζικηνοὶ τὸν λάτρευαν σὰν 13ο θεὸ κοντὰ στοὺς δώδεκα θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου, γιὰ τὶς πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας του στὴν Κύζικο καὶ εἶχαν καθιερώσει πανελληνίους ἀθλητικὸς ἀγῶνες, τὰ «Ὀλύμπεια Ἀδριάνεια», πρὸς τιμὴν του.

ΤΑ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΖΙΚΟΥ

Ἡ Κύζικος ἦταν φημισμένη γιὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν οἰκοδομημάτων της, πού τὴν εἶχαν ἀναδείξει μιὰν ἀπὸ τὶς ὠραιότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ὅλοι οἱ θεοὶ εἶχαν μέσα στὴν πόλη τοὺς ναοὺς των, τὸν ἕνα ὠραιότερο ἀπὸ τὸν ἄλλον, σὰν νὰ συναγωνίζονταν ποιὸς ἀπ' ὄλους νὰ πρωτοπάρη στὴν προστασία του τὴν πόλη.

Γιὰ ἕνα ναὸ τοῦ Διὸς πού ἐγκωμιάζει ὁ Πλίνιος, ἀναφέρει ὅτι: «Οἱ ἄρμοι τῶν ξεστῶν μαρμάρων ἦσαν συνδεδεμένοι διὰ χρυσοῦ νήματος. Ἔσω ὑπῆρχε Ζεὺς ἐλεφάντινος, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀπόλλων ἐν εἰργασμένῳ μαρμάρῳ ἔστεφε καὶ ἐφ' ὧν χρυσοῦ λεπτὴ ἀκτὶς ὡς πνεῦμα κατὰκλιπτε».

Ἐνας ἄλλος ναὸς πού ξεχώριζε ἦταν καὶ ὁ ναὸς πού οἰκοδόμησε ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου Ἄτταλος ὁ Β' λίγο μετὰ τὸ 156 π. Χ. πρὸς τιμὴν τῆς μητέρας του Ἀπολλωνιάδος. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σπάνια πολυτέλεια τῆς κατασκευῆς, εἶχε καὶ 19 «στυλοπινάκια» μὲ παραστάσεις πού ἀπεικόνιζαν διάφορες σκηνές ἀπὸ ἱστορικὰ παραδείγματα εὐσεβείας υἱῶν πρὸς τὴν μητέρα των.

Ἀλλὰ ὁ ναὸς πού ἀναφέρουν οἱ ἱστορικοὶ ὡς «τὸν μέγιστον καὶ κάλλιστον ναῶν ἀπάντων» καὶ σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου, ἦταν ὁ ναὸς τοῦ Ἀδριανοῦ. Γι' αὐτὸν τὸν ναὸ οἱ ἱστορικοὶ ἀναφέρουν ὅτι ὅπως ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς στὰς Ἀθήνας κτίζονταν ἐπὶ τριακόσια χρόνια, ἔτσι καὶ τὸ κτίσιμο τοῦ ναοῦ τῆς Κυζίκου κρατοῦσε χρόνια καὶ δὲν θὰ τελείωνε ποτέ, ἂν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς δὲν ἀνελάμβανε νὰ τὸν ἀποπερατώσῃ δαπανῶντας σημαντικὰ ποσὰ ἀπὸ τὸ δημόσιο ταμεῖο τῆς Ρώμης.

Γιὰ τὸν τεράστιο αὐτὸν ναὸ ἀναφέρουν ὅτι οἱ κίονες του εἶχαν ὕψος πενήντα πήχεις καὶ περιφέρεια τέσσαρες ὀργυιές. Ἐπίσης ὅτι οἱ κίονες αὐτοὶ ἦσαν μονοκόμματοι καὶ ὅτι τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ ναοῦ ἦταν γιὰ νὰ τὰ θαυμάζουν μᾶλλον παρὰ νὰ τὰ ἐπαινοῦν. Ἡ θέα τοῦ ναοῦ ἦταν περιλάμπρη ἀπ' ὅποιο σημεῖο καὶ ἂν τὸν ἔβλεπαν, εἴτε ἀπὸ κάτω, εἴτε ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν τριώροφων σπιτιῶν τῆς πόλεως, εἴτε ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ ἀπὸ μακριά.

Γιὰ τοὺς ἄλλους ναοὺς δὲν σῶζονται λεπτομερεῖς περιγραφές. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς ναοὺς, ἡ Κύζικος ἦταν φημισμένη καὶ γιὰ τὰ δημόσια οἰκοδομήματά της. Ἀπὸ αὐτὰ ξεχώριζαν τὸ Πρυτανεῖο, τὸ Βουλευτήριο, τὸ Ἀμφιθέατρο καὶ τὸ Γυμναστήριο. (Λεπτομέρειες γιὰ τὰ γυμναστήρια καὶ γενικὰ γιὰ τὴν ἄσκηση τῶν ἐφήβων στὴν Κύζικο ἀναφέρονται στὴ μελέτη τοῦ Titus Carabella, πού παρατίθεται σὲ ἰδιαίτερο κεφάλαιο).

Κοντὰ σ' αὐτὰ τὰ ὑπέρλαμπρα οἰκοδομήματα ἂν προσθέσουμε καὶ τὰ καλλιμάρμαρα σπῖτια πού τὰ ἐπλασιῶναν, θὰ ἔχουμε μιὰ εἰκόνα τοῦ πλούτου καὶ τῆς ὁμορφιάς πού παρουσίαζε στὸ σύνολό της ἡ πόλη τῆς Κυζίκου.

Στὴν Κύζικο ὑπῆρχαν ἐπίσης καὶ ἀξιόλογα τεχνικὰ ἔργα γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς πόλεως. Τεράστιες ἀποθήκες γιὰ τὰ ἐγχώρια προϊόντα πού εἶχαν

για εξαγωγή: κρασιά, λάδι και για τὸ στάρι πού τὸ ἔφερναν ἀπ' ἔξω και τὸ φύλαγαν σὲ μεγάλες ποσότητες, γιὰ νὰ τὸ ἔχουν σὲ περίπτωση πολέμου. Γιὰ τὸ στάρι αὐτὸ οἱ Κυζικηνοὶ εἶχαν ἕνα ἰδιαίτερο τρόπο νὰ τὸ διατηροῦν ἐπὶ μακρὰ χρονικὰ διαστήματα, ὅπως ἀναφέρουν οἱ ἱστορικοί. Ἐπίσης ἐπῆρχαν ἐργαστήρια γιὰ τὴν κατασκευὴ ὄπλων, ἐπεξεργασία μαρμάρων και μετάλλου, νεώρεια κ. ἄ. Περιφῆμα ἦταν ἐπίσης τὰ τεῖχη τῆς Κυζίκου, πού ἐθεωροῦντο ἀπόρθητα.

Τρεῖς ἀρχιτέκτονες, διωρισμένοι σάν Ἀνώτατη Ἀρχή, ἐφρόντιζαν γιὰ τὴ συντήρηση τῶν ναῶν και τῶν δημοσίων κτιρίων και γενικὰ γιὰ τὴν ὅλη οἰκοδομικὴ ἐμφάνιση τῆς πόλεως. Τὴν ἐπίδοσή τους στὴν ἀρχιτεκτονικὴ και γενικὰ στὶς τέχνες οἱ Κυζικηνοὶ τὴν ἀπέδιδαν στὴ θεὰ Ἀθηνᾶ και τὴν τιμοῦσαν ἰδιαίτερα γι' αὐτό.

ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

Στὴν Κύζικο λατρεύονταν ὅλοι οἱ θεοί, ἰδιαίτερη ὅμως λατρεία εἶχαν οἱ Κυζικηνοὶ στὴ θεὰ Κυβέλη. Στὶς μεγάλες πολυήμερες εορτές, πού γίνονταν στὸ ναὸ τῆς πού εἶχαν κτίσει οἱ Ἀργοναῦτες πάνω στὸ Δίνδυμο, συγκεντρώνονταν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος γιὰ νὰ τιμήσουν τὴ μητέρα τῶν θεῶν. Καὶ κοντὰ στὴ μητέρα τοῦ Διὸς λατρεύονταν και ἡ Ἀδράστεια, ἡ τροφὸς πού ἀνάθρεψε τὸν Δία. Ἄλλες γιορτὲς γίνονταν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἀρχηγέτη, πού ἀπὸ τὴ γενιά του κατάγονταν ὁ Κύζικος, ὁ ἰδρυτὴς τῆς πόλεως. Ἐπίσης λατρεύονταν ἡ Δήμητρα και ἡ Περσεφόνη μὲ ἰδιαίτερες τιμές.

Μεγάλες γιορτὲς και ἀγῶνες γίνονταν πρὸς τιμὴν τοῦ ἥρωα τῆς Κυζίκου και ἀργότερα τοῦ Λούκουλου (τὰ Λουκούλεια) και τοῦ Ἀδριανοῦ (τὰ Ἀδριάνεια). Ἦταν γνωστὴ ἡ ἐπίδοσις τῶν Κυζικηνῶν στὸν ἀθλητισμὸ και γενικὴ ἦταν ἡ ἀσκηση τῶν ἐφήβων τῆς πόλεως.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΘΗΣΗ

Παράλληλα μὲ τὶς τέχνες ἡ Κύζικος ἀνέδειξε πολλοὺς διάσημους ἄνδρες, ἱστορικούς, φιλοσόφους, ἀστρονόμους και μαθηματικούς, ἰατροὺς, ἀρχιτέκτονες, μουσικούς, καλλιτέχνες στὴ γλυπτικὴ και τὴ ζωγραφικὴ, ἐξαιρετοὺς τεχνίτες στὴ μεταλλουργία και πολλοὺς ἀθλητὲς, πού τίμησαν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως στοὺς Ὀλυμπιακοὺς και ἄλλους ἀγῶνες τῆς Ἑλλάδος.(1)

Στὰ χρόνια τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἡ Κύζικος διετήρησε ὅλη

1) Εἶναι πολὺ μακρὸς ὁ κατάλογος τῶν διαστῆμων ἀνδρῶν πού ἀνέδειξε ἡ Κύζικος. Θὰ περιορισθοῦμε στοὺς κυριώτερους.

Ἱστορικοί. — Νεάνθης, ὁ ἐπιφανέστερος τῶν ἱστορικῶν Ἕλληνας ἐπὶ Ἀττά-

τήν αἴγλη ἀπὸ τὴν παλιά της δόξα καὶ στάθηκε ἓνα ἀξιόλογο προτύπιον στὴν ἄμυνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια ποὺ ἐπεκράτησε ὁ Χριστιανισμός, ἡ Κιζίκος ἔγινε ἕδρα ὁμωνύμου Μητροπόλεως.

Στις 6 Σεπτεμβρίου 443, ἓνα μεγάλο μέρος τῆς πόλεως ἐρημώθηκε ἀπὸ σεισμό. Ὑστερα ἀπὸ 620 χρόνια, στίς 23 Σεπτεμβρίου 1063, ἓνας δεύτερος σεισμός ἀνατάραξε συθέμελα τὴν πόλη τῆς Κιζίκου καὶ τὴν ἀφάνισε ὁλότελα, σὰν ν' ἄνοιξε ἡ γῆ καὶ νὰ τὴν καταπίει.

λου τοῦ Α'. Διογένης ὁ Κιζικηνός· ἔγραψε τὰ Πάτρια τῆς Κιζίκου σὲ ἑπτὰ βιβλία. Ἀγαθοκλής· Ἱστορία τῆς Κιζίκου σὲ ἑπτὰ βιβλία. Ἄλλοι ἱστορικοὶ οἱ Ἀνδροσθένης, Σωσικράτης, Πολύγνωτος, Τεθρος καὶ Ἀπολλόδωρος.

Φιλόσοφοι. — Βούθεις, Ἰπποσθένης, Πυθόδωρος καὶ Ξενοφίλος, μαθηταὶ τοῦ Πυθαγόρα, Κέθης, Τιμαῖος.

Ἀστρονόμοι καὶ Μαθηματικοί. — Ἐλικὸν ἢ Ἐλικὸν ὁ Κιζικηνός, μαθητὴς τοῦ Εὐδόξου τοῦ Κνυθίου καὶ ἑταῖρος τοῦ Πλάτωνος. Προεῖπε στὸν τόρνανο τῶν Συρακοῦσων Διόνυσος ἔκλειψη τοῦ ἡλίου, καθὼς καὶ τὸν σεισμό ποὺ ἔγινε στίς 12 Μαΐου 361 π. Χ. Παλέμαρχος ὁ Κιζικηνός, μαθητὴς τοῦ ἀστρονόμου Εὐδόξου ἤχημασε τὴν 4ην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Κάλιππος ὁ Κιζικηνός διαδόχθηκε τὸν Πολέμαρχο στὴν Ἀστρονομικὴ καὶ Μαθηματικὴ Σχολὴ τῆς Κιζίκου· ἔκαμε διαφόρους παρατηρήσεις γιὰ τὶς κινήσεις τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων καὶ προσδιώρισε μὲ μεγάλη ἀκρίβεια τὶς ὥρες τοῦ ἔτους· ἔγινε γνωστός καὶ ἀπέκλιψε φήμη ἀπὸ τὸν «Κάλιππιον Κύκλον», ποὺ ἀνεκάλυψε καὶ ἀπὸ τὴν μεταφράθησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἡμερολογίου (4ος π. Χ. αἰῶν). Ἀθήναιος ὁ Κιζικηνός διέπρεψε στὴ Γεωμετρία.

Γατροί. — Πρωταγόρας ὁ Κιζικηνός· Στὰ χρόνια τοῦ Ἀττάλου τοῦ Φιλομήτορος. Σέλευκος ὁ Κιζικηνός διόσημος ἰατρός στὴ Ρώμη.

Ἀρχιτέκτονες. — Ἀσκληπιόδης.

Ζωγράφοι. — Ἀνδροκύδης ὁ Κιζικηνός ὁ Πλούταρχος τὸν ἀναφέρει ὡς ἀστέρα τῆς ζωγραφικῆς. Ἀλλά ἡ Κιζικηνή ἐτιμήθη ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους μὲ ἀνδριάντα, καθὼς ἀναφέρει ὁ Πλίνιος.

Ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς καὶ αἰδοὺς ἀναφέρονται οἱ Ὑπέρολος, Περύγνος καὶ Νέστωρ. Μεταλλουργὸς διόσημος ἀναφέρεται ὁ Γαυρίσκος. Κιζικηνός ἦταν ἐπίσης ὁ διόσημος θαλασσοπόρος Εὐδόξος, ποὺ ἔζησε στὸν 2ον αἰῶνα π. Χ. Ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ ἀνέπλευσε τὸν Νεῖλο καὶ προχώρησε πολὺ βαθεῖα πρὸς τὶς πηγές του. Συνέχεια, μὲ ἐντολὴ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Β' καὶ τῆς βασίλισσας Κλεοπάτρας, ἐξερεύνησε σὲ δύο ταξίδια τὶς Ἰνδίες, ξεκινῶντας ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰ Θάλασσα. Ἀργότερα ἐπεχείρησε νὰ περιπλεύσῃ τὴν Ἀφρική, ξεκινῶντας ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικό. Στὴν πρώτη ἐξέδρησιν ἔφθασε ὡς τὸν Ἰσημερινό. Στὴ δεύτερη χάθηκαν ὁλότελα τὰ ἔχνη του. Ὁ Εὐδόξος ἀπῆκε τοὺς πρῶτους ἀερογραφικοὺς χάρτες ἀπὸ τὰ μακρινὰ ταξίδια του καὶ πολὺτιμος πληροφορίας ἀπὸ τὶς ἔξωτικὲς γῶρες ποὺ γνώρισε.

Ἐκκλησιαστικοὶ ὁμογλωσσῆς. — Εὐνόμος· διετέλεσαν ἐπίσκοπος Κιζίκου καὶ ἀπεβίωσε τὸ 395. Γελάσιος, υἱὸς Κιζικηνοῦ ἱερέως, ἐπίσκοπος Καισαρείας. Δημήτριος ὁ Κιζικηνός, ἱστοριογράφος τῶν βυζαντινῶν χρόνων, τὸν ὁποῖον ὁ Γ. Κεδρηγὸς ἀναφέρει ὡς πηγὴν.

Ἀπὸ τὰ περιπεπυμένα ἔργα ἔλων τῶν διασήμων Κιζικηνῶν ποὺ ἀναφέραμε, ἐλάχιστα μόνον ἀποσπάσματα διασώθηκαν καὶ τὰ περισσότερα ἔγιναν γνωστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους συγγραφεῖς ποὺ τὰ ἀναφέρουν. Μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Κιζίκου ἀσχολήθηκαν πολλοὶ καὶ ἄλλοι ἱστορικοὶ ἐρευνηταὶ, δικοὶ μας καὶ ξένοι. Ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τῆς Κιζίκου τοῦ Ἰ. Μάρκουαρι, ποὺ μετέφρασε ἀπὸ τὰ γερμανικὰ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κύριλλος Γρηγοριάδης· ἐκ Μηχανίωνας καὶ τυπώθηκε στὴν Κωνσταντινούπολιν στὰ 1878, ἔως νὰ εἰσικωνταί λίγα ἀντίτυπα σὲ χέρια Κιζικηνῶν. Μία ἀξιόλογη μελέτη γιὰ τὴν πόλη τῆς ἀρχαίας Κιζίκου ἔγραψε ὁ Κωνσταντῖνος Μωκρῆς, ἐξ Ἀρτάκης, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀκόμα ἐκδοθῆ.

Αὐτὸ ἦταν τὸ τραγικὸ τέλος τῆς Ξακουστῆς Κυζίκου, ποὺ ἐπὶ δυὸ χιλιᾶδες χρόνια ἔζησε, ἀνθήσε καὶ μεγαλοῦργησε.

Μὲ αὐτά, ποὺ μὲ κάθε δυνατὴ συντομία καὶ ἀπλότητα ἀναφέραμε, προσπαθήσαμε νὰ δώσουμε μιὰ γενικὴ εἰκόνα ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴ ζωὴ τῆς ἀρχαίας Κυζίκου. Οἱ σημερινοὶ Κυζικηνοὶ θὰ πρέπει νὰ εἶναι περήφανοι γιὰ τὴν καταγωγὴ τους.

ΤΑ ΓΥΜΝΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΥΖΙΚΟΥ ΚΑΙ Η ΠΑΛΑΙΣΤΡΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ (Μελέτη Titus Garabella)

Ὁ ἀρχαιολόγος καὶ ἱστορικὸς ἐρευνητὴς Titus Carabella σὲ μιὰ ἐπιστολῇ του ποὺ ἀπευθύνεται στὸν ἀρχαιολόγο G. Perrot καὶ δημοσιεύθηκε στὴν «Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιθεώρηση τῶν Παρισίων», τ. 37, Ἰανουάριος - Ἰούνιος 1879, ἀναφέρει τὴν ἀνακάλυψη ποὺ ἔκανε στὴν Κυζικὸ ἑνὸς τάφου ἀθλητοῦ - παλαιστοῦ καὶ ἀφοῦ περιγράφει καὶ ἐξηγεῖ τὰ ἐντάφια ἀντικείμενα ποὺ βρῆκε πλάι στὸν σκελετό, προχωρεῖ στὴν περιγραφὴ τῶν γυμναστικῶν ἀσκήσεων καὶ τῶν γυμναστηρίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Κυζίκου καὶ συνέχεια ἀσχολεῖται μὲ τὴν Πέραμο.

Παραθέτουμε τὸ τελευταῖο μέρος ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἀρχαία Κυζικὸ καὶ δολόκληρο τὸ κείμενο ποὺ ἀφορᾷ τὴν Πέραμο:

«Γνωρίζουμε τὸν σημαντικὸ ρόλο τῶν Ἐφηβείων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Τὸ Γυμνάσιον (Γυμναστήριον) ἔπρεπε νὰ διαθέτῃ ποικιλίαν ἀπὸ πρόσωπα διακρινόμενα στὰ διάφορα ἀγωνίσματα: παγκράτιον, πάλην, δρόμον, ἄλμα, δίσκον καὶ αὐτὸ τὸ συγκρότημα ἦταν ὁ πυρῆνας ποὺ γύρω σ' αὐτὸν σχηματίζονταν ὅλη αὐτὴ ἡ πολυάριθμη συγκέντρωση τῶν ἐφήβων ἀπὸ ὅλες τὶς κοινωνικὰς τάξεις, ὅπου ἔτρεχαν ὅλοι ἀπὸ καθῆκον καὶ οἱ πλούσιοι παρέμεναν ἐκεῖ ἀπὸ ἐνδιαφέρον ποὺ προκαλοῦσε τὸ θέαμα. Πιστεύω πὼς ὁ νεκρὸς τοῦ τάφου ποὺ ἀνακαλύφθηκε, ἀνῆκε στὸ προσωπικὸ τοῦ Γυμνασίου. Ἦταν παλαιστὴς ἐξ ἐπαγγέλματος, ἀθλητὴς. Κανένα ἄλλο ἀντικείμενο δὲν τὸν συνώδευε στὸν τάφο ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συγκινητικὴ προσφορά τῶν δακρύων τῶν συγγενῶν — τοὺς δακρυδόχους, — τὸν ἀρύβαλλο μὲ τὸ λάδι γιὰ τὴν ἐντριβὴ τοῦ σώματός του καὶ τὴν ζύστρα γιὰ νὰ βουρτσίσῃ τὴ σκόνη καὶ τὴν ἄμμο τοῦ στίβου.

Στὰ μεγάλα κέντρα τῆς Κυζίκου ὑπῆρχαν ἰδρύματα γυμναστηρίων ἐφωδιασμένα μὲ ἀνέσεις ἐκλεπτυσμένας, μὲ μιὰ πολυτέλεια ἀσύγκριτη. Ἡ διαρρυθμιστὴ τῶν ἐγκαταστάσεων ἦταν μὲ τρόπο ποὺ νὰ μποροῦν νὰ γίνωνται οἱ ἀσκήσεις σὲ ὅλες τὶς ἐποχὰς τοῦ ἔτους καὶ μὲ κάθε καιρὸ. Ἡ πάλῃ σῶμα μὲ σῶμα ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς κυριώτε-

ρες άσκήσεις. Τό μέρος όπου γινόταν ή πάλη λεγότανε «Παλαιστρα». Έκεϊ συγκεντρώνονταν οί καλλιτέχνες, ή νεολαία, οί πλούσιοι, ή άφρόκρεμα τής διανοήσεως, οί άνθρωποι τών γραμμάτων, οί φιλόσοφοι. Οί παιδαγωγοί ώδηγούσαν έκεϊ τούς μαθητάς των. Για όλους ή θέα τών διαφόρων άγωνισμάτων και ιδιαίτερα τής πάλης είχε ένα ζωηρόν ένδιαφέρον. Έκεϊ τό σώμα, σε όλη τή γυμνότητά του, πρόσφερε στο μάτι μιá ποικιλία από κινήσεις και στάσεις, πού άποτύπωναν στο πνεύμα τών θεατών τήν άληθινή, τήν ανεξίτηλη εικόνα τής πλαστικής άνατομίας.

Όπως τά σύγχρονα νοσοκομεία μορφώνουν τούς μεγάλους γιατρούς, έτσι και τά γυμναστικά αυτά θεάματα είναι τό καλύτερο σχολείο για τή μάζα του κοινού και για τούς καλλιτέχνες, τό σχολείο έκείνο πού διαχέει στο πνεύμα τήν έξωτερική παράσταση του άνθρωπίνου σώματος, τήν τόσο άληθινή, τήν τόσο μεγαλοπρεπή και τόσο μεγαλειώδη, πού μιá μονάχα λέξη μπορεί ν' άποδώσει και τήν καταγράψω, παρά τήν τολμηρότητά της: «Μιá ένωση του ανθρώπου με τό θεϊόν».

Πήγαιναν έκεϊ για νά ίδουν έναν ξακουσμένο άθλητή ή ένα φίλο πού είχε πάθος με τήν πάλη, ή έναν άνδρα με λαμπρή σωματική διάπλαση. Ό καλλιτέχνης για νά πάρη σημειώσεις και νά έμπνευσθή. Τό Άνώτερο Πνεύμα για ν' άπολαύσει τό ωραίο θέαμα και για τήν ευχαρίστηση μιáς καλής συντροφιάς. Οί άνθρωποι τών γραμμάτων, ως πούμε οί φιλόσοφοι τής έποχής, έπήγαιναν έκεϊ για νά περάσουν ευχάριστα τήν ώρα τους. Ήταν τό γενικό ραντεβού και ή πάλη, αυτή μόνη της, πού ήταν ύποχρεωτική για όλους, άναπτύσσοντας στους πολίτες — τήν φόρμα και τή δύναμη του σώματος, έδινε στον καθένα έμπιστοσύνη στον έαυτό του. Και αυτό τό πνεύμα τής ανεξαρτησίας τής προσωπικής, πού έκδηλώνονταν στην έλληνική κοινωνία, τούς έφερε θριαμβευτάς έως τής άκτής του Ίνδικου Ώκεανού και τούς έκαμε ν' άντισταθούν νικηφόροι στα όρμητικά και τρομερά κτυπήματα τών όρδών τής Άσίας.

Οί άρχαίες αυτές παραδόσεις διατηρήθηκαν, καθώς θα πληροφορηθήτε με ζωηρόν ένδιαφέρον, μέχρι τών ήμερών μας. Θα ίδητε τήν έπαλήθευση στην παρακάτω αφήγηση τών όσων είδα με τά ίδια μου μάτια. Τά μέρη πού διατηρήθηκαν αυτές οί άρχαίες συνήθειες διαφέρουν από κάθε άλλη περιοχή. Άλλά ή διαφορά δέν είναι μονάχα στο ότι διετήρησαν αυτές τίς συνήθειες. Είναι και ό χαρακτήρας τών κατοίκων πού έχει μιá σφραγίδα ξεχωριστή, πράγμα πού δέν μπορώ νά τό εξηγήσω παρά με τήν κληρονομική μετάδοση από γενεά σε γενεά του χαρακτήρα τών προγόνων, μετάδοση πού ένισχύθηκε σημαντικά με τή συνέχιση τών συνθειών αυτών τής άρχαιότητας.

Η ΠΕΡΑΜΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΛΑΙΣΤΡΑ

Ή Πέραμος είναι ένα χωριό πεντακοσίων σπιτιών πάνω στη νότια παραλία τής Χερσονήσου, σε άπόσταση 11 χιλιομέτρων βορειοανατολικά από τήν πόλη τής Κυζίκου. Οί κάτοικοι, όλοι Έλληνες Όρθόδοξοι, καλλιεργούν άμπέλια, έλιές και σάρι, αλλά τό κυριώτερο

είσοδήμά τους από τη σηροτροφία τὸ ἔχουν χάσει αὐτὰ τὰ τελευταία χρόνια ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια ποὺ ἔπεσε πάνω στὰ κουκούλια. Οἱ Περαιμιῶτες εἶναι ἄπλοοι, μετρημένοι, ἐργατικοί. Γενικά στὰ πέριξ τοὺς φοβοῦνται καὶ ἔχουν νὰ κάνουν μὲ τὴν ἀντρεϊωσύνη καὶ τὸ περήφανο πνεῦμα, τὴν σχεδὸν ἀνεξαρτησία τους.

Οἱ μόνοι Μουσουλμάνοι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι εἶναι ὁ Μουδῖρης, ὁ τελώνης καὶ ἓνας ζαπτιῆς - ἀστυνόμος. Τὸ Κοινοτικὸ Συμβούλιο ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς προκρίτους τοῦ χωριοῦ. Ὁ Μουδῖρης εἶναι ὁ πρόεδρος, ἀλλὰ τὸ Συμβούλιο συνέρχεται, συνεδριάζει, συζητεῖ, ἀποφασίζει, συντάσσει καὶ ὑπογράφει τὰ πρακτικὰ τῶν ἀποφάσεων καὶ τὰ δίνει στὸν Μουδῖρη νὰ τὰ ὑπογράψῃ. Πολλές φορές ὁ Μουδῖρης ὑποχρεώθηκε νὰ ὑπογράψῃ καὶ ἀποφάσεις ποὺ ἦταν ἐναντίον του προσωπικὰ ἢ καὶ ἀντίθετες στὶς διαταγές τοῦ Κέντρου (Ἄρτάκη - Βαλούκσερ). Καὶ τέτοιες ἀποφάσεις μπορεῖ νὰ εἶχαν ὡς συνέπεια τὴν ἄμεση παύση τοῦ Μουδῖρη ἀπὸ κάθε ἄλλη περιοχή. Ἄλλὰ ὅταν ἐπρόκειτο γιὰ τὴν Πέραμο, ἡ Κεντρικὴ Διοίκηση τῆς Ἄρτάκης ἢ τοῦ Βαλούκσερ τὴν ἐπρόσεχαν διπλά, γιὰτὶ ἡ Πέραμος — ἔλεγαν μὲ σιγανὴ φωνή — εἶναι μιὰ ἐξαιρεση.

Οἱ Κιρκάσιοι (Τσερκέζοι) ἦταν ἐγκατεστημένοι σὲ πολλὰ χωριά κοντὰ στὴ Χερσόνησο. Οἱ χωρικοὶ παραπονιῶνταν γιὰ κλοπὲς βωδιῶν, ἀλόγων, προβάτων, ποὺ ἐξαφανίζονταν λίγο ἀπὸ παντοῦ, ἀλλὰ ἡ Πέραμος δὲν εἶχε πειραχθῆ. Αὐτὴ τὴν ἀσυλία μποροῦσε κανεὶς νὰ ἐξηγήσῃ ἀπὸ τὴν κακὴ φήμη τῶν Περαιμιωτῶν (κακὴ γιὰ τοὺς κακοποιούς).

Μιὰ μέρα ὅμως ἓνα ἄλογο ἐξαφανίσθηκε, κατόπιν ἄλλο ἓνα καὶ στοὺς δρόμους ποὺ ὠδηγοῦσαν στὴν Πέραμο ἐπεσήμαναν ἓνα Τσερκέζο ἀρχηγὸ καὶ ὕστερα ἓνα δεύτερο. Οἱ Περαιμιῶτες ἀνοίχθηκαν στὰ βουνά, παραφύλαξαν τοὺς Τσερκέζους καὶ ὕστερα ἀκούσθηκε πῶς ὁ ἀρχηγός τους αὐτὸς βρέθηκε σκοτωμένος στὰ πέριξ τῆς Πέραμου. Ἀπὸ τότε καμμιά κλεψιά ποιμνίων δὲν σημειώθηκε στὴν Πέραμο.

Ὅπως βλέπετε, ἡ Πέραμος εἶναι μιὰ ἐξαιρεση σὲ ὅλα. Οἱ Τουρκικὲς Ἀρχές εἶναι ἀνίσχυρες στὴν Πέραμο, ἐνῶ εἶναι καταθλιπτικὲς στὰ πέριξ. Οἱ Περαιμιῶτες, μὲ ὅλη τὴ δυστυχία ποὺ τοὺς γονατίζει ἀπὸ καιρὸ μὲ τὴν ἀρρώστεια τοῦ κουκουλόσπορου, θεωροῦνται ὡς ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς γείτονές τους. Ἀπὸ ποῦ προέρχεται αὐτό; Μήπως γιὰτὶ ὁ Περαιμιώτης εἶναι Ἕλληνας καὶ ὁ Ἀρμενοχωρίτης Ἀρμένιος; Ἄλλὰ καὶ ἡ Ἄρτάκη καὶ ἡ Πάνορμος εἶναι Ἕλληνες, ἀλλὰ Ἕλληνες μαλακοί, ἄτνοιοι, ἥρεμοι. Μήπως αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν τοπογραφικὴ θέση, ἀπὸ τὴ μορφολογία τοῦ ἐδάφους; Προσπάθησα νὰ εὑρω κάποια διαφορὰ στὰ βουνά, ἀλλὰ τίποτε. Δὲν μποροῦσα νὰ ἐξηγήσω τὸν χαρακτήρα τῶν Περαιμιωτῶν.

Οἱ γιορτές καὶ οἱ ἀγῶνες ποὺ εἶδα αὐτὸν τὸν χρόνο στὴν Πέραμο μοῦ ὑπαγόρευσαν τὴν ἀπάντηση στὸ ζήτημα ποὺ τόσο καιρὸ μὲ ἀπασχολοῦσε.

Ἐκαμα συχνὰ ἐπίσκεψη στὴν Πέραμο. Ὁ τζορμπατζῆς (προύχων) Χαράλαμπος Χριστοδούλου καὶ πολλοὶ Περαιμιῶτες μὲ προσκαλοῦσαν στὶς γιορτές τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Παναγίας (15 Αὐγούστου), γιὰ νὰ παρευρεθῶ στὸν «Χορὸ», τὸν γενικὸ χορὸ ὅπου χόρευαν ὅλες οἱ γυ-

ναίκες και οι κοπέλλες του χωριού, και στην παλαιστρα, τους αγώνες πάλης ανάμεσα στους χωρικούς.

Επήγα τη δεύτερη μέρα του Πάσχα. Το χωριό ήταν ξεσηκωμένο έορταστικά. Φιλοξενήθηκα στο σπίτι του Χαράλαμπου. Ήταν ή ώρα δέκα το πρωί. Ο Χαράλαμπος με πήγε στην παλαιστρα, λέγοντάς μου πώς ή καλύτερη ώρα για το χορό ήταν στις δύο μετά το μεσημέρι.

Η Πέραμος ήταν στην παραλία, άκουμπισμένη στα πρώτα ύψωματα των βουνών της Χερσονήσου. Ανάμεσα στα ύψωματα αυτά και στη θάλασσα υπήρχε άκριβως ένας χώρος για ένα χωριό και ή Πέραμος κτίσθηκε εκεί. Βγαίνοντας από το χωριό αρχίζουμε ένα ανήφορο. Βλέπω πλήθος πολύ πάνω στο πλάτωμα ενός λόφου. Κυττάζω τον σύντροφό μου. «Είναι ή παλαιστρα», μου λέει. Σε λίγα δευτερόλεπτα βρεθήκαμε πάνω στο πλάτωμα. Ο λόφος έχει σχήμα κομμένης πυραμίδας. Το πλάτωμα έχει 60 μέτρα διάμετρο και άκουμπάει πάνω σε βουναλάκι με κλίση ήμαλή. Έτσι οι θεατές μπορούν να σχηματίσουν κύκλο πάνω στο πλάτωμα, γύρω στον στίβο της παλαιστρας, και να καθήσουν άμφιθεατρικά πάνω στα ύψωματα. Κάτω από τα πόδια μας το χωριό και το κενό. Αντίκρυ μας και πέρα στο βάθος ό κόλπος της Πανόρμου. Είναι πολύ δύσκολο να φαντασθή κανείς την όμορφιά αυτής της τοποθεσίας και την τέλεια προσαρμογή αυτού του πλατώματος στους γυμναστικούς αγώνες.

Με τόν έρχομό του Χαράλαμπου το πλήθος των θεατών παραμέρισε, μάς έκανε τόπο και μάς έβαλαν να καθήσουμε στην πρώτη σειρά. Είδα ένα μεγάλο έλευθερο χώρο μπροστά μου περικυκλωμένο από το πλήθος και δύο παλαιστές στο μέσο του στίβου. Οι θεατές ήσαν άποκλειστικά άνδρες κάθε ηλικίας, από το πιό μικρό παιδί ως τόν ήλικιωμένο γέροντα. Άλλοι όρθιοι, άλλοι ξαπλωμένοι πάνω στο χορτάρι. Μερικοί είχαν φέρει μαζί τους και σκαμνιά. Όλοι παρακολουθούσαν με προσοχή τις περιπέτειες της πάλης.

Οι δυο παλαιστές ήσαν νέοι 25 με 30 χρονών. Ο ένας αδύνατος, γωνιώδης, ψηλός, ξερακιανός, με ένα μικρό πρόσωπο όλο πονηριά. Ο άλλος στρογγυλούτσικος, γεμάτος, κοντός, άνασπνέοντας βαρειά. Όλη τους ή ένδυμασία ήταν ένα παντελόνι από καραθόπανο σφιγμένο στη μέση, που κατέβαινε ως το γόνατο. Είχαν κοκκινίλες πάνω στα μπράτσα και στη ράχη τους, σημάδια που άφηναν τα δάχτυλα και τα χέρια από τα σφιξίματα των κορμιών τους πάνω στο πάλεμα. Παρακολουθούσαν ό ένας τόν άλλον με ένα βλέμμα σταθερό, ανελέητο, σε όποιαδήποτε στάση και άν βρίσκονταν τα σώματά τους. Τα μάτια τους ήταν καρφωμένα στα μάτια του άλλου. Γιάνονταν από τα μπράτσα, από τα πόδια, από τόν κορμό, από τη ράχη, στήθος με στήθος, προσπαθώντας ν' άναποδογυρίση ό ένας τόν άλλον. Καμμιά φορά έπεφταν πάνω στο χώμα και εκεί, μισοξαπλωμένοι, συμπλέκοντας χέρια και πόδια, πάσκιζαν να ξαφνιάσουν ό ένας τόν άλλον και να τόν ρίξουν με τη ράχη στο χώμα.

Βλέποντας τη ζωή να ξεχειλίζη σπαρταριστή, ξαναμμένη σε όλη της την ένταση, με τρομερά άναπηδήματα, μέσα στα δυο αυτά σώματα που πάλευαν στο χώμα, με το βλέμμα του ενός καρφωμένο πάνω στα μάτια του άλλου, τις κινήσεις των μυώνων, τα παλλόμενα

στήθη, όλο αυτό τό θέαμα μέ συνέπαιρνε σέ μιá σπαρταριστή συγκίνηση. "Όσο γιά τούς χωρικούς, αυτοί φαινόταν άπαθείς, αλλά παρακολουθούσαν μέ προσοχή τίς φάσεις τής πάλης. Έβλεπε κανείς καθαρά ότι ήσαν συνηθισμένοι σ' αυτό το είδους τά θέαματα. Άκούσθηκαν μερικές φωνές νά ένθαρρύνουν τόν Άριστείδη, άλλες τόν Περικλή. Ό Άριστείδης ήταν από πάνω, ό Περικλής από κάτω.

Σ' αυτή τή στιγμή τής γενικής έντονης προσοχής και την ώρα που ό Χαράλαμπος μου έλεγε πώς ό χονδρός είναι πιο δυνατός, αλλά και ό Άριστείδης πολλές φορές κερδίζει μέ την παρουσία του, ό Άριστείδης έκανε μιá κίνηση γρήγορη και άπóτομη γιά νά πιάση τόν αντίπαλό του από τή γάμπα, ένώ ό άλλος, πιέζοντάς τον μέ τό στήθος, πολεμούσε νά τόν γυρίση στην πλάτη. Άλλά ή γάμπα έξφυγε από τό χέρι του Άριστείδη, όπως πετάχτηκε μέ δύναμη βρήκε τό άνοιγμα του παντελονιού από τά κάτω και ή ραφή ξηλώθηκε ως επάνω τής ζώνης. Ό Χαράλαμπος μου είπε πώς ήταν άπαγορευμένο νά πιάνονται από τά παντελόνια. Τό κόλπο άστόχησε. Ό Περικλής φαίνεται πώς τό περίμενε, γιατί γρήγορα σαν άστραπή τόν είδαν νά κάνει μιá τρομερή προσπάθεια και νά πετιέται στο πόδι. Η πάλη ξανάρχιζε. Οί παλαιστές άρχισαν τότε νά βηματίζουν σ' όλο τό μάκρος του κύκλου τών θεατών, μέ αντίθετη διεύθυνση ό καθένας, τινάζοντας τά πόδια, κουνώντας τά χέρια, παρακολουθώντας ό ένας τόν άλλον μέ βλέμμα σταθερό, σκληρό σαν σιδερένιο, μέ μάτια όλάνοικτα.

Μικραίνουν τώρα όλοένα τόν κύκλο, χτυπούν βιαστικά μέ τίς παλάμες τούς μηρούς (έμπρός και πάνω από τό γόνατο) σαν νά πρόκειται νά όρμήσουν, άπóτομα σταματούν, αλλάζουν δρόμο, δυναμώνουν πάλι τά χτυπήματα στους μηρούς, δίνουν γρηγοράδα στα βήματά τους και ξαφνικά, πλησιάζοντας ό ένας τόν άλλον πιάνονται τέλος στα χέρια.

Αυτή ή δεύτερη πάλη είχε μεγαλύτερη ζωντάνια από την προηγούμενη. Οί παλαιστές ξαναμμένοι, κυριευμένοι από τό πάθος, βάζουν προσπάθειες ακόμα πιο καταπληκτικές. Ό ιδρώτας τρέχει ποτάμι από τό κορμί του Περικλή και τό κάνει νά γυαλίξη κάτω από τίς ακτίνες ένός ήλιου όλόλαμπρου. Οί γρήγορες αναπνοές προκαλούν μιá κυματιστή άνταύγεια κι' όταν στηλώνουν τά κορμιά τους σαν άψίδες κι' όταν λυγίζουν από τή μιá μπάντα, οί πλευρές τους ζωγραφίζονται σαν ήμικύκλια τό ένα κοντά στο άλλο. Και όλα αυτά γρήγορα, στιγμιαία, που δέν προφθαίνει καλά - καλά νά τά συγκρατήση τό μάτι μου. Άλλά ξαφνικά ό Περικλής βρίσκεται ξαπλωμένος μέ τή ράχη στο χόμα.

Είχα παύσει νά βλέπω κι' όμως νόμιζα πώς ακόμα έβλεπα αυτό τό κορμί νά σκληρύνεται σέ μιá υπέρτατη προσπάθεια ενάντια στην άκαταμάχητη δύναμη του στεγνού και ξερακιανού Άριστείδη. Ήταν μιá υπέροχη όμορφιά, ένα «κάλλος» που δύσκολα μπορεί κανείς νά τό περιγράψει.

Μιá δυνατή κραυγή, ένα «ζήτω» τών χωρικών, άνεκήρυξε τή νίκη του Άριστείδη. Ό Περικλής τραθήχθηκε. Ό Άριστείδης έσταύρωσε στο στήθος του τά μπράτσα. Του έρριξαν στους ώμους τό σακκάκι

του και περπάτησε μέσα στο στίβο, περιμένοντας, όπως μου είπε ο Χαράλαμπος, να παρουσιασθή άλλος παλαιστής και αν κανένας δεν έβγαινε, τότε κάποιος από τους χωρικούς θα ήταν υποχρεωμένος να συνεχίση την πάλη.

Ήμουν βαθειά συγκινημένος. Αυτοί οι χωρικοί, που δουλεύουν όλη μέρα το δικέλι και την τσάπα, να παλαίθουν έτσι μ' αυτόν τον ανώτερο τρόπο! Ρώτησα ποιός ήταν ο Άριστείδης. «Είναι ένας από τους πιο φτωχούς χωριανούς», μου απάντησαν. «Έβαλα το χέρι στην τσέπη και τράβηξα μερικά χρήματα για να δώσω στον Άριστείδη. Ο Χαράλαμπος δεν έφερε αντίρρηση. Ίσως να κολοκκευόταν που χάρις σ' εκείνον θα δινόταν τα χρήματα. Άλλά οι γείτονές μου, όλοι χωρικοί, που με παρακολουθούσαν, με παρεκάλεσαν να μη δώσω τίποτε. Μ' εύχαρίστησαν που παρευρέθηκα και έδειξα τόσο ένδιαφέρον για την παλαίστρα, την έθνική τους εορτή, όπως μου είπαν.

«Από που κρατάει αυτή;» τους ρώτησα. «Οι πατεράδες μας είχαν την παλαίστρα. Κι' έμεις τη συνεχίζουμε. Βλέπετε, φέρνουμε εδώ και τα παιδιά μας και κανένας από μάς δεν θα τολμούσε να αντίκρυσή την καταφρόνια των γειτόνων του αν δεν έφερνε τα παιδιά του εδώ».

Εκείνη τη στιγμή ένα ξέσπασμα γέλιου άκούστηκε και γυρίσαμε το βλέμμα μας στην παλαίστρα. Τα παιδιά είχαν ξεχυθή στον στίβο και έκτω ζευγάρια παιδιών παλαίθουν κιόλας εκεί. Όλοι γελοούσαν με δυο παιδιά τεσσάρων χρονών, άλλοτελα γυμνωμένα, που είχαν πιασθή στα χέρια και μη μπορώντας να ρίξη το ένα το άλλο, μάλωναν και χτυπιόνταν. Με δυσκολία τα χώρισαν. Ύστερα ο Χαράλαμπος, δείχνοντάς μου κάποιον που ξεντυνόταν, μου λέει: «Νά, ο Χρήστος ο Κυριακίδης, που θέλει να μετρηθή με τον Άριστείδη». Και μου κάνει νόημα πως ο Χρήστος θέλει να παλαίψη για μένα, προς τιμήν μου.

Ο Χρήστος κατευθύνεται προς τον Άριστείδη. Τον πιάνει από τα χέρια, τον κυττάζει κατάματα και τον αφήνει πισωπατώντας. Οί δυο παλαιστής έκαμαν ανά δύο γύρους στο στίβο και ή πάλη άρχισε. Είχε ακόμα πιο μεγάλο ένδιαφέρον από την προηγούμενη. Ο Χρήστος είχε μεγάλη εύλυγισία. Έκούρασε πολύ τον Άριστείδη, αλλά δεν μπόρεσε να τον ρίξη παρά ύστερα από τέσσαρες έπαναλήψεις.

Παρετήρησα στον Χαράλαμπο ότι κάθε φορά που άρχιζε ή πάλη, οί παλαιστής έστρεφαν προς το μέρος μας και ό νικημένος, όταν άποσυρόταν, έκανε κι' αυτός το ίδιο. «Είναι ή συνήθεια», μου λέει, «οί παλαιστής να χαιρετούν τον πρώτο του χωριού στρέφοντας προς το πρόσωπό του και στην άπουσία του έστρεφαν προς το μέρος του χωριού». «Ποιός σας τα έμαθε αυτά;» είπα κυττάζοντας τους γειτόνους μου. «Μά έτσι τα βρήκαμε», μου απάντησαν.

Αυτή ή τοποθεσία, τόσο καλά προσαρμοσμένη στην παλαίστρα, ή αναγκαστική πάλη για όλους, τα παιδιά που όδηγούνται εκεί και ένθαρρύνονται στο να παλαίθουν, ή άρνηση να πάρουν χρήματα, οί εύγενικοί τρόποι πριν και μετά την πάλη, όλα αυτά με έφεραν πολύ μακριά στο παρελθόν. Κάθε τι που έβλεπα είχε μιá σφραγίδα άναμφισβήτητη από την άρχαιότητα και έξ άλλου οί χωρικοί το έλεγαν: «Αυτά τα κράταμε από τους πατεράδες μας».

Είχα ιδῆ αρκετά γιά νά ἐξηγήσω στόν ἑαυτό μου γιατί ὁ Μουδύρης ἔτρεμε ἀπό φόβο μέσα στό κονάκι του, γιατί οἱ Τσερκέζοι ἀπέφυγαν τήν Πέραμο. Εἶπα στούς γειτόνους μου: «Τή μέρα πού θά σταματήσετε τήν παλαιίστρα, τὸ χωριό σας θά χαθῆ». «Ποτέ, μοῦ φώναξαν, ποτέ! Αὐτὴ εἶναι τὸ καμάρι μας καὶ ἡ τιμὴ μας. Ποτέ! Ποτέ!»

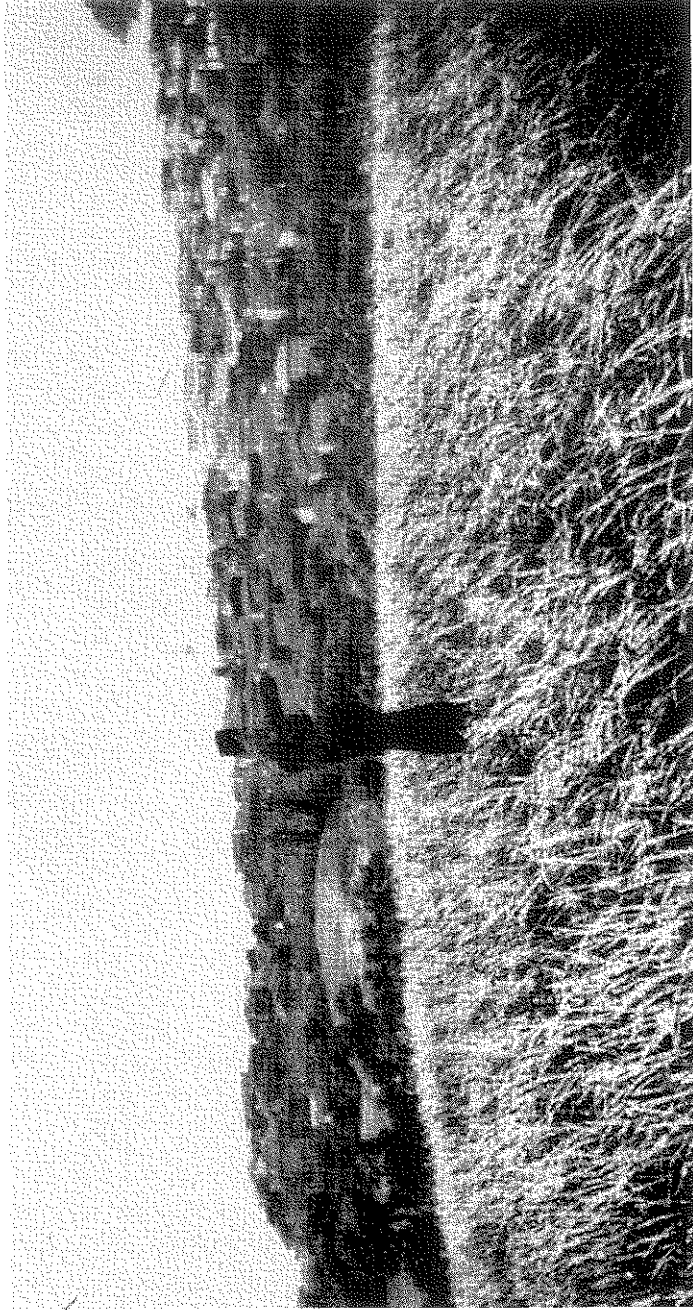
Ὁ Χαράλαμπος ζήτησε νά μάθῃ ἂν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Βαρύτης θά ἔθβαιναν στήν παλαιίστρα καὶ μοῦ εἶπε πῶς θά ἤθελε πολὺ νά τοὺς ἔβλεπα. Ὁ Πέτρος ἦταν ὁ πιὸ δυνατὸς καὶ ὁ Βαρύτης ὁ πιὸ ὀμορφος ἄνδρας τοῦ χωριοῦ. Μοῦ εἶπε πῶς ὁ καθένας τοὺς εἶχε τὸ δικό του τρόπο στήν πάλη καὶ μπῆκε σὲ λεπτομέρειες πού μοῦ ἔφεραν στό νοῦ τὸν ἄνθρωπο - λιοντάρι, τὸν ἄνθρωπο - ἀετὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο - ἀρκούδα τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐπεκτάθηκα κάπως στίς λεπτομέρειες γιά νά ἐξακριβώσω μὲ πόση πιστότητα, ὕστερα ἀπὸ τοὺς τόσους αἰῶνες πού πέρασαν, διατήρησε ἡ παράδοση αὐτὲς τίς ἀρχαίες συνήθειες.

Αὐτὲς οἱ γυμναστικὲς ἀσκήσεις κρατοῦσαν ἀπὸ τὴν αὐγὴ ὡς τὴ δύση τοῦ ἡλίου, τίς τρεῖς μέρες τῆς Λαμπρῆς καὶ ἄλλες τρεῖς στήν πανύγυρη τῆς Παναγίας 15/27 Αὐγούστου.

Ἀποροῦσα πῶς, ἐνῶ εἶχαμε αὐτοὺς τοὺς γυμναστικοὺς ἀγῶνες σ' ἓνα χωριό, σὲ ἕξ λεῦγες ἀπόσταση ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα (τὴν Κωνσταντινούπολη), δὲν εἶχα ἀκούσει ποτὲ νά γίνεται λόγος γι' αὐτούς. Ἀλλὰ ἐδῶ εἶναι τόσο λίγοι αὐτοὶ πού θά ἐνδιαφέρονταν γι' αὐτά. Καὶ ἐξ ἄλλου ἐγὼ ὁ ἴδιος, πού παρευρέθηκα στήν παλαιίστρα τῆς Πέραμου τὸν περασμένο χρόνο, ἴσως νά μὴν ἔγραφα τίποτε, ἂν δὲν εἶχα ἀνακαλύψει τὸ γυάλινο κύπελλο τοῦ ἀθλητοῦ.

Titus Carabella»

Η ΠΕΡΑΜΟΣ ΠΡΟ ΤΟΥ 1911

Όπως φαίνεται από πάνω από το ύψωμα του Άηλιᾶ. Στο κέντρο ή μισοτελειωμένη μεγάλη εκκλησία τῶν Ταξιάρχῶν καί στο βάθος ή θάλασσα, μέ δύο πλοία ἀγκυροβoλημένα στο λιμάνι. Πίσω ἀπό τόν εἰκονιζόμενο Μιχάλη Κυριάξῆ τά δύο κυπαρίσσια τῆς Μεγάλης Βρύσης.

Γ' ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΡΙΖΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ ΣΤΟ ΒΑΘΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΑΠΟ τὸν καιρὸ πού καταπιάστηκα μὲ τὴ συγκέντρωση τῶν ἱστορικῶν καὶ λαογραφικῶν στοιχείων τῶν τελευταίων, πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ 1922, χρόνων τῆς γενέτειράς μου Περάμου τῆς Κυζίκου, μὲ ἀπασχολοῦσε πάντα τὸ θέμα σὲ ποιάν ἄραγε ἐποχὴ νὰ πρωτοκτίστηκε τὸ χωριὸ μας πάνω στὴ Χερσόνησο τῆς Κυζίκου.

Ἀπὸ ἀρχαίους Ἑλληνες ἱστορικοὺς καὶ γεωγράφους καὶ ἀπὸ νεώτε-
ρους δικούς μας καὶ ξένους ἐρευνητὲς γράφτηκαν ἀξιόλογες μελέτες γιὰ τὴν
Κύζικο καὶ γιὰ τὴν Ἀρτάκη, πού οἱ ρίζες τῆς φτάνουν στὰ προϊστορικά
χρόνια. Σὲ κανένα ὅμως ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα κείμενα δὲν ἀναφέρεται τίποτα γιὰ
τὰ μικρότερα χωριά, πού ἀσφαλῶς θὰ ὑπῆρχαν ἀπὸ τότε πάνω στὴ Χερσό-
νησο τῆς Κυζίκου. Γιατὶ δὲν εἶναι νοητὸ μιὰ τόσο μεγάλη σὲ ἔκταση χερσό-
νησος, μὲ τὸ θαυμάσιο κλίμα τῆς, τὰ ἀπάνεμα λιμάνια καὶ τοὺς γραφικὸς
ὄρους, μὲ τὴν πλούσια ἀλιεία, μὲ τὰ δασωμένα βουνὰ τοῦ Δινδύμου, μὲ τὰ
τρεχοῦμενα νερά καὶ τὶς δλόδροσες πηγές, ὅλος αὐτὸς ὁ παραδεισένιος τόπος
νὰ μὴν εἶχε παρὰ μονάχα τὴν πολυάνθρωπη πόλη Κύζικο πάνω στὸν Ἴσθμὸ
(τὸν λαιμὸ) καὶ τὴν πανάρχαιη Ἀρτάκη στὰ δυτικά. Ἡ λογικὴ λέγει πὼς
κοντὰ στὶς πολυάνθρωπες πόλεις θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν καὶ μικρότεροι οἰκι-
σμοί, εἴτε σὰν συνοικισμοὶ ψαράδων, εἴτε σὰν ἀγροικίες ἀμπελοργῶν καὶ
ἀγροτῶν, εἴτε ἀκόμα σὰν τόποι παραθερισμοῦ τῶν ἀρχόντων, πού θὰ ἐπλα-
σίωσαν τὰ μεγάλα κέντρα.

Ξεκινῶντας λοιπὸν μὲ ὀδηγὸ τὴ λογικὴ αὐτὴ ὑπόθεση, ἄς ἀρχίσουμε
πρῶτα ἀπὸ τὴν παράδοση, τὴ ζωντανὴ αὐτὴ ἱστορία πού μεταδίδονταν ἀπὸ
γενεὰ σὲ γενεὰ, ἄς συνεχίσουμε μὲ τὰ παλιὰ σημάδια τοῦ χωριοῦ, τοὺς ἄφω-
νους αὐτοὺς μάρτυρες τῶν περασμένων, καὶ τελευταῖα μὲ ὅσα ἔγραψαν οἱ
νεώτεροι ἐρευνηταὶ τῆς περιοχῆς τῆς Κυζίκου, δικοὶ μας καὶ ξένοι. Ἔτσι
θὰ γυρίσουμε πρὸς τὰ πίσω, ἀναζητῶντας τὶς ρίζες τῆς Περάμου στὸ βά-
θος τῆς Ἱστορίας.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Σύμφωνα με μιὰ παράδοση, πού διατηρήθηκε ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια, ἡ Πέραμος ἦταν ἀρχικά κτισμένη στὸ ἐσωτερικό, στὸ Μικρόχωριο, μιὰ ἀγροτική περιοχή σὲ μιάμισης ὥρας ἀπόσταση ἀπὸ τὴν τωρινὴ τοποθεσία της καὶ πὼς ὕστερα ἀπὸ χρόνια ἀποφάσισαν νὰ κατέβουν στὴν παραλία καὶ νὰ κτίσουν τὴ σημερινὴ Πέραμο.

Γιὰ νὰ διαλέξουν τὸν πιὸ ὑγιεινὸ τόπο στὴν παραλία, λένε πὼς ἔσφαξαν δυὸ ἀρνιά καὶ τὰ κρέμασαν ἀπὸ τὰ δέντρα, τὸ ἓνα στὸν τωρινὸ τόπο τοῦ χωριοῦ καὶ τὸ ἄλλο στὸ Πιθάρι, ἓνα λιμάνι νοτιώτερα. Καὶ ὅταν εἶδαν ποῦ βάσταξε τὸ σφαχτὸ περισσότερο, τότε διάλεξαν αὐτὸν τὸν τόπο καὶ ἔκτισαν τὴν Πέραμο.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς σ' αὐτὴ τὴν ἀγροτική περιοχή βρίσκονταν ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια πολλὰ χαλάσματα ἀπὸ σπῖτια καὶ ἄλλα κτίσματα καὶ μιὰ μικρὴ ἐκκλησία, ὁ Ἅγιος Δημήτριος, μεγαλύτερη ἀπὸ τὰ ἐξωκλήσια πού συνηθίζονταν σ' ὄλες τὶς ἄλλες ἀγροτικὲς περιοχές. Ὑδρογωγεῖο ἢ ἄλλο κτίσμα καὶ σημάδι μαρμάρينو δὲν βρέθηκε.

Αὐτὰ τὰ χαλάσματα σπιτιῶν, πού βρίσκονταν πάνω σὲ μιὰ μεγάλη ἔκταση, ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Μικρόχωριου καὶ τὴ ρεματιά τοῦ Μιχάλ'η τὸ Μύλο ὡς κάτω ἀπὸ τὰ ὑψώματα τοῦ Ἀηγιάννη τὰ Δεντράκια, δείχνουν ὀλοφάνερα πὼς αὐτὸς ὁ τόπος ἦταν στὰ παλιὰ κατοικημένος γιὰ πολλὰ χρόνια. Τώρα, ἂν τὸ Μικρόχωριο ἦταν ἡ πρώτη ρίζα τῆς Πέραμου, θὰ τὸ ἰδοῦμε ἀφοῦ τελειώσουμε τὴν ἔρευνά μας πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα.

Μιὰ ἄλλη παράδοση, πού διαδόθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ ὑποστηρίχθηκε ἰδιαίτερα ἀπὸ λογίους, εἶναι ὅτι τὰ χωριά μας κτίστηκαν ἀπὸ Κρητικούς, πού κατέφυγαν ἐκεῖ ὁμαδικὰ γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν Τούρκων καὶ τοῦτο τὸ συμπέραναν ἀπὸ τὸ ὅτι πάνω στὴν Κρῆτη βρίσκονταν καὶ βρίσκονται ἀκόμα χωριά Πέραμα, Καστέλι, Χάρακας, Ρόγδια καὶ Γωνιές, μὲ ὅμοια ὀνόματα τῶν σημερινῶν χωριῶν τῆς Χερσονήσου τῆς Κυζίκου: Πέραμος, Καστέλι, Χαράκι, Ρόδα καὶ Γωνιά. Οἱ Μηχανιώτες ὑποστήριζαν πολὺ αὐτὴ τὴν ἐκδοχὴ λέγοντας πὼς τὸ δικό τους χωριό, τὴν Μηχανιώνα, τὴν ἔκτισαν Χανιώτες καὶ τὴν ὠνόμασαν Μῆ - Χανιά, γιὰ νὰ μὴ θυμούνται τὰ ὅσα τράβηξαν στὰ Χανιά ἀπὸ τοὺς κατὰ καιροὺς κατακτητὰς καὶ νὰ μὴ ξαναγυρίσουν ἐκεῖ. Τὴν Κρητικὴ καταγωγὴ τους οἱ Μηχανιώτες τὴν ἐστήριζαν καὶ στὴν κατάληξη - ἄ κ η ς , πού εἶχαν τὰ περισσότερα ἐπώνυμά των. Κι' αὐτὴ τὴν ἐκδοχὴ θὰ τὴν ἐξετάσουμε παρακάτω.

ΠΑΛΙΑ ΣΗΜΑΔΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ

Ἐνῶ στὸ Μικρόχωριο δὲν βρέθηκε τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ θεμέλια καὶ ἀσήμαντα χαλάσματα σπιτιῶν, στὴν Πέραμο μέσα σώζονταν ὡς τὰ τελευταῖα

χρόνια αρκετά σημάδια που μαρτυρούν την ύπαρξη του χωριού από πολύ παλαιότερα χρόνια.

Στην πλατεία του Αγίου Δημητρίου σώζεται ακόμα και σήμερα το Μεγάλο Πηγάδι. Ήταν όλο κτισμένο από μέσα με πλατειά τουβλά και ο βυθός του ήταν στρωμένος με πλάκες. Το νερό δεν έβγαινε από κάτω ή από τα πλάγια, αλλά έτρεχε μέσα από ένα πήλινο αγωγό, που έρχόταν από μακριά και περνούσε κάτω από τα σπίτια του χωριού.

Το βάθος του πηγαδιού ήταν γύρω στα πέντε μέτρα και η επιφάνεια του νερού από το ύψος του δαχτυλιδιού γύρω στα 2 με 2½ μέτρα. Ποτέ δεν ξεχειλίζε. Το δαχτυλίδι του πηγαδιού ήταν καμωμένο από τέσσαρες μονοκόμματα ορθογώνιες μαύρες ακονόπετρες, γυαλισμένες από την πολυκαιρία. Το έσωτερικό του άνοιγμα έπιανε κοντά στα 2 μέτρα. Το νερό το τραβούσαν με ένα γκερδέλι (ξύλινο κουβά) κρεμασμένο με αλυσίδα από έναν ξύλινο γερανό στηριγμένο στα κλαδιά αιωνόβιου πλάτανου. Γύρω στο πηγάδι ένα πλακόστρωτο και κοντά, πιο κάτω, μια μαρμαρίνη γούρνα για το πότισμα των ζωντανών.

Από το γλυκό και άφθονο νερό του πηγαδιού βολευόνταν όλο το χωριό, ώσπου στα 1888 κτίστηκε η Καινούργια Βρύση, στο κέντρο του χωριού. Το μεγάλο όμως Πηγάδι εξακολουθούσε να εξυπηρετεί ως τα τελευταία χρόνια όλη την ανατολική ένορία του Αγίου Δημητρίου.(¹)

Έκεί κοντά, με τις ρίζες του στο Ρέμα, ένας πελώριος πλάτανος έρχρινε την προστατευτική σκιά του πάνω στο Πηγάδι και σε αρκετή γύρω απόσταση.(²)

1) Όταν από καιρό σε καιρό ήταν ανάγκη να καθαρίσουν το πηγάδι από τα φύλλα που έπεφταν μέσα, από τον πλάτανο που το απέκασε, άδειάζαν το νερό, κατέβαιναν μέσα με σκάλες, έβούλωναν το στόμιο του αγωγού και το καθαρίζαν, ρίχνοντας μέσα άσβεστο άσβεστη. Την άλλη μέρα, όταν είχαν τραβήξει το άσβεστο νερό και γέμιζε πάλι το πηγάδι με καθαρό πια νερό, έκαμαν αγιασμό.

2) Ο Μεγάλος αυτός πλάτανος είδε και γνώρισε πολλά από την ιστορία του χωριού. Όπως τα διηγώνταν οι παλιοί, μάτω από τη σκιά του στρώνονταν οι Γενίτσαροι και πάνω στις ακονόπετρες του Πηγαδιού ακόνιζαν τα γιαταγάνια τους. Φόδος και τρόμος έπιανε τότε τους χωριανούς. Οι γυναίκες και τα κορίτσια κρύβονταν στα σπίτια και μουντζούρωναν το πρόσωπό τους για να κρύψουν τη φρεσκάδα τους και οι προύχοντες έτρεχαν να έτοιμάσουν φοιμιά, να σφάξουν αρνιά και να συνάξουν φλουριά, παυκίζοντας έτσι να ήμερέψουν τ' ανήμερα θηρία, ώσπου να καλοδρομήσουν. Το αιωνόβιο αυτό κέντρο γκρεμίστηκε από αστροπελέκι στα 1895. Τα κλωνάρια του είχαν πέσει πάνω στις στέγες των γύρω σπιτιών. Μέρες και μήνες δούλευαν οι μπισικιζήδες (πριονιστές) για να κόβουν σε σανίδια τα μεγάλα κλωνάρια και τον τεράστιο κορμό του. Ένα από τα σανίδια που έκοψαν από τον κορμό το είχαν στήσει γεφύρι πάνω από το Ρέμα και τ' άλλα τα μετέφεραν στο Σχολείο και μ' αυτά έστηναν τη σκηνή κάθε φορά που θά έδιναν θεατρική παράσταση. Αυτά τα μονοκόμματα σανίδια σώζονταν ως τα τελευταία χρόνια του χωριού. Στη θέση τώρα του παλιού πλάτανου φύτρωσε και ξεπετάχτηκε ένας καινούργιος. Τώρα, όπως τον είδαμε στα 1961, που επισκεφθήκαμε το χωριό, είναι το ίδιο πελώριος, για να θυμίζει τη συνέχεια της ζωής του όρφανισμένου χωριού, που περιμένει τους παλιούς ανθρώπους του να το ζωντανέψουν.

Ἄλλο παλιὸ σημάδι ἦταν τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Ἀλέξη Ἀγόρογλου, πίσω ἀπὸ τὸ Πηγάδι. Τριώροφο πέτρινο οἰκοδόμημα, μὲ μαρμάρινες αὐλὲς καὶ μαρμάρينو ἐξώστη, ξεχώριζε ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα σπίτια τοῦ χωριοῦ, ποὺ κατὰ κανόνα ἦταν ξύλινα. Στὸν μεγάλου σεισμὸ — γύρω στὰ 1881 — ἔπεσε ὁ τρίτος ὄροφος καὶ φανερώθηκε μιὰ μαρμάρινη πλάκα ποὺ ἔγραφε πὼς τὸ σπίτι αὐτὸ εἶχε ἀνακαινισθῆ πρὶν ἀπὸ 300 χρόνια. Αὐτὸ μοῦ τὸ ἐβεβαίωσε ὁ Θανάσιος Ἀλέξης Ἀγόρογλου, ὁ τελευταῖος ἔνοικος τοῦ σπιτιοῦ.

Ἐνα ἄλλο πολὺ παλιὸ σπίτι, πέτρινο κι' αὐτό, ἦταν τοῦ Χατζηνικολῆ. Ἴδιο φρούριο μὲ τὴν πόρτα ψηλά, ὅπως συνήθιζαν τὰ ἀρχοντικὰ σπίτια στὸν Μεσαίωνα, γιὰ νὰ προστατεύωνται ἀπὸ τοὺς κουρσάρους.

Στὴν ἴδια πλατεία, ὅπου ἦταν τὸ Μεγάλου Πηγάδι, ἀνατολικά ἀπὸ τὴν κοίτη τοῦ Ρέμα, ἦταν ἡ παμπάλαιη ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἀπὸ τὸ κτίσιμό της καὶ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ διαρρύθμιση, ποὺ μὲ κάθε λεπτομέρεια περιγράφουμε στὸ κεφάλαιο τῶν ἐκκλησιῶν, φαίνεται πὼς ἡ ἐκκλησία αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι κτισμένη ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐνα ἄλλο παλιὸ κτίσμα εἶναι καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Βουργαράκη, πάνω στὸ Κάστρο.

Αὐτὰ εἶναι τὰ μοναδικὰ σημάδια ἀπὸ παλιὰ κτίσματα, ἀλλὰ τὸ πιὸ σημαντικό ἀπὸ τὰ παλιὰ σημάδια τοῦ χωριοῦ εἶναι τὸ **Καλιαντερέμα** (λιθόστρωτο) στὸν κεντρικώτερο ἀγροτικὸ δρόμο τῆς Μεγάλης Ἀγέλης.

Ἡ Πέραμος, κλεισμένη ἀπὸ παντοῦ μὲ λόφους, δὲν εἶχε φυσικὸ ἐπίπεδο δρόμο πρὸς τὶς ἀγροτικὲς περιοχές. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ χωματένιος λόφος ποὺ ἔκλεινε τὸ χωριὸ ἀπὸ τὰ δυτικά, φαίνεται ὀλοκάθαρα σὰν κομμένος μὲ τὸ μαχαῖρι κατακόρυφα καὶ ἰσοπεδωμένος, ὥστε νὰ ἔρχεται κάπως ὀμαλὴ ἢ κλίση του. Φαρδύς, γύρω στὰ 12 μέτρα, ἦταν στρωμένος μὲ μεγάλες μαρμάρινες ἀσπροαίτρινες πλάκες (τοακμακόπετρες). Ἀπὸ τὴν πολυκαιρία καὶ τὴν ἐγκατάλειψη τὸ λιθόστρωτο ξέφτισε καὶ οἱ μαρμαρόπλακες φαίνονται σήμερα σκόρπιες καὶ σφηνωμένες στὴ γῆ, σ' ὄλο τὸ μᾶκρος τοῦ δρόμου.

Ὅταν περάσουμε τὸ λιθόστρωτο καὶ κατηφορήσουμε καμμιά τρακοσαριά μέτρα, θὰ συναντήσουμε στὰ δεξιά μας μιὰ μαρμάρινη βρύση. Τοῦ Μακράκη τῆ Βρύση. Τὸ νερὸ τρέχει ἀδιάκοπα στὴ μαρμάρινη γούρνα. Στὰ χρόνια μας δὲν τῶπιαν οἱ ἄνθρωποι, μόνο τὰ ζῶα τοὺς πότιζαν. Ὁ μαρμαρένιος καθρέπτης τῆς βρύσης εἶχε φανερὰ σημάδια πὼς ρημάχτηκε ἀπὸ κάθε στολίδι σκαλιστὸ ἢ ἐπιγραφή ποὺ θὰ εἶχε ἐπάνω του.

Ὁ δρόμος αὐτὸς κατεβαίνει τὸ ἴδιο φαρδύς ὡς τὸ Μεγαλορέμα — τὸ ποτάμι τοῦ χωριοῦ ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὰ βορρεῖνα καὶ χύνεται στὸ λιμανάκι τοῦ Κουλιμανιοῦ. Ἐκεῖ στρίβει ἀριστερὰ παράλληλα μὲ τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ καὶ σὲ μικρὴ ἀπόσταση συνεχίζεται στὸ Γεφυράκι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὸ Πιθάρι καὶ στὴ Θανάσινα ἕως τὸ Ἀρμενοχώρι καὶ τὴν Μπαλκίτσα, τὴν παλιὰ πόλη Κρύζικο. Φαίνεται πὼς στὸ μέρος ὅπου ὁ δρόμος κόβει τὸ ποτάμι, ὑπῆρχε παλαιότερα κάποια γέφυρα, γι' αὐτὸ καὶ ἡ περιοχὴ αὐτὴ λέγεται τὸ Γεφυράκι.

Ἐκ τὸ Γεφυράκι καὶ ὕστερα οἱ βάρτοι καὶ ἄλλα χαμόκλαδα ἔχουν σκεπάζει τὸ δρόμο ἀπὸ τὰ πλάγια, ὥστόσο ὁμοῦ τὰ ἔχνη τοῦ παλιοῦ δρόμου ποὺ ἔνωσε τὴν Πέραμο μὲ τὴν Κύζικο δὲν χάθηκαν. Ἡ ἰστιάδα καὶ τὸ πλάτος τοῦ δρόμου εἶναι δλοφάνερα.

ΤΙ ΛΕΓΟΥΝ ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ἄς ἔλθουμε τώρα σὲ ὅσα βρήκαμε γραμμένα, ἐρευνῶντας τὶς βιβλιοθήκες.

Τὸ παλαιότερο βιβλίον ποὺ ἀναφέρει τὴν Πέραμο εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν Γερμανὸν Στέφαν Γκέραχ καὶ τυπωμένο στὰ 1576. Ὁ συγγραφεὺς, καλεσμένος ἀπὸ τὸν Σουλτάνο, ἔκαμε μιὰ μεγάλη περιοδεία σ' ὅλα τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ μᾶς δίνει μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα περιγραφή γιὰ ὅσα εἶδε.

Σχετικὰ μὲ τὴν Πέραμο ἀναφέρει τὰ ἑξῆς :

«Γαξίδι ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη στὴν Πάνορμο καὶ τὴν Προῦσα.

1) Τὴν 17ην τοῦ μηνὸς φτάνομε ὕστερα ἀπὸ 8 ἢ 9 ὥρες πρὸς τὰ ἐκεῖ κατὰ τὸ μεσημέρι. Θὰ πρέπει νὰ εἶναι 25 γερμανικὰ μίλια. Στὸ δρόμο μας πρὸς τὴν ἀριστερὴ μεριὰ ἕνα νησί, ἡ Καλόλιμος, ποὺ ἔχει ἐπάνω μερικὰ χωριά. Καθὼς μπαίνομε στὸν κόλπο τῆς Πανόρμου, στ' ἀριστερὰ μας ἕνα ἀκατοίκητο νησί (τὸ νησί Ἅγιος Ἀνδρέας τῆς Μηχανιώνας) καὶ στὰ δεξιὰ μας ἕνα χαριτωμένο χωριὸ μὲ ἀμπέλια, ποὺ τὸ λένε Μηχανιώνα, 7 μίλια ἀπὸ τὴν Πάνορμο. Στὴν ἴδια πλευρὰ βρίσκεται ἕνα ἄλλο χωριὸ, ἡ Πέραμος.

Ἡ Πάνορμος εἶναι ἕνας ὠραῖος καὶ εὐθυμος τόπος, μέσα σὲ μιὰ κοιλάδα ἢ λουρίδα γῆς πρὸς τὴ θάλασσα, ποὺ κατοικεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ λίγους Τούρκους καὶ ξένους (Φράγκους). Ἐδῶ παράγεται τὸ ἐξαιρετο κρασί ποὺ μεταφέρεται συχνὰ στὴν Κωνσταντινούπολη. Πάνω ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ ὑπάρχουν μόνο λόφοι καὶ ἀμπέλια.

Ἀπὸ ἐκεῖ δυὸ μίλια μακριὰ εἶδαμε τὴν Κύζικο ἢ μᾶλλον μόνο τὰ ἐρειπωμένα τεῖχη. Αὐτὴ πρέπει νὰ ὑπῆρξε μεγάλη πόλις πάνω στὴν πεδιάδα, ἀνάμεσα στοὺς δυὸ κόλπους τῆς Προποντίδος, μεταξὺ δὲ Νότου καὶ Βορρᾶ ὑπῆρχαν μόνο ἄγωνα βουνά. Φαίνεται νὰ ἦταν κτισμένη μόνον ἀπὸ μάρμαρο, ὥστε τόσο πολὺ νὰ ἔχη μεταφερθῆ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ οἱ Σουλτάνοι καὶ οἱ πασάδες νὰ εἶχαν ἀρκετὸ γιὰ τὸ κτίσιμο τῶν μεγαλοπρεπῶν τζαμιῶν ποὺ τὰ λαμπρύνουν. Οἱ Ἕλληνες τὴν ὀνομάζουν μικρὰν Τροίαν καὶ ἦταν μὲ τοὺς μαρμάρινους περίφημους κίονας ἀκόμα πιὸ μεγαλοπρεπέστερη ἀπὸ τὴν μεγάλην Τροίαν. Ἀπὸ τὴν κατεστραμμένην μεγάλην Τροίαν εὐρίσκεται (ἡ Κύζικος) σὲ ἀπόσταση 10 περίπου μιλίων, λόγω ὁμοῦ τῶν ληστῶν ἢ διαδρομῆ εἶναι τελείως ἀνασφαλῆς.

Ἐκεῖ (στήν Κύζικο) ὑπάρχει ἐπίσης ἕνας περίφημος λάκκος, ὅπου συχνά σκάθουν καὶ βγάζουν μάρμαρα καὶ γι' αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι τὸν ὀνομάζουν θαυματουργὸν (μαγεμένον) τόπον. Ὅχι μακριὰ ἀπὸ ἐκεῖ βρίσκεται ἡ Ἀρτάκη, ὅπου ὁ Μητροπολίτης Κυζίκου ἔχει σήμερα τὴν ἔδρα του.

Ὅταν φτάσαμε στὴν Πάνορμο, εἶδαμε ἐκεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ μιά βρύση ποῦ τὴν ἔλεγαν Ἁγία Πηγὴ (ἀγίασμα). Ὅσοι ἔχουν πυρετὸ (θέρμες) πίνουν καὶ πλένονται ἐκεῖ, κρεμοῦν κατόπιν μιά κλωστή ἢ ἕνα κομματάκι ἀπὸ τὰ ροῦχα τους στὸ δέντρο ποῦ ὑψώνεται πάνω ἀπὸ τὴν πηγὴ. Ἀμέσως πρὸς τὰ κάτω, πάνω στὴ θάλασσα, ὑπῆρχε πρὸ καιροῦ μοναστήρι, κατεστραμμένο τώρα, ποῦ καὶ αὐτοῦ τὰ μάρμαρα μεταφέρθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ἦστερα ἀπὸ τὸ δεῖπνον, ὅπου ἦταν προσκαλεσμένος ὁ Δήμαρχος τῆς Πανόρμου Γιάγκος Δαμαρτζές, ἕνας Βενετσάνος, ἕνας δραγουμάνος Δομίνικος καὶ ἄλλοι Ἕλληνες, ἀποχαιρετήσαμε τὸν Ἕλληνα Παπᾶ Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἕξι μέρες μὲ τέσσερα ἄλογα καὶ μὲ 11 τάλληρα μᾶς ὡδηγοῦσε. Καὶ ἔτσι τὸ «Καρμιζάλ», φορτωμένο κρασί, ἔφυγε ἀφοῦ δώσαμε 100 δουκάτα στὸν караβοκύρη του ποῦ εἶχε 25 ὑπῆρέτες (ναῦτες) καὶ τὸ πλοῖο του ποῦ προσφάτως ἐναυπήγησε τοῦ ἐστοίχισε 1000 δουκάτα.»

Ἐνας ἄλλος ἀρχαιολόγος καὶ ἐρευνητής, ποῦ ἀσχολήθηκε πολὺ μὲ τὴν Κύζικο καὶ τὰ χωριὰ τῆς Χερσονήσου, εἶναι ὁ Ἄγγλος Hasluck. Στὸ βιβλίον του «Cyjikus», ποῦ τυπώθηκε στὰ 1910 στὸ Λονδίνο (ἔκδοσις τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καϊμπριτζ), ἀφιερώνει πολλὰ σελίδες γιὰ τὴν περιγραφὴ τῶν χωριῶν τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου καὶ ἀναφέρει τὸ Μοναστήρι τῆς Φανερωμένης, περιγράφοντας μὲ τί τρόπο ἔκαμαν οἱ προσκυνητὲς τὶς παρακλήσεις μὲ τὸ θαυματουργὸ εἰκόνημα τῆς Παναγίας πάνω στὰ γόνατά των.

Παραθέτομε μερικὰ ἀποσπάσματα σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν χωριῶν μας :

«Τὸ Χαράκι ἦταν ἀναμφισβήτητα ἕνα ἑλληνικὸ (ἀρχαῖον) ἢ βυζαντινὸ χωριὸν. Ἐχει ἐρείπια ἀπὸ ἕνα πύργον καὶ κατὰ καιροὺς ἀνευρίσκοντο ἐκεῖ ἐπεξεργασμένα μάρμαρα. Ἡ ἡλικία αὐτῶν τῶν παραλιακῶν χωριῶν εἶναι ἀγνωστὴ καὶ ἡ φήμη περὶ Κρητικῆς καταγωγῆς τῶν χωριῶν Χαράκι καὶ Μηχανιώνας ὀφείλεται προφανῶς στὴν φαντασίαν κάποιου ἐγχωρίου δημοδιδασκάλου.

Ἡ Μηχανιώνα καὶ ἡ Πέραμος τὸ πρῶτον ἀναγράφονται ἀπὸ τὸν Στέφανον Γκέρλαχ (1576) καὶ ἡ παράδοσις διὰ τὴν Πέραμον προχωρεῖ πίσω τοῦλάχιστον μέχρι τῶν τουρκικῶν πολέμων, ὅποτε οἱ κάτοικοι μετετοπίσθησαν προσωρινῶς μακριὰ ἀπὸ τὴν παραλίαν.»

Καὶ παρακάτω :

«Τὰ χωριὰ γύρω στὴ Χερσονήσον τῆς Κυζίκου, σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἑλληνικὰ εἰς τὴν σύνθεσίν των, διατηροῦν τὴν ἴδιαν μορφήν λατρείας τῆς θρησκείας των ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Χριστιανωσύνης.»

Πολύτιμες πληροφορίες μᾶς δίνει και ὁ ἀρχαιολόγος Titus Carabella με τὴ μελέτη του γιὰ τὰ γυμναστήρια τῆς ἀρχαίας Κυζίκου και γιὰ τὴν παλαίφτρα στὴν Πέραμο, και μᾶς ἀνοίγει τὸ δρόμο γιὰ τὴν ἔρευνα τῆς καταγωγῆς και τῆς ἀρχαιότητος τῆς Περάμου. Αὐτὴ ἡ μελέτη, ποὺ εἶναι πραγματικὸς διθύραμβος γιὰ τὴν Πέραμο, παρατίθεται στὶς σελίδες 26—32 τοῦ παρόντος βιβλίου.

Ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴν Πέραμο βρήκαμε σὲ νεώτερα κείμενα ἀπὸ τὸ 1800 καὶ ἔδω. Ἀπὸ αὐτὰ πήραμε ὅσα μᾶς ἐνδιαφέρουν γιὰ τὴ νεώτερη ἱστορία τῆς Περάμου και τὸν ἀριθμὸ τῶν κατοίκων και τὰ ἀναφέρομε στὰ σχετικὰ κεφάλαια, ἀλλὰ στὴν ἔρευνά μας γιὰ τὴν ἀρχαιότητα τῆς Περάμου δὲν προσθέτουν κανένα ἄλλο στοιχεῖο.

ΤΙ ΛΕΓΕΙ ἘΝΑΣ ΤΟΥΡΚΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Σημαντικὲς και θετικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν ἀρχαιότητα τῆς Περάμου μέχρι τοῦ 13ου αἰῶνος μᾶς δίνει τὸ βιβλίον τοῦ Τούρκου Ρεσίτ Μαζχάρ Ἐρτουζούν, ποὺ τυπώθηκε στὰ 1953 στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ συγγραφεὺς, καίμακάμης τότε τῆς Ἀρτάκης, μαγεμένος ἀπὸ τὴν ἀφθονία τῶν μαρμάρων και τὸν πλούτον τῶν ἀρχαίων εὐρημάτων στὴν περιοχὴ τῆς ἀρχαίας πόλεως Κυζίκου, ἀσχολήθηκε με πραγματικὴ ἀγάπη στὴν περισυλλογὴ και διάσωση τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τούτου θησαυροῦ και ἱδρυσε μουσεῖο μέσα στὴν πόλη τῆς Ἀρτάκης ὅπου τὰ ἐστέγασε. Παράλληλα ἀσχολήθηκε με τὴ συγγραφὴ ἀξιολόγου μελέτης γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἐπεκταθεὶς και εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν χωριῶν τῆς Χερσονήσου και τῶν νησιῶν τοῦ Μαρμαρᾶ, ποὺ ὑπῆρχαν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1922, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν.

Παραθέτομε ὠρισμένα ἀποσπάσματα ποὺ ρίχνουν ἀρκετὸ φῶς στὴν παλαιότητα τῆς Περάμου και τῶν ἄλλων χωριῶν τῆς Χερσονήσου. Εἰς τὸ 4ον κεφάλαιον τοῦ βιβλίου του ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ χωριὰ τῆς Χερσονήσου Κυζίκου» και εἰς τὴν σελίδα 220 γράφει:

«Ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, ἡ περιφέρεια τοῦ Καζᾶ (Ἰπποδικήσεως) τοῦ Καπίνταγ (Κυζίκου), ὅπου ὑπῆγοντο ἡ Ἀρτάκη, ἡ Πάνορμος και ἐπὶ ὀλίγον αἱ Νῆσοι τοῦ Μαρμαρᾶ, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰῶνος, ὁπότε ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ (1) ὑπήχθη-

1) Ὁ Σουλεϊμάν Πασᾶς ἦταν υἱὸς τοῦ Σουλτάνου Ὀρχάν. Ὄταν, ἐπὶ κεφαλῆς πολυαριθμοῦ στρατοῦ, ἐδίδριξε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Χερσονήσον, τότε οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀρτάκης με ἐπικεφαλῆς τὸν Μητροπολίτην και τοὺς ἱερεῖς ἐδῶξαν ἀπὸ τὴν πόλιν και ἐπήγαν πρὸς σπῆντηριν τοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ εἰς τὸν λόφον Μουράτ-Μπαϊρί. Ἐκεῖ τοῦ παρέδωσαν τὸ κλειδί τῆς πόλεως και ἐβήλωσαν ὑποταγὴν. Ἡ χειρονομία των αὐτῆ ἔπαισε τὴν πόλιν τῆς Ἀρτάκης και κοντὰ σ' αὐτὴν και ὅλα τὰ χωριὰ τῆς Χερ-

σαν εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Διοίκησιν καὶ μέχρι τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος, ἦτο συνδεδεμένη μὲ τὸν Καζᾶν τοῦ Ἀϊντιντζίκ τοῦ Λιβᾶ (Βιλαετίου) Χουδαβεντικιάρ (Προύσης). Τὰ ὀνόματα τῶν χωριῶν τοῦ Καπήνταγ (Κυζίκου) εἶναι δυνατόν νὰ ἀνεύρη τις εἰς τὰς σελίδας 227—229 τοῦ βιβλίου ἀπογραφῆς τοῦ περιέχοντος τὸν Κανούν-Ναμέ (Κανονισμὸν Διοικήσεως) τοῦ Λιβᾶ Χουδαβεντικιάρ καὶ τὸν πληθυσμὸν, τὰς προσόδους, τὰ τιμάρια καὶ τὰ βακούφια τῶν ναχιέ (ἐπαρχιῶν) (2) τοῦ Χουδαβεντικιάρ. Κατὰ τὸ ἔτος Ἑγείρας 957, ἦτο 1550 μ. Χ., τὰ χωριά τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὸν Ναχιέ (ἐπαρχία) Καπήνταγ (Κυζίκου) εἶναι αὐτά: Μπάντιρμα (Πάνορμος), Σαχίν Μπουργάζ (Διαθατή), Μεσχετλοῦ (Κατάτοπον), Κοτζᾶ - Μπουργκάζ (Λαγκάδα) ἢ Κουρουτζᾶ Μπουργκάζ, ὅπως τότε ἀνεγράφετο, Μηχανία (Μηχανιῶνα), Μπέραμα (Πέραμος), Κούλλιμαν (τὸ ἀργότερον Ἀρμενοχώρι) καὶ τὸ Κεστὲλ (Καστέλι)».

Στὸ ἴδιο βιβλίον καὶ στὴν σελίδα 224, ὁ συγγραφεὺς συνεχίζει :

«Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 Κατάστιχον Istanbul Ahkam Defteri τοῦ ἔτους Ἑγείρας 1157, ἦτοι 1744 μ. Χ., τὸ ὄνομα τοῦ σημερινοῦ Ὀρμανλή - Κιόι ἀναφέρεται ὡς Σεϊτάν - Κιόι καὶ ὅτι ἀνήκε τοῦτο εἰς τὸν Καζᾶν τοῦ Καπήνταγ. Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 Sikayet Defteri (Κατάστιχον Παραπόνων) ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1755 καὶ ἡ νῆσος Ἑμραλή (Καλόλιμνος) ἀνήκε εἰς τὸν Καζᾶν τοῦ Καπήνταγ. Εἰς τὸ ἴδιον κατάστιχον, εἰς ἔγγραφον τοῦ Ναίπη (ἀνωπληρωτοῦ διοικητοῦ τοῦ Καζᾶ) ἀναφέρεται ὅτι ἡ Πέραμος, ἡ Μηχανιῶνα, ἡ Διαθατή, ἡ Λαγκάδα, τὸ Ἄκ - Κιλισέ (:), (3) τὸ Βαθὸ καὶ ἡ Δρακούντα (ἀνεγράφονται μὲ τὴν τουρκικὴν ὀνομασίαν των) ἦσαν βακούφια τοῦ «ἀειμνήστου καὶ τυχόντος ἀφέσεως ἀμαρτιῶν» Σουλτάν

σονήσου ἀπὸ βεβαίαν λεηλασίαν καὶ καταστροφῆν. Ὁ Σουλεϊμάν Παῶς, ἰκανοποιημένος καὶ καλοκευμένος ἀπὸ τὴν στάσιν αὐτῆν τῶν Ἀρτακητιῶν, παρεχώρησε ὀρισμένα προνόμια τοῦ ἐπισκωρῶθησαν ἐν συνεχείᾳ μὲ Σουλτανικὸν φερμάνι, τοῦ μεταξὺ ἄλλων ἀπηγόρευε τὴν εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν Τούρκων ὀπλισμένων. Ὅσοι Τούρκοι θὰ ἐμπαινοῦν στὴν πόλιν ἔπρεπε πρῶτα νὰ ἀφῆσουν τὰ βπλα των στὸν τόπον αὐτὸν τοῦ Μουράτ-Μπαίρι. Ἐπίσης ἔδινε τὸ δικαίωμα στοὺς ἱερεῖς νὰ φέρουν λευκὴν ταϊνίαν στὸ καλωμαύχι των (Κ. Μακρής). Ἡ κατάληψις τῆς Ἀρσάκης ἔγινε στὰ 1339. Ἀπὸ ἐκεῖ πέρασαν ἀργότερα οἱ Τούρκοι εἰς τὴν Θράκην.

2) Ναχιέ ἦταν ἡ κατωτέρα βαθμὶς στὴν ἱεραρχία τῆς Διοικήσεως. Περιελάμβανε περιορισμένον ἀριθμὸν χωριῶν. Ἐμπορεῖ ν' ἀποδοθῆ μὲ τὴν λέξιν ἐπαρχία. Ὁ Διοικητὴς τοῦ Ναχιέ ἐλέγετο Μουντίρ (Μουδύρης - Ἐπαρχος) καὶ ὑπῆγετο εἰς τὸν Κασίμακάμην, τὸν Διοικητὴν τοῦ Καζᾶ. Ἀνώτερος διοικήσεως ἦταν τὸ Μουτσαριφλίκο καὶ πρὸ πάντων τὸ Βιλαέτι ἢ Λιβᾶ. Στὰ τελευταῖα χρόνια ἡ ἐπαρχία (Ναχιέ) ἐλέγετο Μουδύρλίκο καὶ ἡ λέξις Ναχιέ παρέμεινε μὲ τὴν ἑνωσίαν «κεφαλοχώρι» διὰ τὴν ἔδραν, ἐνῶ τὰ ἄλλα ἐξαρτώμενα χωριά ἐλέγοντο «καριέ».

3) Μὲ τὸ ὄνομα Ἄκ - Κιλισέ (Ἄσπρη Ἐκκλησία) δὲν ἀναφέρεται κανένα χωριὸν πάνω εἰς τὴν Χερσονήσον τῆς Κυζίκου. Ἔσως νὰ πρόκειται γιὰ συγκρότημα κτημάτων κανονοῦ μοναστηρίου, ἕως τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Λαγκάδας ἢ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀνάμεσα Κατάτοπον καὶ Βαθὸ, ἕως ἀκόμα καὶ τῆς Παναγίας Φανερωμένης.

Μεχμέτ καὶ ὅτι εὐρίσκοντο μέσα στὸν Καζᾶ τοῦ Καπήνταγ. Εἰς τὸ ἴδιον κατὰστικὸν ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ τὸ Χαράκι καὶ ἡ Πάνορμος ὅτι ἀνήκαν εἰς τὸν ἴδιον Καζᾶ τοῦ Καπήνταγ».

Ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ἐξηγεῖ σὲ ὑποσημειώσεις ὅτι τὸ ἀναφερόμενον ὡς Μεσχετλοῦ χωριὸν εἶναι τὸ σημερινὸν Ὁρμανλῆ (ἡ ὄνομασία αὐτὴ ἐδόθη μετὰ τὸν ἀναγκαστικὸν ἐκπατρισμὸν τοῦ 1922). Προηγουμένως ἐλέγετο Σεϊτὰν Κιόϊ (ἐν μεταφράσει Διαβολοχώρι), αὐτὴ δὲ ἡ ὄνομασία, ὅπως γράφει, τοῦ ἐδόθη ὕστερα ἀπὸ τὸ ἀκόλουθο περιστατικόν. Κάποιος κατῆς (δικαστῆς) ποῦ ἐπήγαινε ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Ἀρτάκη, ἐκακοπάθησε τόσο πολὺ στὸν κακοιτράχαλο δρόμο, ὥστε ὅταν ἔφτασε σκοτωμένος ἀπὸ τὴν ταλαιπωρίαν εἶπε: «Σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ μόνον ὁ διάβολος μπορεῖ νὰ πηγαίνει». (Στὰ χρόνια τὰ δικὰ μας οἱ Τοῦρκοι ἔλεγαν Σεϊτὰν Κιόϊ τὸ Κατάτοπον).

Γιὰ τὸ χωριὸ ποῦ ἀναφέρεται ὡς Κούμλιμαν (ἐν μεταφράσει «Ἀμμυδερό λιμάνι») λέγει ὅτι εἶναι τὸ σημερινὸ Τατλῆ Σοῦ (Γλυκὸ Νερό). Ἔτσι λένε σήμερα οἱ Τοῦρκοι τὸ ἄλλοτε Ἀρμενοχώρι, γιατί ἔχει ἄφθονο γλυκὸ νερὸ ποῦ τὸ ἔχουν τώρα μεταφέρει στὴν Πάνορμο. Τὸ Ἀρμενοχώρι πῆρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνηση ἐγκατέστησε ἐκεῖ πρόσφυγες Ἀρμενίους στὰ 1831.

Ὁ συγγραφεὺς ἀσχολεῖται περαιτέρω μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς διοικητικῆς διαρθρώσεως τῆς περιφερείας Κυζίκου, ἡ ὁποία πάντοτε ἀποτελοῦσε Καζᾶν (Ἐποδιοίκησιν - Καϊμακαμλίκι), μὲ ἔδραν τὴν Ἀρτάκη, ὅπου ἀρχικὰ ὑπήγετο καὶ ἡ Πάνορμος.

Ἡ Πάνορμος ἔγινε πολὺ ἀργότερα, στὰ 1898, Καϊμακαμλίκι, ὁπότε καὶ ἡ ἐπαρχία (Μουδιρλίκι) τῶν χωριῶν Περάμου, Μηχανιώνας, Διαβατῆς, Καστελίου καὶ Λαγκάδας, μὲ ἔδραν τὴν Πέραμον, ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν Ἀρτάκη καὶ ὑπῆχθησαν εἰς τὴν Πάνορμον.

Ἀπὸ τὰ γραπτὰ στοιχεῖα ποῦ μᾶς δίνει ὁ Ρεσιτ Μαζχάρ Ἐρτουζοῦν, παρμένα ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἴδιου τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους, βλέπομε πὼς ἡ Πέραμος μαζὶ μὲ τ' ἄλλα χωριὰ τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου ἀναφέρεται ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια ποῦ ἡ περιοχὴ αὐτὴ πέρασε στὴν κυριαρχία τῶν Ὀθωμανῶν, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰῶνος (1339). Γιὰ νὰ ὑπάρχουν αὐτὰ τὰ χωριὰ ἀπὸ τότε, θὰ πῆ πὼς ἦταν κτισμένα ἀπὸ πολλὰ χρόνια πρὶν. Μένει τώρα νὰ ἐρευνήσωμε ἀπὸ πόσα χρόνια ἦ καλύτερα ἀπὸ πόσους αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸ 1300 ἦταν κτισμένα αὐτὰ τὰ χωριὰ καὶ ἰδιαίτερα ἡ Πέραμος, ποῦ μᾶς ἀπασχολεῖ σ' αὐτὴ τὴν ἔρευνα.

Ἡ παράδοση γιὰ τὸ Μικρόχωριο ἀληθεύει ὡς ἓνα σημεῖο. Τὸ Μικρόχωριο κατοικήθηκε πραγματικὰ γιὰ πολλὰ χρόνια ἀπὸ τοὺς Περαιμῶτες, ἀλλὰ δὲν ἦταν ἡ ρίζα τῆς Πέραμου. Ἐπῆρξε ἓνα προσωρινὸ καταφύγιο — ἄσχετο ἀν βᾶσταξε ἴσως καὶ πάνω ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια — ποῦ ἐστῆγασε

τοὺς Περαιμιῶτες στὰ δύσκολα χρόνια τῶν πολέμων, ὅταν πρωτοφάνηκαν οἱ Τούρκοι στὴν περιοχή τῆς Προύσας καὶ τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τὸν 12ον αἰῶνα. Ἴσως ἡ μετοικεσία αὐτὴ νὰ ἔγινε καὶ πρωτῆτερα, στὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ Σταυροφόροι λεηλατοῦσαν καὶ κούρσευαν τὰ παραλία τῆς Προποντίδος. Οἱ κάτοικοι τῆς Περάμου καὶ τῆς Μηχανιώνας, ἀπελπισμένοι ἀπὸ τὶς ἀδιάκοπες ἐπιδρομὲς, ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὰ χωριά τους, ποὺ ἀποτελοῦσαν πάνω στὴν παραλία φανερὸ καὶ πρόχειρο στόχο στοὺς ἐπιδρομεῖς, καὶ νὰ τραβηχτοῦν στὸ ἐσωτερικὸ, σὲ μιὰ μίση ὥρα μέσα, οἱ Περαιμιῶτες στὸ Μικρόχωριο, μιὰ τοποθεσία μέσα σὲ μιὰ ρεματιὰ κρυμμένη ἀπὸ τὰ γύρω ὑψώματα, καὶ οἱ Μηχανιώτες στὸ Παλιοχώρι.

Ὅταν μὲ τὴν παράδοση τῆς Ἀρτάκης στὰ 1339 ἔπαψαν οἱ πόλεμοι καὶ ἠσύχασε ὁ τόπος, τότε γύρισαν πίσω, στὰ παραλιακὰ χωριά τους, οἱ Περαιμιῶτες στὴν Πέραμο καὶ οἱ Μηχανιώτες στὴ Μηχανιώνα.

Ὅτι τὸ Μικρόχωριο δὲν ἦταν παλαιότερο χωριὸ ἀπὸ τὴν Πέραμο φαίνεται ὀλοκᾶθαρα ἀπὸ τὸ ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ χαλάσματα ἀσημάντων κτισμάτων, κανένα ἔργο μόνιμης ἐγκατάστασης, π. χ. ἓνα ὕδραγωγεῖο, ἓνα πέτρινο σημαντικὸ κτίσμα, δὲν βρέθηκε σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἔκταση. Καὶ ἡ μικρὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ποὺ διατηρήθηκε ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια σὰν ἐξωκλήσι ἀπὸ τὴν εὐλάβεια τῶν χωριανῶν, θὰ πῆρε καὶ αὐτὴ τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὴν ἐνοριακὴ ἐκκλησία τῆς Περάμου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀπὸ ὅπου εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ μεταφέρθηκαν τὰ εἰκονίσματα καὶ τὰ ἱερὰ σκευή.

Ἄλλωστε ἡ ὀνομασία «Μικρόχωριο» φανερώνει πὼς ἦταν ἓνα πρόχειρα στημένο χωριὸ, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ μεγάλο χωριὸ, τὴν Πέραμο. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ παράδοση γιὰ τὸ Μικρόχωριο τῆς Περάμου.

ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΑΠΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΚΥΖΙΚΟΥ

Προτοῦ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν παράδοση τῆς Κρητικῆς καταγωγῆς τῶν χωριῶν μας θ' ἀναφέρουμε πρῶτα ἓναν μεγάλο ἀποικισμό, ποὺ ἔγινε στὴν περιοχὴ τῆς Κυζίκου στὰ 690 μ. Χ. ἀπὸ τὴν Κύπρο.

Ὅταν οἱ Ἀραβες, σὲ μιὰ φοβερὴ ἐπιδρομὴ, κυρίευσαν τὴν πρωτεύουσα Κωνσταντία (Σαλαμίνα) καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀπειλοῦσαν μὲ ὀλοκληρωτικὸ ἐξολοθρεμὸ τοὺς κατοίκους ὅλου τοῦ νησιοῦ, ἂν δὲν ἐδήλωναν ὑποταγὴ, τότε ὁ Ἀυτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ὁ Β' ὁ Ρινότμητος, μὴ μπορῶντας νὰ βοηθήσει μὲ στρατὸ τοὺς κατοίκους ποὺ κρατοῦσαν γερὴ ἄμυνα δχυρωμένοι μέσα στὶς ἄλλες πόλεις τῆς Κύπρου, ἔστειλε ἓνα μεγάλο στόλο, σήκωσε ὅλο τὸν πληθυσμὸ καὶ τὸν μετέφερε στὴν Προποντίδα. Ἐκεῖ τὸν ἐγκατέστησε στὴν ἀνατολικὴ ἀκτὴ, στὴν περιφέρεια τῆς Κυζίκου, ὅπου καὶ ἔκτισε ἓνα μεγάλο συνοικισμό, μιὰ πόλη ποὺ τὴν ὀνόμασε Νέα Ἰουστινιανή. Πολλοὶ ἐγκατεστάθησαν τότε μέσα σ' αὐτὴ τὴν πόλη, ἄλλοι σκόρπισαν μέσα στὴν πόλη τῆς Κυζίκου καὶ στὴ γύρω περιοχὴ της καὶ ἄλλοι στὰ νησιά τοῦ Μαρμα-

ρᾶ καὶ μέσα στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀλλὰ οἱ Κύπριοι δὲν ἔμειναν πολὺ καιρὸ ἐκεῖ. Ὅταν, ὕστερα ἀπὸ 50 χρόνια, ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρῶνυμος ἀνέκτησε τὴν Κύπρο, τότε καὶ οἱ Κύπριοι γύρισαν πίσω στὴν πατρίδα τους. Πολλοὶ μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν γυρίσει κατὰ καιροὺς καὶ πολὺ ἐνωρίτερα. Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἔμειναν καὶ ἀρκετοὶ σκορπισμένοι στὴν περιοχὴ τῆς Κυζίκου, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρεται ὅτι ἔκτισαν ἐκεῖ κανένα δικό τους συνοικισμό, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἰουστινιανούπολη, ποὺ καὶ αὐτὴ δὲν φαίνεται νὰ διατηρήθηκε, γιατί δὲν ἀναφέρεται στὰ κατοπινὰ χρόνια.

Αὐτὴ τὴν ἄγνωστὴ πτυχὴ τῆς ἱστορίας τὴν ὀφείλουμε στὸν ἀκούραστο ἱστορικὸ ἐρευνητὴ τῆς Προκοννήσου (Νησιῶν τοῦ Μαρμαρᾶ) καὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Κυζίκου συγγραφέα κ. Νίκο Σ. Λαμπαδαρίδη, ἐκδότῃ καὶ διευθυντῇ τῶν «Μαρμαρινῶν Νέων». Τὴν σχετικὴ μελέτη τὴν παραθέτουμε ὁλόκληρη στὸ τέλος τοῦ παρόντος κεφαλαίου.

ΑΣ ΕΛΘΟΥΜΕ ΤΩΡΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Ἡ παράδοση πὼς τὰ χωριά μας κτίστηκαν ἀπὸ τοὺς Κρητικούς στὰ χρόνια τῶν τουρκικῶν πολέμων δὲν μπορεῖ νὰ ἐπαληθεύσῃ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, γιατί ἡ Κρήτη ἀρβήθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὰ 1669 καὶ τὰ χωριά αὐτὰ βρισκόνταν πάνω στὴν Κυζικηνὴ Χερσόνησο ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες πρὶν. Μένει τώρα νὰ ἐρευνήσωμε μήπως ὁ ἀποικισμὸς αὐτὸς ἀπὸ τὴν Κρήτη ἔγινε σὲ πολὺ παλαιότερη ἐποχὴ.

Ἡ Κρήτη τὸ πρῶτο κατακτῆθηκε στὰ 823 ἀπὸ τοὺς Ἀραβας, ποὺ ἔμειναν ἐκεῖ ὡς τὸ 961, ὁπότε ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ ἀποτυχημένες ἀπέπειρες τῶν Βυζαντινῶν πρὶν ἀπὸ αὐτόν, κατόρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Κρήτη καὶ νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ τελειωτικὰ ἀπὸ τοὺς Ἀραβας.⁽²⁾ Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς τότε ξανάφερε πίσω στὴν Κρήτη ὄλους τοὺς ἐπατρισμένους καὶ κοντὰ σ' αὐτοὺς καὶ πολλοὺς ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Βυζαντινῆς ἐπικράτειας, γιὰ νὰ πυκνώσῃ τὸν πληθυσμὸ ποὺ εἶχε ἀφανισθῆ ἀπὸ τίς σφαγές, τοὺς βίαιους ἐξισλαμισμοὺς καὶ τὰ ξεκληρίσματα ὁλόκληρων χωριῶν μέσα στὰ 138 αὐτὰ χρόνια ποὺ κράτησε ἡ κατοχὴ τῶν Ἀράβων. Πα-

1) Πενθέκτη: Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνεθεῖσα κατὰ τὸ ἔτος 691 Οἰκουμένηκῆ Σύνοδος, ἐπὶ βασιλείας Ἰουστινιανοῦ Β' τοῦ Πινωτήτου, παρουσία τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως Παύλου, Ἀλεξανδρείας Πέτρου, Ἀντιοχείας Γεωργίου καὶ Ἱεροσολύμων Ἀναστασίου. Ἡ Σύνοδος αὕτη καλεῖται Τρούλλου Σύνοδος ἢ Πενθέκτη. Τρούλλου μὲν, διότι συνήλθεν εἰς αἶθουσαν τοῦ παλατιοῦ, στεγασμένη ὑπὸ τρούλλου, Πενθέκτη δέ, ὡς ἀνεπληρώσασα τὰς ἐλλείψεις τῶν δύο προηγουμένων αὐτῶν Συνόδων, ἦτο τῆς Ε' καὶ ΣΤ'.

2) Ὁ Ἀραβ ἱστορικὸς Νεβαΐρι, γιὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀναφέρει πὼς στὴν ἐκστρατεία τοῦ Νικηφόρου σκοτώθηκαν καὶ σφάχτηκαν 200 χιλιάδες Ἀραβες καὶ ἄλλοι τόσοὶ πάρθηκαν σκλάβοι.

ροάλληλα ὁ Πατριάρχης ἐπανάφερε στήν ὀρησκεία τῶν πατέρων των ὄσους εἶχαν ἐξισλαμισθῆ με τῆ βία.

Ἔστερα ἀπό μιὰ εἰρηνική περίοδο 240 χρόνων, ὅταν οἱ Σταυροφόροι πῆραν τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ κατέλυσαν τὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία μοιράζοντας ἀναμεταξύ τους σὰν λάφυρα τὶς ἐπαρχίες της, ἡ Κρήτη πέρασε στὰ χέρια τῶν Ἑνετῶν (Βενετσιάνων). Ὁ ζυγὸς τῶν νέων δυναστῶν, Χριστιανῶν αὐτῆ τῆ φορὰ, δὲν ἦταν λιγώτερο βαρὺς ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῶν Ἀράβων. Νέοι διωγμοί, ἀρπαγές καὶ καταπιέσεις ἀνάγκαζαν τοὺς κατοίκους νὰ ξεσηκῶνται κάθε τόσο σὲ ἐπαναστάσεις. Οἱ Κρητικοὶ βρισκονταν σὲ ἀδιάκοπο πόλεμο με τοὺς Βενετσιάνους ὡς τὴν ἐποχὴ πού οἱ Τούρκοι ἔκαμαν τὴν πρώτη τους ἐπιδρομὴ στήν Κρήτη στὰ 1537. Μπροστὰ στὸ νέο ἀλλόθρησκο ἐχθρὸ οἱ Κρητικοὶ παράβλεψαν τὰ ὅσα εἶχαν τραβῆξει ἀπὸ τοὺς Βενετσιάνους καὶ συμμάχησαν μ' αὐτούς. Οἱ ἐπιδρομὲς συνεχίζονταν κάθε τόσο. Οἱ Τούρκοι ὄλο με μεγαλύτερες δυνάμεις χτυποῦσαν τὶς παραλιακὲς πόλεις, τὶς λεηλατοῦσαν καὶ ἔφευγαν. Δὲν εἶχαν ἀκόμα ἐπιτύχει μιὰ μόνιμη κατοχὴ πάνω στὸ νησί, ὡστόσο στὰ 1645 ὁ Σουλτᾶνος Ἰμπράημ ὁ Α' ἀποβιβάζει 60 χιλιάδες στρατὸ στὴ Σούδα καὶ σὲ λίγο μπαίνει στὰ Χανιά. Ἀπὸ ἐκεῖ τότε προχωρεῖ καίοντας καὶ ρημάζοντας τὸν τόπο γιὰ νὰ κατακτήσει ὄλο τὸ νησί. Στὰ 1648 πολιορκεῖ τὸ Ἡράκλειο (τὸν Χάνδακα). Οἱ Βενετσιάνοι μαζί με τοὺς Κρητικούς κρατοῦν γερὴ ἀλλὰ ἀπελπισμένη ἄμυνα, ὥσπου στὰ 1669 πέφτει στὰ χέρια τῶν Τούρκων καὶ τὸ τελευταῖο αὐτὸ ὄχυρὸ τῆς Κρήτης. Ἔτσι ὀλοκληρώνεται ἡ κυριαρχία τῶν Τούρκων γιὰ ν' ἀρχίσουν νέοι διωγμοί, νέες σφαγές καὶ βίαιες ἐξισλαμίσεις πάνω στὸν ἡρωϊκὸ καὶ μαρτυρικὸ λαὸ τῆς Κρήτης.

Ἀπὸ ὅσα με μεγάλη συντομία ἀναφέραμε, βλέπομε πὼς ἀπὸ τὴν πρώτη κατοχὴ τῶν Ἀράβων καὶ ἔστερα τῶν Βενετσιάνων καὶ τῶν Τούρκων, ἡ Κρήτη ἦταν πάντα ἀναστατωμένη ἀπὸ πολέμους καὶ ἐπαναστάσεις καὶ εἶναι πολὺ φυσικὸ πολλοὶ κάτοικοί της, ἀπελπισμένοι ἀπὸ τὴ μαρτυρικὴ ζωὴ τους, νὰ ἔφευγαν κατὰ καιροὺς ἀναζητῶντας καταφύγιο σὲ τόπους ἀσφαλέστερους.

Ἡ ἱστορία δὲν ἀναφέρει ὀμαδικοὺς ἀποικισμοὺς Κρητικῶν στήν Προποντίδα, ὅπου νὰ ἔκτισαν νέες ἐστίες με τὰ ὄνόματα τῶν χωριῶν ἀπ' ὅπου ξεκίνησαν. Ἐνα τέτοιο γεγονός θὰ τὸ ἐσημείωναν οἱ ἱστορικοὶ πού ἀσχολήθηκαν με ὄλες τὶς λεπτομέρειες γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Κρήτης. Εἶναι ὄμως πολὺ πιθανὸν νὰ ἦλθαν πολλὲς οἰκογένειες καὶ στήν περιοχὴ τῆς Κυζίκου, ὅπου ὄμως βρῆκαν συγκροτημένα χωριά καὶ συγχωνεύθηκαν με τοὺς κατοίκους των. Αὐτὸ ὄμως δὲν σημαίνει πὼς οἱ ἴδιοι τὰ πρωτοέκτισαν.

Ἴσως ἔτσι νὰ ἐξηγεῖται ὡς ἔνα σημεῖο ἡ παράδοση γιὰ τὴν Κρητικὴ καταγωγή τῶν χωριῶν Χαράκι καὶ Μηχανιώνα. Αὐτὸ ὄμως ἀμφισβητεῖται, ὅπως εἶδαμε, ἀπὸ τοὺς νεώτερους ἱστορικοὺς ἐρευνητὰς πού ἔγραψαν γιὰ τὰ χωριά αὐτά. Ἄλλωστε ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κατάληξη -άκης κανένα ἄλλο σημάδι γλωσσικὸ δὲν διατηρήθηκε. Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Μηχανιώνας

είναι τὸ ἴδιο μὲ τῆς Περάμου καὶ τῶν γύρω χωριῶν μὲ ἐλάχιστες ἀσήμαντες τοπικὲς παραλλαγές. (1)

Ἰδιαίτερα στὴ Μηχανιώνα ὑπάρχουν ἐκεῖ τόσα πολλὰ σημάδια ποὺ φανερώουν τὴν παλιὰ ἱστορία τοῦ χωριοῦ, ὥστε δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἀνατρέχη κανεὶς σὲ ἄλλες μαρτυρίες. Τὸ ὄνομα Μηχανιώνα (Μηχανεῶν - Μηχανεῶνα) δείχνει ἀμέσως πὺς ἐκεῖ ὑπῆρχαν ἐγκαταστάσεις - συνεργεῖα γιὰ διάφορες μηχανικὲς κατασκευές.

Ὁ Μῶλος τῆς Μηχανιώνας, ἡ μεγάλη αὐτὴ πέτρινη προβλήτα στὸ λιμάνι τῆς, δὲν δικαιολογεῖται γιὰ ἓνα ἀσήμαντο ψαράδικο χωριό. Τὰ κιονόκρανα καὶ ἄλλα μαρμάρινα γλυπτά, ἀκόμη καὶ τὰ σκεπασμένα κομμάτια μάρμαρο καὶ τὰ χρυσαῖ νομίσματα ποὺ κάθε τόσο βρίσκονταν στὴν περιοχὴ, εἶναι μιὰ ἀπόδειξη πὺς ἐκεῖ ὑπῆρχαν συνεργεῖα ἐπεξεργασίας μαρμάρων, ἴσως καὶ νομισματοκοπείου. Ἀπὸ τὰ γραπτὰ πάλι μνημεῖα, ἡ ἐπιγραφή ποὺ ἀναφέρει ὁ ἀείμνηστος Κ. Μακρῆς, πάνω σὲ μιὰ βρύση, ὅτι κτίστηκε στὰ 465 ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Κυζίκου Θεοδόσιο (τὸν δεῦτερο κατὰ σειρὰν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Μητροπόλεως) δείχνει πὺς ὁ τόπος αὐτὸς ἦταν ἀπὸ τότε κατοικημένος.

Προχωρῶντας ἀκόμα πιὸ πίσω μποροῦμε νὰ ποῦμε πὺς ἡ Μηχανιώνα ἦταν κτισμένη ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς ἀκμῆς τῆς ἀρχαίας πόλεως Κυζίκου σὰν ἓνα εἶδος ναυστάθμου ἢ νεωρείου γιὰ τὶς ἐμπορικὲς καὶ πολεμικὲς ἀνάγκες τῆς πόλεως καὶ σὰν τόπος μηχανικῶν κατασκευῶν παντὸς εἶδους.

Ὅσο γιὰ τὴν Πέραμο, ἡ παράδοση τῆς Κρητικῆς καταγωγῆς διαδόθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια. Ἡ σύμπτωση τῶν ὀνομάτων χωριῶν τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς Χερσονήσου μὲ ὀνόματα χωριῶν πάνω στὴν Κρήτη ἦταν πραγματικὰ ἀξιοπρόσεκτη καὶ ἡ ἐξήγηση ποὺ δίνονταν ἀπὸ τοὺς λογίους τῆς ἐποχῆς ὅτι καταγόμαστε ἀπὸ τὸ ἡρωϊκὸ αὐτὸ νησί, γινόταν εὐχάριστα ἀποδεκτὴ. Ἀλλὰ στὴν Πέραμο δὲν εἶχαμε κανένα ἰδιαίτερο σημάδι ποὺ νὰ φανερώνη κρητικὴ καταγωγὴ τοῦ χωριοῦ.

Ἡ λέξις Πέραμος δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὸ Πέραμα τῆς Κρήτης. Τὸ ὄνομα Πέραμα συναντᾶται σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ φανερῶνει τὰ χωριά ἢ τὶς τοποθεσίες ποὺ βρίσκονται στὰ περάσματα ἀπὸ τὴ μιὰ στεριά στὴν ἄλλη ποὺ τὶς χωρῖζει στενὴ θάλασσα καὶ ἡ Πέραμος λεγόταν πάντοτε Πέραμος καὶ ὄχι Πέραμα. Ἄλλωστε ἡ κατάληξις -ος γιὰ τὶς πόλεις εἶναι πανάρχαιη, π.χ. Κυζίκος, Πάνορμος, Μίλητος, Ρόδος κλπ. Ἐλάχιστα μόνο ἐπώνυμα εἶχαν τὴν κατάληξη -άκια καὶ ὄχι -άκης, π.χ.

1) Ὁ διακεκριμένος λαογράφος καὶ συγγραφεὺς κ. Εὐάγγελος Μπόγκας στὸ ἀξιόλογο βιβλίον του «Ἡ Μηχανιώνα» τῆς Κυζίκου (ἐκδόσεις τοῦ Συλλόγου τῶν Μηχανιωτῶν, 1964) ἀναφέρει μὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες τὶς παραδόσεις τῶν Μηχανιωτῶν γιὰ τὴν κρητικὴν καταγωγὴν τοῦ χωριοῦ καὶ παραθέτει τὰς κρίσεις ἱστορικῶν, ἐρευνητῶν καὶ συγγραφέων, ὅσοι ἀσχολήθηκαν καὶ ἔγραψαν πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα καὶ γενικὰ γιὰ τὴν καταγωγὴν τῆς Μηχανιώνας.

Μαμάκιας, Χατζάκιας, Σκάκιας, Σαλιαγκάκιας.

Τὸ νὰ ἦλθαν καὶ στὴν Πέραμο Κρητικοὶ καὶ νὰ ἐγκαταστάθην ἐκεῖ δὲν ἀποκλείεται. Σὰν παραλιακὸ καὶ ναυτικὸ χωριὸ πού ἦταν, πολὺ φυσικὸ νὰ ἔρχονταν ἐκεῖ ξένοι ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Ὁ γενάρχης τῆς οἰκογενείας Κούκου εἶχε ἔλθει μὲ δικό του καράβι ἀπὸ τὴν Κρήτη στὴν Πέραμο στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅπως μὲ ἐβεβαίωσε ἡ δισεγγονή του Χαρίκλεια Κουκίδου. Πολλοὶ καπεταναῖοι ἀπὸ τὰ Ἐπτάνησα ἦλθαν ἐκεῖ, παντρεύθηκαν καὶ συγχωνεύθηκαν μὲ τοὺς παλαιούς κατοίκους. Τὸ ἴδιο καὶ ἀπὸ τὴ Θράκη καὶ τὴν Ἥπειρο, πού διατηροῦν ἀκόμα τὴν ἀνάμνηση τῆς καταγωγῆς των. Ὅλοι ὁμως αὐτοὶ βρῆκαν ἓνα χωριὸ ἕτοιμο, ὅπου ἔμειναν καὶ συγχωνεύθηκαν μὲ τοὺς παλαιούς κατοίκους. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἔκτισαν καὶ τὸ χωριό. Τὰ σημάδια, ἄλλωστε, πού σώζονταν ἀκόμα ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια στὴν Πέραμο δείχνουν πὼς οἱ ρίζες τῆς προχωροῦν πολὺ βαθειὰ στὴν ἱστορία.

Ἡ παμπάλαιη ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μᾶς φέρνει πίσω στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ Μεγάλο Πηγάδι μὲ τὸ φροντισμένο κτίσιμό του καὶ μὲ τὸ ὑπόγειο ὕδραγωγεῖο καὶ πιδὸ πολὺ ὁ τεχνητὸς δρόμος πού ἔκανε τὴν Πέραμο μὲ τὴν πόλη τῆς Κυζίκου καὶ ἰδιαίτερα ἡ πολυτέλεια τοῦ μαρμάρινου λιθόστρωτου στὴν πρόσβαση τοῦ χωριοῦ, δὲν δικαιολογοῦνται γιὰ ἓνα ἀσήμαντο χωριὸ ψαράδων καὶ ἀμπελουργῶν, πού νὰ ἔχη μάλιστα κτισθῆ ἀπὸ κατατρεγμένους πρόσφυγες σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀναστατωμένων ἀπὸ πολέμους καὶ διωγμούς, ὅπως εἶναι τὰ χρόνια τῆς ἱστορίας μας ὕστερα ἀπὸ τὸν 10ου αἰῶνα.

Ἄν προσθέσουμε σ' αὐτὰ τὰ σημάδια καὶ τὴν ἐπίδοση ὄλων γενικὰ τῶν Περαμιωτῶν ἀπὸ τὴ μικρὴ τους ἀκόμα ἡλικία στὸ ἀγώνισμα τῆς πάλης (χαρακτηριστικὸ ἀγώνισμα τῆς παλαιᾶς Κυζίκου) καὶ τοὺς ἀγῶνας (παλαιόφτρα), πού μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια καὶ ἀνώτερο ἀθλητικὸ πνεῦμα διετήρησαν ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια, βλέπομε καθαρὰ πὼς οἱ ρίζες τῆς Περάμου προχωροῦν πολὺ βαθειὰ, στὴν ἐποχὴ πού ἀνθοῦσε ἡ παλαιὰ πόλις Κύζικος (ὅπως τὸ παραδέχεται καὶ ὁ ἀρχαιολόγος Titus Carabella πού ἀναφέραμε). Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ θὰ πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε τὴν ἱστορία τῆς Περάμου.

Ἀργότερα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ὀλοκληρωτικὴ καταστροφὴ ἀπὸ σεισμὸ τῆς πόλεως Κυζίκου στὰ 1063, ὅταν οἱ διασωθέντες κατέφυγαν στὴν Ἀρτάκη καὶ στὰ γύρω χωριά, εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ ἦλθαν καὶ στὴν Πέραμο καὶ νὰ ἐπύκνωσαν ἀπὸ τότε τὸν πληθυσμὸ τοῦ χωριοῦ.

Ὅταν ἐρευνηθοῦν τὰ μουσεῖα τῆς Πόλης καὶ τῆς Εὐρώπης, ὅπου κατέληγαν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοσυλλέκτας ὅλα τὰ ἐνεπίγραφα μάρμαρα τῆς περιοχῆς καὶ μελετηθοῦν παλαιὰ χειρόγραφα στὶς βιβλιοθῆκες, θὰ εὑρεθοῦν ἴσως καὶ ἄλλα στοιχεῖα πού θὰ ρίξουν περισσότερο φῶς στὴν ἱστορία τῆς Περάμου.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ κ. ΝΙΚ. ΣΩΤ. ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΗ

Ἀγαπητέ μου φίλε κ. Γεώργιε Σγουρίδη,

Ἐρευνώντας τὴν ἱστορία τῶν ἀξέχαστων τόπων μας (νησιῶν τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ Κυζίκου) βρήκα σήμερα ἕνα ἀξιόλογο ἱστορικό στοιχείο γιὰ τὴν Κύζικο, ποῦ, ὅπως διεπίστωσα, δὲν τὸ ἔχει χρησιμοποιήσει κανένας μέχρι σήμερα ἱστορικός — ξένος καὶ δικός μας — ποῦ ἀσχολήθηκαν μὲ τὴ συγγραφή τῆς ἱστορίας τῆς Κυζίκου. Οὕτε ὁ Μάρκουαρντ, οὕτε ὁ Τεζιέ, οὕτε ὁ Χάσλοου, οὕτε ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τῆς «Ἀναγραφῆς τῆς Κυζίκου», οὕτε οἱ ἀξέχαστοι Κωνσταντῖνος καὶ Ἰπποκράτης Μακρῆς, οὕτε ὁ σεβαστὸς μας φίλος Ὁρέστης Λογοθετίδης, οὕτε καὶ κανένας ἄλλος, ἀπ' ὅσους τοὐλάχιστον ἐγὼ γνωρίζω.

Πράγμα παρὰδοξο! Καὶ ὅμως εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἕνα σπουδαῖο ἱστορικό γεγονός, ποῦ ἀναφέρεται ἀπὸ πολλοὺς Βυζαντινοὺς χρονικογράφους, καὶ ποῦ θὰ μπορούσε ν' ἀποτελέσει τὴ βάση γιὰ τὴν ἔρευνα τῶν «φιθύρων» ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ χωριά μας κτίσθηκαν τάχα ἀπὸ Κρητικούς ἢ ἄλλους ἀποίκους.

Τὸ σωστὸ, βέβαια, εἶναι ὅτι τὰ χωριά μας, ἂν ὄχι ὅλα — τὰ περισσότερα τοὐλάχιστον — χρονολογοῦνται ἀπὸ πολὺ παλιὰ ἐποχὴ, ποῦ ἔχει τίς ρίζες τῆς ἐπὶ Βυζάντιο ἢ καὶ πρὶν μπροστὰ ἀκόμη, ἴσως δὲ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ, ὅπως π.χ. τὸ Πραστειὸ τοῦ Μαρμαρᾶ, νὰ ἀποικίστηκαν ἀπὸ Κυπρίους κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς μεγάλης ἀποικισεῶς τῶν ἐπὶ τὴν περιφέρεια τῆς Κυζίκου, ποῦ ἀναφέρεται ἐπὶ παρατιθέμενο ἱστορικό γεγονός. Πάντως, ἡ γνώμη μου εἶναι, ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ χωριά μας δὲν κτίσθηκε ἀπὸ ἀποίκους Κυπρίους ἢ Κρητικούς, ὅπως θέλουν νὰ πιστεῦσουν μερικοί, καὶ ὅτι ἡ γενέτειρά σας Πέραμος ξεκινάει τίς ρίζες τῆς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς πάλαι ποτὲ περιλαμπρῆς καὶ πολυἀνθρωπῆς πόλεως Κυζίκου, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν σὰν ἀγροτικός ἢ φαράδιος μικροσυνουικισμὸς καὶ τόπος παραθερισμοῦ τῶν Κυζικηνῶν, ἀκόμα καὶ σὰν τὴν πρὶν κοντινὴ καὶ βολικὴ «σκάλα» γιὰ τοὺς ἐρχομένους ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο Βυζάντιο, τὴ Θράκη καὶ τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Προποντιδῆς, μὲ προορισμὸν τοὺς νὰ ἐπισκεφθοῦν καὶ νὰ θυσιάσουν ἐπὶ τὸν περίφημο ἀρχαῖο ναὸ τῆς θεᾶς Διὸνυμῆς ἢ Κυβέλης ἢ Πέρας, τῆς μητέρας τῶν θεῶν, ποῦ βρισκόνταν ἐπὶ τὸν ὄρος Δίνδυμον καὶ ὅπου πολὺ πιθανὸν ἐπὶ τὴν ἴδια τοποθεσίαν βρίσκεται σήμερα ἡ πασίγνωστη Μονὴ τῆς Φανερωμένης καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἰπεραγίας Θεοτόκου, Μητέρας καὶ Αὐτῆς τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ. Εἶναι πολὺ πιθανὸν τὸ ὄνομα Πέραμος νὰ δόθηκε ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν τοῦ χωριοῦ ποῦ χρησιμοποιεῖται σὰν σταθμὸς διαπεραιώσεως τῶν προσκυνητῶν πρὸς τὸν ἀρχαῖο ναὸ τῆς Κυβέλης, ὅπως ἀργότερα τὸ ἴδιο συνέβαινε μὲ τοὺς προσκυνητὰς ποῦ κατέφθαναν ἐπὶ τὸ λιμάνι τῆς Περάμου γιὰ νὰ πᾶνε ἐπὶ τὴν Μοναστήρι.

Ἐλπίζω πὺς καὶ σεῖς θὰ ἔχετε καταλήξει ἐπὶ ἴδια συμπεράσματα τόσο γιὰ τὴν ἐποχὴ ποῦ πρωτοφάνηκε ἐπὶ τὴν Κυζικηνὴ Χερσόνησο τὸ χωριὸν σας, ὅσο καὶ γιὰ τὴν καταγωγὴν τοῦ ὀνόματός του.

Μὲ πολλὴ ἀγάπη καὶ εἰλικρινὰ φιλικὰ αἰσθήματα
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΩΤ. ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΗΣ

Νέα Χάλληδων, Νοέμβριος 1967

Ο ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΖΙΚΟ

«Οἱ Σαρακηνοὶ καὶ Ἀραβες, προσελκόμενοι ὑπὸ τοῦ Κυπριακοῦ πλοῦτου, τακτικώτατα ἐπέδραμον ἐναντίον τῆς Κύπρου, πότε ὡς πειραταὶ ληστεύοντες, πότε εὗρισκον ἐμπρός των, πότε ἐγκαθιστάμενοι ὡς κυρίαρχοι ἐπὶ ὀλοκλήρους δεκαετίας, ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἠνώχλουν καὶ ἐβασάνιζον τοὺς κατοίκους τῆς μεγαλονήσου. Τρεῖς αἰῶνες ἰδίως ἦσαν οἱ τραγικώτεροι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς διὰ τὴν μαρτυρικὴν Κύπρον: ὁ 7ος, ὁ 8ος καὶ ὁ 9ος.

Ἡ μεῖζυτέρα ὅμως ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τούτων καὶ ἡ πλέον κατα-

στρεπτική υπήρξεν ἡ τῶν Ἀράβων κατὰ τὸ ἔτος 690 μ.Χ., ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀρχιστρατήγου αὐτῶν Μπαθία, διὰ τὸν ὁποῖον μάλιστα ἡ παράδοσις λέγει ὅτι εὑρίσκετο ἐπὶ κεφαλῆς τεραστίου στόλου, ἀποτελούμενου ἀπὸ ἑκατοντάδας μικρῶν καὶ μεγάλων σκαφῶν. Τὴν φρικτὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης διετήρησεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες ἀργότερον ἡ Κυπριακὴ λαογραφία καὶ τῆς ὁποίας τὴν τραγωδίαν περιέγραψον τὰ δημοτικὰ τῆς ἄσματα.

Κύριος στόχος τῆς φοθερᾶς αὐτῆς ἐπιδρομῆς υπήρξεν ἡ τότε πρωτεύουσα τῆς Κύπρου Κωνσταντία (Σαλαμίς), ἥτις, παρὰ τὴν γενναίαν καὶ ἰσχυρὰν ἀντίστασιν τῶν κατοίκων τῆς καὶ τῶν ἄλλων Κυπρίων, ὑπέκυψεν ὑπὸ τὸ μέγα βᾶρος τῆς ἐπιδρομῆς, ὑποστάσα ἀφάνταστον καταστροφὴν. Ὁ ἀρχιστράτηγος τότε τῶν Ἀράβων ἠπειλήσεν τοὺς Κυπρίους μὲ δλοκληρωτικὴν κατάληψιν τῆς νήσου, καὶ ὅτι ἐν περιπτώσει μὴ ἀποδοχῆς τῶν ὄρων νὰ παραμερίσουν τὴν νομιμοφροσύνην των πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ νὰ ὑποταχθοῦν εἰς αὐτὸν ἔκουσίως, γινόμενοι φόρου ὑποτελεῖς εἰς τὸν Χαλίφην, θὰ περάσῃ αὐτοὺς ἐν στόματι μαχαίρας. Οἱ Κύπριοι ὅμως, εἰς ἀπάντησιν, ἐπροτίμησαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὰς πόλεις τῶν καὶ νὰ ὀργάνωσουν μίαν ἀποτελεσματικωτάτην παθητικὴν ἀμυναν, καίτοι ὑπέκειντο εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους τῆς πολιορκίας καὶ τῆς λεηλασίας.

Πρὸ τοῦ μεγάλου κινδύνου τῆς δλοκληρωτικῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ ἀφανισμοῦ τῶν κατοίκων τῆς μεγαλονήσου, ὁ τότε Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἰουστινιανὸς ὁ Β΄, ὁ Ρινότμητος, μὴ δυνάμενος νὰ βοηθήσῃ στρατιωτικῶς καὶ νὰ προστατεύσῃ ἀποτελεσματικῶς τοὺς Κυπρίους καὶ τὴν πατρίδα των ἐναντίον τῶν Ἀράβων, διέταξε «νὰ παραληφθῇ δλοκληρὸς ὁ Χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς νήσου εἰς πλοῖα καὶ νὰ μεταφερθῇ πρὸς ἐγκατάστασιν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κυζίκου». Πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη ὁλόκληρος ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος καὶ πλῆθος ἄλλων μικρῶν καὶ μεγάλων ἰσιοφόρων, τῶν Κυπρίων μεταφερθῆντων καὶ ἐγκατασταθέντων περὶ τὴν Κυζίκον, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Προποντιδος, ὅπου, μεταξύ τῶν ἄλλων, εἰς διαφόρους θέσεις ἐγκαταστάσεων, ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ μία πόλις, ἀποκληθεῖσα ἀπὸ αὐτὸν Νέα Ἰουστινιανὴ ἢ Ἰουστινιανούπολις.

Τὸ ταξίδιον τοῦ ἀνάγκαστικῶ τούτου ἐκπατρισμοῦ τῶν Κυπρίων υπήρξεν ἀληθῶς δραματικόν. «Πολλοί, γράφουν οἱ ἱστορικοὶ (καὶ ὅπως ἡ Κυπριακὴ λαογραφία μᾶς φανερώνει μὲ τὰ δημοτικὰ τῆς ἄσματα ποὺ περιγράφουν τὴν φρικτὴν ἐκείνην τραγωδίαν), ἀπέθανον μέσα εἰς τὰ πλοῖα ἀπὸ τὰς ἀφάνταστους κακουχίας, ἄλλοι ἐπνίγησαν βυθισθέντων τῶν πλοίων των, καὶ ἄλλοι ἐπροτίμησαν νὰ ἀπειθῆσουν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως καὶ νὰ ἐκτεθοῦν εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους τῆς ἀραβικῆς τυραννίας, ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν νῆσον των ἀθαιρέτως ἀντὶ νὰ ἐκπατρισθοῦν».

Δὲν εἶναι γνωστὸν πότε ἀκριβῶς οἱ περισσότεροι τῶν Κυπρίων ποὺ εἶχαν ἀναγκασθῆ νὰ ἐκπατρισθοῦν, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν νῆσον των. Λέγομεν δὲ οἱ περισσότεροι διότι, ὡς εἶναι βέβαιον, μέγας ἀριθμὸς τούτων ἐγκατεστάθη μονίμως πλεον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κυζίκου, ἰδρύσαντες ἰδίους, ἢ ἐγκατασταθέντες καθ' ὁμάδας ἢ καὶ μεμονωμένως οἰκογενείας, εἰς προϋπάρχοντας οἰκισμοὺς ἢ χωρία, ἐπὶ τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου καὶ τῶν ἐναντι αὐτῆς ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας, ἀκόμη δὲ εἰς τὰς πλησίον

νήσους τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ Βυζάντιον. Ἐξ αὐτοῦ δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι μερικὰ ἐκ τῶν χωρίων τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου ἰδρύθησαν ὑπὸ τῶν Κυπρίων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἢ ἀποικίσθησαν παρ' αὐτῶν, ἐπὶ παλαιότερων καταστραφέντων καὶ οὐχὶ ἀργότερον ὑπὸ τῶν Κρητῶν, ὡς πιστεύουν μερικοὶ διὰ τὴν Μηχανιώνα καὶ ἄλλα χωρία τῆς Κυζίκου. Πάντως, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, τὸ ἐπὶ τῆς νήσου Μαρμαρᾶ (Προκόννησος) χωρίον Πραστεϊό, ἰδρύθη περὶ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος ὑπὸ Κυπρίων ἀποίκων ἐπὶ τῆς θέσεως παλαιότερου κατεστραμμένου ἴσως χωρίου, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἐδόθη τὸ ὄνομα τοῦ ἀκουσίως ἐγκαταλειφθέντος εἰς τὴν γενέτειραν νῆσον χωρίου των. Δηλαδή ὡς συνέβη καὶ μὲ τοὺς ἀναγκαστικῶς ἐκπατρισθέντας Μικρασιάτας, τοὺς ἐγκατασταθέντας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδρῦσαντας οἰκισμοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωσαν τὸ ὄνομα τῆς γενετείρας πατρίδος των. Ἡ γνώμη μου αὕτη περὶ τοῦ Πραστεϊοῦ τῆς Προκοννήσου στηρίζεται ἐπὶ σχετικῆς ἐρεῦνης μου ἐπὶ τῶν τοπωνυμιῶν τῶν χωρίων τῆς Κύπρου, ἐκ τῆς ὁποίας διεπίστωσα ὅτι μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ μάλιστα μὲ τὴν αὐτὴν ὀρθογραφίαν καὶ τοιασὸν τῆς λέξεως (Πραστεϊό) ὑπάρχουν ἐν Κύπρῳ δύο χωρία (ἐν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μόρφου καὶ ἐν περὰ τὴν Λευκωσίαν μὲ 350 κατοίκους). Ὡσαύτως ἕτερα τέσσαρα χωρία μὲ τὴν ὀνομασίαν Πρασ(κ)εϊό (ἐξ ὧν τὰ δύο εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λεμεσοῦ μὲ 360 καὶ 400 κατοίκους, ἀντιστοίχως, τὸ τρίτον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμμοχώστου μὲ 1.200 κατοίκους καὶ τὸ τέταρτον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πάφου μὲ 100 κατοίκους, ἅπαντας Τούρκους). Ὡς πληροφοροῦμαι δὲ (χωρὶς ὅμως νὰ ἔχω ἐξακριθῶσει τοῦτο ἀπολύτως), ὑπάρχει ἐν Κύπρῳ καὶ μονὴ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἐρμολάου, ὡς συμβαίνει τοῦτο καὶ μὲ τὴν παρὰ τὸ Πραστεϊὸ τοῦ Μαρμαρᾶ μονὴν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἐρμολάου. Ἡ σύμπτωση αὕτη, δηλαδή τῶν ἀντιστοίχων ὀνομάτων τόσοσιν τῶν χωρίων ὅσον καὶ τῆς μονῆς, πείθει ἡμᾶς ὅτι δὲν εἶναι ἄσχετος μὲ τὸν ἀναγκαστικὸν ἐκπατρισμὸν τῶν Κυπρίων κατὰ τὸ 690 μ. Χ. καὶ τὴν ἐγκατάστασιν των εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Κυζίκου.

Τοὺς τόσοσιν τραγικῶς ἐκπατρισθέντας καὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Κυζίκου ἐγκατασταθέντας Κυπρίους, μὲ μεγάλην στοργὴν περιέβαλον καὶ οἱ τότε πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, μέχρι τοῦ σημείου μάλιστα νὰ ὑποτάξουν —ὡς γράφει εἰς σχετικὸν σημειῶμά του ὁ ἀοίδιμος Μητροπολίτης Κοζάνης Ἰωακείμ— καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς μεγάλης Μητροπόλεως Κυζίκου ὑπὸ τὸν αὐτοκέφαλον Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου Ἰωάννην μὲ πλήρη τὰ προνόμια του ὡς Ἀρχιεπισκόπου. «Ἐκτοτε δὲ —λέγει ὁ Κοζάνης Ἰωακείμ— χρονολογεῖται καὶ ὁ τίτλος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου ὡς «νέας Ἰουστινιανῆς», ἥτοι τοῦ ἐν Κυζίκῳ Πανκυπριακοῦ συνοικισμοῦ». (Βλέπε καὶ 39 Κανὸνα Πενθέκτης¹⁾ Οἰκουμενικῆς Συνόδου).

Σχετικῶς μὲ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Κυπρίων εἰς τὴν νῆσον των ὑπάρχουν τρεῖς ἱστορικαὶ ἐκδοχαί: Ἡ μία, στηριζομένη εἰς μαρτυρίαν τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, ἀναφέρει ὅτι οἱ Κύπριοι ἐπέστρεψαν

1) Ἦθε ὑπόσημειωσιν εἰς σελίδα 43.

ἑπτὰ μόλις ἔτη ἀπὸ τὴν ἀποδημίαν· ἡ δευτέρα ὅτι ἐπέστρεψαν μετὰ δέκα ἔτη, ἐπὶ Τιβερίου τοῦ Β΄, ὅταν ὁ ἀδελφός του Ἡράκλειτος κατετρόπωνεν εἰς μίαν ἐκστρατείαν τοὺς Ἀραβας· καὶ ἡ τρίτη ὅτι ἐπέστρεψαν πολὺ ἀργότερον, μετὰ 50 ὀλόκληρα ἔτη, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, ὅταν οἱ Βυζαντινοὶ ἐπανέκτησαν τὴν Κύπρον ἀπὸ τοὺς Ἀραβας. Ὁρθότερα θεωρεῖται μᾶλλον ἡ τρίτη ἐκδοχή».

Η ΠΕΡΑΜΟΣ

ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΕΣ

ΠΑΝΩ στη νοτιοανατολική πλευρά του τριγώνου που σχηματίζει η Χερσόνησος της Κυζίκου και λίγο ψηλότερα από το μέσο της πλευράς και σε απόσταση 11 περίπου χιλιομέτρων από την αρχαία Κύζικο ήταν κτισμένη η κομόπολη της Περάμου.

Το φυσικό λιμάνι της το προστατεύουν από τα ανατολικά δυο μεγάλοι πέτρινοι όγκοι. Ένας μεγάλος λόφος, το **Κάστρο**, ύψους πάνω από 10 μέτρα, και συνέχεια ένας μικρότερος βράχος, το **Καστράκι**, που βγαίνει σαν συνέχεια από το Κάστρο ίσια μέσα στη θάλασσα σε σχήμα ποντικού. Το Καστράκι καταλήγει σε μια προεξοχή σαν εξέδρα, το **Βαθύ**. Από εκεί έπεφταν τα παιδιά με βουτιές στα ήμερα και άπνευμα προς το μέρος του χωριού νερά σε βάθος 1 έως 1½ μέτρα, ότι χρειαζόταν για να χαιρώνται τη θάλασσα με όλα της τα παιχνίδια. Το λιμανάκι που σχημάτιζε το Βαθύ με την παραλία ήταν πάντα ήρεμο και στα ξέβαθα νερά του έπαιρναν το πρώτο βάπτισμα στη θάλασσα τα πολύ μικρά παιδιά. Αυτή την άπνεμη ακρογιαλιά την έλεγαν το **Βαθάκι**.

Από τα δυτικά, το λιμάνι κλείνει με την άμμουδερή παραλία του **Μύτικα** και πιο πέρα τον Μικρό Κάβο της **Κουτσ'λόπετρας**. Πάνω από την παραλία του Μύτικα ανεβαίνει απότομα ο **Λόφος του Χριστού** και συνέχεια το μεγάλο πλάτωμα του **Ανεμόμυλου** που πιάνει όλη την παρακάτω παραλία σε αρκετή απόσταση.

Έτσι από τα ανατολικά το Κάστρο με το Καστράκι και από τα δυτικά τα ύψόμενα πάνω από το Μύτικα, και από τα βόρεια πάλι, οι λόφοι στο βάθος του χωριού, που το περιτριγυρίζουν, κόβουν τους άεργηδες απ' όλες τις μεριές. Μονάχα από το νοτιά δεν είχε προφύλαξη το λιμάνι.

Ένα γραφικό στόλισμα του λιμανιού είναι και η **Ξέρα**, ένα σύμπλεγμα από τέσσερες πέτρες, που βγαίνουν από τη θάλασσα σε ύψος τρία έως τέσσερα μέτρα, σε απόσταση γύρω στα 400 μέτρα από το Βαθύ, ίδιος

δράκος με τέσσερες κεφαλές πού παραστέκει στο λιμάνι τῆς Περάμου.

Τὸ νὰ πάη κολυμπώντας στὴν Ξέρα ἦταν τὸ ὄνειρο κάθε παιδιοῦ. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ πῆγαιναν, κτυποῦσαν τὸ χέρι τους πάνω στὴν πέτρα καὶ γύριζαν πίσω χωρὶς νὰ σταθοῦν νὰ ξαποστάσουν. Γιὰ τὰ μεγάλα παιδιά αὐτὸ ἦταν τὸ ἀγαπημένο τους ἀγώνισμα.

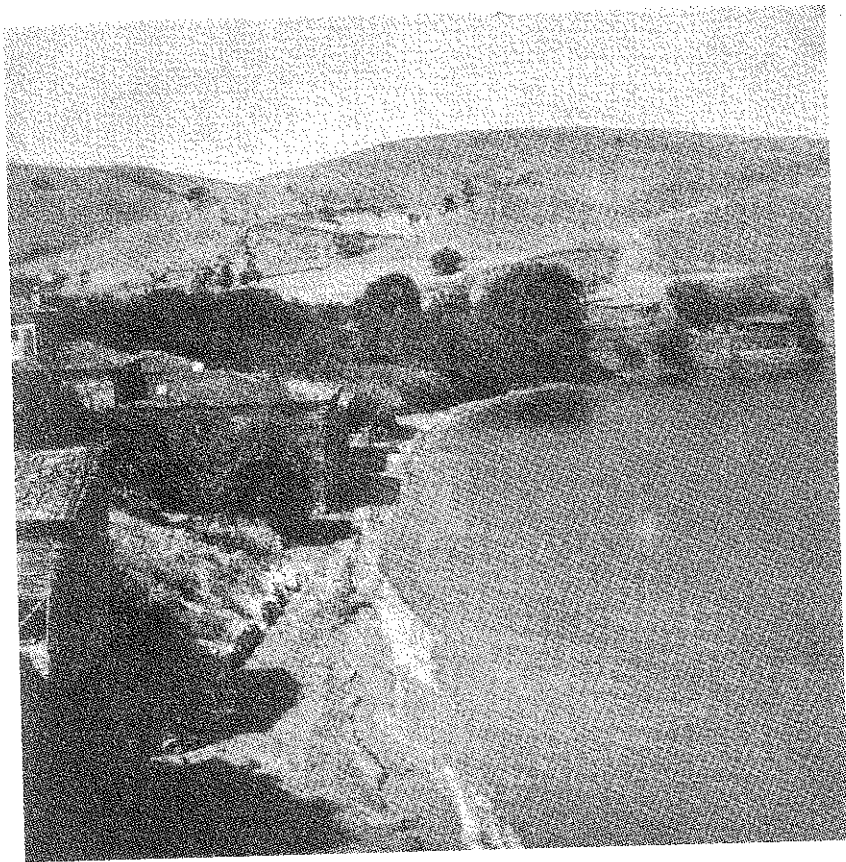
Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ Κάστρου κατεβαίνει ἀπότομα καὶ σχηματίζει ἓνα μικρὸ ὄρμικο, τὸν **Ἀγριόγατο**, κρυμμένο ἀπ' ὄλες τὶς μεριές με κάβους καὶ σπηλιές. Μέσα σ' αὐτὴ τὴ φυσικὴ δεξαμενὴ κολυμποῦσαν οἱ γυναῖκες προφυλαγμένες ἀπὸ τὰ ἀδιάκριτα βλέμματα. Δὲν ἦταν ὅμως καὶ λίγες πού ξανοίγονταν καὶ καμμιὰ φορὰ ἔφθαναν ὡς τὴν Ξέρα. Στὸν Ἀγριόγατο μποροῦσε κανεὶς νὰ πάη εἴτε περνώντας ἀπὸ τὸ στενὸ ξέβαθο πέρασμα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ Κάστρο καὶ τὸ Καστράκι, εἴτε ἀπὸ μονοπάτι πάνω ἀπὸ τὸ Κάστρο. Οἱ γυναῖκες τῆς δυτικῆς ἐνορίας κολυμποῦσαν στὴν ἄκρη τοῦ Μύτικα.

Στὴ μέση περίπου τοῦ μικροῦ λιμανιοῦ καὶ πιὸ κοντὰ πρὸς τὸ Μύτικα ἦταν ἡ **Σκόλια**, ἡ κεντρικὴ ἐπίσημη ἀποβάθρα. Μιὰ προβλήτα κτισμένη με πέτρες σὲ μᾶκρος 5—6 μέτρα μέσα στὴ θάλασσα καὶ με προέκταση ἄλλα τόσα, στηριγμένη σὲ πασσάλους σιδερένιους. Στρωμένη με χονδρὰ γαλαζιανὰ σανίδια, με σκαλοπάτια ἀπὸ τὰ πλάγια, βοηθοῦσε γιὰ τὸ πλεῖρισμα τῶν καϊκιῶν. Τὰ βαπόρια καὶ τὰ μεγάλα ἰστιοφόρα ἄραζαν στ' ἀνοιχτά.

Πιὸ πέρα ἀπὸ τὸν Ἀγριόγατο ξανοίγεται τὸ ἡμερο λιμανάκι τοῦ **Ἁγίου Νικολάου τῶ Τσαγανάκια**. Στὴ μιὰν ἄκρη τοῦ λιμανιοῦ, πίσω ἀπὸ τοὺς βράχους τοῦ Ἀγριόγατου, εἶχαν στήσει, τὰ τελευταῖα χρόνια, ὁ Δημητρός ὁ Μαραγκὸς τὸ ναυπηγεῖο του καὶ οἱ μεγαλοφαράδες Σιβρηῆδες καὶ Ζουμπλιοὶ τοὺς καϊκχανάδες τους. Στὴν ἄλλη ἄκρη, τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Νικολάου με τὶς δυὸ φουντωμένες μπομπονιές στὸ προαύλιό του συμπληρώνει τὴν ὁμορφὴ ζωγραφιὰ τοῦ λιμανιοῦ με τὴν φουρφουρένια ἀκρογιαλιά καὶ τὸ καταπράσινο φόντο με τ' ἀμπέλια, τὶς μουριές, τὶς ἔληδες καὶ τὶς συκιές, πού σκέπαζαν τὴ μικρὴ κοιλάδα ἀνάμεσα στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ καὶ τὸ μπαῖρι (ὑψωμα) τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Τὸ ἐκκλησάκι αὐτὸ λειτουργοῦνταν ἐπίσημα κάθε Τρίτῃ τοῦ Πάσχα καὶ συγκέντρωνε ὅλο τὸ χωριό. Ἐκεῖ γινότανε τὸ παλιὸ ἔθιμο, τὸ «τσόλι». Γι' αὐτὸ θὰ μιλήσουμε στὸ κεφάλαιο «Τὸ Πάσχα καὶ ἡ παλαιότερα στὴν Πέραμος».

Τὸ ἡμερο καὶ γελαστὸ αὐτὸ λιμανάκι τὸ κλείνουν ἀπ' ἀνατολικά οἱ κάβοι καὶ τὸ **Βαθὺ τοῦ Ἁγίου Νικολάου**. Ἐκεῖ κολυμποῦσαν τὰ πολὺ μεγάλα παιδιά, γιὰ τὴ νερὰ ἦταν βαθειὰ καὶ ἄγρια.

Πίσω ἀπὸ τὸν Κάβο καὶ τὸ Βαθὺ τοῦ Ἁγίου Νικολάου οἱ πλαγιές τῶν ὑψωμάτων κατεβαίνουν ἀπότομα σὲ μιὰ θάλασσα γεμάτη πέτρες χωρὶς ἀμμουδιὰ καὶ λίγο πιὸ πάνω ἀνοίγεται ὁ ὄρμος τοῦ **Ζαμπούρδου** καὶ συνέχεια ὁ **Ροκανᾶς** με τὰ ὀλοκάθαρα πολύχρωμα βότσαλα πού στολίζουν

ΤΟ ΛΙΜΑΝΑΚΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΑ ΤΣΑΓΑΝΑΚΙΑ

“Όπως φαίνεται πάνω από το Κάστρο. Έμπρός αριστερά διακρίνονται το ναυπηγείο του Δημητρου Μαραγκου και οι καϊκχανάδες των Ζουμπλιών έρειπωμένοι. Στο βάθος δεξιά το εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου, άποθήκη σήμερα.

(Φωτογραφία 1961, Γ. Σγουρίδη)

τήν άκρογιαλιά του. Πέρα από τον Ροκανά, στα σύνορα πιά της Μηχανιώνας, ή **Διάβα**, ένα πρόχειρο αποκοῦμι για τα Περαμιώτικα καΐκια πού πήγαιναν για ψάρεμα στο νησι της Μηχανιώνας. Έκει θα προμηθευόνταν γλυκό νερό από τη **Λούμπα**, μια πηγή στο κατάγιαλο. Πιο πάνω φθάνομε στην **Κάναλη** με το εκκλησάκι της **Ζωοδόχου Πηγής**. Κάθε χρόνο την Παρασκευή του Πάσχα οι Περαμιώτες έσμιγαν με τους Μηχανιώτες για να γιορτάσουν τη μεγάλη Πασχαλινή γιορτή και να παλέψουν τα παιδιά πάνω στην παχειά άμμο.

Τώρα είμαστε πιά μέσα στη Μηχανιώνα. “Άς σταματήσουμε ως εδώ και γυρίζοντάς πίσω άς συνεχίσουμε τον περίπατό μας άκροθαλασσιά, από

τὴν ἄλλην ἄκρη τοῦ χωριοῦ, πρὸς τὰ δυτικά, πρὸς τὸν μυχὸ τοῦ κόλπου τῆς Κυζίκου.

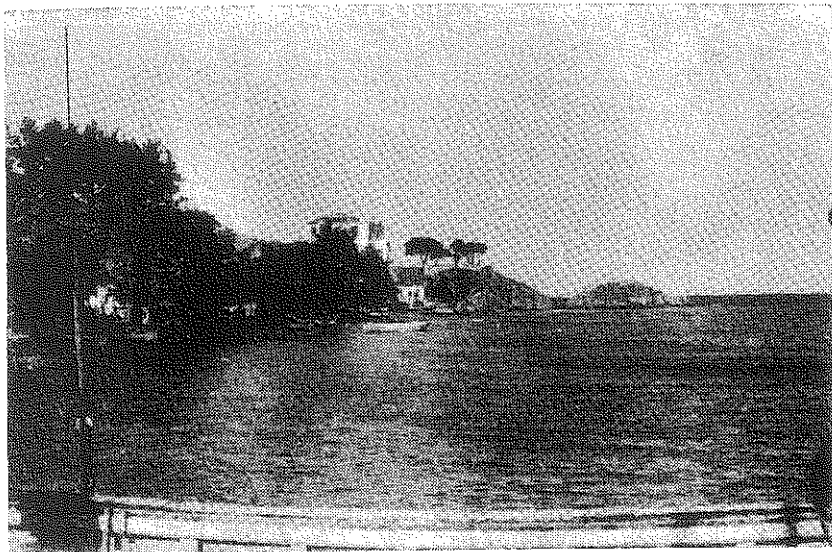
Ἀπὸ τὴν Κουτσ'λόπετρα, πὸν κλείνει τὴν παραλία τοῦ Μύτικα στὴ δυτικὴ ἄκρη τοῦ χωριοῦ, ἡ ἀκτὴ εἶναι σπαρμένη μὲ βράχους καὶ μεγάλες πέτρες. Γι' αὐτὸ κι' ἐμεῖς θὰ κάνουμε τὸν περίπατό μας μὲ τὴ βάρκα. Πέρα ἀπὸ τὴν Κουτσ'λόπετρα θὰ βροῦμε πρῶτα τὸν **Κάβο τοῦ Μπαρραμπούτη**, ὕστερα τὴν **Πλατεῖα Πέτρα**, πὸν κάτω τὸν **Κάβο τοῦ Σαλιτίκου**. Περνάμε τὴν ἀκτὴ τοῦ **Λαμπῆ τῆ Βρύση**, πὸν πέρα τὴν **Τουρλούκια**, ἓνα βράχο ξεκομμένο μέσα στὴ θάλασσα, καὶ φτάνουμε στὸν μεγάλο κάβο πὸν κλείνει ἀπὸ τ' ἀνατολικά τὸ λιμανάκι τοῦ **Ἁγίου Πνεύματος**, τὸ **Ἀηπνέμα**. Σ' ὄλο αὐτὸ τὸ μακρὸς τῆς ἀκτῆς καταβαίνουν ἀπότομες οἱ πλαγιές ἀπὸ τὸ πλάτωμα τοῦ Ἀνεμόμυλου καὶ συνέχεια τοῦ Λαμπῆ τῆ Βρύση ὡς τὸ τελευταῖο μπαίρι (ὑψωμα) τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Πίσω ἀπ' αὐτὸν τὸν κάβο, σ' ἓνα μικρὸ πλάτωμα, πάνω ἀπὸ τὶς πέτρες τῆς ἀκρογιαλιᾶς, εἶναι κτισμένο τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κρυμμένο ἀνάμεσα στοὺς βράχους τοῦ κάβου καὶ στὸ λόφο, τὸ μπαίρι, πὸν κλείνει ἀπὸ τὰ βορειοανατολικά τὴν δμώνυμη ἀγροτικὴ περιοχὴ. Στὸ ὕψος τῶν κεραμιδιῶν του, σ' ἓνα ἄλλο μικρὸ καὶ στενὸ πλάτωμα, ὅπου ἀνεβαίνει κανεὶς μὲ σκαλιστὰ στὸ χῶμα σκαλοπάτια, ἓνα φουντωμένο καραγάτσι ρίχνει τὴ βαθεῖα σκιά του πάνω ἀπὸ τὸ Ἁγίασμα — ἓνα λιγοστὸ μὰ ὀλοκάθαρο νερὸ πὸν βγαίνει ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ λόφου καὶ τρέχει μέσα ἀπὸ μιὰ κεραμίδα.

Τὰ νερὰ τοῦ ἡμερου αὐτοῦ λιμανιοῦ, πάντα ἰσκιωμένα ἀπὸ τοὺς γύρω βράχους, δίνουν στὸ τοπίο ἓνα μελαγχολικὸ τὸνο ὑπερκόσμιας γαλήνης. Ὡς καὶ τὸ κατάγιαλό του εἶναι κι' αὐτὸ μουντό, στεφανωμένο μὲ τὰ φύκια πὸν κάθε τόσο στοιβάζει τὸ ἀνάλαφρο κῆμα πάνω στὴ σταχτόχρωμη παραλία του.

Κάτω ἀπὸ τὸ ἐκκλησάκι, στοὺς βράχους πὸν βρέχει ἡ θάλασσα, σὲ μιὰ μικρὴ ἔσοχὴ σὰν σπηλιά, ἄφηναν οἱ προσκυνητές, πάνω σὲ μιὰ πέτρα, ἓνα κομμάτι ἢ μιὰ κλωστή ἀπὸ τὰ ροῦχα τους γιὰ νὰ τοὺς φύγη ἡ «ζούρα», ὁ μαρμασμός.

Προχωροῦμε τώρα πὸν κάτω, στρίβουμε ἓναν μικρὸ χαμηλὸ κάβο καὶ μπαίνουμε στὸ **Κουδλεμανι**, μιὰ γελαστὴ ἀπλόχωρη ἀκρογιαλιά σκεπασμένη μὲ παχειὰν ἄμμο. Ἐδῶ τὸ ἐκκλησάκι τῶν **Ἁγίων Θεοδώρων** μὲ τὸ ἀπαραίτητο πηγάδι τοῦ γλυκοῦ νεροῦ. Στὴ θάλασσα τοῦ Κουλιμανιοῦ χύνεται καὶ τὸ εὐεργετικὸ ποτάμι τοῦ χωριοῦ, ὁ **Μεγαλορέμας**, μὲ τὰ ψηλὰ καθάκια (λεῦκες) στὶς ὄχθες του, μὲ τὰ μπιστάνια καὶ τ' ἀμπέλια, τὶς μουριές καὶ τὰ ἐλαιόδενδρα, πὸν ἀπλώνονται σὲ μεγάλο βάθος στὴν εὐλογημένη ἀπὸ τὸν Μεγαλορέμα αὐτὴ κοιλάδα.

Ἡ ἡμικυκλικὴ ἀκρογιαλιά του κλείνει στὰ δυτικά μὲ τὸν **Μαῦρο**

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΒΑΘΥ

Πάνω στο ύψωμα διακρίνεται τὸ Παπαδοπούλειο Παρθενοναγωγείο.

(Φωτογραφία 1961, Γ. Σγουρτζη)

ΤΟ ΒΑΘΥ

Πάνω στὰ βράχια ὁ Σπύρος Ἀλ. Καράκος. Φωτογραφία ἀπὸ ἐκδρομὴ τοῦ ἰδίου στὴν Πέραμο στὰ 1959.

Βράχο — τὸν **Γκράφο** ὅπως τὸν λέγαμε — ἀκολουθεῖ μιὰ μικρὴ βρα-
 χώδικη ἀκτὴ, ἡ **Κουμαριά**, μὲ τὴν πηγὴ τῆς, καὶ τελειώνει στὸ
Βαλάρι, ἓνα μακρόστενο κάβο - ἀκρωτήρι. Πίσω ἀπὸ τὸ Βαλάρι ξανοί-
 γεται τὸ **Πιθάρι**, μιὰ ἀμμουδερὴ ἀκρογιαλιὰ μεγαλύτερη σὲ ἔκταση ἀπὸ
 τὸ Κούλιμανι. Ἐδῶ εἶναι στημένα τὰ ταλιάνια τοῦ Γιώργη Ταλιαντζῆ, πού
 χιλιάδες ζευγάρια παλαμίδες σήκωναν κάθε φορὰ τὰ δίχτυα καὶ βαποριές
 δλόκληρες φορτώνονταν γιὰ τὴν Πόλη στὴν ἐποχὴ τῆς ψαρωσύνης, Αὐγου-
 στο μὲ Ὀκτώβριο. Πηγὴ τῆς παλαμίδας σ' αὐτὸ τὸ μέρος ἡ θάλασσα, τῆς
 περίφημης λακέρδας, πού ἀπὸ τὸν πιδ παλιὸ καιρὸ, ὅπως ἀναφέρουν οἱ ἱ-
 στορικοί, ἀποτελοῦσε τὸ σημαντικώτερο εἰσόδημα σὲ ὅλη τὴν περιοχὴ τοῦ
 Κυζικηνοῦ Κόλπου. Ὡς καὶ στὰ νομίσματά τῆς ἡ ἀρχαία Κύζικος εἶχε χα-
 ραγμένη τὴν παλαμίδα, τὸν «θύνον».

Οἱ πλαγιές τῶν γύρω πρὸς τὴ θάλασσα λόφων πού ἔκλειναν τὸ λιμάνι
 καὶ ἡ κοιλάδα σὲ μεγάλο βάθος ἦταν στολισμένα μὲ ἐλαιόδενδρα. Ἡ μεγα-
 λύτερη παραγωγὴ ἐλαῖς ἔβγαινε ἀπὸ τὸ Πιθάρι. Εὐλογημένος τόπος καὶ στὴ
 θάλασσα καὶ στὴ στεριά.

Τὸ Πιθάρι εἶχε κι' αὐτὸ τὸν ἅγιό του, τὸν Μεγαλομάρτυρα Ἅγιο Γε-
 ώργιο. Κάθε χρόνο στὴ μνήμη του τὸν λειτουργοῦσαν μὲ μεγαλοπρέπεια καὶ
 γινόταν ἐκεῖ μεγάλο πανηγύρι.

Σὰν συνέχεια μὲ τὸ Πιθάρι ἔρχεται ὕστερα τὸ λιμάνι τῆς **Θανά-
 σαινας**. Καὶ ἐδῶ ψαρότοπος σημαντικὸς καὶ στοὺς γύρω λόφους καὶ στὴ
 μικρὴ κοιλάδα ἐλαιόδενδρα. Λίγο πιδ πάνω, στὰ βορεινά, τὰ λατομεῖα τοῦ
 γρανίτη. Τὰ γρανιτένια βουνὰ μὲ τὴν πολύτιμη μαυροπράσινη σκληρὴ πέτρα
 ξεκινοῦν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν **Ἀράπη** — στὸ δρόμο τῆς Φανερωμένης —
 καὶ κατεβαίνουν στὴ Θανάσαινα, ἀπ' ὅπου φόρτωναν τοὺς περιζήτητους κυ-
 βόλιθους γιὰ τὰ καλντερίμια τῆς Πόλης. Κι' ἐδῶ πάλι ἓνα ἐκκλησιάκι τοῦ
Ἁγίου Μερκουρίου ἀγιάζει τὸν τόπο καὶ ἓνα νερὸ γάργαρο καὶ ἄ-
 φθορο ξεχύνεται ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς γρανιτόβραχους.

Τὰ λιμάνια τοῦ Πιθαριοῦ καὶ τῆς Θανάσαινας χωρίζονται ἀπὸ μιὰ ἐ-
 λαφρὰ κομπύλη καὶ ἀπὸ μακριὰ φαίνονται σὰν ἓνα λιμάνι.

Ἐκεί κι' ὕστερα ἔρχεται ἓνα λιμανάκι, ὁ **Μπαχτσές** καὶ ἡ
Μεγάλη Πούντα, ἓνα ἀκρωτήρι πού κλείνει ἀπὸ τ' ἀνατολικά τὸ
Μπακράτσι, τὸ μεγάλο φυσικὸ λιμάνι, ὅπου εὑρισκαν καταφύγια τὰ
 καράβια ὅταν δὲν μπορούσαν νὰ σταθοῦν στὸ ἀπροφύλαχτο τότε ἀπὸ τὸ
 βορρὰ λιμάνι τῆς Πανόρμου.

Ἐκεί ἀπὸ τὸ Μπακράτσι καὶ ὕστερα ἔρχεται τὸ Ἀρμενοχώρι καὶ πιδ κάτω
 τὸ Καινούργιο Χωριό, κοντὰ στὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς Κυζίκου πάνω στὸ
 Λαιμό.

ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ περιοχές τῆς Περάμου ἔπιαναν μεγάλη ἔκταση γύρω ἀπὸ τὸ χωριό. Ἀπὸ τ' ἀνατολικά ὡς τὰ σύνορα τῶν κτημάτων τῆς Μηχανιώνας ἡ ἀπόσταση ἦταν μικρή, γύρω στὰ 30 λεπτά τῆς ὥρας. Στὰ βορεινὰ ὅμως καὶ στὰ βορειοδυτικά, τὰ κτήματα τῶν Περαμιοτῶν ἀπλώνονταν ὡς τὰ σύνορα τοῦ Καστελιοῦ καὶ τῆς Διαβατῆς καὶ πρὸ πέρα πίσω ἀπὸ τὴ ρεματιά καὶ τοὺς λόφους τοῦ «**Μπῆρο**» στοὺς πρόποδας τοῦ **Τσαβλιού** —τοῦ Κυβελείου ὄρους— μέσα στὴν κοιλάδα τῆς Φανερωμένης. Στὰ δυτικά τέλος ἡ καλλιεργημένη γῆς τῆς Περάμου ἔφθανε ὡς τὴ Μεγάλη Πούντα καὶ τὸ Μπακράτσι. Γιὰ νὰ πάη κανεὶς ἴσαμε τὰ ἀκροαῖα αὐτὰ κτήματα, στὰ βορειοδυτικά καὶ στὰ δυτικά, χρειαζόταν γύρω ἀπὸ 2 ὥρες κανονικὴ πορεία.

Ἄς περιγράψουμε τώρα, ὅσο εἶναι μπορετό, μὲ συντομία, αὐτὲς τὶς ἀγροτικὲς περιοχὲς, ξεκινώντας χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἀγροτικούς δρόμους ποὺ ἔβγαιναν σὲ κάθε περιοχὴ. Τρεῖς ἦταν οἱ κυριώτεροι ἀγροτικοὶ δρόμοι: Ἀπὸ τὴ **Μεγάλη Βρύση**, τὴν **Ἀγέλη τῆς Προδατήσια** καὶ τὴ **Μεγάλη Ἀγέλη**. Ἄς τοὺς πάρουμε μὲ τὴ σειρά, ἀρχινώντας ἀπὸ τ' ἀνατολικά.

Ὁ δρόμος ἀπὸ τὴ Μεγάλη Βρύση βγαίνει ἀπὸ τὴν βορειοανατολικὴ ἄκρη τῶν σπιτιῶν τοῦ χωριοῦ καὶ τραβάει ἀνάμεσα ἀπὸ τ' **Ἀλώνια τοῦ Ἀηλιᾶ** καὶ τὸ λόφο τῆς **Μάρως**. Εἶναι ὁ κάτω δρόμος τῆς Μηχανιώνας. Κόβει πάνω ἀπὸ τὰ μπαίρια (ὕψωματα) τοῦ Ζαμπούρδου καὶ τοῦ Ροκανᾶ. Λίγη καλλιεργημένη γῆς. Λιγοστὰ ἀμπέλια καὶ συκιὲς στὰ κοντινὰ τοῦ χωριοῦ καὶ ὕστερα ξερότοπος. Τὸ ψιλὸ χῶμα πάνω στὶς ράχεις δὲν σήκωνε τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ σπαρτὰ —κριθᾶρι τὸ πρὸ πολὺ— καὶ αὐτὰ λιγοστὰ. Στὸν δρόμο αὐτὸν τῆς Μηχανιώνας μπορούσε κανεὶς νὰ βγῆ καὶ ἀπὸ τὸν Ἅγιο Νικόλαο τὰ Τσαγανάκια.

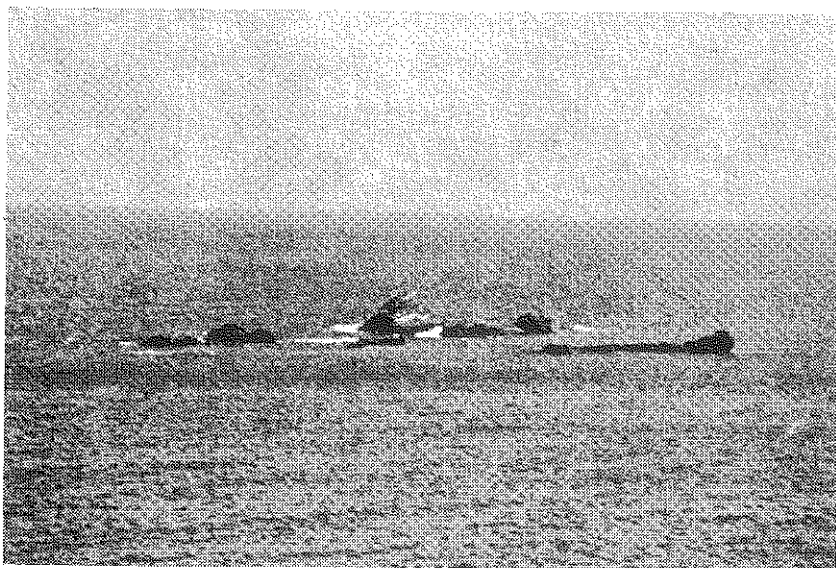
Πάνω ἀπὸ τ' ἀλώνια τοῦ Ἀηλιᾶ, στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Προφήτη Ἡλία, ὁ **Ἀηλιᾶς ὁ Κοντινός**, ὅπως τὸν λέγαμε γιὰ νὰ τὸν ξεχωρίζουμε ἀπὸ τὸν ἄλλο Ἀηλιᾶ, τὸν μακρινό, ποὺ ἦταν πάνω στὴν κορυφὴ ἐνὸς βουνοῦ, στὰ σύνορα τοῦ Καστελιοῦ.

Στ' ἀλώνια τοῦ Ἀηλιᾶ τοῦ κοντινοῦ γινότανε κάθε χρόνο στὶς ἡμέρες τῆς λαμπρῆς ἢ **παλαίφτρα** — οἱ ἀγῶνες πάλης.

Στὰ δυτικά τοῦ λόφου τοῦ Ἀηλιᾶ μιὰ πλαγιὰ καταπράσινη μὲ ἀμπέλια, ἐλιές καὶ συκιὲς κατεβαίνει σὲ μιὰ μεγάλη ρεματιά. Εἶναι ὁ **Κλάβετζος**. Ἀπὸ τὴ ρεματιά αὐτὴ ξεκινάει καὶ ὁ **Ρέμας**, ὁ ξεροπόταμος ποὺ περνάει μέσα ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ καταλήγει στὴ θάλασσα.

Πρὸ πάνω ἀπὸ τὸν Ἀηλιᾶ καὶ τὸν Κλάβετσο δὲν ὑπῆρχαν ἀμπέλια. Μονάχα λιγοστὰ σπαρτὰ στὰ ὑψώματα καὶ συκιὲς στὶς πλαγιὲς τῶν ἄγνων λόφων.

Ἄς πάρουμε τώρα τὸν ἄλλο δρόμο τῆς Προδατήσιας Ἀγέλης. Τὴν

Η ΞΕΡΑ

Γραφικό στόλισμα στην είσοδο του λιμανιού της Περάμου. Το πολυπόθητο τέρμα στο αγαπημένο αγώνισμα των παιδιών της Περάμου να φτάσουν ως εκεί κολυμπώντας.

(Φωτογραφία 1961, Γ. Σγουρίδη)

Έλεγαν έτσι γιατί από εκεί ξεκινούσαν για τη βοσκή τα πρόβατα του χωριού. Έβγαινε από το μέσο της βορεινής άκρης των σπιτιών, ανάμεσα από το εκκλησάκι του **'Αγίου 'Ιωάννου**, με το **Βρυσάκι** στα δεξιά και τον λόφο **Κοτρώνε** στ' αριστερά και τραβούσε ίσια επάνω στο εκκλησάκι του **'Αγίου 'Αθανασίου**.

Προτού ανεβοῦμε στο εκκλησάκι του **'Αγίου 'Αθανασίου**, ένας λοξός δρόμος από τα δεξιά μᾶς φέρνει στ' **'Ασβεσταριά** και τις **Λαγόπετρες**. Εκεί είχαν τα καμίνια για τὸν ἀσβέστη. Οἱ Λαγόπετρες, ἄγωνα τὸ πὸ πολὺ γῆς, ἔφθανε ὡς τὴν κοίτη τῆς ρεματιᾶς πὸν τις χώριζε ἀπὸ τὸν Κλάβετσο.

'Απὸ τὸν 'Αθηανάση ξεκινοῦν πολλοὶ δρόμοι. Δεξιά ὁ ἐπάνω δρόμος τῆς Μηχανιώνας. Κι' ἐδῶ λίγη καλλιεργημένη γῆς, γιατί πέφτομε σύντομα σὲ ἄγωνα ὑψώματα. 'Αριστερὰ τ' ἄλωνα τοῦ 'Αθηανάση, συνέχεια ἡ **Βρωμόψη** με τ' ἀμπέλια, τὰ ἐλαιόδενδρα και τις συκιές της και πὸ κάτω ἕνας μικρὸς λόφος πὸν κατεβαίνει ὡς μέσα στο χωριό, με τὸ εκκλησάκι τοῦ **'Αγίου Κωνσταντίνου**.

Συνέχεια ἀπὸ τὴ Βρωμόψη ἔχουμε στ' αριστερὰ τὴν **Κροψιά**. Μιὰ καταπράσινη και πλούσια σ' ἀμπέλια πλαγιά, πὸν ἀπλώνεται και κατεβαίνει ἴσαμε τὴν κοιλάδα πὸν ποτίζει ὁ Μεγαλορέμας. Αὐτὸ τὸ ποτάμι

θά τὸ ἀναφέρουμε πῶς κάτω. Ἀπὸ τὴν Κροψιά ἕνας μικρὸς λόφος κατεβαίνει ὡς μέσα στὸ χωριό, στὸ **Ἁγιασματάκι**, στὴ βορειοδυτικὴ ἄκρη τῶν σπιτιῶν τοῦ χωριοῦ.

Ἄς ξαναγυρίσουμε στὸν Ἀθανάση, γιὰ νὰ πάρουμε τὸ δρόμο ποὺ τραβάει ἴσια πρὸς τὰ βορεινά.

Περνώντας ἀνάμεσα ἀπὸ ἀμπέλια, φτάνουμε στὴ μεγάλη περιοχὴ τῆς **Ἁγίας Παρασκευῆς** καὶ πῶς πάνω στοὺς **Ἁγίους Ἀναργύρους** καὶ στὴ **Λεφτοκαρυά**. Εὐλογημένος τόπος ὅλη αὐτὴ ἡ περιοχὴ. Ἀμπέλια, μπιστόνια, μουριές, ἐλιές, σπαρτά, ὅλα τὰ καλά. Πῶς πάνω ἡ **Πηγὴ τῆς Λεφτοκαρυᾶς**. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινάει καὶ τὸ μεγάλο ποτάμι τοῦ Μεγαλορέμα, ποὺ κατεβαίνει ὡς τὴ θάλασσα καὶ χύνεται στὸ Κούλιμανι.

Ἀπὸ τὴ Λεφτοκαρυὰ στρίβουμε τώρα ἀριστερά, περνᾶμε τὴν **Κακόσκαλα** καὶ φτάνουμε στὸ βουνὸ τοῦ **Ἀηλιᾶ τοῦ Μιακρinoῦ** μὲ τὸ ἐκαλησάκι τοῦ Προφήτῃ στὴν κορυφὴ του. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν Κακόσκαλα καὶ τὸ βουνὸ τοῦ Ἀηλιᾶ περνάει ὁ δρόμος ποὺ πάει στὸ Καστέλι. Προχωρώντας πάντα ἀριστερά, ὕστερα ἀπὸ τὸ βουνὸ τοῦ Ἀηλιᾶ, θὰ βροῦμε τὸν ἐπάνω δρόμο τῆς Διαβατῆς, ὕστερα τὸ **Σουληνάρι** μὲ τὴν πηγὴ του, τὴ **Ροδιὰ** μὲ τῆς **Ροδιᾶς τὸ Ρουμάνι** (δάσος), πῶς πέρα τοῦ **Βλάχ'** τὸ **Ρέμα** καὶ τὸν ἄλλο δρόμο τῆς Διαβατῆς καὶ πέρφουμε στὴ βορεινὴ ἄκρη τοῦ **Μικρόχωριου**, ἀπ' ὅπου περνάει ὁ δρόμος γιὰ τὴ Λαγκάδα, πίσω ἀπὸ τὸν ὄρεινὸ ὄγκο τοῦ Τσαβλιῦ, πρὸς τὸ μέρος τῆς θάλασσας, στὴ βορεινὴ πλευρὰ τῆς Χερσονήσου.

Σ' αὐτὲς τὶς περιοχὲς ἀπὸ τὴ Λεφτοκαρυὰ ὡς τὸ Μικρόχωριο, ποὺ θὰ τὸ συναντήσουμε παρακάτω ἀπὸ ἄλλο κεντρικὸ δρόμο, τελειώνουν, στὰ βορεινά, τὰ κτήματα τῆς Περάμου. Κτήματα ἀξιόλογα, ἀμπέλια, μπιστόνια, ἐλιές, μουριές, καρυδιές, καστανιές, χωράφια γιὰ γεννήματα, ὅλα θεριεμένα ἀπὸ τὰ τρεχοῦμενα νερὰ ποὺ ποτίζουν καὶ ἀφραταίνουν τὴ γῆς.

Ἄς πάρουμε τώρα τὴν κατεβασία τοῦ ποταμοῦ τοῦ Μεγαλορέμα καὶ ἄς προχωρήσουμε πρὸς τὰ κάτω. Ὅπως κατεβαίνει τὸ ποτάμι ποτίζει τὴν περιοχὴ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων καὶ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Ἡ κοίτη του, στενὴ στὴν ἀρχή, ὅσο προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω πλαταίνει καὶ στοὺς ὄχτους ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές θεώρατα πλατάνια καὶ οἱ φροντιωμένες καρυδιές, θεριεμένες ἀπὸ τὸ νερὸ, χαρίζουν τὴ δροσιὰ καὶ τὸν ἴσκιο τους στοὺς ξωμάχους, ὅταν ὕστερα ἀπ' τὴ δουλειὰ στρώνονται νὰ κολατίσουν καὶ νὰ ξεποστᾶσουν.

Πῶς κάτω ἀπὸ τὴν Ἁγία Παρασκευὴ ἔρχεται στὴν ἴδια σειρὰ, κατεβαίνοντας ἀριστερά, τοῦ **Καραμεγάλῃ ἢ Ράχη** καὶ πῶς κάτω μὴ πλατειὰ λουρίδα ποτιστικῆς γῆς ποὺ συνορεύει ἀπ' ἀνατολικά μὲ τὴν Κροψιά καὶ συνεχίζει πῶς κάτω ὡς τὸ **Χαλίκι**. Ἀπὸ ἐκεῖ κι' ὕστερα ἡ κοίτη τοῦ Μεγαλορέμα φαρδαίνει κι' ἀπλώνεται. Φτάσαμε τώρα στὴν περιοχὴ τοῦ Μεγαλορέμα, ποὺ παίρνει τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ ποτάμι.

Ἄς πάρουμε πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν κατεβασιὰ τοῦ ποταμοῦ γιὰ νὰ δοῦμε καὶ τὶς περιοχὲς ποὺ εἶναι στὴ δεξιὰ ὄχθη του, πρὸς τὰ δυτικά.

Ὅπως ξεκινάει τὸ ποτάμι ἀπὸ πάνω ἀφήνει δεξιὰ τὴν Κακόσκαλα καὶ τὸ δρόμο τοῦ Καστελιού, ποτίζει τὶς πλαγιὲς στὴν ἀντικρυνή μεριὰ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ φτάνει πρὸς κάτω στὴ μεγάλη περιοχὴ τοῦ **Λόγγου** καὶ τὰ **Κοκκινοχώματα**. Τὰ βορεινὰ τοῦ Λόγγου συνορεύουν μὲ τὴ Ροδιά. Πρὸς κάτω ἀπὸ τὰ Κοκκινοχώματα φτάνομε στὶς **Ἄσπρες Πιέρες** καὶ τ' ἀλώνια, ποὺ εἶναι στὰ ἰσόματα τῶν λόφων.

Εἴμαστε τώρα μέσα στὴν καθατὸ περιοχὴ τοῦ Μεγαλορέμα. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τὸ ποτάμι κόβει τὸν μεγάλο ἴσιο δρόμο ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὴν Μεγάλῃ Ἀγέλῃ καὶ συνεχίζει ἕως τὴ Φανερωμένη. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο θὰ σταματήσουμε γιὰ τὴν ὥρα, γιὰ νὰ πάρουμε τὸν κεντρικὸ ἀγροτικὸ δρόμο τῆς Μεγάλῃς Ἀγέλης καὶ νὰ ἐρευνήσουμε τὶς μεγάλες περιοχὲς στὰ βορειο-δυτικὰ καὶ στὰ δυτικὰ τοῦ χωριοῦ, ποὺ εἶναι καὶ οἱ σημαντικότερες.

Ὁ μέγας αὐτὸς ἀγροτικὸς δρόμος ξεκινάει ἀπὸ τὴν δυτικὴ ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Τὸν λένε Μεγάλῃ Ἀγέλῃ ἢ Ἀγελαδήσια Ἀγέλη, γιὰτὶ ἀπ' αὐτὸν τὸν δρόμο, στὰ παλιὰ χρόνια, ἔβγαιναν στὴν καθημερινὴ βοσκὴ τους τὰ γελάδια τοῦ χωριοῦ.

Ἐκεῖ στὴν πλατεῖα ποὺ ξανοίγεται ἀπὸ τὰ ἀκραῖα σπίτια τοῦ χωριοῦ καὶ στὰ δεξιὰ τοῦ δρόμου ἦταν στημένη καὶ ἡ καλύβα τοῦ οὐσουρτζῆ —τὸ φυλάκιο τοῦ ἐνοικιαστοῦ τοῦ φόρου τῆς δεκάτης. Στὴν ἐποχὴ τοῦ τρύγου ὅλα τὰ φορτία τῶν σταφυλιῶν ποὺ ἔμπαιναν στὸ χωριό, καταγράφονταν γιὰ νὰ πληρώσουν τὸ οὐσουρι, τὸν φόρο τῆς δεκάτης. Ἀκόμα κι' ἀπ' τὰ μικρὰ καλάθια ὁ οὐσουρτζῆς ζητοῦσε νὰ πάρῃ τὸ δέκατο. Γι' αὐτὸ ὅσα καλάθια μποροῦσαν νὰ σηκώσουν τὰ παιδιά στὰ χέρια, τὰ περνοῦσαν μέσα ἀπὸ τὰ μονοπάτια τοῦ λόφου τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπὸ ἄλλα περάσματα. Ἔτσι γλύτωναν τὸν φόρο. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς οἱ οὐσουρτζῆδες, ἐντόπιοι οἱ περισσότεροι, δὲν ἔδιναν καὶ μεγάλη σημασίαν στὰ καλάθια. Τὰ σταφύλια ἦταν τόσο πολλὰ. Τέτοια φυλάκια τοῦ φόρου τῆς δεκάτης ἦταν στημένα καὶ στὴν εἴσοδο τοῦ ἄλλου δρόμου, τῆς Προβατήσιας Ἀγέλης, ἀπὸ ὅπου κατέβαζαν τὰ σταφύλια τῆς μεγάλης περιοχῆς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τῶν γύρω ἀμπελιῶν ἀπὸ τὸν μοναδικὸ δρόμο τοῦ Ἀθανάση.

Ἀπὸ τὴν πλατεῖα τῆς Μεγάλῃς Ἀγέλης ἀνεβαίνομε ἕναν φαρδὸ ἀνηφορικὸ δρόμο. Ὁ δρόμος αὐτὸς εἶναι φανερὸ πὼς δὲν εἶναι φυσικὸς. Γιὰ νὰ γίνῃ εἶχε κοπῆ πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια ὁ χωματένιος λόφος ποὺ ἔκλεινε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τὸ χωριό. Τὸ κόψιμο τοῦ δρόμου φαίνεται ὀλοκάθαρα ἀπὸ τοὺς ὄχτους ποὺ ὑψώνονται ἀπότομα κι' ἀπὸ τὶς δυὸ μεριὲς σὲ ἀρκετὰ μέτρα ψηλά, σὰν νὰ εἶναι κομμένοι μὲ τὸ μαχαίρι. Σ' ὅλο τὸ μᾶκρος του ἀπὸ τὸ χωριὸ ὡς τὴν ἰσοπεδωμένη κορυφὴ του καὶ πρὸς κάτω σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση ἦταν, στὰ παλιὰ, στρωμένος μὲ μεγάλες ἀκανόνιστες μαρμάρινες πλάκες (τοακμακόπετρες). Γι' αὐτὸ τὸν ἔλεγαν καὶ **Καλντερόμι** (λιθό-

Τὸ ἀκραιοὺ τμήμα τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Περάμου. Τὸ Κάστρο μὲ τὸ Παπαδοπούλειο, κάτω τὸ παλιὸ Σχολεῖο καὶ ἡ παραλία, ὅπου ἄλλοτε ἦταν ἀραδιασμένα τὰ σπίτια τοῦ Κατφένια, τῶν Πασταμέντζηδων, Χρυσοθέργηδων καὶ ἄλλων.

(Φωτογραφία 1961, Γ. Σγουρίδη)

στρωτο). Τὰ μάρμαρα μὲ τὸν καιρὸ ξεφτίσανε, ἀλλὰ ἴσαμε σήμερα διατηροῦνται σὲ πολλὰ σημεῖα ἀρκετὲς μεγάλες πλάκες σφηνωμένες στὴ γῆ. Γι' αὐτὸν τὸν δρόμο θ' ἀσχοληθοῦμε σὲ ἄλλο κεφάλαιο.

Πρὶν ἀνεβοῦμε τὸ Καλντερίμι, ἕνας στενὸς δρομάκος ἀριστερὰ μᾶς ὀδηγεῖ στὸ ὕψωμα τοῦ Ἀνεμόμυλου, ἕνα πλάτωμα πάνω ἀπὸ τὸν λόφο τοῦ Χριστοῦ, ποὺ πιάνει ὅλη τὴ δυτικὴ ἀκτὴ ὡς τοῦ Λαμπῆ τῆ Βρύση, στὰ σύνορα πιά τῆς περιοχῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

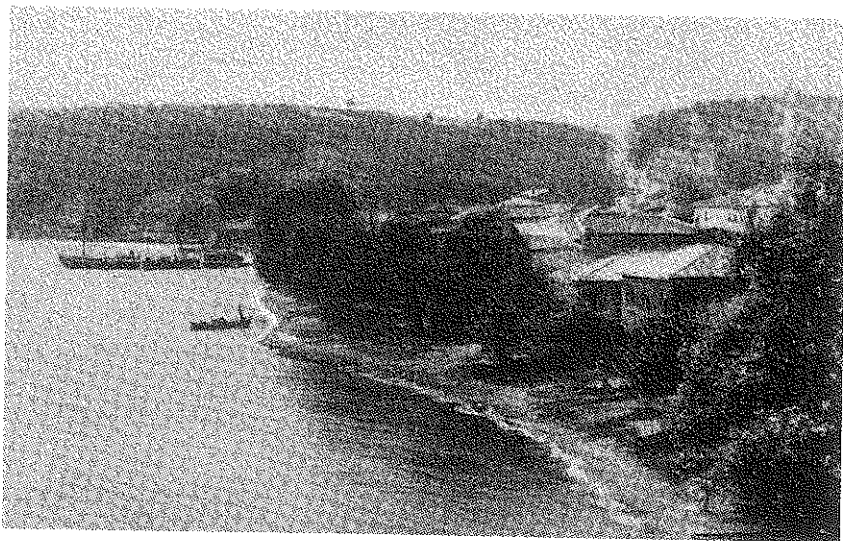
Ἄς περπατήσουμε κι' ἐμεῖς πάνω στὸ πλάτωμα τοῦ Ἀνεμόμυλου, νὰ χαροῦμε τὸ ὑπέροχο θέαμα τῆς ἀνοιχτῆς θάλασσας ποὺ ἀπλώνεται μπρὸς στὰ μάτια μας, ὅλη τὴν ἀπέραντη θάλασσα τῆς Προποντίδας, ποὺ χάνεται σὰν μιὰ γραμμὴ στὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντα, ὕστερα τὸν καταγαλάζιο Κυζικηνὸ

Κόλπο με την αντικρυνή στεριά του **Καρόνταγι** και πρὸς τὸ βάθος τοῦ Κόλπου τὴν Πάνορμο, τὴν μεγάλη πολιτεία πὸν φαντάζει σὸν ἀξεδιάλυτη ὄπτασία με τὸ καθρέπτισμα τοῦ ἡλίου πάνω στὰ τζάμια τῶν ψηλῶν σπιτιῶν της.

Ὅπως προχωροῦμε στὸ πλάτωμα τοῦ Ἀνεμόμυλου, ἀφήνομε δεξιὰ μας τοὺς ἀμπελώνες τῆς **Λούτσας** καὶ τὴ **Ράχη τοῦ Καρανικόλα** καὶ στ' ἀριστερά μας τὶς πλαγιές τοῦ Λαμπῆ τῆ Βρύση. Ὅσοτετα ἀρχίζει ἡ κατηφοριὰ καὶ πέφτομε στ' ἀμπέλια τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀγίου Πνεύματος — στὸ Ἀηπνέμα.

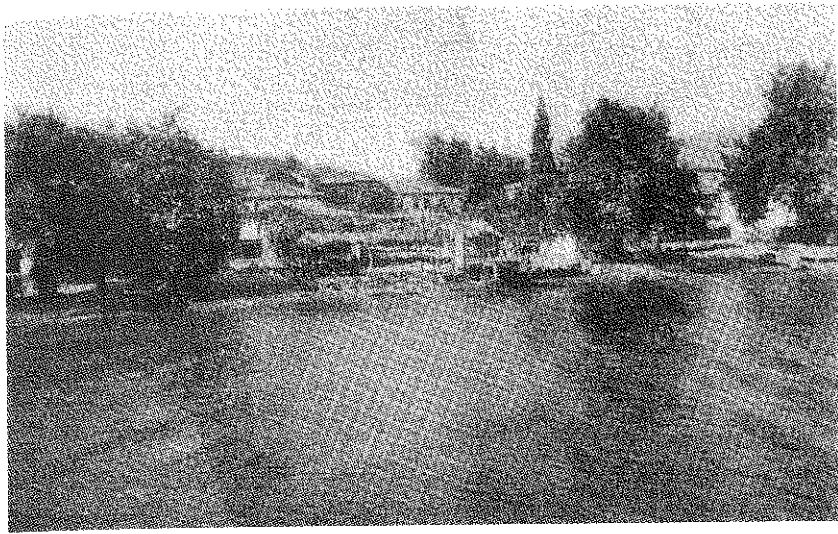
Ξαναγυρίζομε πίσω στὸ Καλντερίμι καὶ ἀνεβαίνομε τὸν ἀνηφορικὸ φαρδὸν δρόμο με τὶς μεγάλες πλάκες (στακμακόπετρες). Κατηφορίζομε τώρα, ἀφήνοντας ἀριστερά μας τοῦ Καρανικόλα τὴ Ράχη καὶ τὴ Λούτσα καὶ σὲ καμμιά πεντακοσαριά μέτρα βρῖσκομε δεξιὰ μας, πάνω στὸ δρόμο, τοῦ **Μακρόκη τῆ Βρύση**. Ἀπὸ ἓνα κροννὸ μέσα ἀπὸ μιὰ μαρμαρίνη πρόσοψη τὸ νερὸ τρέχει ἀδιάκοπα σὲ μιὰ μαρμαρίνη γούρνα. Καμμιά ἐπιγραφή δὲν σώζεται πάνω στὰ μάρμαρα τῆς βρύσης πὸν φαίνονται σπασμένα καὶ ἀπογυμνωμένα ἀπὸ κάθε στολίδι ἢ ἐπιγραφή. Θὰ τὰ ἔχουν σηκώσει καὶ αὐτὰ οἱ ἀρχαιοσυλλέκτες πὸν ἀλώνιζαν ὅλη τὴν περιοχὴ καὶ δὲν ἀφῆκαν οὔτε ἓνα κομμάτι μάρμαρο σκαλισμένο.

Δεξιὰ ἀπὸ τὴ βρύση ἓνας λοξὸς στενὸς δρόμος μᾶς φέρνει στὴν Κρο-

Ἀποψη τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Περάμου. Φωτογραφία παρμένη ἀπὸ τὸ Κάστρο. Δεξιὰ, στὸ βάθος, ὁ ἀγροτικὸς δρόμος τῆς Μεγάλης Ἀγέλης με τὸν ἀρχαῖο τεχνητὸ δρόμο, τὸ «Καλντερίμι». Ἀριστερά τὸ ὕψωμα τοῦ Χριστοῦ με συνέχεια τὸ πλάτωμα τοῦ Ἀνεμόμυλου.

(Φωτογραφία 1961, Γ. Σγουρίδη)

Μιά άποψη από την παραλία της παλαιᾶς Περάμου, ὅπως εἶναι σήμερα.
(Φωτογραφία 1961, Γ. Σγουρίδη)

ψιά και ἕνας ἄλλος πρὸς τὰ κάτω τραβάει ὡς τὸ Χαλίκι. Ἐνας ἄλλος δρομάκος ἀριστερὰ ἀνεβαίνει στὸ **Γούργουρα** καὶ ἀπὸ ἐκεῖ φτάνει στοῦ Κουλιμανιοῦ τῆ ράχη πέρα ἀπὸ τὸ Ἄηπνέμα.

Προχωρῶντας στὸν μεγάλο αὐτὸν δρόμο φτάνομε στὸν Μεγαλορέμα. Ἐκεῖ τὸ ποτάμι κόβει τὸ δρόμο, προχωρεῖ γιὰ λίγο καὶ ὕστερα ἀπὸ κλωθογυρίσματα ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ μεγάλη ἀγροτική περιοχή τοῦ Κουλιμανιοῦ χύνεται στὴ θάλασσα. Εὐλογημένος κι' αὐτὸς ὁ τόπος. Ἄμπέλια, ἐλιές, μποστάνια, μπαχτσέδες μὲ μουριές, ὅλα καταπράσινα, θεριωμένα ἀπὸ τὸ εὐεργετικὸ νερὸ τοῦ ποταμιοῦ. Στὴν ἐποχὴ τους στοῖβες τὰ καρπούζια στὴν ἀμμουδιά τοῦ Κουλιμανιοῦ περιμέναν τὰ καΐκια πού θὰ τὰ μετέφεραν στὴν ἀγορὰ τῆς Πόλης.

Ἄς γυρίσουμε πάλι πίσω στὸ σημεῖο πού τὸ ποτάμι κόβει τὸν μεγάλο φαρδὸν καὶ ὀλόισιο ἀγροτικὸ δρόμο. Πρὶν στρίψῃ ἢ κολίτῃ του στὴν περιοχή τοῦ Κουλιμανιοῦ, ἕνας ἄλλος, τὸ ἴδιο φαρδὺς καὶ ὀλόισιος δρόμος, περνáει στὸ γεφυράκι, τραβάει στὰ δυτικὰ ἀφήνοντας ἀριστερὰ τὴν **Παπούτσα** καὶ πρὸ κάτω συνέχεια τὸν **Κούρσουλα** πού συνορεύουν μὲ τὴν περιοχή τοῦ Κουλιμανιοῦ καὶ δεξιὰ ἐπάνω, τὸν **Πλάτανο** καὶ τὴ **Μυρτιά**, γιὰ νὰ πέσῃ στὸ τέλος στὴ μεγάλη κοιλάδα τοῦ Πιθάρου. Ἐδῶ ὁ τόπος ὀργιάζει ἀπὸ τὰ ἐλαιόδενδρα. Δένδρα χρονῶν μὲ τὸν χοντρὸ κορμὸ τους βαθουλωμένο ἀπὸ τὶς κουφάλες καὶ δίπλα τους δέντρα καινούργια, ὅλα φουντωμένα καὶ καρπερά.

Πρὸ κάτω, συνέχεια ἀπὸ τὸ Πιθάρι, φτάνομε στὴ Θανάσαινα. Κι' ἐδῶ

τὰ λιόδενδρα ἔρχονται στήν πρώτη σειρά πάνω στή μικρότερη ἀπό τὸ Πιθάρι κοιλάδα. Στὰ δυτικά, κάτω ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ **Κατσικᾶ**, τὸ μαντρί τοῦ Παρθένη Τσίγκα καὶ ἀκόμα δυτικώτερα τὰ **Ἑσιλτέκια** στὰ σύνορα τοῦ Ἀρμενοχωριοῦ.

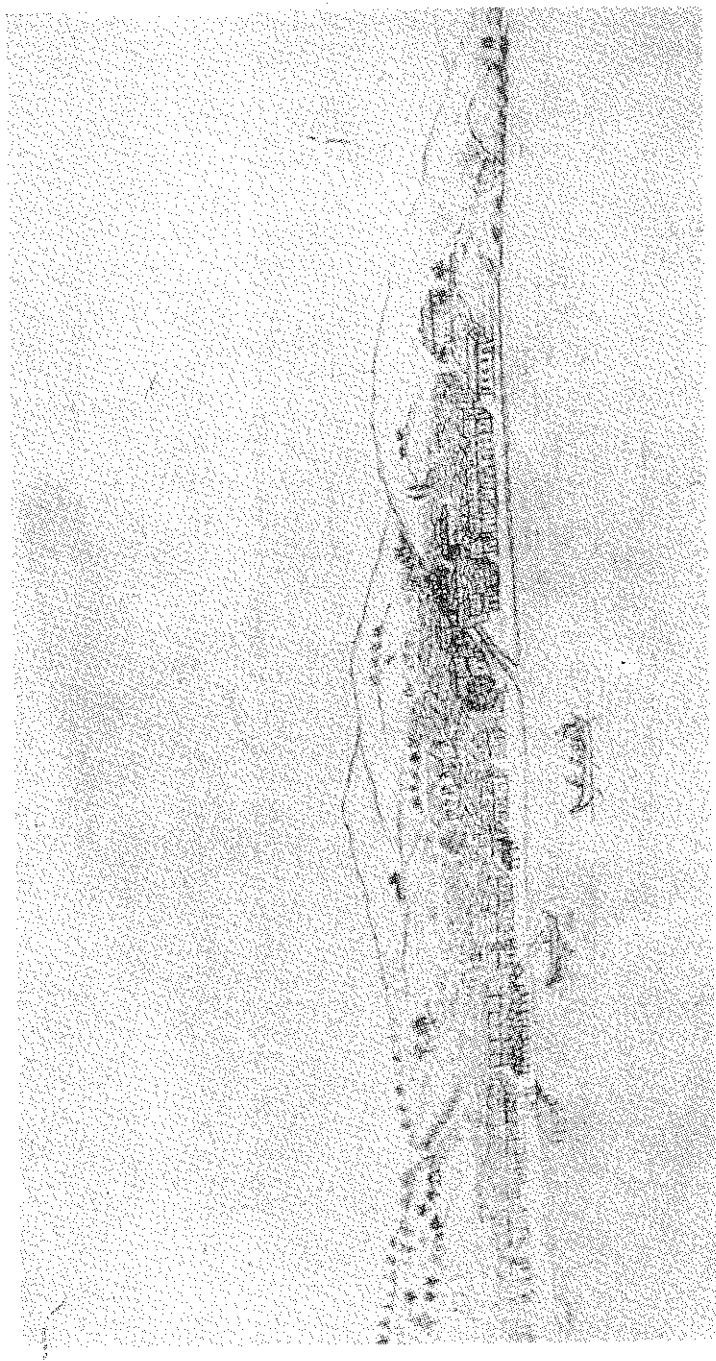
Ἄρκετὸ δρόμο κάναμε γιὰ νὰ δοῦμε ὅλη αὐτὴ τὴ δυτικὴ ἀγροτικὴ περιφέρεια. Ἄς ξαναγυρῶσουμε πάλι ἐκεῖ ἀπ' ὅπου ξεκινήσαμε, στὸ σημεῖο ὅπου τὸ ποτάμι τοῦ Μεγαλορέμα κόβει τὸν μεγάλο κεντρικὸ δρόμο. Καιρὸς εἶναι νὰ ξεκουραστοῦμε ὅπως ξεκουράζονται ὅσοι γυρίζουν ἀπὸ αὐτὲς τὶς περιοχὲς φορτωμένοι μὲ καλάθια σταφύλια καὶ ἄλλα ὀπωρικὰ ἀπὸ τ' ἀμπέλια. Ἄς καθήσουμε κι' ἐμεῖς κάτω ἀπὸ τὴν καρυδιὰ τοῦ Παπαχριστόδουλου νὰ ξαποστάσουμε.

Καὶ τώρα περνᾶμε τὸ ποτάμι. Τὸ πέρασμα δὲν εἶναι δύσκολο. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἡ κοίτη του ἀπλώνεται καὶ σχηματίζει πολλὲς νησίδες ἀπὸ χαλίκι καὶ ξέβασθὰ ρέματα πὺ εὔκολα τὰ δρασκελίζει ὁ ἄνθρωπος. Ἀκόμα καὶ τὸν χειμῶνα, πὺ τὰ νερὰ πληθαίνουν, πάντα θὰ βρεθῆ ἓνα εὔκολο πέρασμα. Τραβοῦμε τώρα ἴσια ἐπάνω τὸν ἀνηφορικὸ δρόμο πρὸς τὰ **Τσαῖρια**. Ἀριστερὰ μας ἀφήνομε τὸ **Γεφυράκι** καὶ πιὸ πάνω τὸν **Πλάτωνο**, πὺ πιάνει ὅλο τὸ μᾶκρος τοῦ δρόμου ὡς τὰ Τσαῖρια καὶ κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω ἴσαμε τὰ σύνορα τῆς Μυρτιάς. Πιὸ πάνω τὸ ἴδιο ἀριστερὰ φτάνομε στὸν **Κατσικᾶ**, μιὰ πλαγιὰ πὺ κατηφορίζει ἀριστερὰ ὡς τὸ μαντρί τοῦ Γιάννη Καλλάκη, στὰ σύνορα τοῦ Πιθαριοῦ.

Φτάσαμε τώρα στὰ Τσαῖρια πὺ πιάνουν μιὰ μεγάλη ἔκταση στὰ δεξιὰ τοῦ ἀνηφορικῶ αὐτοῦ δρόμου. Πρὸ τοῦ ὅμως φτάσουμε ἐκεῖ, περάσαμε ἀπὸ τὶς Ἄσπρες Πέτρες καὶ τ' Ἀλώνια, πὺ ἀπλώνονται ὡς τὸ ρέμα τοῦ ποταμοῦ ἀντίκρου στὸ Χαλίκι καὶ στὰ δεξιὰ φτάνουν ὡς τὰ Κοκκινόχωματα καὶ τὸ Λόγγο. Πιὸ πάνω ἀπὸ τὶς Ἄσπρες Πέτρες ἔχομε, πάλι δεξιὰ μας, τὰ **Μελισσαριεῖα** καὶ συνέχεια τοῦ **Φώτη τὰ Καλάμια**. Ἀπὸ ἐκεῖ κι' ἐπάνω εἶναι τὰ Τσαῖρια.

Πρὸ τοῦ φτάσουμε στὰ Τσαῖρια παίρνομε τὸ δρόμο πὺ στρίβει στὰ δεξιὰ μας, καὶ ἀφήνοντας ζερβά μας τὴν περιοχὴ τοῦ Φώτη τὰ Καλάμια, προχωροῦμε ἀρκετὰ, περνᾶμε τοῦ **Ντόμπρου τὸ Κουρέ**, ἓνα πυκνὸ δάσος ἀπὸ καστανιὲς καὶ συνέχεια τραβᾶμε γιὰ τὸ **Μικρόχωρο**, τὴ μεγάλη ἀγροτικὴ περιοχὴ στὴ βορειοδυτικὴ ἄκρη τοῦ χωριοῦ μὲ τὰ τρεχούμενα νερὰ, μεγάλη εὐλογία τοῦ Θεοῦ γιὰ τὰ μπιστάνια καὶ τὰ περιβόλια πὺ ἀπλώνονται ἐκεῖ γύρω.

Ἐκεῖ βρίσκουμε τὸ **Ἀγῆλι** (τὴ στάνη) τοῦ Φλωρᾶ, τοῦ μεγαλύτερου κτηνοτρόφου τῆς Περάμου. Ἡ Καλίβα — ἓνα εὐρύχωρο πέτρινο κτίσμα — μὲ τὶς αἰωνόβιες βελανιδιὲς γύρω του, οἱ τζάρκοι (φράχτες) καὶ τὰ μαντριά, τὰ πρόβατα καὶ τὰ κατοικία πὺ μετριῶνταν σὲ ἑκατοντάδες, οἱ

ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ (Σχεδίασμα από μνήμης του Γ. Σγουρίδη)

τσομπαναρέοι και τὰ σκυλιά, δίνουν ένα τόνο χαρούμενης έντατικῆς ζωῆς σ' ὅλη τὴ γύρω περιοχή.

Στὸ Μικρόχωριο σώζονται ἀκόμα πολλὰ ἐρείπια ἀπὸ σπίτια και ἄλλα κτίσματα και μιὰ μικρὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, πού δικαιώνουν μιὰ παράδοση πὼς ἐκεῖ ἦταν κάποτε κτισμένο τὸ χωριὸ και ἀπὸ ἐκεῖ κατέθηκαν ἀργότερα στὴν παραλία και ἔκτισαν τὴ σημερινὴ Πέραμο.

Πέρα ἀπὸ τὸ Μικρόχωριο φτάνομε πιά στὰ σύνορα τῆς Διαβατῆς και στὰ βορειοδυτικὰ πέφτομε στὴν περιοχή τοῦ **Μπόρο**, πού χωρίζεται ἀπὸ τὸ Μικρόχωριο μὲ μιὰ ρεματιὰ κατάφυτη ἀπὸ λεφτοκαρυές. Τὶς χαίρονταν οἱ τσομπαναράοι και ὅσοι εἶχαν κτήματα ἐκεῖ κοντά.

Πίσω ἀπὸ τὴ ράχη τοῦ Μπόρο ἀρχίζει ἡ κατηφοριὰ στοὺς πρόποδες τοῦ Τσαβλιοῦ —τοῦ Κυβελείου ὄρους— και πὺδ κάτω, στὴν κοιλάδα, ὅπου εἶναι κτισμένο τὸ μεγάλο Μοναστήρι τῆς Παναγίας τῆς Φανερωμένης. Τὰ ἀγροκτῆματα τῶν Περαμιωτῶν ἔφταναν ὡς ἐκεῖ.⁽¹⁾

Ἀπὸ τὶς ράχες τοῦ Μπόρο και τὰ βουνὰ τοῦ Τσαβλιοῦ προμηθεύονταν οἱ Περαμιώτες τὰ καυσόξυλά τους. Ἐκεῖ πάνω ἔστηναν και τὰ καμίνια τους γιὰ ξυλοκάρβουνα. Αὐτὰ τὰ καμίνια τὰ ἔλεγαν «κουγιά». Ἐνα «κουγὶ καρβοῦνι» ἔλεγαν τὸ καμίνι γιὰ τὰ ξυλοκάρβουνα.

Ἀπὸ τὴ νοτιοδυτικὴ μεριά τοῦ Μικρόχωριου προχωροῦμε στὴν περιοχή τοῦ **Μεγάλη τὸ Μύλο**. Μιὰ πλαγιά πού ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ ποταμάκι πού ποτίζει τὸ Μικρόχωριο ὡς ἐπάνω τὴ **Ράχη τοῦ Τσάκαλου**. Ἐκεῖ, ὅπως φαίνεται και ἀπὸ τὴν ὄνομασία τῆς περιοχῆς, ἦταν νερόμυλοι. Στὶς ἰσκιωμένες πάντα ρεματιές καλλιεργοῦσαν ὄψιμα καρπούζια, πεπόνια, ξυλάγκουρα, τομάτες και ἄλλα λαχανικά, ἀλλὰ ὅσο ἀνεβαίνομε, ἡ πλαγιά γίνεται και πὺδ ἄγρια. Ρεῖκια, κουμαριές, ἀγριοβαλανιδιές και ἄλλα χαμόδεντρα φυτρώνουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς πέτρες ἴσαμε τὴν κορυφή, πού συνορεύει μὲ τὴν ἄγωνα και γυμνὴ ράχη τοῦ Τσάκαλου. Τὸ σκούρο κόκκινο χροῖμα τῆς πλαγιάς ἔδειχνε πὼς κάποιον μετάλλευμα (μαντέμι) κρυβόταν στὰ σπλάχνα τοῦ βουνοῦ. Τὰ τελευταῖα χρόνια ἀρχισαν ἔρευνες ἀπὸ ξένους μεταλλειολόγους, ἀλλὰ σταμάτησαν μὲ τὸν σηκωμὸ τοῦ χωριοῦ.

Ἄς ξαναπάρουμε πάλι τὸ δρόμο ἀπὸ τὰ Τσαῖρια πρὸς τὰ ἐπάνω. Προχωροῦμε και φτάνομε ψηλά στὸν **Ἀηγιάννη τὰ Δεντράκια**. Χωρὶς νὰ περπατήσουμε ἄς ρίξομε μιὰ ματιὰ στὶς γειτονικὲς μὲ τὸν Ἀηγιάννη τὰ Δεντράκια περιοχές, πού ἀπλώνονται δεξιὰ ἀπὸ τὸ δρόμο. Στὰ δεξιὰ τοῦ Ἀηγιάννη τὰ Δεντράκια τὸ **Καλῆντερι** κι' ἕνα ἀκόμη μικρὸ ἐκκλησιάκι κρυμμένο στὴν κατηφοριὰ, τὸν **Ἀηγιάννη τοῦ Καλῆντερι**. Ὅστε-

1) Σ' αὐτὴ τὴν περιοχή ὁ Νικολάκης Πέτσας (γενάρχης τῆς οἰκογενείας μεγάλων εὐεργετῶν τῆς Νέας Περάμου Μεγαρίδος, πού διαμένουν στὶς Η.Π.Α.) τὰ τελευταῖα χρόνια εἶχε θημιουργήσει ἕνα πρότυπο μεγάλο ἀγροκτῆμα, ἀλλὰ τὰ γεγονότα τῶν τελευταίων χρόνων δὲν τὸν ἄφησαν νὰ τὸ ἀξιοποιήσει ἔπως λογάριαζε.

ρα ή **Γαράτσα**, ένα πλάτωμα καλλιεργημένο με άμπέλια και ήμερα δέντρα. Από εκεί κι' ύστερα απόκρημνες και αδιάβατες βουνοπλαγιές σκεπασμένες με άγρια χαμόγλαδα που κατεβαίνουν ως τα περιβόλια του Μιχάλη το Μύλο, και από πάνω ως τα βορεινά σύνορα του Μικρόχωριου. Σ' αυτές ανάμεσα τις πλαγιές βρίσκεται και του **Κόλ'η το Ρ'μάν'ε**.

Πάνω από την Γαράτσα υψώνεται ένα άγιο και γυμνό ύψιπεδο, ή **Ράχη του Τσάκαλου**, που πιάνει από τον Άράπη, το γρανιτόβουνο που θα συναντήσουμε πάνω στο δρόμο της Φανερωμένης και προχωρεί πάνω από τις βουνοπλαγιές ως την άκρη του Μικρόχωριου, φράζοντας με τον όγκο του απ' όλες τις μεριές τη μεγάλη αυτή βορειοδυτική άγροτική περιοχή.

Άς σταθούμε για λίγο στον Άηγιάννη τα Δεντράκια. Είμαστε στα μισά του δρόμου για τη Φανερωμένη. Εκεί σταματούσαν και οι προσκυνητές που πήγαιναν στο Μοναστήρι. Άς καθήσουμε κι' έμεις κάτω από τις βαλανιδιές να ξεκουραστούμε και να χαρούμε το υπέροχο θέαμα που ξανοίγεται μπροστά στα μάτια μας. Από τα βορεινά μας κλείνει τη θέα ή ράχη του Τσάκαλου, αλλά από όλα τα άλλα σημεία του όριζοντα, ένα πολύχρωμο κεντημένο χαλί απλώνεται κάτω από τα πόδια μας με τα ποικιλόμορφα γεωμετρικά σχήματα της καλλιεργημένης γής' άλλα σταχτοπράσινα από τα λιόδεντρα, άλλα χτυπητά πράσινα από τ' άμπέλια και τις μουριές, άλλα ξανθοκίτρινα από τα σπαρτά, και στο βάθος πέρα της θάλασσας τα βουνά του Καράνταγι μόλις ξεχωρίζουν στον όριζοντα σαν γκριζες ανάλαφρες σκιές.

Τώρα που ξεκουραστήκαμε και ξεδιψάσαμε με το δροσερό νερό από το πηγάδι του έξωκλησιού, τώρα που το μάτι μας χόρτασε όμορφιά και γοητεία πάνω από το παρατηρητήριο τ' Άηγιαννιού τα Δεντράκια, άς συνεχίσουμε το δρόμο μας για τη Φανερωμένη. Έχουμε ακόμα άρκετο δρόμο να περπατήσουμε, άρκετά άνεβοκατεβάσματα να κάνουμε, ώσπου ν' αντικρύσουμε το Μοναστήρι.

Όστερα από περπάτημα λιγότερο από μισής ώρας, φτάσαμε στον όρεινό όγκο του Άράπη. Στα δεξιά του δρόμου οι βαθιές χαράδρες και τα γρανιτόβουνα άντηχοϋν άλυσιδωτά και την παραμικρή φωνή. Όταν παιδιά φτάναμε στον Άράπη, το είχαμε για παιχνίδι να φωνάζουμε δυνατά: «Άρ-ράπ!» για ν' άκούμε ύστερα τη φωνή μας να γυρίζει πίσω με την ίδια ένταση στην άρχή και άπανωτά πολλές φορές, ώσπου να σβύση.

Από το βουνό αυτό ξεκινούν τα βουνά του γρανίτη που κατεβαίνουν ως κάτω τη Θανάσινα. Και σ' όλο το μάκρος ίσαμε τη θάλασσα φουρνέλλα και συνεργεία (ότζάκια) που πελεκοϋσαν τους κυβόλιθους.

Άριστερά, σε μικρή απόσταση από τον δρόμο, θα βρούμε το **Καγιά Μπουνάρι**, μια πηγή με κατάκρυο γάργαρο νερό που βγαίνει από τα σπλάχνα του γρανίτη.

Προχωρώντας από τον 'Αράπη συναντούμε στα δεξιά μας πάνω στο δρόμο τη Βρυσούλα. Το κρυσταλένιο νερό τρέχει από ένα πήλινο άγωγό σε μία μαρμαρίνη γούρνα. Εκεί θα σταθούμε να ξεκουραστούμε. Είμαστε τώρα στο τέλος του άνήφορου. Ώστερα από τη Βρυσούλα ο δρόμος συνεχίζει στρωτός ανάμεσα από κουμαριές και άγρια χαμόκλαδα, για να πείση σε λίγο με όμαλές στροφές στην κατηφορία των λόφων που κλείνουν την κοιλάδα της Φανερωμένης. Είναι ο καινούργιος δρόμος που χαράχτηκε στα 1903.⁽¹⁾ Περπατούμε τώρα σε μαλακό χώμα και το μάτι μας χαιρέται την ήμερη πλάση ύστερα από την άγονη και τραχειά περιοχή των γρανιτόθουρων και τις ράχες με τ' άγρια χαμόδενδρα που περάσαμε.

Κατεβαίνομε τώρα το τελευταίο ύψωμα και έμπρός μας φανερόνεται σε όλη του τη μεγαλοπρέπεια το τεράστιο οικοδόμημα του Μοναστηριού της Φανερωμένης,⁽²⁾ πνιγμένο μέσα σε όργανιακή πρασινάδα και τριγυρισμένο από τις άπότομες δασωμένες πλαγιές του Δινδύμου.

'Εδώ τελειώνομε τον περίπατό μας. Είμαστε άρκετά κουρασμένοι. Ώρες περπατήσαμε από το πρωί ανάμεσα στους μεράδες του χωριού και ο ήλιος πάει να βασιλέψη.

'Ο κουρουτζής (φύλακας) του Μοναστηριού, ο Γιώργης Πυργιώτης, μάς είχε δή από μακριά που κατεβαίναμε και είδοποίησε τον 'Ηγούμενο. 'Ο παπά 'Αλέξης κατέβηκε ως την έξωτερική πόρτα του αδόγυρου να μάς

1) Στα παλαιότερα χρόνια ο δρόμος πάνω από τα ύψόμενα του όρεινού όγκου του 'Αράπη προχωρούσε με πολλές άπότομες άνεβασιές και κατεβασιές και οι προσκυνητές που πήγαιναν στο Μοναστήρι, άναγκασζόνταν κάθε τόσο να κατεβαίνουν άπ' τ' άλογα, γιατί έπως ήταν άμύθητοι οι πιδ πολλοί, δέν μπορούσαν να κρατηθούν πάνω σ' αυτά ούτε στον άνήφορο και ακόμα πιδ πολύ στον κατήφορο. Κάτι έπρεπε να γίνη για να διορθωθή αυτό το κακό, γιατί οι προσκυνητές από την Πάλη και άπ' όλη τη γύρω περιοχή πλήθαιναν χρόνο με τον χρόνο. Έτσι πάρθηκε η άπόφαση να γίνη ένας καινούργιος δρόμος πιδ άνετος. Ήταν καλοκαίρι του 1903 και μήνας 'Ιούνιος. Τα κουκόλια ήταν στο τέλος τους και όλοι οι χωριανοί βρισκόνταν στο χωριό. Οι ταίφάδες —τά πληρώματα των φαράδικων καίνιων— είχαν άρκετο καιρό μπροστά τους ώπου να έξορμήσουν για την φαρωσύνη που θ' άρχιζε τον Σεπτέμβριο. Μοναδική εδκαυρία να βρίσκωνται τόσα έργατικά χέρια στο χωριό. Και τότε ο Γιώργης Ταλιαντζής, που είχε πολλούς στη θούλεψή του στα ταλιάνια και στα φαράδικα καίκια του, ξεσήκωσε τους χωριανούς να φτιάσουν τον καινούργιο δρόμο. Ένας έργοδηγός (σοδ-γιοιτζής), που είχε σχετική πείρα, άνάλαβε να χαράξη τον καινούργιο όρομο και να έπιστατήση ο ίδιος στην κατασκευή του. Όλοι οι άντρες του χωριού σ' ένα γενικό συναγεραμό ρίχτηκαν στη θουλειά. Άλλοι έκοθαν τα δέντρα και καθάριζαν τους θάμνους, άλλοι με τους κασιμάδες έκοθαν το χώμα, άλλοι το σβάρνιζαν και το έστρωναν. Ώς και οι γυναίκες και τα παιδιά βοηθούσαν κουβαλώντας νερό και ψωμιά για τους δουλεύτάδες. Όλη αυτή η θουλειά έγινε με έθελοντική έργασία. Όσοι δέν ήταν σε θέση να δουλέψουν στην κασιμά, πλήρωναν άνάλογα μεροκάματα στους άλλους. Έτσι μέσα σε δυο μήνες ο καινούργιος δρόμος ήταν κιόλας έτοιμος να έξυπηρητήση τα καραβάνια των προσκυνητών, που άρχισαν να φτάνουν για το μεγάλο πανηγύρι της Φανερωμένης από τα μέσα Αυγούστου.

2) Σχετική περιγραφή του Μοναστηριού της Φανερωμένης βλέπε σε ειδικό κεφάλαιο.

υποδεχθῆ. Ἄς μποῦμε μέσα νὰ κάνουμε πρῶτα μιὰ παράκληση μὲ τὸ θαυματουργὸ εἰκόνημα τῆς Παναγίας στὰ γόνατά μας.

Δὲν μᾶς παίρνει ἡ ὥρα νὰ γυρίσουμε στὸ χωριό, γιατί θὰ νυχτωθοῦμε. Ἔτσι θὰ μένουμε ἀπόψε στὸ Μοναστήρι. Δωμάτια καὶ στρωσίδια μπόλικα καὶ ἡ φιλοξενία παλιὸ γνώρισμα τοῦ Μοναστηριοῦ.

ΕΝΑΣ ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ

Θ Α ΚΑΝΟΥΜΕ τώρα ἓνα ξεκούραστο περίπατο μέσα στὸ χωριό. Ἐλάτε μαζί μου νὰ ξαναδοῦμε τὴν Πέραμο ὅπως ἦταν ὀλοζώντανη στίς καλὲς μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ φωτιά.

Θὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ τὴν Πόλη. Δὲν εἶναι τολμηρὸ νὰ ποῦμε πὼς ἡ Πέραμος ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Καί —τὴν προκυμαία— τοῦ Γαλατᾶ. Ἐκεῖ, στὸ καφενεῖο - ξενοδοχεῖο τοῦ Ζαχαρία Κυριακίδη, οἱ ἀμανετζήδες (ταχυδρόμοι) τοῦ χωριοῦ θὰ παραλάβουν τὰ δέματα ἀπὸ τοὺς Περαιμιῶτες τῆς Πόλης γιὰ νὰ τὰ πᾶνε στοὺς δικούς τους στὸ χωριό. Ἐκεῖ θὰ κατέβουν καὶ οἱ ταξιδιωτὲς καὶ κοντὰ σ' αὐτούς κ' ἐκεῖνοι πού τοὺς συνοδεύουν γιὰ νὰ τοὺς ξεπροβοδίσουν. Ἄλλοι ἔρχονται γιὰ ν' ἀνταμώσουν χωριανούς καὶ νὰ μάθουν τὰ νέα κ' ἔτσι τὸ καφενεῖο τοῦ Ζαχαρία καὶ ὅλος ἔμπρὸς ὁ χώρος στὴν προκυμαία, κοντὰ στὴ γέφυρα τοῦ Γαλατᾶ, γεμίζει κάθε βράδυ ἀπὸ Περαιμιῶτες, γιατί κάθε μέρα ἔχει βαπόρι καὶ πολλὲς φορὲς καὶ δυὸ μαζί.

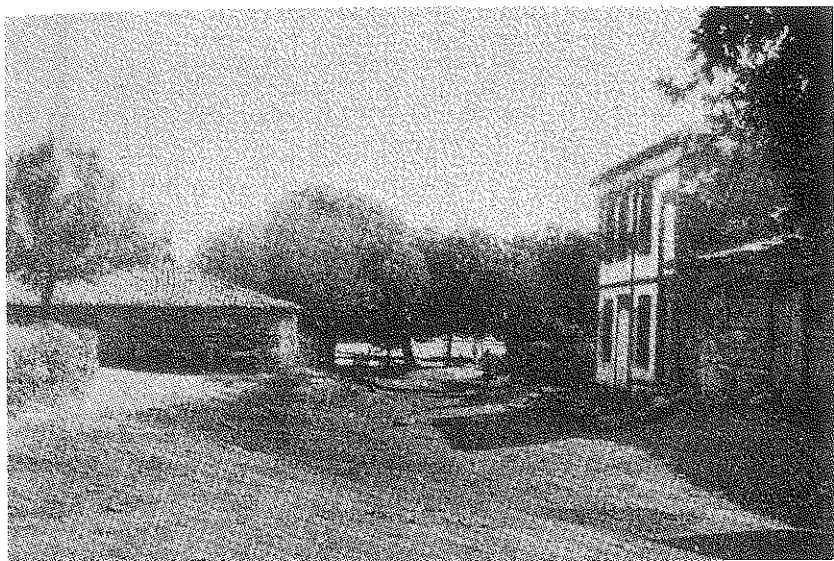
Δὲν ὑπῆρχε σπίτι στὴν Πέραμο πού νὰ μὴν εἶχε ἓνα καὶ δυὸ ἀνθρώπους του στὴν Πόλη καὶ πολλὲς οἰκογένειες τραβιῶνταν ὀλόκληρες ἐκεῖ, χωρὶς νὰ παραμελοῦν νὰ πηγαίνουν καὶ στὸ χωριὸ πότε γιὰ ν' ἀνοίξουν κουκούλια, πότε στίς γιορτὲς καὶ τακτικὰ τὸ καλοκαίρι στὸ πανηγύρι τῆς Φανερωμένης. Ἡ παροικία τῶν Περαιμιωτῶν στὴν Πόλη ἦταν ἀπὸ τίς πιὸ πολυάνθρωπες καὶ πιὸ καλὰ ἐγκαταστημένες στὴ μεγάλη αὐτὴ πρωτεύουσα, τὴ φτωχομάνα Πόλη. . .

Ἄς μποῦμε κ' ἐμεῖς τώρα στὸ βαπόρι καὶ ἄς ξεκινήσουμε γιὰ τὸ ἀγαπημένο μας χωριό.

Τὸ «Ὀλγάκι» —τὸ ἀτμόπλοιο «Ὀλγα» τῆς ἐταιρίας Καναβαλῶφ — σαλπάρησε ἀργὰ τὴ νύχτα καὶ σὲ λίγο ἀνοίχτηκε στὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα πέρασε τὴν Καλόλιμνο, πού εἶναι στὰ μισὰ τοῦ δρόμου. Ἐπίασε ὕστερα στὴ Μηχανιάνα ὅπου ἔβγαλε τοὺς ἐπιβάτες του καὶ συνέχεια, ἀφήνοντας ἀριστερὰ καὶ πίσω του τὴν Ἑέρα, σφύριξε καὶ στάθηκε σ' ἀνοιχτὰ τοῦ λιμανιοῦ στὴν Πέραμο.

Εἶναι πιὰ ξημερώματα. Τὰ ἀπανωτὰ λαλήματα τῶν πετεινῶν σαλπίζουν τὸ ἐωθινὸ τους ἐγερτήριο σὰν χαιρετισμὸ στὸν ἐρχομὸ μας μαζί μὲ τὸ ξύπνημα τῆς ἡμέρας.

Στὸ γλυκόφωτο τῆς αὐγῆς ξεχωρίζουν τώρα τὸ Κάστρο μὲ τὸ Σχολεῖο

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΡΕΜΑ

Στὸν ἄλλοτε κεντρικὸ πυκνοκατοικημένο αὐτὸν δρόμο τῆς Περάμου δὲν σώζεται σήμερα παρά μονάχα τὸ σπίτι τοῦ Στέφανου Χατζησυμεών, ποῦ τὸ εἶχε κτίσει μετὰ τὴ φωτιά. Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ ἀποθήκη καπνοῦ.

(Φωτογραφία 1961, Γ. Σγουρίδη)

τοῦ Παπαδοπούλου καὶ τὸ παλιὸ μας Σχολεῖο στὰ ριζὰ τοῦ λόφου. Ἐκεῖ κοντὰ στὸ Βαθύ, πρὸ πέρα ἢ Σκάλα καὶ ὁ Μύτικας μὲ τὰ γύρω βουνὰ καὶ στὴ μέση τοῦ χωριοῦ ἡ σκεπὴ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ Ταξιάρχου.

Οἱ βάρκες ἔχουν κιάλας κυκλώσει τὸ βαπόρι καὶ σπρώχνονται ποιά θὰ πρωτοπιάσει στὶς σκάλες. Ἀκούγονται οἱ γνώριμες φωνὲς τῶν βαρκάρηδων καὶ μαζί μ' αὐτὲς καὶ οἱ φωνὲς τῶν ἐπιβατῶν ποῦ τοὺς καλοῦν.

Βγήκαμε τέλος στὴ Σκάλα, τὴν κεντρικὴ ἀποβάθρα. Ὁ Ταχὴρ Ἐφέντης, ὁ καλόβολος τελώνης, ποῦ ἔχει γεράσει σ' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία στὸ χωριό, μᾶς ρωτᾷ ἐλληνικὰ ἂν ἔχουμε τίποτα γιὰ τελωνεῖο καὶ ρίχνει μιὰ ματιὰ στὰ δέματα. Πληρώνομε τὸ γροσάκι στὸν Τσορμπατζῆ Θόδωρο τὸν Πιτσιρέλια, ἐνοικιαστή τοῦ φόρου τῆς Σκάλας, καὶ νὰ ἴμαστε τώρα μέσα στὴν ἀγαπημένη μας Πέραμο.

Ἐξω ἀπὸ τὴ Σκάλα καὶ μπροστὰ στὰ καφενεῖα τοῦ Μαχμούρη καὶ τοῦ Γιουσουφοῦ ἀρκετοὶ χωριανοί, ποῦ κατέβηκαν ἐκεῖ μὲ τὸ σφύριγμα τοῦ βαποριοῦ, ἔρχονται κοντὰ μας καὶ μᾶς καλωσορίζουν.

Σὲ λίγο, ἀφοῦ φρεσκαριστοῦμε ἀπὸ τὸ νυχτερινὸ ταξίδι, θὰ βγοῦμε γιὰ τὸν περιπάτὸ μας μέσα στὸ χωριό.

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὸ Κάστρο, ποῦ κλείνει ἀπὸ ἀνατολικά τὸ λιμάνι

καὶ σιγὰ-σιγὰ θὰ σεργιανίσουμε ὄλο τὸ χωριὸ ἴσαμε τὴ Φάμπρικα τοῦ Ταλιαντζῆ στὸν Μύτικα.

Στὰ ριζὰ τοῦ Κάστρου, κάτω στὴν ἀκροθαλασσιά, βλέπομε τὸ παλιὸ μας Σχολεῖο. Θὰ θέλαμε πολὺ νὰ μποῦμε μέσα, νὰ θυμηθοῦμε τὰ παιδικὰ μας χρόνια, ἀφοῦ ὄλοι μας λίγο-πολὺ περάσαμε ἀπὸ ἐκεῖ, πάνω στὰ θρανία του. Ἄλλὰ εἶναι καλοκαίρι καὶ τὸ σχολεῖο εἶναι κλειστό. Θὰ τ' ἀνοίξουμε πιὸ ὕστερα, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ σειρά νὰ μιλήσουμε γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Περάμου. Ἔτσι ρίχνουμε μιὰ ματιὰ ἀπ' ἔξω καὶ προχωροῦμε στὸ δρόμο ποὺ ἀνεβαίνει πρὸς τὰ ἐπάνω, κάθετα στὴν παραλία. Δίπλα στὸ σχολεῖο, κολητή, τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Νικολάου — ὁ Ἀηνικόλας τοῦ Σκολειοῦ. Ἀπὸ τὴν ὁροφή του κρέμονται ἀμέτρητα ὁμοιώματα καραβιῶν σ' ὄλα τὰ σχήματα καὶ σ' ὄλες τὶς ἀρματωσιές, ἀφιερῶματα τῶν ναυτικῶν τοῦ χωριοῦ.

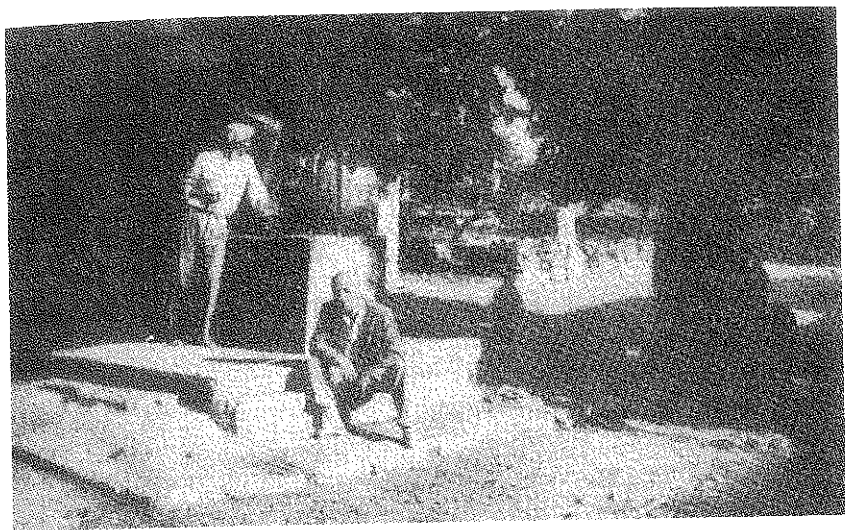
Λίγο πιὸ πάνω ἓνας ἀνηφορικὸς δρόμος μὲ πλατύσκαλα μᾶς φέρνει πάνω στὸ ἴσωμα τοῦ Κάστρου, ὅπου ἀντικρύζουμε τὸ Παπαδοπούλειο Παρθεναγωγεῖο, τὸ μεγαλόπρεπο τριώροφο κτίριο ποὺ χάρισε στὴ γενέτειρά του ὁ ἀείμνηστος Μικὲς Παπαδόπουλος. Μπαίνομε στὸν εὐρύχωρο αὐλόγυρό του, περιφραγμένο γύρω-γύρω μὲ σιδερένια κάγκελα.

Ἄς σταθοῦμε γιὰ λίγο νὰ χαροῦμε τὸ ὑπέροχο θέαμα ποὺ ξανοίγεται μπρὸς στὰ μάτια μας. Σὰν νὰ βρισκόμαστε πάνω στὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ, τὸ μάτι μας ἀγκαλιάζει ὅλη τὴ γύρω πλάση. Τὸ Βαθὺ μὲ τὴν Ξέρα στ' ἀνοιχτά, τὴ νταντελλένια ἀκρογιαλιά τοῦ Ἀηνικόλα τὰ Τσαγανάκια, τὰ γύρω ὑψώματα στὰ βορεινὰ ἀπὸ τὸν Ἀηλιᾶ τ' ἀλώνια, τὸν Ἀηθανάση, τὸ Κοτρῶνι ὡς τὸν σχιστὸ ἀνηφορικὸ ἀγροτικὸ δρόμο — τὸ Καλντερίμι — καὶ πιὸ κάτω τὸν Λόφο τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ πλάτωμα τοῦ Ἀνεμόμυλου, ποὺ κλείνουν ἀπὸ τὰ δυτικὰ τὸ χωριὸ. Καὶ κάτω στὰ πόδια μας ὅλη τὴν Πέραμο μὲ τὸ κατάγιαλο καὶ τὰ σπίτια τῆς καὶ στὴ μέση τὴ μεγάλη μισοτελειωμένη ἀκόμα ἐκκλησία τοῦ Ταξιάρχῃ μὲ τὴν κατακόκκινη σκεπὴ τῆς, κορώνα καὶ σκέπη ὄλου τοῦ χωριοῦ.

Ἄλλὰ τὸ πιὸ μαγευτικὸ θέαμα ποὺ συναρπάζει τὴν ψυχὴ μας εἶναι ἡ ἀπέραντη θάλασσα, ὄλος ὁ βαθυγάλαζος Κυζικηνὸς Κόλπος, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ μουντὰ βουνὰ τοῦ Καράνταγι στὴν ἀντικρυνὴ στεριά καὶ τελειώνει πέρα ἀπὸ τὴν Πάνορμο, στὸ βάθος τοῦ κόλπου. Καὶ τὰ μάτια μας δὲν χορταίνουν νὰ βλέπουν καὶ νὰ χαίρωνται τὸ μεγαλειῶδες αὐτὸ πανόραμα. Πόσο ὁμορφο εἶναι, ἀλήθεια, τὸ χωριὸ μας, ὅπως τὸ βλέπομε ὄλο μαζὶ ἔτσι ἀπὸ ψηλά!...

Δὲν μᾶς παίρνει ἡ ὥρα νὰ μποῦμε μέσα στὸ Σχολεῖο. Θὰ τὸ περιγράψουμε μὲ ὄλες τὶς λεπτομέρειες σὲ ἰδιαιτέρο κεφάλαιο.

Μὲ τὴν ψυχὴ πλημμυρισμένη ἀπὸ συγκίνηση κατεβαίνουμε ἀπὸ τὸ Κάστρο καὶ συνεχίζουμε τὸ δρόμο μας πρὸς τὰ ἐπάνω. Σὲ λίγο στὰ δεξιά μας βρίσκομε, πίσω ἀπὸ τὸ Σχολεῖο τοῦ Παπαδοπούλου, τὴν παλιὰ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Κάστρου ἢ τοῦ Βουλγαράκη, ὅπως τὴν ἔλεγαν καὶ μὲ τὰ δυὸ ὀνόματα. Γιὰ τὴν παμπάλαιη αὐτὴ ἐκκλησία θὰ μιλήσουμε στὸ κε-

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΗΓΑΔΙ

Σήμερα έχουν κτίσει πάνω από τις πέτρες του δαχτυλιδιού ένα τσιμεντένιο κουβούκλιο και τραβούν το νερό με χειραντλία. Δεξιά διακρίνεται ο τεράστιος κορμός του Πλάτανου που το σκεπάζει και μπροστά στο πηγάδι ο Σπ. Καρακάς, κατά την επίσκεψή του στην Πέραμο το 1959.

φάλαιο των εκκλησιών της Περάμου. Για την ώρα την προσπερνάμε και ύστερα από πυκνές σειρές σπίτια φτάνομε στα Φλώρια, αφήνοντας δεξιά μας την κατηφόρα προς τον Άγιο Νικόλαο τὰ Τσαγανάκια.

Ής γυρίσουμε τώρα πίσω στο παλιό μας Σχολειό για νά πάρουμε την παραλία. Αρχινώντας από το σπίτι της Κατφρευούλας, που είναι στη γωνία κατ' αντίκρυ με την κεντρική είσοδο του Σχολείου, περνούμε παραλιακά εμπρός από μιά σειρά σπίτια και φτάνομε ως το αρχοντικό του Παπα Χριστάκη, στην έκβολή του Ρέμα. Έκει εμπρός, στο μεγάλο μείνταμι, ανάμεσα στο σπίτι του Παπαχριστάκη και το Ρέμα, τραβούσαν τὰ μεγάλα καΐκια για καλαφάτισμα και για έπισκευές και πολλές φορές ο Ξακουστός σ' όλη την περιοχή μοναδικός ναυπηγός του χωριού Δημητρός Μαραγκός έστηνε τὰ σκαριά για καινούργια.

Στην αντίκρυνή μεριά του Ρέμα το καφενείο του Καραγιώργη με τον μεγάλο πλάτανο —τον πλάτανο του Καραγιώργη— και τὰ σπίτια του Καραγιώργη προς το Ρέμα.

Ής άνεβοΐμε μαζί το Ρέμα. Δεξιά το σπίτι του Καπετάν Άναστάση Δοξάκη του Σπανού και συνέχεια μιά σειρά σπίτια ως το γωνιακό σπίτι και μαγαζί του Γιώργη Καπλάνη. Άπ' άριστερά πάλι, ύστερ' από τὰ σπίτια των Καραγιώργηδων, το σπίτι του Αύγερινού και πό πάνω, στην αντίκρυνή γωνία του δρόμου που στρίβει άριστερά στοΰ Φλωρά, το αρχοντικό του

Χατζησυμεών. Πιὸ πάνω τὸ σπίτι τοῦ Καπετὰν Σπύρου Κυριακίδη καὶ τὸ σπίτι τοῦ Δημητροῦ Μαλκότση. Ἀπὸ ἐκεῖ περνᾶμε τὸ γεφύρι —μονοκόμμα-
το χονδρὸ σανίδι κοιμμένο ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ παλιὸ πλάτανο τοῦ Μεγάλου
Πηγαδιοῦ, σ' ὄλο τὸ μᾶκρος τοῦ κορμοῦ του— καὶ βγαίνομε στὴν ἀντικρυνή
πλευρὰ τοῦ Ρέμα, στὴ μεγάλη πλατεῖα μὲ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημη-
τρίου καὶ τὸ Μεγάλο Πηγάδι, μὲ τὸν τεράστιο πλάτανο, παιδί τοῦ παλιοῦ
ἱστορικοῦ πλάτανου ποὺ γκρεμίστηκε ἀπὸ ἀστροπελέκι στὰ 1895.

Ἡ πλατεῖα αὐτὴ πιάνει ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Γιώργη Καπλάνη
καὶ φτάνει ὡς ἐπάνω στὰ σπίτια τοῦ Ἀλέξη Ἀγόρογλου καὶ τοῦ Παπα-
βαρύτη.

Ἄς μποῦμε μέσα στὴν ἐκκλησία ν' ἀνάψουμε ἓνα κεριὸ καὶ ἄς σταθοῦμε
γιὰ λίγο κάτω ἀπὸ τὸν Μεγάλο Πλάτανο νὰ ρουφήξουμε τὸ ἄρωμα καὶ τὴ
δροσιά του κι' ὅποιος διψᾷ ἄς τραθήξῃ νερὸ ἀπὸ τὸ Μεγάλο Πηγάδι μὲ τὸ
γκερδέλι, ποὺ κρέμεται στὴν ἄκρη τῆς ἀλυσίδας τοῦ ξύλινου γερανοῦ.

Στὸ κάτω μέρος τῆς πλατείας, ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Καπλάνη καὶ
τὸ ραφάδικο τοῦ Γιώργη τοῦ Καπάμαλη— τοῦ περιηγητῆ, ὅπως τὸν ἔλε-
γαν— θὰ δοῦμε καὶ ἓνα ἄλλο γνώρισμα τοῦ χωριοῦ μας. Τὸ «Τζιμπέκι».
Ἐνα μεγάλο μαρμάρينو γουδί μισοχωμένο στὴ γῆ. Ἐκεῖ μέσα κοπάνιζαν
οἱ χωριανοὶ τὸ στάρι γιὰ τὸν τραχανᾶ. Ποιὸς δὲν θυμᾶται τὸν γέρο Δημη-
τροῦ τὸν Λαλαῖ, ὅταν λαχανιάζοντας ἀνεβοκατέβαζε τὸν μεγάλο ξύλινο κό-
πανο πάνω στὸ μουσκεμένο στάρι.

Πιὸ πάνω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, κολλητά, τὸ φαρ-
μακεῖο τοῦ Ἀργύρη Τσίλη καὶ πιὸ πέρα τὸ σπίτι καὶ μαγαζὶ τοῦ ὑφασμα-
τεμπόρου Εὐριπίδη Ἀναγνώστου. Ἐκεῖ τελειώνει ἡ πλατεῖα πρὸς τὰ δεξιὰ.
Ἀντίκρυ, στὴ γωνία, τὸ ἀρχοντικό τοῦ Ἀλέξη Ἀγόρογλου, πέτρινο σπίτι
μὲ πολὺ παλιὰ ἱστορία καὶ δίπλα τὸ σπίτι τοῦ Παπαβαρύτη, κλείνουν τὴ
βορεινὴ πλευρὰ τῆς πλατείας μὲ τὸ μαγαζὶ τοῦ Σάββα Μανίτσα —τοῦ
Γυαλένιου— στὴ γωνία πρὸς τὸν Ρέμα.

Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πάνω συνεχίζει ὁ Ρέμας μὲ σπίτια καὶ μαγαζιά καὶ ἀπὸ
τὶς δυὸ πλευρὲς καὶ φτάνει ὡς τὴ βορεινὴ ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Μετά,
προχωρῶντας δεξιὰ, βρίσκομε τὰ παρεκκλήσια τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ
τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα, τὸ ἓνα δίπλα στὸ ἄλλο, καὶ πιὸ πέρα τὴ Μεγάλῃ
Βρύση, μιὰ πολὺ παλιὰ μαρμάρινη βρύση μὲ λιγοστὸ καὶ δλοκάθαρο νερό,
ποὺ τρέχει ἀδιάκοπα, καὶ πιὸ πέρα μιὰ σειρὰ σπίτια ποὺ φτάνουν ὡς τὰ
Φλώρια. Ἔτσι ἐκάναμε ἓνα περίπατο γύρω ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ ἑνορία τοῦ
Ἁγίου Δημητρίου.

Θὰ συνεχίσουμε τώρα τὸν περίπατό μας ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τοῦ Ρέμα,
πρὸς τὰ δυτικά. Θὰ πάρομε τὸ δρόμο τῆς παραλίας καὶ θ' ἀνεβοῦμε ἓναν-
ἓναν ὄλους τοὺς κάθετους δρόμους ποὺ θὰ συναντήσουμε σ' ὄλο τὸ μᾶκρος
τῆς παραλίας. Ἔτσι θὰ δοῦμε ὄλο τὸ κατάγιαλο τῆς Περάμου καὶ στὸ ἐσω-
τερικὸ τῆς τὰ πιὸ σημαδιακὰ γνωρίσματα ποὺ εἶναι δεμένα μὲ τὶς ἀνα-

μνήσεις μας από τα τελευταία χρόνια που ζήσαμε στο χωριό.

Δέν θα σ'ας περάσω από τους πλαϊνούς δρόμους και τα σοκάκια, γιατί δέν μ'ας παίρνει ο καιρός. Άλλωστε τα σπίτια και τα μαγαζιά δλου του χωριού θα τα αναφέρουμε ένα - ένα με τα δνόματα τών νοικοκυραίων στο κεφάλαιο «Οί κάτοικοι τής Περάμου».

Ξεκινάμε τώρα από τo καφενείο του Καραγιώργη από τή γωνία στο Ρέμα κι' αφού περάσουμε μία σειρά σπίτια τών Τζηρίνηδων, του Κώτσου, του ΚARIOΦΥΛΛΗ και του Γιώργη, βρίσκoμε τόν πρώτο κάθετο δρόμο. Στη γωνιά ο φούρνος τής Μάλαμος του Νικολάκη Καπάνταγη — του Κορκόβoλου, όπως τόν λέγαμε. Στη δεξιά μεριά του δρόμου, λίγα σπίτια και πιο πάνω, τo λαδαριό (έλαιοτριβείο) του Άλέξανδρου Καρακού, του Μπαρα-

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΠΛΑΤΑΝΟΣ

(Φωτογραφία 1961, Γ. Σγουρίδη)

μπούτη. Το τέμα του δρόμου αντικρύζει τo σπίτι του Παπαρηγοράκη και δίπλα του του Άναστάση Χρυσοβέργη, που βλέπει στο Ίερό του Ταξιάρχη. Άπό τα δεξιά του δρόμου ένα στενό λοξό πέραςμα μ'ας βγάζει από τo σπίτι του Δημητράκη του Λαλά στο δρόμο του Φλωρά.

Προχωρούμε τώρα στον δεύτερο κάθετο δρόμο. Στις δυο γωνές του, στην αρχή, τo καφενείο του Σεργιάνου Τσομπανίκου κι' αντίκρυ του Κάντραλη μέσα στο δρόμο κι' από τις δυο μεριές πυκνές σειρές από σπίτια (του Γαβριήλ Μανίτσα τής Τριανταφυλλιάς, τών Σιβρήδων, τής Κοκκονιώς κ.ά.) που βγαίνουν πάνω στην πλατεία και αντικρύζουν τή νότια πλευρά τής εκκλησίας του Ταξιάρχη.

Πάμε τώρα στον τρίτο κάθετο δρόμο. Αυτός ο δρόμος, πιο φαρδύς από τους άλλους, με τα καφενεία του στις δυο γωνιές προς την παραλία, του Καρανικόλα και του Στέφανου Χατζησιμεών και με σειρές από μεγάλα και καινούργια, τα πιο πολλά, σπίτια (του Στέφανου Χατζησιμεών, του Άλεξανδρου Καράκου, του Μαυρουδή κ.ά.), μάς βγάζει στη μεγάλη πλατεία όπου η Καινούργια Βρύση και η μεγάλη, μισοτελειωμένη ακόμα, εκκλησία του Ταξιάρχη.

Στην αριστερή γωνία του δρόμου, μπροστά στην πλατεία, το καφενείο του Θανάση Τσαμπουκολάνη, το «Αϊναλί». Από το καφενείο αυτό είχε πάρει το όνομά της και η πλατεία. Εκεί στήνονταν οι μεγάλοι χοροί στο πανηγύρι της Φανερωμένης και στις μεγάλες γιορτές της Λαμπρής. Εκεί ερχόνταν συχνά και τα Παναρμιώτικα βιολιά, ή ξακουστή λαϊκή ορχήστρα με τον αξέχαστο Βαρυτέλη και το Γετζοτάκι στο κλαρίνο, τον μάγο Γιάννη Θεοχάρη (το Θεοχαράκι) στο βιολί και τον ασύγκριτο Γιώργη Λυμπέρη (τον Γιάνκα) στο τραγούδι και το λαγούτο.

Πόσες δόξες δέν έχει ιδη ως τα τελευταία χρόνια αυτό το καφενείο και αυτή η πλατεία! Πόσα καρδιοχτύπια στις κοπέλλες που σχημάτιζαν κύκλο στην πλατεία και περίμεναν με λαχτάρα να τις καλέσουν τα παλληκάρια στο χορό για να τις πάρουν στο «καγκέλι»!

Εκεί σ' αυτή την πλατεία χαλούσε ο κόσμος τις Άποκριές με τους χορούς των φουστανελλάδων και των τσερκέζων. Εκεί οι κατσιβέλοι θα διασκεδάζαν το κόσμο με το «χαμπούρ», τον χορό με τις τολμηρές χειρονομίες που συμβόλιζαν τη φυσούνα και το σφυροκόπημα του σίδηρου πάνω στο άμوني.

Σ' αυτή την πλατεία έστηναν το χορό τους και τα παλληκάρια όταν γύριζαν με καλό μερτικό από την «αλαμάνα», την φαρωσίνη στη Μαύρη Θάλασσα. Τα Διαβατιώτικα νταούλια και οι σουρλες (πίπιζες) ξεκοίφαιναν τον κόσμο όταν οι ψαράδες χόρευαν τον ζειμπέκικο. Πολύ σπάνιο, οι νταουλτζήδες (Τούρκοι από το γειτονικό χωριό της Διαβατιής) να γλύτωναν ως το τέλος τα νταούλια τους. Τις περισσότερες φορές μόλις πρόφταναν να τα μαζέψουν σπασμένα και ρημαγμένα και να φύγουν.

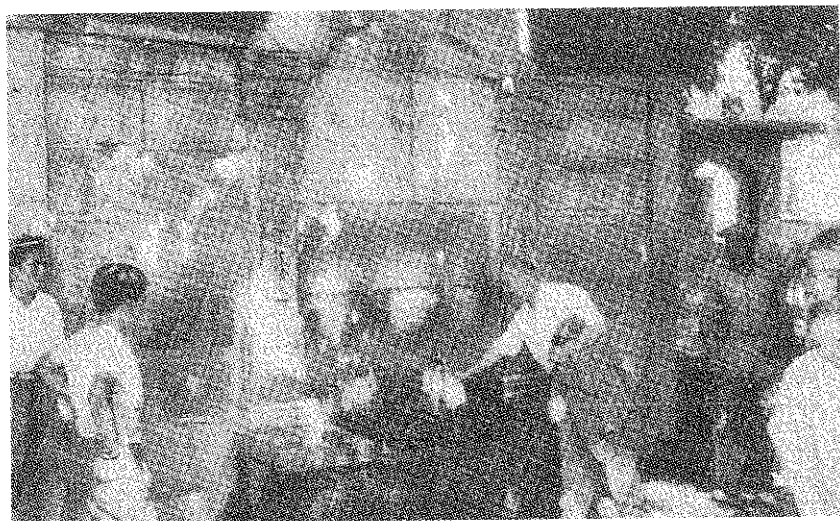
Εδώ πρέπει να σημειώσουμε πως ο ζειμπέκικος, που χόρευαν τα παλληκάρια της εποχής εκείνης, ήταν ένας ελληνικός αντικρουστός χορός λεβεντιάς. Χόρευαν δυο-δυο αντικρουστά με ρυθμικές κινήσεις, συντονισμένες και κάθε κίνηση και κάθε στάση θύμιζαν αρχαία αγάλματα. Ο χορός αυτών των παλληκარიών δέν έχει καμιά σχέση με τον σημερινό εκφυλισμένο και αλήτικο ζειμπέκικο της μαγκιάς.

Πιο πάνω από το «Αϊναλί» και εμπρός στη μεγάλη πλατεία που απλώνεται στα δεξιά των μεγάλων αυτών δρόμων, βλέπουμε την Καινούργια Βρύση. Κτίσθηκε στα 1888, όπως αναγράφεται πάνω στη μαρμαρίνη μετόπη. Το νερό το είχαν φέρει από πάνω από τον Κλάβετζο. Αν και λιγοστό, τρέχει όμως αδιάκοπα και είναι αρκετό για τις ανάγκες του χωριού για

Ο Γεώργιος Σγουρίδης παίρνει νερό από την Καινούργια Βρύση της Περάμου, να το φέρη σαν άγιασμό στους παλαιούς κατοίκους της, στην Ελλάδα. Διακρίνονται λεπτομέρειες από τα ωραιότατα μαρμάρινα γλυπτά που στόλιζαν την πρόσοψη.

(Φωτογραφία 1961, Βασ. Εύσταθιάδη)

Η Καινούργια Βρύση της Περάμου με την μεγαλοπρεπή μαρμάρινη πρόσοψη. Η ελληνική επιγραφή 1888, που έδειχνε τη χρονολογία της κατασκευής της, αντικαταστάθηκε με τουρκικούς χαρακτήρες από τους νέους κατοίκους. Στη φωτογραφία ο Σπύρος Καράκος.

(Φωτογραφία 1959)

πισίμο. Ἄλλωστε ἡ ἀνατολικὴ ἐνορία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου βολεύεται ἀκόμα ἀπὸ τὸ γλυκὸ νερὸ τοῦ Μεγάλου Πηγαδιοῦ καὶ τῆς Μεγάλης Βρύσης. Ὅσο γιὰ τὴ λάτρα, κάθε σπίτι εἶχε τὸ πηγάδι του.

Πίσω ἀπὸ τὴν Καινούργια Βρύση, στὸ κέντρο τῆς Μεγάλης πλατείας, ὑψώνεται μεγαλόπρεπη ἡ ἐκκλησία τοῦ Ταξιάρχου. Αὐτὴ τὴν ἐκκλησία δὲν προλάβαμε νὰ τὴ δοῦμε τελειωμένη.

Ἀφήνομε τὴν πλατεία καὶ προχωροῦμε πρὸς τὰ ἐπάνω ἀκολουθώντας τὸν ἴδιο κάθετο δρόμο. Ἀνεβαίνοντας ἀριστερά, ὕστερα ἀπὸ τὰ καινούργια μεγάλα σπίτια τοῦ δάσκαλου Γιάννου καὶ τοῦ Γιώργου Κυριαζῆ, φτάνομε στὸ καφενεῖο τοῦ Νόνια. Τὸ καφενεῖο αὐτὸ ἦταν τὸ κέντρο τῆς λεβεντιάς. Πολλὰ παλληκάρια εἶχαν πάει ἐθελοντὲς στὸν πόλεμο τοῦ 1897 καὶ μαζί μ' αὐτὰ καὶ ὁ Νόνιας. Στὸ καφενεῖο αὐτὸ κοντὰ στοὺς παλιούς ἐθελοντὲς σύχαζαν καὶ ἄλλα παλληκάρια τοῦ χωριοῦ. Κάθε φορὰ στὶς Ἀποκρινὲς χαλοῦσε ὁ κόσμος ἀπὸ τὸ χορὸ τῶν φουστανελλάδων καὶ τὶς τουφεκιές. Οἱ Τουρκικὲς Ἀρχὲς ἦταν ἀνίσχυρες νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Ἀναγκαστικὰ καθόταν καὶ τοὺς σεργιάνιζαν.

Πιὸ πάνω ἀπὸ τὸ καφενεῖο τοῦ Νόνια, στὴν ἴδια σειρά, βρίσκομε τὸ ἐμπορικὸ τοῦ Σωκράτη Δημητριάδη —τῆς Σωκρατίας, ὅπως τὸ λέγαμε— καὶ στὸ τέρμα τοῦ δρόμου τὰ σπίτια τῶν Χατζηβαρύτηδων. Πιὸ πέρα, στὰ δεξιά, ἡ Προβατήσια Ἀγέλη, ὁ ἀγροτικὸς δρόμος πρὸς τὸν Ἀθηναίση.

Ἄς ξαναγυρίσουμε πάλι γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὸν περίπατό μας στὴν παραλία.

Ἐκινῶντας ἀπὸ τὸ καφενεῖο τοῦ Στέφανου Χατζηουμαῶν, περνᾶμε τὰ σπίτια καὶ μαγαζιά τοῦ Γιάννου Μαλκότση καὶ πιὸ κάτω τὸ καινούργιο καὶ πολὺ φροντισμένο σπίτι τοῦ Νικολάκη Σγουριδῆ — τοῦ Πασᾶ. Τὸ εἶχε κτίσει τὰ τελευταῖα χρόνια γιὰ νὰ παραθερίζη, μαζί μὲ τὶς ἀνύπαντρες ἀδελφές του.

Ἀφήνομε δεξιά ἓνα στενὸ δρόμο μὲ τὸ σπίτι τοῦ Κωνσταντῆ Κούκου στὴ γωνία —τὸ στενὸ τῆς Κούκνας— καὶ φτάνομε στὴ σειρά τῶν καφενείων, στὰ περίφημα Τσαρδάκια. Τὰ μεγάλα καὶ περιποιημένα αὐτὰ καφενεῖα πιάνουν ὄλη τὴν παραλιακὴ πρόσοψη τοῦ οἰκοδομικοῦ τετραγώνου καὶ φτάνουν ὡς τὸν τέταρτο μεγάλο κάθετο δρόμο ποὺ ξεκινáει ἀπὸ τὴ Σκάλα, τὴν κεντρικὴ ἀποβάθρα.

Τὰ τσαρδάκια τῶν καφενείων, μεγάλα ὑπόστεγα σκεπασμένα μὲ κλαριά, ὅπως εἶναι ἀραδιασμένα στὸ κατάγιαλο, δίνουν ἓνα ξεχωριστὸ γραφικὸ γνῶρισμα σ' αὐτὸ τὸ κεντρικὸ κομμάτι τῆς παραλίας. Ἐκεῖ θὰ κατέβουν οἱ κάτοικοι τῆς ἐνορίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου νὰ πάρουν τὸν καφέ καὶ τὸ ρακί τους, καὶ οἱ μερακλήδες νὰ τραβήξουν τὸν ναργιλέ τους. Καὶ μαζί μ' αὐτοὺς καὶ ὅσοι ἀπὸ τὶς ἄλλες συνοικίες θέλουν νὰ ἀνταμώσουν κόσμο, νὰ μάθουν τὰ νέα τῆς Πόλης καὶ νὰ διαβάσουν τὶς ἐφημερίδες ποὺ φέρνουν οἱ ἀμανετοῦδες (ταχυδρόμοι). Ἐκεῖ, μπροστὰ στὸ πρῶτο καφενεῖο τοῦ Θόδω-

ρου του Πιτσιρέλια, κάθε Κυριακή και γιορτή θα κρεμάσουν οι χασάπηδες τα σφαχτά τους από τα τοιγκέλια και οι ψαράδες θ' άπλώσουν τα μεγάλα πανέρια τους (τις τσαβέλες) με τα λαχταριστά ψάρια. Είναι ή πιάτσα του χωριού. Στο μεγάλο πανηγύρι της Φανερωμένης θα στηθούν και έδώ χοροί κάτω από τα τσαρδάκια και σε κάθε καφενείο θα παίξω και από ένα «τακίμ» δρβανα.

Από το τελευταίο καφενείο, στη γωνιά του Γιουσσοφού, αρχινάει ο τέταρτος μεγάλος κάθετος δρόμος. Αντίκρου, στην άλλη γωνία, το καφενείο του Μαχμούρη και ανεβαίνοντας άριστερά ή φάμπρικα - ρακοποιείο και καφενείο του Νικολή Αγόρογλου. Στην αντικρουνή μεριά τα παντοπωλεία και τα σπίτια του Στρατή και του Λάμπου Κατσώλη και πιο πάνω σειρές από μεγάλα σπίτια, του Καραφώτη, του Γιακείμ αγά κ.ά.

Προτού φτάσουμε στο τέρμα του δρόμου, μια μικρή πλατεία στα δεξιά, όπου ή μεγάλη ένοριακή έκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Άριστερά το έκκλησάκι της Αγίας Άννας — ή Αγιανάνα. Εκεί σταματά ή ίσια γραμμή του δρόμου. Πιο πάνω είναι του Κούζου ή Βρύση και το Αγιασματάκι στη βορειοδυτική άκρη του χωριού. Ο τέταρτος αυτός κάθετος δρόμος ένώνεται με τέσσαρες ενδιάμεσους άρκετά φαρδείς δρόμους με τον τρίτο κάθετο που συναντήσαμε πιο πάνω. Οι παράλληλοι αυτοί δρόμοι συνεχίζουν ως τη δυτική άκρη των σπιτιών του χωριού.

Οι δρόμοι αυτοί χαράκτηκαν ύστερα από τη μεγάλη φωτιά που έγινε μετά από τον μεγάλο σεισμό⁽¹⁾ και έρχονται σε κτυπητή αντίθεση με την ανατολική συνοικία, όπου έκτος από τον ίσιο και φαρδύ δρόμο δεξιά και άριστερά στην κοίτη του Ρέμα και λιγοστούς άλλους ίσιους δρόμους, τα σπίτια φαίνονται σαν σπαρμένα στην τύχη, χωρίς κανένα ρυμοτομικό σχέδιο, και ιδιαίτερα πίσω από την έκκλησία του Αγίου Δημητρίου ως το Κάστρο και από τα Φλώρια ως τη Μεγάλη Βρύση. Στη μεγάλη αυτή φωτιά είχε καή και ή παλιά ένοριακή έκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Ξανακτίστηκε άργότερα μεγαλύτερη.

Προτού προχωρήσουμε προς το τέρμα της παραλίας, ας ρίξουμε μια ματιά στη Σκάλα, την κεντρική αποβάθρα του χωριού.

Στην έξοδο της Σκάλας ένα κτίσμα σαν καμάρα με μια μεγάλη πόρτα, από όπου έβγαιναν οι επιβάτες άφου πλήρωναν ένα γροσάκι, το δικαίωμα της Σκάλας. Στον επάνω όροφο ήταν στεγασμένο το Δημαρχείο (ό Μπελεντιές) και το Τελωνείο. Έξω από τη Σκάλα σχηματιζόταν μια μικρή πλα-

1) Για τη χρονολογία του μεγάλου σεισμού οι πληροφορίες τον φέρνουν γύρω στα 1882. Ο Ορέστης Λογοθετίδης, που έκαμε χρόνια γραμματεύς της Μητροπόλεως Κυζίκου στην Άρτάκη, με βεβαίωση πως ο μεγάλος σεισμός στην Άρτάκη έγινε στα 1881. Πρέπει να παραβηχτούμε πως την ίδια εποχή θα έγινε και στην Πέραμο, όπου σημειώνεται σαν κοσμολογική χρονολογία του χωριού. Όποτε τη φωτιά μπορούμε να την τοποθετήσουμε στα 1882.

Η ΣΚΑΛΑ (κεντρική αποβάθρα) της Περάμου, όπως είναι σήμερα.
(Φωτογραφία 1961, Γ. Σγουρίδη)

τεία από τὸ ἄνοιγμα τοῦ παραλιακοῦ δρόμου καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ κάθετου πὸν ἔβγαινε στὸν Ἀηγιώργη.

Ἄς συνεχίσουμε τώρα τὸν παραλιακὸ δρόμο. Εἴμαστε τώρα κοντὰ στὸ τέρμα.

Ἀπὸ τὸ καφενεῖο τοῦ Μαχμούρη, στὴ γωνία τοῦ κάθετου δρόμου, περνᾶμε μιὰ σειρὰ τριώροφα σπίτια τοῦ Καπετὰν Παναγῆ Πούλου, τοῦ Γέχου, τοῦ Χριστάκη Παπαχριστόδουλου, τοῦ Νικολάου Κούζου κ.ἄ. καὶ στὴ γωνία τραβηγμένο πὸ μέσα, σὰν σὲ προαύλιο, βλέπουμε τὸ Κονάκι (τὸ Διοικητή-ριο), ἓνα πέτρινο κτίριο. Στὸ ἰσόγειό του τὸ κρατητήριο μὲ ἓνα μικρὸ σι-δερόφρακτο παράθυρο στὴν πρόσοψι καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τῆς εἰσόδου τὸ δωμάτιο τοῦ μοναδικοῦ ἀστυνόμου (ζαπιτιέ) τοῦ χωριοῦ. Στὸν ἐπάνω ὄ-

ροφο, τὸ Χουκιουμάτι (δικαστήριον) καὶ τὰ γραφεῖα τοῦ Μουντούρη (ἐπάρχου).

Ἐκ τὸ Κονάκι ἀνοίγεται ὁ τελευταῖος κάθετος δρόμος, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Παπᾶ - Κωνσταντίνου καὶ φτάνει ὡς τὴ Μεγάλῃ Ἀγέλῃ, περνώντας ἀπὸ τὰ σπίτια τοῦ Θεόδωρου Κυριακίδη καὶ τοῦ Νικολάκη Γ. Σγουριδῆ, τοῦ ἐξάδελφου τοῦ ἄλλου Νικολάκη Σ. Σγουριδῆ, τοῦ Πασᾶ.

Ἐκ τὴν ἄλλῃ μεριὰ τοῦ δρόμου, στὴ γωνία πρὸς τὴν παραλία, τὸ σπίτι τοῦ Δημητροῦ τοῦ Ρούσου καὶ συνέχεια τὸ σπίτι τοῦ Καπετᾶν Νικόλα Κυριακίδη καὶ ἄλλα ποὺ τελειώνουν στὴν ἄκρῃ τῶν σπιτιῶν τοῦ χωριοῦ στὰ δυτικὰ καὶ στὶς ὑπώρειες τοῦ Λόφου τοῦ Χριστοῦ. Πιὸ πέρα, στὴν ἀρχὴ τῆς παραλίας τοῦ Μύτικα, τὸ σπίτι καὶ δίσλα ἢ φάμπρικα τοῦ Ταλιαντζῆ μὲ τὸν «καϊκχανέ», τὸ μεγάλο ὑπόστεγο γιὰ τὰ καΐκια.

Ἐτσι τελειώσαμε τὸν περίπατό μας μέσα στὴν Πέραμο. Τὴν εἶδαμε ὅπως ἦταν στὶς καλὲς μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ ὅπως μένει χαραγμένη ὀλοζώντανῃ στὴ μνήμη μας. Δὲν σᾶς πέρασα μέσα ἀπὸ τοὺς δρόμους καὶ στὰ σοκάκια στὸ ἐσωτερικὸ, ὅπου ὑπῆρχαν πολλὰ ἀξιόλογα μεγάλα σπίτια καὶ μαγαζιά, γιατί θὰ σᾶς κούραζα. Ἄλλωστε, ὅπως εἶπαμε καὶ παραπάνω, ὅλα τὰ σπίτια καὶ τὰ μαγαζιά τοῦ χωριοῦ θὰ τὰ ἀναφέρουμε ἕνα - ἕνα μὲ τὰ ὀνόματα τῶν νοικοκυραίων σὲ ἰδιαίτερο κεφάλαιο.

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

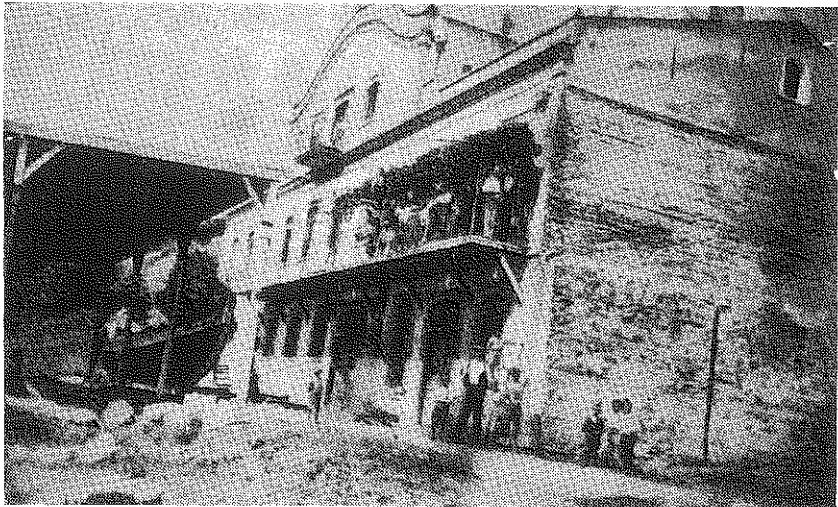
Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ τῆς Περάμου στὰ 1914 ἔφτανε γύρω στὶς 5.000 ἄτομα. Αὐτὸν τὸν ἀριθμὸ δίνει ἡ ἐκθεση τῆς Δημογεροντίας Περάμου στὶς Ἑλληνικὲς Ἀρχὲς Πανόρμου μὲ ἡμερομηνία 12 Ἰουλίου 1921. Ἀναφέρει τὸν πληθυσμὸ τοῦ 1914, γιατί αὐτὸς ὁ χρόνος εἶναι σταθμὸς στὴν ἱστορία τοῦ χωριοῦ καὶ τέρμα τῶν καλῶν ἡμερῶν τῆς Περάμου. Ὅσοι ἀπ' αὐτὸν τὸ χρόνο ἀρχίζουν οἱ ταλαιπωρίες καὶ τὰ βάσανα τῶν Περαμωτῶν. Πρῶτα μὲ τὸ «γιάγμα», τὴν ἐπιδρομὴ καὶ τὴν ἀπόκρουση τῶν «μουατζιζήρηδων», τῶν Τούρκων προσφύγων, ποὺ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Βαλκανικὴ Χερσόνησο ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο 1912—1913 καὶ ξεχύθησαν στὰ χριστιανικὰ χωριά τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὅσοι ἠρωτοῦν τὸ 1915 καὶ συνέχεια ἡ ἐξορία στὴν Ἀνατολή. Ἀπὸ τὸ 1914 καὶ δῶθε ἀρχισαν νὰ διαρρέουν οἱ κάτοικοι τῆς Περάμου. Ὅσοι εἶχαν δικούς τους ἀνθρώπους στὴν Πόλη —καὶ ἦταν πολλοὶ— κατέφευγαν ἐκεῖ καὶ ἄλλοι, ὅσοι πρόλαβαν, προτοῦ βγῆ ἡ Τουρκία στὸν πόλεμο καὶ κλείσουν τὰ σύνορα, ἔφευγαν στὸ ἐξωτερικὸ.

Γραπτες πληροφοριες για τον πληθυσμο της Περάμου στα παλαιότερα χρόνια εχομε δικές μας και Ξένες.

Στά 1905

Στο Ήμερολόγιο των Έθνικων Φιλανθρωπικών Καταστημάτων της Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1905, όπου δημοσιεύονται στατιστικά στοιχεία των Πατριαρχείων για τις Μητροπόλεις του Οικουμενικού Θρόνου, στο κεφάλαιο της Μητροπόλεως Κυζίκου ή Πέραμος αναφέρεται εις την σελίδα 180 επί λέξει ως εξής :

Πέραμος : Κομόπολις οικουμένη υπό 3.400 κατοίκων ὁμογενῶν μετά 11 παρεκκλησιῶν και 3 ἐκκλησιῶν κεντρικῶν, τῆς μιᾶς ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἡμιτελοῦς, τῆς ἐτέρας ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου και τῆς τρίτης ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μετά ἑπτὰ ἱερέων

Ἡ Φάμπρικα τοῦ Γιώργη Ταλιαντζῆ και δίπλα ὁ καϊκχανᾶς.
(Φωτογραφία πρὸ τοῦ ἐκπατριζμοῦ, τοῦ Γιάννη Γ. Ταλιαντζῆ)

και ἑνὸς ἱεροκήρυκος, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Δαμασκηνοῦ Μοσχοπούλου τοῦ και Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου, μετά μιᾶς Δημοτικῆς Σχολῆς ἔνθα φοιτῶσι 200 μαθηταὶ μετά τριῶν διδασκάλων και μετά μιᾶς νηπιαγωγῶν διδασκαλοῦς ἐν τῷ αὐτῷ κτιρίῳ 80 νήπια. Ἡ Κοινότης αὕτη διευθύνεται ὑπὸ δωδεκαμελοῦς Ἐφοροδημογεροντίας, ἐπιβλεπούσης τὰς τε ἱερὰς ἐκκλησίας και τὰς Σχολὰς και δαπανώσης ἑτησίως 15 χιλιάδας γροσίων διὰ διδασκαλικοὺς μισθοὺς. Τὴν Δημογεροντίαν αποτελοῦσιν οἱ Νικόλαος Ἀγόρογλου, Χατζηνικόλαος Γαϊτάνης, Ἰωακείμ Μιχαηλίδης, Φώτιος Ἰντζές, Παναγιώ-

της Ζουμπλιός, Παναγής Κουσκουντής, Χατζή Ἀριστείδης Παπακόκκινος, Γεώργιος Ταλιαντζής, Γεώργιος Καπλάνης, Φώτιος Μανίτσας, Στέφανος Χατζησυμεών και Δημήτριος Μαλκώτζης. Ἐν τῇ Κοινοτήτι ταύτῃ ἐδρεύει Ἐκκλησιαστικὸν Μικτὸν Συμβούλιον ἀποτελούμενον ἐκ τεσσάρων μελῶν τῆς Δημογεροντίας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Ἀρχιμανδρίτου Δαμασκηνοῦ καὶ Πνευματικὸν Δικαστήριον ἐκ τεσσάρων μελῶν ἐκ τῶν ἱερέων τῆς κομποπόλεως καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν ὡσαύτως τοῦ εἰρημένου Ἀρχιμανδρίτου Δαμασκηνοῦ».

Στὰ 1898

Στὸ βιβλίον τοῦ πού ἐκκλοφόρησε στὰ 1953 στὴν Πόλη ὁ τότε καίμακάμης τῆς Ἀρτάκης Ρεσίτ Μαζχάρ Ἐρτουζοῦν μὲ τίτλον «Ἡ Χερσονήσος τῆς Κυζίκου καὶ τὰ γύρω Νησιά», στὸ κεφάλαιον «Τὰ χωριά τοῦ Καπὴνταγ» (Χερσονήσος τῆς Κυζίκου) καὶ στὴ σελίδα 225 ἀναφέρει ὅτι σύμφωνα μὲ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Βιλαετίου Προύσης, ἡ Πέραμος εἶχε στὰ 1898, 516 σπίτια καὶ 2.183 κατοικοὺς, ὅλους Χριστιανοὺς.

Στὰ 1879

Ὁ διαπρεπὴς Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος καὶ ἐρευνητὴς τῆς Κυζίκου Titus Carabella σὲ μιὰ μελέτη τοῦ δημοσιευμένην στὸ παγκοσμίου κύρους ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν «Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιθεώρησις τῶν Παρισίων» (Revue Archéologique, Paris, 1879) μὲ τὸν τίτλον «Ἀνασκαφαὶ τῆς Κυζίκου (Fouilles de Cyzique)» ἀναφέρει ὅτι ἡ Πέραμος εἶχε 500 σπίτια μὲ κατοικοὺς ὅλους Ἑλληνας Ὁρθοδόξους.

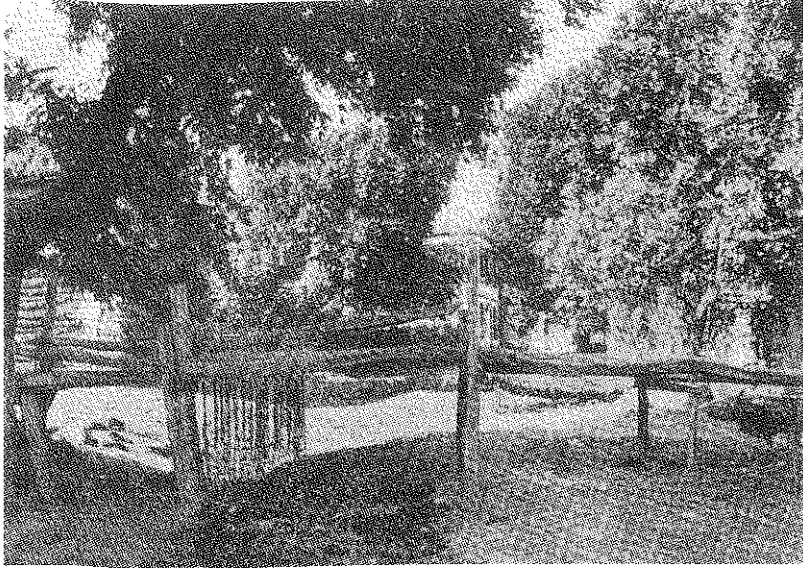
Στὰ 1869

Στὸ βιβλίον τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Γρηγοριάδη, μετάφραση ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τῆς «Ἱστορίας τῆς Κυζίκου» ὑπὸ τοῦ Μάρκουαρτ, πού τυπώθηκε στὴν Πόλη στὰ 1878, ἡ Πέραμος ἀναφέρεται μὲ 2.500 κατοικοὺς, ἅπαντας Χριστιανοὺς (σελ. 19).

Στὰ 1825

Ἡ «Ἀναγραφή τῆς Κυζίκου», πού ἔγραψε τὸ 1825 ἕνας Ἀρτακηνός, ἀγνώστου ὀνόματος, συγγραφεύς, ἀναφέρει στὴ σελίδα 69 τὰ ἑξῆς σχετικὰ μὲ τὴν Πέραμον:

«Μετὰ τὴν Μηχανιώνα, ἐν ἑτερον μεγάλῳ χωρίῳ, Πέραμος ὀνομαζόμενον, ἔχον ἕως 350 σπίτια καὶ λιμένα εἰς τοὺς πρόποδας τῶν λόφων, ἀπέχον τῆς Μηχανιώνας μίαν ὥραν. Ἐπεταί μετὰ ταῦτα τὸ Ἀρμενοχώριον, ἔχον ἀρμένικα σπίτια 60 καὶ ἀπέχον τῆς Περάμου ὥρας δύο».

“Ένα πρόχειρο γεφύρι στην έκβολή του Ρέμα. Στο βάθος διακρίνεται το σπίτι του Στέφανου Χατζησυμεών, σήμερα αποθήκη καπνού.

(Φωτογραφία 1961, Βκπ. Εδστ:αθ:αδη)

Παλαιότερες πληροφορίες για τον πληθυσμό της Περάμου δεν έχουμε, αν και η Πέραμος αναφέρεται σε πολύ πιο αρχαιότερες χρονολογίες, όπως είδαμε στο κεφάλαιο της ιστορίας της Περάμου.

Οι κάτοικοι της Περάμου —καθώς και όλων των χωριών της Χερσονήσου— ήταν Έλληνες Ορθόδοξοι και ομιλούσαν μια μόνο γλώσσα, την ελληνική. Οι γυναίκες και τα παιδιά δεν ήξεραν καθόλου τούρκικα. Σχετικά με τον χαρακτήρα και τα ιδιαίτερα γνωρίσματα των Περαμιωτών ως μας επιταπῆ ν’ αναφέρουμε οσα έγγραφα αντικειμενικοί παρατηρηταί και έρευνηταί της Κυζίκου.

«Οί κάτοικοι του χωρίου Πέραμος διαφέρουσι τών περιούκων. Είναι ζωηροῦ, εὐθύμου καί φιλοπαύγμονος χαρακτήρος, αἱ δέ γυναίκες αὐτῶν φημίζονται διά τήν ἐξαιρετικήν ὠραιότητα αὐτῶν. Είναι ἐργατικοί καί φιλόξενοι καί ὁμοιάζουσι πολύ πρὸς τοὺς εἰς τὰ περίξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἰκοῦντας».

Αὐτὰ γράφει ὁ αἰμνηστος Κωνσταντῖνος Μακρῆς, ἰατρός ἐξ Ἀρτάκης καί ἐρευνητής τῆς ιστορίας τῆς Κυζίκου εἰς τὸ βιβλίον του «Κυζίκος» καί εἰς τὸ κεφάλαιον «Οἱ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν κάτοικοι τῆς Χερσονήσου τῆς Κυζίκου», ποῦ ἐδημοσίευσε ὁ υἱός του αἰμνηστος Ἱπποκράτης Κ. Μακρῆς, ἰατρός ἐπίσης καί ἱστορικός ἐρευνητής τῆς Κυζίκου καί ἄξιος συνεχιστής τοῦ ἔργου τοῦ πατρός του, εἰς τὰ «Μικρασιατικά Χρονικά», τόμος Η΄, 1959,

σελ. 129—172. Άτυχώς μέχρι σήμερα δέν κατορθώθη νά εκδοθῆ δλόκληρο το περισιπούδαστο ἔργο τοῦ αείμνηστου Κ. Μακρῆ.

Παλαιότερα, στή 1879, ὁ διαπρεπής ἀρχαιολόγος καί ἐρευνητής τῆς Κυζίκου Titus Carabella στή μελέτη του πού ἀναφέραμε παραπάνω γράφει τὰ ἑξῆς :

«Ἡ Πέραμος εἶναι ἓνα χωριό πεντακοσίων σπιτιῶν πάνω στή νότια παράλια τῆς Χερσονήσου, σέ ἀπόσταση 11 χιλιομέτρων βορειοανατολικά τῆς Κυζίκου. Οἱ κάτοικοι, ὅλοι Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι, καλλιιεργοῦν ἀμπέλια, ἑλιές καί στάρι, ἀλλά τὸ κυριώτερο εἰσόδημά των ἀπὸ τῆ σηροτροφία τὸ ἔχουν χάσει τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια πού ἔπεσε πάνω στή κουκούλια. Οἱ Περαμιῶτες εἶναι ἀπλοῖ, μετρημένοι, ἐργατικοί. Γενικά στή περίε τοὺς φοβοῦνται καί ἔχουν νά κάμουν μὲ τὴν ἀντρεωσύνη τους καί τὸ περήφανο πνεῦμα, τὴν σχεδὸν ἀνεξαρτησία τους. Οἱ Τουρκικὲς Ἀρχές εἶναι ἀνίσχυρες στήν Πέραμο, ἐνῶ εἶναι καταθλιπτικὲς στή περίε. Οἱ Περαμιῶτες, μὲ ὅλη τὴ δυστυχία πού τοὺς γονατίζει ἀπὸ καιρὸ μὲ τὴν ἀρρώστεια τῶν κουκουλιῶν, θεωροῦνται ὡς ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς γείτονές των...».(¹)

ΔΙΟΙΚΗΣΗ

ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Ἡ ΠΕΡΑΜΟΣ ἦταν Ναχιέ (Δῆμος), ἔδρα Μουντούρη (ἢ Μουντρίη). Τὸ Μουντουρλίκι ἦταν ἡ κατώτερη βαθμίδα στήν ἱεραρχία τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως στήν Τουρκία. Στὸ Μουντιρλίκι τῆς Περάμου ὑπάγονταν ἡ Μηχανιώνα, τὸ Καστέλι, ἡ Διαβατή καί ἡ Λαγκάδα. Πιὸ πάνω ἀπὸ τὸν Μουντούρη ἦταν ὁ Καϊμακάμης, μὲ ἔδρα τὴν Πάνορμο, τὸ Καϊμακαμλίκι τῆς Πανόρμου. Ἀκόμη ἀνώτερη Ἀρχή ἦταν ὁ Μουτσεαρίφης μὲ ἔδρα τὸ Βαλούκσερ. Στὴν κορυφή τῆς διοικητικῆς ἱεραρχίας ἦταν ὁ Βαλῆς τῆς Προύσας. Ἡ μεγάλη περιφέρεια πού διοικοῦσε ὁ Βαλῆς τῆς Προύσας λεγόταν Βιλαέτι ἢ Λιβᾶ τῆς Προύσας ἢ Χουνταβεντικιάρ Βιλαετῆ ἢ Χουνταβεντικιάρ Λιβασῆ.

Ὁ Μουντούρης εἶχε διοικητικὲς καί δικαστικὲς ἀρμοδιότητες περιορισμένες. Εἶχε δικαίωμα νά ἐπιβάλῃ ποινές, φυλάκιση ἢ πρόστιμο (τζεζᾶ) γιὰ διατάραξη τῆς τάξεως, γιὰ μικροτραυματισμούς, γιὰ καθυστέρηση πλη-

1) Αὐτὲς εἶναι οἱ κρίσεις τῶν ξένων γιὰ μᾶς, ἀλλὰ νά μὴ τὸ πάρουμε ἐπάνω μᾶς. Κοντὰ στίς τόσες ἀρετὲς πού ἦταν πραγματικά τὸ γενικὸ γνῶρισμα τῶν Περαμιωτῶν, εἴχαμε καί ἡμεῖς, λίγο-πολύ, τίς κακίες μας καί καμμιά φορὰ τίς στενοκεφαλιές ἀπὸ τὴν ἀγγραμματισμένη τῶν κατὰ καιροὺς προϋχόντων καί τίς συνθηθιμένες ἐμπάθειες, πού δέν λείπουν ἀπὸ κανένα χωριὸ καί καμμιά κοινότητα.

ρωμῆς φόρων. Γιὰ σοβαρότερα ἀδικήματα ἀρμόδιες ἦταν οἱ Ἄρχες τῆς Πανόρου. Γιὰ ἀδικήματα σὲ βαθμὸ κακουργήματος, ὅπως φόνου, ἀνταρσίες, κακοποιήσεις ὀργάνων τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως, ληστείες καὶ παρόμοια, ἀρμόδιες ἦταν οἱ Ἄρχες τοῦ Βαλούκσερ (Μοντεσαρϕλίκι). Πολὺ σπάνια νὰ πῆγαιναν ὑποθέσεις στὴ δικαιοδοσία τοῦ Βαλῆ. Πάντως οἱ ἀποφάσεις τοῦ Βαλῆ ἦταν τελεσίδικες. Μόνο ὁ Σουλτάνος μπορούσε νὰ σώσῃ τὸν κατάδικο ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση.

Μαζὶ μὲ τὸν Μουντούρη ὑπῆρχαν στὴν Πέραμο ἕνας τελώνης, ἕνας ταχυλντάρης (δημόσιος εἰσπράκτωρ) καὶ ἕνας ζαπτιὲς (ἀστυνόμος).

Τὸ Διοικητήριον, ὅπου ἦταν ἐγκατεστημένος ὁ Μουντούρης, λεγόταν «Κονάκι» καὶ Χουκιουμάτ. Στὸ Κονάκι ὑπῆρχε καὶ ἕνας κλητήρας, ἐκ τῶν ἐντοπίων πάντοτε.

Ἡ πιὸ συνηθισμένη περίπτωση γιὰ νὰ ὀδηγηθῆ κανεὶς στὸν Μουντούρη καὶ νὰ τιμωρηθῆ ἦταν ἡ καθυστέρηση πληρωμῆς τῶν φόρων. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ἡ κράτηση δὲν διαρκοῦσε, γιὰτι θὰ ἔτρεχαν οἱ δημογέροντες νὰ ἐπέμβουν καὶ θὰ ἐπετύγχανον ἢ μιὰ ἀναβολὴ ἢ, στὴν ἀνάγκη, θὰ ἐξεύρισκαν τὰ χρήματα γιὰ ν' ἀπαλλάξουν τὸν κρατούμενο.

Οἱ μικροδιαφορές, μικροτραυματισμοὶ καὶ τὰ παρόμοια ἐκανονίζονταν ἀναμεταξύ των καὶ σπάνια πῆγαιναν στὸν Μουντούρη. Τὸ εἶχαν γιὰ πολὺ ἀτιμωτικὸ νὰ βάλουν τὶς Τουρκικὲς Ἄρχες νὰ λύσουν τὶς διαφορές των, μιὰ πού ὑπῆρχε ἡ Δημογεροντία στὸ χωριό.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Οἱ Τουρκικὲς Ἄρχες δὲν εἶχαν καμμιά ἀνάμιξη στὴν ἐσωτερικὴ διοίκηση τῆς Κοινότητος.

Ἡ Κοινότης διοικοῦνταν ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς κατοίκους, πού ἐξέλεγαν μόνοι τους, χωρὶς καμμιά ἐπέμβαση τῶν Ἀρχῶν, τὴν Δημογεροντία, τὴν Ἐφορεία τῶν Σχολείων καὶ τὶς Ἐπιτροπὲς τῶν Ἐκκλησιῶν. Εἶχε ἐπίσης τὸ Μικτὸν Ἐκκλησιαστικὸν Συμβούλιον καὶ τὰ Πνευματικὰ Δικαστήρια.

Ἡ Δημογεροντία ἦταν τὸ ἀνώτατο Διοικητικὸ Σῶμα, πού ἐφρόντιζε γενικὰ γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα τῆς Κοινότητος καὶ ἐπάπτευε καὶ στὰ ἄλλα Σώματα τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως.

Τὰ Σχολεῖα —ἴδρυσις καὶ συντήρησις αὐτῶν, προγράμματα διδασκείας ὅλης, διορισμὸς διδασκάλων καὶ κάθε τι σχετικὸ μὲ τὴν ἐκπαίδευση— τὸ ἴδιο οἱ ἐκκλησίες καὶ ὅ,τι εἶχε σχέση μὲ τὴ συντήρηση καὶ λειτουργία των, καθὼς ἐπίσης ὅλα τὰ ζητήματα τὰ σχετικὰ μὲ κληρονομίες, δωρητήρια, προικοσύμφωνα, γάμους, διαζύγια, διανεμητήρια περιουσιῶν, διαθήκες κλπ., ἐκανονίζονταν ἀπὸ τὶς Κοινοτικὲς Ἄρχες σύμφωνα μὲ τοὺς κανονισμοὺς πού εἶχε θεοπίσει τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Οἱ Κοινότητες εἶχαν, μὲ ἄλλους λόγους, πλήρη ἀνεξαρτησία διοικητικὴ

Στὸν αὐλόγυρο τοῦ Παπαδοπουλείου. Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῆς Περάμου περιστοιχίζουσι τὴν οἰκογένεια Ἰ. Παπακώστα, ὅταν ἐπεσκέφθησαν τὴν Πέραμο στὰ 1962.

(Φωτογραφία Ἰ. Παπακώστα)

στὰ θέματα αὐτά. Οἱ Τουρκικὲς Ἀρχὲς εἶχαν ἀρμοδιότητα στὴν τήρηση τῆς τάξεως, στὴν εἰσπραξὴ τῶν φόρων τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους καὶ τὴν ἐκδίκαση ποινικῶν παραβάσεων καὶ ἀστικῶν (ἐμπορικῶν) διαφορῶν, ὅσες δὲν συμπεριλαμβάνονταν στὰ προνόμια τῶν Πατριαρχείων.

Ἀστικὲς διαφορὲς παρουσιάζονταν συνήθως στὶς μεγάλες πόλεις. Στὶς Κοινότητες προτιμοῦσαν νὰ λύσουν τὶς διαφορὲς τῶν μὲ τὴν Δημογεροντία τοῦ τόπου. Ἡ κρίση τῆς Δημογεροντίας καὶ οἱ ἀποφάσεις της ἦταν κατὰ κανόνα σεβαστὲς ἀπὸ ὄλους.

Ἀλλὰ καὶ στὶς μεγάλες πόλεις, ὅταν συνέβαινε οἱ διάδικοι νὰ εἶναι Ἕλληνες, προτιμοῦσαν νὰ λύσουν τὶς διαφορὲς τῶν, ἐμπορικὲς τὶς περισσότερες, μὲ μιὰ διαιτησία ἀπὸ σεβαστὰ πρόσωπα τῆς συντεχνίας τῶν, παρὰ νὰ καταφύγουν στὰ τουρκικὰ δικαστήρια.

Στὸν Γενικὸ Κανονισμὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος Περάμου, πὺν τὸν δημοσιεύομε αὐτοῦσιο σὲ ἄλλη σελίδα, ἀναφέρονται ὅλες οἱ λεπτομέρειες γιὰ τὴ σύσταση καὶ τὴ λειτουργία τῶν Σωμάτων τῆς Ἐσωτερικῆς Κοινοτικῆς Διοικήσεως.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς Ἀρχὲς πὺν ἀναφέραμε, στὴν Πέραμο εἶχαμε καὶ τὸν θεσμὸ τοῦ Δημάρχου (Μπελεντιέ). Αὐτὸς ἐξελέγετο ἀπὸ τὴ Δημογεροντία μεταξὺ τῶν ἐξυπολήπτων κατοίκων τῆς Κοινότητος καὶ ἡ ἐκλογή του ἐπε-

κυρώνετο από τὸν Μουντούρη. Ἦταν ἓνα εἶδος ἡμικρατικοῦ ὑπαλλήλου καὶ εἶχε ἀρμοδιότητες νὰ φροντίζῃ γιὰ τὴν καθαριότητα τοῦ χωριοῦ καὶ τὴν ἀγροτικὴ ἀσφάλεια, καθὼς καὶ νὰ προλαμβάνῃ καὶ νὰ ἐμποδίζῃ τὴν καταπάτηση δρόμου ἢ ἄλλου κοινοτικοῦ χώρου ἀπὸ νέες οἰκοδομές. Εἰσέπραττε καὶ διαχειριζόταν τὰ δικαιώματα τοῦ Δήμου καὶ τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὴν ἐνοικίαση τῆς Σκάλας. Ἡ Δημογεροντία ἐπώπτευε καὶ παρακολουθοῦσε τὴ δράση του καὶ ὅταν διεπίστωνε ἀνωμαλίες στὴν διαχείριση ἢ ἀνεπάρκεια στὴν ἐκτέλεση τῆς ἀποστολῆς του, τὸν ἀντικαθιστοῦσε.

Ἀπὸ τοὺς τελευταίους Δημάρχους θυμόμαστε τὸν Τσορμπατζῆ Θόδωρο τὸν Πιτσιρέλια καὶ τὸν Εὐριπίδη Χ' Ἀναγνώστου, ἔμπορο ὑφασμάτων ἀπὸ τὴν Πάνορμο, παντρεμένο καὶ ἐγκατεστημένο στὴν Πέραμο. Ἡ δράση τοῦ τελευταίου ἦταν γόνιμη ἰδιαίτερα στὴν καθαριότητα καὶ τὴν ὑγιεινὴ τοῦ χωριοῦ. Μεταξὺ ἄλλων εἶχε ἐπιβάλῃ τὴν ὑποχρεωτικὴ κατασκευὴ ἀποχωρητηρίων μὲ βόθρους σ' ὅλα τὰ σπίτια (ὅσα δὲν εἶχαν) καὶ ἀπαγόρευσε νὰ ρίχνουν ἀκάθαρτα νερὰ στοὺς δρόμους. Τὰ μέτρα αὐτὰ τὰ εἶχε ἐφαρμόσει μὲ μεγάλη αὐστηρότητα καὶ αὐτὸ τὸν ἔκαμε στὴν ἀρχὴ ἀντιδημοτικὸ. Στὸ τέλος ὅμως ὅλοι ἀνεγνώρισαν πὼς αὐτὸ ἦταν σωστό.

Ὁ Δήμαρχος εἶχε καὶ κλητῆρα μισθωτό. Συνήθως χρησιμοποιοῦσε τὸν ἴδιο πὸν εἶχε ὁ Μουντούρης. Χρόνια στὸ χωριὸ κλητῆρας ἦταν ὁ Δημητρός ὁ Γκριτῆς.

ΦΟΡΟΙ

Α'. ΚΡΑΤΙΚΟΙ

1) Κτηματικὸς φόρος: Στὰ σπίτια (Βεργκι) καὶ στὰ ἀγροικὰ κτήματα (Ἰμλάκι).

2) Κεφαλικὸς φόρος (Μπεντέλι): Τὸν φόρο αὐτὸν τὸν πλήρωναν πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνακήρυξη τοῦ Συντάγματος στὴν Τουρκία, πὸν ἔγινε στὰ 1908, τὰ ἀρσενικὰ μέλη τῆς οἰκογενείας. Ἦταν ἓνα εἶδος ἀντιστήκωμα γιὰ τοὺς ραγιάδες, πὸν ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τότε ἀπὸ τὴ στράτευση. Ὅταν, μετὰ τὸ Σύνταγμα, ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία ἔγινε ὑποχρεωτικὴ καὶ γιὰ τοὺς Χριστιανούς, τότε ὁ φόρος αὐτὸς καταργήθηκε. Οἱ Χριστιανοί, ὅμως, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι ὑπῆκοι, εἶχαν τὸ δικαίωμα ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν τακτικὴ θητεία, πληρώνοντας 50 χρυσὲς λίρες καὶ ὑπηρετῶντας μονάχα τρεῖς μῆνες. Σὲ περίπτωσις ὅμως ἐπιστρατεύσεως καὶ πολέμου, τὸ ἀντιστήκωμα αὐτὸ δὲν ἴσχυε.

3) Φόρος δεκάτης (Οὐσοῦρι): Ἐπὶ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς εἰσπράττονταν τὸ δέκατο ἀπὸ τὰ σταφύλια, τὶς ἐλιές καὶ τὰ καρπούζια πὸν

έβγαιναν σὲ μεγάλες ποσότητες. Φρούτα καὶ λαχανικά, καθὼς καὶ τὰ γεννήματα, πού ἦσαν λιγιστά, δὲν πλήρωναν αὐτὸν τὸ φόρο.

Ὁ φόρος τῆς δεκάτης ἔβγαινε σὲ πλειοδοσία. Ὁ ἐνοικιαστῆς τοῦ φόρου ἐγκαθιστοῦσε φυλάκια (καλύβες) στὴν εἴσοδο τῶν ἀγροτικῶν δρόμων καὶ κρατοῦσε σὲ εἶδος τὸ δέκατο ἀπὸ τὰ εἰσαγόμενα προϊόντα, καταγράφοντας τὰ φορτία.

Ὁ κτηματικὸς καὶ ὁ κεφαλικὸς φόρος εἰσπράττονταν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοὺς κρατικὸς εἰσπράκτορας (ταχσιλντάρηδες).

4) Φόροι τοῦ Δημοσίου Ὁθωμανικοῦ Χρέους: Τὸ Δημοσίον Ὁθωμανικὸ Χρέος (Ντουγιὸν Ὁμουμιέ) εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ εἰσπράττῃ ἀπ' εὐθείας, μὲ ὑπαλλήλους ἢ μὲ ἐκτάκτους πού προσελάμβανε μὲ ἐγγύηση, φόρους πάνω στὰ ψάρια, τὰ κρασιά καὶ τὰ οἶνοπνεύματα καὶ στὰ κουκούλια. Ὁ φόρος τῶν κουκουλιῶν εἰσπράττονταν στὰ Μουδανιά ἢ στὴν Προύσα, ὅπου τὰ ἔστελναν γιὰ πούλημα οἱ παραγωγοί.

5) Τελωνεῖο (Γκιομουόκ): Εἰσαγωγὲς ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ δὲν ὑπῆρχαν ἀπ' εὐθείας στὴν Πέραμο. Τὸ Τελωνεῖο τῆς Περάμου εἰσέπραττε δικαιώματα ἀπὸ τὴν διακίνηση τῶν ἐμπορευμάτων πού ξεφορτώνονταν στὴν Πέραμο ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ (Πάνορμο - Πόλη).

Β'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΙ

1) Σκαλιάτικα: Τὰ σκαλιάτικα ἦταν τὸ κυριώτερο εἰσόδημα ἀπὸ τοὺς δημοτικὸς φόρους. Κάθε ἐπιβάτης πού θὰ ἐρχόταν μὲ τὸ βαπόρι ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἀποβάθρα —τὴ Σκάλα— καὶ πλήρωνε ἓνα γρόσι. Αὐτὸς ὁ φόρος ἔβγαινε σὲ πλειοδοσία.

2) Ἄλλα εἰσοδήματα: Ἄλλα εἰσοδήματα τοῦ Δήμου ἦταν οἱ ἄδειες γιὰ τὸ κτίσιμο τῶν σπιτιῶν καὶ τὰ πρόστιμα ἀπὸ παραβάσεις τῆς ἀγροτικῆς ἀσφάλειας καὶ τῆς καθαριότητος τῶν δρόμων (νερὰ ἀκάθαρτα κλπ.).

Γ'. ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΙ

Φόροι γιὰ τὴν Κοινότητα δὲν ὑπῆρχαν, ἀλλὰ μόνον δικαιώματα σὲ δικαιοπραξίες προικοσυμφώνων, διαθηκῶν κ.ἄ., πού ἀναφέρονται στὸν Κανονισμό τῆς Κοινότητος. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὑπῆρχε καὶ ἓνα δικαίωμα τοῦ ἐκάστοτε Μητροπολίτου Κυζίκου, τὰ «Στεφανιάτικα», πού εἰσέπραττε ἀπὸ τοὺς γάμους.

Γενικὰ ἡ φορολογία τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν ἦταν ἐλαφρά.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ
ΠΕΡΑΜΟΥ

Ἡ Χριστιανικὴ Ὁρθόδοξος Κοινότης Περάμου ἔχει Σωματεία:

- Α'. Τὴν Δημογεροντίαν.
- Β'. Τὸ Πνευματικὸν Δικαστήριον.
- Γ'. Τὸ Μικτὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον.
- Δ'. Τὴν Ἐφορείαν τῶν Σχολῶν.
- Ε'. Τὰς Ἐπιτροπὰς τῶν Ἐκκλησιῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Δημογεροντία

Σύστασις Δημογεροντίας

1.— Ἡ Δημογεροντία Περάμου συνίσταται ἐκ μελῶν ἐξ ἐργαζομένη ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Κυζίκου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ.

2.— Ἡ διάρκεια τῆς Δημογεροντίας εἶναι διετής.

3.— Ἡ ἐκλογὴ τῶν μελῶν αὐτῆς γίνεται κατὰ διετίαν καὶ καθ' ἡν ἐποχὴν μετὰ τὸ Πάσχα εὐρίσκεται ὁ Μητροπολίτης ἢ ὁ Ἐπίσκοπος Αὐτοῦ, διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Σχολῆς Ἀρρένων ἐν γενικῇ Συνελεύσει τῶν πολιτῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ.

4.— Δικαίωμα ἐκλογῆς ἔχουσι: α) Πᾶς Χριστιανὸς Ὁρθόδοξος, ὑπήκοος Ὁθωμανὸς καὶ ἐγγεγραμμένος πολίτης Περάμου. β) Πᾶς, ὅστις ἔχει ἡλικίαν ἄνω τῶν 25 ἐτῶν.

5.— Στεροῦνται τοῦ δικαιώματος ἐκλογέως καὶ ἐκλεξίμου ἐν ταῖς Γενικαῖς Συνελεύσεσι: α) Οἱ μὴ ἔχοντες τὰ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ προσόντα. β) Οἱ ἔμμιθοι ὑπάλληλοι τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Σχολῶν καὶ ἐν γένει τῆς Κοινότητος. γ) Οἱ δειχθέντες καταχρασταὶ κοινοτικῶν καὶ ὀφείλοντες ἢ κατακρατοῦντες χρήματα ἢ κτήματα Ἐκκλησιαστικά ἢ Σχολικά. δ) Οἱ μὴ δίδοντες λόγον τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν καὶ ε) Οἱ ὑπὸ ποινὴν Ἐκκλησιαστικὴν διατελοῦντες.

6.— Πρόεδρος τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως εἶναι ὁ Μητροπολίτης ἢ ὁ Ἐπίτροπος Αὐτοῦ, συγκαλῶν τοὺς πολίτας τοὺς ἔχοντας τὰ ὡς ἄνω προσόντα εἰς Γενικὴν Συνέλευσιν κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν τὴν ὀρισθησομένην ὑπὸ τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως.

7.— Ἀπαρτία τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως ὑπάρχει, ἐὰν ᾧσιν οἱ ἡμίσεις ἐκ τῶν δικαιούχων πρὸς ἐκλογὴν πολιτῶν πλέον ἑνός· ἀπαρτίας δὲ μὴ γενομένης, ἀναβάλλεται ἡ συνέλευσις διὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν καὶ ὥραν, ὅποτε θεωρεῖται ἢ συνέλευσις ἐν ἀπαρτίᾳ ὅσοι δῆποτε τῶν πολιτῶν καὶ ἂν προσέλθωσιν.

8.— Ὁ Πρόεδρος κηρύττει τὴν ἔναρξιν τῆς συνεδριάσεως καὶ ἀναγιγνώσκει τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τὴν ἐν τῷ σχετικῷ γράμματι τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, οἱ δ' ἐκλογεῖς προβαίνουν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν Δημογερόντων ἐν πλήρει τάξει καὶ ἡσυχίᾳ ὡς ἐπομένως: α) Ἐκαστος τῶν ἐκλογέων γράφει ἐπὶ τεμαχίου χάρτου ἐσφραγισμένου τῇ σφραγίδι τῆς Δημογεροντίας ἰδίᾳ χειρὶ ἕξ πρόσωπα ἔχοντα τὰ προρρηθέντα προσόντα ἐκλεξιμοῦ, ρίπτει αὐτὸ εἰς τὴν ὠρισμένην κάλπην καὶ ἀποχωρεῖ εἰς τὴν θέσιν του. Οἱ ἐκ τῶν ἐκλογέων ἀγράμματοι γράφουσι τὰ ἑαυτῶν ψηφοδέλτια διὰ τινος τῶν ἐν τῇ συνεδρίᾳ ἐμπίστων αὐτοῖς. β) Τῆς ψηφοφορίας ληξάσης, ἀνοίγεται ἡ κάλπη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου Αὐτοῦ, ἐτοιμάζοντος δύο διαλογεῖς, οἵτινες ἐξάγουσιν ἀνά·μίαν τὰς ψήφους καὶ ἀναγιγνώσκουσι ταύτας καθαρῶς, εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκουσιν πάντων. γ) Τῆς διαλογῆς συντελεσθεῖσης, ἀναδεικνύονται ἐκ τῶν πλειονοψηφούντων οἱ Δημογέροντες.

9.— Τοὺς ἀποβιούντας ἢ παραιτουμένους ἢ μὴ δεχομένους τὸν διορισμὸν αὐτῶν ὡς Δημογερόντων ἀναπληροῦσιν οἱ κατὰ τάξιν ἐπιλαχόντες τῆς περιόδου ἐκείνης. Πᾶσα δὲ παραίτησις ὑποβάλλεται ἐγγράφως τῷ Μητροπολίτῃ ἢ τῷ Ἐπιτρόπῳ Αὐτοῦ.

10.— Οἱ ἐν τῇ λήξει τῆς διετίας ἀπαλλαττόμενοι τῶν καθηκόντων αὐτῶν Δημογέροντες εἰσὶ καὶ πάλιν ἐκλέξιμοι. Τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει καὶ διὰ τὰ λοιπὰ Σωματεῖα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Προσόντα Δημογερόντων

11.— Οἱ Δημογέροντες, οἵτινες θὰ τεθῶσιν εἰς ψηφοφορίαν δέον νὰ ᾧσι: α) Χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι, πιστοὶ ὑπήκοοι τοῦ Ὑψηλοῦ Ὁθωμανικοῦ Κράτους, πολιτογραφημένοι Περάμιοι καὶ σταθεροὶ κάτοικοι Περάμου. β) Ἡλικίας ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. γ) Ἐκ τῶν μᾶλλον ἐγγραμμάτων. δ) Ἐκ τῶν ἐνυπολήπτων καὶ ἐμπιστοσύνης ἀπολαούντων παρὰ τῆς Κοινότητος καὶ κεκτημένων πείραν τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων.

12.— Ἀποκλείονται τοῦ δικαίωματος τῶν Δημογερόντων: α) Οἱ μὴ φέροντες τὰ ὡς ἄνω προσόντα. β) Οἱ μὴ ἀποτίσαντες τὰ πρὸς τὴν Κοινότητα, Ἐκκλησίας, Σχολὰς ὀφειλόμενα τέλη ἱεροτελεστιῶν ἢ καὶ εἰσιτήρια, δίδακτρα, ἐνοίκια κοινοτικῶν κτημάτων ἢ τὴν Ἀρχιερατικὴν ἐπιχορήγησιν. γ) Οἱ ἔμμοθοι ὑπάλληλοι τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Σχολῶν τῆς Κοινότητος. δ) Οἱ ἀποδειχθέντες καταχρασταὶ κοινοτικῶν πραγμάτων. ε) Οἱ ὀφείλοντες ἢ κατακρατοῦντες χρήματα ἢ κτήματα Ἐκκλησιῶν ἢ Σχολῶν τῆς Κοινότητος. στ) Οἱ δυστροποῦντες εἰς τὴν παράδοσιν τῶν διαχειριστικῶν βιβλίων καὶ μὴ δίδοντες λόγον τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν. ζ) Οἱ ἀπολέσαντες τὰ πολιτικά καὶ κοινοτικά αὐτῶν δικαιώματα καὶ οἱ διατελοῦντες ὑπὸ ἐκκλησιαστικά εἰσιτήρια. η) Οἱ συγγενεῖς καὶ τοιοῦτοι εἶναι: 1) Πατὴρ καὶ υἱός. 2) Δύο ἀδελφοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Καθήκοντα καὶ δικαιώματα Δημογερόντων

13.— Ἡ Δημογεροντία συνέρχεται τακτικῶς ἐκάστην Κυριακὴν ἄνευ

προσκήσεως ἐν τῇ σχολῇ τῶν Ἀρρένων ἐκτάκτως δὲ ὁσάκις προσκαλεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου.

14.— Πᾶν μέλος μὴ προσερχόμενον εἰς τρεῖς κατὰ συνέχειαν συνεδριάσεις ἀδικαιολογητῶς προσκαλεῖται καὶ προτρέπεται ὑπὸ τοῦ Προέδρου εἰς ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων του· ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὴν προτροπὴν δὲν προσέλθῃ εἰς τὴν ἐπομένην συνεδρίαν, ἀντικαθίσταται, ὡς προεῖρηται. Ἐὰν δὲ ἀποδημῇ, τυχὸν πλέον τῶν ἑξ μηνῶν, ἀντικαθίσταται ὡσαύτως.

15.— Τὰ μέλη συνερχόμενα εἰς συνεδρίαν ὑπογράφουσι εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ βιβλίῳ παρουσίας.

16.— Οὐδὲν μέλος δικαιούται ν' ἀντικαταστήσῃ ἄλλο.

17.— Ἡ Δημογεροντία συσκέπτεται καὶ φροντίζει περὶ ὅλων τῶν κοινοτικῶν συμφερόντων, ἐκλέγει καὶ διορίζει τὰς Ἐπιτροπὰς τῶν ἱερῶν ναῶν καὶ ἐποπτεύει τὴν καλὴν πορείαν τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, ἐκλέγει καὶ διορίζει τὴν Ἐφορείαν τῶν Σχολῶν, ἐποπτεύει περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς, ἐξελέγχει τοὺς λογαριασμοὺς τῶν χρηματικῶν διαχειρίσεων αὐτῶν, ὀρίζει τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῶν Σχολῶν μετὰ τῆς Ἐφορείας.

18.— Ἡ Δημογεροντία οἶσα τὸ ἀνώτατον Σωματεῖον τῆς Κωμοπόλεως Περάμου ὀφείλει νὰ παρέχῃ τὴν ἀγωγὴν αὐτῆς καὶ προστασίαν εἰς τὴν Ἐφορείαν τῶν Σχολῶν, Ἐπιτροπὰς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ λοιποὺς τὰ κοινοτικά διαχειριζομένους. Οὐδενὶ τῶν μελῶν τῶν ἄλλων Σωματείων ἐπιτρέπεται ν' ἀπειθῇ ἢ προσφέρῃται αὐτῇ ἀνοικείως, ὃ δὲ παρεκτρεπόμενος ἀναλόγως τῆς συμπεριφορᾶς του νουθετεῖται ἢ καὶ παύεται ἐν ἀνάγκῃ.

19.— Αἱ συζητήσεις διεξάγονται μετὰ κοσμιότητος, ζητοῦντος ἐκάστου τῶν μελῶν καὶ λαμβάνοντος τὸν λόγον παρὰ τοῦ Προέδρου. Ἡ γνωμοδότησις, ἢ ἀπόφασις εἶναι πᾶν ὅ,τι λεχθῇ καὶ διὰ πλειοψηφίας κυρωθὲν καταχωρισθῇ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς. Ἀπαγορεύεται τὸ συζητεῖν ἐκτὸς τοῦ προκειμένου θέματος.

20.— Ἀπαρτία ὑπάρχει ἐὰν ὄσι τὰ ἡμίση τῶν μελῶν πλέον ἑνός.

21.— Ἄπαντα τὰ ζητήματα λύονται διὰ πλειοψηφίας, ἐν ἰσοψηφίᾳ δὲ νικᾷ ἡ ψῆφος τοῦ Προέδρου.

22.— Οὐδενὶ ἄλλῳ ἐπιτρέπεται εἰσάγειν ὑποθέσεις εἰς συζητήσιν πλὴν τοῦ Προέδρου.

23.— Ἄπαντα τὰ μέλη ὑπογράφουσι τὰ πρακτικά τῶν συνεδριάσεων, εἰς ἃς παρευρέθησαν, ἀφοῦ ἀναγνωσθέντα εὐρεθῶσι σύμφωνα τοῖς προαποφασισθέντοις.

24.— Ἡ Δημογεροντία ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου, ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου Αὐτοῦ, ἀνάγκης ἐπιστάσης, ἀποφασίζει τὴν σύγκλησιν Γενικῆς Συνελεύσεως τῆς Κοινότητος Περάμου λαμβάνουσα δικαιωματικῶς μέρος εἰς αὐτήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ταμίας

25.— Ταμίας διορίζεται παρὰ τῆς Δημογεροντίας ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς μυστικῇ ψηφοφορίᾳ· εἶναι δὲ οὗτος ὁ Γενικὸς Ταμίας τῆς Κοινότητος.

26.— Ὁ Ταμίας διενεργεῖ πάσας τὰς εἰσπράξεις τῆς Δημογεροντίας, τοῦ Πνευματικοῦ Δικαστηρίου καὶ Μικτοῦ Συμβουλίου συνωδᾷ τῇ διατι-

μήσει· διενεργεῖ δὲ καὶ πάσας τὰς πληρωμὰς δι' ἐντάλματος τῆς Δημογεροντίας.

27.— Ὁ θέλων νὰ ἐπικυρώσῃ ἐγγραφὸν τι ὀφείλει ἀπαραιτήτως νὰ παρουσιάσῃ πιστοποιητικὸν πρὸς τὸν γραμματέα τῆς Δημογεροντίας δηλωτικόν, ὅτι ἔκανόνισε πάσας τὰς ὑποχρεώσεις καὶ ὀφειλάς αὐτοῦ πρὸς τὸ κοινοτικὸν Ταμεῖον καὶ ἐπλήρωσε τὴν Ἀρχιερατικὴν ἐπιχορήγησιν.

28.— Ἀπασαὶ αἱ εἰσπράξεις γίνονται κατ' ἐκδοσιν διπλοτύπου ἀποδείξεως, ἧς τὸ μὲν στέλεχος μένει παρὰ τῷ Ταμίᾳ τὸ δὲ ἕτερον ἐσφραγισμένον τῇ σφραγίδι τῆς Δημογεροντίας καὶ ὑπογεγραμμένον ὑπὸ Ταμίου δίδεται ὡς ἀπόδειξις παραλαβῆς τῷ παρ' οὗ ἐγένετο ἡ εἰσπραξις καὶ καταχωρίζεται ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν εἰσπράξεων.

29.— Ὁ Ταμίαις ὀφείλει νὰ κρατῇ τακτικὰ βιβλία εἰσπράξεων σύμφωνα πρὸς ἕτερα κρατούμενα ὑπὸ τοῦ γραμματέως.

30.— Κατὰ τριμηνίαν θεωρεῖται ὁ λογαριασμὸς τοῦ Ταμίου ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας καὶ ἐν τῇ λήξει ἐκάστου ἔτους θεωρεῖται ὑπὸ Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς ἀπαρτιζομένης ὑπὸ δύο ἐτέρων ἐκλεγομένων ὑπ' αὐτῆς τῆς Δημογεροντίας. Οἱ ἰσολογισμοὶ καταχωρίζονται ἐν τῷ ἰδίῳ βιβλίῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Γραμματεὺς - Σφραγίς

31.— Ἡ Δημογεροντία ἔχει γραμματέα ἑμμισθον ἐκλεγόμενον ὑπ' αὐτῆς κατὰ πλειοψηφίαν.

32.— Ὁ Γραμματεὺς κρατεῖ ἐν τάξει: α) Βιβλίον Παρουσίας. β) Βιβλίον εἶδος Πρωτοκόλλου. γ) Βιβλίον Πρακτικῶν. δ) Βιβλίον ἀποφάσεων τοῦ Πνευματικοῦ Δικαστηρίου καὶ Μικτοῦ Ἐκκλ. Δικαστηρίου. ε) Βιβλίον ἀντιγραφῆς τῶν διαφόρων ἐπισήμων Ἐγγράφων, οἷον Προικοσυμφώνων, Διαθηκῶν, Δωρητηρίων καὶ τῶν ὁμοίων. στ) Βιβλίον τῶν Εἰσπράξεων. ζ) Βιβλίον γενικῶν Ἰσολογισμῶν ὅλων τῶν Σωματείων.

33.— Ἀπαγορεύεται τῷ γραμματεῖ τὸ νὰ δίδῃ ἀντίγραφα ἄνευ γραπτῆς αἰτήσεως τοῦ αἰτούντος καὶ ἄνευ ἀδείας τῆς Δημογεροντίας.

34.— Ὁ Γραμματεὺς μένει παρὰ τῇ Δημογεροντίᾳ ἐφ' ὅσον ἀκριβῶς ἐκπληροῖ τὰ καθήκοντά του, προσυπογράφει τὰ Πρακτικὰ καὶ τὰς ἀποφάσεις τῆς Δημογεροντίας, πλὴν στερεῖται ψήφου.

55.— Ἡ Δημογεροντία ἔχει ἰδίαν σφραγίδα φέρουσαν κύκλῳ μὲν ἑλληνιστὶ τὰς λέξεις «Δημογεροντία Ἑλλην. Ὁρθοδ. Κοινότητος Περάμου» ἐν τῷ μέσῳ δὲ τὰς αὐτὰς τουοκιστὶ καὶ διηρημένην εἰς τέσσαρα τεμάχια, ὧν τὸ στέλεχος καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν κρατεῖ ὁ Ἀρχ. Ἐπίτροπος, τῶν δὲ λοιπῶν ἐν ὁ Ταμίαις καὶ ἀνὰ ἓν οἱ δύο ἐκ τῶν Δημογερόντων διὰ λαχνοῦ διδομένων αὐτοῖς· εὐθύνεται δὲ ἕκαστος διὰ τὴν ἀπώλειαν τεμαχίου.

36.— Πᾶν ἐγγραφὸν ἐκδιδόμενον μὲν ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας, μὴ φέρον δὲ τὴν σφραγίδα αὐτῆς θεωρεῖται ἄκυρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Διατίμησις δικαιωμάτων Δημογεροντίας καὶ δικαστικῶν τελῶν

37.— 1. Διὰ πᾶσαν ἐκδοσιν ἀδείας γάμου, ἐκτὸς τῶν ὠρισμένων διὰ

τὸν Ἀρχιερέα δέκα γροσίων καὶ ἐτέρων δέκα γροσίων διὰ τὸν Ἀρχ. Ἐπιτρόπον, λαμβάνονται ἐκ μὲ τῆς Α΄ τάξεως γρόσια 150, ἐκ δὲ τῆς Β΄ τάξεως γρόσια 100 καὶ ἐκ τῆς Γ΄ τάξεως γρόσια 60.

2.— Δι' ἐπικύρωσιν Διαθηκῶν κατ' ἐκτίμησιν ἀπὸ 80 γροσίων μέχρις 150.

3.— Δι' ἐπικύρωσιν Δωρητηρίων καὶ ἄλλων ἐγγράφων κατ' ἐκτίμησιν ἀπὸ 30 γροσίων μέχρις 100.

4.— Δι' ἀπόφασιν διαλύσεως μνηστείας ἢ διαζεύξεως γάμου λαμβάνονται κατ' ἀνώτερον ὅρον 300 γρόσια καὶ κατώτερον 100, συμπεριλαμβανομένων ἐν αὐτοῖς καὶ τῶν ἐξόδων τῶν κοινοποιήσεων αὐτῶν.

5.— Δι' ἀπόφασιν Διαθηκῶν καὶ Προικοσυμφώνων λαμβάνονται δικαστικά τέλη συμφώνως τῇ ἐν ἰσχύϊ διατιμῆσει τῶν Πρωτοδικείων ἤτοι, διὰ πρωτοκόλλησιν πάσης αἰτήσεως, δηλώσεως, προτάσεως πληρεξουσίου, ἀποδείξεως καὶ ἐπιταγῆς, ὡς καὶ διὰ πᾶν ἐγγραφον ἐν γένει, ὅπερ θέλει ἐκδοθῆ διὰ τινὰ τῶν διαδίκων, πρὸ ἢ διαρκούσης τῆς διαδικασίας, γρόσια 5.

6.— Διαμαρτύρησις ἐπὶ ἐκλογῶν κλπ. πράξεων γρόσια 10.

7.— Ἄδεια πρὸς συλλογὴν ἐράνων ἀπὸ 30 γρόσια ἕως 100.

8.— Πληροφορίαι πρὸς διαφόρους Ἀρχὰς περὶ ἰδιωτικῶν ἀντικειμένων γρόσια 20.

9.— Μετάφρασις Προικοσυμφώνων, Διαθηκῶν, Δωρητηρίων κλπ. γρόσια 20 ἕως 30.

10.— Ἀντίγραφα διαφόρων ἐγγράφων γρόσια 15.

11.— Κλήσις διαδίκων γρόσια 5.

12.— Ἐγγραφα προσαγόμενα εἰς ὑποστήριξιν δίκης γρόσια 15.

13.— Διορισμὸς Πληρεξουσίου ἐπὶ ἀκροατηρίου γρόσια 20.

14.— Πρακτικά συνεδριάσεως γρόσια 20.

15.— Ἀποφάσεις Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου, προκαταβολικῶς μὲν ἀναλόγως γρόσια 10 ἕως 50, ὀριστικῶς δὲ 50 ἕως 120.

16.— Ἀπόφασις τοπικῆς διαστάσεως ἢ οἰαοῦσῆποτε ἄλλης προδικαστικῆς γρόσια 20 μέχρις 100.

17.— Ἐγγραφα ὑποθέσεως γρόσια 100 ἕως 130.

18.— Μετάφρασις ἀποφάσεως ἢ ἰλᾶμ γρόσια 20.

19.— Ἐγγραφα καταργήσεως δίκης, πιστοποιητικὰ ἐκκρεμοδικίας καὶ πᾶν ἄλλο ἐγγραφον μὴ προβλεπόμενον γρόσια 10.

20.— Ἐπικύρωσις πιστοποιητικοῦ γάμου, ἀρραθῶνος, γεννήσεως γρόσια 20.

21.— Ἐπικύρωσις πιστοποιητικοῦ βαπτίσεως γρόσια 5 ἕως 10.

22.— Ἐπικύρωσις πιστοποιητικοῦ συγγενείας γρόσια 10 ἕως 60.

23.— Ἐπικύρωσις μαρτυρικοῦ, οἷας δῆποτε ὑποθέσεως καὶ δηλωτικοῦ θανάτου, γρόσια 10 ἕως 60.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Πνευματικὸν Δικαστήριον

38.— Τὸ Πνευματικὸν Δικαστήριον ἀποτελεῖται ἐκ τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου, ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου Αὐτοῦ, Προέδρου καὶ ἐκ τριῶν ἱερέων πεπειραμένων καὶ λογίων, διοριζομένων περὰ τῆς Α. Σεβασμιότητος.

49.— Γραμματεὺς τοῦ Πνευματικοῦ Δικαστηρίου εἶναι ὁ τῆς Δημογεροντίας, ὅστις κρατεῖ τὸ Βιβλίον Παρουσίας καὶ Βιβλίον Πρακτικῶν καὶ ἀ-

ποφάσεων καὶ ἐκτελεῖ τὴν λοιπὴν γραφικὴν ἐργασίαν.

40.— Τὸ Πνευματικὸν Δικαστήριον δικάζει πάσας τὰς ἐκ μνηστείας καὶ γάμου ἀπορρεούσας διαφορὰς, ἤτοι περὶ συστάσεως κύρους, ἢ μὴ μνηστείας καὶ γάμου, ὡς καὶ περὶ λύσεως αὐτῶν, περὶ παραμονῆς καὶ ἀνατροφῆς τέκνων διαρκούντος ἢ μὴ τοῦ γάμου, περὶ τοπικῆς διαστάσεως τῶν συζύγων καὶ περὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ συζυγικοῦ βίου.

41.— Τὰ δικαστικὰ τέλη κλπ., τὰ λαμβανόμενα ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Πνευματικοῦ Δικαστηρίου κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν διατίμησιν (παράγρ. 37), καταβάλλονται εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς Δημογεροντίας ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν Σχολῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Μικτὸν Συμβούλιον

42.— Τὸ Μικτὸν Συμβούλιον, συγκείμενον ἐκ τεσσάρων μελῶν, τῶν μᾶλλον γεροντοτέρων ἐκ τῆς Δημογεροντίας, ὑπὸ τὴν προεδρίαν πάντοτε τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου Αὐτοῦ, ἐργάζεται ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος ἐν τῇ ὀρισμένῃ αἰθούσῃ τῶν συνεδριάσεων.

43.— Τὸ Μικτὸν Συμβούλιον δικάζει ἀπάσας τὰς ὑλικὰς διαφορὰς τὰς ἀπορρεούσας ἐκ μνηστείας καὶ γάμου, ἤτοι περὶ ἀποζημιώσεων ἐκ διαλύσεως μνηστείας, περὶ προικός, τραχώματος καὶ προγαμιαίας δωρεᾶς, περὶ διατροφῆς ὑφισταμένου τοῦ γάμου, ὡς καὶ ἀπάσας τὰς ἐκ Διαθηκῶν καὶ ὑποθέσεων διαφορὰς καὶ τὰς λοιπὰς ὑποθέσεις τὰς ἀναφερομένας ἐν τῷ 3ῳ ἄρθρῳ τοῦ περὶ καθηκόντων τοῦ Δ. Ε. Μ. Συμβουλίου κεφαλαίου τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν.

44.— Τὸ Μ. Συμβούλιον ἔχει γραμματέα τὸν τῆς Δημογεροντίας, μὴ ἔχοντα ψῆφον ἐν ταῖς συνεδριάσεσι, κρατοῦντα Βιβλίον Παρουσίας, Βιβλίον Πρακτικῶν, ἀποφάσεων καὶ τὴν λοιπὴν γραφικὴν ἐργασίαν ἐκτελοῦντα.

45.— Ἀμφότερα τὰ Δικαστήρια, τὸ τε Πνευματικὸν καὶ τὸ Μικτὸν, δικάζουσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὀδηγιῶν τῶν δοθεισῶν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν ἔτει 1899 καὶ ὑπ' ἀριθμὸν πρωτοκόλλου 4251.

46.— Αἱ συνεδριάσεις τοῦ Μ. Συμβουλίου διεξάγονται ἐν πλήρει τάξει, μὴ ἐπιτρεπομένης ἀυθαδιάσεως, ἀλλὰ τηρουμένης τῆς ἀπαιτουμένης εὐπρεπείας καὶ ἀπαγορευομένων τῶν προσωπικῶν ὕβρεων μεταξὺ τῶν μελῶν.

47.— Τὰ μέλη ὀφείλουσι νὰ ζητῶσι καὶ λαμβάνωσι τὸν λόγον παρὰ τοῦ Προέδρου.

48.— Πᾶσα αἴτησις, ὡς καὶ πᾶν ἔγγραφον, παραπέμπεται ὑπὸ τοῦ Προέδρου εἰς τὸ Συμβούλιον καὶ εἴτα τίθεται ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει.

49.— Πᾶς ἐνάγων πρὸ πάσης ἐνεργείας ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ ὀφίλει νὰ διδῆ ἐγγύησιν περὶ καταβολῆς τῶν δικαστικῶν ἐξόδων καὶ τελῶν.

50.— Τὰ δικαστικὰ τέλη καὶ λοιπά, τὰ λαμβανόμενα ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Μ. Συμβουλίου κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν διατίμησιν (παράγρ. 37), καταβάλλονται εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς Δημογεροντίας ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν Σχολῶν.

51.— Τὸ Μ. Συμβούλιον ἔχει σφραγίδα φυλαττομένην παρὰ τῷ Προέδρῳ καὶ φέρουσαν ἐν τῷ μέσῳ τουρκιστὶ καὶ ἐν περιφερείᾳ ἑλληνιστὶ τὴν ἐπιγραφὴν «Τὸ ἐν Περὰμῳ Ἐπαρχίας Κυζίκου Μικτὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Κανονισμὸς τῆς Ἐφορείας καὶ τῶν Ἐκπαιδευτηρίων Περάμου

52.— Ἡ Κοινότης Περάμου διατηρεῖ μίαν Σχολὴν Ἀρρένων καὶ ἓν Παρθεναγωγεῖον μετὰ Νηπιαγωγείου, ἅτινα διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς Ι. Μητροπόλεως Κυζίκου.

53.— Αἱ Σχολαὶ Περάμου διοικοῦνται ὑπὸ τῆς Ἐφορείας ἥς αὐτοδικαίως Πρόεδρος εἶναι ὁ Μητροπολίτης, ἢ ὁ Ἐπίτροπος Αὐτοῦ.

54.— Ἡ Ἐφορεία ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας τὴν πρώτην ἡμέραν μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐξετάσεων τῶν Σχολῶν ἐξ ἐγγραμμάτων καὶ μὴ ἔχόντων πρὸς τὴν Κοινότητα ὀφειλῶν, ἢ πρὸς τὴν Σχολὴν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν καὶ ὀηκῶν Ὁθωμανῶν.

55.— Ἡ Ἐφορεία ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων μελῶν, ὧν δύο ἐκ τῆς Δημογεροντίας, ὡς γραμματεὺς δὲ αὐτῆς χρησιμεύει ὁ τῆς Δημογεροντίας.

56.— Ταμίᾳ τῆς Ἐφορείας εἶναι ὁ τῆς Δημογεροντίας.

57.— Ἡ περίοδος τῆς Ἐφορείας εἶναι διετής.

58.— Πᾶν μέλος τῆς Ἐφορείας παραιτούμενον δίδει ἐγγράφως τὴν παρὰ τῆσιν του πρὸς τὸν Πρόεδρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Καθήκοντα Ἐφορείας

59.— Ἡ Ἐφορεία συνεδριάζει κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν μετὰ μεσημβρίαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου Αὐτοῦ, ἐκτάκτως δὲ ὡσάκις ὁ Πρόεδρος συγκαλέσει αὐτήν.

60.— Οἱ μὴ προσερχόμενοι ἐν ταῖς συνεδριάσεσιν ἄνευ αἰτίας ἀντικαθίστανται ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας. Αἱ ἀποφάσεις λύονται κατὰ πλειοψηφίαν ἐν ἰσοψηφίᾳ ἰσχύει ἡ ψήφος τοῦ Προέδρου. Διατελεῖ δὲ ἐν ἀπαρτίᾳ, ἐὰν ὦσι τὰ ἡμίση τῶν μελῶν πλέον ἑνός. Ἐπὶ δὲ μικτῶν συνεδριάσεων, Δημογεροντίας καὶ Ἐφορείας, εἶναι ἀπαρτία, ἐὰν ὦσιν ἐξ ἑκατέρων τὰ ἡμίση τῶν μελῶν πλέον ἑνός.

61.— Ἡ Ἐφορεία ἔχει ἰδίαν σφραγίδα διηρημένην εἰς τέσσαρα μέρη καὶ φέρουσαν κύκλῳ μὲν τὰς λέξεις «Ἐφορεία Σχολῶν Περάμου», ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἔχουσαν γλαῦκα.

62.— Ἡ Ἐφορεία συντάσσει τὸν προϋπολογισμὸν τῶν Σχολῶν μετὰ τῆς Δημογεροντίας. Δὲν δικαιούται δὲ νὰ διαθέσῃ ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ ἄνω τῶν 200 γροσίων ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Δημογεροντίας.

63.— Ἡ Ἐφορεία διορίζει ἢ ἀπολύει τοὺς διδασκάλους, συνεδριάζουσα μετὰ τὰς ἐξετάσεις τῶν Σχολῶν.

64.— Ἡ Ἐφορεία μέχρι τῆς 20ῆς Ἰουλίου ὀφείλει ἵνα ἀνανεώσῃ τὸ προσωπικὸν τῶν Σχολῶν παρελθούσης δὲ ταύτης, τὸ προσωπικὸν θεωρεῖται ὡς παραμένον ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους καὶ διὰ τὸν ἐπιὸν ἔτος.

65.— Τύπος Συμβολαίων. Μεταξὺ τῶν ὑποφαινομένων..... μελῶν τῆς ἐν ἐνεργείᾳ Ἐφορείας τῶν Ἐκπαιδευτηρίων Περάμου ἀφ' ἑνός καὶ..... ἀφ' ἑτέρου σήμερον τῆ..... συνεφωνήθησαν τὰ ἑξῆς: α) Ἡ Ἐφορεία Περάμου προσλαμβάνει τὸν..... ὡς διδάσκαλον..... δι' ἐν ὀλόκληρον ἔτος, ἀρχόμενον ἀπὸ 1ης Σεπτεμβρίου 19.. ἐπὶ συμπεφωνημένῳ ἑτησίῳ μισθῷ ἐκ

γροσίων. πληρωτέων ἐκ διαλειμμάτων ἀναλόγως τῆς μισθοδοσίας, β) Ὁ κ. ἀναλαμβάνει τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐν τῷ Προγράμματι καὶ τῷ Ὁρολόγιῳ τῆς Σχολῆς ἀνατιθεμένων αὐτῷ μεθημάτων ἐκ βιβλίων ἐγκεκριμένων ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Καταλόγου ἐπὶ ὥρας καθ' ἑβδομάδα δι' ἐν ἔτος ἐπὶ τῷ ὀριζομένῳ ἄνωθι μισθῷ. Ὑποσχεῖται τὴν ἀνελλιπῆ καὶ ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων του, συμμορφούμενος αὐστηρῶς πρὸς τὸ πρόγραμμα τῆς Σχολῆς, γ) Ἀμφότερα τὰ συμβαλλόμενα μέρη ὑποχρεοῦνται νὰ συμμορφῶνται αὐστηρῶς ἐν ἀπάσαις ταῖς πρὸς ἀλλήλους σχέσεσιν αὐτῶν πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ ἐν ἰσχύϊ Κανονισμοῦ, δ) Ὁ παραβάτης ἀποζημιῶν τὸν ἕτερον κατὰ τὴν ἐκδοσὶν ἀποφάσεως τῆς Δημογεροντίας ἐπὶ τούτῳ συνεδριαζούσης. Ἐγένοντο δύο ὅμοια καὶ ὑπεγράφησαν παρ' ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων, ἀνταλλαγέντων διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Περὰμῳ τῇ 19.

Ἡ Ἐφορεία

Ὁ Διδάσκαλος

66.— Ἡ Ἐφορεία δίδει ἐνιαυσίως τῇ Δημογεροντίᾳ λόγον τῶν ὑπ' αὐτῆς πεπραγμένων.

67.— Ἐνεργεῖ ἐκ τοῦ ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας ὑποβληθέντος προϋπολογισμοῦ τὰς πληρωμὰς τῶν διδασκάλων τακτικῶς διὰ τοῦ Ταμίου κατόπιν ἐντάλματος τοῦ Προέδρου πάντοτε.

68.— Αἱ πληρωμαὶ τῶν διδασκάλων γίνονται ἐκ διαλειμμάτων κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ ποσὸν τῆς μισθοδοσίας αὐτῶν, λαμβανομένης ἀποδείξεως παρὰ τοῦ λαμβάνοντος χρήματα διδασκάλου.

69.— Ὁ Γραμματεὺς συντάσσει τὰ Πρακτικὰ τῶν Συνεδριάσεων, ἐξερχόμενα ἔγγραφα, ὑπογράφει μετὰ τοῦ Προέδρου, κρατεῖ τὸ Μητρώον τῶν μαθητῶν, ὡς καὶ πάντα τὰ ἔγγραφα.

Καθήκοντα Διευθυντοῦ καὶ προσόντα αὐτοῦ

70.— Ὁ Διευθυντὴς δέον νὰ ᾖ ἀπόφοιτος ἀνεγνωρισμένου Γυμνασίου, ἢ Ἀνωτέρας Σχολῆς, πεπειραμένος καὶ δεδοκιμασμένος.

71.— Ὁ Διευθυντὴς:

α) Συντάσσει τὸ Πρόγραμμα τῶν μαθημάτων καὶ τὸ Ὁρολόγιον τῆς συνεργασίᾳ τῶν διδασκάλων.

β) Διδάσκει τὰ συνδῶδὰ τῷ Προγράμματι ἀνατεθειμένα αὐτῷ μαθήματα.

γ) Ἐπιθλέπει καὶ συγκρατεῖ τὴν ἐνότητα τῆς διδασκαλίας.

δ) Συνογράφει μετὰ τῆς Ἐφορείας τὸ ἐνιαύσιον Πρόγραμμα τῶν μαθημάτων καὶ τὸ Ὁρολόγιον, ὡς καὶ τὰ Πτυχία τῶν μαθητῶν τῆς ἀνωτέρας τάξεως.

ε) Ἀντιγράφει τὴν διδακτέαν ὕλην.

στ) Ὑπογράφει τοὺς Ἐλέγχους καὶ τὸ Βαθμολόγιον.

ζ) Ἐκπροσωπεῖ τὴν Σχολὴν ἀπέναντι τῆς Ἐφορείας.

η) Ἐπιθλέπει περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων πάντων ἐν γένει τῶν διδασκάλων, τῆς τάξεως, καθαριότητος καὶ ὑγείας τῶν μαθητευομένων.

θ) Συγκρατεῖ τὰς μεταξὺ τῆς Σχολῆς καὶ τῶν γονέων ἢ κηδεμόνων σχέσεις καὶ συνεννοεῖται μετ' αὐτῶν διὰ πᾶν ἀφορῶν τοὺς μαθητάς.

72.— Ὁ Διευθυντὴς μετὰ τῶν διδασκάλων συντάσσει τὸ Πρόγραμμα τῶν

μαθημάτων καὶ ὑποβάλλει τῇ Ἐφορείᾳ, ὅπερ ἐπικυρούμενον ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου Αὐτοῦ, μετὰ προηγουμένην ἐπιθεώρησιν καὶ ἐξέλεξιν ἀναρτᾶται ἐπὶ πίνακος ἐν τῇ Σχολῇ.

73.— Ἡ ἔγκρισις τῶν βιβλίων γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ Καταλόγου, ἀπαγορευομένων αὐστηρῶς τῶν λοιπῶν.

Καθήκοντα Διδασκάλων

74.— Οἱ διδάσκαλοι, ἔχοντες ἀνεγνωρισμένων Γυμνασίων ἢ Διδασκαλείων ἀπολυτήρια καὶ πείραν ἰκανὴν κεκτημένοι καὶ ὄντες ἐφωδιασμένοι δι' ἐνδεικτικοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ὀφείλουσι νὰ διδάσκωσιν ἐπακριθῶς τὰ ἐν τῷ Προγράμματι ὀρισμένα μαθήματα, νὰ μὴ ἀπουσιάζωσι τῆς Σχολῆς ἐν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ ἐργασίας ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Διευθύνσεως καὶ ἀνευ ἀδείας τῆς Ἐφορείας καὶ νὰ μὴ ἀναμιγνύονται εἰς τὰ κοινотικά ἐπὶ ποιῆ παύσεως. Καθήκοντα μαθητῶν ὀρίζονται δι' ἰδιαίτερου Εἰδικοῦ τῆς Σχολῆς Κανονισμοῦ.

Πόροι τῶν Σχολῶν

75.— Πόροι τῶν Σχολῶν εἶναι:

- α) Ἡ ἐπιχορήγησις τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Μονῶν.
- β) Οἱ δίσκοι οἱ περιφερόμενοι ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις καὶ ταῖς ὁδοῖς ἐπ' ὀνόματι τῶν Σχολῶν.
- γ) Τὸ προῖον ἐκ τῆς περιαγωγῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Φώτων.
- δ) Αἱ ἐκ τοῦ περισσεύματος τοῦ Ταμείου τῆς Δημογεροντίας εἰσφοραί.
- ε) Αἱ δωρεαὶ τῶν διαφόρων φιλογενῶν Χριστιανῶν.
- στ) Αἱ ἐκ τῶν εἰσιτηρίων, ἐλέγχων καὶ τῆς λοιπῆς ἐργασίας πρόσοδοι.
- ζ) Τὸ κέρδος ἐκ τῆς πωλήσεως εἰς τοὺς μαθητὰς διδακτικῶν βιβλίων.
- η) Αἱ ἐκ τῶν διαφόρων πανηγύρεων εἰσπράξεις.
- θ) Αἱ ἔκτακτοι συνεισφοραί.
- ι) Τὸ ἐκ τοῦ Κηροπωλείου τῆς Κοινότητος προῖον.
- ια) Τὸ ἐκ τῆς διανομῆς μεταξοσπόρων εἰσοδήμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Ἐπιτροπαὶ τῶν Ἐκκλησιῶν

76.— Πρὸς διοίκησιν τῶν κεντρικῶν Ἱερῶν Ναῶν Περάμου καὶ τῶν παρεκκλησιῶν ἐκλέγεται καὶ διορίζεται παρὰ τῆς Δημογεροντίας ἐξαμελῆς Ἐπιτροπὴ περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου μηνὸς ἐκ τῶν ἐγνωσμένης τιμότητος καὶ θεοσεβείας Χριστιανῶν, ἧτις καὶ ἀναλαμβάνει τὰ καθήκοντα αὐτῆς τὴν 1ην Ἰανουαρίου.

77.— Ἡ Ἐπιτροπὴ, διηρημένη εἰς δύο, ἦτοι εἰς τὴν τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ εἰς τὴν τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, σύγκειται ἐξ ἑνὸς Παγκαρτζῆ καὶ δύο Ἐπιμελητῶν δι' ἑκάστην Ἐκκλησίαν, εἶναι δὲ ὑποχρεωμένοι ὅπαντες νὰ περιφέρωσι τοὺς δίσκους ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις καὶ νὰ ἐπιστατῶσιν ἐν τοῖς παρεκκλησίαις, ὅτινα τούντεῦθεν θέλουσι λειτουργεῖ τακτικῶς μὲν ἐπὶ τῇ μνήμῃ αὐτῶν, ἐκτάκτως δὲ ὡσὰκις ἠθέλεν ἐγκρίνη ἢ Ἐπιτροπὴ καὶ νὰ εἰσπράττωσι τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν.

78.— Ὡς γραμματεὺς ἑκατέρας τῶν Ἐπιτροπῶν εἶναι εἰς ἓκ τῶν Ἐπιμελητῶν, ὅστις κρατεῖ βιβλία τακτικά τῶν εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν. Τῇ ἐπιστάσει δὲ ἐνὸς τῶν ἱερέων, διοριζομένου ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ὡς σκευοφύλακος καὶ ὄντος ὑπευθύνου, καταγράφει τὰ ἱερά σκεύη καὶ ἄμφια καὶ τὴν λοιπὴν περιουσίαν τῆς Ἐκκλησίας.

79.— Ἐκατέρα τῶν Ἐκκλησιῶν ἔχει ἰδιαίτερον Ταμεῖον ἐλαίου καὶ κηροῦ.

80.— Ἡ ἐπισκευὴ τῶν ἱερῶν ναῶν ὡς καὶ τῶν παρεκκλησιῶν καὶ τοῦ Νεκροταφείου καὶ πᾶσα ἄλλη δαπάνη ἀφορῶσα ἀγορὰν ἢ ἐπιδιόρθωσιν ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων καὶ μὴ ὑπερβαίνουσα τὰ ἑκατὸν γρόσια, δύναται νὰ γίνῃ ἀμέσως ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἄνω τῶν ἑκατῶν γροσίων τοιαύτη δαπάνη γίνεται μόνον δι' ἀποφάσεως τῆς Δημογεροντίας.

81.— Τὰ ἐν τῷ Ταμεῖῳ τῶν Ἐκκλησιῶν κρατούμενα χρήματα δὲν ὑπερβαίνουνσι τὰ ἑκατὸν γρόσια.

82.— Τὸ χρηματικὸν ποσὸν ἐκάστης Κυριακῆς ἢ ἄλλης ἑορτῆς, καταγραφόμενον ἐν τῷ ἐπὶ τούτῳ βιβλίῳ τῆς Ἐπιτροπῆς, παραδίδεται ἀμέσως τῷ Γενικῷ Ταμίᾳ τῆς Κοινότητος.

83.— Ἡ ἀγορὰ ἐλαίου καὶ κηροῦ καὶ ἄλλων χρειωδῶν γίνεται ὑπὸ τῶν Ἐπιτροπῶν, τῇ συνεννοήσει μετὰ τοῦ Γενικοῦ Ταμίου, χορηγοῦντος τὸ ἀναγκαῖον χρῆμα, λαμβάνοντος τὴν σχετικὴν ἀπόδειξιν.

84.— Ἡ Ἐπιτροπὴ μετὰ τῆς Δημογεροντίας διορίζει τοὺς Ψάλτας, Εὐταξίας, Νεκροθάπτην καὶ πάντα ἄλλον ἔμμισθον ὑπάλληλον τῆς Ἐκκλησίας καὶ παύει αὐτοὺς ἀναλόγως τῶν αἰτιάσεων.

85.— Αἱ πληρωμαὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνεργοῦνται ὅπως καὶ αἱ τῆς Ἐφορείας.

86.— Αἱ Ἐπιτροπαὶ τῶν ἱερῶν ναῶν συνεδριάζουσιν ὁμοῦ κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν ἐν τῷ ἐπὶ τούτῳ Ἐπιτροπικῷ.

Εἰσοδήματα Ἐκκλησιῶν

87.— Εἰσοδήματα Ἐκκλησιῶν εἶναι:

α) Ἡ περιαγωγή τῶν δίσκων.

β) Αἱ ἐκ τῆς πώλησεως κηροῦ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις καὶ τοῖς παρεκκλησίαις εἰσπράξεις.

γ) Ἡ κατ' ἔτος πώλησις τῶν φύλλων τῶν συκομαρεῶν τῶν Ἐκκλησιῶν.

δ) Τὰ ἀφιερώματα καὶ αἱ δωρεαὶ τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν.

ε) Αἱ εἰσπράξεις ἐκ φωταψιῶν κατὰ τὰς στέψεις, βαπτίσεις, κηδείας κ.λ.π., ὅσα κατὰ μὲν ἀνώτατον ὄρον γρόσια ἑκατὸν, κατὰ δὲ κατώτατον γρόσια δέκα.

ζ) Τὰ ἐκ τῆς κατάθεσεως ὄστων ἐν τῷ Κοιμητηρίῳ λαμβανόμενα ὡς δικαίωμα γρόσια πέντε

η) Αἱ ἐξ ἐλαίου καὶ βομβυκίων εἰσπράξεις.

88.— Ὁ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν περιφερόμενος ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις δίσκος, ὡς καὶ ὁ ἀντὶ κολλύθων προσφερόμενος σίτος, διανέμονται τοῖς μᾶλλον πτωχεῖς ὑπὸ τῶν Ἐπιτροπῶν κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

Περὶ Κηροπωλείου

89.— Τὸ πρὸς αὐξήσιν τῶν πόρων τῶν Σχολῶν συσταθὲν κηροπώλιον προμηθεύει πᾶσι τοῖς κατοικοῖς Περάμου καὶ τῶν περιχώρων, εἰ βούλονται, τὸν ἀπαιτούμενον διὰ γάμους, βαπτίσεις, κηδείας, μνημόσυνα καὶ λοιπὰς ἱεροτελεστίας κηρὸν, πάντοτε ἐπὶ ὠρισμένη τιμῇ καὶ πρὸς ὄφελος τῶν Σχολῶν τῆς Κωμοπόλεως.

90.— Ἡ ἐπιστασία τοῦ κηροπωλείου εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς ἔμμισθον ὑπάλληλον, διοριζόμενον ἐπὶ ἐγγυήσει, ἀξιοχρέω ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας καὶ ὄντα ὑπεύθυνον διὰ τὴν διαχείρισιν, παραδίδοντα δὲ κατὰ μῆνα τοὺς λογαριασμοὺς τῇ Δημογεροντίᾳ.

91.— Ὁ ἐν τῷ κηροπωλείῳ καταναλισκόμενος κηρὸς ζυγιζόμενος παραδίδεται τῷ κηροπώλῃ ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἐκκλησιῶν. Εἰς οὐδεμίαν δὲ οδὸς δύναται νὰ προβαίη ἀγορὰν ἀκατεργάστου ἢ κατειργασμένου κηροῦ.

92.— Ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς ἡ χρῆσις κηροῦ ξένης προελεύσεως, καθ' ἀπάσας τὰς ἱεροτελεστίας, τοῖς δὲ ἱερεῦσιν ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ, τὸ καθήκον τοῦ ἐπιτηρεῖν πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς διατάξεως ταύτης.

93.— Ἐὰν ἐγκριθῇ ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας ἐκχωρεῖται τὸ Κηροπώλιον εἰς ἐκμισθωτήν.

94.— Ἡ ἐκμίσθωσις τοῦ Κηροπωλείου γίνεται διὰ πλειοδοσίας ὑπὸ ὄρους, οὗς ἢ ἐπὶ τούτῳ γινομένη πράξις ὀρίζει.

Ὁ παρῶν Κανονισμὸς συνταχθεὶς ὑπὸ Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τούτῳ ἐκλεγείσης καὶ ἐγκριθεὶς ἐν Γενικῇ Συνελεύσει τῶν πολιτῶν, ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ Κυριάρχου Μητροπολίτου Κυζίκου.

Ἐν Περάμῳ τῇ 10ῃ Μαΐου 1910.

Ἡ μισοτελειωμένη ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν, ὅπως προβάλλει πάνω ἀπὸ τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ.

(Φωτογραφία πρὸ τοῦ 1911)

ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

Η ΠΕΡΑΜΟΣ διατηρούσε δύο ένοριακές εκκλησίες: του 'Αγίου Δημητρίου, στο ανατολικό τμήμα του χωριού, και του 'Αγίου Γεωργίου στο δυτικό.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ 'Αγίου Δημητρίου ἦταν κτισμένη στήν ἀνατολική μεριά τοῦ Ρέμα, στήν πλατεία, κοντά στο Μεγάλο Πηγάδι καί τόν Μεγάλο Πλάτανο, σέ ἀπόσταση ἴσαμε ἑκατό μέτρα ἀπό τήν ἀκροθαλασσιά. Ἦταν ἕνα κτίσμα πέτρινο μέ σκεπή ἀπό κεραμίδια, χωρίς τροῦλλο. Πότε κτίσθηκε κανεῖς δέν μπορούσε νά ξέρη. Ἐνα ὑπόστεγο, ὁ σαγιᾶς, σκέπαζε τήν εἴσοδο τῆς ἐκκλησίας. Στ' ἀριστερά τοῦ ὑπόστεγου μιᾶ πόρτα ἔβγαινε στόν γυναικωνίτη πού ἔπιανε τή μισή πρόσοψη τῆς ἐκκλησίας. (Τό ἄλλο μισό ἦταν ὁ σαγιᾶς). Μιά πέτρινη σκάλα ἀνέβαινε στο ὑπερῶο τοῦ γυναικωνίτη. Σ' ὄλο τὸ πλάτος του, πού ἔβλεπε μέσα στόν κυρίως ναό, ἕνα ξύλινο καφασωτό ἔκλεινε τή θέα σ' ὄσους ἦταν κάτω. Αὐτό τὸ καφασωτό διατηρήθηκε ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια. Ἦταν ἕνα ξεχωριστό γνώρισμα ἀπό τὰ παλιὰ χρόνια καί δέν τὸ χάλασαν. Τὸ κάτω μέρος τοῦ γυναικωνίτη, στο ἰσόγειο, ἦταν ἀνοιχτό.

Στό βάθος τοῦ σαγιᾶ ἦταν ἡ κεντρική πόρτα πρὸς τὸ δεξιὸ μέρος τοῦ ναοῦ. Ὅπως μπαίνουμε, μιᾶ σειρὰ ἀπὸ στασίδια σχημάτιζαν ἕνα διάδρομο πού τελείωνε ἔμπρὸς στή δεξιά μικρὴ πόρτα τοῦ Ἱεροῦ.

Ἀριστερά ἀπ' αὐτόν τόν διάδρομο ἦταν ὁ σωλέας (τὸ ἀνοιχτό μέρος τοῦ ναοῦ). Ἐμπρὸς στο ἀνοιγμα τοῦ ἰσόγειου γυναικωνίτη, ἦταν τὸ παγκάρι καί συνέχεια κολλημένα στόν τοῖχο, τῆς βορεινῆς πλευρᾶς τῆς ἐκκλησίας, μιᾶ σειρὰ ἀπὸ στασίδια πού τελείωναν στο ἀριστερὸ ἀναλόγιο. Δεξιά, στή θέση τοῦ Δεσποτικοῦ, ἕνα πέτρινο ἀνάβαθρο μέ δυὸ σκαλοπάτια χωρίς θρόνο. Πάνω στὰ σκαλοπάτια καί στο ἀνάβαθρο αὐτὸ ἀράδιαζαν τοὺς δίσκους μέ τὰ κόλλυβα («τὰ σπερνὰ») καί τίς προσφορὲς πού ἔφεραν οἱ ἑνοριῖτες. Ἀμβώνα δέν εἶχε, οὔτε χρειάζοταν μέσα στόν μικρὸ σχετικὰ χώρο τῆς ἐκκλησίας. Συνέχεια ἀπὸ τὸ ἀνάβαθρο τοῦ Δεσποτικοῦ ἦταν τὸ δεξιὸ ἀναλόγιο.

Τὸ τέμπλο καί ἡ Ὁραία Πύλη, ἀπὸ ξύλο σκαλιστὸ σέ σχήματα ἀμπε-

λόφυλλον και σταφυλιών, διατηρούσαν ακόμα κάποια ίχνη από το αρχικό χρώσωμά τους, και πάνω από τα δυο αναλόγια δυο σκαλιστοι δράκοντες ήταν κι αυτοί κατάμαυροι και μισοφαγωμένοι από την πολυκαιρία.

Στο τέμπλο πολύ παλιές εικόνες του Χριστού, της Παναγίας, του Ίωάννου Προδρόμου, του Αγίου Δημητρίου και του Αγίου Μηνᾶ και στη μικρή πόρτα του Ίερού, ολόσωμος ο Αρχάγγελος Μιχαήλ, έργο νεώτερο του ιδιόρρυθμου Περαμιώτη άγιογράφου, του Χ' Αναστάση Τσαγανιά, που είχε στολίζει τα τελευταία χρόνια όλες σχεδόν τις εκκλησίες των χωριών της Χερσονήσου. Εικόνες από το χέρι του Τσαγανιά σώζονται σε πολλά Περαμιώτικα σπίτια.

Έξω από το μοναδικό παράθυρο του υπερώου του γυναικωνίτη, στην πρόσοψη, ήταν κρεμασμένο από τα ξύλα της σκεπής ένα σιδερένιο σήμαντρο και από εκεί έβγαιναν και το χτυπούσαν μ' ένα ξύλινο σφυρί.

Όλη η εμφάνιση της εκκλησίας ήταν πολύ φτωχική, ιδιαίτερα απ' έξω. Φαινόταν σαν να ήθελαν να την κρύψουν από τα μάτια του κόσμου.

Το σήμαντρο διατηρήθηκε και αυτό ως τα τελευταία χρόνια που κάηκε η εκκλησία στη μεγάλη φωτιά του 1915.

Η ένοριακή εκκλησία του Αγίου Γεωργίου ήταν κτισμένη στο επάνω μέρος της δυτικής συνοικίας, σε μιᾶ πάροδο δεξιά από τον ίσιο κάθετο δρόμο που ξεκινούσε από τη Σκάλα (την κεντρική αποβάθρα).

Ήταν ένα κτίσμα πέτρινο, νεώτερο, σε ρυθμό βασιλικής, χωρίς τρούλο. Αρχικά ευρύχωρη, είχε εκτός από την κυρία είσοδο και δύο άλλες εισόδους, από τις πλάγιες πλευρές. Ήταν μιᾶ σύγχρονη εκκλησία με Δεσποτικό, με άμβωνα, με πολυελαίους, με μπρούτζινα μανουάλια κ.λ.π. Εκεί γινόταν οι δοξολογίες στις επίσημες μέρες, εκεί λειτουργούσε και ο Δεσπότης όταν επισκέπτονταν την Πέραμο.

Αυτή η εκκλησία δεν ήταν η αρχική. Είχε ξανακτισθῆ ύστερα από τη φωτιά που κατέστρεψε ένα μεγάλο μέρος από τη δυτική συνοικία και μαζί με τα σπίτια και την παλαιότερη αυτή εκκλησία. Ο Γεώργιος Κούζος, στην έκθεσή του στον Φιλολογικό Σύλλογο Κωνσταντινουπόλεως, αναφέρει μιᾶ μεγάλη φωτιά που έγινε τον Ίούλιο του 1873 και «κατέστησε γυμνητευούσας και άστέγους υπέρ τὰς 300 οικογενείας».(¹)

Πάνω στο Κάστρο, πίσω από το Παπαδοπούλειο Παρθεναγωγείο, υπήρχε μιᾶ ακόμα πολύ παλαιά εκκλησία, του Αγίου Γεωργίου του Βουλγαροράκη ἢ του Κάστρου, όπως τη λέγαμε και με τις δυο ονομασίες της.

Ήταν ένα κτίσμα πέτρινο, χωρίς κανένα ρυθμό. Ή σκεπή, στρωμένη

1) Έκθεση Γ. Κούζου πρὸς τὸν Φιλολογικὸ Σύλλογο Κωνσταντινουπόλεως — Περιοδ. Σύγγραμμα Φιλολογικοῦ Συλλόγου, τόμος ΙΕ', μέρος Α', 1880—81.

μέ κεραμίδια, άκουμπούσε στους χοντρούς πέτρινους τοίχους, αλλά στηριζόταν και σέ διάμεσους μεγάλους, στρογγυλούς στύλους, πού τήν έδεναν στερεά άπ' όλες τίς μεριές. Τα παράθυρα είχαν χοντρές σιδεριές και ή κεντρική, μοναδική πόρτα, καμωμένη μέ χοντρά σταυρωτά σανίδια χωρίς κανένα έξωτερικό στολίδι, έδινε τήν έντίπωση σιγουριάς και άσφαλείας. Στο έσωτερικό δέν σώζονταν κανένα σημάδι φροντισμένης εργασίας. Στο άπλό ξύλινο τέμπλο της οί συνηθισμένες εικόνες, όλες παλιές. 'Ανάμεσα σ' αυτές και ή εικόνα του 'Αγίου Γεωργίου και κάτω άπ' αυτή, για νά είναι προχειρη στο προσκύνημα, μιá μικρότερη εικόνα του 'Αγίου άσημωμένη.

Ποιός ήταν αυτός ό Βουλγαράκης και γιατί δόθηκε στην έκκλησία αυτό τό όνομα κανείς δέν ήξερε νά μάς πη. 'Ισως κάποιος Βουλγαράκης νά είχε έλθει άπό τήν 'Ανατολική Ρωμυλία ή τή Θράκη —έτσι έλεγαν όσους έρχονταν άπ' αυτά τά μέρη— και νά έκτισε τήν έκκλησία είτε σαν πρωτομάστορης, είτε σαν χορηγητής, και άπ' αυτή τήν αίτία νά έδωσαν τό όνομά του στην έκκλησία.

'Η έκκλησία αυτή στα παλαιότερα χρόνια —έμεις δέν τά φθάσαμε— λειτουργούσε σαν ένοριακή έκκλησία. 'Υστερα έμεινε σαν παρεκκλήσι. 'Όταν στα 1915 ή φωτιά σάρωσε όλα τά σπίτια του χωριού και μαζί μ' αυτά και τίς δύο ένοριακές έκκλησίες του 'Αγίου Δημητρίου και του 'Αγίου Γεωργίου, τότε τήν ξανάνοιξαν και τή λειτουργούσαν σαν μοναδική ένοριακή έκκλησία ως τίς τελευταίες ήμέρες του σηκωμού στα 1922.

'Ηταν ή μόνη πού γλύτωσε άπό τή φωτιά μαζί μέ τό Παπαδοπούλειο και καμμιά δεκαριά σπίτια γύρω στο Κάστρο.

'Η μεγάλη εικόνα του 'Αγίου Γεωργίου, πού ήταν στο τέμπλο, βρίσκεται τώρα στον ναό του 'Αγίου Γεωργίου στη Νέα Πέραμο Μεγαρίδος. Τήν ήμέρα του σηκωμού του χωριού τήν είχε πάρει και τή έφερε μαζί του στη Νέα Πέραμο ένας Περαμιώτης ψαράς, ό Δημητρός Λιώτας. 'Από αυτήν τήν εικόνα, πού ήταν ένα ιερό κειμήλιο άπό τό παλιό μας χωριό, ώνομάσθηκε και ή έκκλησία πού κτίσθηκε στα 1926 στη Νέα Πέραμο «'Αγιος Γεώργιος», σαν συνέχεια τής ιστορίας άπό τήν γενέτειρα.

Τό άλλο μικρό εικόνισμα τό άσημωμένο δέν βρέθηκε' ίσως κάπου νά βρίσκεται, σέ κανένα Περαμιώτικο σπίτι, όπου θά τό κρατάνε σαν οικογενειακό φυλαχτό. 'Όπου όμως και άν βρίσκεται, άν σώζεται ακόμα, θά πρέπει νά παραδοθή στην έκκλησία του 'Αγίου πού του άνήκει. Θά είναι κριμα νά χαθη.

Πίσω άπό τήν Καινούργια Βρύση και σέ αρκετή άπόσταση άπ' αυτήν, στο κέντρο τής Μεγάλης Πλατείας πού άπλώνεται στη δεξιά μεριά του μεγάλου κάθετου δρόμου, ύψώνεται τό επιβλητικό σέ όγκο και σέ όμορφιά κτίριο τής έκκλησίας των **Γαξιαρχών**, πού δέν προφθάσαμε νά τή χαρούμε τελειωμένη. 'Η θεμελίωσή της έγινε μέ συνεισφορά όλων των κατοίκων, σέ

χρήματα, χρυσαφικά, λάδι από τή σοδειά τους, ακόμα και σέ αυγά από τίς πιό φτωχές χήρες.

Ό πόθος όλων ήταν νά κτίσουν μιὰ ἐκκλησία μεγάλη και φανταχτερή, πού νά τήν καμαρώνουν οί Περαμιώτες και νά τή ζηλεύουν οί ξένοι. Παρ' όλα αυτά όμως οί δυνατότητες τών κατοίκων δέν έφταναν για νά φέρουν σέ πέρας ένα τέτοιο μεγάλο έργο. Και τότε ό άείμνηστος Χριστάκης Τσιτσιώνης, από τούς άρχοντας του χωριού, άνειπιός του Πατριάρχου Νικοδήμου τών Ίεροσολύμων, άνέλαβε μιὰ μεγάλη περιοδεία στη Ρωσία και στά 1888 έγγύρισε στην Πέραμο με σημαντικό ποσό σέ χιλιάδες χρυσές λίρες. Με αυτά τά χρήματα έκτίσθησαν τότε ή έξωτερική τοιχοποιία και τά έσωτερικά χωρίσματα και μπήκε και ή σκεπή. Έτσι ύψώθηκε στο κέντρο του χωριού, τό επιβλητικό σέ όγκο και σέ όμορφιά κτίριο τής εκκλησίας τών Ταξιαρχών.

Όταν μπαίνοντας στο χωριό φτάναμε στά τελευταία ύψώματα, τό πρώτο πού βλέπαμε ήταν ή σκεπή τών Ταξιαρχών με τά κατακόκκινα καινούργια γαλλικά κεραμίδια, πού έξείχε πάνω από τίς σκεπές τών γύρω σπιτιών σαν κορόνα και σκέπη όλου του χωριού. Τό ίδιο έβλεπαν και όσοι έμπαιναν στο λιμάνι από τή θάλασσα.

Στην άρχή τήν καινούργια αυτή εκκλησία τή λέγαμε «Η Παναγία». Έότερα καταλήξανε στην άπόφαση νά τήν όνομάσουν «τών Ταξιαρχών». Στά 1907 είχε ιδρυθή στην Πόλη από τούς Περαμιώτες τής πρωτεύουσας ή «Αδελφότης τών Περαμίων ό Ταξιάρχης», με σκοπό μεταξύ άλλων και τήν άποπεράτωση τής εκκλησίας. Γιατί έγινε αυτή ή άλλαγή του όνόματος δέν μπορέσαμε νά εξακριβώσουμε. Όπως άκουσα από παλιούς, δέν βρήκαν οσοστό νά γίνη και δεύτερη εκκλησία τής Παναγίας μέσα στο χωριό, μιὰ πού ή Πέραμος είχε τήν εκκλησία τής Παναγίας τής Φανερωμένης, πού τή θεωρούσε δική της και προστάτιδα του χωριού.

Δέν προφθάσαμε νά τή δούμε τελειωμένη. Όταν ήλθε στο χωριό, τό 1911, για τή θεμελίωση του Σχολείου πάνω στο Κάστρο ό άείμνηστος Μικές Παπαδόπουλος, οί προϋχοντες του χωριού τον έφεραν νά δή τήν εκκλησία. Έφιηθος τότε, είχα τρυπώσει κι' εγώ μέσα. Άνεθήκαμε τίς σκάλες του γυναικωνίτη και θαύμαζα τήν άπλα και τήν έσωτερική όμορφιά του ναού. Παράλληλα δέν χόρταινα νά βλέπω τό επιβλητικό παράστημα του Μικέ. Σέ μιὰ στιγμή πού κουβέντιαζε με τούς δημογέροντες τον άκουσα νά λέη: «Άς τελειώσουμε πρώτα με τό σχολείο και ύστερα βλέπουμε και για τήν εκκλησία». Είχε βάλει στο νοϋ του νά αναλάβη κι' αυτό τό έργο. Άλλά δέν ήταν γραφτό νά τελειώσει ό Ταξιάρχης. Ένα χρόνο ύστερα από τά έγκαίνια του Παπαδοπουλείου άρχισάν οί διωγμοί και ύστερα οί πόλεμοι. Και ό μεγάλος αυτός άνθρωπιστής, ό λεβέντης τό σώμα και τήν ψυχή Μικές Παπαδόπουλος χάθηκε στον βυθό του Άτλαντικού με τον τορπιλισμό τής «Λουζιτανίας» τον Μάιο του 1915.

ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΕΞΩΚΚΛΗΣΙΑ

Ἡ Πέραμος εἶχε πολλὰ παρεκκλήσια καὶ ἐξωκκλήσια. Παρεκκλήσια λέγαμε ὅσα ἦταν μέσα στὸ χωριὸ καὶ ἐξωκκλήσια ὅσα ἦταν στὶς ἀγροτικὲς περιοχὲς καὶ γενικὰ ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό.

ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ἄγιος Νικόλαος τοῦ Σχολείου: Δίπλα στὸ παλιὸ Σχολεῖο.

Ἄγιος Γεώργιος τοῦ Βουλγαράκη τοῦ Κάστρου: Ὑστερὰ ἀπὸ τὴ φωτιά τοῦ 1915 λειτουργοῦσε ὡς ἐνοριακὴ ἐκκλήσια.

Ἄγιος Νικόλαος τὰ Τσαγανάκια: Στὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τοῦ ὁμώνυμου ὄρου. Ἦταν πολὺ κοντὰ στὸ χωριό, γι' αὐτὸ τὸν ἀναφέρουμε στὰ παρεκκλήσια. Στὰ παλιὰ χρόνια ἦταν ἐκεῖ καὶ μνήματα.

Ἄγια Παρασκευὴ καὶ Ἄγιος Παντελεήμονας: Συνεχόμενα καὶ τὰ δύο στὴ βόρεια πλευρὰ τῶν σπιτιῶν τοῦ χωριοῦ, ἀνατολικά ἀπὸ τὸ Ρέμα.

Παναγία τ' Ἀμπέλια: Στὴ βορεινὴ ἄκρη τοῦ χωριοῦ, δυτικὰ ἀπὸ τὸ Ρέμα.

Ἄγιος Ἰωάννης: Συνέχεια, ἀνάμεσα στὸ Βρυσάκι τοῦ Ἁγιαννοῦ καὶ τὸ Κοτρῶνι.

Ἄγιος Κωνσταντῖνος: Πιο δυτικά, στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ.

Ἄγια Ἄννα (ἢ Ἁγιανάνα): Στὴ βορεινὴ ἄκρη τοῦ χωριοῦ, ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ δρόμο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴ Σκάλα γιὰ τὸν Ἅγιο Γεώργιο.

Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος: Καὶ τὰ δύο πάνω στὸ λόφο τοῦ Χριστοῦ, ὅπου καὶ τὰ μνήματα.

ΕΞΩΚΚΛΗΣΙΑ

Τοῦ Προφήτη Ἡλία (ὁ Ἁηλιᾶς ὁ κοντινός): Πάνω καὶ πίσω ἀπὸ τ' ἀλώνια τοῦ Ἁηλιᾶ, ὅπου γινόταν ἡ παλαιόφτρα.

Ἄγιος Ἀθανάσιος: Πάνω ἀπὸ τὸ Κοτρῶνι καὶ τὴν Προβατήσια Ἀγέλη.

Ἄγιος Γεώργιος στὶς Λάφνες: Στὸν ἐπάνω δρόμο καὶ στὰ σύνορα τῆς Μηχανιώνας.

Ἄγια Παρασκευὴ: Στὴν ὁμώνυμη ἀγροτικὴ περιοχὴ.

Ἄγιος Κωνσταντῖνος: Στὴν ἴδια περιοχὴ.

Ἅγιοι Ἀνάργυροι (οἱ Ἀναργύρ): Στὴν ὁμώνυμη περιοχὴ πάνω ἀπὸ τὴν Ἁγία Παρασκευή.

Ἅγιος Ἰωάννης τὰ Χελωνάκια: Στὸ δρόμο καὶ τὰ σύνορα τῆς Διαβατῆς. Στὴ μνήμη τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἀποκεφαλιστοῦ 29 Αὐγούστου γινόταν μεγάλο προσκύνημα. Ἐτρέχαν στὴ χάρη του ὅσοι ὑπέφεραν ἀπὸ θέρμες (έλονοσία).

Τοῦ Προφήτη Ἡλία (ὁ Ἀηλιᾶς ὁ μακρινός): Στὸ δρόμο καὶ στὰ σύνορα τοῦ Καστελιοῦ.

Ἅγιος Δημήτριος: Στὸ Μικρόχωριο.

Ἅγιος Ἰωάννης τὰ Δεντράκια: Στὸ δρόμο τῆς Φανερωμένης, πάνω ἀπὸ τὰ Τσαίρια.

Ἅγιος Ἰωάννης τοῦ Καλήντερι: Δεξιὰ καὶ πῶς κάτω ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὰ Δεντράκια.

Ἅγιος Ἰωάννης στοῦ Κόλ'(η) τὸ Ρ'μάνι.

Ἅγιος Ἰωάννης στὸ Λόγγο.

Ξεκινώντας ἀπὸ τὸ χωριὸ πρὸς τὰ δυτικά συναντοῦμε τὰ παρακάτω παραλιακὰ ἐξωκλήσια.

Τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (τὸ Ἀηρνέμα): Στὸ ὁμώνυμο λιμανάκι.

Ἅγιοι Θεόδωροι: Στὸ Κούλιμανι.

Ἅγιος Γώργιος: Στὸ Πιθάρι.

Ἅγιος Μερκούριος: Στὴ Θανάσaina.

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ

Σὲ μιάμιση ὥρα ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Πέραμο, ὅταν κατηφορίζοντας ἀπὸ τὸν γρανιτένιο ὄγκο τῶν βουνῶν τοῦ Ἀράπη περάσουμε στὰ τελευταῖα χαμηλὰ ὑψόμενα, ξανοίγεται ἐμπρὸς μας, ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς δασωμένες βουνοπλαγιῆς τοῦ Δινδύμου καὶ τοῦ Ὄρους τῶν Ἄρκτων, μιὰ καταπράσινη κοιλάδα μὲ τρεχούμενα νερά, ἀμπέλια, ἡμερα δέντρα καὶ σπαρμένα χωράφια καὶ στὴν βορειοανατολικὴ ἄκρη αὐτοῦ τοῦ ἀληθινοῦ παραδείσου βλέπουμε νὰ ὑψώνεται κάτασπρο καὶ μεγαλόπρεπο τὸ Μοναστήρι τῆς Φανερωμένης.

Τὸ τεράστιο αὐτὸ διώροφο πέτρινο οἰκοδόμημα μὲ τὰ 99 εὐρύχωρα δωμάτια - ξενῶνες γιὰ τοὺς προσκυνητὲς καὶ ἄλλα γιὰ κατοικία καὶ γραφεῖα —τὸ Ἡγουμενεῖον— κλείνει ἀπ' ὅλες τὶς μεριεὶς τὸν μεγάλο περιβόλο τοῦ Μοναστηριοῦ. Ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐξωτερικὴ πόρτα, τὴν Πύλη, στὴ νότια πλευρὰ, μπαίνουμε σὲ μιὰ εὐρύχωρη αὐλὴ στρωμένη μὲ γρανιτόλιθους καὶ προχωροῦμε δεξιὰ στὴν ἐκκλησίαι τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, πὺς πιάνει ὅλη τὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ οἰκοδομήματος. Ὅλα τὰ δωμά-

τια - ξενῶνες ἔχουν παράθυρα πρὸς τὰ ἔξω, καὶ τὰ χαγιάτια (ὁ μέγας διάδρομος ἔμπρὸς ἀπὸ αὐτὰ) βλέπουν μέσα στὴ μεγάλη λιθότρωτη αὐλή.

Μέσα στὴν ἐκκλησία, σὲ ἰδιαίτερο καγκλωτὸ χῶρισμα, φυλαγόταν τὸ θαυματουργὸ εἰκόνημα τῆς Παναγίας. Ἐκεῖ γίνονταν οἱ παρακλήσεις πού θὰ τίς θυμοῦνται οἱ σημερινοὶ παλιοὶ Περαμιῶτες καὶ θὰ ἔχουν πάρει καὶ αὐτοὶ μὲ δέος στὸν καιρὸ τους τὸ εἰκόνημα στὰ χέρια, ἀκουμπισμένο πάνω στὰ πόδια τους ὅπως τὰ εἶχαν ἀπλωμένα ἔμπρὸς, καθισμένοι καταγῆς πάνω σ' ἓνα μικρὸ χαλί.

Ὅλοι μας εἶχαμε τὸ φόβο μὴ μᾶς «χτυπήσῃ» ἡ Παναγία καὶ ὅταν τελείωνε ἡ παράκληση μὲ πόση ἀνακούφιση σηκωνόμαστε καὶ προσκυνούσαμε! Γιατὶ ἦταν γνωστὸ πὼς ἡ Παναγία, ὅταν χτυποῦσε, ἐτάραζε τὸν ἄρρωστο μὲ ἀπανωτὰ δυνατὰ χτυπήματα καὶ πολλές φορὲς μὲ μεγάλη δυσκολία ὁ παπᾶς ἀποσποῦσε τὸ εἰκόνημα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀρρώστου πού, θαρρεῖς, ἐκλείδωναν καὶ δὲν ἄνοιγαν. Αὐτὰ τὰ χτυπήματα ἦταν συχνὰ στοὺς ψυχικὰ ἀρρωστους, πού ἔτρεχαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη στὴ Χάρη τῆς Παναγίας.

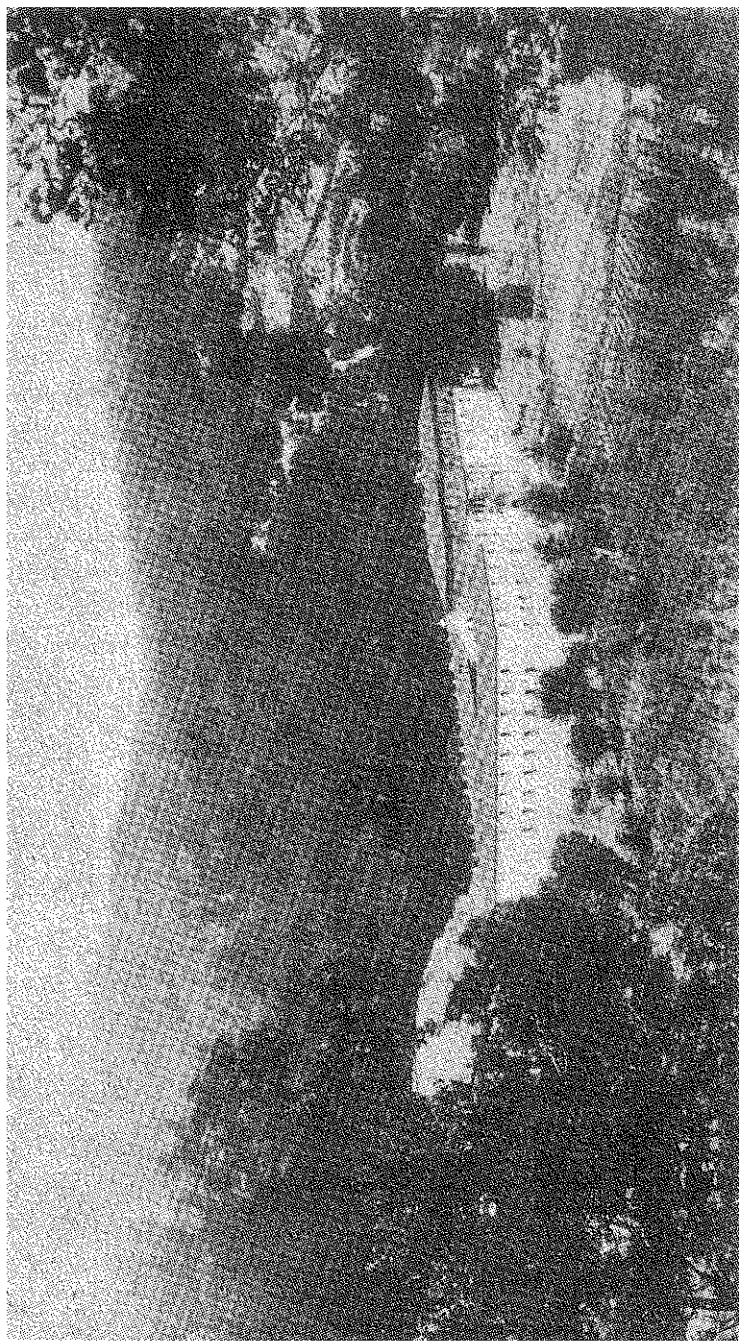
Γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Φανερωμένης μιὰ παράδοση στὴν Πέραμο ἔλεγε πὼς στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια, κάποιοι ξυλοκόποι βρῆκαν πάνω σ' ἓνα δέντρο τὸ εἰκόνημα. Τὸ πῆραν καὶ τὸ ἔφεραν στὴν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ, ἀλλὰ τὸ εἰκόνημα τὴν ἄλλη μέρα χάθηκε καὶ ξαναβρέθηκε στὸν ἴδιο τόπο. Κατάλαβαν τότε πὼς ἡ Παναγία ἤθελε νὰ μείνῃ στὸν τόπο ὅπου πρωτοφανερώθηκε καὶ ἔτσι ἔκτισαν ἐκεῖ μιὰ μικρὴ ἐκκλησία καὶ τὴν ὀνόμασαν «Παναγία ἡ Φανερωμένη». Αὐτὴ τὴν παράδοση τὴν εἶχαν καὶ ἄλλα χωριὰ γειτονικὰ στὸ Μοναστήρι.

Μιὰ ἄλλη παράδοση ἔλεγε πὼς τὸν καιρὸ τῆς εἰκονομαχίας (726 - 842) ἓνας καλόγερος τῆς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Ἄγρου, στὴν ἀνατολικὴ ἀκτὴ τῆς Προποντίδος, κοντὰ στὴν ἐκβολὴ τοῦ ποταμοῦ Ρυνδάκου, γιὰ νὰ γλυτώσῃ τὸ εἰκόνημα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ, τὸ πῆρε καὶ τὸ πέρασε ἀπὸ τὴν ἀντικρυνὴ στεριά τοῦ Καράνταγι στὴν Πέραμο κ' ἀπὸ ἐκεῖ, γιὰ περισσότερη ἀσφάλεια, τὸ μετέφερε στὸ ἐσωτερικὸ, στὴ σημερινὴ τοποθεσία, ὅπου ἔκτισε μιὰ ἐκκλησία.

Αὐτὴ τὴν παράδοση τὴν ἔχω ἀκούσει κ' ἐγώ, πὼς δηλαδὴ τὸ εἰκόνημα τὸ εἶχαν φέρει ἀπὸ τὸ Κουρσλί, ἓνα χωριὸ στὴν ἀντικρυνὴ παραλία τοῦ Καράνταγι, πὺδ πέρα ἀπὸ τὶς Σκαμνιές καὶ τὸν Γιτζέ καὶ γι' αὐτὸ οἱ παλιοὶ Περαμιῶτες ἔλεγαν τὴν Παναγία τὴ Φανερωμένη καὶ «Κουρσλιώτισσα».

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὶς τοπικὲς αὐτὲς παραδόσεις, ἔχομε καὶ μιὰ γραπτὴ μαρτυρία τοῦ Κεδρηνοῦ, Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ τοῦ 12ου αἰῶνος (Κεδρηνὸς σελ. 119 β), πού ἀναφέρει ὅτι: «Ὁ ἐπὶ τοῦ Δινδύμου εἰς τοὺς Ἀργοναύτας ἀποδιδόμενος ἀρχαιότατος ναὸς τῆς θεᾶς Κυβέλης, ἐσώζετο μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος (474 - 491), ὅστις καὶ κατέστησε τοῦτον ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου».

Ἴχνη τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῶν Ἀργοναυτῶν, πού τὸν ἀναφέρουν ὅλοι οἱ

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ

(Φωτογραφία τοῦ 1918)

ΤΟ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΝ ΕΙΚΟΝΙΣΜΑ
ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ

Σήμερα βρίσκεται στον ναό του Ἁγίου Γεωργίου τοῦ
Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ἀρχαίοι ιστορικοί πού ἀσχολήθηκαν με τὴν Κύζικο, δὲν βρέθηκαν ἀπὸ τοὺς νεότερους ἀρχαιολόγους ἐρευνητὲς τῆς περιοχῆς. Συνεπῶς μπορούμε νὰ παραδεχθοῦμε τὴ μαρτυρία τοῦ Κεδρηνοῦ ὅτι ὁ ἴδιος αὐτὸς ναὸς, πού ἦταν ἀφιερωμένος στὴν μητέρα τῶν θεῶν Κυβέλη, ἔχει μετατραπῆ σὲ ναὸ τῆς Θεοτόκου, τῆς μητέρας τοῦ Θεοῦ Χριστοῦ, ὅπως αὐτὸ συνηθίζονταν στὰ πρῶτα χρόνια ὅταν ἐπεκράτησε ὁ Χριστιανισμὸς.

Ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας, σὲ μεγάλο σχῆμα (γύρω στὰ 0,70×1,05 μ.), εἶναι ζωγραφισμένη πάνω σὲ ξύλο καὶ παριστάνει τὴν Παναγία, σὲ μισὸ προφίλ, νὰ κρατᾷ στὸ ἀριστερὸ χέρι τῆς τὸν Χριστὸ - βρέφος. Λένε πὼς εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς εἰκόνες πού ἰστόρησε ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς. Πάντως εἶναι πολὺ παλαιὰ καὶ τὴν εἶχαν περισφιγμένη με ἓνα ἔλασμα γιὰ νὰ μὴ σκορπίση. Στὰ τελευταῖα χρόνια ἦταν σκεπασμένη με ἀσήμι καὶ μόνο τὰ πρόσωπα καὶ τὰ χέρια τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Χριστοῦ ἦταν ἀκάλυπτα.

Τὸ Μοναστήρι δὲν εἶχε καλογήρους παρὰ μονάχα ἓναν παπᾶ πού ἦταν ὁ ἡγούμενος καὶ ἓνα φύλακα (κουρουτζῆ), πού ἔμεναν ἐκεῖ με τὶς οἰκογενεῖς τους καὶ τοὺς ἀνθρώπους πού φρόντιζαν τὰ ζωντανὰ καὶ τὰ κτήματα τοῦ Μοναστηριοῦ. Στὶς ἡμέρες τοῦ ἐορτασμοῦ, τὸν Αὐγουστο, ἐρχόταν ὁ δεῦτερος ἱερεὺς, γιὰ νὰ προλαμβάνουν τὶς παρακλήσεις πού γίνονταν συνέχεια ὅλη τὴν ἡμέρα.

Τὸ θαυματουργὸ αὐτὸ εἰκόνισμα τὸ ἔφερναν συχνὰ στὴν Πέραμο γιὰ νὰ κάμουν μ' αὐτὸ παρακλήσεις ὅσοι δὲν μπορούσαν νὰ πᾶνε στὸ Μοναστήρι, εἴτε γιὰ νὰ κάμουν λιτανεῖα νὰ βρέξῃ, ὅταν στέγνωνε ἡ γῆς, εἴτε γιὰ νὰ εὐλογῆσῃ τὰ ταλιάνια καὶ τὰ καΐκια τῶν ψαράδων, γιὰ νὰ ἔχουν καλὲς ψαριές. Ἦταν ἡ προστάτις τῆς Περάμου καὶ στὴ Χάρη τῆς κατέφευγαν σ' ὅλες τὶς δύσκολες ὥρες. Τὸ ἴδιο ἔφερναν τὸ εἰκόνισμα καὶ στ' ἄλλα χωριά γιὰ τὶς ἴδιες αἰτίες.

Στὰ παλιὰ χρόνια τὸ Μοναστήρι εἶχε λιγοστοὺς ξενῶνες, πρόχειρα ξύλινα παραπήγματα, τὰ χαγιάτια, ὅπως τὰ ἔλεγαν, ὅπου βολεύονταν ὅπως-ὅπως οἱ προσκυνητὲς. Τὸ μεγάλο Μοναστήρι, ὅπως τὸ γνωρίσαμε τὰ τελευταῖα χρόνια, κτίσθηκε γύρω στὰ 1895, ὅταν ὁ τότε ἡγούμενος μοναχὸς Ἀρχάδιος⁽¹⁾, ὕστερα ἀπὸ μιὰ περιοδεία στὴ Ρωσία καὶ στὴν Πόλη, μά-

1) Ἀρχάδιος : Κατὰ κόσμον Ἀντώνιος Βελίκογλου, ἀπὸ τὸν Πύργο τῆς ἐπαρχίας Δέρκων. Ἦλθε στὸ Μοναστήρι με τὸν βαθμὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου στὰ 1882, σὲ ἡλικία 55 ἐτῶν. Γύρω στὰ 1890 ξεκίνησε γιὰ τὴν μεγάλη του περιοδεία στὴ Ρωσία καὶ στὴν Πόλη, ἀπὸ ἧου ἐτόναξε σημαντικὰ ποσά. Με αὐτὰ ἔκτισε τοὺς ξενῶνες, 99 δωμάτια, καὶ ἐνοικίωσε τὸν παλιὸ ναὸ τῆς Παναγίας Φανερωμένης γύρω στὰ 1895. Πάνω ἀπὸ τὴν πέρτα τῆς ἐκκλησίας, στὸ μέσα μέρος, οὐζόνταν ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ ἐπιγραφή «Ἀρχάδιος - Ἀντώνιος, κτήτωρ Παναγίας Φανερωμένης». Ὁ Ἀρχάδιος ἀπεβίωσε εἰς ἡλικίαν 90 περίπου ἐτῶν στὸ Κατάσκοπο, ἧου εἶχε ἀποσυρθῆ καὶ ἐφησύχῃ. Μαζί

ξεφε ένα σημαντικό χρηματικό ποσό. Τὰ ὕλικά, σανίδια, τοῦβλα, κεραμίδια καὶ ἄλλα, ξεφορτώθηκαν στὴν Πέραμο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μέσα σ' ἕνα γενικὸ συναγεμνὸ τῶν Περαμιωτῶν μεταφέρθηκαν στὸ Μοναστήρι. Πολλοὶ Περαμιῶτες, ὅπως μοῦ ἔλεγαν, δούλεψαν καὶ οἱ ἴδιοι στὸ κτίσιμο. Ὡς καὶ τὰ παιδιὰ σήκωναν ὄσα σανίδια μπορούσαν στὰ χέρια καὶ στὸν ὄμο καὶ τὰ κουβαλοῦσαν γιὰ τὴ Χάρη τῆς Παναγίας. Τὸ ἴδιο βοήθησαν καὶ οἱ Λαγκαδιῶτες. Ἔτσι κτίσθηκαν οἱ ξενῶνες μὲ τὰ 99 δωμάτια καὶ ἀπὸ τότε ἄρχισε ἡ μεγάλη κίνηση στὸ Μοναστήρι.

Ἡ φήμη τῶν θαυμάτων τῆς Παναγίας εἶχε πιά ξεπεράσει τὰ ὄρια τῆς ἐπαρχίας Κυζίκου. Χιλιάδες προσκυνηταὶ ἀπὸ τὴν Πόλη, μὲ ἰδιαίτερα ἔκτακτα βαπόρια, ἔφταναν στὴν Πέραμο ἀπὸ τὰ μέσα Αὐγούστου καὶ ἀπὸ ἐκεῖ συνέχιζαν μὲ τ' ἄλογα γιὰ τὸ Μοναστήρι. Καὶ ὅλες αὐτὲς τὶς ἡμέρες τοῦ Αὐγούστου ἡ Πέραμος ἦταν ξεσηκωμένη σ' ἕνα ἀδιάκοπο ἑορτασμὸ, τὸ μεγάλο καὶ ξακουστὸ πανηγύρι τῆς Φανερωμένης, ποῦ ἄρχιζε ἀπὸ τὶς 15, ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως, κορυφώνονταν στὶς 23, τὰ «ἐννιάμερα» τῆς Παναγίας καὶ διαρκοῦσε ὡς τὸ τέλος τοῦ Αὐγούστου.

Τὸ τελευταῖο πανηγύρι στὴν Πέραμο ἦταν τοῦ Αὐγούστου 1921. Ἡ ἑλληνικὴ σημαία κυμάτιζε πάνω στὸ Διοικητήριον —τὸ παλιὸ Κονάκι— καὶ ὄλα ὄσα εἶχαν τραθήξει οἱ Περαμιῶτες στὰ χρόνια τοῦ πολέμου, ἡ φωτιά, ἡ ἔξορία, οἱ θάνατοι, ὄλα εἶχαν ξεχαστῆ μέσα στὸ παραλήρημα τῆς χαρᾶς γιὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ποιὸς νὰ τῷλεγε πὼς τὸν ἄλλο χρόνο, τὶς ἴδιες μέρες τοῦ Αὐγούστου, οἱ Περαμιῶτες συναγμένοι στὴν παραλία θὰ περιμέναν τὸ πλοῖο τῆς σωτηρίας, ποῦ θὰ τοὺς ἔσωζε ἀπὸ τὴ σφαγή!...

Ὅταν ἦλθε τὸ πλοῖο, οἱ Περαμιῶτες ἔστειλαν νὰ σηκώσουν τὸ εἰκόνημα γιὰ νὰ τὸ σώσουν, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἡγούμενος τὸ εἶχε στείλει στὴν Ἀρτάκη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μεταφέρθηκε στὴν Πόλη καὶ παραδόθηκε στὰ Πατριαρχεῖα. Τώρα ἡ ἱστορικὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας Φανερωμένης βρῖσκεται μέσα στὸν Πατριαρχικὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, «καρφωμένη», κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἔκφραση, δηλαδὴ τοποθετημένη ἀμετάθετα.

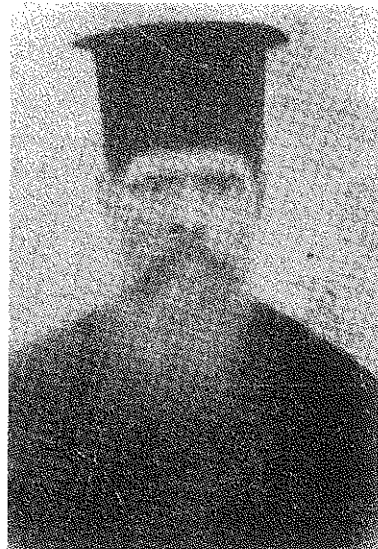
μὲ τὸν Ἀρκάδιο ἦλθαν στὸ Μοναστήρι καὶ ἐγκαταστάθηκαν καὶ διὰ ἀνήφια του, ὁ Νικολάκης καὶ ὁ Γιώργης Βελίκογλου. Ὁ Νικολάκης ἔμεινε ἀνύπαντρος. Ὁ Γιώργης παντρεύτηκε στὴν Πέραμο τὴν Περμάθω, ἀδελφὴ τοῦ Δημοσθένη Μαραγκοῦ, καὶ ἔμεινε ἐκεῖ μὲ τὸ ἐπώνυμο Πυργιώτης. Ἀπὸ νέος πέρασε τὰ περισσότερα χρόνια του ὡς «κουρουτῆς» (φύλακας) τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἔλεγαν «τῆς Παναγίας τὸ παιδί». Παιδιὰ τοῦ Γιώργη ὁ Ἀντώνης, ὁ Φώτης, ἡ Ἀγγελικὴ καὶ ἡ Σουλτάνα. Γεννήθηκαν καὶ μεγάλωσαν στὴν Πέραμο. Ὁ Ἀντώνης παντρεύτηκε τὴν Εὐχαρία, κόρη τοῦ ἱερέως Παπᾶ Ἀλέξη ἀπὸ τὸ Καστέλι καὶ ἡγούμενου τότε τῆς Φανερωμένης. Μένει τώρα στὴ Ν. Πέραμο Καβάλας. Καὶ τὰ ὄσα παιδιὰ τοῦ Γιώργη εἶχαν μεγάλη κλίσση στὰ μουσικὰ ὄργανα ὅπως καὶ ὁ πατέρας τους καὶ ἦταν περιζήτητοι στὰ πανηγύρια. Τὶς πληροφορίες γιὰ τὸν Ἀρκάδιο μᾶς τὶς ἔδωσε ὁ βαπτιστικὸς του Ἀντώνης Πυργιώτης.

Παπᾶ - Κωνσταντῖνος, Πρωθιε-
ρεὺς ἐνορίας Ἁγίου Γεωργίου.

Ἀναστάσιος Μπαρούτης - Παπα-
χατζῆς, Πρωθιερεὺς τῆς ἐνορίας
Ἁγίου Δημητρίου.

Παπασκαρλάτος
Ἱερεὺς Ἁγίου Γεωργίου.

ΟΙ ΙΕΡΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

Τὰ τελευταῖα χρόνια, μετὰ τὸ 1900, πὸν τὰ ζήσαμε οἱ σημερινοὶ ἡλικιωμένοι πὰ Περραιμῶτες, ἐφτάσαμε στὴν Πέραμο ἑπτὰ ἱερεῖς στὶς δυὸ ἐνοριακῆς ἐκκλησίαις.

ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

1. Παπα - Μανώλης: Ἀπὸ τοὺς πὸ μορφωμένους ἱερεῖς τῆς Περράμου. Ἐξῆσε πάνω ἀπὸ 90 χρόνια καὶ ὡς τὰ τελευταῖα διατηροῦσε ἐξαιρετικὴ διαύγεια πνεύματος καὶ ὄραση νέου ἀνθρώπου. Δὲν χρησιμοποίησε ποτὲ ματογυάλια. Ἀπὸ τὰ 1900 εἶχε τραβηχθῆ ἀπὸ τὴν ἐνεργὸ ὑπηρεσία. Ἐπήγαινε μόνο νὰ διάβάση καμμιάν εἰδή στὰ σπίτια καὶ νὰ λειτουργήσῃ κανένα κοντινὸ ἐξωκκλήσι.

2. Παπα - Χατζῆς Ἀναστάσιος Μπαρούτης: Σεβάσμιος καὶ αὐστηρὸς. Ὡς ἐξομολόγος καὶ πνευματικὸς σύμβουλος ἦταν ὁ δίκαιος καὶ ὁ σοφὸς κριτὴς στὶς διαφορῆς τῶν ἐνοριτῶν. Ὡς πρωτόπαπας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐτίμησε τὸ ἀξίωμα του καὶ τιμήθηκε ἀπὸ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Περράμου.

3. Παπα - Δημητράκης Νταντίτσκος.

4. Παπα - Παναγιώτης Τσιλιλιῆς: Καὶ οἱ δύο νεώτεροι, ἀπλοὶ καὶ ἐνάρετοι ἱερεῖς ἦσαν ἀγαπητοὶ ἀπὸ τοὺς ἐνοριτάς των.

ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

1. Παπα - Κωνσταντῖνος: Γυῖος τοῦ Παπαρηγόρακη, ἐκκληρονόμησε ἀπὸ τὸν πατέρα του τὴν πίστη καὶ τὴν ἀφοσίωση στὸ ἱερατικὸ σχῆμα. Ὡς πρωθιερεὺς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐτίμησε τὸ ἀξίωμα του καὶ κατέκτησε τὴν ἀγάπη τῶν ἐνοριτῶν του.

2. Παπα - Σκαρλάτος: Χειροτονήθηκε ἱερεὺς στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Κυζίκου Νικόδημο καὶ τοποθετήθηκε στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἱεράτευσε ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του. Ἀφῆκε τὴν ἀνάμνηση καλοῦ καὶ εὐσεβοῦς ἱερέως.

3. Παπα - Γιάννης Κέντζος: Ἀγρότης καὶ ψαράς στὴ νεότητά του, διατήρησε καὶ ὡς ἱερεὺς τὴ νεανικὴ του ζωτικότητα. Ἐνθερμος πατριώτης ἐπλασιόσσε μὲ τὸ ὄπλο στὸ χέρι τὸν Ἱερὸ Λόχο τῶν Περραιμωτῶν κατὰ τὴν ἀπελευθέρωση στὰ 1920.

4. Παπα - Νικόλας Σιδερόπουλος (Παπακαλαϊτζής): Στα τελευταία χρόνια, μετά το 1911, όταν είχαν αραιώσει οι τάξεις των ιερέων με τον θάνατο των περισσότερων από όσους αναφέραμε, τοποθετήθηκε στην εκκλησία του Ἁγίου Γεωργίου. Νέος, καλλίφωνος και με ἐπαρκῆ ἱερατικὴ μόρφωση, εἶχε κατακτήσει τὴν ἐκτίμηση καὶ τὴν ἀγάπη τῶν κατοίκων. Ὑπηρετήσε ὡς τὰ τελευταία χρόνια τοῦ σηκωμοῦ τῆς Περάμου καὶ ὅταν, μαζί με τοὺς ἄλλους Περαμίους, κατέφυγε στὰ 1922 στὴν Καβάλα, διωρίσθηκε ἱερεὺς στὴν ἐκεῖ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Παύλου.

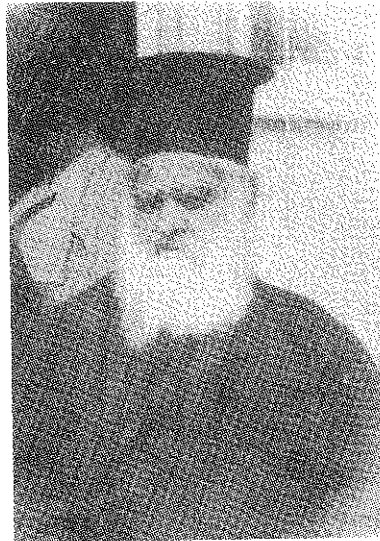
5. Παπα - Χριστάκης Τσιντσώνης: Ἀνεπίδωκ τοῦ Πατριαρχοῦ Ἱεροσολύμων Νικοδήμου. Ἀρχικῶς ὑπηρετήσε σὲ ἀνώτερη θέση τῶν Πατριαρχείων Ἱεροσολύμων. Ἀργότερα ἐγκαταστάθηκε ὀριστικὰ στὴ γενέτειρά του Πέραμο, ὅπου προσέφερε μεγάλες ὑπηρεσίες καὶ με τὴ δραστηριότητά του συνετέλεσε στὴν ἀνέγερση τῆς οἰκοδομῆς τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς Παναγίας ἢ Ταξιαρχῶν. Προτοῦ ἀκόμα χειροτονηθῆ, διετέλεσε ἐπὶ πολλὰ χρόνια Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος τοῦ Μητροπολίτου Κυζίκου στὴν Πέραμο. Χειροτονήθηκε ἱερεὺς σὲ ὠριμὴ ἡλικία καὶ ἱεράτευσε στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀργότερα, μετὰ τὸν ἐκπατρισμό τῆς Περάμου, ἐγκαταστάθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε. Κάτοχος ἀρίστης μορφώσεως καὶ χριστιανικοῦ ἠθους ἀφῆκε λαμπρὰς ἀναμνήσεις. Γυιὸς του ὁ διακεκριμένος ἐπιστῆμων γεωπόνος, ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης κ. Χαρίλαος Παπαχρήστου, διαμένει σήμερα στὴν Ἀθήνα.

Ἀπὸ τὸ 1903 εἶχε δημιουργηθῆ στὴν Πέραμο καὶ θέση Ἱεροκήρυκος ὡς Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου τοῦ Μητροπολίτου Κυζίκου. Ἡ ἀμοιβὴ τοῦ ἱεροκήρυκος πληρωνόταν ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῆς Μονῆς Φανερωμένης — ἀπὸ τὸ 60 % ποὺ ἀναλογοῦσε στὴν Πέραμο, σύμφωνα με τὴν ἀπόφαση τῶν Πατριαρχείων, ποὺ ἐκήρυξε τὴν Μονὴ Σταυροπηγιακὴ καὶ ἔθεσε τέρμα στὴν διαμάχη Περάμου καὶ Ἀρτάκης γιὰ τὴν κυριότητα τοῦ Μοναστηριοῦ.

Πρῶτος ἱεροκήρυξ τοποθετήθηκε στὴν Πέραμο ὁ Ἀρχιμανδρίτης Λαμασκηνὸς Μοσχόπουλος. Παρέμεινε ὡς τὰ 1905, ὅποτε ἀνεκλήθη καὶ στὴ θέση του διωρίσθηκε ὁ Ἀθανάσιος Περήφανος. Νέος πτυχιούχος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης —δὲν εἶχε χειροτονηθῆ ἀκόμα— κατέκτησε τὴν ἀγάπη τῶν Περαμίων με τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὴν τιμιότητά του. Στὸ τέλος ἐπροτίμησε τὴν κοσμικὴ ζωὴ καὶ με τὸν σηκωμὸ τῆς Περάμου ἀνεχώρησε στὸ Βέλγιο, ὅπου ἐσπούδασε οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ ἐπιστῆμες. Ἀργότερα γύρισε στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐπεχείρησε νὰ πολιτευθῆ. Ξαναέφυγε πάλι στὸ Βέλγιο καὶ διωρίσθηκε καθηγητὴς σὲ ἀνώτερη Σχολὴ τῶν Βρυξελλῶν, ὅπου ἐγκαταστάθηκε ὀριστικὰ. Ἀπεβίωσε ἐκεῖ τὸ 1959. Ἡ ἀδελφὴ του Κατρίνα παντρεύτηκε τὸν Θανασάκη Ἀλέξη Ἀγόρογλου καὶ μένει τώρα στὴν Ἀθήνα.

Παπᾶ - Νικόλαος Σιδηρόπουλος,
(Παπᾶ - Καλαϊτζής).

Παπᾶ-Χριστάκης Γσιντοῦνης, δια-
τελέσας Ἄρχιεπ. Ἐπίτροπος.

ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΙ ΙΕΡΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

1. Παπᾶ - Χριστόδουλος: Ὁ ἀρχαιότερος ἱερεὺς πὸν ἐνθυμοῦνται οἱ Περαμιῶτες, γόνος ἀρχοντικῆς παλαιᾶς οἰκογενείας τῆς Περάμου πού, ὅπως λένε, εἶχε ἀναδείξει παλαιότερα ἄλλους δύο ἱερεῖς στήν Πέραμο. Σ' ἓνα προικοσύμφωνο τοῦ 1829, γραμμένο μὲ τὸ χέρι του, πὸν μοῦ παρέδωσε ὁ Γαβριὴλ Ψύχας, ὑπογράφεται ὡς Ἄρχιερατικός Ἐπίτροπος τοῦ Μητροπολίτου Κυζίκου. Εἶχε μεγάλη ἐπιβολή στούς συγχωριανούς του, ἀλλὰ καὶ οἱ Τουρκικὲς Ἀρχές τῆς Περάμου τὸν σέβονταν καὶ λογάριαζαν πολὺ τὴν ἠθικὴ δύναμη καὶ τὴν ἐπιρροή πὸν εἶχε καὶ στίς πιδ ἀνώτερες Ἀρχές. Ἐγγονὸς τοῦ Παπαχριστοδούλου ἀπὸ τὸν γιό του Νικόλαο ἦταν καὶ ὁ ἀείμνηστος Μικὲς Παπαδόπουλος, ὁ μέγας ἀνθρωπιστὴς καὶ εὐεργέτης τῆς Περάμου.

Ἀπὸ τὸν Παπαχριστόδουλο καὶ ὕστερα, ὡς τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα, ἱεράτευσαν πολλοὶ στίς δύο ἐνοριακὲς ἐκκλησίες:

1. Παπᾶ - Ἀναστάσης: Δισεγγονὸς του σήμερα ὁ Μανώλης Παπαναστασίου, βιομήχανος, ἰδρυτὴς καὶ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου τῶν Περαμίων Κυζικηῶν.

2. Παπᾶ - Σέργιος: Ἰεράτευσε στήν Πέραμο καὶ ἀργότερα στήν Κωνσταντινούπολη. Τιμῆθηκε μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Σακελλαρίου καὶ οἱ ἀπό-

γονοί του ἔφεραν τὸ ἐπώνυμο «Σακελλαρίδης». Δισέγγονός του ἀπὸ τὸν γιό του Ἀναστασάκη καὶ τὴν ἑγγονή του Ἰουλία, σύζυγο Ἰωάννου Παπαδοπούλου, ὁ Ρήγας Ι. Παπαδόπουλος, Ἀντιπρόεδρος σήμερα τοῦ Συλλόγου Περιμίων Κυζικηνῶν.

3. Παπαῖ - Παναγιώτης Καραγκιόζογλου (Μαυρομμάτης): Ἐγγονός του ὁ Παναγιώτης Μαυρομμάτης, ἐγκατεστημένος σήμερα στὴ Σιταριά Μακεδονίας.

4. Παπαῖ - Γρηγοράκης: Παράλληλα ὑπῆρξε καὶ διάσημος θεραπευτής, εἰδικὸς στὴ θεραπεία τῶν καταγμάτων καὶ στρεβλώσεων. Δύο ἀπὸ τὰ παιδιά του ἔγιναν ἱερεῖς στὴν Πέραμο: Ὁ Παπαῖ - Ἀλέξης καὶ ὁ Παπαῖ - Κωνσταντῖνος στὸν Ἅγιο Γεώργιο. Ἀπόγονοί του σήμερα στὴν Καβάλα καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ ἓνας δισέγγονός του ἀπὸ τὸν Παπακωνσταντῖνο στὴν Κωνσταντινούπολη.

5. Παπαῖ - Θεοφάνης: Ἀδελφὸς τοῦ Γιαννάκη Καλιμάνη (Ταλιαντζῆ), πατέρα τοῦ Γιώργη Ταλιαντζῆ. Ἰεράτευσε στὴ Λαγκαδά, ὅπου ἔκανε καὶ τὸν δάσκαλο καὶ ἀφῆκε καλὴ ἀνάμνηση.

6. Παπαῖ - Στέφανος: Δισέγγονός του ὁ Μανώλης Παπάζογλου, ἐγκαταστημένος στὴ Νέα Πέραμο Μεγαρίδος.

7. Παπαῖ - Κοσμᾶς Ἀϊθάζογλου: Πολλοὶ ἀπόγονοί του στὴν Καβάλα καὶ στὴ Νέα Πέραμο Μεγαρίδος.

8. Παπαῖ - Γιάννης: Πατέρας τοῦ Βασίλη Παπαγιάννη.

9. Παπαῖ - Γιάννης: Πατέρας τοῦ Κλεάνθη Παπαγιαννοπούλου καὶ τῆς Θεανῶς συζύγου Ζαχαρία Κυριακίδη.

10. Παπαῖ - Λαυρέντιος: Ξένος, ἔμεινε λίγο καιρὸ στὸ χωριό. Ξαναγύρισε ὕστερα ἀπὸ χρόνια ἄρρωστος καὶ σὲ λίγο πέθανε.

11. Παπαῖ - Θανάσης: Ἀπόγονοί του μὲ τὸ ἐπίθετο Παπαθανασίου σήμερα στὴ Νέα Πέραμο Μεγαρίδος.

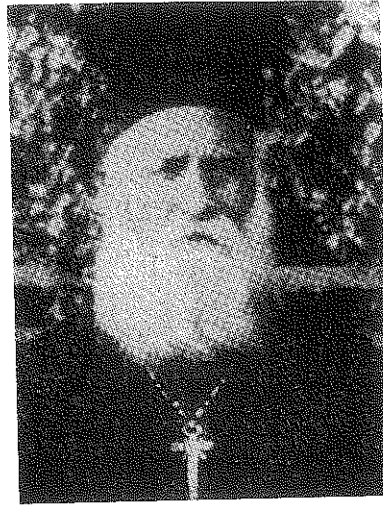
12. Παπαῖ - Γιάννης: Γιὸς τοῦ Παπαναστάση. Πατέρας τῆς Κατίνας συζύγου Κωνσταντῆ Κούκου καὶ τῆς Ἑλένης συζύγου Νικολάκη Ι. Σγουριδῆ.

13. Παπαῖ - Καραχός: Ἦταν ἱερεὺς στὸ Μαντήρ, ἓνα χωριὸ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Πανόρμου. Γύρισε γέρος στὸ χωριό, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε.

14. Παπαῖ - Βαρούτης: Ἐγινε ἱερεὺς σὲ μεγάλη ἡλικία. Λίγα

Παπᾶ - Γρηγοράκης, ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ἱερεῖς τῆς Περάμου.

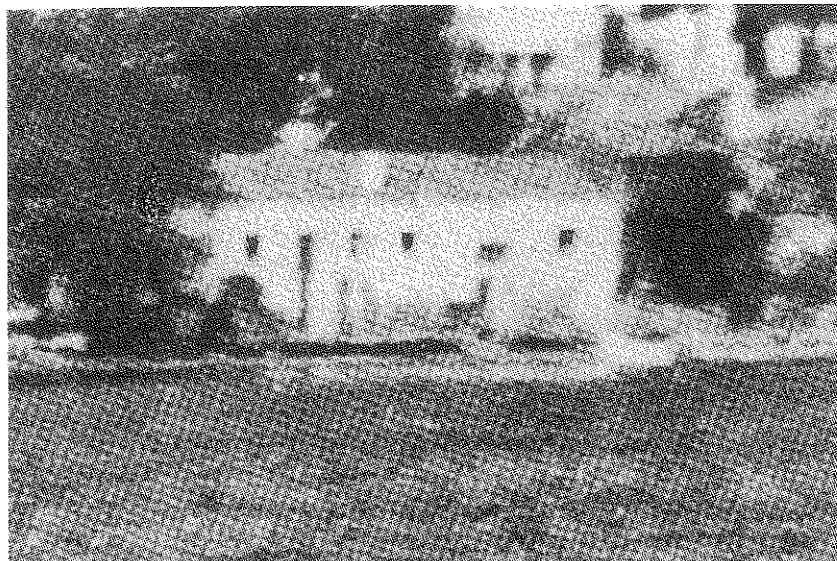

Παπᾶ - Δημοσθένης Θεοδορίδης, Ἐφημέριος Ν. Περάμου Καβάλας

χρόνια ἱεράτευσε στὸν Ἅγιο Δημήτριο. Ἐγγονός του ἀπὸ τὸν γιό του Γιάννη ὁ Χρῆστος Παπαβαρύτης, ἔμπορος στὸν Πειραιᾶ, σύμβουλος τοῦ Συλλόγου τῶν Περαμίων Κυζικηνῶν.

15. Παπᾶ - Ἀλέξης: Γιὸς τοῦ Παπαρηγοράκη. Ἰεράτευσε στὸν Ἅγιο Γεώργιο μαζί μὲ τὸν ἀδελφό του Παπακωνσταντῖνο. Δὲν ἀφῆκε ἀπογόνους.

16. Παπᾶ - Δημοσθένης Θεοδορίδης: Γιὸς τοῦ Θεοδώρου, ἀδελφοῦ τοῦ Χατζητζάνη. Χειροτονήθηκε στὰ 1907 καὶ τοποθετήθηκε ἐφημέριος στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἄνω Νεοχωρίου (Καμπὲρ Μπαχτσέ). Μὲ τὸν σηκωμὸ τοῦ Νεοχωρίου καὶ τῆς Περάμου κατέφυγε στὰ 1922 μαζί μὲ τοὺς Περαμιῶτες στὴν Καβάλα καὶ στὰ 1923 πῆγε, μαζί μὲ τοὺς πρώτους οἰκιστές, ἐφημέριος στὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στὴ νέα ἐστία των, στὴ Νέα Πέραμο Καβάλας. Κατὰ τὴν βουλγαρικὴ κατοχὴ καταδιώχθηκε ἀπὸ τίς βουλγαρικὲς Ἀρχές, βασανίσθηκε καὶ φυλακίσθηκε. Ἀπεβίωσε τὸ 1954 στὴ Νέα Πέραμο Καβάλας. Παιδιά του ὁ σημερινὸς ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ποὺ τὸν διαδέχθηκε στὴ Νέα Πέραμο Καβάλας, Δημήτριος Θεοδορίδης, ὁ Μιχαὴλ Θεοδορίδης, ἐφημέριος στὴ Νέα Ἡρακλείτσα Καβάλας, καὶ ὁ Παναγιώτης Θεοδορίδης, ἱεροψάλτης στὴ Ν. Πέραμο Καβάλας.

Τό παλιό μας Σχολείο, όπως είναι σήμερα.

Τό παλιό μας Σχολείο στην παραλία και τό Παπαδοπούλειο πάνω
στό Κάστρο.

(Φωτογραφία 1959, Σπ. Καράκου)

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

Ἡ Πέραμος διακρινόταν ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς. Στὸ Ἡμερολόγιο τῶν Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων τοῦ 1905, ἡ Πέραμος ἀναφέρεται ὅτι εἶχε «Δημοτικὴν Σχολὴν, ἔνθα φοιτῶσι 200 μαθηταί, μετὰ τριῶν διδασκάλων καὶ μιᾶς νηπιαγωγοῦ διδασκουσῆς 80 νήπια, μὲ ἐτησίαν δαπάνην 15.000 γροσίων (150 χρυσῶν λιρῶν)».

Τὸ Σχολεῖο, κτισμένο στὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τῆς παραλίας τοῦ χωριοῦ, στὰ ριζὰ τοῦ Κάστρου, ἦταν ἓνα μεγάλο πέτρινο κτίριο μὲ δύο εἰσόδους, τὴν μιὰ, τὴν κεντρικὴ, ἀπὸ τὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ κτιρίου πάνω στὸ δρόμο ποῦ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν Ἀγνώργη τοῦ Κάστρου πρὸς τὴ θάλασσα καὶ τὴν ἄλλη στὴν ἄκρη τοῦ κτιρίου, πρὸς τὴν παραλία.

Ἀπὸ τὴν κεντρικὴ εἴσοδο μπαίνομε στὴν εὐρύχωρη μοναδικὴ αἴθουσα. Στὴ μέση ἓνα ξύλινο πρόχειρο χώρισμα τὴ χωρίζει σὲ δύο. Στὶς πρώτες σειρὲς τῶν θρανίων τὰ νήπια καὶ οἱ μικρὲς δύο πρώτες τάξεις, κορίτσια καὶ ἀγόρια μαζί. Ὑστερα οἱ μεγαλύτερες τάξεις μόνο γιὰ τὰ κορίτσια.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη εἴσοδο, ποῦ εἶναι πρὸς τὸ μέρος τῆς θάλασσας, μπαίνομε στὶς τάξεις τῶν ἀγοριῶν. Δεξιὰ μας ἡ ἔδρα ἀκουμπάει στὸν τοῖχο καὶ ἀντίκρου τῆς τὰ θρανία τῆς τρίτης καὶ τῆς τετάρτης τάξεως. Στὸ βάθος δεξιὰ πέντε - ἕξι σκαλοπάτια μᾶς ὀδηγοῦν σ' ἓνα ἡμιώροφο, ποῦ φαίνεται νὰ κτίσθηκε ἀργότερα σὰν προσθήκη στὸ ἀρχικὸ κτίριο. Ἐκεῖ ἦταν στεγασμένες ἡ πέμπτη καὶ ἕκτη τάξεις τῶν ἀγοριῶν. Τὰ παιδιά στὶς δύο τελευταῖες τάξεις ἦταν πάντα λιγώτερα καὶ ἔτσι βολεύονταν μέσα σ' ἐκείνη τὴ μικρὴ αἴθουσα.

Στὸ σχολεῖο αὐτὸ δίδονταν ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ θεατρικὲς παραστάσεις, ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦ σχολείου καὶ ἄλλα μεγαλύτερα. Τὸ ξύλινο χώρισμα τὸ σήκωναν καὶ τὴ σκηνὴ τὴν ἔστηναν στὸ βάθος τῆς αἴθουσας, στὸ διαμέρισμα τῶν ἀγοριῶν. Γιὰ δάπεδο τῆς σκηνῆς χρησιμοποιοῦσαν τὰ μεγάλα σανίδια ποῦ εἶχαν κόψει μονοκόμματα στὸ φάρδος τοῦ κορμοῦ ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ Μεγάλο Πλάτανο. Ἀπὸ τὴν σκηνὴ αὐτὴ δόθηκαν στὰ χρόνια μας ἡ «Γκόλφω», «Ὁ Ἀγαπητικὸς τῆς Βοσκοπούλας», «Ἡ Λύρα τοῦ Γερονικόλα», «Ὁ Φιάκας», «Ἡ Βαβυλωνία» καὶ ἄλλα. Τὸ χωριὸ γλέντησε μὲ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, χόρτασε τὸ μάτι του φουστανέλλα καὶ λεβεντιά, ἔκλαψε μὲ τοὺς καύμους τῆς Γκόλφως καὶ τῆς Μάρως καὶ γέλασε μὲ τὴν καρδιά του μὲ τὴ «Βαβυλωνία» καὶ τὰ καμώματα τοῦ «Φιάκα».

Κάποτε, ὅταν ἦταν διευθυντὴς ὁ Νικόλαος Κοῦζος, φιλοδόξησε ν' ἀνεβάσῃ ἔργα κλασσικά, ἀλλὰ τὰ παιδιά δυσκολεύθηκαν ν' ἀποστηθίσουν τοὺς ἀτέλειωτους στίχους γραμμένους στὴν ἀρχαῖζουσα καὶ ἔτσι οἱ παραστάσεις αὐτὲς ματαιώθηκαν.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ πὼς τὰ παλιὰ χρόνια —κι' αὐτὸ συνέβαινε σ' ὅλο

τὸν ἑλληνικὸν χώρον— τὴ μόρφωση τῶν κοριτσιῶν δὲν τὴ θεωροῦσαν ἀπαραίτητη. Γι' αὐτό, μόλις μάθαιναν τὰ πρῶτα γράμματα, τραβοῦσαν τὰ πῶ πολλὰ ἀπὸ τὸ Σχολεῖο. Ὅλη ἡ φροντίδα ἦταν γιὰ τ' ἀγόρια. Αὐτὸ ἔκαμε τὸν μεγάλο ἀνθρωπιστὴ, τὸν ἀείμνηστο Μικὲ Παπαδόπουλο, νὰ κτίσῃ στὴν Πέραμο Παρθεναγωγεῖο καὶ ὄχι Ἀρρεναγωγεῖο. Καὶ τοῦτο γιὰ νὰ τραβήξῃ στὸ σχολεῖο τὰ κορίτσια, γιατί, ὅπως ἔλεγε, «μόνον ὅταν οἱ μητέρες εἶναι μορφωμένες, τότε θὰ φροντίσουν καὶ τὰ παιδιὰ τους νὰ μάθουν περισσότερα γράμματα καὶ ἔτσι θ' ἀνέβῃ τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο τῶν Περαιμιωτῶν καὶ θὰ προοδέψῃ καὶ τὸ χωριό».

Ἔτσι, τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1911, ὁ Μικὲς Παπαδόπουλος κατέβηκε στὸ χωριὸ μαζί μὲ τὸν κορυφαῖο ἀρχιτέκτονα τῆς Πόλης, τὸν Π. Δ. Φωτιάδη, διάλεξαν τὸ ὕψωμα τοῦ Κάστρου σὰν τὸν πῶ κατάλληλο τόπο καὶ τὸ ἴδιο καλοκαίρι ἔβαλαν ἐμπρὸς στὸ κτίσιμο. Τὸ πλάνωμα τοῦ Κάστρου ἰσοπεδώθηκε σὲ μεγάλη ἔκταση, ὅσο ἔπαιρνε, καὶ μέσα σὲ δυὸ χρόνια ὑψώθηκε τὸ Παπαδοπούλειον Παρθεναγωγεῖον, τὸ μεγαλόπρεπο τριώροφο οἰκοδόμημα, πού σώζεται ἀκόμη μέχρι σήμερα.

Ἄς περάσουμε τώρα μέσα νὰ δοῦμε τὸ ὑπέροχο αὐτὸ καινούργιο Σχολεῖο μας.

Ἀνεβαίνουμε καμμιά δεκαριὰ μαρμάρινα σκαλοπάτια καὶ μπαίνουμε κατ' εὐθείαν στὸν πρῶτο ὄροφο, πάνω ἀπὸ τὸ ἰσόγειο. Ἀριστερά μας ἓνα μικρὸ δωμάτιο, τὸ θυρωρεῖο, καὶ δίπλα του μιὰ μικρὴ σκάλα πού κατεβαίνει στὸ ἰσόγειο. Συνέχεια στὸ θυρωρεῖο τὸ γραφεῖο τῆς Διευθυντρίας καὶ δυὸ μεγάλες αἴθουσες διδασκαλίας. Στὴ μέση εὐρύχωρος διάδρομος καὶ δεξιά μας ἡ ἱματιοθήκη, τὸ Ἐφορεῖον (γραφεῖον γιὰ τὶς συνεδριάσεις τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας) καὶ συνέχεια μιὰ ἀκόμη μεγάλη αἴθουσα διδασκαλίας. Στὸ βάθος τὸ κεντρικὸ κλιμακοστάσιο πού συγκοινωνεῖ μὲ ὅλα τὰ πατώματα καὶ πίσω νιπτήρες καὶ ἀφοδευτήρια.

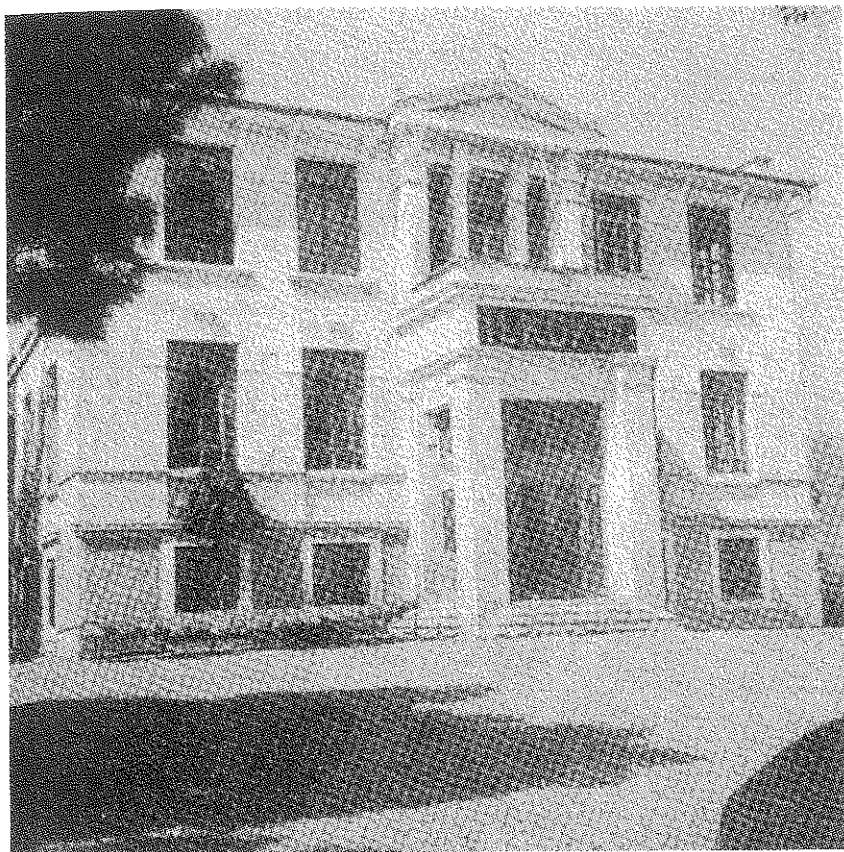
Ἀνεβαίνουμε στὸν δεύτερο ὄροφο. Τρεῖς μεγάλες αἴθουσες διδασκαλίας ἀριστερά καὶ δύο δεξιά καὶ στὸ βάθος, πίσω ἀπὸ τὸ κλιμακοστάσιο, τὸ ἀναπαυτήριο - γραφεῖο τῶν διδασκάλων.

Ἄς κατεβῶμε τώρα ἀπὸ τὸ κεντρικὸ κλιμακοστάσιο στὸ ἰσόγειο.

Στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ ἰσογείου δύο μεγάλες αἴθουσες ἐστιατορίου καὶ μιὰ ἀκόμη στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ. Μιὰ μεγάλη στέρνα βροχίνου νεροῦ τροφοδοτεῖ μὲ σωληνώσεις τοὺς νιπτήρες καὶ τὰ ἀφοδευτήρια, πού εἶναι στὸ βάθος τῆς βορεινῆς πλευρᾶς. Ἀνάμεσα ἓνα μικρὸ δωμάτιο χρησιμοποιεῖται γιὰ ἀποθήκη.

Καὶ σ' ὅλες αὐτὲς τὶς αἴθουσες καὶ στὰ τρία πατώματα, θερμάστρες μόνιμα ἐγκατεστημένες μὲ σωλῆνες κτισμένους μέσα στοὺς ἑξωτερικοὺς τοίχους. Στὸν πρῶτο ὄροφο οἱ αἴθουσες τῆς διδασκαλίας ἀνοίγαν πρὸς τὸν διάδρομο καὶ σχηματιζόταν ἡ μεγάλη αἴθουσα τῶν τελετῶν.

Τὰ ἐγκαίνια ἔγιναν τὸν Αὐγουστο τοῦ 1913 μὲ ἐξαιρετικὴ μεγαλοπρέ-

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ

Τὸ μεγαλοπρεπέστατο σχολεῖο ποὺ χάρισε στὴ γενέτειρά του ὁ ἀείμνηστος Μικὲς Ν. Παπαδόπουλος. Ἡ ἐπιγραφή ΠΛΚΟΚΟΥΛ (Δημοτικὸν Σχολεῖον) προσετέθη ἀπὸ τοὺς σημερινούς κατοίκους τῆς Περάμου.

(Φωτογραφία 1961)

πεια. Ὁ Μικὲς Παπαδόπουλος κατέθηκε στὴν Πέραμο μὲ ἰδιαίτερα ναυλωμένο βαπόρι καὶ μαζί του ὅλη ἡ ἀφρόκριμα τῆς κοινωνίας τῆς Πόλης. Ἐκπρόσωποι τῶν Πατριαρχείων, καθηγηταὶ τῶν Ἀνωτέρων Σχολῶν τῆς Πόλης, ἐπιστήμονες, τραπεζίτες, ἔμποροι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐγκαταστημένους στὴν Πόλη Περαμιῶτες, μαζί μὲ τὴν Μαντολινάτα τοῦ Φαναρίου. Μέσα στὸ βαπόρι πλούσιο κυλικεῖο μὲ τὰ ἐκλεκτότερα ἐδέσματα καὶ ποτὰ ἦταν στὴ διάθεση τῶν προσκαλεσμένων.

Οἱ κάτοικοι ἀπὸ ἑνωρὶς εἶχαν συναχθῆ στὸ κατάγιοιο καὶ ὅταν οἱ ἐπίσημοι ἐπισκέπτες ἀποβιβάσθηκαν στὴ Σκόλα, ὅλη ἡ πομπή, μὲ τοὺς ἱερεῖς καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα ἐπὶ κεφαλῆς, ξεκίνησαν γιὰ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου

Γεωργίου, όπου ἐψάλη ἡ δοξολογία. Συνέχεια ἡ πομπὴ ἐβάδισε πρὸς τὸ Κάστρο. Ἀπὸ τὴν εἴσοδο στὸν μεγάλο αὐλόγυρο τοῦ Σχολείου, ἕως ἐπάνω στὸν πρῶτο ὄροφο, ὅλος ὁ διάδρομος ἦταν στρωμένος μὲ χαλιά. Στὴ μεγάλη αἴθουσα τῶν τελετῶν ἐψάλη ὁ ἀγιασμός καὶ ὁ Νικόλαος Κοῦζος, διευθυντῆς τοῦ Ἀρρεναγωγείου, προσεφώνησε τὸν μεγάλο δωρητὴ καὶ ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνη τῶν Περαιῶν γιὰ τὸ ὑπέρολαμπρο διδακτήριο ποὺ ἐχάρισε στὴν γενέτειρά του. Τὰ παιδιὰ καὶ τῶν δύο Σχολείων ἔψαλαν τὸν Ὑμνον πρὸς τὸν μέγαν εὐεργέτην. Τοὺς στίχους εἶχε συνθέσει ὁ ἴδιος ὁ Νικόλαος Κοῦζος καὶ τοὺς εἶχε τονίσει πάνω σὲ γνωστὴ κατάλληλη μελωδία.

Κατὰ τὸ ἀπόγευμα ὅλοι οἱ κάτοικοι κατέβηκαν κάτω στὴ Σκάλα, γιὰ ν' ἀποχαιρετίσουν καὶ νὰ ξεπροβοδίσουν τὸν μέγαν εὐεργέτη καὶ τοὺς καλεσμένους. Ἡ καμπάνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου δονοῦσε χαρμόσινα τὸν ἀέρα καὶ οἱ Περαιῶτες, συναγμένοι σ' ὅλο τὸ μάκρος τοῦ κατάγιαλου, ἔσιαν ἀκατάπαυστα τὰ μαντήλια γιὰ ν' ἀποχαιρετίσουν τὸ μέγαν τέκνο τῆς Περράμου. Τὸ βαπόρι σφύριξε κι' αὐτὸ χαρούμενα καὶ τράβηξε στ' ἀνοιχτά, γιὰ τὴν ἐπιστροφή στὴν Πόλη.

Ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἔμεινε βαθειὰ ριζωμένη στὴ μνήμη ὄσων τὴν ἔζησαν. Ἦταν ἡ πιὸ μεγάλη πανήγυρη καὶ ἡ τελευταία χαρὰ στὴν ἱστορία τῆς Περράμου.

Ἀμέσως ἀπὸ τὸν ἴδιο χρόνο ἄρχισε καὶ ἡ λειτουργία τοῦ Σχολείου. Πρῶτὴ διευθύντρια διορίσθηκε ἡ Ἑλένη Καρνοφύλλη Τζιρίνη, ποὺ μόλις εἶχε ἀποφοιτήσει ἀπὸ τὸ Διδασκαλεῖο τοῦ Ἰωακειμείου Παρθεναγωγείου τοῦ Φαναρίου.

Αὐτὸ εἶναι τὸ Παπαδοπούλειον. Δίκαια τὸ καμαρώνουμε. Εἶναι ἀπὸ τὰ ὀλίγα σ' ὅλη τὴν Ἀνατολή. Φάρος ὀλόφωτος ποὺ ἀκτινοβολεῖ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ ποὺ ἀνθίσει στ' ἀξέχαστα αὐτὰ ἐδάφη μας.

Ὅσοτερα ἀπὸ τὸ κτίσιμο τοῦ Παπαδοπουλείου ὄλα τὰ κορίτσια συγκεντρώθηκαν ἐκεῖ καὶ τὸ παλιὸ μας Σχολεῖο κάτω στὴν ἀκροθαλασσιὰ ἔμεινε γιὰ τ' ἀγόρια.

Γιὰ τὸν ἀριθμὸ μαθητῶν καὶ διδασκάλων τῶν Σχολείων τῆς Περράμου ἔχουμε καὶ μιὰ ἀκόμα γραπτὴ μαρτυρία, τὴν ἔκθεση τῆς Δημογεροντίας πρὸς τὶς Ἑλληνικὲς Ἀρχὲς τῆς Πανόρμου, μὲ ἡμερομηνία 12 Ἰουλίου 1921 (ἀντίγραφο πλῆρες δημοσιεύεται σὲ ἄλλη σελίδα), ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἡ Πέρραμος στὰ 1914 εἶχε :

«1) Ἀστικὴν Σχολὴν (ἑξὶ τάξεις δημοτικῶν) μὲ 170 μαθητὰς διδασκόμενους ὑπὸ τεσσάρων διδασκάλων.

2) Παρθεναγωγεῖον (τὸ Παπαδοπούλειον) καὶ Νηπιαγωγεῖον μὲ 225 μαθητριάς, δύο διδασκαλίσσας καὶ δύο νηπιαγωγούς.»

ΜΙΚΕΣ Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

Ήταν γιός του Νικολάου Παπαδοπούλου και έγγονός του πρωθιερέως Παπαχριστοδούλου, Αρχιερατικού Έπιτρόπου του Μητροπολίτου Κυζίκου. Γεννήθηκε στην Πέραμο τὸ 1871. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀστική σχολή τῆς Περ-
ράμου, ἐφοίτησε σὲ ἀνώτερα σχολεῖα τῆς Πόλης καὶ συνέχεια προσελήφθη
σ' ἓνα μεγάλο ἐμπορικό κατάστημα ταπήτων ἑνὸς Ἀρμενίου μεγαλεμπόρου.
Τὸ ἐμπορικό δαιμόνιο τοῦ Μικῆ δὲν ἄργησε νὰ ἐκδηλωθῆ. Νεώτατος ἀκόμα,
ξεπετιέται στὸ ἐμπόριο γιὰ δικό του λογαριασμό καὶ ἐπιβάλλεται στὴν ἀγορὰ
ταπήτων ὡς ἐμπειρογνώμων καὶ τέλειος γνώστης τοῦ εἴδους.

Κύριος πλέον τῆς ἀγορᾶς, ὀργανώνει τὸ ἐμπόριο τῶν ταπήτων πάνω
σὲ νέες βάσεις. Ἰδρύει ὑποκαταστήματα καὶ διορίζει ἀντιπροσώπους του
στὰ κέντρα τῆς παραγωγῆς, στὴ Μικρὰ Ἀσία, στὴν Περσία καὶ στὴ Βου-

χάρα. Έτσι συγκεντρώνει στα χέρια του, σχεδόν μονοπωλιακά, τὸ ἐμπόριο τῶν ταπήτων μετὰ τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀμερική.

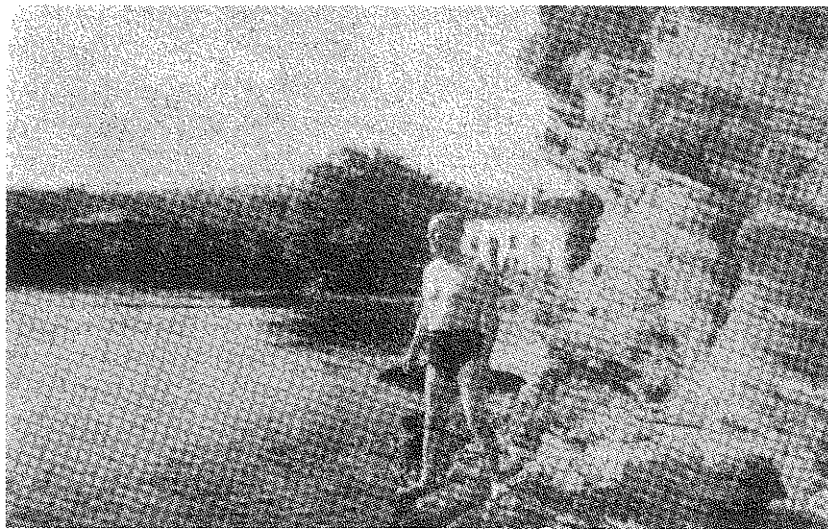
Μὲ τὸ ὀργανωτικὸ πνεῦμα ποὺ τὸν διέκρινε κατορθώνει νὰ συγχωνεύσῃ τὶς δύο μεγάλες ἐταιρίες ἐμπορίας ταπήτων, ποὺ ὡς τότε ἀνταγωνίζονταν, τὴν «Καζάν Κάρπετ» καὶ «Καστέλλι» τῆς Νέας Ὑόρκης, μέσα σὲ μιὰ νέα ἐταιρία, τὴν «Ὁριεντὰλ Κάρπετ Κόμπανυ» τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ ἐκλέγεται Διευθύνων Σύμβουλος.

Παράλληλα μετὰ τὸ ἐμπόριο τῶν ταπήτων, ἐπιδίδεται σὲ τραπεζιτικὲς καὶ οἰκονομολογικὲς ἐπιχειρήσεις σὲ συνεργασία μετὰ τὴν «Γιοίνιον Ντισκάνοντ Κόμπανυ» τοῦ Λονδίνου καὶ τὴν Κεντρικὴ Γερμανικὴ Τράπεζα «Ντόϊτσε Μπάνκ».

Τὸ ἄστρο τοῦ Μικὲ μεσουρανεῖ τώρα στὴν Πόλη μετὰ ἀκτινοβολία διεθνή. Ἀλλὰ πάνω στὸ μεσουράνημά του ἤρθε ὁ θάνατος νὰ κόψῃ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του ὅταν, ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν Νέα Ὑόρκη μετὰ τὸ ὑπεροκεάνειο «Λουζιτάνια», τορπιλλίσθη ἀπὸ γερμανικὸ ὑποβρύχιο στὶς 7 Μαΐου 1915.

Έτσι χάθηκε τραγικὰ καὶ πρόωρα, πάνω στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας του, μόλις 44 ἐτῶν, ὁ ὠραῖος ἄνδρας, ὁ στοργικὸς προστάτης τῶν πτωχῶν καὶ ὁ γενναιόδωρος χορηγητὴς σὲ κάθε ἐθνικὴ ἀνάγκη.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μεγαλόπρεπο τριώροφο σχολικὸ κτίριο ποὺ χάρισε στὴ γενέτειρά του Πέραμο, ὁ Μικὲς Παπαδόπουλος εἶχε πάντα ἀνοιχτὸ τὸ βάλαντιο σὲ κάθε ἀνάγκη τῶν Πατριαρχείων καὶ τῆς ὁμογενείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ Βαθὺ καὶ τὸ παλιὸ Σχολεῖο. Στὰ βράχια ὁ Σπῦρος Καράκος.
(Φωτογραφία τοῦ 1959)

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

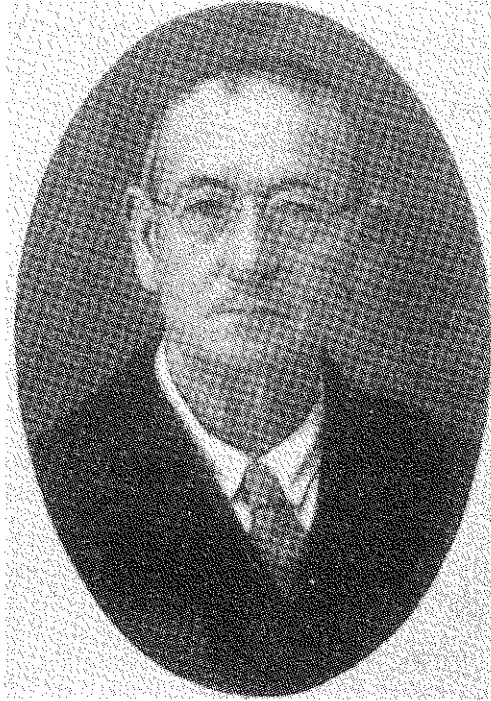
ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΚΑΠΛΑΝΗΣ

Ὁ δάσκαλος ὁ Σωτ'ράκης, ὅπως τὸν λέγαμε. Ἦταν ὁ παλαιότερος Περαιμιώτης δάσκαλος πού φτάσαμε στὰ χρόνια μας. Μικρόσωμος καὶ χολός, μὲ τὸ ἀρχαῖο σαλβάρι ἀνασηκωμένο στὸ ζουνάρι καὶ τὴν ἀχώριστη βέργα στὸ χέρι —ἐμβλημα καὶ σηῆπτρο τοῦ λειτουργήματος— ἐδίδασκε στὶς μικρὲς τάξεις, ἕως τὴν τρίτη. Ὡστόσο ἐδίδαξε μὲ εὐσυνειδησία τὰ πρῶτα γράμματα σὲ γενεὲς ὁλόκληρες τῶν Περαιμιωτῶν. Ὅλη του τὴ ζωὴ τὴν ἀφιέρωσε στὸ Σχολεῖο. Ἡ μορφὴ του ἦταν δεμένη μὲ τὸ παλιό μας Σχολεῖο. Καὶ κάθε φορὰ πού οἱ σημερινοὶ Περαιμιῶτες θὰ θυμηθοῦμε τὸν παλιό μας δάσκαλο, τὸν βλέπουμε μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας ὁλοζώντανο ἐμπρὸς στὴν πόρτα τοῦ Σχολείου, στηριγμένο στὸ ἓνα του πόδι, νὰ κουνᾷ ἀπειλητικὰ τὴ βίτσα σὲ ὄσους τολμοῦσαν νὰ κάμουν καμμιά ἀταξία.

Ἀπέθανε σὲ βαθειὰ γερατιά στὴν Πόλη, ὅπου κατέφυγε ἕστερα ἀπὸ τὴ φωτιά μαζὶ μὲ πολλοὺς Περαιμιῶτες στὰ δύσκολα χρόνια τοῦ πολέμου. Τὶς τελευταῖες του ἡμέρες τὶς πέρασε μὲ στέρηση, μέσα στὴ γενικὴ δυστυχία τῆς Ρωμησοσύνης τῆς Πόλης. Δὲν πρόλαβε νὰ ἰδῆ καὶ νὰ χαρῆ τὸ τέλος τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἀπελευθέρωση, ἔστω καὶ τὴν τόσο σύντομη, τῆς πατρίδος του.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΑΠΤΗΣ

Γόνος εὐπόρου οἰκογενείας τῆς Περάμου, μόλις ἐτελείωσε τὸ Σχολεῖο τῆς γενετείρας του, ἐστάλη στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἐφοίτησε στὴν Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολή. Ὅταν ἀπεφοίτησε διωρίσθηκε διευθυντὴς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ γραμματεὺς τῆς Κοινότητος. Ὑστερα ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια ἀπεσύρθη ἀπὸ τὸ Σχολεῖο καὶ ἀφοσιώθηκε στὰ κτήματά του καὶ τὸ ἐμπόριο. Ἐκράτησε ὁμως τὴν γραμματεία τῆς Κοινότητος ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς τῆς Περάμου. Ξαναμπῆκε γιὰ λίγο στὴν ὑπηρεσία τοῦ Σχολείου στὴν ἀρχὴ τῆς ἀπελευθέρωσης. Ὅταν οἱ Περαιμιῶτες, μετὰ τὸν σηκωμό τοῦ χωριοῦ, συγκεντρώθηκαν στὴν Καβάλα, προσέφερε πολὺτιμες ὑπηρεσίες στὴν ἐγκατάσταση καὶ τὴν ὀργάνωση τῆς νέας ἐστίας των. Περιέσωσε καὶ παρέδωσε στὴν Κοινότητα Νέας Περάμου Καβάλας τὸν Κώδικα τῆς παλαιᾶς Κοινότητος Περάμου. Δυστυχῶς τὸ πολὺτιμο αὐτὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς τῆς πατρίδας μας κατεστράφη στὸ διάστημα τῆς βουλγαρικῆς κατοχῆς. Πολὺ λίγα φύλλα ἀπὸ τὸν Κώδικα περιμάζεψε ἀπὸ τὰ ψαράδικα, ὅπου τὰ βρῆκε νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ χαρτὶ περιτυλίγματος, ἕνας ἀπὸ τοὺς κα-

Ἰωάννης Ράπτης, διδάσκαλος καὶ γραμμα-
τεὺς τῆς Κοινότητος Περάμου.

τοίκους τῆς Νέας Περάμου, ὁ Θεόδωρος Πεταλάκογλου, ἀπὸ τὸ Φαναράκι τοῦ Βοσπόρου, καὶ μοῦ τὰ παρέδωκε.

Ὁ Ἰωάννης Ράπτης, ὁ δάσκαλος ὁ Γιάννος, ὅπως τὸν λέγαμε, ἦταν τὸ ζωντανὸ ἀρχεῖο τῆς Περάμου. Ἀπέθανε στὴν Καβάλα.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΥΖΟΣ

Ἐσπούδασε στὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ καὶ ἐδίδαξε σὲ πολλὰ σχολεῖα, τελευταῖα δὲ προσελήφθη ὡς διευθυντῆς στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο τῆς Περάμου. Μὲ τὴν ἀφογῆ καὶ περιποιημένη ἐμφάνισή του, ἀλλὰ κυρίως μὲ τὸ αὐστηρὸ ἦθος του, εἶχε ἐπιβληθῆ ὄχι μονάχα στοὺς μαθητάς, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλη τὴν κοινωνία τῆς Περάμου. Ἐδίδασκε στὶς δύο τελευταῖες τάξεις —τὴν πέμπτη καὶ τὴν ἕκτη— καὶ ὅσοι βγῆκαν ἀπὸ τὰ χέρια του ἦταν ἄρτια καταρτισμένοι σ' ὅλα τὰ μαθήματα.

Παντρεύθηκε τὴν Ὀλυμπία, θυγατέρα τοῦ Νικολῆ Ἀγόρογλου, ἀπὸ τοὺς προκρίτους τοῦ χωριοῦ, καὶ ἀπέθανε στὴν Πέραμο ἓνα χρόνον ὕστερα ἀπὸ τὴ

Νικόλαος Κουζος, διευθυντής του Σχολείου Περάμου, και ἡ σύζυγός του
Ὀλυμπία τὸ γένος Νικ. Ἀγόρογλου.

φωτιά, στὰ 1916. Παιδιά του καὶ ἐγγόνια του εἶναι τώρα ἐγκατεστημένα
στὴν Ἀθήνα.

Ὁ Νικόλαος Κουζος, συνεχιστὴς τῆς οἰκογενειακῆς του παραδόσεως
ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο Γεώργιο Κουζο, εἶχε ἀφοσιωθῆ στὴν ἐκπαίδευση καὶ
ὅταν τοποθετήθηκε στὴν Πέραμο ἦταν πιά ἕνας ὀλοκληρωμένος ἐκπαιδευτι-
κὸς με ἀξιόλογη πείρα ἀπὸ τὴν προηγούμενη δράση του καὶ ἀφοσιώθηκε με
ζῆλο καὶ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ σχολείου καὶ τὴ μόρ-
φωση τῶν παιδιῶν τῆς γενέτειράς του Περάμου.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δασκάλους ποὺ ἀναφέραμε, πολλοὶ ξένοι πέρασαν κατὰ
καιροὺς ἀπὸ τὸ Σχολεῖο τῆς Περάμου. Δὲν ἔμειναν ὅμως περισσότερο ἀπὸ
ἕνα - δυὸ χρόνια. Ἄλλαζαν συχνά, εἴτε γιὰτὶ δὲν τοὺς ἔκρινε κατάλληλους
ἢ Ἐφοροδημογεροντία, εἴτε γιὰτὶ εὕρισκαν ἄλλοῦ πιὸ προσοδοφόρα θέση.

Ἀπὸ τοὺς ξένους δασκάλους ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὴν Πέραμο ξεχωριστὴ θέ-
ση κατέχει ὁ Ἰωάννης Παπαπαναγιώτου ἀπὸ τὴ Μηχανιώνα. Νεαρός, μόλις
ἀπεφοίτησε ἀπὸ τὴ Ριζάρειο Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν κατέβηκε στὴν Πέ-
ραμο με τὴ στολὴ τοῦ Ριζαρίτη, με τὰ ράσα καὶ τὸ καλογερικὸ σκουφάκι.
Γι' αὐτὸ τὸν λέγαμε «τὸ παπαδάκι» καὶ μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸν ξέραμε ὅλοι
μέσα στὸ χωριό. Γεμάτος ἐνθουσιασμὸ καὶ ἀγάπη στὸ λειτούργημά του, ἀνέ-

πτυξε εξαιρετική δράση, στο σύντομο διάστημα που ἔμεινε στο Σχολεῖο μας (1904—1905).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μαθήματα, μᾶς ἔμαθε ὅλα τὰ ἔθνικὰ τραγούδια, ἀπὸ τὸν Ἑθνικὸ Ὕμνο ὡς τὰ δημοτικὰ κλέφτικα τραγούδια, καὶ πάνω ἀπ' αὐτὰ τραγουδιστὰ καὶ στὴν ἀρχαία μάλιστα γλῶσσα, χωρικὰ ἀπὸ τὴν Ἀντιγόνη τοῦ Σοφοκλέους, πὸς ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια τραγουδιῶνταν στ' ἀμπέλια καὶ στὶς ἀκρογιαλιές. Ἀκόμα ἴσαμε σήμερα τὰ θυμοῦνται ὅσοι πέρασαν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Δὲν ἔμεινε πολὺ καιρὸ στὴν Πέραμο. Ὑστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια ἔφυγε γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὶς σπουδές του στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἀπ' ὅπου βγῆκε φιλόλογος καὶ διορίσθηκε καθηγητὴς στὴν Ἐλεύθερη Ἑλλάδα.

Ἀπὸ τοὺς ἄλλους δασκάλους πὸς πέρασαν ἀπὸ τὴν Πέραμο ἀναφέρουμε στὰ παλιὰ χρόνια τὸ Νικόλαο Κοκολάτο καὶ στὰ τελευταῖα τὸν Ἰωάννη Τσουνταρίδη, πὸς ὕστερα ἀπὸ τὸν σηκωμὸ τοῦ χωριοῦ ἐγκαταστάθηκε στὴν Καβάλα, ὅπου καὶ ἐξελέγη βουλευτὴς μὲ τὴν ὑποστήριξη τῶν ἐκεῖ Περραιμῶν.

Ὁ πὸς παλιὸς δάσκαλος πὸς θυμοῦνται οἱ γεροντότεροι εἶναι ὁ Σ. Χαράλαμπης, ξένος, πὸς παντρεύτηκε στὴν Πέραμο καὶ ἀναφέρεται στὸν κατάλογο τῶν συνδρομητῶν τῆς Περράμου, στὸ βιβλίον τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Κυρίλου Γρηγοριάδη (Ἱστορία τῆς Κυζίκου, Κωνσταντινουπόλις, 1878).

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΣΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

ΚΥΡΙΑΚΗ ΜΠΟΥΡΜΠΟΥΛΙΑ

Ἡ Κυριακὴ Μπουρμποῦλια, ἡ «Κυρία», ὅπως τὴ λέγαμε μονολεκτικὰ, εἶχε τὴ διεύθυνση τοῦ τμήματος τῶν κοριτσιῶν πὸς στεγάζονταν σὲ χωριστὸ διαμέρισμα μέσα στὸ ἴδιον κτίριον τοῦ Σχολείου, μαζί μὲ τ' ἀγόρια.

Μὲ τὸ ὠραῖο παράστημά της, μὲ τὴν ἀφοσίωσιν στὸ λειτούργημά της καὶ μὲ τὸ ἦθος πὸς φανέρωνε ἀξιοπρέπεια μαζί καὶ καλωσύνη, εἶχε κατακτήσει τὴν ἀγάπην τῶν μαθητριῶν της μαζί μὲ τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἐκτίμησιν ὅλων τῶν Περραιμῶν.

Ἀργότερα παντρεύτηκε τὸν Δημήτριον Μαλκότση, πὸς ἀνάμεσα στοὺς συμπατριώτες του ξεχώριζε γιὰ τὴν ἀρχοντιὰ καὶ τὴ μόρφωσίν του — εἶχε τελειώσει τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν, ἀλλὰ δὲν συνέχισε ἀνώτερες σπουδές. Παρέμεινε στὴν Πέραμο καὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὰ κτήματά του καὶ τὸ ἐμπόριον. Μετὰ τὸν γάμον της τραβήχθηκε ἀπὸ τὸ Σχολεῖον. Ἀπέκτησε τρεῖς θυγατέρας, ἀλλὰ δὲν πρόφθασε νὰ ζήσῃ καὶ νὰ χαρῆ. Μιὰ ἀρρώστεια ἐπι-

δημική τή χτύπησε στά δύσκολα χρόνια τοῦ πολέμου καί ἡ «Κυρία», ἡ ἀγαπημένη καί διαλεχτή κόρη τῆς Περάμου χάθηκε πρόωρα. "Όλο τὸ χωριὸ τὴν ἔλαψε.

ΣΩΤΗΡΙΑ ΓΕΧΟΥ (ἡ Κυρία Σωτήρα)

Εὐσυνείδητη δασκάλισσα, ἀφοσιωμένη στό λειτούργημά της, ἐδίδαξε στό παλιὸ Σχολεῖο καί στό νέο, τὸ Παπαδοπούλειο Παρθεναγωγεῖο, ἴσαμε

Ἑλένη Στεφ. Φράγκη, τὸ γένος Καρυο-
φύλλη Τζηρίνη. Φωτογραφία τοῦ 1913, ὅ-
ταν διορίσθηκε διευθύντρια στό Παπαδο-
πούλειο Παρθεναγωγεῖο τῆς Περάμου.

τὶς τελευταῖες ἡμέρες. Μὲ τὸν σπικωμὸ τοῦ χωριοῦ κατέφυγε στὴν Ἑλλάδα καί ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου καί παντρεύθηκε. Δὲν ἀφῆκε ἀπο-
γόνους. Ἡ ἀνάμνηση τῆς καλῆς καί ἀγαπημένης αὐτῆς δασκάλισσας παρα-

μένει ζωντανή στη μνήμη τῶν σημερινῶν γυναικῶν τῆς Περάμου πού πέ-
ρασαν ἀπὸ τὰ χέρια της.

ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΚΟΥΚΙΔΟΥ

Κόρη τοῦ Κωνσταντῆ Κούκου καὶ τῆς Κατίνας τὸ γένος Παπα Γιάννη
Παπαναστασίου, ἀπὸ νεαρή ἡλικία μπῆκε στὴν ὑπηρεσία τοῦ Σχολείου τῆς
Περάμου. Ἐδίδαξε μὲ ἀφοσίωση καὶ ζῆλο στὸ νέο Παπαδοπούλειο Παρθε-
ναγωγεῖο καὶ μὲ τὸν σηκωμὸ τοῦ χωριοῦ κατέφυγε μαζί μὲ τὴν οἰκογένειά
της στὴν Ἑλλάδα καὶ ἴδρυσε στὸν Πειραιᾶ ἰδιωτικὸ δημοτικὸ σχολεῖο.

ΕΛΕΝΗ ΤΖΙΡΙΝΗ

Κόρη τοῦ Καρσοφύλλη Τζιρίνη καὶ τῆς Μαγδαληνῆς τὸ γένος Χαρά-
λαμπου Παπαχριστοδούλου. Ἐσπούδασε στὸ Ἰωαννίμειο Παρθενογωγεῖο μὲ
ὑποτροφία τοῦ θεοῦ της Μικῆ Παπαδοπούλου. Μόλις ἀπεφοίτησε ἀπὸ τὸ Δι-
δασκαλεῖο τῆς μοναδικῆς αὐτῆς Ἀνώτερης Σχολῆς στὸ Φανάρι τῆς Πόλης,
διωρίσθηκε διευθύντρια στὸ Παπαδοπούλειο Παρθεναγωγεῖο ἀμέσως μὲ τὸν
πρῶτο χρόνο τῆς λειτουργίας του στὰ 1913—1914.

Ἡ «Κυρία Ἑλένη», ὅπως τὴ λέγαμε στὴν Πέραμο, ἔδωκε ὅλη τὴ θέρημ
τῆς ψυχῆς της στὴν ὀργάνωση τοῦ νέου αὐτοῦ μεγάλου διδακτηρίου. Εὐθύς
ἀπὸ τὶς πρῶτες ἡμέρες εἶχε ἐπιβληθῆ, παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας της. Ἀ-
τυχῶς, ὕστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο, ἄρχισαν οἱ διωγμοὶ καὶ οἱ ταλαιπωρίες τῆς
Περάμου. Πρῶτα τὸ «γιάγμα» (ἡ λεηλασία) μὲ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Τούρκων
προσφύγων, πού ἔρχονταν ἀπὸ τὶς χῶρες τῆς Βαλκανικῆς, ὕστερα ἡ φωτιά
καὶ συνέχεια ὁ σηκωμὸς στὴν ἔξορία μέσα στὴν Ἀνατολή.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἑλένη εἶχε παντρευτῆ καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ Βλα-
διβοστόκ τῆς ἀνατολικῆς Σιβηρίας. Ἀπὸ τὸν γάμο της μὲ τὸν Στέφανο
Φράγκη, πλούσιο κτηματῆ καὶ ἔμπορο τοῦ Βλαδιβοστόκ, ἀπέκτησε γιό,
τὸν Λέανδρο. Μὲ τὴν ἐπικράτηση τῶν μπολσεβίκων κατέφυγαν στὴν Ἑλ-
λάδα, ὅπου ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια ἀπεβίωσε ὁ σύζυγός της Στέφανος. Ἡ
Ἑλένη ἀφοσιώθηκε τότε στὴ μόρφωση τοῦ παιδιοῦ της. Σήμερα εὐρίσκεται
κοντὰ στὸν γιό της Λέανδρο Φράγκη, ἐξαιρετὸν ἐπιστήμονα οἰκονομολόγο
στὴν Ἀτλάντα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἄλλες δασκάλισσες πού ἐργάσθηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια στὴν Πέραμο
καὶ ἀφήσαν καλὲς ἀναμνήσεις εἶναι, ἀπ' ὅσα θυμόμαστε, ἡ «Κυρία Σοφία»
ἀπὸ τὶς 40 Ἐκκλησιῆς τῆς Θράκης, ἡ «Κυρία Εὐσταθία» ἀπὸ τοὺς Ἐπι-
βάτες τῆς Θράκης καὶ ἡ Θεοδοσία Ἄρχοντα ἀπὸ τὴν Πέραμο.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ ΚΑΙ Η ΣΩΜΑΤΕΙΑΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΑΜΙΩΤΩΝ

ΣΤΗΝ ΚΥΖΙΚΟ, πριν ακόμα από την Έπανάσταση του 1821, ένας φωτισμένος ιερόρχης, ο Μητροπολίτης Κυζίκου Μακάριος, μέσα στα λίγα χρόνια που έμεινε εκεί (1806—1811) δίνει την πρώτη ώθηση στην οργάνωση συστηματικών σχολείων. Μέχρι τότε τα παιδιά που ήθελαν να μάθουν γράμματα, τα δίδασκαν στους νάρθηκες των εκκλησιών οι παπάδες και οι καλόγηροι, όσοι απ' αυτούς ήξεραν δυο κολυβογράμματα. Με την πρωτοβουλία και την ήθικη ενίσχυση του αξιου Μητροπολίτη Μακαρίου κτίζονται την εποχή εκείνη τα πρώτα σχολεία στην Άρτάκη, στην Πέραμο, στη Μηχανιώνα και στην Πάνορμο. Από τότε είναι κτισμένο και το δικό μας σχολείο στην ακροθαλασσιά, κάτω από το Κάστρο, το «παλιό σχολειό», όπως το λέγαμε ύστερα από το κτίσιμο του Παπαδοπουλείου Παρθεναγωγείου. Σώζονται και τα δύο ακόμα ως σήμερα.

Η ώθηση που δόθηκε από τον Μητροπολίτη Μακάριο συνεχίσθηκε από αξίους διαδόχους του και σχολεία ιδρύονται σ' όλα τα χωριά της Κυζικηνής Χερσονήσου, ακόμα και στα πιο μικρά. Αυτό βάσταξε ως τα 1842. Μεσολάβησε ύστερα μια περίοδος αδράνειας και αδιαφορίας για τα σχολεία, που κράτησε σαράντα περίπου χρόνια. Από τη μια μεριά η αμάθεια ανικάνων προσώπων που βρέθηκαν στη διοίκηση των Κοινοτήτων και από την άλλη η αδιαφορία της Μητροπόλεως, συνετέλεσαν ώστε να κινδυνεύσουν τα χωριά μας να γυρίσουν πίσω στην πρό του 1806 εποχή της αγραμματοσύνης.

Άλλα ο σπόρος, που σπάρθηκε από τον αξίω Μητροπολίτη Μακάριο, είχε πιάσει γερά. Το ρεύμα για τη μάθηση ήταν αδύνατο πια να γυρίσει πίσω. Τα σχολεία στην Κύζικο παραμελήθηκαν αυτό το διάστημα, αλλά δεν έκλεισαν. Και μια καινούργια πνοή ξεσήκωσε πάλι στα χωριά μας το ένδιαφέρον για τα σχολεία.

Αυτή την καινούργια δυνατή πνοή τη χρωστάμε στους φωτισμένους Κυζικηνοὺς τῆς Πόλης, που άρχισαν να οργανώνονται σε συλλόγους.

Οἱ Ἄρτακινοὶ πρῶτοι στὰ 1864 ἴδρυσαν τὸν Φιλεκπαιδευτικὸν τοῦ Σύλλογο. Ὑστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια οἱ Μηχανιώτες, μετὰ τὴν δόλοψυχη συμπαράσταση τοῦ Περραιμίου Γεωργίου Κούζου, διακεκομμένου ἐκπαιδευτικοῦ στὴν Πόλη, ἰδρύνουν τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἀδελφότητα «Ἡ Προόδος», ποῦ ἀνέπτυξε ἐξαιρετικὴ δράση καὶ ἐξελίχθηκε σὲ Πανκυζικὴν Ὁργάνωση. Ἀκολουθοῦν οἱ Περραιμῶτες καὶ ἰδρύνουν στὰ 1872 τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἀδελφότητα «Ἡ Ἑλπίς».

Τὰ σωματεῖα αὐτὰ παίρνουν στὰ χέρια τοὺς τὸ θέμα τῶν σχολείων στὶς γενέτειρες. Στέλνουν χρήματα, διορίζουν νέους μορφωμένους δασκάλους στὶς Κοινότητες καὶ ἀναλαμβάνουν νὰ σπουδάσουν στὰ σχολεῖα τῆς Πόλης τὰ παιδιά ποῦ ἔδειχναν ἰδιαίτερη κλίση καὶ ἀγάπη στὰ γράμματα. Μετὰ τὴν ὑποτροφία τῆς Ἀδελφότητος «Προόδου» ἐσπούδασε καὶ ὁ Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης στὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ στὴν Πόλη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στάλθηκε καὶ στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

Γενικὰ τὰ σωματεῖα αὐτὰ ἔδωκαν μιὰ δυνατὴ ὥθηση στὴν ἐκπαίδευση, ἐκέντησαν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν κατοίκων καὶ τοὺς ἔκαμαν νὰ νοιώσουν τὴν ἀξία ποῦ εἶχαν τὰ γράμματα γιὰ τὴν προκοπὴ τῶν παιδιῶν των. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀρκετοὶ εὐποροὶ νοικοκυραῖοι ἀπὸ ὅλα τὰ χωριὰ ἄρχισαν νὰ στέλνουν τὰ παιδιά τοὺς γιὰ ἀνώτερες σπουδὲς στὴν Πόλη καὶ στὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν.

Δυστυχῶς τὰ λαμπρὰ αὐτὰ σωματεῖα τῶν Κυζικηνῶν τῆς Πόλης, ὕστερα ἀπὸ τὰ καταπληκτικὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα ποῦ ἐπέτυχαν στὸν τομέα τῆς ἐκπαιδεύσεως, συκοφαντήθηκαν καὶ καταδιώχθηκαν, ὥσπου στὸ τέλος, μετὰ τὸ 1882, διαλύθηκαν.

Ἡ ἀντίληψη ποῦ ἐπικρατοῦσε τότε ἦταν ὅτι τὴ διάλυση τῶν προοδευτικῶν αὐτῶν σωματείων τὴν ἐπεδίωξε ὁ τότε πανίσχυρος ἀλλὰ καὶ σατραπικῶς Μητροπολίτης Κυζίκου, ποῦ δὲν ἔβλεπε, ὡς φαίνεται, μετὰ καλὸ μάτι τὸ ξύπνημα τοῦ πνευματικοῦ τοῦ ποιμνίου καὶ τὴν ἀνάμιξη νέων μορφωμένων καὶ προοδευτικῶν προσώπων στὴν διοίκηση τῶν κοινῶν τῆς ἐπαρχίας του. Αὐτὸ τοῦλάχιστον ἀφήνει νὰ ὑπονοηθῇ, χωρὶς νὰ ὀνομάζη πρόσωπα, ὁ Ἄν. Μαλκώτης (διάλεξις τοῦ κατὰ τὸ 1894 στὸν Μικρασιατικὸν Σύλλογον «Ἀνατολή», περιοδικὸ «Ξενοφάνης», τόμ. Α', 1904).

ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΤΩΝ ΠΕΡΡΑΙΜΙΩΝ «Ἡ ΕΛΠΙΣ»

Γιὰ τὸ πρῶτον αὐτὸ σωματεῖον τῶν Περραιμίων, ποῦ ἀναφέρει ὁ Γεώργιος Κούζος στὴν ἐκθεσὴν του πρὸς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον Κωνσταντινουπόλεως στὰ 1881, δὲν ἔχουμε δυστυχῶς περισσότερες πληροφορίες, οὔτε καὶ τὰ ὀνόματα τῶν πρωτοπόρων αὐτῶν φιλομούσων πατριωτῶν μᾶς εἶναι γνωστά. Μποροῦμε ὅμως νὰ τὰ συμπεράνουμε ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν συνδρομητῶν

πού αναφέρονται στα παλιά βιβλία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπως συνηθίζονταν τότε. Στὸ βιβλίον «Ἱστορία τῆς Κυζίκου» (J. Marquardt, κατὰ μετάφραση ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τοῦ Μηχανιώτου Ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Γρηγοριάδη), πού τυπώθηκε στὴν Πόλη στὰ 1878, βλέπουμε τὰ ἐξῆς ὀνόματα Περραιμωτῶν πού ἔμεναν στὴν Πόλη, ἐκτὸς ἀπὸ τῶν συνδρομητῶν πού ἔμεναν στὴν Πέραμο: Χρῆστος Χατζάκιος (ὁ πρῶτος σύζυγος τῆς Κατίγκως, ἀδελφῆς τοῦ Γιώργη Ταλιαντζῆ καὶ ἀργότερα συζύγου τοῦ γιατροῦ Θ. Ρουζίου), Ἰωάννης Καϊάφας, Ἀνέστης Ρόβης, Ἰωάννης Παπαθυμόπουλος, Σάββας Ν. Λελεκόπουλος (πατέρας τοῦ γιατροῦ Γεωργίου Λελεκοπούλου), Νικόλαος Λελεκόπουλος, Χατζῆ Παναγιώτης Κούκογλου, Μιχάλης Α. Κούκογλου, Νικόλαος Ι. Σγουριδῆς, Νικόλαος Πουρπουλίδης, Σωτήριος Σομουντζῆς, Φώτιος Καραχογλου, Κωνσταντῖνος Σάββα, Εὐγένιος Χρυσοχέρης.

Τὰ ὀνόματα πού ἀναφέρονται στὴ στήλῃ τῶν συνδρομητῶν τῆς Πέραμου εἶναι : Σ. Χαράλαμπος, δημοδιδάσκαλος, Συμεὼν Χατζῆ Ἰωάννου, Παπᾶ Ἀλέξης Παπαρηγορίου, Δημήτριος Γ. Ζήσου, Βαρύτης Κουκούτσης, Γεώργιος Ἀθανασίου, Γεώργιος Τζηρίνης (Καραγιώργης), Χρηστάκης Παπακωνσταντίνου, Ἀναστάσιος Φ. Ποῦλος, Ἀνδρέας Δεσίλας, Μ. Κ. Ζησιάδης, Παπᾶ Ἀναστάσιος Μπαρούτης, Κωνσταντῖνος Κοντολόος, Ἀθανάσιος Προδροῦμου Φερτεκλῆς, Ἀλέξιος Κ. Ἀγόρογλου, Χρῆστος Ι. Τσιντωνῆς, Φώτιος Ἀνδρεάδης, Νικόλαος Παπαδόπουλος (ὁ πατέρας τοῦ Μικῆ Παπαδοπούλου), Γεώργιος Ν. Γινασῆς, Κωνσταντῖνος Χ. Καπλάνης.

Δὲν ἔχουμε καμμιά ἀμφιβολία πὼς ὁ σύλλογος αὐτὸς τῶν Περραιμωτῶν ἰδρύθηκε μὲ τὴν πρωτοβουλία καὶ τὴν κατεύθυνση τοῦ Γεωργίου Κούζου.

Σὲ πολλὰ ἄλλα βιβλία, πού τυπώθηκαν στὴν Πόλη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ ἐδώθε, ἀναφέρονται πολλὰ ὀνόματα Περραιμωτῶν στὶς στήλες τῶν συνδρομητῶν, τῆς Πόλης καὶ τῆς Πέραμου. Αὐτὸ φανερώνει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Περραιμωτῶν γιὰ τὰ γράμματα καὶ τὴν καλὴ σειρὰ πού εἶχαν μέσα στὴν κοινωνία τῆς Πόλης.

ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΤΩΝ ΠΕΡΑΜΙΩΝ «Ο ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ»

Ἰδρύθηκε ἀπὸ τοὺς Περραιμῶτες τῆς Πόλης στὰ 1907, ἕνα χρόνο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνακήρυξη τοῦ Συντάγματος στὴν Τουρκία.

Ἀπὸ τὸ πρωτότυπο χειρόγραφο τοῦ Κανονισμοῦ πού ἔχουμε στὰ χέρια μας, ἐπικυρωμένο ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, παραθέτουμε τὰ πρῶτα δύο ἄρθρα πού ἀναφέρονται στὸν σκοπὸ τοῦ Σωματείου :

«Ἄρθρον 1ον. Θεία συνάρσει καὶ τῇ πρωτοβουλίᾳ φιλομούσων νέων παρεπιδημούντων κατοίκων Πέραμου τῆς Θεοσώστου Ἐπαρχίας Κυζίκου, ἰδρύεται ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀ-

δελφότης τῶν Περαιμίων «Ταξιάρχης», σκοπὸν ἔχουσα τὴν κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀνοικοδομῆν τῶν ἐτοιμορρόπων ἐκπαιδευτηρίων τῆς Κοινότητος Περᾶμου.

Ἄρθρον 2ον. Ἡ Ἄδελφότης μετὰ τὴν συντέλεσιν τοῦ εἰρημένου σκοποῦ θέλει συνεχίσει τὴν δρᾶσιν αὐτῆς δι' ἔργα φιλανθρωπίας καὶ συνδρομῆς τῶν ἐκπαιδευτηρίων».

Στὴν ἰδρυση τοῦ Σωματείου τούτου ἐπρωτοστάθησαν οἱ Γεώργιος Καραμπάτος, Ἰωάννης Δεσύλλας, Γεώργιος Φάλκος, Γεώργιος Πανταζῆ Κεχαγιᾶς, Ἰωάννης Ρόβης, Παναγιώτης Λελεκόπουλος, Λεάνδρος Σεραφειμίδης, Κωνστ. Παπαμανώλης, Χρυσόστομος Βαμβακάς, Στρατῆς Λυμπέρης, Σ. Κοντός, Ἰωάννης Τάτσος, Κ. Ν. Λυμπέρης, Μ. Κούρτζας, Ν. Χρυσοχέρης, Εὐστο. Αἰβάζογλου, Χ. Μαδέρης, Φ. Καραπάντσος, Μ. Μαδέρης, Α. Παπαϊωάννου, Ζαχαρίας Κυριακίδης, Ἀριστοτέλης Μαυρομάτης κ. ἄ.

Τὸ πρῶτο Συμβούλιο συγκροτήθηκε μὲ πρόεδρο τὸν Γεώργιο Καραμπάτο καὶ ἀνέπτυξε ἐξαιρετικὴ δρᾶση. Ἀνανέωσε τὸ ξύλινο πάτωμα τοῦ Σχολείου. Ἐπεσκεύασε τὰ πορτοπαράθυρα καὶ τὴ σκεπὴ καὶ γενικὰ ἀνταποκρίθηκε σ' ὅλη τὴ γραμμὴ στὸν πρωταρχικὸ σκοπὸ του, «τὴν κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀνοικοδομῆν τοῦ ἐτοιμορρόπου Σχολείου τῆς Κοινότητος». Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερο ποῦ ἐπέτυχε ἦταν νὰ συγκεντρώσῃ σὲ μιὰ κοινὴ προσπάθεια τοὺς Περαιμιῶτες τῆς Πόλης καὶ νὰ τοὺς κεντρίσῃ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν γενέτειρα.

Ἡ δρᾶση τοῦ Σωματείου συνεχίσθηκε ἕως τὸ 1914. Ὑστερα ἦλθε ἡ φωτιά, ἡ ἐξορία καὶ ὁ πόλεμος μὲ ὅλα τὰ θλιβερὰ ἐπακόλουθα, τὴν ἐπιστράτευση, τὴ φτώχεια, εἰς στερήσεις, ποὺ γονάτισαν ὅλο τὸν κόσμον. Ἦταν πᾶ ἀδύνατο νὰ κρατηθῇ ἡ Ἄδελφότης στὴν Πόλη. Ὡστόσο «Ὁ Ταξιάρχης» ὑπῆρξε ὁ πρόδρομος τοῦ Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου τῶν Περαιμίων, ποῦ ἰδρύθηκε ἀργότερα, στὰ 1919, καὶ προσέφερε ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὴν κατεστραμμένη ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ τὴν ἐξορία Πέραμο.

ΑΝΟΡΘΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΑΜΙΩΝ

Τὸ ἱστορικὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου τῶν Περαιμίων ἀναγράφεται σὰν «εἰσαγωγή» στὴν πρώτη σελίδα τοῦ Κανονισμοῦ του καὶ τὸ μεταφέρουμε ἐδῶ αὐτούσιο:

« Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

Τῆ 13 Ἰανουαρίου 1919, συνελθόντες 12 ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκατεστημένων Περαιμίων καὶ μελῶν τῆς τῷ 1907 συσταθείσης Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος τῶν Περαιμίων «Ὁ Ταξιάρχης» καὶ συσκεφθέντες, ἐνέκριναν τὴν ἀνασύστασιν τοῦ Σωματείου, ἅτε ἐπὶ τετραετίαν διακόψαντος τὰς ἐργασίας αὐτοῦ ἕνεκα τῶν διωγμῶν καὶ τοῦ παγ-

κοσμίῳ πολέμου, δι' ὃ καὶ προσεκάλεσαν διὰ τῶν ἑφημερίδων τῇ 20ῇ τοῦ ἰδίου τοῦς ἐν Κωνσταντινουπόλει Περαιμίους εἰς γενικὴν συνέλευσιν, εἰς ἣν παρέστησαν 35 μέλη καὶ μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν διαφόρων γνωμῶν, ἀπεφάσισαν τὴν σύστασιν «Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου τῶν Περαιμίων», ἐδρεύοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς συνέχισαν τῆς τέως Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος τῶν Περαιμίων «Ὁ Ταξιάρχης», τῆς ἀνάγκης ταύτης ἐνδεικνυμένης ὑπὸ τῶν περιστάσεων, ἅτε κατὰ τὸ διάστημα τοῦ μεγίστου τῶν πολέμων πολλὰ παθούσης καὶ δεινῶς δοκιμασθείσης ὡς καὶ τελείως ἀποτεφρωθείσης τῆς φιλάτης πατρίδος Περάμου. Πρὸς τούτοις ἐξελέγη ὀκταμελὲς Δ. Σ., τὸ ὁποῖον ἐξουσιοδοτήθη νὰ συντάξῃ τὸν παρόντα Κανονισμόν.

Ἡ συντακτικὴ ἐπὶ τοῦ Κανονισμοῦ ἐπιτροπὴ, συνελοῦσα ἐπανειλημμένως, ἐξεπόνησε τὸν παρόντα Κανονισμόν, ὅστις συζητηθεὶς κατ' ἄρθρον ἐν γενικῇ τῶν μελῶν συνεδρίᾳ τῇ 14ῃ Ἰουλίου 1919, ἐνεκρίθη καὶ ἐξετύπηθη ἵνα διέπῃ τὰ τοῦ Συνδέσμου».

Καθὼς βλέπουμε, εὐθὺς ἀπὸ τὶς πρῶτες ἡμέρες τοῦ 1919, ὅταν εἶχε τελειώσει πιά ὁ πόλεμος, μὲ τὴ συντριβὴ τῆς Τουρκίας καὶ τὰ πολεμικὰ μας ναυλοχοῦσαν ἔμπρὸς στὰ ἀνάκτορα τοῦ Ντολμᾶ Μπαχτσέ στο Βόσπορο, οἱ Περαιμιῶτες τῆς Πόλης συγκεντρώθηκαν πάλι καὶ βάλθηκαν μὲ τὰ δυνατὰ τους νὰ ἀναστήσουν τὴν καταστραμμένη ἀπὸ τὴ φωτιά, ἀπὸ τὴν ἔξορία καὶ ἀπὸ τὸν πόλεμο Πέραμο.

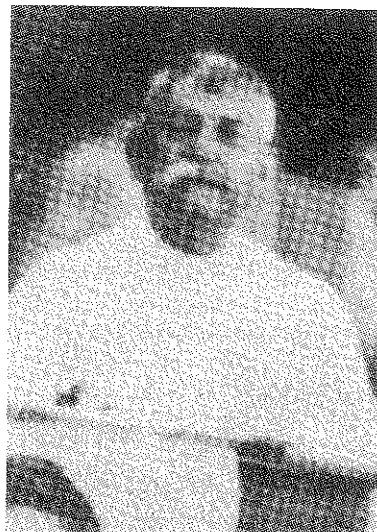
Τὸ ἔργο πού τοὺς περιέμενε αὐτῇ τῇ φορᾷ δὲν ἦταν μονάχα ἡ φροντίδα γιὰ τὰ σχολεῖα. Ἡ Πέραμος εἶχε πολλὰς πληγὰς ἀνοιχτές. Τὸ χωριὸ ἦταν ὀλίγελα ἰσοπεδωμένο ἀπὸ τὴ φωτιά. Τὰ ὄρφανὰ καὶ οἱ χῆρες, πού πληθθαῖναν μέσα στὰ τέσσερα μαῦρα χρόνια τῆς ἔξορίας καὶ τοῦ πολέμου, εἶχαν ἄμεση ἀνάγκη ἀπὸ βοήθεια γιὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ σταθοῦν στὰ πόδια τους. Οἱ ἐκκλησίες ἦταν κι' αὐτὲς καμένες καὶ ἀπὸ τὰ δύο σχολεῖα μονάχα τὸ Παπαδοπούλειο στεκόταν ὄρθιο, ἀλλὰ εἶχε κι' αὐτὸ ἀνάγκη ἀπὸ μεγάλες ἐπισκευές, γιατί σ' ὅλο τὸ διάστημα τοῦ πολέμου χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους γιὰ νοσοκομεῖο - ἀναρρωτήριον τῶν στρατιωτῶν. Οἱ ἐλιές καὶ οἱ μουριές ἦταν κατακομμένες ἀπὸ τὴ μανία τῶν Τούρκων καὶ τ' ἀμπέλια εἶχαν ξεραθῆ ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψη, ἀφοῦ δὲν εἶχαν μείνει χέρια νὰ τὰ περιποιηθοῦν. Τὸ χωριὸ ἦταν ἀδύνατο ν' ἀναστηθῆ ἀπὸ μόνο του.

Ἔτσι «Ὁ Ταξιάρχης», ἡ παλιὰ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης τῶν Περαιμίων, πού εἶχε ἀναστελεῖ τὴ δράση της στὰ χρόνια τῶν πολέμων, μεταβαπτίζεται σὲ «Ἀνορθωτικὸ Σύνδεσμο», γιὰ νὰ ἀνταποκρίνεται καὶ ὁ τίτλος τοῦ Σωματείου στὸ πολύπλευρο ἔργο πού ἀνελάμβανε γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῆς Περάμου.

Μὲ ἀκράτητο ἐνθουσιασμό οἱ Περαιμιῶτες παισιώνουν τὸν Ἀνορθωτικὸ τους Σύνδεσμο καὶ ἀρχίζει ἡ δράση του. Μεταφέρουν ἀμέσως ἀπὸ τὴν Πέραμο στὴν Πόλη 54 ὄρφανὰ, στέλνουν βοηθήματα στὶς χῆρες καὶ στὶς φτωχὰς οἰκογένειες, ἐπισκευάζουν τὸ Παπαδοπούλειο, ἀναλαμβάνουν τοὺς μι-

Ίωάννης Ρήγα Παπαδόπουλος,
Πρόεδρος τοῦ Ἀνορθωτικοῦ
Συνδέσμου τῶν Περαμίων τῆς
Κωνσταντινουπόλεως.

Ίωάννης Κ. Δεσύλλας, Ταμίας
τοῦ Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου
τῶν Περαμίων τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως.

σθούς τῶν διδασκάλων, τὴν χορήγηση δωρεὰν βιβλίων καὶ γραφικῆς ὕλης στὰ παιδιά τοῦ σχολείου, κερὰ στὴν ἐκκλησία, καὶ ὅταν μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Περάμου ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Στρατό, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1920, ἐπιστρατεύθηκαν στὸν Ἑλληνικὸ Στρατό ὅσοι εἶχαν τὴ στρατεύσιμη ἡλικία, ὁ Σύνδεσμος ἀναλαμβάνει καὶ στέλνει ἐπιδόματα σ' ὅλες τὶς οἰκογένειες τῶν ἐπιστρατευμένων.

Στὰ 1921 ἀναθίεται σ' ἓνα πολεοδόμο τῆς Μόσχας, τὸν Λεωνίδα Ντὲ Μπόσκο, Ἑλληνορωσσο, ποὺ βρέθηκε τότε μὲ τὴν ἐπανάσταση τῆς Ρωσίας πρόσφυγας στὴν Πόλη, νὰ κατέβῃ στὴν Πέραμο καὶ νὰ χαράξῃ νέο ρυμοτομικὸ σχέδιο στὴν κατεστραμμένη ἀπὸ τὴ φωτιά κωμόπολη. Ἀνοίγουν καὶ διαμορφώνονται πλατεῖες, ἰσιώνονται καὶ πλαταίνουν δρόμοι, χωρίζονται σὲ κανονικὰ οἰκοδομικὰ τετράγωνα οἱ ροῦγες καὶ τὰ στενοσόκακα, καὶ ἡ Πέραμος ἀρχίζει νὰ ζωντανεύῃ καὶ νὰ γίνεταί μιὰ συγχρονισμένη κωμόπολη, πὺ δμορφη ἀπὸ ὅ,τι ἦταν πρὶν.

Ὁ Ἀνορθωτικὸς Σύνδεσμος τῶν Περαμίων τῆς Πόλης ἐξελιίσεται σὲ μιὰ ὑπέρτατη Διοίκηση. Ἐποπτεύει καὶ ἐλέγχει τὴ διαχείριση τῆς Κοινότητος καὶ τῆς καλύπτει τὰ ἐλλείμματα.

Οἱ Περαμιῶτες, ποὺ εἶχαν μαζευθῆ στὴν Πόλη ὕστερα ἀπὸ τὴ φωτιά, ἀρχίζουν νὰ γυρῶν πίσω στὸ χωριό. Οἱ κάτοικοι τῆς Περάμου ξαναφυτεύουν ἐλαιόδενδρα, ξαναζωντανεύουν τ' ἀμπέλια καὶ προσανατολίζονται σὲ νέες καλλιέργειες κηπουροκηπευτικῶν. Μιὰ καινούργια ζωὴ ξαναγεννιέται

Ἰωάννης Αὐγερινὸς Σγουρίδης, Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου τῶν Περαιμίων τῆς Πόλης.

καὶ ἡ Πέραμος, ἐλεύθερη πιά, βαδίζει γοργὰ στὸν δρόμο τῆς προόδου καὶ τῆς εὐημερίας.

Ἄλλὰ ὁ κακὸς δαίμονας τῆς καταστροφῆς παραμόνευε καὶ τὸ γλυκὸ αὐτὸ ὄραμα τῆς ἐλευθερίας χάθηκε ξαφνικὰ ἀπὸ τὰ μάτια μας.

Καὶ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1922 ἓνα γράμμα τῆς Δημογεροντίας, μιὰ κραυγὴ ἀπελπισίας ἀπὸ τὴν Πέραμο, καλοῦσε τὸν Σύνδεσμο νὰ σπεύσῃ νὰ σώσῃ τὶς ψυχὰς ποὺ κινδύνευαν ἀπὸ μέρα σὲ μέρα νὰ σφαγοῦν. Καὶ τότε ὁ Σύνδεσμος τῶν Περαιμίων προσφέρει τὴν τελευταία του ὑπηρεσία στὴν γενέτειρα καὶ στέλνει τὸ πλοῖο ποὺ θὰ σώσῃ τὶς ψυχὰς τῶν συμπατριωτῶν.

Τὸ πλοῖο τῆς σωτηρίας φεύγει ἀπὸ τὴν Πόλη μαζί μὲ μιὰ τριμελῆ ἐπιτροπὴ ποὺ ὤρισε ὁ Σύλλογος καὶ μεταφέρει τοὺς κατοίκους τῆς Περάμου καὶ ὅσα ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά τους ἦταν δυνατὸ νὰ μεταφερθοῦν στὸ Μυριόφυτο τῆς Θράκης καὶ ὅταν τὸ πλοῖο, ὕστερα ἀπὸ δύο ταξίδια ποὺ ἔκαμε γι' αὐτὴ τὴ μεταφορὰ, γύρισε στὴν Πόλη καὶ ἔφερε πίσω ὅσα δὲν μπόρεσε νὰ ξεφορτώσῃ στὸ Μυριόφυτο — βαρέλια σάλτσες καὶ σιτάρια — μὲ χίλιους κινδύνους ὁ Σύνδεσμος ἀναλαμβάνει νὰ τὰ ξεφορτώσῃ, νὰ τὰ πούλῃ καὶ

νά στείλη τὸ ἀντίτιμο στοὺς δικαιοῦχους ποὺ εἶχαν πιά συγκεντρωθῆ στὴν Καβάλα.

Αὐτὴ ἦταν ἡ τελευταία προσφορὰ τοῦ Συνδέσμου τῶν Περαιμίων τῆς Πόλης στὴ γενέτειρα. Ἐδῶ τελειώνει καὶ ἡ δράση τοῦ ὑπέροχου αὐτοῦ σωματείου, τοῦ Ἐνορθωτικοῦ Συνδέσμου τῶν Περαιμίων τῆς Πόλης.

Τὸ πρῶτο Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ Συνδέσμου συγκροτήθηκε, ὅπως ἀναγράφεται στὸν ἔντυπο Κανονισμὸ του, ἀπὸ τοὺς:

Γεώργιον Καραμπάτον, Πρόεδρον· Ἰωάννην Ρήγα Παπαδόπουλον, Ἀντιπρόεδρον· Λέανδρον Σεραφεμιδην καὶ Μιχαὴλ Ἀγόρογλου, Γραμματεῖς· Ἰωάννην Κ. Δεσύλλαν, Ταμίαν· Γαβριὴλ Ψύχαν, Ζαχαρίαν Κυριακίδην, Παναγιώτην Λελεκόπουλον καὶ Γεώργιον Φάλκον, Συμβούλους.

Στὴν δεύτερη διετία (Ἰανουάριος 1921 - Δεκέμβριος 1922) τὴν προεδρίαν ἀνέλαβε ὁ Ἰωάννης Ρήγα Παπαδόπουλος καὶ τὴν Γραμματεία ὁ Ἰωάννης Αὐγερινοῦ Σγουριδῆς μετὰ βοήθον τὸν Κωνσταντῖνον Παπαμανωλῆν. Τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Δ. Συμβουλίου παρέμειναν σχεδὸν τὰ ἴδια.

Ἐνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Συνδέσμου περιέσωσε ὁ τελευταῖος Γραμματεὺς Ἰωάννης Αὐγ. Σγουριδῆς.

Μέσα στὴν ἀλληλογραφία τοῦ Συνδέσμου μετὰ τὴν Κοινότητα καὶ στὶς ἐκκαθαρίσεις λογαριασμῶν καὶ γενικὰ στὴν ταμειακὴ διαχείριση βλέπει κανεὶς τὴν τεράστια προσπάθεια ποὺ ἀνέπτυξε ὁ Σύνδεσμος καὶ τίς ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες ποὺ προσέφερε στὴ γενέτειρα Πέραμο. Ἀναφέρουμε ὠρισμένα κόνδυλια χαρακτηριστικὰ τῆς δραστηριότητος τοῦ Συνδέσμου.

Γιὰ τὴν ἐπισκευὴ τοῦ Παπαδοπουλείου Α.Τ. 1.015. Γιὰ τὴν ρυμοτόμησιν Α.Τ. 1.500, γιὰ τὸ πλοῖο τῆς σωτηρίας Α.Τ. 3.200, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων, τὰ βιβλία τῶν μαθητῶν, τὴν περιθαλψὴ τῶν πτωχῶν, τὰ ἐπιδόματα τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐπιστρατευμένων καὶ ἄλλα, ποὺ συνέχισε νὰ καταβάλλη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ 1919 ἕως τίς τελευταῖες ἡμέρας ποὺ σηκώθηκε τὸ χωριό.

ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΠΕΡΑΜΙΩΝ «Ἡ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗ», ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Ταυτόχρονα μετὰ τὴν ἰδρυση τοῦ «Γαξιάρχη» ἰδρύθηκε στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς ἡ Ἀδελφότης τῶν Περαιμίων «Ἡ Φανερωμένη». Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ νοσταλγία γιὰ τὴν Πέραμο συγκέντρωσε ἀπὸ ὅλες τίς πόλεις τῆς Ἀμερικῆς τοὺς ξενητεμένους Περαιμῶτες γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ σωματεῖο. Ἦταν στὰ πρῶτα χρόνια ποὺ οἱ μετανάστες δούλευαν σκληρὰ γιὰ νὰ δημιουργήσουν μιὰ καλὴ οἰκονομικὴ κατάστασι. Παρ' ὅλα αὐτά, ἔδιναν τὸ «παρὼν» σὲ κάθε περίστασι. Κάθε τόσο ὠργάνωναν συνεστιάσεις σὲ μιὰ πόλιν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐκεῖ συγκεντρωμένοι ἀναπολοῦσαν τὴ μακρυνὴ πα-

τρίδα και αναζωπύρωσαν την αγάπη και την ανάμνηση τῆς γενέτειρας. Ὅταν, ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 1940 καὶ τὴν κατοχὴ, ἡ Ἑλλάδα βρέθηκε στὴν ἀπελευθέρωση κατεστραμμένη καὶ στερημένη ἀπὸ τὰ πάντα, ἡ Ἀδελφότης τῶν Περαιμίων «Ἡ Φανερωμένη» καὶ ὁ καθένας χωριστὰ ἔστειλαν πολλὰ δέματα μὲ ρουχισμὸ καὶ τρόφιμα γιὰ τοὺς συμπατριῶτες στὴν Νέα Πέραμο Ἀττικῆς καὶ στὴν Νέα Πέραμο τῆς Καβάλας.

«Ἡ Φανερωμένη» τῶν Περαιμίων τῆς Ἀμερικῆς κράτησε ὡς τὰ 1959. Τότε εἶχε ἰδρυθῆ στὴν Ἀθήνα ὁ Σύλλογος τῶν Περαιμίων Κυζικηνῶν. Τὸ εὐρὸ κοινωνικὸ του πρόγραμμα καὶ ἡ πολὺπλευρὸς προσπάθεια γιὰ τὴν προ-

Στιγμιότυπον ἀπὸ τὶς πρῶτες πατριωτικὲς μας συνεστιάσεις τοῦ Συλλόγου τῶν Περαιωτῶν τῆς Ἀμερικῆς.

(Φωτογραφία σταλμένη ἀπὸ τὸν Χαράλαμπο Μανίτσα)

ώθηση τῶν νέων ἐστιῶν μας στὴν Ἑλλάδα, συνεκλόνησαν ὅλους τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς συμπατριώτας καὶ ιδιαίτερα τοὺς Περαιμίους τῆς Ἀμερικῆς, πού ἔσπευσαν νὰ ἐνσωματωθοῦν στὸν Σύλλογο τῶν Περαιμίων Κυζικηνῶν καὶ νὰ ἐνισχύσουν μὲ γενναῖες δωρεὲς τὸ ἔργον του. Ἔτσι καὶ ἡ Ἀδελφότης «Φανερωμένη», ὕστερα ἀπὸ πενήντα χρόνων πατριωτικὴ δράση, ἐνσω-

ματώθηκε ουσιαστικά στὸν Σύνλογο τῶν Ἀθηνῶν καὶ οἱ τελευταῖοι, Πλάτων Εὐστρ. Παπαναστασίου Πρόεδρος καὶ Γεράσιμος Μέτσικας Γεν. Γραμματεὺς μετεβίβασαν καὶ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ταμείου τοῦ Σωματείου στὸν ἐδῶ Σύνλογο τῶν Περαιῶν Κυζικηνῶν.⁽¹⁾

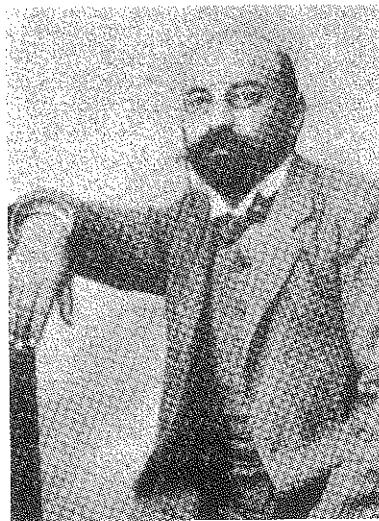

Ἀπὸ τοὺς πρώτους Περαιῶτες μετανάστες στὴς Η. Π. Ἀμερικῆς.
(Φωτογραφία σταλμένη ἀπὸ τὸν Χαρ. Μανίτσαν)

1) Γιά τὴν ἔδραση καὶ τὴν ἐβράση τοῦ Συλλόγου Περαιῶν Κυζικηνῶν στὴν Ἀθήνα ἂ' ἀπχοληθοῦμε στὸ κεφάλαιο «Οἱ νέες ἐστίες μας στὴν Ἑλλάδα».

Κωνσταντίνος Σιταράς, ιατρός.

Θεμιστοκλής Ρούζιος, ιατρός.

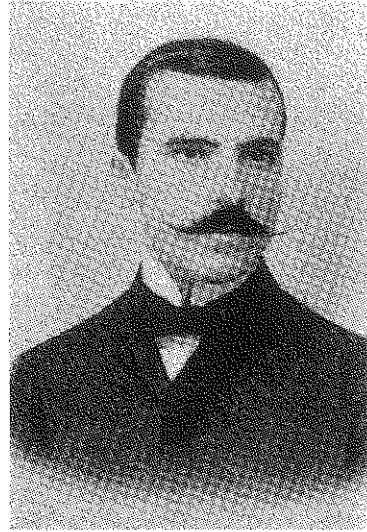
ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΟΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ

ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ δέν είχαμε πάντα μόνιμο γιατρό. Κατά καιρούς έρχονταν και έμεναν εκεί για αρκετό διάστημα, αλλά δέν μπορούσαν να ικανοποιηθοῦν και έφευγαν. Στα παλιά χρόνια δέν καλοῦσαν γιατρό, παρὰ μονάχα όταν ὁ ἄρρωστος έφθανε σέ κίνδυνο. Αυτό δέν γινόταν μονάχα στην Πέραμο, αλλά και σέ μεγαλύτερα χωριά. Ἀργότερα, και ὕστερα ἀπό τὸ 1900, συμφιλιώθηκε ὁ κόσμος με τὸ γιατρό και ἀκόμα ἀργότερα με τὰ νοσοκομεία (τὰ «σπιτάλια», ὅπως τὰ ἔλεγαν).

Ὅστόσο, όταν δέν τύχαινε νὰ βρισκεται γιατρός στό χωριό, ἡ Πάνομος και ἡ Ἀρτάκη ἦταν κοντά. Δυὸ ὄρες ἀπόσταση με τὸ καιὶ ἡ Πάνομος και τρεῖς ὄρες ἡ Ἀρτάκη με ἄλλογο. Και ὑπῆρχαν ἐκεῖ πολλοὶ και καλοὶ γιατροί, πού όταν τοὺς καλοῦσαν, δέν λογάριάζαν οὔτε τὴν ταλαιπωρία, οὔτε τοὺς κινδύνους τοῦ ταξιδιοῦ. Με κάθε καιρὸ ἔτρεχαν νὰ σώσουν τὸν ἄρρωστο πού κινδύνευε.

Ἀναστασάκης Ἰ. Μαλκώτης,
ιατρός.

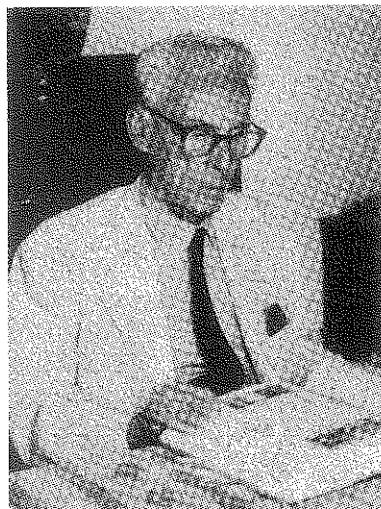
Ἀριστείδης Ἰ. Μαλκώτης,
ιατρός.

Γιατροὶ ποὺ ἔχουν συνδέσει τὸ ὄνομά τους μὲ τὴν Πέραμο ἦταν:

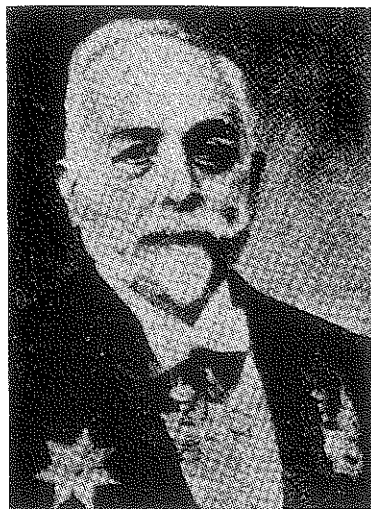
Θεμιστοκλῆς Ροῦζιος: Καταγωγή του ἀπὸ τὴ Σιάτιστα τῆς Μακεδονίας. Ἐμενε ἀρχικὰ στὴν Ἀρτάκη. Ὄταν παντρεύτηκε τὴν ἀδελφὴ τοῦ Γιώργη Ταλιαντζῆ, τὴν Κατίγκω, ἐγκαταστάθηκε στὴν Πέραμο, ὅπου ἔμενε ἀρκετὰ χρόνια. Ὄταν ἄρχισε νὰ σκορπᾷ ἡ Πέραμος ἀπὸ τὸ 1914, ἔφυγε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν Πόλη. Μὲ τὸν ἐκπατρισμό τοῦ 1922 ἦλθε στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν Χαλκίδα, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε.

Ἀναστασάκης Μαλκώτης: Γιὸς τοῦ μεγαλονοικοκύρη τῆς Περάμου Γιάννου Μαλκώτη. Ἐγκαταστάθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς σταδιοδρομίας του στὴν Πάνορμο. Στὴν Πέραμο ἐρχόταν πολὺ συχνά, ὅταν τὸν καλοῦσαν, καὶ πολλές φορές μόνος του. Ἐμενε μὲ τις μέρες γιὰ νὰ ἰδῆ τοὺς δικούς του καὶ μὲ αὐτὴ τὴν εὐκαιρία καὶ ὅσους δὲν εἶχαν τὴ δύναμη νὰ τὸν καλέσουν μόνιμοι ἀπὸ τὴν Πάνορμο.

Ἀπὸ τοὺς ἐνθουσιώδεις ἐταίρους τοῦ «Μικρασιατικοῦ Συλλόγου Ἀνατολῆ» Ἀθηνῶν, ἀσχολήθηκε μὲ τὴν τότε γενικὴ κατάσταση τῆς Περάμου καὶ τῶν χωριῶν τῆς Χερσονήσου καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ καυτηριάσῃ δημοσίᾳ τοὺς ὑπευθύνους γιὰ τὴν ὀπισθοδρόμηση τῆς παιδείας καὶ τὴν ἀθλία τότε διοίκηση τῶν Κοινοτήτων. (Διάλεξις Ἀ. Μαλκώτη, τὸ 1894, στὴν αἴθουσα τοῦ «Μικρασιατικοῦ Συλλόγου Ἀνατολῆ» στὰς Ἀθήνας, δημοσιευμένη στὸ περιοδικὸ «Ξενοφάνης», τ. Α' 1904, σελ. 250).

Γεώργιος Σάθθα Λελεκόπουλος,
ιατρός.

Κωνσταντίνος Μακρής
ιατρός - χειρουργός.

Ο διάσημος ιστορικός έρευνητής F. W. Hasluck στο σύγγραμά του περί Κυζίκου («Cyzicus», έκδοσις Καϊμπριτζ 1910, Λονδίνον), αναφέρει συχνά τὸν Μαλκώτση, πὸν τὸν συνώδευσε σὲ μιά του περιοδεία στὰ χωριὰ τῆς Χερσονήσου.

Μὲ τὸν ἐκπατρισμό τοῦ 1922 ἐγκαταστάθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου διορίσθηκε δημοτικὸς ἰατρός. Πέθανε σὲ μεγάλη ἡλικία, τὸ 1959. Πάντοτε γλυκομίλητος, ἐπρόσφερε πρόθυμα τὶς ὑπηρεσίες του στοὺς συμπατριῶτες του μὲ ἀνιδιοτέλεια. Ὅταν τὸν ρωτοῦσαν γιὰ τὸ μυστικὸ τῆς μακροζωίας του ἀπαντοῦσε: «Τὰ Περαιμιωτάκια ἀρχίζουν νὰ γερνοῦν πάνω ἀπὸ τὰ 100 χρόνια». Ὁ ἴδιος ὅμως δὲν πρόφθασε νὰ γεράσει. Τοῦ ἔλειψαν δυὸ-τρία χρόνια γιὰ νὰ πιάσει τὰ 100.

Ἀριστειδάκης Μαλκώτσης: Γιὸς καὶ αὐτὸς τοῦ Γιάννου Μαλκώτση καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀναστασάκη. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶχε ἐγκατασταθῆ στὴν Πόλη, ὅπου κατέκτησε τὴν ἐκτίμησι τῶν Περαιμιωτῶν καὶ τῆς κοινω- νίας τῆς Πόλης. Ἀπέθανε σὲ μικρὴ σχετικὰ ἡλικία.

Κωνσταντίνος Μακρής: Ἀρτακηνός, διάσημος γιατρός καὶ χειρουργός. Ἔμενε ἀρχικὰ στὴν Ἀρτάκη καὶ ἐρχόταν συχνὰ στὴν Πέραμο, ὅταν τὸν καλοῦσαν, καὶ πολλὲς φορές μόνος του, τὰ καλοκαίρια, γιὰ νὰ χαρῆ τὸ ὄμορφο χωριὸ μας, πὸν τὸ ἀγαποῦσε πολὺ. Παράλληλα μὲ τὴν ἰατρικὴ ἐπιστῆμη, ἀσχολήθηκε μὲ ζῆλο καὶ ἀγάπη μὲ τὴν ἔρευνα τῆς ἱστορίας τῆς

Κυζίκου και συνέγραψε αξιολογη μελέτη. Στο κεφάλαιο «Τὰ χωριά τῆς Κυζίκου» ἀναφέρει τὴν Πέραμο καὶ τοὺς Περραιμῶτες μὲ τὰ πρὸ κολακευτικὰ λόγια. Ἀπὸ τὴν Ἀρτάκη ἔφυγε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Περραϊκοῦ Νοσοκομείου. Περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του, ἔχασε τὴν ὄρασή του, ἀπεσύρθη στὴν Πάνορμο, ὅπου ἀπεβίωσε κατὰ τὸν Μάιο τοῦ 1920.

Τὸ ἱστορικό του ἔργο γιὰ τὴν Κύζικο καὶ τὰ χωριά τῆς Κυζίκου συνέχισε ὁ γιὸς του, ἰατρός ἐπίσης, Ἱπποκράτης Μακρῆς. Πολλὲς ἀξιολογες μελέτες του ἔχουν δημοσιευθῆ στὰ «Μικρασιατικὰ Χρονικὰ» γιὰ τὴν Ἀρτάκη καὶ τὰ χωριά τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου. Τελευταία ἄρχισε νὰ δημοσιεύεται στὰ «Μαρμαρινὰ Νέα» μία ἐμπεριστατωμένη μελέτη του γιὰ τὴν ἱστορία τῶν χωριῶν τοῦ Μαρμαρᾶ. Ὁ Ἱπποκράτης Μακρῆς ἀπεβίωσε τὴν 1η Ἰουλίου 1967 στὴν Νέα Ἐρσέη τῶν Η.Π.Α., ὅπου παρέμενε κοντὰ στὴν οἰκογένεια τοῦ γιοῦ του Κωνσταντίνου, γιατροῦ ἐπίσης.

Κωνσταντῖνος Σιταρᾶς: Καταγωγή του ἀπὸ τὴν Μηχανιῶνα. Παντρεύτηκε τὴν θυγατέρα τοῦ Γιάννου Μαλκώτση, τὴν Δέσποινα, καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν Πάνορμο. Ἐρχόταν πολὺ συχνὰ στὴν Πέραμο καὶ στὴ Μηχανιῶνα. Λάτρης τοῦ ὑπαίθρου, συνιστοῦσε τὴ φυσικὴ ζωὴ καὶ ὁ ἴδιος ἔδινε τὸ παράδειγμα. Ἦταν δεινὸς κολυμβητῆς καὶ κολυμποῦσε καὶ τὸν χειμῶνα ἀκόμα, ἀλλὰ ἴσως αὐτὴ ἡ μεγάλη πεποίθηση ποὺ εἶχε γιὰ τὴν ἀντοχὴ του στὸ κρῦο καὶ στὸ νερό, νὰ τοῦ ἔγινε αἰτία νὰ χάσῃ πρόωρα τὴ ζωὴ του. Ὅταν μιὰ χειμωνιάτικη μέρα (13 Ἰανουαρίου 1913) γύριζε ἀπὸ τὴν Μηχανιῶνα, ὅπου τὸν εἶχαν καλέσει νὰ ἰδῆ ἕναν ἄρρωστο, ἕνα ξαφνικὸ μπουρίνι ἀναποδογύρισε τὴ βάρκα καὶ βρέθηκε μέσα στὴ θάλασσα. Ἀντὶ νὰ βιασθῆ νὰ βγῆ στὴ στεριά, ποὺ δὲν ἀπείχε πολὺ, θέλησε νὰ σώσῃ καὶ τὴ βάρκα παλαίοντας μὲ τὰ κύματα μαζί μὲ τοὺς βαρκάρηδες, ἀλλὰ ὁ ἀέρας ὄλο καὶ παρέσυρε τὴ βάρκα στ' ἀνοιχτά, ὥσπου χάθηκε καὶ μαζί της ὁ ἴδιος καὶ οἱ σύντροφοι τῆς βάρκας.

Ἄλλοι γiatροὶ τῆς Πάνορμου ποὺ ἔρχονταν στὴν Πέραμο ἦταν ὁ Ἀναστάσης Παπαδόπουλος καὶ ὁ Γρηγόρης Μωυσιδῆς.

Κανεὶς ἀπὸ τοὺς γiatροὺς ποὺ ἀναφέραμε δὲν βρῖσκεται σήμερα στὴ ζωὴ. Οἱ Περραιμῶτες, ποὺ ἔνοιωσαν τὴν ἀγάπη τους καὶ δέχτηκαν τίς περιποιήσεις τους, ἀναφέρουν πάντα μὲ εὐγνωμοσύνη τὸ ὄνομά τους.

Ἄλλος γiatρός Περραιμῶτης, ποὺ δὲν ἐξήσχρησε ὅμως στὴν ἱατρικὴ στὴν Πέραμο, εἶναι ὁ Γιώργης Λελεκόπουλος. Γιὸς τοῦ Σάββα Γ. Λελεκοπούλου, Περραιμῶτης ἐγκατεστημένου στὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ τῆς Ἀγγελικῆς τὸ γένος Γεωργίου Ἀγγελίδη ἀπὸ τὴν Τήνο, ἐφοίτησε στὸ Ζωγράφειον Γυμνάσιον καὶ τὸ Λύκειον Χατζηχρήστου τῆς Πόλης. Συνέχεια ἐνεγράφη στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν. Ὅταν ἦταν ἀκόμα φοιτητῆς ἔλαβε ἐνεργὸν μέρος

Πανανός Σ. Χρυσογονίδης,
όδοντίατρος.

Ευθαλία Χρ. Κατζηγιωργάκη, τὸ
γένος Γιαννάκη Ἀλτιντζή, πτυ-
χιούχος μαία.

στὸν Μακεδονικὸ Ἀγῶνα μὲ τὰ ἀνταρτικὰ σώματα. Τὸ 1912, ἰατρὸς πλέον, διορίσθηκε στὸ Περσικὸ Νοσοκομεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μὲ διευθυντὴ τότε τὸν ἀείμνηστο ἰατρὸ χειρουργο Κωνσταντῖνο Μαρκῆ, ἀπὸ τὴν Ἀρτάκη. Μὲ τὸν πόλεμο τοῦ 1912 κατετάγη στὸν Ἑλληνικὸ Στρατό, ὅπου ὑπηρετήσε μέχρι τέλους τῶν πολέμων 1912—1913. Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γιατροῦ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴ Χίο καὶ ἀργότερα στὴν Ἀθήνα, ὅπου τὰ τελευταῖα χρόνια, συνταξιούχος πλέον, ἀναπολούσε μὲ ἱκανοποίηση τὰ περιστατικὰ ἀπὸ τὴν ταραχώδη καὶ ἱστορικὴ περίοδο τοῦ Ἔθνους, ὅπου πάντοτε ἔδωσε τὸ «παρὼν» μὲ ὅλη τὴ ζωντάνια τῆς ἀκατάβλητης νεανικῆς ψυχῆς του. Ἀπεβίωσε σὲ ἀρκετὰ προχωρημένη ἡλικία, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1967.

ΟΔΟΝΤΟΓΙΑΤΡΟΙ

Πανανός Δ. Χρυσογονίδης: Γιὸς τοῦ Δημήτρη Χρυσόγονου καὶ τῆς Ευθαλίας τὸ γένος Γιντζέ, γεννήθηκε στὴν Πέραμο στὰ 1867. Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ὀδοντογιατροῦ στὴν Κωνσταντινούπολη.

Παντρεύτηκε στὴν Πέραμο τὴ Ζωή, θυγατέρα τοῦ Θανάση Χρυσόχερη καὶ τῆς Χαρίκλειας τὸ γένος Παπαχριστοδοῦλου, καὶ ἀπέκτησε τρία παιδιά, τὸν Δημήτριο καὶ Σωτήριο Χρυσογονίδη καὶ τὴν Κυριακή, σύζυγο Πετροπούλου.

Κατέφυγε στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸν ἐκπατρισμό, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε στὰ 1929.

ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΟΙ

Ἡ Πέραμος, στὰ τελευταῖα εἴκοσι πέντε χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφή, εἶχε μόνιμα φαρμακοποιὸν τὸν Ἀργύρη Τσίλη. Τὸ φαρμακεῖο του ἦταν δίπλα στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Δημητρίου.

Ἡ ΜΑΙΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ

Εὐθαλία, θυγατέρα τοῦ Χατζῆ Γιαννάκου Ἀλτιντζῆ καὶ ἀργότερα σύζυγος τοῦ Χρήστου Χατζηγιωργάκη, ὑπαλλήλου τῶν Σιδηροδρόμων Σιρικετζῆ τῆς Πόλης. Πτυχιούχος τῆς Σχολῆς Μαιῶν τῆς Πόλης, κατέκτησε τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν γυναικῶν τῆς Περάμου καὶ σ' ὅλες τὶς γυναικολογικὰς παθήσεις ἦταν ἡ πρώτη βοήθεια καὶ ὁ πολύτιμος σύμβουλος. Ἡ παρουσία τῆς Μαιῆς τῆς Εὐθαλίας ἦταν μιὰ παρηγοριὰ καὶ μιὰ σιγουριὰ γιὰ τὶς γυναῖκες τῆς Περάμου.

Στὰ τελευταῖα χρόνια ἐσπούδασε στὴ Σχολὴ Μαιῶν τῆς Πόλης καὶ ἡ Ζωὴ Γ. Τζηρίνη. Δὲν πρόλαβε νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμα στὴν Πόλη καὶ στὴν Πέραμο. Μετὰ τὸν ἐκπατρισμὸ κατέφυγε στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐργάσθηκε στὴν Μακεδονία καὶ τὰς Ἀθήνας. Ὑστερα ἀπὸ τὸν γάμο της μὲ τὸν Γεράσιμο Μέτσικα, ἀπεσύρθη ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα. Ζῆ τώρα κοντὰ στὰ παιδιὰ της στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, τὸν Ἰωακεῖμ καὶ τὸν Γιώργο, ἐπιστήμονας εἰκονομολόγους καὶ τοὺς δύο.

ΠΡΑΚΤΙΚΟΙ ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΓΙΑΤΡΙΣ ΣΕΞΣ

Γιῶργης Δελεκόπουλος - Σαμαρᾶς: Γιάτρευε τὸ «νταλάκι» (τὸν ἄνθρακα) μὲ καυτηριασμὸ. Ἐτοίμαζε πέντε-ἕξι κούκους μὲ βαμβάκι σὲ μικρὰ ξυλαράκια, τοὺς βουτοῦσε μέσα στὸ λάδι καὶ τοὺς ἀναθε σὰν κεριά. Ὅταν τὸ λάδι ζεμάτιζε, ἔπαιρνε τὸν πρῶτο κούκο καὶ τὸν πατοῦσε μὲ δύναμη πάνω στὸ σπειρί. Συνέχεια χρησιμοποιοῦσε ὅλους τοὺς κούκους, ὥσπου ἔκαιγε καὶ τὴ γερὴ σάρκα γύρω στὸ σπειρί. Ὑστερα ἔπλαινε τὶς πληγὲς μὲ δυνατὴ σοῦμα (ρακί) καὶ τὶς ἔδενε μὲ ἐπίδεσμο ἀπὸ καινούργιο ἀμεταχείριστο πανὶ βουτηγμένο μέσα στὸ ρακί. Γιὰ 15—20 μέρες ὁ ἄρρωστος δὲν ἔπρεπε νὰ φάῃ ζωϊκὴ τροφή. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο γιάτρευε τὴ φοβερὴ αὐτὴ ἀρρώστεια καὶ ὅσοι περνοῦσαν ἀπὸ τὰ χέρια του ὄλοι γλύτωναν.

Αὐτὴ τὴ διαδικασία τὴν εἶχα παρακολουθήσει ὁ ἴδιος στὰ 1910, ὅταν τὴν ἐφήρμοσε στὸν ἀδελφὸ μου τὸν Γιάννη. Εἶχε πάει μαζί μὲ τὸν φίλο του, τὸν Λάμπο τοῦ Μπομπαρακία, στὴ Φανερωμένη σὲ μιὰ δλονυκτία καὶ ὅταν γύρισαν τὴν ἄλλη μέρα ὁ Γιάννης εἶχε τὸ κακὸ σπειρί ἀνάμεσα στὰ δάκτυλα τοῦ ποδαριοῦ καὶ ὁ Λάμπος στὸ γόνατο. Καὶ οἱ δύο ἔγιναν καλά ἀπὸ τὸν Γιώργη τὸν Σαμαρᾶ.

Γιῶργης Ἀρτσινῆς ὁ Ντελᾶς: Ἄνδρας γεροδεμένος καὶ

πρώτος στην παλαιότερα. Γιάτρεινε τις πληγές και κάθε κακοπάθεια του κορμιού από μαχαιριές και από χτυπήματα και για κάθε πόνο είχε και από ένα φάρμακο. Όταν το κορμί ήταν μελανιασμένο σε πολλές μεριές από χτυπήματα, έσφαζε ένα τραγί, το έγδερνε και όπως ήταν ακόμα ζεστό το δέρμα του τύλιγε με αυτό το πονεμένο κορμί του χτυπημένου. Σε μία επιδημία χολέρας τον κάλεσαν στο Κατσέλι να δῆ έναν άρρωστο. Ἄλλα ὁ ἄρρωστος ἦταν χολεριασμένος και από τῆ φοβερῆ ἄρρώστεια χτυπήθηκε και ὁ ἴδιος. Όταν γύριζε στο χωριό έτρεξαν να τον προλάβουν να μὴ μπῆ μέσα, γιατί τὸ καιὸ μαθεύτηκε κιόλας. Δέχθηκε καρτερικὰ τῆ μοῖρα του και για να μὴ μολύνῃ τὸ χωριό, ἔμεινε μονάχος του μέσα στο ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου στο ἔμπα τοῦ χωριοῦ. Τὸ πρῶτὸ τὸν βρῆκαν πεθαμένο. Τὸν ἔθαψαν στὸν ἀσβέστη και ὅλο τὸ χωριό τὸν ἔκλαιψε. Τὴν ἴδια χρονιά πέθανε ἀπὸ χολέρα στὴν Πέραμο και ὁ Σωκράτης Χατζησυμεών, ἄνδρας πάνω στὰ καλά του.

Παπα-Γρηγοράκης : Στὰ παλαιότερα χρόνια (γύρω στὰ 1870-1890) διάσημος θεραπευτῆς ἦταν ὁ Παπα-Γρηγοράκης. Μαζὶ με τις εὐχὲς τῆς Ἐκκλησίας ἐφάρμοζε δικῆ του πρακτικῆ θεραπεία για ὄλες τις ἀρρώστειες. Εἰδικότητα εἶχε στὶς στρεβλώσεις και τὰ σπασίματα. Χρησιμοποιοῦσε γι' αὐτὲς τις παθήσεις νάρθηκες ἀπὸ σανίδια, δικῆς του κατασκευῆς, και εἶχε γίνει διάσημος σ' ὅλη τὴν γύρω περιοχὴ για τις ἐπιτυχίες του.

Ταλιώ Τσαγανιάδαινα : Μητέρα τοῦ Στυλιανοῦ και τοῦ Δημητροῦ Τσαγανιά. Ἦταν στὰ χρόνια μας ὁ σταθμὸς πρώτων βοθητῶν για δσους ἔκοβαν με τὸ μαχαίρι τὰ χέρια ἢ χτυποῦσαν τὰ πόδια με τὸν μπαλτᾶ κόβοντας ξύλα και πὺδ συχνὰ ὅταν τὰ παλληκάρια, πάνω στο μεθῦσι τους, ἔσπαζαν τὰ τζάμια στὰ καφενεῖα με τὰ χέρια και τὰ γυαλιὰ ἔμπαιναν μέσα στη σάρκα στο ἐπάνω τῆς παλάμης και τὴν κομματιαζαν.

Ἄλλα και για τὰ παιδιὰ, ὅταν ἀρρώστειναν, ἦταν μιὰ μεγάλη παρηγοριά. Στὶς παιδικὲς συνηθισμένες ἀρρώστειες ἔδινε πάντα σωστὲς συμβουλὲς στὶς μητέρες των για τὴν προφύλαξή τους και εἶχε εἰδικότητα στὰ «λαιμὰ» (ἀμυγδαλὲς) και τὸν πόνο τῶν αὐτιῶν.

Για τὰ λαιμὰ χρησιμοποιοῦσε μιὰ σκόνη καμωμένη ἀπὸ στύψη, γαρύφαλλο και μοσχοκάρυδο. Ἔβαζε μέσα και τανίνη, ποὺ ἄγνωστο ἀπὸ ποῦ τὴν ἔπαιρνε. Ἴσως ἀπὸ καθουρντισμένα και κοπανισμένα τσόφλια τοῦ βαλανιδιοῦ. Αὐτὴ τῆ σκόνη τὴν ἔπαιρνε με τὸ δάκτυλό της και πατοῦσε τις ἀμυγδαλὲς. Ἄν ἦταν στὴν ἀρχή, οἱ ἀμυγδαλὲς ὑποχωροῦσαν, ἂν πάλι ἦταν προχωρημένες και εἶχαν σχηματίσει πῦον (ἦταν γιομπιασμένες), τότε ἔσπαναν, ἔτρεχε τὸ πῦον και ξαλάφρωνε ὁ ἄρρωστος. Για ἀντισηψία χρησιμοποιοῦσε γαργάρες με ζουμι βρασμένου κριθαριοῦ.

Για τὸν πόνο τοῦ αὐτιοῦ εἶχε πάλι μιὰ ἄλλη σκόνη καμωμένη κι' αὐτὴ με μοσχοκάρυδο, ἴσως και ἀφιόνι. Τὴ φυσοῦσε μέσα στο πονεμένο αὐτὶ και

ἀπὸ πάνω ἔσταζε λάδι ζεσταμένο (ὄχι καυτό).

Σήμερα αὐτὰ μᾶς φαίνονται ἀκατανόητα καὶ ἐπικίνδυνα. Πόσοι ὅμως ἀπὸ ἐμᾶς δὲν δεχτήκαμε, ὅταν ἤμασταν παιδιὰ, αὐτὴ τὴ θεραπεία τῆς Ταλιῶς.

Τὰ γιαιτροσόφια τῆς Ταλιῶς τὰ ἐφάρμοζαν ἀργότερα ἡ κόρη τῆς Ἀνάστω Ρόκα καὶ ἡ ἐγγονή τῆς Ἀμαλία στὴ Νέα Πέραμο Ἀττικῆς. Πέθαναν χωρὶς νὰ μάθῃ κανεὶς τίς συνταγές. Ἄλλωστε σήμερα δὲν χρειάζονται. Οἱ γιαιτροὶ καὶ τὰ νοσοκομεῖα εἶναι τώρα κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους.

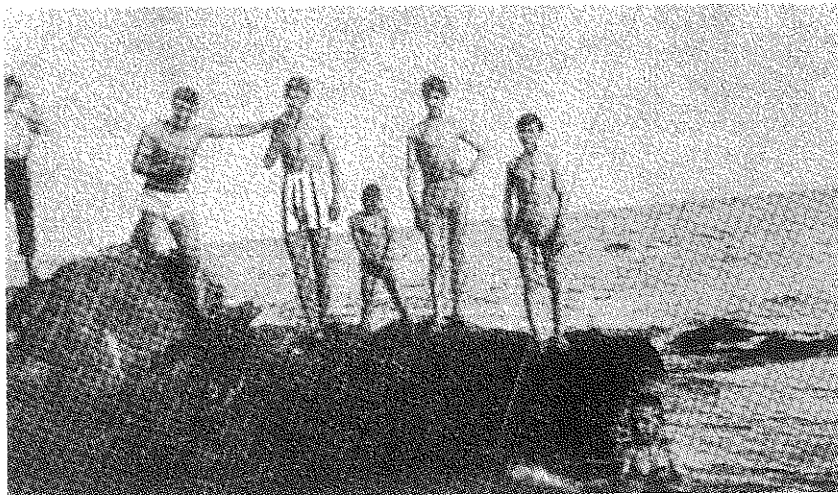
Ἄλλη γιάτρισσα ἦταν καὶ ἡ μητέρα τοῦ Βασίλη Φωτιάδη (τοῦ Π'τᾶ).

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΜΑΜΕΣ

Ἡ Τασούλα ἡ Τσαγανιάδαινα, σύζυγος τοῦ Χαράλαμπου Παπαχριστοδοῦλου. Ἐμπειρὴ μαμὴ καὶ πρακτικὴ γιάτρισσα στὸν καιρὸ τῆς, εἶχε τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀγάπην ὅλων τῶν συγχωριανῶν τῆς. Πέθανε στὰ 1903.

Ἄλλες μαμές νεότερες ἦταν ἡ Τασούλα ἡ Καραίταινα καὶ ἡ Φιφινιώ, κόρη τοῦ Γιάννου Χατζηγεωργάκη καὶ σύζυγος τοῦ Δημοσθένη Βαμβακιᾶ.

Τὰ ὅσα ἐγράψαμε γιὰ τοὺς πρακτικοὺς γιαιτροὺς καὶ τίς μαμές ἄς εἶναι ἓνα μνημόσυνο γιὰ τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους, ποὺ στὴν ἐποχὴ τοὺς ἐπρόσφεραν καὶ αὐτοὶ σωτήριες ὑπηρεσίες, κατὰ τὴ δύναμή τους, στοὺς συγχωριανούς τους.

Περαμιωτάκια στὸ Βαθύ.

(Φωτογραφία Κωνστ. Ζ. Κυριακίδη)

Δ'. ΟΙ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ τῆς Περάμου ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, τὴ σπηροτροφία, τὴν κτηνοτροφία, τὴν ἀλιεία, τὴ ναυτιλία καὶ παράλληλα μὲ ὅλα τὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα πού εἶναι χρήσιμα γιὰ τὴ ζωὴ μιᾶς κομπούλεως. Πολλοὶ ἐπίσης ξενητεύονταν, καὶ ἰδιαίτερα στὴν Κωνσταντινούπολη, χωρὶς νὰ κόβουν τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴν γενέτειρα. Ἡ παροιμία τῶν Περαιμίων στὴν Πόλη ἦταν μιὰ δευτέρα Πέραμος, ἀλλὰ γι' αὐτὴ θὰ μιλήσουμε σὲ ἄλλο κεφάλαιο.

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΓΗΣ

α') Ἀμπέλια: Στὴν πρώτη γραμμὴ τῆς καλλιέργειας ἐρχόταν τὰ ἀμπέλια. Δὲν ὑπῆρχε σπίτι στὸ χωριὸ χωρὶς ἀμπέλι καὶ πολλοὶ καλλιεργοῦσαν μεγάλες ἐκτάσεις γιὰ παραγωγή κρασιῶν.

Ἡ παραγωγή σταφυλιῶν ἔφθανε τὸ ἓνα ἑκατομμύριο ὀκάδες τὸ χρόνο. Ἐξαγωγή δὲν γινόταν στὴν Πόλη, γιὰτὶ δὲν ἄντεχαν στὴ μεταφορὰ μὲ τὰ μέσα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Γινόταν ὅμως σημαντικὴ ἐξαγωγή κρασιῶν στὴν Πόλη καὶ στὸ ἐξωτερικὸ μὲ πρᾶκτορες πού τ' ἀγόραζαν ἐπὶ τόπου.

ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΣΤΑΦΥΛΙΩΝ

Φασλάκικα: Κρασοστάφυλα κοινά.

Τσαούσια: Ρόγες στρογγυλὲς μεγάλες ψιλόφλουδες.

Ἀγραντίλες: Πρασινοκίτρινα μοσχάτα μὲ δυνατὸ ἄρωμα.

Ἀητονύχια: Κίτρινες μυτερὲς ρόγες σὰν νύχια ἀητοῦ, σάρκα σκληρὴ καὶ γλυκειά.

Μουντανιῶτες: Κόκκινα μὲ ζοηρὸ ἄλικο χροῖμα.

Μαῦρα μοσχάτα.

Μαῦρα κρασοστάφυλα.

Κολόβ (ι) κα : Κρασοστάφυλα - ρόγες άσπροπράσινες, πολύ ζουμερές, υπόξινες. Τσαμπιά σφιχτά.

Ἀνάλογα ἔβγαине ἀπὸ τὰ τσίπουρα καὶ τὸ ρακί. Αὐτὸ γινόταν ἔξαγωγή στὴν Πόλη καὶ στὴν Πάνορμο καὶ ἓνα μέρος στὰ χωριά τοῦ ἑσωτερικοῦ τῆς Πανόρμου, στὸν Κάμπο, ὅπου τὰ ἀνταλλάζαν μὲ γεννήματα. Ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος ἔοδευόταν μέσα στὸ χωριό.

Τὸ ρακί ἦταν τὸ μοναδικὸ δυνατὸ ποτὸ στὰ καφενεῖα καὶ στὰ καπηλιά. Μὲ τὸ ρακί γινόταν τὰ γλέντια τὶς Ἀποκριὲς καὶ τὶς γιορτές. Ρακί προσφέρονταν στὰ σπίτια μαζί μὲ τὸν σιμιγδαλένιο χαλβᾶ στὶς δνομασίες. Τὸ ρακί ἦταν τὸ πιὸ πρόχειρο φάρμακο γιὰ κάθε πόνο καὶ μ' αὐτὸ ἔτριβαν τὸν ἄρροστο, ἔπλεναν καὶ τὶς πληγές.

Ἀπὸ τὸν μῦστο ἔβγαζαν καὶ τὸ πετιμέζι τῆς χρονιάς. Μ' αὐτὸ ἔκαμαν τὰ ρετσέλια μὲ φέτες κυδωνιῶν ἢ κόκκινου γλυκοῦ κολοκυθιοῦ. Ἀφθονη θεραπευτικὴ καὶ θερμαντικὴ τροφή καὶ χαρὰ τῶν παιδιῶν τὸν χειμῶνα.

Τὸ σταφύλι ἦταν τὸ πιὸ χορταστικὸ καὶ πλούσιο δῶρο τοῦ Θεοῦ. Κάθε σπίτι εἶχε ἀπὸ τὴ δική του σοδιὰ τὸ κρασί καὶ τὸ ρακί του, τὸ πετιμέζι καὶ τὰ ρετσέλια του, καθὼς καὶ τὶς σταφίδες του τὶς φουρνιστές.

Μαζί μὲ τὸ λάδι ἦταν δυὸ βασικὰ στοιχεῖα τῆς διατροφῆς γιὰ κάθε οἰκογένεια ποὺ τὰ εἶχε δικὰ της καὶ δὲν ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ τ' ἀγοράζη ἀπ' ἔξω.

β') Ἐλιές : Ἡ ἐλιά ἦταν τὸ εὐλογημένο δέντρο τῆς Περάμου. Σ' ὅλο τὸ μᾶκρος τῆς ἀκτῆς, ὡς τὴ Θανάσαινα καὶ πιὸ πέρα ὡς τὰ σύνορα τοῦ Ἀρμενοχωριοῦ, ὅλες οἱ ράχες καὶ οἱ πλαγιές τῶν λόφων καὶ σὲ μεγάλο βάθος οἱ κοιλάδες, πίσω ἀπὸ τοὺς λόφους, ἦταν σκεπασμένες ἀπὸ λιόδεντρα. Ἀλλὰ καὶ σ' ὅλες τὶς ἀγροτικὲς περιοχές, μέσα στ' ἀμπέλια καὶ τοὺς μπαχτσέδες (μουραιῶνες), στὶς ἄκρες τῶν μπουτανιῶν, παντοῦ τέλος ὅπου ὑπῆρχε χῶμα, δὲν ἔλειπαν οἱ ἐλιές.

Τοὺς ἐλαιῶνες τοὺς λέγαμε « λ ι ὀ φ τ ι α ». Μεγάλια λιόφτια (ἐλαιοφρυτεῖες) εἶχε στὸ Πιθάρι καὶ στὴ Θανάσαινα. Ἡ παραγωγή ἔφτανε στὰ πέντε ἑκατομμύρια ὀκάδες ἐλιές τὸ χρόνο τῆς καλῆς σοδιάς.

Τὸ μάζεμα τοῦ καρποῦ γινόταν τὸ Νοέμβριο. Τὶς ἐλιές τὶς τίναζαν χτυπώντας τὰ κλαδιὰ μὲ μακρὺς βέργες (δ ἔ μ π λ ε ς). Ὅλον αὐτὸν τὸν καιρὸ τὸ χωριὸ βρισκόταν ξεσηκωμένο σὰν σὲ πανηγύρι. Κι' ὅταν ἄρχιζαν νὰ δουλεύουν τὰ «λαδαριά» (ἐλαιοτριβεῖα) καὶ τὰ λαδόνερα νὰ ξεχίνωνται στοὺς δρόμους, ὅλο τὸ χωριὸ μοσχοβολοῦσε ἀπὸ τὴ μυρωδιὰ τῆς ἐλιάς καὶ τοῦ φρέσκου λαδιοῦ.

Στὴν Πέραμο ὑπῆρχαν πολλὰ ἐλαιοτριβεῖα μὲ πιεστήρια («μπασκιά») ποὺ ἔβγαζαν τὸ λάδι. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ πολλὰ ἐλαιοτριβεῖα μονάχα μὲ μολόπετρες, ποὺ ἄλεθαν τὸν καρπὸ χωρὶς νὰ βγάξουν καὶ τὸ λάδι. Αὐτὸν τὸν ἄλεσμένο καρπὸ (τὸ χ α μ ο ὕ ρ ι) τὸν ἔπαιρναν στὰ σπίτια καὶ ἔβγαζαν τὸ

λάδι μονάχες τους οί νοικοκυρές. Μέσα σέ μιὰ σκάφη, στημένη μέ μιὰ σχετική κλίση, έβαζαν στην ύψωμένη άκρη τὸ σακκούλι (τὸν τουρβά) μέ τὸ χαμοῦρι (τὸν πολτοποιημένο ελαιόκαρπο) καὶ τὸ ζουλοῦσαν, τὸ ζύμωναν, ρίχνοντας συνέχεια ἀπὸ πάνω καυτὸ νερό. Τὰ ζεματιστὰ νερὰ παρασύροντας τὸ λάδι μαζεῦόταν στὴ χαμηλότερη άκρη τῆς σκάφης. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀδειαζαν αὐτὰ τὰ λαδόνερα σ' ἕναν ὄρθιο κάδο στενόμακρο. Σιγὰ -σιγὰ τὰ νερὰ καταστάλαζαν στὸ κάτω μέρος τοῦ κάδου καὶ τὸ λάδι ἀνέβαινε πάνω, κίτρινο σὰν φλουρί. Μ' αὐτὸν τὸν ἀθήρα τοῦ λαδιοῦ ἀλείβαμε, ὅταν ἤμασταν παιδιά, μιὰ «σφήνα» ψωμί, πασπαλιζαμε ἀπὸ πάνω λίγο ἀλάτι καὶ καμμιά φορὰ καὶ ρήγανη, κι' ἔτσι εἴχαμε ἕνα προσφάγι λαχταριστὸ ποῦ μοσχομύριζε ἐλιά.

Τὸ λάδι τὸ ἀποθηκεῦαμε μέσα σὲ πιθάρια πῆλινα (κιούπια). Πολλὰ σπύτια εἴχαν μεγάλα τέτοια πιθάρια μισοχωμένα μέσα στὴ γῆ. Ἀπὸ τὰ πιθάρια ἀντλούσαμε τὸ λάδι μέ τὴ χλίβερη (ἕνα σωλήνα τενεκεδένιο μέ μιὰ φούσκα στὸ κάτω μέρος). Βουτούσαμε τὴ χλίβερη ἀπὸ τὸ μέρος τῆς φούσκας μέσα στὸ κιούπι καὶ μέ τὸ στόμα ἀναρροφούσαμε τὸν ἀέρα. Τὸ λάδι γέμιζε τὴ φούσκα. Ὅστερα μέ τὸ δάχτυλο βουλώναμε τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ σωλήνα καὶ τὸν τραβοῦσαμε.

Τὸ λάδι ἦταν ἡ βάση γιὰ ὅλα σχεδὸν τὰ φαγητὰ καὶ τὰ γλυκίσματα. Ἀντικαθιστοῦσε σὲ πολλές περιπτώσεις τὸ βούτυρο, ποῦ σπάνιζε καὶ ἦταν ἀγορασιό.

γ') Σιτηρά: Τὰ γεννήματα δὲν τὰ σήκωνε τὸ χῶμα τῆς Περάμου. Στὰ καλά πρὶν ἀπὸ τὸ 1914 χρόνια μονάχα καμμιά πενηνταριά οἰκογένειες ἀγροτῶν εἴχαν δικὰ τους ζευγάρια βόδια καὶ ἀσχολοῦνταν μέ τὴν καλλιέργεια τῶν σπαρτῶν. Καὶ κοντὰ σ' αὐτοὺς ὅσοι εἴχαν κατάλληλα χωράφια τὰ ὄργωναν μέ τὰ ζευγάρια τῶν ἄλλων ζευγολατῶν καὶ ἔσπερναν γεννήματα γιὰ τὴ δικὴ τους χρῆση.

Λιγοστὸ σιτάρι, περισσότερο κριθάρι, βρώμη καὶ σίκαλη. Γι' αὐτὸ τὸ ἀλεύρι ἦταν πάντα ἀγορασιό. Τὸ ἔφερναν οἱ ἔμποροι ἀπὸ τὴν Πάνορμο καὶ τὴν Πόλη. Γεννήματα ἔφερναν καὶ ἀπὸ τὰ χωριά τοῦ Κάμπου στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Πανόρμου, μέ ἀνταλλαγές ρακιοῦ καὶ λαδιοῦ.

Ἀπὸ τοὺς ζευγολάτες τῶν τελευταίων χρόνων ἀναφέρουμε ὄσους θυμόμαστε: Γιάννης Χατζηβαρύτης, Βαρύτης Χατζηβαρύτης, Νικολάκης Βρετὸς (Τσ'κάλ(η)ς), Νικολάκης Παπάθμος, Διαμαντῆς Πέτκας, Θανάσης Πέτκας, Ἰωσήφ Πέτκας, Βαγγέλης Σαλιαγκάκιας, Νικολάκης Γιαννοῦλης, Κωνσταντῆς Γιαννοῦλης, Σταῦρος Παζαριώτης, Κωνσταντῆς Μαντάλας, Θανάσης Χωματᾶς, Γιάκωβος Χωματᾶς, Νικολάκης Σκάκιας (Γρουνᾶς), Καρυοφύλλης Νταντίσκος, Γιωργάκης Νταντίσκος, Ἀλεξαντρῆς Θωμᾶ, Δημητρὸς Καραχὸς, Δημητρὸς Ἀργύρη, Θανάσης Ἀντωνάκης, Γιῶργης Ἀντωνάκης,

Θεοχάρης Ἀντωνάκης, Δημητρός Χατζημάνης, Παντελῆς Τσλίτας, Χουρμούζης Τσλίτας, Λαμπρινός.

Γιὰ τὸ ἄλεσμα τοῦ σιταριοῦ ὑπῆρχαν ἀρκετοὶ νερόμυλοι στὴν περιοχὴ τοῦ Μιχάλη τὸ Μῦλο καὶ στὸ Μικρόχωριο. Τελευταία, στὰ 1919, ὁ Γιώργης Ταλιαντζῆς ἔστησε μηχανοκίνητο ἀλευρόμυλο στὴ Φάμπρικα, πὺν εἶχε κτίσει στὴν παραλία τοῦ Μύτικα.

Ἄλλος μῦλος στὸ Μικρόχωριο ἦταν τοῦ Ἑλαμεινώνδα Βόζεμπεργκ.

δ') Λαχανικά: Τὰ μπαχτσεβανιά (περιβόλια γιὰ τὴν καλλιέργεια τῶν λαχανικῶν) ἦσαν περιορισμένα στὸν Μεγαλορέμα, τὴν Ἁγία Παρασκευή, τὸ Μικρόχωριο, στοῦ Μιχάλη τὸ Μῦλο καὶ στὸ Κούλιμανι. Ἦσαν οἱ μόνες περιοχὲς πὺν εἶχαν τρεχάμενα νερά. Τὴν παραγωγὴ τὴν ἀπορροφοῦσε τὸ χωριό. Δὲν περισσεύαν οὔτε εἶχε καὶ συμφέρον γιὰ νὰ γίνῃ ἐξαγωγή.

Εἶδη μπαχτσεβανικῶν:

Τομάτες, μελιτζάνες, μπάμιες, κολοκυθάκια, κρεμμύδια, σκόρδα, φασούλια μαυρομμάτικα, φασούλια μπαρμπούνια, φασούλια τσαλίσια, φασούλια αἰσὲ καντίν, λάχανα, κερναμπίτια (κουνουπίδια), σαλάτα σγουρή (κιβιρτζικ) καὶ τὸπ-σαλάτα, δροσερά (ἀγγούρια) καὶ ἄλλα. Σαλατικά αὐτοφυῆ, πὺν ἔβγαιναν μόνους: Ρόκα, ραδίκια, ζοχιόι, ρεπανίδες, βλαστάρια, τρούπια (ρέβες), κάρδαμο, ἀδράκλα κ. ἄ.

Ἦσταν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση, ὅταν μὲ τὴν ἐξορία καὶ τὴν ἐπιστράτευση, παραμελήθηκε ἡ περιποίηση τῶν ἀμπελιῶν καὶ ἔτσι χάθηκε τὸ πὺν σημαντικό γεωργικὸ προϊόν τοῦ χωριοῦ, οἱ κάτοικοι καταπιάσθηκαν μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς τομάτας. Ἑκατοντάδες βαρέλια στέλλονταν στὴν ἀγορὰ τῆς Πόλης καὶ ἓνα καλὸ εἰσόδημα ἄρχισε νὰ δημιουργηταὶ γιὰ τοὺς Περαμιώτες.

ε') Μποστάνια: Στὰ μποστάνια καλλιεργόνταν τὰ καρπούζια, τὰ πεπόνια (καούνια) καὶ οἱ καλαμποκιές. Μαζὶ μὲ τὶς καλαμποκιές φύτευαν καὶ σαρώματα (σκοπιές) κ' ἔφτιαναν τὶς σκοῦπες γιὰ τὸ νοικοκυριὸ τῶν σπιτιῶν. Κι' αὐτὰ ἔπρεπε νὰ βρίσκωνται σὲ περιοχὲς πὺν ποτίζονταν ἀπὸ τρεχάμενα νερά. Ἦ σημαντικώτερη παραγωγὴ καρπουζιῶν γινόταν στὸ Κούλιμανι. Κάθε χρόνο, στὴν ἐποχὴ τους Ἰούνιο - Αὐγούστο, στοῖβες δλόκληρες πάνω στὴν ἄμμο, στὴν ἀκρογιαλιά τοῦ Κουλιμανιοῦ, περίμεναν τὰ καίτια πὺν θὰ τὰ μετέφεραν στὴν ἀγορὰ τῆς Πόλης.

στ') Ὀπωρικά: Συστηματικὴ καλλιέργεια φρούτων δὲν ὑπῆρχε. Κάθε οἰκογένεια ὅμως ἐφρόντιζε νὰ ἔχῃ μέσα στὰ κτήματά της φυτεμένα ὀπωροφόρα δέντρα ἀπ' ὅλα τὰ εἶδη, ὥστε νὰ ἔχουν ἀπ' ὅλα τὰ φρούτα στὴν ἐποχὴ τους καὶ νὰ τὰ χαίρωνται τὰ παιδιά.

Συνηθισμένα φρούτα πὺν ἔβγαιναν στὴν Πέραμο: Κεράσια, βύσσина, ἀχλάδια, ροδάκινά, βερούκοκα (τζαρτζαλούδια), ἀβράμ'λα (τζάνερα), σῦκα

(Άγιαννίτικα και Αύγουστιάτικα), μήλα, καρύδια, κάστανα και λεπτόκαρα (φουντούκια). Αυτά τα τελευταία έβγαιναν μόνα τους στις ρεματιές του Μικρόχωριου και του Μπόρι. Δεν ήταν άφθονα.

Στα χρόνια τα δικά μας είχε πέσει άρρώσθεια στις μηλιές. Δεν υπήρχαν τότε φάρμακα και έτσι το φρούτο αυτό σχεδόν είχε αφανισθῆ.

Από ξινά (λεμόνια, πορτοκάλια κ.λ.π.) δεν υπήρχε ούτε ένα δέντρο. Δεν τα σήκωνε ο τόπος.

Μπαχτσεβανέοι - κηπουροί απ' όσους θυμόμαστε:

Παναγιώτης Τάκος, Στασινός Τάκος, Θεοδόσης Κοντόριας, Κώστας Κοντόριας, Δημητρός Χιόνης, Ζαμπέτης Τάκος, Κωνσταντῆς Χατζηβαρύτης, Άποστόλης Καπλάνης, Άστέρης Καζάκος, Γιώργης Σάββα, Διαμαντῆς Χονδρός, Δημητρός Γιάννου Χατζηγιωργάκης, Φώτης Τσόλης (Φωλιᾶς), Δημητρός Δοξάκης (Άβαλης), Άνδρέας Ζαχαριάδης (Κίτσος), Λάμπρος Παπακαραγκιόζης, Κουτσομύτης (Πούρος), Παντελής Τσλίτας, Θανάσης Ψόφιος, Βασίλης Δοξάκης (Άβαλης), Δημητρός Δοξάκης (Άβαλης), δυνατός παλαιστής, Γρηγόρης Δοξάκης (Άβαλης), (στην άπελευθέρωση πήγε και έκανε μεγάλο περιβόλι στο Σουσουρολῶ - Γιλδίξ, στην περιοχή του Βαλούκσερ).

ΣΗΡΟΤΡΟΦΙΑ

Το σημαντικότερο εισόδημα στην Πέραμο ήταν από τα κουκούλια. Κάθε χρόνο άνοιγονταν γύρω στα 1500 κουτιά κουκουλόσπορος, που άπέφεραν πάνω από 45.000 οκάδες βομβύκια (φηκάρια). Άν υπολογίσουμε 20 έως 25 γρόσια την τιμή τους, ένα εισόδημα 9 με 10 χιλιάδες χρυσές λίρες έπεφταν κάθε χρόνο στην Πέραμο από τα κουκούλια. Και το εισόδημα αυτό ήταν χρήμα σίγουρο και χειροπιαστό. Εισοδήματα είχαν και από το σταφύλι και από την ελιά. Άλλα αυτά δεν μεταφράζονταν για τον πολῦ κόσμο σε χρήματα. Ήταν σοδιές που είχαν και παρείχαν βέβαια την άξία τους, αλλά δεν έδιναν χρήματα στους νοικοκυραίους. Ένω το εισόδημα από τα κουκούλια ήταν χρήμα ζεστό. Και μ' αυτό το χρήμα άντικρύζονταν όλες οι άλλες άνάγκες των κατοίκων σε άλευρι, ζάχαρη, ρούχα κ.λ.π. Το πῶ μικρό σπίτι θά είχε ένα εισόδημα γύρω στις 5—6 χρυσές λίρες το χρόνο. Τα πῶ πολλά είχαν γύρω στις 10—15 χρυσές λίρες. Η χρυσῆ λίρα τότε είχε μεγάλη άγοραστική δύναμη κ' έτσι βολευόνταν πολλές άνάγκες των κατοίκων.

Τα κουκούλια τα άνοιγαν στις άρχές Μαΐου. Μόλις ο σπόρος έσκαγε και φανερώνονταν τα σκουληκάκια, άρχιζε ἡ φροντίδα τους. Στην άρχη φύλλα τῆς μουριάς τρυφερά, φιλοκομμένα. Άστερα φύλλα όλόκληρα. Έν τῶ μεταξῶ τα σκουληκάκια μεγάλωναν και ζητούσαν ν' άπλωθοῦν σε μεγαλύτερο χῶρο. Οι κάμαρες γέμιζαν ἡ μιᾶ ὅστερα από την άλλη. Τα κουκούλια ξεχύνονταν

στά χαγιάτια, στις σάλλες, στους διαδρομούς, παντού όπου υπήρχε πάτωμα σανιδένιο. (Τò κουκούλι ήθελε χώρο σκεπασμένο με σανίδι. Δεν ζούσε στο χώμα, ούτε στα τσιμέντα). Τὰ φύλλα στρώνονταν πιά με τις βέργες. Δεν τὰ πρόφθαιναν τὰ φορτώματα που κατέφθαναν τὸ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου. Τὰ κουκούλια ρίχνονταν με βουλιμία ἐπάνω στὰ φύλλα τῆς μουριάς καὶ τὰ κατάρωγαν στὴ στιγμή. Ἐνα ἀδιάκοπο «φρς... φρς...» ἐβούιζε μέσα σὲ κάθε σπίτι. Σὲ 40 μέρες σταματοῦσαν νὰ τρῶνε. Ἀναζητοῦσαν ἕνα κλαδί νὰ κουρνιασουν καὶ ν' ἀρχίσουν νὰ πλέκουν γύρω τους τὸ φηκάρι (τὴ μεταξένια τους θήκη). Κλαδιά ἀπὸ ρίκια, ἀπὸ τοιτομίδες, ἀπὸ κουμαριές, ἀπὸ βαλανιδιές, στρώνονταν τότε ὄρθια γύρω - γύρω στὶς κάμαρες καὶ στὰ χαγιάτια καὶ τὰ κουκούλια μαζεύονταν ἐκεῖ ἐπάνω νὰ πλέξουν τὸ φηκάρι τους.

Στὸ τέλος τοῦ Ἰουνίου τὰ φηκάρια (βομβύκια) ἦταν ἔτοιμα. Τὰ μάζευαν, τὰ ἔβαζαν στὸν φούρνο σὲ μιὰ κανονισμένη θερμοκρασία γιὰ νὰ σκοτωθῆ μέσα τὸ σκουλήκι καὶ τὰ φόρτωναν ὕστερα γιὰ τὰ Μουδανιά καὶ τὴν Προῦσα, ὅπου ἦταν τὸ κέντρο τῆς ἀγορᾶς τῶν κουκουλιῶν.

Τὰ καΐκια ξεκινοῦσαν πολλὰ μαζί γιὰ περισσότερη ἀσφάλεια. Γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ εἶχαν καὶ κανένα ὄπλο μαζί τους. Στὴν ἐποχὴ τῶν κουκουλιῶν πολλὲς βάρκες Τουρκολαζῶν αὐλάκωναν τὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ, ζητώντας νὰ ξεμοναχιάσουν κανένα καΐκι πού γύριζε μόνο του ἀπὸ τὰ Μουδανιά, γιὰ νὰ τὸ ληστέψουν. Στὰ Περαμιώτικα καΐκια δὲν ζύγωναν, γιατί ἤξεραν πὼς θὰ βροῦν ἀντίσταση. Ἀρκετὰ ὅμως κρούσματα πειρατείας σημειώνονταν κάθε χρόνο σὲ ἀπομονωμένες βάρκες ἄλλων χωριῶν στὴν Προποντίδα.

Ὅταν γύριζαν τὰ καΐκια ἀπὸ τὰ Μουδανιά, πλεύριζαν στὴ Σκάλα. Ἐκεῖ ὁ δημόσιος εἰσπράκτωρ, ὁ ταχυλιτάρης, μετὰ τὰ τεφτέρια στὸ χέρι τοιμποῦσε ὄσους χρωστοῦσαν δασίματα παλιά (φόρους), ἀλλὰ καὶ οἱ χρεῶστες εὐχαρίστως πλήρωναν τὰ χρέη τους, ἀσήμαντα ἄλλωστε, μιὰ πού εἶχαν τόσα χρήματα στὰ χέρια τους.

Τὴν ἐπιστροφή τῶν καϊκιῶν τὴν περίμεναν μετὰ ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον τὰ κορίτσια, μικρὰ καὶ μεγάλα. Ἡ ἀγορὰ τῶν Μουδανιῶν καὶ τῆς Προῦσας εἶχε ὅ,τι χρειαζόταν γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τίς γυναῖκες καὶ τὰ μικρὰ κοριτσάκια, ἀπὸ μεταξωτὰ καὶ χρυσαφικά, ἴσαμε ψεύτικα βραχιόλια, σκουλαρήκια καὶ χάνδρες.

Τὸν κουκουλόσπορο γιὰ τὸ ἄνοιγμα τῶν κουκουλιῶν τὸν ἔφεραν ἀπὸ τὴν Προῦσα. Σποράδες ἀντιπρόσωποι στὴν Πέραμο ἦσαν ὁ Καπετὰν Παναγιῆς Ποῦλος, ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοδουλίδη, ὁ Δημοσθένης Σπεράντζας καὶ ὁ Νίκος Κωνσταντινίδης (τῆς Ἀφροδίτης, ὅπως τὸν ἔλεγαν στὸ χωριό), σποροκαλλιεργητῆς ὁ ἴδιος, πτυχιούχος τῆς μοναδικῆς στὴν Τουρκία Σχολῆς Προῦσας.

Στὰ παλαιότερα χρόνια ὁ Νικολάκης Παπαδόπουλος, πατέρας τοῦ Μικέ

Παπαδοπούλου, είχε δικό του αποστειρωτικό φούρνο στην Πέραμο και άγόραζε επί τόπου βομβύκια που τὰ ἐμπορευόταν ὁ ἴδιος. Ὁ γιὸς του Ἀριστοτέλης, ἀργότερα, περιορίσθηκε νὰ φέρνῃ ἕτοιμο ἀποστειρωμένο σπόρο καὶ νὰ προμηθεύῃ τὸ χωριό.

Μέσα στὸ χωριὸ δὲν εἶχαμε συστηματικὰ μεταξουργεῖα. Ὑπῆρχαν ὅμως μικρὲς ἐγκαταστάσεις μεταξουργείων μέσα σὲ σπίτια, που ἔβγαζαν τὴν κλωστή ἀπὸ τὰ φηκάρια γιὰ ὅσες νοικοκυρὲς ἤθελαν νὰ ὑφάνουν τὰ μεταξωτά τους στὸν ἀργαλειό. Τὰ μεταξωτὰ σεντόνια, τὰ μεταξωτὰ μακάτια (σκεπάσματα μιντεριῶν), τὰ μεταξωτὰ πουκάμισα —δῶρα στὸ γαμπρὸ— ἦταν ἀφθονα στὰ Περαμιώτικα σπίτια.

Τέτοια σπιτικὰ μεταξουργεῖα ἦταν τῆς Πόρνας (τῆς Ἀναπλιῶς, θυγατέρας τοῦ Χριστόδουλου Μελισσᾶ καὶ ἀργότερα συζύγου τοῦ Ἀναστάση Πορίδη), τῆς Τσατσενᾶς καὶ τῆς Μυγδαλιᾶς τοῦ Γιάγκου τοῦ Γκίλη.

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Στὴν Πέραμο δὲν ὑπῆρχαν βοσκοτόπια κατάλληλα γιὰ βοσκὴ μεγάλων ζώων. Συστηματικὴ κτηνοτροφία ὑπῆρχε μονάχα σὲ πρόβατα καὶ σὲ κατσίκια· καὶ αὐτὰ σὲ λίγα χέρια, ὅπως θ' ἀναφέρουμε παρακάτω. Ἀλλὰ ὅπως σὲ κάθε ἀγροτικὸ χωριό, ἔτσι καὶ στὴν Πέραμο οἱ ἀγρότες, παράλληλα μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, διατηροῦσαν καὶ περιορισμένο ἀριθμὸ σὲ γελᾶδια, κατσίκια καὶ πρόβατα γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν οἰκογενειῶν των.

ΓΕΛΑΔΙΑ

Δὲν ἦταν παραπάνω ἀπὸ καμμιά πενηνταριά, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ζευγάρια βοδιῶν που εἶχαν οἱ ζευγολάτες γιὰ τὸ ὄργωμα τῶν χωραφιῶν. Στὰ παλιὰ χρόνια ἴσως νὰ εἶχαν περισσότερα. Τὰ ἔβγαζαν κάθε πρωτὶ ἀπὸ τὸν κεντρικὸ ἀγροτικὸ δρόμο τῆς Μεγάλης Ἀγέλης — γι' αὐτὸ τὴν ἔλεγαν καὶ Ἀγελαδήσια Ἀγέλη. Ἐκεῖ τὰ παρελάμβανε ὁ γελαδάρης καὶ τὰ ὠδηγοῦσε στὴ βοσκή, καὶ ὅταν γύριζαν τὸ βράδυ, ὁ κάθε νοικοκύρης ἔπαιρνε τὸ ζῶο του καὶ τὸ πήγαινε στὸ σταῦλο του. Ἀργότερα, στὰ χρόνια τὰ δικά μας, ὅσο ἀπλωνόταν ἡ καλλιέργεια, τόσο λιγότευαν καὶ τὰ κοινὰ βοσκοτόπια. Ἔτσι ὁ καθένας ἔβγαζε μόνος τὴ γελάδα του νὰ τὴ βοσκήσῃ μέσα στὸ κτῆμα του.

ΚΑΤΣΙΚΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΑΤΑ

Κατσίκες μέσα στὸ χωριὸ εἶχαν τὰ περισσότερα σπίτια. Τὶς ἔδιναν γιὰ τὴ βοσκὴ στὸν Παναγιώτῃ Γαλαμᾶ καὶ ἀργότερα στὸ γιό του Πολυχρόνη.

Προβατίνες είχαν πολύ λίγες μέσα στο χωριό. Έκτος όμως από τα γιδοπρόβατα του χωριού, υπήρχαν αρκετά μαντριά στις μακρινές αγροτικές περιοχές. Το μαντρί, τη στάνη όπως τη λένε εδώ στην Ελλάδα, στην Πέραμο την έλεγαν «άγγιλι», από την πανάρχαιη λέξη «άγγιλη». Το μεγαλύτερο άγγιλι ήταν του Φλωρά.

Ο Γιώργης Φλωράς, γιός του Μανώλη Φλωρά, είχε πολλά κτήματα και μεγάλες εκτάσεις βοσκοτόπια στο Μικρόχωριο, που έφταναν

Γεώργιος Έμμ. Φλωράς, από τους προκρίτους της Περάμου και ο μεγαλύτερος κτηνοτρόφος.

ως τη ρεματιά και τη ράχη του Μπόρ, στους πρόποδες του Τσαβλιού. Εκεί στο Μικρόχωριο, σε μικρή απόσταση δυτικά από το ποταμάκι που ποτίζει την περιοχή, είχε στημένη την καλύβα, ένα πέτρινο εδρύχωρο κτίσμα για κατοικία των βοσκών και για την εγκατάσταση των χρειαζόμενων για το πήξιμο και την αποθήκευση του τυριού.

Δίπλα στην καλύβα ήταν οι τζάρκοι⁽¹⁾ και τα μαντριά για το άρμεγμα και τη στέγαση των ζωντανών. Πρόβατα και κατσίκια λογαριάζονταν γύρω στα χίλια κεφάλια. Έξω και εμπρός στην καλύβα, κάτω από πελώριες αιωνόβιες βαλανιδιές, έστηναν τα καζάνια για να βράσουν το τυρόγαλο, που καταστάλαζε από το πήξιμο των τυριών, για να βγάλουν και το τελευταίο

1) Τζάρκος=φράχτης, από την αρχαία λέξη ξρκος.

προϊόν, τὴ μυτζήθρα. Τὴ μυτζήθρα τὴν ἄδειαζαν μέσα σὲ τσαντήλες (τούλινα μεγάλια σακκούλια) γιὰ νὰ στραγγίζουν. Τὰ νερὰ ποὺ ἔσταζαν κάτω, μέσα σὲ σκάφες, ἦταν τὸ τυρόγαλο, ριγάλο γιὰ τὰ τσομπανόσκυλα, ποὺ τὸ ἔπιναν πλαταγίζοντας μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση τὴ γλῶσσα τους.

Πολλὲς φορές, ὅταν ἤμασταν παιδιὰ, πηγαίναμε στὸ ἀγῆλι τοῦ μάρμπα μας τοῦ Φλωρᾶ κι' ἦταν μεγάλη μας χαρὰ νὰ βρεθοῦμε στὸ πῆξιμο τῆς μυτζήθρας γιὰ νὰ πάρουμε κι' ἐμεῖς τὸ μερτικό μας ἀπ' αὐτή.

Ἐνα μέρος ἀπὸ τὸ ἄσπρο κεφαλοτίρι ξοδευόταν στὸ χωριό, ἀλλὰ τὸ πὸ πολὺ διοχετευόταν στὴν ἀγορὰ τῆς Πανόρου.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ τραχανᾶ ὅλο σχεδὸν τὸ χωριὸ προμηθεύεται τὸ γάλα ἀπὸ τὸ ἀγῆλι τοῦ Φλωρᾶ. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὰ μαλλιά ἀπὸ τὸ κούρεμα τῶν προβάτων. Μὲ τὰ μαλλιά τῶν προβάτων γεμίζονται τὰ στρώματα καὶ μὲ τὸ νῆμα πλέκονται καὶ ὑφαίνονται τὰ στρωσίδια καὶ τὰ ζεστά ἐσώρουχα.

Ἄλλοι μικρότεροι κτηνοτρόφοι ἦσαν:

Ὁ Παρθένης Τσίγκας: Εἶχε τὸ μαντρί του (πρόβατα) πάνω καὶ δυτικά ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Θανάσαινας.

Φωτάκης Καλπάκης: Εἶχε τὸ μαντρί του (μὲ πρόβατα) κατηφορίζοντας ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ Κατσιᾶ πρὸς τὸ Πιθᾶρι.

Μηνᾶς Χατζημάνης: Τοῦ Χατζημάνη τὸ ἀγῆλι ἦταν πὸ πάνω ἀπὸ τοῦ Καλπάκη.

Γρηγόρης Λεωτσάκος: Εἶχε τὸ ἀγῆλι του στοῦ Κόλ'η τὸ Ρ'μάνι.

ΑΛΙΕΙΑ

Ἡ θάλασσα τοῦ Κυζικηνοῦ Κόλπου σ' ὅλο τὸ μᾶκρος τῆς νοτιοανατολικῆς ἀκτῆς τῆς Χερσονήσου, ἀπὸ τὰ νησιά τῆς Μηχανιώνας ἴσαμε κάτω στὸν μυχὸ τοῦ κόλπου, ἦταν ὁ εὐλογημένος ἀπ' τὸν Θεὸ τόπος τῆς ψαροσύνης, ἰδιαίτερα γιὰ τὰ ἀποδημητικά ψάρια, τὶς παλαμίδες, τὰ σκουμπριά, τοὺς κολιοὺς καὶ τὶς σαρδέλλες.

Στὴν πρώτη γραμμὴ ἔρχονται οἱ παλαμίδες — τὰ τουρούκια ἢ τορίκια — ἢ ὅπως τὰ λένε στὴν Ἑλλάδα ρίγια. Ὅπως κατέβαιναν κοπαδιαστὰ ἀπὸ τὴ Μαύρη Θάλασσα καὶ προχωροῦσαν ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ ἀκτὴ πρὸς τὰ κάτω, στρωμάχονταν μέσα στὸν μεγάλο θύλακο τοῦ Κυζικηνοῦ Κόλπου. Ἐκεῖ ψαρεύονταν ἀπὸ τὰ ταλιάνια ποὺ ἦταν στημένα ἀπὸ τὸ Πιθᾶρι τῆς Περάμου καὶ κάτω ὡς τὸ Νιοχώρι — τὸ Καινούργιο Χωριὸ — κοντὰ στὰ ἐρεΐπια τῆς πάλαιας πόλεως Κυζίκου. Ὅπως ἀναφέρεται στὴν ἐκθεση τῆς Δημογεροντίας Περάμου πρὸς τὶς Ἑλληνικὲς Ἀρχὲς Πανόρου, μὲ ἡμε-

ρομηνία 21 'Ιουλίου 1921, οκτακόσιες χιλιάδες ζευγάρια παλαμίδες ψαρεύονταν κάθε χρόνο στην εποχή τους Σεπτέμβριο με 'Οκτώβριο και βαποριές φορτώνονταν για την ψαρόσκαλα (Μπαλουκ Χανά) της Πόλης. 'Ο Γιώργης Ταλιαντζής, πού είχε στημένα μόνιμα ταλιάνια σ' αυτή την περιοχή, έφτασε να πιάσει σε μιὰ καλάδα διακόσιες πενήτα χιλιάδες ζευγάρια παλαμίδες. Τέτοιο πλούτο είχε ή θάλασσα σ' αυτά τὰ μέρη.

Τὰ άλλα ψάρια τοῦ ἀφροῦ τὰ ψάρευαν στο νησί τοῦ 'Αγίου 'Ανδρέα τῆς Μηχανιώνας καί σ' ὄλο τὸ μᾶκρος τῆς ἀκτῆς τοῦ Κυζικηνοῦ Κόλπου.

'Ἦταν πολὺ φυσικὸ οἱ Περαμιώτες νὰ μὴν ἀφήνουν ἀνεκμετάλλευτο αὐτὸν τὸν πλούτο πού βρισκόταν μέσα στὰ χέρια τους. Στὴν ἐποχὴ τῆς ψαρωσύνης δὲν ἔμενε παλληκάρι μέσα στο χωριὸ πού νὰ μὴ μπῆ πλήρωμα στὰ καΐκια τῶν μεγαλοψαράδων. Καί ψάρευαν ὄχι μονάχα στὰ νερὰ τοῦ Κυζικηνοῦ Κόλπου, ἀλλὰ ἀνοίγονταν καί πὺ ἀνω, ὡς τὴ Μαύρη Θάλασσα. Τὸ εἰσόδημα ἀπὸ τὴν ψαρωσύνη ἦταν πάντα πλούσιο καί τὸ μερικὸ τῶν ταϊφάδων (πληρωμάτων) ἀρκετὰ σημαντικὸ καί μέσα σὲ λίγο καιρὸ. Καί ὅταν γύριζαν τὰ παλληκάρια ἀπὸ τὰ ψάρια, τὸ χωριὸ εἶχε πολὺήμερο πανηγύρι. Τὸ ρακὶ χυνόταν ἄφθονο καί οἱ τσαλκιτζῆδες (ὄργανοπαῖκτες) ἔκαναν χρυσὲς δουλειές.

Μεγαλοψαράδες στὴν Πέραμο ἦσαν:

'Ο Γιώργης Ταλιαντζής: Διαδέχθηκε στὴ δουλειὰ αὐτὴ τὸν πατέρα του Γιαννάκο Στασινοῦ Καλιμάνη. Τὸ ὄνομα Ταλιαντζής τὸ πῆρε ἀπὸ τὰ ταλιάνια.

'Ο Γιώργης Ταλιαντζής εἶχε πολλοὺς Περαμιώτες στὴ δούλεψή του, γι' αὐτὸ τὸν ἔλεγαν «τ' ἀφεντικό». 'Ἦταν ἐπίσης γνωστὸς στὴν Πέραμο, στὴν Πάνορμο καί στὴν 'Αρτάκη ὡς «Γιώργης Τζιμιτζίμης», ἴσως γιὰτὶ κάθε φορὰ πού θὰ ἐρχόταν στο χωριὸ, τὸν περιτριγύριζαν τὰ ὄργανα τοῦ χωριοῦ καί ὀτηνόταν πανηγύρι μὲ τὶς μέρες. 'Ο Γιώργης Ταλιαντζής εἶχε μέσα στὴν Πέραμο μόνιμα ταλιάνια στο Πιθάρι, στὴ Θανάσaina καί στον Μπαχτσέ. 'Ἐκτὸς ὁμως ἀπὸ αὐτὰ εἶχε καί τρία ταλιάνια στὴν Πρίγκιπο, ἀπὸ τὸν κάβο Μολβοφάσα ἔως τὴν Κολώνα Παλαμάρ-Τασί καί ἄλλα δύο στὴν Χαρταλμῆ, στὴν 'Ελιά καί στο Σοανλῆ. 'Ἦταν ὁ μεγαλύτερος ἐπιχειρηματίας ψαράς τῆς Τουρκίας, ὅπως τὸν εἶχε ἀνακηρύξει ἡ Διεύθυνσις τοῦ Δημοσίου 'Οθωμανικοῦ Χρέους τῆς Τουρκίας, ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν φόρων πού εἰσέπραττε ἀπὸ αὐτὸν ἢ 'Υπηρεσία τῆς Ψαρόσκαλας τῆς Πόλης, ὁ Μπαλουκχανές. 'Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐπιχειρήσεις τῆς ἀλιείας εἶχε κτίσει δῖπλα στο πατρικὸ του σπίτι, στον Μύτικα, ἓνα διώροφο κτίριο, ὅπου ἐγκατέστησε στο ἰσόγειο μηχανοκίνητο ἀλευρόμυλο καί στο ἐπάνω πάτωμα κατοικία. Μέσα στο εὐρύχωρο αὐτὸ κτίριο πᾶστωναν στὴν ἐποχὴ τους μεγάλες ποσότητες παλαμίδες καί λακέδες γιὰ τὴν ἀγορὰ τῆς Πόλης. Δίπλα στὴ Φάμπρικα εἶχε σηκώσει ἓνα μεγάλο ὑπόστεγο, καϊκχανά, ὅπου τραβοῦσαν τὰ καΐκια του γιὰ ἐπισκευὲς καί γιὰ συντήρησι.

Γεώργιος Ἰωάννου Ταλιαντζῆς, ὁ πασίγνωστος μεγαλοεπιχειρηματίας ψαρῶς τῆς Πόλης.

Ἄλλοι μεγαλοψαράδες στὴν Πέραμο, ὄχι ὅμως στὴν ἔκταση τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Γιώργη Ταλιαντζῆ, ἦσαν:

α) Οἱ Σιθροῆδες-Χατζηπολυχροῆδες, γιοὶ τοῦ Χατζηπολυχροῆ. Ὁ Γιώργης, ὁ Παυλῆς, ὁ Δημητρός (Μητιλῆς), ὁ Τζώρτζης καὶ ὁ Σωτήρης. Εἶχαν ὁ καθένας δικὰ τους καΐκια καὶ δίχτυα καὶ ψάρευαν παλαμίδες στὴν Θανάσaina καὶ στὸν Μπαχτσέ καὶ τ' ἄλλα ψάρια τοῦ ἀφροῦ στὸ Νησιὶ τῆς Μηχανιάνας καὶ σ' ὅλη τὴ θάλασσα τοῦ Κυζικηνοῦ Κόλπου.

β) Ὁ Παναγιώτης Ζουμπλίδης καὶ ὁ Ξτούλιας (Χρῆ-

στος) Ζουμπλιός. Είχαν από τέσσερα καΐκια και ψάρευαν σ' όλη τή θάλασσα του Κυζικηνού Κόλπου.

γ) Ό Νικολάκης Πασταμέντζας και ό Απόστολος Πασταμέντζας, αδέρφια. Τρία καΐκια και ψαρόβαρκα.

δ) Πετράκης Πάταρος: Τρία καΐκια «άλαμάνα» (μπέτσιφτε) με πέντε ζευγάρια κουπιά τδ καθένα και ένα βοηθητικό καΐκι (κόλ καΐκι) με τέσσερα ζευγάρια κουπιά. Δέν τδ δούλευε ό ίδιος. Τά είχε δώσει για δούλεψη στον Φωτάκη Άρβανίτη.

Άλλοι ψαράδες με άτομικά καΐκια και γρουπάκια: Γιαννάκος Τσάτσος, Οοδωρής Ψαράς, Δημητρδς Πάπαδος, Άγγελής Χρυσοθέργης (Άγγελάρας), Άλέκος Δασκαλάκης, Βαγγέλης Κ. Άρβανίτης, Γιώργης Κ. Άρβανίτης, Φώτης Κ. Άρβανίτης και Γρηγόρης Λελεκόπουλος.

Ψαρόβαρκες είχαν ό Θανάσης Βάγιας (Καραίτης) και ό Γιαννάκος Καφετζής.

Καπεταναίοι ψαράδες που δούλευαν κατά καιρούς σε άλλα καΐκια: Δημητρδς Λιώτας (στους Ζουμπλιουδες και στον Ταλιαντζή), Δημητράκης Κρυάδας, Κωνσταντής Άρβανίτης, Άγάπιος Κατζάλης, Θανάσης Κατζάλης, Δημητρδς Τσαγανιάς, Θεολόγος από την Κίο, Δημητρδς Κ. Άρβανίτης (Σφέτκος), Χρήστος Κ. Άρβανίτης (ή Βλάχο), Λεωνίδας Άρβανίτης, Σωτήρης Κ. Άρβανίτης (δ Τικτικής), Βαγγέλης Άρβανίτης, όλοι στα καΐκια του Γιώργη Ταλιαντζή.

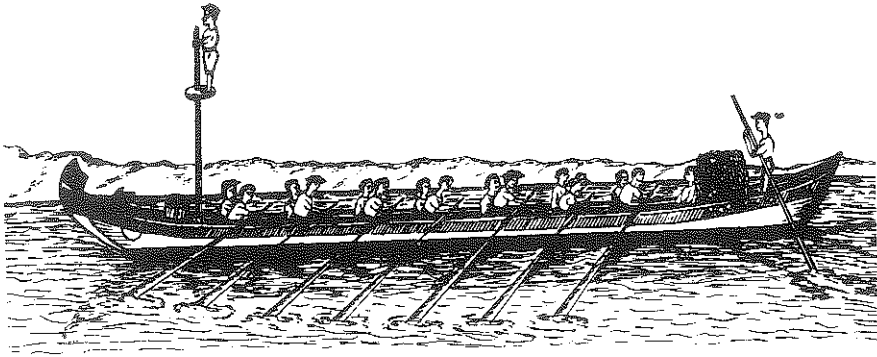
Όλα γενικά τδ σπίτια στην Πέραμο έκαμαν δική τους κουμπάνια (προμήθεια) από παστά ψάρια. Δέν έλειπαν στην έποχή τους οι λακέρδες. Η λακέρδα γίνεται γρήγορα και πρέπει να φαγοθή μέσα σε 20 μέρες από τδ άλτίσμά της. Τά άλλα ψάρια, οι κολιοι και οι σαρδέλλες, βαστούν και ήσαν ένα πρόχειρο όρεκτικό και θρεπτικό προσφάγι για όλο τδ χρόνο.

ΨΑΡΑΔΙΚΑ ΚΑΪΚΙΑ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Άρχίζουμε από τδ πιο μικρά: 1) Ψαρόβαρκα. 2) Καΐκι - μικρό γρουπάκι. 3) Μπογιαντές: Μεγαλύτερο καΐκι με τρία ζευγάρια κουπιά. 4) Ντόρτ - Τσιφτές: Καΐκι με τέσσερα ζευγάρια κουπιά και τδν τιμονιέρη, που κρατούσε στην πρύμνη όρθιος και κουμαντάριζε την «μπάλλα», ένα μεγάλο μακρύ κουπιό άντι για τιμόνι. Τδν τιμονιέρη αὐτδν τδν έλεγαν «μπάλλατζη». 5) Μπές - Τσιφτές: Καΐκι με πέντε ζευγάρια κουπιά και τδν μπάλλατζη. 6) Άλιτή - Τσιφτές: Έξη ζευγάρια κουπιά και ό μπάλλατζης. 7) Σαντάλλα: Έπτά ζευγάρια κουπιά και ό μπάλλατζης.

Έκτδς από αὐτά τδ καΐκια είχαν και τδ βοηθητικά (κόλ - καΐκια).

Ά λ α μ ά ν α: Η άλαμάνα ήταν ό πρόδρομος του σημερινού μηχανοκίνη-

Ἡ Σαντάλα τοῦ Ζουμπλιοῦ πηγαίνοντας στοῦ Νησί τῆς Μηχανιώνας γιά κολιούς.

(Σχεδιάσμα Πέτρου Σπ. Κυριακίδη)

του γρι-γρι. Δυὸ καΐκια, ἀπὸ τὰ τέσσερα ὡς πέντε ζευγάρια κουπιὰ, δεμένα πρῶμνη μὲ πρῶμνη. Τὸ δίχτυ ἦταν τὸ μισὸ πάνω στὴν πρῶμνη τοῦ ἑνὸς καϊκιοῦ καὶ τὸ μισὸ στοῦ ἄλλου. Ὅταν ἄρχιζαν νὰ ρίχνουν τὰ δίχτυα, ἀλάργαιναν τὰ καΐκια μὲ ἀντίθετη κατεύθυνση καὶ διέγραφαν κύκλο ὥσπου ν' ἀνταμωθοῦν στὸ ἴδιο μέρος. Τὸ μακρὸ δίχτυ ἔπεφτε βαθειὰ ἀρκετὲς ὀργυιές καὶ ἔκλεινε μέσα στὸ κύκλο τὰ ψάρια. Ὅστερα τραβοῦσαν τὰ σχοινιά ποῦ ἦταν περασμένα μέσα ἀπὸ χαλκάδες (κρίκους) στὸ ἐπάνω καὶ στὸ κάτω μέρος τῶν δικτυῶν καὶ ἔτσι κλεισμένα ἀπὸ παντοῦ τραβοῦσαν ἐπάνω τὰ ψάρια καὶ τὰ ἄδειαζαν στὸ καΐκι.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ψάρευαν στ' ἀνοιχτὰ τοῦ Κυζικηνοῦ Κόλπου καὶ πολ-
λὲς φορὲς ξεμάκρηναν ἔξω ἀπὸ τὸν Βόσπορο, στὴ Μαύρη Θάλασσα.

Ἡ ἀλαμάνα —δηλαδὴ αὐτὸς ὁ τρόπος ψαρέματος— ἔδινε μεγαλύτερη σοδιὰ καὶ οἱ ταϊφάδες (τὰ πληρώματα) ἔκαμαν πλούσιο μερτικό. Καὶ ὅταν, ὕστερα ἀπὸ ἓνα καὶ περισσότερο μῆνα, γύριζαν στὸ χωριό, τὰ παλληκάρια τὸ ἔρριχναν τρεῖς πρῶτες μέρες στὸ γλέντι καὶ στὸ χορὸ. Μὲ τὸ δίκιο τους.

Τὸ πρῶτο ζευγὰρι κουπιὰ ἀπὸ τὴν πρῶμνη τὸ ἔλεγαν «χάμιλα» καὶ τοὺς κωπηλάτες αὐτῆς τῆς σειρᾶς «χαμλατζήδες». Αὐτὰ τὰ κουπιὰ τραβοῦσαν τὸ μεγαλύτερο ζῶρι· γι' αὐτὸ οἱ χαμλατζήδες διαλέγονταν ἀπὸ τὰ πιὸ χειρο-
δύναμα παλληκάρια καὶ ἔπαιρναν μεγαλύτερο μερτικό ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Ὅταν ἤθελαν νὰ δώσουν πιὸ γρήγορη κίνηση στὸ καΐκι, οἱ κωπηλάτες μισοσηκῶνονταν ἀπὸ τὸν πάγκο τους καὶ ἔβαζαν ἔτσι μεγαλύτερη δύναμη μὲ τὸ βᾶρος τοῦ κορμιοῦ τους. Αὐτὸ λεγόταν «κάλκα». Ὅταν τραβοῦσαν τὰ κουπιὰ «κάλκα» τὸ καΐκι ἔφευγε σὰν σαίτα.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τραβοῦσαν κουπιὶ ὅταν ἔκαμαν «γιαρίσι» (ἀγῶνες ταχύτητος) μέσα στὸ λιμάνι τοῦ χωριοῦ. Τὰ ἠλιοκαμένα πρόσωπα, ὁ σβέρ-
κος ποῦ κατέβαινε τετράγωνος ἀπὸ τὸ ξεσκύφωτο ἀναμαλλιασμένο κεφάλι πάνω στοὺς φαρδεῖς ὤμους, τὰ σιδερένια μπράτσα καὶ ἡ σβελτάδα στὸ λύ-

γισμα τῆς μέσης καὶ στὸ ἀνεβοκατέβασμα τοῦ κορμιοῦ, ἦταν μιὰ ἀποθέωση τῆς ὁμορφιᾶς τοῦ γεροδεμένου ἀνδρα.

Πεζόβολος: Στρογγυλὸ δίκτυ μὲ μολύβια στὶς ἄκρες. Τὸ ἔρριχναν μὲ τὸ χέρι ἀπλωτὰ ἀπὸ τὴν ἀκρογιαλιὰ καὶ πλάκωναν μέσα τὰ ψάρια.

ΤΑ ΨΑΡΙΑ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

Ἡ παλαμίδα: Στὴν πρώτη γραμμὴ ἐρχόταν ἡ παλαμίδα. Ψαρεύονταν σὲ δυὸ ἐποχές. Μιὰ τὸν Μάιο, ἀπαχη καὶ ὄχι σὲ μεγάλες ποσότητες. Αὐτὴ δὲν τὴν ἀλάτιζαν. Ἡ καθαυτὴ ἐποχὴ τῆς ἦταν ἀπὸ τὸ τέλος Αὐγούστου ὡς τὰ μέσα Ὀκτωβρίου.

Ὁ κολιός, ἡ σαρδέλλα, τὸ σκουμπρὶ καὶ τὸ σαφρίδι ψαρεύονταν σὲ μεγάλες ποσότητες. Καὶ αὐτῶν τῶν ψαριῶν ἡ ἐποχὴ ἦταν τὸν Αὐγουστο. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ παροιμία «Κάθε πρᾶμα στὸν καιρὸ του κι' ὁ κολιὸς τὸν Αὐγουστο».

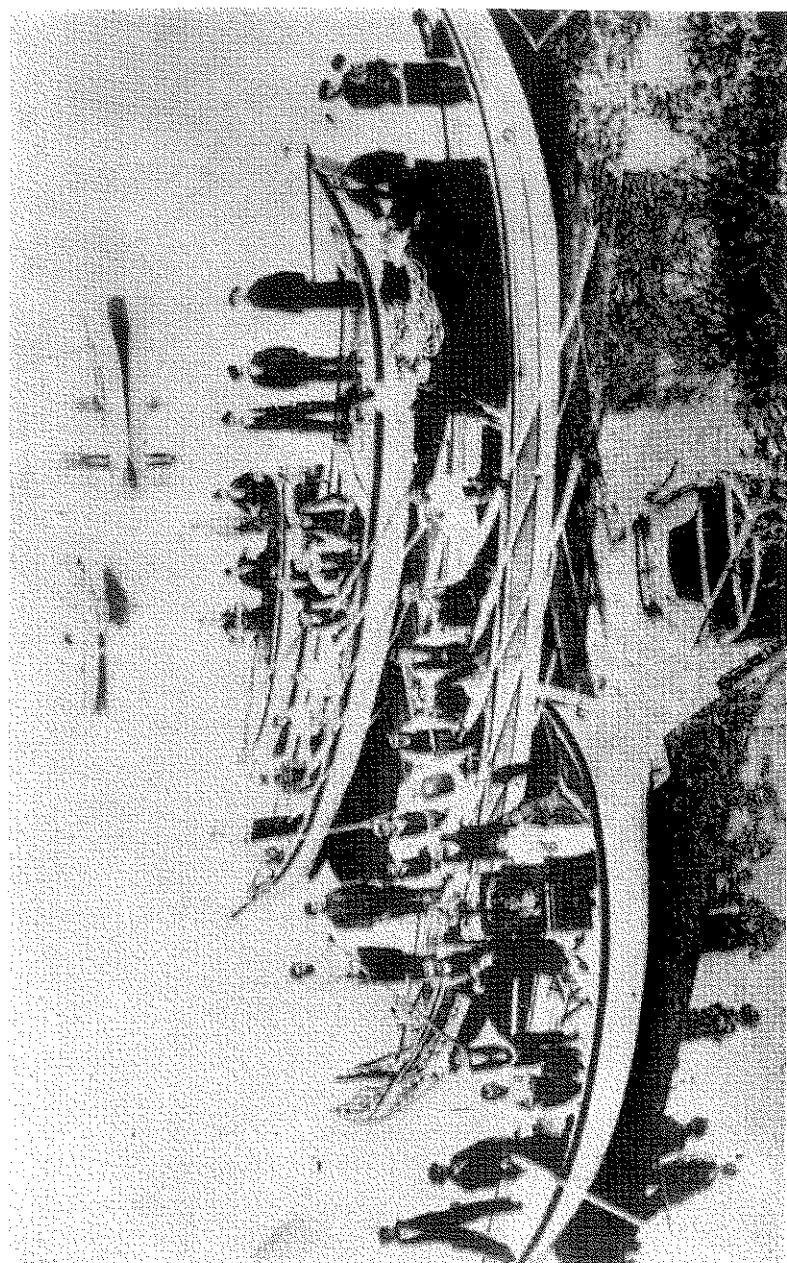
Ἄλλα ψάρια ποὺ ψαρεύονταν στὴν Πέραμο: Σαργοί, λαυράκια, τσιπούρες, σιναγρίδες, τσίχλες, κέφαλοι, λαπίνες, γόπες, ζαργάνες, σμαρίδες, χρυσόψαρα, σκαρμῶι (λοῦτσοι), βάτοι, σαλάχια, ἀντριάδες, ρήνες, κελέρια, σπάροι, ἀθερίνες, κοβίδια (κοκοβιοί), μπαρμπούνια, σκατζάνια (γαῦρος-χαμψιά), σκορπίδια, μερτζάνια (λιθρίνια), μανάλια (μαγιάτικα ποὺ ἔφταναν ὡς 30 ὀκάδες). Ροφούς, σφυρίδες καὶ τονόπουλα δὲν εἶχε ἡ θάλασσα τῆς Κυζίκου.

Μόρφι: Ἐνα εἶδος τόνου, ποὺ ἔφτανε πολλὲς φορὲς ὡς 200 ὀκάδες. Κρέας κόκκινο, γεμάτο αἷμα, βαρυχώνευτο. Τὸ πουλοῦσαν πολὺ φθηνά, ὡς εἴκοσι παράδες τὴν ὀκὰ καὶ πῶ κατὰ. Σπάνια ἔπεφτε στὰ δίκτυα καὶ ὥσπου νὰ τὸ βγάλουν ἔξω τοὺς ἔκανε μεγάλη ζημιὰ.

Μιὰ ποὺ ἀναφέραμε ἄλλα σχεδὸν τὰ ψάρια, δὲν μποροῦμε νὰ παραλείψουμε τὸ «βαρσάμι» (τὴ δράκαινα). Μικρὸ ψαράκι, κρυμμένο μέσα στὴν ἄμμο, ὅταν τὸ πατοῦσαν τὰ παιδιά ποὺ κολυμποῦσαν, τὰ χτύπαγε μὲ τὸ φαρμακερὸ ἀγκάθι του στὸ ποδάρι καὶ τὰ τρέλαινε στὸν πόνο, ποὺ διαρκοῦσε ὄρες. Ἦταν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν μικρῶν παιδιῶν ποὺ κολυμποῦσαν στὰ ξέβαθα. Περιττὸ νὰ ποῦμε πὼς οὔτε τὸ ψάρευαν, οὔτε τὸ ἔτρωγαν. Ξορκισμένο νᾶναι! Λίγο-πολύ, ὅλοι νοιώσαμε τὸν πόνο ἀπὸ τὸ ἀγκάθι του.

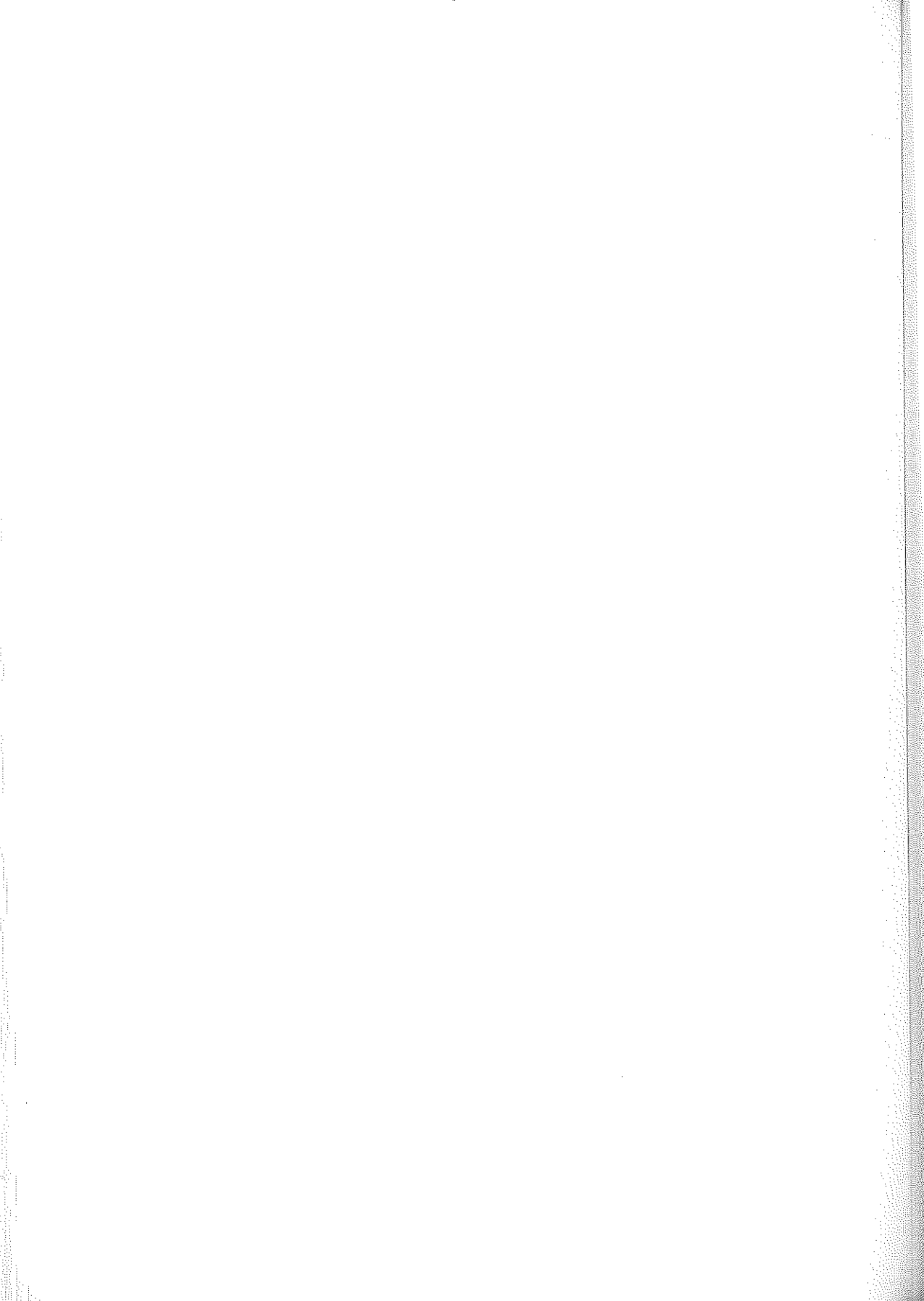
Ἄλλα θαλασσινά: Χτένια, στρεΐδια, πεταλίδες, μίδια, πίνες, χουλιβάδες, χουχλίδια, παγούρια (καβούρια), παγουρομένες (καβουρομένες), τσαγανοί, ἀστακοί, μποτζέκια (εἶδος ἀστακοῦ), γαρίδες.

Στὶς σπηλιὲς πάνω στὴν Ξέρα καὶ στοῦ Λαμπῆ τὴ Βρύση, πηγαίνοντας στὸ Ἀητνέμα καὶ σ' ὄλη τὴν ἀκρογιαλιὰ, ὅπου ὑπῆρχαν βράχοι καὶ πέ-

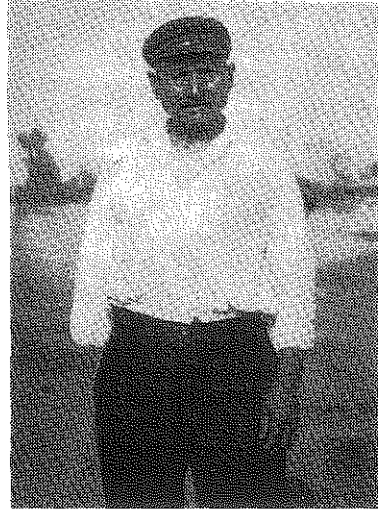
ΨΑΡΟΚΑΪΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΤΗΣ ΠΡΟΠΟΝΤΙΔΟΣ

(Φωτογραφία από το 'Αρχεῖον κ. Νικολάου Σωτ. Λαμπροαριδῆ)

Ζαφείρης Τσόλης, άλιεύς.

Βαγγέλης Κ. Άρβανίτης, άλιεύς.

τρεις, άφθονούσαν τὰ καθούρια και οί πεταλίδες. Τό είχαμε για παιχνιδι ύστερα από τó κολύμπι νά ψάχνουμε για πεταλίδες και τσαγανούς και τούς τρώγαμε τήν ίδια ώρα.

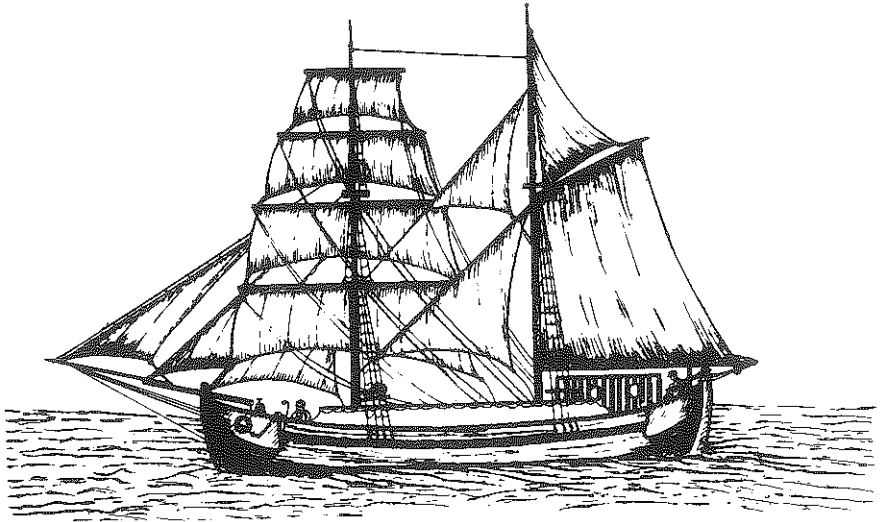
ΝΑΤΙΛΙΑ

Έκτός από τὰ ψαράδικα καΐκια και τούς ψαράδες ή Πέραμος είχε άρκετά πλεούμενα και πολλές κόσμος άπασχολούνταν σ' αυτά. Ίστιοφόρα ταξίδευαν στην Πόλη, στη Μαύρη Θάλασσα και στο Αιγαίο. Παζάρ καΐκια έκαμαν τó καθημερινό τους ταξίδι στην Πάνορμο για τόν έφοδιασμό τών καταστημάτων τής Περάμου από είδη μπακαλικής και μανιφατούρας και βάρκες έξυπηρετούσαν τόν κόσμο για τήν επιβίβαση και τήν αποβίβαση στα βαπόρια και για κάθε άνάγκη στα πλησιόχωρα.

Ι. ΙΣΤΙΟΦΟΡΑ

«Ποσειδών» τού καπετάν Παναγή Πούλου, τόννων 90. Σκαρι «άλαμána Προποντίδος», άρματωσιά σκούνα με δύο κατάρτια. Τό δούλευαν τὰ παιδιά τού καπετάν Παναγή, ό Φωτάκης, ό Διογένης και ό Θανασάκης.

«Φανερωμένη» τού καπετάν Σπύρου Κυριακίδη. Τόννοι 75. Σκαρι άλαμána, άρματωσιά «πέννα». Τό δούλευε ό ίδιος με τόν γιό του Φωτάκη.

Ὁ «Ποσειδών» τοῦ Καπετάν Παναγιῆ Πούλου. Σκαρὶ «Ἀλαμάννα Προποντίδος», ἀρματωσιὰ «σκοῦνα».

(Σχεδιασμοὶ Πέτρου Σπ. Κυριακίδη)

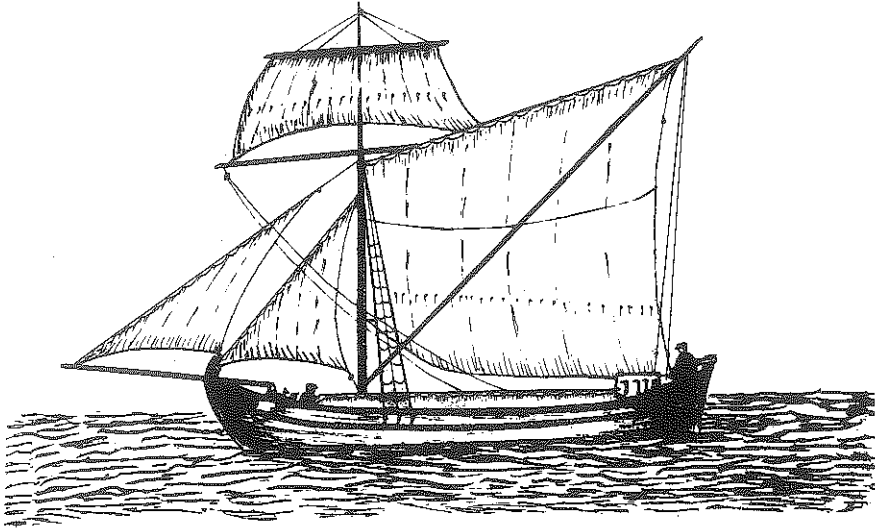
«Ἅγιος Νικόλαος» τῶν Κανιάδων (Πολυχρόνη καὶ Σωτήρη) μὲ τὸν γιὸ τοῦ Σωτήρη, τὸν Γιακίμη Κανιά,⁽¹⁾ πού τὸ δούλευε τελευταῖα. Τόννοι 45. Σκαρὶ μαούνα Προποντίδος, ἀρματωσιὰ «ἀντένα» μὲ γάμπια.

«Ἅγιος Ἰωάννης» τοῦ Γιάγκου Καίνα. Τόννοι 85. Σκαρὶ μαούνα, ἀρματωσιὰ «πέννα» μὲ τρεῖς φλόκους. Καπετάνιος ὁ Ἀναστάσης Δοξάκης ὁ σπανός. Μετέφερε κρασιὰ γιὰ τὸ ἐμπόριο τοῦ Καίνα.

Ἴστιοφόρο τοῦ Θασασοῦ Λελεκόπουλου-Κατφένια. Τόννοι 55, σκαρὶ μαούνα, ἀρματωσιὰ «πέννα». Κρασιὰ καὶ γενικὸ ἐμπόριο.

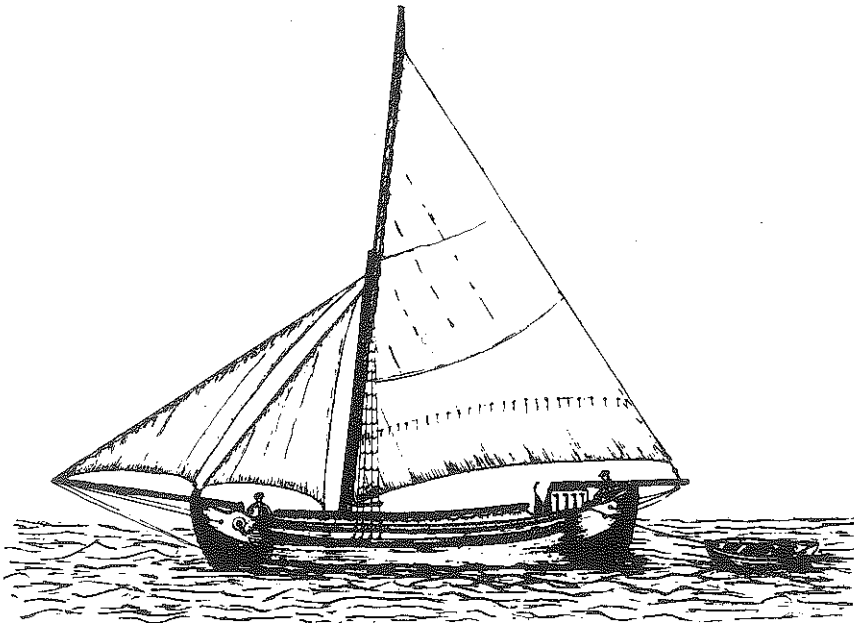
Στὰ παλαιότερα χρόνια ὁ Γιαννάκος Ταλιαντζῆς, πατέρας τοῦ Γιώργη Ταλιαντζῆ, ἔστησε σκαριὰ στὴν Πέραμο καὶ ἔφτιασε βαπόρι μὲ σκαρὶ ξύλινο καὶ τοῦ ἔβαλε τὴ μηχανὴ στὸν Πειραιᾶ. Στὴν κατασκευὴ του, πρὶν ἀπὸ τὰ 1900, δούλεψε καὶ ὁ πατέρας τοῦ Δημητροῦ Μαραγκοῦ, ὁ ἀν πρωτομάστορας ναυπηγός.

1) Ὁ Γιακίμης Κανιάς, ὕστερα ἀπὸ τὸν χαμὸ τοῦ καραβιοῦ του, περνῶντας ἀπὸ τὴν Καφάλα μαζί μὲ τὸν Γ. Ψόφιο καὶ ἓνα παιδί ξένο, μὲ τὸ καϊκι τοῦ Ταλιαντζῆ «Σκρᾶ», ἔπεσαν σὲ μπουρίνι μὲ τὴ σκόττα τοῦ πανιοῦ δεμένη. Δὲν πρόλαβαν νὰ τὴ λύσουν, μπατάρισαν καὶ πνίγηκαν ὅλοι.

«Άγιος Νικόλαος» του Γιακίμη Κανιά. Σκαρι «μαούνα Προποντίδος»,
άρματωσιά «Αντένα με γάμπια».

(Σχεδιάσμα Πέτρου Σπ. Κυριακίδη)

Ίστιοφόρο Θανασού Λελεκόπουλου - Κατ'φένια. Σκαρι μαούνα, άρματω-
σιά πέννα.

(Σχεδιάσμα Πέτρου Σπ. Κυριακίδη)

II. ΠΑΖΑΡ - ΚΑΪΚΙΑ

- 1) Νικολής Ζεϊμπέκης, ό πιδ παλιός στήν Πέραμο.
- 2) Ζαχαριάς Τρίγκας.
- 3) Λαμπρινός Τρίγκας με τόν Δημητρό Τρίγκα.
- 4) Νικολάκης Ντάλντας με τόν Άριστειδή Καρύπη.
- 5) Κακετάν Σπύρος Κυριακίδης (ΰστερα από τόν χαμό του καρ-
βιού του) με τόν Στρατή Χρυσοβέργη.
- 6) Δημοσθένης Καγιάφας.
- 7) Θεοδόσης Μητσιτσίκος με τόν αδελφό του Δημητράκη.
- 8) Δημητρός Γινατσής με τόν Γιαννούλη Ζουμπλιό.
- 9) Χρήστος Ζουμπλιός με τόν Γιobάνη Ζουμπλιό.
- 10) Σωτήρης Μάκρας με τόν Γιάννη Ψόφιο.
- 11) Δημητρός Τσαγανιάς με τόν Δημητρό Μαδέρη (Νικόγλου).
- 12) Βασίλης Μήλιος με τόν Μανώλη Μήλιο.
- 13) Χρήστος Μαυρουδής. "Ύστερα περιορίσθηκε στή βάρκα.

Τά παζάρ - καΐκια ήταν αρκετά ευρύχωρα, με κουπιά και με πανιά. Ταξίδευαν κάθε μέρα στήν Πάνορμο μεταφέροντας επιβάτες και εμπορεύ-
ματα.

III. ΒΑΡΚΕΣ

- 1) Φάνιος Μαριάκας.
- 2) Παναγιώτης Πατακές. Πνίγηκε στα 1913, γυρίζοντας από τή Μη-
χανιάνα, με τόν γιατρό Σιταρά.
- 3) Κοσμάς Ζαχαριάς.
- 4) Χρήστος Μπογιατζής.
- 5) Νικολής Ζεϊμπέκης με τόν γιό του Βαρούτη.
- 6) Γιαννακάκης Καλαϊτζής (Σιδερόπουλος).
- 7) Γιαννούλης Ζουμπλιός.
- 8) Βασίλης Γιάννου Κυριακίδης (Κοκόλης). Πνίγηκε με τούς Χατζή-
πολυχρόνηδες γυρίζοντας από τήν Πάνορμο.
- 9) Μήτσος Γινατσής.
- 10) Χρήστος Μαυρουδής, όταν παράτησε τόν παζάρ - καΐκι.

Δημητρός Λιώτας,
Καπετάνιος σὲ ψαράδικα.

Δημητρός Γινατοῦης,
βαρκάρης.

- 11) Χρῆστος Παπαθανασίου (Φουρτουναῖος).
- 12) Στασινὸς Κυριακίδης (ἀδελφὸς τοῦ Διαμαντῆ Κυριακίδη). Πνίγηκε στὴν Καψάλα γυρίζοντας ἀπὸ τὴ Λαγκάδα, ὅπου εἶχε πάει τὴν ἀδελφή του.
- 13) Δημητρός Νικολῆς Ζεϊμπέκης
- 14) Χρῆστος Καφετζῆς.
- 15) Συνόδης Κακαλιᾶς. Ὁ πιὸ παλιὸς βαρκάρης. Ἦταν καὶ ἑκαουστὸς παλαιστής.

Ὅλα αὐτὰ τὰ πλεούμενα, ἱστιοφόρα, παζάρ-καΐκια καὶ οἱ βάρκες, δούλευαν ἐντατικά καὶ δείχνουν τὴν κίνηση καὶ τὴ ζωὴ ποὺ εἶχε ἡ Πέραμος στὰ καλὰ πρὶν ἀπὸ τὸ 1914. χρόνια.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ

Σ Ε ΜΙΑ κομόπολη σὰν τὴν Πέραμο, μὲ μόνιμο πληθυσμὸ γύρω στὶς 4.000 ψυχές, χωρὶς νὰ λογαριάσουμε τοὺς ξενητεμένους καὶ ὅσους εἶχαν τίς δουλειές τους στὴν Πόλη, εἶναι φυσικὸ νὰ ὑπῆρχαν καὶ ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα, ποὺ εἶναι χρήσιμα γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν κατοίκων της.

Θὰ ἀναφέρουμε τοὺς ἐπαγγελματίες ὀνομαστικά, ὅσους θυμόμαστε. Ἔτσι

δὲν θὰ περιορισθοῦμε σὲ γενικότητες, ἀλλὰ θὰ δείξουμε μὲ στοιχεῖα πραγματικά ὅλη τὴν κίνηση καὶ τὴν ζωντάνια τῆς Περάμου.

Ἄς πάροουμε μὲ τὴ σειρά ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ βασικά γιὰ τὴ διατροφή.

ΑΛΕΥΡΕΜΠΟΡΟΙ

Δημητράκης Κούτρας, πού εἶχε πάντα μεγάλα ἀποθέματα. Τοῦ τὰ προμήθευε ἀπὸ τὴν Πόλη ὁ ἀδελφός του, μεγάλος ἀλευρέμπορος. Γιάννος Μαλκώτσος, Δημητρός Μαλκώτσος, γιός του, Χατζησυμεών, Χαϊδεμένη Βαμβακιᾶ καὶ ὁ γιός της Χρυσόστομος, Γιάννης Ράπτης (ὁ δάσκαλος ὁ Γιάννος).

Ἄλεῦρι διέθεταν καὶ ὅλα τὰ μπαζάλικα σὲ μικρὲς ποσότητες.

ΦΟΥΡΝΟΙ

Φοῦρνοι πὸν ἔβγαζαν ψωμιὰ καὶ τὰ πουλοῦσαν στὰ μαγαζιά καὶ στὰ λίγα σπίτια πὸν δὲν ζύμωναν ἦταν τοῦ Ἀντρέα Ἀράπα, τοῦ Σωτήρη Τζηρίνη (τῆς Σωτ'ράκαινας), τοῦ Χιώτη-Σφακιανοῦ, τοῦ Θανάση καὶ τοῦ Κωνσταντῆ Ψωμᾶ.

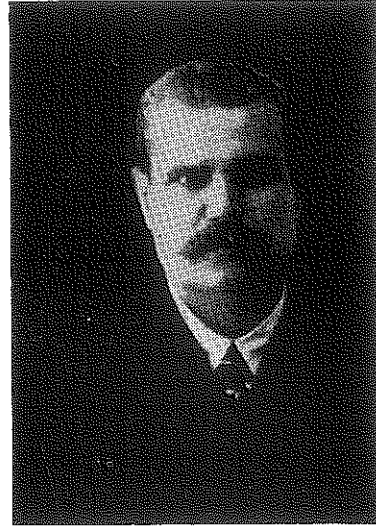
Φοῦρνοι συνοικιακοὶ γιὰ τὰ ψωμιὰ πὸν ζύμωναν οἱ νοικοκυρὲς στὰ σπίτια τους: Τῆς Μάλαμος Κορκόβουλου, τῆς Σουλτάνας Μαχαίρα, τῆς Σουλτάνας Ἀλεξάκη, τοῦ Νικολῆ Μπισιτσιόκου, τοῦ Γιώργη Τσομπανίκου, τοῦ Γιάννη Καλπᾶκη, τοῦ Γρηγόρη Κουζ'νοῦ, τῆς Σουλτανιώς Ἀποστόλη Παπαζογλου, τοῦ Γιάγκου Γιαραμάνη, τοῦ Ἐ'τούλια Καραῖτη, τῆς Σουλτάνας Καρανικόλα (ἔβγαζε κάπου-κάπου καὶ σιμίτια καὶ μπουγάτσα), τοῦ Κωνσταντῆ Δήμου, τοῦ Ἀναστάση Κέλη, τοῦ Νικολάκη Τσιρτσώνη, τοῦ Μιχάλη Πλουμῆ, τῆς Περμάθως τοῦ Γιώργη Πυργιώτη, τοῦ Μπανάκου Χατζηπολυχρόνη, τοῦ Θανάση Κατζάλη (Μπόρα), τοῦ Ζαφείρη Κουτσομύτη, τῆς Γιαραμάνενας, τοῦ Γιώργη Γάκια, τοῦ Σεργιάνου Τσομπανίκου, τοῦ Γιώργη Λυμπέρη (Γούναρη).

Ἴσως νὰ ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι πὸν μᾶς διαφεύγουν. Ἡ ἀμοιβὴ αὐτῶν τῶν φούρνων ἦταν ἓνα ψωμί σὲ κάθε φουρνιά (15—20 ψωμιὰ).

Οἱ φοῦρνοι αὐτοὶ δὲν ἄναβαν κάθε μέρα. Οἱ νοικοκυρὲς ζύμωναν ψωμιὰ γιὰ 8—10 μέρες, καὶ κάθε φορὰ πὸν θὰ ζύμωναν ἔπλαθαν καὶ μιὰ-δυὸ πίττες (λαγάνες) γιὰ μεγάλη χαρὰ τῶν παιδιῶν τῆς οικογενείας. Τὰ ψωμιὰ τὰ ἀράδιαζαν σ' ἓνα ράφι. Εὐτυχισμένο τὸ σπίτι πὸν δὲν ἀδειαζε ποτὲ τὸ ράφι ἀπὸ τὰ ψωμιὰ. Τῆς τελευταῖες μέρες, ὅταν τὰ ψωμιὰ ἄρχιζαν νὰ μυχλιάζουν, γιὰ νὰ τὰ τρῶνε καὶ νὰ μὴ τὰ πετᾶνε, ἔλεγαν οἱ μανάδες στὰ παιδιὰ πὸς ὅταν τρῶνε μούχλιο ψωμί τ' ἀγόρια θὰ κάνουν μεγάλα μουστά-

Δημήτριος Ί. Μαλκώτης, από τους προκρίτους, δημογέροντας και τελευταίος Πρόεδρος τής Περάμου.

Στέφανος Χατζή Συμεών, από τους προκρίτους και δημογέροντας τής Περάμου.

για (σάν του Σωκράτη Χατζησυμεών) και τὰ κορίτσια μακρὰ μαλλιά και μεγάλες πλεξούδες.

ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΑ

Ήλαιοτριβεία (λαδαριά), πού εκτός από τή μυλόπετρα για τὸ ἄλεσμα τῆς ἐλιάς εἶχαν και πιεστήρια (μπασκιά) για τὸ βγάλσιμο τοῦ λαδιού, εἶχαν οἱ: Ἀλέξανδρος Καραός (τοῦ Μπαραμπούτη), Ἀναστάσης Νταβίτος, πού ἔβγαζε και σουσαμόλαδο και ταχίни, Στρατῆς Κ. Παπαναστάσης, Δημητρός Ἀρτσιίνης, Κυριάκος Παπουτσῆς, Ἰωάννης Ράπτης (ὁ δάσκαλος ὁ Γιάννος), Χατζηπολυχρόνης, Χατζηαριστείδης Παπακοκκίνου, Χατζῆ Νικολῆς Γαϊτάνης. Τελευταία σὰ 1918 ὁ Γιώργης Ταλιαντζῆς εἶχε ἐγκαταστήσει ἐλαιοτριβεῖο μέσα στὴ Φάμπρικά του, στὸν Μύτικα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐλαιοτριβεία πού ἔβγαζαν και τὸ λάδι ὑπῆρχαν και πολλὰ ἄλλα πού εἶχαν μόνο μυλόπετρες για τὸ σπάσιμο τοῦ ἐλαιοκάρπου. Σ' αὐτὰ ἔδιναν τίς ἐλιές τους ὅσες νοικοκυρὲς ἤθελα νὰ βγάλουν μόνες τους τὸ λάδι στὸ σπίτι.

ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΑ

Σωτήρης Μανίτσας (Γυαλένιος), Σάββας Μανίτσας, γιὸς τοῦ Σωτή-

ρη, Γιώργης Καπλάνης, Γαβριήλ Μανίτσας, Βαρβάρα Κιρλαγκίτση, Ἀση-
μένα Βάμβα, Μανώλης Μπράβος, Ἀναστάσης Κατζάλης, Χατζηαριστείδης
Παπακοκκίνου, Λάμπος Κατσώλης, Στρατῆς Κατσώλης, Γιάννος Μαλκώ-
τσης, συνέχεια ὁ γιός του Νικολάκης, Φώτης Καραφώτης, Γιώργης Τζηρί-
νης, Γιώργης Βλάχος, Σωκράτης Δημητριάδης με τὴ γυναίκα του Φωτίκα
(τῆς Σωκρατίνας τὸ ἔλεγαν), πὺν μαζί με τὴ μπακαλικὴ εἶχε καὶ διάφορα
ψιλικά καὶ χαρτικά (ἀχτάρικο), Δημητρὸς Ρούσσοσ (ψιλικά).

ΚΡΕΟΠΩΛΕΙΑ

Συστηματικὰ κρεοπωλεῖα δὲν ὑπῆρχαν. Οἱ χασάπηδες ἔσφαζαν γιὰ τὶς
Κυριακὲς καὶ τὶς γιορτὲς ἀπὸ τὴν παραμονὴ καὶ κρεμοῦσαν τὰ σφαχτὰ ἄλλοι
ἐμπρὸς στὰ σπίτια τους καὶ οἱ περισσότεροὶ ἐμπρὸς στὰ καφενεῖα καὶ στὰ
μαγαζιά τῆς πιάτσας, ἀπὸ τοῦ Γιάννου Μαλκώτση ἴσαμε τὴ σκάλα.

Ἀπὸ ὄσους θυμόμαστε: Γιάννης Αἰλέκας, Παναγιώτης Κουτσοκουντῆς,
Δημήτρης Κουτσοκουντῆς, Γιάννης Κούρτζας, Νικολάκης Παπαναστάσης, Ἀ-
ναστάσης Κέλης, Λάμπος Κατσώλης (Πυργιώτης).

Τὸ κρέας —γελαδινό, κατσικίσιο ἢ πρόβειο— πουλιῶνταν γύρω στὰ 3
γρόσια ἢ ὀκά. Ὅταν ἔπεφτε συναγωνισμὸς καὶ ἡ τιμὴ κατέβαινε στὰ 2
γρόσια, ὁ ιδιόρρυθμος τελάλης τοῦ χωριοῦ, ὁ Δημητράκης Δεληγιάννης (ὁ
Λαλᾶς) τὸ διαλαλοῦσε: «Διουλι τοῦ κρηᾶς...» (δηλαδὴ 2 γρόσια τὸ κρέας
ἢ ὀκά).

ΨΑΡΑΔΙΚΑ

Ὅταν ἔβγαιναν ψάρια γιὰ νὰ πουληθοῦν μέσα στὸ χωριό, περνοῦσαν
πρῶτα ἀπὸ τὴ Σκάλα. Ἐκεῖ θὰ ἔβγαιναν σὲ δημοπρασία, γιὰ νὰ εἰσπραχθῆ
ὁ φόρος τοῦ Δημοσίου Ὀθωμανικοῦ Χρέους. Ποιὸς δὲν θυμᾶται τὸν λεβεν-
τόκορομο πυρόξανθο γέρο, τὸν Γιαννάκο Περπυρῆ! Ἄρχιζε ἀπὸ χαμηλὴ τιμὴ
καὶ οἱ μεταπράτες πὺν θὰ τ' ἀγόραζαν «ἀρτίρντιζαν» (ἀνέβαζαν τὴν τιμὴ).
Ὅταν σταματοῦσαν σὲ κάποιον σημεῖο, ὁ Περπυρῆς φώναζε: «Ἄρτιρὰν ἀντὰμ
βάρσα ἀρτιρσὶν» (ἂν ὑπάρχη πλειοδότης ἂς πλειοδοτήση). Καὶ ὅταν δὲν
ἔπαιρνε ἀπάντηση, φώναζε δυνατὰ: «Χαρέεεετς...» καὶ κατεκύρωσε τὴν δη-
μοπρασία.

Αὐτὴ ἦταν ἡ τουρκικὴ ἐπίσημη φρασεολογία στὶς δημοπρασίες τῶν ψα-
ριῶν στὴ μεγάλη Ψαρόσκαλα τῆς Πόλης καὶ ὁ Περπυρῆς ἤθελε μ' αὐτὸν
τὸν τρόπο νὰ δώσῃ ἐπισημότητα καὶ στὸν ἑαυτὸ του, σὰν δημόσιο κήρυκα
καὶ στὴ Σκάλα τῆς Περάμου.

Ὅταν κόβονταν (καθορίζονταν) ἡ τιμὴ, οἱ ἀγορασταὶ πλήρωναν τὸν
φόρο καὶ ἔστηναν τὶς τζαβέλες (τὰ μεγάλα πανέρια) μπροστὰ στὰ μαγαζιά
τῆς πιάτσας, στὰ Τσαρδάκια. Ἐβγαίνε ὕστερα ὁ τελάλης καὶ τὰ διαλαλοῦσε

Μανώλης Μπράβος, παντοπώλης, πατέρας του Νίκου Μπράβου, αντιπροέδρου του Συλλόγου Περαιμίων Κυζικηνών.

Γιάννης Β. Παπαβαρύτης, ύφασματέμπορος, πατέρας του Χρήστου Παπαβαρύτη, έμπορου, συμβούλου του Συλλόγου Περαιμίων Κυζικηνών.

στο χωριό: «Τσ'νάνα, τσ'νάνα!» τὰ διαφήμιζε ὁ γέρο-Δημητράκης ὁ Λαλᾶς (τσινᾶνε, δηλαδή σπαρταροῦν ἀκόμα, εἶναι ὀλοζόντανα). Καὶ ὅταν καμμιά φορὰ ἐψάρευαν κανένα μεγάλο ψάρι «Μόρφρι», ἓνα εἶδος τόννου, πὺ ζύγιζε πολλές φορές πάνω ἀπὸ 100 ὀκάδες, τότε ὁ Λαλᾶς τὸ διαφήμιζε: «Ἔνα γρόσ' (ἢ εἴκοσ' παράδες) ἢ μορφιά...».

ΥΦΑΣΜΑΤΕΜΠΟΡΟΙ (ΜΑΝΙΦΑΤΟΥΡΓΙΕΡΗΔΕΣ)

Γιάννης Παπαβαρύτης, Εὐριπίδης Χατζηαναγνώστου (ἀπὸ τὴν Πάνορμο, παντρεμένος καὶ ἐγκατεστημένος στὴν Πέραμο), Μιλτιάδης Σαοβάνης, Νικόλαος Κατσιέρης (ἀπὸ τὴν Πάνορμο), Ἄφεντιζ (Ἄρμενιος, ὁ παλαιότερος), Δημητρὸς Τσιμπουκίδης, Δημητρὸς Ματσάκος καὶ τελευταῖα ὁ Μήτσος Λεοντσάκος.

ΡΑΦΤΕΣ

Γιώργης Καπάμαλης (Περιογητής), Δημητρὸς Χατζηνικολῆς, Κωνσταντὸς Βάτκαλης.

ἍΟλοι ἦσαν φραγκοραφτάδες. Στὰ χρόνια μας δὲν φτάσαμε ραφτάδες

σαλβαριών, γιατί τὰ φράγκικα (παντελόνια, σακκάκια κ.λ.π.) είχαν γενικευθῆ. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς παλιούς ἤθελαν νὰ ράψουν σαλβάρια, τὰ παράγγελλαν στὴν Πάνορμο ἢ τὰ ἔρραβαν στὸ σπίτι πάνω στ' ἀχνάρια τῶν παλιῶν.

ΡΑΦΤΡΕΣ

Οἱ παλιές γυναῖκες τῆς Περάμου ἔρραβαν μόνες τὰ σαλβάρια τους καὶ ἀργότερα τὰ φουστάνια. Ὡστόσο ὑπῆρχαν καὶ λιγιστὲς ράφτρες γιὰ τὰ νεώτερα φορέματα τῶν γυναικῶν, τὰ φουστάνια.

ΚΟΥΝΤΟΥΡΑΔΕΣ - ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΟΙ

Βαγγέλης Μπουρμπούλιας, Παλάσης Τζοάνου Λαμπέτσος, Δημητρός Τζοάνου Λαμπέτσος (πατέρας τοῦ Παλάση), Γιώργης Τζοάνου Λαμπέτσος, Πᾶνος Γιαννάκου Σάββα, Σωτηράκης Μπομπαράκιας.

ΕΜΠΟΡΟΙ ΚΡΑΣΙΩΝ

Γιάγκος Καΐνας (εἶχε δικό του ἱστιοφόρο καὶ μετέφερε τὰ κρασιά στὴν Πόλη), Κωνσταντῆς Κοῦκος, Παναγῆς Ποῦλος, Γιάννος Μαλκώτσης, Χατζῆ Σιμεῶν, Ζαχαρίας Κυριακίδης (εἶχε μεγάλες ἀποθῆκες στὴν Πόλη), Νικολῆς Ἀγόρογλου, Φώτης Ἴντζές, Βασίλης Ποῦλος, Νικολάκης Λαγοδόντης, Θανάσος Λελεκόπουλος (μὲ δικό του ἱστιοφόρο μετέφερε κρασιά στὴν Πόλη).

ΡΑΚΟΚΑΖΑΝΑ

Νικολάκης καὶ Στρατῆς Καραγιώργη, Νικολῆς Ἀγόρογλου, Φώτης Ἴντζές, Δημητρός Ἀρτσίνης, Ἀχιλλέας Χρυσοχέρης (μαραγκὸς καὶ κτίστης), Γιώργης Ταλιαντζῆς (στὰ τελευταῖα χρόνια εἶχε ρακοποιία μέσα στὴ φάμπρικα).

ΕΜΠΟΡΟΙ ΞΥΛΕΙΑΣ (ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΔΕΣ)

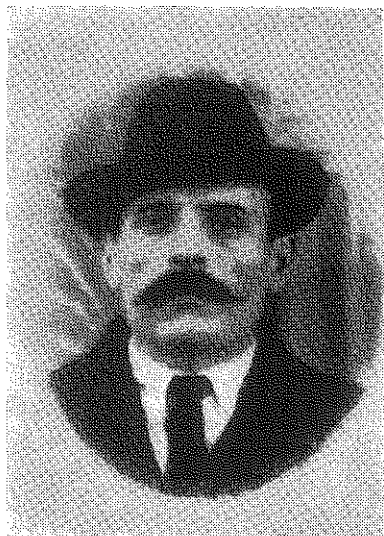
Γιώργης Κυριαζῆς, ὁ μεγαλύτερος ἔμπορος ξυλείας στὴν Πέραμο, διατηροῦσε πάντα σημαντικὰ ἀποθέματα, Νικολάκης Καραγιώργης, Παναγιώτης, ὁ πεθερὸς τοῦ Σεργιάνου Τσομπανίκου.

ΚΤΙΣΤΕΣ - ΜΑΡΑΓΚΟΙ - ΕΠΙΠΛΟΠΟΙΟΙ

Ἀχιλλέας Χρυσοχέρης, Θανάσης Καραμανλῆς, Γιάννης Θανάση Κα-

Σωκράτης Ν. Ἀγόρογλου, κτηματίας καὶ ἔμπορος, ἀπὸ τοὺς προκρίτους καὶ δημογέροντας τῆς Περάμου.

Ἀχιλλέας Χρυσοχέρης, μαραγκός - κάλφας, ὁ σχεδιαστής τοῦ χάρτου τῆς Περάμου.

ραμανλῆς καὶ Πολυχρόνης Σωτήρη Καπλάνης (γιὸς τοῦ δασκάλου Σωτηράκη Καπλάνη) καὶ οἱ τέσσαρες ἦσαν ἐπιπλοποιοί, κτίστες καὶ μαραγκοί· Γιωργαλάκης Κίτσος, Γιάννης Μανρουδῆς, Σωτηράκης Χατζηνικολῆς (Τσακίρης), Γιάννος Βλάχος, Λάμπρος Κιρλαγκίτσης καὶ Στράτος Κιρλαγκίτσης (καλφάδες, οἰκοδόμοι - κτίστες), Θανάσης Καραίτης Βάγιας καὶ Φλώρης Ντάλντας (σοβατζῆδες).

Τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ ἦταν κατὰ κανόνα ξύλινα γι' αὐτὸ οἱ κτίστες ἔπρεπε νὰ εἶναι μαραγκοί. Καὶ ἦσαν ὅλοι καλοὶ τεχνίτες.(1)

1) Ἐνας παλιὸς Περαιωτῆς ἀρχιτέκτων, ὁ Κωνσταντῖνος Καραφίλης, ἀναφέρεται σὲ μιὰ μαρμαρίνη ἐπιγραφή ὅτι ἔκτισε στὰ 1832 τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὸ Μακροχώρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ πλάκα αὐτὴ βρέθηκε ἐντελειωμένη ὅταν τώρα τελευταῖα εἶχαν κάμει μιὰ ἀνακαίνιση τοῦ παλαιοῦ ναοῦ. Ἡ ἐπιγραφή λέει: τὰ ἐξῆς: «Ὁ περικαλλὴς ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων γῆς διὰ συνδρομῆς τῶν εὐσεβῶν καὶ Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν καὶ ἐξαιρέτως διὰ συντόμου μὲν σπουδῆς, προθυμίας τε καὶ δαπάνης τοῦ τιμιωτάτου κ. Κωνσταντῖνου τοῦ τὰ πατρία ἔχοντος ἐξ Ἀργυροκάστρου τῆς Ἀλβανίας καὶ τοῦ εὐλογημένου ἐσναφίου τῶν Πατρισεβάνηδων, ἐπιστασίᾳ δὲ τοῦ τιμιωτάτου κάλφα κ. Καραφίλου Κωνσταντῖνου τοῦ ἐκ τῆς Περάμου τῆς Κυζίκου, πρωτεύοντος μὲν τοῦ Πανοσιωτάτου κ. Νεοφύτου Κυπρίου, Ἀρχιερατεύοντος δὲ τοῦ Σεβασμιωτάτου Γέροντος Ἁγίου Δέριων κ. Νεοφύτου. Ἐν ἔτει 1832 Μαΐου 2». Τὴν ἐπιγραφή αὐτὴ μοῦ τὴν ἐστειλε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη ὁ φίλος ἱστορικός ἐρευνητὴς Θεοφάνης Θεοφανίδης.

Στὴν Πέραμο δῆρχε μιὰ παλιὰ ἀρχοντικὴ οἰκογένεια τοῦ Χατζηκαρυσύλλη, σύγ-

ΚΑΦΕΝΕΙΑ

Παραλιακά από τὸ Ρέμα πρὸς τὰ δυτικά: τοῦ Νικολάκη Καραγιώργη, Σεργιάνου Τσομπανίκου, Σωτήρη Κάντραλη, Καρανικόλα, Στέφανου Χατζησυμεών. Συνέχεια στὰ Τσαρδάκια: Δημητροῦ Ρόκα, Σταύρου Πιτσιρέλια (τὸ δούλευε ὡς ἐνοικιαστής ὁ Παρασκευᾶς Κοντός), τῆς Σωτ'ράκαινας (Γιώργης Κοντός), Δημήτρη Κυριακίδη (Τσορμπατζῆ Δημήτρη), Κώτσου Κυριακίδη (Κατῆ), Γιώργη Λαγκάδα (τὸ δούλευε ὡς ἐνοικιαστής ὁ Γιουσουφὸς Τόμπρος). Ἄλλα καφενεῖα στὸ δρόμο τῆς Σκάλας, πρὸς τὸν Ἅγιο Γεώργιο: Λεξιὰ πάνω ἀπὸ τοῦ Γιουσουφοῦ, τὸ καφενεῖο τοῦ Γιακίμη Λεβεντάκη, ἀριστερὰ τοῦ Μαχμούρη, τοῦ Κ'τσόκερου (Χρυσοχέρη), πῶ πάνω τοῦ Νικολῆ Ἀγρόρογλου καὶ ἀργότερα τοῦ γιου του Σωκράτη, καὶ στὴν παραλία, κοντὰ στὸ Κονάκι, τοῦ Χαράλαμπου Γέχου.

Στὰ Φλώρια: τοῦ Ἀριστείδη Φραντζῆ (Ἀρετίκου) καὶ τοῦ Γιαννάκου Τσέτσου. Στὸ δρόμο τοῦ Ρέμα: τοῦ Χατζησυμεών καὶ τοῦ Κανληφώτη. Στὸν μεσαῖο κάθετο δρόμο: τὸ μεγάλο καφενεῖο «Ἀϊναλλ» τοῦ Θανάση Τσαμπουκολάνη καὶ πῶ πάνω τοῦ Νόνια, τοῦ Ἀναγνώστη Καπλάνη καὶ τοῦ Ἡλία Κέντζου. Στὸ Ἀγιασματάκι κοντὰ στὴν Ἀγία Ἄννα: τοῦ Τσαρούχη καὶ τοῦ Βαρούτη Κέλη.

Σὲ κάθε συνοικία εἶχε κι' ἀπὸ ἓνα καφενεῖο. Ἐκεῖ θὰ καταστάλαζαν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ὀλοήμερη δουλειὰ στ' ἀμπέλια καὶ στὴ θάλασσα, οἱ μακιντάσηδες, νὰ πιοῦνε κανένα ρακὶ καὶ νὰ ξεχάσουν τὰ ντέρτια τους. Οἱ πολὺ μερακλήδες τραβοῦσαν στὴ φάμπρικα (ρακοκάζανα) τοῦ Ἴντζὲ γιὰ νὰ κατεβάσουν τὸ ρακὶ μὲ τὴν καντήλα (μεγάλο νεροπότηρο). Οἱ τέτοιοι μερακλήδες εὐτυχῶς μετριῶνταν στὰ δάχτυλα μέσα στὸ χωριό.

ΚΟΥΡΕΙΑ

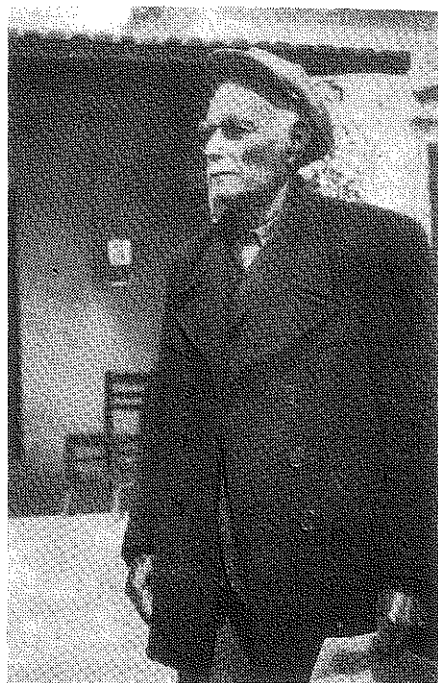
Ἡρακλῆς Σιταρᾶς, Νικολάκης Καραγιώργης, Λεωνῆς Τσίλης (στὸ καφενεῖο τοῦ Καρανικόλα), Σεργιάνος Τσομπανίκος, Παρασκευᾶς Κοντός (στὸ καφενεῖο τῆς Σωτ'ράκαινας), Γιώργης Κοντός, Πόρος (στὸ καφενεῖο τοῦ Ρόκα). Τὰ κουρεῖα ἦσαν μέσα στὰ καφενεῖα.

Οἱ κουρεῖς, τὴν παλιὰ ἐκείνη ἐποχὴ, ἦσαν καὶ πρακτικοὶ ὀδοντογιατροί, δηλαδή ἐβγαζαν δόντια. Μαλακὸ χέρι εἶχαν ὁ Σεργιάνος καὶ ὁ Τσίλης, ὅπως ἔλεγαν.

χρονη μὲ τὸν Παπᾶ - Χριστόδουλο, γύρω στὰ 1800. Ὁ ἀναφερόμενος κάλφας θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ αὐτὴ τὴ γενιὰ τοῦ Καρυοφύλλη, πὺ πήρε τὸν τίτλο τοῦ Χατζῆ ὅπως συνηθίζονταν τότε σὲ δασοὺς πῆγαιναν στὸν Ἅγιο Τάφο (τὸ χατζηλίκι). Ὁ Χατζῆ - Καρυοφύλλης ἀναφέρονταν ἀπὸ τοὺς παλιοὺς Παραμιώτες ὡς ὁ ἄρχοντας τοῦ Καπὴνταγι.

Διάμαντης Χονδρός,
γεωργός.

Γαβριήλ Μανίτσας,
ταχυδρόμος - άμανετοής.

Μιά πετσέτα (προσώπι), κρεμασμένη στην πόρτα του καφενείου, έδειχνε πώς μέσα υπήρχε κουρείο.

ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΙ (ΑΜΑΝΕΤΣΗΔΕΣ)

Γιαννάκος Σπανός, Γιώργης Μαραγκός, Χρήστος Καραμανλής, Στυλιανός Λιολιόπουλος (Τσαγανιάς), Βασίλης Παπαγιάννης, Παναγιώτης Χατζηπολυχρόνης (Πισών), Φραντζής Φραντζή, Νικολάκης Χατζηπολυχρόνης (Κολεής), Αντώνης Θεμιστοκλή Μαυρομάτης (Ντεστούνης), Γαβριήλ Μανίτσας, Γιάννης Χαραλ. Μαδέρης (Κιντές), Κώστος Άρετσιανός (Φ'σούνα).

Αυτό το επάγγελμα δημιουργήθηκε από την ανάγκη να εξυπηρετούνται οι Περαμιώτες της Πόλης στην επικοινωνία με τις οικογένειές τους που έμεναν στην Πέραμο.

ΟΡΓΑΝΟΠΑΙΚΤΕΣ

Άρθάγγελος (Άγαθάγγελος) κλαρίνο, ό πιο καλός, Χρήστος Άγαθάγγελος (γιός του) κλαρίνο, Άγαθός Άγεθάγγελος (γιός του) λαούτο, Θα-

νάσης Ψωμάς, κλαρίνο (στην δπισθοχώρηση σφάχτηκε στην Πάνορμο μαζί με τή γυναίκα του και τή κόρη του· μαζί με τή οικογένεια τοῦ Ψωμά σφάχτηκαν ἀπό τοὺς τσέτες τοῦ Κεμάλ και ὁ Σάββας Κυριαζῆς, ἀδελφός τοῦ Γιώργη και Μιχάλη Κυριαζῆ, καθώς και ὁ γιός τοῦ μεγαλεμπόρου τῆς Πάνορμου Στυλιανοῦ). Γιώργης Νικ. Λυμπέρης (ὁ Γιάκας ἢ Γιάκης) τραγουδιστής, αὐτοσχέδιος στιχοπλόκος, λαούτο και μαντολίνο, Γιώργης Πυργιώτης, κλαρίνο, και τὰ παιδιὰ του: Ἀντώνης βιολί, Γρηγόρης βιολί και οὔτι, Φώτης βιολί και οὔτι, Κώστος Ἀρετσιανός, φουσαρμόνικα (ἢ Φ'σούνα), Θανάσης Βάγιας Καραῖτης, τσιθούρι - λαούτο, Γιωργάκης Γιαραμάνης, λαούτο, Σπύρος Λιονταρῆς, κάρδα, Φώτης Λιονταρῆς, κάρδα, Γρηγόρης Λεωντοάκος, κάρδα, Παρασκευᾶς Καραπάντσος, λαούτο, Γιάγκος Θεοχάρης (τὸ Θεοχαράκι) ἐξαιρετικό βιολί. Πέθανε φυματικός ἀπὸ τὸ πολὺ πάθος του γιὰ τὸ βιολί, ὅπως ἔλεγαν, γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὸν πρόωρο θάνατό του.

ΠΕΤΡΑΔΕΣ

Ὁ γρανίτης ποὺ ἀφθονοῦσε στὰ δυτικά ὄρια τῆς Περάμου, ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ βουνὸ τοῦ Ἀράπη ὡς κάτω στὴ θάλασσα, στὴ Θανάσαινα και στὴ Μεγάλη Πούντα, ἀπασχολοῦσε πολλοὺς τεχνίτες μινადόρους καὶ γιὰ τὸ πελέκημα τῶν κυβόλιθων.

Μαστόροι πρώτης γραμμῆς: Στασινὸς Μπαχτσεβάνης μετὸ γιό του, εἶχε δικό του δτζάκι, Νικολάκης Ντίπλας (Λαπάς), Μαστρογιάννης Ντίπλας, Γιάγκος Νταντίτσκος, Παυλῆς Ἀιβάζης, Κωνσταντῆς Ἀιβάζης, Βασίλης Ρόκας, πατέρας τοῦ Νίκου Ρόκα (Ν. Πέραμος), Ἀποστόλης Μανίτσας, πατέρας τοῦ Γαβριήλ Μανίτσα (Ν. Πέραμος), Δημοσθένης Βαμβακάς, Νικολάκης Βαμβακάς, Γιώργης Νταγιαμάς, Γιακίμης Τσομπανίκος, Γιακίμης Λεβεντάκης, Δημητρὸς Μαραγκὸς (Κατσαρός), Γιώργης Μαραγκὸς (Κατσαρός), Βασίλης Γκίλης, Παναγῆς Γ. Ψόφιος, Γιάννης Γ. Ψόφιος, Στράτος Γ. Ψόφιος, Χρυσόγονος Μανίτσας (Ξογνάκης), Φωτάκης Μανίτσας, Ἀντώνης Τερζῆς, Στέλιος Τερζῆς.

ΣΙΔΕΡΑΔΕΣ

Χρυσοθέργης Ντίπλας (Ξουθέρ'ς), Μωϋσῆς Καραγκιόζογλου μετὸ βοηθὸ τὸν Κωστῆ Καραγκιόζογλου, Μαστρογιώργης Ντίπλας (ἀρχικὰ πετράς).

ΤΕΝΕΚΕΤΖΗΔΕΣ - ΦΑΝΟΠΟΙΟΙ

Μιχάλης Κυριαζῆς, Δημοσθένης Ἐπαμεινώνδα Βόζεμπεργκ, Γιώργης Ἀντόνογλου (Παππούς) και Παρασκευᾶς Καραπάντσος.

ΚΕΡΑΜΟΠΟΙΟΙ - ΑΣΒΕΣΤΑΔΕΣ

Θανάσης Γκίρλας (έψηνε τούβλα). Ἀχιλλέας Ἀργύρης καὶ Ζαγκότσης (ἀσβεστάδες).

ΒΟΥΤΣΑΔΕΣ - ΒΑΡΕΛΟΠΟΙΟΙ

Σωτήρης Μπαρμπούνης - Ζωγράφος, Νικολάκης Φάνιου Δοξάκης, Πολυχρόνης Χατζηπολυχρόνης καὶ Στέφανος Ντάλας.

ΚΟΦΙΝΑΔΕΣ

Παρασκευᾶς Πάντσος καὶ Γιάννης Μπαχτσεβάνης.

ΣΑΜΑΡΑΔΕΣ

Γιωργάκης Λελεκόπουλος - Σαμαρᾶς ἦταν καὶ πρακτικὸς θεραπευτὴς στὸ «νταλάκι» (ἄνθρακα). Δημήτριος Κέντζος, ἀδελφὸς τοῦ Παπᾶ - Γιάννη Κέντζου ἄρρώστησε ἀπὸ λέπρα καὶ τραβήχθηκε ἀπὸ τὸν κόσμο στοῦ Λαμπῆ τῆ Βρούση, δπου καὶ ἀπέθανε.

ΠΡΙΟΝΙΣΤΕΣ (ΜΠΙΣΚΙΤΖΗΔΕΣ)

Γιώργης καὶ Κωνσταντῆς Τσίγκα (Μ'σοκιλάδες).

ΠΕΤΑΛΩΤΕΣ (ΑΛΜΠΑΝΗΔΕΣ)

Γιάννος Χατζηγιωργάκης καὶ Δημητρὸς Ἀλμπάνης.

ΑΓΡΟΦΥΛΑΚΕΣ

Ἀναστάσης Τασούκης, Σκαρλάτος Σκάκιος, Γιώργης Πέτκας, Γιάννης Ντάικος, Νικολῆς Λαμπέτσος (Καρασερίφης), Γιάννης Μπαχτσεβάνης, Ἀποστόλης Μαμάκιος, Γιωργάκης Ἰορδάνου (Πιτσιρέλιος) καὶ Ρόκας.

ΑΛΟΓΟΤΡΟΦΟΙ (ΑΓΩΓΙΑΤΕΣ)

Ἄλογα εἶχαν πολλοί, ἀλλὰ λίγοι ἦταν οἱ μερακλήδες ποὺ ἔτρεφαν ἄλογα γιὰ ἀγῶγι —γιὰ ἵππασία— καὶ τὰ φρόντιζαν μὲ ἰδιαίτερη προσοχή.

Αὐτὰ τὰ ἄλογα χαιρόσουν νὰ τὰ βλέπης. Τὸ καλογαλισμένο τρίχωμά τους, ἢ πέτσινη σέλλα πάνω στὴν κίτρινη τσόχα δεμένη στὴν κοιλιά μὲ τίς

γίγλεις (τέσσερα - πέντε λουριά πέτσινα φαρδειά), ή κεφαλαριά (τὸ δέσιμο τοῦ κεφαλιοῦ) με λουριδες κεντημένες σὲ πολύχρωμες χάντρες, τὰ πετάλια (ἀναβατήρες) νικελωμένα, τὰ χαλινάρια με φουῶντες, ὅλα αὐτὰ ἔδιναν μίαν πρόσθετη καὶ φροντισμένη ὁμορφιά στοῦ περήφανο ζῶο, πού λές καὶ τὸ ἔνοιωθε καὶ καμάρωνε γι' αὐτό. Μ' αὐτὰ τὰ ἄλογα θὰ πήγαιναν τοὺς προσκυνητὲς στὴ Φανερωμένη. Αὐτὰ θὰ ἔπαιρναν ὅσους ἤθελαν νὰ πᾶνε στὴν Πάνορομο καὶ στὴν Ἀρτάκη γιὰ γιαιτρό ἢ γιὰ ἄλλη ἀνάγκη. Αὐτὰ θὰ ἔπαιρναν τὰ παλληκάρια νὰ πᾶνε στὴ Φανερωμένη, γιὰ νὰ φέρουν στὴν Πέραμο τὸ εἰκόνημα, καθὼς καὶ στοὺν Ἀηγιάννη τὰ Χελωνάκια στὶς 29 Αὐγούστου, ἀπ' ὅπου θὰ γύριζαν καθαλλάρηδες με τὰ κόκκινα μεταξωτὰ μαντήλια στοῦ κεφάλι, γιὰ νὰ κάνουν τὴν ἐπιδεικτικὴ βόλτα τοὺς μέσα στοῦ χωριὸ καὶ νὰ κεραστοῦν στὰ καφενεῖα.

Ἄλογοτρόφοι μερακλήδες ἀπ' ὅσους θυμόμαστε: Παναγιώτης Τόμπρος, Γιάννης Τόμπρος, Κωνσταντῆς Μέτο'κας, Καρυοφύλλης Μέτο'κας, Ξτούλιας Μέτο'κας, Παράσχος Ἡσαῖα, Τζώρτζης Καπλάνης (Γέχος), Πολυχρόνης Πᾶνος (Μπιλιώνας), Φωτάκης Καπλάνης, Γιώργης Στάθης, Γιάγκος Νίνος, Βαρύτης Κέλης, Ἀναστάσης Κέλης, Φωτάκης Κέλης, Δημητρός Ἀρτσινῆς, Δημητρός Στάθης, Ἀναστάσης Κούρτζας, Στεφανῆς Κούρτζας, Γιώργης Παπαβαρύτης.

ΟΙ ΠΕΡΑΜΙΩΤΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Η ΠΑΡΟΙΚΙΑ τῶν Περαμιωτῶν στήν Κωνσταντινούπολη ἦταν μιὰ δευτέρη Πέραμος. Γύρω στίς 200 οἰκογένειες ἦταν μόνιμα ἐγκαταστημένες ἐκεῖ, χώρια ὅσοι ἐργάζονταν στήν Πόλη καί εἶχαν τίς οἰκογένειές τους στήν Πέραμο.

Ἀπό τὰ παλιά χρόνια ξενητεύονταν οἱ Περαμιῶτες σ' ὅλες τίς χώρες τοῦ κόσμου: στήν Αἴγυπτο, στήν Αἰθιοπία, στήν Αὐστραλία καί ἰδιαίτερα τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀπό τὸ 1900, στήν Ἀμερική, ὅπου πολλοὶ εὐδοκίμοῦσαν. Ἀλλά ἡ πιδ κοντινὴ ξενητιά ἦταν ἡ μεγάλη πρωτεύουσα, ἡ φτωχομάννα Πόλη. Ἐκεῖ δὲν ἔνοιωθαν σὰν ξενητεμένοι. Πρῶτα, ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Πέραμο ἦταν μικρή, 6—7 ὥρες μὲ τὸ βαπόρι. Ταξίδι τὴ νύχτα μὲ τὸ βαπόρι ἀπὸ τὴν Πόλη καί τὸ πρωὶ χαράματα στὸ χωριό. Τὸ ἴδιο καί ἀπὸ τὴν Πέραμο στήν Πόλη. Ὑστερα, στήν Πόλη ἦταν τόσοι πολλοὶ οἱ Περαμιῶτες, ὥστε δὲν ἀποφαινόταν ἡ ξενητιά. Στὴ σκόλη τῆς Κυριακῆς καί στίς γιορτές, τὰ ξενητεμένα Περαμιωτάκια θὰ ἀνταμώνονταν μὲ τοὺς φίλους καί τοὺς συγχωριανούς καί θὰ ζοῦσαν μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα Περαμιώτικη. Μὲ τοὺς ταχυδρόμους (ἀμανετσηδες), πού πηγαινοέρχονταν κάθε μέρα, θὰ ἔστελναν τὰ λερωμένα ροῦχα τους στὸ χωριό, νὰ πλυθοῦν ἀπὸ τὰ χέρια τῆς μάνας καί τῆς ἀδελφῆς, γιὰ νὰ τὰ πάρουν πίσω καθαρὰ καί μοσχομυρισμένα, μαζί μὲ κανένα φρούτο ἀπὸ τ' ἀμπέλι, κανένα κλωνάρι βασιλικὸ καί ὅ,τι ἄλλο εἶχε νὰ τοὺς στείλῃ ἡ ἀγάπη καί ἡ στοργὴ τῶν δικῶν τους.

Τὰ Περαμιωτάκια πού ξενητεύονταν στήν Πόλη εἶχαν ἓνα σκοπὸ καί ἓνα ὄνειρο: Νὰ βοηθήσουν τὴν οἰκογένεια, νὰ κτίσουν ἓνα σπίτι στήν Πέραμο καί νὰ παντρευτοῦν ἐκεῖ. Πολλοί, ὅταν ἔστρωναν μιὰ καλὴ δουλειὰ καί ἀποκτοῦσαν μιὰ ἄνετη οἰκονομικὴ κατάσταση, τραβοῦσαν τότε καί τὴν οἰκογένεια κοντά τους καί ἔμεναν ὀριστικὰ στήν Πόλη, χωρὶς ὅμως καί νὰ κόβουν τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴ γενέτειρα. Οἱ γυναῖκες θὰ κατέβαιναν στήν Πέραμο στήν ἐποχὴ τους ν' ἀνοίξουν κουνούλια. Γιατί νὰ χάσουν ἓνα σίγουρο καί καλὸ εἰσόδημα, πού θὰ τὸ ἀποκτοῦσαν μέσα σὲ 45 μέρες, μιὰ πού εἶχαν τὰ σπίτια καί τίς μουριές στὸ χωριό; Ὑστερα, τὸ καλοκαῖρι, θὰ πήγαινε

ή οικόγένεια στην Πέραμο να χαρούν τὰ παιδιὰ τὶς διακοπὲς καὶ τὸ πα-
νηγύρι τῆς Φανερωμένης. Ἄλλὰ καὶ τὰ κτήματα δὲν τὰ παραμελοῦσαν.
Ἦταν μεγάλη ντροπὴ νὰ τ' ἀφήσουν νὰ ξεραθοῦν κ' ἄς μὴ περιμέναν με-
γάλο εἰσόδημα. Φθάνει ὅτι θὰ ἐξασφάλιζαν ἀπ' αὐτὰ τὸ κρασί, τὸ ρακί,
τὸ λάδι καὶ τὶς ἐλιές τῆς χρονιάς κ' ὅταν τὸ καλοκαίρι θὰ πήγαιναν στὸ
χωριό, θὰ ἔτρωγαν τὰ παιδιὰ σταφύλια ἀπὸ τὸ δικό τους ἀμπέλι, θὰ τ' ἀ-
γαποῦσαν καὶ ἔτσι θὰ δένονταν μὲ τὸν τόπο.

Ἡ συχνὴ αὐτὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν Πόλη συντελοῦσε πολὺ καὶ στὸν ἐκονυχρο-
νισμό τῆς Περάμου, στὸν τρόπο τῆς ζωῆς, τῆς ἐνδυμασίας, τῆς ὀμιλίας καὶ
γενικὰ σ' ὅλες τὶς κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις, χωρὶς νὰ περιφρονοῦνται καὶ οἱ
παραδόσεις ἀπὸ τὰ τραγούδια, τοὺς χοροὺς καὶ τὶς παλιὲς καλὲς συνήθειες
ποὺ οἱ ξηνητεμένοι Περαμιῶτες διατηροῦσαν μὲ βαθύτερη πίστη καὶ τὶς
ἔφερναν μαζί τους ὅπου καὶ ἂν βρισκόνταν στὴν ξηνητιά.

Στὰ παλαιότερα χρόνια τὸ πιὸ πρόχειρο ἐπάγγελμα ποὺ τραβοῦσε τὰ
Περαμιωτάκια στὴν Πόλη ἦταν τὰ ἐστιατόρια καὶ τὰ καπηλιά. Οἱ πρῶτοι
Περαμιῶτες ἐστιατορὲς καὶ κάπηλοι —καὶ ἦταν ἀρκετοὶ στὸ Φανάρι, στὰ
Μνηματάκια, στὸ Πέραν καὶ στὸν Γαλατᾶ— τράβηξαν κοντὰ τους τὰ συγ-
γενικὰ παιδιὰ καὶ ὕστερα ὁ ἓνας τὸν ἄλλον σὰν ἀλυσίδα.

Ἀπὸ τῆ θητεία τους στὴν ἀρχὴ σ' αὐτὰ τὰ μικρὰ ἐστιατόρια καὶ τὰ
καπηλιά, πέρασαν ὕστερα στὰ μεγάλα ἐστιατόρια τοῦ Γαλατᾶ, στὸ «Ἀϊναλί»,
στὶς μεγάλες μυρραρίες τοῦ Πέραν, γιὰ νὰ φτάσουν στὰ διεθνή κέντρα, στοῦ
Γιαννάκη καὶ στὴν «Κονκόρντια», στὰ μεγάλα ξενοδοχεῖα τοῦ «Πέρα Παλάς»
καὶ τοῦ «Τοκαλιάν», ὅπου οἱ Περαμιῶτες εἶχαν κατακτήσει τὶς καλύτερες
θέσεις ὡς ἀρχιμάγειροι καὶ σερβιτόροι.

Πολλοὶ ἐπίσης Περαμιῶτες εὐδοκимоῦσαν ὡς ἐπιλοποιοὶ καὶ ἀρκετοὶ ρά-
φτες διατηροῦσαν ἀξιόλογα ἐμπορογραφεῖα στὸν Πέραν. Ὡς τὰ τελευταῖα
χρόνια ποὺ φτάσαμε, ζοῦσαν ἀκόμα οἱ πρῶτοι παλαιοὶ Περαμιῶτες ραφτάδες
ἀρχαϊκῶν ἐνδυμασιῶν στὸ Μεγάλο Τσαρσί τῆς Πόλης καὶ στ' ἀμπατζίδικα
τοῦ Γαλατᾶ.

Αὐτὰ τὰ ἐπαγγέλματα ποὺ ἀναφέραμε, ἀπασχολοῦσαν τὸν μεγαλύτερο
ἀριθμὸ τῶν Περαμιωτῶν στὴν Πόλη. Ἄλλὰ καὶ στ' ἄλλα ἐπαγγέλματα δὲν
ὕστεροῦσαν.

Στὸ ἐμπόριο ἀντιπροσωπεύονταν μὲ σοβαρὰ καταστήματα. Ἰκανοὶ ἐπί-
σης ἀναδείχτηκαν ἀρχιτέκτονες καὶ ἐργολάβοι οἰκοδομῶν, ὑδραυλικοὶ καὶ ἄλλοι
τεχνῖτες.

Στὸν τομέα τῆς ἀλιείας στὴν Πόλη ἢ Πέραμος εἶχε τὰ πρωτεῖα μὲ τὸν
Γιώργη Ταλιαντζή, ποὺ εἶχε τὴ μεγαλύτερη συστηματικὴ ἐπιχείρησι ἀλιείας.

Στὸν ἐκπαιδευτικὸ τομέα ἢ Πέραμος ἀνέδειξε παλαιότερα τὸν ἐξαίρετο
ἐκπαιδευτικὸ Γεώργιο Κουζο.

Ἄρκετοὶ ἐπίσης ἰατροὶ ἀναδείχτηκαν ποὺ ἐτίμησαν τὴν ἐπιστήμη καὶ τὸ
ὄνομα τῆς Περάμου στὴν Πόλη καὶ στὴν Πάνορμο.

Στόν τομέα τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν καί οἰκονομολογικῶν ἐπιχειρήσεων μέ διεθνή ἀκτινοβολία ἡ Πέραμος ἀνέδειξε τόν Μικέ Παπαδόπουλο, πού κράτησε μιὰ δλόκληρη εἰκοσαετία τὰ σκῆπτρα στήν Κωνσταντινούπολη.

Στόν κλάδο, τέλος, τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ Περάμιος Νικολάκης Σταύρου Σγουρίδης ἔφτασε στόν ἀνώτατο βαθμό τῆς διοικητικῆς ἱεραρχίας, ὡς Γενικός Διευθυντής τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Σουλτανικῆς Τουρκίας.

Στά τελευταῖα χρόνια (ἀπό τὸ 1900 καί ἐδῶ), ὅταν οἱ εὔποροι Περαιμιῶτες ἄρχισαν νὰ στέλνουν τὰ παιδιά τους γιά ἀνώτερες σπουδές στήν Πόλη, πολλοὶ νέοι τῆς Περάμου εἰσχώρησαν στά ἐμπορικά γραφεῖα καί τίς ἐπιχειρήσεις καί κατέλαβαν ἀξιόλογες θέσεις.

Γενικά ἡ παροιμία τῶν Περαιμιωτῶν τῆς Πόλης ἦταν μιὰ ἀπό τίς πιό σημαντικές καί ἂν δέν μεσολαβοῦσε ἡ καταστροφή τοῦ 1922, κοντά στοὺς Περαιμιῶτες τῆς Πόλης θά εἶχε ἐξελιχθῆ καί ἡ γενέτειρα Πέραμος μέ γοργό ρυθμό στόν δρόμο τῆς προόδου καί τῆς εὐημερίας.

Μιχάλης Κωνστ. Χρυσοχέρης (ὁ πρῶτος πού ἔφερε τὸν κινηματογράφο στήν Πόλη). Φωτογραφία 1905 στή Μαντζουρία, ὅπου εἶχε ἀκολουθήσει τὸν ρωσικὸ στρατὸ στόν ρωσσοἰαπωνικὸ πόλεμο.

Κλεάνθης Παπαγιαννόπουλος, δικηγόρος στην Πόλη, με την σύζυγό του Ειρήνη και την αδελφή της Φωτίκα, τὸ γένος Κ. Χρυσοχέρη.

Κωνσταντῖνος Ν. Λυμπέρης καὶ ἡ σύζυγός του Κορηλία τὸ γένος Χρήστου Χατζηγιωργάκη.

ΕΞΕΧΟΥΣΣΕΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΕΣ ΠΕΡΑΜΙΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Τὸ βιογραφικὸ αὐτὸ σημεῖωμα γιὰ τὸν αἰόδιμο Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Νικόδημο, τὸ θεωροῦμε σὰν ὀφειλόμενη τιμὴ στὴ μνήμη τοῦ ἐξαιρετοῦ Ἱεράρχη, ποὺ ἐλάμπρυνε τὸν θρόνον τῶν Ἁγίων Τόπων.

Ὁ Νικόδημος ἀναφέρεται ὡς Μηχανιώτης τὴν καταγωγή, εἶχε ὁμως στενοὺς συγγενικοὺς δεσμοὺς μετὰ τὴν Πέραμο. Ἐκεῖ ζοῦσαν οἱ μοναδικοὶ ἀπόγονοι ἀπὸ τὴν πατρικὴν του οἰκογένεια καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς βρισκονται σήμερα στὴν Ἑλλάδα. Ἴσως γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἱπποκράτης Μακρῆς στὸ σύγγραμμά του «Τὰ χωριά καὶ Μοναστήρια τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου» τὸν ἀναφέρει ὡς Περάμιον⁽¹⁾ καὶ σὰν δικὸν τοὺς θέλουν νὰ τὸν θεωροῦν καὶ οἱ Περάμιοι. Ὡς Περάμιος ἐπίσης τὸν ἀναφέρει καὶ ὁ Ὁρέστης Λογοθετίδης, γραμματεὺς τῆς Μητροπόλεως Κυζίκου, στὰ ἀνέκδοτα ἀκόμα ἀπομνημονεύματά του.

Γυιὸς τοῦ Χρήστου Νικολάου Γοιτσώνη καὶ τῆς Μαρίας, γεννήθηκε στὸ Φανάρι τῆς Πόλης, ὅπου διέμεναν οἱ γονεῖς του. Ὄταν νεαρὸς κανοναρχοῦσε στὸν πατριαρχικὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τράβηξε τὴν προσοχὴ τοῦ γέροντος, ἡλικίας 99 ἐτῶν, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ἀθανασίου, ποὺ τόσο τὸν ἐξετίμησε, ὥστε μετὰ γραπτὴν ὑποθήκη στὸν ἐπίδοξο διάδοχό του Ἐπίσκοπο Θαβωρίου Ἱερόθεο, συνέστησε τὸν νεαρὸ Νικόλαο Χρ. Γοιτσώνη «ὡς ἄξιον ἰδιαιτέρας μερίμνης καὶ ὡς μέλλοντα τῆς Ἐκκλησίας λειτουργῶν εὐδόκιμον».

Ὁ Πατριάρχης Κύριλλος, ποὺ διαδέχθηκε τὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων τὸν Ἀθανάσιον, σεβόμενος τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ προκατόχου του, ἐχειροτόνησε τὸν νεαρὸ Νικόλαο ὡς διάκονο, τοῦ ἔδωσε τὸ ἐκκλησιαστικὸ ὄνομα τῆς ἱερωσύνης «Νικόδημο» καὶ τὸν ἔστειλε στὰ Ἱεροσόλυμα νὰ μαθητεύσῃ κοντὰ

1) Ἀνάπτυον ἀπὸ τὰ «Μικρασιατικὰ Χρονικά», τόμ. Η', σελ. 129—192, 1959, ἀνατύπου σελ. 31.

στὸν σοφὸ Διονύσιω Κλεώπα καὶ ταυτόχρονα νὰ διδάσκη στὴν ἐκεῖ Ἱερατικὴ Σχολή.

Στὰ 1849 ἐνεγράφη στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ὅπου κατετάγη ἀπ' εὐθείας στὴν Ε' τάξη. Ἀπὸ ἐκεῖ διορίστηκε στὴ Σχολὴ τῶν Ἁγιοταφικῶν στὸ Φανάρι, ἀπὸ ὅπου ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀνθιμος ὁ Κουταλιανός, ἐκτιμῶντας τὰ ἐξαιρετικὰ προσόντα τοῦ Νικοδήμου, τὸν ἀπέσπασε καὶ τὸν ἔστειλε Πατριαρχικὸ Ἐξάρχο στὰ Σκόπια «νὰ κυβερνήσῃ τὰς ἐκεῖ Ἐκκλησίας».

Ὅταν, ὕστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια εὐδόκιμη ὕπηρεσία, ἐπέστρεψε στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας τοῦ ἐπρότεινε τὴν Μητροπόλη Ἐπιφανείας καὶ ὁ πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνος ἐξήτησε νὰ τὸν διορίσῃ στὴ Μολδαυία ἐκπρόσωπο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ὁρους Σινᾶ. Ὁ Νικοδήμος ὁμως ἐπροτίμησε νὰ μείνῃ ἀγιοταφίτης καὶ ὁ τότε Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Κύριλλος τὸν διώρισε «Δευτερεύοντα τῆς Σάλας τῶν Πατριαρχείων Ἱεροσολύμων» καὶ σὲ λίγο τὸν ἔστειλε Πατριαρχικὸ Ἐπίτροπο στὸ Κισνόβι νὰ διοικήσῃ τὰ κτήματα τοῦ Παναγίου Τάφου στὴν Βεσσαραβία. Ἐμεινε δεκατρία χρόνια σ' αὐτὴ τὴ θέση, ὅπου ταυτόχρονα ἀντιπροσώπευε καὶ τὶς Μονὲς τοῦ Ὁρους Σινᾶ, τοῦ Βατοπεδίου, τῶν Ἰβήρων καὶ τοῦ Ἁγίου Παύλου.

Ὅταν ἐπέστρεψε στὴν Κωνσταντινούπολη ἦταν ἡ ἐποχὴ τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος καὶ ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἦταν ἀντίθετος στὸ Σχίσμα, συμπεριέλαβαν στὴν κατακραυγὴ καὶ τὸν Νικοδήμο, πού τὸν θεωροῦσαν ρωσόφιλο.

Καὶ ὁμως ὁ Νικοδήμος ἦταν κομιστὴς θερμῶν παρακλήσεων τοῦ Μητροπολίτου Ὁδησοῦ Δημητρίου πρὸς τὸν Κύριλλο νὰ μὴν ἐπιμείνῃ στὴ διαφορῶνία του μὲ τὴν Τοπικὴ Σύνοδο, «χάριν ἑαυτοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας».

Μετὰ τὴν ἐκθρόνιση τοῦ Κυρίλλου (ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς διαφορῶνίας του) καὶ τὴν ἀνάρρηση στὸν θρόνο τῶν Ἱεροσολύμων τοῦ Προκοπίου, ὁ Νικοδήμος διορίστηκε «Δραγουμᾶνος τῶν Πατριαρχείων Ἱεροσολύμων», ἀξίωμα παρόμοιο μὲ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, καὶ σὲ λίγο ἐστάλη στὴ Μόσχα ὡς «Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος», ἀπὸ ὅπου καὶ ἐπανῆλθε στὰ Ἱεροσόλυμα ὡς Πατριάρχης (1872).

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὠργιάζαν οἱ προσηλυτισμοὶ καὶ οἱ προπαγάνδες τῶν ξένων Δυνάμεων, πού ἀπέβλεπαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ πρωτεῖα στοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ νὰ μειώσουν τὴν αἴγλη καὶ τὴ δύναμη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁρθοδόξου Πατριαρχείου. Ὁ Νικοδήμος ἀνέπτυξε τότε ἐξαιρετικὴ δράση. Ἐπάλαυσε καὶ νίκησε. Κατῶρθωσε ὄχι μόνον νὰ διατηρήσῃ στὸ ἀκέραιο τὴν αἴγλη τοῦ Πατριαρχείου, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν κτηματικὴ του περιουσία μὲ τὴν ἀναβίωση παλαιῶν ἱστορικῶν Μονῶν καὶ τὴν ἀνάκτηση Ἱερῶν Προσκυνημάτων, πού εἶχαν ἐν τῷ μεταξύ περάσει στὰ χέρια τῶν ξένων. Μὲ τὴ φιλία πού εἶχε καλλιεργήσει στὴ Μόσχα μὲ τὸν τότε διάδοχο καὶ ἀργότερα

Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νικόδημος.

Τόσο Ἀλέξανδρος τὸν Γ', ἐπέτυχε νὰ ἐπαναφέρει στὴν κυριότητα τοῦ Πατριαρχείου καὶ τὰ κτήματα τοῦ Παναγίου Τάφου στὴ Βεσσαραβία, πὸ εἶχαν ἐν τῷ μεταξὺ καταληφθῆ ἀπὸ τοὺς Ρώσους μὲ τὸ διάταγμα τοῦ 1873.

Ὅσοτερα ἀπὸ 18 ἐτῶν πατριαρχία ὁ Νικόδημος, μὲ κλονισμένη τὴν ὑγεία του, παρητήθη ἀπὸ τὸν θρόνο τῶν Ἱεροσολύμων (1890) καὶ τραβήχτηκε στὸ Μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου, στὴ Χάλκη, ὅπου ἐφησύχαζε.

Τὴν 6η Φεβρουαρίου 1910 ἀπεδήμησε εἰς Κύριον καὶ τὸ σκήνωμά του ἐτάφη στὸν τάφο πὸ ὁ ἴδιος εἶχε προετοιμάσει. Τὴν κηδεία του παρηκολούθησαν οἱ ἀνώτερες Ἀρχεὲς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν ἄλλων

Ἐκκλησιῶν, ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, οἱ πρεσβεύται Ἑλλάδος καὶ Ρωσίας, ὁ καίμακάμης Πριγκηπονῆσων, οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Τουρκικῆς Ναυτικῆς Σχολῆς Χάλκης μετὰ τοὺς μαθητὰς ποὺ κρατοῦσαν τὴν τάξιν καὶ πλῆθος ἀπὸ τὴν κοινωνία τῆς Πόλης.

Τὸν ἐπικήδειο εἶχε ἐκφωνήσει ὁ τότε Μητροπολίτης Κιτίου Μελέτιος Μεταξάκης, ἀργότερα Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης (1919—1920).

Ὁ Νικόδημος ὑπῆρξε μιὰ ἰσχυρὰ μορφή, ποὺ πῆρε ἐξαιρετικὴ θέσιν στὴν ἱστορία τῶν ἀγῶνων τῆς Ἐκκλησίας.⁽¹⁾

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

Ὁ Πατριάρχης Νικόδημος εἶχε δύο ἀδελφές: τὴν Ἀννίκα καὶ τὴν Γλυκερία. Γιὰ τὴν Ἀννίκα δὲν ἔχομε πληροφορίες. Ἡ Γλυκερία παντρεύτηκε στὴν Πέραμο τὸν Γιάννη Τσιπλάκη καὶ ἀπέκτησε ἕξι παιδιὰ: Ἀγγελία, Παρασκευοῦλα, Θεοδοσία, Κοντόσα, Χρηστάκη καὶ Στέφανο. Ἡ Ἀγγελία παντρεύτηκε στὴ Ρωσία καὶ ἔμεινε ἐκεῖ. Ἡ Παρασκευοῦλα παντρεύτηκε στὴν Πέραμο τὸν Παπᾶ - Γιάννη καὶ ἀπέκτησε δύο παιδιὰ, τὸν Κλεάνθη καὶ τὴ Θεοφανώ. Ὁ Κλεάνθης, μετὰ τὸ ἐπώνυμο Παπαγιαννόπουλος, δικηγόρος στὴν Πόλη, παντρεύτηκε τὴν Εἰρήνη τὸ γένος Χρυσοχέρη. Δὲν ἀφῆκε ἀπογόνους. Ἡ Θεοφανώ παντρεύτηκε τὸν Ζαχαρία Κυριακίδη, Περάμιο ἐπίσης. Ὁ γιὸς τους Κωνσταντῖνος Ζ. Κυριακίδης μένει στὴ Νέα Σμύρνη μαζί μετὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ γιοῦ τοῦ Ζαχαρία Κ. Κυριακίδη, ἀνωτέρου ὑπάλληλου τῆς ESSO PAPPAS.

Ἡ Θεοδοσία παντρεύτηκε ἐπίσης στὴν Πέραμο τὸν Κωνσταντῆ Καπλάνη, πατέρα τοῦ Γιώργη Καπλάνη. Ἀπόγονοὶ τοῦ σήμερον στὴν Ἀθήνα.

Ἡ Κοντόσα παντρεύτηκε τὸν Περαμιώτη Ἀναστάση Ποῦλο, ἀδελφὸ τοῦ καπετὰν Παναγιῆ Ποῦλου. Δὲν ἀφῆκαν ἀπογόνους.

Ὁ Χρηστάκης υἱοθετήθηκε ἀπὸ τὴν πατρικὴν οἰκογένειαν τοῦ Πατριάρχου Νικοδήμου, μετὰ τὸ ἐπώνυμο Τσιντσώνης, ἐσπούδασε στὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ καὶ προσελήφθη στὸ ἰδιαίτερον γραφεῖο τοῦ Νικοδήμου, ὅπου ὑπῆρέτησε πολλὰ χρόνια στὴ Ρωσία καὶ στὰ Ἱεροσόλυμα. Παντρεύτηκε στὴν Πέραμο τὴν Καλλιόπη, θυγατέρα τοῦ Γιάννου Μαλκώτση. Γιὸς τους ὁ διακεκριμένος ἐπιστήμων γεωπόνος καὶ συγγραφεὺς Χαρίλαος Χ. Παπαχρήστου, ποὺ διαμένει τώρα στὴν Ἀθήνα, συνταξιούχος ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Χρηστάκης χειροτονήθηκε ἱερεὺς σὲ μεγάλη ἡλικία.

Ὁ Στέφανος παντρεύτηκε τὴν Ταρσῆ, κόρη τοῦ Γιάννη Γκίλη, καὶ

1) «Ἐξοφάνης»: Νεκρολογία Νικοδήμου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἔτος Ζ', τεύχος Γ' καὶ Δ', Μάρτιος - Ἀπρίλιος 1910.

ἀπέκτησε παιδιά τὸν Γιάννη, τὸν Νίκο καὶ τὴν Ἑλένη. Ἀπόγονοί του ζοῦν στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὴν Ἀθήνα.

Ὅπως βλέπουμε, οἱ μόνοι ἀπόγονοι ἀπὸ τὴν πατρικὴ οἰκογένεια τοῦ Πατριάρχου εἶναι ἀπὸ τὴν ἀδελφή του Γλυκερία, πὺ ἐξῆσαν ὄλοι στὴν Πέπραμο. Δίκαια οἱ Περραιμῶτες θεωροῦσαν τὸν Πατριάρχη σὰν δικό τους.

Στὸ σπίτι τοῦ Κωνσταντίνου Ζαχ. Κυριακίδη, στὴ Νέα Σμύρνη, σώζεται μιά ὁλόσωμη, σὲ φυσικὸ σχεδὸν μέγεθος, ἐλαιογραφία τοῦ Πατριάρχου Νικοδήμου, ἔργο τοῦ γνωστοῦ στὴν Πόλη ζωγράφου Μιχελιδάκη.

Τις πληροφορίες αὐτὲς τίς πήραμε ἀπὸ τὴν δισηγγονὴ τῆς Γλυκερίας Ἑλένη Εὐσταθιάδου καὶ τὸν δισηγγονό της ἐπίσης Κωνσταντῖνο Ζαχ. Κυριακίδη.

ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ ΣΤΑΥΡΟΥ ΣΓΟΥΡΙΔΗΣ

Γεννήθηκε στὴν Πόλη ἀπὸ γονεῖς Περραιμοὺς ἐγκατεστημένους ἐκεῖ. Ἐφοίτησε στὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ καὶ στὸ Αὐτοκρατορικὸ Λύκειο τοῦ Γαλατᾶ - Σεραῖ, ἀπὸ ὅπου συνέχισε πολιτικὲς ἐπιστῆμες στὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιο.

Νεώτατος προσελήφθη στὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς Σουλτανικῆς Τουρκίας, ὅπου δὲν ἄργησε νὰ κατακτήσῃ τὸν ἀνώτατο ἐπίζηλο βαθμὸ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ.

Κατὰ τὴν μεταπολίτευση τοῦ 1908 στὴν Τουρκία (ἀνακήρυξη τοῦ Συντάγματος) οἱ Νεότουρκοι τοῦ ἐπρότειναν θέση πρεσβευτοῦ. Δὲν τὴ δέχθηκε καὶ ἰδιώτευσέ μέχρι τοῦ 1924, ὅποτε μὲ τὴν εἴσοδο τοῦ Κεμάλ στὴν Πόλη τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ὁ λαὸς τῆς Πόλης τὸν ἐπιστράτευσαν στὴν προεδρία τῆς Μεγαλωνύμου Ἑλληνικῆς Κοινότητος Πέραν, ὅπου μὲ τὴν πολύχρονη διοικητικὴ πείρα καὶ τὸ μεγάλο κύρος του προσέφερε πολὺτιμες ὑπηρεσίες, κατὰ τὴν ταραγμένη ἐκείνη ἐποχὴ. Ἀπεβίωσε τὴν 14ῃ Νοεμβρίου 1944 σὲ πολὺ προχωρημένη ἡλικία, ἄνω τῶν 90 ἐτῶν.

Ὁ Νικολάκης Σγουρίδης ἐφέντης, ὁ Πασᾶ - Νικολάκης, ὅπως τὸν ἔλεγαν, ὑπῆρξε μιά πολὺ δυνατὴ φυσιογνωμία καὶ εἶχε μεγάλη ἐκτίμησι ἀπὸ τοὺς ξένους διπλωματικοὺς κύκλους. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ τῆς Πόλης τὸν περιέβαλλε μὲ σεβασμὸ καὶ τιμῇ. Ἀπὸ τὸ 1900 ἀναφέρεται ὅτι ἦταν μέλος τοῦ Μικτοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀνωτάτης Ἀρχῆς τῆς Ἐθναρχίας. (Ἐφημερὶς «Κωνσταντινούπολις», 9 Φεβρουαρίου 1900).

Μετὰ θάνατον εἶχε κληροδοτήσῃ στὸ Πατριαρχεῖο τὸ τριώροφο σπίτι του (ἀπέναντι ἀπὸ τὸ κτίριο τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου) καὶ ἕνα σημαντικὸ ποσὸ σὲ μετρητά, μὲ τὸν ὅρο νὰ προικίζωνται ἀπὸ αὐτὰ τὰ εἰσο-

Νικολάκης Σταύρου Σγουρίδης.

θήματα κορίτσια καταγόμενα από την Πέραμο.

ΘΑΝΑΣΑΚΗΣ ΣΤ. ΣΓΟΥΡΙΔΗΣ

Νεώτερος αδελφός του Νικολάκη Σγουρίδη. Άκολούθησε το στάδιο της εσωτερικής διοικήσεως. Διετέλεσε καίμακάμης Μουδανιών. Μετά την μεταπολίτευση του 1908 παρητήθη. Άπεβίωσε στα 1930 στην Κωνσταντινούπολη από δυστύχημα.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΖΟΣ

Γεννήθηκε στην Πέραμο⁽¹⁾, έσπούδασε στη Μεγάλη του Γένους Σχολή και άφοσιώθηκε στην εκπαίδευση. Συνέγραψε διδακτικά βιβλία και έδίδαξε σέ διάφορα σχολεία. Τελευταία διηύθυνε τὰ Σχολεία του Διπλοκονίου (Μπεσικτάς).

Ένθερμος πατριώτης συνεργάστηκε στη Φιλεκπαιδευτική 'Αδελφότητα τῶν Μηχανιωτῶν «'Η Πρόοδος» (1866) και αργότερα συνετέλεσε στην ίδρυση τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς 'Αδελφότητος τῶν Περαμίων «'Η 'Ελπίς» (1872). Στά 1881 υπέβαλε στον Έλληνικό Φιλολογικό Σύλλογο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν περισπούδαστη έκθεσή του γιὰ τὴν εκπαιδευτικὴ κατάσταση τῆς Κυζίκου ('Ελληνικός Φιλ. Σύλλογος, τόμος ΙΕ', μέρος Α', 1881). Συνέγραψε τὴ βιογραφία του ἀειμνήστου Μητροπολίτου Κυζίκου Κωνσταντίνου 'Αλεξανδρίδη («Ξενοφάνης», τόμος ΣΤ', τεύχος Α', 'Ιανουάριος 1909), ὅπου μᾶς δίνει μιὰ ζωντανή εἰκόνα του σοφοῦ και φιλοπροόδου ἐκείνου ἱεράρχου και τῶν ἀγῶνων του γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνόρθωση τῆς ἐπαρχίας. 'Ασχολήθηκε παράλληλα με τὴ λαογραφία τῶν χωριῶν τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου (τραγούδια, ἔθιμα κ. ἄ.).

Ὁ Γεώργιος Κούζος υπῆρξε μιὰ ἐξαιρετικὴ φυσιογνωμία, που ἐλάμπρυνε τὴν ἐποχὴ του με τοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴν ἐκπαίδευση και ἰδιαίτερα γιὰ τὴν προώθηση τῆς παιδείας στην Πέραμο και σὰ χωριὰ τῆς Χερσονήσου τῆς Κυζίκου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΤΑΛΙΑΝΤΖΗΣ

Γιὸς του Γιαννάκου Ταλιαντζῆ και τῆς Σμαραγδῆς, τὸ γένος Τσαγανῆ, γεννήθηκε στην Πέραμο σὰ 1873. Παντρεύτηκε στη Χαρταλιμὴ τὴν 'Αλεξάνδρα τὸ γένος Μπόκοβιτς και ἀπόκτησε πέντε παιδιά, τὸν Γιάννη, Στασινό, Μιχαλάκη, Νίκο και Σέργιο. Ὁ Μιχαλάκης πέθανε σὲ ἡλικία 17 ἐτῶν, ὅταν φοιτοῦσε στη Ροβέρτειο Σχολὴ τῆς Πόλης. 'Απὸ τὸ 1911 εἶχε ἀποδιώσει ἡ σύζυγός του 'Αλεξάνδρα και ὁ Γ. Ταλιαντζῆς ξαναπαντρεύτηκε στην Πέραμο τὴν πανέμορφη 'Ανθοῦλα, κόρη του Θανάση Ψοφίδη.

Ὁ Γεώργιος Ταλιαντζῆς υπῆρξε μιὰ δυνατὴ φυσιογνωμία και εἶχε κατακτήσει ἐξαιρετικὴ θέση στην κοινωνία τῆς Πόλης, ὅπου διέμενε μόνιμα. Εἶχε ἐκεῖ τὴ μεγαλύτερη σημαντικὴ ἐπιχείρηση ἀλιείας, τὴν πρώτη μέσα σ' ὅλη τὴν Τουρκία, και με τὶς σχέσεις και τὸ κῦρος του προσέφερε μεγάλες ὑπηρεσίες στην Πέραμο. Δυὸ φορές ἐπέτυχε νὰ πάρη ἀναστολὴ του ἐκτοπισμοῦ τῆς Περάμου και σὸ διάστημα του πολέμου ἔσωσε ἀπὸ τὴν

1) Τὴν καταγωγή του ἀπὸ τὴν Πέραμο τὴν ἀναφέρει ὁ ἴδιος στη βιογραφία του Μητροπολίτου Κωνσταντίνου 'Αλεξανδρίδη.

στράτευση στὸν τουρκικὸ στρατὸ πολλοὺς Περραιμῶτες, ποὺ ἀπασχολοῦσε στὰ ταλιάνια καὶ τὰ ψαράδικα καΐκια του. (Οἱ ἐπιχειρήσεις τῆς ἀλιείας εἶχαν ἀναγνωρισθῆ ὡς κοινῆς ὠφελείας καὶ ὅσοι ἐργάζονταν σ' αὐτὲς ἀπαλλάσσονταν ἀπὸ τὸν στρατό). Κατὰ τὸ 1924 ἦλθε στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ δευτέρου κῆμα τῶν προσφύγων ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγή, πρόσφυξ καὶ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ εἶχε ἐγκαταλείψει ὅλη του τὴν τεράστια περιουσία στὴν Τουρκία. Ἐπεχείρησε νὰ ἀναβίωση τὶς ἀλιευτικὲς ἐπιχειρήσεις του στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε.

Καὶ ἐδῶ πάλι ἐβοήθησε τοὺς συμπατριῶτες του στὴν ἴδρυση τοῦ Συνοικισμοῦ Νέας Περάμου Μεγαρίδος καὶ ὅταν ἔγινε Κοινότης, ὁ Γ. Ταλιαντζῆς εἶχε ἐκλεγῆ, τιμῆς ἔνεκεν, ὁ πρῶτος Πρόεδρος τῆς Κοινότητος.

Ἀπεβίωσε τὴν 10ῃ Ὀκτωβρίου 1962 στὸν Πειραιᾶ.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ, ΕΜΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ

Ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς Περραιμοὺς τῆς Πόλης ἔχουμε σημειώσει ἀρκετὰ ὀνόματα στὸ κεφάλαιο «Ἡ Σωματειακὴ δράση τῶν Περραιμῶν», ὅσα βρήκαμε γραμμένα στὶς στήλες τῶν συνδρομητῶν σὲ βιβλία ποὺ τυπώθηκαν στὴν Πόλη. Ἐδῶ θ' ἀναφέρουμε ὅσους θυμόμαστε ἀπὸ τὰ δικά μας χρόνια.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

Ἴατροί: Γεώργιος Σ. Αελεκόπουλος, Ἀριστείδης Μαλκώτσης. Ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐγκαταστημένοι στὴν Πόλη. Ἀναστασάκης Ι. Μαλκώτσης καὶ Θεμιστοκλῆς Ρούζιος ἤρθαν στὴν Πόλη μετὰ τὸ 1914, ὅταν εἶχαν ἀρχίσει οἱ διωγμοί. Παναγὸς Σ. Χρυσογονίδης, ὀδοντογιατρός.

Δικηγόροι: Κλεάνθης Ι. Παπαγιαννόπουλος.

Ἀρχιτέκτονες: Θεόδωρος Μπουρμπουλίας καὶ Δημ. Κυριακίδης, ὀνομαστοὶ ἀρχιτέκτονες καὶ ἐργολάβοι οἰκοδομῶν.

Ἐκπαιδευτικοί: Χαράλαμπος Σταύρου Σγουρίδης ἐφοίτησε στὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆ καὶ ἐξήσκησε τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελμα σὲ σχολεῖα τῆς Πόλης. Ὅταν στὰ 1919 συγκροτήθηκε ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Περιθάλψεως Προσφύγων, γιὰ ὅσους κατέφευγαν στὴν Πόλη ἀπὸ τὸν Πόντο καὶ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὁ Χαράλαμπος Σγουρίδης ἀποσπᾶσθηκε ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ σχολείου τοῦ Ὁρφανοτροφείου Πριγκήπου, ὅπου ὑπηρετοῦσε, καὶ τοποθετήθηκε διευθυντὴς στὴν μεγάλη αὐτὴ Ἐπιτροπὴ, ὅπου ἀνέπτυξε ἐξαιρετικὴ δράση. Μετὰ τὴν ἐπι-

Θεόδωρος Μπουρμπούλιας, διαπρεπής αρχιτέκτων, ως μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Σωτηρίας στὸν σηκωμὸ τῆς Περάμου προσέφερε πολύτιμες ὑπηρεσίες.

Γεώργιος Καραμπάτος, πρῶτος Πρόεδρος τῆς Ἀδελφότητος «Ὁ Ταξιάρχης» καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ «Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου» τῶν Περαιῶν.

κράτηση τοῦ Κεμάλ, ἀσχολήθηκε σὲ τυπογραφικὲς ἐργασίες.

Μιχαὴλ Ἀγόρογλου, ἀπόφοιτος τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐδίδαξε στὸ Γαλλικὸ Λύκειο Βατελώ καὶ μετὰ τὸν ἐκπατρισμὸ ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι ἀπὸ τοῦ 1940 διαμένει στὴν Ἀθήνα.

ΕΜΠΟΡΟΙ

Σπύρος Πλάτωνος Ἰωαννίδης: διατηροῦσε στὸ Πέραν τὸ μεγαλύτερο κατάστημα ἐπιπλώσεων «Maison Louvre». Ἰωάννης Ρήγα Παπαδόπουλος: Παρόμοιο κατάστημα στὴν Πόλη, στὴν πέραν τῆς γεφύρας περιοχὴ τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου. Ἰωάννης Δεσύλλας: Κατάστημα στὸν Γαλατᾶ χονδρικῆς πωλήσεως εὐρωπαϊκῶν ποτῶν καὶ τροφίμων. Κωστάκης Κουτρίδης: Μεγαλέμπορος ἀλεύρων. Πολύδωρος Δ. Κουτρίδης, ὁμοίως. Χρῆστος Γαϊτάνης: Ευλεία (δοῦγες) καὶ γενικὸ ἐμπόριο. Ἰωάννης Καΐνας: Ἐμπόριο κρασιῶν καὶ ποτοποιία στὸν Γαλατᾶ. Παναγιώτης Παρθένη Λελεκόπουλος: Βούτυρα καὶ λίπη στὴν Πόλη. Γιώργης Ἀνδρέογλου: Ναυτιλιακὰ εἶδη στὸ Καλαφάγερι. Γεώργιος Κεχαγιάς: Γενικὸ ἐμπόριο στὸν Γαλατᾶ (Χαβιαρόχανο). Ἀλέξανδρος Ν. Ἀγόρογλου: Ἀντιπροσωπεῖες ἐσωτερικοῦ.

Ἐκτελωνίσταί: Ἰωάννης Ἀνέστη Ρόβης, Στρατῆς Ν. Λυμπέρης καὶ Πέτρος Βαρυτίδης.

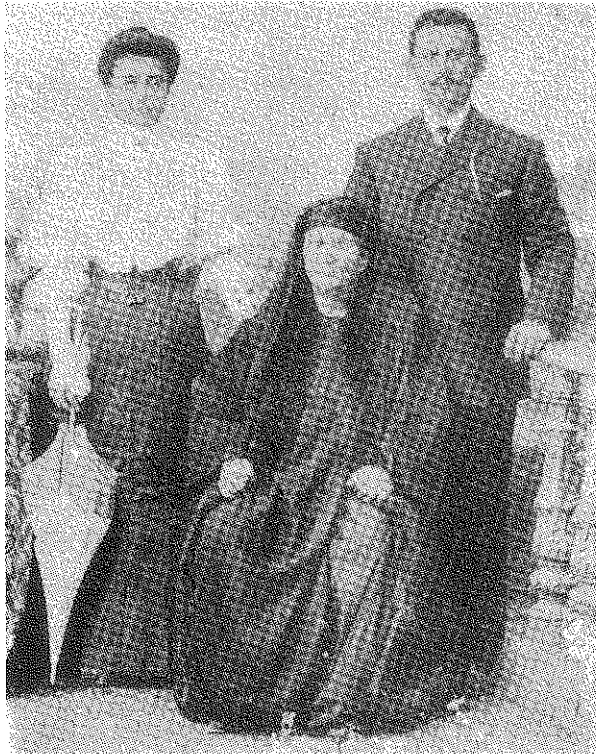
Ἰωάννης Καΐνας, ἔμπορος κρασιῶν, μετὴν σύζυγόν του.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ

Ἵδραυλικοί: Γεώργιος Καραμπάτος, ἑξαιρετος τεχνικός· ὑπῆρξε ὁ ἰδρυτὴς καὶ πρόεδρος τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος «Ὁ Ταξιδιάρχης» (1907) καὶ ἀργότερα ὁ πρῶτος πρόεδρος τοῦ Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου (1919).

Ἐπιπλοποιοί: Στασινὸς Χατζῆ Μανώλη Βαμβακάς, Μιχ. Δ. Σγουριδῆς, Γεωργαλάκης Ἀνδρεάδης Κίτσος, Γιάννης Τάτσος, Γιάννης Βλάχος, Ἀναστάσιος Τσακίρης, Χαρ. Μαδέρης, Χρ. Σγουριδῆς, πρῶτος ἐργοδηγὸς στὰ μεγάλα ἐπιπλοποιεῖα Ψάλτη, Ἰ. Καγιάφας κ. ἄ.

Ράπτται: Στρατῆς Τζηρίνης, ἐργολάβος μαζικῆς κατασκευῆς, Γιώργης Καράχος καὶ Θανάσης Καράχος, Νικ. Λελεκόπουλος, Δημοσθένης Ν. Ράπτης, Βασίλης Δ. Ράπτης, Ἰ. Ράπτης καὶ Κωνστ. Περιπρηῆς, διατηροῦσαν ἀξιόλογα ἔμπορορραφεῖα στὸ Πέραν, Ἀβραάμ Εὐστρ. Αἰτάζογλου (Πιτσιρέλιος) στὸ Γαλατᾶ. Παλαιότεροι ράπτται ἀρχαϊκῶν ἐνδυμασιῶν οἱ Δημήτριος Ἰ. Σγουριδῆς καὶ Σταῦρος Ἰ. Σγουριδῆς στὸ Τσαρσί τῆς Πόλης.

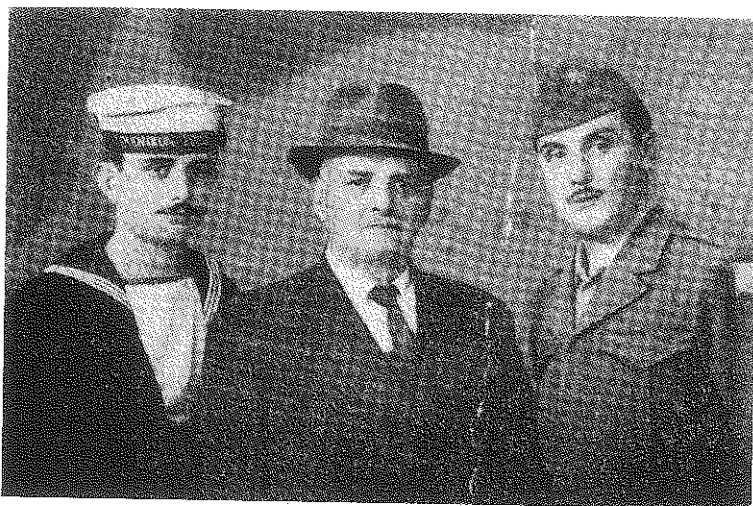

Γεώργιος Πανταζή Κεχαγιᾶς, ἔμπορος, με τὴ μητέρα του καὶ τὴν σύζυγόν του Εὐδοξίαν, τὸ γένος Ἀναστ. Νταζίτου.

Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀναφέραμε, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἐκπατρισμό, ἐγκατάθηκαν στὸ Παρίσι καὶ στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἀνοίξαν ἀξιόλογα ἐμπορογραφεῖα.

Ἵποδηματοποιοί: Θανάσης Ματσόκος, ἐργολάβος μαζικῆς κατασκευῆς. Στὰ 1921 ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι, ὅπου ἴδρυσε ἐργοστάσιο κατασκευῆς ὑποδημάτων, ποὺ διηύθυναν ἀργότερα τὰ παιδιά του.

Ἑστιάτορες καὶ μάγειροι: Ἀθαν. καὶ Στέφανος Λυμπέρης, Γεώργιος Φάλκος, ἐστιάτορες στὰ Μνηματάκια τοῦ Πέραν, Σωτήρης καὶ Ἀναστάσης Ἀντώνογλου καὶ Δημ. Παπασκαρλάτος στὸ Πέραν, Νικολάκης Τόμπρος στὸ Φανάρι, ἀργότερα στὸν Γαλατᾶ καὶ μετὰ τὸν ἐκπατρισμό στὸν Πειραιᾶ, Ἰορδάνης Κουρτζάνης στὸν Γαλατᾶ καὶ Γρηγόρης Καράχος. Φώτης Καραφώτης, ἀρχιμάγειρος στὸ ξενοδοχεῖο «Πέρα Παλάς». Δημ. Ἀποστ. Καπλάνης, στὴν Ἑλληνικὴ Πρεσβεΐα, στὴν «Κονκόρντια», στὸ παλάτι τοῦ

Νίκος 'Αν. Χρυσοθέργης με τὰ παιδιά του Τάσο και Σωτήρη, από τούς πρώτους μαγείρους στην Πόλη και ἀργότερα στην 'Αθήνα.

Βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Φουάτ, ἀργότερα στο «'Αγκαρα Παλάς» στην 'Αγκυρα. Μανώλης Παπακωνσταντίνου, ἀρχιμάγειρας στο ξενοδοχείο «Τοκατλιάν, Γιάννης και Πέτρος Παπακωνσταντίνου, Νίκος Χρυσοθέργης, Λάμπρος Χρυσοθέργης, Γιώργης Κυριαζῆς, Φάνιος Χαρ. Ποῦλος, Βασίλης Φωτιάδης και ἄλλοι, ὅλοι στις καλύτερες θέσεις στα μεγάλα κέντρα τῆς Πόλης.

Παράλληλα με τούς μαγείρους και πολλοί νέοι Περαμιώτες ἐργάζονταν σερβιτόροι και μαίτρο στα μεγάλα ξενοδοχεία και κέντρα. Ὁ Σπῦρος Ποῦλος, ὁ Παρθένης Φραντζῆς, ὁ Ζαφείρης Κατζάλης και πολλοί ἄλλοι.

Ξενοδοχεῖα: Ὁ Ζαχαρίας Κ. Κυριακίδης διατηροῦσε πάνω στην προκυμαία τοῦ Γαλατᾶ, κοντά στη γέφυρα, τὸ ξενοδοχεῖο και καφενεῖο «'Η Πάνορμος». Παράλληλα εἶχε ἀποθήκες κρασιῶν σὲ τρία σημεῖα τῆς Πόλης και διενεργοῦσε τὸ ἐμπόριο αὐτὸ σὲ μεγάλη κλίμακα. Ὁ Ζαχαρίας Κυριακίδης ἦταν μιὰ ἐξαιρετικὴ φυσιογνωμία ἀνάμεσα στους Περαμιώτες τῆς Πόλης. Διετέλεσε μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἀγῶνος γιὰ τὴ Φανερωμένη μαζί με τὸν γυναικάδελφό του Κλεάνθη Παπαγιαννόπουλο, δικηγόρο και σ' ὅλες τίς ἐκδηλώσεις γιὰ τὴ γενέτειρα ἔδινε πάντοτε τὸ «παράν».

Καφενεῖα: Τὰ καφενεῖα γενικὰ στην Πόλη ἦταν λιγοστά. Ἀναφέρουμε τὸ καφενεῖο τοῦ Μανώλη Τσιρτσώνη, τοῦ Νίκου Χρυσοθήρη στο Πεφτοπάζαρο, τοῦ Γιώργη Χριστοῦλια Μέτσικα και τοῦ Χρυσογονίδη στο Κοντοσκάλι, τοῦ Γρηγόρη Καράχου και Σπ. Χατζηπολυχρόνη, συνοικιακά.

Ζαχαρίας Κ. Κυριακίδης, με την σύζυγόν του Θεοφανώ, τὸ γένος Παπαγιαννοπούλου.

Ἐπιτὸς ὅμως ἀπὸ ὧσους ἀναφέραμε παραπάνω στὰ ἐπαγγέλματα, ὑπῆρχαν πολλὲς οἰκογένειες ἐγκατεστημένες ἀπὸ χρόνια πρὶν καὶ ἀρκετοὶ Περραιμῶτες, πὸν κατεῖχαν ἀξιόλογες θέσεις, ὅπως ὁ Θεοδόσης Λελεκόπουλος, διευθυντῆς τῆς ἐταιρίας τοῦ Τοῦνελ, ὁ Ἀναστάσης Πορτίδης στὸ Δημόσιο

Ὁθωμανικὸ Χρέος (πατέρας τῆς Ἀγγελικῆς Π. Μπέμπη, ἱατροῦ, ἀργότερα γεροϋσιαστοῦ στὴν Ἑλλάδα), ὁ Γαβριὴλ Ψύχας, ὑπάλληλος στὴν Τουρκικὴ Γερουσία, καὶ πολλοὶ ἄλλοι σὲ ἐπιχειρήσεις, σὲ ἐμπορικὰ γραφεῖα καὶ σὲ μεγάλα καταστήματα.

Μιὰ ἐξαιρετικὴ φυσιογνωμία ἦταν καὶ ὁ Αὐγερινὸς Ι. Σγουριδῆς, ὑπάλληλος στὴν Ἑλληνικὴ Πρεσβεία τῆς Πόλης.

ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΓΟΥΡΙΔΗΣ

Γεννήθηκε στὴν Πέραμο στὰ 1857. Ἀπὸ μικρὸς ξηνητεύθηκε στὴν Πόλη, ὅπου μαζί μὲ τὸν μεγαλύτερο ἀδελφὸ του, τὸν Νικολάκη, διατηροῦσαν καπνοπωλεῖο καὶ καπνοκοπήριο σὲ κεντρικὴ θέσῃ τοῦ Πέραν, στὸ Γαλατᾶ - Σεράϊ, ὅταν τὸ ἐμπόριο τοῦ καπνοῦ ἦταν ἀκόμα ἐλεύθερο, προτοῦ γίνῃ ἡ Ρεζή, τὸ Κρατικὸ Μονοπώλιο τοῦ Καπνοῦ.

Στὰ 1877, στὴν ἐποχὴ τῶν «Θεσσαλικῶν», ὅταν ἡ Ἑλλάδα ξεσηκώθηκε σὲ πόλεμο διεκδικῶντας τὴ Θεσσαλία, ἦλθε στὴν Ἑλλάδα καὶ κατατάχθηκε ἐθελοντῆς στὰ Εὐζωνικὰ Τάγματα. Ὑπηρετήσε στὰ σύνορα, ποῦ ἦταν τότε λίγο παραέξω ἀπὸ τὴ Λαμία, καὶ ὕστερα ἀπὸ δύο χρόνια γύρισε στὴν Πόλη μὲ ἀναγνωρισμένη ἑλληνικὴ ὑπηκοότητα. Ἐκεῖ τὸν ἐγνώρισε ὁ τότε Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος Πρίγκηψ Νικόλαος Μαυροκορδάτος καὶ τὸν προσέλαβε στὴν ἰδιαίτερη προσωπικὴ του ὑπηρεσία μέσα στὴν Πρεσβεία.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Νικ. Μαυροκορδάτου ὁ Αὐγερινὸς πέρασε στὴν ἴδια ὑπηρεσία κοντὰ στὸν Ἰωάννη Γρυπάρη, ποῦ τὸν διαδέχθηκε μετὰ τὸ 1897 ὡς τὸ 1912. Ὑστερα παρέμεινε στὴν Πρεσβεία ὡς τὸ 1924, ὅποτε καὶ ἤρθε στὴν Ἑλλάδα, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε στὰ 1927.

Κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τοῦ 1912 χρόνια ὑπῆρξε στενὸς συνεργάτης στὴν Ἑθνικὴ Ὄργανωση τοῦ Ἰωάνου Δραγοῦμη, κοντὰ στὸν στρατηγὸ Ἀμβρόσιο Φραντζῆ, στρατιωτικὸ ἀκόλουθο τότε μὲ τὸν βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ (1910—12) καὶ στὸν ὑπαρχηγὸ τῆς ὀργανώσεως Ἀθανάσιο Σουλιώτη Νικολαΐδη καὶ ἀργότερα στὸν Εὐθύμιο Κανελλόπουλο.

Ἀπὸ τὴ θέσῃ του ποῦ εἶχε στὴν Πρεσβεία ἐξυπηρετήσε πολὺ κόσμον, ἰδιαίτερα στὰ δύσκολα χρόνια 1914—1922. Τὸ σπῖτι τοῦ Αὐγερινοῦ στὴν Πέραμο ἦταν ἀπαραβίαστο ἄσυλο. Οἱ τουρκικὲς Ἀρχὲς τῆς Πέραμου, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν τότε ἀσυλία τῆς ἑλληνικῆς ὑπηκοότητος, εἶχαν ἰδιαίτερον σεβασμὸ καὶ ἐκτίμησιν στὴν προσωπικότητα τοῦ Αὐγερινοῦ.

Μὲ τὴ λεβέντικη κορμοστασιά του, τὸ σοβαρὸ καὶ σεμνὸ ἦθος του, ὁ Αὐγερινὸς ἦταν τὸ ἴδαγμα τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Πόλης, ποῦ ξέσπαγε σὲ παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ ὅταν τὸν ἔβλεπαν, ντυμένον μὲ τὴν ἡρωϊκὴ στολὴ τοῦ εὐζώνου, νὰ συνοδεύῃ τὸν Πρέσβυ ἢ τὸν στρατιωτικὸ ἀκόλουθο στὴ Δεύτερη Ἀνάστασιν τῶν Πατριαρχείων καὶ στὶς δοξολογίας ποῦ γίνον-

Αύγερινός Ίωάννου Σγουρίδης, με την σύζυγό του Παναγιωτούλα, τὸ γένος Γεωργίου Τζηρίνη - Καραγιώργη. Φωτογραφία τοῦ 1891, ὅταν ὁ Αὐγερινός ὑπηρετοῦσε στὴν Ἑλληνικὴ Πρεσβεία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ταν στὴν Παναγία τοῦ Πέραν, στὶς ἐθνικὲς ἐορτὲς τῆς 25ης Μαρτίου καὶ τῆς ὀνομαστικῆς ἐορτῆς τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α΄. Καὶ οἱ Περαισιῶτες καμάρωναν ιδιαίτερα γιὰ τὸ ἀγαπημένο τους παλληκάρι, πὸν σὲ κάθε περίσταση παραστεκόταν στοὺς κνηγημένους. Ἦταν γι' αὐτοὺς ἡ «Ἑλλάδα» μέσα στὴν Πέραμο.

Ὁ Αὐγερινός παντρεύτηκε στὰ 1891 τὴν Παναγιωτούλα, θυγατέρα τοῦ πρόκριτου δημογέροντα τῆς Περάμου Γιώργη Τζηρίνη - Καραγιώργη καὶ τῆς

Μπαλκίζας, τὸ γένος Λυμπέρη. Παιδιά τους : ὁ Γιάννης, ὁ Γιώργης, ἡ Ἄθηνᾶ, ὁ Δαμιανὸς καὶ ἡ Κατίνα.

Ἄπὸ τὸ 1905, ἡ οἰκογένεια τοῦ Αὐγερινοῦ ἐγκαταστάθηκε στὴν Πόλη, γιὰ νὰ συνεχίσουν τὰ παιδιά τὶς σπουδές τους σὲ ἀνώτερα σχολεῖα, χωρὶς νὰ παύσουν νὰ πηγαίνουν κάθε χρόνο στὴν Πέραμο στὶς διακοπές καὶ νὰ συνεχίζουν τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴ γενέτειρα μέχρι τὰ τελευταῖα χρόνια.

Ἡ οἰκογένεια Αὐγερινοῦ Σγουρίδη στὴν Πόλη. Ὁ Αὐγερινὸς καὶ ἡ σύζυγός του Παναγιωτούλα μὲ τὰ παιδιά τους Γιάννη, Γιώργη, Ἄθηνᾶ, Δαμιανὸ καὶ Κατίνα.

(Φωτογραφία τοῦ 1921)

ΤΑ ΔΕΙΝΟΠΑΘΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

Ἡ χαρούμενη καὶ ἀνέμελη ζωὴ τῆς Περάμου βάσταξε ὡς τὰ 1914. Ἀπὸ κεῖ καὶ δῶθε ἀρχίζουσι οἱ ταλαιπωρίες καὶ τὰ βάσανα τῶν Περαιωτῶν.

Πρῶτα μὲ τὸ «γιάγμα», τὴν ἐπιδρομὴ τῶν μουατζιζηδων, Τούρκων προσφύγων ἀπὸ τὶς Βαλκανικὲς χῶρες, ποὺ εἶχαν ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὴν Τουρκία ὕστερα ἀπὸ τὸν Βαλκανικὸ πόλεμο τοῦ 1912—13. Οἱ μουατζιζηδες αὐτοί, ἀκολουθῶντας τὸ Ντοβλέτι —τὸ τουρκικὸ κράτος— μετανάστευσαν ὁμαδικὰ εἰς τὴν Τουρκία καὶ μὲ τὴν ἀνοχὴ τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν εἶχαν ξεχυθῆ εἰς τὴ Μικρὰ Ἀσία. Ὅπου τὸ εὗρισκαν βολικὸ ἔμπαιναν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἀγροτικὰ χωριά ὡς νοικοκυραῖοι, εἰς τὰ σπίτια καὶ εἰς τὰ κτήματα τῶν Χριστιανῶν. Πολλὰ μικρὰ χριστιανικὰ χωριά, ἀπομονωμένα μέσα σ' ἄλλα τουρκοχώρια εἰς τὸν κάμπο, ἄδειασαν τότε ἀπὸ τοὺς κατοίκους των καὶ διαλύθησαν.

Μία τέτοια ἐπιδρομὴ ἔκαμαν οἱ μουατζιζηδες εἰς τὰ χωριά τῆς Κυζίκου τὸν Αὐγούστο τοῦ 1914. Πέρασαν ἀπὸ τὸ Λαιμὸ τῆς Χερσονήσου καὶ ξεχύθησαν εἰς τὸ Νεοχώρι (Καινούργιο Χωριό), εἰς τὸ Ἀρμενοχώρι, ἔφτασαν ὡς τὴν Πέραμο καὶ εἰς τὸ πᾶν ὑπερῶς προχώρησαν ὡς τὴ Λαγκάδα. Οἱ Τουρκικὲς Ἀρχεὲς δὲν τοὺς ὑποστήριζαν φανερά. Τοὺς ἄφηναν ὅπως ἀκαταδίωκτους.

Οἱ Περαιωτῆες τότε σ' ἓνα γενικὸ συναγερμὸν ξεσηκώθησαν, τοὺς κινήθησαν καὶ τοὺς ἔδιωξαν πέρα ἀπὸ τὸ Λαιμὸ. Ἔτσι γλύτωσε τότε ἡ Πέραμος ἀπὸ τοὺς μουατζιζηδες καὶ κοντὰ σ' αὐτοὺς καὶ τ' ἄλλα χωριά. Ἀλλὰ αὐτὸ ἦταν ἡ ἀρχή. Ἀπὸ τὸν ἄλλο χρόνον, ὅταν βγήκε καὶ ἡ Τουρκία εἰς τὸν πόλεμον μὲ τὸ μέρος τῆς Γερμανίας, ἄρχισε φανερὸς πᾶν καὶ συστηματικὸς διωγμὸς μὲ τὸν ἐκτοπισμὸν τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Προποντιδίδος, μὲ τὴν πρόφασιν ὡς ἐφοδιάζαν τὰ ἀγγλικὰ ὑποβρύχια.

Ὅταν σήκωναν ἓνα χωριό, δὲν ἐπέτρεπαν στοὺς κατοίκους νὰ πάρουν μαζί τους παρὰ μονάχα ὅσα μπορούσαν νὰ σηκώσουν μὲ τὰ χεῖρα τους, ἓνα δέμα μὲ ρουχισμὸν καὶ στρωσίδια καὶ ὅσα τρόφιμα μπορούσαν νὰ χωρέσουν μέσα εἰς τοὺς ντορθάδες (σακκίδια) ἢ εἰς τὰ καλάθια. Ὅλα τὰ ἄλλα ὑπάρχοντα, ζωντανά, σοδιές, νοικοκυριά χρονῶν, θὰ τ' ἄφηναν ἐκεῖ γιὰ νὰ τὰ ἀρπάξουν οἱ περιόικοι Τούρκοι ἢ οἱ «γιαγματζιζηδες», ποὺ ὡς τὰ ὄρνια, ὅταν μυ-

ρίζονται φοβίμι, περιέμεναν πότε θά φύγουν οί νοικοκυραίοι για νά τά πάρουν.

Ἔτσι οί ἑλληνικοί πληθυσμοί μεταφέρονταν στό ἐσωτερικό τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί σκορπίζονταν στά τουρκοχώρια, για νά πεθάνουν ἀπό τήν πείνα, τίς κακουχίες καί τίς ἀρρώστειες.

Ἡ Πέραμος δέν μπορούσε νά ξεφύγη ἀπό τή μοίρα τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωριῶν. Ἦλθε καί γι' αὐτήν ἡ διαταγή νά σηκωθῆ στίς 17 Ἰουλίου 1915 καί οί κάτοικοι εἰδοποιήθηκαν ἀπό τίς Τουρκικές Ἀρχές νά εἶναι ἔτοιμοι.

Οἱ Περαμιώτες τῆς Πόλης, μόλις τὸ ἔμαθαν, ξεσηκώθηκαν νά ἐμποδίσουν τὸ κακό. Ὁ Γιώργης Ταλιαντζῆς, μὲ τίς γνωριμίες πού εἶχε ἀνάμεσα στοὺς ἐπίσημους Τούρκους, κατῶρθωσε ν' ἀποσπάσει μιὰ διαταγή ν' ἀνασταλῆ ὁ σηκωμός τῆς Περάμου. Τῇ διαταγῇ αὐτῇ τὴν πῆγε ὁ ἴδιος καί τὴν ἔδωσε στά χέρια τοῦ καϊμακάμη (διοικητοῦ) στήν Πάνορμο καί ἀπὸ ἐκεῖ ἔφυγε ἀμέσως για τὴν Πέραμο νά φέρη τὴ χαρμόσυνη εἶδηση στοὺς χωριανούς.

Ἀλλὰ ὁ καϊμακάμης, φανατικός νεότουρκος καί χριστιανομάχος, δέν τὸ χώνεψε. Τὴν ἴδια μέρα, στίς 17 Ἰουλίου τὸ πρωῖ, ἔστειλε δικούς του ἀνθρώπους στήν Πέραμο καί ἔβαλαν κρυφὰ φωτιά σὲ μιὰν ἀχερώνα. Δὲν ἄργησαν νά ξεπεταχτοῦν οἱ φλόγες καί μέσα σὲ δυὸ ὥρες ὅλο τὸ χωριὸ ἔγινε στάχτη κι' ἀποκαΐδια. Μονάχα στίς δυὸ ἄκρες τοῦ χωριοῦ γλύτωσαν ἀπὸ τὴ φωτιά, στά δυτικά, ἡ φάμπρικα τοῦ Ταλιαντζῆ καί στ' ἀνατολικά, πάνω στό Κάστρο, τὸ Παπαδοπούλειο Σχολεῖο, ἡ παλιὰ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Βουλγαράκη καί καμιὰ δεκαριά σπίτια ἐκεῖ γύρω. Μέσα σ' αὐτὰ τὰ κτίρια βολεύτηκαν ὅσοι χώρεσαν. Ὅταν συνῆλθαν ἀπὸ τὸ μεγάλο κακὸ πὸν τοὺς βρῆκε, ἄρχιζαν νά κτίζουν, ὅσοι εἶχαν τὰ μέσα, πρόχειρα παραπήγματα ἀπὸ σανίδια πάνω στὸν τόπο τῶν σπιτιῶν τους καί οἱ πιδὸ πολλοὶ νά φκιάνουν καλύβες ἀπὸ χόρτα (σάζια). Δόξαζαν ὡστόσο τὸν Θεὸ πὸν γλύτωσαν τὴν ἔξορία. Θὰ μάζευαν τὰ μαξούλια, ἦταν ἡ ἐποχὴ τῶν σταφυλιῶν, καί σὲ λίγο τῆς ἐλιᾶς, καί θὰ μπορούσαν νά περάσουν ὅπως-ὅπως περιμένοντας τίς καλύτερες μέρες. (Λεπτομέρειες για τὴ φωτιά θὰ δοῦμε σὲ ξεχωριστὸ κεφάλαιο).

Ἀλλὰ δὲν σταμάτησαν ὡς ἐδῶ τὰ βάσανα τῶν Περαμιωτῶν. Σὲ ἐνάμισυ μῆνα, νεώτερη διαταγὴ ἤρθε ἀπὸ τὸν καϊμακάμη νά σηκωθῆ ὅπωςδὴποτε ἡ Πέραμος. Κι' αὐτῇ τῇ φορᾷ ὁ Γιώργης Ταλιαντζῆς κατάφερα νά πάρη κόντρα διαταγὴ ἀπὸ τὴν Πόλη ν' ἀνασταλῆ καί πάλι ὁ σηκωμός τῆς Περάμου. Ὡσπου νά φτάσει ὅμως ἡ διαταγὴ τῆς νέας ἀναστολῆς στά χέρια τοῦ καϊμακάμη εἶχε κίολας σηκωθῆ τὸ μισὸ χωριό. Ὅταν ἔφτασαν οἱ πρῶτες μαοῦνες μὲ τοὺς Περαμιώτες στήν Πάνορμο, τοὺς ἔκλεισαν στό σταθμὸ καί μὲ τὸ πρῶτα τραῖνο τοὺς ἔστειλαν στό Μπαλούκσερ. Οἱ ἄλλοι, πὸν δέν

πρόλαβαν να τους πάρουν οι μαούνες στο πρώτο ταξίδι τους, έμειναν στο χωριό και έτσι γλύτωσαν.

Αυτούς που μετέφεραν στο Μπαλούκσερ τους σκόρπισαν ύστερα στα γύρω χωριά. Από το ρουχισμό που είχαν πάρει μαζί τους πολλά έδωκαν στους άραμπατζήδες που τους μετέφεραν. Έτσι, σχεδόν γυμνοί και άπομωμένοι από τους δικούς των, που θα τους είχαν κάποια παρηγοριά κοντά τους, οι Περαμιώτες βρέθηκαν σκορπισμένοι σε τόπους ξένους, ανάμεσα σε αλλόθρησκους, που δεν ήξεραν ούτε τη γλώσσα τους. Είναι γνωστό πώς οι γυναίκες και τα παιδιά στην Πέραμο δεν ήξεραν τούρκικα. Οι άπλοϊκοί και πρωτόγονοι Τούρκοι χωρικοί δεν είχαν μέσα τους κακία. Μπορεί κανείς να πη πώς ένοιωθαν κάποιο οίκτο για τους δυστυχισμένους «γκιαούρηδες», αλλά οι ίδιοι ήταν ακόμα πιο φτωχοί. Έβλεπαν τα ρούχα που φορούσαν και το μάτι τους έμενε επάνω τους. Και να ήθελαν δεν μπορούσαν να βοηθήσουν. Δούλευαν όλοι στα κτήματα των αγάδων (τσιφλικούχων) και τ' άφεντικά τους, φανατισμένα απ' τις Τουρκικές Αρχές, φανάτιζαν κι αυτοί με τη σειρά τους τους χωρικούς, πώς τάχα όλοι αυτοί οι «γκιαούρηδες» ήταν έχθροί στο Ντοβλέτι (το τουρκικό κράτος).

Τις πρώτες μέρες οι Περαμιώτες, με τις οικονομίες που είχαν μαζί τους, κατάφεραν να τα βολεύουν όπως - όπως. Άλλα τα λίγα χρήματα εξαντλήθηκαν. Αρχισαν τότε να πουλούν και να χαρίζουν ένα - ένα τα εσώρουχα και ότι τους είχε απομείνει από το ρουχισμό τους. Στο τέλος παρακαλούσαν τους αγάδες να τους πάρουν στη δουλειά τους, για να έχουν μια κόχη να πλαγιάζουν τη νύχτα και ένα ξερό κομμάτι ψωμί όσο γνά να στέκονται στα πόδια. Κι' όταν έπεφτε καμμιά αρρώστεια, τότε η μόνη σωτηρία ήταν ο θάνατος που θα τους λύτρωνε.

Τρία χρόνια κράτησε αυτή η μαρτυρική ζωή και στο διάστημα τούτο όλο και άραιώναν. Κι' αν βαστούσε λίγο ακόμα, δεν θα έμενε κανένας ζωντανός να γυρίση πίσω.

Άπό τους 1942 Περαμιώτες που σηκώθηκαν στην έξορία, δεν γύρισαν παρά μονάχα 680. Οι υπόλοιποι 1262 χάθηκαν. Άλλοι πέθαναν από τις αρρώστιες και τις κακουχίες, άλλοι σφάχτηκαν και άλλοι σκόρπισαν και δεν ξαναφάνηκαν.

Έκτός όμως από τις τόσες ψυχές που χάθηκαν στην έξορία, τεράστιες ήταν και οι οικονομικές καταστροφές στην Πέραμο. Χιλιάδες ελαιόδενδρα κόπηκαν από τη ρίζα και τ' άμπέλια ξεράθηκαν, γιατί δεν είχαν μείνει χέρια να τα περιποιούνται. Η φτώχεια, ή πείνα και οι αρρώστιες θέριζαν και αυτούς που είχαν μείνει στην Πέραμο.

Αυτά όλα τα αναφέρει με κάθε λεπτομέρεια και με αριθμούς η Έκθεση της Δημογεροντίας Περάμου προς τις Έλληνικές Αρχές Πανόρμου με ημερομηνία 12· Ιουλίου 1921, που την παραθέτουμε δπόκληρη.

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 1918 καὶ ἰδιαίτερα ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάρρευση τοῦ Μακεδονικοῦ μετώπου μὲ τὴν ἦττα καὶ τὴ συνθηκολόγησι τῆς Βουλγαρίας, ἄρχισε καὶ τὸ ξέφτισμα τῆς Τουρκίας. Οἱ νίκες τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, πού ἔφεραν τὸ σπᾶσιμο αὐτοῦ τοῦ μετώπου, ἀναπτέρωσαν τὶς ἐλπίδες τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Τουρκίας καὶ ἀντίθετα σκόρπισαν τὴ μαύρη ἀπελπισία στοὺς Τούρκους. Τὸ εἶχαν πάρει πιά ἀπόφαση πὼς ὁ πόλεμος ἦταν χαμένος γι' αὐτούς.

Ἄρχισαν τότε ἀθρόες λιποταξίες ἀπὸ τὸν τουρκικὸ στρατό. Συμμορίες (τσέτες) ἀπὸ λιποτάκτες μαζί μὲ ἐντόπιους Γιουρούκους, Τσερκέζους καὶ Χριστιανούς ἀκόμα, ἀμολήθηκαν σ' ὅλη τὴ Μικρὰ Ἀσία. Οἱ Τουρκικὲς Ἄρχες ἦσαν ἀνίσχυρες νὰ ἐπιβάλλουν τὴν τάξη στὴν ὑπαίθρο. Τότε καὶ οἱ ἐξόριστοι καὶ οἱ στρατευμένοι στὰ τάγματα ἐργασίας (ἀμελέ - ταμπουρού) ἄρχισαν νὰ φεύγουν κρυφὰ καὶ νὰ γυρίζουν στὰ χωριά τους. Κανεὶς πιά δὲν ἐνδιαφερόταν νὰ τοὺς κρατήσῃ. Ἔτσι ἄρχισαν νὰ γυρίζουν καὶ στὴν Πέραμο ἕνας - ἕνας οἱ ἐξόριστοι καὶ οἱ στρατευμένοι.

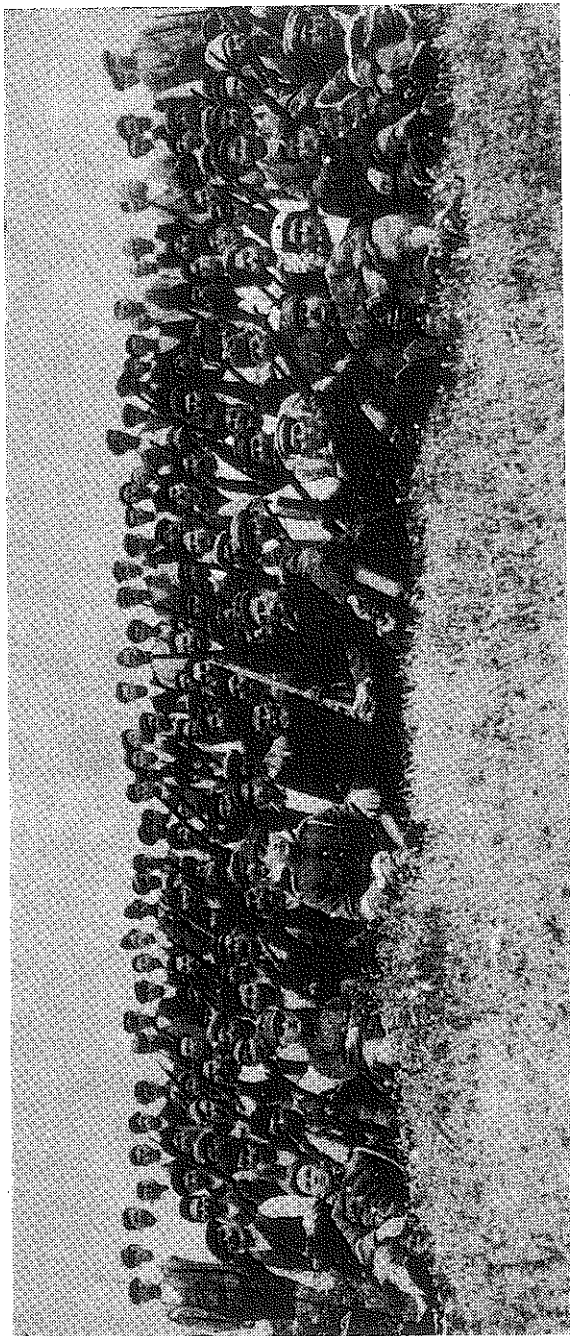
Στὴν Πέραμο καὶ στὰ περὶχωρα, ὡς πέρα στὸ Καράνταγι, κυριαρχοῦσε τότε ἡ τσέτα τοῦ Κιρμάνη. Ὁ Μουντούρης (ἐπαρχος) ἦταν μιὰ σκιά ἀπὸ τὴν τουρκικὴ διοίκηση. Κλεισμένος μέσα στὸ Κονάκι (Διοικητήριο) μὲ τοὺς Τούρκους κρατικούς ὑπαλλήλους καὶ τοὺς λίγους ζανταρμάδες του (χωροφύλακες), ἔβλεπε τὴν τσέτα τοῦ Κιρμάνη νὰ τρώῃ καὶ νὰ πίνῃ καὶ νὰ διασκεδάξῃ στὰ καφενεῖα τῆς Περάμου, χωρὶς νὰ τολμᾷ νὰ τοὺς ἀντικρύσῃ.

Ὅταν πρωτοφάνηκε ὁ Σκαμινιώτης Σταῦρος Κιρμάνης μὲ τὴν τσέτα του, ὄλοι τὸν δέχτηκαν σὰν ἐλευθερωτὴ. Περιφρονοῦσε τὶς Τουρκικὲς Ἄρχες καὶ λήστευε τοὺς Τούρκους ἀπὸ ἐκδίκηση γιὰ ὅσα εἶχαν κάμει στοὺς Χριστιανούς. Ἀλλὰ δὲν ἄργησε νὰ βάλῃ χέρι καὶ σ' αὐτούς. Στὸ τέλος ἀποσπάσματα τακτικοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τὸν ἐστρίμωξαν στὸν Μαρμαρᾶ καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἐκεῖ Τούρκων κατοίκων τὸν ἐξόντωσαν.

Στὸ τέλος τοῦ 1918 τὰ ἑλληνικὰ πολεμικὰ μπῆκαν στὴν Προποντίδα καὶ ἄραξαν μπροστὰ σ' ἀνάκτορα τοῦ Ντολμᾶ Μπαχτσέ, στὸ Βόσπορο.

Ὁ πόλεμος εἶχε τελειώσει. Ἡ Τουρκία παραδόθηκε ἄνευ ὄρων. Ὁ «Ἀθέρωφ» εἶχε γίνῃ τὸ προσκύνημα ὄλων τῶν Ἑλλήνων τῆς Πόλης. Οἱ Τούρκοι βαρκάρηδες ἔκαμαν χρυσὲς δουλιεὶς μεταφέροντας τοὺς προσκυνητὰς πάνω στὸ βαπόρι. Στὶς πρῶτες μέρες τοῦ Ἰανουαρίου 1919 μπῆκε στὴν Πόλη ὁ συμμαχικὸς στρατός. Ἐπὶ κεφαλῆς ἔφιππος ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων στὴ Μακεδονία Γάλλος στρατηγὸς Φρανσαί ντ' Ἐσπεραι καὶ δίπλα του τὸ ἴδιο ἔφιππος ὁ στρατηγὸς Κατεχάκης, συνταγματάρχης τότε. Ἡ Πόλη ἔπλεε στὴ γαλανόλευκη. Καὶ ὅταν ἡ μουσικὴ τοῦ στρατοῦ μας μὲ τὸν Καλομοίρη παρήλαυε στὴν Μεγάλῃ Ὀδῷ τοῦ Πέραν, παιανίζοντας τὸ «Μαύρ' εἶν' ἡ νύχτα στὰ βουνά», λυγοῦσαν τὰ γόνατα τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴ συγκίνηση. «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου...».

Οἱ Περαμιώτες, πού εἶχαν τραβηχτῆ στὴν Πόλη στὰ δύσκολα χρόνια.

Ο εθελοντικός λόχος της Περάμου. Είχε συγκροτηθῆ ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, τὸν Ἰούνιο 1920. Εἰς τὸ κέντρον διακρίνεται ὁ φλογερὸς πατριώτης ἱερεὺς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Παπαῦ-Γιάννης Κέντζος, πλαιοισωμένος ἀπὸ στελέχη τοῦ ἔθνικου τοῦ στρατοῦ καὶ τοὺς ἀνδρας τοῦ ἐθελοντικοῦ λόχου.

(Φωτογράφημα 21.5.1922)

Ξαναγύριζαν τώρα στην Πέραμο, αλλά η Πέραμος δεν ήταν πιά η ίδια, όπως την είχαν αφήσει. Ήταν ένα μαύρο αποκαϊδι. Πολλές καλύβες και άραια σπίτια προχειροφτιαγμένα πάνω στα ερείπια των καμένων σπιτιών. Χωρίς εκκλησίες, χωρίς σχολείο. Το Παπαδοπούλειο ήταν ακόμα στρατιωτικό νοσοκομείο. Έρημιά, φτώχεια και θλίψη εκεί όπου άλλοτε άνθιζε η ζωή και ακτινοβολούσε η χαρά.

Με τ' άμπέλια κατεστραμμένα, τὰ λιόδεντρα και τις μουριές κομμένα τὰ πιά πολλά από τή ρίζα, χωρίς καμιά παραγωγή, χωρίς σπίτια, πώς νὰ ζήσουν και πώς νὰ σταθούν μέσα σ' αυτό τὸ δόλοτελα ἀφανισμένο χωριό;

Παρ' όλα αυτά, οἱ Περαμιώτες δοξάζουν τὸν Θεὸ πὸς ξαναβρήκαν τὸν τόπο τους. Ὁ τόπος τους δὲν εἶχε χαθῆ και οἱ Τούρκοι ἦταν πιά ἀνίκανοι νὰ τοὺς κάνουν κακό. Ἡ Πέραμος θὰ ξαναγεννιόταν. Θὰ τὴν ἔκαναν καλύτερη ἀπ' ὅ,τι ἦταν πρὶν. Μ' αὐτὴ τὴν ἐλπίδα ρίχτηκαν στὴ δουλειά. Ἄρχισαν νὰ καλλιεργοῦν σ' ὄλους τοὺς ποτιστικούς μεράδες τοῦ χωριοῦ τὰ κηπουρικά και ἰδιαίτερα τὴ τομάτα. Ἡ Πόλη ἦταν κοντά. Τὰ βαπόρια πηγαινοέρχονταν κάθε μέρα και ἕνα καινούργιο εἰσόδημα ἄρχισε νὰ ἔρχεται στὴν Πέραμο. Παράλληλα ρίχτηκαν και σ' ἄλλες δουλειές. Ἐνας καινούργιος ἀέρας φύσαγε. Ἀέρας ἐλπίδας, ἀέρας ἐλευθερίας. Ἐχει ὁ Θεός!

Ὅσπου ἦρθε ἡ εὐλογημένη ὥρα. Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, προχωρῶντας ἀπὸ τὴ Σμύρνη, ἔφτασε και στὴν Πέραμο και στὶς 20 Ἰουνίου τοῦ 1920 ἡ ἑλληνικὴ σημαία ὑψώθηκε πάνω στο Διοικητήριο τῆς Περάμου.

Ὅλα τότε ξεχάστηκαν μονομιᾶς. Καὶ ἡ φωτιά, και ἡ ἔξορία, και οἱ θάνατοι, και οἱ καταστροφές.

— Ζήτω ἡ ἐλευθερία! Ζήτω ἡ Ἑλλάδα! Ζήτω ἡ ἐλεύθερη ἑλληνικὴ πιά Πέραμος! . . .

Δάκρυα χαρᾶς και παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ. Τὰ ὄνειρα τόσων αἰώνων, ζωντανὴ τώρα πραγματικότητα!

Θεέ μου! Εἶναι ἀλήθεια ὅσα βλέπουν τὰ μάτια μας;

Ἄπὸ τοὺς ἄνδρες τοῦ χωριοῦ σχηματίστηκε ἀμέσως ὁ ἐθελοντικὸς λόχος τῆς Περάμου, πλαισιωμένος με στελέχη τοῦ στρατοῦ μας και ἀνέλαβε τὴν τάξη και τὴν ἀσφάλεια στὴν ὑπαιθρο και στὰ γύρω χωριά. Ὅσοι πάλι εἶχαν ἡλικία στρατεύσιμη, κατατάχτηκαν με ἐνθουσιασμό στὸν ἑλληνικὸ στρατό.

Οἱ Περαμιώτες τῆς Πόλης με τὸ ἐξαίρετο σωματεῖο τους, τὸν «Ἀνορθωτικὸ Σύνδεσμο τῶν Περαμιῶν», ξεσηκώθηκαν σ' ἕνα γενικὸ συναγεμῖο νὰ βοηθήσουν γενναῖα στὴν ἀνόρθωση τῆς κατεστραμμένης Περάμου. (Τὴν πολὺπλευρὴ και θαυμαστὴ δράση τοῦ σωματείου αὐτοῦ για τὴν ἀνόρθωση τῆς Περάμου τὴν ἀναφέρουμε στο κεφάλαιο «Ὁ Ἀνορθωτικὸς Σύνδεσμος τῶν Περαμιῶν τῆς Πόλης».)

Με γοργὸ ρυθμὸ προχωροῦσε ἡ ἀνασύνταξη και ἡ πρόδος στὴν Πέραμο. Τίποτε δὲν προμηνοῦσε τὴ μεγάλη, τὴν ἀνείπωτη συμφορὰ, πὸς ἐμελλε νὰ ξεσπάση μέσα σὲ λίγο καιρό. Ποιὸς μπορούσε νὰ φαντασθῆ πὸς

ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς, ποῦ εἶχε συντρίψει τοὺς Γερμανοβουλγάρους στὴ Μακεδονία καὶ ὕστερα, ὅταν ἀποδιβάστηκε στὴ Σμύρνη, ἀπὸ νίκη σὲ νίκη, ἔφτασε νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλον τὸν ἑλληνικὸ χῶρο, ἀπὸ τὴ Σμύρνη ὡς τὴν Προῦσα καὶ μέσα ὡς τὸ Ἑσκή Σεχέρ, πὼς αὐτὸς ὁ ἔνδοξος καὶ ἀνίκητος στρατὸς θὰ διαλυόταν μέσα σὲ λίγες μέρες καὶ θὰ ὑποχωροῦσε, ἀφήνοντας πίσω τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς, στὰ χέρια τῶν ἐξαγριωμένων Τούρκων;

Ἔτσι, ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν νικήθηκε. Προδόθηκε. Αὐτὸ τὸ ὁμολογοῦν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Τούρκοι.

Σὰν βόμβα, σὰν κεραυνὸς ἔπεσε ἡ εἶδηση πὼς ἡ Σμύρνη, ἡ ἑλληνικώτατη Σμύρνη, ἡ νύμφη τῆς Ἀνατολῆς, εἶχε κιάλας παραδοθῆ στὶς φλόγες καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς σὰν τρελλοὶ ἔτρεχαν στὴν παραλία νὰ σωθοῦν! Κι' ἐκεῖ, πάνω στὴν προκουμαία, σφάζονταν σὰν ἀρνιά, μπροστὰ στὰ μάτια τῶν Μεγάλων ἄλλοτε Συμμάχων μας.

Ἄλλὰ οἱ φλόγες καὶ ἡ σφαγὴ τῆς Σμύρνης δὲν ἄργησαν νὰ ἀπλωθοῦν ὡς τὴν Προῦσα καὶ τὴν Κῶζικο. Καὶ μιὰ μέρα φτάνει στὴν Πόλη ἓνα Περραιμώτικο καϊκι, ποῦ ταξίδευε ὅλη τὴ νύχτα μὲ πανιά καὶ μὲ κουπιά, καὶ ἓνα γράμμα τσαλακωμένο καὶ ποτισμένο ἀπὸ τὸν ἰδρῶτα, ὅπως τὸ εἶχε κρυμμένο στὸν κόρφο του ὁ θλιβερὸς μαντατοφόρος, ἦρθε στὰ χέρια τοῦ Γιάννη Δεσύλλα, Περραιμώτου ἐμπόρου στὸ Γαλατᾶ, ταμῖα τοῦ Συνδέσμου τῶν Περραιμίων.

Τὸ παραθέτομε ὀλόκληρο :

Ἐν Περράμῳ τῇ 23ῃ Αὐγούστου 1922

Πρὸς τὸ ἀξιότιμον Διοικητικὸν Συμβούλιον
τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου
τῶν Περραιμίων.

Ἄγαπητοὶ Συμπατριῶται,

Ὁ κίνδυνος τῆς ἀπωλείας ἡμῶν ἐπέστη. Τὸ Βαλούκεσερ καίεται. Ἡ περιοχὴ περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν. Ἡ Πάνορμος κενοῦται. Αἱ Ἀρχαὶ ἀνεχώρησαν. Οὐδεμία πλέον ἐλπίς ὑπάρχει. Ἡ σωτηρία μας ἔγκειται ἐν τῇ φυγῇ μόνῃ. Πὼς ὅμως θὰ φύγωμεν; Ἐχομεν ἀνάγκην ἀτμοπλοίου ἀμέσως. Ἡ τελευταία μας ἐλπίς εἴσθε ὑμεῖς. Ἄμα τῇ λήψει τῆς παρουσίας, σπεύσατε, ναυλώσατε κατάλληλον ἀτμόπλοιον καὶ στείλατε νὰ μᾶς παραλάβῃ νὰ σωθῶμεν τῆς σφαγῆς. Στέλλομεν ἐπὶ τούτῳ καϊκι. Σπεύσατε — πᾶσα ἀναβολὴ ἢ ἀδιαφορία θὰ φέρῃ τὴν καταστροφὴν.

Σπεύσατε, ἄλλως τετέλεσται!... Ἐχομεν τριακοσίας λίρας εἰς χεῖρας μας.

Φώτιος Μανίτσας
Στρ. Χρυσοθέργης
Παναγ. Καπλανίδης
Στέφανος Χ' Συμεῶν
Δημοσθ. Σπεράντζας
Νικόλαος Ράπτης

Δημ. Μαλκώτης
Θ. Ράπτης
Εὐστρ. Τζηρίνης
Δημήτρ. Μαραγκὸς
Α. Μαυρομμάτης
Ἰωάν. Κούρτζας

Ἰωάννης Ράπτης (Γραμματεὺς τῆς Δημογεροντίας).

Είδοποιήθηκε άμέσως τὸ Δ. Συμβούλιο. Ἡ πρώτη σκέψη ἦταν ν' ἀποταθοῦν στὴν Ἑλληνικὴ Ναυτικὴ Βάση, ποῦ εἶχε τὰ γραφεῖα τῆς ἐκεῖ κοντὰ πάνω στὴν προκυμαῖα τοῦ Γαλατᾶ.

Ξεκίνησαν άμέσως ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Γιάγκος Παπαδόπουλος μαζί με τὸν Γενικὸν Γραμματέα Γιάννη Σγουριδῆ καὶ ἔδειξαν τὸ γράμμα στὸν ἀξιωματικὸ τῆς ὑπηρεσίας. "Ὅταν τὸ διάβασε τοὺς εἶπε νὰ φροντίσουν οἱ ἴδιοι νὰ βροῦν βαπόρι καὶ ὅταν τὸ ναυλώσουν νὰ εἰδοποιήσουν τὴ Βάση.

Δὲν ἔμενε καιρὸς γιὰ συζήτηση. Ἔπρεπε νὰ βρεθῆ καὶ νὰ σταλῆ άμέσως βαπόρι μεγάλο, γιὰ νὰ σηκώσῃ τὸ χωριό. Μιὰ κουβέντα ὅμως εἶναι νὰ σηκωθῆ ἓνα χωριό. Τί νὰ πρωτοπάρῃ; Τίς ψυχές ποῦ ἦταν γύρω στὶς δύο χιλιάδες (τόσοι εἶχαν ἀπομείνει ἀπὸ τίς τέσσαρες χιλιάδες ποῦ εἶχε πρὶν ἀπὸ τὴ μεγάλη φωτιά τοῦ 1915 καὶ τὸν πρῶτο σηκωμὸ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Μπαλούκσερ) ἢ τὰ ροῦχα, ἢ τίς σοδιές καὶ τὰ ζωντανά;

"Ἄς ἀφήσουμε ὅμως καλύτερα νὰ συνεχίσῃ ὁ Γαβριήλ Ψύχας, ἔτσι καθὼς μοῦ τὰ ἔλεγε καὶ τὰ ἔγραψα ἓνα πρωῒνὸ στὴ Νέα Πέραμο Μεγαρίδος, σὲ μιὰ ὥρα ἱερῆς νοσταλγίας:

«Ἀρχίσαμε λοιπὸν νὰ τρέχουμε σάν τρελλοὶ νὰ εὔρουμε τὸ πλοῖο διὰ νὰ πᾶμε νὰ τοὺς σώσουμε. Ἡ Φανερωμένη μᾶς βοήθησε καὶ βρήκαμε ἓνα φορητὸ χιλίων πεντακοσίων τόννων τῆς εταιρίας Γαιργιάζου καὶ Καλλία, ὀνομαζόμενο «Κάθελπαρκ». Ἄμέσως εἰδοποιήσαμε τὴ βάση. Τὸ πλοῖο ἄρχισε νὰ παίρνῃ κάρθουνα στὶς 26 Αὐγούστου καὶ τὴν ἐπομένη ὁ ὑποφανόμενος, μαζί με τὸν Θεόδωρο Μπουρμπούλια καὶ τὸν Δημήτριο Κυριακίδη (ἀρχιτέκτονες καὶ οἱ δύο), μπαρκάρουμε στὶς τρεῖς ἢ ὥρα γιὰ τὴν Πέραμο. Πρῶτος πλοίαρχος ἦταν ὁ "Αγγλος Τζόνσον —τὸ πλοῖο εἶχε ἀγγλικὴ σημαία—, ὁ δεῦτερος καὶ ὁ τρίτος ἦσαν Ἑλληνες. Μόλις ἀλαργώσαμε τέσσερα-πέντε μίλια ἀπὸ τὸ Σαράι Μπουρνοῦ, ὁ πλοίαρχος μᾶς κάλεσε στὴ γέφυρα καὶ μπροστὰ μας ἄνοιξε ἓνα σφραγισμένο φάκελλο. «Ἐχὼ ἐντολή, μᾶς λέγει, ἀπὸ τὴ Ναυτικὴ Βάση τῆς Πόλης νὰ ἀκολουθήσω τίς ὁδηγίες σας. Θὰ πᾶμε ὅπου μᾶς πῆτε». Συνεχίζουμε τότε τὸ δρόμο μας γιὰ τὴν Πέραμο, ἀλλὰ μόλις κάναμε δέκα μίλια, τὸ πλοῖο σταμάτησε: ἀνεβαίνουμε στὴ γέφυρα καὶ βλέπουμε ἓνα θωρηκτὸ ἀρκετὰ μακρῶς. "Ὅπως μᾶς ἐξήγησαν, τὸ πολεμικὸ μᾶς διέταξε με σήματα νὰ σταματήσουμε καὶ νὰ δώσουμε τὸ ὄνομα τοῦ πλοίου καὶ νὰ τοῦ ποῦμε ποῦ πηγαίνουμε. Ἄφου ἀπάντησε σὲ ὅλα τὰ ἐρωτήματα, τὸ πλοῖο μας ἄρχισε πάλιν νὰ προχωρῆ. Κατὰ τίς δέκα τὴ νύχτα βλέπουμε τὸ πλοῖο νὰ κἀν στροφή πίσω πρὸς τὴν Πόλη. Φαντασθῆτε τὴν ἀγωνία μας. Τρέχουμε στὴ γέφυρα καὶ ρωτοῦμε ἀνήσυχοι τί συμβαίνει. Ὁ πλοίαρχος μᾶς ἐξηγεῖ ὅτι πλησιάζουμε στὸν κόλπο τῆς Πανόρμου καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μποῦμε νύχτα, γιὰτὶ ὑπάρχει κίνδυνος νὰ μᾶς βάλουν. Ἔτσι κάναμε βόλτες πίσω-μπρός, ὥσπου ἔφεξε καλὰ καὶ μπήκαμε στὸ λιμάνι τῆς Περάμου.

Ἄλλὰ τί ἦταν ἐκεῖνο ποῦ ἀντικρύσαμε! "Ὅλος ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωριοῦ, με τὰ ροῦχα ντεγκιασμένα, νὰ στέκεται ὄρθιος στὸ παραθαλάσ-

Γαβριήλ Γ. Ψύχας, με την σύζυγό του Μάλαμω, τὸ γένος Φ. Γέχου.

σιο, ὅπου ξεροστάλιαζε ἐπὶ πέντε μερόνυχτα, καρτερῶντας τὸ καράβι τῆς σωτηρίας. Ὅταν μᾶς εἶδαν γονάτισαν ὄλοι καὶ προσεύχονταν μὲ σπαρακτικούς λυγμούς. Ὅλα τὰ καΐκια, τὰ ψαράδικα καὶ οἱ βάρκες ἀνοίχτηκαν μὲ μίαν καὶ περικύκλωσαν τὸ βαπόρι.

Μόλις βγήκαμε ἔξω ἡ πρώτη μας ἐρώτηση ἦταν ποῦ βρίσκεται τὸ εἰκόνημα τῆς Φανερωμένης. Ἦταν ἡ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ ἀπὸ τὴ Διοίκηση τοῦ Συνδέσμου νὰ σώσουμε τὸ εἰκόνημα. Μᾶς πληροφόρησαν ὅτι ἀπὸ τὴν προηγούμενη μέρα ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς πῆρε τὸ εἰκόνημα καὶ ἀπὸ τὴ Λαγκάδα ἔφυγε γιὰ τὴν Πόλη.⁽¹⁾

Ἀρχίσαμε τότε νὰ φορτώνουμε. Πρῶτα βάλαμε στὸ βάθος τοῦ ἀμ-

1) Ὅπως βεβαιώνουν οἱ Ἀρτακηνοί, τὸ εἰκόνημα εἶχε μεταφερθῆ στὴν Ἀρτάκη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Πόλη, ὅπου παραδόθηκε στὸ Πατριαρχεῖο.

παριοῦ τὰ χονδρὰ ἐμπορεύματα, στάρι ἀπὸ τῆ φάμπρικα τοῦ Ταλιαντζῆ καὶ τὰ ἐξαρτήματα τῆς μηχανῆς τοῦ μύλου. Τὰ βαρεῖα κομμάτια καθὼς καὶ ἡ μηχανὴ μείναν ὄλα ἐκεῖ. Ὑστερα στοιβάξαμε τὰ βαρέλια τὶς σάλτσες — ἦταν ἡ ἐποχὴ τῆς σοδιᾶς— σακκιά μὲ γεννήματα καὶ ὄτι ἄλλο ἦταν συσκευασμένο. Αὐτὰ ἔγιναν τὶς τρεῖς πρώτες μέρες. Κατόπιν, ἀφοῦ φορτώσαμε τὸν ρουχισμό, ἦρθε ἡ σειρὰ νὰμποῦν καὶ οἱ κάτοικοι. Μᾶς εἰδὸποιοῦν ὅτι ὑπάρχουν ἔξη λεχοῦσες. Σταματῶμε τὴν ἐπιθίβαση καὶ τακτοποιοῦμε πρώτα τὶς λεχοῦσες ὅσο μπορούσαμε καλύτερα. Γιὰ νὰ βάλουμε μιὰ τάξη στὴν ἐπιθίβαση, κανονίσαμε σειρὰ καὶ βάλουμε τὸν Βασίλη Βούλγαρη ἐπὶ κεφαλῆς. Σὲ τέτοιες ὥρες πῶς νὰ συγκρατηθῆ ὄλος αὐτὸς ὁ ξεῆλος κόσμος; Γιὰ μιὰ στιγμή πού κάποιος καίκε θέλησε νὰ σπάσῃ τὴν σειρὰ, ὁ Βασίλης ἀναγκάστηκε νὰ ρίξῃ δυὸ τουφεκιὲς στὸν ἀέρα, γιὰ νὰ σταματήσῃ τὸ κακὸ. Ἀλλοιῶς θὰ εἶχαμε συνωστισμό καὶ πνιγμούς.

Ὅταν οἱ μισοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους εἶχαν ἐπιθίβασθῆ, ἐμεῖς, δηλαδὴ ἡ Ἐπιτροπὴ μαζί μὲ τοὺς δυὸ Ἑλληνας πλοιάρχους, βγήκαμε ἔξω. Πήραμε βόλτα τὶς ἐκκλησίες καὶ μαζεύσαμε τὰ εἰκονίσματα. Στὸν Ἀη-Νικόλα τοῦ Σχολείου ἦταν τρία καραβάκια ἀφιερῶματα κρεμασμένα, ὅπως θὰ θυμοῦνται οἱ παλιοί. Τὰ δώσαμε μὲ ὄλη μας τὴν καρδιά στὸν καλὸ πλοίαρχο, τὸν καπετὰν Λουκᾶ ἀπὸ τὸ Μυριόφυτο, πού μᾶς τὰ ζήτησε.

Ἡ φόρτωση ἄρχισε ἀπὸ τὸ πρωτὶ τῆς 28ης καὶ τελείωσε τὸ ἀπόγευμα τῆς ἄλλης μέρας, 29ης Αὐγούστου, ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου — τὰ Χελωνάκια— καὶ τὴν ἴδια μέρα τὸ βαπόρι ξεκίνησε. Τὰ ζωντανὰ τοῦ χωριοῦ δὲν μπορέσαμε νὰ τὰ πάρουμε. Τ' ἀφήκαμε ὄλα στὸ χωριό. Ἐκεῖ ἔμειναν ὁ Σταῦρος Ψόφιος, ὁ Πλουμῆς καὶ τρία παλληκάρια ξένοι, ὄλοι μὲ τὰ ὄπλα τους νὰ τὰ φυλᾶνε, μὲ σκοπὸ νὰ ξαναγυρίσουμε καὶ νὰ τὰ πάρουμε σὲ δεῦτερο ταξίδι, ἂν μᾶς δίνονταν ὁ καιρὸς.

Βγήκαμε ἀπὸ τὸν κάθο τῆς Καψάλας καὶ τραθήξαμε κατὰ τὸ Μαρμαρᾶ. Οἱ χωριανοὶ ὄλοι ἤθελαν νὰ τοὺς βγάλουμε στὴ Σηλυβριά, γιὰ νᾶναι πιὸ κοντὰ στὴν Πόλη. Ἐμεῖς ὅμως εἶχαμε πάρει διαταγὴ ἀπὸ τὸν Ταβουλάρη, στρατιωτικὸ διοικητὴ τῆς Πανόρμου, νὰ πᾶμε ὅσο μπορούμε μακρύτερα. Ἡ ἐντολὴ ἦταν μυστικὴ καὶ ἀναγκαστήκαμε νὰ γελάσουμε τοὺς συμπατριῶτες μας. Τὸ πρωτὶ ξημερωθήκαμε στὸ Μυριόφυτο. Δὲν μπορούσαμε πιά ν' ἀλλάξουμε πορεία. Ἐπρεπε ν' ἀποθίβαστοῦμε ἐκεῖ πού εἴμαστε. Βγαίνουμε ἔξω ἢ Ἐπιτροπὴ καὶ πᾶμε στὸ διοικητὴ νὰ πάρουμε τὴν ἄδεια γιὰ τὴν ἀποθίβαση. Ὁ διοικητὴς μὲ κανένα τρόπο δὲν δεχόταν νὰ μᾶς τὴ δώσῃ. Προφασιζόταν ὅτι δὲν εἶχε μέρος νὰ μᾶς στεγάσῃ.

Γιὰ καλὴ μας τύχη τὴν ὥρα πού βγαίναμε ἀπὸ τὸ Διοικητήριο ἀντικρύσαμε τὸν Ὀμηρο Πρωτοψάλτη, μεγαλέμπορο κρασιῶν καὶ σημαίνοντα παράγοντα τοῦ Μυριοφύτου. Ὅταν ἔκουσε πῶς τὸ βαπόρι εἶχε μέσα πρόσφυγες τῆς Περάμου καὶ πῶς ὁ διοικητὴς δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἀποθίβαση γιὰτὶ δὲν εἶχε χῶρο νὰ μᾶς στεγάσῃ, μᾶς δήλωσε ἀμέσως, μὲ αὐθόρμητη συγκίνηση, πῶς οἱ ἀποθῆκες του ἦταν ἀρκετὲς νὰ χωρέσουν ὄλο αὐτὸν τὸν κόσμο. Ἔτσι ἄρχισε ὁμαλὰ ἡ ἀποθίβαση καὶ βολευτήκαμε ὅπως-ὅπως στὶς δυὸ μεγάλες κρассаποθῆκες τοῦ Πρωτοψάλτη. Ἦταν ἄλλωστὲ καλοκαίρι καὶ πολλοὶ προτίμησαν νὰ μείνουν ἔξω στὴν ἀκρογιαλιά.

Τὴν ἴδια μέρα πέθανε καὶ ἡ Παναγιώτα, ἡ ἡλικιωμένη σύζυγος τοῦ

Γιακίμαγα. Δεν μπόρεσε ν' άντέξει στις κακουχίες του ταξιδιού.

Ή άποβίβαση και τὸ ξεφόρτωμα βάσταξε τρεῖς ὀλόκληρες μέρες. Θ' άργοῦσε ἀκόμα πὸ πολὺ ἂν δὲν εἶχαμε μαζί μας τὰ καΐκια τοῦ Ταλιαντζή, πού τὰ φέραμε δεμένα πίσω ἀπὸ τὸ βαπόρι.

Γυρίζουμε τώρα νὰ πάρουμε τὰ ζῶα πού εἶχαμε ἀφήσει στὸ χωριό. Στὸ δρόμο μας συναντοῦμε ἕνα ὑπερωκεάνιο δικό μας, πιθανῶς τὸν «Βασιλέα Ἀλέξανδρο», πού τραβοῦσε πρὸς τὰ Στενά τοῦ Τσανακαλέ. Ὅταν μπήκαμε στὰ νερά τὰ δικά μας, εἶδαμε ἀντίκρου στὴν Πάνορμο ἕνα πολεμικὸ δικό μας, πού ὑποστήριζε τὴν ἐπιβίβαση τοῦ στρατοῦ.

Φτάνουμε στὸ χωριὸ τὸ ἀπόγευμα. Τὰ ζῶα ὅλα ἦταν ἀραδιασμένα στὴν παραλία μαζί μὲ τοὺς ἀνθρώπους πού εἶχαμε ἀφήσει ἐκεῖ ὠπλισμένους νὰ τὰ φροντίζουν. Ἀρχίσαμε ἀμέσως τὸ φόρτωμα. Δεμένα πίσω ἀπὸ τὰ καΐκια ἐρχόνταν πλέοντας στ' ἀνοιχτὰ στὸ βαπόρι καὶ μὲ τὸ βίντσι ἕνα-ἕνα τὰ σήκωναν καὶ τὰ τοποθετοῦσαν στὸ κατάστρωμα. Τὴ νύχτα ἦταν ἀδύνατο νὰ συνεχίσουμε γιατί βγήκε βοριαδάκι. Τὰ χαράματα ξαναρχίσαμε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Μέσα στὰ ζῶα ἦταν καὶ δέκα ἄλογα τοῦ στρατοῦ. Τὰ πήραμε μαζί μὲ τοὺς στρατιῶτες. Τὸ κατάστρωμα εἶχε πιά γεμίσει ὀλότελα. Δεν ἔπαιρνε ἄλλο. Ἀναγκαστήκαμε νὰ παρατήσουμε ἔξω στὸ χωριὸ καμμιά δεκαριά μεγάλα ζῶα, ἀγελάδες καὶ βόδια καὶ ἄρκετὰ ὑποζύγια.

Κάνω τὸ σταυρὸ μου καὶ ἀφοῦ γυρίζω καὶ ἀποχαιρετῶ τὸ ἀγαπημένο μου χωριό, μπαίνω μόνος στὴ βάρκα πού εἶχα κρατήσει τελευταία γιὰ μένα.

Εἶμαι τὸ τελευταῖο ποδάρι πού πάτησε τὸ χῶμα τῆς Περάμου... Γλυκὸ μου χωριό, δὲ θὰ σὲ ξαναδῶ!...

Δὲν βλέπω πιά μπροστά μου. Μηχανικὰ ἀνεβαίνω στὸ βαπόρι μὲ μάτια βουρκαωμένα, ἀφοῦ ἀποχαιρέτισα τὸν προσφιλέστερό μου νεκρό...

Ἄλλά, Θεέ μου, δῶσε μου δύναμη νὰ συνεχίσω τὴν ἱστορία μου γι' αὐτὸ πού εἶδα τελευταία...

Ὅταν δέθηκαν πιά τὰ καΐκια καὶ ἡ βάρκα καὶ τὸ βαπόρι ἄρχισε νὰ ξεκινᾷ, τότε ὅλα τὰ ζῶα πού εἶχαν μείνει στὴν ἀκρογιαλιά, νοιώθοντας ὅτι ἐγκαταλείπονται ὀριστικά, ἀρχινᾶνε ἕνα ἄγριο βέλασμα καὶ ρίχνονται στὴ θάλασσα, πλέοντας πρὸς τὸ βαπόρι. Μὲ τὶς ἀναρθρες φωνές τους μᾶς ἐκλιπαροῦσαν νὰ τὰ πάρουμε. Τὸ ἄγριο μουγκρητὸ μᾶς ἀνατρίχιαζε ὄλους. Ἡ καρδιά μας δὲν άντέχει ἄλλο! Πάει νὰ σπάσει!

Μὲ ἀναφυλλητὰ ἀποχαιρετοῦμε γιὰ τελευταία φορὰ τὸ ἀγαπημένο μας χωριὸ καὶ τὸ βαπόρι μακραίνει καὶ πάει. Ὅταν πιά στρίψαμε ἀπὸ τὴν Καψάλα χάθηκε ὀλότελα ἀπὸ τὰ μάτια μας καὶ τὸ χωριό, καὶ τὰ βουνά, καὶ ἡ θάλασσά του...»

Ἐδῶ σταματᾶμε τὴν ἀφήγηση τοῦ Γαβριὴλ Ψύχα.

Ἐτσι, ἀνήμερα τὴ μεγάλη γιορτὴ τῆς Παναγίας στίς 23 Αὐγούστου, ὅπου ἄλλοτε χαλοῦσε ὁ κόσμος στὸ μεγάλο καὶ ξακουστὸ πανηγύρι ἀπὸ τοὺς χοροὺς, τὰ τραγούδια καὶ τὰ σφυρίγματα τῶν βαποριῶν πού μετέφεραν τοὺς προσκυνητές, αὐτὴ τὴ σημαδιακὴ μέρα διάλεξε ἡ μοῖρα γιὰ νὰ φωνάξη, σὺν τὸ Χριστὸ πάνω στὸ σταυρὸ, τὴν τελευταία τῆς λέξη ἡ Πέραμος : «Τετέλεσται!...»

Στό Μυριόφυτο ἔμεινε τὸ βαπόρι ἄλλες τρεῖς μέρες ξεφορτώνοντας τὰ ζωντανὰ καὶ τ' ἄλλα βαρεῖα ἔμπορεύματα, ξυλεία, βαρέλια μὲ τοματοπελτέ καὶ σακκιὰ μὲ γεννήματα, ἀλλὰ τὰ μέσα γιὰ μιὰ γρήγορη ἐκφόρτωση ἔλειπαν. Καὶ τὸ βαπόρι, παρ' ὄλη τὴν πίεση τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τὶς διαμαρτυρίες τῶν Περραιμωτῶν, δὲν μπορούσε νὰ μείνῃ περισσότερο. Εἶχαν κιόλας περάσει δέκα μέρες ἀπὸ τότε πού ξεκίνησε γιὰ ἓνα μονάχα ταξίδι ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ αὐτὸ ἔκαμε δυὸ ταξίδια καὶ περιμένε τόσες μέρες γιὰ τὴ φόρτωση καὶ τὴν ἐκφόρτωση. Δὲν ἔπαιρνε ἄλλο. Ἔτσι ἀναγκάστηκε νὰ διακοπῆ καὶ νὰ φύγῃ γιὰ τὴν Πόλη, παίρνοντας μαζί του ἀρκετὰ βαρέλια τοματοπελτέ καὶ σακκιὰ μὲ γεννήματα.

Ὅταν ὅμως τὸ βαπόρι ἔφτασε στὴν Πόλη ἓνα μεγάλο πρόβλημα παρουσιάστηκε: Πῶς θὰ ξεφόρτωνε τὰ πράγματα τῶν Περραιμωτῶν χωρὶς τελωνειακὰ χαρτιά; Οἱ Τουρκικὲς Ἀρχές θὰ τὰ ἔκαμαν ἀμέσως κατάσχεση. Μὲ τὶς ἐνέργειες τότε τοῦ Ἀλέξανδρου Ἀγόρογλου, κατωρθώθηκε νὰ ξεφορτωθοῦν κι' αὐτὰ καὶ νὰ μποῦν σὲ ἰδιωτικὲς ἀποθήκες. Ἀπὸ ἐκεῖ, μὲ τὶς ἐνέργειες πάλι τοῦ ἰδίου καὶ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Συνδέσμου Περραιμίων, τὰ ἔμπορεύματα αὐτὰ πουλήθηκαν κρυφὰ καὶ τὸ ἀντίτιμο στάλθηκε ἀργότερα στοὺς δικαιοῦχους.

Μὲ τὸ ἴδιο βαπόρι γύρισαν στὴν Πόλη ὁ Δημητρὸς Κυριακίδης καὶ ὁ Γαβριὴλ Ψύχας. Ὁ Θεόδωρος Μπουρμπούλιας ἔμεινε στὸ Μυριόφυτο, γιὰ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὶς πρῶτες ἀνάγκες διατροφῆς καὶ στεγασεως. Μὲ τὴν ξυλεία πού ξεφόρτωσαν ἔστησε πρόχειρα παραπήγματα γιὰ νὰ στεγασθοῦν οἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἀνήμποροι. Ὅταν, ὕστερα ἀπὸ 20 μέρες, γύρισε στὴν Πόλη καὶ πληροφορήθηκε πῶς τὸν ζητᾶει ἡ ἀστυνομία νὰ τὸν συλλάβῃ, ἔφυγε τὴν ἴδια μέρα, ἀφήνοντας πίσω οἰκογένεια, σπίτι, δουλειὲς ἀνοιγμένες καὶ ὄλη του τὴν περιουσία καὶ κατέφυγε πρόσφυγας στὴ Θεσσαλονίκη.

Ὁ Γαβριὴλ Ψύχας ἦταν στὴν Πόλη χρόνια οἰκονόμος στὸ κονάκι τοῦ Μενεμετζόγλου, μεγάλου τιτλούχου τοῦ παλατιοῦ καὶ Προέδρου τῆς Γερουσίας. Ἦταν καὶ ἐπίσημα διωρισμένος ὑπάλληλος στὰ γραφεῖα τῆς Γερουσίας. Ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πόλη μὲ τὴν Ἐπιτροπῆ, δὲν εἶχε εἰδοποιήσει κανένα καὶ ὅταν γύρισε ὕστερα ἀπὸ δέκα μέρες ἡ θέση του ἦταν πολὺ δύσκολη. Βρῆκε μιὰ δικαιολογία πῶς πῆγε νὰ πάρῃ τὴν ἄρρωστη μητέρα του ἀπὸ τὴν Πέραμο (χωρὶς βέβαια ν' ἀναφέρῃ τίποτε γιὰ τὴ συμμετοχὴ του στὸν σηκωμὸ τοῦ χωριοῦ) καὶ ὁ Μενεμετζόγλου, πού τὸν εἶχε χρόνια στὴν ὑπηρεσία του καὶ τὸν ἀγαποῦσε πολὺ, τὸν ἐκάλυψε.

Ὁ Δημητρὸς Κυριακίδης δὲν μπόρεσε κι' αὐτὸς νὰ μείνῃ στὴν Πόλη. Ἐφυγε σὲ λίγες μέρες.

Ἄλλὰ τὸ Μυριόφυτο ἦταν ἓνας προσωρινὸς σταθμὸς. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκίνησαν ἀπὸ στεριάς πρὸς τὰ νότια καὶ συγκεντρώθηκαν στὴν Καβάλα. Ἀρκετοὶ ὅμως ἀπὸ τὸ Μυριόφυτο γύρισαν κρυφὰ πίσω στὴν Πόλη, ἐλπίζοντας νὰ σωθοῦν μέσα στὴν πολυκοσμία τῆς μεγάλης πολιτείας καὶ γιὰ νὰ εἶναι

7^η Περιγραφή 23 Αυγούστου 1922.

Πρὸς τὸν Ἐκκλῆσιαστικὸν Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ ἐκ/αὐτῆς
Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Περαιμίας

Ἀγαπῶντες συμπατριῶται,

Ὁ κίνδυνος τῆς ἀσφαλείας ἡμῶν ἐπὶ τοῖς Ἰσχυροῦσι καὶ ἐκείνῳ.
ἢ ὑπεροχῇ ἀποσε σερραῖναι εἰς χεῖρας τοῦ ἔχθρου. ἢ ἴσχυρος καὶ
νότος. Ἀπὸ ἀρχαί ἀνεχώρησαν. Ἐδὲ μὲν ἰσχυροὶ σθένος ὑπέχει.
ἢ ἰσχυροὶ μὲν ἔχουσιν ἐν τῇ ἐπιγῆ, μόνῳ. Καὶ ὅμως δὲ ἔχουσιν
μὲν, ἔχουσιν ἀπόγιναι ἀμύσησιν ἀμύσησιν. ἢ ἰσχυροὶ μὲν
ἢ μόνῳ ἰσχυροὶ εἰσὶ ἡμῶν. Ἀπὸ τῆς ἰσχυροῦς ἀποστολῆς
ναυαγῶν καὶ ἀμύσησιν ἢ ἀμύσησιν νὰ μὴ παρα-
δῶν νὰ σπῶνται τῶν ἰσχυροῦς. Ἐδὲ μὲν ἐπὶ τοῖς καίτοι.
ἰσχυροὶ. ὅσοι ἀνατοχῇ, ἢ ἀδικοπορία διὰ τῶν τῶν καὶ ἀδικο-
πορία. ἰσχυροὶ. ἄλλως, ἰσχυροὶ! ἔχουσιν ἰσχυροὶ
ἰσχυροὶ χεῖρας μὲν.

Φίλιππος Μανιγιάνης
Σ. Χριστοδίδης

Δ. Μαρμυρίδης
Γ. Παπαδόπουλος

Π. Καλλιμάχης

Δρ. Γ. Τζιφίνης

Γεώργιος Χ. Σπυριδίου
Συνοδικὸς Λογιστὴς

Α. Μενουμένη
Σ. Μενουμένη
Α. Μενουμένη
Σ. Μενουμένη
Σ. Μενουμένη

Τὸ τελευταῖο γράμμα τῆς Δημογεροντίας Περαιμίας στὸν Ἀνορθωτικὸ
Σύνδεσμο τῶν Περαιμίων τῆς Πόλης. (Βλέπε σελ. 203).

πιδ κ
τα. Μ
αὐτοῦ
τοὺς
τάστα
ἔφερε

ΑΠ

Σ
5.000 π
πληθυσμ

Ἔ μ
Μικρᾶς

Π α
μέν ἀπο

Σ φ
ἄτομα.

Ἔ μ
πρήσθη
λούντων
κωμοπόλ
Μεταξὺ
αὐτα: 1)
καὶ τοῦ
Ἁγίου Ἰ
μαρχεῖον.

Ζ η μ
ἀμπελώνω

Ἔ κ τ
μοπόλεως,
στροφῶν
ὑποβάλει
μιώσεων
σιν ὑπερβ

Ἔ κ τ

πιδ κοντά στην Πέραμο, όταν, όπως ήλπιζαν, κάποτε θα έσιαζαν τα πράγματα. Μάταιη όμως ελπίδα. Μέσα σε δυο χρόνια ένα νέο κύμα παρέσυρε και αυτούς με τη Συνθήκη της ανταλλαγής των πληθυσμών και μαζί τους και τους άλλους Περαμιώτες της Πόλης, που δεν είχαν επίσημα μόνιμη εγκατάσταση στην Πόλη πριν από το 1914, όπως ώριζε η συνθήκη και τους έφερε πρόσφυγες στην Ελλάδα στα 1924.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝ. ΕΠΟΠΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΟΥ

Σύνολον πληθυσμοῦ: Πρὸ τοῦ 1914 οἱ κάτοικοι ἀνῆρχοντο εἰς 000 περίπου. Σημερινὸς πληθυσμὸς 2.800 κάτοικοι, ἐξ ὧν 1.700 ἄρρενες. Ὁ πληθυσμὸς ἦτο καὶ εἶναι Ἑλληνικὸς.

Ἐκτοπισμὸς: Ἐξετοπίσθησαν ὀδηγηθέντες εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς κρᾶς Ἀσίας 1.942 ἄτομα.

Παλιννόστησις: Ἐπανῆλθον εἰς Πέραμον 680, τῶν λοιπῶν, τῶν ἀποθανόντων ἐν τῇ ἐξορίᾳ, τῶν δὲ διασπαρέντων εἰς διάφορα μέρη.

Σφαγέντες: Ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐξηφανίσθησαν 50 ἄτομα.

Ἐμπρησμὸς: Ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς Νεοτουρκικῆς θηριωδίας ἐνεπρήσθη ἡ Πέραμος τῇ 17ῃ Ἰουλίου 1915. Ἐκ τῶν 1000 κτιρίων τῶν ἀποτελούντων τῆς κωμόπολιν, διεσώθησαν μόνον 11 οἰκίσκοι, παρακείμενοι τῆς ἑποπτείας, ἡ Παπαδοπούλειος Σχολὴ καὶ ἡ οἰκία τοῦ κ. Γ. Ταλιαντζῆ. Ἐξὸ τῶν πυρποληθέντων οἰκοδομημάτων εἰσὶ καὶ τὰ ἐξῆς δημόσια τοιαῦτα: 1) Τρεῖς κεντρικαὶ ἐκκλησίαι: τῆς Παναγίας, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. 2) Τρία παρεκκλήσια: τῆς Ἁγίας Ἄννης, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. 3) Τὸ Διοικητήριον. 4) Τὸ Δημαρχεῖον.

Ζημίαι ἕτεραι: Καταστροφὴ ὑπὸ τῶν Τούρκων στρατιωτῶν τῶν ἐλαίων, ἐλαιῶνων, μορεῶνων καὶ τῶν δασῶν.

Ἐκτίμησις: Αἱ ἐκτιμήσεις ζημιῶν ἐκ τε τοῦ ἐμπρησμοῦ τῆς κωμόπολιν, τοῦ ἐμπρησμοῦ τῶν ἐλαιῶνων καὶ δασῶν καὶ τῶν ἄλλων καταστροφῶν τῆς γεωργίας εἶναι δύσκολος παρ' ἡμῶν. Ἐκαστος πολίτης ἔχει ἀλλοίως αἰτήσιν περὶ ἀποζημιώσεως πρὸς τὴν Κεντρικὴν ἐπὶ τῶν Ἀποζημιώσεων Ἐπιτροπὴν, ἐδρευούσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κατὰ προσέγγυον ἀποτιμᾶται τὰ 10 ἑκατομμύρια λίρας Τουρκίας.

Ἐκτίμησις Κοινοτικῆς περιουσίας: Ἡ Κοινοτικὴ περιουσία

σία, ἀπωλεσθείσα ἐξ ἐμπρησμοῦ ἢ ἐτέρων καταστροφῶν, ὑπερβαίνει τὰς 500 χιλ. λίρας Τουρκίας.

Σχολεῖα: Πρὸ τοῦ 1914 ἡ Πέραμος διετῆρει: 1) Ἀστικὴν Σχολὴν περιλαμβάνουσαν 170 περίπου μαθητάς, διδασκόμενους ὑπὸ 4 διδασκάλων. 2) Παρθεναγωγεῖον ἐκ 225 μαθητριῶν, μετὰ Νηπιαγωγείου, διευθυνόμενα ὑπὸ δύο διδασκαλισσῶν καὶ δύο νηπιαγωγῶν. Ἀπὸ τοῦ 1915—19 ἤργησαν τὰ Σχολεῖα, τοῦ μὲν Ἀρρεναγωγείου ἡμιτεφρωθέντος, τῆς δὲ Παπαδοπουλείου Σχολῆς χρησιμοποιηθείσης ὑπὸ τῶν Τούρκων κατ' ἀρχάς μὲν ὡς νοσοκομείου, εἶτα δ' ὡς ὄρφανοτροφείου. Σήμερον λειτουργεῖ μικτὴ Δημοτικὴ Σχολή, ἐν ἣ συμφοιτοῦσι 270 παῖδες συνδιδασκόμενοι ὑπὸ ἑνὸς διδασκάλου, τοῦ καὶ Διευθυντοῦ, δύο διδασκαλισσῶν καὶ μιᾶς νηπιαγωγοῦ.

Ἐκκλησίαι: Ἀποτεφρωθεισῶν καὶ τῶν τριῶν κεντρικῶν ἐκκλησιῶν, ὁ λαὸς ἐκκλησιάζεται εἰς παρακειμένον τῇ κωμοπόλει παρεκκλήσιον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, Κάστρου ἐπωνυμουμένου, ὅπερ σαθρὸν καὶ λίαν στενόχωρον.

Μοναί: Ἐν τῇ περιφερείᾳ Περάμου κεῖται ἡ Ἱ. Μονὴ τῆς Φανερωμένης, ἥτις δυνάμει Φιρμανίων ἀνήκει ἡμῖν, διευθύνει δὲ αὐτὴν τὸ Πατριαρχεῖον, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας ἡμῶν, μὴ εἰσακουομένων.

Ἱερεῖς: Τὸ 1915 ὑπῆρχον 7 ἱερεῖς. Ἀπέθανον ἐκ τῶν κακουχιῶν οἱ 5. Σήμερον ἐφημερεύουσι 2.

Ἐργοστάσια: Πρὸ τοῦ 1915 ὑπῆρχον 3 νερόμυλοι, ὧν δύο ἰδιωτικοὶ καὶ εἰς τῆς Σχολῆς. Κατεστράφησαν καὶ οἱ 3 ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀνεκαινίσθη ὁ τῆς Κοινότητος κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἐφέτος ἀπέκτησεν ἡ Πέραμος ἀλευροποιεῖον τοῦ νεωτέρου συστήματος ἀνήκον εἰς τὸν συμπολίτην κ. Γ. Ταλιαντζῆν.

Ἱστιοπλοῖα: Ἱστιοφόρα μικρὰ τόννοι ἐν ὄλῳ 30 (ὅσα ἀπέμειναν).

Ἁλιεῖα: Ἡ ἀλιεῖα κυρίως τῶν παλαμιδῶν ἦτο καὶ εἶναι εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἐν ἡμῖν. Ἐν καρποφόρῳ ἔτει δύναται ν' ἀποφέρῃ 800 χιλ. ζεύγη παλαμιδῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ κολιὸς καὶ ἡ σαρδέλλα καὶ πάντα τὰ εἶδη τῶν ἰχθύων ἀλιεύονται.

Γεωργία: 1) Ἐλαία. Πρὸ τοῦ 1914 ἡ παραγωγή ἐλαιῶν ἀνήρχετο ἐν ἑσοδείᾳ μέσῃ εἰς τὸ ποσὸν τῶν 5 ἑκατομμυρίων ὀκάδων. Σήμερον, μετὰ τὴν ἐκκοπὴν χιλιάδων ἐλαιοδένδρων ὑπὸ τῶν Τούρκων στρατιωτῶν καὶ μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν πυρπόλησιν τῷ 1916 τῆς καλυτέρας περιφερείας τῶν ἐλαιῶνων, ἡ συγκομιδὴ κατῆλθεν εἰς τὸ 10ον. 2) Ἄμπελος. Εἰς 1 ἑκατομμύριον περίπου ὀκ. σταφυλῶν ἀνήρχετο ἡ συγκομιδὴ τῶν σταφυλῶν πρὸ τοῦ 1914. Ἐγένετο ἐξαγωγή οἴνων εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς Εὐρώπην διὰ πρακτόρων. Σήμερον, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐκρίζωσιν τῶν ἀμπέλων καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν φυλλοξήραν, ἡ ἀμπελοργία κατεστράφη τελείως.

3) Μορέα. Ἡ βομβυκοτροφία πρὸ τοῦ 1914 ἦν ἐν ἡμῖν τὸ πρῶτον καὶ ἀσφαλὲς προϊόν. Διενέμεντο ἄνω τῶν 1500 κυτίων μεταξοσπόρου, τὰ ὁποῖα ἀπέφερον ἄνω τῶν 45 χιλ. δκ. βομβυκίων. Σήμερον, διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταστροφῆς καὶ τῶν μορεῶνων καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἐμπρησμοῦ ἀπωλείας τῶν σκωληκοτροφείων, ἡ παραγωγή κατῆλθεν εἰς τὸ 20όν. 4) Δημητριακὰ. Πρὸ τοῦ 1914 εἰργάζοντο 50 περίπου ἄροτρα συρόμενα ὑπὸ βοῶν (ἀρχαῖκόν σύστημα), τῷ 1915 καὶ 1916, ἀρπαγέντων τῶν κατοικιδίων ζῶων ὑπὸ τῶν βαρθάρων, ἡ γεωργία τοῦ εἴδους τούτου κατεστράφη. Σήμερον, ἐλθούσης τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀρωγοῦ τοῖς γεωργοῖς, ὑπάρχουσι ἐνταῦθα 20 ζεύγη βοῶν. 5) Ἄτερα εἶδη γεωργίας: α) Ὀπώραι. Ὀλίγαι καὶ πρὸ τοῦ 1914 καὶ νῦν. β) Λαχανικὰ. Ἐλλείπει ὑδάτων ἐπαρκῶν πρὸς ποτισμὸν τῶν γαιῶν, αἱ γινόμεναι δαπάναι καὶ οἱ καταβαλλόμενοι κόποι ματαιοῦνται ἐν ἀνομβρίᾳ. Ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν κυρίων προϊόντων μας, ἐλαίας, σταφυλῶν καὶ μετάξης, ὁ λαὸς ἐπέδόθη κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν λαχανικῶν καὶ δὴ τῆς τομάτας, μὴ γινώσκων τὴν καλλιέργειαν ἐτέρων πρόσδοφόρων εἰδῶν, οἷον καπνοῦ κ.λ.π.

ΑΝΑΓΚΑΙ

Ρυμοτόμησις: Χρῆζει ἡ καμὸπολις ρυμοτομήσεως, τῶν τέως ὁδῶν στενῶν καὶ στρεβλῶν οὐσῶν.

Διοχέτευσις ὑδάτων: Ἀνεπαρκῆ τὰ πόσιμα ὕδατα. Στέρησις ὑδάτων πρὸς ἄρδευσιν τῶν γαιῶν.

Ὀδοποιΐα: Οὐδεμία ἀμαξιτὴ ὁδός. Ἀνάγκη κατασκευῆς τοιαύτης πρὸς εὐκολίαν συγκοινωνίας μετὰ τῶν κέντρων, Πανόρμου—Ἀρτάκης.

Ἀποθάθρα: Τῆς Περάμου εὐλιμένου οὔσης καὶ ἔδρας τοῦ Δήμου Περάμου, δέον νὰ κατασκευασθῇ τοιαύτη, πρὸς εὐκολίαν ἐπιθιβαζομένων καὶ ἀποθιβαζομένων ἐπιθιπῶν καὶ ἐμπορευμάτων.

Ἀντλῖαι: Πρὸς καταπολέμησιν τῶν πολυειδῶν ἀσθeneiῶν τῶν διαφόρων φυτῶν, ἔχομεν ἀνάγκην 20 τοῦλάχιστον ἀντλιῶν διὰ ράντισμα αὐτῶν καὶ ἀναλόγων φαρμάκων.

Ἰατροί: Οὐδένα ἔχομεν ἰατρόν, οὔτε δυνάμεθα νὰ συντηρήσωμεν τοιοῦτον μετὰ τὰς καταστροφάς, ἃς ὑπέστημεν.

Ἐν Περάμῳ τῇ 12ῃ Ἰουλίου 1921

Ὁ Γραμματεὺς
Ι. ΡΑΠΤΗΣ

Ὁ Πρόεδρος
Δ. ΜΑΛΚΩΤΣΗΣ

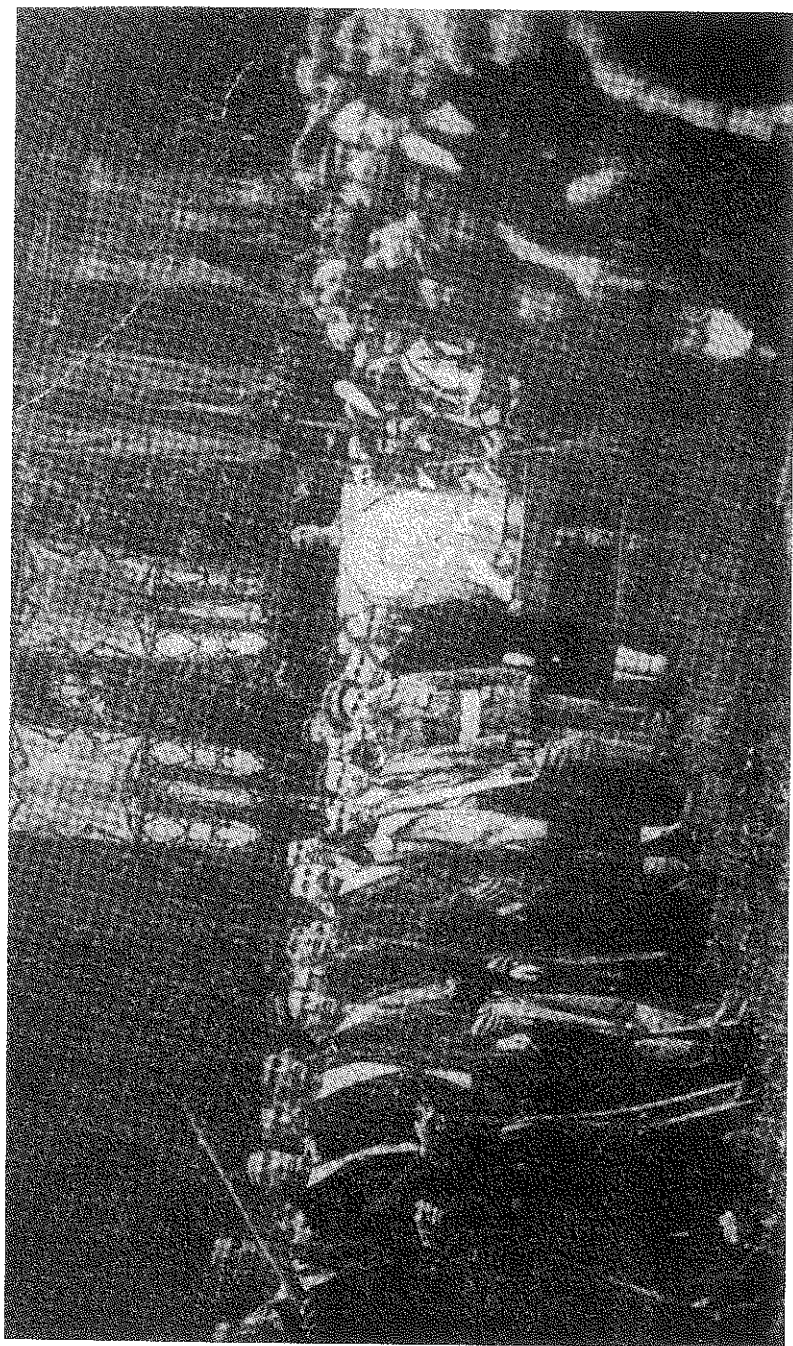
Ἡ Δημογεροντία

ΝΙΚ. ΡΑΠΤΗΣ
Ε. Γ. ΤΖΙΡΙΝΗΣ

ΕΥΑΓΓ. ΜΠΟΥΡΜΠΟΥΛΗΣ
ΔΗΜ. ΜΑΡΑΓΚΟΣ

Ὅ,τι ἀκριβὲς ἀντίγραφον

Ὁ Γραμματεὺς
(Τ.Σ.) ΙΩΑΝ. ΡΑΠΤΗΣ

Αναμνηστική φωτογραφία από την πρώτη δοξολογία που έκαμαν οι Περραιβίτες στη Μονή Φανερωμένης, μετά το τέλος του πολέμου

ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΗΣ ΚΥΖΙΚΟΥ

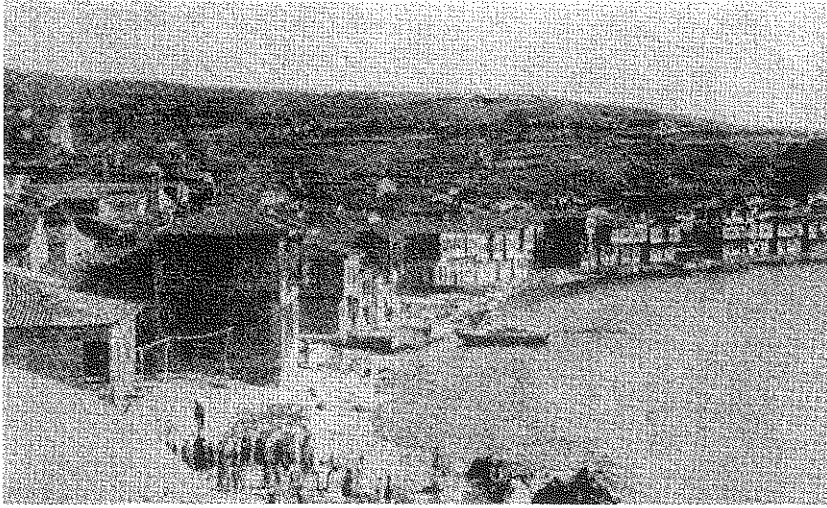
Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν μυχὸ τοῦ Κυζικηνοῦ Κόλπου θὰ προχωρήσουμε πρὸς τὰ ἐπάνω ἀπὸ τὴν νοτιοανατολικὴ πλευρὰ καὶ θὰ πάροουμε μὲ τὴ σειρὰ ὄλα τὰ παραλιακὰ χωριά πὸν στόλιζαν τὶς ἀκτὲς τῆς Χερσονήσου.(¹)

Κάτω Νεοχώριον ἢ Καινούργιο Χωριό: Ἐξω ἀπὸ τὰ νοτιοανατολικά τείχη τῆς ἀρχαίας πόλεως Κυζίκου κτίστηκε ἐπάνω στὴν παραλία ἀπὸ κατοίκους τοῦ Ἄνω Νεοχωρίου στὰ 1850. Ἡ στατιστικὴ τοῦ 1905 τὸ ἀναφέρει μὲ 360 κατοίκους, μίαν ἐκκλησίαν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, δύο ἱερεῖς καὶ ἓνα διδάσκαλο μὲ 30 μαθητὰς. Τὰ τελευταῖα χρόνια εἶχε πάνω ἀπὸ 500 κατοίκους. Ἀντίκρου στὸ χωριό, κοντὰ στὸ ἀνατολικὸ στόμιο τοῦ ἄλλοτε πορθμοῦ τῆς Κυζίκου, ὑπάρχει ἓνα νησάκι μὲ μιὰ μικρὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐρειπωμένη. Οἱ Τοῦρκοι ἔλεγαν τὸ νησάκι «Μπάραμπ' ἄσλάν».

Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τ' ἀμπέλια, τὰ κουκούλια, τὴν ἀλεία καὶ τὸ πελέκιμα κυβολίθων ἀπὸ τὰ γύρω γρανιτόβουνα.

Ἀρμενοχώριον: Σὲ μισὴ ὥρα ἀπόσταση πρὸ πάνω. Κτίστηκε στὰ 1721 ἀπὸ Ἀρμενίους, πὸν ἦρθαν ἀπὸ τὴν Κεντρικὴ Ἀρμενία. Ἡ «Ἀναγραφή» (1825) τὸ ἀναφέρει μὲ 60 οἰκογένειες. Ὁ πληθυσμὸς του αὐξήθηκε σημαντικὰ καὶ τὰ τελευταῖα χρόνια, πρὸ τοῦ 1915, εἶχε πάνω ἀπὸ χίλιους κατοίκους, μὲ μιὰν ὠραιότατη ἐκκλησία καὶ δύο σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων.

1) Πληροφορίες γιὰ τὰ χωριά τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου ἔχομε καὶ ἀπὸ τὶς ἐξῆς πηγές: 1) «Ἀναγραφή τῆς Κυζίκου», χειρόγραφο ἀγνώστου Ἀρτακηνοῦ συγγραφέως. Γράφτηκε στὰ 1825 καὶ τώρα βρίσκεται στὴ βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς. Θὰ τὸ ἀναφέρουμε ὡς «Ἀναγραφή 1825». 2) «Τὰ Χωριά καὶ Μοναστήρια τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου», ὑπὸ Κ. Μακρῆ, ἱατροῦ, μὲ συμπληρώσεις ἀπὸ τὸν συνεχιστὴ τοῦ ἔργου του, γιὸ τοῦ Ἱπποκράτη Μακρῆ, ἱατροῦ ἐπίσης. Ἀνάτυπο ἀπὸ τὰ «Μικρασιατικὰ Χρονικά», τόμος Η', 1959, σελ. 129—172. 3) «Ἡμερολόγιον Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων Κων/πόλεως». Ἔτος 1905. Στατιστικὴ τῶν πόλεων καὶ χωρίων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κυζίκου. Θὰ τὸ ἀναφέρουμε ὡς «Στατιστικὴ 1905».

Ἡ Μηχανιώνα τῆς Κυζίκου.

Οἱ κάτοικοι, ἐργατικοὶ καὶ φιλοπρόδοι, ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν ἀλιεία, ἀμπελοργία, σπηροτροφία καὶ τὸ πελέκημα τῶν κυβολίθων ἀπὸ τὰ γύρω κοιτάσματα γρανίτη. Γενικὰ τὸ Ἀρμενοχώρι ἦταν ἓνα νοικοκυρεμένο καὶ πλούσιο χωριὸ καὶ οἱ κάτοικοί του διατηροῦσαν πολὺ φιλικὲς σχέσεις μὲ τὰ γειτονικά χωριά καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὴν Πέραμο.

Μαζὶ μὲ τὰ ἑλληνικά χωριά σηκώθηκε στὴν ἐξορία καὶ τὸ Ἀρμενοχώρι στὰ 1915. Κανένας Ἀρμενοχωρίτης δὲν γύρισε.

Σήμερα τὸ χωριὸ κατοικεῖται ἀπὸ λίγους Τούρκους καὶ λέγεται Τατλή Σοῦ (Γλυκὸ Νερό) ἀπὸ τὸ φημισμένο ἐξαιρετικὸ καὶ ἄφθονο νερό του, ποὺ μεταφέρεται στὴν Πάνορμον.

Πιο πάνω ἀπὸ τὸ Ἀρμενοχώρι βρίσκεται τὸ μεγάλο φυσικὸ λιμάνι «Τὸ Μπακράτσι», ὅπου κατάφευγαν γιὰ ἀσφάλεια ὄσα ἰστιοφόρα καὶ βαπόρια τύχαινε νὰ βρεθοῦν στὸ ἀπροστάτευτο τότε ἀπὸ τὸν βορρῆ λιμάνι τῆς Πανόρμου. Ὁ μεγάλος λιμενοβραχίονας τῆς Πανόρμου ἔγινε στὰ 1910. Τὸ Μπακράτσι ἦταν τὸ σύνορο τοῦ Ἀρμενοχωριοῦ μὲ τὴν Πέραμο ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἀπὸ στεριᾶς ἡ Πέραμος βρίσκεται σὲ δυὸ ὥρες ἀπόσταση ἀπὸ τὸ Ἀρμενοχώρι.

Ἀφήνουμε τὴν Πέραμο καὶ προχωρῶντας πάνω ἀπὸ τὰ ὑψόμενα τοῦ Ζαμπούρδου καὶ τοῦ Ροκανᾶ φτάνουμε σὲ 40 λεπτὰ τῆς ὥρας στὸ γραφικὸ καὶ ἥρεμο χωριὸ τῆς Μηχανιώνας.

Ἡ Μηχανιώνα εἶναι τὸ ἀκραῖο χωριὸν στὴν νοτιοανατολικὴν πλευρὰ τῆς Χερσονήσου. Στὶς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνα («Ἀναγραφή» 1825) εἶχε 250 σπίτια. Ἡ στατιστικὴ 1905 τὴν ἀναφέρει μὲ 1600 κατοίκους, τρεῖς ἐκκλησιὰς πανάρχαιας, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μεσσαχώρου καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου, μὲ 4 ἱερεῖς, δημοτικὸν σχολεῖο μὲ ἓνα διδάσκαλο καὶ νηπιαγωγεῖο μὲ μιὰ νηπιαγωγό.

Ὁ πληθυσμὸς αὐξήθηκε ἀκόμα περισσότερον στὰ τελευταῖα πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον χρόνια (1914) καὶ μὲ τὴν καθημερινὴν συγκοινωνία μὲ τὴν Πόλιν ἢ Μηχανιώνα εἶχε γνωρίσει μιὰ περίοδον εὐημερίας καὶ προόδου.

Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν ἀμπελοφυλακίαν καὶ τὴν σιροτροφίαν, ἀλλὰ σὲ μικρὴν κλίμακα. Οἱ ἀγροτικαὶ περιοχαὶ ἦσαν περιορισμέναι σὲ ἔκτασιν καὶ ἡ γῆ ἄγονη. Ἡ ἀποδοτικώτερον ἀσχολία ἦταν ἡ ἀλιεία. Τὸ ἀντικρινὸν νησί τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα —τὸ νησί τῆς Μηχανιώνας— καὶ ὅλη γύρω ἡ θάλασσα ἦταν ἓνας εὐλογημένος ψαρότοπος. Τὰ ψάρια τοῦ ἀφροῦ, ὅπως κατέβαιναν ἀπὸ τὴ Μαύρην Θάλασσαν στὴν Προποντίδα, στριμώχνονταν ἐκεῖ γιὰ νὰ μπουῖν στὸν Κυζικηνὸν Κόλπον.

Πολλοὶ Μηχανιώται ξενιτεύονταν στὴν Πόλιν, ὅπου διατηροῦσαν μιὰ ἀξιόλογον παροικία καὶ διακρίνονταν στὶς τέχναις καὶ στὰ γράμματα.

Ἡ Μηχανιώνα εἶχε πολλὰ σημάδια ποῦ φανέρονταν τὴν πολὺ ἀρχαίαν καταγωγὴν τῆς.

Θὰ εἶχαμε νὰ ποῦμε πολλὰ παινήματα γι' αὐτὸ τὸ γειτονικὸν μας χωριὸν, ἀλλὰ καλύτερα εἶναι νὰ διαβάσουν ὅλοι οἱ Κυζικηνοὶ τὸ βιβλίον ποῦ ἔγραψε γιὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν λαογραφίαν τῆς δ' κ. Εὐάγγελος Μπόγκας, ὃ γνωστὸς συγγραφεὺς καὶ λαογράφος καὶ ποῦ τυπώθηκε ἀπὸ τὸν Σύλλογον τῶν Μηχανιωτῶν στὰ 1964.

Οἱ Μηχανιώται, ὅταν ἤρθαν πρόσφυγες στὴν Ἑλλάδα, ἔκτισαν τὴν Νέαν Μηχανιώναν στὸν Θερμαϊκόν, κοντὰ στὸν Καραμπουρνόυ, ποῦ ἐξελίχθηκε σὲ μιὰ ὡραιότατη κομπολιχὴ 3500 κατοίκων, μὲ ὡραιότατα κτίρια, σχολεῖα καὶ ἐκκλησιὰς, ἱκανοποιητικὴν γεωργικὴν παραγωγὴν καὶ πρὸ παντὸς πλουσιώτατην ἀλιείαν, ποῦ ἀπασχολεῖ πάνω ἀπὸ 70 μηχανοκίνητα ἀλιευτικὰ καὶ ἄλλα μικρότερα σκάφη. Ἡ Νέα Μηχανιώνα, κτισμένη σὲ τριάντα χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκην, μὲ τὴν συχνὴν καὶ τακτικὴν λεωφορειακὴν συγκοινωνίαν, συγκεντρώνει κάθε καλοκαίρι πολλοὺς παραθεριστάς.

Καστέλι: Τὸ πρῶτον χωριὸν μόλις στρέψομε ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καπάλαις, πάνω στὴ βορεινὴν πλευρὰ τῆς Χερσονήσου.

Ἡ «Ἀναγραφή» (1825) τὸ ἀναφέρει μὲ 30 σπίτια καὶ 150 κατοίκους. Ἡ στατιστικὴ τοῦ 1905 ἀναγράφει 540 κατοίκους, μιὰν ἀρχαιότατην ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου μὲ τρεῖς ἱερεῖς καὶ δημοτικὸν σχολεῖον μὲ 60 μαθητάς καὶ ἓνα διδάσκαλον. Τὰ τελευταῖα χρόνια εἶχε πάνω ἀπὸ 750 κατοί-

κους, πού ασχολοῦνταν στὴν ἀμπελοργία, σηροτροφία καὶ τὴν ναυτιλία. Πολλοὶ Καστελιῶτες ἦταν ἐγκατεστημένοι στὴν Κωνσταντινούπολη.

Διαβατὴ: Σὲ ἀπόσταση μιᾶς ὥρας ἀπὸ τὸ Καστέλι. Ἡ στατιστικὴ τοῦ 1905 τὴν ἀναφέρει μὲ 145 κατοίκους ὁμογενεῖς (κοντὰ σὲ ἄλλους τόσους Τούρκους πού ζοῦσαν ἐκεῖ μαζί τους εἰρηνικά), μὲ μιὰν ἐκκλησία, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, προκαταρκτικὴ σχολὴ μὲ 15 μαθητὰς καὶ ἓνα γραμματοδιδάσκαλο. Οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν δικό τους σχολεῖο. Ἀρχαιότερα, στὰ 1825, ἀναφέρεται στὴν «Ἀναγραφῇ» ὅτι εἶχε μόνο δέκα οἰκογένειες ἑλληνικὲς μέσα σὲ 50 τουρκικὲς. Ἡ τουρκικὴ ὀνομασία τῆς Διαβατῆς ἦταν Σαχὶν Μπουργκάξ (Πύργος τοῦ Γερακιού).

Τὰ κτήματα τῆς Μηχανιώνας, τοῦ Καστελιού καὶ τῆς Διαβατῆς συνώρευαν μὲ τὶς ἀγροτικὲς περιοχὲς τῆς Περάμου.

Ἀπὸ τὴ Διαβατὴ, προχωρῶντας πρὸς τὴ Λαγκάδα, βρισκόταν τὸ μοναστήρι τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, στοὶ «Καλάμι», ὅπως ἔλεγαν τὴν τοποθεσία ἀπὸ τὰ πολλὰ καλάμια πού φύτρωναν ἐκεῖ. Στὸν περίβολο τῆς μονῆς βρισκόνταν μικρὰ κιονόκρανα ἀπὸ λευκὸ μάρμαρο καὶ διάφορα ἄλλα γλυπτὰ καὶ μιὰ ἐπιτύμβια πλάκα μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴ: «Ἐπὶ μνήμα Ἐνώσου καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ἀντωνίας Ζωσίμης καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν Λ. Ἀντωνίου Ἀριστείδου καὶ Λ. Ἀντωνίου Ἀλκιβιάδου. Κατεσκευάσεν ἑαυτοῖς Α. Ἀντώνιος».

Μέσα στὴν ἐκκλησία ὑπῆρχε σαρκοφάγος, τοιχογραφίες ἀγίων καὶ ἐπιγραφὴ πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα, πού ἀνέφερε τὴν ἐπισκευὴ τῆς μονῆς κατὰ τὸ 1825 (I. M.).

Λαγκάδα: Σὲ δυὸ ὥρες ἀπόσταση ἀπὸ τὴ Διαβατὴ. Στὶς ὑψόμενες τοῦ Τσαβλιού (τοῦ ὄρους Κυβέλης). Τὸ βουνό, ὕψους 786 μέτρων, κατεβαίνει ἀπότομα πρὸς τὴ θάλασσα καὶ κλείνει ἀπὸ τ' ἀνατολικά τὴν κοιλάδα τῆς Λαγκάδας. Ἐνα μικρὸ ἀλλὰ πλούσιο σὲ νερὰ ποτάμι ἔρχεται ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Φανερωμένης καὶ χύνεται στὴ θάλασσα μὲ δυὸ παρακλάδια, πού ποτίζουν τὸ ἓνα στ' ἀνατολικά τὴ μικρὴ κοιλάδα, πρὸς τὸ μέρος τοῦ Τσαβλιού, ὅπου εἶναι κτισμένο τὸ χωριό, καὶ τὸ ἄλλο δυτικότερα στὴ μεγαλύτερη κοιλάδα, πού εἶναι ἡ πιὸ σημαντικὴ ἀγροτικὴ περιοχὴ τῆς Λαγκάδας.

Ἡ Λαγκάδα ἀναφέρεται στὴν «Ἀναγραφῇ» (1825) ὅτι εἶχε μόνο 60 σπίτια. Στὰ 1828 εἶχε 80 οἰκογένειες, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἴππ. Μακρῆς ἀπὸ πληροφορίες τοῦ Λαγκαδιώτου ἱατροῦ Ἐμμ. Παπαϊωάννου, πού ἐγκαταστάθηκε στὰ 1922 στὴν Καβάλα, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε. Τὴν πληροφορία αὐτὴ τὴν εἶχε ἀπὸ τὸν κώδικα τοῦ χωριοῦ, πού ἔγραφε ὀνομαστικὰ τὶς οἰκογένειες καὶ τὰ κτήματά των. Ἡ στατιστικὴ τοῦ 1905 τὴν ἀναφέρει μὲ 1082 κατοίκους, μιὰ ἐκκλησία τῆς Παναγίας, νεώτερη, τρεῖς ἱερεῖς καὶ μιὰ δη-

μοτική σχολή με 65 μαθητές. Κατά τον έκατριισμό του 1922 ο ίδιος ιατρός Έμμ. Παπαϊωάννου λέγει ότι η Λαγκάδα είχε 200 σπίτια με 950 κατοίκους. Ο αριθμός αυτός δείχνει την διαρροή που έγινε σ' όλα τα χωριά ύστερα από το 1914.

Στη Λαγκάδα υπήρχαν αρχαία ερείπια, μαρμάρيني κίονες και κιονόκρανα. Σε μία πλατεία που λεγόταν Κουρασάνι υπήρχαν ερείπια από τουβλα και κουρασάνι (άσβεστοκονίαμα), όπως συνηθίζονταν στους ρωμαϊκούς και βυζαντινούς χρόνους. Τα ερείπια αυτά ήταν η βάση ενός μεγάλου πύργου και απ' αυτόν τον πύργο οι Τούρκοι έλεγαν τη Λαγκάδα Κοτζά-Μπουργκάς (Μεγάλος Πύργος).

Με την έκκλησία της Παναγίας ήταν συνεχόμενη και η παλιά έκκλησία του Άγιου Άθανασίου, προς τη βορεινή πλευρά, χωμένη στη γη σε βάθος σχεδόν το μισό του ύψους της.

Γύρω στα 1895 οι Λαγκαδιώτες ξανάκτισαν την παλιά έκκλησία της Παναγίας, που λειτουργούσε σαν ένοριακή.

Η Λαγκάδα ήταν ναυτικό χωριό. Εκτός από τα ψαροκάϊκα και τις βάρκες, είχε πλοία τύπου «μαγούνας» και παλαιότερα και «μπουμπάρδες». Από τα άγροτικά προϊόντα όνομαστά ήταν τα κρεμμύδια και τα γλυκά κολοκύθια, που τα έκαμαν έξαγωγή στην Πόλη.

Κατά το πο: Σε τρεις ώρες απόσταση δυτικά από την Λαγκάδα. Το χωριό είναι κτισμένο στο βορειοανατολικό μέρος μικρής κοιλάδας που την ποτίζει ένα ποταμάκι γύρω-γύρω.

Το χωριό είναι σχεδόν απομονωμένο από το έσωτερικό και στον μοναδικό δρόμο που περνάει ανάμεσα από αυτά τα βουνά είναι πολύ δύσκολο να πάη κανείς καθάλλα σε άλλογο, γιατί κινδυνεύει κάθε τόσο να γκρεμιστή στις απότομες χαράδρες. Γι' αυτό οι Τούρκοι το έλεγαν Σεϊτάν Κιόι (Διαβολοχώρι).

Η στατιστική του 1905 το αναφέρει με 725 κατοίκους, μίαν έκκλησία καινούργια, του Άγιου Βασιλείου, που κτίστηκε στα 1888, με δυο ιερείς και μία δημοτική σχολή με ένα διδάσκαλο και 70 μαθητές.

Οι κάτοικοι ήταν σχεδόν όλοι ναυτικοί και είχαν μεγάλα πλοία που ταξίδευαν στο Αιγαίο και τον Εύξεινο Πόντο. Όσοι τραβιόταν από τη θάλασσα καλλιεργούσαν τη μικρή κοιλάδα μαζί με τις γυναίκες τους' έβγαζαν κρεμμύδια και σταφύλια. Το χωριό γενικά εημεροϋσε από τη ναυτιλία. Οι Κατατοπιώτες είχαν στον τελευταίο πόλεμο 36 μεγάλα ιστιοφόρα, που τα έκαμαν έπίταξη οι Τούρκοι και τα βύθισαν τα άγγλικά υποβρύχια. Μετά τον τελευταίο έκατριισμό του 1922, τριάντα οικογένειες εγκαταστάθηκαν στη Νέα Άρτάκη μαζί με τα πλοία που είχαν ξαναφτιάξει κατά τη σύντομη άπελευθέρωση 1919—1922 (Ίππ. Μακρής).

Βαθύ : Σὲ τρεῖς ὥρες ἀπόσταση ἀπὸ τὸ Κατάτοπο. Εἶναι κτισμένο στὸν μυχθὸ ἑνὸς μεγάλου καὶ βαθιοῦ κόλπου, ἀπὸ ὅπου πῆρε τὸ ὄνομά του. Στὴν κοιλάδα ποὺ ἀπλώνεται γύρω καλλιεργοῦνται κολοκύθια, κρεμμύδια, σταφύλια καὶ λίγες ἐλιές. Τελευταῖα ἄρχισαν νὰ φυτεύουν μουριές καὶ ἀπασχολήθηκαν μὲ τὴ σηροτροφία. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς ἐκμεταλλεύονταν καὶ τὰ πλούσια δάση ἀπὸ τὰ γύρω βουνά.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ περασμένου αἰώνα εἶχε 80 σπίτια (Ἐναγραφή). Στὶς στατιστικὲς τοῦ 1905 ἀναφέρεται ὅτι εἶχε 485 κατοίκους, μιὰν ἐκκλησίαν, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, μὲ δυὸ ἱερεῖς καὶ δημοτικὸ σχολεῖο μὲ 50 μαθητὰς. Στὰ τελευταῖα πρὶν ἀπὸ τὸν ἑκπατρισμὸ χρόνια εἶχε 120 σπίτια καὶ 750 κατοίκους. (I. M.).

Πάνω σ' ἓνα ὑψόμενον ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, ὑπῆρχε ἓνα ἔξωκλήσι, τοῦ Προφήτη Ἡλία, καὶ στὴν πεδιάδα ἄλλα δύο, τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τῆς Παναγίας τῆς Σκληθροῦς.

Στ' ἀνατολικά τοῦ χωριοῦ, σὲ μιὰ ὥρα δρόμο, μέσα σὲ μιὰ κοιλάδα μὲ ἓνα μικρὸ ποταμάκι, βρισκόταν μιὰ μικρὴ μονὴ μὲ ἓνα ἐκκλησάκι, τῆς Ἁγίας Τριάδας, καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὴν καλλιεργημένα κτήματα ποὺ ἀνῆκαν στὴν Κοινότητα τοῦ Βαθιοῦ. Ἀντίκρου, σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὴ θάλασσα, βρίσκεται ἓνα μικρὸ νησάκι ἀκατοίκητο, ὃ «Ἀτσιπότος» ἔτσι λεγόταν καὶ ὄλη ἡ κοιλάδα.

Τὸ Βαθὺ εἶχε ἀξιόλογη ναυτιλία μὲ μικρὰ ἰστιοφόρα, ποὺ μετέφεραν τὰ προϊόντα στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀλλὰ πολλὲς φορὲς ξανοίγονταν στὸ Αἰγαῖο καὶ τὴ Μαύρη Θάλασσα.

Στὴν ἀλιείαν δὲν ἀσχολοῦνταν συστηματικά. Ἡ θάλασσα δὲν βοηθοῦσε σ' αὐτό, γιατί ὄλη ἡ ἀκτὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἕξερους καὶ ὑφάλους καὶ ἡ θάλασσα εἶναι πάντα ἀγριεμένη. Πολλὲς φορὲς ὅμως τὸν χειμῶνα τὰ κύματα ἔρχονταν στὴν παραλία μεγάλα ψάρια, ποὺ τὰ ψάρευαν εὐκόλα.

Δρακούντα : Ἀπὸ τὸ Βαθὺ στὴ Δρακούντα ὑπάρχει ἓνας μονάχα δρόμος ἀπὸ στεριάς, ἢ μᾶλλον ἓνα μονοπάτι, ποὺ περνάει ἀπὸ τὰ ὑψόμενα ποὺ κλείνουν ὄλη τὴν παραλία μὲ ἀπότομες κατεβασιῆς στὴ θάλασσα, ὄλο πέτρες καὶ βράχοι. Τόσο στενὸς εἶναι αὐτὸς ὁ δρόμος, ὥστε ὅταν ἀνταμωθοῦν δυὸ διαβάτες νὰ ἔρχονται ἀπὸ ἀντίθετη κατεύθυνση, πρέπει νὰ σταθῇ ὁ ἓνας καὶ νὰ παραμερίσῃ, γιατί ἄλλοιῶς θὰ κινδύνευαν νὰ πέσουν στὸ γκρεμὸ ποὺ ἀνοίγεται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ συγκοινωνία γινόταν πάντα ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ δρόμος αὐτὸς ἀπὸ στεριάς βασταίει καμὶ μιὰ ὥρα, ὄχι τόσο ἀπὸ τὴν ἀπόσταση ὅσο ἀπὸ τὴ δυσκολία τοῦ βαδίσματος πάνω στὰ ἀπότομα καὶ στενὰ μονοπάτια.

Ἡ Δρακούντα εἶναι κτισμένη μέσα σὲ μιὰ κοιλάδα, σὲ ἀπόσταση ἀπὸ τὴ θάλασσα. Εἶναι χωρισμένη σὲ δυὸ οἰκισμούς. Τὴν Ἄνω καὶ τὴν Κάτω

Δρακούντα. Οί στατιστικῆς τοῦ 1905 ἀναφέρουν ὅτι εἶχε 465 κατοίκους καὶ στίς δυὸ συνοικίες, δυὸ ἐκκλησίες, τῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου πού κτίσθηκε στὰ 1838 καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου πού κτιζόταν ἀκόμα, μὲ δυὸ ἱερεῖς καὶ δημοτικὸ σχολεῖο μὲ ἓνα διδάσκαλο καὶ 75 μαθητὰς. Τελευταία ἡ Δρακούντα εἶχε πάνω ἀπὸ 600 κατοίκους. Στὴν εὐφορώτατη κοιλάδα τῆς Δρακούντας καλλιεργοῦσαν κρεμμύδια, κόκκινα μεγάλα γλυκὰ κολοκύθια, πού τὰ ἔλεγαν «λύρες» ἀπὸ τὸ σχῆμα τῆς λύρας πού εἶχαν, καὶ ἄλλα εἶδη κολοκυθίων γιὰ ζωοτροφές. Ἐπίσης σταφύλια καὶ ἑλιές, ἀλλὰ αὐτὰ λιγοστά. Ἐνα καλὸ εἰσόδημα εἶχαν ἐπίσης ἀπὸ τὴν ὕλοτομία. Ἡ ἀλιεία ἦταν φτωχή.

Τὸ Χαράκι: Σὲ δυὸ ὥρες ἀπόσταση ἀπὸ τὴ Δρακούντα, στὴ βορειοδυτικὴ καμπὴ τῆς Χερσονήσου. Ἡ «Ἀναγραφή» (1825) τὸ ἀναφέρει μὲ 100 σπίτια καὶ ἡ στατιστικὴ τοῦ 1905 μὲ 1300 κατοίκους, μὲ δυὸ ἐκκλησίες, τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, πολὺ ἀρχαίας, καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, πού κτίσθηκε στὰ 1845, μὲ δυὸ ἱερεῖς καὶ δημοτικὸ σχολεῖο μὲ 92 μαθητὰς καὶ ἓνα διδάσκαλο. Τὸ σχολεῖο πρωτοκτίσθηκε στὴν ἀρχὴ τοῦ 19ου αἰώνα, ἐπὶ Μητροπολίτου Μακαρίου (1806—1811), τὴν ἴδια ἐποχὴ πού κτίσθηκαν τὰ πρῶτα σχολικὰ κτίρια σὲ πολλὰ χωριά τῆς Χερσονήσου.

Στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα ἐδίδαξε ἐκεῖ ἓνας διδάσκαλος, ὁ Κολήνας, μαθητῆς τοῦ Θεοφίλου Καίρη, καὶ ἀργότερα ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια ὁ γνωστὸς γλωσσολόγος Μενέλαος Φιλανθίδης (Μένος Φιλήντας). Τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη εἶχε 120 μαθητὰς.

Στὰ βορειοδυτικά, ὅπου καὶ τὸ νεκροταφεῖο τῆς Κοινότητος, βρίσκονταν τὰ ἑρείπια ἐνὸς πύργου καὶ κάτω στὴν παραλία τὸ μικρὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἡ τοποθεσία αὐτὴ λεγόταν «Κάστρο». Πιὸ πάνω τὸ ἐκκλησάκι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων στὴ «Φαφλιμὴ» καὶ πιὸ κάτω, κοντὰ στὸ φυσικὸ λιμάνι «Παλῆς» τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, στὴν τοποθεσία πού λεγόταν «Δακτυλιδάκι». Ἄλλο γραφικὸ ξωκκλήσι ἦταν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, στὰ ἀνατολικά τοῦ χωριοῦ, μέσα σ' ἓνα δάσος ἀπὸ βαλανιδιές.

Τὸ σημαντικώτερο προϊόν τοῦ χωριοῦ ἦταν τὸ κρασί. Ἀπὸ τὰ ροζακιά σταφύλια ἐπίσης ἔκαμαν τίς ὀνομαστῆς φουρνιστῆς σταφίδες.

Τὸ Χαράκι εἶχε λίγα ἱστιοφόρα καὶ περισσότερα μικρὰ ἀλιευτικά, «μπιγαντέδες» μὲ τρία καὶ τέσσερα ζευγάρια κουπιά. Ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα διατηροῦσε ναυπηγεῖα γιὰ βάρκες καὶ μικρὰ πλοιάρια. Ὄνομαστοὶ μαραγκοὶ ὁ Φωτίκας μὲ τὸν γιό του Παναγιώτη, ὁ Ζαχαράκης καὶ τὰ παιδιὰ του Παναγῆς καὶ Ἀνδρέας. Ἐπίσης ὀνομαστὸς ἦταν καὶ ὁ Χριστόδουλος.

Τὸ Χαράκι ἦταν πολὺ παλαιό, ἀρχαιοελληνικὸ ἢ βυζαντινὸ χωριὸ πάνω στὴ Χερσονήσο.

Τὰ Ρόδα : Σὲ μιὰ ὥρα ἀπὸ τὸ Χαράκι, πάνω στὴ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Χερσονήσου. Ἡ «Ἀναγραφή» (1825) τὸ ἀναφέρει μὲ 80 σπίτια καὶ ἡ στατιστικὴ τοῦ 1905 μὲ 485 κατοίκους ὁμογενεῖς, μὲ μιὰ νεόκτιστη ἐκκλησία, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, δυὸ ἱερεῖς, μιὰ δημοτικὴ σχολὴ μὲ 40 μαθητὰς καὶ ἓνα διδάσκαλο.

Κοντὰ στὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ ζοῦσαν στὰ Ρόδα καὶ καμμιά πενήνταριά τούρκικες οἰκογένειες μὲ ἓνα μικρὸ σχολεῖο. Ἀπὸ τὰ ἐρεῖπια ποὺ σώζονται ἐκεῖ φαίνεται πὼς τὸ χωριὸ εἶναι πολὺ παλαιό. Γιὰ τὴν ἐγκατάσταση τουρκικῶν οἰκογενειῶν στὰ Ρόδα τίς παρακάτω πληροφορίες μᾶς δίδουν τὰ «Προκονησιακὰ Χρονικά» τῶν Ε. Βαλσαμῆ καὶ Ν. Λαμπαδαρίδη :

«Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1693 καὶ 1710, ὅτε ἐφησύχαζεν ἐν Κουτάλει ὁ ἄλλοτε ἡγεμὼν τῆς Μολδοβλαχίας Δημήτριος Καντεμίρης, υἱὸς τοῦ ἐπίσης ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας Κωνσταντίνου Καντεμίρη, κατέπλευσεν εἰς Κούταλιν μοῖρα τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ὁ Καπουντὰν Πασᾶς (ναύαρχος) ἀσθενήσας ἐνοσηλεύθη ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Καντεμίρη, ὅπου ἔτυχε πολλῶν περιποιήσεων ἐκ μέρους τῶν Κουταλιανῶν. Ἡθέλησε δὲ ν' ἀνταμείψῃ αὐτοῦς, πληροφορηθεὶς δὲ ὅτι οἱ ἐν τῇ νήσῳ Τούρκοι, ἐν ὁμοίᾳ διάγοντες μετὰ τῶν Χριστιανῶν καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἤρχοντο εἰς προστριβὰς πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν ἐκ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ὅτε ἐθεραπεύθη καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐνήργησε καὶ ἐξεδόθη διαταγὴ, κατόπιν τῆς ὁποίας οἱ Τούρκοι τῆς Κουτάλεως διετάχθησαν νὰ μεταικήσουν εἰς Ρόδα».

Ἐνα τραγοῦδι ποὺ τραγουδιόταν στὰ παλαιὰ χρόνια στὴν Πέραμο ἀναφέρεται σὲ ἐπεισόδιο μὲ Τούρκους στὰ Ρόδα.

Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν ἀλιεῖα καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς φτωχῆς γῆς. Τελευταῖα, μὲ τὴν ἐξόρυξη καὶ τὸ πελέκημα τοῦ γρανίτη ποὺ ἀφθονοῦσε στὰ γύρω βουνά, ἓνα σημαντικὸ εἰσόδημα ἔφερτε στὸ χωριό.

Γωνιά : Σὲ δυὸ ὥρες ἀπόσταση, νοτιώτερα ἀπὸ τὰ Ρόδα, εἶναι τὸ τελευταῖο πρὶν ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Ἀρτάκης χωριό, πάνω στὴ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Χερσονήσου, κτισμένη στὸ νότιο μέρος γραφικοῦ κόλπου ποὺ ἀνοίγεται σὲ σχῆμα ἡμικυκλίου.

Ἡ «Ἀναγραφή» (1825) ἀναφέρει ὅτι εἶχε 50 οἰκογένειες. Ἡ στατιστικὴ τοῦ 1905 ἀναγράφει 1150 κατοίκους, μὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μὲ δυὸ ἱερεῖς, δημοτικὴ σχολὴ μὲ 154 μαθητὰς καὶ ἓνα διδάσκαλο.

Οἱ κάτοικοι, ἐξαιρετικὰ ἐργατικοί, καλλιεργοῦσαν στίς πλαγιὰς τῶν γύρω βουνῶν σταφύλια καὶ ἑλιές καὶ στὴν κοιλάδα, στὰ νότια καὶ ἀνατολικά ποὺ ποτίζονταν ἀπὸ δυὸ ποταμάκια καὶ ἄλλα ρέματα, εὐδοκίμοῦσαν τὰ κηπουρικὰ καὶ ἰδιαιτέρως τὰ ὄνομαστὰ καὶ δλόγλυκα κρεμμύδια, ποὺ τρώγονταν εὐχάριστα ὡμὰ μαζὶ μὲ τὰ παστά.

Τὴ Γωνιά τὴν ἔδερναν συχνὰ δυνατοὶ βορηάδες. Ὅταν φυσοῦσε βορηάδα, καὶ τὸ πῦρ ἀδύνατο ἀκόμα, ὅπως κατέβαινε ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Βαθιοῦ, στριμώχνονταν σὰν σὲ χωνὶ μέσα στὴ στενὴ κοιλάδα ἀνάμεσα στὰ βουνὰ καὶ ὅταν ἔμπαινε μέσα στὸ στενὸ πέρασμα τῆς Ὀρμῆς, ξέσπαγε μὲ μεγάλη δύναμη πάνω στὴν ἀκτὴ τῆς Γωνιάς, στὸ Μικρὸ Καρύδι, λίγο πῦρ πάνω ἀπὸ τὸ χωριό. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἀέρας ποὺ φυσοῦσε ἀπὸ τὴ Δρακούντα περνοῦσε μέσα ἀπὸ τὰ στενά τοῦ βουνοῦ Κλάψη καὶ ξέσπαγε καὶ αὐτὸς μὲ ὄρμη στὸ Μεγάλο Καρύδι ἀκόμα βορειότερα. Ἔτσι ὅλη ἡ ἀκτὴ ἀπὸ τὴν Γωνιά ὡς τὰ Ρόδα ἦταν πάντα ἀναστατωμένη ἀπὸ δυνατοὺς ἀέρηδες, ποὺ ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνοι στὰ πλεούμενα.

Γενικὰ μὲ τὴ Γωνιά μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς εὐημεροῦσε καὶ στὴν εὐημερία αὐτὴ ὀφείλεται καὶ ἡ ἀλματική αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς μέσα στὰ τελευταῖα ἑκατὸ χρόνια.

Ἡ Γωνιά εἶναι τὸ νοτιότερο χωριὸ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Χερσονήσου. Πῦρ κάτω βρῖσκεται ἡ πόλη τῆς Ἀρτάκης.

Ἀρτάκη: Δὲν θὰ ἐπεκταθοῦμε γιὰ τὴν περιγραφή τῆς Ἀρτάκης. Ἐχουν γραφῆ ἀξιόλογες μελέτες γιὰ τὴν πανάρχαια αὐτὴ πόλη, ποὺ εἶναι σύγχρονη ἴσως καὶ ἀρχαιότερη ἀπὸ τὴν Κυζίκου καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ κατοικῆται ἀπὸ τότε ποὺ πρωτοαναφέρεται στὴν προϊστορία μέχρι τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ ξεριζωμοῦ τῶν κατοίκων τῆς στὰ 1922. Ἀναφέρουμε μονάχα ὅτι μετὰ τὴν καταστροφή ἀπὸ σεισμὸ στὰ 1063 τῆς ἀρχαίας πόλεως Κυζίκου, ἡ Ἀρτάκη ἔγινε ἔδρα τῆς Μεγάλης Μητροπόλεως Κυζίκου καὶ ἀπὸ τῆς κατακτῆσεώς τῆς ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὰ 1339 ἔδρα διοικήσεως (καζᾶ).

Στὴν Ἀρτάκη ζοῦσαν ἀρμονικὰ μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ δυὸ χιλιάδες περίπου Τούρκοι, γεωργοὶ καὶ εἴποροι κτηματίες, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς οἰκογένειες τῶν Τούρκων δημοσίων ὑπαλλήλων ποὺ ἀπασχολοῦνταν στὴν διοίκηση τοῦ Καζᾶ. Παρ' ὅλον ὅμως τὸν σημαντικὸ ἀριθμὸ τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ, τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο εἶχε στὰ χέρια του ὅλη τὴν οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἡ Ἀρτάκη εἶχε τὴν ὄψη μιᾶς ὀλοζώντανης ἑλληνικῆς πόλεως, μὲ τὰ σχολεῖα, τὶς ἐκκλησίες τῆς καὶ τὴν αἴγλη τῆς μεγάλης Μητροπόλεως.

Ἡ στατιστικὴ τοῦ 1905 ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἀρτάκη εἶχε τότε 8.500 κατοίκους ὁμογενεῖς, Μητροπολιτικὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ποὺ ἀνοικοδομήθηκε στὰ 1857 ἀπὸ τὸν τότε Μητροπολίτη Κυζίκου καὶ ἀργότερα Πατριάρχῃ Ἰακεῖμ τὸν Β', καὶ μιὰ ἄλλη ἐκκλησία, τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, παλαιότερη. Ἐπίσης ναῖδριον τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ποὺ κτίσθηκε ἀπὸ τὴν Ἀδελφότητα τῶν Ἀρτακηνῶν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Εἶχε 7 ἱερεῖς, Ἀστικὴ Σχολὴ μὲ 350 μαθητὰς καὶ 5 διδασκάλους. Παρθενωγωγεῖο μὲ 75 μαθήτριες καὶ δύο διδασκάλισσες καὶ Νηπιαγωγεῖο μὲ 150 νήπια καὶ μιὰ νηπιαγωγό. Ὁ προϋπολογισμὸς τῶν σχολείων ἔφτανε τὶς 450 χρυσὲς λίρες.

Μία άποψις τῆς Ἀρτάκης.

(Φωτογραφία ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον Νικ. Λαμπαραρίδη)

Μητροπολίτης τότε ὁ Κυζίκου Ἀθανάσιος. Δημογεροντία: Νικόλαος Τζανῆς Λογοθέτης, Θεόδωρος Μουταφίδης, Δημ. Θεολογίδης, Σωτήριος Ψαθέρης, Σωκράτης Παπαζιλιώτης, Κλεάνθης Χανιόγλου, Χριστούλιας Κανάλλης καὶ Ἰωάννης Κελαϊδίτης. Ἐφορεία τῶν Σχολείων: Ἀθαν. Κουτρῆς, Ἀθαν. Μπασημπός, Μιλτιάδης Στεφανίδης καὶ Ἀντώνιος Μπογιατζῆς. Ἐπιτροπὴ τῶν ἐκκλησιῶν: Γεώργιος Μακρῆς, Θεοδ. Λυμπέρης, Καρυοφύλλης Ἀχυρᾶς, Δημ. Φουντουῆς, Γεώργιος Γ. Θεολόγου, Ἀντώνιος Χατζῆ Θεοδώρου, Δημ. Παλιαρούτης, Γεώργ. Μητάφης, Πρωκ. Γεωργίου καὶ Κωνστ. Γεωργίου. Πνευματικὸν Δικαστήριον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου, πρωτοσύγγελος Γερμανὸς καὶ οἱ ἱερεῖς Παπαῖ - Ἰωάννης, Παπαῖ - Δημήτριος καὶ Παπαῖ - Ἰωάννης Κύπριος. Μικτὸν Ἐκκλησιαστικὸν Συμβούλιον μὲ συμμετοχὴν τεσσάρων μελῶν τῆς Δημογεροντίας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου.

Μετὰ τὸν ἑκατρισμὸ ἡ Νέα Ἀρτάκη στὴν Εὐβοία συνεχίζει τὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας πόλεως.

ΧΩΡΙΑ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ

Ἄνω Νεοχώριον ἢ Καμπέρ Μπαχτσές: Στὶς ὑπόγειες τοῦ ὄρους τῶν Ἀρκτων, στὰ νοτιοδυτικὰ τῆς κοιλάδας τῆς Φανερωμένης, κτίσθηκε στὰ 1700 ἀπὸ Μακεδόνας τῆς περιοχῆς τῆς Καστοριάς, πού εἶχαν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κτίστη. Γι' αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι τὸ ἔλεγαν Γιαπιτζῆ - Κιὸ

(Χωριό κτιστών). Στη στατιστική του 1905 αναφέρεται ότι είχε 660 κατοίκους, όλους δημογενείς, μιάν εκκλησία, τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος, με δύο ἱερεῖς, δημοτικό σχολεῖο με ἕνα διδάσκαλο και 50 μαθητάς. Ἐπί τὸ 1907 μέχρι τὸ 1922 ἱεράτευσε ἐκεῖ ὡς ἐφημέριος ὁ Περάμιος Παπαῖ - Δημοσθένης Θεοδορίδης, ἕνας ἄρτια μορφωμένος ἱερεὺς.

Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνταν με τὴν γεωργία, τὴν κτηνοτροφία, τὴν σηροτροφία και τὴν ὑλοτομία ἀπὸ τὰ γύρω πλούσια δάση.

Ἐπί τὸν 1850 τὸ Ἄνω Νεοχώριον κτίσθηκε στὰ 1850 τὸ Κάτω Νεοχώριον, σὲ μιᾶς ὥρας ἀπόσταση πρὸς τὰ κάτω, στὴν παραλία τοῦ μυχοῦ τοῦ Κυζικηνοῦ Κόλπου.

Χαμαμλί : Σὲ μιᾶς ὥρας ἀπόσταση ἀπὸ τὸ Κάτω Νεοχώριον, πρὸς τὰ βορεινά, πάνω σ' ἕνα λόφο ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς ἀρχαίας Κυζίκου. Ἰδρύθηκε με σουλτανικό «ἰρναντέ» (διάταγμα) στὸ τέλος τοῦ 15ου αἰώνα. Ὁ τότε Σουλτάνος Μπαγιαζίτ ὁ Β' παρεχώρησε στὸ νέο αὐτὸ χωριὸ μεγάλες ἐκτάσεις πάνω στὴν Χερσονήσο και πέρα ἀκόμα ἀπὸ τὸ Λαμὸ στὴν ἐνδοχώρα. Με ὅλη ὁμως τὴν ὑποστήριξη ποὺ εἶχαν οἱ Τούρκοι αὐτοὶ ἄποικοι, δὲν κατόρθωσαν νὰ εὐδοκμήσουν. Οἱ κάτοικοι με τὸν καιρὸ, ἀντὶ νὰ πληθαίνουν, ἀραιώναν, ὥσπου τὰ τελευταῖα χρόνια τὸ Χαμαμλί κατάντησε ἕνας ἀσημαντὸς οἰκισμὸς κτηνοτρόφων και ξυλοκόπων.

Κοῦκουρο : Σὲ μικρὴ ἀπόσταση στὰ δυτικά, ἕνας μικρὸς σήμερον οἰκισμὸς, σὸν παράρτημα τοῦ Χαμαμλί.

Αὐτὰ τὰ δύο ἦταν τὰ μοναδικὰ ἀμιγῆ τουρκικά χωριά πάνω στὴν Χερσονήσο τῆς Κυζίκου.

ἌΛΛΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΥΖΙΚΟΥ

Πάνορμος : Ὅταν μιᾶμε γιὰ τὴν Πέραμον, δὲν μπορούμε νὰ μὴν ἀναφέρουμε τὴν Πάνορμον, τὴ μεγάλη πολιτεία κατάντικρον στὴν Πέραμον, πάνω στὴ Μικρασιατικὴ ἀκτὴ τοῦ Κυζικηνοῦ Κόλπου, σὲ μιᾶμισης ὥρας ἀπόσταση ἀπὸ τὰ ἔρειπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Κυζίκου.

Ὅπως εἶδαμε σὲ προηγούμενον κεφάλαιο, ὁ Στέφαν Γκέρλαχ τὴν περιγράφει στὰ 1576 σὸν ἕνα ἀρχαῖον ἑλληνικό χωριό, με ἐλάχιστους Τούρκους και ἀκόμα λιγώτερους Φράγκους (ξένους) και ὁ Τούρκος συγγραφεὺς Ρεσίτ Μαχζάρ Ἐρτουζοῦν τὴν ἀναφέρει μαζί με τ' ἄλλα χωριά τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια ποὺ ἡ περιοχὴ αὐτὴ προσαρτήθηκε στὴν Ὀθωμανικὴ Ἐπικράτεια στὰ 1339.

Ἡ ἀκμὴ τῆς Πανόρμου ἀρχίζει ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰώνα. Στὰ 1898 ἀποσπάστηκε ἀπὸ τὴν Ἀρτάκη και ἔγινε ἔδρα Ἐποδιοικήσεως (Καί-

Η ΠΑΝΟΡΜΟΣ

Άποψη από τὸν σιδηροδρομικὸ σταθμὸ. Στὸ κέντρο τὸ σχολεῖο τῆς Πανόρμου. Φωτογραφία 1920, κατὰ τὴν ἑλληνικὴ κατοχὴ.

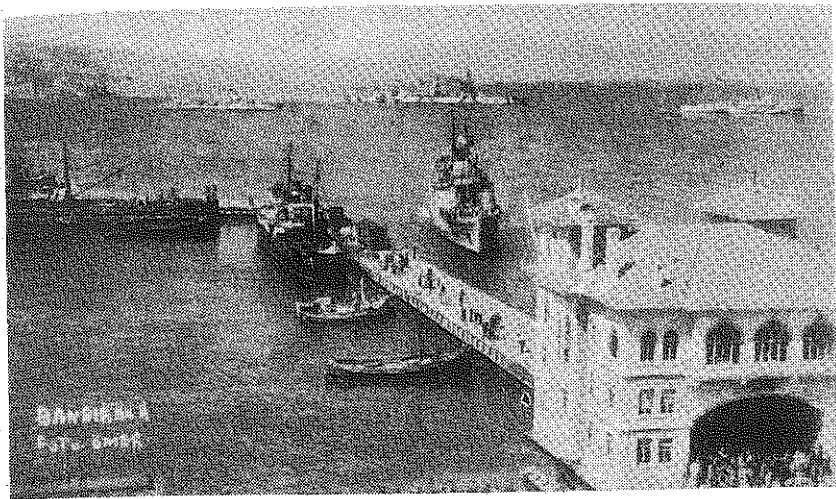
(Φωτογραφία ἀπὸ τὸ Ἄρχειο Ν. Κωνσταντίνου)

μακαμλίκι). Στὸ Καΐμακαμλίκι τῆς Πανόρμου πέρασε τότε καὶ τὸ Μουδιρλίκι τῆς Περάμου μαζὶ μετὰ τὴ Μηχανιώνα, τὴ Διαβατὴ, τὸ Καστέλι καὶ τὴ Λαγκάδα.

Ἦταν τότε μιὰ δημιουργημένη πόλη, μετὰ μεγάλη ἐμπορικὴ κίνηση καὶ μετὰ μικτὸ πληθυσμὸ πάνω ἀπὸ ὀκτὼ χιλιάδες.

Μετὰ τὸν μεγάλο λιμενοβραχίονα ποὺ κτίσθηκε στὰ 1910 καὶ μετὰ τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ποὺ τὴν ἔνωσε μετὰ τὴ Σμύρνη (Πάνορμος — Σόμα — Σμύρνη), ἐξελίχθηκε γοργὰ στὸ σημαντικώτερο ἐμπορικὸ λιμάνι τῆς Προποντίδας, ἀπ' ὅπου ἐξάγονταν σὲ μεγάλες ποσότητες στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀπ' εὐθείας στὸ ἐξωτερικὸ τὰ γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα τῆς ἀπέραντης ἐνδοχώρας (σιτηρὰ, ὄσπρια, μαλλιά, τυριὰ καὶ ζῶα γιὰ τὰ σφαγεῖα τῆς Πόλης). Ἀντίστοιχες ἦταν καὶ οἱ εἰσαγωγές ἀπὸ ἀποικιακὰ, ὑφάσματα, οἰκοδομικὴ ξυλεία καὶ ἄλλα ἐμπορεύματα, ποὺ διοχετεύονταν στὰ γύρω χωριὰ τῆς Χερσονήσου καὶ στὸ ἐσωτερικὸ.

Ἡ Πάνορμος ἦταν τὸ πιὸ πρόχειρο ἐφοδιαστικὸ κέντρο γιὰ τὴν Πέραμο. Τὰ Περαιιώτικα παζάρ-καΐκια —καὶ ἦταν πολλὰ— πηγαινοέρχονταν κάθε μέρα γιὰ νὰ ἐφοδιάζουν τὰ μαγαζιά τῆς Περάμου μετὰ εἶδη μπακαλικῆς, ὑφάσματα καὶ ὅ,τι ἄλλο χρειαζόταν γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς κομποπόλεως. Ἐκτὸς ὁμως ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ἐμπορικὴν συναλλαγὴν, οἱ Περαιιώτες εἶχαν συχνὴ ἐπικοινωνία μετὰ τὴν Πάνορμο, ὅπου διατηροῦσαν συγγενι-

Ἡ προβλήτα στό λιμάνι τῆς Πανόρμου. Στό βάθος ἀριστερά τὰ βουνά τῆς Περάμου.

(Φωτογραφία ἀπό τὸ Ἄρχειον Νικ. Λομπδαριῖθη)

κὲς καὶ φιλικὲς σχέσεις καὶ οἱ Πανορμιῶτες ἐπισκέπτονταν τακτικὰ τὴν Πέραμο γιὰ νὰ χαροῦν τὰ πανηγύρια καὶ τοὺς χοροὺς καὶ νὰ ξεσκάσουν στὴ χαρούμενη ἀτμόσφαιρα τοῦ φιλόξενου χωριοῦ.

Στὰ τελευταῖα χρόνια ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Πανόρμου εἶχε ξεπεράσει τὶς 6 χιλιάδες μέσα στὸν συνολικὸ μικτὸ πληθυσμὸ, ποὺ ἔφτανε πάνω ἀπὸ 12 χιλιάδες (οἱ περισσότεροὶ Τούρκοι καὶ ἀρκετοὶ Ἀρμένιοι), ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο εἶχε στὰ χέρια τοῦ ὅλη τὴν οικονομικὴ καὶ πνευματικὴ κίνηση καὶ ἡ Πάνορμος ἦταν μιὰ ἀνθηρότατη καὶ πλούσια ἑλληνικὴ πόλη μὲ τὰ ἐξαιρετικὰ σχολεῖα τῆς, τὶς ἐκκλησίες τῆς, τοὺς συλλόγους τῆς, τὴ λέσχη τῆς, τοὺς προσκόπους καὶ γενικὰ τὶς πνευματικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις τῆς.

Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Πανόρμου δὲν ἐκτοπίστηκαν κατὰ τὸ διάστημα τοῦ α' παγκοσμίου πολέμου, ἀλλὰ στὴν ὀπισθοχώρηση τοῦ 1922 ἡ ἑλληνικὴ συνοικία μὲ τὰ ὠραιότερα σπίτια καταστράφηκε ἀπὸ πυρκαϊά. Ἄθικτο ἔμεινε μόνο τὸ σχολικὸ διώροφο κτίριο, κτισμένο σὲ ὕψωμα. Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τὸ χρησιμοποιοῦν καὶ αὐτοὶ γιὰ σχολεῖο.⁽¹⁾

1) Ἡ Στατιστικὴ τοῦ 1905 ἀναφέρει ὅτι ἡ Πάνορμος εἶχε τότε 4.000 κατοίκους, ὁμογενεῖς, δύο ἐνοριακὲς ἐκκλησίες, τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τέσσερις ἱερεῖς μὲ προϊστάμενον τὸν Σακελλάριον Παπᾶ-Νικόλαον, Ἀρχιε-

Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Κυζίκου εἶχε στή δικαιοδοσία τῆς ὅλης τῆ βορειοδυτικῆ ἄκρῃ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ξεκινῶντας ἀπὸ τὶς ἐκβολὲς τοῦ Ρύνδακου ποταμοῦ ἀπὸ ἀνατολικά, ἔφτανε ὡς τὸν Ἑλλήσποντο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ προχωροῦσε πρὸς τὰ κάτω, ἀπὸ τὴν Τρωάδα ὡς τὸ Μπαλούκσερ. Σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ ὑπῆρχαν πολλὲς πόλεις καὶ χωριά μὲ σχολεῖα καὶ ἐκκλησίες καὶ ἀξιόλογη οἰκονομικὴ ἀνθιση. Στὴν ὀπισθοχώρησιν οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων κατῳρθσαν νὰ σωθοῦν καὶ νὰ καταφύγουν στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔδρυσαν καινούργιες ἐστίες καὶ ἔτσι περισώθηκε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ ἀνάμνησις ἀπὸ πολλὰς γενεαίτερες.

Οἱ κάτοικοι ὁμοῦ τῶν χωριῶν ποὺ ἦταν στὸ ἔσωτερικόν, ἀνάμεσα σὲ τουρκοχώρια, δὲν μπόρεσαν νὰ ξεφύγουν. Ἔτσι δλόκληρα χωριά ξεκληρίστηκαν ὀλότελα. Αὐτὰ τὰ χωριά, μὲ τὰ τουρκικὰ τὰ πιὸ πολλὰ ὄνοματα, ποὺ ὡστόσο διατηροῦσαν ἀκμαῖο τὸ φρόνημα καὶ ὀλοζώντανη τὴν ἑλληνικότητά τους, μὲ τὰ σχολεῖα, τὶς ἐκκλησίες καὶ τοὺς τοπικοὺς συλλόγους, πιστεύω πὼς εἶναι χρέος νὰ τὰ βγάλουμε ἀπὸ τὴ λησμονιά καὶ νὰ τ' ἀναφέρουμε ἕνα-ἕνα. Εἶναι οἱ ἄγνωστοι μάρτυρες τῆς μεγάλης ἐθνικῆς συμφορᾶς.

Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δὲν ἦταν μονάχα στὶς παραλιακὰς μεγαλοπόλεις ποὺ ἀναφέρουν οἱ Γεωγραφίες. Ἦταν καὶ στὸ ἔσωτερικόν, στὴν ἐνδοχώρα, τὴν ἀπέραντη Ἀνατολή, ὅπου οἱ Ἑλληνικὲς Κοινότητες σὰν φάροι δλόφωτοι ἐφώτιζαν τὸ παχὺ σκοτάδι τῆς τουρκοκρατούμενης Μικρᾶς Ἀσίας.

Τὰ στοιχεῖα γι' αὐτὰ τὰ χωριά τὰ παίρνουμε ἀπὸ τὴ μοναδικὴ ἐπίσημη

ρατικὸν Ἐπιτροπὸν τοῦ Μητροπολίτου Κυζίκου, ἀπόφοιτον τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς Καϊσαρείας, καὶ ἕνα ἱεροκήρυκα, τὸν ἱεροδιάκονο καὶ ἱεροδιάκονο Χρυσόστομο Καδουρλίδη. Εἶχε ἐπίσης Ἀστικὰς Σχολὰς μὲ 200 μαθητὰς καὶ 4 διδασκάλους, Παρθεναγωγεῖο μὲ 100 μαθήτριες καὶ 2 διδασκάλισσες, Νηπιαγωγεῖο μὲ 200 νήπια καὶ 2 νηπιαγωγούς. Τὸ Μικτὸ Ἐκκλησιαστικὸν Συμβούλιον καὶ τὸ Πνευματικὸν Δικαστήριον ἀποτελοῦσαν (ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου καὶ μὲ συμμετοχὴ δύο ἱερέων) οἱ Ἀνωτάκης Χατζῆ Ἀναγνώστου, Κοσμᾶς Μιχαήλ, Ἀναστάσιος Παπαδόπουλος, ἱατρός, Στέφανος Χατζῆς, Α. Εὐθόνης, Κύριλλος Βασιματζίδης, Σωκράτης Ἡλιάδης (διευθυντὴς τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπεζῆς), Χατζῆ Ἰορδανάκης, Ε. Ἰορδάνογλου καὶ Κωνσταντῖνος Λαμπρινίδης. Ἐφοροὶ τῶν σχολείων ἦταν οἱ Ἀναστάσιος Παπαδόπουλος, ἱατρός, Χατζῆ Ἰορδανάκης Ἰορδάνογλου, Τζώρτζης Α. Χατζῆ Ἀναγνώστου καὶ Ἐμμ. Κωνσταντινίδης. Ἐπιτροπὸν τῶν ἐκκλησιῶν ἦταν οἱ Ἰορδάνης Ἀθ. Τσουκαλῆς, Παναγιώτης Α. Τσουκαλῆς, Βασιλεῖος Ζ. Παπάζογλου καὶ Γ. Μήτικος. Στὴν Πάνορμον ὑπῆρχε καὶ μία «Θρησκευτικὴ Ἀδελφότης». Τὸ Δ. Συμβούλιον τὸ ἀποτελοῦσαν οἱ Τζώρτζης Χατζῆ Ἀναγνώστου, πρόεδρος, Γρηγόριος Ἡλιάδης, ταμίης, Ἐμμ. Κωνσταντινίδης, γραμματεὺς, Παναγιώτης Μπάνης, εἰσπράκτωρ, Τζὼν Σουφατζόγλου, Σωκράτης Βασιλειάδης, Δημ. Ι. Χατζῆ Ἀναστασίου καὶ Χρῆστος Διαιμάντογλου σύμβουλοι.

(Παλαιότεροι ἱερεῖς ἦταν ἀπὸ τὸ 1895 οἱ Παπᾶ-Παρασκευᾶς, Παπᾶ-Γιασεμῆς, Παπακωνσταντῆς, Παπαδημητράκης, Παπαϊωάννου Μηττάκης, Παπᾶ-Νικηφόρος, ἱερομόναχος, Παπαϊωάννης Λυρίτης, Σακελλάριος Παπᾶ-Νικόλαος Χατζηαναγνώστου, πᾶς ἀργότερα τοποθετήθηκε στὴν Παναγία τοῦ Πέραν καὶ ἐγκαταστάθηκε ὀριστικὰ στὴν Κωνσταντινούπολη. Τὰ ὀνόματα αὐτὰ τῶν ἱερέων μοῦ τὰ ἔδωκε ὁ Πανόρμιος Ἀναστάσιος Δούλης, ἐνενηντα χρονῶν σήμερα, ποὺ μένει στὴ Νέα Φιλαδέλφεια).

πηγή, τὸ Ἡμερολόγιο τῶν Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1905, ὅπου δημοσιεύονται οἱ στατιστικῆς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κυζίκου.

Ἀρχίζουμε ἀπὸ τὰ τρία παραλιακὰ χωριά στὶς ὑπόγειες τοῦ μεγάλου βουνοῦ Καράνταγι, στὴν προέκταση τῆς ἀκτῆς ἀπὸ τὴν Πάνορμο πρὸς τὰ ἀνατολικά:

Σκαμνές (Συκαμινέαι): Κάτοικοι 720 ὁμογενεῖς.⁽¹⁾ Ἀρχαιοτάτη ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, δύο ἱερεῖς, μιά προκαταρκτικὴ σχολὴ μὲ ἓνα γραμματοδιδάσκαλο καὶ 41 μαθητάς.

Γετζές: Κάτοικοι 1200. Ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, δύο ἱερεῖς, μιά δημοτικὴ σχολὴ μὲ 35 μαθητάς.

Κουρσουλή: Κάτοικοι 420. Ἐκκλησία Ἁγίου Νικολάου μὲ ἓνα ἱερέα καὶ δημοτικὴ σχολὴ μὲ ἓνα γραμματοδιδάσκαλο καὶ 35 μαθητάς.

Τὰ τρία αὐτὰ χωριά, τὸ τελευταῖο κοντὰ στὶς ἐκβολὲς τοῦ Ρύνδακου ποταμοῦ, φημίζονταν στὰ παλιὰ χρόνια γιὰ τὰ Βασιλικά μοναστήρια, ποὺ καταστράφηκαν στὶς ἐπιδρομὲς τῶν Σταυροφόρων. Ἐρείπια σώζονταν: στὶς Σκαμνές τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου, στὸν Γετζέ τῆς Ἁγίας Ἄννας καὶ στὸ Κουρσουλή τῆς Παναγίας τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ, ὅπου βρέθηκαν μωσαϊκὰ δάπεδα καὶ πολλὰ μάρμαρα. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ μοναστήρι ἔλεγε καὶ μιά παράδοση στὴν Πέραμο ὅτι μεταφέρθηκε ἐκεῖ καὶ τὸ θαυματουργὸ εἰκόνημα τῆς Παναγίας τῆς Φανερωμένης. Ἡ Πέραμος εἶχε συχνὴ ἐπικοινωνία μὲ τὰ χωριά αὐτὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ ιδιαίτερα μὲ τὶς Σκαμνές, ποὺ ἦταν πιὸ κοντά.

Προχωροῦμε τώρα στὸ ἐσωτερικό, στὰ νότια καὶ δυτικὰ ἀπὸ τὴν Πάνορμο:

Ἄϊντιντζίκι: Κάτοικοι 150. Ἐκκλησία Ἁγίου Δημητρίου. Τὴν λειτουργοῦσαν μὲ ἱερέα ποὺ τὸν καλοῦσαν ἀπὸ πλησιέστερα χωριά.

Κιλήκι: Κάτοικοι 310. Ἐκκλησία Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, μὲ ἓνα ἱερέα καὶ προκαταρκτικὴ σχολὴ μὲ 25 μαθητάς.

Σμαῦλον: Κάτοικοι 150. Ἐκκλησία Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἀρχαία, μὲ ἓνα ἱερέα ποὺ ἐδίδασκε 15 μαθητάς.

Κοπάση: Οἰκισμὸς 70 κατοίκων, χωρὶς ἐκκλησία καὶ σχολεῖο.

Χατζή Παγῶν Κιόι: Κάτοικοι 270. Ἐκκλησία Ἁγίου Γεωργίου μὲ ἓνα ἱερέα καὶ δημοτικὴ σχολὴ μὲ διδάσκαλο καὶ 25 μαθητάς.

Σουγιοῦτ: Κάτοικοι 420. Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ μὲ ἓνα ἱερέα καὶ σχολεῖο μὲ 25 μαθητάς.

Ἄλλὰ Κιλισέ: Κάτοικοι 480. Ἐκκλησία Ἁγίου Δημητρίου μὲ ἓνα ἱερέα καὶ προκαταρκτικὴ σχολὴ μὲ 25 μαθητάς.

Καραϊδίνη: Κάτοικοι 330. Ἐκκλησία Κοιμήσεως Θεοτόκου μὲ ἓνα ἱερέα καὶ δημοτικὴ σχολὴ μὲ 25 μαθητάς.

1) Ὅλοι οἱ ἀναφερόμενοι καὶ τῶν ἄλλων χωριῶν εἶναι ὁμογενεῖς.

Μπάγια: Κωμόπολις με 2100 κατοίκους όμογενείς έντοπίους, κοντά σε 2.500 άλλους κατοίκους ξένους που εργάζονταν στα εκεί μεταλλεία. Μία εκκλησία της Εύαγγελιστρίας με δυο ιερείς. Δημοτική Σχολή με 210 μαθητές και 3 διδασκάλους, Παρθεναγωγείο με 80 μαθήτριες και μία διδασκάλισσα και Νηπιαγωγείο με 80 νήπια και νηπιαγωγό. Μιά άνθηρή και άκμαία έλληνική κωμόπολη. Ο προϋπολογισμός των σχολείων έφτανε τα 19.000 γρόσια (190 λίρες χρυσές). Έφοροεπιτροπή στα 1905 οί Πέτρος Πατάζογλου, Κοσμάς Πατάζογλου, Γεώργιος Κατήλης, Έλευθέριος Καλογήρου και Γεώργιος Καρπαθάκης. Στην όπισθοχώρηση (1922) οί κάτοικοί της έσφάγησαν σχεδόν όλοι.

Ίθρεντή: Κάτοικοι 480. Έκκλησία Έαγίου Χαραλάμπους με ένα ιερέα και προκαταρκτική σχολή με 40 μαθητάς.

Παλάτι: Κάτοικοι 150. Έκκλησία Έαγίου Δημητρίου. Δημοτική σχολή με ένα διδάσκαλο και 15 μαθητάς.

Σύντεργη: Κωμόπολις, με 1800 κατοίκους όμογενείς. Έκκλησία Κοιμήσεως Θεοτόκου με ένα ιερέα και δημοτική σχολή με 60 μαθητάς, ένα διδάσκαλο και ένα βοηθό. Νηπιαγωγείο με 40 νήπια και μία νηπιαγωγό.

Μπαλουόκεσερ: Μεγάλη πόλη, έδρα διοικήσεως (μουτεσαριφλίκι) με 1600 όμογενείς. Έκκλησία Κοιμήσεως Θεοτόκου με ένα ιερέα, που ήταν και Έρχιερατικός Έπίτροπος της Μητροπόλεως Κυζίκου. Δημοτική Σχολή με 120 μαθητάς και δύο διδασκάλους, Παρθεναγωγείο με 55 μαθήτριες και μία διδασκάλισσα και Νηπιαγωγείο με 90 νήπια και μία νηπιαγωγό. Έτήσιος προϋπολογισμός σχολείων 120 χρυσές λίρες. Έφοροεπιτροπή οί Ν. Καζαντζόγλου, Ι. Παυλίδης, Σεραφείμ Καζαντζόγλου, Χρηστάκης Έφέντης, Χρυσόστομος Κάλφας, Δ. Βουρίδης, Έλεξανδρής Ποϋλος και Γ. Παραφεντίδης, Ιατρός.

Τοϊμπέλέν: Κάτοικοι 1080. Έκκλησία Έαγίου Γεωργίου με ένα ιερέα και προκαταρκτική σχολή με ένα διδάσκαλο και 25 μαθητάς.

Τάς-Κεσί: Κάτοικοι 240. Μία προκαταρκτική σχολή. Έκκλησιάζονταν στο γειτονικό χωριό. Ένεργοϋσαν για κτίσιμο εκκλησίας.

Έλατζά-Μπαϊρ: Κάτοικοι 240. Έκκλησία Κοιμήσεως Θεοτόκου με ένα ιερέα, δημοτική σχολή με ένα διδάσκαλο.

Μαντήρ: Κάτοικοι 330. Έκκλησία Έαγίου Γεωργίου, ένα ιερέα και δημοτικό σχολείο με ένα διδάσκαλο.⁽¹⁾

Γενή-Κιόϊ: Κάτοικοι 240. Έκκλησία Κοιμήσεως Θεοτόκου με ένα ιερέα και δημοτική σχολή με ένα διδάσκαλο.

Κοτζιά Μπουνάρ: Κάτοικοι 1200. Έκκλησία Έαγίου Δημητρίου με ένα ιερέα και δημοτική σχολή με ένα διδάσκαλο.

Γκιονένι: Κάτοικοι 600. Έκκλησία Τιμίου Προδρόμου με ένα ιερέα. Δημοτική σχολή με ένα διδάσκαλο. Η σχολή άνοιχοδομήθηκε από τον Ζαχαρία Δ. Χατζόπουλο.

Έλπιζλή: Κάτοικοι 1680. Έκκλησίες, μία αρχαία Τιμίου Προδρόμου και άλλη Κοιμήσεως Θεοτόκου νεώτερη (1880), δύο ιερείς και δημοτική σχολή με ένα διδάσκαλο.

Σαρή Κιόϊ: Κάτοικοι 240. Έκκλησία Έαγίου Έθανασίου με ένα ιερέα και δημοτική σχολή με ένα διδάσκαλο.

1) Στα τελευταία χρόνια ιερείς ήταν εκεί ο Περάμος Παπα-Καράχος.

Χαθουτζή: Κάτοικοι 270. Ἐκκλησία Ἁγίου Νικολάου με ἓνα ἱερέα καὶ προκαταρκτικὴ σχολὴ με ἓνα γραμματοδιδάσκαλο.

Μουσατζα ἢ Ἀθάτικα: Κάτοικοι 480. Ἐκκλησία Γενήσεως Χριστοῦ με ἓνα ἱερέα, δημοτικὴ σχολὴ με ἓνα διδάσκαλο.

Μπήγα (Πηγαί): Κωμόπολη κοντὰ στὸν ἱστορικὸ ποταμὸ Γρανικό. Δύο ἐκκλησίες, Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ Παναγίας, με δύο ἱερεῖς, δημοτικὴ σχολὴ με δύο διδασκάλους καὶ 110 μαθητάς, Παρθεναγωγεῖο με μιὰ διδασκάλισσα καὶ μιὰ βοηθὸ καὶ 80 μαθήτριες.

Ἰντζέ Κιόϊ: Κάτοικοι 180. Ἐκκλησία Ἁγίου Δημητρίου με ἓνα ἱερέα καὶ προκαταρκτικὴ σχολὴ με ἓνα γραμματοδιδάσκαλο.

Σκεντζέρ Κιόϊ: Κάτοικοι 940. Ἐκκλησία Ἁγίας Τριάδος. Δημοτικὴ σχολὴ με ἓνα διδάσκαλο.

Ἀκ-Σάζ: Κάτοικοι 630. Ἐκκλησία Ἁγίου Γεωργίου με δύο ἱερεῖς. Δημοτικὴ σχολὴ με ἓνα διδάσκαλο καὶ 70 μαθητάς.

Ντεϊρμεντζίκ: Κάτοικοι 900. Ἐκκλησία Ἁγίου Γεωργίου με ἓνα ἱερέα, δημοτικὴ σχολὴ με ἓνα διδάσκαλο καὶ 75 μαθητάς.

Καμάραϊ: Κάτοικοι 150. Ἐκκλησία Ἁγίου Δημητρίου με ἓνα ἱερέα καὶ δημοτικὴ σχολὴ με ἓνα διδάσκαλο.

Μικρὸ Καρθουνοχώρι ἢ Ρούμτζα: Κάτοικοι 360. Ἐκκλησία Ἁγίου Ἀθανασίου χωρὶς ἱερέα (τότε) καὶ διδάσκαλο.

Μέγα Καρθουνοχώρι ἢ Τσατάλ-Τεκέ ἢ Κεσόγλου: Κάτοικοι 480. Ἐκκλησία Ἁγίου Γεωργίου με ἓνα ἱερέα καὶ προκαταρκτικὴ σχολὴ με γραμματοδιδάσκαλο.

Καρά-Δάγ: Κάτοικοι 720. Ἐκκλησία Ἁγίου Γεωργίου με ἓνα ἱερέα, δημοτικὴ σχολὴ με ἓνα διδάσκαλο καὶ 50 μαθητάς.

Μπαϊραμίτσι: Κωμόπολη με 720 ὁμογενεῖς. Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου με ἓνα ἱερέα, δημοτικὴ σχολὴ με ἓνα διδάσκαλο καὶ 70 μαθητάς.

Παπαζλή: Κάτοικοι 460. Ἐκκλησία Ἁγίας Τριάδος με ἓνα ἱερέα καὶ δημοτικὴ σχολὴ με ἓνα διδάσκαλο.

Ναρλή: Κάτοικοι 480. Ἐκκλησία Ἁγίου Δημητρίου με ἓνα ἱερέα, δημοτικὴ σχολὴ με ἓνα διδάσκαλο.

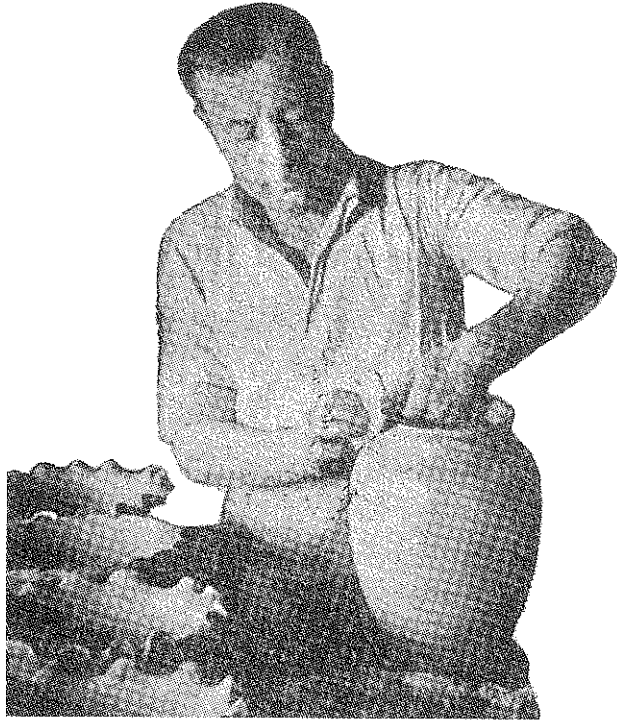
Ἀντά-Τεπέ: Κάτοικοι 600. Ἐκκλησία Κοιμήσεως Θεοτόκου, δημοτικὴ σχολὴ με 80 μαθητάς καὶ ἓνα διδάσκαλο.

Μικρὸ Τσιπνί: Κάτοικοι 420. Ἐκκλησία Ταξιαρχῶν με ἓνα ἱερέα, δημοτικὴ σχολὴ με ἓνα διδάσκαλο.

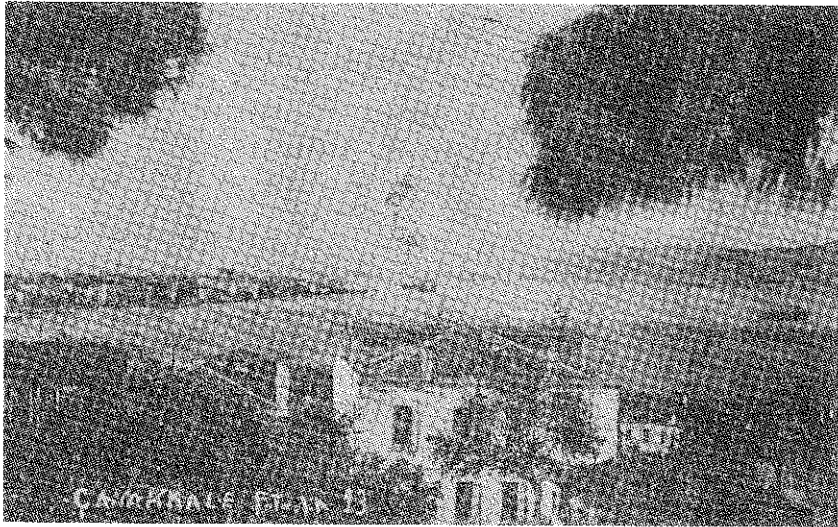
Μεγάλο Τσιπνί: Κάτοικοι 480. Ἐκκλησία Ἁγίου Νικολάου με ἓνα ἱερέα καὶ δημοτικὴ σχολὴ με ἓνα διδάσκαλο.

Ἐξη ὄρες μακρὰ ἀπὸ τὸ χωριό, πρὸς τὴ θάλασσα, εἶναι τὰ εἱρεῖνια τῆς μεγάλης πόλεως Ἀσσοῦ, ὅπου προσήγγισε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν ἐπισκέφθηκε τὴν Τρωάδα. Γύρω στὸ χωριὸ βρισκονται τούρκινα χωριά, ὅπου ζοῦσαν ἀρκετὲς ἑλληνικὲς οἰκογένειες. Τέτοια χωριά εἶναι τὸ Μουσουρατζή, τὸ Ἡρακλή (Ἡράκλεια), ὅπου σώζονται εἱρεῖνια ἐκκλησίας καὶ νεκροταφεῖο, ἢ Ἀχμάτζα καὶ ἄλλα.

Κιοσέ Δερεσή: Τὸ μόνο χριστιανικὸ χωριὸ ποὺ σώζεται ἀπὸ τὴν

Τσανακαλιώτης άγγειοπλάστης. Από την πανάρχαιη επίδοση των κατοίκων στην άγγειοπλαστική έπηρε και ή πόλη τό ύνομα Τσανάκ - Καλέ.

Μιά άποψη τής πόλεως των Δαρδανελλίων (Τσανάκ - Καλέ).
(Φωτογραφίες από τό Άρχεϊον Νικ. Ααμπαδαρθη)

ὀνομαστή Ἐπισκοπὴ Τρωάδος. Κάτοικοι 156. Ἐκκλησία Ἁγίου Νικολάου με ἓνα ἱερέα καὶ δημοτικὴ σχολὴ ὅπου διδάσκει ὁ ἱερεύς. Σὲ δύο ὄρες ἀπόσταση τὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαίας Τρωάδος (Ἐσκή Σταμπούλ = Παλαιὰ Κωνσταντινούπολις), ὅπου ἐδίδαξε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἔκαμε τὸ θαῦμα τοῦ Εὐτυχοῦς.

Ἐζινέ: Κωμόπολη κοντὰ στὸν ποταμὸ Σκάμανδρο. Κάτοικοι 1800. Ἐκκλησία Ἁγίου Δημητρίου με ἓνα ἱερέα, δημοτικὴ σχολὴ με 120 μαθητὰς καὶ δύο διδασκάλους καὶ Νηπιαγωγεῖο με μιὰ νηπιαγωγό. Κοινότης προοδευτικὴ ἐνεργοῦσε (στὰ 1905) γιὰ τὸ κτίσιμο νέων σχολικῶν κτιρίων καὶ ἄλλα κοινωτικά ἔργα. Ἐκεῖ κοντὰ ἦταν ἡ ἀρχαία πόλη Σκήψις, ὅπου γενήθηκε ὁ ἱστορικὸς συγγραφεὺς Δημήτριος Σκήψιος.

Νεοχώρι: Κάτοικοι 1680. Ἐκκλησία Τιμίου Προδρόμου με δύο ἱερεῖς καὶ δημοτικὴ σχολὴ με δύο διδασκάλους καὶ 80 μαθητὰς.

Γενῆ-Σάβρ: Κάτοικοι 2600. Δύο ἐκκλησίες, Ἁγίου Γεωργίου καὶ Ἁγίου Δημητρίου με τρεῖς ἱερεῖς, δημοτικὴ σχολὴ με ἓνα διδάσκαλο. Κοντὰ στὸ χωριὸ αὐτὸ βρίσκονται οἱ τάφοι τοῦ Ἀχιλλέα καὶ τοῦ Πατρόκλου.

Καλαφατζή: Κάτοικοι 260. Ἐκκλησία Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης με δάπεδο μωσαϊκό, ἓνα ἱερέα καὶ ἓνα γραμματοδιδάσκαλο.

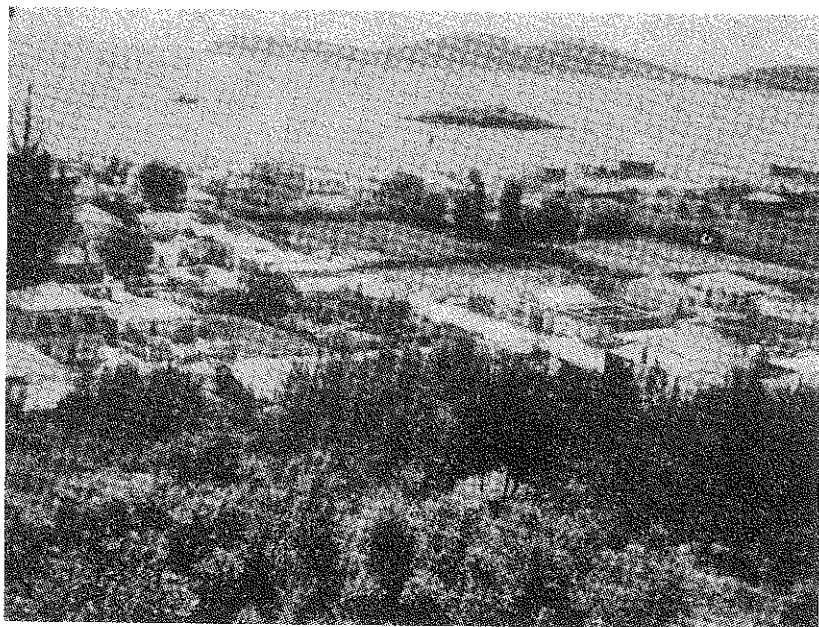
Τὰ τρία χωριά ποὺ προαναφέραμε βρίσκονται στὴν περιφέρεια τῆς παλαιᾶς Ἐπισκοπῆς Ἰλίου, τὰ δύο πέρα ἀπὸ τὸν ποταμὸ Σκάμανδρο καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ ὄχθη.

Ρέν-Κιόϊ (πάλαι Ὀφρύνιον): Κωμόπολη με 5.500 κατοίκους. Ἐκκλησία Ἁγίου Γεωργίου με δύο ἱερεῖς. Ἀστικὴ Σχολὴ με 4 διδασκάλους καὶ 80 μαθητὰς. Παρθενιαγωγεῖο με 70 μαθήτριες, μιὰ διδασκάλισσα καὶ μιὰ βοηθό. Νηπιαγωγεῖο με 150 νήπια καὶ μιὰ νηπιαγωγό. Ὁ προϋπολογισμὸς τῶν σχολείων ἔφτανε τὶς 305 λίρες χρυσῆς καὶ ἐξασφαλιζόταν ἀπὸ τὸ ταμεῖο τῆς ἐκκλησίας καὶ τὶς συνδρομῆς τῆς «Θρησκευτικῆς Ἀδελφότητος». Ἐφοροεπιτροπὴ (1905): Γ. Ἀμπατζόγλου, Β. Μέτζιος, Ἀριστ. Χαραλαμπίδης, Χ. Χουρμούζης, Ὁδ. Χαραλαμπίδης, Ἀθαν. Κ. Τζάτζος καὶ Δημ. Ἰωάννου.

Δαρδανέλλια (Τσανάκ-Καλέ): Πόλη με 5.000 κατοίκους ὁμογενεῖς. Ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου με τρεῖς ἱερεῖς καὶ ἓνα ἱεροδιάκονο. Ἀστικὴ Σχολὴ με 5 διδασκάλους καὶ 180 μαθητὰς. Παρθενιαγωγεῖο με 4 διδασκάλισσες καὶ 80 μαθήτριες. Νηπιαγωγεῖο με 264 νήπια, μιὰ νηπιαγωγό καὶ μιὰ βοηθό. Στὴν Κοινότητα ὑπῆρχαν ἡ Φιλόπτωχος Ἀδελφότης τῶν Κυριῶν με πρόεδρο τὴν κ. Ἀμαλία Α. Ζέρφου καὶ μιὰ Φιλόπτωχος Ἀδελφότης τῶν Κυριῶν με πρόεδρο τὸν Δημήτριο Χατζόπουλο. Ὁ προϋπολογισμὸς τῶν σχολείων ἔφτανε τὶς 700 χρυσῆς λίρες. Τὰ σχολεῖα καὶ οἱ ἐκκλησίες διοικοῦνταν ἀπὸ μιὰ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ. Αὐτὴ ἐξέλεγε τὴν Ἐφορεία τῶν Σχολείων καὶ τὴν Ἐπιτροπὴ τῆς Ἐκκλησίας. Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ στὰ 1905: Κ. Ἀλεξιάδης, Σωτήριος Γεωργίου, Γεώργιος Σαγιάννος καὶ Δημ. Πάταρας. Ἐφορεία Σχολείων: Μιχ. Χρηστίδης, Μιχ. Εὐσταθιάδης, Π. Βάρναλης καὶ Β. Μοσχόπουλος. Ἐπιτροπὴ Ἐκκλησίας: Α. Μεράσγετζης, Μιχ. Κριθιώτης καὶ Δ. Ἀντωνιάδης. Μέγας εὐεργέτης τῆς Κοινότητος ὁ Σκευοφύλαξ τοῦ Παναγίου Τάφου Γέρων Εὐθύμιος Πατλάκος καὶ δωρητὴς ὁ Π. Παρισσόπουλος.

Λάμψακος: Ἱστορική κωμόπολη τῆς ἀρχαίας Ἐπισκοπῆς Λαμψάκου. Κάτοικοι 1080. Ἐκκλησία Ἁγίου Τρύφωνος μὲ ἕνα ἱερέα. Δημοτική Σχολή μὲ ἕνα διδάσκαλον καὶ 80 μαθητάς. Παρθενοναγωγεῖο μὲ μιὰ διδασκάλισσα καὶ 40 μαθήτριες. Στὴν Κοινότητα ὑπῆρχε καὶ μιὰ Ἐκπαιδευτική Ἀδελφότης «Ὁ Ἅγιος Τρύφων».

Ἔως ἐδῶ ἔφθαναν τότε (1905) τὰ ὅρια τῆς μεγάλης Μητροπόλεως Κυζίκου. Ἀργότερα τὸ δυτικὸν τμήμα ἀποσπᾶσθαι καὶ ἀπετέλεσε τὴ Μητρόπολη Δαρδανελλίων, μὲ ἔδρα τὰ Δαρδανέλλια.

Μερικὴ ἀποψη τῆς Νέας Περάμου Καβάλας, μὲ τὴ θάλασσα στὸ βάθος καὶ τὴν Ξέρα.

(Φωτογραφία Σπύρου Καράκου)

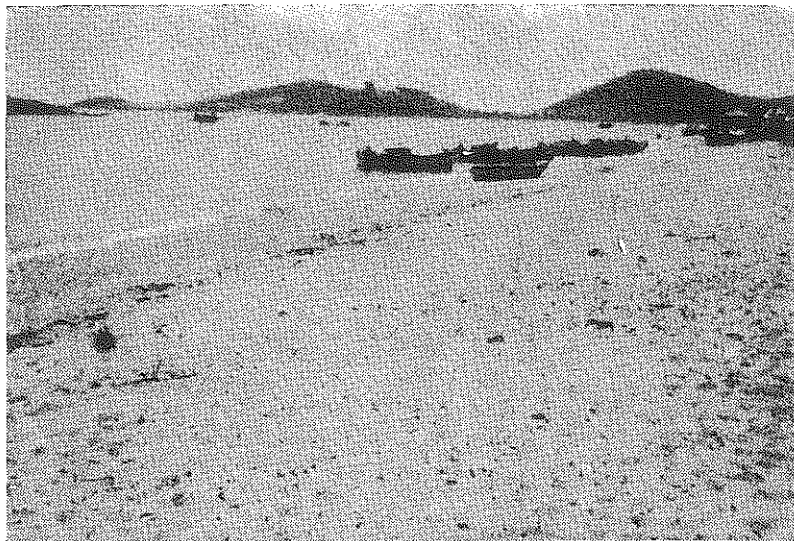
ΟΙ ΝΕΕΣ ΜΑΣ ΕΣΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ

Η ΝΕΑ ΠΕΡΑΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ

Στο Μυριόφυτο, όπου είχαν αποβιβάσθῃ με τὸ πλοῖο τῆς σωτηρίας τὶς πρῶτες ἡμέρες τοῦ Σεπτεμβρίου 1922 οἱ Περαμιῶτες, ξμειναν ἐκεῖ λίγες ἡμέρες. Ὄταν τὸ πῆραν ἀπόφαση ὅτι δὲν μποροῦσαν πιά νὰ γυρίσουν πίσω, τότε ἄρχισαν νὰ κατεβαίνουν πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Ξεκίνησαν ἀπὸ στεριάς με μικρὲς ομάδες καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ Ὀκτωβρίου εἶχαν ὅλοι συγκεντρωθῆ στὴν Καβάλα. Πολλοὶ τράβηξαν πρὸς τὸ κάτω, στὴ Θεσσαλονίκη, στὴν Ἀθήνα καὶ στὸν Πειραιᾶ, ἀλλὰ ἡ μεγάλη μᾶζα εἶχε μείνει ἐκεῖ. Στεγάζστηκαν ὅπως-ὅπως ὅλοι, ἄλλοι σὲ σπίτια κ' ἄλλοι, οἱ περισσότεροι, στὶς καπιναποθῆκες καὶ ὅπου ἄλλοῦ εὔρισκαν χῶρο σὲ δημόσια κτίρια. Συστήθηκε τότε μιὰ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ παλαιούς δημογέροντες καὶ ἄλλους πρόκριτους τῆς Περάμου, μαζί με τὸν παλαιὸ καὶ μόνιμο γραμματέα τῆς Κοινότητος Ἰωάννη Ράπτη, ποῦ φρόντιζε γιὰ ὅλα τὰ προβλήματα ποῦ ἐπρόβαλλαν. Ἀρκετοὶ Περαμιῶτες ἐπαγγελματίες βρολεύτηκαν μέσα στὴν πόλη τῆς Καβάλας, ὅπου καὶ σήμερα ἀποτελοῦν μιὰ σημαντικὴ καὶ καλοστεκούμενη παροικία, ἀλλὰ τὸ μεγάλο πρόβλημα ἦταν γιὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀγροτῶν καὶ κτηνοτρόφων. Ἦταν ἀνάγκη νὰ βρεθῆ ἓνας κατάλληλος τόπος, ὅπου νὰ ἐγκατασταθοῦν ὀριστικά.

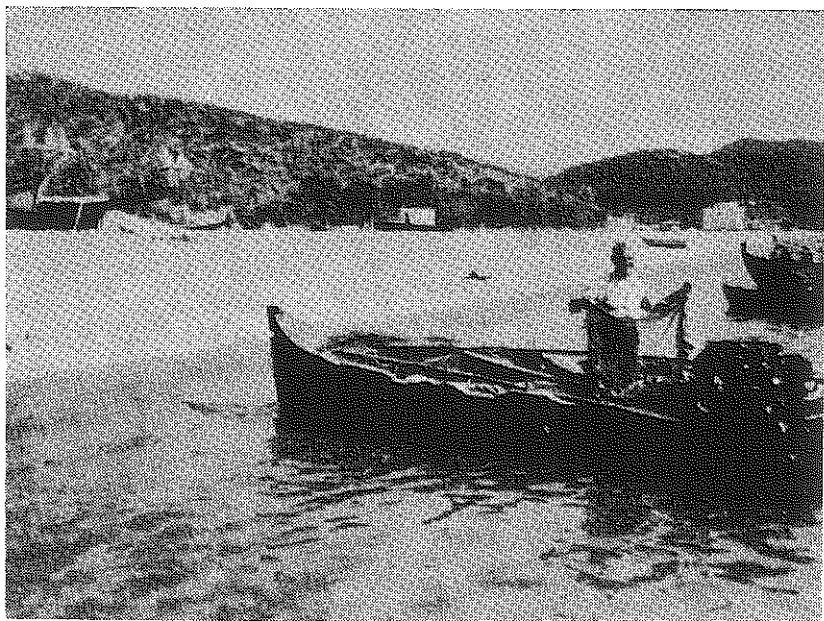
Ἔτσι, ὕστερα ἀπὸ σύντονες ἐνέργειες τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἰδιαίτερα τοῦ ἀκούραστου προέδρου τῆς Γιώργη Ν. Κυριαζῆ⁽¹⁾, τοῦ Ἀπ. Μανίτσα κ.ἄ.,

1) Ὁ Γεώργιος Ν. Κυριαζῆς ἦταν ἀπὸ τοὺς πρόκριτους τῆς Περάμου καὶ ὁ μεγαλύτερος ἔμπορος ξυλείας. Ὄταν τὸ πλοῖο τῆς σωτηρίας ἀπεβίβασε τοὺς Περαμιῶτες στὸ Μυριόφυτο, ἀπὸ τὴ δικὴ του ξυλεία ποῦ εἶχε μεταφερθῆ ἐκεῖ στήθηκαν τὰ παραπήγματα ποῦ ἐστέγασαν τοὺς συμπατριῶτες μας. Ἐνα μεγάλο μέρος ἀπὸ αὐτὴ τὴν ξυλεία τὴν παραχώρησε δωρεάν. Ὄταν ἐγκαταστάθηκε στὴν Καβάλα ἀνέπτυξε ἐξαιρετικὴ δράση γιὰ τὰ προβλήματα τῶν συμπατριωτῶν μας καὶ διηύρξε ὁ κύριος συντελεστὴς τῆς ἰδρύσεως τῆς νέας ἐκεῖ ἐστίας τῶν. Μετὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν Περαμιωτῶν τῆς Καβάλας ἐκλεγόταν συνέχεια δημοτικὸς σύμβουλος καὶ μέλος τῆς δημορχιακῆς ἐπιτροπῆς καὶ τὸ 1932 ἔθεσε καὶ ὑποψηφιότητα βουλευτοῦ σὲν ἀρχηγὸς τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Ριζοσπαστικοῦ Κόμματος τοῦ Γεωργίου Κονδύλη. Στὶς ἐκλογὰς αὐτὰς ἐπέτυχε τὴν πρώτη σειρά στὸς σταυροὺς προτιμήσεως, ἀλλὰ τελικὰ δὲν

Ἡ ἀπέραντη ἀμμουδιά καὶ τὸ λιμάνι τῆς Νέας Περάμου Καβά-
λας καὶ στὸ βάθος τὸ Κάστρο (ἀρχαῖο φρούριο).

(Φωτογραφία Σπύρου Καραίου)

Ὁ παλιὸς Περαιμιώτης ψαρᾶς Θανάσης Τάρης (Ἀράπας) ξεμπρα-
τσώνει τὰ δίχτυα του στὸ λιμάνι τῆς Νέας Περάμου Καβάλας.

(Φωτογραφία Σπύρου Καραίου)

οι Περαμιώτες εγκαταστάθηκαν στον συνοικισμό της Νέας Μήδειας, στον κόλπο των Έλευθερών, 30 χιλιόμετρα από την Καβάλα. Ο συνοικισμός αυτός με αρκετά σπίτια και μια εκκλησία του Αγίου Νικολάου, είχε κτισθεί για τους πρόσφυγες που είχαν έλθει πió πριν από τη Μήδεια, μιá κωμόπολη της Θράκης στη Μαύρη Θάλασσα, αλλά ή έλνοσσία, που θέριευε σ' αυτόν τόν βαλτότοπο, τούς είχε θερίσει κι' έτσι οι Μηδειώτες αναγκάστηκαν νά τόν εγκαταλείψουν και νά φύγουν. Σ' αυτόν τόν έρημωμένο από τήν άρρώστεια τόπο εγκαταστάθηκαν οι Περαμιώτες. Τήν άνοιξη του 1923 οι πρώτες Περαμιώτικες οικογένειες ήρθαν μαζί με τήν Έπιτροπή και εγκαταστάθηκαν εκεί. Μαζί και ό Περαμιώτης Παπα-Δημοσθένης Θεοδωρίδης, έφημέριος στο Άνω Νεοχώριο της Κυζίκου, ήρθε και άνοιξε τήν εκκλησία του Αγίου Νικολάου. Άκολούθησαν άμέσως και άλλοι Περαμιώτες και μαζί μ' αυτούς και άλλοι από τά χωριά της Κυζίκου, τή Διαβατή, τó Καστέλι, τή Μηχανιώνα, τó Άνω και Κάτω Νεοχώριο, τís Σκαμνές, τόν Γιτζέ, τή Χαρταλιμή, τó Πασά-Κιόι, τά Γανόχωρα και καμμιά δεκαπενταριά οικογένειες από τó γειτονικό παλιό χωριό των Έλευθερών. Έτσι δημιουργήθηκε ένας νέος συνοικισμός. Η Κυβέρνηση τούς παρεχώρησε έκταση γύρω στα 4.500 στρέμματα. Στα πρώτα χρόνια ή έλνοσσία τυράννησε πολú τούς νέους οικιστές. Άλλά με τήν έντατική καλλιέργεια οι βαλτότοποι περιωρίσθηκαν και ή άρρώστεια λιγόστευε, ώσóτου ό τόπος έξυγιάνθηκε.

Άπό τήν άρχή του 1928 ό συνοικισμός άναγνωρίσθηκε Κοινότης με τó όνομα Νέα Πέραμος. Τó Πρώτο Κοινοτικό Συμβούλιο συγκροτήθηκε από τόν Θεόδωρο Λιώτα ώς πρόεδρο και τούς Γ. Μαυρίδη, Άλέξανδρο Άντωνόπουλο, Χρήστο Πελεκάνο και Βασίλειο Μήλιο ώς συμβούλους.

Σήμερα ή Νέα Πέραμος Καβάλας είναι ένας άκμαϊός και άνθηρός συνοικισμός, με όραϊά σπίτια και καταστήματα, με ήλεκτρικό ρεύμα, με παροχέτευση στα σπίτια άφθονου και γλυκού νερού και με τακτική λεωφορειακή συγκοινωνία με τήν Καβάλα, με κινηματογράφο και με κέντρα ψυχαγωγίας. Έχει 1.500 περίπου κατοίκους, κατά τó μεγαλύτερο μέρος Περαμιώτες, τήν εκκλησία του Αγίου Νικολάου με ένα ιερέα, τόν Δημήτριο Θεοδωρίδη, γιού του Παπα-Δημοσθένη, και δυό παρεκκλήσια, τής Παναγίας Φανερωμένης και του Αγίου Άθανασίου, τετρατάξιο δημοτικό σχολείο με δυό διδασκάλους και δυό διδασκάλισσες, τηλεγραφείο, όγροτικό ιατρείο, τόν Έξωραϊστικό Σύλλογο «Η Πρόοδος», τόν Σύλλογο Περαμιών «Η Φα-

έξελέγη έξ αίτίας του έκλογικού συστήματος που ίσχυε τότε για τή συμμετοχή των μικρών κομμάτων στην τελική κατανομή των ψήφων. Άργότερα εγκαταστάθηκε στην Πειραιά, όπου και άπεθίωσε τó 1963. Παιδιά του Γιώργη Κυριαζή: ό Στέφανος, άνώτερος τραπεζιτικός, Σάββας, τμηματάρχης Τελωνείου και σύμβουλος του Συλλόγου Περαμιών Κυζικητών, και Δέσποινα, άριστούχος καθηγήτρια Φυσικών. Ό άδελφός του Γ. Κυριαζή, Σάββας Ν. Κυριαζής, σφάχτηκε στην Πάνορμο από τούς Κεμαλικούς.

Γενική άποψη τής Νέας Περάμου Καθάλας (δυτικού τμήματος).

(Φωτογραφία Σπύρου Καράκου)

νερωμένη»⁽¹⁾, Γεωργικό Συνεταιρισμό, Σωματείο Φορτωτών Λιμένος, και τὸ Κοινοτικό Γραφείο.

Οἱ κάτοικοι σὲ ποσοστὸ 75 % ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, κυρίως ἀμπελοργία, ὀπωροφόρα δέντρα καὶ κηπευτικά, πού ὅλα εὐδοκιμοῦν καὶ ἀποφέρουν ἕνα σημαντικό εἰσόδημα. Στὰ πρῶτα χρόνια καλλιεργοῦσαν σὲ μεγάλη κλίμακα καπνά, ἀλλὰ τώρα τὰ ἔχουν περιορίσει πολύ, σχεδὸν τὰ ἔχουν ἐγκαταλείψει.

1) Στὰ 1964 οἱ Περαμιῶτες τῆς Καθάλας καὶ τῆς ἐκεῖ Νέας Περάμου εἶχαν ἐκδηλώσει τὴν ἐπιθυμία νὰ κτίσουν στὴν Νέα Πέραμο ἕνα ἱερὸ προσκύνημα τῆς Παναγίας Φανερωμένης, ὡς συνέχεια τοῦ Μοναστηριοῦ πού εἶχαν στὴν παλαιὰ Πέραμο. Ἐξήτησαν τότε ἀπὸ τὸν Σύλλογο Περαμίων Κυζικηνῶν νὰ ἀναλάβῃ αὐτὴ τὴν προσπάθεια. Τὸ Δ. Συμβούλιο τοῦ Συλλόγου ἔκρινε ὅτι θὰ τοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸ τὸ ἔργο καὶ νὰ τὸ παρακολουθῇ ἀπὸ μακριὰ καὶ γι' αὐτὸ τοὺς ἐπρότεινε νὰ ἰδρῦσουν ἐκεῖ ἕνα ἰδιαίτερο Σύλλογο, πού νὰ πάρῃ στὰ χέρια του τὸ θέμα καὶ νὰ προβῇ στὶς ἐνέργειες πού χρειάζονταν γιὰ τὴν ἐξεύρεσι τοῦ κατάλληλου χώρου, τὴν ἀπαλλοτρίωση, τὴν ἄδεια καὶ ἄλλα τὰ σχετικά. Ἔτσι τὸν Ἰούνιο 1961 ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Περαμίων Κυζικηνῶν Ἐμμ. Παπαναστασίου, μαζί μὲ τὸν Γ. Σγουρίδη, ἐπῆγαν στὴ Νέα Πέραμο Καθάλας καὶ σὲ μιὰ γενικὴ συγκέντρωση τῶν κατοικῶν ψηφίστηκε ἡ ἔδρευσι τοῦ Προσθετικῆ Συλλόγου «Ἡ Φανερωμένη». Γιὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ στὴν πρώτη ἐξέδρασή τους ὁ Σύλλογος Περαμίων Κυζικηνῶν ἐψήφισε ποσὸν ἐξήντα χιλιάδων δραχμῶν γιὰ τὴ θεμελίωση τοῦ ἱεροῦ Προσκυνηματος, ὅταν θὰ ἦταν ἔτοιμοι νὰ βάλουν ἐμπρός. Τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἀνέγερσι αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ Προσκυνηματος εἶχε ἡ Ἑλένη Χ. Αἰσκακίδου, κόρη τοῦ Θεόδωρου Μπουρμπούλια. Ἡ ἐμπνευσμένη αὐτὴ ποιήτρια διέθεσε γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ σειρὲς δόλοκληρες ἀπὸ τὰ βιβλία πού εἶχε ἐκδώσει καὶ δὲν παύει καὶ σήμερα νὰ ἐνισχύῃ καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς Περαμίους γιὰ τὴν πραγματοποίηση αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ. Ἄτυχῶς, μὲχρι σήμερα τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν προχώρησε. Ἄς ἐλπίσουμε πὼς θὰ ἔρθῃ κάποτε ἡ ὥρα πού καὶ τὸ ὄνειρο αὐτὸ θὰ πραγματοποιηθῇ.

Γενική άποψη τής Νέας Περάμου Καβάλας (άνατολικού τμήματος).

(Φωτογραφία Σπύρου Κεράκου)

Ἡ κτηνοτροφία, ἰδίως κασίκια καὶ πρόβατα, ἔχει καὶ αὐτὴ περιορισθῆ πολὺ μὲ τὴν ὀλοκληρωτικὴ σχεδὸν ἐκμετάλλευση τῆς γῆς σὲ προϊόντα ποὺ ἀναφέραμε.

Γύρω στὶς 20 ψαρόβαρκες μηχανοκίνητες ἀπασχολοῦν ἀνάλογο ἀριθμὸ κατοίκων. Ἡ θάλασσα εἶναι πλούσια σὲ ψάρια πρώτης ποιότητος: λιθρίνια, μπαρμπούνια, τσιπούρες, γλῶσσες καὶ σὲ ψάρια τοῦ ἄφρου, σαρδέλλες, σαυρίδια κ.λπ.

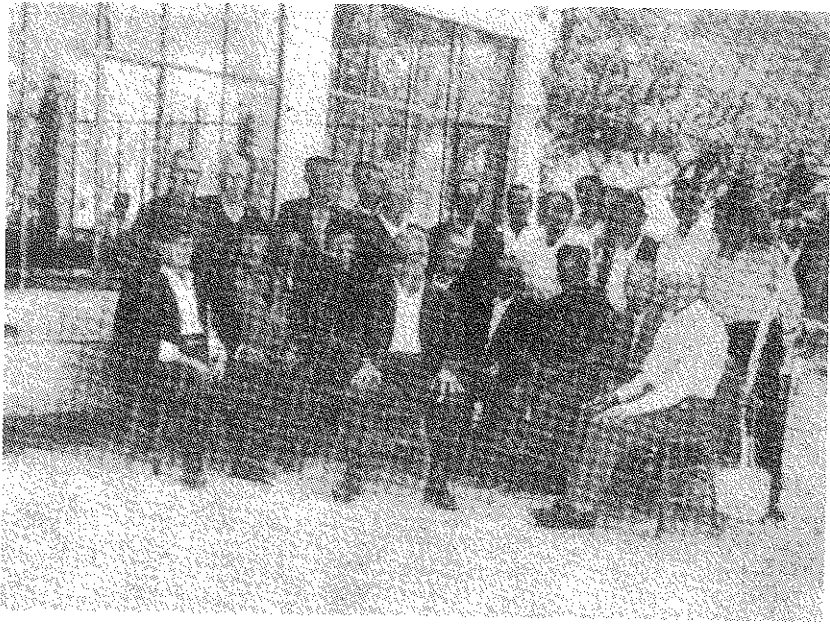
Ποντοπόρα πλοῖα δὲν ὑπάρχουν.

Τὰ ἐξαιρετικὰ ὠραῖα ἀμμουδερὰ ἀκρογιάλια τῆς τραβοῦν κάθε χρόνο μεγάλο ἀριθμὸ παραθεριστῶν καὶ ἡ γραφικὴ τοποθεσία τοῦ χωριοῦ παρουσιάζει μιὰ προοπτικὴ γιὰ ἐξαιρετικὴ τουριστικὴ ἐξέλιξη τῆς Νέας Περάμου Καβάλας.

Τὸ σημερινὸ Κοινοτικὸ Συμβούλιο ἀποτελοῦν οἱ: Ἰωάννης Φραντζῆς πρόεδρος, Γεράσιμος Ζουμπλὸς ἀντιπρόεδρος, καὶ Ἰωάννης Ζωγράφος, Ἰωάννης Τρανταλῆς καὶ Χριστόφορος Κοντίδης σύμβουλοι.

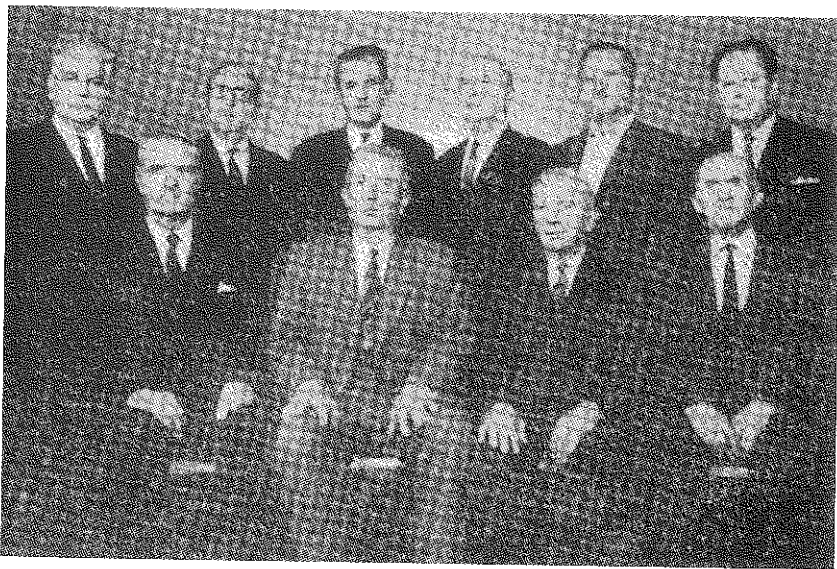
Στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου βρῖσκεται σήμερα καὶ τὸ παλαιὸ ἐξαιρετικῆς τέχνης εἰκόνισμα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα, ποὺ ἔχει μεταφερθῆ ἀπὸ τὴν παλαιὰ Πέραμο. Ἐνα ἄλλο εἰκόνισμα, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἀπὸ τὸ παλιὸ χωριὸ μας, χάθηκε στὴ βουλγαρικὴ κατοχῆ.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ καταστράφηκαν καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς Κοινότητος καὶ μαζί μ' αὐτὰ καὶ ὁ Κώδικας τῆς παλαιᾶς Περάμου.

Περαμιώτες κάτοικοι τής Νέας Περάμου Καθάλας. Εις τὸ μέσον ὁ Πρόεδρος τής Κοινότητος Ἰωάννης Φραντζῆς καὶ οἱ: Πέτρος Ζωγράφος (Μανώλας), Θεολόγος Δόμβρος, Νικόλαος Παζαριώτης, Ἄθανάσιος Πουρίδης, Κωνστ. Χρυσοστόμου Κυριακίδης, Ἄθαν. Χατζηνικολῆς, Κυριάκος Δόμβρος, Νικόλ. Φραντζῆς, Ἄθαν. Γιαννακίδης, Γεώργιος Βούλγαρης, Στασινὸς Σκάκας, Ἀντώνης Γ. Φλωρᾶς, Στέλιος Γκαζόπουλος καὶ ἄλλοι.

(Φωτογραφία Σπύρου Καράκου)

Μιά ομάδα ἀπὸ Περαμιώτες τής Καθάλας: Πέτρος Παπαγρηγορίου, Ἐμμανουὴλ Τάκος (Πετσέτας), Ἰωάννης Ἡσαΐας, Φώτιος Πούλος, Κώστας Κυριακίδης, Ἰωάννης Κατζάλης, Σωκράτης Πουρίδης, Σπύρος Καράκος, Ἐλευθέριος Ἡσαΐας, Παναγιώτης Χατζηπολυχρόνης.

(Φωτογραφία Σπύρου Καράκου)

Η ΝΕΑ ΠΕΡΑΜΟΣ ΜΕΓΑΡΙΔΟΣ

Στά 1924, δυό χρόνια ύστερα από τόν ολοκληρωτικό σηκωμό τῆς Περάμου (τόν Αύγουστο 1922), ένα νέο κύμα προσφύγων Περαμιωτῶν ἤρθε στήν Ἑλλάδα, ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη αὐτῇ τῇ φορά. Δέν εἶναι ἄσκοπο νά δώσουμε μιὰ ἐξήγηση πάνω σ' αὐτό τό θέμα, γιά νά μάθουν, ὅσοι ἀπό τοὺς νεώτερους δέν ἔτυχε νά τό γνωρίζουν, πῶς ἐγινε αὐτή ἡ δεύτερη προσφυγιά.

Ὄταν ὑπογράφηκε ἡ Συνθήκη τῆς Λοζάνης, πού ἔβαλε τέρμα στόν πόλεμο ἀνάμεσα Ἑλλάδας καί Τουρκίας, εἶχε ἀποφασισθῆ μέσα σέ ἄλλα καί ἡ ἀνταλλαγή τῶν πληθυσμῶν, δηλαδή τῶν Τούρκων τῆς Ἑλλάδος μέ τοὺς Ἑλληνας τῆς Τουρκίας. Ἔτσι ὅλοι οἱ Ἑλληνες Τούρκοι ὑπῆκοι τοῦ Πόντου, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἦσαν ὑποχρεωμένοι νά φύγουν ἀπό τόν τόπο τους καί ἡ περιουσία τους θά περνοῦσε στά χέρια τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἐδῶ θά πρέπει νά ἀναφέρουμε πῶς στό τέλος τοῦ 1922 ἡ Μικρὰ Ἀσία καί ὁ Πόντος εἶχαν ἐν τῷ μεταξύ ἐρημωθῆ ἀπό τόν ἐλληνικό πληθυσμό τους. Ὅσοι πρόλαβαν νά φύγουν, εἶχαν φύγει. Οἱ ἄλλοι, πού ἔμειναν στό ἐσωτερικό, σφάχτηκαν καί ἀφανίστηκαν, ἐνῶ οἱ Τούρκοι πού ἔμειναν στήν Ἑλλάδα, δηλαδή οἱ Τούρκοι τῆς Κρήτης, τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου καί τῆς Θράκης, δέν εἶχαν πάθει τό παραμικρό.

Μέ τήν ἀνταλλαγή τῶν πληθυσμῶν, ὅταν θά ἐφευγαν καί οἱ Τούρκοι ἀπό τήν Ἑλλάδα, τὰ κτήματά τους θά τὰ ἔπαιρνε ἡ Ἑλληνική Κυβέρνηση καί θά μποροῦσε νά ἐγκαταστήσῃ σ' αὐτά ἕνα μέρος τοῦλάχιστον ἀπό τό ἐνάμισιο ἑκατομμύριο τῶν προσφύγων πού εἶχαν συγκεντρωθῆ στήν Ἑλλάδα.

Ἀπό τήν ἀνταλλαγή εἶχαν ἐξαιρεθῆ οἱ Τούρκοι τῆς Δυτικῆς Θράκης καί οἱ Ἑλληνες πού ἔμειναν στήν Κωνσταντινούπολη καί στά χωριά τοῦ Βοσπόρου, ἀνατολικά καί ρουμελικά, στά Πριγκηπόνησα καί σέ μιὰ μικρῆ περιοχή τῆς Προποντίδος γύρω στήν Πόλη, ἀνατολικά ἕως τήν Χαλκηδόνα (τό Καδήκιοι) καί ρουμελικά ἕως τόν Ἅγιο Στέφανο, καθῶς καί τὰ νησιά Ἰμβρο καί Τένεδο. Γιά νά ἐξαιρεθοῦν ὁμως ἀπό τήν ἀνταλλαγή θά ἔπρεπε ν' ἀποδείξουν ὅτι ἦσαν μόνιμα ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ πρῖν ἀπό τό 1914. Πολλοί ὁμως ἀπό τόν Πόντο, τῆ Μικρᾶ Ἀσία καί τῆ Θράκη εἶχαν καταφύγει στήν Πόλη ὕστερα ἀπό τό 1914, στό διάστημα τῶν πολέμων, γιά νά ἀποφύγουν τοὺς διωγμούς καί τόν ἐκτοπισμό στήν Ἀνατολή. Ἀργότερα, ὅταν ξέσπασε ἡ συμφορὰ τοῦ 1922, ἤρθαν καί ἄλλοι, ἐλπίζοντας νά σωθοῦν μέσα στήν πολυάνθρωπη πρωτεύουσα, ὅπου παρέμεναν ἀκόμη τὰ συμμαχικά στρατεύματα κατοχῆς.

Ὅλοι αὐτοί, πού δέν μπόρεσαν ν' ἀποδείξουν πῶς ἦσαν μόνιμα ἐγκαταστημένοι στήν Κωνσταντινούπολη πρῖν ἀπό τό 1914, συγκεντρώθηκαν

τότε από τις Τουρκικές Ἀρχές στο χωρο τῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων τοῦ Βαλουκλή καί ἀπό ἐκεῖ ὠδηγήθηκαν μέ συνοδεία καί ἐπιβιβάστηκαν στή πλοία πού ἔστειλε ἡ Ἑλληνική Κυβέρνηση καί τοὺς μετέφερε στήν Ἑλλάδα.

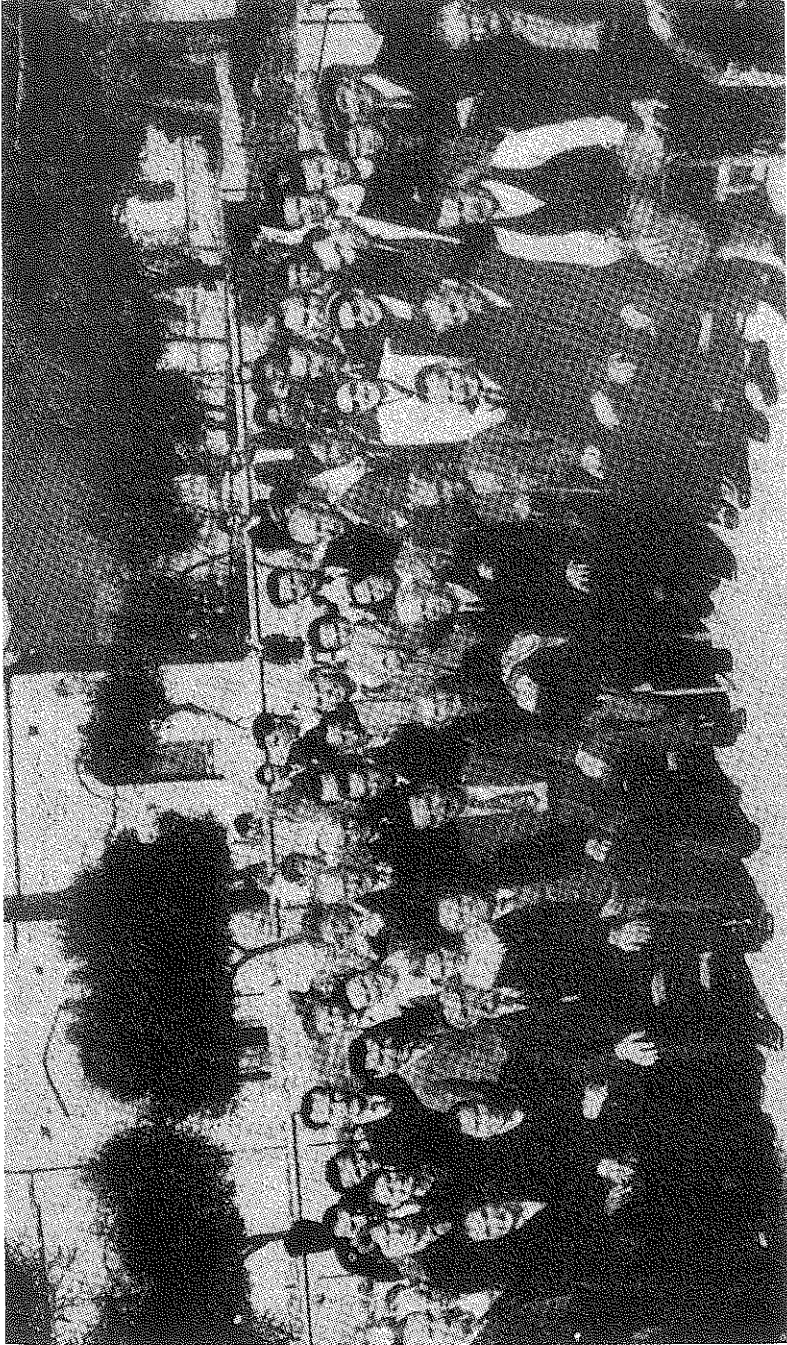
Πάνω ἀπὸ διακόσιες οἰκογένειες Περραιμῶν ἦρθαν μέ τὴ δεύτερη αὐτὴ προσφυγιά ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐνα μεγάλο μέρος ἀπὸ αὐτὲς ἀποβιβάστηκαν στὴ Σαλαμίνα. Ἐκεῖ ἄλλοι βολεύτηκαν προσωρινὰ σὲ σπίτια τῆς Κούλουρης καί οἱ περισσότεροι ἐγκαταστάθηκαν στὸ Μοναστήρι τῆς Φανερωμένης κάτω ἀπὸ σκηνές.

Μιά ἄλλη ἀποστολὴ βγῆκε στὴ Λευκάδα καί τὴν Κεφαλονιά. Δὲν μπορούσαν νὰ μείνουν ἐκεῖ. Μὲ δικά τους μέσα ἦρθαν στὴν Ἀθήνα καί στὸν Πειραιᾶ καί πολλοὶ προτίμησαν νὰ πᾶνε μέ τοὺς πολλοὺς, πού ἔμεναν στὴ Φανερωμένη τῆς Σαλαμίνας.

Στὴν Ἀθήνα καί στὸν Πειραιᾶ βρίσκονταν ἀρκετοὶ Περραιμῶτες πού εἶχαν ἔρθει πρωτίτερα. Τότε ξεσηκώθηκαν νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση νὰ τοὺς παραχωρήσῃ μιὰ ἔκταση γιὰ νὰ κτίσουν δικό τους χωριό. Συστήθηκε μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸν Νίκο Λελεκόπουλο, τὸν Μανωλάκη Τομπουκίδη, τὸν Θανάση Γρηγοριάδη, δικηγόρο ἀπὸ τὴ Μηχανιώνα, τὸν Γιάννη Χρυσοβέργη κ. ἄ. Μὲ τὴ βοήθεια καί τὴ συμπαράσταση τοῦ Γιώργη Ταλιαντζῆ διάλεξαν τὸν σημερινὸ τόπο τῆς Νέας Περάμου, σὲ μιὰ παραλιακὴ ἔκταση στὸν Κόλπο τῆς Ἐλευσίνας, κατάντικρυ στὸ Μοναστήρι τῆς Φανερωμένης, καί ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων ἀνέλαβε νὰ ἀπαλοτριώσῃ τὸν τόπο, πού ἀνῆκε στὸ Μοναστήρι, καί νὰ τοὺς κτίσῃ 250 κατοικίες, τέσσαρες σὲ κάθε οἰκοδομικὸ τετράγωνο, ἀπὸ δυὸ δωμάτια τὴν κάθε μία καί ἀρκετὸ οἰκόπεδο γύρω. Μαζὶ μέ τὰ σπίτια τοὺς παρεχώρησε καί δύο ἀγροτεμάχια ἐλαιῶνες σι' ἀνατολικά τοῦ χωριοῦ, τὴ μιὰ πάνω ἀπὸ τὸν δημόσιο δρόμο καί τὴν ἄλλη πρὸς τὴ θάλασσα. Καί στοὺς δυὸ αὐτοὺς ἐλαιῶνες ἐπῆραν ὁ καθένας ἀπὸ ἓνα κλῆρο, ὡς ἐνάμισυ στρέμμα μέ ὀκτώ ἐλαιόδεντρα. Στὸ σύνολο 3 στρέμματα μέ 15—16 δέντρα.

Ὁ κλῆρος αὐτὸς δὲν ἦταν βέβαια ἀρκετὸς γιὰ νὰ δημιουργήσουν καλλιέργειες, ὅπως ἦσαν συνηθισμένοι ἀπὸ τὸ παλιὸ χωριὸ τους, ἀμπέλια, μπουστάνια κ.λ.π. Τὸ χῶμα ἦταν σκληρό, ὅλο χαλίκι, καί νερὸ τρεχάμενο δὲν ὑπῆρχε. Ἀλλὰ τὸ νέο χωριὸ εἶχε τὴ θάλασσα. Μιὰ θάλασσα ἡμερὴ καί πλούσια σὲ ψάρια. Εἶχε καί ἄλλο ἓνα πλεονέκτημα: Ἦταν κοντὰ στὴν Ἀθήνα, σ' ἀπόσταση 35 χιλιόμετρα ἀπὸ στεριᾶς καί σὲ δυὸ ὥρες ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ μέ τὸ βαπόρι καί ἀπὸ τὸ χωριὸ περνοῦσε ὁ ἀσφαλτοστρωμένος μοναδικὸς κεντρικὸς δρόμος Ἀθηνῶν—Πελοποννήσου καί ὁ σιδηρόδρομος.

Τὰ σπίτια εἶχαν κτισθῆ σὲ μιὰ στενὴ παραλιακὴ λουριδα, μακρὸς ἓνα χιλιόμετρο καί βάθος ἀπὸ τὴ θάλασσα ὡς τὸν δημόσιο δρόμο ἀπὸ 100—200 μέτρα.

Ἐναμνηστική φωτογραφία ἀπὸ τὸ πρῶτο πάνδημο μνημόσυνο τῆς πατρίδος Περάμου στὴ Νέα Πέραμο Μεγα-
ρίδος τὸν Ὀκτώβριο 1945.

(Βλέπε σχετικὴ περιγραφή στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου)

Ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1925 οἱ Περραιμῶτες εἶχαν ἐγκατασταθῆ στὰ σπίτια τοῦ νέου χωριοῦ τους. Τὸ πρῶτο στάδιο τῆς ἀποκαταστάσεως εἶχε λήξει.

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1925 ἐξελέγη νέα Ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸν Γεώργιο Σγουριδίδη, Λέανδρο Σεραφειμίδη, Ἀθανάσιο Ποῦλο, Δημήτριο Λιώτα, Ἀναστάσιο Κέλλη, Στυλιανὸ Λιολιόπουλο καὶ Στρατῆ Καραγιώργη. Ἡ νέα αὐτὴ Ἐπιτροπὴ εἶχε ν' ἀντιμετώπιση πολλὰ προβλήματα.

Τὸ χωριὸ ἦταν περιορισμένο μέσα στὰ στενὰ ὄρια ποῦ εἶχαν χαραχθῆ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν δημόσιο δρόμο, ὅπου θὰ ἦταν φυσικὸ νὰ ἀναπτυχθῆ τὸ χωριὸ σὲ βάθος, τὰ κτήματα ἦταν ἰδιωτικὰ καὶ ἦταν ἀδύνατο ν' ἀπαλλοτριωθοῦν. Ἀνατολικά, ἓνα παραλιακὸ δάσος, 250 στρέμματα μὲ πεῦκα, ποῦ χώριζε τὸ χωριὸ ἀπὸ τὸν παραλιακὸ ἐλαιῶνα, ἀνῆκε στὸ Μοναστήρι. Στὰ δυτικὰ, τὰ ὄρια τοῦ χωριοῦ ἔφταναν ὡς τὴν Πούντα καὶ τὸν Πενκόφυτο λόφο, ἀλλὰ ἡ Πούντα καὶ ὁ λόφος καὶ πρὸ πέρα ὅλη ἡ ἔκταση ἀνῆκαν κ' αὐτὰ στὸ Μοναστήρι.

Τὸ χωριὸ ἀσφυκτιοῦσε μέσα στὰ στενὰ αὐτὰ ὄρια. Ἦταν φανερὴ ἡ ἀνάγκη ν' ἀπλωθοῦν αὐτὰ τὰ ὄρια καὶ νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλα ἐδάφη, γιὰ νὰ γίνῃ τὸ χωριὸ βιώσιμο.

Ἔτσι ἡ νέα φροντίδα τῆς Ἐπιτροπῆς ἦταν νὰ γίνουν ἀμέσως ἐνέργειες γιὰ καινούργιες ἀπαλλοτριώσεις. Ἀλλὰ τὸ Μοναστήρι, ποῦ ἔβλεπε τὸν κίνδυνο νὰ χάσῃ καὶ ἄλλα ἀκόμα κτήματα, ἔβαλε σ' ἐνέργεια ὅλα τὰ μέσα γιὰ νὰ περισώσῃ τὴν περιουσίαν του. Ἔβγαλε ἀμέσως σὲ πλειστηριασμὸ τὴν ἐνοικίαση τοῦ παραλιακοῦ δάσους γιὰ τριάντα χρόνια. Ἡ Ἐπιτροπὴ, μόλις τὸ πληροφορήθηκε, ἔσπευσε στὸ Πρωτοδικεῖο στὴν Ἀθήνα, ὅπου γινόταν ὁ πλειστηριασμὸς, ἔλαβε μέρος, πλειοδότησε καὶ ἐπέτυχε νὰ κατακυρωθῆ ἡ ἐνοικίαση στὸν Λέανδρο Σεραφειμίδη (μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς) γιὰ 25.000 δραχμές. Ἔτσι θὰ εἶχε τὸν καιρὸ νὰ ἐνεργήσῃ γιὰ τὴν ἀπαλλοτριώση. Τὴν ἴδια ἐποχὴ, ἓνας ἰδιώτης ἀπὸ τὰ Μέγαρα, ζήτησε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Γεωργίας νὰ τοῦ παραχωρηθῆ ἡ ἔκταση ἀπὸ τὰ δυτικὰ ὄρια τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τοῦ συνοικισμοῦ ὡς τὸ λόφο καὶ κάτω στὴν Πούντα, γιὰ νὰ ἀποξηράνῃ τὰ λίγα νερὰ ποῦ λίμναζαν ἐκεῖ καὶ νὰ ἐξυγιάνῃ τάχα τὸν τόπο. Κι' αὐτὴ τὴν ἐνέργεια τὴν ἐξουδετέρωσε ἡ Ἐπιτροπὴ.

Παράλληλα μὲ τὶς ἐνέργειές της στὸ Ὑπουργεῖο Γεωργίας γιὰ τὴν ἀπαλλοτριώση, ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπέτυχε νὰ διανεμηθῆ σὲ χορῆμα ἓνα ποσὸν 960.000 δρχ., δάνειο ποῦ παραχώρησε ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀποκαταστάσεως σὰν βοήθεια στοὺς ἐπαγγελματίες τοῦ συνοικισμοῦ. Ἔτσι μοιράστηκαν ἀπὸ 8.000 δρχ. στοὺς ψαράδες καὶ ἀπὸ 5.000 δρχ. στοὺς ἄλλους ἐπαγγελματίες: ξυλουργοὺς, τσαγκάρηδες, ράφτες, παντοπῶλες, καφετζήδες κ.λ.π., καὶ ἀπὸ 2.000 στίς γυναῖκες ποῦ ἔπλεκαν δίχτυα.

Ἄλλη ἐνέργεια τῆς Ἐπιτροπῆς ἦταν νὰ κτισθῆ σχολεῖο στὸ χωριὸ. Ὁ τότε πρωθυπουργὸς Θεόδωρος Πάγκαλος, ποῦ κατάγονταν ἀπὸ τὴν περιφε-

Ἡ περιφορά τοῦ παλαιοῦ εἰκονίσματος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (τοῦ Κάστρου) στή Νέα Πέραμο Μεγαρίδος (1962).

Ἡ μουσική τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ συνοδεύει τήν περιφορά τῆς εικόνας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

ρεια έκείνη, είχε άγαπήσει τὸ νέο χωριό μας και ένδιαφέρθηκε γι' αὐτό. Μὲ ένέργεια κατ' εὐθείαν σ' αὐτόν, στήθηκε άμέσως ένα σχολεῖο ἀπὸ τὰ λυόμενα σπίτια πὸν εἶχε στή διάθεσή της ἡ Κυβέρνηση —ἀπὸ τὶς γερμανικὲς πολεμικὲς ἐπανορθώσεις— και μέσα σὲ μιὰ ἐβδομάδα κατέθηκε ὁ ἴδιος και ἔκαμε τὰ ἐγκαίνια τοῦ σχολεῖου.

Τὸ σχολεῖο εἶχε δυὸ εὐρύχωρες αἴθουσες διδασκαλίας, ένα προθάλαμο και ένα δωμάτιο γιὰ γραφεῖο. Στὶς αἴθουσες ἐγκαταστάθηκαν άμέσως τὰ παιδιὰ και ἄρχισε νὰ λειτουργῇ τὸ δημοτικὸ σχολεῖο μὲ ἔξη τάξεις, ἀλλὰ μὲ δυὸ δασκάλους. Ὁ προθάλαμος και τὸ γραφεῖο χρησιμοποιήθηκαν προσωρινὰ γιὰ ἐκκλησία. Τὰ εἰκονίσματα και τὰ ἱερὰ σκευὴ παραχωρήθηκαν ἀπὸ τὰ ἱερὰ κειμήλια πὸν εἶχαν μεταφερθῆ ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας και τὰ εἶχε συγκεντρώσει ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Ἀνταλλαξίμων στὴν Ἀθήνα.

Ἔτσι ἄρχισε σύγχρονα μὲ τὸ σχολεῖο νὰ λειτουργῇ και ἡ ἐκκλησία προσωρινὰ, ὥσπου νὰ κτισθῆ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Τὴν φρονίδα γιὰ τὴν ἀποπεράτωση τῆς ἐκκλησίας εἶχε ἀναλάβει μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὶς γυναῖκες τοῦ νέου χωριοῦ μας, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀκούραστο Παναγιώτη Καπλανίδη. Μάζεψαν χρήματα ἀπὸ ἐράνους, συγκέντρωσαν ὕλικά ἀπὸ δωρεὲς και μέσα στὸν ἴδιο χρόνο ἔγινε ἡ θεμελίωση τοῦ ναοῦ.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου δὲν ἄργησε νὰ κτισθῆ και νὰ στολισθῆ τὸ χωριό. Τὸ ὄνομά της τὸ πῆρε ἀπὸ τὸ παλιὸ εἰκόνισμα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, πὸν τὸ εἶχε μεταφέρει ἀπὸ τὴν Πέραμο, ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Κάστρου, ὁ Δημητρός Λιώτας, ὅταν σηκωνόταν τὸ χωριό.

Τὸν Ὀκτώβριο 1926, μὲ τὴ λήξη τῆς θητείας της, ἡ Ἐπιτροπὴ παράδωσε τὸ χωριὸ προικισμένο μὲ ὄσα μπόρεσε, μέσα σ' ένα χρόνο, νὰ τὸ προικίσῃ.

1) Μὲ τὸ παραλιακὸ δάσος - πευκῶνα, 250 στρέμματα, πὸν ἔπιαναν ἀπὸ τὰ ἀνατολικὰ ὄρια τοῦ χωριοῦ ἔως τὸν ελαιῶνα.

2) Μὲ τὴν Πούντα και τὸ πιδ πέρα λιμανάκι της και τὸν ἐπάνω πευκόφυτο λόφο, στὰ δυτικά τοῦ χωριοῦ.

3) Μὲ 460 στρέμματα καλλιεργήσιμη γῆ πάνω και πίσω ἀπὸ τὴν Πούντα και τὸν λόφο ὡς τὸν δημόσιο δρόμο πρὸς τὰ Μέγαρα, πὸν παραχωρήθηκε στοὺς γεωργούς.

4) Μὲ τὴν οἰκονομικὴ ένίσχυση 960.000 δραχμῶν, πὸν βοήθησε τοὺς χωριανούς στὰ πρῶτα τοὺς βήματα γιὰ τὶς δουλειὲς τοὺς.

5) Μὲ τὸ σχολεῖο και τὴν προσωρινὴ ἐκκλησία.

6) Μὲ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, πὸν θεμελιώθηκε και βρισκόταν πιά σὲ καλὸ δρόμο ἢ ἀποπεράτωση της.

Τὸν ἴδιο χρόνο 1926, ὁ σιδηρόδρομος Ἀθηῶν—Πελοποννήσου δημι-

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Περαμίων Κυζικηνῶν κ. Ἐμμ. Παπαναστασίου ὁμιλεῖ στὸν πρῶτο πανηγυρικό ἑορτασμό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

οὐργησε εἰδική στάση στὴ Νέα Πέραμο καὶ ἔβαλε ἰδιαίτερα δρομολόγια. Τὸ καλοκαίρι ὁ σιδηρόδρομος ἔφτασε νὰ κόβη πέντε χιλιάδες εἰσιτήρια σὲ μιὰ Κυριακή. Ὁλος αὐτὸς ὁ κόσμος ξεχίνονταν στὸ παραλιακὸ δάσος, στὴν Πούντα καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πεῦκα τῆς παραλίας τοῦ χωριοῦ. Τὰ κέντρα ἔκαμαν χρυσές δουλειές καὶ οἱ ἑβδομῆντα βάρκες τοῦ χωριοῦ δὲν πρόφθαιναν νὰ μεταφέρουν ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη τοῦ χωριοῦ ὡς τὴν ἄλλη τοὺς ἐπισκέπτες, ποὺ χαίρονταν τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὴ δροσιά τοῦ χωριοῦ.

Τὰ αὐτοκίνητα δὲν ἦταν ἀκόμα ὀργανωμένα.

Ἡ συγκοινωνία γινόταν στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ μὲ δυὸ βατόρια: τὸν «Γαλέο» καὶ τὴν «Αὐλίδα». Ἀργότερα μπῆκε ἡ «Μεγαρίδα» καὶ ὁ «Παπαδιαμάντης», ποὺ ἔκαμαν τὴ γραμμὴ: Παλούκια Σαλαμῖνος — Ἐλευσίνοσ — Νέας Περάμου — Πάχης (ἐπίνειον τῶν Μεγάρων).

Διοικητικὰ ὑπαγόταν ὁ συνοικισμὸς στὰ Μέγαρα.

Στὰ 1930 ἀνακηρύχθηκε Κοινότης, μὲ τὸ ὄνομα «Κοινότης Νέας Περάμου τοῦ Νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος».

Ἡ ἐξέλιξη τοῦ χωριοῦ στὰ κατοπινὰ χρόνια εἶναι ἄλλη ἱστορία. Δὲν θὰ ἐπεκταθοῦμε σ' αὐτή. Θὰ δώσουμε μονάχα μιὰ εἰκόνα πῶς εἶναι σήμερα.

Κατὰ τὴν ἐχθρική κατοχὴ 1940—1941, τὸ παραλιακὸ δάσος, σ' ἀνατολικά τοῦ χωριοῦ, εἶχε καταληφθῆ ἀρχικά ἀπὸ τοὺς Ἴταλοὺς καὶ συνέχεια ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς. Μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τὸ δάσος αὐτὸ καὶ λίγο ἀργότερα ἡ Πούντα μὲ τὸ λιμανάκι καὶ τὸν πευκόφυτο λόφο —52 στρέμματα— ἀπαλλοτριώθηκε γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ στρατοῦ μας καὶ ἡ παραλία

περιορίσθηκε μονάχα εμπρός στα σπίτια του χωριού. Τώρα τελευταία μιὰ ακόμη έκταση 52 στρέμματα, στην δυτική περιφερειακή ζώνη, πάρθηκε πίσω από την Κοινότητα και πουλήθηκε από τὸ Ἐπιτελεῖο Γεωργίας σὲ ιδιώτες. Ἔτσι χάθηκε καὶ αὐτὸς ὁ χώρος, ποὺ μπορούσε νὰ χρησιμοποιηθῆ γιὰ τὴν επέκταση τοῦ οἰκοδομικοῦ σχεδίου καὶ γιὰ ἄλλες ἀνάγκες τῆς Κοινότητος, ὅπως ἀγωνιστικὸ γήπεδο, ἀλσύλλιο, παιδικὴ χαρὰ κ.ἄ.

Παρ' ὅλον ὅμως τὸν ἀκρωτηριασμό τοῦ ἀρχικοῦ τῆς χώρας ἡ Νέα Πέραμος κατὰ τὰ τελευταία χρόνια παρουσιάζει μιὰν ἀλματώδη ἐξέλιξη. Καινούργια διώροφα σπίτια στολιζοῦν τὸ χωριὸ καὶ καταστήματα ἐκσυγχρονισμένα σὲ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ ἐμπορίου ἐξυπηρετοῦν τὴν ἀνάγκη τῶν κατοίκων.

Τὰ στοιχεῖα ποὺ παραθέτουμε δίνουν μιὰ εἰκόνα τῆς Νέας Περάμου Μεγαρίδος ὅπως εἶναι σήμερα:

Ἐκκλησίες: 1) Ἐνοριακὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μὲ ἓνα ἱερέα. 2) Ναῖδιο Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης στὸν χωρὸ τοῦ Κοιμητηρίου. Κτίσθηκε μὲ δωρεὰ τῆς Ἑλένης Παναγῆ Πέτκα καὶ διακοσμήθηκε ἐσωτερικὰ ἀπὸ τὸν Σύλλογο Περαμίων Κυζικηνῶν.

Σχολεῖα: 1) Δημοτικὴ Σχολὴ μὲ ἕξι τάξεις, ἕξι διδασκάλους καὶ 235 μαθητὲς καὶ μαθήτριες. Τὸ νέο σχολικὸ κτίριο κτίσθηκε στὰ 1962 μὲ ἐνέργειες τοῦ Συλλόγου Περαμίων Κυζικηνῶν, ὅπως τὸ ἀναφέρουμε στὸ σχετικὸ κεφάλαιο τοῦ Συλλόγου. 2) Νηπιαγωγεῖο, μὲ μιὰ νηπιαγωγὸ καὶ 35 νήπια. Στεγάζεται μέσα στὸ ἴδιο νέο κτίριο τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Μνημεῖα: Ἡρώων τῶν Πεσότων. Μαρμάρινη στήλη ὅπου ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν παιδιῶν τῆς Νέας Περάμου, ποὺ ἔπεσαν στὸν πόλεμο τοῦ 1940. Δωρεὰ τοῦ Συλλόγου Περαμίων Κυζικηνῶν.

Κάτοικοι: Σύμφωνα μὲ τὴν ἀπογραφή τοῦ 1962, ἡ Νέα Πέραμος εἶχε 700 σπίτια (οἰκογένειες) μὲ 2.800 κατοίκους.

Ἀπασχολήσεις τῶν κατοίκων: Στὰ πρῶτα χρόνια ἡ κυριώτερη ἀσχολία τῶν κατοίκων ἦταν μὲ τὴ θάλασσα (ἀλιεῖα καὶ ναυτιλία) καὶ μὲ τὰ ἐξοχικὰ κέντρα, ποὺ συγκέντρωναν πολὺ κόσμο ἰδιαίτερα τὸ καλοκαίρι. Ὄταν, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, κτίσθηκε ἐκεῖ τὸ ἐργοστάσιο τῆς μεγάλης ὑφαντουργικῆς ἐταιρίας «Πειραϊκὴ-Πατραϊκὴ», πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους βρῆκαν ἐκεῖ μόνιμη ἐργασία σὰν ἐργάτες καὶ ὑπάλληλοι.

Ἀλιεῖα: Σήμερα ἔχει περιορισθῆ σὲ ἕξι μηχανοκίνητα γοῖ-γοῖ, ποὺ ἀπασχολοῦν γύρω στὰ 50—60 ἄτομα.

Βάρκες: Γύρω στὶς 80, ψαρόβαρκες καὶ περιπάτου, ὅλες σχεδὸν μηχανοκίνητες.

Θαλασσινὰ προϊόντα: Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ψάρια, ἡ θάλασσα τῆς

Άπο την αναβίωση του πανηγυριού του Άγιου Γεωργίου στη Νέα Πέραμο Μεγαρίδος.

Ό κ. Γεώργιος Σγουρίδης και ή κ. Μερóπη Χρυσοθέρηγη σέρνουν τον χορό στο πανηγύρι του Άγιου Γεωργίου στη Νέα Πέραμο.

Ν. Περάμου βγάξει έκλεκτῆς ποιότητος θαλασσινὰ «κνιδώνια» (ἀχιβάδες). Στὰ θαλασσινὰ αὐτὰ ἀπασχολοῦνται πολλοὶ ἐπαγγελματικὰ καὶ ἄλλοι ἐρασιτεχνικὰ. Ἐπίσης ἄρχισε τώρα τελευταία καὶ μιὰ συστηματικὴ καλλιέργεια μυδιῶν καὶ στρειδιῶν.

Νεωρεῖο: Τοῦ Γιακίμη Μαραγκοῦ, ποὺ διατήρησε τὴν οἰκογενειακὴ παράδοση ἀπὸ τὸν γνωστὸ παλιὸ ναυπηγὸ τῆς Περάμου, τὸν πατέρα του Δημητρὸ Μαραγκό. Τὸ συνεχίζει τώρα ὁ γιὸς τοῦ Γιακίμη, ὁ Βασίλης Μαραγκός.

Γεωργικὴ παραγωγή: Τὰ λίγα ἐλαιόδενδρα δὲν ἐπαρκοῦν νὰ καλύψουν τίς ἀνάγκες τῶν κατοίκων. Ἐπίσης λιγοστὰ κηπουρικὰ καλλιέργοῦνται στὰ γόνιμα γύρω χωράφια. Σὲ πολλὰ ἀγροκτῆματα ἔχουν τώρα φυτευθῆ φυσιτικῆς, ποὺ ἀποφέρουν ἓνα καλὸ εἰσόδημα. Ἀνήκουν τὰ πιο πολλὰ σὲ ξένους ποὺ ἔχουν ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ.

Πτηνοτροφία: Στὰ τελευταία χρόνια οἱ κάτοικοι ἔχουν στραφῆ στὴν πτηνοτροφία. Στὴν περιοχὴ τῆς Ν. Περάμου βρίσκονται σήμερα γύρω στὰ 100 πτηνοτροφεῖα μὲ 300.000 περίπου κεφάλια ὀρνίθια.

Ἵδρευση: Ἡ Ν. Πέραμος ὑδρεύεται μὲ παροχετεύσεις στὰ σπίτια ἀπὸ γεωτρήσεις ποὺ ἔκαμε κατὰ καιροὺς ἡ Κοινότης.

Ἡλεκτροφωτισμός: Τὸ ἠλεκτρικὸ ρεῦμα μεταφέρθηκε ἀπὸ τὰ 1960 μὲ ἐνέργειες τοῦ Σὺλλόγου Περαμίων Κυζικηνῶν καὶ μὲ χρεωλυτικὸ δάνειο τῆς Κοινότητος.

Δημόσια Καταστήματα: Στὴν Ν. Πέραμο λειτουργεῖ Ταχυδρομεῖο καθὼς καὶ Τηλεγραφεῖο καὶ Τηλεφωνικὸ Κέντρο, ποὺ ἐργάζεται ὠρισμένες μονάχα ὥρες. Ἰδιωτικὰ τηλέφωνα ἔχουν ἐγκατασταθῆ πολὺ λίγα, παρ' ὅλο ποὺ τὰ ζητοῦν πολλοί.

Ι. Κ. Α.: Λειτουργεῖ παράρτημα τοῦ Ἰδρύματος Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων μὲ ἓναν γιατρὸ γιὰ τὴν ἰατρικὴ περίθαλψη τῶν κατοίκων ποὺ εἶναι ἀσφαλισμένοι σ' αὐτό. Ἐπίσης εἶναι ἐγκατεστημένος καὶ ἄλλος γιατρός. Ὑπάρχει καὶ φαρμακεῖο.

Σύλλογοι καὶ τοπικὲς ὀργανώσεις: Μορφωτικὸς Σύλλογος Νέας Περάμου «Ἁγία Τριάς» ἰδρύθηκε ἀπὸ τοὺς νέους ἐποίκους μετὰ τὸ 1959. Ἐπίσης Ποδοσφαιρικὸς Σύλλογος καὶ Σῶμα Προσκόπων καὶ Ὀδηγῶν.

Συγκοινωνία: Ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ τὰ λεωφορεῖα τῆς γραμμῆς Μεγάρων δρομολόγια συχνὰ καὶ τακτικά. Ἐπίσης διὰ τοῦ σιδηροδρόμου.

Ψυχαγωγία: Στὴν Ν. Πέραμο λειτουργοῦν τρεῖς κινηματογράφ-

Άπο τήν έορτή τών Θεοφανείων στή Νέα Πέραμο Μεγαρίδος (1963).

φοι: «Η Φαντασία» (θερινός), τὸ «Σινὲ - Πέραμος» (θερινός καὶ χειμερινός) καὶ τὸ «Σινὲ - Κύζικος» (θερινός). Οἱ δύο τελευταῖοι εἶναι ἰδιοκτησία καὶ ἐκμετάλλευση συνεταιρικὰ τῶν Περαμίων Θεοφάνη καὶ Τάσου Κίμωνος Μπαρμπούνη καὶ Δημητρίου Περικλῆ Λιακίδη.

Τουρισμός: Στὸν τομέα τοῦ τουρισμοῦ ἡ Νέα Πέραμος ἔχει δευτερεύουσα σημασία, ἀλλὰ χρειάζεται γιὰ νὰ ἐξελιχθῆ σὲ ἰδεώδες κέντρον παραθερισμοῦ. Κλίμα ξηρό, ὑγρασία μηδέν, ἀν καὶ εἶναι πάνω στή θάλασσα. Παραλία χωρὶς βράχια καὶ πέτρες καὶ νερὰ καθαρὰ, δευτερεύουσα σημασία νὰ κολυμποῦν ἄφοβα μικροὶ καὶ μεγάλοι σὲ ἀρκετὸ βάθος, ὅσο χρειάζεται γιὰ τὰ θαλασσινὰ παιχνίδια. Ἡ ἡρεμὴ πάντα θάλασσα τοῦ κόλπου τῆς Ἐλευσίνας, μὲ τὴν καταπράσινη στεριά τῆς Σαλαμίνας, μὲ τὸ ἱστορικὸ Μοναστήρι τῆς Φανερωμένης κατάντικρυ τῆς Ν. Περάμου, συμπληρῶνουν τὸ μαγευτικὸ τοπίο.

Ξενοδοχεῖα: 1) Ὁ «Παράδεισος», τὸ πρῶτο ποὺ κτίσθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ποὺ ἔγινε ὁ συνοικισμός. 2) Τὸ «Μεγάλο Πεῦκο», ἐπίσης παλαιό, ἀνακαινίσθηκε καὶ ἐπεκτάθηκε σημαντικὰ τώρα τελευταῖα. 3) Τὸ νέο τουριστικὸ ξενοδοχεῖο τοῦ Σωτ. Νικ. Τζηρίνη.

Ἐπίσης νοικιάζονται πολλὰ σπίτια τὸ καλοκαίρι στοὺς παραθεριστάς.

Προϋπολογισμὸς τῆς Κοινότητος: Ἀνέρχεται σήμερα σὲ ποσὸν τῶν 900.000 δρχ. Καλύπτεται ἀπὸ τακτικὰ ἔσοδα δρχ. 575.000.

Τὸ ἔλλειμμα 325.000 προβλέπεται ἀπὸ ἕκτακτα ἔσοδα (δάνεια κ.λπ.). Ἡ Κοινότης ἔχει πολλὰς ἐλλείψεις (ἀσφαλτόστρωση ἑσωτερικοῦ ὁδικοῦ δικτύου, ὕδρευση, ἐπέκταση κοινοτικοῦ φωτισμοῦ κ. ἄ.) καὶ ἀντιμετωπίζει κάθε φορὰ μεγάλη οἰκονομικὴ δυσχέρεια γὰρ νὰ τὸν ἰσοσκελίση.

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΟΙΚΙΣΤΑΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΕΡΑΜΟΥ ΜΕΓΑΡΙΔΟΣ
(Ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος)

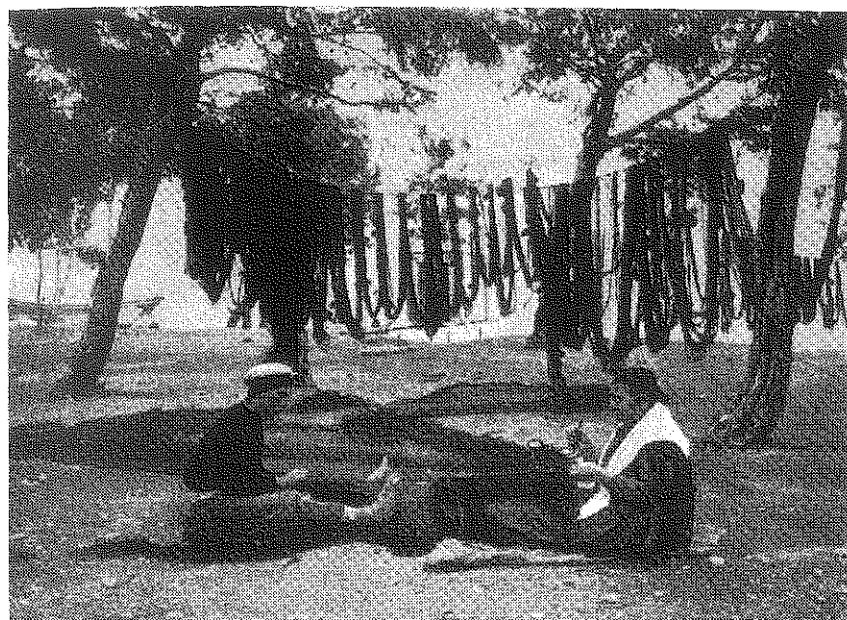
A/A	*Όνοματεπώνυμον	*Όνομα πατρός ἢ συζύγου	*Έτος γεννήσεως	Τόπος γεννήσεως
1	Κανάκογλου Χρήστος	Δημητρίου	1890	Πέραμος
2	Χατζηβαρίτης Ἀναστάσ.	Κων)νου	1896	»
3	Τζάκη Οὐρανία	Εὐαγγέλου	1893	Κούμπαιο-Θράκης
4	Λιακίδης Ἀριστείδης	Δημητρίου	1904	Πέραμος
5	Χατζηνικολάου Σωτήρ.	Κων)νου	1873	»
6	Τζιρήνης Νικόλαος	Σωτηρίου	1883	»
7	Πάπαδος Γεώργιος	Ἀναστασίου	1884	»
8	Βάγιας Δημοσθένης	Ἀθανασίου	1888	»
9	Λεβεντάκης Ἰωακείμ	Φωτίου	1886	»
10	Μπουτζός Νικ.	Ἀστερίου (Καμπίτης)	1893	»
11	Φραντζῆς Παρθένης	Νικολάου	1895	»
12	Τερεζῆς Παναγιώτης	Στυλιανοῦ	1886	»
13	Κούλογλου Σουλτάνα	χήρα Δημητρίου	1880	Καλλικράτεια-Θράκης
14	Εὐσταθιάδης Στέφανος	Σταύρου	1892	Ἡράκλεια-Θράκης
15	Μέτσικας Ἰωακείμ	Κων)νου	1898	Πέραμος
16	Βάγιας Ἀθανάσιος	Φωτίου	1860	»
17	Καλαφάτης Νικόλαος	Ἀνδρέα	1878	»
18	Γεωργαντζᾶς Θεόδωρος	Χρήστου	1891	Καστέλλι
19	Κατζᾶλη Δέσποινα	χήρα Θεοδώρου	1866	Πέραμος
20	Ζουμπλίδης Χαράλαμπος	Χρήστου	1898	»
21	Καΐνας Κωνσταντῖνος	Φωτίου	1868	»
22	Κουζηνός Σταύρος	Γρηγορίου	1889	»
23	Λιώτας Δημήτριος	Γεωργίου	1878	»
24	Κέλης Ἀλέξανδρος	Ἀναστασίου	1883	»
25	Καραγιαννάκη Κυριακή	Φωτίου	1874	Μηχανιώνα
26	Παπάζογλου Δημοσθένης	Ἀλεξάνδρου	1873	Πέραμος
27	Σαμάτιαλης Ἀλέξανδρος	Ζαφειρίου	1877	Πάνορμος
28	Κουζηνός Γεώργιος	Γρηγορίου	1888	Πέραμος
29	Παυλίδου Μάλαμα	χήρα Γρηγορίου	1889	»
30	Ἀσημόπουλος Ἀπόστολος	Ἰωάννου	1858	Ἄρετσοῦ
31	Λιακίδης Δημήτριος	Ἰωάννου	1878	Πέραμος
32	Αὐδημιώτης Θεόφιλος	Ζερμπούλη	1870	Μαρμαρᾶ
33	Σοφιανοῦ Θεολόγος	Σοφιανοῦ	1871	Κίος
34	Παπαθανασίου Γεώργιος	Ἀνδρέα	1863	Πέραμος
35	Καϊάφας Ἀπόστολος	Κων)νου	1863	»
36	Καρώνης Ἰωάννης	Εὐριπίδου	1880	Μηχανιώνα

Μαθήτριες τής Ν. Περάμου στό Γυμνάσιο Μεγάρων, παρελαύνουν, ντυμένες μέ τίς αρχαϊκές ένδυμασίεσ τής παλαιάσ Περάμου, στήν Έθνική Έορτή τής 25ης Μαρτίου (1964).

Α/Α	Όνοματεπώνυμον	Όνομα πατρός ή συζύγου	Έτος γεννήσεωσ	Τόποσ γεννήσεωσ
37	Ροκίδησ Νικόλαοσ	Βασιλείου	1900	Πέραμοσ
38	Παπαδόπουλοσ Εύάγγελοσ	Κυριάκου	1883	Βουρδούριον-Πισιδίασ
39	Χονδρόσ Ίωάννησ	Θεοδώρου	1893	Πέραμοσ
40	Καλτσουνίδου Σμαραγδή	Ματθαίου	1875	»
41	Μπαρμπούνησ Σωτήριοσ	Ζωγράφου	1864	»
42	Πούλοσ Διογένησ	Παναγή	1880	»
43	Πρέπασ Άθανάσιοσ	Δημητρίου	1870	Ήράκλεια-Θράκησ
44	Γαρῶσ Στέργιοσ	Άντωνίου	1878	Σκουπιᾶ - Μαρμαράῶ
45	Νικολάου Γεώργιοσ	Κων)νου	1894	Κων/πολισ
46	Τσοκράκησ Ίωάννησ	Γεωργίου	1900	Πέραμοσ
47	Ζουμπλιόσ Γεώργιοσ	Χρήστου	1880	»
48	Τάρρησ Νικόλαοσ	Ίωάννου	1898	»
49	Καπλανίδησ Παναγιώτησ	Νικολάου	1879	»
50	Κηπουρίδησ Άθανάσιοσ	Θεοδώρου	1895	Ήράκλεια-Θράκησ
51	Πούλοσ Άθανάσιοσ	Παναγή	1893	Πέραμοσ
52	Κέλλησ Άναστασίοσ	Ίωάννου	1860	»
53	Σαλιαγκάκησ Χρήστοσ	Εύαγγέλου	1906	»
54	Φραντζήσ Φραντζήσ	Νικολάου	1879	»
55	Κουθάρασ Ίωάννησ	Δημητρίου	1870	»
56	Χρυσοχέρησ Γεώργιοσ	Χαραλάμπουσ	1873	»
57	Τρικουθέρτησ Σπύροσ	Παναγιώτου	1884	Μαρμαράσ
58	Ζουμπλιόσ Ίωάννησ	Γεωργίου	1886	Πέραμοσ
59	Ζουμπλιόσ Σπύροσ	Παναγιώτου	1883	»

A/A	Όνοματεπώνυμο	Όνομα πατρός ή συζύγου	Έτος γεννήσεως	Τόπος γεννήσεως
60	Χονδρός Διαμαντής	Σωτηρίου	1884	»
61	Κάντραλης Γεώργιος	Σωτηρίου	1888	»
62	Χατζηπολυχρόνης Νικ.	Θαλασσηνοῦ	1862	»
63	Λαμπρίδης Ἡλίας	Δημητρίου	1895	Φανάρι-Μ. Θάλασσα
64	Λιολιόπουλος Στυλ.	Γεωργίου	1874	Πέραμος
65	Ἀσμάς Κων)νος	Ζαφειρίου	1899	Ἄρετσοῦ
66	Χατζῆ Ἰωακείμογλου			
	Χρῆστος (Καραμανλῆς)	Ἰωακείμ	1859	Πέραμος
67	Τσουβελεκίδης Χρῆστος	Γεωργίου	1899	Φανάρι-Μ. Θάλασσα
68	Λελεκόπουλος Γρηγόριος	Παρθένη	1864	Πέραμος
69	Κυριακίδης Διαμαντής	Ἰωάννου	1875	»
70	Κυριακίδου Μαριῶ	χήρα Βασιλείου	1868	»
71	Παπαναστασίου Εὐστρ.	Κων)νου	1875	»
72	Μανίτσα Μαρία	χήρα Ἀποστ.	1866	»
73	Μαμάκias Θεοφάνης	Δημητρίου	1884	»
74	Ἄναγνωστόπουλος Περ.	Ἄναγνώστου	1889	Μηχανιώνα
75	Παπαθανασίου Χρῆστος	Δημητρίου	1874	Πέραμος
76	Γινατοῆς Στυλιανός	Βαλάση	1893	»
77	Ντάικος Δημήτριος	Φωτίου	1907	»
78	Τσακίρης Γεώργιος	Φραγκούλη	1874	Ἄρετσοῦ
79	Καφετζῆ Σμαράγδα	χήρα Νικολάου	1859	Πέραμος
80	Εὐσταθιάδης Χρῆστος	Σταύρου	1884	Ἡράκλεια-Θράκης
81	Τσίλης Γαβριήλ	Θεοδώρου	1896	Πέραμος
82	Ντάικος Νικόλαος	Φωτίου	1883	»
83	Ἄράκης Ἀνδρέας	Σωτηρίου	1863	»
84	Ἀνδρεάδης Μάρκος	Παναγιώτου	1878	»
85	Χατζῆ Πολυχρόνης Γεώρ.	Νικολάου	1880	»
86	Σαρβάνη Βαλασία	χήρα Μιλτιάδου	1888	»
87	Ἀγόρογλου Σωκράτης	Νικολάου	1878	»
88	Λιολιόπουλος Δημήτρ. (Τσαγανιάς)	Γεωργίου	1874	»
89	Ροκίδου Ἀνάστω	χήρα Δημητρίου	1878	»
90	Κουντουράς Παναγιώτ.	Βαρύτης	1883	»
91	Μανίτσας Γαβριήλ	Ἀποστόλου	1867	»
92	Παπαθανασίου Ἰωάν.	Δημητρίου	1872	»
93	Γρηγοριάδης Βασίλειος	Ἰωάννου		Μηχανιώνα
94	Παπασταύρος Γρηγόρ.	Εὐστρατίου	1867	Πέραμος
95	Ἀρβανίτης Εὐάγγελος	Κων)νου	1877	»
96	Καπλάνης Κων)νος	Ἀποστόλου	1878	»
97	Χατζῆ Τζάνης Καρσοφ.	Ἰωάννου	1877	»
98	Γινατοῆς Δημήτριος	Διαμαντῆ	1877	»
99	Μαδέρης Δημήτριος	Νικολάου	1880	»
100	Τσόλης Ζαφείρης	Κων)νου	1882	»
101	Κουκίδης Γεώργιος	Κων)νου	1889	»
102	Γαράς Ἀντώνιος	Στεργίου	1905	Μαρμαράς

Μερεμετίζοντας τὰ δίχτυα στὴν παραλία τῆς Νέας Περάμου Μεγαρίδος.
(Φωτογραφία ἀρχείου ἐφημερίδος «Μαρμαρινὰ Νέα»).

Δ/Α	Ὄνοματεπώνυμον	Ὄνομα πατρός ἢ συζύγου	Ἔτος γεννήσεως	Τόπος γεννήσεως
103	Πανώριος Ἀλέξανδρος	Ἰωάννου	1883	Πέραμος
104	Τσιρτώνη Μαριγῶ	χήρα Φωτίου	1867	Μηχανιόνα
105	Γαράς Ἰωάννης	Στεργίου	1906	Μαρμαράς
106	Τερεζῆς Ἀθανάσιος	Στυλιανοῦ	1885	Πέραμος
107	Γινατοῆς Θεοδόσιος	Ἰωάννου	1872	»
108	Σιγάλας Δημήτριος	Ἰωάννου	1887	»
109	Κούρτζας Γεώργιος	Δημητρίου	1874	»
110	Ἀλεξιάδης Ἀναστ.	Ἐμμανουήλ	1885	Ἡράκλεια
111	Λιάρου Χαρίκλεια (τὸ γέ- νος Λελεκοπούλου Π.)	χήρα Πολυχρ.	1877	Πέραμος
112	Ἰντζῆ Εὐαγγελία		1877	»
113	Πέτκας Σωκράτης	Γεωργίου	1904	»
114	Κιάκος Κων/νος	Γεωργίου	1882	»
115	Μακρόγλου Μαρία	χήρα Λαζάρου		Σμύρνη
116	Κατζάλης Ἀλέξανδρος (Μπόρας)	Ἀθανασίου	1875	Πέραμος
117	Μπόρας Σουλτάνα	Ἀθανασίου	1872	»
118	Τσακίρης Γεώργιος	Φωτίου (ὁ Λαγκάδας)	1867	»
119	Κέλλης Δημήτριος	Ἀναστασίου	1889	»

A/A	Όνοματεπώνυμον	Όνομα πατρός ή συζύγου	Έτος γεννήσεως	Τόπος γεννήσεως
120	Μέτσικας Γεράσιμος	Κων)νου	1887	Πέραμος
121	Πέπαβαρύτης Ίωάννης	Βαρύτης	1879	»
122	Μαραγκός Ίωακείμ	Δημητρίου	1892	»
123	Χατζηπολυχρόνης Σωτ.	Νικολάου	1883	»
124	Τσαλδάρης Δημήτριος	Ίωάννου	1882	»
125	Κρυάδας Καρσοφύλλης	Δημητρίου	1889	Καστέλλι
126	Φιλιππίδης Άχιλλεύς		1868	Σμύρνη
127	Κρυάδας Δημήτριος	Θεοδώρου	1862	Καστέλλι
128	Άραπάκη Κατίνα	χήρα Εύστρατ.	1877	Μηχανιώνα
129	Καλαφάτης Δημήτριος	Άνδρέα	1882	Πέραμος
130	Παπαθανασίου Ίορδ.	Χρήστου	1901	»
131	Χονδρός Ίωάννης	Θεοδώρου (Σακάρης)	1887	»
132	Τραυλός Εύστράτιος	Σπυρίδων	1897	Μαρμαράς
133	Λάμπουλου Θεόδωρος		1884	Κων/πολις
134	Σαραντή Έλένη		1904	Σμύρνη
135	Κωνσταντινίδης Νικόλ.	Παναγιώτου	1881	Πέραμος
136	Λελεκόπουλος Νικόλ.	Γεωργίου	1884	»
137	Χρυσοβέργης Ίωάννης	Άναστασίου	1895	»
138	Μαυρίδης Ίσαΐας	Δημ. Ιερέυς	1878	Καισάρεια (Ποτάμια)
139	Μελισσάς Φώτιος	Γεωργίου	1885	Πέραμος
140	Τερζής Φώτιος	Στεφάνου	1888	»
141	Παρασκευάς Χρήστος	Κων)νου	1891	Κων/πολις
142	Τρικούβέρτης Άντών.	Νικολάου	1885	Παλάτια Μαρμαρά
143	Γινατσής Βλάσιος	Παναγιώτου	1862	Πέραμος
144	Σκορπιδόγλου Άντών.	Άθανασίου	1895	»
145	Κούρτζας Γεώργιος	Στεφάνου	1889	»
146	Κρυάδας Θεόδωρος	Δημητρίου	1899	Καστέλλι
147	Πέτκας Νικόλαος		1855	Πέραμος
148	Ντάνιας Χρήστος	Μιχαήλ	1884	Μηχανιώνα
149	Κωνσταντάκης Γεώργιος	Κίμωνος	1892	Κούταλη-Μαρμαρά
150	Μιχαηλίδης Μιχαήλ	Χαραλάμπους	1885	Καισάρεια
151	Ζαμπέλη Αικατερίνη		1874	Πέραμος
152	Καπάδαγης Δημήτριος	Νικολάου	1889	»
153	Άρβανίτης Λεωνίδας	Κων)νου	1887	»
154	Βήτος Δημήτριος	Ίωάννου	1865	»
155	Ταλιαντζής Στασινός	Γεωργίου	1899	»
156	Μπαρμπούνης Άναστάσ.	Γεωργίου	1869	»
157	Άρβανίτης Γεώργιος	Κων)νου	1877	»
158	Καραγκιόζογλου Μωϋσής	Θεοδώρου	1860	»
159	Κατζαλίδης Ζαφείριος	Παναγιώτου	1895	»
160	Ψοφίδης Σταύρος	Άθανασίου	1886	»
161	Κυρλίδου Πολυξένη	χήρα Στεφάνου	1878	»
162	Κανδιανός Εύάγγελος	Κανδιανού	1879	Κατάτοπον
163	Τόλας Λεωνίδας	Χρήστου	1874	»

Μιά ομάδα κατοίκων τής Νέας Περάμου με τόν Γ. Σγουριδίη στο μέσον.

A/A	Όνοματεπώνυμον	Όνομα πατρός ή συζύγου	Έτος γεννήσεως	Τόπος γεννήσεως
164	Τζανόπουλος Γεώργιος	Ίωάννου	1864	Φανάρι-Μ. Θάλασσα
165	Ήδαμαντίδης Βασίλειος	Χρήστου	1882	Άρτάκη
166	Παντελοῦ Φωτεινή	χήρα Ἀντωνίου	1897	Φανάρι-Μ. Θάλασσα
167	Τζανόπουλος Θεόκλητος	Γεωργίου	1889	» »
168	Τόλας Χρήστος	Λεωνίδα	1899	Κατάτοπον
169	Ντάϊκος Χρήστος	Φωτίου	1899	Πέραμος
170	Χριστοφιλίδης Γεώργ.	Νικολάου	1889	Πάνορμος
171	Ντουζνταμπάνης Γεώργ.	Ίωάννου	1882	Κων/πολις
172	Χρυσοθέρης Δημήτριος	Χρυσοθέρηγ	1891	Πέραμος
173	Γιαννούλας Ἀντώνιος	Παναγιώτου	1892	Καλλικράτεια
174	Χριστογεωργίου Μαρία		1873	»
175	Μέταικας Δημήτριος	Χρήστου	1859	Πέραμος
176	Πολυζωνιάδου Εὐθαλία	χήρ. Στυλιανοῦ	1872	»
177	Τσέλιος Ἀπόστολος	Ἀθανασίου	1887	Καλλικράτεια
178	Σαμακοβλῆς Ἀπόστολος	Ίωάννου	1870	»
179	Μαινιός Κων)νος	Γεωργίου	1893	»
180	Μαινιός Γεώργιος	Ἀποστόλου	1862	»
181	Σαμακοβλῆς Ἀνέστης	Ίωάννου	1882	»
182	Τσιτσιδης Χρήστος	Δημητρίου	1865	»
183	Μπούκαλης Δημήτριος	Γρηγορίου	1889	Λαγκάδα
184	Καραγιώργης Νικόλαος	Γεωργίου	1877	Πέραμος
185	Φωστήρα Ἀρετῆ (Σγουριδου)	Δημητρίου	1896	»
186	Καραγιώργης Εὐστράτ.	Γεωργίου	1859	»

A/A	Όνοματεπώνυμον	Όνομα πατρός ή συζύγου	Έτος γεννήσεως	Τόπος γεννήσεως
187	Χονδρός Σάββας	Γεωργίου	1869	Πέραμος
188	Κουζίνας Πέτρος		1900	Μουδανιά
189	Βάγιας Παναγιώτης	Άθανασίος	1892	Πέραμος
190	Φωτίου Σταύρος	Κων) νου	1890	
191	Κυριακίδης Φώτιος	Σπυρίδωνος	1887	Πέραμος
192	Καρυφύλλης Άναστάσ.	Καριφύλλη	1881	»
193	Βαρυτίδης Πέτρος	Εϋστρατίου	1877	»
194	Άσημόπουλος Νικόλαος	Κων) νου	1897	Φανάρι-Μ. Θάλασσα
195	Κανάκης Άριστόδημος	Κανάκη	1876	Καλλικράτεια
196	Μόστρας Άλέξανδρος	Κων) νου	1879	Θεραπειά-Κωνστ.
197	Τσακμάκης Νικόλαος	Κων) νου	1865	Κατάτοπον
197	Λιόλιος Δημήτριος	Άντωνίου	1877	Μηχανιώνα
199	Τρέλλης Άθανάσιος	Άναστασίου	1879	Κων/πολις
200	Λιόλιου Ζαμπέτα	χήρα Γεωργίου	1871	Μηχανιώνα
201	Τσακιρόπουλος Κωνστ.	Άποστόλου	1892	Κων/πολις
202	Μητζελιώτης Παναγ.	Κων) νου	1884	Φανάρι-Μ. Θάλασσα
203	Μητζελιώτης Νικόλαος	Παναγιώτου	1902	» »
204	Γινατσῆ Πολυάνθη	Δημητρίου	1905	Πέραμος
205	Βαμβάκος Σοφοκλῆς		1890	Σμύρνη
206	Κυθέλου Δέσποινα	Γεωργίου	1890	Βεσήκτας - Κων/λις
207	Καστανάκης Γεώργιος	Λουκά	1880	Κων/πολις
208	Μπαρουτίδης Φώτιος	Γεωργίου	1892	Χαλκηδών
209	Κουτρουλάκης Γεώργ.	Σωτηρίου	1897	Μαρμαραῶς
210	Τσερκέζος Χριστόδουλος	Μιχαῆλ	1882	»
211	Τζεβλέρης Γεώργιος	»	1892	Κων/πολις
212	Κελαϊδίτης Έλευθέριος	Έμμανουῆλ	1899	Πέραμος
213	Καζαντζῆς Τάσος	Μιχαῆλ	1901	Κίρκαγάτσι Έφέσου
214	Ίορδανίδης Δημήτριος	Ίωάννου	1877	Σιγῆ
215	Ζουμπούλης Έμμανουῆλ	Παναγιώτου	1877	Πέραμος
216	Μητζελιώτης Κων) νος	Παναγιώτου	1895	Φανάρι-Μ. Θάλασσα
217	Μαραθελάκης Λύσανδρος		1889	Σμύρνης
218	Λαμπρίδης Δημήτριος	Λάμπρου	1872	Φανάρι-Μ. Θάλασσα
219	Λαμπρίδης Γεώργιος	Δημητρίου	1889	» »
220	Βαλίδου Χρύσα	Έμμανουῆλ	1907	Βουρλά Σμύρνης
221	Μπρίτσκος Βαλάσης	Νικολάου	1895	Πέραμος
222	Σχουλίδης Ίωάννης	Έλευθερίου	1899	»
223	Γιαννιώτου Φωτεινῆ	χήρα Χρήστου	1899	»
224	Κιουρτσῆ Έλένη	χήρα Ράλλη	1865	Άρτάκη
225	Βαρδαῆῆ Εϋφροσύνη	χήρα Κων) νου	1901	Σμύρνη
226	Ντάικος Γρηγόριος			Πέραμος
227	Τζελεπάκης Δημήτριος	Εϋσταθίου	1896	Κων/πολις
228	Φλῶρος Κωνσταντῖνος	Ίωάννου	1897	Σμύρνη
229	Γαθρηλίδου Θεοδοσία (τὸ γένος Νικ. Κυριακίδου)	Νικολάου	1891	Πέραμος
230	Ποιμενίδης Δημήτριος		1901	Μαγνησία

Ἡ κ. Εὐφροσύνη Ν. Ἰωαννίδου, Πρόεδρος τοῦ Κλιμακίου τοῦ Συλλόγου Περαμίων Κυζικηνῶν στή Νέα Πέραμο Μεγαρίδος, μαζί με τοὺς πρώτους ὑποτρόφους τοῦ Συλλόγου στὸ Γυμνάσιο Μεγάρων.

A/A	Ὄνοματεπώνυμον	Ὄνομα πατρὸς ἢ συζύγου	Ἔτος γεννήσεως	Τόπος γεννήσεως
231	Σγουρίδης Δαμιανὸς	Αὐγερινοῦ	1898	Πέραμος
232	Παπαδοπούλου Ἰουλία	χήρα Ἰωάννου	1879	»
233	Σγουρίδης Γεώργιος	Σταύρου	1882	»
234	Σγουρίδης Γεώργιος	Αὐγερινοῦ	1895	»
235	Σωτηράκη Ταρσῆ (τὸ γέ- νος Θ. Κυριακίδη)	Κων)νου	1900	»
236	Λιάπας Σταῦρος	Γεωργίου	1899	Μπαχτσέ Κιόι Κωνστ.
237	Λιάπας Γεώργιος	Ἰωάννου	1862	» » »
238	Τρικουθέρης Κων)νος	Νικολάου	1895	Μαρμαρᾶς
239	Δόμπρος Νικόλαος	Γεωργίου	1872	Πέραμος
240	Τσονίδης Μᾶρκος	Μιχαήλ	1872	Χαρταλιμῆ
241	Λιόλιος Δημῶς	Ἀντωνίου	1895	Μηχανιώνα
242	Καλαφάτης Ἀναστάσιος	Ἀντωνίου	1899	Κούμβαον Θράκης
243	Δημητριάδης Ἰωάννης		1895	Μέτραι Θράκης
244	Ζαχαριάδης Γεώργιος	Ἀνδρέα	1897	Πέραμος
245	Ζαχαριάδης Ἀνδρέας	Ἰωάννου	1862	»
246	Κωνσταντινίδου Εὐφροσ.	Χρήστου	1867	Κούμβαον Θράκης
247	Γρηγοριάδης Βασίλειος	Ἰωάννου	1900	Μηχανιώνα
248	Τσιμπουκίδης Δημήτριος	Νικολάου	1890	Πέραμος
249	Ἀνδρεάδης Γεώργιος	Δημητρίου	1891	Πέραμος
250	Γρηγοριάδης Ἀθανάσιος	Ἰωάννου	1897	Μηχανιώνα

Παράλληλα με τούς πρόσφυγας που στεγάσθηκαν στα σπίτια που έκτισε ή Ἀποκατάσταση Προσφύγων, ἦρθαν και έκτισαν σπίτια και βίλλες ἀρκετοὶ ξένοι σὲ ιδιόκτητα οικόπεδα κοντὰ στὸ χωριό, πάνω ἀπὸ τὸν δημόσιο δρόμο. Οἱ πρῶτοι αὐτοὶ ξένοι οἰκιστὰι ἀγάπησαν τὸ χωριὸ καὶ ἐνδιαφέρθηκαν πολὺ γιὰ τὴν πρόδοί του. Τοὺς ἀναφέρουμε μετὰ τὴ σειρά:

1) Σωτήριος Λυμπέρης, ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος ἐξεπόνησε δωρεὰν τὸ ἀρχιτεκτονικὸ σχέδιο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καὶ ὁ ἴδιος καὶ ἡ σύζυγός του Ἀλεξάνδρα ἐνδιαφέρθηκαν γιὰ τὸ κτίσιμό της.

2) Μανώλης Γλυσιᾶς, ἐργοστασιάρχης μηχανουργείου, ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Ἰδρυσε κοντὰ στὸ σπίτι του καὶ τὸ πρῶτο παγοποιεῖο στὴν Ν. Πέραμο καὶ ἐξυτηρέτησε πολὺ τὴν Κοινότητα.

3) Γεώργιος Παπαδόπουλος, ἀρεοπαγίτης. Ἐνθερμος ὑποστηρικτῆς τοῦ χωριοῦ.

4) Δημήτριος Βαλσαμῆς, διευθυντῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

5) Ι. Λουλούδης, χρηματιστῆς - τραπεζίτης.

6) Πούλιος, διευθυντῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

7) Παναγιώτης Κιλήμης, καθηγητῆς.

8) Χουλουβέας, καθηγητῆς - φιλόλογος.

9) Μιχαὴλ Οἰκονόμου, δικηγόρος.

10) Θρασύβουλος Ἡλιάδης, διευθυντῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν.

11) Κ. Σχοινᾶς, ἐκ Μεγάρων.

12) Ταμπάκης.

13) Δρούγκας, διευθυντῆς Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν. Μετὰ τὸν θάνατό του στὰ Δεκεμβριανά, τὴν χήρα του ἐνυμφεύθη ὁ Πανόπουλος, Ἀρχηγὸς τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων, καὶ ἐγκατεστάθη στὴ Ν. Πέραμο, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε.

Ἀργότερα ἦρθαν καὶ ἄλλοι, ὅπως ὁ Κιμπούροπουλος, δασικὸς ὑπάλληλος συνταξιούχος. Ἐκτισε διώροφο σπίτι καὶ ἰδρυσε τὸ πρῶτο συστηματικὸ πτηνοτροφεῖο. Σήμερα ὅλος σχεδὸν ὁ χώρος πάνω ἀπὸ τὸν δημόσιο δρόμο ἔχει γεμίσει ἀπὸ ὠραῖα σπίτια ἐντοπίων καὶ ξένων.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους λάτρεις τῆς Νέας Περάμου εἶναι ὁ Εὐάγγελος Κουμαριανός, φανατικὸς φυσιολάτρης. Στὴν ἀρχὴ σκηνίτης μέσα στὸ παραλιακὸ δάσος, ἐκτισε ἀργότερα ὠραιότατη βίλλα, ὅπου καὶ διαμένει μόνιμα. Ἐνθερμος ὑποστηρικτῆς τοῦ ἔργου τοῦ Συλλόγου καὶ πάντοτε πρόθυμος σὲ γενναῖες δωρεές σ' ὅλες τὶς ἀνάγκες τῆς Κοινότητος.

Χρῆστος Συράκος, καλλιτέχνης ζωγράφος ἐκτισε διώροφο σπίτι πάνω στὸν δημόσιο δρόμο. Μετὰ διαθήκη του τὸ ἀφῆκε στὴν Κοινότητα γιὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς Κοινοτικὸν Σχολεῖον. Τὸ 1960 ἐκποιήθηκε καὶ τὸ ἀντίτιμο ἐκ δρχ. 110.000 χρησιμοποιήθηκε, μαζὶ μετὰ τὰ πρῶτα χρήματα τοῦ Συλλόγου τῶν Περαμίων Κυζικηνῶν γιὰ τὴ θεμελίωση τοῦ νέου μεγάλου σχολικοῦ κτιρίου.

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΕΡΑΜΙΩΝ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ

Σὰν συνεχιστὴς τῶν παραδόσεων τοῦ Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου τῶν Περαιμίων τῆς Πόλης, ἰδρύθηκε στὰ 1959 στὴν Ἀθήνα ὁ Σύλλογος Περαιμίων Κυζικηνῶν.

Ἡ ἰδέα γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ Συλλόγου εἶχε ριχτῆ ἀπὸ τὸ 1945, ὅταν ἔγινε στὴ Ν. Πέραμο Μεγαρίδος τὸ πρῶτο πάνδημο μνημόσυνο γιὰ τὴν παλαιὰ πατρίδα. Ἀργότερα, τὸ 1953, μὲ πρωτοβουλία τοῦ Μανώλη Παπαναστασίου, συγκεντρώθηκαν στὸ σπίτι του μιὰ ομάδα πατριωτῶν. Συμφώνησαν τότε ὅλοι στὴν ἀνάγκη νὰ ἰδρυθῆ ἓνα σωματεῖο ποῦ νὰ συγκεντρώσῃ ὅλους τοὺς ἀπανταχοῦ Περαιμίους, μὲ σκοπὸ νὰ βοηθηθοῦν οἱ νέες Κοινότητες Νέας Περάμου στὴν Ἑλλάδα, νὰ διασωθῆ ὁ λαογραφικὸς θησαυρὸς τῆς παλαιᾶς Περάμου καὶ νὰ τονωθῆ ἡ ἀνάμνηση τῆς γενέτειρας, ποῦ κινδύνευε νὰ σβῆσῃ ὀλότελα μὲ τὸν καιρὸ ἀπὸ τὶς ἐρχόμενες γενεές. Ὑπόγραψαν τότε τὸ σχετικὸ ἰδρυτικὸ, ἀλλὰ δὲν προχώρησαν στὴν ἴδρυση τοῦ Συλλόγου.

Ὁ σπόρος ὅμως εἶχε ριχτῆ καὶ μιὰ προσπάθεια συστηματικὴ ἄρχισε πρῶτα γιὰ τὴ διάσωση τῶν τραγουδιῶν τῆς Περάμου. Τὸν Μάιο τοῦ 1955 ὀργανώθηκε στὴ Ν. Φιλαδέλφεια ἡ πρώτη δημοσία προβολὴ τῆς Περάμου ἀπὸ τὸν Γεώργιο Σγουρίδη, πρόεδρο τότε τοῦ Συνδέσμου «Κωνσταντινούπολις» τῆς Νέας Φιλαδελφείας, μὲ μιὰ διάλεξή του μὲ θέμα «Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς Περάμου».

Ἡ αἴθουσα τοῦ Συνδέσμου εἶχε πλημμυρίσει ἀπὸ ἐλλεικτὸ κόσμον, ὑπουργούς, πολιτευτὰς, ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων καί, ὅπως εἶναι φυσικὸ, ἀπὸ πολλοὺς Περαιμῶτες τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ν. Περάμου.

Ὁ ὁμιλητὴς ἐξιστόρησε τὰ δεινοπαθήματα τῶν Περαιμιωτῶν κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια. Τῆ φωτιά τοῦ 1915, τὴν ἐξορία στὴν Ἀνατολή, τὴν πολὺ σύντομη χαρὰ ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ τέλος τὸν τελειωτικὸ σηκωμὸ τοῦ χωριοῦ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1922.

Ἀλλὰ τὸ ἀποκορύφωμα τῆς συγκινήσεως ἦταν ὅταν, στὸ τέλος τῆς ὁμιλίας, ἀκουστήκαν γιὰ πρώτη φορὰ ὕστερα ἀπὸ τὶς καλὲς τελευταῖες ἡμέρες τοῦ χωριοῦ, τὰ Περαιμιώτικα τραγούδια ἀπὸ μιὰ χορωδία —εἴκοσι ἀγόρια καὶ κορίτσια— μὲ συνοδεία ὀρχήστρας λαϊκῶν ὀργάνων. Ἐκείνη τὴν

ώρα ξαναζούσε ή Πέραμος με τὰ πανηγύρια της και με τὰ τραγούδια, που τότες χαρές μᾶς θύμιζαν.

Τὰ τραγούδια αὐτὰ μεταδόθησαν και ἀπὸ τὸν Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ και ἔτσι τὰ ἄκουσαν και οἱ Περαιμιῶτες τῆς Καβάλας και τῆς ἐκεῖ Νέας Περᾶμου.

Τὸν ἄλλο χρόνο, σὲ μιὰ ἐπίδειξη ἐθνικῶν χορῶν και τραγουδιῶν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος στὸ θέατρο «Κεντρικό», ἀπὸ τὸ συγκρότημα Κουσιᾶδη, ἡ Πέραμος εἶχε τὴν τιμητικὴ θέση της με τὰ τραγούδια και τοὺς χορούς της.

Μὲ τίς ἐκδηλώσεις αὐτὲς ἡ Πέραμος εἶχε βγῆ ἀπὸ τὴν ἀφάνεια, ξαναγεννιόταν και ἡ ἰδέα τῆς συσσωματώσεως τῶν ἀπανταχοῦ Περαιμιῶν εἶχε πᾶ ὀρμιάσει. Ἔτσι τὴν 8η Ἀπριλίου τοῦ 1959, σὲ μιὰ συγκέντρωση πὺ ἔγινε στὴν αἴθουσα τοῦ Κέντρου Κωνσταντινουπολιτῶν, με πρωτοπόρο πάντα τὸν ἀκούραστο Μανώλη Παπαναστασίου, ἰδρύθηκε ὀριστικά ὁ Σύλλογος Περαιμιῶν Κυζικηνῶν.

Παραθέτουμε τὸ ἰδρυτικὸ και τὰ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Καταστατικοῦ του, πὺ καθορίζουν τοὺς σκοποὺς τοῦ Συλλόγου:

Ι Δ Ρ Υ Τ Ι Κ Ο Ν

Ἐν Ἀθήναις σήμερον τὴν 8ην Ἀπριλίου 1959, οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι κάτοικοι Ἀθηνῶν και Πειραιῶς, ἅπαντες ἐκ Περᾶμου τῆς Κυζίκου ἔλκοντες τὴν καταγωγήν, συνελθόντες εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ Κέντρου Κωνσταντινουπολιτῶν —πλατεῖα Ἀγίου Γεωργίου Καρύτση ἀριθ. 12— ἀπεφασίσαν με τὴν ἴδρυσιν Σωματείου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Σύλλογος Περαιμιῶν Κυζικηνῶν», με ἔδραν τὰς Ἀθήνας, ψηφίσαντες ταυτοχρόνως και τὸ Καταστατικὸν αὐτοῦ ἐξ ἄρθρων εἴκοσι τριῶν (23), ὅπερ και ὑπεγράψαμεν δεόντως.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 8ῃ Ἀπριλίου 1959

Οἱ ἰδρυταί:

Ἐμμανουὴλ Παπαναστασίου
Γεώργιος Σγουρίδης
Ρήγας Παπαδόπουλος
Σωτήριος Χρυσογονίδης
Πηνελόπη Τουσιᾶδου
Ἀλέξανδρος Ἀγόρογλου
Γρηγόριος Κατσῶλης
Μερόπη Χρυσοβέργη
Κωνσταντῖνος Δόμβρος
Ἰωάννης Ταλιατζῆς
Δαμιανὸς Σγουρίδης
Ἐλευθερία Διαβατίδου
Φώτιος Κοντὸς
Ἀθανάσιος Κατσῶλης
Χρήστος Βλάχος
Θεοφάνης Διαβατίδης

Ἐλένη Φράγκη
Στράτος Ντάικος
Σωτήριος Χρυσοβέργης
Ἰωάννης Δόμβρος
Ἀλέξανδρος Παπαγουρίδης
Πέτρος Κυριακίδης
Γεωργία Χαλκιᾶ
Κωνσταντῖνος Κυριακίδης
Ἐμμανουὴλ Κιρλαγκίτης
Χρήστος Παπαβαρύτης
Ἐλένη Εὐγενεπούλου
Νικόλαος Μπράβος
Ἐμμανουὴλ Τσιμπουκίδης
Ἀναγνώστης Ἀναγνωστόπουλος
Γεώργιος Ἀναγνωστόπουλος
Σταῦρος Τσιμπουκίδης

Ἀπὸ τὴ διάλεξη «Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς Περάμου» τοῦ Γ. Σγουρίδη στὴν αἴθουσα τοῦ Συνδέσμου «Κωνσταντινούπολις» τῆς Νέας Φιλαδέλφειας (Μάϊος 1955).

Ἀθανάσιος Τιμπουκίδης
 Ἀθανάσιος Κατσώλης
 Παντελής Ἀλευρίδης
 Κωνσταντῖνος Ντάϊκος
 Τάσος Χρυσοθέργης
 Πέτρος Ντάϊκος
 Ἰωάννης Χρυσοθέργης
 Ζαχαρίας Χρυσοθέργης

Γεώργιος Μπαχαράκης
 Σίμος Παπαναστασίου
 Σμαρῶ Κουέλη
 Χαρίλαος Παπαχρήστου
 Γεώργιος Καπλάνης
 Ἰωάννης Φλώρη Δάλδας
 Εὐαγγελία Δεκάκη
 Εὐδοξία Ἀνηπαροπούλου

Μεθ' οὗ πρόεβημεν εἰς τὴν ἐκλογὴν Προσωρινῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν κάτωθι, ἵνα ἐκπροσωπῆ δικαστικῶς καὶ ἐξωδίκως τὸ Σωματεῖον μέχρι ἐγκρίσεως τοῦ Καταστατικοῦ του.

Προσωρινὴ Διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ

Ἐμμανουὴλ Παπαναστασίου	Πρόεδρος
Ρήγας Ι. Παπαδόπουλος	Α' Ἀντιπρόεδρος
Σωτήριος Π. Χρυσογονίδης	Β' »
Πηνελόπη Τουσιάδου	Γενικὸς Γραμματεὺς
Γρηγόριος Ε. Κατσώλης	Ταμίας
Ἀλέξανδρος Ν. Ἀγόρογλου	Ἐφορος
Μερόπη Ν. Χρυσοθέρη	Σύμβουλος
Δαμιανὸς Α. Σγουρίδης	»
Ἰωάννης Γ. Ταλιαντζῆς	»
Ἐλευθερία Θ. Διαβατίδου	»
Κωνσταντῖνος Ν. Δόμβρος	»
Φώτιος Κοντὸς	»

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΕΡΑΜΙΩΝ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ

ΙΔΡΥΣΙΣ — ΒΑΡΑ — ΕΠΩΝΥΜΙΑ

*Άρθρον 1ον

Συνοιστάται Σωματεῖον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Σύλλογος Περαιμίων Κυζικηνῶν» μὲ ἔδραν τὰς Ἀθήνας.

ΣΚΟΠΟΣ

*Άρθρον 2ον

Σκοπὸς τοῦ Συλλόγου εἶναι ἡ διατήρησις τῆς ἀναμνήσεως τῆς γενετείρας Περάμου τῆς Κυζίκου, ἡ ἀνάπτυξις σχέσεων καλῆς γνωριμίας καὶ ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἐγκατεστημένων Περαιμίων, ἡ παροχὴ ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς ἀρωγῆς διὰ τὴν προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν ἐν Ἑλλάδι Κοινοτήτων Νέας Περάμου Μεγαρίδος καὶ Νέας Περάμου Καθάλας, ὡς καὶ ἡ ἀσκήσις ἐν γένει ἔργων εὐποΐας καὶ φιλανθρωπίας.

*Άρθρον 3ον

Ἡ ἐπίτευξις τῶν ὡς ἄνω σκοπῶν ἐπιδιωχθήσεται διὰ τῆς συχνῆς ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν μελῶν, διὰ δημοσιευμάτων σχετικῶν μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν λαογραφίαν τῆς γενετείρας Περάμου καὶ τῶν χωρίων τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου δι' ὀργανώσεως ἑορτῶν, ἐκδρομῶν καὶ λοιπῶν συγκεντρώσεων, ὡς καὶ διὰ παντὸς ἐτέρου μέσου, ὅπερ ἤθελε κριθῆ σκοπίμων.

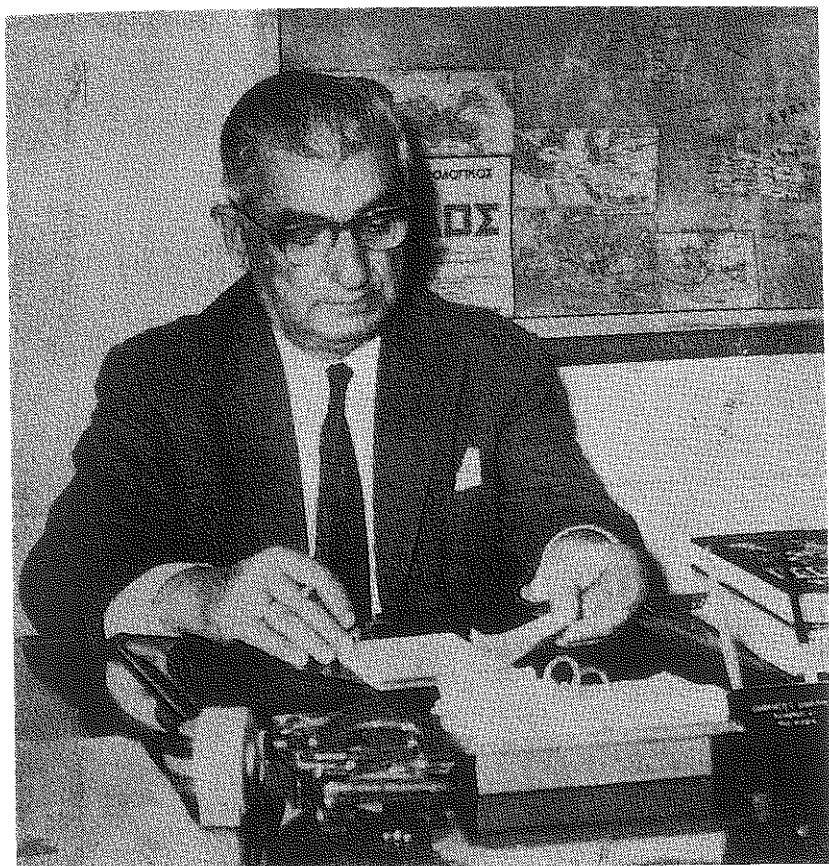
(Ἀκολουθοῦν τὰ ἄλλα ἄρθρα, σχετικά μὲ τὴ διοίκησιν τοῦ Σωματείου, σύμφωνα μὲ τὸν Νόμο).

Εὐθὺς μόλις συγκροτήθηκε τὸ Δ. Συμβούλιον, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν Κοινότητα Νέας Περάμου Μεγαρίδος, πού ἦταν πιὸ κοντὰ εἰς τὴν ἔδραν του. Εἶχε πολλὰς ἀνάγκας ἡ Νέα Πέραμος, ἀλλὰ οἱ πιὸ ἐπιτακτικῆς ἦσαν:

1) Νὰ ἐπεκταθῆ εἰς τὴν Κοινότητα τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα. Αὐτὸ θὰ ἔδινε ζωὴν εἰς τὸ χωριό.

Στὰ παλαιότερα χρόνια, πρὸ τοῦ πολέμου, ἡ Κοινότης εἶχε δικήν της ἰδιωτικὴν ἐγκατάστασιν, πού ἐπαρκοῦσε εἰς ἀνάγκας της, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν Κατοχὴν καὶ ὕστερα τὴν στερήθηκε καὶ ἔτσι τὸ χωριὸν γύρισε πίσω εἰς τὰς λάμπας καὶ εἰς τὴν ἀσετυλίην. Ὁ Σύλλογος πῆρε τότε εἰς τὰ χεῖρα του αὐτὸ τὸ θέμα καὶ εἰς τὸ 1960, ὕστερα ἀπὸ σύντονες ἐνέργειαι καὶ μὲ τὴν συνεργασίαν τῆς Κοινοτήτος, ἐπέτυχεν νὰ ἐπεκταθῆ τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα τῆς Δ.Ε.Η. εἰς τὴν Ν. Πέραμον. Ἦταν τὸ πρῶτον ἐπιτεύγμα τοῦ Συλλόγου.

2) Μία ἐξ ἴσου ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη εἰς τὴν ἴδιαν Κοινότητα ἦταν ἡ ἀνάγκη νέου σχολικοῦ κτιρίου. Τὸ παλιὸ ξύλινον οἰκοδόμημα ἀπὸ τὰ λυόμενα σπιτία τῶν πολεμικῶν ἀποζημιώσεων πού πῆρε ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, εἶχε στηθῆ εἰς τὸ 1926 καὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐβόλευεν εἰς ἀνάγκας τῆς Κοινοτήτος, ἀλλὰ μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων εἶχε καταστήσει ὀλίγον ἀκα-

ΜΑΝΩΛΗΣ Ν. ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Ίδρυτής, Πρόεδρος και Μέγας Ευεργέτης του Συλλόγου Περαμίων Κυζικηνών. Υιός του Νικολάκη Κ. Παπαναστασίου και της Μαρίας, τῷ γένος Χρήστου Μαντάλα, και δισέγγονος τοῦ ἱερέως Παπαῦ - Ἀναστασίου, γεννήθηκε στήν Πέραμο στά 1905. Ἀπό μικρός, μόλις 10 ἐτῶν, βρέθηκε μέσα στά δύσκολα χρόνια τῆς φωτιάς και τῶν διωγμῶν. Κατά τόν ἐκπατρισμό τοῦ 1922 κατέφυγε, ἔφηθος τότε, στήν Ἑλλάδα και ἀπεδύθη στόν σκληρό ἀγῶνα τῆς βιοπάλης, ὅπου κατάρθωσε νά ἐξελιχθῆ σ' ἓνα ἀπό τά ἐπίλεκτα μέλη τῆς βιομηχανικῆς κοινῶνίας τῆς χώρας. (Ίδρυτής και Πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας «ΜΙΣΚΟ», μέ ἔδρα τās Ἀθήνας και πρότυπο νεωτάτου τύπου ἐργοστάσιο μακαρονίων στήν Πάτρα κ.ά.). Ἐνυμφεύθη τήν Ἀφροδίτην, τῷ γένος Θεμιστοκλῆ Λατσοῦνα, ἀπό τήν Ἠπειρο, πού στάθηκε στό πλευρό του πιστή και ἀφοσιωμένη σύντροφος και συμπαραστάτις στόν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ἀπό τήν μοναχοκόρη του Αἰμιλία ἀπόκτησε ἐγγόνια, τήν Φωτεινή και τόν Μανωλάκη. Ἐνθερμος και ἐνθουσιώδης πατριώτης, μετέδωκε τή δημιουργική πνοή του στόν Σύλλογο τῶν Περαμίων και ἀποτελεῖ τήν ψυχή και τῷ κέντρον σέ κάθε πατριωτική ἐκδήλωση.

τάλληλο από τη φυσιολογική φθορά της οικοδομής και την ανεπάρκεια να χωρέσει τα παιδιά, που ο αριθμός των είχε αυξηθεί σημαντικά μέσα στα τριάντα τρία χρόνια που είχαν περάσει από τότε που κτίσθηκε.

Ο Σύλλογος πήρε τότε την μεγάλη απόφαση να βάλει εμπρός αυτό το έργο. Όταν ξεκίνησε δεν διέθετε τίποτε άλλο εκτός από την πίστη του, στην ιερότητα αυτού του σκοπού και την πεποίθηση στον πατριωτισμό των Περραιωτών.

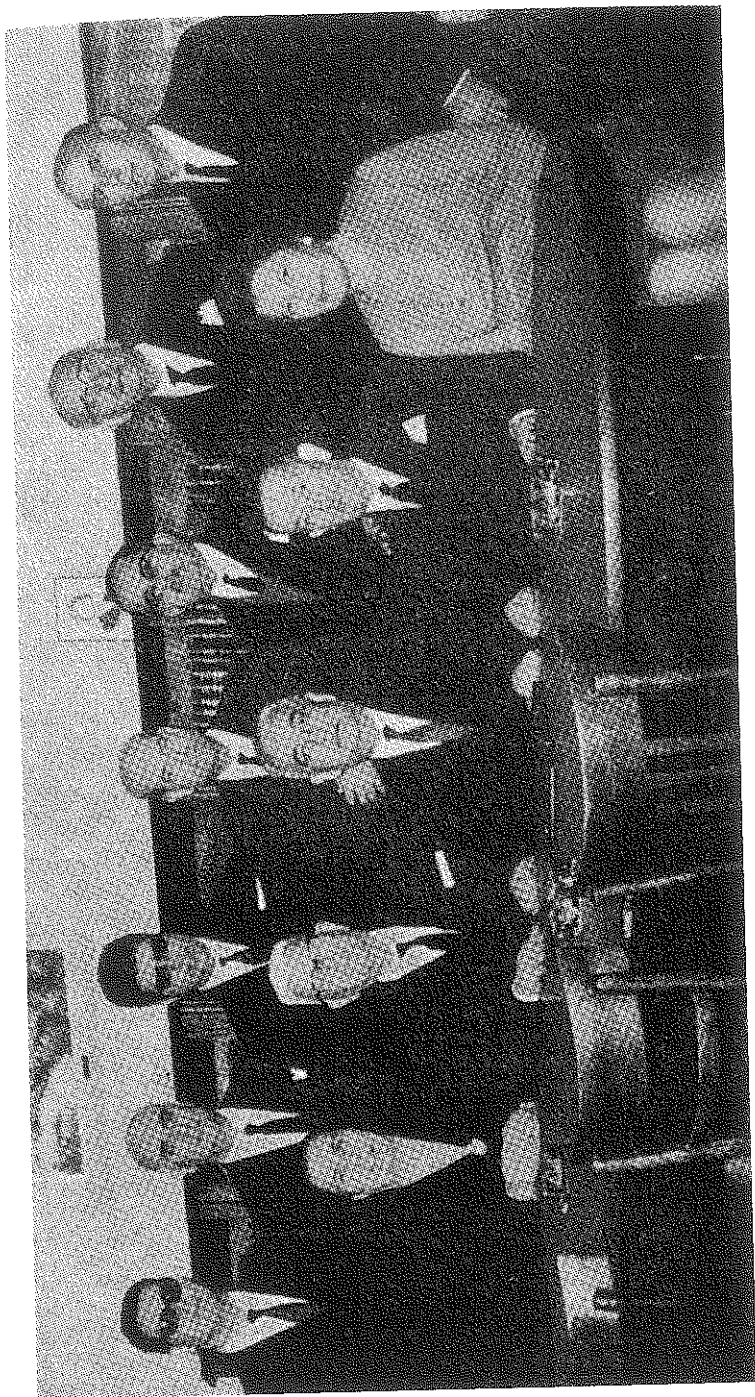
Απέστειλε τότε έγκυκλίους και ξεσήκωσε όλους τους Περραιώτες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό να ενισχύσουν αυτή την προσπάθεια του Συλλόγου. Ήξουσιοδότησε τον Δημήτριο Ν. Πέτκα, που ήταν εγκατεστημένος στην Ατλάντα των Η.Π.Α., να ενεργήσει έρανο. Σε λίγο χρονικό διάστημα έλαβε έπιταγή από τον Δημήτριο Ν. Πέτκα πέντε χιλιάδων δολλαρίων. Έτσι, μ' αυτό το ποσό, το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου, και με άλλες 110 χιλιάδες δραχμές που είχε ή Κοινότης από ένα κληροδότημα του άειμνήστου Χρήστου Συράκου, ζωγράφου από τη Σμύρνη, από τους πρώτους οικιστάς της Νέας Περάμου, που είχε χαρίσει στην Κοινότητα το διώροφο σπίτι του γι' αυτόν τον σκοπό, δημιούργησε την πρώτη μαγιά.

Ο Σύλλογος άρχισε τότε τις ενέργειές του στο Υπουργείο Παιδείας, για να επιτύχει κρατική ενίσχυση. Η Κυβέρνηση ήταν γνωστό πως ενίσχυσε την ιδιωτική πρωτοβουλία σ' αυτές τις περιπτώσεις. Αυτό έγινε και με την πρωτοβουλία του Συλλόγου να κτισθή το σχολείο. Το Υπουργείο εψήφισε τότε σαν πρώτη ενίσχυση ένα ποσό, από διακόσιες χιλιάδες δραχμές και ή Νομαρχία έδωσε άλλες εκατό χιλιάδες. Έτσι την 8η Απριλίου 1962 έγινε ή τελετή της θεμελιώσεως του νέου σχολικού κτιρίου, με σχέδια που έξεπρόνησε ή Τεχνική Υπηρεσία του Υπουργείου και με την άμεση έποπτεία της ίδιας Υπηρεσίας στην εκτέλεση.

Ακολούθησαν ύστερα γενναία έμβάσματα από τους άειμνήστους Παναγή και Έλένη Πέτκα, από όλα τα μέλη της οικογενείας του γενάρχου Νικολάου Πέτκα και από πολλούς άλλους Περραιώτες εγκατεστημένους στις Ήνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, καθώς και σημαντικές δωρεές από Περραιώτες της Ελλάδας και από φίλους που αγαπούσαν την Νέα Πέραμο και εκτιμούσαν το έργο του Συλλόγου. Τα όνόματα αυτών των ευγενικών δωρητών έχουν χαραχθή σε άναμνηστική πλάκα μέσα στο σχολείο.

Μέσα σε δυό χρόνια ήταν κιάλας έτοιμο, τελειωμένο το μεγαλόπρεπο κτίριο του νέου σχολείου, με έξη αίθουσες διδασκαλίας, μιá αίθουσα νηπιαγωγείου, γραφείο Διευθίνσεως, ιματιοθήκες, νιπτήρες, άφοδευτήρια, όλα σύγχρονα, και με εγκατάσταση κεντρικής θερμάνσεως, που είχε δωρήσει ο Πρόεδρος του Συλλόγου Μανώλης Παπαναστασίου.

Έγιναν με μεγαλοπρέπεια, παρουσία Υπουρ-

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΕΡΑΜΙΩΝ ΚΥΖΙΚΗΣΩΝ

Ἐξ ἀριστερῶν, καθήμενοι: Εὐφροσύνη Ν. Ἰωαννίδου, Κοσμήτωρ· Ἀλέξανδρος Ἀγόρογλου, Ταμίας· Ἐμμά-
 νουηλ Παπαναστασίου, Πρόεδρος· Δαμιανὸς Σγουρίδης, Γεν. Γραμματεὺς· Πόπη Τουσιάδου (τὸ γένος Μαλκώ-
 τση), Σύμβουλος. Ὅρθιοι: Νικόλαος Ἰ. Δομήφρος, Φώτιος Κοντός, Σάββας Κυριαζῆς, Σύμβουλοι· Ρήγας Πα-
 παδόπουλος, Ἀ΄ Ἀντιπρόεδρος· Νικόλαος Μπράθος, Β΄ Ἀντιπρόεδρος· Σωτήριος Χρυσογονίδης καὶ Χρήστος
 Παπαδαρύτης, Σύμβουλοι.

γών, ἀνωτάτων ἀξιοματούχων τῆς Πολιτείας καὶ μὲ πλῆθος κόσμου, τὰ ἐγκαίνια, καὶ τὸν ἴδιο χρόνο ἐγκαταστάθηκαν στὸ νέο κτίριο τὰ παιδιὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τῆς Νέας Περάμου.

Τὰ θρανία δὲν ἄρρησαν νὰ τοποθετηθοῦν μέσα στις αἴθουσες, ὅλα καινούργια καὶ σύμφωνα μὲ τὰ τελευταῖα ὑποδείγματα τοῦ Ὑπουργείου.

Ἀνάλογα μὲ τὴ μεγαλοπρέπεια τοῦ κτιρίου ὁ Σύλλογος διέθεσε ἐν συνεχείᾳ σημαντικὰ ποσὰ γιὰ τὴν ἐπίπλωση τοῦ γραφείου καὶ τῶν αἰθουσῶν μὲ καινούργια μεταλλικὰ ἐπιπλα, γραφεῖα, ντουλάπες, ὀργανοθῆκες, καθὼς καὶ δι' ἄλλα ἔργα ἐξωραϊσμοῦ τοῦ κτιρίου, πού δὲν τὰ προσέβλεπε ἡ Τεχνικὴ Ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου.

Τὸ ὄνειρο ἔγινε πιά πραγματικότης καὶ ἡ Νέα Πέραμος ἀπέκτησε τὸ τελειότερο καὶ ὠραιότερο Δημοτικὸ Σχολεῖο σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

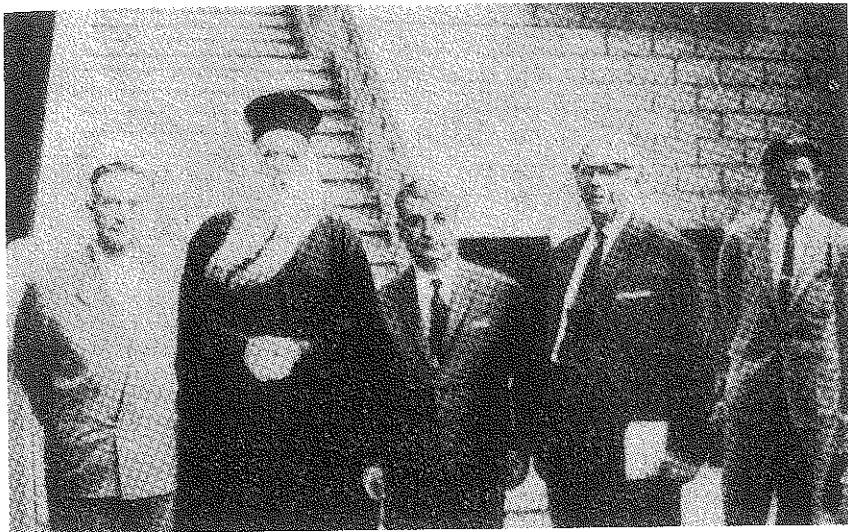
Γιὰ τὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ τοῦ τεράστιου ἔργου μέσα σὲ τόσο μικρὸ χρονικὸ διάστημα, ὁ Σύλλογος καὶ ἡ Κοινότης Νέας Περάμου αἰσθάνονται ὅτι ὀφείλουν ἄπειρη εὐγνωμοσύνη σὲ ὅλους ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐκοπίασαν, καθὼς καὶ στὸν Ὀργανισμὸ Σχολικῶν Κτιρίων, πού διέθεσαν μὲ γενναιοδωρία σημαντικὰ ποσὰ γιὰ τὴν ἀποπεράτωση τοῦ κτιρίου. Ἐπίσης εὐγνωμονοῦν τοὺς προϊσταμένους τῶν ἀρμοδίων Τεχνικῶν Ὑπηρεσιῶν γιὰ τὴ συγκινητικὴ στοργὴ καὶ τὴν δλόθερμη συμπαράστασή τους στὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ τοῦ ὁνείρου.

Στὸν ἐκπαιδευτικὸ τομέα, ὁ Σύλλογος εἶχε στρέψει τὴν προσοχὴ του ἀπὸ τὸν πρῶτο χρόνο πού ιδρύθηκε. Ἐβοήθησε στὴν ἐπισκευὴ τοῦ παλαιοῦ σχολικοῦ κτιρίου ἕως ὅτου κτισθῆ τὸ καινούργιο, ἐπήφησε ὑποτροφίες δύο ἀποφοίτων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου κάθε χρόνο, γιὰ νὰ συνεχίσουν τὶς σπουδὲς στὸ Γυμνάσιο Μεγάρων, μὲ τὴ χορήγησιν δωρεὰν τῶν βιβλίων, μὲ τὴν πληρωμὴ τῶν διδάκτρων πού ἴσχυαν τότε καὶ τῶν ἐξόδων μεταβάσεώς των στὰ Μέγαρα. Στέλνει κάθε χρόνο βιβλία καὶ δῶρα στὰ παιδιὰ πού ἔχουν καλὴ ἐπίδοσιν καὶ δὲν παύει, σὲ κάθε περίστασιν, νὰ ἐνισχύη τὸ Σχολικὸ Ταμεῖο γιὰ τὶς ἔκτακτες ἀνάγκες του.

Παράλληλα μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν, ὁ Σύλλογος ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὴν διατήρησιν τῆς ἀναμνήσεως τῆς παλαιᾶς γενέτειρας.

Προσπάθησε ν' ἀναστήσῃ τὸ πανηγύρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ὠργάνωσε δημόσιους χοροὺς στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, ὅπου κοπέλλες τῆς Νέας Περάμου, ντυμένες μὲ τὶς ἀρχαῖκὲς ἐνδυμασίαις τῆς παλαιᾶς Περάμου, ἔχορευαν μὲ τὸ τραγούδι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἄλλα Περραιμώτικα τραγούδια.(¹)

1) Τὰ τραγούδια τῆς Περάμου, τὰ πιδὸ χαρακτηριστικὰ τοῦ χωριοῦ, καταγράφηκαν σὲ νότες ἀπὸ τὸν ἀρχιμουσικὸ τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ κ. Παντελῆ Καβακόπουλο. Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἔγινε σὲ πολλὰς συνεδριάσεις στὸ σπίτι τοῦ Γ. Σγουρβίδη, στὴν Ν. Φιλαδέλφεια, ὅπου ἡ κ. Μερρόπη Ν. Χρυσοβέργη τὰ τραγούδησε καὶ ὁ κ. Καβακό-

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας ἐν μέσῳ τῶν Ἑμμ. Παπαναστασίου, Προέδρου, Δαμιανοῦ Σγουρίδου, Γεν. Γραμ. ματέως, καὶ Ἀλεξ. Ἀγόρογλου, Ταμίου τοῦ Συλλόγου Περαιῶν Κυζικηνῶν, εἰς τὴν κλίμακα τοῦ Πατριαρχείου. Ἀπὸ τὴν ἐκδρομὴν-προσκύνημα τοῦ Συλλόγου εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν γενέτειραν Πέραμον. (Αὔγουστος 1962).

Μὲ τὴν ἐτήσια ἑορτὴ τῆς πρωτοχρονιάτικης πίττας καὶ μὲ τὶς συνεστιάσεις καὶ τοὺς χοροὺς τῶν Ἀπόκρεω, ὁ Σύλλογος συγκεντρώνει κάθε τόσο τοὺς Περαισιῶτες καὶ ζωντανεῖ τὶς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν παλιὰ Πέραμο.

Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1962 ὠργάνωσε ἐκδρομὴ στὴν παλαιὰ Πέραμο, ἕνα προσκύνημα στὰ Ἅγια Χώματα καὶ ἕνα νοερὸ μνημόσυνο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους μας, ποὺ εἶναι ἐκεῖ θαμμένοι, δεσμὸς ἀκατάλυτος τῆς γενέτειρας μὲ τὶς νέες ἐστίες μας στὴν Ἑλλάδα, ποὺ συνεχίζουν τὴν ἱστορία τῆς.

Στὸν τομέα τῶν ἔργων εὐποιίας καὶ τῶν παροχῶν ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς βοηθείας γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν νέων ἐστιῶν μας στὴν Ἑλλάδα, ὁ Σύλλογος, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μνημειώδη ἐπιτεύγματα τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ νέου διδαστηρίου καὶ τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ τῆς Κοινότητος, ἐπραγματοποίησε καὶ τὰ κάτωθι ἔργα :

ποῦλος τὰ κατέγραψε σὲ νότες καὶ ὕστερα τὰ δίδαξε στὴν ὀρχήστρα καὶ στὴ χορωδία.

Τὰ τραγούδια αὐτὰ μὲ τὶς νότες τους δημοσιεύθηκαν ἀπὸ τὴν Ἑταιρίαν Ἑθνεοφρονῶν Μελετητῶν σὲ ἰδιαίτερο βιβλίον «Μουσικὰ κείμενα δημοτικῶν τραγουδιῶν Θράκης, Π. Καβακοπούλου, Πολ. Παπαχριστοπούλου, Κ. Ρωμαίου», τόμος Α', Ἀθήναι, 1966.

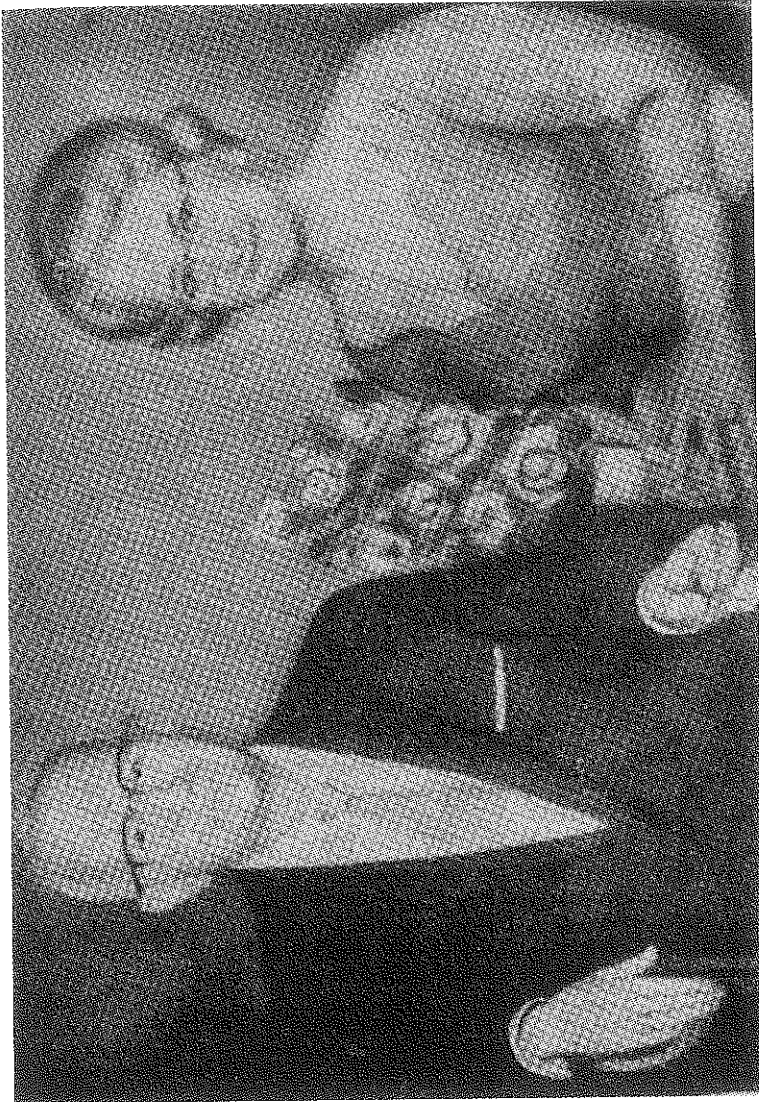

Πήνη Ι. Κοβάτου (Η.Π.Α.), θυγατέρα Παναγή και Έλένης Πέτκα, συνεχίζει το πατριωτικό ενδιαφέρον των γονέων της.

Στην επιθυμία των Περαμιωτών Καβάλας και της εκεί Νέας Περάμου ν' ανεγείρουν ναό ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας Φανερωμένης, γιὰ ἀνάμνηση τῆς ἱστορικῆς Μονῆς τῆς Παναγίας Φανερωμένης τῆς παλαιᾶς Περάμου, ὁ Σύλλογος ἐψήφισε ποσὸν ἐξήντα χιλιάδων δραχμῶν γιὰ τὴ θεμελίωση τοῦ ναοῦ ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα.

Στὴν Νέα Πέραμο Μεγαρίδος ἀνήγειρε «Ἡρώδων» πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων παιδιῶν τῆς Νέας Περάμου κατὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1940.

Στὸ ναῖδριο «Ἁγία Ἐλένη», πὸν κτίσθηκε στὸ Κοιμητήριο τῆς Νέας Περάμου Μεγαρίδος μὲ δαπάνες τῆς ἀειμνηστῆς Ἐλένης Παναγῆ Πέτκα, ὁ Σύλλογος διέθεσε σημαντικὰ ποσὰ γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ διακόσμηση τοῦ ναοῦ καὶ τὸν ἐξοπλισμό του μὲ ὄλα τὰ ἱερὰ σκεύη. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναῖδριου ἔγιναν τὴν 26ῃ Μαΐου 1968.

Οι άειμνηστοι Παναγής Νικ. Πέτκος και ή σύζυγός του Έλένη, τὸ γένος Νικολάου Μασέρη-Μεγάλοι εὐεργέται τοῦ Συλλόγου Περαιῶν Κυζικηνῶν, τοῦ Σχολείου καί τῆς Κοινότητος Νέας Περάμου Μεγαρίδας.

Κυριακίτσα Ί. Τζόνσον (Η. Π. Α.), θυγατέρα τῶν Νικολάου καὶ Ἑλένης Πέτκα. Μεγάλῃ εὐεργέτις τοῦ Συλλόγου Περαμίων Κυζικηνῶν.

Στὴν ἴδια Κοινότητα, ὁ Σύλλογος διέθεσε ποσὸν εἴκοσι χιλιάδων δραχμῶν γιὰ τὸ κτίσιμο δεξαμενῆς ποσίμου νεροῦ, σὰν ἐνίσχυση στὰ κοινοτικά ἔργα ὑδρεύσεως τοῦ χωριοῦ.

Στὸν τομέα τῆς φιλανθρωπίας, ὁ Σύλλογος δὲν ὑστέρησε. Ἐβοήθησε καὶ βοηθεῖ σὲ κάθε περίπτωση ἀνάγκης τοὺς ἀναξιοπαθοῦντας συμπατριώτας.

Στὸν πνευματικὸ τομέα, ὁ Σύλλογος ἐνίσχυσε καὶ ἐνισχύει τὴν περιοδικὴ τοπικὴ ἐφημερίδα «Μαρμαρινὰ Νέα», πού διαθέτει πάντοτε πρόθυμα τὶς στήλες της γιὰ νὰ δημοσιεῖ τὰ χρονικά καὶ τὶς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν παλαιὰ Πέραμο, καθὼς καὶ τὴν κίνηση τοῦ Συλλόγου καὶ τῶν νέων ἐστιῶν μας στὴν Ἑλλάδα καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο συντελεῖ σὲ νὰ διατηροῦνται οἱ δεσμοὶ ἀνάμεσα σ' ὅλους τοὺς ἀπανταχοῦ Περαμίους.

Καὶ τώρα, μὲ τὴν ἔκδοση αὐτοῦ τοῦ βιβλίου τῆς ἱστορίας καὶ τῆς λαο-

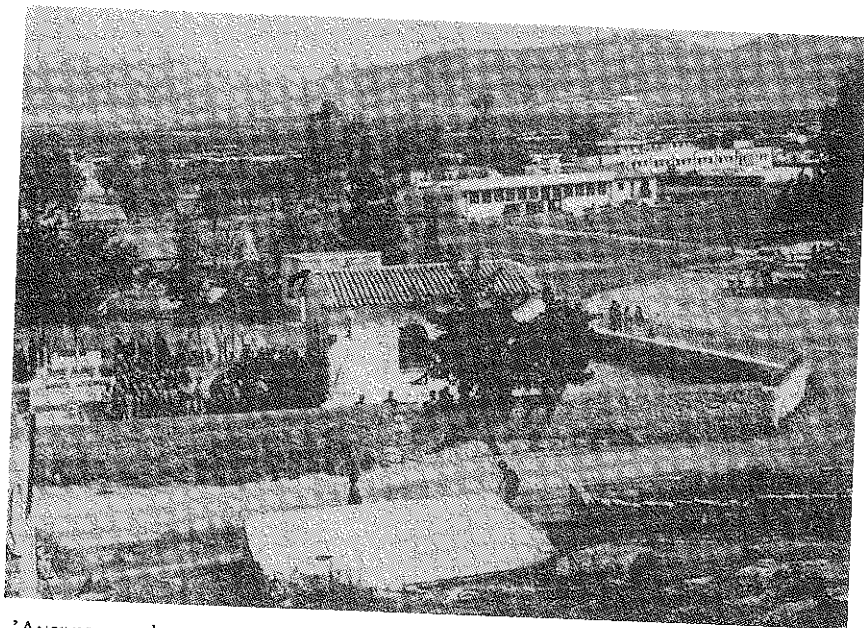
Δημήτριος Νικ. Πέτκας (Η.Π.Α.), μεγάλος εδεργέτης τοῦ Συλλόγου Περαμίων Κυζικηνῶν.

γραφίας τῆς Περάμου Κυζίκου, πού ανέλαβε ὁ Σύλλογος, ολοκληρώνει τὸν πρωταρχικό σκοπό του πού ἔταξε γιὰ τὴν ἀνάμνηση τῆς γενέτειρας.

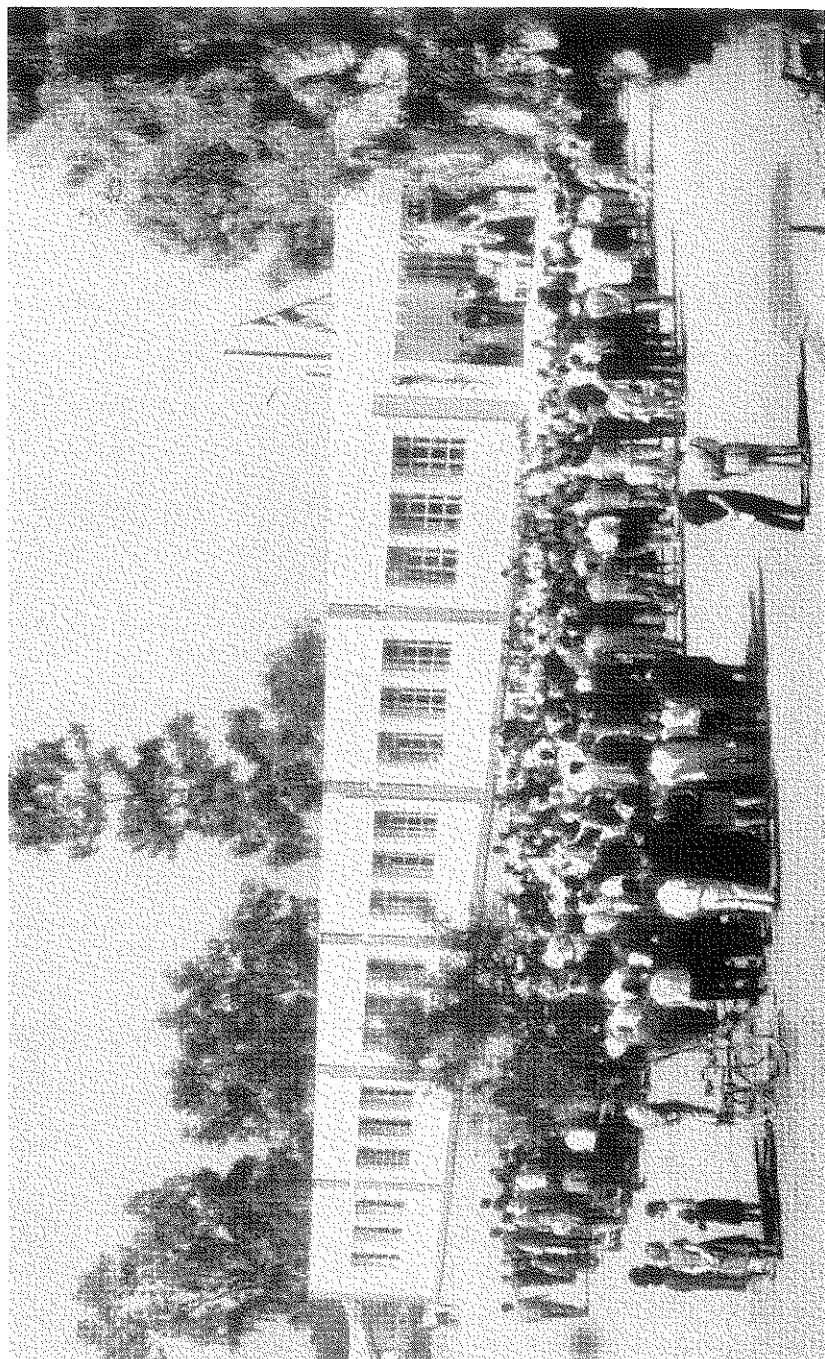
Ἔτσι ἡ ἀνάμνηση τῆς ἀλησμόνητης Περάμου δὲν θὰ ζήσει μονάχα ὅσο ζοῦμε ἡμεῖς οἱ τωρινοί, ἀλλὰ θὰ διατηρηθῆ καὶ στοὺς μεταγενέστερους ζωντανή στὴν αἰωνιότητα.

Αὐτὴ εἶναι, μὲ λίγα λόγια, ἡ ἱστορία καὶ ἡ δράση τοῦ Συλλόγου τῶν Περαμίων Κυζικηνῶν μέσα στὰ ὀκτὼ χρόνια τῆς ζωῆς του. Εἶναι περιττὸ νὰ ποῦμε πόσο ὑπῆρξε γόνιμη καὶ χρήσιμη καὶ πόσο ἐπιτακτικὴ παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη νὰ διατηρηθῆ καὶ νὰ ἐνισχυθῆ ἀπὸ ὅλους τοὺς Περαμίους καὶ τοὺς κατοίκους τῶν νέων ἑστιῶν μας, γιὰ νὰ συνεχίση, τὸ λαμπρὸ αὐτὸ σωματεῖο, τὸ μεγάλο κοινωνικὸ ἔργο του.

Τὸ σημερινὸ Διοικητικὸ Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου ἀποτελοῦν οἱ κάτωθι:
 Ἐμμανουὴλ Ν. Παπαναστασίου, Πρόεδρος· Ρήγας Ι. Παπαδόπουλος, α'
 Ἀντιπρόεδρος· Νικόλαος Ἐμμ. Μπράβος, β' Ἀντιπρόεδρος· Δαμιανὸς Αὐγ.
 Σγουρίδης, Γεν. Γραμματεὺς· Ἀλέξανδρος Ν. Ἀγόρογλου, Ταμίας· Εὐφρο-
 σίνη Νικ. Ἰωαννίδου, Κοσμήτωρ· Πηνελόπη Τουσιάδου (τὸ γένος Δημ.
 Μαλκώτση), Σάββας Γ. Κυριαζῆς, Σωτήριος Π. Χρυσογονίδης, Χρῆστος Ι.
 Παπαβαρύτης, Φώτιος Σ. Κοντὸς καὶ Νικόλαος Ι. Δόμβρος, Σύμβουλοι.

Ἀναμνηστικὴ φωτογραφία ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναϊδρίου Ἁγίων Κων-
 σταντίνου καὶ Ἑλένης, τοῦ Κοιμητηρίου Νέας Περάμου. Εἰς τὸ βάθος,
 τελευταῖον δεξιὰ, διακρίνεται τὸ νέον κτίριον τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

ΤΟ ΝΕΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΕΦΑΡΟΥ ΜΕΓΑΡΙΔΟΣ

1
7
π
δ
6
κ
Χ
δ
π
π

ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΑΜΙΩΝ ΣΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑΣ

Ἐκτός ἀπό τοὺς Περαιμῶτες ποὺ εἶχαν ἀποκατασταθῆ στὴ Νέα Πέραμο Καβάλας καὶ στὴ Νέα Πέραμο Μεγαρίδος, πολλές οἰκογένειες εἶχαν μείνει στὴν πόλη τῆς Καβάλας καὶ πολλές εἶχαν συγκεντρωθῆ στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἰδιαίτερα στὴν Ἀθήνα. Ὅλοι αὐτοὶ ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὴν τάξη τῶν ἐπαγγελματιῶν καὶ ἐργατῶν καὶ ἀπέβλεπαν νὰ τακτοποιήσουν τὶς δουλειές των μέσα στὶς πόλεις, εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ κάποια προστασία καὶ καθοδήγηση στὰ προβλήματα ποὺ ἦταν γενικὰ τότε γιὰ ὅλους τοὺς πρόσφυγες.

Ἔτσι ἰδρύθηκαν ἀπὸ τοὺς Περαιμῶτες οἱ πρώτες ὀργανώσεις.

Σ τὴν Καβάλα: Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Περαιμίων εἶχε συγκροτηθῆ ἀμέσως ὡς συνέχεια τῆς Δημογεροντίας τῆς παλαιᾶς Περάμου καὶ εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰ πρῶτα ἀμεσα προβλήματα γιὰ τὴ στέγαση καὶ τὴν περίθαλψη τῶν ξεριζωμένων Περαιμιωτῶν.

Σ τὴ Θεσσαλονίκη: Ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια (1923—24) ἰδρύεται ὁ Σύνδεσμος Περάμου καὶ Περιχώρων «Ἡ Φανερωμένη» ἀπὸ τὸν ἀκούραστο καὶ ἐνθουσιώδη Περαιμιώτη ἀρχιτέκτονα τῆς Πόλης Θεόδωρο Μπουρμπούλια. Ἔχω στὰ χέρια μου ἓνα στέλεχος πιστοποιητικῶν ταυτότητος αὐτοῦ τοῦ Σωματείου μὲ τὶς ὑπογραφές τοῦ Θ. Μπουρμπούλια ὡς προέδρου καὶ τοῦ Νικολάου Ι. Μαλκώτση ὡς εἰδικοῦ γραμματέως. Τὸ στέλεχος αὐτὸ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 411 μὲ ἡμερομηνία 25 Ἰουλίου 1927 καὶ εἶναι συμπληρωμένο ὡς τὸν ἀριθμὸ 435 μὲ ἡμερομηνία 12 Ὀκτωβρίου 1933. Ἀπὸ αὐτό, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψη καὶ τὰ προηγούμενα στελέχη ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 1, φαίνεται καθαρὰ ὁ ἀριθμὸς τῶν προσφύγων (435) ἀπὸ τὴν Πέραμο καὶ ἀπὸ τὰ περὶχωρα τῆς Χερσονήσου Κυζίκου, ποὺ ἐξυπηρετήθηκαν σ' ὅλο αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὸ Σωματεῖο, ποὺ δὲν περιοριζόταν μόνο στὴν ἔκδοση πιστοποιητικῶν, ἀλλὰ εἶχε φυσικὰ καὶ τὴν ἔγνοια νὰ φροντίσῃ γιὰ τὰ προβλήματα ποὺ θὰ εἶχε ὁ καθένας. Τὸ στέλεχος αὐτὸ μοῦ τὸ ἔστειλε ἀπὸ τὴν Θεσσαλο-

Άπο την ιεροτελεστία τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναυδρίου Ἁγίας Ἐλένης
(26 Μαΐου 1968).

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος Νικόδημος
ὁμιλεῖ εἰς τὴν συγκέντρωσιν, στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο, μετὰ τὴν ιερο-
τελεστίαν τῶν ἐγκαινίων.

Δωροθέα Ί. Μπούτου (Η.Π.Α.), κόρη τῆς Ἑλένης
καὶ τοῦ Παναγῆ Πέτκα, Ἐνθουσιώδης πατριώτισσα.

νίκη ἢ κόρη τοῦ Θ. Μπουρμπούλια, ἡ γνωστὴ ποιήτρια καὶ ἐνθουσιώδης
Περαμιώτισσα Ἑλένη Χ. Λασκαρίδου.

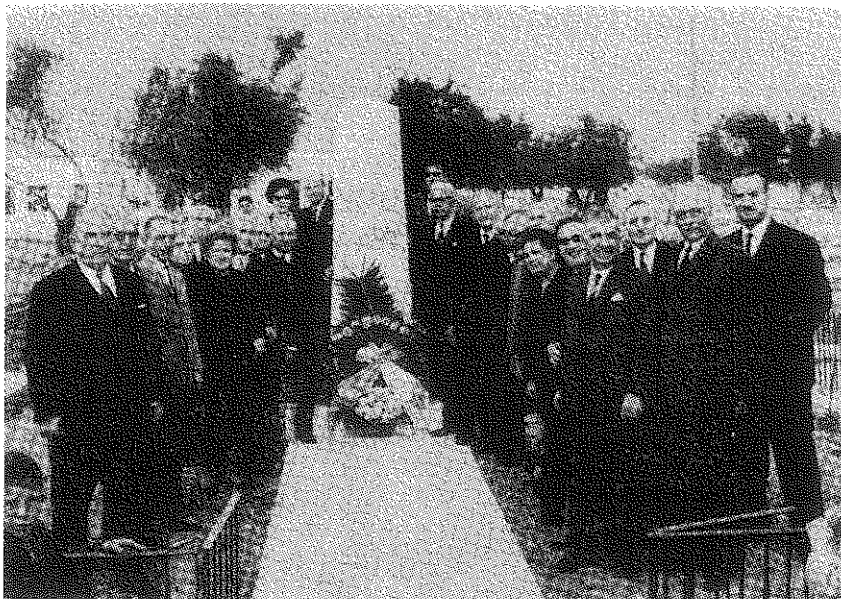
Σ τ ῆ ν Ἀ θ ῆ ν α : Μιὰ ομάδα πατριωτῶν ἰδρύει στὰ 1926 τὸν «Σύλ-
λογον Περάμου καὶ Περιχώρων». Παραθέτουμε τὰ δυὸ πρώτα ἄρθρα τοῦ
Καταστατικοῦ, ἀπὸ ἀντίγραφο ποὺ μᾶς παρέδωκε ἡ οἰκογένεια Ἐμμανουὴλ
Τσιμπουκίδη:

«Ἄρθρον 1ον. — Οἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς
διαμένοντες Ἑλληνες πρόσφυγες Περάμου καὶ Περιχώρων τῆς ἐπαρ-
χίας Κυζίκου, ἰδρῦσαι Σύλλογον ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν
«Σύλλογος Περάμου καὶ Περιχώρων».

Ἄρθρον 2ον. — Σκοπὸς τοῦ Συλλόγου τούτου εἶναι:

1) Ἡ ἀλληλεγγύη τῶν ἐκ τῆς ρηθείσης ἐπαρχίας καταγομένων
προσφύγων, ἡ σύσφιγξις τῶν σχέσεων αὐτῶν καὶ ἡ καθοδήγησις αὐ-
τῶν εἰς τὸν νέον ἐν τῇ Ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι βίον.

2) Ἡ προάσπις καὶ προαγωγή τῶν συμφερόντων αὐτῶν διὰ κα-
ταλλήλων ἐνεργειῶν.

Ἀπὸ τὴν τελετὴν τῶν ἐγκαινίων τοῦ Ἡρώου τῶν Πεσόντων στὴ Νέα Πέραμο Μεγαρίδος (13 Μαρτίου 1966).

- 3) Ἡ διὰ πάσης εὐγενοῦς προσπάθειάς βελτίωσις τῆς οἰκονομικῆς θέσεως αὐτῶν.
- 4) Ἡ διὰ παντὸς κανονικοῦ τρόπου ἐγκατάστασις αὐτῶν.
- 5) Ἡ διὰ παντὸς νομίμου μέσου ἐξασφάλισις τῶν συμφερόντων αὐτῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐν Τουρκίᾳ ἐγκαταλειφθεῖσας περιουσίας αὐτῶν».

Στὸ πρῶτο Δ. Συμβούλιο ἀναφέρονται οἱ Γ. Ταλιαντζῆς, πρόεδρος· Χαράλαμπος Κατσώλης, ἀντιπρόεδρος· Ἰωάννης Α. Χρυσοβέργης, γεν. γραμματεὺς καὶ Ἐμμανουὴλ Α. Τσιμπουκίδης ταμίας. Ἄλλα ὀνόματα δὲν ἀναγράφονται καὶ δυστυχῶς κανένα ἄλλο στοιχεῖο ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο του δὲν βρέθηκε, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μοναδικὸ αὐτὸ ἀντίγραφο τοῦ Καταστατικοῦ του.

Γενικὰ τὰ σωματεῖα αὐτὰ τῆς Περάμου προσέφεραν στὴν ἐποχὴ τους χρήσιμες ὑπηρεσίες στὰ πρῶτα χρόνια τῆς προσφυγιάς στὰ ζωτικά τότε προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπιζαν οἱ πρόσφυγες γιὰ τὴ στέγαση καὶ τὴν πολιτογράφησή τους καὶ ἀργότερα γιὰ τὴν ἀποζημίωση ἀπὸ τὴν ἀνταλλάξιμη περιουσία τους.

Ἀλέξανδρος Μανίτσας (Η.Π.Α.), ἀπὸ τοὺς ἔνθερους ὑποστηρικτὰς τοῦ Συλλόγου τῶν Περαμίων.

ΠΕΡΑΜΙΩΤΕΣ ΣΤΗ ΣΙΤΑΡΙΑ (ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ)

Στὰ 1934, γιὰ ν' ἀποσυμφορήσῃ ἡ Κυβέρνησις τοὺς καπνεργάτες τῆς Καθάλας, ἀποφάσισε νὰ παραχωρήσῃ ἀγροτικὴ ἀποκατάστασις σ' ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ ἀπὸ αὐτοὺς, σὲ μιὰ περιοχὴ τῆς Λίμνης Ἀματόθου, ποὺ τὴν εἶχαν ἀποξηράνει. Ἀπὸ τοὺς Περαμιώτες ποὺ ἐργάζονταν στὰ καπνά, στὴν Καθάλα, ἐπῆραν τότε κλῆρο ἀπὸ 60 στρέμματα ὁ καθένας οἱ:

1) Παναγιώτης Χαρ. Μαυρομμάτης, 2) Γιάννης Τσιρτσώνης, 3) Σοφοκλῆς Χατζηπολυχρόνης, 4) Γιώργης Δημ. Γκρίτης, 5) Βαγγέλης Δήμος, 6) Τριαντάφυλλος Νταβῆτος καὶ 7) ὁ Ἀντώνης Γκίγκας ἀπὸ τὸν Καμπὲρ Μπαχτσέ.

Ἔτσι δημιουργήθηκε μιὰ Περαμιώτικη παροικία στὴν περιοχὴ αὐτὴ, ποὺ ὠνομάσθηκε Σιταριά. Τὰ παιδιά καὶ τὰ ἐγγόνια τῶν πρώτων αὐτῶν Περαμιωτῶν εἶναι σήμερα ἀπὸ τοὺς καλύτερους νοικοκυραῖους τοῦ χωριοῦ.

(Ὅπως μοῦ τὰ εἶπε ὁ Παναγιώτης Χαρ. Μαυρομμάτης).

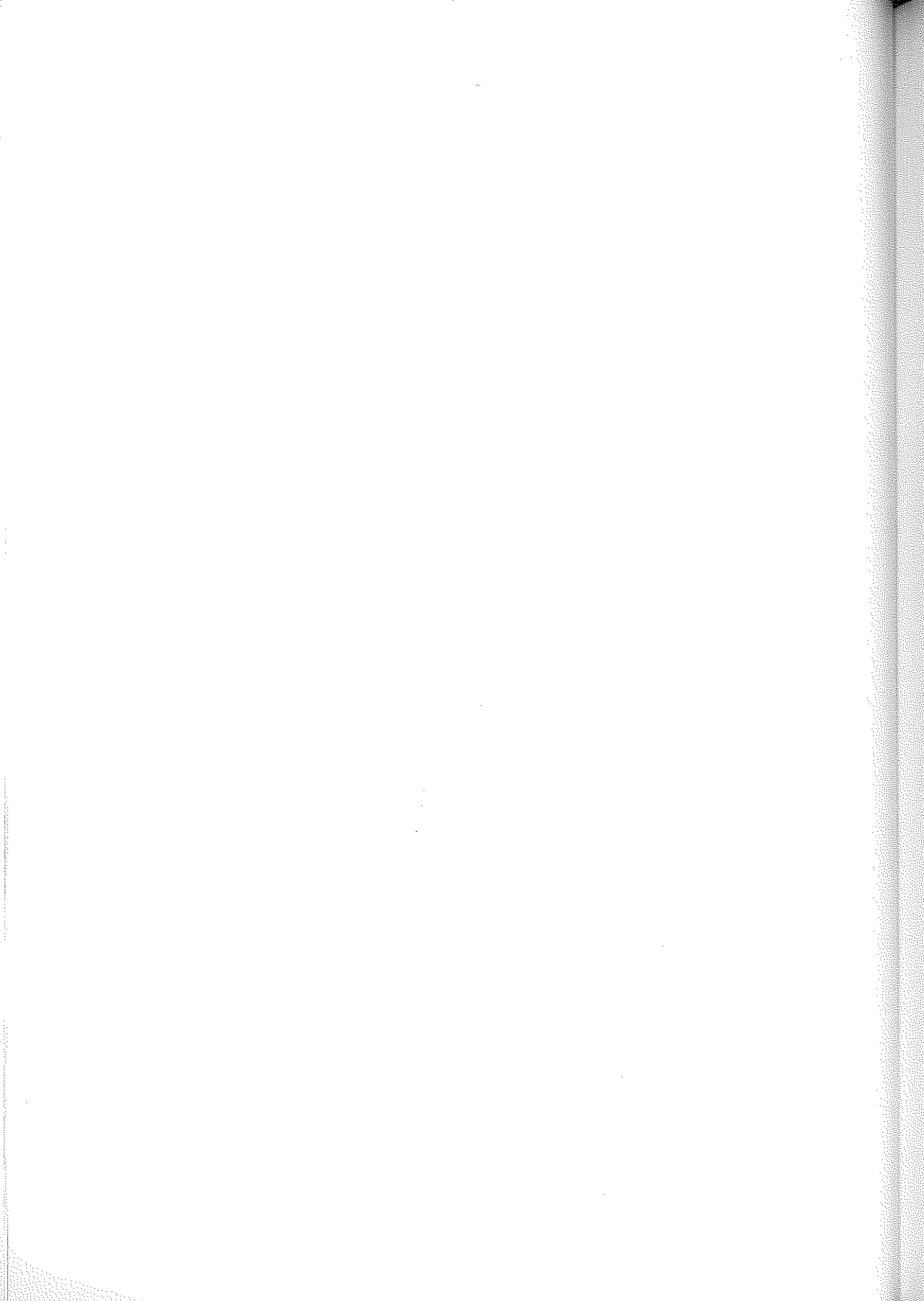
Φωτοτυπίες από τὰ διπλώματα ἐγγραφῆς μελῶν τῆς ᾿Αδελφότητος «Τα-
 Ξιάρχης» καὶ τοῦ «Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου τῶν Περαμιῶν».

ΒΙΒΛΙΟΝ Β΄

ΧΡΟΝΙΚΑ & ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

(ΗΘΗ & ΕΘΙΜΑ - ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ & ΓΝΩΜΙΚΑ - ΓΛΩΣΣΑΡΙΟΝ)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΦΩΤΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

(17 ΙΟΥΛΙΟΥ 1915)

ΜΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ τὸ 1959 βρέθηκα στὴ Νέα Πέραμο, τὸ νέο μας χωριὸ στὴ Μεγαρίδα. Ἡ ἐκκλησία ἦταν γεμάτη κόσμος. Ἦταν τῆς Ἀγίας Μαρίνας. Ἡμέρα σημαδιακιά, 17 Ἰουλίου. Σὰν τέτοια μέρα, στὰ 1915, κάψανε τὴν Πέραμο. Σὲ μιὰ ὥρα μέσα ἓνα χωριὸ ἀπὸ χίλια τόσα σπίτια ἔγινε μιὰ φλόγα, μιὰ φωτιά καὶ μέχρι τὸ σούρουπο ἡ Πέραμος εἶχε γίνει στάχτη.

Ξεχνιέται ποτὲ ἓνα τέτοιο κακό; Πῶς νὰ μὴν τὸ θυμηθῆ κανεὶς καὶ πῶς νὰ μὴν κλάψῃ;

Καὶ οἱ Περαμιῶτες ποὺ πῆγαν ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα στὴν ἐκκλησία στὴ Νέα Πέραμο, ἔκαναν ἓνα μυστικὸ μνημόσυνο τοῦ χαμένου χωριοῦ. Ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον σιγολέγανε:

—Σὰν τέτοια μέρα... θυμᾶσαι;

“Ὅπου πῆγα καὶ ὅπου στάθηκα δὲν ἀκούγα ἄλλη κουβέντα ἐξὸν ἀπὸ τὴ φωτιά τοῦ χωριοῦ. Καὶ ὁ καθένας ἔλεγε καὶ ἀπὸ μιὰ λεπτομέρεια. “Ἄς ἀφήσωμε ὅμως νὰ μᾶς τὰ πῆ ὁ Γιώργης Ταλιαντζῆς, τ’ ἀφεντικό, ὅπως τὸν ἀποκαλοῦσαν στὴν Πέραμο.

«Ἦμουν στὴν Πόλη ὅταν ἔμαθα πῶς ὁ Καϊμακάμης τῆς Πανόρμου, ἓνας φανατικὸς χριστιανομάχος, εἶχε στείλει διαταγὴ νὰ ἐτοιμασθοῦν οἱ Περαμιῶτες γιὰ τὸ σηκωμό. Ἦξερα πῶς τὸ εἶχε βάλει πείσμα νὰ ξεκληρίσῃ τὴν Πέραμο. Ἡ ὀλοζώντανη αὐτὴ κωμόπολη, μὲ τέσσαρες χιλιάδες ψυχές, ὅλους Ἕλληνες, χωρὶς κανένα Τοῦρκο κάτοικο, τοῦ ἦταν καρφὶ στὸ μάτι.

Ἔβαλα σὲ ἐνέργεια τὰ γερὰ μέσα. Πέτυχα νὰ πάρω ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ταλαὰτ πασᾶ, τὸν πανίσχυρο τότε ὑπουργό, κόντρα διαταγὴ στὸν διοικητὴ τῆς Πανόρμου καὶ τὴν πῆγα μὲ τὰ χέρια μου. Τὸ ἴδιο βράδυ πῆγα καὶ ὁ ἴδιος στὴν Πέραμο νὰ τοὺς φέρω τὴν καλὴ εἶδηση. Ὅταν ἔφτασα στὸ χωριό, τοὺς βρῆκα ἀναστατωμένους. Εἶχαν ἐτοιμάσει τὰ ρούχα τους σὲ ντέγκια (δέματα) καὶ περίμενον τὴ φοβερὴ στιγμή ποὺ θὰ τοὺς ἔπαιρναν μὲ τίς μαοῦνες στὴν Πάνορμο. Ὅταν τοὺς εἶπα πῶς τὸν γλυτώσαμε γιὰ τὴν ὥρα τὸν σηκωμό, δὲν μποροῦσαν νὰ τὸ πιστέψουν.

Τῆ ἄλλῃ μέρᾳ τὸ πρωΐ — ἦταν ἡμέρᾳ Παρασκευὴ ἀνήμερᾳ τῆς Ἀγίας Μαρίας — ὅπως καθόμαστε μὲ ἄλλους χωριανούς στὸ μαγαζὶ τοῦ Νικολῆ Ἀγόρογλου, λέγω στὸν Στυλιανὸ τὸν Τσαγανιά:

— Ἄντε, Στυλιανέ, βάλε κανένα μεζέ νὰ τὸ γλεντήσουμε σήμερᾳ. Ἀξίζει τὸν κόπο!

Ἐκεῖ ὁ Στυλιανὸς βάλθηκε νὰ ἐτοιμάξῃ ἕνα ταψὶ μὲ ἀρνὶ γιὰ τὸ φούρνῳ, κι' ἐμεῖς στρωθήκαμε στὸ ρακὶ καὶ ἀργοπίναμε, κουβεντιάζοντας γιὰ νὰ περνᾷ ἡ ὥρᾳ, ὥσπου νὰ ἐτοιμαστῇ ὁ μεζές.

Ἐκεῖ πού πίναμε, κόντευε ἡ ὥρᾳ 11 πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι, βλέπουμε νὰ ἔρχεται ἕνας γιουζμπασῆς μὲ ἕνα μικρὸ ἀπόσπασμα καθάλλᾳ-ρέους ζανταρμάδες. Ξεπεζεύουν ἐκεῖ κοντὰ μας.

— Χαῖρ ὁλά, λέγω στὸ γιουζμπάσι. Γιὰ ποῖο καλὸ σκοπὸ ἦρθατε στὸ χωριό;

Κι' ὁ γιουζμπασῆς, γελώντας σαρκαστικά, μοῦ ἀπαντᾷ:

— Μάθαμε πὼς ἔχει ὁμορφᾶ κορίτσια στὴ Μηχανιώνα καὶ ἦρθαμε νὰ διαλέξουμε...

Ἐκεῖνῃ τὴν ἴδια μέρᾳ θὰ σηκῶνανε τὴ Μηχανιώνα, ὅπως καὶ τὴ σηκῶσανε. Δὲν ξέρω πὼς μοῦ ἦρθε αὐτὴ ἡ κουβέντα στ' αὐτιά μου. Ὁ κόσμος ἀναποδογύρισε στὰ μάτια μου. Ἡ πρώτη μου σκέψη ἦταν νὰ τὸν ἀρπάξω καὶ νὰ τὸν πνίξω μὲ τὰ χέρια μου. Καὶ θὰ τὸν ἔκομα καλὰ κι' αὐτὸν καὶ τοὺς ζανταρμάδες του κι' ἄς ἦταν ὀπλισμένοι. Θὰ τοὺς ριχνόμαστε μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ δόντια καὶ θὰ τοὺς καθαρίζαμε μὲ τὰ ἴδια τους τὰ ὄπλα. Πὼς κρατήθηκα δὲν ξέρω. Δάγκωσα καὶ μάτωσα τὴ γλώσσα μου καὶ προσπάθησα νὰ ἡρεμήσω.

— Ἐλα κοντὰ, τοῦ λέγω, νὰ πάρῃς ἕνα ρακὶ καὶ ὕστερᾳ τὰ λέμε...

Ὁ γιουζμπασῆς πλησίασε στὸ τραπέζι, ἀλλὰ προτοῦ καθῆσῃ ἐγένεψε στὸν Τοῦρκο νυχτοφύλακᾳ, πού εἶχε πάρει εἶδηση τὸν ἐρχομὸ του καὶ τριγύριζε ἐκεῖ κοντὰ. Τὸν πῆρε παράμερᾳ, τοῦ ψιθύρισε κάτι στ' αὐτὴ κι' ὁ νυχτοφύλακᾳς ἔφυγε τρεχάτος.

— Τοῦ παραγγείλα νὰ μᾶς φέρῃ σανὸ γιὰ τ' ἄλογα, μᾶς λέγει.

Ὁ μπεχτοῆς αὐτὸς ἦταν τυφλὸ ὄργανό τοῦ Καϊμακάμη τῆς Πανόρμου. Ἰσαμε τότε οἱ νυχτοφύλακες τοῦ χωριοῦ ἦταν ντόπιοι, Ἕλληνες φυσικά. Ὁ Καϊμακάμης τὸν ἔστειλε ἐκεῖ γιὰ σπιοῦνο καὶ ἀνθρωποδικό του.

Σὲ κανένα τέτατρο τῆς ὥρας ὁ μπεχτοῆς γύρισε λαχανιασμένος μὲ ἕνα δεμάτι σανὸ στὸν ὦμο. Δὲν πρόλαθε νὰ τὸ κατεβάσῃ καὶ ἕνας μαῦρος κοπνὸς φάνηκε ἀπὸ τὴν ἐνορία τοῦ Ἀγίου Δημητρίου.

— Φωτιά! Φωτιά! Καιγόμεστε!... ἀκούγονταν φωνές ἀπὸ παντοῦ.

Ὁ γιουζμπασῆς μὲ τοὺς ζανταρμάδες του καθάλλᾳσαν τ' ἄλογα καὶ πῆραν δρόμο.

Πετιόμαστε κι' ἐμεῖς νὰ ἰδοῦμε ἀπὸ ποῦ ἔρχεται ἡ φωτιά. Τρέχουμε ὡς τὸ Ρέμα. Ἀπὸ πάνω ἀπὸ τοῦ Παπαδημητράκη τὸ σπῆτι πετιόνταν φλόγες θεόρατες. Τὴν ἴδια στιγμὴ ἄλλες φλόγες ἀπὸ τὴν ἐδῶ μεριά τοῦ Ρέμα. Προτοῦ προφτάσουμε νὰ ἰδοῦμε καλὰ-καλὰ, βρεθήκαμε κιάλας κυκλωμένοι ἀπὸ τὴ φωτιά. Τρέχουμε ἀπὸ τὸ Ρέμα πρὸς τὴ θάλασσα.

— Τρέξτε νὰ σώσετε τὴ ζωὴ σας! τοὺς φωνάζω. Δὲν γίνεται τίποτα!

Κι' ὁ κόσμος ἀλαφιασμένος ξεχύνεται στὶς ἄκρες. Στὸν Ἀθανάση, στὸν Ἀηλιά, στὴν παραλία, στὸν Χριστό.

Φωνές, κλάματα, ξεφωνητὰ μονάδων πού γύρευαν τὰ παιδιὰ τους,

μιά κόλαση από φλόγες και μέσα στους καπνούς να τρέχουν άντρες και γυναίκες με ένα δέμα στην πλάτη, χωρίς να ξέρουν ποῦ θὰ σωθοῦν...

Μέσα σὲ μιάμιση ὥρα χίλια σπίτια ἀναψαν καὶ κήκαν μέσα σὲ μιά φλόγα. Σταθήκαμε ἀνήμποροι νὰ σταματήσουμε τὸ κακὸ. Θαρρεῖς κι' ὁ ἀέρας ποῦ φύσαγε τρελλὰ ἀπ' ὅλες τὶς μεριές βάλθηκε κι' αὐτὸς νὰ μὴν ἀφήσῃ τίποτα ὄρθιο.

Ὅταν τὸ σούρουπο κατακάθησαν οἱ φλόγες, εἶδαμε πῶς γλύτωσαν μόνο ἡ φάμπρικα ἢ δική μου στὸ Μύτικα, τὸ σχολεῖο τοῦ Παπαδοπούλου στὸ Κάστρο καὶ καμμιά δεκαριά σπίτια γύρω στὸν Ἀηγιώργη τὸν Βουλγαράκη, ἀπάνω στὸ Κάστρο...

Ἔτσι χάθηκε ἡ Πέραμος. Ὁ φαρμακερὸς Καϊμακάμης δὲν μπόρεσε νὰ τὴν ξεκληρίσῃ μὲ τὸν σηκωμό, τὴν ἔκαμε ὅμως στάχτη κι' ἀποκαίδια...

Ἔως ἐδῶ τελειώνει τὴν ἀφήγησή του ὁ Γιώργης Ταλιαντζῆς καὶ στέκεται συλλογισμένος. Βγάζει τὸ μαντήλι του καὶ διακριτικὰ σκουπίζει ἓνα δάκρυ ἀπὸ τὰ βουρκωμένα μάτια του.

★

Γιὰ τὴ φωτιά, τὸ μεγάλο αὐτὸ κακὸ ποῦ βρῆκε τὴν Πέραμο, ἔχουν νὰ ποῦν ὅλοι οἱ χωριανοί, ὁ καθένας κι' ἀπὸ μιά λεπτομέρεια.

Ἀλλὰ ἄς ἀκούσουμε καλύτερα, σὰν συνέχεια ἀπὸ τὴν ἀφήγηση τοῦ Γιώργη Ταλιαντζῆ, καὶ τὴ Μερόπη, τοῦ Νίκου Χρυσοβέργη, ποῦ κοπελλίτσα φτασμένη τότε, ἔζησε τὶς τραγικὲς ἐκεῖνες στιγμὲς καὶ μᾶς δίνει μὲ τὸν ἀπλὸ καὶ ἐκφραστικὸ τρόπο τῆς μιά ζωντανὴ εἰκόνα ἀπὸ τὴ φρίκη καὶ τὴν κόλαση ποῦ ἐξεχύθηκε ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα πάνω στὸ χωριό.

«Ἡ φωτιά ἔχει ἀπλωθῆ ἀπὸ τὴ Μεγάλῃ Βρῦση καὶ κατεβαίνει τώρα πρὸς τὸ Ρέμα. Ἄλλες γλώσσες ξεχύνονται στὴν Παναγιά τ' Ἀμπέλια, τραβώντας πρὸς τὰ δυτικά. Οἱ φλόγες ζώνουν τὸ χωριὸ ἀπ' ὅλες τὶς μεριές. Ὁ γείτονας μας ὁ Μιλτιάδης ὁ πραγματευτῆς, ποῦ εἶχε τρέξει μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ἀντρες, μόλις πρωτακούστηκε ἡ φωτιά, γυρίζει τώρα τρέχοντας καὶ ἀναμαλλιασμένος.

—Πάρτε ὅ,τι μπορεῖτε νὰ σηκώστε, φωνάζει, καὶ φύγετε μακριά... Δὲν γλυτώνουμε!...

Στὴν ἀποφασιστικὴ αὐτὴ φωνὴ ἀρπάζουμε ὅ,τι βρήκαμε πρόχειρο. Ὁ πατέρας μας ἔλειπε στὴν Πόλη. Ἡμαστέ μόνοι μας. Ἡ μητέρα παίρνει στὴν πλάτη τῆς ἓνα ντέγκι ρουχα, ἀπ' αὐτὰ ποῦ εἶχαμε ἐτοιμάσει ἀπὸ μέρες περιμένοντας τὸν σηκωμό. Ἄλλο ἓνα σηκώνουμε στὰ χέρια ἐμεῖς τὰ κορίτσια. Καὶ ἡ γιαγιά μας ἡ Γλυκερία ἄδραξε μιά κανάτα τσινένια μὲ χεροῦλι. Αὐτὴ βρέθηκε μπροστά τῆς. Ὁ μικρὸς μας ἀδελφός, ὁ Σπύρος, σήκωσε τὴ ραπτομηχανή. Ἀλλὰ τὰ ἀδύνατα παιδικὰ του χέρια δὲν μπόρεσαν ν' ἀντέξουν στὸ βάρος καὶ ἔτσι τὴν παράτησε. Καὶ τί δὲν ἀφήναμε πίσω μας! Ἐνα ὀλόκληρο σπίτι. Τὰ καινούργια μας ἔπιπλα ποῦ εἶχαμε φτιάσει ἐκεῖνο τὸ χρόνο, προικιά δικά μου καὶ τῶν ἄλλων κοριτσιῶν, σοδεῖς καὶ τόσα πράγματα καὶ νοικοκυριά χρονῶν.

Τρέχουμε τώρα νὰ σώσουμε τὴ ζωὴ μας. Ἀλαφιασμένοι βγαίνουμε στὸ δρόμο τοῦ κατάγιαλου. Τί ἦταν ἐκεῖνο, Παναγία μου! Ἄντρες,

γυναίκες, παιδιά, σαστισμένοι και φορτωμένοι με ό,τι μπορούσε να σηκώσει ο καθένας, έτρεχαν σαν τρελλοί μέσα σ' εκείνη την άνεμοζάλη. "Άλλοι πήγαιναν τὰ ρούχα τους στην παραλία. "Άλλοι τὰ σήκωναν από εκεί με τὸ φόβο μὴν πάρουν φωτιά τὰ τσαρδάκια στα παραλιακά καφενεία. Μάνες ξεφώνιζαν γυρεύοντας τὰ παιδιά τους και παιδιά με κλάμες άναζητούσαν τὴ μάνα τους.

Φτάνουμε τέλος με τὴν ψυχή στο στόμα στο ύψωμα τοῦ Χριστοῦ. "Ένα ξερότοπο με άρκαία έλαιόδενδρα, στή δυτική άκρη τοῦ χωριού. "Εκεί ήταν τὰ μνημόρια και ένα έξωκκλήσι τῆς Μεταμορφώσεως.

Άκουμπήσαμε τὰ ρούχα μας και κυτταχτήκαμε αν είμαστε σωστοί στο μέτρημα. Μαζί μας τὸ ίδιο και πολλοί άλλοι χωριανοί.

Τὸ χωριό τώρα έχει χαθῆ όλότελα μέσα σ' ένα μαῦρο ντουμάνι. Οί φλόγες βγαίνουν θεώρατες από τὴ συνοικία τοῦ Άγίου Δημητρίου και άπλώνονται από τὸ Ρέμα στο κατάγιαλο και άλλες κατεβαίνουν από τὴν Άγέλη τὴν Προβάτῆσια πρὸς τὸν "Άγιο Γεώργιο.

Ο άέρας μανιασμένος στριφογύριζε, λές κι' ήταν βαλτὸς νὰ μὴν άφήση τίποτε άκαγο. Σὲ λίγο οί φλόγες άγκάλιασαν και τὴ συνοικία τοῦ Άγίου Γεωργίου και τώρα γλύφουν τὰ τελευταία σπίτια τοῦ χωριού πρὸς τὴν Άγέλη — τὸν μεγάλο άγροτικό δρόμο. Άκουμε τὸ τρίξιμο τῶν σανιδιῶν πὸυ σκάνουν από τὴ φωτιά και τοὺς ξεροὺς σαν τουφεκιές κρότους από τὰ καρφιά πὸυ ξετινάζονται σαν σφαίρες. Και κάθε φορά πὸυ πέφτουν οί στέγες, καινούργιες θεώρατες φλόγες ξεπετιούνται ἢ μιὰ ὕστερ' άπ' τὴν άλλη, ὥσπου στο τέλος δὲν ἔμεινε σπίτι ὄρθιο.

Τώρα πιά ὄλο τὸ χωριό λαμπαδιάζει με μιὰ φλόγα, μιὰ φωτιά. Τὸ ύψωμα τοῦ Χριστοῦ ήταν παράμερα. Δὲν ήταν φόβος νὰ φτάση ὡς εκεί τὸ κακό. Ξαφνικά ένας δαυλὸς άναμμένος πέφτει επάνω στο σωρὸ τὰ ρούχα.

—Παναγία μου! Πὼς ἔφτασε ὡς εκεί;

—Νερό, γρήγορα! Νερό!...

Άλλά πὸυ νερό. "Ένα πηγάδι βρισκόταν στα ριζὰ τοῦ λόφου, μέσα στο κτήμα τοῦ Γιακίμαγα. Άλλά οὔτε κουβάς, οὔτε σκοινί.

Ξανά κουθάλημα τὰ ρούχα. Άρπάζουν οί άντρες τὰ δέματα άνακατωμένα και τὰ πετάνε πιδό πέρα. "Έτσι τὰ μεταφέραμε, ὅσα προλάβαμε και γλυτώσαμε, πίσω στο δρόμο τῆς Μεγάλης Άγέλης, στο Καλντερίμι. "Εκεί δὲν ήταν φόβος νὰ φτάση κανένας δαυλὸς άπ' ὅσους ξεπετιόνταν από τὰ τσατιά (τίς ξύλινες στέγες τῶν σπιτιῶν).

Μὲ σφιγμένη καρδιά και με μάτια βουρκωμένα βλέπαμε άμίλητοι και άποσθολωμένοι τὸ χωριό μας νὰ καίγεται σαν λαμπάδα από τὴν μιάν άκρη ὡς τὴν άλλη.

Κατὰ τὸ άπομεσῆμερο ἢ μεγάλες φλόγες είχαν καταπέσει όλότελα. Τὸ χωριό ήταν πιά ένας σωρὸς άποκαΐδια. Και κάθε φορά πὸυ φύσαγε ὁ άέρας δυνάμωναν οί χαμηλές φλόγες μέσα από τὴν άπέραντη θρακιά.

Δὲν εἶχε μείνει τίποτε ὄρθιο, εκτὸς από τίς γωνιές τῶν σπιτιῶν —τίς κουκουνάρες— πὸυ ήταν κτισμένες με τοῦθλα. "Έτσι, ὅπως ήταν κατάρμαυρες από τὴν καπνιά, φάνταζαν σαν μοιρολογίστρες, πὸυ ἔκλαιγαν τὸν άγαπημένο τους νεκρό, τὴν πανέμορφη και ζηλεμένη Πέραμο...

Άπό τὰ χίλια τόσα σπίτια είχαν σωθῆ μονάχα τὸ παλιό μας σχολεῖο, τὸ καινούργιο σχολεῖο τοῦ Παπαδοπούλου πάνω στο Κάστρο και καμμιά δεκαριά σπίτια εκεί γύρω μαζί με τὸν Άηγιώργη, παλιά ἔκκληση-

ΜΕΡΟΠΗ ΝΙΚ. ΧΡΥΣΟΒΕΡΓΗ

Μιά ένθουσιώδης Περαμιώτισσα, γεμάτη αγάπη και νοσταλγία για την Πέραμο. Κόρη του 'Αλέξανδρου Καράκου (Μπαρμπούτη) και της Φιλομήλας, τὸ γένος Κ. Χρυσοχέρη, γεννήθηκε στὴν Πέραμο στὰ 1897. Παντρεύτηκε τὸ 1921 στὴν Πόλη τὸν Νίκο 'Αναστ. Χρυσοθέργη καὶ απέκτησε δυὸ γιουὺς, τὸν Τάσο καὶ τὸν Σωτήρη. Μένει τώρα στὴν 'Αθήνα κοντὰ στὰ παιδιά καὶ στὰ ἐγγόνια της καὶ ἔχει μαζί με τὴ στοργὴ καὶ τὴ λατρεία τῆς οἰκογενείας της καὶ τὴν ἀγάπη καὶ ἐκτίμηση ὄλων τῶν συμπατριωτῶν της. Ἡ κ. Μερὸπη Ν. Χρυσοθέργη εἶναι ἓνα ζωντανὸ ἀρχεῖο τῆς Περάμου. Θυμᾶται πρόσωπα καὶ πράγματα με ὅλες τὶς λεπτομέρειες, κάθε περιστατικὸ ἀπὸ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς γενέτειρας. Ἡ συμβολὴ της στὴν συγκέντρωση τῶν λαογραφικῶν στοιχείων, ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τραγουδιῶν κλπ. ὑπῆρξε πολύτιμη.

σία στὸ Κάστρο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, στὰ δυτικά, εἶχε μείνει ὄρθια μόνο ἡ φάμπρικα τοῦ Γιώργη Ταλιαντζῆ στὸ Μύτικα.

Τὴν ἴδια μέρα σήκωσαν τὴ Μηχανιώνα. Οἱ μαοῦνες, φορτωμένες κόσμο, πέρασαν ἀπ' ἀνοιχτά. Δὲν τοὺς ἀφήκαν νὰ πλησιάσουν στὴν παραλία. Ποιοὺς νὰ κλάψη κανεὶς πιὸ πολύ; Αὐτοὺς πού τοὺς ἔσερναν στὴν ἐξορία, ἢ ἐμᾶς πού μᾶς ἔκαναν στάχτη τὸ χωριό;...

Τὸ βράδυ, ἀργὰ πιά, μαζευτήκαμε κοντὰ στὰ ροῦχα μας. Ἀπλώσαμε γιὰ νὰ πηλαιάσουμε. Ἄλλὰ πού νὰ μᾶς πάρῃ ὁ ὕπνος. Μὲ ὄλη τὴν κούραση, με ὅλες τὶς λαχτάρεις πού τραθήξαμε, τὰ μάτια μας δὲν λέγαν νὰ κλείσουν. Δὲν μπορούσαμε νὰ πιστέψουμε πὼς αὐτὰ πού εἶδαμε καὶ πάθαμε μέσα στὴ μέρα ἦταν ἀλήθεια καὶ δὲν ἦταν ἓνα κακὸ ὄνειρο.

Ἐκεῖ κατὰ τὰ μεσάνυχτα, τὴν ὥρα πού ὁ λογισμὸς μας παράδερνε καὶ ἡ ψυχὴ μας ἦταν πλημμυρισμένη ἀπὸ θλίψη καὶ ἀπόγνωση, φωνὲς ἀγριεμένες μᾶς ξεσήκωσαν:

—Τούρκοι! Γιαγματζήδες! Χαθήκαμε!...

Στή στιγμή πέντ' -έξη τουφεκιές άπανωτές και μιá φωνή, γνώριμη και παρήγορη αúτη τη φορά, άντήχησε βροντερή μέσα στην κοσμοχαλασιά:

—Μή φοβάστε, χωριανοί!... Έμεις είμαστε!

Ήταν ό Γιάννης ό Μπαχτσεβάνης, ό Πέτρος ό Μανώλας και άλλα παλληκάρια, «κατσάκια», που κρυβόταν στα γύρω βουνά κι' ήρθαν τη νύχτα να φυλάξουν τον κόσμο. Είχαν ιδή από νωρίς τά «γιουρούκια» που άνηφόριζαν για την Πέραμο. Ήταν, βλέπεις, καλά πληροφορημένοι για τó κακό που θά γινόταν και έρχονταν να κλέψουν και να ρημάξουν. Άλλά δέν τους πέρασε. Οί δικοί μας τους κυνήγησαν και δέν ξαναφάνηκαν.

Τήν άλλη μέρα βάλθηκαν όλοι οί χωριανοί να γκρεμίζουν τις γωνιές. Ήταν φόβος να πέσουν και να πλακώσουν τους άνθρώπους που έψαχναν μέσα στα έρειπια να βρούν, μάταια όμως, μήπως και έμεινε τίποτα άκαγο.

Τήν πιό άλλη μέρα, την Κυριακή, συμφωνήσαμε πέντ' -έξη οικόγένειες να τραθήξουμε κατά τó Άρμενοχώρι, όπου είχαμε γνωστούς Άρμεναίους. Μαζί με τη δική μας οικογένεια, ή μητέρα μου ή Φιλομήλα, ή γιαγιά μου ή Γλυκερία, οί άδελφές μου Σοφία και Γλυκερία και ό μικρός άδελφός μας Σπύρος— ήρθαν και ό Θόδωρος Κυριακίδης με τη γυναίκα του την Ίουλία και τά παιδιά τους, την Ταρσή, τη Σμαρώ, τον Κωνσταντίνο και τον Παγκράτη, μικρό, ή άδελφή του ή Βασιλοπούλα του Μανώλα, ό Κυριάκος Κυριακίδης (ό Πλακούτσας), άδελφός του Θόδωρου, με τη γυναίκα του και τά παιδιά του Σμαρώ, Πέτρο και Νίκο 6 χρονών, ό Νίνος ό Γιάγκος με τη γυναίκα του τη Φρόσω και τά παιδιά τους, μωρά, και την άδελφή του Σουλτανιώ, ό Χρήστος ό Μαντάλας με τη γυναίκα του την Περζούλα και τις κόρες του Θεοδοσία, Πηνελόπη και Σύρμω. Ήρθαν ακόμα και ή Λέγκω ή Κούρτζαινα (Κουτσομύταινα) με τη νύφη της την Όλυμπία, τη γυναίκα του Γιάννη Μπαχτσεβάνη και τ' άγοράκια της, τó Στασινό και τó Φώτη —ό Γιάννης Μπαχτσεβάνης μαζί με τον Πέτρο τον Μανώλα ήταν «κατσάκια», ό Πορίδης ό κουρέας με τη γυναίκα του την Όλγα και τά δυό παιδιά τους.

Μέ άλλα καίκια πήγαν κι' άλλοι χωριανοί στο Άρμενοχώρι, καθώς και πολλοί Μαίτιανοί πρόσφυγες που βρέθηκαν στην Πέραμο. Βάλαμε τά ρούχα μας στο καϊκι. Μπήκαν μέσα οί γερόντοι και τά μικρά παιδιά και έμεις οί άλλοι τραθήξαμε με τά πόδια. Τό Άρμενοχώρι ήταν δέν ήταν τρεις ώρες δρόμο προς τó Λαιμό, κοντά στην παλαιά Κύζικο.

Άποκαμωμένοι από την κούραση και την πείνα φτάσαμε στο φιλόξενο χωριό. Οί κάτοικοι με δάκρυα στα μάτια μάς δέχθηκαν σαν άδελφια τους. Έθρασαν γάλα, ζύμωσαν ψωμιά και μάς συνέφεραν. Κλαίγαν μαζί μας και μάς άγκάλιαζαν.

—Βαί τó κακό που πάθατε!...

Κοιμηθήκαμε κάτω από κεραμίδια και ζεσταθήκαμε με την άγάπη των ανθρώπων που μάς συμπόνεσαν. Τις άλλες μέρες ήρθαν κι' άλλοι χωριανοί. Πηγαίναμε στην έκκλησία τους και μαζί παρακαλούσαμε την Παναγία να λυπηθή τη Χριστιανωσύνη.

Άφοϋ πέρασαν οί πρώτες μέρες, άρχίσαμε να σκεπτόμαστε τί θά απογίνουμε. Άλλοι λογάριαζαν να μείνουν για καιρό εκεί ώσπου να πε-

ράση ή μπόρα, και νά γυρίσουν πίσω νά μαζέψουν τά μαξούλια (τή σοδειά). Στό άναμεταξύ ήρθε και ό πατέρας μας και μάς βρήκε στο 'Αρμενοχώρι. Είχαν μάθει στην Πόλη τó κακό που έγινε και ήρθε νά μάς άνταμώση. Τό είχαμε πιά πάρει άπόφαση: Νά φύγουμε. "Όσο ήταν καιρός. Νά πάμε στην Πάνορμο και άπό εκεί νά βρούμε τρόπο νά τραβήξουμε για τήν Πόλη. 'Εκεί ήταν ένα δεύτερο χωριό μας. Δέν θά χανόμασταν.

"Ήταν δέν ήταν δέκα πέντε μέρες που ήμασταν στο 'Αρμενοχώρι και έρχεται μιá διαταγή νά έτοιμαστούν οι 'Αρμενοχωρίτες γιατί θά τούς σήκωναν. 'Η διαταγή ήταν μόνο για τούς 'Αρμεναίους. Δέν ήταν και για μάς τούς άλλους. 'Η άλήθεια είναι πώς τόν σηκωμό τόν περίμεναν. 'Αλλά όσο περνούσε ό καιρός έλεγαν μέσα τους ίσως τόν γλύτωναν.

Δέν ήταν ή πρώτη φορά που θά δοκίμαζαν οι 'Αρμεναίοι τήν μανία τών Τούρκων. 'Αλλ' αυτή τή φορά δέν θά ήταν μονάχοι τους. Μαζί σήκωναν και τόσα χωριά 'έλληνικά και όπως τούς έλεγαν οι 'Αρχές, μόλις τελείωνε ό πόλεμος θά ξαναγύριζαν στον τόπο τους...

"Αρχισαν νά μαζεύουν τά ρούχα τους. Τά έκαμαν μικρά ντέγκια εύκολοκουβάλητα. 'Εζύμωσαν ψωμιά, έκαμαν παξιμάδια, έσφαξαν όλα τά ζωντανά τους και τά έκαμαν καθουρμά. "Ετσι θά είχαν μιá πρόχειρη τροφή τόν χειμώνα μέσα στην έξορία. 'Από τόν καθουρμά άλλον πούλησαν, άλλον έχάρισαν. "Εδωσαν και σέ μάς.

Και περίμεναν. Περίμεναν τή φοβερή στιγμή, όπως περιμένει ό έρρωστος τó Χάρο και πάντα έλπίζει μέσα του πώς δέν θάρθη. Δίνανε κουράγιο ό ένας στον άλλον χωρίς νά τó πολυπιστεύουν. Τά παιδιά βλέπανε τίς έτοιμασίες και τó είχαν πάρει για πανηγύρι. Δέν μπορούσαν νά καταλάβουν γιατί έκλαιγαν οι μανάδες τους, άφού θά πήγαιναν στη μεγάλη πολιτεία, τήν Πάνορμο.

—Είναι μεγάλη πολιτεία ή Πάντιρμα, μάνα; Και θά πάμε σ' αυτά τά ψηλά σπίτια που γουαλίζουν τά τζάμια τους στο ήλιοβασιλέμα;

—Ναί, παιδί μου, εκεί θά πάμε. Κι' άκόμα πιό μακρυσά...

Και έσφιγγαν οι μανάδες στην άγκαλιά τους τά παιδιά τους και τά γέμιζαν φιλιá και δάκρυα.

—'Αχ, γιαθρούμ!...

"Όσπου ένα δειλινό μουντό και συννεφιασμένο φάνηκαν πέντ' - έξη μαοúνες νά έρχονται άπό τήν Πάνορμο. "Αραξαν στο λιμανάκι του χωριοú και πετάχτηκαν έξω οι ζανταρμάδες και μαζί ένα πλήθος γιουρούκια άπό τά χωριά του κάμπου τής Πανόρμου, όπλισμένοι με μαχαίρια και ρόπαλα.

Ρίχτηκαν σαν άγρίμια πάνω στους 'Αρμεναίους. 'Αρπάξαν τίς γυναίκες, τά παιδιά, σαν νά ήταν πράγματα και όχι άνθρωποι και τούς πετούσαν στις μαοúνες.

Θεέ μου, τί φρίκη ήταν εκείνη! Ούτε πεινασμένα θηρία δέν θά είχαν τόση κακία! 'Εμείς, συναγμένοι στο χάνι μέσα στον αλόγουρο τής έκκλησίας, τά βλέπαμε όλα αυτά και χτυπούσαν τά σαγόνια μας άπό τόν τρόμο!

Στό άναμεταξύ τά σύννεφα πυκνώσανε και ένα πηχτό σκοτάδι άπλώθηκε πάνω άπ' τά κεφάλια μας. 'Αστραπές και κεραυνοί ξεσχίζαν τόν ούρανό και οι βροντές, ή μιá πάνω στην άλλη, σκορπούσαν τόν τρόπο

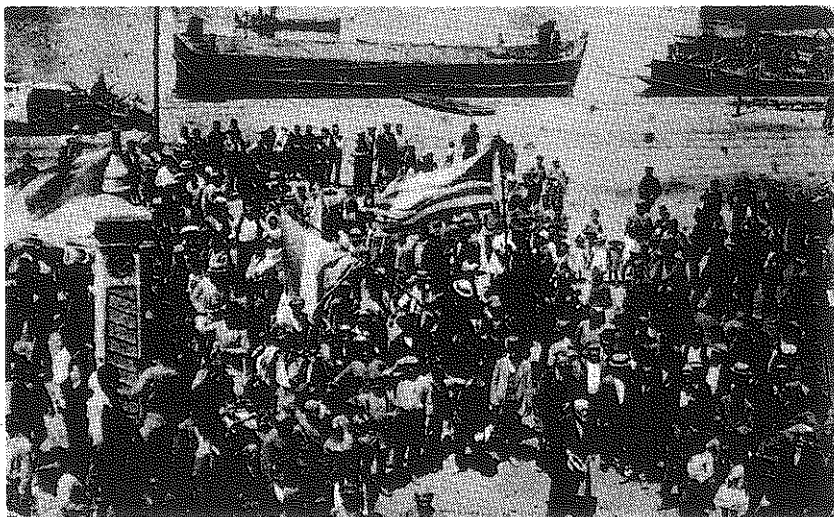
καί τῆ φρίκη στούς κυνηγημένους ἀνθρώπους. Ἡ βροχὴ δὲν ἄργησε νὰ ἔρθῃ. Μιά βροχὴ μὲ τὸ τουλοῦμι. Θαρρεῖς κι' ἀνοιξε ὁ οὐρανὸς καί χυνόταν ποτάμια τὸ νερό.

Τρέχει ὁ παπᾶς παρακαλῶντας τὸν τσαούση ν' ἀφήσῃ νὰ βγοῦν οἱ ἀνθρώποι ἀπὸ τὰ καΐκια, ὥσπου νὰ σταθῇ ἡ βροχὴ καί νὰ ξαναμποῦν πάλι. Οἱ ζανταρμάδες, μὲ τὰ μάουζερ στὰ χέρια, δὲν ἀφήκαν κανένα νὰ βγῇ ἀπ' τὰ καΐκια. Οἱ γυναῖκες ξεφώνιζαν ἀπελπισμένα, ἀγκάλιαζαν τὰ παιδιά τους καί πάσχιζαν μάταια νὰ τὰ προφυλάξουν ἀπὸ τὴ βροχὴ. Τὰ παιδιά κλαίγανε ἀπὸ τὸν τρόμο καί τὸ κρύο. «Ὡς ἀργὰ τὴ νύχτα ἀκούγονταν τὰ σβυσμένα κλάματα, ὥσπου κι' αὐτὰ πνίγηκαν μέσα στὴ βουθαμάρα τῆς νύχτας.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωῒ, ἔτσι ὅπως ἦταν μούσκεμα ὡς τὸ κόκκαλο, τοὺς πῆγαν στὴν Πάνορμο.

Ἦστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴ φρίκη δὲν μᾶς ἔμεινε πιὰ καμμιά ἄλλη σκέψη παρὰ πῶς νὰ φύγουμε. Πήγαμε στὴν Πάνορμο καί ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὸ πρῶτο βαπόρι μπαρκάραμε γιὰ τὴν Πόλη.

Καθὼς ἐμάθαμε ἀργότερα, μόλις οἱ Ἀρμεναῖοι ἔφτασαν στὴν Πάνορμο, τοὺς φόρτωσαν σὲ ἀραμπάδες καί τοὺς παρέδωσαν στὰ γιουρούκια. Ἀπὸ ἐκείνη τὴ στιγμή οὔτε ἀκούστηκε, οὔτε μαθεύτηκε τίποτα γιὰ τοὺς δυστυχισμένους αὐτοὺς Ἀρμεναῖους. Κανένας τοὺς δὲν γύρισε...».

Στὴν Πάνορμο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση: Ἐθελονταὶ καί ἄλλοι στρατευσιμοὶ ἀπὸ τὴν Πέραμο καί τ' ἄλλα χωριά τῆς Κυζίκου, καθὼς καί ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Μαρμαρᾶ, προσέρχονται μὲ ἐνθουσιασμό νὰ καταταγοῦν τὸν ἑλληνικὸ στρατό. Στὸ μέσον τῆς φωτογραφίας διακρίνεται ἔφιππος ἱερεὺς κρατῶντας τὴν ἑλληνικὴ σημαία, ἔμπρὸς δέ, μὲ τὸ καπέλλο στὸ χέρι, ὁ δάσκαλος Φώτης Ἀνδρεάδης, ἀπὸ τὸ Πασαλιμάνι τοῦ Μαρμαρᾶ, ποὺ ὁμιλεῖ στοὺς στρατευσίμους.

(Φωτογραφία ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον Νικ. Λαμπαναρῖδη)

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΗΚΩΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ

Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ φλέβα που διέκρινε τους Περαμιώτες και τις Περαμιώτισσες δεν μπορούσε ν' αφήσει ένα τέτοιο συνταρακτικό γεγονός χωρίς να το άπαθανάτισε σε στίχους. Έτσι ο άλησμόνητος Γιώργης Λυμπέρης, ο Γιάκας, που με το λαούτο και το τραγούδι του διασκεδάζε χρόνια τα παλληκάρια και τις κοπέλλες του χωριού, μάς έδωσε το «Τραγούδι της Φωτιάς», που το έμαθαν και το έλεγαν όλοι οι Περαμιώτες.

Από πολλές Περαμιώτισσες έπηρα αυτό το τραγούδι, αλλά πιο συμπληρωμένο το βρήκα σ' ένα λεύκωμα που μου χάρισε η Ευαγγελία του Ίωακείμ Μέτσικα, το γένος Χρ. Ζουμπλιού. Είναι γραμμένο από την Ειρήνη Κλ. Παπαγιαννοπούλου, το γένος Χρυσοχέρη, στα 1920 μαζί με άλλα τραγούδια. Το παραθέτω ολόκληρο :

*Μάθετε φίλοι και δικοί τὰ νέα τὰ συμβάντα,
Χάθηκε ὄλ' ἡ Πέραμος καὶ ἔσθυσε γιὰ πάντα.
Χάθηκε τῶμορφο χωριό, τὸ ἄνθος τὸ ὠραῖον,
Ἔγινε τέφρα κι' ἔλυωσε σὰν νὰ μὴν ἦταν πλέον.
Ἀδέσφια καὶ ξαδέσφια μας, ἀφήστε τὴν ἐλπίδα,
Χάθηκε ὅλη ἡ Πέραμος, ἡ χορήσιμη πατρίδα.
Πάει ὄλος μας ὁ παφρᾶς, ὅλα μας τὰ παιγνίδια,
Ὅλα τὰ γλέντια κι' οἱ χαρὲς, ὅλα τὰ παηγύρια.
Χιλιάδες κόσμος πήγαινε σὺς εἰκοσιρεῖς Ἀγρούσιου.
Γενόταν ἡ Πανήγυρη κι' εἶχε μεγάλο γούσιο.
Καὶ τόρρα μᾶς τὴν ἔκαψαν καὶ τὴν ἐκάμαν τέφρα
Καὶ αἵσιτες δὲν ἔμεινε, μόνον χῶμα καὶ πέτρα.
Γιὰ τὴν ὠραία Πέραμο, τὴ ζουλεμένη χώρα,*

Πὸν κήρην ὀλόκληρη καὶ δὲν ὑπάρχει τώρα,
 Τί νὰ σᾶς πῶ, ἀδέρφια μου, τί νὰ σᾶς μολογήσω,
 Τέτοια φωτιά πῶς ἔγινε μ' ἔρχεται νὰ σασίσω.
 Κανείς δὲν τὸ κατάλαβε, οἱ χωριανοὶ ἐν γένει,
 Μέρα, καταιεσήμερα, τέτοια φωτιά πῶς γένει.
 Παρασκευὴ ξημέρωνε, μὴν εἶχε ξημερώσει,
 Οὔτε ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς αὐτὸ νὰ μὴν τὸ σώσει.
 "Ὅλος ὁ κόσμος ἔδραζε τὰ ροῦχα ἕνα-ἕνα,
 Γιὰ νὰ τὰ ἐτοιμάσουνε καὶ νὰ τὰ κάμουν δέμα.
 Φωνὴ ἀκούσθη ἔξαφνα, φωνὴ ἀργιμένη,
 Βγήκε ὁ κόσμος τρομαχτὸς νὰ διῆ τὸ τί συμβαίνει.
 Φωτιά! Φωτιά! φωνάζουνε. Φωτιά! καὶ ξεφωνίζον,
 "Ὅλος ὁ κόσμος ἔδραψε γιὰ φευγατιὸ νομίζουν.
 Ἡ ὥρα ἐντεκάμιση ἦτανε ἀλαφράγκα
 Πὸν κήρκε ὄλο τὸ χωριὸ καὶ ἔσβυσε γιὰ πάντα.
 "Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ τρέχαν καὶ ξεφωνίζαν
 Τὸ μεγαλύτερο κακὸ ἔπου ποῖτες δὲν εἶδαν.
 Δέκα λεπτά δὲν πέρασαν — κανείς νὰ μὴν τὸ φιάνη—
 "Ἐκοψε ἄλ' ἢ Πέραμος ἕνα μαῦρο ντουμάνι.
 Σὲ πόσην ὥραν ἤμπορῶ νὰ γράψω μιὰν ἀράδα,
 "Ἄναψε ὄλο τὸ χωριὸ καὶ κήρκε σὰν λαμπάδα.
 Χάσαν παιδιὰ τὲς μάνες τους, καὶ μάνες τὰ παιδιὰ τους,
 "Ἐτρεχαν καὶ τὰ γύρευαν κι' ἐκεῖνα ἦταν μπροσιά τους.
 Μάνες μὲ τὰ μαυρὰ παιδιὰ, ποῦχαν στὴν ἀγκαλιά τους,
 Τρέχανε καὶ τὰ γύρευαν, τραβοῦσαν τὰ μαλλιά τους.
 Κορίτσια σὰν τὰ κρύα νερά, σὰν ἔμορφα ξεφτιέργια,
 "Ἐκλαίγαν καὶ ξεφώνιζαν μὲ τὰ μαλλιά στὰ χέρια.
 Πάει ὄλος μας ὁ ταφρᾶς, κήπηκε ἡ ἐλπίδα,
 Χάσαμε νιότη καὶ χαρὰ καὶ μητρικὴ πατρίδα.
 Χάσανε προίκες ἐτοιμες, ἐμορφοδολεμένες
 Καὶ τώρα μέσ' τὰ ὑπαιθρα μένονν ξεγυμνωμένες.
 Σὲ μία ὥρα καὶ μισὴ χάθηκε ἄλ' ἢ χώρα,
 "Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ τί θὲ νὰ γίνουν τώρα;
 Δίχως ψωμί, δίχως φαγί, δίχως ροῦχα καὶ σιρῶμα
 Πῶς θὰ κοιμοῦνται πάντοτε σι' ἀγιάζι καὶ σιὸ χῶμα;
 Νᾶχουν σιρῶμα τὴ μαύρη γῆ, πάπλωμα τὸ σκοτάδι,
 Θεέ μου, δὲν μᾶς ἔβαζες ὄλους μας εἰς τὸν "Αδη;
 Κλαίγαν' καὶ ξεφωνίζανε, τραβοῦσαν τὰ μαλλιά τους,
 Τὸ λείψανο τὸ εἶχανε ὀλημερὶς μπροσιά τους.
 "Ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, κορίτσια, παλληκάρια,
 Βασιοῦσανε στὰ χέρια τους μπαλιτάδες καὶ κονιάρια.

Γεώργιος Νικ. Λυμπέρης (Γιάκας), οργανοπαίκτης - τραγουδιστής. 'Ο συνθέτης του τραγουδιού της φωτιάς και του σηκωμού στην έξορία.

*Ήσαν να σβύσουν τή φωτιά, για να μὴν προχωρήση,
Για να μὴν εὔρη σπύρι εμπρός και μοναχή να σβύση.
Πῆγε ὁ καθείς σιὸ σπύρι σου, τὰ ἐπιπλα σηκώνει
Και εἰς τὶς ἄκρες τοῦ χωριοῦ πάει να τὰ γλυτιώνη.
Ἐπῆγαν και οἱ Μαῦτιανές(1) ἐπιπλα να σηκώσουν,
Τὰ πήγαιναν ἐδῶ κι' ἐκεῖ, ἴσως και τὰ γλυτιώσουν.
Και κάτω εἰς τὴ θάλασσα ἦσανε σασιτωμένοι
Και σιὸ Χριστὸ κουβάλησαν τὰ ροῦχα οἱ καῦμένοι.
Ἐκεῖ ὅλα τὰ πήγαιναν και τᾶχαν μαζωμένα,
Νά κι' ἔρχεται και ἡ φωτιά, τὰ καίει ἕνα - ἕνα.
Κλάφες, δαρμοί, ἀναστεναγμοί, τὰ δάκρυα κι' οἱ πόνοι,
Μικροί, μεγάλοι τᾶχουνε παντοεινὰ γειτόνοι.
Νὰ ἦταν ν' ἀκοῦτε να θρηγοῦν και να ἀναστενάξουν,
Νὰ κλαῖνε τὰ μωρὰ παιδιὰ, πὲς μάνες να φωνάζουν.
Κορβίσια τρέχαν σὰν τρελλά, τρέχαν και ξεφωνίζαν,
Μὲ βία να γλυτιώσουνε τὰ ροῦχα τους πασχίζαν.
Ήσαν ἡ ὥρα δυὸ πρωτὶ πού ἄρχισε τὸ γιαγκίνι*

1) Πρόσφυγες πού ἦρθαν στὴν Πέραμο, ἕστερα ἀπὸ τὸν βομβαρδισμό τῆς Μαβύτου, τὸν πρῶτο χρόνο τοῦ πολέμου 1915. Μαζί: εἶχαν ἔρθει και οἱ Κριθιωτές.

"Ἔως ἡ ὥρα τέσσαρες σπίτι δὲν εἶχε μείνει.
 Χίλια σπίτια εἶχε ἡ Πέραμος π' ἀνάμην καὶ κορῶσαν
 Κι' ἀπὸ τὰ χίλια, δώδεκα μονάχα αὐτὰ γλυτώσαν.
 Παρασκευὴ ἴαν θόρυβος πρὶν ἀπ' τὸ μεσημέρι.
 Ποῦ ξεφωνίζανε «Φωτιά!» σιτοῦ ρεματιοῦ τὰ μέρη.
 Αὐτὴ ἡ φωτιά ποῦ ἔγινε, πῆν ἐθανμάσαν ὅλοι,
 Εἰς τέσσαρες ἄκρες τοῦ χωριοῦ, θαρρεῖς ἐρρίχτη βόλι.
 Γιὰ διέειε πῶς καπάντησε Πέραμος ἡ καυμένη,
 Τὸν Αὔγουσιο τέτοιον καιρὸ ποῦ ἦταν στολιομένη,
 Τὸν Αὔγουσιο ποῦ γίνονται τὰ τόσα πανηγύρια,
 Καὶ τώρα πῶς καπάντησαν, νὰ εἶναι σιὰ ποαντήρια!
 Τὸ παηγύρι ἦταν ξακουσιὸ σ' ἄλλην τὴν οἰκουμένη,
 Προσκλητὰ ἐρχότανε γιὰ τὴν Φανερωμένη.
 Αὐτὴ ἡ φωτιά ἐθέρωσε ὡς πείσμα νὰ εἶχε θάνει,
 Ἐπ' τὴν μιὰν ἄκρη ἄναψε, σιτὴν ἄλλη ἄκρη φιάνει.
 Ἀπὸ ὄρες βάσταξ' ἡ φωτιά καὶ κήμην χίλια σπίτια,
 Γιὰ ἐκκλησιὸς ἐμείνανε τὰ τρία ἐξωκλήσια.
 Τέτοια φωτιά δὲν ἔγινε σπὴ γῆ, σιτὴν οἰκουμένη,
 Μόν' ἔγινε σιτὴν Πέραμο, ποῦ ἦταν ζουλεμένη.
 Τῆς Πέραμος τὰ χόματα ἔποιος τὰ ἔχει πατήσει,
 Ἄν τῶμαθε πῶς κήμει, δάμνα νὲ νὰ χύση.
 Ἡ Πέραμος —καλὸ χωριὸ— ἦτανε ξακουσιμένη
 Καὶ ὅσοι ξένοι ἔρχονταν, ἐφεῦγαν δακρυσομένοι.
 Περαμιοτιοῦλες ἔμορφες ποῦ καπάντησαν τώρα,
 Νὰ περπατοῦν ξυπόλητες μέσ' τὴν καυμένη χώρα.
 Ἡ Πέραμος ἦταν ξακουσιὴ σιτὴ γῆ, σιτὴν οἰκουμένη,
 Οἱ Μαιτιανὲς τὴν ἄκουαν, δὲν ἤξεραν ποῦ μένει.
 Ὅταν τις φέσαν πρόσφυγες μέσ' τις Περαμιοτιοῦλες,
 Σάσισαν ποῦ τις εἶδανε ὅλες νοικοκυροῦλες.
 Καθήσανε λίγο καιρὸ, μὰ εἶχανε νὰ ποῦνε
 Τῆς Πέραμος τὴν ἐμορφιὰ δὲν ἔτυχε νὰ διοῦνε.
 Ἡ Πέραμος ἡ περίφημη, ποῦ ἦταν ξακουσιμένη,
 Τώρα πῶς ἐκαπάντησε νὰ κότεται, καυμένη!
 Ἡ Πέραμος κι' ἂν κήμει, ἡ ἐμορφιὰ της μένει,
 Ἐχει λεθέντες ἱκανούς, πάλι θὰ ξαναγένη.
 Ἄν ἦταν οἱ λεθέντες μας ὅλοι μέσα σιτὴ χώρα,
 Δὲν ἄφηναν τὴν Πέραμο γιὰ νὰ καῖ σιτὴ ὥρα.
 Νὰ δῆνι ὁ Ἅγιος Θεὸς τοῦ Γιώργη τοῦ Τζιμιζίμη,
 Ποῦ γλύτωσε τὸ σπίτι του καὶ ἤρε ὁ κόσμος κλίμη.
 Ἄς μακαρίζωμεν Μικέν, τὸν μέγαν εὐεργέτη,
 Τὸ κίριο ποῦ ἔκαμε ποτὲ δὲν λημονιέται.

"Όταν πρωτοακούσθηκε πώς ὁ Μικῆς ἐχάθη,
 Μικροί, μεγάλοι κλάψανε ἀπ' τῆς καρδιάς τὰ βάρη.
 "Ἄν ζοῦσε ὁ Παπαδόπουλος, εἶχαμε μιὰν ἐλπίδα,
 Πῶς κάποι θὰ μᾶς ἔκαμε στήν δύστυχη πατρίδα.
 Κορίτσια ποῦ δὲν ἔβγαιναν οὔτε σὶδ παραθύρι
 Καὶ τώρα πῶς καπάντησαν νὰ εἶναι σὶδ τσαντήρι.
 Αὐτὸ εἶχε συνέχεια περίπου ἕνα μῆνα,
 "Ἐγιναν ὅλοι οἱ χωριανοὶ σὰν ν᾿ἔβγαν ἀπὸ μνήμα.
 Ἄπ' τῆ μεγάλη συλλοή, τῆ σκέπη καὶ τῆ ζάλη,
 Πῶς ἔμεινε καὶ τὸ μυαλὸ μέσα εἰς τὸ κεφάλι;
 Πῶς δὲν τοὺς φεύγ' ὁ λογιισμός, πῶς δὲν πετιοῦντ' οἱ βίδες
 "Ἄνθρωποι μὲ κατὰσιση νὰ μένουν σὲ καλύδες;
 Νὰ λέγουν (μὴ χειρότερα), νὰ πέφτουν νὰ κοιμοῦνται
 Καὶ τὸ πρωτὶ νὰ σηκώνονται, πάντα νὰ συλλογιοῦνται.
 "Ἰσως περῶση ὁ καιρὸς λίγο νὰ συνεφέρουν,
 Τὸ πρωτὸ δρομολόγιο σιγὰ - σιγὰ νὰ εὔρουν.
 Ρίξαν' λιγάκι ὄξω νοῦ, ἤθραν τὸ λογιισμό τους,
 Δάβανε μιὰ παρηγοριά ποῦ μείναν σὶδ χωριὸ τους.
 Σκέπτονται, μὲ τῆ συλλοή τίποτα δὲν θὰ κάνουν,
 Ἄρχισαν σιγὰ - σιγὰ ὀλημερις νὰ φτιάχνουν.
 Ἄρχίνησαν σιγὰ - σιγὰ, μαζεύαν τὰ μαξούλια,
 Στάρι, μισίρια καὶ ἐλιές, πατάτες καὶ φασούλια.
 Σ' αὐτὸ τὸ ἀναμειαξὺ περῶσαν δυὸ μῆνες,
 "Ἄλλοι παρῶγκες ἔκαμαν κι' ἄλλοι σαξοκαλύδες.
 Ἄφου ἔκαμαν οἱ ἄνθρωποι τόσον καιρὸν ἀγῶνα,
 "Ἰσως νὰ τὸν περῶσουνε τὸ φειτεινὸ χεϊμῶνα,
 Σκέπτονται πῶς νὰ κάνουνε φορέματα γιὰ γούνες,
 Βλέπουν μέσα σιτὴ θάλασσα καΐκια καὶ μαγούνες.
 "Ἄραγε τί ζητοῦν ἐδῶ, τί σκέπτονται νὰ κάνουν;
 Κι' ἐκεῖνοι ποῦ νὰ ἤξεραν πῶς πῆγαν νὰ τοὺς πάρουν ...
 Πάν' σιτὴ φωτιά κι' ἄλλη φωτιά, σιδὸν πόνο κι' ἄλλο πόνο,
 "Ὅλα μᾶς τᾶδων' ὁ Θεὸς τὸν φειτεινὸ τὸ χρόνον!
 Θρηῆνος, κλανθμὸς ἐγίνετο, Δευτέρω Παρουσία,
 "Ἐπαιρναν γυναικόπαιδα δίχως καμμιάν αἰτία,
 Γέμισαν τίς μαγούνες των καὶ ὅλα τὰ καΐκια,
 Κλάψες, κακό, ξεφωνητιά, μεγάλα ρεζίλικια.
 Τοὺς πήγανε σιτὴν Πάνορμος, τοὺς βγάλαν σιτὴν σιασιόνα,
 Πέντ' - ἕξη μέρες ἔμειναν σι' ἀγιάζι καὶ σὶδ χῶρα.
 Τρεῖς μέρες κάμαν νησιτικὲς καὶ τρεῖς χωρὶς νεράκι,
 Μάνες ποῦ κλαῖγαν τὰ παιδιὰ τὲς πότιζαν φαρμάκι.
 Μέρα καὶ νύχτα καὶ αὐγὴ ὁ Χάρος τρέχει ἐμπρὸς μας.

Παρακαλοῦμε τὸ Θεὸ νὰ εἶναι βοηθὸς μας!
 Φίλοι, διὰν ἀρχίησαν καὶ φέριωναν τὸ τραῖνο,
 "Ὅταν τὸ καλοθυμηθῶ, δὲν ξέρω τί παθαίνω.
 "Ὅταν τὸ τραῖνο ἀρχίησε σιγὰ - σιγὰ νὰ φεύγη,
 Δὲν ἔμεινε στὴν Πάνορμο Ρωμῆς ποῦ νὰ μὴν κλαίη.
 "Ἄραγες τί θὰ κάμουνε, ἄραγες τί θὰ γίνουν;
 "Ὅλα τὰ γυναικόπαιδα τὴν νύχια ποῦ θὰ μείνουν;
 Κορίτσια σὰν κοῦρα νερὰ σὲ μέρη ποῦ δὲν ξέρουν,
 Τέτοιο μεγάλο βάσανο πῶς νὰ τὸ ὑποφέρουν;
 Ἐπ' τὴ μεγάλη λύπη τους φόρεσαν ροῦχα μαῦρα
 Καὶ μέσα στὴν καρδοῦλα τους εἶχαν φωτιά καὶ λαῦρα.
 Τοὺς πῆγαν καὶ τοὺς ἔρριξαν μέσα στὰ τουρκοχώρια,
 Μέσα σὲ παλιομάγαζα ποῦ ἔβαζαν τὰ βόδια.
 Μὲ δακρυομένους ὀφθαλμούς στὰ σκοτεινὰ πλαγιάζον
 Καὶ κάθε ὥρα καὶ στιγμή τὸν θάνατο φωνάζον.
 —Χάνεται ὁ Χριστιανισμός, χάνεται ἡ θρησκεία,
 Πεθαίνουν μάρες καὶ παιδιά μέσα στὴν ἐρημιά.
 Δίχως παπᾶ, δίχως κερὶ, δίχως τὴν ἐκκλησία,
 Χάσαμε καὶ τὶς ἐκκλησιές, χάσαμε τὰ σχολεῖα.
 Πέθαν' ἡ Δέγκω ἡ Μελισσοῦ, ποῦ ἦταν ζουλεμένη
 Μέσα στὰ ἔρημα βουνὰ τὴν ἔχουνε θαμμένη.
 Γυροῦνε τὰ παιδάκια μας σὰν ἔρημα πουλιὰ
 Καὶ τὰ πειροβολοῦνε ἀλλόθρησκα παιδιά.
 Γλυτώσαμε ἀπ' τὴ φωτιά πέπ' - ἔξι - δέκα ροῦχα,
 Τὰ φέραμε στὴν ἐρημιά καὶ πύσαμε τὰ γιουρνούκια.
 Ντυθήκανε οἱ ἄγριοι μὲ ροῦχα ἐδυλισμένα
 Καὶ μεῖς ἐρημαχτήκαμε σὰν νὰ τᾶχουμε κλεμμένα.
 Πᾶνε ὅλα τὰ νειῖα μας, χάθηκε ἡ ἐλπίς μας,
 Ἀκόμη εἶν' ἀμφίβολη κ' ἐκείνη ἡ ζωὴ μας.
 Θεέ, ἂν μεῖς σοῦ φταίξαμε, τὰ βρέφη τί σοῦ φταῖνε,
 Μέρα καὶ νύχια καὶ αὐγὴ μέσ' τὰ βουνὰ νὰ κλαῖνε;
 Φανερωμένη Παναγιά, λυπήσου αὐτὰ τὰ βρέφη,
 Βοήθησε καὶ σκέπασε μὲ τὴ χρυσὴ Σου Σκέπη.
 Πικρὸς εἶναι ὁ θάνατος, πικρὸ εἶναι τὸ χῶμα,
 Ὁ ζωντανὸς ὁ χωρισμός, πικρότερος ἀκόμη!
 Θεέ μου, ποῦσαι ἕκεί ψηλά, κάμε ἐλεημοσύνη,
 Δόσε γλυκειὰ παρηγοριά στὴ Χριστιανωσύνη!
 Νὰ τὴν περάσουν μὲ καλὸ αὐτὴ τὴν βρώμοσφαῖρα,
 "Ἴσως γυρίση ὁ καιρὸς κ' ἔρθ' ἡ χρυσὴ ἡ μέρα!
 Καὶ βοηθήση ὁ Χριστὸς μαζί κ' ἡ Παναγία,
 "Ἴσως καὶ ἐπιστρέψουμε ὅλοι μας μὲ υἱεῖα.

Κείνος π' ἀνοίγει τὴν πληγὴν, ἔχει καὶ τὸ βοτάνι,
"Ὅταν θελήσῃ σὴ στιγμὴ μπορεῖ νὰ τήγῃ γιάνη.
Πάντα ἴωρα ἄς μὴ λείπῃ ἢ γλυκεῖα πορηγοριά,
"Ἰσως καὶ μᾶς βοηθήσῃ ὁ Χριστὸς κί' ἡ Παναγιά,
Κί' ἐπιτρέψουμε ὀπίσω ὄλοι μας μὲ τὸ καλὸ,
Καὶ ξανά νὰ βροῦμε πάλι τὸ καλὸ μας τὸ χωριό.

Ἐνα ἄλλο τραγοῦδι τῆς φωτιάς καὶ τοῦ σηκωμοῦ στὴν ἐξορία εἶναι
καὶ τὸ παρακάτω, γραμμένο κί' αὐτὸ στὸ Λεύκωμα τῆς Ἐθαγγελίας Ἰωα-
κείμ Μέτσικα, στὰ 1920 :

Στὰ Ἄδανα βρισκόμαστε, κοιτεύει ἴωρα χρόνος,
Τῆς ξενιτιάς μᾶς ἔφαγε ἢ πίκρα καὶ ὁ πόνος.
Πονέσαν τὰ ματάκια μας ἀπ' τὸ πολὺ τὸ κλάμα,
Καιρὸ καὶ μῆρες ἔχουμε νὰ πάρομι' ἕνα γράμμα.
Νά, διαβιτάρικα πουλιά, ἀδέσφια, νά, περνοῦνε,
"Ἰσως γιὰ τὴν πατρίδα μας καίι μποροῦν νὰ ποῦνε.
Ἐλάτε νὰ ρωτήσωμε τί γίνονται ἔκει πέρα,
Ζοῦν τὰ παιδιὰ μας ἄραγε κί' ἢ δόλμα των μητέρα;
Τί γίνονται οἱ φίλοι μας, ποῦ νά ἔ' οἱ συγγενεῖς μας;
Πεδάνανε στὴν Πέραμο, ἄραγε, οἱ γονεῖς μας;
Πουλιά μου, ἂν ἀπ' τὸ χωριὸ ἔρχεσθε τὸ δικό μας,
"Ἄν ἔχετε καὶ σεῖς παιδιὰ, μάθετε τὸν καῦμό μας.
Σφαλῆστε τὰ φτεράκια σας —λίγο ξεκουρασθῆτε—
Γιὰ τὸ χωριὸ τί ξέρετε, πέστε κί' ἀποκριθῆτε.
Κί' ἕνα πουλάκι μὲ καῦμὸ ἀρχίνησε νὰ κλαίῃ
Καὶ μὲ λυπητερὴ φωνὴ στοὺς Περαμιώτες λέει:
Κάντε καρδιά πὸ σίδερο, κάντε καρδιά π' ἀισάλι,
Τῆς Πέραμος ἢ συμφορὰ εἶναι πολὺ μεγάλη.
Μιὰ μέρα ἀφοῦ φύγανε τῆς χώρας οἱ λεβέντες,
Ἐκεῖ ποῦ ὄλ' οἱ χωριανοὶ εἶχαν γλυκεῖες κούβεντες,
Φωτιά! ἀκούστηκαν φωνές — Τρέξατε Περαμιώτες —
Τρέξτε καὶ σεῖς Μαδυτινοί, πρόσφυγες καὶ Κρητιώτες.
Ἦταν καταμεσήμερο — τοῦ θεριστῆ ἢ κάμη,
Νόμιζες πὸς ὁ ἥλιος φωτιά εἶχε ἀνάψει.
Τί νόμιζε καὶ ὁ βορῆς ἐκείνηνε τὴν ὥρα
Κί' ἐρύσασε τόσο δυνατὰ γιὰ νὰ καῖ ἢ χώρα;

Τρέχοντε οἱ Μαδυντοί, φτάνουν καὶ οἱ Κριδιῶτες,
 Τῆς Πέραμος οἱ κοπελλιῆς ἔφτασαν ὁμῶς πρῶτες.
 Μαιαίως ἀγωνίζονται, τοὺς πνίγει τὸ μουμάνι,
 Ἡ φλόγα ἔβγαυε θεριῶ — μεγάλη θραύση κάνει.
 Ἔγιν' ἡ φλόγα ποιαμὸς καὶ τρέχει ὀλοένα,
 Παντοῦ φωτιά, παντοῦ καπνὸς καὶ σπῖτια ἀναμμένα.
 Ἀπ' ἔναν σ' ἄλλον μαχαλᾶ ἡ φλόγα ἐπετοῦσε
 Καὶ ὁ βορηᾶς δυνάμωσε καὶ τὴν ἐδοηθοῦσε.
 Ποῦ εἶστε, λεθεπτόπουλα, ποῦ εἶστε, παλληκάρια,
 Ποῦ εἶσι' ἀτρόμητα παιδιὰ, τῆς Πέραμος λισιάρια;
 Ποῦ εἶστε γιὰ ἀντὶ νερό, τὸ αἷμα σας νὰ χόστε
 Καὶ τῆς φωτιᾶς τῆ δύναμη ἐσεῖς νὰ πήνε οὐδύσει;
 Χάνει τὸ παιδί τὴ μάνα του κι' ἡ μάνα τὸ παιδί της
 Κι' ἄλλη μὲ φλόγες καὶ καπνοὺς παλεύει μοναχὴ της.
 Μιὰ ὥρα δὲν ἐπέρασε καὶ σιᾶχη ἔγεν' ὅλη,
 Ἡ Πέραμος ποὺ ἔμοιαζε σὰν ἔμορφο περ' ὀβάλι!
 Ἐπρεμαν ἀπ' τὸ φόβο τους οἱ κοπελλιῆς σὰν ψάρια,
 Τὴν Πέραμο ποὺ ἔμεινε κοκ' ἄναρες καὶ πουβάρια.
 Ἀπ' τὸν Θεὸ ἐφώνησαν ἔλεος καὶ βοήθεια
 Κι' ἄλλη τραβάει τὰ μαλλιά, κι' ἄλλη χιτυᾶ τὰ σιγήθια.
 Τέτοια φωτιά, τέτοιο κακὸ, ἄλλο δὲν ἔχει γένει.
 Στὸν κόσμον δὲν ἐφάνηκε, σιῆ γῆς, σιῆν οἰκουμένην.
 Τᾶκουσαν οἱ Ἀρτακιανοί, ψωμιὰ ἀμέσως κάμουν
 καὶ σιέλουνε σιῆν Πέραμο διὰ νὰ τὴν συνδράμουν.
 Πᾶντε, παιδιὰ, τὰ κλάματα καὶ σεῖς, μανάδες, πᾶντε,
 Σᾶς περιμένουνε κατὰ χειρότερα νὰ κλάψτε.
 Τότες μ' ὅλα τὰ δίκαια χῦσε τὰ δάκρυά σας,
 Τώρα καλύβες κάμειτε, μαζέψτε τὰ παιδιὰ σας.
 Κι' ἀρχίνησεν ἡ κάθε μιὰ καλύβα γιὰ νὰ κἀνη,
 Ὅ,τι τῆς ἀφῆσ' ἡ φωτιά μέσα γιὰ νὰ τὸ βάλῃ.
 Ἦρθε καὶ μιὰ διαταγὴ νὰ φύγουν οἱ Κριδιῶτες,
 Νὰ φύγουν κι' οἱ Μαῦτιανοί, νὰ μένουν οἱ Περαμιῶτες.
 Καὶ τὸν καιρὸ ποὺ ἔφρευαν καὶ ἀποχαιρετιούνταν
 Τὴν καλωσύνη τοῦ χωριοῦ ἔκλαιγαν καὶ θυμούνταν.
 Πῶς τοὺς φιλοξενήσανε, πῶς τοὺς ὑποδεχίτηκαν,
 Γι' αὐτὸ μὲ κλάμα καὶ καῦμὸ τὴν Πέραμο ἀφῆκαν.
 Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπέρασαν σαράντα πέπτε μέρες,
 Μὲ πίκρες καὶ μὲ βόσανα καὶ μὲ πολλὰς φοβέρες,
 Ἐρχεται μιὰ διαταγὴ μισθῆς Τειάρτης βράδου,
 Ἔνας τελάλης φώναζε σιῆ νύχια, σιῶ σκοιάδι:
 Τὸ Χουκιουμάκι διάταξε ἔτσιμοι νὰ γενῆτε

Καὶ αὐτοὶ πολλὰ πρῶτ' ὄλοι νὰ σηκωθῆτε.
 Ἄν ἄνοιγε καὶ ἔβγαζε ἡ γῆς φωτιὰ καὶ λαῦρα,
 Ἄν πέφτιαν τίγρεις καὶ θεριά, γῦπες, κοράκια μαῦρα,
 Ἄν ἔδρεχεν ὁ οὐρανὸς χαλάζι καὶ ἀκρίδα,
 Δὲν θάταν τέτοια σύγχυση σὴν δύστυχη παιρίδα!
 Ἐνόμιζες σὴν Κόλαση πὼς εἶσαι κολασμένος.
 Καὶ ὀφθαλμὸς δὲν βρόθθηκε νὰ μὴν εἶν' δακρυσιμένος.
 Θεέ μου, πὼς ἁμαρτωλοὶ εἴμαστε, ναί, τὸ ξέρομε,
 Καὶ πὼς δικαίως ὅλα αὐτὰ ἐμεῖς τὰ ὑποφέρουμε.
 Λυπήσου μας ὅμως, Χριστέ, τὰ τέκνα μας λυπήσου,
 Τὴν τόση καταφρόνηση, Θεέ μου, εὐσπλαχνήσου!
 Κάνε, Θεέ μου, τὴ βουλή ποὺ βάλανε ν' ἀλλάξουν,
 Κάλιο ἔχομε στὸν τόπο μας ὄλους μας νὰ μᾶς σφάζουν!
 Παρὰ σὲ τούρκικα χωριὰ νὰ πᾶμε νὰ γυρίζουμε
 Μ' ἀνθρώπους ποὺ δὲν ξέρομε καὶ γλώσσα δὲν γνωρίζουμε!
 Ἐυπόλητες, γοναισιές, μὲ δάκρυα στὰ μάτια,
 Μὲ τὰ μαλλιά τὰ ξέπλεγα, μὲ τὴν καρδιὰ κομματια,
 Παρακαλῶ τὴν Παναγιά πὸ θάμα Τῆς νὰ κἀνη,
 Ἄλλὰ μέσ' ἀπ' τὴν Πάνορσο ἓνα καίτι φτάνει.
 Δὲν ἦταν ἓνα, οὔτε δύο, μόν' ἦσανε πένη' - ἔξη,
 Καίτια ἐτοιμάσανε ἀκόμα πρὶν νὰ φέξη.
 Ἦρθαν μέσα σὴν Πέρομο, σὴ Σκάλα τῆς ἀράξαν
 Κι' οἱ ζανταρμάδες ἄγριοι, τ' ἄρμαι' εὐθὺς ἀρπάξαν.
 Μὲ βούρδουλα τοὺς ἔδεσαν, νὰ φύγουν τοὺς βιάζαν,
 Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ μέσ' σὺς μαοῦνες βάζαν.
 Γυναῖκες τῶν στρατιωτῶν(*) μάζευαν τὰ παιδιὰ τους
 Καὶ τὰ κορτίσια ἔκλαιγαν π' ἄφηναν τὰ προικιά τους!

Στὸ ἴδιο Λεύκωμα βρίσκονται καὶ ἄλλοι σκόρπιοι στίχοι ποὺ ἀναφέρονται στὴ φωτιὰ, καθὼς καὶ ἓνα τραγούδι γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Μαδύτου. Ἐπίσης παρασκήδεις (δίστιχα) καὶ ἄλλα διάφορα τραγούδια, ὅπως συνηθίζονταν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ στὰ Λευκώματα τῶν κοριτσιῶν:

(*) Τῶν στρατευμένων Περαισιωτῶν ποὺ ἦταν στὸν τούρκικο στρατό.

ΔΡΑΜΑΤΙΚΕΣ ΘΑΛΑΣΣΙΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

ΣΑΝ θαλασσινό χωριό ή Πέραμος πλήρωνε κι' αυτή βαρὺ φόρο στὴ θάλασσα. Κάθε χρόνο τραβοῦσε στὸ μαῦρο βυθό της ὅσους τύχαινε νὰ βρεθοῦν στὸν μανιασμένο δρόμο της, ἀνήμποροι νὰ παλαίψουν μὲ τὰ ξαφνικά μπουρίνια ποὺ σήκωναν πότε ὁ θεριεμένος βορηᾶς, σὰν μπουκάριζε ἀφρισμένος καὶ πότε ἡ μανιασμένη νοτιά ἀπὸ τὰ δυτικά. Ἀπὸ τὰ παλιὰ ποὺ θυμόμαστε, ἓνα τραγικὸ ναυάγιο ἦταν μὲ τὴ βάρκα τοῦ Βασίλη Κοκόλη, ὅταν, γυρίζοντας ἓνα χειμωνιάτικο δειλινὸ ἀπὸ τὴν Πάνορμο, ἀναποδογύρισε στ' ἀνοιχτὰ τοῦ Κουλιμασιοῦ (Μάρτιος 1904). Πνίγηκαν τότε πέντε ἀδέρφια Χατζηπολυχρόνηδες, ὁ βαρκάρης Βασίλης Κοκόλης καὶ ὁ Δημητρὸς Μπόρας (ἓνα νέο παλληκάρι ποὺ τὸν εἶχε πάρει μαζί του γιὰ βοηθό), ὁ Δημητρὸς Καπλάνης (Τσίγκας) καὶ ὁ Λάμπρος ὁ Κ'τσώκερας. Ἐννέα νοματέοι, δὲν γλύτωσε κανένας. Τὴν ἴδια ἐποχὴ πνίγηκε καὶ ὁ καπετὰν Νικόλας Κυριακίδης, ὅταν μιὰ χειμωνιάτικη νύχτα γύριζε ἀπὸ τὴν Πάνορμο. Ἀργότερα χάθηκαν, γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Πόλη μ' ἓνα καΐκι τοῦ Γιώργη Ταλιαντζῆ, ὁ Γιακίμης Καντᾶς μαζί μὲ τὸν Μανώλη Μήλιο καὶ κάθε τόσο τὸ χωριὸ θρηνοῦσε κι' ἄλλους ποὺ τραβοῦσε ἡ θάλασσα στὸ βυθό της.

Ἐδῶ θ' ἀναφέρουμε δυὸ ἀπὸ τὰ ναυάγια ποὺ ἔγιναν στὰ τελευταῖα χρόνια.

ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΚΑΙ Ο ΧΑΜΟΣ ΤΟΥ ΓΙΑΤΡΟΥ ΣΙΤΑΡΑ

Τὸ τραγικὸ αὐτὸ ναυάγιο, ποὺ βύθισε σὲ πένθος ὀλόκληρο τὸ χωριό, μοῦ τὸ διηγήθηκε μὲ τὶς παρακάτω λεπτομέρειες ὁ Γαβριὴλ Μανίτσας. Ἦταν τότε ἀμανετοῆς (ταχυδρόμος) στὸ χωριὸ καὶ εἶχε μιὰ βάρκα ποὺ τὴν εἶχε δώσει στὸν Πατακὲ νὰ τὴν δουλεύη μισιακά. Γι' αὐτὸ κι' ὁ Πατακὲς τὸν φώναζε χαϊδευτικὰ «ἀφεντικάκι». Ἄς ἀφήσουμε καλύτερα νὰ μᾶς τὰ πῆ ὁ ἴδιος ὁ Γαβριὴλ, ὅπως ἄλλωστε τὰ ἔζησε καὶ τὰ θυμάται ὀλοζώντانا:

«Ἦταν μέρα Δευτέρα, 28 Ἰανουαρίου στὰ 1913. Τὸ βαπόρι ἀπὸ τὴν

Πόλη είχε έρθει, όπως ήταν τὸ δρομολόγιό του, κατὰ τις 3 μετὰ τὰ μεσάνυχτα. Ἔπεσα νὰ ξεκουραστώ γιὰ νὰ εἶμαι έτοιμος γιὰ τὸ νυχτερινὸ ταξίδι, όταν θὰ περνοῦσε τὸ βαπόρι τὸ βράδυ γιὰ τὴν Πόλη. Γύρω στίς 10 μὲ 11 πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι κατέβηκα νὰ πάρω τὸν καφέ μου στὸ καφενεῖο τοῦ Σοφοκλῆ Χατζηπολυχρόνη, κάτω στὴ Σκάλα, ὅπου σύχναζαν ὅλοι οἱ ἀμανετοῆδες. Ἐκεῖ βλέπω τὸν Πατακέ.

—Ἀφεντικάκι, μοῦ λέγει, θὰ πάμε τὸν γιατρὸ στὴ Μηχανιώνα...

Σὲ λίγο μπῆκαν στὴ βάρκα ὁ γιατρὸς ὁ Σιταρᾶς, ὁ Πατακέσ μαζί μὲ τὸν Χρῆστο τὸν Μπογιατζῆ —βαρκάρη κι' αὐτὸν— καὶ μὲ τὸν Νικόλα τὸν Κουλιμπάνη τὸν Μυτιληνιό, σαπουνᾶ, γιὰ συντροφιά καὶ ξεκίνησαν.

Κατὰ τὸ ἀπόγευμα πῆρα, ὅπως συνήθιζα, τὸ ζεμπίλι στὸν ὄμο καὶ τράβηξα κατὰ τὰ σπίτια ποῦ ἦταν πελάτες μου νὰ πάρω παραγγελίες, κανένα γράμμα, κανένα δέμα ρούχα, κανένα καλάθι καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχαν νὰ στείλουν στοὺς δικούς των στὴν Πόλη. Τὴν ὥρα ποῦ βρισκόμουν μπροστὰ στὸ σπίτι τοῦ Νίκολου, στὰ ἐπάνω τοῦ Ρέμα, ἀκούω τίς γειτόνισσες νὰ σιγολένε μὲ τρόπο:

—Τὰ μάθατε; Ἀκούστ'κε πὼς πνίγηκε ὁ γιατρὸς ὁ Σιταρᾶς!

Κατεβαίνω ἴσα κάτω στὸ κατάγιαλο νὰ μάθω καὶ βλέπω κόσμο νὰ τρέχη πρὸς τὸν Ἀηνικόλα. Παρατῶ τὸ ζεμπίλι καὶ τρέχω κι' ἐγὼ μαζί. Ὅταν ἀνέβηκα στὸ μπαῖρι (ἀνηφοριᾶ) τοῦ Ἁγίου Νικολάου, βλέπω δυὸ καϊκία τοῦ Γιώργη τοῦ Ταλιαντζῆ νὰ πηγαίνουν κάργα κουπιὰ πρὸς τὴ Μηχανιώνα, κόντρα στὸν θεριεμένο βορηᾶ. Εἶχαν ἰδῆ ἀπὸ τὸ χωριὸ τὸ ἀγρίεμα τοῦ καιροῦ καὶ φοβήθηκαν γιὰ τὴ βάρκα ποῦ εἶχε φύγει ἀπὸ τὸ μεσημέρι μὲ τὸν γιατρὸ.

Γιὰ μιὰ στιγμή πῆρα κουράγιο. Ὅπου νᾶναι θὰ τοὺς προκάνουν, εἶπα. Καὶ τρέχω μαζί μὲ τὸν κόσμο ἐπάνω ἀπὸ τὰ μπαῖρια τοῦ Ζαμπούρδου, ἔχοντας τὰ μάτια πάντα πρὸς τὴ θάλασσα. Ὅταν φτάσαμε στὸ Ροκανᾶ, ἄρχισε νὰ θαμπώνη. Δὲν βλέπαμε κανένα σημάδι στὴ θάλασσα καὶ φωνάζαμε μήπως κι' ἀκούσουν τίς φωνές μας καὶ φωνάξουν κι' αὐτοί, ἀν ἦταν ἀκόμα ζωντανοὶ μέσα στὸ νερό.

Ἔτσι, μὲ σφιγμένη τὴν καρδιά, πήραμε τὸ δρόμο πίσω γιὰ τὸ χωριό. Τὴν ὥρα ποῦ πλησίαξα στὰ πρῶτα σπίτια, βλέπω τέσσερα-πέντε παλληκάρια νὰ τρέχουν σὰν σίφουνας κατὰ τὸν Ἀηνικόλα. Τί εἶχε γίνει;

Ἡ Παναγιώτα, ἡ θυγατέρα τοῦ Παναγιώτη Ζουμπλιουῦ, εἶχε ἰδῆ στὸ σύθαμπο ἕνα πράγμα σὰν ζῶο νὰ κατακυκλάη ἀπὸ τὸ μπαῖρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Τὸ λέει στὸν πατέρα της, ποῦ ἦταν ἐκεῖ δίπλα της, καὶ τὸ γυμνασμένο μάτι τοῦ ναυτικοῦ ξεχωρίζει ἀμέσως πὼς αὐτὸ ποῦ κατακυκλοῦσε ἦταν ἕνας ἄνθρωπος. Ἀνασηκάνει εὐθὺς τὴ σέλλα του καὶ κατηγορίζει στὸν καϊκχανᾶ, κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι του. Ἐκεῖ μέσα εἶχαν ἀνάψει φωτιά τέσσερα-πέντε παλληκάρια ἀπὸ τὸν ταῖφᾶ του καὶ ζεσταίνονταν.

—Γλήγορα, παιδιά! Τρεχάτε στὸ μπαῖρι τοῦ Ἀηνικόλα! Ἄνθρωπος γκρεμίζεται! Νὰ τὸν σώσουμε...

Ὅπως ἦταν ξεκούραστοι ξεχύθηκαν σὰν ἀστραπὴ καὶ δὲν ἄργησαν νὰ φτάσουν. Βλέπουν καὶ γνωρίζουν τὸν Νικόλα τὸν σαπουνᾶ, τὸν Μυτιληνιό, ποῦ ἦταν κι' αὐτὸς μέσα στὴ βάρκα τοῦ Πατακέ.

—Ποῦ εἶν' οἱ ἄλλοι; τὸν ρωτοῦν.

Δὲν μπόρεσε νὰ μιλήσῃ. Κούνησε μόνο τὸ χέρι πρὸς τὸ μέρος τῆς θάλασσας καὶ ἔμεινε ξερός. Τὸν σήκωσαν στὰ χέρια καὶ τὸν ἔφεραν στὸ

χωριό. Τὸν κρέμασαν ἀνάποδα γιὰ νὰ βγάλῃ τὸ νερὸ ποὺ ἴσως νὰ εἶχε καταπιῆ. Δὲν ἔβγαλε τίποτα. Τὸν ἔτριψαν τότε, τὸν ζέσταναν καὶ τὸν συνεφέραν. Καὶ τότε ὁ Νικόλας ὁ Μυτιληνῖδς τοὺς διηγῆθηκε πῶς εἶχε γίνει τὸ κακό.

—“Ὅταν φτάσαμε στὴ Μηχανιώνα, λέγει, πῆγε ὁ γιατρὸς καὶ εἶδε τὴν ἄρρωστη. “Ὑστερα κατέβηκε μαζί με τὸν ἀδελφὸ της στὸ καφενεῖο τοῦ Χατζητζάνη τοῦ Τεκνίου, ὅπως τὸν ἔλεγαν γιὰ παρατσούκλι, ὅπου τὸν περιμέναμε. Κεῖνὴ τὴν ὥρα ἔφεραν στὸ μαγαζὶ μιὰ τσαβέλα σκουμπριά. “Ὅπως τὰ εἶδαν λαχταριστὰ καὶ ζωντανὰ τὰ λιμπίστηκαν. «“Ἀς καθήσουμε, εἶπαν, νὰ πάρουμε ἓνα μεζέ».

Ὁ καφετζῆς ἄρχισε νὰ ρίχνῃ πάνω στὰ κάρβουνα τὰ σκουμπριά καὶ ἡ παρέα, ὅπως ἔκανε καὶ κρῦο, στρώθηκε στὸ ρακὶ καὶ δὲν καταλάβαμε πῶς πέρασε ἡ ὥρα.

Τέλος μῆκαμε στὴ βάρκα καὶ μαζί μας καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς ἄρρωστης, ἓνα νέο παλληκάρι, γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ ὁ γιατρὸς τὰ φάρμακα στὴν Πέραμο. Φυσοῦσε στρωτὸς μαῖστρος, ὅ,τι χρειάζοτανε γιὰ νὰ μᾶς σπρώξῃ δευτερόπριμα γιὰ τὴν Πέραμο. Τόσο ἦταν σίγουροι γιὰ τὸν καιρὸ οἱ θαρκάρηδες, ποὺ στερέωσαν τὰ ξάρτια τοῦ ἄλμπουρου καὶ ἔδωσαν τὴ σκότα στὸ χαλκὰ γιὰ νὰ μὴν τὴν κρατοῦν στὰ χέρια. Κουκουλώθηκαν ὕστερα μέσα στὶς γούνες τους καὶ κάπου-κάπου κατέβωζαν καὶ ἀπὸ κανένα ρακὶ γιὰ τὸ κρῦο.

Περάσαμε τὴν Κάνναλη καὶ βρισκόμασταν τώρα μπροστὰ στὴ Διάβα. Ξαφνικὰ ξεσπάει μιὰ ἄγρια σπηλιάδα. Ὁ ἀέρας φυσάει σὰν δαιμονισμένος καὶ σηκώνει σὰν σύννεφο σκόνη τὸ νερὸ πάνω στὴ βάρκα. Δὲν προφταίνουν νὰ λύσουν τὴ σκότα καὶ νὰ λασκάρουν τὸ πανὶ καὶ ἡ βάρκα βρίσκεται κιόλας ἀναποδογυρισμένη. “Ὅπως εἴμαστε ὅλοι θαλασσινοὶ καὶ πρῶτος καὶ καλύτερος ὁ γιατρὸς, ξαναφέρνουμε τὴ βάρκα στὰ ἴσια καὶ πιανόμαστε ἀπὸ τὶς κουπαστές. Ἡ στεργιά δὲν ἦταν μακριά. Αὐτὸ μᾶς ξεγέλασε. “Ἀν παρατοῦσαν τὴ βάρκα καὶ τραβοῦσαν νὰ βγοῦν μετὰ τὸ κολύμπι, θὰ γλύτωναν ὅλοι. Βασίζονταν ὅμως τόσο πολὺ στὸν ἑαυτὸ τους, ποὺ οὔτε κἀν τὸ σκέφτηκαν πῶς μποροῦσαν νὰ πνιγοῦν. Καὶ πασκίζουμε τώρα νὰ τραβήξουμε τὴ βάρκα νὰ τὴ γλυτώσουμε. Ἄλλὰ ἀντὶ νὰ τραβᾶμε ἑμεῖς τὴ βάρκα, τραβοῦσε ἡ βάρκα ἐμᾶς στ’ ἀνοιχτά, ὅπου τὴν ἔσερνε ὁ ἀέρας καὶ τὰ κύματα. Τότε τοὺς παρατάω καὶ τραβάω μόνος μου νὰ βγῶ ἔξω.

—Ποῦ πᾶς, βρὲ Νικόλα; μοῦ φωνάζουν. “Ελα, βάλε καὶ σὺ ἓνα χέρι νὰ τραβήξουμε τὴ βάρκα...

—Παρατήστε τὴ βάρκα! τοὺς φωνάζω. Θὰ παγώσετε καὶ θὰ χαθῆτε!... Ἐλάτε κι’ ἐσεῖς...

Δὲν μ’ ἄκουσαν. “Ενοίωσα τὸ κρῦο νὰ μοῦ πηρουλιάξῃ τὰ κόκκαλα. Πιανόταν ἡ ἀνακρονή μου. Βάζω ὅλη μου τὴ δύναμη καὶ μισοπεθαμένος πατάω στὴ στεριά. Τρέχω ἀμέσως στὴ λούμπα μετὰ τὸ γλυκὸ νερὸ ποὺ ἦταν ἐκεῖ στὸ κατάγυαλο. Τὴν ἤξερα ἀπὸ πρὶν, γιὰτὶ πολλὲς φορὲς, ὅταν πηγαίναμε στὸ νησί τῆς Μηχανιώνας γιὰ ψάρεμα, ἀπὸ κεῖ παίρναμε νερὸ. Τὸ γλυκὸ νερὸ τῆς λούμπας, ὅσο κι’ ἂν ἦταν κρῦο, ἦταν λιγώτερο παγωμένο ἀπὸ τὴ θάλασσα. “Ερχομαὶ γιὰ λίγο στὸν ἑαυτὸ μου, παίρνω δύναμη καὶ τραβῶ μετὰ τὰ πόδια γιὰ τὸ χωριό.

Ἐκεῖ ἀπάνω στὸ μπαῖρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, σὰν ἀντίκρουσα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ, ἡ δύναμή μου μετὰ παράτησε. “Εκανα νὰ κατέβω. Δὲν

μπόρεσα νά σταθώ στά πόδια. Μ' ἐπήρε ὁ κατήφορος καί κατρακυλῶν-
τας ἔφτασα ἐκεῖ πού με βρήκατε καί με σώσατε... Ἄς εἶστε καλά...»

Ἐδῶ τελείωσε τήν ἀφήγησή του ὁ Νικόλας ὁ Μυτιληνίος.

Τά καϊκια τοῦ Ταλιαντζή γύρισαν ἀργά, χωρίς νά βροῦν κανένα
σημάδι ἀπό τή βάρκα καί τοὺς ἀνθρώπους της.

Θρήνος ἐκεῖνο τὸ βράδυ στὸ χωριό. Οἱ οἰκογένειες τῶν πνιγμένων
ἐκλαιγαν τοὺς ἀνθρώπους των καί ὄλο μαζί τὸ χωριό θρηνοῦσε τὸν χαμὸ
τοῦ ἀγαπημένου του γιατροῦ.

«Τὴν ἄλλη μέρα —συνεχίζει ὁ Γαβριήλ Μανίτσας— πήρα τὴ βάρκα τοῦ
Κοσμά καί ἀνοίχτηκα στὸν Γιτζέ καί ἀπὸ ἐκεῖ γιαλὸ πέρασα τὶς Σκα-
μνές καί τὴν Πάνορμο καί ἔφτασα ἕως τὸν κόλπο τῆς Μπαλκίζας, ἐρευ-
νώντας με ἕνα δυνατὸ κυάλι τῆ θάλασσα. Τέλος βρήκα τὴν ναυαγισμένη
βάρκα μου πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ Μαμούκιοι. Βρήκα μέσα τὴν ὀμπρέλλα τοῦ
γιατροῦ καί τὸ θερμόμετρό του. Ἄφοῦ τὴν τράβηξα στὸ χωριό, τὴν ἐπι-
σκεύασα καί τὴν ἔστειλα στὴν Πάνορμο, ὅπου τὴν πούλησα ὅσο-ὅσο.
Δὲν μποροῦσα πιά νὰ τὴν κρατήσω. Ἦταν στοιχειωμένη...»

Ἔτσι χάθηκε ὁ ἀγαπημένος γιατρός, ὁ ὠραῖος ἀντρας, ὁ λεβεντάν-
θρωπος Κωνσταντῖνος Σιταράς.

ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΤΟΥ ΑἴΠ "ΚΑΛΒΑΝΤΟΣ,,

ΕΝΑ ΑΛΛΟ ἐπίσης ἀπὸ τὰ μεγάλα ναυάγια πού συγκλόνισαν τὸ χω-
ριό ἦταν καί τοῦ βαποριοῦ «Καλβάντος», τῆς «Πατριωτικῆς Ἐται-
ρίας», πού ἔκαμε τὴ γραμμὴ Πόλη—Μηχανιώνα—Πέραμο—Πάνορ-
μο. Μέσα στὴν καρδιά τοῦ χειμῶνα, στὰ μέσα τοῦ Φλεβάρη καί ἕνα
μῆνα ὕστερα ἀπὸ τὸν πνιγμὸ τοῦ γιατροῦ Σιταρά καί τῶν τριῶν συν-
τρόφων του, οἱ καμπάνες τοῦ χωριοῦ χτύπησαν πάλι πένθιμα γιὰ τὴ
Λέγκω τοῦ Κατζάλη, πού χάθηκε στὸ ναυάγιο τοῦ «Καλβάντος».

Ἄς ἀφήσουμε ὅμως καλύτερα νὰ μᾶς τὰ πῆ ὁ Γαβριήλ Μανίτσας,
ἀμανετοῆς τότε μέσα στὸ βαπόρι, πού ἔζησε ὅλη τὴν ἀγωνία καί τὴ
λαχτάρα τοῦ ναυαγίου.

«Σάββατο βράδυ, 11 Φεβρουαρίου 1913. Μέρα ἀξέχαστη γιὰ μένα
ἀπ' ὅσα εἶδα καί τράβηξα σ' ἐκεῖνο τὸ ταξίδι.

Ἄπὸ νωρὶς κατέβασα στὸ Γαλατᾶ τὶς παρεγγελίες πού εἶχα γιὰ τὸ
χωριό. Εἴκοσι ζεμπιλια γεμάτα ψώνια, τρία σακκιά φάρμακα καί ὀλικά
γιὰ τὸν Ἀργύρη Τσίλη τὸν φαρμακοποιὸ καί ἀρκετὲς λίρες χρυσές, πού
μοῦ τὶς εἶχε δώσει ὁ Γιάννης ὁ Δεσύλλας νὰ τὶς πᾶω σὲ διάφορα πρό-
σωπα στὸ χωριό. Αὐτὰ τὰ λεφτὰ ἦταν ἐμβάσματα ἀπὸ τοὺς ξενητεμέ-
νους τῆς Ἀμερικῆς, πού τὰ ἔστειλαν στὸν Δεσύλλα γιὰ νὰ τὰ στείλῃ
στοὺς ἀνθρώπους των στὸ χωριό.

Ἐξὸν ἀπ' αὐτά, εἶχα νὰ προσέχω καί δυὸ γυναῖκες πού μοῦ ἐπι-
στευτήκανε: Τὴ Λέγκω τοῦ Κατζάλη καί μιὰ κοπέλλα ἀρραβωνιασμένη
Μηχανιωτοῦλα, Ἐλένη τὴν ἔλεγαν κι' αὐτή, γιὰ νὰ τὴ βγάλω στὴ Μη-
χανιώνα. Τὸν πατέρα της, τὸν Γιώργη, τὸν ἐγνώριζα ἀπ' τὰ παλιὰ χρό-

νια. Ήταν ένοικιαστής του νησιού του Ἁγίου Ἀνδρέα καί εἶχε δικούς του ἀνθρώπους νά προσέχουν τὰ ζωντανά πού ἔτρεφε ἐκεῖ ἐπάνω, λίγια γίδια καί δυο ἀγελάδες. Πολλές φορές, ὅταν πήγαινα γιά ψάρεμα στό νησί, εἶχα φιλοξενηθῆ στήν καλύθα του, ἐκεῖ κοντά στήν ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Τριάδας.

Ἐκείνο τὸ βράδυ τὸ βαπόρι εἶχε νά πάρη καμμιὰ διακοσαριά Τούρκους μουατζιρηδες (πρόσφυγες) ἀπὸ τὴ Θράκη, νά τοὺς βγάλη στήν Πάνορμο. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν ἐκτός ἀπὸ τὰ ντέγκια τοὺς (δέματα, ρούχα καί στρωσιδία) καί ἀρκετὲς μπάλλες μαλλί, ἀκόμα καί ἀραμπάδες μὲ τὰ ζῶα τοὺς. Τὰ δέματα, τίς μπάλλες καί τοὺς ἀραμπάδες τοὺς ἔβαλαν μέσα στοῦ ἀμπάρι τοῦ βαποριοῦ καί τὰ γελάδια τὰ στρίμωξαν στήν πλωριά κουθέρτα, δεμένα μὲ τριχιές ἀπὸ τὰ κέρατα, τὸ ἓνα ζῶο μὲ τ' ἄλλο, γιά νά μὴν κουνιῶνται καί μπατάρη τὸ βαπόρι.

Στίς ἑννιά τὸ βράδυ τελείωσε τὸ φόρτωμα καί τὸ βαπόρι ἄρχισε ν' ἀλαργώνη ἀπὸ τὸ Καί τοῦ Γαλατᾶ (τὴν προκουμαία). Καιρὸς μπουνάτσα. Δὲν φύσαγε ἀπὸ πουθενά, τὸ κρῦο, ἡ παγωνιά καί τὸ χιόνι πού ἔπεφτε σὲ χοντρές πατσαθούρες (μεγάλες νιφάδες) λές καί πλάκωναν μὲ τὸ βάρος τοὺς τὴ θάλασσα καί τὴν κρατοῦσαν ἀκίνητη. Περάσαμε σφυρίζοντας ἀνάμεσα ἀπὸ τ' ἄλλα βαπόρια καί σὲ καμμιὰν ὥρα ἤμασταν κιόλας στ' ἀνοιχτὰ τοῦ Ἁγίου Στέφανου. Τραβούσαμε τώρα τὸν κανονικό μας δρόμο στὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ.

Μέσα στοῦ βαπόρι δὲν εἶχε μείνει οὔτε μιὰ πιθαμὴ τόπος ἀδειανός. Στοὺς διαδρόμους, στοῦ κατάστρωμα, στίς σκάλες τῆς γέφυρας, παντοῦ ὅπου βρισκόταν μιὰ γωνιά, ἦταν στριμωγμένοι οἱ ἐπιβάτες. Κάτω ἀπὸ τὸ θαμπὸ φέγγος τῶν λαδοφάναρων τοῦ βαποριοῦ πάσχιζαν οἱ μουατζιρηδες νά βολεφτοῦν, νά κάνουν τόπο ν' ἀπλώσουν ἓνα κιλίμι, νά βγάλουν νά φάνε τὸ ψωμοτύρι τοὺς, νά σκεπάσουν τὰ παιδιά πού κλαίοντας στριμώγονταν πάνω στίς μανάδες τοὺς νά ζεσταθοῦν. Καί οἱ φωνές τῶν γυναικῶν, τὰ κλάματα τῶν παιδιῶν καί οἱ κουθέντες τῶν μεγάλων ἀκούγονταν σάν μιὰ βοή πού ἔβγαινε ἀπ' ὄλο τὸ κατάστρωμα. Μιὰ βαρειά μπόχα ἀπὸ τίς κοπριές τῶν ζώων καί ἀπὸ τὴν ἀπλυσιὰ καί τὰ χνώτα τῶν ἀνθρώπων σ' ἔπνιγε καί σοῦ ἔφερνε ἀνακάτωση.

Ἐγὼ ἤμουνα κάπως συνηθισμένος στὴ βρῶμα αὐτὴ ἀπὸ τίς κοπριές τῶν ζώων, γιὰτὶ κάθε φορὰ πού θὰ ἔφευγαν τὰ βαπόρια ἀπὸ τὴν Πάνορμο ὄλο καί θὰ ἔπαιρναν μαζί κατσίκια καί πρόβατα γιά τὸ Ζαλαχανᾶ (τὰ σφαγεία) τῆς Πόλης. Μὰ τὴ μπόχα ἐκείνης τῆς νύχτας δὲν θὰ τὴν ξεχάσω. Ήταν ἀβάσταχτη.

Τώρα, ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα, λιγότευε καί ἡ βοή καί στοῦ τέλος σταμάτησε κάθε κίνηση καί κάθε κουθέντα πάνω στοῦ πλοῖο. Μιὰ βουθὴ ἡσυχία βασίλευε πέρα ὡς πέρα στοῦ βαπόρι. Δὲν ἀκουγόταν παρὰ μονάχα ὁ μονότονος χτύπος τῆς μηχανῆς καί τὰ κύματα πού ἔσπαζαν πάνω στὰ πλευρὰ τοῦ πλοῖου ὅπως ἔσκιζε τὴ θάλασσα.

Σιγὰ - σιγὰ τὰ βλέφαρα βάραιναν καί ὁ γλυκὸς ὕπνος δὲν ἄργησε ν' ἀγκαλιάση τοὺς ναρκωμένους ἀπὸ τὴν κούραση καί ἀπὸ τὸ κρῦο ἀνθρώπους.

Ἐγὼ ἀπὸ νωρὶς εἶχα βολέψει τίς δυο γυναικὲς κοντὰ στίςπραμμᾶτιες μου, στὴ συνηθισμένη θέση μου, στοῦ δεξιὸ στεγασμένο ὑπόστεγο, κοντὰ στὰ καζάνια. Πῆγα ὕστερα καί πῆρα τὰ σακκιά μὲ τὰ φάρμακα καί τὰ κατέβασα γιά ἀσφάλεια κάτω στὴν καμπίνα, νά τὰ ἔχω κοντὰ

μου. Είχα, βλέπεις, τὸ ἐλεύθερο νὰ κατεβαίνω καὶ νὰ κάθουμαι στὴν καμπίνα τοῦ βαποριοῦ, δευτέρη θέση στὴν πλώρη. Ἐκεῖ ἀπλωσα δυὸ ἀδεια σακκιά, ἔβγαλα τὴ γούνα μου καὶ τὰ ποδήματά μου καὶ στρώθηκα μισοκαθισμένος καὶ μισοξαπλωμένος μὲ τὴ ράχη μου στὴ σκάλα.

Πόση ὥρα λαγοκοιμήθηκα δὲν κατάλαβα. Μὰ ὅπως γύριζα γιὰ νὰ ξεπιαστώ ἀπὸ τὸ μούδιασμα, ἀκούω δίπλα μου τοὺς Παναρμιώτες ἀμανετοῦδες νὰ λένε:

—Τὰ μίλια μας τὰ πήραμε. Γιατί δὲν φαίνεται τὸ φανάρι; (ὁ φάρος τοῦ νησιοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα, στ' ἀνοιχτὰ τῆς Μηχανιώνας).

Βγάζω τὸ ρολοῖ μου καὶ κυττάζω τὴν ὥρα. Δύο μετὰ τὰ μεσάνυχτα. Ἀρχίζω κι' ἐγὼ ν' ἀναρωτιέμαι. Γιατί δὲν φάνηκε τὸ φανάρι;

Δὲν πρόφθασα νὰ τελειώσω τὴ σκέψη μου καὶ ἓνα «γού-ου-ου», σὰν σεισμὸς, τραντάζει ὀλόκληρο τὸ καράβι. Νοιώθουμε τὸ βαπόρι νὰ σέρνεται μὲ τὴν καρένα πάνω στὶς ξέρες...

Πετιέμαι πάνω ἀπὸ τὴ σκάλα. Μόλις πρόλαβα καὶ πάτησα τὸ ποδάρι μου στὸ κατάστρωμα, ἓνα μπατάρισμα τοῦ βαποριοῦ στὴν ἀριστερὴ μπάνα ἀναποδογυρίζει ἀνθρώπους καὶ πράγματα καὶ φράζει καὶ τὸ ἀνοιγμα τῆς σκάλας. Ξανασηκώνεται πάλι στὰ ἴσια τὸ βαπόρι καὶ καρφώνεται τώρα γιὰ καλὰ ἀνάμεσα στὶς ξέρες...

Τὸ τί ἐγινε τότε δὲν μπορεῖ νὰ τὸ χωρέση ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Πολλοὶ ἀπὸ ὄσους ἦταν στὴν ἀριστερὴ μεριά, μὲ τὸ μπατάρισμα τοῦ βαποριοῦ βρέθηκαν στὴ θάλασσα. Πάνω στὴν κουβέρτα πετάχτηκαν ὄλοι στὸ πόδι καὶ σὰν ἀλφιασμένοι πατοῦσαν καὶ ἔσπρωχναν μέσα στὸ σκοτάδι ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, χωρὶς νὰ βλέπουν ποῦ πηγαίνουν.

Μέσα στὴν ὄχλοσθὴ καὶ τὴν παραζάλη ἀκούω τὸ ξεφωνητὸ τῆς Λέγκως τῆς Κατζάλαινας:

—Παναῖα μ'! Χανόμαστε!...

—Λέγκω, Λέγκω! τῆς φωνάζω. Ἐλάτε ἀπὸ δῶ...

Ἡ φωνή μου πνίγεται μέσα στὰ ξεφωνητὰ τῶν ἀνθρώπων. Οὔτε ν' ἀκούσης, οὔτε ν' ἀκουστῆς ἦταν μπορετό. Μὲ τὴ φωνὴ ποῦ ἔβγαλα νὰ φωνάξω τὴ Λέγκω, νοιώθω ἓνα χέρι νὰ μὲ πιάνη καὶ νὰ μὲ τραβάη.

—Γαθριήλ, ἐσύ 'σαι; Βουλιᾶμε, ἀδερφάκι!...

—Στυλιανέ, μὴ φοβᾶσαι! Ἔλα μαζί μου...

Ἦταν ὁ Στυλιανὸς ὁ Τσαγανιάς, ἀμανετοῦς κι' αὐτὸς σὰν ἐμένα.

—Γύρνα τὴ ράχη σου, τοῦ λέω, νὰ πιαστώ ἀπὸ πίσω.

Ἔτσι, γαντζωμένοι καὶ οἱ δυό, σπρώχνοντας καὶ πατώντας ὅποιον βρῖσκομε μπροστά μας, φτάνουμε στὰ ξάρτια καὶ σκαρφαλώνουμε πάνω, ἐκεῖ ποῦ ἦταν δεμένες οἱ βάρκες τοῦ βαποριοῦ. Βρίσκουμε ἐκεῖ τὸν Δημητρὸ τὸν Μαδέρη καὶ ἓνα ναύτη τοῦ βαποριοῦ, τὸν Ἀριστείδη ἀπὸ τὸ Μυριόφυτο, νὰ πολεμᾶν νὰ λύσουν τὸ παλαμάρι καὶ νὰ κατεβάσουν τὴ βάρκα. Ἐγὼ τρύπωσα μέσα καὶ περιμένα. Τὰ σκοινιά ἦταν παγωμένα, κόκκαλα. Μάταιος κόπος. Τὸ καράβι ἄρχισε κιάλας νὰ κἀνη νερά, καὶ ὅπως βούλιαζε ἀπὸ τὴν πρύμη, ἡ πλώρη του σηκώθηκε ψηλὰ πάνω στὰ βράχια.

—Παρατάτε τὶς βάρκες! τοὺς λέω. Πᾶμε στὴ πλώρη...

Πηδᾶμε πάνω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ φτάνουμε στὴν κουβέρτα τῆς πλώρης. Ἄλλο κακὸ ἐκεῖ. Τὰ βόδια, νοιώθοντας τὸν κίνδυνο, μουγκρίζουν ἄγρια καὶ τινάζουν μὲ μανία τὰ κεφάλια τους γιὰ νὰ σπάσουν

τις τριχές που τὰ είχαν δεμένα. Πηδάμε πάνω στα ζωντανά και από ράχη σὲ ράχη, μὲ κίνδυνο νὰ τρυπηθοῦμε ἀπὸ τὰ κέρατά τους, φτάνουμε στὴν ἄκρη και πιάνουμε τὸ ὄκιο τῆς ἀγκυρας. Κυττάζω κάτω και βλέπω τὸ σκαρὶ τῆς πλώρης ἔξω ἀπὸ τὰ νερά νὰ ἔχη καθαλλήσει τὴν ξέρα.

Ὁ Δημητρὸς και ὁ Ἀριστείδης πολεμᾶν νὰ ξεδιπλώσουν μιὰ κουλούρα γιὰ νὰ βροῦν τὴν ἄκρη τοῦ κάθου. Ἡ κουλούρα ὅμως ἦταν κι' αὐτὴ παγωμένη, κόκκαλο.

—Βρὲ παιδιά, ἕνα ἄλλο σκοινί!... φωνάζω.

Ἀκούει τὴ φωνή μου ὁ Γιαννάκης, ὁ λοστρόμος, και μοῦ φωνάζει ἀπὸ κάτω, ἀπὸ τὰ βράχια:

—Γαθριήλ, ἐσύ 'σαι; Τὸ σκοινὶ εἶναι δεμένο στὸ ὄκιο. Πιάστε το και κατεβήτε...

Ἐμεῖς τὸ σκοινὶ δὲν τὸ βλέπαμε. Ποῦ νὰ τὸ δοῦμε μέσα στὸ σκοτάδι; Δὲν ἔφτανε που ἦταν νύχτα μαύρη, πίσσα, εἴχαμε και τὸ χιόνι που στριφογύριζε πηχτὸ και μᾶς στράβωνε ὀλότελα. Τέλος ἔπιασα τὴν ἄκρη και τὴν στερέωσα ἀκόμα καλύτερα στὸ ὄκιο.

—Γιαννάκη, κατεβαίνω, ἀμὰ δὲ βλέπω τίποτα... Ποῦ θὰ πατήσω;

—Μὴ φοβάσαι, ἐγὼ θὰ σὲ πιάσω, μοῦ φωνάζει ὁ Γιαννάκης.

Κατέβηκα πρώτος. Ὑστερα ἕνας - ἕνας κατέβηκαν και οἱ ἄλλοι τέσσερις, ὁ Δημητρὸς ὁ Μαδέρης, ὁ Στυλιανός, ὁ Ἀριστείδης και ἕνας Πανορμιώτης ἀμανετοῆς, ὁ Στρατής.

Μαζευτήκαμε πάνω στα βράχια, ὡς τὸ γόνατο μέσα στὸ νερό. Τὸ χιόνι στριφογύριζε σὰν δαιμονισμένο στὸν ἀέρα και σκέπαζε τὰ μάτια μας. Δὲν βλέπαμε οὔτε τὸ φανάρι, που ὠστόσο ἦταν ἀναμμένο πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μας.

Ἀπὸ μέσα ἀπ' τὸ βαπόρι ἀκούγονταν τὰ ξεφωνητὰ τῶν γυναικῶν και οἱ βρισιὲς τῶν μουατζιρηδων.

—Τώρα που εἴμαστε ζεστοὶ ἀκόμα, τοὺς λέω, νὰ κυττάσουμε νὰ περάσουμε στὸ Διαποράκι — ἕνα μικρὸ νησάκι, μᾶλλον μιὰ ξέρα — ἐκεῖ κοντά, ἀνάμεσα στὸ νησι τοῦ φάρου.

Τὰ ἕξερα καλὰ ἐκεῖνα τὰ μέρη, γιατί πολλές φορές πήγαινα στὸν καιρὸ μου μὲ τὰ ψαράδικα. Δὲν πρόφτασα νὰ τελειώσω τὴν κουβέντα μου και βλέπω ἕνα θεώρατο κύμα νὰ ἔρχεται κατὰ πάνω μου. Πέφτω μπρούμυτα, ματώνω τὰ γόνατά μου και γαντζώνουμαι πάνω στα βράχια γιὰ νὰ μὴ μὲ τραβήξῃ ἡ θάλασσα. Τὸ κύμα πέρασε ἀπὸ πάνω μου. Σηκώθηκα και πέρασα γρήγορα - γρήγορα.

—Τὸ νοῦ σας! φωνάζω στοὺς ἄλλους. Νὰ περάσετε ὕστερα ἀπὸ τὸ κύμα, ὅταν τραβιῶνται τὰ νερά...

Πέρασαν ὅλοι. Ἔτσι μούσκεμα ὀλόκληρος βρέθηκα πάνω στὸ Διαποράκι. Ἔνοιωθα τὸν παγωμένο ἀέρα νὰ μὲ πηρουριάξῃ, σὰν νὰ μοῦ δινε μαχαιριὲς στὸ πρόσωπο και στὸ κορμί μου. Τρέμοντας ὀλόκληρος λέω στὸν Δημητρὸ:

—Πάρε με στὴν ἀγκαλιά σου νὰ μὲ ζεστάνῃς! Δὲν βαστάω ἄλλο!

Ἄνοιξε τὴν ἀγκαλιά του ὁ Δημητρὸς και μ' ἔσφιξε μέσα νὰ μὲ ζεστάνῃ. Ὑστερα ἔβγαλε και τὴ γούνα του και μοῦ τὴν ἔρριξε στὴν πλάτη μου.

Σ' αὐτὸ ἐπάνω βλέπουμε νὰ ἔρχεται πρὸς τὰ ἐμᾶς ἡ βάρκα τοῦ φάρου. Σωθήκαμε! Μπαίνουμε μέσα και μᾶς βγάζει στὴν βορεινὴ πλευρὰ τοῦ νησιοῦ. Ἡ βάρκα ξαναγύρισε νὰ πάρῃ κι' ἄλλους. Τὸ νησι σκε-

πασμένο ὄλο ἀπὸ τὸ χιόνι. Ἄρκουδώντας ἀνεβαίνομε τὴν ἀνηφόρα καὶ τραβᾶμε γιὰ τὸ φυλάκιο τοῦ Φαναριοῦ. Γδάραμε τὰ γόνατά μας καὶ δὲν νοιώθαμε οὔτε χέρια οὔτε ποδάρια. Φτάνομε στὴν πόρτα τοῦ φυλάκιου καὶ τὴ βρίσκουμε κλειστή. Μιά παλιά καρίνα καίκιου, ποῦ ἦταν ἐκεῖ κοντὰ πεταμένη, τὴν παίρνομε καὶ μ' αὐτὴ χτυπάμε μὲ ὄλο μας τὸ βάρος τὴν πόρτα. Πετιέται ἡ κλειδωνιά καὶ μπαίνομε μέσα. Σκοτάδι πίσσα. Ὁ Δημητρός ὁ Μαδέρης ψάχνεται καὶ βρίσκει ἐπάνω του σπίρτα εὐτυχῶς στεγνά. Ἀνάβει ἕνα καὶ βλέπομε τὸ τζάκι στημένο, ἕτοιμο μὲ τὰ ξύλα. Βάζομε φωτιά...

Αὐτὸ ἦταν ἡ σωτηρία μας! Τρίβομε χέρια καὶ ποδάρια νὰ ζεσταθοῦμε. Ἐγὼ ἔκαψα τὰ γόνατά μου καὶ δὲν τὸ πῆρα χαμπάρι. Οἱ ἄλλοι βγάλανε τὰ ρούχα τους νὰ τὰ στεγνώσουν. Ἐγὼ δὲν μπόραγα νὰ ξεντυθῶ. Τὰ χέρια μου δὲν ἔπιαναν.

—Σηκωθῆτε νὰ μὲ ξεντύσει! τοὺς λέω καὶ πέφτω ἀπάνω στὸ Στυλιανό.

—Ἀδερφάκι μου, γλυτώσαμε!... μοῦ φωνάζει ὁ Στυλιανὸς καὶ μὲ σφίγγει στὴν ἀγκαλιά του.

Ἐκεῖ μείναμε ὅλη τὴ νύχτα.

Τὸ πρωῒ, σὰν ξημέρωσε, τραθῆξαμε γιὰ τὴν ἐκκλησία. Μισὴ ὥρα δρόμο μέσα στὰ χιόνια ἦταν ἡ καλύβα τοῦ Γιώργη, τοῦ ἐνοικιαστῆ τοῦ νησιοῦ. Βρήκαμε ἐκεῖ τὸν γέρο Καστελιώτη τὸν βοσκό. Ἄς εἶναι καλά. Ἐβγάλε καὶ μᾶς φίλεψε, ζεστὸ γάλα καὶ ψωμιά. Ἐγὼ ἀπὸ τὴν πείνα μου ἔκλεψα ἕνα ψωμί καὶ τῶχωσα στὸν κόρφο μου γιὰ ρεζέρβα. Τί ξέρ'ς τί γίνεται...

Μείναμε ἐκεῖ ὅλη τὴν ἡμέρα. Ἐνας-ἕνας βλέπαμε νὰ ἐρχόνται καὶ ἄλλοι. Ἡ βάρκα τοῦ Φάρου ὄλο καὶ κουβάλαγε. Τὸ μεσημέρι βλέπω καὶ τὴν Ἐλένη, τὴν κόρη τοῦ Γιώργη, νᾶρχεται στὴν καλύβα. Ἐνα βάρος ἔφυγε ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου. Δόξα σοι ὁ Θεός! Γλύτωσε αὐτὴ! Ἀλλὰ ἡ ἄλλη, ἡ πατριώτισσά μου, ἡ Λέγκω τοῦ Κατζάλη, τί νὰ ἀπόγινε; Ὅλη τὴν ἡμέρα κύταξα μπάς καὶ φανῆ. Ἐλα, Παναγία μ', καὶ νὰ γλυτώσει! Ἀλλὰ ἡ Λέγκω δὲν φαινόταν ἀπὸ πουθενά. Καὶ μέσα στ' αὐτιά μου βουίζαν ἀκόμα τὰ ξεφωνητά της: «Παναῖα μ'! Χανόμαστε!». Κι' ἐγὼ νὰ μὴ μπορέσω νὰ τῆς δώσω καμμιά βοήθεια! Καὶ ὄλο ἔλεγα μέσα μου πῶς θὰ γλύτωνε.

Τὸ βαπόρι κρατιόταν ἀκόμα σφηνωμένο πάνω στὶς ξέρες. Μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας τὰ καΐκια τὰ Μηχανιώτικα ἄρχισαν νὰ πηγαينوέρχονται στὸ βαπόρι καὶ νὰ παίρνουν ὅσους βρίσκονταν ἀκόμα μέσα ἢ πάνω στοὺς βράχους. Οἱ ἄλλοι σύντροφοί μου εἶχαν φύγει μὲ τὰ πρῶτα καΐκια. Ἐγὼ, μιά ποῦ βρήκα ζεστασιά καὶ ψωμί, εἶπα νὰ μείνω λίγο ἀκόμα, ὥσπου νὰ μπορέσω νὰ σταθῶ στὰ ποδάρια μου. Τὰ ρούχα μου ἦταν ὅλα ξεσκισμένα. Οὔτε παντελόνι, οὔτε σακκάκι, οὔτε παπούτσια μοῦ εἶχαν μείνει. Ζήτησα ἀπὸ τὸ γέρο βοσκὸ καὶ μοῦ ἔφκιασε ἕνα ζευγάρι τσερβούλια (τσαρούχια), φόρεσα κι' ἕνα παλιὸ βρακί (σαλθάρι) καὶ ἔβαν ἀμπᾶ τοῦ ἀφεντικοῦ του ποῦ βρέθηκαν ἐκεῖ, ἔσφιξα τὸ ζουαρί μου καὶ ἤμουν ἕτοιμος νὰ φύγω μὲ τὰ Μηχανιώτικα καΐκια.

—Βάστα κι' ἔρχεται Περαμιώτικο καΐκι καὶ θὰ σὲ πάρη, μοῦ φωνάζουν οἱ Μηχανιώτες.

Ἔτσι κι' ἔγινε. Ὁ Στυλιανὸς καὶ ὁ Μαδέρης, ποῦ ἔφυγαν πρῶτοι,

έδωκαν είδηση στο χωριό για το κακό που έγινε και στη στιγμή ένα φαράδειχο του Ταλιαντζή ξεκίνησε για το νησί.

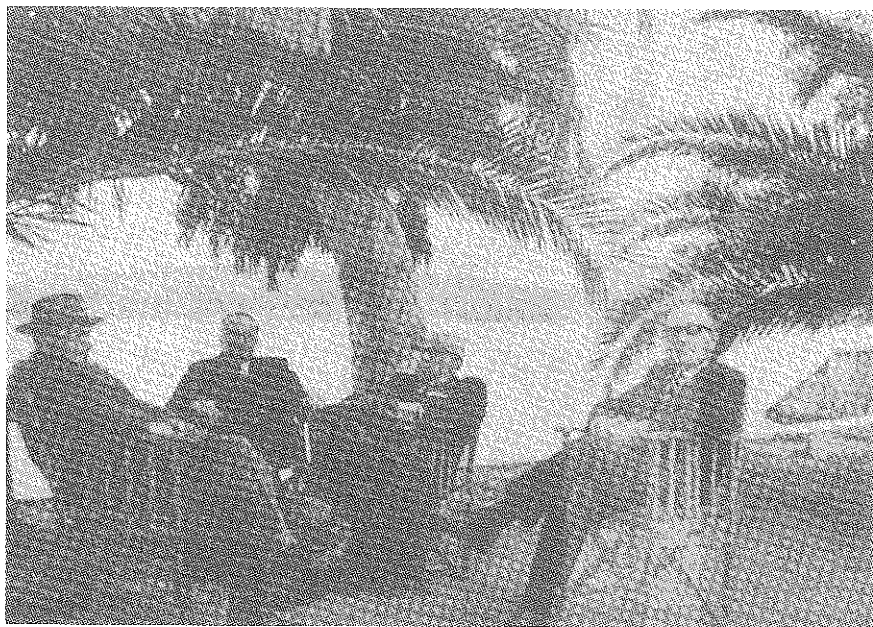
Σάν έφτασα στο χωριό, όλος ό κόσμος ήταν συναγμένος στο κατάγιαλο. Βλέπουν να πλησιάζη το καΐκι και περιμένουν να με διοθν. Άλλά πού να με γνωρίσουν με το κιαφέτι (έμφάνιση) πού είχα...

—Μπά, δέν είναι μέσα ό Γαβριήλ'ς! Πάει, πνήκει!...

Τέλος βγήκα έξω και τράβηξα ίσια στο σπίτι μου. Ύστερα έβγαλα τελάλη να έρθουν όσοι είχαν να λάβουν χρήματα και τούς τά μοίρασα. Ήταν τά μόνα πού γλύτωσα, γιατί τά είχα ζωσμένα κατάσαρκα.

Ήστειλα ύστερα τά ρούχα του Γιώργη στη Μηχανιώνα μαζί μ' ένα μετζήτι. Άς είναι καλά. Ή καλωσύνη και ή αγάπη πού μάς ζέστανε και μάς άνάστησε μέσα στην καλύβα του δέν πληρώνεται.

Όσο για τή Λέγκω του Κατζάλη, μάταια περίμεναν να τήν διοθν να έρχεται. Τ' αδέρφια της, ό Άποστόλης και ό Ήνικολάκης, οι Πασταμέντζηδες, με τίς μέρες έψαχναν στον τόπο όπου έγινε το ναυάγιο. Τήν βρήκαν τέλος μέσα στη θάλασσα, επάνω στο μπάγκο (ύφαλο) τής Ξέρας. Δέν άντεχε να τή φέρουν στο χωριό. Τήν έθαψαν πάνω στο νησί. Όλο το χωριό τήν έκλαψε.

Δαμιανός Σγουρίδης, Χρήστος Βλάχος, Άλέξανδρος Άγόρογλου και Μιχάλης Άγόρογλου, σ' ένα μαγευτικό δειλινό στην άκρογιαλιά τής Νέας Περάμου Μεγαρίδος.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ

ΟΤΑΝ γράφουμε για την Πέραμο, δέν μπορούμε ν' άγνοήσουμε ώρισμένα γεγονότα πού έχουν δεθῆ με την ιστορία του χωριου. Ένα από αυτά είναι και τὸ ζήτημα τῆς Φανερωμένης, μιὰ διαμάχη πού ξέσπασε ανάμεσα στην Πέραμο και στην Ἀρτάκη για την κυριότητα του Μοναστηριου και ἐπὶ τρία χρόνια (1900 — 1903) συγκλόνιζε τις ψυχές και δηλητηρίαζε τις παλιές καλές σχέσεις ανάμεσα στις δυο μεγάλες αὐτὲς χριστιανικὲς Κοινότητες. Θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἀναφέρουμε με συντομία και χωρίς προκατάληψη τὰ γεγονότα ἀπὸ την ταραγμένη αὐτὴ περίοδο και νὰ δώσουμε μιὰ ἐξήγηση στὰ αἴτια πού τὰ ἐπροκάλεσαν.

Στὰ παλαιότερα χρόνια, όταν ἡ κίνηση τῶν προσκυνητῶν ἦταν περιωρισμένη, δέν γινόταν λόγος για εἰσοδήματα του Μοναστηριου. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ τὸ κτίσιμο τῶν ξενῶνων (1895), όταν χιλιάδες προσκυνητὲς ἄρχισαν νὰ καταφθάνουν στην Πέραμο και ἀπὸ ἐκεῖ νὰ κατευθύνονται στη Φανερωμένη, τὰ εἰσοδήματα του Μοναστηριου ἀπὸ τις παρακλήσεις με τὸ θαυματουργὸ εἰκόνισμα, τις δωρεές και τὰ ἀφιερῶματα τῶν προσκυνητῶν, ἐπλήθαιναν χρόνο με τὸ χρόνο σημαντικὰ, και τότε στὰ 1899 ἡ Δημογεροντία τῆς Περάμου ἐζήτησε νὰ βάλῃ ἔλεγχο σ' αὐτά, για νὰ ἐξασφαλίσει ἕνα ἔσοδο για τὰ Σχολεῖα τῆς Κοινότητος.

Ὁ τότε Μητροπολίτης Κυζίκου Νικόδημος δέν δεχόταν καμμιά συζήτηση πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα και δέν ἐπέτρεπε σὲ κανένα νὰ ἐπεμβαίνει στη διαχείριση του Μοναστηριου. Ἀπὸ την ἄλλη μεριά οἱ Περαμιῶτες ἐπέμεναν στὸ αἴτημά τους, πού τὸ πίστευαν δίκαιο, γιατί τὸ Μοναστήρι τὸ θεωροῦσαν δικό τους. Ἦταν μέσα στὰ ὅρια τῆς Περάμου και την κυριότητα πάνω σ' αὐτὸ την ἐστήριζαν σὲ ἐπίσημα ἔγγραφα και φερμάνια.⁽¹⁾ Ἦταν, κατὰ τὴ γνώμη τους, ἀπαράδεκτο νὰ μὴν ἔχη ἀπὸ αὐτὸ κάποιο ἔσοδο ἡ Κοινότης.

1) Τὰ φερμάνια αὐτὰ ἀναφέρονται σὲ ἔγγραφο πού ἐτοίμασαν νὰ στείλουν οἱ Περαμιῶτες στὸ Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης τῆς Σουλτανικῆς Τουρκίας. Τελικὰ δέν τὸ ἐστειλαν, για νὰ μὴ δώσουν ἀφορμὴ νὰ ἐπέμβῃ ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνηση σὲ ζήτημα πού ἦταν μέσα στις ἀρμοδιότητες του Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου και στὰ προνόμια τῆς Ἐθναρχίας. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ βρίσκεται στὰ χέρια μου. Ὅπως με βεβαίωσε ὁ Κωνσταντῖνος Κυριακίδης, γιὸς του Ζαχαρία Κυριακίδη, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε τπωθῆ στην Πόλη, ἀπὸ την Ἐπιτροπὴ τῶν Περαμιῶν, ἕνα βιβλίο πού ἀναφέρεται με κάθε

Σχηματίστηκε τότε μιὰ Ἐπιτροπή ἀπὸ Περραιμῶτες τῆς Πόλης καὶ προκρίτους τῆς Περάμου καὶ πήρε στὰ χέρια τῆς αὐτὸ τὸ ζήτημα. (1)

Τὸν Ἰανουάριο 1900 ἀπεβίωσε, σὲ πολὺ προχωρημένη ἡλικία, ὁ Μητροπολίτης Κυζίκου Νικόδημος καὶ τὸν διαδέχτηκε ὁ ἀπὸ Ρόδου Κωνσταντῖνος Ἀλεξανδρίδης. Ἡ φήμη τοῦ νέου, σοφοῦ καὶ προσθευτικοῦ ἱεράρχη, ἡλικίας τότε μόλις 40 ἐτῶν, ἀναπτέρωσε τὶς ἐλπίδες τῶν Περραιμῶτων. Στὶς ἀρχές τοῦ Φεβρουαρίου 1900, προτοῦ ἀκόμα ἐγκατασταθῆ ἡ στὴν ἔδρα τῆς ἐπαρχίας του, τὴν Ἀρτάκη, ὁ νέος Μητροπολίτης ἐτέλεσε γιὰ χάρη τῶν Κυζικηνῶν τῆς Πόλης λειτουργία στὸν ναὸ τοῦ Χριστοῦ Σωτῆρος στὸν Γαλατᾶ, ὅπου ἔσπευσαν νὰ παραστοῦν ἀνώτατοι τιτλοῦχοι, κορυφαῖοι τῶν γραμμῶτων καὶ ἐπιστημῶν, ἔμποροι καὶ πλῆθος ἀπὸ τὴν παροικία τῶν Κυζικηνῶν, ἀπὸ τὴν Ἀρτάκη, τὴν Πέραμο καὶ τ' ἄλλα χωριὰ τῆς Χερσονήσου, γιὰ νὰ φιλήσουν τὸ χερί τοῦ νέου Μητροπολίτη καὶ νὰ λάθουν τὶς εὐλογίες του. (2) Μετὰ τὴ λειτουργία ἔγινε

λεπτομέρεια σ' ὅλο τὸ ἱστορικὸ τοῦ ζητήματος τῆς Παναγίας Φανερωμένης. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον ἦταν καταχωρημένα καὶ τὰ φιλανθρωπία, ποὺ δικαιῶναν τὶς ἀπόψεις τῶν Περραιμῶτων γιὰ τὴν κυριότητα τῆς Μονῆς. Ἐνα ἀντίτυπο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ βρισκόταν σὲ τὸ σπίτι τους ὡς τὴν ἡμέρα ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πόλη. Δυστυχῶς μέσα στὴν ἀναταραχὴ τῆς φυγῆς τὸ βιβλίον χάθηκε. Ἴσως νὰ βρισκεται κάπου ἀκόμη κανένα ἄλλο ἀντίτυπο.

1) Ἡ Ἐπιτροπή αὐτὴ συγκροτήθηκε ἀπὸ τοὺς Ζαχαρία Κ. Κυριακίδη, τὸν Θεοδόση Δελεκόπουλο καὶ τὸν δικηγόρο Κλεάνθη Παπαγιαννόπουλο, ἀνεφῶ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Νικόδημου, ποὺ ἔμεναν στὴν Πόλη, καὶ τοὺς Στέφανο Χατζηγεωργίου, Ἀριστείδη Παπακόκκινο καὶ ἄλλους, ποὺ ἔμεναν στὴν Πέραμο.

2) Ἡ ἔφημερίς τῆς Πόλης «Κωνσταντινούπολις» στὸ φύλλο τῆς 9 Φεβρουαρίου 1900, δίνει μιὰ περιγραφή τῆς λειτουργίας. Μαζί μὲ τὸν Μητροπολίτη Κυζίκου Κωνσταντῖνο συλλειτουργῆσαν ὁ Μητροπολίτης Σωζοαγαθουπόλεως Παρθένιος, ὁ Ἐπίσκοπος Συνάδων, ὁ πρῶτος τῆς ἐκκλησίας Παναγίας τῆς Καρατιανῆς ἀρχιμανδρίτης Διμιτριάδης, Κυζικηνός, καὶ ὁ Μέγας Πρωτοσύγγελλος τῶν Πατριαρχείων Ἀνθίμος Ὁρφανίδης. Παρέστησαν ἡ Α. Ε. ὁ Νικολάκης Σγουρίδης Ἐφέντης, ἀνώτατος τιτλοῦχος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ Κλεάνθης Ἐανθοπουλίδης καὶ ὁ καθηγητὴς Ε. Ἀμαξόπουλος —καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ μέλη τοῦ Διαρκοῦς Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου (Ἀνωτάτης Ἀρχῆς τῆς Ἐθναρχίας)— ὁ ἰατρός Π. Κελαϊδίτης, οἱ Γεώργιος Κοῦζος καὶ Ἰωάννης Ἰλλίδης, διαπρεπεῖς ἐκπαιδευτικοὶ καὶ συγγραφεῖς διδακτικῶν βιβλίων κ. ἄ. Μετὰ τὴν λειτουργίαν παρετέθη γεῦμα στὸ Ἐπιτροπικὸ τῆς ἐκκλησίας, ὅπου παρεκάθησαν ἐκτός τῶν ἐπισήμων καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῆς Κυζικηνῆς παροικίας τῆς Πόλης. Κατὰ τὸ γεῦμα ὁ Γεώργιος Κοῦζος ἐξέφρασε τὴν χαρὰ τῶν Κυζικηνῶν γιὰ τὴν ἐκλογή τοῦ νέου Μητροπολίτη Κωνσταντῖνου καὶ σὲ μιὰ πρόποση του γιὰ τοὺς Ν. Σγουρίδην, Ἐανθοπουλίδην καὶ Ἀμαξόπουλον ἀνάφερε καὶ τὰ διαπρεπῆ τέκνα τῆς Κυζίκου ποὺ ἀπουσίαζαν ἀπὸ αὐτὴ τὴ συγκέντρωση: τὸν Μακαριώτατο πρῶτον Ἱεροσολύμων Νικόδημο, τὸν Μητροπολίτη Δέρκων καὶ τὸν Μαργαρίτη Ἐθαγγελίδην, καθηγητὴ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Σὲ ἰδιαιτέρη πρόποση γιὰ τὸν Μητροπολίτη Σωζοαγαθουπόλεως Παρθένιο, Μηχανιώτη τὴν καταγωγῆ, ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνη τῶν Κυζικηνῶν γιὰ τὴ γενναϊότητα προσφορά του, τὸ «Παρθένιον Κληροδότημα». Στὸ τέλος ἡ ἔφημερίς συγχαίρει τοὺς Γεώργιο Κοῦζο καὶ Ἰ. Ἰλλίδην γιὰ τὴν ἀρτία καὶ μεγαλοπρεπῆ ὀργάνωση τῆς τελετῆς.

Τὸ ΠΑΡΘΕΝΙΟΝ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ. Τὸ κληροδότημα τοῦ Μηχανιώτη Μητροπολίτη Παρθενίου τὸ εἶχε ἀξιοποιήσει ὁ Μαργαρίτης Ἐθαγγελίδης καὶ μ' αὐτὸ ἐσπούδασαν πολλὰ παιδιὰ ἀπὸ τὰ χωριὰ τῆς Χερσονήσου τῆς Κυζίκου, στὴ Ριζάρειο Σχολὴ Ἀθηνῶν καὶ σὲ ἄλλα σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος. Τὰ περισσότερα ἀκολούθησαν ἀνώτερες σπουδές καὶ ἀναδείχθησαν ἐξαιρετοὶ ἐπιστήμονες. Μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρονται οἱ Ἰ. Πα-

Κωνσταντίνος Ἀλεξανδρίδης, Μητροπολίτης Κυζίκου (1900-1903)
(Φωτογραφία ἀπὸ τὸ Ἄρχειον Νικ. Ααμπαδαρίδη)

παπαναγιώτου, Ἀθαν. Τρυγονίδης καὶ Ἀθαν. Γρηγοριάδης ἀπὸ τὴ Μηχανιώνα. Ἀθανάσιος Ααμπαδαρίδης, Πολυχρόνης Παπαϊωάννου καὶ Γ. Σαπουτζόγλου ἀπὸ τὴν Πάνορμο. Ἀρ. Γρηγοριάδης ἀπὸ τὴν Ἀρτάκη. Χρ. Μαραγκὸς καὶ Κλεοπάτρα Τζηρίνη (στὸ Ἀρσάκειο Ἀθηνῶν) ἀπὸ τὴν Πέραμο, καὶ Ν. Κατσουριδάκης ἀπὸ τὸ Ἄνω Νεοχώριον (Καμπέρ Μπαχτό). Ἐπίσης μὲ τὴν ὑποτροφία τοῦ Παρθενείου Κληροδοτήματος ἐπορεύσασε ἀρχικὰ στὴ Ριζάρειο καὶ ὁ Χαράλαμπος Γιερός ἀπὸ τὴ Γωνιά, καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ἀπὸ τοὺς Κυζικηνοὺς ποὺ ἐφοίτησαν στὶς Ἱερατικὲς Σχολὲς μὲ τὸ Παρθένειο Κληροδοτήμα κανεὶς δὲν χειροτονήθηκε κληρικός. Ἔτσι ἀπὸ τὸ 1924 καὶ ὕστερα καταργήθηκε αὐτὴ ἡ ὑποτροφία γιὰ τοὺς Κυζικηνοὺς. Τελευταία, μὲ ἐνέργειες τοῦ κ. Εὐαγγέλου Μπόγκια, ἡ Ριζάρειος δέχθηκε νὰ εἰσαχθῆ τὸ 1963 ὁ Δημ. Μπακουκλίδης ἀπὸ τὴ Μηχανιώνα, γιὰ νὰ τιμηθῆ ἡ μνήμη τοῦ θωρητοῦ (ὅπως ἀναφέρει ὁ κ. Εὐαγγέλος Μπόγκιας στὸ βιβλίον του «Ἡ Μηχανιώνα τῆς Κυζίκου», Ἀθήναι, 1964, σελ. 30-31).

δεξίωση στο Ἐπιτροπικό τῆς ἐκκλησίας καί στο γεῦμα πού ἀκολούθησε οἱ Περαμιώτες βρῆκαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἀναφέρουν καί τὸ ζήτημα πού τοὺς ἀπασχολοῦσε. Τὴν ἴδια μέρα τὸ βράδυ ἔγινε μιὰ δεύτερη στενὴ συγκέντρωση στὸ σπίτι ἐγκρίτου Περαμιώτου (τοῦ Νικολάκη Σ. Σγουρίδη), ὅπου ἔλαβαν μέρος ἐκπρόσωποι τῆς Ἀρτάκης καὶ τῆς Περάμου. Σ' αὐτὴ τῇ σύσκεψι συζητήθηκε τὸ ζήτημα τῆς Φανερωμένης καὶ ὁ Μητροπολίτης Κωνσταντῖνος ἔρριξε τὴν ἰδέα ὅτι καλὸ θὰ ἦταν τὰ εἰσοδήματα τῆς Μονῆς νὰ ἐχρησιμοποιοῦντο γιὰ ἓνα γενικώτερο κοινωνικὸ σκοπὸ, πού θὰ ἐξυπηρετοῦσε ὅλη τὴ Χερσόνησο τῆς Κυζίκου. Ὁ Γεώργιος Κοῦζος, πού ἦταν παρὼν στὴ σύσκεψη, ἀναφέρει ὅτι πάρηκε μάλιστα καὶ ἀπόφαση πάνω σ' αὐτό.⁽¹⁾

Ὅταν ὁμως τὸν Μάρτιο 1900 ὁ Μητροπολίτης Κωνσταντῖνος ἐγκαταστάθηκε στὴν ἔδρα του, τὴν Ἀρτάκη, βρῆκε ἐκεί μεγάλη ἀντίδραση ἀπὸ τοὺς ἀδιάλλακτους, πού ἦταν ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ προκατόχου του.

Ἡ ἀντίδραση αὐτὴ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ πεισματωθοῦν δυστυχῶς καὶ οἱ Περαμιώτες καί, παρὰ τὶς προσπάθειες τοῦ Μητροπολίτη γιὰ μιὰ συμβιβαστικὴ λύση, οἱ δυὸ ἀντιμαχόμενες Κοινότητες, ἀντὶ νὰ συνεννοηθοῦν, ἔφθασαν σὲ ἀνοιχτὴ διαμάχη. Οἱ Περαμιώτες διεκδικοῦσαν τὴν ἀπόλυτη κυριότητα πάνω στὸ Μοναστήρι καὶ κατέφυγαν στὸ Πατριαρχεῖο ζητώντας ἀπὸ αὐτὸ τὴ δικαίωσή τους.

Τὸ θέμα τῆς Φανερωμένης ἄρχισε νὰ συζητήται ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες τῆς Πόλης, πού ὑποστήριζαν τὴν ἀποψη τῶν Περαμιωτῶν, ἀλλὰ τὸ ζήτημα ἐχρόνιζε καὶ καμμιά λύση δὲν φαινόταν ἀπὸ πουθενά.

Ἐν τῷ μεταξύ στὴν Πέραμο τὰ ἐπεισόδια διαδέχονταν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Πότε ἄρπαζαν τὸ θαυματουργὸ εἰκόνισμα καὶ τὸ ἔφερναν στὴν Πέραμο καὶ πότε πῆγαιναν στὸ Μοναστήρι, ἐδιωχναν τοὺς ἐπιτρόπους τῆς Μητροπόλεως καὶ ἐγκαθιστοῦσαν δικούς των στὸ παγκάρι. Μιὰ ἀτμόσφαιρα πολεμικοῦ συναγερμοῦ συντάραζε ὅλο τὸ χωριό, πού ἔφτασε στὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἐξαλλωσύνης ὅταν μέσα σ' ἓνα γενικὸ παραλήρημα τῶν κατοίκων σὲ ἔνδειξη διαμαρτυρίας γιὰ τὴν ἀδράνεια, ὅπως πίστευαν, τοῦ Πατριαρχείου, οἱ παπάδες ὑποχρεώθηκαν νὰ μνημονεύσουν τὸν Πάπα!

Ἡ Οὐνία τῆς Πόλης, ὅπως ἦταν φυσικό, ἔσπευσε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν περίσταση καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἔφθασε κιόλας στὴν Πέραμο ἓνας ἑλληνορρυθμὸς Καθολικὸς ἱερεὺς. Οἱ Περαμιώτες, πού ποτὲ δὲν εἶχαν διανοηθῇ στὰ σοβαρά ν' ἀποσκιρτήσουν ἀπὸ τὸν κορμὸ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μόλις τὸν εἶδαν ἀναμέτρησαν τὶς συνέπειες ἀπὸ τὸ πραξικόπημα, πού μὲ τὴν ἐλαφρότητα ἀπετόλμησαν πάνω στὴν ἀγανά-

1) Ὁ Μητροπολίτης Κωνσταντῖνος εἶχε στὸ νοῦ του νὰ ἰδρῶσι μέσα στὸ Μοναστήρι μιὰ Ἱερατικὴ Σχολὴ καὶ νὰ ἐπανδρώσῃ μὲ μορφωμένους κληρικοὺς τὶς Κοινότητες τῆς ἐπαρχίας του, ὅπου οἱ ἱερεῖς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν κατὰ κανόνα ἀγράμματοι, «ἐξ ἀρότρων καὶ δικέλης καὶ κώπης ἐστρατολογημένοι», ὅπως λέγει ὁ Γ. Κοῦζος στὴ βιογραφία τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτη. Τὴν πρότασι τοῦ Μητροπολίτη οἱ Περαμιώτες ἦσαν πρόθυμοι νὰ τὴ δεχτοῦν, ὅπως μοῦ ἔλεγε ὁ Στέφανος Χατζηουμεῶν, ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἀγῶνος, ὅταν τὸν συνάντησα ἀργότερα στὴν Καβάλα. Πρόσθεσε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι αὐτὴ τὴν ἰδέα τὴν εἶχαν ἐποβάλει οἱ Περαμιώτες. Τὸ ἴδιο μ' ἐβεβαίωσε καὶ ὁ Νικολάκης Καραγιώργης, ἓνας ἀπὸ τοὺς πρὸ δυναμικοὺς κατοίκους τῆς Περάμου, πού πῆρε ἀργότερα ἐνεργὸ μέρος στὸν ἀγῶνα.

κτησή τους και όχι μονάχα δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ λειτουργήσῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν περιώρισαν μέσα στὸ σπῆτι ὅπου εἶχε καταλύσει. Ἄργότερα τὸν ἔβαλαν στὴ βάρκα καὶ τὸν ἔστειλαν στὴν Πάνορμο, ὅπου οἱ Τουρκικὲς Ἀρχὲς τὸν υποχρέωσαν νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν Πόλη, ἀπ' ὅπου δὲν ξαναγύρισε.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ τὰ γεγονότα τὸ Πατριαρχεῖο κινήθηκε μὲ γοργὸ ρυθμὸ. Ἔστειλε ἔκτακτο ἀπεσταλμένο Ἐξαρχο νὰ μελετήσῃ ἐπὶ τόπου τὸ ζήτημα καὶ στὸ τέλος, μὲ ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐκήρυξε «τὴν Ἱερὰν Μοῆν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Φανερωμένης» Σταυροπηγιακὴν (νὰ διοικῆται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο, χωρὶς τὴν ἀνάμειξη τῆς Μητροπόλεως Ἀρτάκης) καὶ τὰ εἰσοδήματά της νὰ μοιράζονται 60 % στὴν Πέραμο καὶ 40 % στὴν Ἀρτάκη καὶ τὰ γύρω χωριά.

Ἔτσι ἔληξε τὸ πολυθρύλητο αὐτὸ ζήτημα. Ἦταν ὅμως τώρα ἡ σειρά τῶν Ἀρτακηνῶν νὰ μὴ ὑστερήσουν κ' αὐτοὶ σὲ ἐξαλλωσύνες. Μιὰ ομάδα θερμοαίμων, ποὺ θεωροῦσαν ὑπεύθυνο τὸν Μητροπολίτη γὰ τὴ λύση αὐτῆ ποῦ ἔδωσε τὸ Πατριαρχεῖο, παρασύροντας καὶ ἄλλους ἀπλοϊκοὺς, διακήρυξαν καὶ αὐτοὶ ὅτι προσχωροῦν στὸν Προτεσταντισμὸ (!) καὶ ὤρμησαν μανιασμένοι μέσα στὸ γραφεῖο τῆς Μητροπόλεως, ὅπου δὲν σεβάστηκαν οὔτε τὸ πρόσωπο τοῦ σεβάσμιου ἱεράρχη.

Τὸ θλιβερὸ αὐτὸ πραξικόπημα τὸ κατὰκρινε ἀμέσως ὅλη ἡ κοινω- νία τῆς Ἀρτάκης.

Ὅλα ὅμως αὐτὰ ἐκλόνισαν βαθεῖα τὴν υἰεῖα τοῦ σεβάσμιου ἱεράρχη. Ὅταν σὲ λίγες ἡμέρες πῆγε στὰ Δαρδανέλλια γιὰ νὰ ἡρεμήσῃ καὶ νὰ συνέλθῃ, τὸν βρῆκε ἐκεῖ μιὰ ἀρρώστεια, ἀλλὰ ὁ ἐξασθενημένος ὀργανισμὸς του δὲν μπόρεσε ν' ἀντέξῃ καὶ τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1903 ὁ Μητροπολίτης Κωνσταντῖνος ἀπεβίωσε καὶ ἐτάφη ἐκεῖ, μακριὰ ἀπὸ τὴν ἔδρα τῆς ἐπαρχίας του. Ἡ Ἀρτάκη τὸν ἐπένησε μὲ πραγματικὴ συντριβή. (!)

1) Ὁ Γεώργιος Κοῦζος, μὲ τὴν ἀνωτερότητα ποὺ τὸν διέκρινε, κατακρίνει μὲ ἀγανάκτηση τὴς ἐξαλλωσύνες τῆς ἐπιτροπῆς τῶν συμπατριωτῶν του Περαιμιωτῶν, ποὺ ἐξώθησαν τοὺς κατοίκους σὲ ἀνεπίτρεπτα πραξικόπηματα καὶ ταυτόχρονα σιγηματίζει τὰ θλιβερὰ ἔκτροπα τῆς Ἀρτάκης. «Ἐληομόνησαν — ἀναφέρει ὁ ἴδιος — οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ ὅτι ἡ ἔθνη ἀξία ἀγῶνός τινος κρίνεται οὐχὶ μόνον ἀπὸ τὸν ὑποθετικὸν ἢ πραγματικὸν δίκαιον αὐτοῦ, ἀλλὰ ὅτι ἐν τῇ ὀρθῇ ἐκτιμῆσει αὐτοῦ, πολλὰ μείζονα ροπὴν ἔχει ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐπιδιώκεται ὁ ἀγὼν ἐκεῖνος».

Ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ Μητροπολίτη Κωνσταντῖνου Ἀλεξανδρίδη ἦταν μιὰ μεγάλη ἀπώλεια γιὰ τὴν ἐπαρχία τους. Ὅπως ἀναφέρει ὁ Γεώργιος Κοῦζος στὴ βιογραφία τοῦ μάρτυρος ἱεράρχου, δημοσιευμένη στὸ περιοδικὸ «Ξενοφάνης» τοῦ Μικρασιατικοῦ Συλλόγου «Ἀνατολή», Ἰαν. 1909, ὁ ὑπέροχος αὐτὸς ἱεράρχης, παρ' ὅλο τὸν σάλο ποὺ ἐδημιούργησε ἡ πεισματικὴ αὐτῆ διαμάχη γιὰ τὸ ζήτημα τῆς Φανερωμένης, βρῆκε τὸν καιρὸ καὶ τὴ δύναμη νὰ κτίσῃ σχολεῖα καὶ νὰ ἐπισκευάσῃ ἐκκλησίες σὲ πολλὰ μικρὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας του, δαπανῶντας γι' αὐτὰ ὅλα τὰ προσωπικά του εἰσοδήματα, νὰ τοποθετήσῃ ἄξιους θεολόγους ἱεροκήρυκες στὰ μεγάλα κέντρα, νὰ διορίσῃ Ἀρχιερατικούς Ἐπιτρόπους ἰδιώτες μορφωμένους καὶ ἐντίμους, νὰ συστήσῃ τοπικοὺς συλλόγους καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ μὲ κάθε τρόπο τὴν ἀνοδο τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐπαρχίας του. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀναφέρει μὲ κάθε λεπτομέρεια σ' ἓνα μακρὸν κατὰλογο.

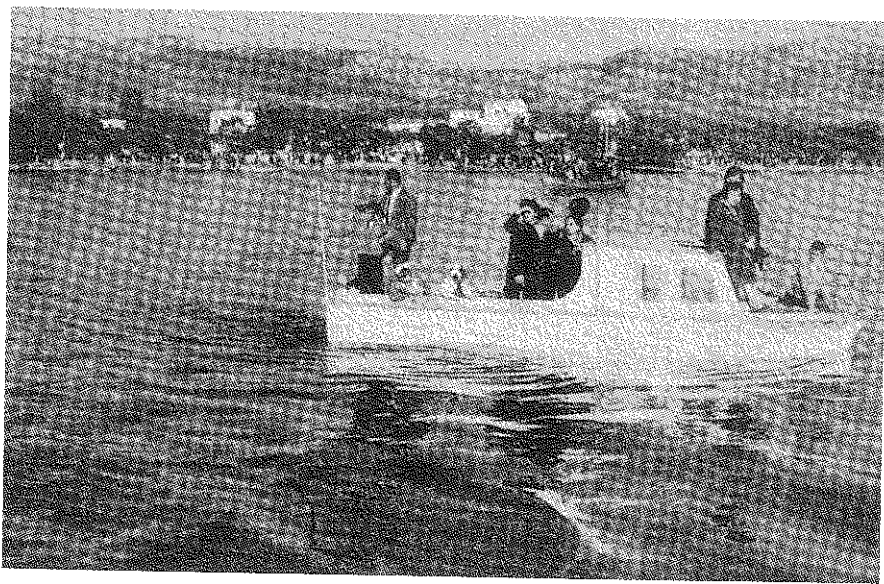
Ἀπὸ τὴ μεγαλόπνοη καὶ προσθετικὴ κοινωνικὴ ἐράση τοῦ κατὰ πάντα «Ἁγίου Μητροπολίτη», τόσο ἡ Πέραμος ὅσο καὶ ἡ Ἀρτάκη θὰ εἶχαν νὰ ἀφελθῶν πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα θὰ μπορούσαν νὰ προσφέρουν τὰ εἰσοδήματα τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Φανερωμένης, ἀν τὸν ἀφῆναν ἀπερίσπαστο καὶ δὲν τὸν καταπονοῦσαν μὲ τὰ ἀνιαρὰ καὶ

“Όσο για τόν Παπισμό στήν Πέραμο και τόν Προτεσταντισμό στήν Ἀρτάκη, αὐτά δὲν εἶχαν καμμιά συνέχεια. Ἦταν ξεσπάσματα ἀπὸ ἀγανάκτηση πάνω στήν ἐξαψη τῶν παθῶν, γιὰ τὸ δίκαιο ποὺ πίστευαν ὅτι εἶχαν, ποὺ δὲν εἶχαν ὅμως καμμιά βάση στὰ βαθεῖα ριζωμένα θρησκευτικὰ αἰσθήματα τῶν κατοίκων τῆς Περάμου καὶ τῆς Ἀρτάκης.

Μὲ τὸν καιρὸ τὰ πάθη εἰσέγασαν καὶ οἱ δυὸ μεγάλες χριστιανικὲς Κοινότητες ξαναβρῆκαν τὶς καλὲς γειτονικὲς σχέσεις ποὺ εἶχαν ἀπὸ τὰ παλιά.

“Ὅταν οἱ Ἀρτακηνοὶ πληροφορήθηκαν τὸ μεγάλο κακὸ ποὺ βρῆκε τὴν Πέραμο μὲ τὴ φωτιά τῆς 17ης Ἰουλίου 1915, ποὺ σάρωσε ὄλα τὰ σπίτια, ἔτρεξαν νὰ φέρουν μὲ τ’ ἄλογα ὀλόκληρα φορτία ψωμιὰ γιὰ τοὺς καταστρεφμένους Περαιμιῶτες. “Ἐνα σημάδι κι’ αὐτὸ πὼς στὶς δύσκολες στιγμὲς τοῦ “Ἐθνους μας, ὄλες οἱ διαφορὲς ἀναμεταξύ μας ξεχνιοῦνται καὶ ὄλοι τότε εἶμαστε ἀδελφία. Καὶ ἔτσι πρέπει νὰ εἶμαστε ὄχι μονάχα μπροστὰ στὸν γενικὸ κίνδυνο, ἀλλὰ καὶ στήν εἰρηνικὴ καθημερινή μας ζωή.

Οἱ σημερινοὶ παλαιοὶ Ἀρτακηνοὶ καὶ Περαιμιῶτες, ὅταν ἀναλογιζόμαστε τὴν ταραγμένη ἐκείνη περίοδο καὶ τὴν κρίνουμε τώρα μὲ τὴν ψυχραίμη κρίση ποὺ μᾶς δίνει ἡ χρονικὴ ἀπόσταση ἀπὸ αὐτή, βλέπουμε πὼς ὄλα αὐτὰ τὰ θλιβερὰ περιστατικὰ θὰ μπορούσαν νὰ εἶχαν ἀποφευχθῆ, ἂν ἐπικρατοῦσε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μιὰ κατανόηση καὶ μιὰ μετριοπάθεια ποὺ δυστυχῶς ἔλειψαν καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές.

Μιά ἀποψη τῆς Νέας Περάμου Μεγαρίδος.

ἀκατανόητα πείσμάτ᾽ αὐτοῦ. “Ἄλλωστε ἡ μόνη ὠφέλεια ποὺ εἶχε ἡ Πέραμος, μὲ ὄλη τὴν εὐνοϊκὴ γι’ αὐτὴν λύση τοῦ ζητήματος, ὕστερα ἀπὸ ἓνα πεισματικὸ καὶ ἄχαρο ἀγῶνα, ἦταν νὰ πληρώνεται ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῆς Μονῆς ὁ μισθὸς τοῦ ἱεροκλήρυκος, ποὺ εἶχε τοποθετηθῆ ἐκεῖ ἀπὸ τὸ 1903. Κανένα ἄλλο ἔσοδο δὲν εἶχε ποτὲ στὰ κατοπινὰ χρόνια ἡ Κοινότης ἀπὸ αὐτά.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

ΚΟΛΑΣΜΕΝΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

(ΕΝΑ ΠΑΛΙΟ ΧΡΟΝΙΚΟ)

ΠΑΡΑΜΟΝΗ Χριστουγέννων στην Πέραμο γύρω στὰ 1870. Ὁ Χαράλαμπος τοῦ Παπαχριστόδουλου καὶ ὁ Φωτάκης τ' Ἀρβανίτη, φίλοι καὶ γειτόνοι, παίρνουν τὸ τελευταῖο ρακί τους, βράδῳ, ὥρα περασμένη, μέσα στὸ καφενεῖο τοῦ Γιώργη Καραγιώργη. Ἐκείνες τὶς ἡμέρες ἓνα μεγάλο ζήτημα κρατοῦσε σὲ ἀγωνία τὸ χωριό. Ὁ τόπος εἶχε γεμίσει ἀπὸ ζαπτιέδες καὶ ἀπὸ ἀσκέρια τοῦ Σουλτάνου, ποὺ κυνηγοῦσαν πάνω στὸ Καπίνταγι δυὸ φερμανλήδες (ἐπικηρυγμένους) φονιάδες, ποὺ εἶχαν περάσει ἐκεῖ ἀπὸ τ' ἀντικρυνὰ βουνὰ τοῦ Καράνταγι.

Οἱ στρατιῶτες εἶχαν φτάσει ὡς τὰ μακρυνὰ κτήματα τοῦ χωριοῦ, πάτησαν τὸ ἀγῆλι (στάνη) τοῦ Μανώλη Φλωρᾶ στὸ Μικρόχωριο, λύχνισαν τοῦ Ντόμπρου τὸ Κουρί (δάσος μὲ καστανιές) καὶ δὲν ἀφήκαν σύδενδρα στὸ Μπὸρ καὶ γύρω στὴ Φανερωμένη νὰ μὴν τὰ χτενίσουν. Ἀκόμα δὲν εἶχαν μπῆ μέσα στὸ χωριὸ νὰ πατήσουν τὰ σπίτια. Ἔως ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἡ Δημογεροντία τοῦ χωριοῦ εἶχε βάλει τὸ στήθος της στὶς Ἀρχές μὲ ἐγγύηση τὸ κεφάλι τους πῶς τέτοιους ἀνθρώπους δὲν ἔκρυβαν στὰ σπίτια τους οἱ χωριανοί. Αὐτὰ κουδέντιαζαν μέσα στὸ καφενεῖο τοῦ Καραγιώργη ἐκεῖνο τὸ βράδῳ.

Ὁ Καραγιώργης, σαρανταπεντάρης τότε, ἦταν ἀπὸ χρόνια δημογέροντας καὶ ὁ λόγος του εἶχε πέραση στὶς Ἀρχές. Οἱ χωριανοὶ τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν ἐκτιμοῦσαν γιὰ τὸ θάρρος του καὶ τὴν φρονιμάδα του, καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸν λογάριαζαν καὶ τὸν σέβονταν.

—Λὲς νάχουμε τραβήγματα μέσα στὸ χωριό; ρωτοῦσαν οἱ δυὸ φίλοι σὰν νάθελαν νὰ πάρουν κουράγιο ἀπὸ τὸν Καραγιώργη.

—Πολλὲς μπόρες περάσαμε ἴσαμε σήμερα. Κι' ἡ τωρινὴ μπόρα θὰ περάσ' πρώτα ὁ Θεός, τοὺς ἀπάντησε ἡρεμα ὁ δημογέροντας. Ἄντε, τώρα νὰ τραβηχτοῦμε στὰ σπίτια μας. Ἡ ὥρα εἶναι περασμένη καὶ μέρα ποὺ ξημερώνει αὔριο, ὁ Χριστὸς θὰ εἶναι βοήθειά μας.

—Ὁ, τι εἶναι νὰ γέν' θὰ γέν'! εἶπαν στὸ τέλος οἱ δυὸ φίλοι, γιὰ νὰ δώσουν ἓνα τέρμα στὴ συζήτηση καὶ κατέβασαν τὸ τελευταῖο ρακί.

Καληνύχτησαν καὶ κουκουλωμένοι μέσα στὶς βαρειές γούνες τους βγῆκαν κι' ἔστριψαν κατὰ τὸ ρέμα.

"Έξω ή παγωμένη νύχτα είχε σκεπάσει όλότελα την πλάση. Ό ούρανός, καπλαντισμένος με μαύρα χαμηλά σύννεφα, δέν άφηνε καμμιά χαραμάδα και τó σκοτάδι έπεφτε πηχτό, να τó κόψης με μαχαίρι. Φύλλο δέν σάλευε. Ή θάλασσα κοιμόταν κι' αύτή τόν βαθιό της ύπνο. Τό μόνο που άκουγόταν ήταν ή ανάλαφρη άναπνοή της, σαν ροχαλητό από τά κύματα που έσβυναν ρυθμικά πάνω στην άκρογιαλιά.

Δέν πρόλαθαν να κάνουν μερικά βήματα οι δυό φίλοι και μιá φωνή πνιχτή κι' άγριεμένη τούς κόβει τó δρόμο:

—Νταθράνμα!... (μήν κουνηθήτε).

Και δυό τουφέκια σπηλώνονται κατά πάνω τους. Μέσα στο πηχτό σκοτάδι δυό Τούρκοι, άρματωμένοι σαν άστακοί, ξεπρόβαλαν πίσω από τόν κορμό του πλάτανου, που ήταν εκεί στη γωνία του Ρέμα.

—Γιανάσ'... (πλησιάστε).

Και γέρνοντας ψιθουριστά στ' αύτί τους:

—Θά μάς βρήτε ένα καϊκι και θά μάς περάσετε άντίκρυ στο Καράνταγι, πιδ πέρα από τις Σκαμνές. Κάντε γρήγορα και χωρίς καμμιά κουβέντα...

Θέλοντας και μη δέχτηκαν. Μήπως μπορούσαν να κάνουν κι' άλλωώς;

Και οι τέσσερις μαζί τράθηξαν από την παραλία προς τó Σχολείο. Έκει μπροστά ήταν τραβηγμένο τó ψαροκάϊκο του Φωτάκ' τ' Άρβανίτ'.

—Νά πάμε να φέρουμε τά κουπιά, τούς λέει ό Φωτάκης, δείχνοντας τó καϊκι που ήταν ξαρμάτωτο.

—Όχι και οι δυό μαζί. Ό ένας θά πάη και ό άλλος θά μείνη εδώ μαζί μας. Άϊντε, γρήγορα και σέ κανένα καμμιά κουβέντα...

Την ίδια στιγμή οι κάμες βγήκαν από τη θήκη και τó άκονισμένο άτσάλι δέν άφηνε καμμιά άμφιβολία για τήν άπόφασή τους.

"Έμεινε ό Χαράλαμπος και ό Φωτάκης πετάχτηκε στο σπίτι του εκεί κοντά και έφερε τά κουπιά και ένα μικρό άλμπουρο με πανί.

Μπήκαν πρώτοι οι άρματωμένοι και κάθησαν στη πρύμνη με τά τουφέκια στα γόνατά τους. Και οι δυό Περαμιώτες, άφου άβαράρισαν τó καϊκι, πήδηξαν μέσα και στρώθηκαν στα κουπιά.

Πέρασαν την Ξέρα, τραβούσαν τώρα στο άνοιχτό πέλαγος. Είπαν να στήσουν τó πανί, αλλά πάλι κρατήθηκαν μη τούς ιδούν από κανένα πλεούμενο. "Έτσι, μιá που είχε στρωτή μπουνάτσα, τó πήραν άπόφαση να κάνουν τó ταξίδι με τά κουπιά για πιδ σίγουρα.

"Όταν ξεμάκραιναν, οι άρματωμένοι άνοιξαν ένα δισάκι κι' έβγαλαν από μέσα ψωμί, τυρί, παστά ψάρια και μιá τσότρα ρακί. Τρώγοντας και πίνοντας άρχισαν μιá ψιλοκουβέντα σιγανή άναμεταξύ τους. Δέν μιλούσαν τούρκικα. Και ό Φωτάκης τ' Άρβανίτ' πάσκιζε να ξεδιαλύνη καμμιά κουβέντα, να μαντέψη τά λεγόμενά τους. Σε μιá στιγμή παράτησε τά κουπιά κι' έτριψε τά χέρια του για να ξεμουδιάση τάχα. Στο τέλος πήρε κάτι τ' αύτί του. Κάτι κατάλαθε. Μιλούσαν άρβανίτικα και ό Φωτάκης τ' άρβανίτικα δέν τά είχε ξεχάσει από τότε που παιδί άκόμα είχε έρθει στην Πέραμο από την Άρβανιτιά, κунηγημένος κι' αύτός μαζί με άλλους συμπατριώτες του από τόν φανατισμό των Τουρκαρβανιτάδων.

Μέσα στην παγωμένη νύχτα τó ρακί τραβιόταν σαν νερό και ή τσό-

τρα γρήγορα είχε στραγγίξει. Ζαλισμένοι από το ροκί και το σκομπο-
νέβασμα του καΐκιού και αποκαμωμένοι από το μονότονο σκοτάδι, οι δυο
Τούρκοι έγγειραν έλαφρά το κεφάλι τους και τὰ μάτια τους βάραιναν.
"Ένας έλαφρός ύπνος, μιὰ νάρκη τους είχε μουδιάσει κι' έγγειραν ό ένας
πάνω στον άλλον, χωρίς ν' αφήσουν από τὰ χέρια τους τὰ τουφέκια.

Ό Φωτάκης γύρευε τρόπο νὰ πῆ στον σύντροφό του αυτό που άκου-
σε. "Αλλά πώς νὰ τὰ πῆ χωρίς νὰ βάλῃ σὲ ύποψία τους έφέςδες; Ξαφνικά
μιὰ ιδέα του πέρασε σαν άστραπή από το μυαλό. "Αν τὰ έλεγε τρα-
γουδιστά;

Κι' άρχίζει ένα σιγαλό τραγούδι σαν νανούρισμα:

«"Αχ, και νάξερεις... άμάν... άμάν... Τί λένα για μάς... άμάν, ά-
μάν... "Αμα θα βγούνα στη στεριά... θα μάς χαλάσ'να... άμάν, άμάν!
Τ' άκούς, καρντάς, θα μάς χαλάσ'να!...»

Και δόστου άμάν κι' άμάν, ώσπου πήρε για καλά ό ύπνος τους έ-
φέςδες.

Σὲ μιὰ στιγμή οί' δυο Περσμιώτες συνεννοήθηκαν μ' ένα βλέμμα.
Και με μιὰς, παρατώντας τὰ κουπιά, τους άρπάζουν στα γερά μπράτσα
τους και τους φουντάρουν στη θάλασσα. "Όπως ήταν φορτωμένοι σιδε-
ρικά, πήγαν ίσια στον πάτο και δὲν ξαναφάνηκαν.

Γρήγορα στροφή του καΐκιού και πίσω για τὸ χωριό. Σ' όλο τὸν
γυρισμό δὲν άλλαξαν κουβέντα.

Σαν έφτασαν ύστερα από τρεις ώρες στην Πέραμο ήταν πιὰ περα-
σμένα μεσάνυχτα. Τὸ σήμαντρο του "Αγίου Δημητρίου καλούσε τους
Χριστιανούς και που και που άρχισαν κιόλας νὰ φαίνονται μικρές συ-
νοδείες με τὰ φανάρια μπροστά που τραβούσαν μέσα από τὰ κατασκό-
τεινα σοκάκια για τὴν έκκλησία.

Τράβηξαν τὸ καΐκι στη στεριά και ό Φωτάκης τ' "Αρβανίτ' πήρε τὰ
κουπιά και τὸ άλμπουρο στον ώμο. Γύρισαν τότε και κυττάχτηκαν στα
μάτια.

—Είμαστε κολασμένοι! λέει ό Χαράλαμπος του Παπαχριστόδουλου.

—Μέρα που ξεμερώνει σήμερα, μπρέ Φωτάκ', και μείς κάναμε διπλό
φόνος!...

—"Αντι και μὴ τὸ συλλογᾶσαι! του άπαντὰ ό Φωτάκης. Πνίξαμε δυο
λυσσασμένα σκ'λιά! "Ό Θεός άς μάς σ'χωρέσ'!...

Και χωρίστηκαν με τὸ κεφάλι γυρτό και με τὴν καρδιά βαρεία σί-
δερο...

Σὲ κανένα δὲν έκαμαν κουβέντα κι' ούτε έμαθε κανείς τίποτα.

"Υστερα από πολλά χρόνια, γέρος πιὰ ό Χαράλαμπος του Παπαχρι-
στόδουλο, τὸ ξεμολογήθηκε στον παπᾶ - Μανώλη, τὸν σεβάσμιο ιερέα του
"Αγίου Δημητρίου —ήταν γαμπρός του ἐπ' άδελφῆ— και τὸ εἶπε και στη
γυναίκα του τὴν Τασούλα, για νὰ ξελαφρώσει τὴν ψυχή του.

"Εκείνη τὴ χρονιά οί' δυο φίλοι δὲν λειτουργήθηκαν στην έκκλησία,
ούτε πήραν και αντίδωρο. "Ήταν κολασμένοι. Και οί' ίδιοι τιμώρησαν
τὸν έαυτό τους για τὸ φονικό που ἠ μοῖρα τους έβαλε νὰ κάνουν άθελά
τους μιὰ τέτοια άγια βραδυά, παραμονή τῶν Χριστουγέννων!

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΙΩΣ

ΠΑΡΑΜΟΝΗ Χριστουγέννων. Μέσα σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς σαζοκαλύβες ποὺ στήθηκαν πρόχειρα πάνω στὰ χαλάσματα τῶν σπιτιῶν, ὕστερα ἀπὸ τὴ φωτιά ποὺ σάρωσε ὅλο τὸ χωριὸ στὶς 17 Ἰουλίου 1915, εἶχε στριμωχθῆ καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Δημητροῦ. Ὁ ἴδιος εἶχε φύγει μαζί μὲ τοὺς ἐπίστρατους γιὰ τὰ «ἀμελὲ ταμπουροῦ» (τάγματα ἐργασίας) στὰ Ἄδανα. Ἦταν ἀκόμα στὴν ἀρχὴ τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου.

Στὸ χωριὸ εἶχαν μείνει ἡ γυναίκα του ἡ Κυριακιῶ μὲ τὸ κοριτσάκι τους τὴ Θωμαΐτσα καὶ ἕνα μικρὸ ἀγοράκι, γεννητοῦρι ἀκόμα. Μαζί τους ἔμενε καὶ ἡ μάνα τῆς Κυριακιῶς, ἡ Δεσπίνου.

Τὶς πρώτες μέρες πῆραν γράμμα του ἀπὸ τὸ Μπαλούκεσερ. Ὑστερα τίποτα. Ποῦ καὶ ποῦ μαθαίναν ἀπὸ κανένα ποὺ γύριζε στὸ χωριὸ «κατσάκι» (λιποτάκτης) ἢ μὲ «τεπιτλ χαθῶ» (ἀναρρωτικὴ ἄδεια), πὼς κάπου τὸν εἶχαν δῆ πρὶν ἀπὸ κάμποσο καιρό...

Ὅσο ἦταν καλοκαίρι τὰ βολεύανε. Μὰ σὰν ἔπιασε ὁ χειμώνας, ἡ φτώχεια ἐφούντωσε. Ποιὸς ποιὸν νὰ πρωτοκυττάξῃ! Ὁ καθένας εἶχε καὶ τὸν δικό του καῦμό.

Σὲ μιὰ γωνιά τῆς καλύβας ἡ γιαγιά μάταια ἀναδεύει μὲ τὰ σκελετωμένα χέρια τῆς τὸ μαγκάλι. Ἡ θράκα ἀπὸ τὰ ξύλα —ποῦ νὰ βρεθοῦν τὰ κάρθουνα;— δὲν βαστάει, π' ἀνάθεμά την! Ἦταν πιά νύχτα καὶ πὼς νὰ βγῆ ἔξω, ν' ἀνάψῃ ἄλλη φωτιά, μὲ τέτοιο χιονόνερο!

Ἡ Κυριακιῶ, μὲ μάτια βουρκωμένα, μάταια προσπαθεῖ νὰ κρύψῃ τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια τῆς.

—Μουρὴ Κυριακιῶ, μὴν κλαῖς πλειά! τὴν ἀποπαίρνει ἡ Δεσπίνου. Καὶ τί θὰ καζαντίσης μὲ τὸ κλάμα; Οὐ Θεὸς εἶνι μεγάλος! Ὡς ἰδῶ ποῦ ἦρθαμι, κάνε ἀπομονή! Οὐ Δημητρὸς θὰ γυρίσ'... Μὴν κλαῖς ἀδιαφόρητα! Μόνε κύτταξε νάβρουμε τίποτα ψωμί, καμμιά σταφίδα, νὰ ξεγελάσουμε τὰ παιδιὰ. Ἡμεῖς περνᾶμι κι μὴ τὰ χορτάρια... Κι' αὔριο, μέρα ποῦ ξ'μερών', νὰ σφάξουμι τ'ν ὄρνιθα, νὰ φᾶνα τὰ παιδιὰ, νὰ πιαστῆ τοῦ μέσα τσ'...

—Τί λές, μάνα; Νὰ σφάξουμι τ'ν ὄρνιθα; Ἄμ' ἄς εἶναι καλὰ κι' αὐτέν' ἢ καῦμένη ποῦ μᾶς δίν' κανέν' αὐγὸ γιὰ τὰ παιδιὰ... Ἄχ, μάνα, δὲ βαστάω πλειά! Θὰ πεθάνω!...

—Κι' ἄμα πιθάν'ς τί; Εὐκόλου εἶνι. Ἄμ' ὕστερα τὰ παιδιὰ σ' ποιὸς θὰ τὰ κυττάξῃ; Ποιὸς θὰ τὰ νοιαστῆ; Μὴ λές χαζουμάρις, θυγατέρα, κι' εἶν' ἁμαρτία στοῦ Θεοῦ!

Τὸ μικρὸ χρονιάρικο ἀγοράκι, ἀθάφτιστο ἀκόμα, κουράστηκε νὰ κλαίῃ. Κλαψιάριζε τώρα σιγανά καὶ παραπονεμένα, ὥσπου τὸ πῆρε ὁ ὕπνος στὴν ἀγκαλιά τῆς γιαγιάς. Τὸ μεγαλύτερο κοριτσάκι, ἡ Θωμαΐτσα, κουκουλωμένο σὲ μιὰ βελέντζα, ἀπλωνε τὰ κερένια χεράκια του πάνω ἀπὸ τὸ σθυσμένο μαγκάλι καὶ τὰ ἔτριβε, προσπαθώντας μάταια νὰ τὰ ζεστάνῃ.

—Πότε θὰ νέρθ', γιαγιά, ὁ πατέρας μας;

—Ἄμα τελειώσ' ὁ πόλεμος, κορ'τσάκι μ'!

—Καὶ γιατί δὲν τελειών' ὁ πόλεμος;

—Θά τελειώσ'. Ούλα τὰ πράματα σ' αὐτὸ τὸν κόσμον ἔχ'να ἓνα τέλος... Τώρα νὰ κοιμηθῆς κι' αὔριο εἶνι Χριστοῦγεννα!... Θά γεννηθῆ ὁ Χριστός... Θ' ἀνοίξ'να τὰ οὐράνια... Θ' ἀνάψ'να οὐλα τὰ καντήλια τ' Θεοῦ καὶ θά φέξ' ἡ γῆς. Θά κατιβοῦνα οἱ ἀγγέλοι καὶ θά μερέψ' ἡ πλάση! Κι' ἔτσ' θά τελειώσ' κι' οὐ πόλεμος κι' θά γυρίσ' κι' οὐ πατέρας μας... "Ἄντε τώρα, πλάγιασε δῶ κοντά μ'.

Καὶ τὸ κοριτσάκι κουλουριάστηκε δίπλα στῆ γιαγιά του. Ἄλλὰ τὰ μάτια του δὲν λέγαν νὰ κλείσουν.

—Γιαγιά, πότε θ' ἀνοίξουν τὰ οὐράνια;

—Κ'μῆσ', κοριτσάκι μ', κι' θ' ἀνοίξ'να...

—Δὲ θά κοιμηθῶ, γιαγιά. Θέλω νὰ διῶ νὰ κατεβαίνουν οἱ ἀγγέλοι καὶ νὰ γυρίσ' ὁ πατέρας!

—Ἄντε, κοιμήσ' κι' αὔριο ὁ πατέρας μας θά εἶνι κοντά μας!

Καὶ τὸ κοριτσάκι ἀποκοιμήθηκε μὲ τὸ γλυκὸ ὄνειρο τοῦ Χριστοῦ, τῶν ἀγγέλων καὶ τοῦ πατέρα του.

Ἦ μάνα τᾶθλεπε κι' ἔλυωνε.

—Ἄντι, τί κάθισι; Νύχτωσε κιόλας. "Ἐθγα ὅσο εἶνι νώρας ἀκόμα. Καὶ κύτταξι νὰ διῆς τί θά κάν'ς!... τὴν ἀποπῆρε ἡ γιαγιά.

Νὰ βγῆ τέτοια ὥρα εἶναι ἓνας λόγος. Μὰ ποῦ νὰ πάη; Ποιά πόρτα νὰ χτυπήσῃ; "Ολοι οἱ δικοὶ τους βρίσκονταν στὸ ἴδιο χάλι. Στου συμπεθέρου τοῦ Γιάννου, ὁ γέρος ἦταν πρησμένος ἀπὸ τὴν πείνα καὶ κοιτότανε. Στῆς κουμπάρας τῆς Βαγγελιώς ὁ ἴδιος καύμός. Τρία παιδιὰ, τὸ μεγαλύτερο πέντε χρονῶν, χωρὶς ἄντρα στὸ σπίτι. Νὰ ἦταν μπάρεμ ἡ φαμίλια τοῦ μπάρεμπα τῆς τοῦ Γιώργη στὸ χωριό... Ἄλλὰ κι' αὐτοὶ εἶχαν σηκωθῆ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους στὸ Μπαλούκεσερ.

—Ἄχ, Παναγία μ'! Ποῦ νὰ πάω; Ποιά πόρτα νὰ χ'πήσω;

"Ἄν πήγαινε στοῦ Χατζῆ Παντελῆ; Παλιὸς μπακάλης τοῦ χωριοῦ, εἶχε κτίσει μιὰ παράγκα στὰ χαλάσματα τοῦ σπιτιοῦ του. Ἐφερνε μικρομπακαλικὴ ἀπὸ τὴν Πάνορμο μὲ τὰ παζάρ-καϊκία. Αὐτὴ ἦταν ἡ μοναδικὴ τῆς ἐλπίδα. "Ολο καὶ κάτι θά τῆ βόλευε. Ἄλλὰ σάμπως λίγες φορὲς εἶχε πάρει ἀλεύρι καὶ ζάχαρη βερεσέ; Δὲν εἶχε πρόσωπο νὰ ξαναπάη. Καὶ πότε θά γύριζε ὁ Δημητρός νὰ τὰ ξεχρεώσῃ;

—Θά πάω, λέει, κι' ὁ Θεὸς βοηθός! Ἦ φτώχεια δὲν εἶναι ντροπῆ. Δὲν εἴμαστε δὰ καὶ καταφρονεμένοι!... Τὰ σπίτια κάηκαν, μὰ οἱ τόποι μένουν. Καὶ τ' ἀμπέλια καὶ τὰ χωράφια στὸν τόπο τους εἶναι... Ἄμα ξαναγενῆ τὸ χωριό, θά βρεθῆ τρόπος νὰ ξεχρεωθοῦμε...

Μὲ σφιγμένη τὴν καρδιά, τυλίχτηκε μὲ μιὰ μπερτα καὶ βγῆκε στὸ δρόμο. Τὸ σκοτάδι πηχτό, μονοκόμματο, σκέπαζε πέρα γιὰ πέρα τὸ χωριό κι' ὁ βορηὰς μαστίγωνε τὸ πρόσωπο καὶ τὴν ἔσπρωχνε πίσω.

Μέσα στῆ μαυρίλα τῆς παγωμένης νύχτας βλέπει, ὅπως κανφόριζε, ἓνα ἀδύνατο φῶς στῆν παλιά ἐκκλησία, στὸν Ἄη-Γιώργη. Ἐνα καντήλι ἔφεγγε τρεμουλιαστὸ προσοτὰ στῆν εἰκόνα τῆς Παναγίας!

Πέφτε γονατιστῆ καὶ παρακαλάει:

—Σῶσε μας, Παναγία μ'! Φέρε πίσω τὸ Δημητρὸ μ'! Τὰ παιδάκια μ' λυώσανα ἀπ' τὴν πείνα... Λυτήσου μας, Παναγία μ'!

Καὶ ξεσπάει σ' ἓνα κλάμα, ἓνα κλάμα...

Πόσην ὥρα ἔμεινε ἐκεῖ πεσμένη δὲν τὸ κατάλαβε. Ὅταν ἔκαμε νὰ σηκωθῆ, τὰ πόδια τῆς ἦταν ξυλισμένα. Δὲν τὴν ἄκουγαν.

Σηκώνεται με κόπο και καταφιλεί την εικόνα της Παναγίας. Για μια στιγμή το καντήλι έβγαλε μια δυνατή φλόγα που φώτισε την εικόνα: 'Η Παναγία της χαμογελούσε, σαν νάθελε να της μιλήσει...

Με την καρδιά ξαλαφρωμένη, βγαίνει από την εκκλησία και τσαλαβουτώντας μέσα στα λασπόνερα, τραβάει ίσια για τον Χατζή Παντελή. Στο μαγαζί, που ήταν μαζί και σπίτι, όλα ήταν θεοσκοτεινά, κλειστά και άμπαρωμένα. Χτυπάει με απόφαση την πόρτα.

—Σε καλό σου, Κυριακιώ, τέτοιαν ώρα!...

—'Αχ, Χατζή μ'! Μή μ' αφήνης να φύγω με άδειανὰ χέρια!... 'Ο Χριστός κι' ή Παναγιά να σ' έχη γερό. Νά χαρής τ' Χατζήδαινα! 'Ο Δημητρός θα στα πλερώσ' άμα γυρίση. Κι' έγώ θα δουλέψω στ' άμπελία σ'. Δε θ' άπομείν' άπάνω μ'!

—Βρὲ Χριστιανή, χάθηκε ή μέρα κι' ήρθες τέτοιαν ώρα, μέσ' στα μαύρα μεσάνυχτα; Και τί να σ' δώκω; Σάματις έχω για να μ'ράζω; Οί εμπόρ' γυρεύ'να παράδεις... "Άμα τὰ σκουρπίσω, τί θ' άπομείν'; Για είσ' τάχατις μονάχ' σ'... Νά μι σ'μπαθὰς, Κυριακιώ...

—'Αμόν, Χατζή μ'! 'Ο Δημητρός θα γυρίσ' κι θα στα πλερώσ' τὸ ένα άλλου ένα...

—'Αμ' καλὰ να γυρίσ'... Και κούνησε τὸ κεφάλι του.

—Δάγκωσ' τή γλώσσα σ', Χατζή, κι τὸν λόγου ποδιες... τὸν άποπῆρε ή γυναίκα του ή Χατζήδαινα. Τέτοια μέρα που ξιμηρών' αύριο;...

Και χωρίς να ρωτήση τὸν άντρα της, παίρνει μιὰ πετσέτα, τή γεμίζει και τή δίνει στην Κυριακιώ.

—'Αντι, Κυριακιώ μ'! Μι τὸ καλὸ να γυρίσ' τοῦ στεφανὸ σ, κι' οὐλα τὰ παλληκάρια τ' χωριοῦ, Παναγία μ'!

—Βρὲ γυναίκα, καλὰ κι' άγια έκανεσ. Δέν σ' λέω. "Άμα, σαν πᾶμε έτσ', πάει τοῦ μαγαζί! Θα βγαίν'ς και σὺ να χτ'πὰς τσ' πόρτες μέσα στη νύχτα κι ποιὸς θα σ' άνοίξ';...

Λαχανιασμένη ή Κυριακιώ γυρίζει στο σπίτι. Λύνει τήν πετσέτα και βγάζει από μέσα ένα ψωμί, δυὸ - τρεις ψησιές άλευρι, ένα κομμάτι τυρὶ και λίγη ζάχαρη.

'Εκείνη τήν ώρα ένα κάρθουνο κρυμμένο μέσα στη χόβολη, ξεπετιέται ξαφνικά μ' έναν κρότο και μιὰ σπίθα του φώτισε τήν καλύβα...

—Σε καλὸ μας, Παναγιά μ'! σταυροκοπήθηκε ή Κυριακιώ. Πολλά σημάδια είδία αυτή τή νύχτα!... Σε καλὸ μας!...

"Έπεσε στο στρώμα και λογάριαζε. Αύριο, σαν ξημέρωνε, θα έβραζε μιὰ τιφταρούδα (άλευρόσουπα) και θα τάιζε τὰ παιδιὰ της. Θα τοῦς έδινε μαζί με τὸ ψωμί και τυρὶ Πανορμιώτικο και θα τὰ γλύκαινε και με τή ζάχαρη, μέρα που ξημέρωνε...

—'Ας είναι καλὰ οί Χριστιανοί! Δόξα νάχης, Παναγία μ'!...

Κι' ὁ ύπνος ήρθε να τήν ξεκουράση παρέα με τὸ γλυκὸ όνειρο...

'Η Κυριακιώ βρέθηκε στο σπίτι της, ὅπως ήταν προτοῦ καή. Με τὰ μιντέρια και τ' άσπρα μακάτια, με τὰ στρώματα τὰ μάλλινα και τὰ νυφιάτικα τὰ σεντόνια και τὰ παπλώματα.

—Πῶς δέν κήκε τὸ σπίτι μας; Έλεγε κι' άποροῦσε. Νά και τὸ κελάρι. Νά και οί καλίτσες με τὰ ρετσέλια! Τί καλὰ νάρχόταν τώρα κι' ὁ Δημητρός... Νά, άκούω τήν περπατησιά του... Τάκ, τάκ, τάκ...

Και με τὸ χτύπημα ξύπνησε. Τὸ γλυκὸ ὄραμα είχε χαθῆ.

Τάκ, τάκ, τώρα πιά δυνατά και στὸν ξύπνιο της αὐτὴ τὴ φορά!
Καὶ μιὰ φωνὴ βαρειά, συρτή:

—Κυριακιώ, ἐγὼ εἶμαι, μὴ φοβάσαι!

Κι' ὁ Δημητρός της, ὀλοζώντανος, χυμάει καὶ τὴν ἀγκαλιάζει...

Τί κι' ἂν ἦταν ξεσχισμένος, βρώμικος, λασπωμένος κι' ἄγριος σὰν σκιάχτρο; Ἦταν μιὰ φορά ὁ ἄντρας της, ὁ πατέρας τῶν παιδιῶν της, ὁ στύλος τοῦ σπιτιοῦ!

Ἡ Θωμαΐτσα δὲν ξεκολλοῦσε ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ πατέρα της. Καὶ ἡ γιαγιὰ ἢ Δεσποινὸς χαμογελοῦσε καὶ μπαινόβγαινε ν' ἀνάψη τὴ φωτιά.

—Δὲ σταῖλεγα ἰγώ; Οὐ Δημητρός μας θὰ γυρίσ'...

Καὶ τὸ πρωί, σὰν γύρισαν ἀπὸ τὴ λειτουργία, ἡ καλύβα μοσχοβολοῦσε ἀπὸ τὴν ὄρνιθα ποὺ ἔβραζε μέσα στὴ χύτρα, κουρμπάνι (θυσία) στὸν πατέρα ποὺ γύρισε.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ

Η ΓΙΑΓΙΑ ἢ Ξαθγὴ μὲ τὴν κόρη της τὴν Ταλιώ εἶχαν τελειώσει τὶς δουλειές τους στὸ τσιφλίκι καὶ μαζεμένες τώρα στὴν κώχη τους, τὸ βράδυ, συλλογίζονταν τὴ μοῖρα τους. Τὸν ἄντρα τῆς Ταλιώσ τὸν εἶχαν πάρει στὸ στρατὸ ἀπὸ ἕνα χρόνο πρὶν καὶ ἀπὸ τότε οὔτε γράμμα οὔτε γραφή. Ἔτσι, μόνες, μαζί μὲ τὸ μικρὸ κοριτσάκι τῆς Ταλιώσ, τὸ Λενάκι, βρέθηκαν μέσα στὶς μαοῦνες ποὺ ἦρθαν ἐκείνη τὴν καταραμένη μέρα στὴν Πέραμο καὶ τοὺς σήκωσαν στὴν ἐξορία.

Ἀπὸ τὴν Πάνορμο, ὅπου τοὺς εἶχαν στριμωγμένους δυὸ μέρες μέσα στὴ στασιόνα, τοὺς μετέφεραν μὲ τὸ τραῖνο στὸ Μπαλούκσερ. Ἐκεῖ τοὺς χώρισαν σὲ μικρὲς ὀμάδες καὶ μὲ τοὺς ἀραμπάδες τοὺς σκόρπισαν πιά πέρα, στὰ τουρκοχώρια καὶ στὰ τσιφλίκια τῶν ἀγάδων, καὶ ἡ Ξαθγὴ, μὲ τὴν κόρη της καὶ τὸ ἐγγονάκι της, βρέθηκαν σ' ἕνα χωριὸ ἐξω ἀπὸ τὸ Μπογαντίτς. Ἡ μοῖρα τους τοὺς ἔρριξε στὰ χέρια τοῦ Μπραῖμ ἀγά.

Ἐκεῖ ἀκούμπησαν τὰ λίγα στρωσίδια καὶ τὰ ροῦχα ποὺ τοὺς εἶχαν ἀπομείνει σὲ μιὰ κώχη τοῦ σταύλου καὶ στρώθηκαν στὴ δουλειά. Ἐζύκωναν, ἔπλεναν, ἔκοβαν ξύλα καὶ τσακίζονταν ὅλη τὴν ἡμέρα γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί. Εἶχαν τὴν ἀτυχία νὰ πέσουν σὲ χέρια ἀνθρώπου ἀπονου. Οὔτε μιὰ σταλιά γάλα δὲν τολμοῦσαν νὰ βάλουν στὸ στόμα τους ἀπὸ τοὺς κάδους ποὺ γέμιζαν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ὑποτακτικούς, ὁ γέρος Γιουσούφ, τὶς συμπόναγε καὶ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ τοὺς ἔφερνε κρυφὰ κομμάτια κούπα γάλα γιὰ τὸ μικρὸ Λενάκι. Ἄλλὰ ὁ ἀγάς τὸ πήρε εἰδηση καὶ χάλασε τὸν κόσμο. Ἀπὸ τότε κανένας πιά δὲν τολμοῦσε ὄχι μονάχα νὰ τοὺς βοη-

θήση, αλλά ούτε και συμπόνια ακόμα να δείξη στις γκιαούρισες.

Δέν ήταν κακοί οι Τούρκοι τῆς Ἀνατολῆς. Βρίσκονταν ανάμεσά τους και πολλοί που λυπόνταν τοὺς Χριστιανούς, κι' ἂν δέν μπορούσαν νὰ τοὺς βοηθήσουν, γιατί ἦταν κι' αὐτοὶ τὸ ἴδιο φτωχοί, ὅμως τοὺς ἔδειχναν κάποια συμπόνια στὴ συμφορὰ τους.

Ἔτσι περνοῦσαν στὸ τσιφλίκι οἱ μαῦρες μέρες και οἱ ἀτέλειωτες νύχτες τοῦ χειμῶνα, πού πλάκωσε στὸ ἀναμεταξὺ κι' ἔκαμε ακόμα πιὸ φρικτὸ τὸ μαρτύριό τους.

Αὐτὰ συλλογιζόταν ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἡ Ξαβγῆ, προπαραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, 23 Δεκεμβρίου 1915. Θυμόταν τὶς καλὲς μέρες στὸ χωριό. Παραμονὴ τοῦ Χριστοῦ. Τὶς ἐτοιμασίες γιὰ τὴ μεγάλη μέρα. Τὴν πάστρα και τὸ συγύρισμα τοῦ σπιτιοῦ. Τὰ ζυμώματα και τὶς ὄρνιθες πού βράζανε. Καὶ τὴν ἄλλη μεγάλη μέρα τὴ λειτουργία στὴν ἐκκλησία, τὴν ἅγια κοινωνία και τὴν παρηγοριὰ πού θὰ τοὺς ἔδινε ἡ γέννηση τοῦ Χριστοῦ.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ γυρίζει και λέει στὴν κόρη τῆς:

—Μουρὴ Ταλιώ, ξέρ'ς τί μέρα ξημ'ρών' αὔριο; Κι νὰ μὴν ἔχουμε μιὰ χούχτα ἀλευρ' νὰ πλάσουμε μπάρεμ μιὰ κ'λούρα γιὰ τὸ Λενάκι μας!... Δῶ πού βρισκόμαστι δὲ ξέρομαι ἂν εἶμαστε ζ'ντανοὶ γιὰ πεθαμέν... Πάει, μᾶς ξέχασι κι' ὁ Θεὸς κι' ἡ Παναγιὰ!...

—Ἄχ, μάνα, τῆς ἀποκρίνεται ἡ Ταλιώ. Ἔσθυσ' ὁ κόσμος γιὰ μᾶς. Καλὰ ἐμεῖς. Ἄμ' τὸ Λενάκι μας τί θ' ἀπογένη μέσα στο' ἀγριαθρῶπ';... Φανερωμένη μ', κάνε τὸ θάμα σ'!... Γιὰ γλύτωσέ μας ἀπ' τὰ χέρια το', γιὰ πάρε μας κοντὰ σ'! Δὲ βαστάμε ἄλλο...

Καὶ ξεσπάει σὲ κλάμα σιγανὸ και πνιχτὸ, ἀπὸ φόβο μὴ τὴν ἀγροικῆση κανένας ἀπὸ τοὺς ὑποτακτικούς τοῦ ἀγῶ.

—Ἄντι, μὴν κλαῖς! τῆς λέει ἡ μάνα τῆς. Ἡμαρτον, Παναγιὰ μ'... Μιγάλου λόγου εἶπα πῶς μᾶς ξέχασες! Ἄντε, πλάγιασε τώρα. Κι' αὔριο νὰ πᾶς νὰ γυρέψης μιὰ χούχτ' ἀλευρ' νὰ ζ'μώσουμε μιὰ κ'λούρα. Ἰγῶ θὰ τ'νὴ σταυρώσω κι' ἡ Παναγιὰ θὰ τ'νὴ βλογήση! Θὰ τ'νὴ φᾶμε σὺν ἀντίδωρο.

Ἔνας λόγος νὰ γυρέψῃ τὸ ἀλευρι. Κι' ἂν δέν τῷδινε ὁ ἀγῶς; Νὰ κλέψῃ; Ἔστὸς και Παναγιὰ! Ποιὸς θὰ κράταγε ὕστερα τὸν θυμὸ τοῦ ἀγῶ;

—Σὰ δέν πᾶς τοῦ λῶου σ', θὰ πάω ἰγῶ. Γρηὰ γ'ναίκα εἰμι. Τί θὰ μὴ κάν'ῃ;

Καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἡ γιαιγιὰ ἡ Ξαβγῆ παίρνει τὸ θάρρος πού τῆς ἔδινε ἡ ἅγια πράξη πού λογάριαζε και τραβάει στὸ κονάκι τοῦ ἀγῶ, τὴ μεγάλη καλύβα, ὅπου φύλαγε τὰ τυριὰ και τοὺς ζαχιρέδες (τρόφιμα).

Μὲ μισὰ τούρκικα και μισὰ ρωμέτικα:

—Ἄγῶ μ', τοῦ λέει, ὁ Θεὸς νὰ σ' δίν' οὐλα τὰ καλὰ και τ' ἀγαθὰ! Ἄλλῶ μὲν μπερεκιάτ βερσιν — αὐτὸ τὸ ἤξερε καλά. Νὰ χαίρισι τ' χανοῦμ και τὰ πιδιά σ'. Δόμ' μιὰ χούχτ' ἀλευρ' νὰ κάνω μιὰ πίττα γιὰ τὸ ἔγγονάκι μ'. Ἔτσ' νᾶχ'ς καλό...

Ὁ ἀγῶς τὴν κύτταξε παραξενεμένος γιὰ τὴν τόλμη πού εἶχε ἡ γκιαούρισσα νὰ τοῦ ζητᾶ παραπανίσιο ἀλευρι. Δέν τοὺς ἔφτανε πού ἔκοθε τὸ ψωμὶ ἀπ' τὰ σκυλιά του και τοὺς τὸ ἔδινε; Γούρλωσε τὰ μάτια του, ἄστραψε και βρόντησε. Ποιὸς εἶδε τὸν Θεὸ και δέν φοβήθηκε!

Μὰ ἡ γιαιγιὰ Ξαβγῆ τὸ εἶχε πάρει ἀπόφαση. Δέν θὰ ἔφευγε ἂν δέν

έπαιρνε τὸ ἀλεύρι. Πέφτει στὰ πόδια του, ἀγκαλιάζει τὰ γόνατά του καὶ μὲ δάκρυα καὶ μὲ παρακάλια ζητάει αὐτὸ τὸ λιγοστό, αὐτὸ τὸ τιποτένιο πρᾶγμα.

Σ' αὐτὸ ἐπάνω μπαίνει μέσα στὸ καλύβι μιὰ ἡλικιωμένη, μιὰ κιμπάρισσα χανούμισσα. Εἶχε ἔρθει νὰ πάρη τυρὶ καὶ σὰν τοὺς βρῆκε σ' αὐτὴ τῆ στάση, κυττάζει σαστισμένη μιὰ τὸν ἀγᾶ, μιὰ τὴν γρηᾶ γκιαούρισσα. Στὸ τέλος πλησιάζει τὸν ἀγᾶ καὶ τοῦ λέει κάτι στ' αὐτί.

Φαίνεται πὼς ἡ γυναίκα αὐτὴ εἶχε κάποια ἐπιρροή στὸν τόπο, γιατί ἀμέσως ὁ ἀγᾶς ἠμέρεψε, ἔσπρωξε ἐλαφρὰ τὴν γρηᾶ Ξαβγὴ νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὰ γόνατά του καὶ νὰ σηκωθῇ καὶ ἡ ἡλικιωμένη χανούμισσα τὴν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ βγήκαν ἔξω. Φώναξαν ὕστερα τὴν Ταλιῶ καὶ τὸ μικρὸ Λενάκι καὶ ὄλες μαζί ξεκίνησαν γιὰ τὸ μεγάλο χωριό, τὸ Μπογαντίτς.

Δὲν ἄργησαν νὰ φτάσουν. Στάθηκαν ἐμπρὸς σ' ἓνα μεγάλο σπίτι. Ἕνας ἡλικιωμένος ἄντρας, μὲ γένεια καὶ μὲ σαρίκι, τοὺς ἀνοιξε τὴν πόρτα καὶ μπήκαν μέσα.

—Χότζατζιμ', τοῦ λέει ἡ χανούμισσα, ἔφερα αὐτὲς τὶς γυναῖκες νὰ τὶς κρατήσουμε λίγο καιρὸ στὸ σπίτι. Ξέρουν ἀπ' ὄλες τὶς δουλειὲς καὶ θὰ μὲ ξεκουράσουν καὶ ἐμένα. Ἔκαμα καλά;

—Ὅ,τι κάνεις εἶναι καλῶς καμωμένο, τῆς ἀπαντᾷ ὁ χότζας καὶ προχωρεῖ πρὸς τὶς μουσαφίρισσες.

—Χὸς γκελντινιζ (καλῶς ὠρίσατε), τοὺς λέει καὶ χαϊδεύει τὰ μαλλιά τοῦ μικροῦ κοριτσιοῦ, ποῦ ἀποκαμωμένο ἀπὸ τὴν μεγάλη ἐξάντληση τὸν κύτταζε φοβισμένα μὲ τὰ κλαμένα ματάκια του.

—Μεράκ ἔτμε (μὴ στενοχωριέσαι), τοῦ λέει. Ἐδῶ, μέσα στὸ σπίτι μου, δὲν θέλω νὰ κλαῖς. Ἀλλάχ μπουγιούκ (ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλος) εἶπε καὶ τραβήχτηκε στὸν ὄντά του.

Οἱ γυναῖκες καταπάστηκαν στὴ στιγμή ν' ἀνάψουν φωτιά, νὰ ζεστᾶνουν νερὸ στὸ καζάνι. Σάρωσαν τὴν αὐλή, ἔπλυναν τὰ ρούχα τους, ποῦ ἦταν ποτισμένα ἀπὸ τὴ βαρειά μυρωδιὰ τοῦ σταύλου καὶ ἔνοιωσαν τὴ ζεστασιά καὶ τὴν πάστρα τοῦ σπιτιοῦ, ποῦ τόσους μῆνες τώρα τὴν εἶχαν στερηθῇ.

Ἡ χανούμισσα ἦταν ἡ μόνη γυναίκα μέσα στὸ σπίτι, πρᾶγμα παράξενο γιὰ τὰ τούρκικα σπίτια. Εἶχε γιουὺς καὶ κόρες παντρεμένες, μὰ αὐτοὶ ἔμεναν, ὅπως τοὺς εἶπε, σὲ γειτονικά σπίτια. Μέσα στὸ σπίτι βασίλευε μιὰ ἡσυχία, μιὰ γαλήνη.

Ἡ χανούμισσα τὶς κύτταζε στὰ μάτια σὰν νᾶθελε κάτι νὰ τὶς πῆ, ἀλλὰ ἡ γλώσσα δὲν τὴν βοηθοῦσε. Δὲν ἤξερε ἑλληνικά, οὔτε καὶ οἱ Περαιιώτισσες ἤξεραν τούρκικα. Λίγες λέξεις εἶχαν μάθει, τέσσερις μῆνες τώρα στὴν ἐξορία, ὅσο γιὰ νὰ καταλαβαίνουν τὶς διαταγὲς τοῦ Μπραῖμ ἀγᾶ καὶ τῶν ὑποτακτικῶν του. Μ' αὐτὰ τὰ λίγα λόγια ὅμως ποῦ ἤξεραν καὶ πιὸ πολὺ μὲ τὴν καλωσύνη ποῦ τοὺς ἔδειχνε ἡ χανούμισσα, ἡ συνεννόηση δὲν ἦταν δύσκολη.

Κατὰ τὸ σούρουπο ζύμωσαν ψωμὶ καὶ ἔπλασαν φύλλο. Ἔστησαν στὴ φωτιά ἓνα μεγάλο τέντζερη καὶ ἔβαλαν μέσα νὰ βράσουν τρεῖς ὄρνιθες. Κι' ὡς ποῦ νὰ τελειώσουν τὶς δουλειὲς τους ἡ γλυκειά μυρωδιὰ ἀπὸ τὶς βρασμένες ὄρνιθες ξεχύθηκε καὶ πλημμύρισε τὴν αὐλή.

Σὰν βράδυασε ἔστρωσαν τὸ σοφρᾶ νὰ φᾶνε. Ὁ χότζας δὲν κάθησε

στο τραπέζι. Οί γυναίκες μοναχές, μαζί με την χανούμισσα, άπλωσαν στο τραπέζι ζεστό ψωμί και μαύρες έλιές και τίποτα άλλο.

Οί Περαμιώτισσες κυττάζονταν άναμεταξύ τους, μη μπορώντας να καταλάβουν γιατί ή χανούμισσα τους έβγαλε μονάχα ψωμί και έλιές και δέν τους έδωσε ούτε ένα πιάτο ζεστό ζουμί από τις όρνιθες, που ή μυρωδιά τους τους κέντριζε τά ρουθούνια. Με την πείνα όμως που είχαν έφαγαν τó ζεστό ψωμί, που τους φάνηκε σαν γλύκισμα.

Σάν άπόφαγαν, πήγαν και έστρώσαν να κοιμηθούν. Ή χανούμισσα τους βόλεψε με καθαρά στρωσίδια, τις καληνύχτισε και έφυγε.

Σάν έμειναν μόνες οί δυό γυναίκες κυττάχτηκαν στα μάτια και δέν μπορούσαν να έξηγήσουν αυτά που έγιναν μέσα στη μέρα. Ποιός άγιος τις τράβηξε από τά χέρια του άγριανθρώπου; Ποιά ήταν αυτή ή καλή χανούμισσα και γιατί, άφου έδειχνε τόση καλωσύνη, δέν τους έδωσε τίποτα από τά τόσα φαγιά που έτοιμάσαν, ούτε ένα πιάτο ζεστό ζουμί;

Ήλλά ό ύπνος δέν άργησε να κλείση τά βλέφαρά τους. Ήταν τόσο κουρασμένες...

Κατά τά μεσάνυχτα ή γιαγιά Ξαβγή νοιώθει ένα χέρι να την χτυπά έλαφρά στον ώμο. Ήνοίγει τά μάτια της και βλέπει τή χανούμισσα να της χαμογελά. Με τά νοήματα της λέει να μη βγάλη τσιμουδιά και να σηκωθή. Ήκείνη σηκώνεται και σαν ύπνωτισμένη ακολουθεί τή χανούμισσα. Ήνεθαίνουν άνάλαφρα τή σκάλα, μπαίνουν σ' έναν εύρύχωρο όντά και προχωρούν στα γιουγκέρια που ήταν στο βάθος. Ή χανούμισσα άνοίγει ένα θυρόφυλλο. Τό γιοϋκι από μέσα ήταν καπλαντισμένο με σανίδια. Σηκώνει ένα σανίδι και μπρός στα ξαφνιασμένα μάτια της Ξαβγής φανερώνονται μιá σειρά εικονίσματα του Χριστού, της Παναγίας και του Ήγίου Γεωργίου και μπροστά σ' αυτά ένα καντήλι με λάδι.

Ήνάθει τó καντήλι ή χανούμισσα και στέκεται με κατάνυξη μπροστά στα εικονίσματα.

—Κι' έμεις είμαστε Χριστιανοί, γυρίζει και λέει στην Ξαβγή. Ήπό χρόνια τώρα κρατούμε κρυμμένα τά εικονίσματά μας... Κανείς δέν ξέρει τó μυστικό μας. Και τά παιδιά μας και τά έγγόνια μας παντρεύονται με κρυφούς Χριστιανούς. Μά δέν μπορούμε να φανερωθóμε. Κι' ό άντρας μου είναι σαν έμáς κι' άς είναι και χότζας στο τζαμί...

Ή γιαγιά Ξαβγή έμεινε άφωνη. Ήταν άλήθεια αυτά που έβλεπε και άκουγε, για έβλεπε όνειρο; Δέν μπορούσε να πιστέψη στα μάτια της.

Στό γλυκό φώς του καντηλιού ή Παναγία της φάνηκε σαν να χαμογελούσε και ό Χριστός με τó θλιμμένο βλέμμα του σαν νάθελε να της πη: «Κάνε ύπομονή και πίστευε. Είμαι μαζί σας»...

Και ή γιαγιά ή Ξαβγή σταυροκοπιέται, κάνει μετάνοιες και προσκυνά τά εικονίσματα.

—Σ'χώρεσέ με, Παναγία μου!

Ήστερα γυρίζει στη χανούμισσα, της άρπάξει τó χέρι και τó καταφιλά σαν να ήταν τó χέρι της ίδιας της Παναγίας. Μη δέν ήταν κι' αυτή άγια σαν όλους τους άγιους της Ήκκλησίας μας;

Ή χανούμισσα, δακρυσμένη κι' αυτή, την άγκαλιάζει και την φιλά σαν άδελφή.

—Άμάν, κοκώνα, της λέει, Ήλλάχ άσκινά (για όνομα του Θεού)! Ήπ' ό,τι είδες και άκουσες δέν θά πής τίποτα σε κανένα! Ούτε στην κόρη

σου, ούτε στο έγγονάκι σου. Γιατί τότε χαθήκαμε κι' εμείς κι' έσείς μαζί! Ούτε έγω δέν θα πω στον άντρα μου πώς φανερώθηκα σέ σένα!

Έσθυσε τò καντήλι, έκλεισε τò κρυφò πορτί μέσα στο γιοϋκι και κατέβηκαν νά κοιμηθοϋν ή κάθε μιá στο γιατάκι της.

Τò πρωί, σαν ξημέρωσε ó Θεός την ήμέρα, έστρωσαν τò τραπέζι και κάθησαν όλοι μαζί γύρω στο σοφρά. Ó ζωμός με τις άχνιστές όρνιθες, τò τυρί και όλα τά καλά του κόσμου ήταν άπλωμένα έπάνω.

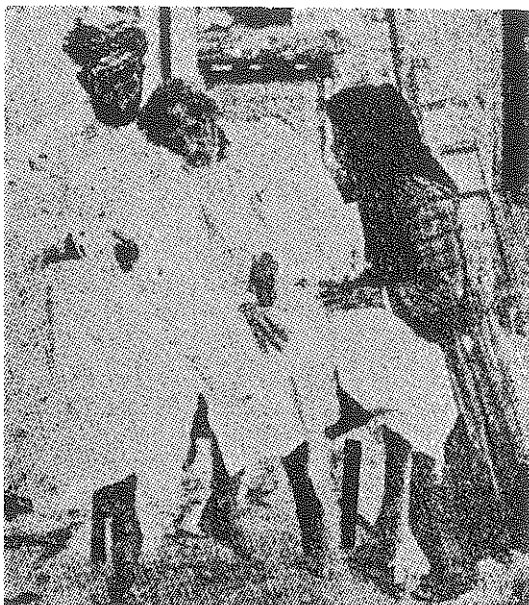
Ó χότζας, χαμογελαστός και καλόκαρδος, άγκάλιαζε με τò βλέμμα του μιá τή χανούμισά του και μιá τις μουσαφίρισες. Κάποια στιγμή, κνττάζοντας στα μάτια τις δυò γυναίκες, τούς λέει:

—Σήμερα είναι μεγάλη γιορτή για σας. Τσòκ ιλαρά (χρόνια πολλά).

—Ναί, συμπληρώνει ή χανούμισσα. Σήμερα όλοι οί Χριστιανοί έχουν μεγάλη γιορτή.

Και λέγοντας τά λόγια αυτά κνττάζει στα μάτια τòn χότζα και τò πρόσωπό της άκτινοβολούσε από υπέρκοσμη εύτυχία.

Ή γιαγιά Ξαβγή είχε πιá καταλάβει γιατί από βραδύς δέν έφαγαν παρά μονάχα ψωμί κι' έλιές. Νήστευαν κι' αυτοί την παραμονή σαν όλους τούς Χριστιανούς, για νά γιορτάσουν την άλλη μέρα τή μεγάλη γιορτή, τή γέννηση του Χριστού!

Μιά σπάνια εικόνα, χαρακτηριστική τών δεινών ποδύ ύπόφεραν οί συμπατριώτες μας στα χρόνια τής έξορίας.

(Φωτογραφία από τò Άρχειον Νικ. Λαμπαδαρίδη)

ΕΝΑ ΧΡΟΝΙΚΟ ΑΠΟ ΤΟ ΣΗΚΩΜΟ

ΕΚΤΟΣ από τὸ πλοῖο τῆς Σωτηρίας, ποὺ ἔστειλε ὁ Σύνδεσμος τῶν Περαιμίων τῆς Πόλης, ἕνα ἀκόμα πλοῖο εἶχε ναυλώσει ὁ Στράτος Γ. Φλωρᾶς, γραμματικὸς τότε στὸ κατάστημα τοῦ Γιάγκου Δεσύλλα, καὶ πῆγε καὶ ὁ ἴδιος μαζί στὴν Πέραμο γιὰ νὰ σηκώσει τὴν οἰκογένεια καὶ τὰ κοπάδια τοῦ πατέρα του.

Ἄς ἀφήσουμε ὁμως νὰ μᾶς τὰ πῆ ὁ ἴδιος ὅπως τὰ ἐξῆσε.

«Μὲ τὴν Ἐπιτροπὴ τοῦ Συνδέσμου, ποὺ πῆγε στὴν Πέραμο μὲ τὸ ἀτμόπλοιο «Καθελπάρκι» νὰ σηκώσει τὶς ψυχές τοῦ χωριοῦ, εἶχα εἰδοποιήσει τὸν πατέρα μου πὼς θὰ ἐρχόμουν ὁ ἴδιος μὲ ἰδιαίτερο βαπόρι νὰ τοὺς πάρω μαζί μὲ τὰ ποιμνία καὶ τὰ ὑπάρχοντά τους, καὶ νὰ μὲ περιμένῃ.

Τὴν ἴδια μέρα ἀνέθεσα στὸν Μιχάλη Κούρτζα νὰ μοῦ βρῆ ἕνα κατάλληλο βαπόρι καὶ νὰ τὸ ναυλώσῃ ὅσα - ὅσα. Παράλληλα ἀνέθεσα καὶ σὲ γνωστά μου ναυτικὰ πρακτορεῖα νὰ φροντίσουν καὶ αὐτά. Ὅταν ἔμαθα ἀπὸ τὸν Μιχάλη καὶ ἀπὸ τὰ πρακτορεῖα ὅτι δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ εὔρω πλοῖο, πῆγα νὰ τρελλαθῶ μὲ τὴ σκέψη πὼς οἱ δικοί μου, ὅπως τοὺς εἶχα εἰδοποιήσει, θὰ μὲ περίμεναν καὶ θὰ τοὺς ἔπαιρνα στὸ λαϊμό μου. Τὴν τελευταία στιγμή, ὅταν ἡ ἀπελπισία μου εἶχε φτάσει στὸ κατακόρυφο, βρῆκα ἕνα ἑλληνικὸ πλοῖο, ποὺ ἦταν μάλιστα καὶ ἔτοιμο νὰ ξεκινήσῃ. Τὸ ναύλωσα ἀμέσως χίλιες λίρες χάρτινες, πῆρα μαζί μου καὶ τὸν Πολυχρόνη Ζουμπλιὸ γιὰ νὰ βοηθήσῃ στὴ φόρτωση καὶ ξεκινήσαμε.

Ὅταν εἶχαμε φτάσει ἔξω ἀπὸ τὴν Μηχανιώνα συναντήσαμε ἕνα βαπόρι καὶ τὰ δύο πλοῖα ἀλληλοχαιρετιστήκανε μὲ σφυρίγματα. Τὸ ἄλλο πλοῖο τραβοῦσε ἴσως γιὰ τὴν Πόλη ἢ γιὰ κανένα λιμάνι τῆς Θράκης.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγη ὥρα μπήκαμε στὸ λιμάνι τῆς Περᾶμου καὶ μὲ τὴ βάρκα τοῦ πλοίου βγήκαμε ἔξω. Ἐκεῖ μὲ πληροφόρησαν ὅτι ὁ πατέρας μου, μαζί μὲ τὸν Παρθένη, εἶχαν φύγει πρὶν μιάμιση ὥρα μὲ ἕνα πλοῖο ποὺ βρῆκαν στὴν Πάνορμο καὶ τὸ εἶχαν ναυλώσει γιὰ τὴν Ἡρακλείτσα. Τὸ πλοῖο ποὺ εἶδαμε καὶ χαιρετιστήκαμε ἦταν, χωρὶς ἀμφιβολία, αὐτὸ ποὺ ἦταν μέσα ὁ πατέρας μου...

Ὅταν μάθαμε ὅτι εἶχαν φύγει οἱ δικοί μου, πηγαίναμε σιγά - σιγά μὲ τὸν πλοίαρχο πρὸς τὸ σπίτι μας. Στὴ στροφή τοῦ μάρμπα μας Νικολάκη τοῦ Καραγιώργη βλέπω ἕνα παιδί νὰ κάθεται ἀνάποδα πάνω σ' ἕνα ἄλογο καὶ ἀπὸ ἕνα δισάκκι γεμᾶτο πέτρες νὰ παίρνῃ καὶ νὰ πετροβολᾷ τὰ τζάμια τῶν σπιτιῶν καὶ τῶν μαγαζιῶν. Τὸ γνώρισα ἀμέσως. Ἦταν ὁ Βλοημένος, ὁ μικρότερος γυιὸς τοῦ Γιώργη Τζηρίνη τοῦ Ποτσέ.

—Τί κάνεις ἐκεῖ, βρὲ Βλοημένε;

—Βγάζω τὸ ἄχτι μου, μοῦ ἀπαντάει. Γιατί ὅταν ἔσπαγα κανένα τζάμι, μὲ κυνηγοῦσαν καὶ μ' ἔδερναν.

Καὶ συνέχισε τὸ ἔργον του, σὰν νὰ μὴν τὸν ἐνδιέφερε τίποτα ἄλλο κείνη τὴν ὥρα.

Σὲ λίγο ἔφτασα στὸ πατρικό μου σπίτι, ποῦ τὸ εἶχαν ξανακτίσει ὕστερα ἀπὸ τὴ φωτιά. Ἐγὼ δὲν τὸ εἶχα ἰδῆ ὡς τότε. Μπροστὰ στὴν πόρτα ἦταν δυὸ - τρία σκυλιὰ ξαπλωμένα. Ἐμείνα ἀφωνος μπροστὰ στὸ θέαμα, χωρὶς νὰ τολμῶ νὰ πλησιάσω τὴν πόρτα ποῦ τὴν φύλαγαν τὰ σκυλιὰ. Ἐκείνη τὴ στιγμή ἀκούω μιὰ φωνὴ νὰ μὲ φωνάζη μὲ τ' ὄνομά μου. Ἦταν ὁ Γιακώβος τῆς Σουλτῆς. Μὲ ρώτησε πῶς βρέθηκα ἐκεῖ καὶ μοῦ εἶπε τὰ σχετικά μὲ τὸν πατέρα μου. Μοῦ εἶπε ἀκόμα πῶς εἶχαν μείνει ἀρκετοὶ ἄντρες καὶ παιδιὰ στὸ χωριὸ γιὰ νὰ μαζέψουν τὰ μαξούλια (σοδεῖες, τοματοπελτέ τὸ πιὸ πολὺ) καὶ περιμέναν νὰ ἔρθη νὰ τοὺς πάρη τὸ βαπόρι στὸ δεῦτερο ταξίδι ποῦ τοὺς ὑποσχέθηκε.

Δὲν πρόφτασα νὰ συνέλθω ἀπὸ τὴν ἀνεπάντεχη αὐτὴ συνάντηση καὶ βλέπω ἕναν ἠλιοκαμένο πολεμιστὴ μὲ πλήρη ἐξάρτηση καὶ μαζί του καὶ ἕναν ἀκόμα "Ἐλληνα στρατιώτη. Ἡ ἐκπληξή μου δὲν περιγράφεται ὅταν στὸ πρόσωπο τοῦ πολεμιστῆ ἀναγνώρισα τὸν ἀδελφὸ μου Γεράσιμο! Ὁ ἄλλος στρατιώτης ἦταν ὁ Γιακίμης ὁ Μαραγκός. Πέσαμε ὁ ἕνας στὴν ἀγκυλιὰ τοῦ ἄλλου μὲ κλάματα ἀνάμικτα χαρᾶς καὶ ἀπελπισίας γιὰ τὸ κακὸ ποῦ μᾶς βρῆκε ὡς ἔθνος καὶ ὡς ἄτομα.

"Ὅταν συνήλθαμε κάπως τὸν ρώτησα πῶς βρέθηκαν ἐκεῖ. Ἦρθαν, μοῦ εἶπε, συντεταγμένοι ὡς τὴν Πάνορμο γιὰ νὰ πάνε στὴν Ἀρτάκη, ἀπὸ ὅπου θὰ ἐπιβιβάζονταν σὲ πλοῖο μὲ τὴν προστασία τοῦ στόλου. Στὴν Πάνορμο ἔμαθαν ὅτι ὁ πατέρας ναύλωσε πλοῖο γιὰ τὴν Ἑρακλείτσα καὶ ξέκοψαν ἀπὸ τὴ μονάδα τους νὰ ἔρθουν τὸ γρηγορώτερο στὴν Πέραμο νὰ τὸν προλάβουν. Δὲν τὸν πρόλαθαν. Ἦταν ὅμως τυχερὸ νὰ μὲ βροῦν ἐκεῖ. "Ὅλοι τώρα μαζί κατεβαίνουμε πρὸς τὴν παραλία. Ἐκεῖ βλέπουμε ἕνα ξένο κόσμο νὰ κατεβαίνει. Γέροι, παιδιὰ, γυναῖκες, φορτωμένοι ὅλοι μὲ ὅ,τιμποροῦσαν νὰ σηκώσουν. Ἦταν Καμπερμαχτισιώτες, ὅλοι μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα. Μαζί τους ἦταν καὶ μιὰ ομάδα ἄντρες ὀπλισμένοι, ποῦ ὀδηγοῦσαν κοπάδια πρόβατα, ἀγελάδες καὶ ἄλλα ζῶα. Δὲν φαίνονταν νὰ ἦταν δικὰ τους τὰ κοπάδια. Μαζί τους ἦταν καὶ ἕνας ποῦ τὸν ἔλεγαν Γιώργη Κιρτζάκη, ἀπὸ τὸν Καμπέρ Μπαχτσέ. Αὐτὸς ὀδηγοῦσε ἕνα κοπάδι πρόβατα ποῦ, ὅπως ἔλεγε, ἦταν τοῦ Ἀριστείδη Ἀθανασιάδη ἀπὸ τὴν Πάνορμο καὶ θὰ τὰ μετέφερε γιὰ λογαριασμό του. Σὲ λίγο μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἕναν παπᾶ καὶ τοὺς ὀπλοφόρους ἦρθε κοντὰ μου καὶ ζήτησε, μιὰ ποῦ δὲν βρῆκα τοὺς δικούς μου, νὰ τοὺς διαθέσω τὸ βαπόρι νὰ μεταφερθοῦν αὐτοί. Δὲν εἶχα καμμιά ἀντίρρηση.

—Ὅσο κόσμο χωρέση τὸ βαπόρι, θὰ τοὺς πάρω δωρεάν, τοῦ λέγω, ἀλλὰ ὅσοι ἔχετε κοπάδια, θὰ μοῦ πληρώσετε τοῦλάχιστον τὸ μισὸ ναῦλο τοῦ βαποριοῦ, δηλαδὴ πεντακόσιες λίρες.

Δέχτηκαν πρόθυμοι καὶ μὲ γέμισαν εὐχὲς καὶ εὐλογίες. "Ὅλοι γνώριζαν ἢ εἶχαν ἀκουστὰ τὸν πατέρα μου.

Ὁ Γιακίμης ὁ Μαραγκός, σὰν εἰδικός, ἔφκιασε μιὰ σχεδιά 4×3 μ. καὶ ὕψος ὡς 2 μέτρα. Τὴ βάλουμε στὴν προέκταση τῆς Σκάλας. Ἐκεῖ βάζαμε τὰ ζῶα καὶ δυὸ ἄντρες τραβοῦσαν κάθο ποῦ ἦταν δεμένος στὸ βαπόρι καὶ ὅταν πλησίαζαν ἔπαιρναν τὰ ζῶα μὲ τὸ βίντσι. Γιὰ καλὴ μας

τύχη ὁ Πολυχρόνης Ζουμπλιὸς βρῆκε στὴν Πέραμο καὶ τὴ βάρκα του. Μ' αὐτὴ μεταφέραμε τὸν κόσμο καὶ ὕστερα τὴν πήραμε μαζί μας καὶ ξεκινήσαμε γιὰ τὴν Ἡρακλείτσα.

Ὅταν φτάσαμε ἐκεῖ, ἀποθιβάσαμε τὸν κόσμο καὶ ἦρθε ἡ σειρὰ τῶν ζώων. Κανένας δὲν πλήρωσε. "Ὅλοι προφασίζονταν ὅτι δὲν ἔχουν λεφτὰ καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ περιμένουμε νὰ πουλήσουν πρῶτα τὰ κοπάδια καὶ ὕστερα νὰ πληρώσουν. Αὐτὸ δὲν μποροῦσε νὰ γίνη, γιατί τὸ βαπόρι ἔπρεπε νὰ γυρίσει στὴν Πόλη. "Ἄλλωστε ἀπὸ τίς φυσιγνωμίες τῶν ὄπλοφόρων, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, εἶχα καταλάβει ὅτι εἶχα νὰ κάνω μὲ ὑποπτους τύπους, ποὺ πολὺ λίγο θὰ λογάριαζαν νὰ κρατήσουν τὴ συμφωνία.

Στὴν Ἡρακλείτσα βρήκαμε καὶ ἄλλους Περαιμιώτες. Μᾶς πληροφόρησαν ὅτι οἱ δικοί μου τράβηξαν πρὸς τὰ κάτω.

Στὴν Ἡρακλείτσα ἦρθε καὶ μᾶς βρῆκε ὁ θεῖος μας Νικολάκης Καραγιώργης, μαζί μὲ τὴν κόρη τοῦ ἀδελφοῦ του τοῦ Στρατῆ, τὴν Ἄννα. Τοὺς πήραμε καὶ τοὺς φέραμε στὴ Πόλη. "Ὅταν φτάσαμε ἐκεῖ, ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη, ἀποθιβάσαμε μὲ τὴ βάρκα τοῦ Ζουμπλιοῦ τὸν Γεράσιμο καὶ τὸν Γιακίμη. Ἀπὸ ἐκεῖ τράβηξαν μὲ τὰ πόδια καὶ ἦρθαν στὴν Πόλη».

.....

Αὐτὰ μὲ λίγα λόγια ἀπὸ ὅσα μὲ πολλές ἄλλες λεπτομέρειες μοῦ διηγήθηκε ὁ Στράτος Φλωρᾶς.

Τὸ δεῦτερο αὐτὸ πλοῖο τῆς σωτηρίας τοῦ Στρατοῦ Φλωρᾶ στάθηκε γιὰ πολὺ κόσμο τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, ποὺ τοὺς τράβηξε ἀπὸ τὸν θάνατο.

Μιὰ ἀκόμα σπάνια εἰκόνα ἀπὸ τίς ταλαιπωρίες τῆς πρώτης προσφυγιάς μας στὰ τουρκοχώρια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Πατριώτικες μας οἰκογένειες, χωρὶς προστασία καὶ στέγη, ἔχουν ἀπλώσει τὰ λιγοστὰ ρούχα ποὺ ἔφεραν μαζί τους καὶ ἀναπαύονται μέσα στοὺς δρόμους τίς πρῶτες μέρες τῆς ἐξορίας μας.

(Φωτογραφία ἀπὸ τὸ Ἄρχειον Νικ. Λαμπαναρῖδη)

ΝΟΣΤΑΛΓΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ

Η Α ΣΑΣ ΜΙΛΗΣΩ για δικές μου προσωπικές αναμνήσεις και μαζί μου πιστεύω να θυμηθήτε και σεις τὰ δικά σας και να γυρίσετε πίσω στὰ χρόνια εκείνα, πού δὲν εἶχαν ἀκόμα φαρμακωθῆ ἀπὸ τὶς πίκρες και τὰ βάσανα τῆς φωτιᾶς και τοῦ σηκωμοῦ.

Παραμονὴ Χριστουγέννων.

Ἀπὸ βραδύς, προτοῦ πέση ἀκόμα ὁ ἥλιος, μαζί μὲ τὸν Γιάννη τὸν ἀδελφό μου και τὸν φίλο μας τὸν Λάμπο τ' Μπουμπαρακία, βγήκαμε νὰ τραγουδήσαμε τὰ κάλαντα στὰ συγγενικά και στὰ γνωστά σπίτια. Πήραμε πρώτα σθάρνα τὰ γειτονικά. Τοῦ μπάρμπα Στρατῆ τοῦ Καραγιώργη, τὸ δικό μας, τῆς Μάλαμωσ τσ' Ρήγκωσ, τῆς ἄμιας τῆς Λέν'κωσ τοῦ Φλωρᾶ και τοῦ Χατζησυμεών' ὕστερα τραβήξαμε πάνω ἀπὸ τὸ Ρέμα και σταθήκαμε στὸ σπίτι τοῦ Γιάννου τοῦ Χατζηγιωργάκη.

—Νὰ τραγ'δήσουμε, θειὰ Παρασκευούλα;

—Μιτὰ χαρᾶς, πιδάκια μ'! Νὰ τραγ'δήσι... ἀκούστηκε μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι ἡ φωνὴ τῆς καλῆς ἀπλοϊκῆς γερόντισσας.

Ἢ κι' ὥσπου νὰ ποῦμε τὶς πρώτες στροφές φάνηκε στὴν πόρτα ἡ θειὰ Παρασκευούλα μὲ τὴν ποδιά ἀπὸ τὶς σοῦρες τοῦ σαλβαριοῦ της, γεμάτη καρῦδια και σταφίδες.

—Ἄντι κι τοῦ χρόν'! Νάστινα καλά. Νὰ σᾶς χαίριτι ἡ μανούλα σας!

Στὴ στροφὴ μέσα στὸ δρόμο ἦταν κολλητὸ τὸ σπίτι τοῦ Λάμπου. Ἐκεῖ βάζουμε τὰ δυνατὰ μας γιὰ νὰ ποῦμε ὀλόκληρο τὸ τραγούδι, γιὰ νὰ μᾶς ἀκούση και ἡ γειτονιά:

*«Καλὴν ἐσπέραν ἄρχοντες, ἂν εἶναι ὄρισμός σας,
Χριστοῦ τὴν θείαν γέννησιν νὰ πῶ σι' ἀρχοντικό σας.
Χριστὸς γεννᾶται σήμερον ἐν Βηθλεὲμ τῆ πόλει,
Οἱ σῦρανοὶ ἀγάλλονται, χαίρει ἡ κτῆσις ὅλη.
Ἐν τῷ σπηλαίῳ τίκειται, ἐν φάτνῃ τῶν ἀλόγων,
ὁ Βασιλεὺς τῶν σῦρανῶν και ποιμητὴς τῶν βίων.
Ἐκ τῆς Περσίας ἔρχονται ἱερεῖς μάγοι μὲ τὰ δῶρα.
Ἄστρων λαμπρὸν τοὺς ὀδηγεῖ χωρὶς νὰ λείπη ὥρα.
Στὴν χώραν ὅπου ἔφθασαν, τὸν κόσμον ἐρωτῶσι,*

*ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός, νὰ πᾶν' νὰ τὸν εὐρώσοι.
Ἀδιὸ ἔτιαν τὸ ἄκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης,
ἀμέσως ἐταράχθηκε κι' ἔγινε θηριώδης.*

Ἄκολουθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι γνωστοὶ στίχοι. Καὶ τελειώνοντας:

*Ἴδου ὅπου σᾶς εἶπαμεν ὅλην τὴν ἱστορίαν
τοῦ Ἰησοῦ μας τοῦ Χριστοῦ γέννησιν τὴν ἁγίαν.
Καὶ σᾶς κοληνηχίζομεν, πᾶσετε κοιμηθῆτε,
ὀλίγον ὕπνον πάρετε κι' ὕστερα σηκωθῆτε.
Καὶ τὰ καλὰ σας βάλειτε, ἔμορφα ἐνδυνῆτε,
στὴν ἐκκλησία τρέξατε γιὰ νὰ λειτουργηθῆτε.
Καὶ ὁ Χριστός μας πάντοτε νὰ εἶναι βοηθός σας.
Δόστε κι' ἐμᾶς τὸν κόπο μας ὅ,τι' εἶναι ὀρισμός σας.
Καὶ εἰς ἔτη πολλά...*

Οἱ ἀδελφές τοῦ Λάμπου μόλις μᾶς εἶδαν ἔτρεξαν καὶ ἦρθαν κοντὰ

Κατερίνη σὺζ. Σωτηράκη Βοβαράκια.

μας. Ἡ μητέρα τους, ἡ Κατερίνη, ἀκτινοβολοῦσε ἀπὸ χαρὰ πὺ μᾶς ἔβλεπε καὶ τοὺς τρεῖς μαζί. Δὲν μᾶς ξεχώριζε ἀπὸ τὰ παιδιά της, μὰ καὶ ἐμεῖς δὲν ξεχωρίζαμε τὸν Λάμπο ἀπὸ ἀδελφὸ μας.

Μαζὶ στὸ σχολεῖο, μαζὶ στὴν ἐκκλησία, μαζὶ στὰ παιχνίδια. Κι' ὅταν πηγαίναμε νὰ τινάξουμε τὴν καρυδιά μας στὸ Ἄηπνέμα, κανεὶς ἀπὸ

μᾶς ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Λάμπο δὲν κατάφερνε ν' ἀνεβῆ τὸν ὀλόισιο κορμὸ καὶ νὰ σκαρφάλωνῃ ὡς τὰ ψηλὰ κλωνάρια. Καθὼς ἦταν ἐπιδέξιος σ' ὅλα καὶ λίγο μεγαλύτερος ἀπὸ μᾶς, ἦταν ὁ ἀρχηγὸς μας καὶ ὁ δάσκαλός μας στὰ παιχνίδια. Μᾶς ξμαθε νὰ φκιάνουμε φλογέρες ἀπὸ τὰ καλάμια καὶ νὰ σκαρώνουμε τὶς τενεκεδένιες καράβες μας μὲ τὴν ἀρματωσιά τους.

Ἀπὸ μικρὰ μεγαλώσαμε μαζί. Εἶχε γεννηθῆ στὸ σπίτι μας, γιὰ τὸ δικό τους δὲν ἦταν ἀκόμα τελειωμένο. Ἔτσι εἶχε μερτικό στὴν οἰκογένειά μας καὶ τὸ μερτικό του τὸ πῆρε σὰν μεγάλωσε. Παντρεύτηκε τὴν ἀδελφή μας τὴν Ἀθηνᾶ κι' ἔτσι ἔγινε κι' ἐπίσημος ἀδελφός μας.

Ἀπὸ ἐκεῖ τραβήξαμε πρὸς τὰ ἐπάνω, στὸ σπίτι τοῦ θείου μας Νικολάκη Σγουρίδη, στὴ Μεγάλῃ Ἀγέλῃ, καὶ ὕστερα γυρίσαμε στῆς θειᾶς μας τῆς Φρόσως τοῦ Ἀποστόλη τοῦ Καπλάνη. Ἐκεῖ ἦταν ὁ τελευταῖος σταθμὸς τοῦ γύρου μας.

Ἡ θειά μας ἡ Φρόσω μᾶς περίμενε κάθε χρόνο νὰ τραγουδήσουμε γιὰ τὸ καλὸ τοῦ χρόνου καὶ γιὰ νὰ μᾶς φιλέψῃ μὲ φουρνισμένα σῦκα, μὲ σταφίδες, μὲ κάστανα καὶ μὲ καρύδια.

Ἐμένα μοῦ εἶχε ξεχωριστὴ ἀγάπη, γιὰ τὴν πῆγαινα καὶ τὴν ἔβλεπα συχνά. Πολλὲς φορὲς ὁ μπάρμπας μου ὁ Ἀποστόλης μ' ἐπαιρνε καθάλλα στὰ καπούλια τοῦ ἀλόγου καὶ μὲ πῆγαινε στὸ μπουστάκι του, στοῦ Μ'γάλ' τὸ Μύλο. Κι' ὥσπου νὰ τελειώσῃ τὶς δουλειές του ἔβραζε μέσα στὸ μπ'νάρ (πηγὴ) ξυλάγκουρα καὶ καρπούζια νὰ κρῶσουν γιὰ νὰ καθήσουμε ὕστερα νὰ φάμε τὸ λιτὸ γεῦμα, ψωμί, ἑλιές καὶ καμμιά φορά κανένα κολιὸ παστό.

Οἱ κουθέντες του ἦταν λίγες καὶ τὰ λόγια ἔβγαιναν ἀπ' τὸ στόμα του μονοσύλλαβα. Πολλὲς φορὲς δυσκολευόμουν νὰ τὸν καταλάβω. Ὅταν μιλοῦσε θαρρεῖς καὶ χτύπαγε κανένα τύμπανο!

Θυμᾶμαι καὶ τοῦτο. Ἦμουν δὲν ἦμουν πέντε χρονῶν ὅταν μὲ μαντρώσανε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ σχολεῖο. Ἀναζητώντας τὴν ἐλευθερία μου πῆγα στὸ σπίτι τῆς καλόβολης θειᾶς μου τῆς Φρόσως, περιμένοντας πότε θὰ σχολάσουν τὰ παιδιὰ γιὰ νὰ γυρίσω στὸ σπίτι.

—Κάτσι ἔδω κι' μὴ χοθᾶσι! μοῦ λέει.

Καὶ μοῦ δίνει μιὰ χούφτα καρύδια νὰ περνᾶω τὴν ὥρα.

Ὁ δάσκαλος ὁ Σωτηράκης εἶδε πὼς δὲν πῆγα στὸ σχολεῖο κι' ἔστειλε καὶ μὲ ζήτησε στὸ σπίτι. Δὲν μὲ βρῆκαν ἐκεῖ. Ποῦ ἀλλοῦ θὰ ἦμουνα; Ἡ μητέρα τὸ μάντεψε κι' ἔστειλε τὸν Γιάννη μαζί μὲ τὸν Λάμπο νὰ μὲ πάρουν. Σὰν τοὺς εἶδε νᾶρχωνται, ἡ θειά μου τοὺς ἀποπῆρε:

—Ἐρ'ντι, ἔρ'ντι οἱ ζαπτιέδες!...

Ὅταν σήκωσαν τὸ χωριὸ στὰ 1915, τράβηξε κι' αὐτὴ μὲ πολλοὺς ἄλλους χωριανούς τὸ δρόμο τῆς ἐξορίας στὸ Μπαλούκεσερ. Δὲν ξαναγύρισε. Ἄς εἶναι τὸ σημεῖωμα αὐτὸ ἕνα μνημόσυνο στὴν ἄγια ψυχὴ τῆς καλῆς μας θειᾶς.

Μοιράσαμε ἀναμεταξύ μας τὶς λιχουδιές καὶ τὶς λίγες δεκάρες ποὺ μαζέψαμε καὶ τραβήξαμε γιὰ τὰ σπίτια μας, νὰ ἐτοιμαστοῦμε γιὰ τὴν αὐριανὴ μέρα ποὺ ξημέρωνε.

Ἡ μητέρα μας εἶχε ἀναμμένες φωτιές στὴ γωνιά. Σ' ἕνα καζάνι ζέσταινε νερὸ γιὰ νὰ λουσοῦμε καὶ δίπλα, σ' ἕνα μεγάλο μπακιρένιο τέντζερη, ἔβραζε τὸ κρέας καὶ τὶς ὄρνιθες. Ἀπὸ τὸ ζουμί τους θὰ ἔκανε τὴν καθιερωμένη Χριστοῦγενιάτικη παπάρρα, τὸ γιόμοσμα.

Τὸ ψωμί ἦταν ἀπὸ νωρὶς κομμένο σὲ μικρὰ - μικρὰ κομματάκια, ἀπλωμένα πάνω στὸ μεγάλο ταψί γιὰ νὰ στεγνώσουν καὶ νὰ ξεραθοῦν.

Στὴν ὥρα του, σὰν θὰ γυρίζαμε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, θὰ ἔρριχναν τὰ κομματάκια μέσα στὸ ζωμὸ μὲ τὴ σύβραση καὶ ἔτσι, ζεστὸ - ζεστὸ καὶ ἀχνιστό, θὰ σερβιριζόταν τὸ γιόμοσμα γιὰ νὰ φαγωθῆ ἀντὶ γιὰ ψωμί μὲ τὸ κρέας καὶ τὶς ὄρνιθες. Ἀπὸ τὸν σκέτο ζωμὸ κρατοῦσε πάντα ἡ μητέρα ἀρκετὸ γιὰ νὰ τὸ πιούμεε μέσα σὲ φλυτζάνια τοῦ τσαγιοῦ ἀντὶ γιὰ πρωϊνὸ ρόφημα.

Αὐτὸ ἦταν κατὰ κανόνα τὸ Χριστουγεννιάτικο τραπέζι, πλουτισμένο μὲ τυρί, παστοურμά καὶ ἄλλα μεζελίκια, ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ κάθε σπιτοῦ.

Ἐπέσαμε γιὰ νὰ πάρουμε ἕναν ὕπνο ὥσπου νὰ χτυπήσῃ τὸ σήμαντρο καὶ νὰ πᾶμε πρὶν τὰ χαράματα στὴν ἐκκλησία, ὅπου θὰ μᾶς περίμεναν οἱ ψαλτάδες γιὰ κανονάρχους.

Μέσα στὸν βαθύ μας ὕπνο νοιώσαμε τὸ σφύριγμα τοῦ βαποριοῦ, μὰ δὲν ξυπνήσαμε, γιατί αὐτὸ ἦταν συνηθισμένο κάθε νύχτα, ὅταν γύρω στίς δὺδ μετὰ τὰ μεσάνυχτα ἔφτανε τὸ βαπόρι ἀπὸ τὴν Πόλη.

Μὰ δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα καὶ ἀκοῦμε κάτι σιγανὲς κουβέντες πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας καὶ ξεχωρίζουμε τὴ βαρειά φωνὴ τοῦ πατέρα. Θεὲ μου! Τί εὐτυχία ἦταν αὐτή; Ἦρθε ὁ πατέρας! Στὴ στιγμὴ πετιόμαστε ἐπάνω ἀπὸ τὸ στρώμα. Ἡ καρδιά μας πήγαινε νὰ σπάσῃ ἀπὸ τὴν ἀνέλπιστη χαρὰ.

Ὅσο ἤμασταν μικρὰ στὸ χωριὸ τὸν πατέρα μας δὲν τὸν εἶχαμε πάντα κοντά μας. Εἶχε τὴ δουλειά του στὴν Ἑλληνικὴ Πρεσβεία στὴν Πόλη καὶ στὸ χωριὸ ἐρχόταν κάθε τόσο στίς γιορτὲς καὶ ἀνάμεσα ὅπου εὗρισκε εὐκαιρία. Καὶ ὁ ἐρχομὸς του ἦταν ἕνα πανηγύρι γιὰ μᾶς, μὰ καὶ γιὰ ὅλο τὸ χωριό, ποὺ τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν σέβονταν.

Ὁ ὕπνος εἶχε φύγει ὀλότελα ἀπὸ τὰ βλέφαρά μας. Θέλοντας καὶ μὴ ἢ μητέρα μᾶς ἔντυσε καὶ ὅλα τὰ παιδιά στριμωχθήκαμε γύρω στὰ πόδια τοῦ πατέρα. Δὲν χορταίναμε νὰ τὸν βλέποῦμε καὶ νὰ τὸν ἀκοῦμε. Στὰ μάτια μας φάνταζε σὰν ἡμίθεος. Σὰν κάτι τὸ πολὺ ἀνώτερο ἀπὸ τοὺς πατεράδες τῶν φίλων μας!...

Ἡ ὥρα πέρασε γρήγορα καὶ σὲ λίγο ἀκούστηκε ἡ συρτὴ φωνὴ τοῦ Γιαγκού του Τσώλη, τοῦ κράχτη, ποὺ μᾶς καλοῦσε στὴν ἐκκλησία.

Φορέσαμε τὰ καλά μας, βάλουμε καὶ τὰ καινούργια καπέλλα ποὺ μᾶς ἔφερε ὁ πατέρας, μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἑλληνικῶν πολεμικῶν στὴν κορδέλλα, καὶ ὅλα τὰ παιδιά μαζί μὲ τὸν πατέρα ξεκινήσαμε γιὰ τὴν ἐκκλησία. Ἡ μητέρα ἔμεινε στὸ σπίτι γιὰ νὰ ἔχῃ ἔτοιμο τὸ τραπέζι σὰν θὰ γυρίζαμε.

Ἀνεθήκαμε ἀπὸ τὸ Ρέμα καὶ περάσαμε τὸ γεφύρι μπροστὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Δημητροῦ τοῦ Μαλκώτη. Στὴν πλατεία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἄρχισε νὰ κατεβαίνει ὁ κόσμος ἀπ' ὅλα τὰ σοκάκια.

Μέσα στὴν ἐκκλησία οἱ παπάδες τῆς ἐνορίας, ὁ πρωτόπαπας Χατζήπαπας, ὁ Παπαδημητράκης καὶ ὁ Παπαπαναγιώτης ὁ Τσιλιλῆς, εἶχαν ἀρχίσει κιόλας τὴ λειτουργία. Ὁ Παπαμανώλης, γέρος πιά, δὲν λειτουργοῦσε καθόταν μέσα στὸ ἱερό. Στὰ ἀναλόγια ἀπὸ δεξιὰ ὁ Χατζησυμεών, ὁ ψηλόκορμος καὶ καλοστεκούμενος γέρος μὲ τὴν καμπανιστὴ φωνὴ του, καὶ ἀπ' ἀριστερὰ ὁ Θανασάκης ὁ Χωματᾶς τῆς Σουλτῆς μὲ

τόν Στρατή τοῦ Παπαναστάση. Στόν σολέα, στό κέντρο, στήν πρώτη σειρά, οἱ τζορμπατζήδες καί οἱ προύχοντες τοῦ χωριοῦ μαζί μέ ὄλους τοὺς νοικοκυραίους, ποῦ πλημμύρισαν μέσα κι' ἔξω καί τὸν σαγιᾶ ἀκόμα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Θαρρῶ πῶς τοὺς βλέπω.

Ἡ λειτουργία τοῦ Ὁρθρου εἶχε προχωρήσει καί ὁ Παπαχατζής ἐδιάβασε τὸ πρῶτο Εὐαγγέλιο, τὸ «ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον». Ὑστερα ἀπὸ τὰ λίγα τυπικά ἀκούστηκε ἡ βροντώδεια σὰν ἀγγελικὴ σάλπιγγα φωνὴ τοῦ Χατζησυμεών:

«Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε — Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν ἀπαντήσατε — Χριστὸς ἐπὶ γῆς ὑψώθητε — Ἄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ...»

Ἐκείνη τὴν ὥρα θαρρεῖς κι' εἶχαν ἀνοίξει τὰ οὐράνια καί ὁ Χρι-

Χάρης Μπόμπ (Λάμπος Μπομπ-
ράκιας). Γεννήθηκε στήν Πέρα-
μο τὸ 1891. Νεώτατος μετανά-
στευσε στὶς Η.Π.Α. Ἐνυμφεύθη
τὴν Ἀθηνᾶ, θυγατέρα τοῦ Ἀύγε-
ρινοῦ Σγουρίδη καί ἀπέκτησε
παιδιά τὴν Ἀγγελικὴ (σύζυγο
Νόρμαν Σουήτ) καί τὸν Σωτή-
ρη. Ἀπεβίωσε εἰς Η.Π.Α. τὸ 1949.

στός, μέ ὄλη του τὴ λάμψη, κατέβαινε «ἐξ οὐρανῶν» καί ὄλη ἡ πλάση, ἄνθρωποι καί πᾶσα πνοή, εἶχαν ξεσηκωθῆ νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν καί νὰ τὸν ὁμνήσουν.

Ἀκολούθησαν ὕστερα τὰ τροπάρια τῶν Χριστουγέννων, τὸ ἕνα κα-
λύτερο ἀπὸ τ' ἄλλο, καί ὅταν ψέλνονταν τὰ γνωστά σὲ ὄλους, μικροὺς
καί μεγάλους: «Ἡ Παρθένος σήμερον», «Ἡ γέννησις σου Χριστέ ὁ Θεός

ἡμῶν» καὶ τὸ «Ἐπισκέψατο ἡμᾶς ἐξ ὕψους ὁ Θεὸς ἡμῶν, Ἄνατολὴ Ἄνατολῶν», σιγανές φωνές συνώδευαν τοὺς ψαλτάδες ἀπὸ τὸ ἐκκλησίασμα καὶ πάνω ἀπὸ τὸν καφασωτὸ γυναικωνίτη ξεχώριζε ἡ φωνὴ τῆς Χρυσῆς, τῆς θυγατέρας τοῦ Ἀναστάση τοῦ Τσαγανιά, τοῦ ἀγιογράφου.

Καὶ ὅταν ἦρθε ἡ σειρὰ ὕστερα ἀπὸ τὸ «Μυστήριον ξένον ὄρω καὶ παράδοξον» νὰ ψαλῆ τὸ «Στέργειν μὲν ἡμᾶς...», ὁ μικρὸς καλλιφωνος κανονάρχης, ὁ Λάμπρος τοῦ Μπομπάρικια, πῆρε στὰ χέρια τὸ βιβλίον, προχώρησε δυὸ βήματα ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ ἀναλόγιον κι' ἄρχισε νὰ τὸ ψέλην μόνος του:

*«Στέργειν μὲν ἡμᾶς ὡς ἀκίνδυνον φόβῳ
οἴον σιωπῆν. Τῷ πόθῳ δὲ Παρθένε,
ἕμους ὑφαίνειν συντόνως τεθιγμένους
ἐργῶδες εἰσίν. Ἄλλὰ καί, Μῆτερ, σθένος
ὅση πέφυκεν ἢ προαίρεσις δίδου».*

Καὶ μὲ τὸ βιβλίον ἀνοιχτὸ γυρίζει ὕστερα στὸ ἐκκλησίασμα καὶ μαζεύει πάνω σ' αὐτὸ τὰ φιλοδωρήματα. Ἄφου τὸ λέει καὶ τὸ τροπᾶριο: «Ἔψη πέφυκεν ἢ προαίρεσις δίδου!...».

Αὐτὸ τὸ τροπᾶριο γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ ἀναλογίου ἦταν τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον ἀπ' ὅλα. Καὶ ὁ Λάμπρος τὸ ἤξερε καλά...

Ἐφτάσαμε στὸ τέλος τῆς λειτουργίας. Ὁ Χατζήπαπας βγήκε μπρὸς στὴν Ὠραία Πύλη, εἶπε τὴν ἀπόλυση καὶ τὸ «Δι' εὐχῶν». Εὐλόγησε τὸ ἐκκλησίασμα καὶ εὐχήθηκε «Μὲ χαρὰν καὶ ὑγίαν νὰ περάσουν τὰς ἀγίας αὐτὰς ἡμέρας καὶ ἡ χάρις τοῦ γεννηθέντος Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ εἶναι βοήθεια εἰς ὅλους». Ἀπὸ τὴν ἄλλη μικρότερη πύλη ὁ Παπαδημητράκης κοινωνοῦσε ὅσους ἦταν γιὰ νὰ μεταλάβουν.

Πῆραμε τὸ ἀντίδωρο ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ σεβάσμιου πρωτόπαπα καὶ σὰν ξεκινήσαμε νὰ βγοῦμε, ὅλοι ὅσοι ἦταν μέσα στὴν ἐκκλησία τριγύρισαν τὸν πατέρα.

—Καλῶς ὦρ'ες, Αὐγερινέ! Νὰ χαίρεσαι τ' φαμίλια σ'!

Καὶ προθυμοποιοῦντο νὰ τὸν χαιρετήσουν καὶ νὰ κάνουν τόκα μαζὶ του. Καὶ ὅσο ἐμεῖς τὰ παιδιὰ βλέπαμε τὸν κόσμο νὰ τιμᾷ ἔτσι τὸν πατέρα μας, τόσο πλημμυρίζαμε ἀπὸ περηφάνεια.

Ἄξέχαστα παιδικὰ χρόνια.

Ἄξέχαστοι ἄνθρωποι.

ΤΑ ΦΩΤΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ

ΚΑΘΕ ΦΟΡΑ πού θὰ βρεθῶ τέτοια μέρα στὴ Νέα Πέραμο, χαίρεται ἡ ψυχὴ μου, βλέποντας νὰ ξαναζοῦν τὰ ἔθιμα τοῦ παλιοῦ χωριοῦ μας, τῆς ἀλησμόνητης Περᾶμου. Ὁ νοῦς μου γυρίζει τότε στὰ περασμένα, ὅταν, παιδί δέκα χρονῶν, παρακολουθοῦσα μὲ συγκίνηση τὴν ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων καὶ θαύμαζα τὰ παλληκάρια πού, ἀψηφώντας τὸ κρύο, ἐπεφταν ὀλόγυμνα στὴν παγωμένη θάλασσα νὰ πάρουν τὸ Σταυρό, τὴ στιγμὴ πού ἐγὼ φοβόμουν μὴ πιτσιλισθοῦν οἱ κάλτσες μου καὶ παγώσουν τὰ πόδια μου.

Θὰ προσπαθῆσω νὰ ξαναζωντανέψω αὐτὴ τὴν ἀνάμνησή μου καὶ θὰ

χαρῶ πολὺ ἂν κατορθώσω νὰ μεταδώσω ἓνα μέρος ἀπὸ τὴ συγκίνησή μου στοὺς Περαιμιῶτες ποὺ θὰ διαβάσουν αὐτὲς τὶς γραμμές.

Θὰ περιορισθῶ, σὰν Ἀθημητριάτης ποὺ εἶμαι, στὴν ἐνορία μου, ἂν καὶ στὴν ἄλλη ἐνορία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὁ «Ἀγιασμός τῶν Ὑδάτων» ξηπαιρνε μεγαλύτερη μεγαλοπρέπεια ἀπὸ τὴν συμμετοχὴ στὴν γιορτὴ τοῦ ψαρὰδικου στόλου τοῦ Ταλιαντζῆ.

Θὰ φανῆ ἴσως ἀνιαρὸ σὲ μερικοὺς ποὺ ἀναφέρω πολλὰ ὀνόματα. Ἄλλὰ ἐδῶ δὲν γράφω διήγημα. Κάνω ἓνα ἀπλὸ μνημόσυνο στοὺς χωριανούς τοῦ παλιοῦ χωριοῦ, ποὺ συνδέσανε τὴ ζωὴ τους μὲ τὸ χωριὸ καὶ ἀφῆκαν τὴν σφραγίδα τους στὴν ἐποχὴ ποὺ πέρασε. Οἱ περισσότεροι ἔχουν πεθάνει. Καὶ τὰ παλληκάρια καὶ τὰ παιδιὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι οἱ σημερινοὶ πρῶτ'νοί.

Ἄς γυρίσουμε, λοιπόν, πίσω σὲ μιὰ ἐποχὴ γύρω στὰ 1905.

Ξημέρωνε ἡ μεγάλη γιὰ τοὺς θαλασσινοὺς ἡμέρα τῶν Θεοφανείων.

Πάνω ἀπὸ τὰ μουντὰ βουνὰ τοῦ Καράδαγι τὸ γλυκοχάραμα ἔδιωχνε τὸ πυκνὸ σκοτάδι τῆς χειμωνιάτικης νύχτα. Ἡ στεριᾶς ξεκαθάριζαν στὸν ὀρίζοντα, ἀπὸ τὶς Σκαμιές, τὸ γραφικὸ χωριουδάκι ποὺ κρύβεται στὰ πόδια τοῦ θεόρατου βουνοῦ, ὡς τὴν Πάνορμο, τὴν πολιτεία μὲ τὰ μεγάλα σπίτια.

Ἡ Ξέρα ξεπρόβαλλε κι' αὐτὴ μὲ τὰ κατάμαυρα φρεσκοπλυμένα βράχια τῆς σὰν δράκος μὲ τέσσερις κεφαλές, ποὺ παραστέκει φύλακας ἄγρυπνος στ' ἀνοιχτὰ τοῦ λιμανιοῦ. Ἦρεμη, χωρὶς ἀφρούς, χωρὶς μουγκρητά, ἔβαλε τὰ καλά τῆς νὰ ὑποδεχτῆ τὴ μεγάλη μέρα ποὺ ξημέρωνε.

Τὸ γραφικὸ λιμανάκι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τὰ Τσαγανάκια, μὲ τὴν πλοῦσια ἀμμουδιά τους, ὁ Ἀγριόγατος καὶ τὸ Κάστρο μὲ τὰ βράχια του κι' ὕστερα τὸ καθαυτὸ λιμάνι ἀπὸ τὸ Βαθὺ ἕως τὸν Μύτικα καὶ πέρα ἀκόμα ἕως τὴν Κουτσ'λόπετρα καὶ τὸν Κάθο, ποὺ στρίβει κατὰ τὸ Ἀηπνέμα, ὅλη αὐτὴ ἡ γραφικὴ παραλία ξημέρωσε μέσα στὴ χειμωνιάτικη μέρα φρεσκοπλυμένη καὶ ταιριαστὴ μὲ τὴ μεγάλη μέρα.

Τὰ μεγάλα καράβια τοῦ καπετὰν Παναγιῆ τοῦ Πούλου, τοῦ Καίνα καὶ τοῦ Κανιά, ἦταν ἀραγμένα στ' ἀνοιχτά, τὸ πρῶτο πρὸς τὸ μέρος τοῦ Μύτικα καὶ τὰ ἄλλα πρὸς τὸ Σχολεῖο καὶ τὸ Βαθὺ. Τὸ καράβι τοῦ καπετὰν Παναγιῆ τοῦ Πούλου εἶχε τὸ προνόμιο νὰ σηκῶνῃ ἑλληνικὴ σημαία. Ἦταν ἡ μοναδική. Στὴν παραλία καὶ στὰ ρηχὰ ὅλα τὰ πλεούμενα τοῦ χωριοῦ σὲ συναγεμώ. Τὰ καΐκια τοῦ Πασταμέντζα καὶ τοῦ Κατ'φένια, τὰ παζάρ καΐκια τοῦ Στρατῆ Χρυσοβέργη, τοῦ Μαυρουδῆ, τοῦ Τρίγκα, οἱ μπεστσιφτέδες τῶν Ζουμπλιῶν (Παναγιώτη καὶ Ξ'τούλια), τὰ ψαροκάϊκα τῶν Ἀρβανίτηδων, τοῦ Νταγιαμᾶ καὶ ὅλες οἱ βάρκες περίμεναν νὰ πάρουν στὴν κατάλληλη ὥρα τὸν κόσμον ποὺ θὰ ἔβγαινε στ' ἀνοιχτά.

Μέσα στὸν καφενὲ τοῦ Καρνανικόλα τὰ παλληκάρια ποὺ θὰ ἔπεφταν γιὰ τὸ Σταυρό, ὁ Σωτῆρης κι' ὁ Χρῆστος τ' Ἀρβανίτ', ὁ Στέφανος ὁ Μιγγίρς καὶ ἄλλα γεροδεμένα παιδιὰ τῆς θάλασσας, ἔπαιρναν ἀπὸ νωρὶς τὰ θερμαντικά τους ὡς ποὺ νᾶρθῃ ἡ ὥρα νὰ πάρουν θέση στὴν ἀκρογιαλιά. Ἡ ὥρα προχωρεῖ. Ὁ Μεγάλος Ἀγιασμός στὴν αὐλὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἔχει τελειώσει καὶ ἡ πομπὴ ξεκινᾷ. Μπροστὰ τὰ ἐξαπτέρυγα καὶ τὰ λάβαρα. Ἀκολουθοῦν οἱ ψαλτάδες. Ὁ ἀκούραστος καὶ ἀειθαλῆς Χατζησιμεῶν. Ὁ Νικολάκης Τερζῆς ὁ μουσικός. Οἱ βοηθοὶ Θενασάκης Χωματιάς, ὁ Στρατῆς ὁ Παπαναστάσης, ὁ Γιάννης ὁ Παπαβαρύτης καὶ

Γιάννος Χατζηγιωργάκης με την κόρη του Φιφινιώ και τὸν ἔγγονό του.

οἱ μικροὶ κανονάρχαι, ὁ Λάμπος Μπομπάρκιας, ὁ Γιάννης τ' Αὐγερινοῦ καὶ ἄλλα μικρότερα παιδιά. Ὑστερα ἔρχονται οἱ παπάδες τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ὁ βιβλικὸς Παπαχατζῆς μετὴν κατάλευκη γενειάδα του. Ὁ Παπαμανώλης μετὰ τὰ κοκκινωπά ἀπὸ τὰ γεράματα μάτια του. Καὶ οἱ νεώτεροι παπάδες, Ὁ Παπαδημητράκης μετὴν πλούσια κατάμαυρη γενειάδα καὶ ὁ Παπαπαναγιώτης (ὁ Παπατσιλιῆς) μετὸ σπανὸ γενάκι του. Ἀκολουθοῦν οἱ ἐφοροεπίτροποι καὶ οἱ ἐνορίτες. Ὁ Δημητρὸς ὁ Καλκότης, ὁ γέρο - Κωνσταντῆς ὁ Παπαναστάσης, λίγο σκυφτὸς καὶ μετὰ τὰ χέρια σταυρωτὰ ἐπάνω στὸ στήθος, («Ἐσταυρωμένο» τὸν εἶχε βγάλει ὁ Νικολάκης ὁ Καραγιώργης). Ὁ Σωτήρης ὁ Ζ'γουράφος, ὁ Βαγγέλης ὁ κουντουρᾶς, ὁ Ἀναστάσης ὁ Νταβίτος, ὁ ἄρχοντας μετὰ τὴ μακρυὰ τζορμπατζίδικη βράκα του. Ὁ γέρο - Κωνσταντῆς ὁ Καπλάνης μετὸν γέρο - Μανίτσα τὸν Γυαλένιο. Τὰ παιδιά τους ὁ Γιώργης ὁ Καπλάνης καὶ ὁ Σάββας ὁ Μανίτσας. Ὁ Παντελάκης ὁ Τσιλίτας, ὁ Γιακίμης τ' Παπαβαρῦτ', ὁ Σωτηράκης ὁ Μπομπάρκιας. Ὁ Νικολῆς ὁ Λαγοδόνης, ὁ Γιάννος Χατζηγιωργάκης μετὰ τὴ σερβέτα του καὶ τὸ ἀρειμάνιο ὕφος, ὁ Νικολάκης ὁ Πέτκας, ὁ Γιάννης ὁ Καΐνας, ὁ ἐκατόχρονος γέρο - Σαλτικός, ὁ πατέρας του, ὁ Ἀλέξης Ἀγόρογλου, ὁ Γιώργης ὁ «Περηγητής». Ὁ Κάλφας ὁ Κιρλαγκίτης, ὁ Θανάσης ὁ Καραμανλῆς, ὁ Σωτηράκης ὁ Τσακίρης καὶ οἱ τέσσερις οἰκοδόμοι ξυλουργοί. Ὁ Μανώλης ὁ Μπράθος, νέος

ακόμα, με τὰ μωπικά γυαλιά του, ὁ Γρηγόρης ὁ "Αθάλης, ὁ Τάκος με τὴ χρόνια σ'χούνα του, οἱ Πετράδες, οἱ Τάτσοι, οἱ Μέτσκιδες, οἱ Μελισσάδες, οἱ Καλπάκηδες καὶ πλήθος ἄνδρες καὶ γυναῖκες ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὸ μεγάλο δρόμο στὸ Ρέμα. Τὰ παιδιά εἶχαν κιόλας κατακλύσει τὴν παραλία, παρακαλώντας τοὺς βαρκάρηδες νὰ τὰ πάρουν μαζί στ' ἀνοιχτά.

Ἡ πομπὴ προχωρεῖ. Ἐχει περάσει τὸ γεφυράκι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στὸ Ρέμα (ἓνα ὀλόκληρο κομμὸ πλατάνου κομμένο στὸ πλάτος). Προσπέρασε τὸ σπίτι τοῦ Χατζησιμεών, ἔφθασε στοῦ Αὐγερινοῦ καὶ κατεβαίνει πρὸς τὴν παραλία, στὸν ἀνοιχτὸ χῶρο, μπροστὰ στὰ σπίτια τοῦ Χρηστάκη καὶ τοῦ Καραγιώργη. Μισοτραθηγμένο στὴν παραλία τὸ καΐκι τοῦ Πασταμέντζα καταστόλιστο. Σινιάλα στὰ ξάρτια καὶ κ'λίμια στὴν κουβέρτα καὶ στοὺς πάγκους. Μιά καρέκλα στὴν ἄμμο, δίπλα στὴν πλώρη, καὶ ἀνεβαίνουν με τὴ σειρά τὰ ἐξαπτέρυγα, οἱ παπάδες, οἱ ψάλτες καὶ οἱ ἐπίτροποι. Ὁ καρaboκύρης, στὰ νειάτα του τότε, ὄρθιος στὴν πρύμνη, κουμαντάρει με τὴ μπάλα' (μεγάλο κουπί, τιμόνι). Τὰ κουπιά ρυθμικά καὶ ἀργὰ λάμνουν τὴ θάλασσα. Τὸ καΐκι διαγράφει ἓνα κύκλο καὶ στέκεται σὲ καμμιὰ ἑκατοστὴ μέτρα ἀπὸ τὴν παραλία. Ταυτόχρονα καὶ τ' ἄλλα καΐκια, φορτωμένα ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἑορταστῶν, ξανοίγουν ἓνα-ἓνα καὶ παίρνουν θέση στὸ μεγάλο ἡμικύκλιο, ἔχοντας στὴ μέση τὸ καΐκι με τὸ Σαυρό.

Ἡ μεγάλη στιγμή ἔφτασε... «Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου Κύριε...». Ὁ Παπαχατζῆς, σὰν βιβλικὸς προφήτης, ὄρθιος στὴν πρύμνη τοῦ καΐκιου, ὑψώνει τὸν ξύλινο Σταυρό, σταυρώνει τρεῖς φορές καὶ τὸν πετᾶ στὴ θάλασσα. Τὴν ἴδια στιγμή τὰ παλληκάρια, ποὺ ἔχουν πάρει θέση στὴν ἀκρογιαλιά, πετᾶνε με μιὰ ταυτόχρονη κίνηση τὴ γούνα ἀπὸ τὴν πλάτη καὶ ρίχνονται στὸ νερό... Ἡ θάλασσα ἀφρίζει ἀπὸ τὶς γρήγορες χεριές.

—Βάστα, Βλάχα!

—Ἰσα, Στέφανε!

Σὲ λίγο ὁ Χρῆστος τ' Ἀρθανί' (ἢ Βλάχα) ἀδράζει τὸ Σταυρό. Τὸν φιλεῖ καὶ τὸν πετᾶ στοὺς ἄλλους. Κι' αὐτοὶ με τὴ σειρά τὸν ἀσπάζονται καὶ τὸν ξαναδίνουν στὸν πρῶτο, ποὺ τὸν βγάζει ἔξω με καμάρι.

Ἡ τελετὴ ἔχει τελειώσει. Τὰ καΐκια πλευρίζουν στὴν παραλία. Τὰ ἐξαπτέρυγα καὶ οἱ παπάδες γυρίζουν στὴν ἐκκλησία καὶ ὁ κόσμος ξεγυρνάει στὸ χωριό.

—Καὶ τοῦ χρόν' νάστινα καλά!

—Ἀμήν, οὐλους οὐ κόσμους, Παναΐα μ'!

Οἱ ἄνδρες μοιράζονται στὰ καφενεῖα.

—Βάλε ντὲ κὶ κἀνά ρακὶ νὰ ζισταθοῦμι!...

Ἐν τῷ μεταξύ τὰ παιδιά ποὺ εἶχαν πέσει γιὰ τὸ Σταυρό, ἔχουν κιόλας βγῆ γιὰ τὰ «μπαξίσια».

Τὸ τροπάριο τῆς ἡμέρας, ποὺ τὸ ψέλνουν ὅλα μαζί τὰ παλληκάρια, ἀντηχεῖ σ' ὅλους μαζί τοὺς δρόμους καὶ σ' ὅλες τὶς γειτονιὲς τοῦ χωριοῦ.

—Κὶ τοῦ χρόν'! Ὁ Σταυρὸς βοήθειά σας!

—Εὐχαριστοῦμι, ἄμια Παναΐ'τούλα!

Καὶ τὰ «μπαξίσια» γεμίζουν τὸν δίσκο.

Ἐνα μεγάλο μερτικὸ βγαίνει γιὰ τὴν ἐκκλησία. Με τὸ ὑπόλοιπο θὰ γλεντήσουν τὰ παιδιά. Χαλάλι τους!

Ἡ χειμωνιάτικη, ὁμως, μέρα περνᾶ πολὺ γρήγορα. Ὁ ἥλιος κρύφτηκε πίσω ἀπὸ τὰ ὑψώματα τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν ἄργησε νὰ γείρη στὴ δύση του, ἀφοῦ ἐχρῦσωσε γιὰ μιὰ στιγμή τὴν κορυφὴ τοῦ Τσαβλίου, πέρα ἀπὸ τὴ Φανερωμένη. Ἡ παγωμένη νύχτα ἔχει σκεπάσει τὸ χωριό. Στους δρόμους ἀκούονται τὰ βαρεῖα βήματα ἀπὸ τὶς κουντοῦρες καὶ τὰ ποδήματα τῶν χωριανῶν, ποὺ μαζεύονται στὰ σπίτια τους.

Μόνο τὸ καφενεῖο τοῦ Καρανικόλα ἔχει ἀκόμα τὶς λάμπες ἀναμμένες. Ἐκεῖ γλεντοῦν τὰ παιδιὰ τοῦ Σταυροῦ. Μέσα στὴν ἀπόλυτη σιωπὴ τῆς νύχτας ἀντιλαλεῖ βραχνὰ καὶ παράφωνα τὸ τροπάριό τῶν Θεοφανείων: — Ἐ Νιορδάνη βαπτιζόμενος ὁ Κύριος!...

Η ΑΠΟΚΡΗΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ

Α Σ ΓΥΡΙΣΟΥΜΕ γιὰ λίγο πίσω, στὰ χρόνια τὰ παλιά, ὅπου καμμιὰ ἀπὸ τὶς σημερινὲς ἐγνοιες καὶ κανένα ἄλλο βάσανο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γλυκὸ βάσανο τοῦ ἔρωτα, δὲν μᾶς ἔσφιγγε τὴν καρδιά. Ἐλάτε τώρα καὶ σεῖς μαζί μου νὰ ξαναζωντανέψουμε στὴν ἀνάμνησή μας καὶ νὰ χαρούμε τὴν Ἀποκρῆὰ τοῦ καλοῦ παλιοῦ καιροῦ, ὅπως τὴ ζήσαμε στὴν ἀλησιμόνητη Πέραμο.

Τὸ Τριῶδι ἀνοιξε. Μπήκαμε στὴν Ἀποκρῆὰ.

*Κατέβα, κόρη, κι' ἄνοιξε τὴν πόρτα τὴν καρ' δένια.
Κι' ἂν ἔχης εὐχαρίστηση, κέρινα μας κι' ἀπὸ ἕνα.*

Τὸ τραγούδι αὐτό, ἀποκλειστικὰ Περαμιώτικο, ἀντηχεῖ ἀπὸ τὰ σπίτια, ἀπὸ τὶς γειτονιές, ἀπὸ τοὺς δρόμους, ἀπὸ παντοῦ.

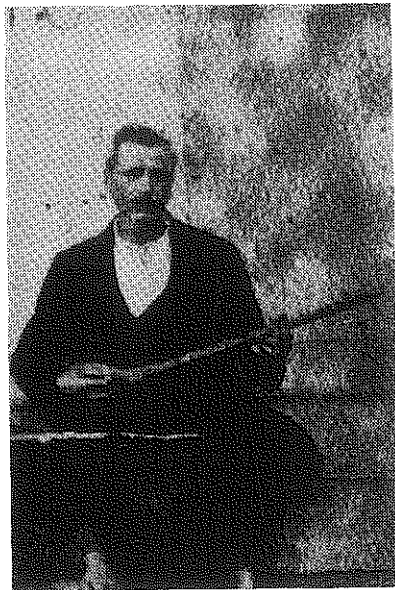
Μιὰ πνοὴ χαρούμενη ἔχει ξεσηκώσει καὶ συνταράζει τὸ χωριό. Ὁ καθένας νοιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ γελάσῃ, νὰ τραγουδήσῃ, νὰ χορέψῃ, νὰ πειράξῃ τὸν ἄλλον μὲ κάθε χωρατό. Ἀπὸ διάθεση πειραχτικὴ, ἄλλο τίποτα. Καὶ τὸ πνεῦμα πηγαῖο. Χαρίσματα ξεχωριστὰ Περαμιώτικα. Οἱ παλιοὶ θυμοῦνται τὴ «Βίβλο Γενέσεως» ποὺ διάβαζε ὁ Μπαμπακιᾶς, ἀνεθασμένος ἐπάνω στὸ τζ'μπέκ'ι, τὸ πελώριο μαρμάρينو γουδι στὴν πλατεῖα, μπροστὰ στοῦ Καπλάνη καὶ τοῦ Περιγηγιῆ, ὅπου μ' ἕνα μεγάλο ξύλινο κόπανο οἱ χωριανοὶ κοπάνιζαν τὸ σιτάρι γιὰ τὸν τραχανό.

Ὁ πρωτότυπος αὐτὸς «ἀποκρηάτης» εἶχε καταγράψει ὅλους τοὺς χωριανοὺς σὲ γειτονιές - παρέες ἀπὸ δέκα τέσσερες καὶ διάβαζε μ' ὅλη τὴ σοβαρότητα:

«Μαντάλας ἐγέννησε τὸν Ἀρθάγγελο, Ἀρθάγγελος ἐγέννησε τὸν Καφετζῆ, Καφετζῆς ἐγέννησε τὸν Καγιάφα, Καγιάφας ἐγέννησε τὸν Μανίτσα, Μανίτσας ἐγέννησε τὸν Ἀγγελάρα, Ἀγγελάρας ἐγέννησε τὸν Ξουβέρ', Ξουβέρ'ς ἐγέννησε τὸν Πασταμέντζα, Πασταμέντζας ἐγέννησε τὸν Κατ'φένια, Κατ'φένιας ἐγέννησε τὸν Σπανό, Σπανὸς ἐγέννησε τὸν

‘Αρβανίτ’, ‘Αρβανίτ’ς ἐγέννησε τὸν Μιγγίρ’, Μιγγίρ’ς ἐγέννησε τὸν Μήλιο, Μήλιος ἐγέννησε τὸν Λιώτα. ‘Αποὺ Μαντάλα ὠσαμι Λιώτα... γενεαὶ δεκατέσσερις!...»

Καὶ βαστάει ἡ συνέχεια, ὡς πὺ νὰ ἐξαντληθοῦν ὄλα τὰ ὀνόματα τοῦ χωριοῦ. Καὶ τρέχουν οἱ χωριανοὶ ν’ ἀκούσουν τὴ γενεαλογία τους καὶ νὰ γελάσουν μὲ τὴν καρδιά τους.

‘Ο Θανάσης Βάγιας.

‘Ενας ἄλλος αὐτοσχέδιος σατιρικός, ὁ Θανάσης ὁ Βάγιας ἢ Καρᾶτης, κτίστης (πέθανε στὴ Νέα Πέραμο), εἶχε σκαρῶσει ἓνα ποίημα γιὰ ἓνα φανταστικὸ πόλεμο ἀνάμεσα Πέραμο καὶ Μηχανιώνα γιὰ τὸ Νησί, τὸ νησί τοῦ ‘Αγίου ‘Ανδρέα, στ’ ἀνοιχτὰ τῆς Μηχανιώνας, ὅπου τὰ Περαμιώτικα καΐκια μαλῶναν καμμιά φορὰ μὲ τοὺς Μηχανιώτες ψαρᾶδες. ‘Απὸ ὅσα θυμᾶμαι, στὴν ἀφήγηση αὐτὴ παρελαύνουν ὄλοι οἱ χωριανοὶ στὶς διάφορες φάσεις τοῦ πολέμου. ‘Αρχίζει ἀπὸ τὶς προετοιμασίες τοῦ πολέμου. Πρῶτα γιὰ τὰ λεφτὰ. ‘Ο Φλωρᾶς, ὁ ‘Αρχοντας, ὁ Λίρατζης, ὁ Σεντικιμίνης (δημόσιος ταμίας). ‘Υστερα γιὰ τὰ ὄπλα. ‘Ο Τφέκ(η)ς, ὁ Μπαρούτ’ς, ὁ Μαχαίρας, ὁ Τσάλμαδος (ρόπαλο), ὁ Μπαλιτᾶς. ‘Επιστρατεύεται ὕστερα τὸ βασίλειο τῶν θηρίων: ‘Ο Λιονταρῆς, ὁ ‘Ασλάνης, ὁ Καπλάνης, ὁ Γρούν’ς, ὁ ‘Αντίκης. Τὸ βασίλειο τῶν πουλιῶν μὲ τὸν Λέλεκα, τὸν Ποῦλο, τὸν Κάργα, τὸν Φλώρη, τὸν Κιρλαγκίτ’ καὶ τῆς θάλασσας μὲ τὸν Παλαμούτα, τὸν Ζαργάνα, τὸν Σκατζάνη, τὸν Μπαρμποῦνη, τὸν Τσαγανιά.

Μὲ κάποιον τρόπο παρελαύνουν, σὲ ἀνάλογες συνομοταξίες, ὄλα τὰ ὀνόματα καὶ παρατσούκλια τῶν χωριανῶν σὲ μιὰ συνέχεια ἀπὸ σπαρ-

ταριστά έπεισόδια με τους Μηχανιώτες, που στο τέλος τους κατατρόπωσαν. (Αυτό δά έλειπε!). Μπήκαν ύστερα στη μέση ό Δεσπότ'ς, ό Πρέσβυς, ό Διάδοχος, οί Μεγάλες Δυνάμεις, ό Ρούσος, ό Έγγλέζος και τά βασιλεία, ό Βούργαρ'ς κι' ό Άρβανίτ'ς και παίρνει τέλος ό πόλεμος.

Είμαι δυστύχημα που δέν διασώθηκαν ούτε ή «Βίβλος Γενέσεως», ούτε ό Πόλεμος με τη Μηχανιώνα, που χρόνια διασκέδαζαν τό χωριό στις Άποκρηές.

Φλέβα ποιητική είχαν πολλοί Περαμιώτες. Ό Γιώργης Λυμπέρης, ό άλησμόνητος Γιάκας, διασκέδαζε γενεές όλόκληρες με τό τραγούδι του και τις αυτοσχέδιες και ταιριαστές για κάθε περίπτωση παρασκίδες (δίστιχα). Μπορούσε μόνος του, με τό λαούτο ή με τό μαντολίνο και την άκούραστη φωνή του, να κρατήσει ένα γλέντι ως τό πρωί. (Τό τραγούδι του της φωτιάς και του σηκωμού του χωριού τό παραθέτουμε στη σελίδα 289—297.

Άλλά τώρα θα μιλήσουμε για την Άποκρηά. Με την άδειά σας, λοιπόν, θα κάνουμε ένα σεργιάνι μέσα στο χωριό. Θα περάσουμε από τά σοκάκια και τις ρούγες, τους μαχαλάδες και τά μείντάνια και στο τέλος, αν θέλετε, μπορούμε κι' έμεις να μασκαρωθούμε —να φκιαχτούμε— κι' όπως τό θέλη τό τραγούδι, να «γανωθούμε και στη λούμπα να νιφτούμε».

Κόσμος πολός μπροστά στο Μεγάλο Πηγάδι. Ό Τσομπανίκος παπās, φορώντας πολύχρωμα κιλίμια, έξορκίζει μ' ένα θυμιατό τον «δξ' άπού δώ». Σατανās ό Συμεώναρως, κατάμαυρος, τυλιγμένος με μαύρες φανέλλες, μαύρη κουκούλα με τά κέρατα και με μιá στριφογυριστή ρίζα για ούρά, κατάμαυρη κι' αυτή, φέρνει γύρω στον Τσομπανίκο και τον κεντάει με ένα ψαράδικο καμάκι. Σωστός Πειρασμός. Μά να, κατεβαίνει τρεχάτος από τό στενό του Γκίρλα ή μάλλον πετάει ό «Άγγελος» — ό Θανάσης Βάγιας ό Καραίτης. Φτερά γύρω στη μέση του, πούπουλα κολλημένα κατάσαρκα στο κορμί του και στην πλάτη δυό πελώριες φτερούγες. Μ' ένα κοντάρι στα χέρια προφταίνει τον Σατανά. Ό Συμεώναρως - Διάβολος ξαφνιάζεται και υποχωρεί. Και άρχίζει τό κυνηγητό, ώσπου στο τέλος, αφού γύρισαν όλο τό χωριό, ό Διάβολος τρυπώνει στο μαγαζί του Άρετίκου, στα Φλώρια. Έκει έπισφραγίζεται τό τέλος της πάλης του Καλού και του Κακού με άφθονο ρακι και μεζέδες. Και έτσι ό Σατανās κατανικήθηκε. Άλλά και ό «Άγγελος» έπεσε τό ίδιο βράδυ με μιá πούντα, που τον κράτησε πάνω από μήνα στο στρώμα και λίγο έλειψε να τον στείλη στ' αλήθεια άγγελο στους ούρανούς.

Στό άναμεταξύ οί άποκρηάτες ξεχύνονται από παντού στο χωριό. Για τά παιδιά τό μάσκάρεμα δέν έχει και πολλές δυσκολίες: Μιá χάρτινη μουτσούνα και ή γούνα της γιαγιάς άνάποδα είναι άρκετά. Τά μεγαλύτερα προτιμούν να φκιαστούν τσερκέζοι. Μιá προβιά στο κεφάλι και δυό σειρές φυσεκλίκια και ό τσερκέζος είναι έτοιμος. Άν τύχη μάλιστα κι' έχη και άλογο, τότε ποιός τον πιάνει...

Οί φωνές και τά γέλια πληθαίνουν. Ένας άέρας τρελλής Άποκρηάς φυσάει από παντού:

*Σήμερα είν' Άποκρηές και παντοεύνι κι' οί γρηές.
Σήμερα θα γανωθούμε και σιή λούμπα θα νιφτούμε.*

Στρίβουμε από τη γωνία του Χατζησυμεών στο στενό που βγαίνει από του Φλωρά στο Παπαγρηγοράκη. Μέσα στο σοκάκι προβάλλει ο Χρήστος Μαύρος, μασκαρωμένος άραρης. Δεν του χρειάζεται και πολύ. Είναι μαύρος όνομα και πράγμα. Τυλιγμένος σε μιάν άσπρη καφτάνα κρατάει ένα τσουκάλι (άγγειό) γεμάτο μπαζίνα¹⁾ και μ' ένα ξύλινο χουλιάρι τρώει ο ίδιος και προσφέρει και στις γειτόνισσες που σεργιανίζουν την Άποκρηά. "Όπου φύγη - φύγη όσες πλησιάζει. Ή γρηά ή Σουλτή, καρφωμένη από τους ρευματισμούς της στο μορφοτάρι (κατώφλι), δεν μπορεί να κουνήσει.

—Μπά, π' να κ'ρέβισι, μουντάρ'! Νά τὰ φάς ισού...

Άλλά ο Μαύρος τρώγει μ' ευχαρίστησι από το τσουκάλι τη μπαζίνα του.

Άφήνουμε τον Μαύρο και βγαίνουμε στο μείντανι τ' Άϊναλῆ, στην πλατεία, όπου ἡ Καινούργια Βρύση και ἡ μισοτελειωμένη μεγάλη ἑκκλησία

Άναστάσιος Άντωνιάδης (στο μέσον) στις Άποκρηές στην Πέραμο.

1) Γλύκισμα από καλαμποκάλευρο.

του Ταξιάρχη. Ἀπὸ πάνω τὸ μαγαζί τοῦ Νόνια. Ἐκεῖ χορεύουν οἱ φουστανελλάδες: ὁ Νίνος, ὁ Μπέης, ὁ Τσοκράκης, ὁ Βασίλης ὁ Βούργαρης, ὁ Στυλιανὸς ὁ Τσαγανιάς ὁ Σωτήρης Τσακίρης, ὁ Κώτης ὁ Χαρανιαῖς καὶ ἄλλοι. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐθελονταὶ τοῦ 97. Ποῦ βρέθηκε τόση φουστανελλά; Ἐαρρεῖς πὼς ξεχύθηκε ἡ Ρούμελη στὸ χωριό. Καὶ ἀνάμεσα στὰ παλληκάρια ἡ Σάτα (ὁ Φραντζῆς ὁ Καραϊτής), ἡ ντροπαλὴ βλάχα μὲ τὴ σίτα καὶ τὸ ἄλιγάδ', ποῦ κάνει τὸν κόσμο νὰ σκάη στὰ γέλια μὲ τὰ καμώματά της.

Ξαφνικὰ πλακώνουν οἱ Τσερκέζοι πάνω στ' ἄλογα κι' ἀρπάζουν τὴ Σάτα. Τρέχουν οἱ φουστανελλάδες καὶ παίρνουν πίσω τὴν κοπέλλα (καὶ τί κοπέλλα!) καὶ οἱ Τσερκέζοι φεύγουν, γιὰ νὰ ξανάρθουν σὲ ἄλλο σημεῖο, ὅπου θὰ ἀνταμώσουν πάλι τοὺς φουστανελλάδες καὶ θὰ ξαναρχίσουν τὰ ἴδια.

Ἀπὸ τὸ γιαλὸ ἄλλοι μασκαρωμένοι ἀνεβαίνουν. Μουντζουρωμένοι καὶ βρώμικοι. Εἶναι οἱ «κατσ' θέλοι». Πρωταγωνιστοῦν ὁ Γιώργης ὁ Ποτσές καὶ ὁ Κορδογιάννης. Σταματοῦν μπροστὰ στοῦ Τσαμπουκολάνη κι' ἀρχίζουν τὴν παράσταση. Μὴν ἐπιμένετε σὲ λεπτομέρειες. Δὲν γράφονται, οὔτε λέγονται. Ὅσοι θυμοῦνται τὸ «χαμπούρ», ἄς τὸ ποῦν στοὺς ἄλλους, πρὸ παντὸς ὄχι φωναχτά.

Τὰ τραγούδια τῆς Ἀποκρηῆς παίρνουν καὶ δίνουν. Ἀπὸ πάνω ἀπὸ τοῦ Νόνια τοῦ «Κίτσου ἢ Μάνα» δέρνεται στὸ ποτάμι μὲ τοὺς φουστανελλάδες. Ἀπὸ τὰ σοκάκια ἄλλες εὐθυμες παρέες τραγουδοῦν τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων:

*Τοῦτ' ἡ γῆς ποὺ τὴν πατοῦμε,
ὄλοι μέσα θὲ νὰ μποῦμε,
τοῦτ' ἡ γῆς μὲ τὰ χοριάκια
τρώει νιὲς καὶ παλληκάρια.
Ἄς παιήσουμε κι' ἄς πάη
τοῦτ' ἡ γῆς ποὺ θὰ μᾶς φάη.*

Καὶ ἀπαντοῦν οἱ μουντζουρωμένοι:

*Σὺ κοιζὲς κι' ἐγὼ εἶμι β' μάνα (φουρνάκι)
νὰ σ' ἀπαρησιῶ δὲν κάν'.
Σὺ κοιζὲς κι' ἐγὼ εἶμι τρούπ',
σὰ σ' ἀπαρησιῶ εἶμι κρούπ'.*

Γιὰ μιὰ στιγμή πετιέται ἔξω ἀπὸ τὸ μαγαζί τοῦ Τσαμπουκολάνη ὁ Φωτάκης ὁ Ντάϊκος κι' ἀρχίζει στὸν σκοπὸ τῆς Ἀποκρηῆς:

*Ἀπὸν κεῖ, ἀπὸν κεῖ...
Ἀπὸν κεῖ τοῦ ρέμα - ρέμα...*

Φωνῆς καὶ κακὸ πνίγουν τὴ συνέχεια: «Σκάσε, Ντάϊκο, κι' σ' ἀκούνα κι' οἱ γ'ναϊκίς!» Καὶ ὁ Ντάϊκος ξαναμπαίνει στὸν καφενὲ γιὰ νὰ

συνεχίση τὰ τολμηρὰ ἀποκρηάτικα τραγούδια του σὲ στενὸ κύκλο.

Κόβουμε ἀπὸ τὸ μαγαζὶ τοῦ Χατζηαριστείδη νὰ βγοῦμε στὸν ἴσιο δρόμο, ποῦ κατεβαίνει ἀπὸ πάνω ἴσια στὴ Σκάλα. Κρότοι κουδουνῶν, ποδοβολητὰ καὶ κόσμος πολὺς. Μαχαίρες σειῶνται στὸν ἀέρα. Ὁ κόσμος τραβιέται στὶς ἄκρες γιὰ νὰ περάσουν οἱ «Γκ'δουνάδες». Καμμιά εικοσαριά παλληκάρια, ἕνας κι' ἕνας. Ὁ Γιώργης Ταρτσίνης, ὁ Δημητρὸς Ναλμπάνης, ὁ Καρυοφύλλης Νταντίσκος, ὁ Φώτης τοῦ Στάθη, ὁ Φωτάκης Καπλάνης, ὁ Φωτάκης Κατζάλης, ὁ Ἀστέρης Καζάκος, ὁ Γιορδάνης Καμπέρης, ὁ Ἀναστάσης Βρετός, ὁ Βασίλης ὁ Γκίλης, ὁ Δημητρὸς τοῦ Βαρύτη Κέλη, ὁ Γιάννης Μπαχάρης καὶ ἄλλοι, ὅλοι τους κορμιὰ γεροδεμένα ἀπὸ τὸ κουπὶ καὶ δικέλι. Ντυμένοι ὅλοι στ' ἄσπρα: ἄσπρο μαντήλι στὸ κεφάλι, ἄσπρο πουκάμισο μεταξωτό, ἄσπρο μάλλινο σαλδάρι, ἄσπρες κάλτσες ὡς τὰ γόνατα καὶ στὰ πόδια ἐλαφρὰ πέδιλα δεμένα στὸν ἀστράγαλο. Στὴ μέση ἕνα ζουνάρι μάλλινο, ἄσπρο κι' αὐτό, τυλιγμένο πολλὲς φορές κι' ἀπὸ πάνω διπλὲς ἀρμαθιὲς μεγάλων μπρούντζινων κουδουνῶν, ποῦ χτυποῦν ρυθμικὰ στὸ γρήγορο τροχάδι. Στὸ δεξιὸ χέρι ἢ μαχαίρα, ὑψωμένη σὰν σὲ γιουρούσι. Φέρνουν δυὸ γύρους μπροστὰ στὸ καπηλειὸ τοῦ Γιοσουφοῦ τοῦ Τόμπρου, κερνιοῦνται στὰ πεταχτὰ καὶ τραβοῦν κατὰ τὸ κατὰγιαλο στὰ μαγαζιά τῆς παραλίας.

Αὐτοὶ ἦταν οἱ κουδουνάδες. Δὲν ἦταν δουλεῖα γιὰ τὸν καθένα. Ὁ κουδουνᾶς ἔπρεπε νὰ ἔχη σῶμα λυγρό, ἀνάστημα μάλλον ψηλὸ καὶ πρὸ παντός μέση γερὴ γιὰ ν' ἀντέχη στὰ χτυπήματα τῶν βαρειῶν κουδουνῶν. Ὅταν ξεκινούσαν ἔπρεπε νὰ φέρουν γύρο ὅλο τὸ χωριό. Νὰ κάνουν δυὸ-τρεῖς βόλτες ἐπιδεικτικὲς στὶς πλατεῖες καὶ στὰ κεντρικὰ καπηλειὰ καὶ ὕστερα, πάντα τρέχοντας καὶ σειῶντας τὴ σπάθα, νὰ ξαναγυρίσουν στὴν ἀφετηρία τους, νὰ πάρουν τὴν πρώτη ἀνάσα. Τὸ βράδυ θὰ πατοῦσαν τὰ σπίτια ποῦ εἶχαν Ἀποκρηές (καὶ ποῖο δὲν εἶχε;).

Ἐνῶ ὅλοι οἱ μασκαρωμένοι εἶχαν κάποιον ρόλο κωμικὸ καὶ ἦταν κατὰ κανόνα μουντζουρωμένοι, οἱ κουδουνάδες δὲν ἦταν ἄλλο ἀπὸ μιὰ παρέλαση λεβεντιᾶς. Χαιρόσουν νὰ τοὺς βλέπης. Τί νὰ θύμιζε ἄραγε αὐτὴ ἡ μασκαράτα; Οἱ παλιοὶ λέγαν πὼς οἱ κουδουνάδες ἦταν μιὰ ἀνάμνηση τῆς πορείας τοῦ στρατοῦ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Αὐτὸ ἄς τὸ ἐρευνησοῦν οἱ ἱστορικοί.

Ἄρκετὰ ὅμως κουρασθήκαμε μὲ τὸ ὁλόημερο σεργιάνι μέσα στὸ χωριό. Τώρα ποῦ νύχτωσε, ὥρα εἶναι νὰ συνεχίσουμε τὴν Ἀποκρηὰ μέσα στὰ σπίτια. Ἄν ἔχετε διάθεση, πάρτε κι' ἐσεῖς τὴ μεσάλα σας καὶ κοπιάστε.

Μὴν περιμένετε ὄργανα. Τὰ «διουλιά» εἶναι μετρημένα. Ποῦ νὰ πρωτοπᾶνε; Ἐμεῖς θὰ ἐμερωθοῦμε μὲ τὰ τραγούδια. Ἄς εἶν' καλὰ τ' ἀηδόνια μας, ἡ Μάλαμω τσ' Ρήγκως, ἡ Βργινία τσ' Ἀθούλας κι' οἱ ἄλλες κοπέλλες τῆς γειτονιάς.

Ἄλλὰ τὰ τραγούδια καὶ ὁ χορὸς θέλουν γερὸ φαγὶ καὶ πιστό. Ἔτσι στρώνονται κάτω οἱ μεσάλες (μεγάλα ὑφαντὰ τραπεζομάντηλα μὲ χρωματιστὲς ρίγες) κι' ἀπλώνονται ἐπάνω οἱ μεζέδες ποῦ κάθε παρέα ἔφερε μαζί της. Κεφτέδες, κρέατα, παστά, τουρσιά, τυριά καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ τὰ ἀπαραίτητα ἀποκρηάτικα γλυκίσματα, τὰ «μικίκια» καὶ τὰ «σαλμπουρέκια».

Οἱ καλεσμένοι κάθονται τώρα σταυροπόδι γύρω ἀπὸ τὶς μεσάλες

καὶ τὸ γαλόνι μὲ τὸ κρασί περνάει ἀπὸ χέρι σὲ χέρι ὥσπου ν' ἀδειάσῃ καὶ νὰ ξαναγεμίσῃ πολλές φορές.

—'Εθίθα! Γειά μας! Κι τοῦ χρόν'... Καλὴ σαρακοστή...

Τὰ ποτήρια τσουγκρίζονται χαρούμενα. Τὰ μάτια τῶν παλληκαριῶν πετάνε σπίθες καὶ τὰ μάγουλα τῶν κοριτσιῶν ροδοκοκκινίζουν.

Ἡ γιαγιά τοῦ σπιτιοῦ μπαινοβγαίνει σὰν νὰ φροντίζῃ, τάχα, μὴ τοὺς λείψῃ τίποτα.

—'Ελα, γιαγιά, νὰ χορέψουμε... πετιέται ὁ χωρατατζῆς τῆς παρέας.

—'Εμεῖς, παιδάκι μ', χορέψαμε στὸν καιρὸ μας. Τώρα εἶναι ἡ ἀράδα σας, τοῦ λέει μὲ χαμόγελο, καὶ τραβιέται στὴν ἄκρη γελαστὴ κι' εὐχαριστημένη, καμαρώνοντας τὰ νειάτα ποὺ συνεχίζουν κι' αὐτὰ μὲ τὴ σειρά τους τὴ ζωὴ.

Γιὰ μιὰ στιγμή ἀνοίγει ἡ ἐξώπορτα κι' ἓνα τσοῦρμο κουδουνάδες ἀνεβαίνουν τὴ σκάλα, σειῶντας στὸν ἀέρα τὶς μαχαίρες τῶν. Πέφτουν ἐπάνω στὰ «μικίκια». Καρφώνουν ἀπὸ ἓνα στὰ γιαταγάνια τους, κερνιοῦνται μεζὲ καὶ κρασί καί, ὅπως ἀνέθηκαν φουριόζοι, ἔτσι κατεβαίνουν ξανά τὴ σκάλα νὰ πᾶνε νὰ πατήσουν καὶ ἄλλα σπίτια.

Οἱ μεσάλες τώρα τραβιοῦνται στὴν ἄκρη γιὰ ν' ἀνοίξῃ ὁ τόπος γιὰ τὸ χορὸ. Τὸ γλέντι τώρα ἔχει ἀνάψει γιὰ καλὰ. Τὰ κορίτσια καὶ οἱ γυναῖκες πιάστηκαν κιόλας στὸ καγκέλι κι' ἀρχίζουν τὰ τραγούδια:

*Ἄφικρασιῦτε φίλοι καὶ δικοί μου
γιὰ νὰ σᾶς πῶ τὴν παραπόνεσή μου.*

..Ἄκολουθοῦν μὲ τὴ σειρά: «Τὸ καραθάκι σανταλένια, μ' χάιντε», «Κυρά μ' κι' ἀρχοντοπούλα μ'» καὶ ὅλα τὰ τραγούδια ποὺ θὰ δοῦμε στὸ κεφάλαιο τῶν τραγουδιῶν τῆς Περάμου. Τὸν πρῶτο στίχο θὰ τὸν λέῃ μιὰ ἀπ' τὶς καλλίφωνες καὶ θὰ τὸν παίρνουν ὕστερα ὅλοι μαζί. Ἔτσι δὲν θὰ κουράζονται. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ συνεχίσουν τὰ τραγούδια καὶ τὸ χορὸ ὡς τὰ ξημερώματα. Τέλος θὰ τρίψουν καὶ τὸ «πιτέρ' ὅπως τὸ τρίβουν' τοῦ διαβόλ' οἱ καλογέρ'»...

Ἄλλὰ τὸ σκοτάδι ἔξω ἀρχίζει πιά νὰ τραβιέται. Ἡ αὐγὴ γλυκοχαράζει καὶ οἱ καλεσμένοι, χορτασμένοι ἀπὸ φαγοπότη, ἀπὸ τραγούδια καὶ χορὸ, κατεβαίνουν καὶ ξεχύνονται στὸ δρόμο γιὰ τὰ σπίτια τους.

Καὶ τώρα, ὅλοι μαζί, ἄς ποῦμε τὸ ἀποχαιρετιστήριό τραγούδι τῆς Ἀποκρηᾶς:

*Ἄναψε τὸ φαναθάκι καὶ κατέβα στὸ γυαλὸ
κι' ὁ γυαλὸς φουρτοῖνα κάνει καὶ σὲ παίρνω νὰ διαβῶ.
Ἦρθ' ἡ ὥρα νὰ παγαίνω.
Δὲν εἶναι γιὰ ν' ἀπομένω.
Σίδερα σηκώνουν
τὰ πανιά φουσκοῦνον.
Στὸ καλὸ, γιοσμᾶ μου στὸ καλὸ...*

Καὶ τοῦ χρόνου.

ΤΑ ΒΑΓΙΑ

ΤΩ ΚΑΙΡΩ ΕΚΕΙΝΩ» τὰ πλήθη ἔστρωναν βαΐα καὶ κλάδους γιὰ νὰ περάσῃ ὁ Θεάνθρωπος στὴ θριαμβευτικὴ του εἴσοδο στὴν Ἱερουσαλήμ. Στὸν καιρὸ τὸν δικό μας παίρναμε τὰ βαΐα καὶ τοὺς κλάδους στὰ χέρια καὶ χτυπούσαμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μὲ μανία, πρὸς τιμὴν τῆς μεγάλης αὐτῆς Χριστιανικῆς ἑορτῆς!

Ἀφῆνω στοὺς ἐρευνητὰς τῆς ἱστορίας νὰ ἐξηγήσουν τὴν πολεμικὴ ἔκσταση ποὺ κυρίευε τὰ παιδιὰ καὶ στὸ τέλος παρέσυρε καὶ τοὺς μεγάλους, ἀπὸ τὰ γλυκοχαράματα ὡς τὸ ἡλιοβασίλεμα τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων.

Ἄς μεταφερθοῦμε καλύτερα στὸ χωριό μας.

Ἀπὸ τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου ἄρχιζαν οἱ προετοιμασίες. Ἀπὸ τοὺς πρῶτους κοντινοὺς μεράδες ὡς τοὺς πρῶτους μακρυνούς, ἀπὸ τὸν Μεγαλορέμα καὶ τὰ Τσαίρια ἕως τὸ Μικρόχωριο κουβαλοῦσαν δεμάτια τῆς δάφνης στὶς δύο ἐνοριακὲς ἐκκλησίες, στὸν Ἅγιο Γεώργιο καὶ στὸν Ἅγιο Δημήτριο. Οἱ καλύτερες βέργες κρατιῶνταν στὴν ἄκρη. Μ' αὐτὲς θὰ πολεμοῦσαν τὴν ἄλλη μέρα τὰ παιδιὰ τῶν δύο ἐνοριῶν, οἱ Ἄγιοργιάτες μὲ τοὺς Ἀηδημητριάτες.

Τὴν Κυριακὴ ἀπὸ τὸ πρῶτο γενικὸς συναγερμός. Στὸ πόδι ὅλα τὰ παιδιὰ ἀπὸ ὀκτῶ ὡς δεκαπέντε χρονῶν, μὲ τῆς βέργες στὰ χέρια.

Ἐκεῖνη τὴ χρονιά θὰ ἐπαιρνα κι' ἐγὼ μέρος γιὰ πρώτη φορὰ στὸν πόλεμο. Ἐπαιζα μὲ καμάρι στὸ χέρι μου ἓνα γερὸ κλαδί φουντωμένο, ὅπως θὰ ἐπαιζε ἓνας νεοσύλλεκτος τὸ ὄπλο ποὺ πρωτοπιάνει στὰ χέρια του. Μιά συγκίνηση ἀνάμικτη μὲ φόβο μᾶς ἔσφιγγε τὴν καρδιά. Ἀναλογιζόμεσταν τὴ φοβερὴ στιγμή ποὺ θὰ χτυπούσαμε τοὺς ἀντιπάλους μας καὶ ἀναμετροῦσαμε τοὺς δυνατοὺς καὶ στὶς δύο παρατάξεις.

Θυμᾶμαι τοὺς ἀρχηγούς μας. Τὸν Γολιάθ τοῦ Χρυσοβέργη καὶ τὸν Καραγιώργη τοῦ Κουζ'νοῦ, καὶ τὸν Γιώργη τὸν Τάγκαλο, παιδιὰ γεροδεμένα καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ μᾶς. Τοὺς βλέπαμε σάν ἀρχηγούς, ἀλλὰ καὶ σάν ἀσπίδες. Ἡ δική μου ἢ παρέα ἦταν ὁ ἀδελφός μου ὁ Γιάννης, ὁ Λάμπρος τοῦ Μπομπαρακία, ὁ Πέτρος τοῦ καπετὰν Σπύρου, ὁ Νίκος τοῦ Χρυσοβέργη καὶ ἄλλα παιδιὰ τῆς γειτονιάς.

Ἡ μεγάλη στιγμή ἔφτασε. Οἱ Ἄγιοργιάτες μὲ τὰ Τσιρτσωνάκια καὶ τοὺς Κέληδες κατεβαίνουν πρὸς τὸ γιαλό, φουσατὸ δυνατό. Ἡ πρώτη σύγκρουση μπροστὰ στὸ φούρνο τῆς Μάλαμωσ τῆς Κορκοβολιάς.

Οἱ βέργες πέφτουν μὲ μανία πάνω στὰ κεφάλια καὶ τῆς πλάτες. Τὰ φύλλα μαδιῶνται καὶ μένουν μοναχὰ οἱ βέργες. Τὰ πρῶτα τραύματα ἀυλακῶνουν μὲ κόκκινες γραμμὲς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ χέρια. Ἀλλὰ ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἀντιπάλων μας εἶναι ὀλοφάνερη. Σκορπίσαμε. Τραβιόμαστε στὸ

Ρέμα και παίρνουμε την ανάπνοή μας στη Μεγάλη Βρύση. Και από κει, κυνηγημένοι, τρυπώνουμε μέσα στον 'Αηλιά, τον κοντινό πάνω από τ' άλώνια. Το ρεζίλημα είναι μεγάλο. 'Η ντροπή άβάσταχτη. Τ' 'Αγιοργιτικά άπ' έξω άπ' τó έκκλησάκι πανηγυρίζουν τή νίκη τους, τραγουδώντας με όλη τή δύναμη τής φωνής τους:

—'Εβίδιασε ή θάλασσα και βγήκανε οι πίνες,
κι' έβγήκαν κι' οι 'Αηδημητιάτ'
μέ τις στραβές τις μύτες.

—'Εβίδιασε ή θάλασσα κι' έβγήκαν οι χουλ(ι)βάδες
κι' έβγήκαν κι' οι 'Αηδημητιάτ'
μέ τις στραβές ποδάρις!

'Αλλά τó φιλότιμο τής ένορίας δέν άργει νά ζυπνήση. Σε λίγο μιá ομάδα από μεγαλύτερα παιδιά, μέ τόν Γιάννη Κούρτζα και άλλους συνομηλικούς του μαχαλά, πέφτουν επάνω στους πολιορκητές και τούς ξαφνιάζουν. Βγαίνουμε κι' έμεις άπ' τόν κρυψώνα μας και όλοι μαζί τούς παίρνουμε γιούργια...

'Η μάχη άλλαξε όψη. Τώρα οι 'Αγιοργιάτες, κυνηγημένοι κι' αυτοί μέ τή σειρά τους, τρέχουν από τής Παναγιάς τ' άμπέλια στην 'Αγέλη τήν Προβατίσια κι' από εκεί σκορπάνε μέσα στο δικό τους μαχαλά.

'Εδω páλι ξεσηκώνονται οι ένορίτες του 'Αγίου Γεωργίου και πρό πάντων οι γυναίκες.

—Π' νά σάς φάη ή γής, βρουμόσκ'λα!...

—Θά σακατέψ'τι τά πιδιά μας!...

Κι' άρχίζουν βροχή τις πέτρες κατ' επάνω μας.

Είναι φανερό πώς δέν μπορούμε νά τά βγάλουμε πέρα μέσα στη δική τους γειτονιά. Μέ τρόπο κόβουμε από τήν 'Καινούργια Βρύση του 'Αϊναλή, πίσω από τήν έκκλησία του Ταξιάρχη, και βγαίνουμε τέλος στο Ρέμα, όπου και κάνουμε τή σύναξή μας στην πλατεία του 'Αγίου Δημητρίου.

Νικητές κι' έμεις μέ τή σειρά μας τραγουδάμε:

—'Εβίδιασε ή θάλασσα κι' έβγήκαν τά σφουγγάρια
κι' έβγήκαν και οι 'Αγιοργιάτ' μέ τά στραβά ποδάρια!

—'Εβίδιασε ή θάλασσα και βγήκεν τά παγούρια,
έβγήκαν και οι 'Αγιοργιάτ' κι' τó πήραμε στο γιούργια...

Είχε πιά σουρουπώσει. 'Ο πόλεμος έληξε. Οι τραυματίες —δέν έλειπαν και οι βαρεια χτυπημένοι— μεταφέρθηκαν στην γιάτραινα τήν Ταλιώ τήν Τσαγανιάδενα, τó σταθμό των πρώτων βοηθειών τής Περάμου. "Όσο για μένα, καταξοχισμένος και ματωμένος, γύρισα κρυφά στο σπίτι μ' ένα παπούτσι... Τό άλλο τó είχα χάσει στη μεγάλη μάχη του 'Αηλιά...

Τήν άλλη μέρα οι μακαντάσηδες μου τó έφεραν στο σπίτι. Και τότε πήρε είδηση ή μητέρα μου πώς τó είχα χαμένο, αλλά δέν θύμωσε. Τ' άγορία είναι σωστό νά συνηθίζουν από μικρά στον πόλεμο!...

ΤΟ ΠΑΣΧΑ ΚΑΙ Η ΠΑΛΑΙΦΤΡΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΔΑ είναι πιά στο τέλος της. Οι Περαμιώτες, αφού νήστεψαν όλη τη Μεγάλη Σαρακοστή, αφού πόνεσαν με τα φρικτά Πάθη του Χριστού και θρήνησαν την Ταφή Του, βιάζονται τώρα να γιορτάσουν την 'Ανάσταση του Κυρίου.

Ο Γιάγκος ο Τσόλης, ο κράχτης, που ανάγγελλε τότε θά ήταν μονοκλησιά και τότε άγρυπνία ή λιτανεία, είχε ξεσηκώσει από τα μεσάνυχτα με τη συρτή φωνή του τους εύσεβείς ένορίτες να «όρίσουν στην έκκλησία».

Η καμπάνα του 'Αγίου Γεωργίου και το άρχαϊκό σήμαντρο του 'Αγίου Δημητρίου ήχουν χαρμόсуна και οι εύσεβείς ένορίτες και ένορίτισσες ξεκινούν, όρθρου βαθέος, για τις δυο ένοριακές έκκλησίες.

Ο κανών του Μεγάλου Σαββάτου έχει άρχισει και όσο προχωρεί ή λειτουργία τόσο και ο ρυθμός γίνεται γρηγορότερος.

Ο Παπακωνσταντής και ο Παπαγιάννης ο Κέντζος στον 'Αηγιώργη, βάζουν τα δυνατά τους να τα πούν γρήγορα, γιατί φοβούνται μη τους περάσουν ο Παπαδημητράκης και ο Παπαπαναγιώτης ο Τσιλιλης στον 'Αηδημήτρη. Αυτή την ώρα εκείνο που ένδιαφέρει το έκκλησιασμα και πρό πάντων τους έπιτρόπους, είναι πως να φθάσουν μια ώρα πρωτίτερα στο Εύαγγέλιο της 'Αναστάσεως και ν' άναστήσουν πρώτοι. "Έτσι θ' άποφύγουν το ρεζίλημα να τους ταΐσουν φασούλια οί αντίπαλοι ένορίτες. Γιατί, σύμφωνα με παλαιό έθιμο, στα κατώφλια των σπιτιών της καθυστερημένης ένορίας άράδιαζαν οί αντίπαλοι τσανάκια με νερόβραστα φασούλια, σημάδι πως άκόμα έχουν σαρακοστή, ένφ οι άλλοι έχουν κιόλας άναστήσει. Η άλήθεια είναι πως την άλλη μέρα ήταν πολυ δύσκολο να ξεκαθαρίση κανείς ποιά άπ' τις δυο ένορίες άνάστησε πρώτη.

Ξημέρωσε τέλος ή μεγάλη μέρα, ή λαμπρότερη γιορτή της Ρωμhosύνης, ή Λαμπρή. Στη Σταύρωση, στην Ταφή και στην 'Ανάσταση του Κυρίου βλέπουμε την ίδια τη μοίρα της φυλής. Σάν το Χριστό, έτσι και το Γένος μας σταυρώνεται, πεθαίνει και άνασταίνεται. "Ισως γι' αυτό δέν μπορούμε να νουώσουμε και την 'Ανάσταση χωρίς τη βροντή και τη μυρωδιά του μπαρουτιού.

'Αλλά αυτά θά τα χαρούν οί Περαμιώτες στη Δεύτερη 'Ανάσταση, που γίνεται στις δέκα το πρωί και που ξεσηκώνει στο πόδι όλο το χωριό. Πλούσιοι και φτωχοί, μικροί και μεγάλοι, όλοι με τ' άσπρα κεριά και τους σαμάδες (λεπτό κερι τυλιγμένο σαν κουβάρι) στα χέρια και με χρυσοστόλιστες λαμπάδες οί άρραβωνιασμένες, δώρα των άρραβωνιαστικων, θ' άκολουθήσουν τη Δεύτερη 'Ανάσταση.

Στα τελευταία χρόνια που ζήσαμε, βλέπαμε άκόμα τις γραφικές

τοπικές ένδυμασίες που τις φορούσαν οι πιο ηλικιωμένοι. Το πρωτινό Περραμιώτικο ντύσιμο έδινε στους άντρες μιὰ λεβεντιά και άρχοντιά μαζί, και στις γυναίκες μιὰ ξεχωριστή χάρη.

“Άς άκολουθήσουμε κι' έμεις τώρα τη Δεύτερη 'Ανάσταση και στις δυό ένορίες, από την ώρα που ξεκινούν από την έκκλησία ώπου να γυρίσουν πίσω.

‘Η 'Ανάσταση του 'Αγίου Γεωργίου ξεκινά από την 'Αγέλη, στρίβει από το σπίτι του Νικολάκη Σγουρίδη και κατεβαίνει από τα σπίτια των Κυριακίδηδων προς τη θάλασσα, από το δρόμο του Νικολή 'Αγόρογλου, για να σταματήσει μπροστά στο Κονάκι (Διοικητήριο) για τη δέηση. ‘Ο Μουντούρης (διοικητής) με τον Τελώνη και τον Ταχσιλντάρη, που άποτελούσαν τους μόνους Τούρκους κατοίκους του χωριού, βγαίνουν και χαιρετούν με σεβασμό την 'Ανάσταση και η δέηση τελειώνει μέσα σε όμοβροντίες των κουμπουριών που συνταράζουν τον άέρα.

‘Από εκεί η περιφορά των λαθάρων συνεχίζεται από την παραλία, περνά από το σπίτι του καπετάν Παναγή του Πούλου, του Κεφαλωνίτη καρaboκύρη, που σε κάθε ευκαιρία ισάριζε την έλληνική σημαία στο καράβι του, άραγμένο μπροστά στο σπίτι του, τραβά ίσια τον παραλιακό δρόμο των καφενείων με τα γραφικά τσαρδάκια έως το Ρέμα, το σύνορο που ξεχωρίζει τις δυό ένορίες. ‘Από τα σπίτια του Καραγιώργη και του Αύγερινοϋ άνηφορίζει το Ρέμα, περνά από του Χατζησυμεών, και του Μαλκώτση, για να στρίψη πάνω από του Χατζηγιωργάκη, προς την Παναγιά τ' 'Αμπέλια, και να γυρίση πίσω στον 'Αηγιώργη.

‘Εκεί στο Ρέμα θ' άνταμωθούν με την 'Ανάσταση του 'Αγίου Δημητρίου, που ξεκίνησε από του Καπλάνη και του καπετάν Δοξάκη, προς την παραλία, και στρίβοντας από του Χρηστάκη θ' άκολουθήση την παραλία προς το Σχολείο. ‘Από εκεί πάλι θ' άνηφορίση από τον ‘Αγιο Νικόλαο του Σχολείου και τα σπίτια του Σπανού και των 'Αρβανίτηδων και άφήνοντας δεξιά την παλιά έκκλησία του 'Αγίου Γεωργίου του Βουλγαράκη, θα προχωρήση από του Κουζ'νοϋ, του Καπλάκη και των Δοξάκηδων προς τα Φλώρια, για να γυρίση ύστερα από τη Μεγάλη Βρύση προς το Ρέμα και να κατηφορίση πίσω στην έκκλησία, απ' όπου ξεκίνησε.

‘Εκεί λοιπόν στο Ρέμα θ' άνταμωθούν οι δυό ένορίες και εκεί είναι που θα χαλάση ο κόσμος από τις τουφεκιές. Κάθε μιὰ ένορία φιλοτιμιέται ποιά θα το βροντήξη δυνατώτερα.

Το μεσημέρι έχει κιόλας τελειώσει η μεγάλη γιορτή της Δεύτερης 'Ανάστασης για ν' άρχιση από το άπόγευμα η μεγάλη συγκίνηση του χωριού, η παλαίφτρα.

Στ' άλώνια τ' 'Αηλιά, πάνω απ' τη Μεγάλη Βρύση, θα συναχθή το χωριό για να σεργιανίση το άγαπημένο άγώνισμα των Περραμιωτών, την παλαίφτρα.

Θά παλαίψουν ζευγάρια, ένας από κάθε μιὰ ένορία.

‘Η πρώτη μέρα είναι για τα παιδιά. Οι μικροί παλαιστοί —και είναι τέτοια όλα τα μικρά παιδιά του χωριού— θα κάμουν την πρώτη τους δημοσία εμφάνιση στ' άλώνια. ‘Εκεί θα εφαρμόσουν όλα τα «τσαλίμια» (συστήματα) της πάλης, τους σαρμάδες και τις κωλοκαθιές, που έμαθαν παλεύοντας στην άμμο. Θα ξεσχίσουν τα γόνατα και τους άγκώνες

στο σκληρό χώμα του άλωνιου, αλλά θα χαλυβδώσουν έτσι τη θέληση για τη νίκη. 'Απ' αὐτούς τούς μικρούς παλαιστῆς θα βγούν τὰ αὐριανὰ πρωτοπαλλήκαρα, γιὰ νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀγωνιστικὴ παράδοση τῆς φυλῆς.

Τὴ δευτέρη μέρα τῆς Λαμπρῆς ἡ κοσμοσυρροὴ πληθαίνει. Τώρα παλαίβουν οἱ ἔφηβοι. Παλληκαράκια μεστωμένα πιά. Σώματα γεροδεμένα, μπράτσα δυναμωμένα ἀπὸ τὸ κουπί καὶ τὸ δικέλι. Αὐτὴ τὴ μέρα θὰ φανῇ ποιοὶ ἀπὸ τούς νέους θὰ βγούν τὸν ἄλλο χρόνο στὴ μεγάλη παλαίφτρα.

Τὴν Τρίτη, τέλος, τοῦ Πάσχα εἶναι ἡ μέρα τῶν μεγάλων παλαιστῶν.

'Αλλὰ προτοῦ ἀρχίσῃ ἡ μεγάλη παλαίφτρα, ἄλλη γιορτὴ τραβᾷ τὸν κόσμο τὸ πρωὶ τῆς Τρίτης στὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Νικολάου τὰ Τσαγανάκια. Τὸ ἐκκλησάκι αὐτό, ὅπου λατρευόταν ὁ προστάτης τῶν θαλασσινῶν —καὶ θαλασσινοὶ ἦταν οἱ περισσότεροὶ στὸ χωριὸ— ἦταν κτισμένο ἐπάνω σ' ἓνα βράχο ποῦ ἔκλειε τὸ ὁμώνυμο λιμανάκι μὲ τὴν πλούσια ἀμμουδιά, ποῦ ἀπλωνόταν πέρα ἀπὸ τούς κάβους τοῦ Ἁγριόγατου. Τὸ γραφικὸ αὐτὸ ἀκρογιάλι πλαισίωνε ἡμερο καταπράσινο τοπίο, μὲ τούς ἀμπελώνες, τὶς μουριές καὶ τὶς ἐλιές, ποῦ σκαρφάλωναν στὰ γύρω ὑψώματα ἕως τὸν Ζαμποῦρδο, πρὸς τὸ δρόμο τῆς Μηχανιώνας.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ δρομάκου ποῦ ἀνηφόριζε πρὸς τὸ ἐκκλησάκι καὶ πάνω ἀπὸ τὶς φουντωμένες μπουμπουνιές, ποῦ ἦταν πρὸς τὸ μέρος τῆς θάλασσας, περνοῦσαν ἓνα σχοινὶ πρὸς τὶς μουριές ποῦ ἦταν ἀπέναντι στὸ δρόμο καὶ κρεμοῦσαν ἐπάνω πολύχρωμα κουρέλια : τὰ τσόλια. Ὅταν τελείωνε ἡ ἐκκλησία κι' ἄρχιζε νὰ βγαίνει ὁ κόσμος, τὰ πειραχτήρια τοῦ χωριοῦ ἔσειαν τὸ σχοινὶ καὶ ἔρριχναν μὲ τρόπο ἓνα κουρέλι πάνω στὶς κοπέλλες ποῦ περνοῦσαν ἀπὸ κάτω. Σ' ὅποιαν ἔπεφτε τὸ τσόλι ἦταν σημάδι πὼς τὸν ἴδιο χρόνο θ' ἀρραβωνιαζόταν. Καμμιά φορὰ ρίχναν τὸ τσόλι σὲ καμμιά γρηὰ καὶ τότε ἦταν τὸ πανηγύρι.

—Ἡ ὥρα ἡ καλὴ, γιαγιά! Κι τοῦ χρόν!...

Καὶ ἡ γιαγὰ προσπερνοῦσε μουρμουρίζοντας: «Μπὰ π' νὰ κ'ρέβιστινα!», ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ θυμῶνῃ, ἀφοῦ τέτοιο ἦταν τὸ «ἀντέτ'» (ἔθιμο).

Μετὰ τὴν ἀπόλυση, ἄρχιζε ἡ προετοιμασία γιὰ τὴ μεγάλη παλαίφτρα. Τ' ἀλώνια παίρνουν ἑορταστικὴ ὄψη. Ὅλος ὁ γύρω χώρος καὶ τὰ ὑψώματα γεμίζουν κόσμο. Στὶς πρώτες σειρὲς οἱ δημογέροντες καὶ οἱ ἐφοροεπίτροποι, οἱ μεγάλοι καραβοκύρηδες καὶ οἱ νοικοκυραῖοι. Δὲν ἔλειπαν οὔτε οἱ Ἀρχές. Ὁ Μουντούρης μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του. Τὰ Διαβατιώτικα νταούλια σὲ διπλὰ καὶ τριπλὰ ζευγάρια παίζουν ἀκατάπαυστα τὸν ἰδιαίτερο σκοπὸ τῆς παλαίφτρας. Καὶ ἀρχίζει ὁ ἀγώνας. Οἱ παλαιστῆς ἔτοιμοι, μὲ ἓνα κοντοθράκι ἀπὸ καραθόπανο σφιχτὰ δεμένο στὴ μέση μὲ λουρί. Οὔτε λάδια στὸ κορμί, οὔτε τίποτα ἄλλο ἀπὸ ὅσα συνήθιζαν οἱ Τοῦρκοι πεχλιθάνηδες.

Στὴν παλαίφτρα αὐτὴ τὴ μέρα θὰ βγούν οἱ καλύτεροι. Ὁ Δημητρός καὶ ὁ Γιώργης Ταρτσίνης (ὁ Ντελάς), ὁ Ἀλέκος ὁ Κέλης, ὁ Γιάννης, ὁ Τσιρτσώνης, ὁ Βασίλης ὁ Ἄβαλης, ὁ Πολυχρόνης Πάκος, ὁ Μπιλιόνας, ὁ Συνόδης, ὁ Κακαλιάς, ὁ Δημητρός τ' Ἀντριά. Δυνατὸ παλληκάρι ἦταν ὁ Δημητρός ὁ Τσαγανιάς. Ἀνάστημα πρώτο, πλάτες θεριοῦ. Χέρια σὰν ἀτσάλινες ἀρπάγες. Σεμνὸς καὶ μετρημένος. Σωστός ἀν-

τρωμένος. Ἄλλὰ δὲν ἔβγαине στήν παλαίφτρα, γιατί δὲν εἶχε τὸ ταῖρι του στή φυσική δύναμη.

Ἀπ' ὅλους ὅμως τοὺς παλαιστῆς ξεχώριζε στήν τέχνη ὁ Γιάννης ὁ Τσιρτσώνης. Γόνος οικογενεῖας παλαιστῶν, κρατοῦσε πάντα τὰ πρωτεῖα. Ὁ θεῖος του Παναγιώτης Τσιρτσώνης, πρὶν ἀπ' αὐτόν, ἦταν φημισμένο πρωτοπαλλήκαρο στήν παλαίφτρα. Ἐπάλαψε μὲ φημισμένους Τούρκους πρωτοπαλαιστῆς ἀπὸ τὴν Πάνορμο καὶ τὸ Γκιονένι, ποὺ ἔρχόταν στήν Πέραμο γυρεύοντας νὰ παλαίψουν. Καὶ ποτὲ ἢ πλάτη του «δὲν ἔφαγε χῶμα». Τὸ ἴδιο τώρα καὶ ὁ ἀνηψιός του ὁ Γιάννης. Ἀνάστημα λίγο πάνω ἀπὸ τὸ μέτριο. Σῶμα γεροδεμένο καὶ νευρώδικο. Ὅταν ἔβγαине στὸ μείντανι (στίβο) ζύγιζε καλὰ τὸν ἀντίπαλο. Τὸν τριγύριζε σὰν αἴλουρος προσπαθώντας νὰ τὸν ξεγελάσει: Τὸν ἐκούραζε ὡς ποὺ νὰ βρῆ τὴν κατάλληλη στιγμή νὰ τὸν ἀδράξει στὰ σιδερένια μπράτσα του. Δὲν τοῦ γλύτωνε. Μποροῦσε νὰ κρατήσῃ ὧρες τὸν ἀγῶνα ὡς ποὺ στὸ τέλος, μὲ ἓνα ξαφνικὸ κόλπο, θὰ τὸν ξάπλωνε κατὰ γῆς.

Γιὰ τὸν Γιάννη Τσιρτσώνη, ποὺ στὰ τελευταῖα του ζοῦσε ἀποτραβηγμένος κοντὰ στὰ παιδιὰ του καὶ τὰ ἐγγόνια του σ' ἓνα ἀγροτικὸ συνοικισμό, κοντὰ στήν Ἀξιούπολη, θὰ εἶχαμε νὰ ποῦμε πολλά. Ἐπάλαψε μὲ Ρωμηοὺς καὶ μὲ Τούρκους. Ὡς καὶ στήν Ἀμερική, ὅπου βρέθηκε μετανάστης, ἐτίμησε τὸ ἑλληνικὸ ὄνομα καὶ ποτὲ στή ζωὴ του ἢ πλάτη του «δὲν ἔφαγε χῶμα». Ὅταν τὸν ρώτησα, ἂν πάλαψε καμμιά φορὰ μὲ τὸν Δημητρὸ τὸν Τσαγανιά, μοῦ ἀπάντησε:

«Ὁ Τσαγανιάς ἦταν ἓνα ἀντρειωμένο παλληκάρι. Ἦταν τὸ καμᾶρι τῆς Περάμου. Κανεὶς δὲν τοῦ παρὰβγαине στή δύναμη. Δὲν πάλαψε στὰ ἀλώνια. Ἐγὼ εἶχα τὴν τέχνη στὸ πάλαμα καὶ μὲ τὴν τέχνη μου πὸ πολὺ παρὰ μὲ τὴ δύναμή μου ἔρριχνα τοὺς ἄλλους. Ἄν, ποιὸς ξέρει, μὲ κανένα ξαφνικὸ τσαλίμι (κόλπο) τὸν ἔρριχνα; Δὲν ἤθελα νὰ ντροπιάσω ἓνα τέτοιο παλληκάρι».

Ὁ Δημητρὸς ὁ Τσαγανιάς δὲν ἦταν μονάχα ἓνας δυνατὸς ἄντρας. Ἦταν ἓνας «ἀντρειωμένος» Καὶ οἱ Περαμιῶτες, μὲ τὸ ἀνώτερο πνεῦμα ποὺ τοὺς ξεχώριζε, τοὺς ἀντρειωμένους τοὺς λάτρευαν σὰν ἡμίθεους.⁽¹⁾

Μιὰ ποὺ γράψαμε γιὰ τὴν παλαίφτρα, ἄς θυμηθοῦμε καὶ ἓναν ἄλλο παλιὸ χωριανὸ μας, τὸν καπετὰν Νικόλα Κυριακίδη (πατέρα τοῦ ἀρχιτέκτονα Δημητροῦ Κυριακίδη), τὸν Νικολάρα, ὅπως τὸν ἔλεγαν γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ σωματικὴ διάπλαση καὶ τὴ δύναμή του.

Γύρω στὰ 1885 εἶχε ἔρθει στήν Πέραμο ἓνας Γιουροῦκος, φημισμένος πρωτοπαλαιστῆς, καὶ γύρευε προκλητικὰ νὰ παλαίψῃ μὲ τοὺς Περαμιῶτες. Οἱ χωριανοὶ δὲν μποροῦσαν ν' ἀρνηθοῦν τὴν πρόκληση. Ἄλλὰ ὁ Γιουροῦκος ἦταν ἄντρας μεγαλόσωμος καὶ γεροδεμένος. Ἡ Πέραμος κινδύνευε νὰ ντροπιασθῆ. Τότε ἔστειλαν καὶ φώναξαν ἀπὸ τ' ἀμπέλι του τὸν καπετὰν Νικόλα.

Ὁ Νικόλας Κυριακίδης δὲν ἦταν στὰ πρῶτα του νειάτα. Ἀπὸ καιρὸ εἶχε τραβηχτῆ ἀπὸ τὴν παλαίφτρα. Ὡστόσο δέχτηκε νὰ παλαίψῃ. Μαζεύτηκαν τότε στὸ κατάγιαλο στὸν Μύτ'κα. Ἐκεῖ, πάνω στήν ἄμμο, θὰ γινόταν ἢ παλαίφτρα.

1) Ὁ Δημητρὸς Τσαγανιάς πέθανε στή Νέα Πέραμο, ὅπου ἐγκαταστῆθηκε μετὰ τὸν ἐκπατρισμό.

Ὁ Γιουρούκος ἀλείφθηκε με λάδι σ' ὄλο του τὸ κορμί καὶ στὸ πέ-
τσινο κοντοβράκι του. Ἔτσι συνήθιζαν οἱ Τοῦρκοι μπεχλιβάνηδες. Ὁ
Νικολάρας, με τὸ παραθοπανένιο κοντοβράκι του, βγαίνει στὴν παλαί-
φτρα χωρὶς λάδια. (Δὲν τὰ συνήθιζαν στὴν Πέραμο). Οἱ χωριανοὶ σχη-
μάτισαν κύκλο γύρω ἀπὸ τοὺς παλαιστῆς καὶ παρακολουθοῦσαν με ἀ-
γωνία. Δὲν ἔλειπε καὶ ὁ Μουντούρης με τὶς Τουρκικὲς Ἀρχές, ποὺ ἦρθαν
κι' αὐτοὶ νὰ σεργιανίσουν

Ὁ Νικολάρας μάταια πασκίζει νὰ τὸν ἀδράξῃ ἀπὸ τὰ χέρια, ἀπὸ
τὸ λαϊμό, ἀπὸ τὰ ποδάρια. Τὰ χέρια του γλιστροῦσαν πάνω στὸ λαδω-
μένο κορμί τοῦ Γιουρούκου, ποὺ πάντα ξέφευγε. Σὲ μιὰ στιγμή ὁ Κυ-
ριακίδης τὸν ἀρπάζει ἀπὸ τὴ μέση καὶ τὸν σφίγγει με ὄλη του τὴ δύ-
ναμη μέσα στὰ σιδερένια μπράτσα του. Ὁ Γιουρούκος μάταια πασκίζει
νὰ ξεφύγῃ. Τὸ αἷμα του ἀνεβαίνει στὸ κεφάλι, ἀναφοκοκκινίζει καὶ σὲ
λίγο πέφτει ξερὸς με τὴν πλάτη στὴν ἄμμο...

Τὴν ἴδια μέρα, ὅπως ἦταν ἀκόμα ζαλισμένος ὁ Γιουρούκος, τὸν ἔ-
βαλαν στὴ βάρκα καὶ τὸν ἔστειλαν στὴν Πάνορμο. Ὑστερα ἀπὸ ἓνα
μῆνα μαθεύτηκε πὼς πέθανε. Ἴσως ἀπὸ τὸν καῦμό του ποὺ ντροπιά-
στηκε, ἴσως καὶ ἀπὸ καμμιά ἐσωτερικὴ ἀιμορραγία ἀπὸ τὸ μοιραῖο ἐ-
κείνο σφίξιμο.

Ἄργα τὸ βράδυ, με τὸ βασίλεμα τοῦ ἡλίου, τελειώνει ἡ παλαίφτρα.
Ὁ κύκλος τοῦ τριήμερου ἑορτασμοῦ τῆς Λαμπρῆς ἐκλείσει. Δὲν μένει
παρὰ ἡ ἑορτὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ποὺ γιορταζόταν στὸ ἐκκλησιάκι
τῆς Κάναλης, στὸ ὁμώνυμο λιμανάκι στὸ ἔμπα τῆς Μηχανιώνας.

Ἐπάνω στὴν ἀφράτη ἀμμουδιά με τὸ χρυσόναμο, θὰ παλαίψουν
πάλι τὰ μικρὰ παιδιὰ, Περραμιωτάκια καὶ Μηχανιωτάκια. Εἶναι ὁ ἐπί-
λογος τῶν μεγάλων ἑορτῶν τῆς παλαίφτρας.

Ο ΑΗΓΙΩΡΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ

ΣΤΗΝ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, στὴ Νέα Πέραμο Μεγαρίδος,
βρίσκεται τὸ παλιὸ εἰκόνισμα τοῦ Ἁγίου. Χέρια εὐλαθικὰ τὸ σῆ-
κωσαν ἀπὸ τὴν παμπάλαιη ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ
Βουλγαράκη στὸ Κάστρο καὶ τὸ μετέφεραν στὴ νέα ἐστία τῶν
Περραμιωτῶν. Τὸ ἴδιο εἰκόνισμα ποὺ προσκυνοῦσαν οἱ πιδὸ παλιοὶ κάτοι-
κοι τῆς Περάμου στὴν Κύζικο, τὸ προσκυνοῦμε τώρα κι' ἐμεῖς ἐδῶ καὶ
θὰ τὸ προσκυνοῦν καὶ τὰ παιδιὰ μας καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν μας.
Καὶ θὰ λένε: «Αὐτὸ τὸ εἰκόνισμα τὸ ἔφεραν ἀπὸ τὴν Πέραμο. Εἶναι ἡ
ψυχὴ τοῦ παλιοῦ χωριοῦ μας».

Τὴν παλιὰ ἐκκλησία του, πάνω στὸ Κάστρο, τὴ σεβάστηκε ἡ φω-

τιά. Τώρα γκρεμίστηκε κι' αυτή, όπως ξεαφανίστηκαν όλα τὰ έξωκκλήσια από τούς νέους ἀλλόθρησκους οίκιστές. Ἄλλὰ ὁ Ἀηγιώργης δὲν χάθηκε. Ἦρθε μαζί μας. Καμαρωτός, λαβέντης πάνω στο ἄσπρο ἄλογο του, καρφώνει μὲ τὴ λόγχη τὸν δράκο. Καὶ μᾶς κυττάζει μὲ τὸ ἥρεμο βλέμμα του, σὰν νὰ μᾶς λέη: «Μὴ φοβάστε! Ἐγὼ ἐδῶ εἶμαι. Τὸ τέρας κάποτε θὰ ξεψυχήσῃ...».

Τὸν Ἀηγιώργη τὸν γιορτάζουν σ' ὅλη τὴν Ἑλληνικὴ Χριστιανωσύνη. Εἶναι ἡ γιορτὴ τῆς ἀνοιξῆς. Τὸ ξύπνημα τῆς πλάσης ὕστερα ἀπὸ τὸν χειμωνιάτικο λήθαργο. Ἄλλὰ εἶναι μαζί κι' ἕνας ὕμνος στὴ λεβεντιά. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος εἶναι τὸ σεμνὸ παλληκάρι, ὁ ὑπέρμαχος τῶν βασιλέων, ὁ τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτῆς καὶ τῶν πτωχῶν ὑπερασπιστής.

Στὴν Πέραμο ἡ ἡμέρα αὐτὴ ξεσήκωνε ὅλο τὸ χωριὸ σ' ἕνα χαρούμενο πανηγύρι. Ἀπὸ βραδύς, μετὰ τὸν ἑσπερινό, οἱ κοπέλλες θὰ συγκεντρῶθουν στὶς πλατεῖες καὶ στ' ἀνοίγματα τῆς κάθε γειτονιάς κι' ἐκεῖ θὰ τραγουδήσουν τὸ τραγούδι τοῦ Ἀγίου, πιασμένες στὸ συρτό:

Ἄς τὸ ποῦμε κι' ἐμεῖς ἐδῶ:

*Κοράσιν, ἐ - κοράσιν ἐβουλήθηκε νὰ πᾶ' νὰ σεργιανίσῃ
κι' ὄξωπίσω νὰ γυρίσῃ,
—σῶσ' Ἀημιγιώργη μ', σῶσε!—*

*Μαζεύει τὶς γειτότισσες. Ναί, μὰ τὸν Ἀηγιώργη,
καὶ τὶς γειτονοπούλες,
καὶ στὸ γιαλὸ κατέβηκαν,
—σῶσ' Ἀημιγιώργη μ', σῶσε!—
κάτω στὸ περιγιάλι,*

*Βλέπουν καρᾶδια κι' ἔρχονται, καρᾶδια κι' ἀομενίζουν,
καὶ τὸ νοῦ τους δαιμονίζουν.
Ρίχνουν τὶς βάρκες στὸ γιαλὸ
—σῶσ' Ἀημιγιώργη μ', σῶσε!—
βάρκες στὸ περιγιάλι,*

*βγάλαν τὰ βαρελάκια του νερὸ νὰ τὰ γεμίσουν,
κι' ὄξωπίσω νὰ γυρίσουν.*

*Κι' ἀφήσαν τὰ βαρέλια τους κι' ἐπέσαν στὰ κοράσια,
σὰν τοῦ Μᾶη τὰ κεράσια.*

*Κι' ἕνα κοράσιν ἄμορφο σὶν Ἀηγιώργη τρέχει
καὶ πολὺ τότε προσέχει.*

*Ἀημιγιώργη μ', κράψε με πίσω ἀπ' τὰ μάγουρά σου,
καὶ σὶὰ σπύτια τὰ δικά σου,
νὰ σὲ σιολίσω μάλαμα, νὰ σὲ σιολίσω ἀσῆμι,
νὰ φκιάσω τὰ καντήλια σου ὅλα μὲ τὸ γιλντίζι.
Κι' ἀνοίξανε τὰ μάγουρα, κι' ἐκρούθη τὸ κοράσι,
σὰν τοῦ Μᾶη τὸ κεράσι.*

Στὸ χορὸ θὰ πιαστοῦν ὄχι μονάχα τὰ λεύτερα κορίτσια, ἀλλὰ καὶ

οί άρραβωνιασμένες και οί παντρεμένες και οί ήλικιωμένες άκόμα γυναίκες, έτσι για τó καλό και τή χάρη του 'Αγίου.

'Από τή γωνία του σπιτιού τής 'Αδάμαινας, μπροστά από τó σπίτι τής Λεβεντάκενας, από τó 'Αίναλη, από τήν πλατεία του 'Αγίου Δημητρίου έμπρός στο Μεγάλο Πηγάδι, από τó μείντάνι στη Μεγάλη Βρύση, από τά Φλώρια και από όλους τούς μαχαλάδες του χωριού άντηχεί τó τραγούδι του 'Αγίου.

Πανηγύρι σεμνό. Χωρίς βιολιά και λαούτα, χωρίς πιοτά. "Ένας ύμνος στον λεβέντη "Αγιο, τον Μεγαλομάρτυρα Γεώργιο.

"Άς τραβήξουμε τον βαρύ πέπλο τής λησμονιάς κι' άς θυμηθούμε τις κοπέλλες του άξέχαστου παλιού καιρού. Οί πιο πολλές έχουν κιόλας αφήσει τον κόσμο τούτο. "Όσες ζουν άς διαβάσουν τά όνόματά τους και άς ξαναζήσουν για λίγο τά όμορφα νειάτα τους.

Πρώτες και καλύτερες ή Φανιώ του Μπανάκου Χατζηπολυχρόνη, οί κόρες τής Λέγκως Κούρτζαινας, ή Σουλτάνα και ή 'Ολυμπία του Μπόρα, ή Μαριγώ τής Μόσχως του Ψύχα, ή 'Ελευθερία και ή Κατερίνα, κόρες του Σταύρου και Γιωγάκη Πιτσιρέλλια, ή Μάλαμω, ή Ρηνιώ και ή Φωτίκα του Κώτσου του Κ'τσώκερου, ή Μάρθα του Λεβεντάκη, ή 'Ανάστω και ή Δέσποινα του Κωνσταντή 'Ησαία, ή Φρόσω του Λάμπρου Πυργιώτη, ή Φωτεινίτσα του Χατζηαριστείδη, ή 'Ανθούλα του Θανάση Ψόφιου — ή όμορφη μέσα στις όμορφες κόρη με τις μακρυές ξανθές πλεξούδες — ή Μερόπη του 'Αλέξανδρου Καράκου - Μπαραμπούτη, ή Μάλαμω τής Ρήγκως, τά κορίτσια του Γιώργη Φλωρά, ή Κατερίνα του Χατζησυμεών, ή Κατίνα τής Σωτηρής, ή Βιργινία τής 'Ανθούλας και τόσες άλλες, ή μιá καλύτερη από τήν άλλη.

Χρόνια εύτυχισμένα, χρόνια περασμένα. Και άνθρωποι ξεχασμένοι...

Τήν άλλη μέρα, από τó πρωί, θά ξεκινήσουν με τις βάρκες, τά παζάρ καΐκια και τά ψαράδικα, άκόμα και με τά μεγάλα καράβια, όσα τύχαινε νά βρεθούν στο χωριό, όλα στολισμένα με στρωσίδια, με κιλίμια και με πολύχρωμα σινιάλα στα κατάρτια. Τραβούν για τó Πιθάρι, τó γραφικό λιμανάκι με τήν πεντακάθαρη άμμουδιά, όπου ήταν στημένο και τó ταλιάνι του Γιώργη Ταλιαντζή.

'Εκεί, θά λειτουργήσουν τó έξωκλήσι του 'Αγίου Γεωργίου και θά στρώσουν ύστερα τις άπλάδες και τή μεσάλα τους κάτω από τις μουριές και τά λιόδενδρα.

Τó γλέντι θ' ανάψη σέ λίγο με τó τραγούδι του 'Αγίου Γεωργίου και θά στηθί ό χορός με όλα τά Περαιμιώτικα τραγούδια.

Κι' όταν τó σούρουπο θά ξεκινήσουν για τον γυρισμό, άπ' όλα τά πλεούμενα θ' άντηχούν σ' όλο τó λιμάνι τής Περάμου τά χαρούμενα τραγούδια των προσκυνητών.

Θυμάμαι, σαν νάναι αύτή ή ώρα, μιá τέτοια μέρα γύριζε άπ' τó Πιθάρι, μαζί με τ' άλλα καΐκια, και τó καράβι του καπετάν Παναγιή του Πούλου. Πάνω στην κουβέρτα του είχαν στήσει τó χορό τά κορίτσια του, ή "Όλγα, ή Πολυξένη και ή Ούρανια, μαζί με τήν Κατίγκω τή Ρούζιανα, τήν άδελφή του Ταλιαντζή, τήν Κατίγκω τής Τασούλας, τή Σμαραγδή τής Λενιώς και άλλες όμορφοκοπέλλες του χωριού και τραγουδούσαν: «'Έχετε γειά βρουσούλες...». Και στο κατάρτι του καρα-

Κατίνα Θεμ. Ρουζίου, Ιατροῦ, τὸ γένος Ἰ. Ταλιαντζῆ.

βιοῦ κυμάτιζε περήφανα ἢ γαλανόλευκη. Καὶ μεῖς, παιδιὰ τότε, καμαρώνουμε καὶ ἡ ψυχὴ μας πλημμύριζε ἀπὸ ἀγαλλίαση.

Αὐτὸ τὸ πανηγύρι βάλθηκε νὰ ξαναζωντανέψη ὁ Σύλλογος τῶν Περαιῶν Κυζικηνῶν στὴ Νέα Πέραμο, τὴ νέα ἐστία τους στὴν Μεγαρίδα. Γιὰ πρώτη φορὰ γιορτάστηκε ὁ Ἀηγιώργης στὴ Νέα Πέραμο τὸ 1960. Στὴν κεντρικὴ πλατεία, ἔμπρὸς στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, εἶχε συναχθῆ τότε ὅλο τὸ χωριό. Κοπέλλες λυγερές, ντυμένες μὲ τὰ γραφικὰ σαλβάρια, τραγούδησαν τὸ τραγούδι τοῦ Ἀγίου καὶ ἄλλα Περαιώτικα τραγούδια. Καὶ στήθηκε ὁ χορός. Ἐνας χορὸς ἱεροτελεστία. Ἐκείνη τὴν ὥρα εἶχε ἀναστηθῆ ἡ Πέραμος. Τὰ βιολιά ἐπαιζαν τοὺς ἱδIOUS σκοπούς, ποὺ ἀκουγόντανε πρὶν ἀπὸ πενήντα χρόνια καὶ οἱ κοπέλλες τραγουδοῦσαν τὰ ἴδια τραγούδια ποὺ ἔλεγαν οἱ γιαγιάδες των.

Τί ἦταν ἐκεῖνο ποὺ βλέπαμε καὶ ἀκούγαμε; Μήπως ξαναγυρίσαμε πίσω στὴν Πέραμο; Μήπως ξαναγυρίσαμε πίσω στὰ χρόνια τὰ παλιά; Ἀπὸ τὸν κόσμον ποὺ σεργιάνιζε προβάλλει ἑξαφνα μιὰ γερόντισσα μαυροφόρα. Προχωρεῖ μὲ τὴν ψηλὴ κορμοστασιά της, ἀμίλητη σὰν ὑπνωτισμένη, στὸν κύκλον τοῦ χοροῦ. Δίνει τὸ μαντήλι στὴν κορυφαία καὶ φέρνει δυὸ γύρους. Ὑστερα γυρίζει ὅπως ξεκίνησε, ἀμίλητη, καὶ κάθετα

στην καρέκλα της. Τί νά τῆς θύμιζε ἄραγε αὐτὸ τὸ πανηγύρι; Ποιά ἀναστάτωση νά ἔφερε στὴν ψυχὴ της αὐτὴ ἡ νεκρανάσταση τοῦ παλιοῦ μας χωριοῦ;

Παλιοὶ καπετανεῖοι καὶ ψαράδες θαλασσοδαρμένοι, ἀγρότες μὲ ροζιασμένα χέρια καὶ ἡλιοψημένα πρόσωπα, παλιοὶ νοικοκυραῖοι τοῦ χωριοῦ, γερόντισσες καὶ νοικοκυρές ποὺ εἶχαν χαρῆ στὰ νειάτα τους τὰ πανηγύρια τῆς Περάμου, ποὺ εἶδαν ἀργότερα νὰ χάνωνται μέσα σὲ μιὰ ὥρα τὰ σπίτια καὶ τὰ νοικοκυριά τους καὶ στὸ τέλος νὰ φεύγουν κυνηγημένοι κι' ἀπ' αὐτὰ τὰ χῶματα τῆς πατρίδας των, ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος ὁ παλιός, ὁ βασανισμένος, μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ ὀλοζώντανο ὄνειρο ποὺ ἔβλεπε, μὲ δυσκολία συγκρατοῦσε τὰ ἀναφυλλητά.

Καὶ μαζὶ μὲ τοὺς Περαιμιῶτες μοιράζονται τὴ συγκίνηση καὶ οἱ ἄλλοι κάτοικοι τοῦ νέου χωριοῦ. Ἡ ψυχὴ τους, αὐτὴ τὴν ὥρα, πετᾷ στὴ Μηχανιώνα, στὸ Καστέλι, στὴ Λαγκάδα, στὸ Κατάτοπο, στὸ Μαρμαρᾶ, στὴν Ἡράκλεια, στὸ Φανάρι τοῦ Βοσπάρου καὶ σ' ὅλα τὰ χωριά τῆς Θράκης καὶ τῆς Προποντίδος, ἀπ' ὅπου ξεκίνησαν καὶ θεμελίωσαν μαζὶ μὲ τοὺς Περαιμιῶτες τὴ Νέα Πέραμο.

Ὅταν, ἀργὰ τὸ βράδυ, πήραμε τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, ἀντηχοῦσαν ἀκόμα οἱ μελωδίες ἀπὸ τὰ βιολιά καὶ τὰ τραγούδια:

«Σῶσ' Ἀημιγιώργη μ', σῶσε!»

Ο "ΚΛΕΙΔΩΝΑΣ,, ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ

Α Σ ΓΥΡΙΣΟΥΜΕ σήμερα πίσω, στὰ χρόνια ἐκεῖνα ὅπου δὲν εἶχαμε οὔτε πολέμους, οὔτε ἐξορίες, οὔτε ἄλλα μεγάλα βάσανα, κι' ἄς θυμηθοῦμε τίς μικρές χαρὲς ποὺ ὁμόρφαιναν τὴν ἀλησμόνητη Πέραμο.

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ κάνουμε αὐτὸ τὸ ταξίδι τοῦ γυρισμοῦ στὰ περασμένα. Ἄς μποῦμε λοιπὸν καὶ σήμερα στὸ καλοτάξιδο καράβι τῆς νοσταλγίας κι' ἄς ἀνοίξουμε διὰπλατα τὰ πανιά τῆς φαντασίας στὸ ἀνάλαφρο ἀεράκι ποὺ θὰ μᾶς φέρη στὸ πολυπόθητο λιμάνι τοῦ λογισμοῦ μας.

Εἶναι μῆνας Ἰούνιος, παραμονὴ τ' Ἀγιαννιοῦ. Τὰ φ'κάρια (τὰ γινομένα βομβύκια τῶν κουκουλιῶν), στοιθαγμένα στὰ μεγάλα κοφίνια, περιμένουν νὰ πάρουν τὸ δρόμο γιὰ τὰ Μουδανιά. Ἐκεῖ τὸ χρυσὸ μετάξι θὰ γίνῃ καθαρὸ χρυσάφι καὶ θὰ φέρη πίσω στὸ χωριό, μαζὶ μὲ τὰ στολίδια τῆς Προύσας καὶ τῶν Μουδανιῶν, καὶ τὴν ἀμοιβὴ γιὰ τοὺς κόπους τῶν πενήντα ἡμερῶν, ὅσες κράτησαν τὰ κουκούλια ἀπὸ τὸ ἀνοίγμα τοῦ σπόρου ἕως τὸ κλάρωμα καὶ τὸ μάζεμα τῶν φηκαριῶν.

Τὰ σπίτια τώρα πλύθηκαν. Τὰ σανίδια τρίφτηκαν κι' ἀστράφτουν πάλι ἀπὸ τὴν πάστρα. Οἱ φουσκιές ἀπὸ τίς βέργες τῆς μουριῆς καὶ τὰ

Γεώργιος Τζηρίνης και ἡ σύζυγός του Ἀρτεμισία,
τὸ γένος Καράκου - Μπααραμπούτη.

Ξερά κλαριά τῆς βαλανιδιάς, τῆς κουμαριάς, τῆς τσιτσιμίδας καὶ τῶν ρικιών, ποὺ στήθηκαν γιὰ τὸ κλάρωμα τῶν κουκουλιῶν, ἔχουν στοιβαχτῆ στὶς ἀλύες τῶν σπιτιῶν. Ἀπ' αὐτὲς τὶς στοιβες θὰ πάρουν καὶ τὰ παιδιὰ τὸ βράδυ γιὰ τὶς φωτιές τ' Ἀγιαννιοῦ.

Τὴν ἄλλη μέρα θ' ἀνοιχτῆ ὁ Κλειδῶνας. Ὁ «χελιδῶνας», ὅπως τὸν ἔλεγαν οἱ παλιές. Σ' ὅλες τὶς γειτονιές οἱ νιόπαντρες τῆς χρονιάς θὰ καλέσουν τὶς γειτόνισσες καὶ τὶς συγγένισσες, κοπέλλες λεύτερες, ἀρραβωνιασμένες καὶ παντρεμένες, ν' ἀκούσουν τὴν τυχερὴ παρασκίδα τοῦ Κλειδῶνα, ποὺ θὰ πέση στὸ σημάδι τῆς.

Ἀπὸ βραδύς, ὕστερα ἀπ' τὶς φωτιές, θὰ παρθῆ τ' ἀμίλητο νερό. Οἱ καλεσμένες θὰ ρίξουν μέσα στὴν κούπα ἢ κάθε μιὰ ἀπὸ ἕνα σημάδι δικό τῆς, ἕνα σταυρό, μιὰ καρφίτσα, ἕνα σκουλαρίκι, ἕνα κλειδί καὶ κανένα κουμπὶ ἀκόμα. Ἡ κούπα μὲ τὰ σημάδια καὶ τ' ἀμίλητο νερὸ θὰ σκεπαστῆ μ' ἕνα πανί καὶ θὰ μείνῃ ὅλη νύχτα στ' ἄστρα, πάνω στὸν «άλιακὸ» (ἡλιακὸ, ἐξώστη) ἢ στὰ κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν αὐγὴ, προτοῦ ἀκόμα βγῆ ὁ ἥλιος, θὰ παρθῆ πάλι μέσα στὸ σπίτι.

Τὴν ἴδια μέρα, κατὰ τὸ ἡλιοθασίλεμα, θ' ἀνοιχτῆ ὁ Κλειδῶνας σὲ

ὅλες τις γειτονιές. Στὸ σπίτι τῆς Λεμονιάς, τῆς νιόπαντρης γυναίκας τοῦ Βασίλη τοῦ Ἄβαλη, ἄρχισαν κιόλας νὰ ἔρχονται οἱ καλεσμένες. Ἀπὸ τις πρώτες ἡ Ρηγιώ, ἡ Ἀμαλία καὶ ἡ Κατέρη, οἱ κόρες τοῦ Νικολοῦ τοῦ Σπεράντζα, ὅλες λεύτερες. Οἱ ἀδελφές τῆς Λεμονιάς, ἡ Κοτίνα τοῦ Φωτάκη τοῦ Μανίτσα, νιόπαντρη κι' αὐτή, καὶ ἡ Ἀρτεμισία τοῦ Γιώργη τοῦ Τζηρίνη μὲ τὴν κόρη της τὴν Περζούλα. Δὲν ἀργοῦν νάρθουν καὶ ἡ Σοφίτσα μὲ τις ἀδελφές της, τὴ Λέγκω καὶ τὴ Σουσάνα τοῦ Στρατῆ τοῦ Κατζάλη. Ἀπὸ κοντὰ καὶ ἡ Κοντόσσα καὶ ἡ Κοκώνα τῆς Στάθαινας, τραγουδιστοῦδες μὲ τ' ὄνομα. Νά καὶ ἡ Φιλομήλα τοῦ Ἀλέξανδρου τοῦ Καράκου (Μπαραμποῦτ') μὲ τὴ μικρὴ κόρη της τὴ Μερόπη, πέντ' - ἔξη χρονῶν τότε. Κοντὰ στίς καλεσμένες ἦρθαν κι' ἄλλες γειτόνισσες καὶ ἡ σὺλὴ γέμισε ἀπὸ χαρούμενες φωνές.

Ὅλες τώρα καθισμένες πάνω στὴν ψάθα καὶ γύρω ἀπὸ τὴν κούπα μὲ τ' ἀμίλητο νερὸ καὶ τὰ σημάδια, περιμένουν τὴ μεγάλη στιγμή.

Ἡ Λεμονιά προχωρεῖ στὴ μέση κι' ἀνοίγει τὸν Κλειδῶνα μὲ τὴν τυπικὴ παρασκίδα:

«Ἀνοίγω τὸν Χελιδῶνα μὲ τ' Ἀγιαννιοῦ τὴ χάρη, κι' ὅποιου ἔναι καλορρίζικο ὡς ἔρθῃ νὰ τὸ πάρῃ».

Καὶ τὸ μικρὸ κοριτσάκι τῆς Φιλομήλας, πὺ εἶχαν βάλει νὰ τραβᾷ μέσα ἀπὸ τὴν κούπα τὰ σημάδια, βγάζει τὸ πρῶτο σημάδι, ἕνα σταυρὸ.

—Δ'κό μ' εἶναι! πετιέται ἡ Ρηγιώ καὶ τὸ παίρνει μὲ καμάρι.

Εἶναι ἡ τυχερὴ τοῦ Κλειδῶνα. Μὲ τὴ χάρη τ' Ἀγιαννιοῦ σίγουρα θ' ἀρραβωνιαστῆ μέσα στὸ χρόνο...

—Ἄντι, καλορίζκο! τῆς φωνάζουν ὅλες μαζί. Μὴ τὸ καλὸ κι στ' ἀρθῶνες σ'!

Κι' ἀρχίζουν ὕστερα οἱ παρασκίδες καὶ σὲ κάθε παρασκίδα τραβιέται κι' ἀπὸ ἕνα σημάδι. Πολλές εἶναι ταιριαστές καὶ οἱ τυχερές τις καλοδέχονται καὶ καμαρώνουν. Ἄλλες εἶναι ἀταιρίαστες καὶ καμμιά φορὰ πειραχτικές. Καὶ τότε παίρνουν καὶ δίνουν τὰ πειράγματα καὶ τὰ χάχανα.

Ἄς ποῦμε κι' ἐμεῖς λίγες ἀπ' ὅσες ἀκούσαμε, ἔτσι γιὰ νὰ θυμηθοῦν τὰ νιάτα τους οἱ σημερινές ἡλικιωμένες πιά Περαιμιώτισσες:

—Ἄσπρο γαροφαλάκι μου, μὲ σόμα κεντημένο,
ὄσο καιρὸ καὶ νὰ μοῦ πῆς, ἐγὼ σὲ περιμένω.

—Σπαθιά κι' ἂν βρέξης οὐρανέ, μαχαίρια κι' ἂν χιονίσης,
ἐμέν' ἀπ' τὴν ἀγάπη μου δὲ θὰ μὲ ξεχωρίσης!

—Ἡθὲλα νὰ σ' ἀνιάμωνα, μελαχροινὸ πουλί μου,
τὰ πάθη μου νὰ σοῦλεγα κι' ὡς ἔβγαιν' ἡ ψυχὴ μου.

—Ὅσα ν' ἀκούσω γιὰ τὰ σέ, ὄσα καὶ νὰ μοῦ ποῦνε,
ἀδύνατο τὰ μάτια μου ἄλλοτε γιὰ νὰ διοῦνε.

—Ἄν ἤξερα τὴ γνώμη σου νᾶναι σὰν τὴ δική μου,
σιτὴ γῆς λουλούδι θὰ γενῶ νὰ μὲ παιᾶς, πουλί μου.

—'Ο ήλιος δίνει δημοφιλῆ κι' ἀγερνὸς τὴ χάρι
καὶ τὸ φεγγάρι σοῦδωκε ἔλο του τὸ καμάρι.

—'Ἐχεις δυὸ μαῦρα μάτια καὶ χεῖλια κόκκινα
καὶ σπάμα ζαχαρένιο, σιάζει φροδόταμα.

Καὶ λίγες ἀπὸ τὶς πειραχτικὲς :

—Τοῦ παντρεμένου δὸς' φιλή, τοῦ λεύτερου μιὰ πέτρα,
νὰ χ'πάη τὸ κεφαλάκι του ὥσπου νὰ βρῆ γυναῖκα.

—'Αδικο λὲς πὼς μ' ἀγαπᾶς καὶ θὲς νὰ σὲ πιστέψω,
ἀκόμα δὲν προλλάθημα σιὰ δόχτινα σου νὰ μπλέξω.

—Θαρρεῖς πὼς εἶσαι ἄμορφος, φουσκώνεις σὰν μπαλλόνι,
δὲ βλέπεις τὰ μπαλώματα πῶχεις σιὸ παντελόνι.

—Καὶ μ' ἀγαπᾶς καὶ σ' ἀγαπῶ, χρυσό μου καναρίνι,
μὰ ὁ Μαλκώσης βερσοὲ ἀλεύρι πιὰ δὲ δίνει.

Οἱ παρασκίδες εἶναι ἀτέλειωτες. Ἄλλες γνωστὲς καὶ χιλιοειπωμέ-
νες καὶ ἄλλες αὐτοσχέδιες, ταιριασμένες ἐκείνη τῇ στιγμῇ. Τέτοια φλέ-
θα εἶχαν πολλὲς Περαισιώτισσες.

Καὶ μὲ γέλια καὶ χαρούμενα ξεφωνητὰ τελειώνει ὁ Κλειδωνας στὴν
αὐλὴ τῆς Λεμονιάς, ἐνῶ συνεχίζεται μὲ τὴν ἴδια χαρούμενη διάθεση
σ' ὄλες τὶς γειτονιὲς τοῦ χωριοῦ.

—'Ἀντι κι' ἀπὸ χρόν'!...

—Καὶ στίς λεύτερες καλὲς τύχες!...

Η ΑΓΙΑΣΩΤΗΡΑ ΜΕ ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΚΑΦΤΑΝΙΑ ΤΗΣ

Ο ΠΩΣ τὸ ξεσήκωσα ἀπὸ ἓνα γράμμα γεμάτο νοσταλγία, ποῦ μοῦ ἔ-
στειλε ἀπὸ τὴν Ἀτλάντα τῶν Η. Π. Α., ὅπου διαμένει μαζί μὲ τὸν
γιοῦ τῆς Λεάνδρου, ἢ Ἑλένη Φράγκη, ἢ ἐξαίρετη «Κυρία Ἑλένη»,
ἢ πρώτη διευθύντρια τοῦ Παπαδοπουλείου Παρθεναγωγείου:

«Σήμερα, παραμονὴ τῆς Μεταμορφώσεως, αἰσθάνθηκα τόσην ἀνάγκην
νὰ μιλήσω μαζί σου. Τῆς Ἁγίας Σωτήρας, ὅπως τὴν ἔλεγαν αὐτὴ τὴν
ἑορτὴ στὸ χωριό, στὴν παλιά Πέραμο, διότι ἐγὼ ἐκείνην ξεύρω. Καμένην

δὲν τὴν εἶδα καί, πράγμα περίεργο, ὅσο περνοῦν τὰ χρόνια ὁ νοῦς μου γυρνᾷ στὸ χωριό μας καὶ μάλιστα στὸ σπίτι μας, στὸ παλιὸ ἐκεῖνο σπίτι, στὴ γειτονιά μας, στοὺς γειτόνους μας. Μοῦ φαίνεται δὲ περίεργο, διότι ἔφυγα νέα ἀπὸ ἐκεῖ, γύρισα τόσα μέρη, εἰς τὸ Βλαδιβοστόκ ἔζησα τόσο καλά, πλούσια, ἀφῆκα ἐκεῖ ὀλόκληρη περιουσία, ἦρθα στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔζησα τὰ περισσότερα χρόνια τῆς ζωῆς μου, καὶ ὅμως μόνο τὴν Πέραμο νοσταλγῶ καὶ μόνον ἐκεῖ ὁ νοῦς μου τριγυρνᾷ.

Καὶ θυμοῦμαι...

Μιά παραμονὴ τῆς Ἁγίας Σωτήρας. Νύχτα. Κάτω στὴν πιάτσα εἶχαν κλείσει ὅλα τὰ μαγαζιά. Ἔκλεισε καὶ τοῦ Καραγιώργη. Ἡσυχία ἀπόλυτη. Τίποτα δὲν ἀκούεται, παρὰ μόνον ἓνας ἑλαφρὸς φλοῖσθος τῆς θάλασσας, ἓνα μικρὸ κυματάκι ποῦ ἔρχεται, χαϊδεύει μόλις τὰ χαλικιάκια καὶ ἑλαφρὰ - ἑλαφρὰ τραβιέται, χάνεται.

Ἐκεῖ κάτω, στὴν ἀκρογιαλιά, μπροστὰ στὸ σπίτι μας, κοντὰ στὴ μεγάλη τετράγωνη πέτρα, κάθονται μερικὲς γειτόνισσες καὶ ἡ μητέρα μου, ἄλλες κάτω στὰ χαλικιάκια, ἄλλες σὲ κανένα χαμηλὸ σκαμνάκι, ὅπως ἡ μητέρα μου, καὶ κουβεντιάζουν.

Ἡ γιαγιά ἡ Τασούλα μὲ τὴ μικρὴ μας Καρυοφυλλίτσα πῆγαν νὰ κοιμηθοῦν. Ἐγώ, κολλημένη στὴ μητέρα μου, κάθομαι καὶ ἀκούω τίς κουβέντες τους.

Σὲ μιὰ στιγμή ἡ μητέρα ἄρχισε νὰ λέη:

—Νά! Οἱ πρωτῆνες λέγανα πῶς σὰν ἀπόψε βράδ', κοντὰ τὰ μεσάνυχτα, κατεβαίν' ἡ Ἁγισσωτήρα μὲ τὰ χρυσὰ καφτανάκια της καὶ μ' ἓνα γκερδελάκι παίρνει νερὸ ἀπ' τὴ θάλασσα. Καὶ κείνη τὴν ὥρα τὸ νερὸ τῆς θάλασσας γλυκαίν'. Χαρὰ σ' ἐκείνον ποῦ εἶναι καλὸς Ἕτιανὸς καὶ τὴ διῆ καὶ πῆ νερὸ ἀπ' τὴ θάλασσα!...

Ἄλλες σταυροκοπήθηκαν, ἀνασηκώθηκαν καὶ εἶπαν:

—Ἄχ, προσκυνούμετ'να! Ποῦ ἐμεῖς οἱ ἀμαρτωλὲς νὰ διοῦμε τέτοιο θάμα!...

Ἐγώ, ποῦ δὲν ξέρω πόσο χρονῶν ἦμουνα, ἄρχισα νὰ ὀνειροπολῶ. «Ἄχ, νὰ τὴν ἔβλεπα ἐγὼ τὴν Ἁγισσωτήρα καὶ νὰ τὸ ἔλεγα, αὔριο, στὰ ἄλλα παιδιὰ!» Πῶς θὰ μ' ἔβλεπαν ὅλοι σὰν ἁγία! Καὶ διάφορα τέτοια παιδικὰ ὀνειρα ἔκαμα.

Ἐκείνη τὴ στιγμή ἀκούστηκαν βήματα. Κάποιος ἔρχεται. Καὶ βλέπουμε τὸν θεῖο Ἀριστοτέλη Παπαδόπουλο, ὁ ὁποῖος, ὅπως ξέρεις, πάντοτε περνοῦσε τὸ καλοκαίρι στὸ χωριό, καὶ μιὰ ποῦ ἡ βραδυὰ ἦταν τόσο ὠραία, βγήκε νὰ κάμη ἓναν περίπατο.

Ἄμέσως ἡ μητέρα μου τοῦ ἔφερε μιὰ καρέκλα καὶ κάθησε κοντὰ μας.

—Τί λέγατε καὶ σὰς διέκοψα; μὰς λέγει.

—Ναί, Ἀριστοτέλη, τοῦ λέει ἡ μητέρα μου. Ἐσὺ ὁ διαβασμένος θὰ ξέρης καλύτερα. Νά, λέω γιὰ τὴν Ἁγισσωτήρα, πῶς, ὅπως λέγανα οἱ πρωτῆνες, σὰν ἀπόψε κατεβαίνει μὲ τὸ γκερδελάκι της στὴ θάλασσα καὶ παίρνει νερὸ καί...

Δὲν πρόφτασε νὰ πῆ περισσότερα.

—Μαγδαληνή! τὴν ἀποπαίρνει. Τί εἶναι αὐτὰ ποῦ λέγεις; Ποῖα ἁγία Σωτήρα κατεβαίνει;

Ἄλλες ἀναταράχτηκαν.

—Μάνα, Ἀριστοτέλ'η! Ἄμ' ἡ Ἁγισσωτήρα ποῦ γιορτάζ' αὔριο...

Ἀριστοτέλης Νικ. Παπαδόπουλος.

—Ποῖος σὰς τὰ εἶπε αὐτά; Αὐριο εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ Σωτήρος.

Καὶ ἄρχισε νὰ τοὺς ἐξηγῇ τὰ τῆς ἑορτῆς.

—Λοιπὸν, Μαγδαληνή, ἑορτάζει ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Σωτὴρ...

—Ἄχ, προσκυνοῦμι τ'νοῦ! ψιθύρισαν οἱ γυναῖκες κι' ἔκαμαν τὸν σταυρὸ τους.

Καὶ σώπασαν ὅλες. Τίς οἶδε τί νὰ ἐσκέπτοντο. Ἴσως νὰ προτιμοῦσαν νὰ ἦταν ἡ Ἁγία Σωτήρα καὶ νὰ τὴν ἐβλέπαν, ὅπως ἐγώ, ἡ ὁποία αἰσθάνθηκα λύπη καὶ ἀπογοήτευση ποὺ δὲν θὰ ἐβλέπα τὴν Ἁγία Σωτήρα.

Σιγά-σιγά ἔφυγαν ὅλες καὶ ὁ θεῖος. Καὶ ἐμεῖς μαζέψαμε τὴν κάρεπλα καὶ τὰ σκαμνάκια μας καὶ πῆγαμε νὰ κοιμηθοῦμε.

Λοιπὸν, αὐτὰ θυμήθηκα ἀπόψε, τὴν παραμονὴ τῆς Ἁγίας Σωτήρας.

Πόσο γλυκὸ ἦταν τὸ χωριό μας!

Γιατί νὰ τὸ χάσουμε;»

ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

*«Πρὸς τίνα καταφύγω ἄλλην Ἀγνή;
Ποῦ προσδράμω λοιπὸν καὶ σωθῆσομαι;
Ποῦ πορευθῶ, τίνα δὲ ἐφεύρω καταφυγὴν;
Ποίαν θεομῆν ἀτίληφιν;
Ποίαν ἐν ταῖς θλίψεσι βοηθόν;
Εἰς Σὲ μόνην ἐλπίζω,
Εἰς Σὲ μόνην κευθῶμαι
Καὶ ἐπὶ Σὲ θρησῶν κατέφυγον».*

Ἐπῆρα στὴν τύχη ἓνα ἀπὸ τὰ τροπάρια τοῦ Μεγάλου Παρακλητικοῦ Κανόνος, ποῦ ψάλλεται στοὺς ἑσπερινοὺς τοῦ Δεκαπενταύγουστου. Ἐνα διαμάντι ἀπὸ τὰ ἀνεκτίμητα πετράδια τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ποιήσεως.

Τὰ τροπάρια αὐτὰ δὲν ἔχουν τίποτε ἀπὸ τὸν θρῆνο τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, οὔτε ἀπὸ τὰ θούρια τῆς Ἀναστάσεως. Δὲν ἔχουν τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν δοξαστικῶν καὶ τὸν λυρισμὸν τῶν αἰνῶν καὶ καταθασίων.

Ἄπλᾶ, λιγόλογα, κατασκευκτικά, μπορεῖς νὰ τὰ ψάλῃς ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ ἀπαγγεῖλῃς μόνο. Ἀκόμα καὶ νὰ τὰ πῆς ψιθυριστὰ σὰν προσευχὴ στὴν Παναγία, τὴν Μητέρα τῶν Χριστιανῶν.

Σοῦ ἀνοίγουν τὸν δρόμο νὰ μιλήσῃς «κατ' ἰδίαν» μὲ τὴν Μητέρα τοῦ Θεοῦ, νὰ τῆς πῆς τὸν πόνο σου, τὸν δικό σου πόνο, νὰ τὴν παρακαλέσῃς νὰ σοῦ σταθῆ βοηθὸς στὴ συμφορὰ σου, παρηγοριὰ στὴ θλίψη σου καὶ μεσίτρια στὸν Θεὸν καὶ Υἱόν της.

Κάθε χρόνο αὐτὲς τὶς μέρες ἀναζητῶ ἓνα ἀπόμερο ἐκκλησάκι, νὰ ἀνέβω στὸ ἀναλόγιο καὶ νὰ βοηθῆσω τὸν μοναδικὸ παπᾶ στὸν ἑσπερινό.

Ξαναζῶ στὸ χαμένο χωριό μου καὶ ψέλνω τὶς ᾠδὲς καὶ τοὺς εἰρμούς, ὅπως τοὺς ἔψελνα, ὅταν ἦμουν παιδί, στὸ ἀναλόγιο τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, στὴν ἀλησμόνητη Πέραμο.

Φέρνω μπροστὰ μου τὰ μαυρισμένα ἀπ' τὸν καιρὸ στασίδια, τ' ἀναλόγια μὲ τοὺς σκαλιστοὺς δράκοντες καὶ τὸν παλιὸ καφασωτὸ γυναικωνίτη. Τὴν Ὠραία Πύλη μὲ τὰ ξύλινα ἀρχαῖκὰ γλυπτά. Τὸν φοβερὸ καὶ τρομερὸ τὴν ὄψη Ἀρχάγγελο Μιχαήλ, ἔργο τοῦ Χατζῆ Ἀναστάση Τσαγανιά, τοῦ ἰδιόρρυθμου πρωτόγονου ἀγιογράφου, ποῦ εἶχε στολίσει ὅλες τὶς ἐκκλησίες τοῦ Καπούνταγι.

Ξαναβλέπω τοὺς γέρους τοῦ χωριοῦ, ἀγρότες καὶ θαλασσινοὺς, ἀκουμπισμένους στὰ στασίδια, μὲ τὰ ρυτιδωμένα πρόσωπα καὶ τὰ ροζιασμένα χέρια. Τὶς γυναῖκες νὰ γονατίζουν ἀτέλειωτες μετάνοιες κάθε φορὰ ποῦ ὁ Χατζησυμεὼν βροντοφωνοῦσε μὲ τὴν καμπανιστὴ φωνὴ του

τὸ «Ὑπεραγία Θεοτόκε σῶσον ἡμᾶς», γέροντας πίσω τὸ κεφάλι γιὰ νὰ κἀνὴ μεγαλύτερο τὸ σταυρὸ του.

Θαρρῶ πῶς βλέπω ὀλοζώντανο τὸν Παπαπαναγιώτη τὸν Τσιλιλῆ, μὲ τὸ σπανὸ γενάκι του ν' ἀνεθοκατεβαίνει τρεμουλιαστὸ σὰν διάβαζε τ' ἀτέλειωτα ὀνόματα. Καὶ τὴν καντηλανάφτρα τῆ Θωμαῆ νὰ σιάζη τὰ κεριά στὰ μανουάλια καὶ νὰ στοιβάζη τὶς προσφορὲς στὸ πανέρι, πάνω στὰ σκαλοπάτια τοῦ ἄμβωνα.

Καὶ σήμερα ἀκόμα, ὕστερα ἀπὸ μισὸν αἰῶνα, κάθε τέτοια μέρα, σὲ ὅποια ἐκκλησία καὶ ἂν βρεθῶ, μεταφέρομαι στὴν παλιά μας ἐκκλησία, στὸν Ἅγιο Δημήτριο στὴν Πέραμο, καὶ φέρνω κοντά μου τοὺς παλιοὺς γνώριμους ἀνθρώπους τοῦ ἀλησμόνητου χωριοῦ μας...

Ξαναγουρίζω στὰ παιδικὰ μου χρόνια, στὸν χαμένο παράδεισό μου, ἀνάμεσα στοὺς λησμονημένους ἀνθρώπους. Καὶ ἡ ψυχὴ μου φτερουγίζει στὰ περασμένα. Μεθάει ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις, ποὺ τὴν σπαράζουν καὶ τὴν γλυκαίνουν. Καὶ ἡ κατάνυξη τῆς λειτουργίας γίνεται μέσα μου ἓνα κλάμα, ἓνα κλάμα γιὰ τὴν ἀγιάτρευτη νοσταλγία τοῦ χαμένου χωριοῦ μου.

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ

Εἶμαστε στὸ τέλος τοῦ Δεκαπενταύγουστου. Τὰ σπίτια, πλυμένα καὶ ἀσπρισμένα, οἱ δρόμοι σκουπισμένοι καὶ ὀλοκάθαροι, ὅλο τὸ χωριὸ ἔτοιμο νὰ δεχτῆ τοὺς μουσαφιρέους ποὺ θὰ ἔρθουν ἀπὸ τὴν Πόλη γιὰ τὸ μεγάλο πανηγύρι τῆς Φανερωμένης.

Κάτω στὴ Σκάλα τὰ μαγαζιά ἐτοιμάζουν μὲ φούρια τὰ τραπέζια, τὶς καρέκλες καὶ τοὺς πάγκους καὶ ἀλλάζουν τὰ κλαριά πάνω στὰ τσαρδάκια. Τὰ ὄργανα καπαρώνονται ἀπὸ τώρα γιὰ τὴ μέρα τοῦ πανηγυριοῦ (στὶς 23 Αὐγούστου).

Οἱ χασάπηδες ἔχουν κιόλας κρεμασμένα στὰ τσιγκέλια τὰ σφαχτά. Ὁ κάθε νοικοκύρης θὰ πάρῃ τὸ κρέας γιὰ τὴν αὐριανὴ μέρα καὶ κρεμασμένο ἀπὸ τὸ δάχτυλο θὰ τὸ πάῃ καμαρωτὸς στὸ σπίτι του (τὸ χαρτὶ στὰ χρόνια ἐκεῖνα ἦταν περιττὴ πολυτέλεια).

Ἡ αὐριανὴ μέρα ποὺ ξημερώνει εἶναι ἡ μεγάλῃ γιορτῆ γιὰ τὴν Πέραμο. Ἡ Παναγία ἢ Φανερωμένη εἶναι γιὰ τοὺς Περαμιώτες ἢ προστάτρια, πρῶτα τῆς Πέραμου καὶ ὕστερα ὅλου τοῦ κόσμου. Τὴν Παναγία θὰ παρακαλέσουν νὰ γιάνῃ τὸν ἄρρωστο. Τῆ Φανερωμένη θὰ φέρουν νὰ κἀνουν ἀγιασμό στὰ ταλιάνια γιὰ νὰ ἔχουν καλὲς ψαριές, καὶ ὅταν ἀργοῦσε νὰ βρέξη, τὴν Παναγία θὰ παρακαλοῦσαν νὰ φέρῃ τὴ βροχὴ καὶ νὰ δροσίση τὴ διψασμένη γῆς. Ἡ Παναγία ἦταν ἡ παρηγοριὰ στὴ θλίψη καὶ ἡ μόνῃ καταφυγὴ κι' ἐλπίδα στὶς δύσκολες ὥρες.

Τὰ θαύματα τῆς Παναγίας τῆς Φανερωμένης ἦσαν ξακουσμένα σ' ὅλη τὴ Χριστιανωσύνη. Ἀπὸ τὴν Πόλη, ἀπὸ τὴν Προποντίδα, ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ἔτρεχαν κάθε χρόνο στὴ μνήμη τῆς στὸ Μοναστήρι, νὰ κἀνουν παρά-

κληση με τὸ θαυματουργὸ εἰκόνημα στὰ γόνατα, οἱ ἄρρωστοι γιὰ νὰ γιάνουν καὶ οἱ γεροὶ γιὰ νάχουν τὴν προστασία τῆς Μεγαλόχαρης.

Ἄπὸ τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Αὐγούστου ἀρχίζαν νὰ καταφθά-
νουν οἱ προσκυνητὲς μετὰ τὰ βαπόρια τῆς γραμμῆς.

Πρῶτοι θὰ ἔφταναν οἱ Περαμιῶτες τῆς Πόλης. Κάθε σπίτι εἶχε νὰ περιμένη κι' ἓνα δικό του ἄνθρωπο. Μαζὶ μετὰ τοὺς Περαμιῶτες θὰ ἔρχονταν καὶ οἱ φίλοι τους, νὰ προσκυνήσουν στὴ Φανερωμένη καὶ νὰ χαροῦν τὸ πανηγύρι στὴν Πέραμο.

Κι' ὅσο πλησίαζαν οἱ μέρες τοῦ μεγάλου πανηγυριοῦ τόσο καὶ πλήθαιναν τὰ ἔκτακτα βαπόρια μετὰ τοὺς προσκυνητὲς. Ἐφτανε τὶς τελευταῖες μέρες νὰ βρίσκωνταν πέντε βαπόρια μέσα στὸ λιμάνι τῆς Πέραμου. Πάνω ἀπὸ πέντε χιλιάδες προσκυνητὲς ἀπὸ τὴν Πόλη περνοῦσαν κάθε χρόνο ἀπὸ τὴν Πέραμο. Χώρα ὅσοι ἔρχονταν ἀπὸ τὴν Πάνορμο, τὴ Μηχανιώνα καὶ ἀπὸ τὰ πλησιόχωρα τῆς Προποντίδας.

Οἱ ἀγωγιάντες εἶχαν ἔτοιμα ἔμπρὸς στὴ Σκάλα τὰ ἄλογά τους σελλωμένα καὶ καταστόλιστα. Δὲν πρόφθαιναν νὰ μεταφέρουν τὸν κόσμο. Ἔτσι πολλὰ ἄλογα τῶν ἀγροτῶν, ποὺ δὲν ἦταν σελλωμένα γιὰ ἀγωγή, χρησιμοποιοῦνταν γιὰ νὰ μεταφέρουν οἰκογένειες μετὰ μικρὰ παιδιά. Ἐβαζαν μαξιλάρια πάνω στὸ σαμάρι γιὰ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τὰ βόλευαν μέσα στὰ κοφίνια δεξιά καὶ ἀριστερά.

Ὁ δρόμος τῆς Φανερωμένης ἦταν μιὰ λιτανεῖα ἀτελείωτη ἀπὸ τὸν κόσμο ποὺ πηγαινοέρχονταν, εἶτε μετὰ τὰ πόδια, εἶτε καθάλλα στ' ἄλογα.

Οἱ βαρκάρηδες ἔκαμαν χρυσὲς δουλειές. Ὁ ἐνοικιαστὴς τῆς Σκάλας μάζευε γροσσάκια γιὰ ὅλη τὴ χρονιά.

Ἐμπρὸς στὰ σπίτια, στὸν κάθετο δρόμο ποὺ ἔβγαине ἀπὸ τὴ Σκάλα πρὸς τὸν Ἀηγιώργη, ἄπλωναν οἱπραματευτῆδες τὶς φανταχτερὲς πραγμάτιες τους, ψεύτικα βραχιόλια, σκουλαρίκια, μενταγιόν, σταυροὺς καὶ δαχτυλίδια μετὰ γαλάζιες καὶ κόκκινες πέτρες, καὶ τραβοῦσαν τὸν κοριτσόκοσμο, ποὺ τὰ θαύμαζε. Τί χαρὰ ὅταν τοὺς χάριζαν κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ στολίδια!...

Ἐμπρὸς στὰ καφενεῖα τῆς παραλίας στοίβες καρπούζια καὶ κοφίνια μετὰ σταφύλια γιὰ τοὺς ξένους.

Οἱ νοικοκυραῖοι, ποιὸς νὰ πρωτοπάρῃ τοὺς ἀγνωστους μουςαφιρέους στὸ σπίτι του, νὰ τοὺς κοιμήσῃ στὶς ἀπλόχωρες κάμαρες καὶ νὰ τοὺς περιποιηθῇ. Καὶ οἱ φτωχοὶ τὸ ἴδιο. Θὰ εἶχαν κι' αὐτοὶ νὰ τοὺς δώσουν στρωσίδια νὰ κοιμηθοῦν καὶ νὰ τοὺς προσφέρουν κι' ἓνα καφέ, ποὺ λέει ὁ λόγος...

Ἡ φιλοξενία ἦταν γενικὸ γνῶρισμα σ' ὅλα τὰ χωριά τῆς Κυζίκου. Στὴν Πέραμο ὅμως ἦταν κάτι περισσότερο. Ἴσως γιὰτὶ εἶχαν μεγαλύτερη ἄπλα καὶ κάποια οἰκονομικὴ ἄνεση, ἀλλὰ πιὸ πολὺ γιὰτὶ τὸ χουβαρδαλίκι εἶναι μέσα στὸ αἷμα τους.

Αὐριο —15 Αὐγούστου— ξημερώνει ἡ μεγάλη γιορτὴ τῆς Παναγίας. Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου. Ὅλο τὸ χωριὸ εἶναι ξεσηκωμένο ἑορταστικά.

Ἄπὸ βραδὺς θὰ πᾶνε στὸν ἑσπερινὸ καὶ τὴν ἄλλη μέρα στὴ λειτουργία. Ὁλος ὁ κόσμος, ἄντρες καὶ γυναῖκες, μεγάλοι καὶ μικροί, θὰ πλημμυρίσουν τὶς δυὸ ἑνοριακὲς ἐκκλησίες ντυμένοι μετὰ τὶς καλύτερες φορεσιές γιὰ νὰ τιμήσουν τὴ μεγάλη μέρα. Οἱ ἀρραβωνιασμένες θὰ κρεμάσουν στὸ λαιμὸ καὶ τὴ χρυσοῦν καθένα μετὰ τὴ «ντουμπλα», χρυσοῦν πεντό-

Θανάσης Τσιμπουκίδης και ἡ σύζυγός του Μαριορή
μὲ τὰ παιδιά τους.

λιρο, δῶρο τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ.

Κι' ὅταν ἀπόλυε ἡ ἐκκλησία, ἔβλεπες ὄλο τὸν κόσμο καλοντυμένο, χαρούμενο, νὰ χαιρετιοῦνται καλόκαρδοι καὶ εὐχαριστημένοι.

—Κι τοῦ χρόν'! Ἡ Παναγιά βοήθειά μας!

Οἱ ἄντρες τραβοῦσαν ὕστερα στὰ καφενεῖα καὶ οἱ γυναῖκες στὰ σπίτια νὰ ἐτοιμάσουν τὸ μεσημεριανὸ τραπέζι. Σὲ λίγη ὥρα μὲς' ἀπ' ὅλα σχεδὸν τὰ σπίτια θ' ἀκούονταν τὸ τὰκ-τὰκ τῶν τσατιριῶν (μικρὰ πελέκια μὲ κοντὸ χέρι) νὰ λιανίζουν πάνω στὸν τᾶκο τὸ κρέας γιὰ τοὺς κεφτέδες. Ἦταν τὸ ἀγαπημένο φαγητὸ τῶν παιδιῶν. Μὲ τί λαχτᾶρα τὸ περίμεναν ὕστερα ἀπὸ τὴ νηστεία τοῦ Δεκαπενταύγουστου!

Τὸ ἀπόγευμα ἀπὸ νωρὸς θὰ στηθῆ ὁ μεγάλος χορὸς στὸ καφενεῖο «Αἶναλι» τοῦ Θανάση Τσαμπουκολάνη, στὴν πλατεία τῆς Καινούργιας Βρύσης καὶ τῆς Παναγίας, τῆς μισοτελειωμένης μεγάλης ἐκκλησίας. Σ' αὐτὸ τὸ χορὸ θὰ ἔπαιρναν μέρος καὶ οἱ γυναῖκες. Ἐκεῖ θὰ ἔπαιζαν τὰ Παναρμιώτικα βιολιά μὲ τὸν Βαρυτέλη καὶ τὸ Γεντζοτάκι στὸ κλαρίνο, τὸν Γιάγκο Θεοχάρη (τὸ Θεοχαράκι) στὸ βιολί, τὸν ἀξέχαστο Γιάγκα στὸ τραγοῦδι καὶ στὸ λαοῦτο καὶ μὲ ἓνα ἀκόμα βιολί καὶ ἓνα λαοῦτο γιὰ βοηθητικά. Ὅταν ἀρχίζαν νὰ παίζουν ὡς καὶ τοὺς πεθαμένους ἀνάσταιναν, ὅπως θυμοῦνται οἱ παλιοί.

Τὰ παλληκάρια κάθονταν στὰ τραπέζια ἔξω καὶ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ κα-

φενείο και οι κοπέλλες σχημάτιζαν κύκλο ὄρθιες στην πλατεία.

“Όταν ένα παλληκάρι θά σηκωνόταν στο συρτό, ἔγνεφε με τὸ μαντήλι στην κοπέλλα που ἤθελε νὰ τὴν πάρη στο καγκέλι (νὰ τὴ σύρη πρώτη στο χορό). Καμμιά φορά δὲν καταλάβαιναν ποιὰν καλοῦσε και τὸ ρωτοῦσαν οἱ κοπέλλες:

—Μένα;

—“Όχι σένα. Σένα... κι' ἔδειχνε ἔντονα αὐτὴ που γύρευε.

—Σένα φ'νάζ'! Τί κάθισι;... ἔλεγαν τότε στην ἀπρόσεχτη οἱ ἄλλες κοπέλλες.

Και τὸ παλληκάρι προχωροῦσε στὸν πρῶτο που ἔσερνε τὸ χορό, τὸν χαιρετοῦσε και τοῦ ζητοῦσε τὴν ἄδεια νὰ τὸν διακόψη και νὰ κάμη και αὐτὸς τὸν γύρο του.

Στὸ πανηγύρι αὐτὸ θά φαναίρωνόταν και τὰ κρυφὰ αἰσθήματα τῶν παλληκαριῶν γιὰ τὶς κοπέλλες που εἶχαν στο νοῦ τους

Και τὴν ἄλλη μέρα θάπαιρναν και θάδιναν τὰ σχόλια και τὰ κουτσομπολιά:

—Οὐ... (τάδε) θά τ'νὴ πάρ' τὴ... (τάδε). “Ακγὴ μι π' στοῦ λέω! Χτὲς ὡς κι μιτζίτια πέταγε στὰ παιχνίδια!...

Ὁ χορὸς με τὶς κοπέλλες θά ξαναγινόταν τὸ βράδυ στὶς 23 Αὐγούστου στο μεγάλο γενικὸ πανηγύρι.

Στὸ διάστημα αὐτὸ οἱ χοροὶ δὲν σταματοῦσαν, ἀλλὰ χόρευαν μονάχα ἄντρες, τοὺς παλληκαρίσιους χορούς, τὸν ἀντικρυστὸ (τὸν καρσιλαμά), τὴ σούστα, τὸ ζεϊμπέκικο και τὸ χασάπικο.

Στὶς 19 Αὐγούστου μεσολαβοῦσε και μιὰ ἀκόμα γιορτὴ στο χωριό: ὁ «ντουνανμάς», ἡ ἐπέτειος τῆς ἀναρρήσεως στο θρόνο τοῦ Σουλτάνου Χαμήτ. Οἱ Τουρκικὲς Ἀρχὲς φρόντιζαν νὰ στολίσουν ὅλη τὴν παραλία, ἀπὸ τὸ Κονάκι ὡς τὸ τελευταῖο καφενεῖο, με φανάρια χρωματιστά. Δεχόταν τὴν ἐπίσκεψη και τὶς εὐχὲς τῆς Δημογεροντίας και τῶν προκρίτων τοῦ χωριοῦ και τοὺς κερνοῦσαν ρακι και σερμπέτια. Κατέβαιναν ὕστερα ὁ Μουντουρὴς με τὸ προσωπικὸ τοῦ Κονακιοῦ στὰ καφενεῖα και ἔπαιρναν κι' αὐτοὶ μέρος στη διασκέδαση.

Ἔτσι, χάρη στο πανηγύρι τῆς Παναγίας και στὸν πολὺ κόσμος, ξένους και χωριανούς που βρίσκονταν στο χωριό, ἔπαιρνε και ἡ γιορτὴ τοῦ Σουλτάνου μιὰ ἐξαιρετικὴ μεγαλοπρέπεια, που ἱκανοποιοῦσε και κολάκευε τὶς Τουρκικὲς Ἀρχὲς.

Φτάνει, τέλος, ἡ μέρα τοῦ μεγάλου πανηγυριοῦ, τὸ βράδυ τῆς 23ης Αὐγούστου.

Στὰ καφενεῖα τῆς παραλίας, σὲ κάθε τσαρδάκι κι' ἀπὸ ἓνα «τακίμι» (συγκρότημα) ὄργανα. Ἀρχίζουν οἱ χορευτὲς με συρτό κι' ὥσπου νὰ φτάσουν ἀπὸ τὴ μιὰ στην ἄλλη πλευρὰ τοῦ τσαρδακιοῦ ὁ συρτὸς πνίγεται ἀπὸ τὸν ἀντικρυστὸ που παίζουν τὰ ὄργανα στο διπλανὸ καφενεῖο! Σωστὸς πανζουρλισμός! Τὸ ρακι τρέχει ἀφθονο. Γιὰ μεζέδες δὲν πολυσκοτίζονταν. Ἐνα καρπούζι στημένο πάνω στο τραπέζι ἦταν πολλὲς φορὲς ἀρκετὸ. Πίνουν οἱ ἄντρες. Πίνουν μαζί και οἱ γυναῖκες. Τὸ καλεῖ ἡ βραδυά. Τὰ αἵματα ἀνάθουν και ὁ χορὸς κρατεῖ καλά. Ἐκεῖνη τὴ βραδυά ὅλοι θά χορέψουν, ὅλοι θά γλεντήσουν ὡς τὸ πρωί. Στὰ σπίτια δὲν ἔμεναν παρὰ οἱ ἄρρωστοι και ὅσοι εἶχαν πένθος. Ὡς και οἱ ὄρεσεῖθιοι τσομπαναρέοι και ἀγρότες, που σπάνια κατέβαιναν στην παραλία τοῦ χωριοῦ, ἐκεῖνο τὸ βράδυ θά ἔπαιρναν τὶς φαμίλιες τους νὰ κατέθουν

στά καφενεΐα τῆς πιάτσας νά πιοῦν, νά χορέψουν, γιά τὸ καλὸ τῆς χρονιάς.

Μαζί μὲ τοὺς προσκυνητὲς ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴν Πόλη, ξετρύπωναν καμμιά φορὰ καὶ κάτι «καλὰ παιδιὰ» ἀπὸ τὰ καταγῶγια τῆς Πόλης. Λωποδύτες (γιάν-κεσετζήδες) καὶ κουτσαβάκια (κιουλχάν μπέηδες). Οἱ χωριανοί, ποὺ ἐνδιαφέρονταν νὰ προστατεύσουν τὸν κόσμο, δικό μας καὶ ξένο καὶ δὲν ἤθελαν νὰ χαλάσῃ τὸ πανηγύρι, τοὺς παρακολουθοῦσαν καὶ τοὺς ἔπιαναν. Τοὺς ἔδιναν ἓνα γερὸ ξύλο —τὸ μόνο ποὺ φοβοῦνται οἱ κακοποιοὶ αὐτοῦ τοῦ εἴδους— καὶ τοὺς ἔδιωχναν μὲ τὸ πρῶτο βαπόρι. Δὲν τολμοῦσαν νὰ ξαναπατήσουν.

Ἀπὸ τὴς 23 Αὐγούστου καὶ ὕστερα τραβιόταν σιγὰ-σιγὰ ὁ κόσμος καὶ ἀδειάζε ἡ Πέραμος ἀπὸ τοὺς ξένους.

Τὸ χωριὸ ξανάβρισκε τὴν κανονικὴ του ζωὴ. Σὲ λίγο θ' ἄρχιζε ὁ τρύγος. Ἔπρεπε νὰ ἐτοιμάσουν τὰ πολύμια γιά τὸ πάτημα τῶν σταφυλιῶν, νὰ καθαρίσουν τὰ βαρέλια γιά νὰ δεχτοῦν τὸ καινούργιο κρασί. Στὸ μεταξὺ ἀπὸ τὸ Σεπτέμβριο θ' ἄρχιζε καὶ τὸ ψάρεμα τῆς παλαμίδας καὶ συνέχεια τὸ μάζεμα τῆς ἐλιάς.

Οἱ χοροὶ καὶ τὰ πανηγύρια τέλος!

Καὶ τοῦ χρόνου πάλι νάμαστε καλά!

Τὴν τελευταία μέρα τοῦ Αὐγούστου τελεῖωνε καὶ ἡ χρυσὴ ξεγνοιασιά τῶν παιδιῶν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα, τὴν 1η Σεπτεμβρίου, θ' ἄρχιζαν πάλι τὰ βάσανά τους: τὰ σχολεῖα ἀνοίγαν.

Ὁ Δημητράκης ὁ Λαλᾶς, ὁ τελάλης τοῦ χωριοῦ, τὸ διαλαλοῦσε μὲ τὸν δικό του τρόπο:

—Ἦρθ' ἡ ὥρα ἡ καλὴ κ' ἡ βλοημέν'η. Αὐριο ἀνοίγ'να τὰ σκολεῖα κι νὰ πάνα οἰλα τὰ πιδιά νὰ γραφτοῦνα...

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΤΟ ΑΗΠΝΕΜΑ

ΜΕΣΑ στὴν Αὐγουσιάτικη νύχτα καὶ προτοῦ ἀκόμα χαράξῃ ἡ αὐγὴ, ἡ φωνὴ τῆς Θωμαῆς, τῆς καντηλανάφτρας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μᾶς ξεσήκωσε ὅλους στὸ σπίτι:

—Παναΐ'τούλα! Ἦ, Παναΐ'τούλα! Ἄντι ξύπνα τὸν Γιώργη. Θὰ λειτουργήσουμε τ' Ἀηπνέμα!

Γύρισα μουρμουρίζοντας ἀπὸ τὸ ἄλλο πλευρό. Δὲν εἶχα καμμιά διάθεση νὰ χάσω τὸν πρωϊνό μου ὕπνο. Σ' αὐτὸ ἐπάνω ἔρχεται κοντά μου ἡ μητέρα:

—Σήκω, παιδάκι μ', κι εἶν' ἄμαρτία! Μιά ποὺ σὲ γυρεύει ὁ παπᾶς...

Βαρὺς καὶ κατσουφιασμένος σηκώθηκα ἀνόρεχτα, νίφτηκα ὅπως-ὅπως καὶ χωρὶς νὰ βάλω τίποτα στὸ στόμα —πῶς θὰ ἔπαιρνα ἀντίδωρο;— ἀκολούθησα τῇ Θωμαῇ. Δὲν μποροῦσα νὰ κάμω κι' ἄλλοιῶς. Ὁ-

Γλυκερία Κωνστ. Χρυσοχέρη, τὸ γένος Ἀλτιντζή.

ταν γυρίζαμε στὸ χωριὸ γιὰ τὶς διακοπὲς μαζί μὲ τὸν μεγαλύτερο ἀδελφό μου τὸν Γιάννη, εἴμαστε οἱ σπουδαγμένοι ἀπὸ τὰ μεγάλα σχολεῖα τῆς Πόλης. Πρωτοκάλεστοι στὰ σπίτια γιὰ νὰ γράφουμε τὰ γράμματα στοὺς ξενητεμένους καὶ περιζήτητοι ἀπὸ τοὺς παπάδες τῆς ἐνορίας γιὰ τὴ λειτουργία. Ποιὸς ἄλλος θὰ διάβαζε καλύτερα τὶς προφητείες καὶ θάλεγε καὶ τὸν Ἀπόστολο; Ἄλλωστε εἴχαμε μαθητεύσει ἀπὸ πρὶν κοντὰ στὸν Κατζησιμεών, τὸν πρωτοψάλτη τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καὶ κάτι ξέραμε ἀπὸ τὴν λειτουργία.

Στὸ σπίτι ἀπ' ἔξω τοῦ Παπαμανώλη ἦταν κιόλας συναγμένες μὲ τὶς μαῦρες μαμοῦκες (μαντῆλες) στὸ κεφάλι καὶ τὶς βράκες ἀνασηκωμένες στὴ βρακοζώννα, ἢ Σουλτάνα ἢ Γιαννούλενα τ' Μαχαίρα, ἢ Λεμονιά ἢ Μαντάλενα τοῦ Στέρναλη, ἢ Σουτ'ρῆ ἢ Μαχμούρενα καὶ ἢ Ἀγγέλ'κω ἢ Γιαλένενα. Εἴχαν βάλει ὅλες μαζί τὰ ἔξοδα γιὰ νὰ λειτουργήσουν τ' Ἀηπνέμα, τὸ ἐξωκκλήσι στὸ ὁμώνυμο λιμανάκι, ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριό.

Ὁ Παπαμανώλης, ἐνενηντάχρονος πιά γέρος, δὲν λειτουργοῦσε ἀπὸ καιρὸ στὴν ἐκκλησία του, τὸν Ἅγιο Δημήτριο. Πήγαινε μονάχα ὅταν τὸν καλοῦσαν νὰ διαβάσῃ καμμιάν εὐχή καὶ ποῦ καὶ ποῦ νὰ λειτουρ-

γῆση κανένα κοντινὸ ἐξωκκλήσι, καθὼς καλὴ ὥρα τ' Ἀηπνέμα.

Οἱ γυναῖκες βοήθησαν νὰ καθαλλικέψη ὁ παπᾶς στὸ γαῖδουράκι. Φόρτωσαν τὸ καλάθι μὲ τὰ πρόσφορα καὶ τὸν μπόγο μὲ τὰ σύνεργα τῆς λειτουργίας καὶ ἡ συνοδεία, κάνοντας τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ, ξεκίνησε.

Στὸ δρόμο ἦρθαν μαζί μας καὶ μιὰ συντροφιά ἀκόμα. Ἡ Μόσχω τοῦ Γιώργη τοῦ Ψύχα καὶ ἡ Γλυκερὴ ἢ Κ'τσοκερίνα μὲ τὴν ἐγγονή της τὸ Μεροπάκι, ἓνα ὀλόξανθο κοριτσάκι ὡς δέκα χρονῶν, ἡ μόνη χαρούμενη ἐξαίρεση μέσα στὴ γεροντικὴ μαυρίλα.

Βγήκαμε ἀπὸ τὴν Ἀγέλη, κόψαμε ἀριστερὰ κι' ἀνεβήκαμε στὸ ὕψωμα τοῦ Ἀνεμόμυλου. Ἡ γῆς ἦταν ἀκόμα νοτισμένη ἀπὸ τὴν νυχτιάτικη πάχνη καὶ οἱ δροσοσταλίδες λαμπύριζαν σὰν μαργαριτάρια πάνω στὰ ξεραμένα χορτάρια.

Χαιρόμουν τὴ δροσιὰ τῆς Αὐγουστιάτικης αὐγῆς. Πότε προσπερνοῦσα τὴν ἀργοκίνητη συντροφιά, πότε ξέκοθα σὲ κανένα γκρεμὸ καὶ δὲν χόρταινα ν' ἀγναντεύω τὴ θάλασσα μὲ τὶς πολύχρωμες λουρίδες, ἄλλες πορτοκαλιές, ἄλλες τριανταφυλλένιες κι' ἄλλες πρασινογάλαζες, ν' ἀλλάζουν κάθε τόσο χρῶμα καὶ σχῆμα, νὰ σμίγουν καὶ νὰ χάνονται στὸ βάθος πέρα τοῦ πελάγου.

Μὰ ὅσο προχωροῦμε, τὰ νεραϊδένια πέπλα τῆς πάχνης, ποὺ σκέπαζαν τὶς ἀντίπερα στεριές, τραβιοῦνται ἀγάλια-ἀγάλια καὶ τὸ μουντὸ Καραντάγι προβάλλει τώρα σὰν γίγαντας ποὺ ἀνακλαντίζεται ἀπὸ τὸν βαθύ του ὕπνο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη, στὸ βάθος τοῦ κόλπου, ἡ μεγάλη πολιτεία μὲ τὰ ψηλὰ σπίτια, ἡ Πάνορμος, φαντάζει τώρα σὰν ἀξεδιάλυτη ὄπτασις καθὼς τὴ χαϊδεύει τὸ πρωῖνὸ γλυκόφωτο.

Ἀλλὰ τὰ μάγια τῆς θάλασσας δὲν βαστοῦν πολλὴ ὥρα. Ὁ πυρωμένος δίσκος τοῦ ἡλίου ἔβαψε κιόλας μὲ τὴν πορφύρα του τὴν ἄκρη τοῦ πελάγου καὶ οἱ σπλειάδες δὲν ἄργησαν νὰ ζαρώσουν τὸν ἀσημένιο καθρέφτη μὲ τὰ τρελλά του ἀντιφειγγίσματα. Κι' ὅσο ψῆλωνε ὁ ἡλιος τόσο καὶ ξεφτιζαν τὰ πολύχρωμα στολίδια, ὥσπου στὸ τέλος χάθηκαν ὅλα κι' ἡ θάλασσα φόρεσε πέρα ὡς πέρα τὴν καταγάλιαζια φορεσιά της.

Τὸ πρωῖνὸ ἀεράκι στέγνωσε καὶ τὴν πάχνη πάνω στὸ πλάτωμα τοῦ Ἀνεμόμυλου καὶ οἱ πρῶτες ἀχτίδες τοῦ ἡλίου πήραν πίσω τὰ μαργαριτάρια ποὺ τόσα σπάτωλα εἶχε σκορπίσει ἡ νύχτα.

Περνάμε κοντὰ ἀπ' τὸν ἐρειπωμένο ἀνεμόμυλο. Ψηλὰ πάνω στὰ ξεφτισμένα φτερά του ἓνα κουρέλι καραθόπανο ἀνεμίζει τρελλά. Χαιρετὰ κι' αὐτὸ τὸ ξύπνημα τῆς ἡμέρας.

Ἦμουν τόσο χαρούμενος, ποὺ συγχώρεσα καὶ τὴ Θωμαῆ γιὰ τὸ ἀγουροξύπνημα ποὺ μοῦ ἔκαμε.

Ἡ μοναδικὴ μικρὴ συντροφιά μας τρέχει κι' αὐτὴ σὰν τὸ κατσίκι. Χάνεται μέσα στ' ἀμπέλια κι' ὄλο μαζεύει κάτι καὶ τὸ φέρνει στὴ γιαγιά της. Καὶ πάλι ξεαναγυρίζει νὰ μαζέψη κι' ἄλλα. Καθὼς ἔμαθα ἀργότερα, εἶχε βρῆ ἀφθονα σαλιγκάρια, ποὺ βγήκαν νὰ βοσκήσουν στὴ νυχτιάτικη πάχνη καὶ σὰν πρῶτιμη νοικοκυρὰ δὲν ἔχανε ἄσκοπα τὸν καιρὸ της.

Περάσαμε ἔτσι τὸ πλάτωμα τοῦ Ἀνεμόμυλου καὶ ἀφήνοντας δεξιὰ τ' ἀμπέλια τῆς Λούτσας πήραμε τὸ μονοπάτι ὅπου μόλις χωροῦσε νὰ περάση τὸ γαῖδουράκι μὲ τὸ σεβάσμιο φορτίο του. Τὰ σπάρτα κι' οἱ

ἀγριοβαλανιδιές ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές, πάνω στοὺς ὄχτους, μᾶς σκεπάζουν ὀλότελα κι' οἱ βᾶτοι μᾶς ματώνουν τὰ χέρια καθὼς τοὺς ἀνοίγουμε νὰ περάσουμε.

Κατηφορίζουμε τώρα ἔχοντας ἀριστερά μας τοῦ Λαμπῆ τὴ Βρύση. Κατὰφωτὴ ἀπὸ συκιές καὶ λιόδενδρα, ἡ πλαγιά αὐτὴ κατεβαίνει ἀπὸ τομα σὲ μιὰ θάλασσα βαθειὰ καὶ θλιθερῆ, ἰσκιωμένη πάντα ἀπὸ τοὺς καγιάδες ποὺ εἶναι σπαρμένοι στὸ μᾶκρος ὄλου τοῦ κατὰγιαλου, ὡς τὸν μεγάλο κάθο ποὺ κλείνει ἀπ' τὸ βορρῆ τὸ λιμανάκι τ' Ἀηπνέμα.

Οἱ βαθειές σπηλιές μέσα στὰ σπλάχνα τῶν βράχων σὰν στόματα δράκων ρουφοῦν ἀκατάπαυστα τὰ νερά τῆς θάλασσας καὶ τὸ ροχαλητό τους ἀκούγεται ὡς ἐπάνω στὴ ράχη σὰν βοῆ ἀπὸ τὸν κάτω κόσμο. Ἀπὸ γιὰδὸ σπάνια ζύγωνε κατὰ κεῖ καμμιά βάρκα. Ἀπὸ στεριά πάλι δὲν τολμούσαμε νὰ κατηφορίσουμε τὴν πλαγιά, γιατί, καθὼς μᾶς ἔλεγαν, ἓνα θεόρατο φίδι τριγύριζε ἐκεῖ στὴ Βρύση καὶ ὅποιος τᾶβλεπε μαρμάρωνε. Ἀλλὰ ἦταν καὶ μιὰ ἄλλη αἰτία ποὺ ἔκανε τοὺς ἀνθρώπους —καὶ πῶς πολὺ ἐμᾶς τὰ παιδιά— νὰ μὴ ζυγώνουμε τὸν στοιχειωμένο ἐκεῖνο τόπο. Ἐκεῖ κοντὰ εἶχε στήσει τὴν καλύβα του ὁ Δημητρὸς ὁ Κέντζος, ὁ λωθιασμένος, Χρόνια ἀποτραβηγμένος ἀπὸ τὸν κόσμο, ἀνθρώπο δὲν μίλησε, ὥσπου πέθανε λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν σηκωμὸ τοῦ χωριοῦ.

Ἔχουμε πιά βγῆ ἀπὸ τὰ στενὰ μονοπάτια στὸ ξέφωτο. Δεξιά μας στοὺς ὄχτους μιὰ σειρὰ ἀπὸ συκιές μᾶς προσφέρουν τὸν ὀλόγλυκο καρπὸ τους, δῶρο τοῦ καλοῦ Θεοῦ στοὺς διαβάτες. Δὲν ἔχεις παρὰ ν' ἀπλώσης τὸ χέρι σου καὶ νὰ κόψης. Καὶ ἀριστερά μας ἡ κατηφορικὴ ράχη μᾶς ἀφήνει ἐλεύθερη τὴ θέα πρὸς τὴ θάλασσα.

Περνάμε μέσα ἀπὸ τ' ἀμπέλι τοῦ Γαβριὴλ Μανίτσα μὲ τὰ κεχριμαπρένια τσαμπιά, μεγάλο πειρασμὸ γιὰ τὴ Λεμονιά, ποὺ τὰ σταφύλια τῆς τὰ εἶχε κάψει ὁ ἀναθεματισμένος ὁ μπάλσαρας.

—Ἔς, χαρᾶς τα! Φτοῦ μασαλλά! Νὰ μὴ τὰ βασκάνου! Λέει ἡ Λεμονιά καὶ κόβει ἓνα τσαμπί, ἔτσι γιὰ νὰ μὴ μείνη τὸ μάτι τῆς ἐπάνω.

Ποιὸς λογάριαζε τότε τὰ σταφύλια;

Πῶς κάτω ἦταν τὸ δικό μας τὸ ἀμπέλι. Βρίσκω καιρὸ νὰ κόψω κανα-δυὸ κατακόκκινους μουντανιώτες (κόκκινα σταφύλια). Προχωροῦμε μέσα ἀπὸ τ' ἀμπέλια καὶ σὲ λίγο βγαίνουμε στὴν ἀνοιχτωσὺν τοῦ λιμανιοῦ. Ἐφτάσαμε.

Ἡ Θωμαὴ καταπιάστηκε νὰ βάλῃ λάδι στὰ καντήλια καὶ νὰ ἀνάψῃ τὸ θυμιατό. Οἱ ἄλλες γυναῖκες σάρωσαν τὴν αὐλὴ καὶ ἀναψαν τὰ κερτιά στὸ μοναδικὸ ξύλινο μανουάλι μὲ τὴν ἄμμο. Κι' ἐγώ, ὁ πρῶτος ψάλτης τῶν δώδεκα χρονῶν, ἀνέθηκα σοβαρὸς στὸ ἀναλόγιο καὶ ἀνοιξα τὸ Μηναῖο καὶ τὸ Τυπικό.

Ἄλλα εἶναι ἔτοιμα. Ὁ παπᾶς φόρεσε τὰ τριμμένα ἄμφιά του καὶ ἔθγαλε τὸ Ἐὐλογητό. Ἡ λειτουργία ἀρχίζει. Διαβάζουμε τὸν ὄρθρο, μπαίνουμε στὴν καθαυτὴ λειτουργία. Κάθε τόσο βγαίνει ὁ παπᾶς καὶ μὲ τὸ δάχτυλο μοῦ δείχνει ποιὸ τροπάριο θὰ ἔψελνα. Ὅσα ἤξερα τὰ ἔλεγα μιὰ χαρά. Καὶ ὅσα πάλι δὲν ἤξερα τὰ ταίριαζα μὲ ὅποιον ἦχο μοῦ κατέβαινε. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶχε καὶ μεγάλη σημασία. Ὁ παπᾶς δὲν καλοάκουγε καὶ τὸ ἐκκλησιασμά ἦταν ἐνθουσιασμένο ἀπὸ τὴν ψαλτικὴ μου. Ἡ μικρὴ μας συντροφισσα μὲ κύτταζε μὲ θαυμασμό. Καὶ μιὰ στιγμὴ ποὺ γύρισα κατὰ κεῖ κι' ἀντίκρυσά τὸ βλέμμα τῆς, κοκκίνισε

σάν την παπαρούνα και χαμήλωσε τὰ μάτια...

Στὸ μέσο τῆς λειτουργίας ἤρθαν καὶ πέντ' - ἕξη ψαράδες ἀπὸ τὸν ταϊφᾶ τοῦ Νικολάκη τοῦ Πασταμέντζα, ποὺ ψάρευαν ἐκεῖ κοντὰ στὸ λιμανάκι τοῦ Κούλ'μανι. Ἔτσι τὸ ἐκκλησάκι γέμισε κόσμος καὶ ἔπεσαν ἀρκετὲς δεκάρες στὸ παγκάρι, πρὸς μεγάλη χαρὰ τοῦ Παπαμανώλη.

Τέλος, φτάσαμε στὸ «Δι' εὐχῶν». Ὁ παπᾶς μοίρασε τὸ ἀντίδωρο. Ἐβγαλε τὸ πετραχήλι καὶ τὰ ἄμφια. Τὰ δίπλωσε μαζί με τὸ δισκοπότηρο καὶ τὰ παράδωσε στὴ Θωμαή. Οἱ γυναῖκες με γέμισαν εὐχές:

—Νάσι καλά, ἀγουράκι μ'!...

—Νὰ σὶ χαίριτι ἢ μανούλα σ'!...

—Ἄφερομ κι στ' φουνή! Ξαφνίστ'κι τ' Ἀηπνέμα!...

Κι' ἐγὼ καμάρινα.

Κατεβήκαμε ὕστερα στὴ βάση τοῦ βράχου, κάτω ἀπὸ τὸ ἐκκλησάκι. Περάσαμε ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα ὡς τὴ σπηλιά, ὅπου ἀφήκαμε ὁ καθένας ἀπὸ ἓνα κουρέλι ἢ μιὰ κλωστή ἀπὸ τὰ ρούχα μας, γιὰ νὰ μᾶς φύγη ἡ ζούρα — ὁ μαρρασμός.

Τὰ θρησκευτικά μας χρέη εἶχαν τελειώσει. Μὲ τὴν ψυχὴ ξαλαφρωμένη ἀνεβαίνουμε τώρα στὸ ἀγίασμα καὶ καθόμαστε κάτω ἀπὸ τὸ φουντωμένο καραγάτσι, δίπλα στὴν πηγὴ. Τὸ νερὸ τρέχει μέσα ἀπὸ μιὰ κεραμίδα. Βάζουμε ἓνα κισσόφυλλο στὴν ἄκρη τῆς κεραμίδας γιὰ νὰ μὴ σκορπάη τὸ νερὸ κι' ἀπλώνουμε νὰ φᾶμε.

Οἱ γερόντισσες κάλεσαν στὸ λιτὸ πρόγευμα καὶ τὸν Νικολάκη τὸν Μαντάλα, ποὺ εἶχε ἔρθει με τὸν ταϊφᾶ τοῦ Πασταμέντζα.

—Ἐχ'τι, μπάριμ, κἀνα ρακί; ἦταν ἡ πρώτη κουβέντα τοῦ Μαντάλα.

Καὶ τὸ μάτι του ἔπεσε σ' ἓνα μπουκάλι ποὺ ὁ λαϊμὸς του ἐβγαίνει μέσα ἀπὸ ἓναν ντουρβᾶ.

Γιὰ μεγάλη ἀπογοήτευση τοῦ Νικολάκη, τὸ μπουκάλι ἦταν ἀπὸ λάδι. Τὸ εἶχαν φέρει οἱ γυναῖκες γιὰ τὰ καντήλια.

—Τί νὰ τὸ κἀν'ς τὸ ρακί; τὸν ἀποπῆρε ἡ ἀδελφή του ἡ Λεμονιά. Κάτσε νὰ σὲ χαροῦμε καὶ μιὰ μέρα νηστ'κό!

—Ἄμα εἶμι νηστ'κὸς νὰ μὴ μὶ χαίρισι, Λεμονιά! Ἄμα πιῶ καναδυό, τότες νὰ μὶ χαίρισι. Τότες οὐλα τὰ πρόβατα τοῦ Φλωρᾶ εἶνι δ'κά μ'!

Ἡ μεγάλη φιλοδοξία τοῦ Νικολάκη τοῦ Μαντάλα ἦταν νὰ ἔχη τὸ βιὸς τοῦ Φλωρᾶ, μεγάλου νοικοκύρη τοῦ χωριοῦ. Ἄλλὰ πάλι, σάν θὰ εἶχε τόσο βιός, γιατί νὰ μὴν πίνῃ ὁ ἄνθρωπος;

★

Ὁ ἥλιος εἶχε τώρα ἀνεβῆ ἀρκετὰ ψηλὰ κι' ἡ αὐγουστιάτικη ζέστη ἄρχισε νὰ βαραίνει. Οἱ γερόντισσες σκόρπισαν ἡ κάθε μιὰ στ' ἀμπέλια τους ἐκεῖ γύρω. Ἐφυγε καὶ τὸ μικρὸ κοριτσάκι με τὴ γιαγιά του. Τράβηξαν κατὰ τὸ Κούλ'μανι, ὅπου εἶχαν ἀμπέλι καὶ σικιές.

Ὁ γυρισμὸς δὲν εἶχε πιά κανένα ἐνδιαφέρον. Ὅταν μπήκαμε στὸ χωριὸ καὶ ξεπέζεψε ὁ παπᾶς, με φώναξε καὶ μοῦ ἔδωσε μισὸ πρόσφορο καὶ μιὰ δεκάρα.

—Νάχης τὴν εὐχὴ μου, παιδί μου, καὶ καλὴ πρόδοι!...

Ἔδωκα τὸ πρόσφορο στὴ μητέρα καὶ μᾶς τὸ μοίρασε σὲ ὅλα τὰ

παιδιά και με κάποια στενοχώρια της φανέρωσα πώς ο παπᾶς μου είχε δώσει και μιὰ θεκάρα.

—Δὲν πειράζει, μου λέει ἡ μητέρα μου. Νὰ τὴν κρατήσης, ἀφοῦ σοὺ τὴν ἔδωκε μὲ τὴν εὐχή του.

Ἐκράτησα τὸ φιλοδώρημα. Ἦταν ἡ πρώτη ἀμοιβὴ ποὺ κέρδισα μὲ τὸν κόπο μου.

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΗΣ ΜΠΑΛΚΙΖΑΣ⁽¹⁾

ΒΡΑΔΥ, τελευταῖες μέρες τοῦ Σεπτέμβρη στὴ Θανάσαινα. Ὁ Δημητρὸς τ' Τσαγανιά, ὁ Νικολάκης καὶ ὁ Δημητρὸς τ' Αντριά, ὁ Ζαφείρ'ς ὁ Τσόλης, ὁ Στάθης, ὁ Ἀγάπιος καὶ ὁ Θανάσης Κατζάλης, ὁ Δημητρὸς ὁ Κρυάδας, ὁ Βαγγέλης τ' Ἀρβανίτ', ὁ Καραγιαννάκης ἀπὸ τὸ Καστέλι, ὁ Φωτάκης ὁ Κέλης καὶ ὁλος ὁ ταίφᾶς τοῦ τάλιανιοῦ μαζεύτηκαν γύρω στὴ φωτιά, ὅπου ἦτανε στημένο τὸ καζάνι γιὰ τὸ βραδυνὸ συσσίτιο.

Ὁ Δημητρὸς ὁ Τσαμπουκολάνης, ὁ μερακλῆς μάγεραις τοῦ ταίφᾶ ἀνάδευε τὴ φωτιά καὶ ἡ μυρωδιὰ τῆς φασολάδας ἔσπασε τὰ ρουθούνια καὶ κέντριζε τὴν ὄρεξη, ποὺ δὲν ἔλειπε ποτὲ ἀπὸ τὰ γερά στομάχια τῶν θαλασσινῶν. Καὶ ὥσπου νᾶρθ' ἡ ὥρα νὰ στρωθοῦν γύρω ἀπὸ τὶς γαβάθες, παίρναν καὶ δίναν τὰ πειράγματα ἀναμεταξύ τους καὶ ὅλο θὰ βρισκόταν κανένας ἀπὸ τοὺς γέροντες ψαράδες νὰ τοὺς πῆ καμμιά ἱστορία ἀπὸ τὰ παλιά, ἔτσι γιὰ νὰ περάση ἡ ὥρα.

1) Σχετικὰ μὲ τὸ ὄνομα «Μπαλκίζα» ὁ Γάλλος ἱστορικὸς ἐρευνητὴς Σαρλ Τεξιὲ στὸ βιβλίου του «Μικρὰ Ἀσία», σελ. 164 - 165 ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Τὰ ἐρεῖπια τῆς Κυζίκου εἶναι σήμερα ἰσόπελα ἀκατολῆστα. Πέρα ἀπὸ τὰ τείχη, στὸ ὕψωμα, ὑπάρχει ἓνα χωριὸ μὲ καμμιά δωδεκάδα ἰστίτια, τὸ Χαμαμί, ποὺ ὀρίζει ὅλη αὐτὴ τὴν περιοχὴ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως (Κυζίκου). Κάτω ἀπὸ ἓνα ἀρχαῖο τείχος ἀναβλύζει μιὰ ὀλοκάθωρη πηγὴ ἐξαιρετοῦ νεροῦ καὶ ἓνας πλάτανος τὴ σκιαρίζει μὲ τὰ φουντωτὰ κλαδιά του. Οἱ ἐντόπιοι αὐτὸ τὸ μέρος τὸ λένε Μπαλκίζ Σερσί, τὸ σιλάτι τῆς Μπαλκίζας, τοῦ μελένιου κοριτσιοῦ. Αὐτὸ τὸ ὄνομα Μπαλκίζ εἶναι πολὺ διαδεδομένο στὴν Ἀσία. Φαίνεται πὼς οἱ μουσουλμανικὲς παραδόσεις ἔτσι ὀνομάζουν τὴ βασίλισσα τοῦ Σαβῆ. Τὸ ἴδιο ὄνομα Μπελκίζ συναντᾶται καὶ σ' ἄλλες περιοχές».

Αὐτὸ τὸ θρυλικὸ ὄνομα Μπελκίζ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὸ τουρκικὸ Μπάλ=μέλι καὶ κίζ=κορίτσι. Οἱ Τούρκοι ἔτσι τὸ ταίριαξαν στὴ γλῶσσα τους. Ἄλλοι δίνουν τὴν ἐξήγησιν πὼς εἶναι παραφθορὰ τῶν λέξεων «Παλαιὰ Κυζίκος», ὅπως θὰ ἔλεγαν αὐτὴ τὴν περιοχὴ ἀπὸ τὴν παλιὰ πόλη ποὺ βυθίστηκε στὰ 1063 ἀπὸ σεισμό.

Στὴν Πέραμο τὸ «Μπαλκίζα» διατηρήθηκε καὶ σὰν ὄνομα γυναικῶν. Ἦτσι ἔλεγαν τὴ γιαιγιά μου, σὺζυγο τοῦ Γιώργη Τζηρίνη-Καραγιώργη καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ συνεχίζεται στοὺς ἀπογόνους της, στὶς οἰκογένειες τοῦ Γιώργη Φλωρᾶ καὶ τοῦ Νικόλα Γ. Τζηρίνη. Σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, ἡ Μπαλκίζα ἦταν ἡ βασίλοπούλα τῆς Κυζίκου.

“Υστερα από την όλοήμερη κούραση μέσα στον ήλιο ή ώρα αυτή είναι ή πιό γλυκειά για τους ανθρώπους του ταλιανιού. Θα στυλώσουν τὸ μέσα τους, θα πιούν και κανένα κρασί για νά πάρουν δύναμη για τή νυχτερινή βάρδια, τὸν «δικακάμ».

Ὁ Γιώργης ὁ Λαγκάδας εἶχε κατεβῆ κι’ αὐτὸς ἀπὸ τὴν καλύθα πάνω στὸ μπαίρι, ἀπ’ ὅπου κιαλάριζε τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα για νά ση-μαδέψη τὸ πέρασμα τῆς ψαριάς και νά δώση σινιάλο στὰ καΐκια με τὴν κόκκινη μαντήλα του και με τὴ βροντώδικη φωνή τοῦ «Ἀμόλασσα!...».

Μαζί τους ἦταν ἐκεῖνο τὸ βράδυ και ὁ Φλώρης ὁ Ντάλντας, κτίστης και πολυτεχνίτης. Τὸν εἶχαν φέρει για νά σιάξῃ τὰ κεραμίδια τῆς κα-λύθας. Φημισμένος παραμυθᾶς, ὁ Φλώρης ἦταν περιζήτητος στὶς συντρο-φιές για τὰ παραμύθια του. Σὲ ὅσα σπίτια δούλευε, ὅταν τὸ βράδυ, κατὰ τὸ ἔθιμο τοῦ χωριοῦ, στρώνονταν τὸ τραπέζι για τοὺς μαστόρους, ὅλα τὰ παιδιὰ τοῦ σπιτοῦ και κοντὰ σ’ αὐτὰ και οἱ μεγάλοι, στριμώχνον-ταν γύρω ἀπὸ τὸν σοφρᾶ (τὸ στρογγυλὸ χαμηλὸ τραπέζι) για ν’ ἀκού-σουν τὸ παραμῦθι τοῦ Φλώρη.

Θυμᾶμαι ἄκρες - μέσες ἀπὸ ἓνα ἀτέλειωτο παραμῦθι ποῦ μᾶς τὸ ἔ-λεγε σὲ συνέχειες ὄσες μέρες δούλευε στὸ σπίτι μας. Οἱ περιπέτειες τοῦ βασιλόπουλου με τὸ ξυλένιο ἄλλογο ποῦ πετοῦσε στὸν ἀέρα, δὲν τελειώ-σαν παρὰ τὴν τελευταία μέρα ποῦ σχόλασε κι’ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὶς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ.

Μιά ποῦ ἔτυχε νά εἶναι κοντὰ τους ὁ Φλώρης, οἱ ψαράδες πέσαν ἐ-πάνω του.

—Ἄντε, μπάριμπα Φλώρ’, πές μας τίποτα...

—Δὲν μᾶς λές τίποτα για τὴν Μπαλκίζα; πετάχτηκε ἓνα δεκαοχτά-χρονο παλληκᾶρι, ὁ Μανώλης ἀπὸ τὶς Σκαμνές, ποῦ για πρώτη φορὰ δεύ-λεψε στὸ ταλιάνι.

—Εἶν’ ἀλήθεια πὼς ἡ Μπαλκίζα μετέχει; (εἶναι στοιχειωμένη).

Ὁ Φλώρης δὲν περίμενε δεύτερη πρόσκληση. Στρώθηκε σταυροπόδι, ἔστριψε ἓνα τσιγάρο και ξερόβηξε ἓνα ψεύτικο μικροβῆχα, ἔτσι σὰν πρό-λογο, σὰν εἰσαγωγὴ στὴν ἀφήγησή του.

—Λένα πὼς τὰ νερὰ τῆς Μπαλκίζας εἶναι στοιχειωμένα. Θὰ σᾶς πῶ μιὰ ἱστορία ποῦ ἄκουσα ἀπὸ τοὺς πιό παλιούς, Θέλ’τε πιστέψτε, θέλ’τε μὴν πιστέψτε. Ἐγὼ ὅ,τι ἄκουσα θὰ σᾶς πῶ.

—Λέγε, μπάριμπα Φλώρ’, κι’ ἄς εἶν’ και ψέματα.

—Ὅχι, δὲν εἶναι ψέματα! τοὺς ἀποπῆρε ὁ Φλώρης. Αὐτὰ ποῦ θὰ πῶ εἶναι γενομένα πράματα.

Και ὁ Φλώρης ὁ Ντάλντας, ἀφοῦ τράθηξε μιὰ γερὴ ρουφηξιὰ κα-πνὸ, ἄρχισε τὸ παραμῦθι...

.....

«Τὸν παλιὸ καιρὸ ἐκεῖ πάνω στὸ Λαιμὸ ἦταν κτισμένη μιὰ μεγάλη πολιτεία. Ἡ πιό μεγάλη πολιτεία πάνω στὸ Καπὴνταγι και σ’ ὅλη γύρω τὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ. Τὰ σπίτια τῆς ἦταν ὅλα ἀρχοντόσπιτα. Μὲ αὐλές, με κολόνες μαρμαρένιες, με ἀψηλὰ δώματα. Τὰ μάρμαρά τῆς ἀ-στραφταν στὸν ἥλιο και τὰ βράδυα, σὰν εἶχε φεγγάρι ὀλόγιομο, ὅλη ἡ

πολιτεία φάνταζε από μακριά σαν άσπροφορεμένη νεράιδα.

Ζούσαν όλοι εύτυχισμένοι μέσα σ' αυτήν την πολιτεία. Μά άπ' όλους πιο χαρούμενη ήταν ή πεντάμορφη Μπαλκίζα, ή κόρη του βασιληά, γιατί σε λίγες μέρες θα παντρευόταν τον άγαπημένο της. "Ωσπου ήρθ' ή ώρα ή βλοημένη. Ό κόσμος βούιζε μέσα στους δρόμους και στις πλατείες και στριμώχνονταν γύρω στην έκκλησία. "Όλοι θέλαν να ράνουν την άγαπημένη τους βασιλοπούλα, σαν θάβγαине νύφη καμαρωτή στο πλευρό του άγαπημένου της.

Ό κόσμος γέμισε την έκκλησία και ό παπās άρχισε τη λειτουργία της στεφάνωσης.

Μά ό κακός ό δαίμονας, ό δξ' από δω, που ζούλεψε τη χαρά της βασιλοπούλας, παραμόνευε. Ξαφνικά, ένα πηχτό σκοτάδι σκεπάζει τον ήλιο. "Ένας σίφοντας σηκώνει σύννεφο τό χώμα στον άέρα κι' ένας φοβερός σεισμός τραντάζει συθέμελα την πολιτεία.

"Ωσπου να προλάβουν να διουν γύρω τους, ή γης άνοιξε με μιάς και κατάπτε μέσα στα σπλάχνα της την όμορφη πολιτεία με τα σπίτια και τους ανθρώπους της. "Έτσι χάθηκε ή ζουλεμένη πολιτεία και ή θάλασσα τη σκέπασε με τό κρύο σάβανό της...

Άπό τότε, κάθε φορά που θα έχη φεγγάρι όλόγιομο, βλέπουν στα βάθεια της θάλασσας τις σκεπές των σπιτιών της πολιτείας και πάνω σ' αυτές την άμοιρη βασιλοπούλα να περπατά ή στολισμένη άκόμα με τα νυφικά της, αναζητώντας τον άγαπημένο της.

Λένα πως όταν κάποιος βρεθ ή να βουτήξη και να την άρπάξη από τό πέπλο της, ή βασιλοπούλα θ' άναστηθ ή και θα γίν η γυναίκα του.

"Έτσι λείι τό παραμύθι. Μά ώστόσο δέν είναι και παραμύθι. Οί βουτηχτάδες όλο και βγάζουν από τον πάτο της θάλασσας μάρμαρα σκαλισμένα και κομμάτια από τις σκεπές της θαμμένης πολιτείας. Άκόμα και σήμερα τριγυρίζουν πάνω στο Λαιμό κάτι ξένοι με ξανθά μουστάκια και μεγάλα ματογυάλια και μαζεύουν σπασμένα μάρμαρα.

Μά τη βασιλοπούλα κανεις δέν μπόρεσε να τη δι ή ίσαμε σήμερα...

"Ένας μονάχα, πριν από χρόνια, βάλθηκε να τη βρ ή. Ήταν ένα όμορφο παλληκάρι, νοικοκυρόπαιδο, με καϊκια και δίχτυα, από ένα χωριό έδω κοντά στον κόρφο. Κάθε φορά που τό φεγγάρι έρχόταν στη γέμισή του, έπαιρνε τη βάρκα του και τα μεσάνυχτα αϋλάκωνε τα νερά της Μπαλκίζας, πασχίζοντας να ξεδιαλύνη στα βάθεια της θάλασσας τις σκεπές των σπιτιών και να δι ή πάνω σ' αυτές την όμορφη βασιλοπούλα.

"Ωσπου ένα πρωινό είδαν τη βάρκα του μοναχή να την ξεσέρνη ό άέρας στ' άνοιχτά και τό παλληκάρι δέν ξαναφάνηκε».

"Έτσι τέλειωσε την ιστορία του ό μπάρμπα Φλώρης ό Ντάλντας.

Όστόσο κανένας από τους ψαράδες δέν άνοιξε τό στόμα του να τον πειράξη, όπως συνηθίζανε. Στεκόνταν όλοι συνεπαρμένοι από τον μύθο.

Τό δεκαοχτάχρονο παλληκάρι σηκώθηκε άργά και τραθήχθηκε συλλογισμένο. Ποιές σκέψεις να τριβέλιζαν άραγε τό μυαλό του; Ήταν ή

συμπόνια για τὸν χαμὸ τοῦ παλληκαριοῦ ἢ μήπως ἦταν κι' αὐτὸς χτυπημένος ἀπὸ τὸν ἴδιο καύμὸ γιὰ τὴν ἀδικοχαμένη βασιλοπούλα, ποὺ γύρευε τὸν λυτρωτὴ της νὰ τὴν τραθήξει ἀπὸ τὸν βυθὸ καὶ νὰ τὴν ξαναφέρῃ στὸν ἐπάνω κόσμο;

ΣΙΤΑΡΙ ΑΠΟ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Α ΠΟΜΕΣΗΜΕΡΟ στὴ Νέα Πέραμο. Κάτω ἀπὸ τὸ τσαρδάκι, σ' ἓνα παραλιακὸ καφενεῖο, παίρνουμε τὸ δροσιστικὸ μας παρέα με τὸν Γαβριὴλ Μανίτσα καὶ τὸν Δημητρὸ τ' Ἄντριά, ὄγδοντάρηδες κι' ἀπάνω στὰ χρόνια κι' ἀκόμα ἴσαμε σήμερα βαρκάρηδες στὸ νέο χωριὸ μας. Μπροστά μας ἡ βαθυγάλαζη θάλασσα καὶ πέρα ἡ καταπράσινη πλαγιά τῆς Σαλαμίνας με τὸ παλιὸ μοναστήρι τῆς Φανερωμένης, ἀνάμεσα στὰ πεύκα, σὰν ζωγραφιὰ καμωμένη ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ μεγάλου τεχνίτη, τοῦ Θεοῦ, μᾶς χαρίζει τὴν υπέρτατη γαλήνη ποὺ ξεκουράζει τὸ πνεῦμα καὶ γεμίζει τὴν ψυχὴ ἔκσταση καὶ μακαριότητα.

Τὰ καΐκια, σιγουραρισμένα στὶς ἄγκυρες, σκαμπανεθάζουν με νάζια πάνω στὸ ἀνάλαφρο κύμα, ὥσπου νάρθ' ἡ ὥρα τους νὰ σαλπάρουν γιὰ τὸ νυχτερινὸ φάρμα.

Οἱ προετοιμασίες γιὰ τὸ ξεκίνημα ἄρχισαν κιόλας. Μὲ τὸ κασκέτο στραβά στὸ κεφάλι, τὰ ροῦχα παραμάσχαλα στὸ ἀριστερὸ χέρι καὶ τὴ στάμνα με τὸ νερὸ στὸ δεξί, οἱ ναῦτες κατηφορίζουν με ἀργόσυρτα βήματα στὸ κατάγιαλο.

Οἱ λαμπαδόροι ἐτοιμάζουν καὶ στεριώνουν τὶς λάμπες στὴ πρύμνη τῆς βάρκας καὶ σὲ λίγο τὰ γρι-γρί, με τὸν χαρακτηριστικὸ κρότο τῆς μηχανῆς, θὰ ξεκινήσουν καμαρωτά, τραβώντας πίσω τους, δεμένες στὴ σειρὰ, τὶς βάρκες με τὶς λάμπες.

Ὅσο κι' ἂν εἶναι συνηθισμένο αὐτὸ τὸ θέαμα στὰ ψαράδικα χωριά, ὡστόσο κάθε φορὰ ποὺ θὰ ξεκινήσουν τὰ γρι-γρί δὲν μπορεῖς νὰ μὴ σταθῆς νὰ τὰ καμαρωθῆς, ὥσπου νὰ βγοῦν στ' ἀνοιχτὰ καὶ νὰ χαθοῦν πίσω ἀπὸ τὸν κάβο τοῦ λιμανιοῦ.

Στὸ ἀναμεταξὺ ἦρθαν κοντὰ μας κι' ἄλλοι χωριανοί. Ὁ Ζαφεῖρης ὁ Τσόλης, ὁ Κωνσταντάκης ὁ Κιάκος (ὁ Γάκας), ὁ Καρυοφύλλης, ὁ Κρυάδας κι' ὁ Βαγγέλης τ' Ἀρβανίτ', ὅλοι τους παλιοὶ ψαράδες καὶ θαλασσομάχοι. Ὁ κύκλος μεγάλωσε. Ἔτσι γίνεται. Μὲ τὸν καιρὸ οἱ παλιοὶ μας ἀνθρώποι ἕνας-ἕνας μᾶς ἀφήνουν χρόνια, κι' ὅσοι ἀπομένουν ἀναζητοῦν τὴν παρέα τῶν συνομήλικων. Μόνο μ' αὐτοὺς μποροῦν νὰ κουβεντιάσουν καὶ νὰ νοιώσουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Κι' ὅπως κάθε φορὰ, ἔτσι καὶ τώρα ἡ κουβέντα μας γύρισε —ποῦ ἄλλου;— στὰ περασμένα.

Ἄπο τὸ ἕνα στ' ἄλλο, θυμηθήκαμε καὶ τὸ σιτάρι ποῦ κάποια χρονιά
μᾶς χάρισε μπόλικο ἢ θάλασσα.

Σιτάρι ἀπὸ τὴ θάλασσα; Πῶς ἔγινε τοῦτο;

—Θὰ σὰς τὸ πῶ ἐγώ, λέει ὁ Γαβριήλ Μανίτσας, γιατί ἤμουν ἐκεῖ
καὶ τὸ θυμᾶμαι σὰν νᾶναι αὐτὴ ἡ ὥρα.

Καὶ τραβῶντας πιὸ κοντὰ τὴν καρέκλα τοῦ ἀρχίζει ὁ Γαβριήλ.

«Ἦταν, ποῦ λέτε, Σεπτέμβρης μῆνας, στὸ τέλος τοῦ. Πρὶν ἀπὸ τὸ
Σύνταγμα (τὸ τούρκικο Σύνταγμα τοῦ 1908). Ψαρεύαμε τότε μὲ τὰ καί-
κια τῶν Σιθρήδων στὸ Μπαχτσέ (ἕνα λιμάνι πιὸ κάτω ἀπ' τὴ Θανάσινα).
Ἐγὼ ἤμουν ὁ γραμματικὸς καὶ ὁ φροντιστὴς τοῦ ταΐφᾶ. Ὁ καιρὸς τῆς
ψαρwsύνης κόντευε νὰ τελειώσῃ, κι' ἐμεῖς δὲν εἶχαμε πιάσει οὔτε λέπι,
ποῦ λέει ὁ λόγος. Τόσα χρόνια ποῦ ψαρεύαμε σ' αὐτὸν τὸν πλούσιο ψα-
ρότοπο, ποτέ μας δὲ θυμούμαστε τέτοιο κακὸ, τέτοια ἀναποδιά.

Εἶδιαμε κι' ἀπόδιαμε, πήραμε τὴν ἀπόφαση. Τραβήξαμε τὰ καίκια
στὴ στεριά. Ἀφήκαμε ἐκεῖ νὰ τὰ φυλάῃ ὁ Κωνσταντῆς ὁ Σκάκιος, ὁ κα-
λύθατζης κι' ἐμεῖς, ὄλος ὁ ταΐφᾶς, γυρίσαμε στὸ χωριὸ νὰ διοῦμε τί θὰ
κάνουμε γιὰ νὰ βγάλουμε τὸ χειμῶνα.

Κεῖ ποῦ γυρίζα συλλοισμένος κάτω στὰ καφενεῖα, βλέπω νᾶρχεται
ὁ Κοσμᾶς ὁ βαρκάρης μὲ τὴ βάρκα τοῦ φορτωμένη σιτάρι.

Ποῦ τῶθρε; Ἄπο ποῦ τῶφερε; Τὸ μυστικὸ δὲν ἄργησε νὰ μαθευτῇ.

Ὁ Κοσμᾶς εἶχε βρεθῆ στὴ Μηχανιώνα. Ἐκεῖ βλέπει τοὺς Μηχανιώ-
τες νὰ τραβᾶνε μὲ ὅσα πλεούμενα εἶχαν κατὰ τὸ Νησί. Ἐνα μεγάλο βα-
πόρι γεμάτο σιτάρι καὶ γεννήματα, ποῦ εἶχε φορτώσει ἀπὸ τὴν Πάνορμο,
«κάθησε» πάνω στοῦ Ἄγοριοῦ τὸν Πάγκο, μιὰ πλατεῖα πλάκα (ὑφαλο)
καταμεσίς τοῦ πελάγου, ἀνάμεσα στὸ νησί τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα καὶ στὸν
Γιτζέ, καὶ ἔκαμε χύση ὄλο τὸ φορτίο γιὰ νὰ ξεκολλήσῃ.

Δὲν χάνει καιρὸ ὁ Κοσμᾶς. Γυρίζει στὸ χωριὸ, παίρνει μιὰν ἀργα-
λιά —μιὰ μεγάλη τσουγκράνα ἀπ' αὐτὲς ποῦ ξύνουν τὸ βυθὸ καὶ βγά-
ζουν τὰ χτένια— καὶ μιὰ καὶ δυὸ στὸ Νησί.

Νὰ μιὰ δουλειά, σκέφθηκα, νὰ κάνουμε γερὴ κουμπάνια γιὰ τὸ χει-
μῶνα.

Ἄλλὰ πῶς νὰ ξεκινήσω; Οὔτε πλεούμενο εἶχα δικό μου, οὔτε ἀρ-
γαλιά. Βρίσκω τὸ φίλο μου τὸν Δημητρὸ τὸ Ναλμπάνη.

—Βρὲ Δημητρὸ, τοῦ λέω, ἔτσι κι' ἔτσι... Ἐγὼ θὰ πάω στοὺς Σιθρή-
δες νὰ τοὺς γυρέψω ἕνα ἀπὸ τὰ καίκια ποῦ ἔχουν τραβηγμένα στὸ Μπαχ-
τσέ. Εἶναι καλοὶ ἄνθρωποι καὶ δὲν θὰ μοῦ χαλάσουν τὸ χατήρι. Ἄλλὰ
ποῦ θὰ βροῦμε ἀργαλιά; Ὅποιος ἔχει, τὴ χρειάζεται γιὰ τὸν ἑαυτό
του. Γιὰ νὰ φκιάσουμε καινούργια θέλει ἕνα μετζῆτι κι' αὐτὸ τὸ μετζῆτι
δὲν τὸ εἶχαμε.

Πιάνω τὸν Ἄρετίκο —τὸν Ἀριστείδη Φραντζῆ— παλιὸ νοικοκύρη τοῦ
χωριοῦ καὶ τοῦ ἐξηγῶ τὸ σχέδιό μου. Πρόθυμος ὁ Ἄρετίκος.

—Μπρός, παιδιά, ἐγὼ εἶμαι ἐδῶ σ' ὅτι μὲ χρειαστήτε!

Τραβάω ἴσια στὸ σιδερά τὸν Ξουβέρ' (Χρυσοθέρηγ). Γιὰ κακὴ μας
τύχη ἔλειπε ἀπ' τὸ χωριὸ. Δὲν χάνω καιρὸ. Παίρνω λεφτὰ ἀπὸ τὸν Ἄρε-

Ἄριστειδης Φραντζῆς (Ἄρετικός)

τίκο καὶ τραθάω γιὰ τὴν Πάνορμο μὲ τὰ ποδάρια. Φκιάνω μιὰν ἀργαλιά ὅπως τὴν ἤθελα, τὴ χτυπάω στὸν ὦμο καὶ τὴν ἄλλη μέρα, πρῶι - πρῶι, νᾶμαι πίσω στὸ χωριό.

Παλληκᾶρι τότε, βλέπ'ς, ἀπάνω στὰ καλά μου, δὲν λογάριαζα οὔτε τὸ δρόμο —πέντε ὥρες νὰ πᾶς καὶ ἄλλες τόσες νὰ γυρίσης φορτωμένος— οὔτε τὴν κούραση. Ἐγὼ εἶχα μπροστὰ στὰ μάτια μου μονάχα τὸ σιτάρι ποῦ θὰ οἰκονομούσαμε.

Δένουμε τὸ σάκκο στὴν τσουγκράνα, παίρνομε μαζί μας δυὸ φκιάρια καὶ καμπόσα σακκιά ἀδειανά, καὶ ξεκινᾶμε, ὁ Ἄρετικός, ὁ Δημητρός ὁ Ναλμπάνης κι' ἐγώ.

Κάργα κουπιὰ, φτάνομε μέσα σὲ δυὸ ὥρες πάνω ἀπὸ τὸν πάγκο.

Βρὲ τί κακὸ ἦταν ἐκεῖνο; Ὅλα τὰ καίκια τῆς Μηχανιώνας, τῆς Λαγκάδας καὶ τοῦ Καστελιοῦ, μαζί καὶ τὰ Περαιιώτικα, ποῦ πρόφτασαν κιόλας, κολλημένα τὸ ἓνα πάνω στ' ἄλλο, νὰ πασκίζουν μὲ φωνές καὶ μὲ

σκουνηματα ν' ανοίξουν δρόμο να προσπεράσουν, να ρίξουν πάνω από την κλούμπα του σιταριού τις άργαλιές τους. . .

Ήθάρρα από δω, σκούντα από κει, φτάνουμε στον τόπο του σιταριού και ρίχνουμε την άργαλιά μας. Μισογεμίζουμε το καίκι και τραβάμε στο νησί του Ἁγίου Ἀνδρέα. Ἐκεῖ, σὲ μιὰν ἀπόμερη ἀκρογιαλιά, ἀδειάζουμε τὸ σιτάρι καὶ τ' ἀπλώνουμε πάνω στὰ σακκιά. Ἀφήνουμε ἐκεῖ τὸν Ἀρετίκο νὰ τὸ φυλάη καὶ νὰ τὸ ἀναδεύη γιὰ νὰ στραγγίση, καὶ ξανά γυρίζουμε πίσω.

Μὲ χίλια βάσανα παίρνουμε καὶ τὴ δεύτερη καίικιά. Δὲν εἶχαμε πιά καιρὸ νὰ περιμένουμε. Βάζουμε στὸ καίκι καὶ τὸ σιτάρι ποὺ εἶχαμε ἀπλωμένο καὶ τραβάμε ἴσια στὸ χωριό.

Κάναμε, ποὺ λέτε, μερτικὸ ἀπὸ 30 μὲ 35 κοιλὰ σιτάρι ὁ καθένας μας. Τὸ κοιλὸ 24 ἄκάδες.

Μιὰ βδομάδα θάσταξε τὸ κουβάλημα τοῦ σιταριοῦ. Ἐμεῖς δὲν ξαναπήγαμε. Ποῦ νὰ πάμε, ποῦ εἶχαν πλακώσει ἀπὸ τὴν Πάνορμο καίικια καὶ μαοῦνες καὶ χάλαγε ὁ κόσμος! Μὰ καὶ τὸ σιτάρι εἶχε πιά ποτιστῆ ἀπὸ τὴν ἀρμύρα, τόσες μέρες μέσα στὴ θάλασσα καὶ δὲν τρωγότανε.

Κεῖνες τὶς μέρες σ' ὄλα τὰ σοκάκια καὶ τοὺς βιρανέδες (οἰκόπεδα) τοῦ χωριοῦ τὸ πλυμένο σιτάρι στέγνωσε πάνω στὶς ψάθες καὶ οἱ γρηῆς καὶ τὰ παιδιὰ μὲ μακρὰ καλάμια στὸ χέρι ἔδιωχναν τὶς ὄρνιθες ποὺ τριγύριζαν ἀχόρταγες.

Ἡ θάλασσα κείνη τὴ χρονιά δὲν μᾶς ἔδωκε ψάρια. Μᾶς ἔδωκε ὅμως σιτάρι. . .

Ἄς εἶναι εὐλογημένο τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ».

ΘΕΙΟΝ ΟΡΑΜΑ

ΕΧΟΥΝ περάσει 35 χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ εἶδα γιὰ τελευταία φορὰ τὸ χωριό μου, πρὶν ἀπ' τὴ φωτιά, κι' οὔτε μιὰ μέρα δὲν ἔπαψε νὰ μὲ καίη ἢ ἄσβεστη νοσταλγία νὰ πατήσω τὸ ἅγιο χῶμα του. Γιατὶ μονάχα αὐτὸ εἶχε ἀπομείνει. Τὸ χῶμα, οἱ βράχοι καὶ ἡ θάλασσα. Οὔτε τὰ σπίτια ποὺ τὸ στόλιζαν σώζονται —τάφαγε ὄλα ἡ φωτιά— οὔτε οἱ ἄνθρωποι μέινανε. Λιγστοὶ κρατήθηκαν στὴν Πόλη, οἱ πλεὺ πολλοὶ ἦρθαν πρόσφυγες στὴν Ἑλλάδα καὶ ἄλλοι σκόρπισαν σ' ὄλες τὶς ἄκρες τοῦ κόσμου.

Ὁ γυρισμὸς ἔστω καὶ στὰ χῶματα τοῦ χωριοῦ μας ἦταν τὸ «θεῖον ὄραμα» ποὺ πετοῦσε στὰ μάτια μου. Στὸν ὕπνο μου ἔβλεπα πολλὰς φορές πὼς ξαναγύριζα ἐκεῖ.

«Νάτο, ἐπὶ τέλους, τὸ χωριό μας! ἔλεγα. Ἄλλὰ ποῦ εἶναι ἡ Ξέρα; Δὲν τὴν βλέπω».

«Κι' αὐτὴ ἡ στεριά ποὺ βγαίνει σὰν γλώσσα μέσα στὴ θάλασσα: Μὴ κατέβασε πάλι χῶματα ὁ Ρέμας;»

«ΑΙ Νά, τὸ βρήκα! Ἀπὸ κεῖ εἶν' ὁ δρόμος γιὰ τὸν Ἅγιο Δημήτριο. Ἀλλὰ γιατί δὲν φαίνεται ἡ ἐκκλησία; Καὶ τὸ Μεγάλο Πηγάδι; Κι ὁ Πλάτανος; Πῶς ἔγιν' ἔτσι ἡ Πέραμος καὶ δὲν βρίσκω ἄκρη;»

«Κρίμα! μονολογοῦσα.»

Καὶ μὲ τὴν πίκρα αὐτὴ ξυπνοῦσα. Οὔτε στ' ὄνειρό μου δὲν μποροῦσα νὰ ξαναδῶ τὸ χωριό μας.

Ἔσπου ὁ καλὸς Θεὸς ἔνοιωσε τὸν καῦμό μου καὶ μ' ἀξίωσε νὰ τὸ διῶ στὸν ὕπνο μου ὅπως τὸ λαχταροῦσα.

Ἔνα βράδυ βρέθηκα στὴν παραλία τοῦ πολυαγαπημένου χωριοῦ μας. Στὴ Σκόλα ἦταν συναγμένοι καμμιά δεκαριά Τούρκοι, νέοι κάτοικοι, ὄλοι ἄγνωστοι, γιατί δὲν εἶχαμε παλιούς Τούρκους στὴν Πέραμο. Καθίσαμε σ' ἓνα καφενεῖο ἐκεῖ κοντά.

Δὲν μποροῦσα νὰ ξεχωρίσω δρόμους καὶ σπίτια. Ὅλα ἦταν μπερδεμένα. Μόνο τὸ Σχολεῖο τοῦ Παπαδοπούλου φάνταζε μέσα στὸ σούρουπο, πάνω στὸ Κάστρο, καὶ κάτω τὸ Καστράκι μὲ τὸ Βαθύ, ἔρριχναν τὴ μουντὴ σκιά τους στὴν ἄκρη τοῦ λιμανιοῦ.

Κουρασμένος ἀπὸ τὸ ταξίδι καὶ ζαλισμένος ἀπὸ τὸ σύθαμπο ποῦ δὲν μ' ἄφηνε νὰ ξεδιαλύω τὰ σημάδια τοῦ ὄνειρεμένου χωριοῦ μου, πῆγα νωρίς νὰ κοιμηθῶ. Ζήτησα νὰ πλαγιάσω στὸ παλιό μας σπίτι. Στὸν τόπο τοῦ ἄλλοτε τριώροφου σπιτιοῦ μας ἤξερα πῶς ὕστερα ἀπὸ τὴ φωτιά κτίστηκε πάνω στὰ πέτρινα ντουθάρια του, στὸ πίσω μέρος τῆς κουκουλάνας, ἓνα πρόχειρο λιοτρίβι. Ἐκεῖ ἔμενε τώρα μιὰ τούρκικη οἰκογένεια. Δὲν θυμάμαι πῶς πῆγα ὡς ἐκεῖ, οὔτε πῶς ἔπεσα καὶ πῶς πλάγιασα.

Πάνω στὸν ὕπνο μου νοιώθω κάποιος νὰ μὲ σκουντᾶ.

—Σήκω ἀπάνω, μοῦ λέγει ἑλληνικά ἓνας γέρος μὲ ἡμερο καὶ γελαστὸ πρόσωπο. Ἔλα ποῦ σὲ περιμένουν οἱ ἄλλοι, γιατί πρέπει νὰ σὲ διοῦν καὶ νὰ τοὺς διῆς. Δὲν εἶσαι μονάχος σου ἐδῶ.

Βγαίνουμε ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ προχωροῦμε μέσα στὴ νύχτα. Μπροστὰ στὸν Ἅγιο Δημήτριο τί βλέπω; Ἔνας παπᾶς δικός μας! Δὲν ἄργησα νὰ τὸν γνωρίσω. Ἦταν ὁ Παπαχατζῆς, ὁ πρωτόπαπας τῆς ἐνορίας. Μπαίνουμε μέσα στὴν ἐκκλησία καὶ τί νὰ διῶ; Τὰ μανουάλια φορτωμένα κεριὰ ἀναμμένα. Οἱ πολυέλαιοι καὶ τὰ καντήλια ὄλα κατάφωτα. Μέσα στὸ ἱερὸ οἱ παπάδες, ὁ γέρος Παπαμανώλης, ὁ Παπαδημητράκης, ὁ Παπαπαναγιώτης, ὄλοι μὲ τὰ ἄμφιά τους, ἔτοιμοι γιὰ τὴ λειτουργία.

Μόλις μῆκαμε μέσα ἀντήχησε ἡ κουρασμένη φωνὴ τοῦ Παπαχατζῆ:

«Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων...».

Καὶ ἀκολουθεῖ ὁ ἔσπερινός. Ἐσπερινός ποῦ εἶχα χρόνια νὰ τὸν ἀκούσω!

Ἔολα γνώριμα. Καὶ οἱ φωνές, καὶ οἱ ἄνθρωποι.

—Θεέ μου! Ποῦ βρέθηκα ἐδῶ ὄλοι αὐτοὶ οἱ παλιοί;

Καὶ μήπως μονάχα αὐτό; Στὰ στασίδια, ἀκουμπισμένοι μὲ κατάνυξη, ὁ Σωτηράκης ὁ Μπομπάρáκιος, ὁ Κωνσταντῆς ὁ Παπαναστάσης, ὁ

Κωνσταντῆς ὁ Καπλάνης, ὁ Σωτήρης ὁ Γυαλένιος, ὁ Νικολῆς ὁ Λυμπέ-
ρης, ὁ Γιάνκος ὁ Ἄβαλης, ὁ Γεροκούκης, ὁ καπετὰν Ἀναστάσης ὁ Δο-
ξάκης, ὁ Γιάννος ὁ Χατζηγιωργάκης, ὁ Ἀργύρης ὁ φαρμακοποιός, ὁ
Γιώργης ὁ Περιηγητής, ὁ Ἀναστάσης Νταβίτος, ὁ Νικολάκης ὁ Λαγο-
δόντης καὶ πλῆθος ἄλλο ἐνοριτῶν, ποὺ δὲν ἔλειπαν ποτὲ ἀπὸ τῆς λει-
τουργίης τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ὡς καὶ ἡ Θωμαῆ ἡ καντηλανάφτρα
ἦταν ἐκεῖ, στὰ μέσα καὶ στὰ ἔξω, νὰ βοηθήσῃ στὰ κεριά καὶ στὸ θυμιατό.

Ἡ καρδιά μου χτυπάει νὰ σπάσῃ. Τί εὐτυχία, Θεέ μου, νὰ ξαναἰδῶ
ὄλους αὐτοὺς τοὺς παλιούς ἀνθρώπους μας!

Ἐδιάθασα τὸ «Μακάριος ἀνὴρ...», ἔψαλα μαζί μὲ τὸν Χατζησυμεὼν
τὸ «Κύριε ἐκέκραξα...» καὶ τὴν «Παγκόσμιον δόξαν...».

Δὲν θυμάμαι πόσο βάσταξε ἡ λειτουργία καὶ πότε τελείωσε.

Ὁ ὁδηγός μου, ὁ γέρος μὲ τὸ γελαστὸ πρόσωπο, μὲ πιάνει ἀπὸ τὸ
χέρι καὶ μοῦ λέει:

—Ἐλα ἔξω. Θὰ πᾶμε τώρα νὰ διῆς ὄχι μονάχα αὐτοὺς ποὺ γνωρί-
ζεις, ἀλλὰ κι' αὐτοὺς ποὺ δὲν γνώρισες.

Καὶ μέσα στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας τραβήξαμε πρὸς τὴ Μεγάλῃ Βρύ-
ση κι' ἀπὸ κεῖ ἀνεβήκαμε στ' ἀλώνια τοῦ Ἀηλιᾶ.

Τὸ πηχτὸ σκοτάδι ἄρχισε κιόλας νὰ σκίζεται ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ καὶ
τὸ γλυκοχάραμα φώτισε πάνω στ' ἀλώνια μιὰ σύναξι ἀπὸ πολλοὺς ἀν-
θρώπους.

Ἄντρες καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ γέροι καὶ παιδιὰ ἀκόμα, μὲ κύττα-
ζαν σὰν δικό τους κι' ἡ χαρὰ ἀκτινοβολοῦσε στὰ πρόσωπά τους.

—Γιώργη, δὲν μὲ γνωρίζεις; Εἶμαι ὁ παππούς σου ὁ Γιαννάκος, μοῦ
λέει ὁ συνοδός μου καὶ μ' ἀγκαλιάζει.

—Κι' ἐγὼ εἶμαι ὁ παππούς σου ὁ Καραγιώργης, ποὺ ἔχεις καὶ τ' ὀ-
νομά μου, μοῦ λέει ἕνας ἄλλος ἀρχοντόγερος καὶ μ' ἀγκαλιάζει κι' αὐτός.

Ἐκλαιγα ἀπὸ τὴ χαρὰ μου. Δὲν εἶχα γνωρίσει παπποῦ, οὔτε ἀπὸ τὸν
πατέρα, οὔτε ἀπὸ τὴν μητέρα μου, καὶ τὸ εἶχα καὶ μὲ. Καὶ νὰ τώρα ποὺ
τοὺς βλέπω ὄλους μαζί!

—Καὶ πῶς μείνατε σεῖς ἐδῶ; τοὺς ρωτῶ.

—Ἐμεῖς, παιδί μου, πάντα ἐδῶ θὰ εἶμαστε. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ
μᾶς διώξῃ. Ἐκεῖ ποὺ ἔχουμε τὰ κάστρα μας δὲν τολμάει κανεὶς νὰ τὰ
πατήσῃ.

—Ἐμεῖς, παιδί μου —συνεχίζει ὁ ἄλλος παππούς μου, ὁ Καραγιώρ-
γης— ἔχουμε διαταγὴ ἀπὸ τοὺς παπποῦδες μας, ἀπὸ τὸν Χατζηκαρσο-
φύλλη τὸν προπάππο σου, τὸν ἄρχοντα τοῦ Καπὴνταγι, κι' ἀπὸ τὸν Πα-
παχριστόδουλο, κι' αὐτοὶ πάλι ἀπὸ τοὺς πιὸ παλιούς, κι' αὐτοὶ πάλι ἀπὸ
τὸν Μαρμαρωμένο Βασιλέα μας, νὰ μὴ φύγουμε ἀπὸ δῶ ποὺ μᾶς ἔβα-
λαν νὰ φυλάμε τὸ χωριό.

—Βλέπεις ἐκεῖ στ' ἀλώνια τὰ παλληκάρια; Κάθε χρόνο τὴ Λαμπρὴ
μαζεύονται καὶ κάνουν παλαίφτρα γιὰ νὰ δοκιμάζουν τὴ δύναμή τους.

—Καὶ εἶμαστε πολὺ δυνατοί. Ἡ δύναμή μας δὲν εἶν' ἀπὸ τὸν κόσμο
τοῦτο καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ἀγγίξῃ.

—Πές και στους άλλους που είναι μαζί σου, είτε στην Πόλη, είτε στην Ελλάδα, είτε στην άκρη του κόσμου, πώς εμείς είμαστε 'δω και σ'ας περιμένουμε.

—Πές τους, παιδί μου, να πιστεύουν και να θυμούνται. Να θυμούνται, ακούσες;

—'Αλλοίμονο αν ξεχάσουν! Γιατί αν ξεχάσουν... τότε όλα αυτά που βλέπεις, θα σβύσουν. Και τ' άβουνα και τ' άκρογιάλια θα χαθούν. Κι' άκόμα και η θάλασσα θα ρουφηχτή... Και μεις... εμείς πια τότες θα έχουμε πεθάνει...

—'Αλλά ο ήλιος πάει να βγή και πρέπει να γυρίσουμε στα κάστρα μας!...

Και σκόρπισαν με μιάς κατά τον 'Αηνικόλα τ'α Τσαγανάκια και κατά τον Χριστό...

(Αύγουστος 1946)

ΤΑΞΙΔΙ - ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ

Ο ΚΑ'ΥΜΟΣ τών χαμένων πατρίδων καίει τις καρδιές όλων, όσων ξεριζώθηκαν από τον τόπο όπου γεννήθηκαν. "Αν ήταν μπορετό να πάνε, έστω και για μια μέρα, πίσω στ' άγια χώματα! Να ξαναζήσουν για λίγο τ'α περασμένα, να κλάψουν, να ξαλαφρώσουν την καρδιά τους από τον άγιάτρευτο πόνο της νοσταλγίας!

Είχα σαράντα χρόνια που έφυγα από την Πόλη και σωστά πενήντα που είχα ήδη για τελευταία φορά τ'ο χωριό μου, την Πέραμο. Για να θυμώμαι κάθε φορά τ'ο χωριό μας δέν άφηκα να σβύση η ζωντανή εικόνα του, όπως ήταν προτού σαρωθή από τ'η μεγάλη φωτιά του 1915.

"Εθλεπα στον ύπνο μου και στον ξύπνο μου τ'α σοκάκια, τις γειτονιές και τούς ανθρώπους του καιρού εκείνου. Τους φίλους μου, τούς γέρους και τις γρηές, που δέν άφηναν λειτουργία στον "Άγιο Δημήτριο, τ'α παλληκάρια και τις κοπέλλες που έστηναν τούς χορούς στα πανηγύρια, τούς παπάδες και τούς δασκάλους μου, τις γιορτές και τις χαρές του βουνού και τ'ης θάλασσας.

Και παραδινόμουν στο τρελλό μεθύσι που μ' έκαιγε και μου γλύκαινε τον άγιάτρευτο καύμό τ'ης νοσταλγίας.

Κι' όταν τον Αύγουστο του 1961 πήρα την άπόφαση να πραγματοποιήσω τον ένδόμυχο πόθο μου, δέν ζούσα πια σ' αυτόν τον κόσμο. Βρισκόμουν στην Πέραμο. Περπατούσα στην παραλία και στα σοκάκια τ'ης. Κολυμπούσα στο Βαθύ και χαιρόμουν τ'η θάλασσα. Τριγυρνούσα στις ίσκιωμένες ρεματιές του Μικρόχωριου και του Μεγαλορέμα και ξαναγυρνούσα πίσω στ' άνέμελα παιδικά χρόνια.

Τί εύτυχία, Θεέ μου! Να ξαναδιώ την Πέραμο! Τί κι' αν δέν βρώ

ἐκεῖ τοὺς χωριανούς μου; Τί κι' ἄν ἄλλοι τὴν χαίρονται σήμερα; Οἱ σημερινοὶ τῆς ἀνθρώποι καὶ τὰ σημερινὰ σπίτια θὰ ἔσβουναν μπροστά στὴν ὀλοζώντανη εἰκόνα τοῦ παλιοῦ χωριοῦ, ποὺ ἔχω διατηρήσει ἀνάλλαξη μέσα στὴν ψυχὴ μου.

Καὶ ἡ μέρα ἡ ποθητὴ ἔφτασε. Μὲ τὸ ἀεροπλάνο τῆς Ὀλυμπιακῆς περάσαμε πάνω ἀπὸ τὰ Στενά. Μπήκαμε στὴν Προποντίδα. Τὰ σύννεφα δὲν μᾶς ἄφησαν νὰ ἰδοῦμε τὰ νησιά τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ τὴν Χερσόνησο τῆς Κυζίκου. Σὲ πενήντα λεπτά τῆς ὥρας εἴχαμε κιόλας φτάσει στὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Τὸ βράδυ κοιμηθήκαμε στὴν ὄνειρεμένη Πόλη. Τὴν ἄλλη μέρα — ἦταν Κυριακὴ πρωΐ — προτοῦ ἀκόμη συναντήσω τοὺς δικούς μου, ἡ πρώτη μου ἐπίσκεψη ἦταν στὴν Ἁγία Τριάδα. Ἀπὸ ἐκεῖ μιὰ μικρὴ βόλτα ἔξω ἀπὸ τὸ Ζάππειο καὶ ὕστερα στὸ Ζωγράφειο, τὸ σχολεῖό μου.

Ζοῦσα σὲ ὄνειρο. Περπατοῦσα στὸν ἴσιο Δρόμο καὶ μέσα στὰ γνώριμα σοκάκια τοῦ Πέραν, ποὺ ἔμειναν τὰ ἴδια κι' ἀπαράλλακτα, ὅπως τὰ ἀφήκα.

Ἄλλὰ δὲν πρόκειται νὰ σᾶς δώσω περιγραφή τῆς σημερινῆς Πόλης καὶ τῆς ζωῆς τῆς. Ἔχουν γραφῆ καὶ δημοσιευθῆ ἀρκετὲς περιγραφὲς ἀπὸ ἄλλους ἐπισκέπτες καὶ δὲν θὰ εἶχα νὰ προσέσω πολλὰ πράγματα.

Ἐγὼ θὰ περιορισθῶ νὰ δώσω μιὰ περιγραφή ἀπὸ τὸ ταξίδι - προσκύνημα στὴν Πέραμο. Αὐτὸ τὸ κάνω γιὰ τοὺς ἀγαπητοὺς μου συμπατριῶτες, ποὺ νοσταλγοῦν κι' αὐτοὶ σὰν κι' ἐμένα τὸ ἀλησμόνητο χωριὸ τους. Ἄν κατορθώσω νὰ τοὺς μεταφέρω ἔστω γιὰ λίγο στὰ περασμένα, θὰ εἶναι μιὰ μεγάλῃ ἱκανοποίησι γιὰ μένα.

Ἦταν 8.30' τὸ πρωΐ (Τετάρτη 9 Αὐγούστου) ποὺ ξεκίνησα μὲ τὸ πλοῖο ἀπὸ τὴν προκουαῖα τοῦ Τοπχανέ. Τὸ ὄνομα τοῦ πλοίου «Γκεμλικ» (Κίος). Ἦμασταν μιὰ συντροφιά ἀπὸ ἔξη. Μαζὶ μ' ἐμένα καὶ τὴ γυναῖκα μου Εἰρήνη, ὁ ἀδελφός μου ὁ Γιάννης μὲ τὴ γυναῖκα του Σοφία καὶ τὸν γαμβρό του Βασίλη Εὐσταθιάδη καὶ τὸν φίλο μου Θεοφάνη Θεοφανίδη, ἀπὸ τὸ Προαστεῖο τοῦ Μαρμαρᾶ, ἐγκατεστημένο στὴν Κωνσταντινούπολη.

Βγαίνομε ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Πόλης καὶ παραπλεύομε ἐπὶ μιὰ ὥρα τὴ Θρακικὴ ἀκτὴ, λοξεύοντας σιγὰ - σιγὰ πρὸς τ' ἀριστερά, ὡς ποὺ τὴ χάσαμε ἀπὸ τὰ μάτια μας. Ἡ θάλασσα τώρα τῆς Προποντίδας ἀνοίγεται μπροστά μας σὰν ἓνα μεγάλο πέλαγος. Ἀπὸ πουθενὰ δὲν φαίνεται στεριά. Στὴ μέση τοῦ πελάγου συναντήσαμε μόνο, σὲ μεγάλῃ ἀπόστασι ἀπ' ἀριστερά, τὴν Καλόλιμνο.

Ἡ Καλόλιμνος εἶναι στὰ μισὰ τοῦ δρόμου. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα περιμέναμε ν' ἀντικρύσομε τίς στεριές τοῦ Καπὴνταγι. Καὶ δὲν ἀργήσαμε νὰ τίς ἀντικρύσομε. Ἀξεδιάλυτες στὴν ἀρχή, πῶ καθαρὲς ὅσο πλησιάζαμε. Τώρα ξεχωρίζομε τὴν κωνικὴ κορυφὴ τοῦ Τσαβλιοῦ.

Εἶχα κάποτε τὴν εὐτυχία ν' ἀνέβω πάνω σ' αὐτὴ τὴν κορυφὴ. Ἦταν ὁ τελευταῖος χρόνος ποὺ ἤμουν στὸ χωριὸ πρὶν ἀπὸ τὴ φωτιά. Εἴχαμε ξεκινήσει ἀπὸ τὰ χαράματα, μιὰ μικρὴ παρέα, μὲ τὸν μεγαλύτερο ἀδελφό μου τὸν Γιάννη καὶ ἓνα φίλο μας, τὸν Δημοσθένη Ράπτη. Πρῶτος

σταθμός μας ή Φανερωμένη. Δυόμιση ώρες δρόμος. Έκει φάγαμε, ξεκουραστήκαμε, ανανεώσαμε τις προμήθειές μας σε τρόφιμα και άρχισαμε την ανάβαση. Περάσαμε μέσα από πυκνά δάση καστανιές, άνεβήκαμε και κατεβήκαμε ράχες και σταθήκαμε να ξεποστάσουμε στην πηγή του Μαραβέλια. Κατόπι συνεχίσαμε την ανάβαση, ώπου φθάσαμε στις ύπώρειες του τελευταίου βουνού και καθήσαμε να δροισιοθούμε στο Μαρμαράκι, ένα κρουσταλλένιο νερό που τρέχει από μιá μαρμαρίνη βρύση, ποιός ξέρει από ποιό πανάρχαιο ύδραγωγείο, για τó ναό της Κυβέλης. Έκει έξαντλήσαμε τὰ τελευταία υπόλοιπα από τις προμήθειές μας.

Και ύστερα ή τελευταία προσπάθεια να πατήσουμε τó ψηλότερο σημείο. Την τελευταία κορυφή. Δυόμιση ώρες βάσταξε ή ανάβαση από τη Φανερωμένη. Ήμαστε ίσως από τους πολú λίγους που πάτησαν αυτή την κορυφή. Έκείνη την έποχή μόνο οι τρελλοί παίρναν τὰ βουνά. Ένας γνωστικός άνθρωπος τί δουλειά είχε να ξεποδαριάζεται χωρις όφελος;

Έκει επάνω, γειτόνοι πιά με τόν Θεό, αποζημιωθήκαμε για τους κόπους μας. Κάτω στα πόδια μας ή Λαγκάδα σαν χαλι κεντημένο με τὰ πράσινα άμπέλια και τὰ κόκκινα κεραμίδια τών σπιτιών της. Και πέρα ανατολικά τó Καρανταγι και στο βάθος, προς τόν Κόλπο, ή Πάνορμος, ή μεγάλη πολιτεία με τὰ ψηλά σπίτια, που άντιφέγγιζαν τὰ τζάμια τους στον ήλιο. Πιό πίσω ή λίμνη του Μανιάς. Και όλα αυτά σαν ζωγραφισμένα πάνω σε χάρτη. Είπαμε να ψάξουμε να βρούμε τη σπηλιά, όπου έλεγαν πώς ήταν ó ναός της Κυβέλης. Έστάθη αδύνατο να βρούμε κανένα μονοπάτι. Τó βουνό ήταν κοφτό και απότομο από τις άλλες πλευρές.

Όλα αυτά σαν κινηματογραφική ταινία πέρασαν από τó νοú μου. Άλλά τó πλοίο προχωρεί γρήγορα και τώρα περνάμε ανάμεσα από τó άκρωτήρι της Καψάλας στα δεξιά μας και τó νησί της Μηχανιώνας, τόν Άγιο Άνδρέα, από τ' άριστερά.

Ή Καψάλα, αυτός ó μανιασμένος βράχος, ό φόβος και τρόμος τών καϊκιών (πόσα ναυάγια δέν έγιναν εκεί;) μάς ύποδέχεται αυτή τη φορά χωρις άφρους ή μουγκρητά. Φαίνεται σαν θεριό που έχει ρίξει κάτω τη μούρη του και κοιμάται.

Πιό κάτω φανερώθηκε άμέσως ή Μηχανιώνα. Τó μικρό αυτό χωριουδάκι, με τὰ λίγα σπίτια που του απόμειναν, δέν ξέρω πώς μου φάνηκε σαν καταφρονεμένο όρφανό, που κρύβεται άπ' τόν κόσμο. Όρφανό ανάμεσα στα λίγα όρφανά αδέλφια του, που απόμειναν, και τ' άλλα, τὰ πιό πολλά, που χάθηκαν όλότελα...

Τώρα πιά περνάμε από τὰ γνώριμα άκρογιάλια της πατρίδας. Άνεβαίνουμε στη γέφυρα του καπετάνιου για να μη χάσουμε τó μοναδικό θέαμα. Γρήγορα προσπερνάμε την Κάναλη. Πόσες φορές δέν παλαίψαμε, παιδιά τότε, πάνω στην άφράτη άμμουδιά της, και όταν οι Μηχανιώτες λειτουργούσαν στη μνήμη της τó μικρό εκκλησάκι της Ζωοδόχου Πηγής κι' οι Περαμιώτες ξεκινούσαν να προσκυνήσουν τη χάρη της και να επισκεφθούν ύστερα τους φίλους και γειτόνους Μηχανιώτες μέσα στο χωριό τους.

Άπό την Κάναλη και πέρα μπαίνουμε πιά στα νερά της Περάμου. Περνάμε, πάντα άπ' άνοιχτά, τους κάβους της Διάβας, τó τελευταίο σύνορο της Μηχανιώνας, και ύστερα ξανοίγεται μπροστά μας ό Ροκανάς,

ὁ Ζαμποῦρδος καὶ συνέχεια ὁ Ἅγιος Νικόλαος, «τὰ Τσαγανάκια», τὸ σχολεῖο τοῦ Παπαδοπούλου πάνω στὸ Κάστρο, τὸ Βαθύ, ἡ Ξέρα, ὁ Μύτικας, ὅλη ἡ παραλία τοῦ χωριοῦ μας.

Θεέ μου! Εἶν' ἀλήθεια αὐτὰ ποὺ βλέπουμε ἢ εἶναι ὄνειρο;

Ἡ καρδιά μου πάει νὰ σπάσῃ. Ἐκείνη τὴν ὥρα ξανάγινε παιδί. Νόμιζα πὼς πήγαινα στὴν Πέραμο γιὰ τὶς διακοπές. Ἔβλεπα κιάλας μπροστά μου τοὺς φίλους μου καὶ τοὺς γνωστούς μας ἀνθρώπους πάνω στὴ Σκάλα νὰ μᾶς περιμένουν. Περίμενα ν' ἀκούσω τὶς φωνές τῶν βαρκάρηδων. Τοῦ Κοσμᾶ, τοῦ Πατακέ, τοῦ Κοκόλη, τοῦ Χρήστου Μπογιατζῆ, τοῦ Φουρτουνάτου, τοῦ Φάνιου, τοῦ Μαμάκια...

Ἄλλὰ τὸ βωπόρι ὅσο πάει καὶ μακραίνει. Δὲν σταματᾷ ἐκεῖ. Ἡ Πέραμος ἢ παλιά, ἢ ζωντανὴ κωμόπολη τοῦ καλοῦ καιροῦ δὲν ὑπάρχει πιά! Τώρα εἶναι ἓνα ἀσήμαντο χωριό, χωρὶς κανένα ἐνδιαφέρον.

Στὴ μία τὸ μεσημέρι ξεμπαρκάραμε στὴν προκυμαία τῆς Πανόρμου. Μιά καινούργια πόλη, μὲ εὐρύχωρο τεχνητὸ λιμάνι, μὲ φαρβεῖς δρόμους, μιὰ μεγάλη πλατεῖα στὴν παραλία καὶ μὲ καινούργια σπίτια ποὺ κτίσθηκαν στὸν τόπο τῆς Χριστιανικῆς συνοικίας ποὺ κήκε. Ἀπὸ τὰ παλιά ἑλληνικὰ σπίτια λίγα γλύτωσαν στὴν Ἁγία Τριάδα καὶ τὸ Κοινοτικὸ Σχολεῖο, ἓνα εὐρύχωρο μεγάλο κτίριο, ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦν καὶ τώρα γιὰ σχολεῖο, δεῖγμα κι' αὐτὸ καὶ κληρονομία τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ ἀνθῆσε στὴν πανάρχαια αὐτὴ ἑλληνικὴ πόλη.

Βγαίνουμε στὴν πλατεῖα καὶ καθόμαστε σ' ἓνα καφενεῖο. Ὁ καφετζῆς, παλιὸς Πανορμιώτης, μᾶς πλησιάζει καὶ μᾶς καλωσορίζει.

—Εἶστε Παντερμαληδες; μᾶς ρωτάει.

—Ὅχι, εἶμαστε Περαμαληδες καὶ ἤρθαμε νὰ ἰδοῦμε τὸ χωριό μας ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια ποὺ φύγαμε.

—Μήπως θυμᾶστε κανένα ὄνομα ἀπὸ τοὺς γνωστούς σας παλιούς Παντερμαληδες (τοὺς Τούρκους φυσικά). Ἐγὼ θὰ τοὺς εἰδοποιήσω καὶ θὰ χαροῦν πολὺ νὰ σᾶς ἰδοῦν.

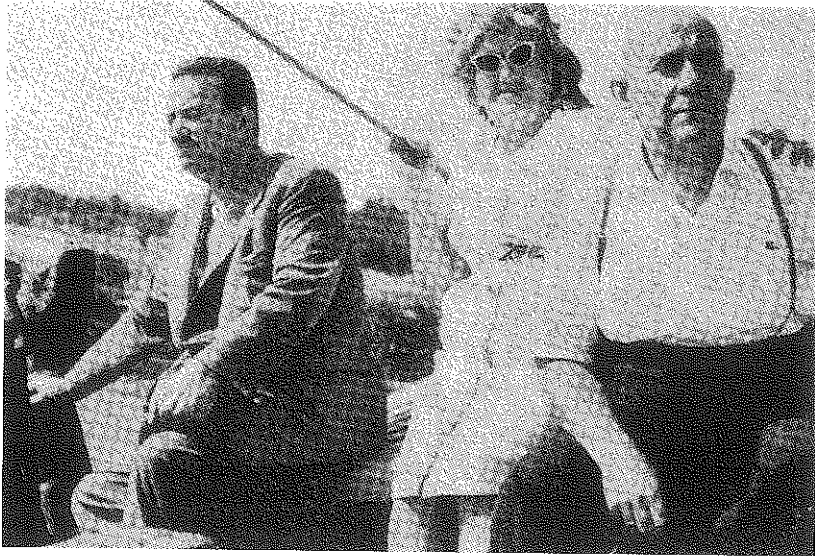
Δυστυχῶς δὲν εἶχα πρόχειρο κανένα ὄνομα. Τὸν παρεκάλεσα μόνο νὰ μᾶς βρῆ ἓνα γρήγορο καὶ καλὸ «μοτὸρ» (βενζινοπλοῖο) νὰ μᾶς περάσῃ ἀντίκρυ στὴν Πέραμο καὶ νὰ μᾶς γυρίσῃ στὴν ὥρα μας. Ἔστειλε τὸ γυιὸ του νὰ βρῆ τὸν Νάυλον Καπτάν, ποὺ εἶχε τὸ γρηγορότερο «μοτὸρ», καθὼς μᾶς εἶπε.

Στις δύο τὸ μεσημέρι εἶχαμε μπαρκάει καὶ τραβούσαμε γιὰ τὸ ὄνειρεμένο ταξίδι...

Ἡ θάλασσα, ντυμένη τὴ γιορτινὴ πρασινογάλαζη φορεσιά της, μᾶς λίκνιζε καὶ μὲ τὰ κυματάκια ποὺ ἔσκαγαν πλαταγιστὰ στὰ πλευρά τοῦ καϊκιῦ μας ἔμοιαζε σὰν νὰ μᾶς γλυκοφιλοῦσε καὶ σὰν νὰ μᾶς ἔλεγε: «Μὴ φοβᾶστε. Ἐγὼ θὰ σᾶς πάω καὶ θὰ σᾶς φέρω στὴν ὥρα σας. Ἐγὼ δὲν ἄλλαξα. Εἶμαι ἡ ἴδια, ὅπως μὲ ξέρατε. Πότε - πότε ἀγριεύω, ἀλλὰ σήμερα εἶμαι κι' ἐγὼ χαρούμενη ποὺ σᾶς ξαναβλέπω!»

Κι' ὁ καπετάνιος, ποὺ κατάλαθε τὸν ἐνδόμυχο πόθο μας νὰ ἰδοῦμε καὶ νὰ χορτάσουμε τὰ γνώριμα ἀκρογιαλῖα, ἔβαλε πλώρη κατὰ τὸ Ἄρμενοχώρι.

Ἔτσι καθὼς προχωρούσαμε βλέπαμε ὅλο τὸν κόλπο τῆς Κυζίκου καὶ τὴν πεδιάδα ποὺ ἀπλώνεται πρὸ τὴν Πάνορμο ἕως τὸν λαϊμὸ τῆς Χερσονήσου πρὸς τὴν Ἄρτάκη. Στὸ μέσον αὐτῆς τῆς πεδιάδας ὑψώνεται ἓνας

Μέσα στο βενζινόπλοιο, πηγαίνοντας από την Πάνορμο στην Πέραμο, ο Γιώργης Σγουριδής και ο αδελφός του Γιάννης (με τη σύζυγό του Σοφία), αντικρύζουν, ύστερα από μισό αιώνα, τα όνειρεμένα άκρογιάλια της πολυαγαπημένης γενέτειρας.

(Φωτογραφία Βασ. Ευσταθιάδη, 1961)

Λόφος χωματένιος σαν είδος μεγάλης τούμπας, σαν αυτές που βλέπουμε έξω από τη Θεσσαλονίκη. Έκεί, σ' αυτόν τον λόφο, τοποθετεί ο φίλος κ. Θεοφανείδης, ο άκάματος αυτός έρευνητής της Ιστορίας του Μαρμαρά και της Κυζίκου, τον τάφο του βασιλέως Κυζίκου, που του έστησαν οι συμπολίται του μετά τον πρόωρο και τραγικό θάνατό του από τη μοιραία σύγκρουση με τους Άργοναυτες.⁽¹⁾

Περνάμε άνοιχτά από το Άρμενοχώρι. Στρίβουμε ύστερα δεξιά, άναπλέοντας την άνατολική άκτΗ της Χερσονήσου. Άφήνουμε το Μπακράτσι, το φυσικό λιμάνι, όπου εύρισκαν καταφύγιο τα πλεούμενα σαν άγριευε ή φουρτούνα και μπαίνουμε στα χωρικά ύδατα της Περάμου.

Νά ο Μπαχτσές, ή Θανάσaina, το Πιθάρι. Που είναι τα ταλιάνια του Γιώργη του Ταλιαντζή; Που είναι τα ψαράδικα καΐκια και ή καλύθα (παρτηρητήριο) στο ύψωμα, άπ' όπου ο Γιώργης ο Λαγκάδας έρευνοϋσε τη θάλασσα και με φωνές: «Άμόλασαα...» και με σινιάλα με το μεγάλο κόκκινο μαντίλι ειδοποιούσε για το πέρασμα της ψαριάς;

Πόσες φορές, παιδιά, δέν πήγαμε να βοηθήσουμε, τάχα, στο τράθηγμα των διχτυών και γυρίζαμε φορτωμένοι παλαμίδες, όσες μπορούσαμε να σηκώσουμε στον τουρβά και στα χέρια μας;

Έρρημα τ' άκρογιάλια κι' από ανθρώπους και από πλεούμενα. Τί έ-

1) Όπως μες πληροφορεί ο κ. Θεοφανείδης, πρόκειται ν' άρχίσουν εκεί άνασκαφές.

γιναν τὰ ἐλαιόδενδρα πού σκέπαζαν τὴν κοιλάδα καὶ τὶς ράχες τῆς Θανάσαινας καὶ τοῦ Πιθαριοῦ; Χάθηκαν κι' αὐτὰ μαζί με τοὺς ἀνθρώπους πού τὰ ἐφρόντιζαν.

Ἄλλὰ τὸ καΐκι τραβᾷ γρήγορα τὸ δρόμο του καὶ δὲν μᾶς ἀφήνει καιρὸ νὰ θυμηθοῦμε. Περάσαμε τὸ Βαλάρι, μιὰ σειρὰ ἀπὸ βράχους πού κλείνουν τὸ λιμάνι τοῦ Πιθαριοῦ. Νά καὶ ὁ «Γκράφος», ὁ τελευταῖος βράχος στὴ σειρὰ τοῦ Βαλαριοῦ καὶ προβάλλει τώρα τὸ ἡμερο καὶ χαρούμενο λιμανάκι τοῦ Κουλιμανιοῦ.

Δόξα σοι ὁ Θεός! Βλέπουμε πράσινο. Τὰ μπουστάνια καὶ οἱ καλαμποκιές σκεπάζουν ὅλη τὴν κοιλάδα καὶ τὰ καθάκια —λεῦκες πού τραβᾷν σὲ ὕψος σὰν κατάρτια καρραβιῶν— φυτεμένα κι' ἀπ' τὶς δυὸ ὄχθες τοῦ ποταμοῦ, δίνουν μιὰ εἰκόνα ζωῆς ὕστερα ἀπὸ τὴν ξεραῖλα πού εἶδαμε.

Ἐκεῖ χύνεται ὁ Μεγαλορέμας, τὸ εὐεργετικὸ αὐτὸ ποτάμι, πού πηγάζει ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ Ἀηλιά τοῦ Μακρυνοῦ.

Τώρα φθάνουμε πιά στὴν Πέραμο. Τελευταῖο λιμανάκι, πρὶν μποῦμε στὸ χωριό, τ' Ἀηπνέμα, μετ' τὸ ἐκκλησάκι του, μετ' τὸ ἀγίασμά του, νερὸ πηγαιοῦ στὴ ρίζα ἐνὸς φουντωμένου καραγατσιοῦ. Πόσες φορές μ' ἔπαιρναν οἱ παπάδες τοῦ χωριοῦ, ὁ ἑκατόχρονος Παπαμανώλης καὶ ὁ Παπαπαναγιώτης ὁ Τσιλιλῆς, νὰ τὸ λειτουργήσουμε ἢ νὰ κάνουμε ἀγρυπνίες. Τοπίο μελαγχολικὸ, πάντα ἰσκιωμένο ἀπὸ τοὺς γύρω κάβους. Τώρα οὔτε ἐκκλησάκι εἶδαμε, οὔτε καὶ τὸ φουντωμένο καραγάτσι.

Μοναχὰ ὁ κάβος, ὁ μεγάλος βράχος πού κλείνει τὸ λιμανάκι, στέκει ἐκεῖ ἀγρυπνος φύλακας τῶν περασμένων ἀναμνήσεων.

Περνοῦμε συνέχεια καὶ γρήγορα τὴν ἀκτὴ τοῦ Λαμπῆ τῆ Βρύση, τὴν Κουτσ'λόπετρα καὶ βρισκόμαστε πιά στὸν Μύτικα, μέσα στὸ χωριό μας.

Στὴ σκάλα ἐπάνω ἓνα τσοῦρμο ἀπὸ παιδιὰ καὶ μεγάλους μᾶς περιμεναν. Δὲν εἶναι συνηθισμένοι νὰ βλέπουν συχνὰ καΐκια κι' ἐπισκέπτες, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μοναδικὸ παζάρ - καΐκι, πού φεύγει τὸ πρωὶ γιὰ τὴν Πάνορμο καὶ γυρίζει τὸ βράδυ μετ' τὶς παραγγελίες τῶν κατοίκων.

Φτάσαμε πιά στὸ ὄνειρεμένο χωριό μας, στὴν Πέραμο, πού τὴν βλέπαμε στὸν ὕπνο μας καὶ στὸν ξύπνο μας. Τὸν χαμένο παράδεισὸ μας. Μετ' συγκίνηση πατᾶμε ἐπάνω στὴ Σκάλα. Μιὰ Σκάλα πού τῆς ἔμεινε μόνο ἡ πέτρινη προβλήτα. Ἀπὸ τὴν προέκτασή της, πού ἔφτανε σὲ ἀρκετὸ βάθος, δὲν ἔμειναν παρὰ οἱ πάσσαλοι. Τὴν ἔφαγε ἡ θάλασσα. Ἄλλωστε δὲν χρειάζεται καὶ πολὺ. Ἡ Πέραμος δὲν εἶναι πιά ναυτικὸ χωριό. Καὶ τὰ λίγα πλεούμενα πού προσεγγίζουν βολεύονται καὶ μετ' τὴ μισὴ Σκάλα πού ἀπόμεινε.

Βγαίνουμε στὴν παραλία καὶ ρίχνουμε μιὰ ματιὰ γύρω μας, ἀναζητῶντας παλαιὰ γνωρίσματα τοῦ χωριοῦ. Μάτια προσπαθοῦμε νὰ ξεχωρίσουμε τὸν μεγάλο λιθόστρωτο δρόμο πού ἔβγαине κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὴ Σκάλα πρὸς τὸν Ἅγιο Γεώργιο καὶ τὴν Ἁγία Ἄννα.

Ἀπὸ τὰ παλιὰ καφενεῖα τοῦ Βαρυπάτη, τοῦ Κ'τσώκερου (Χρυσόχερη), τὰ μαγαζιά τοῦ Νικολάκη Ἀγόρογλου, τοῦ Γιώργη Τζηρίνη, τοῦ Λάμπου καὶ τοῦ Σπρατῆ Κατσῶλη, τὸν φούρνο τῆς Χιώταινας καὶ τὰ σπίτια τοῦ Λαγκάδα, τοῦ Λεβεντάκη, τοῦ Γιακίμαγα, τῶν Καραφώτηδων, τοῦ Παναγιώτη Τόμπρου καὶ ὅλα τὰ ἄλλα σημάδια τοῦ κεντρικοῦ αὐτοῦ δρόμου, δὲν ξεχωρίζει οὔτε ὁ τόπος πού ἦταν ἄλλοτε κτισμένα. Τὸ ἴδιο

και για τη μεγάλη εκκλησία του 'Αηγιώργη και τὸ παρεκκλήσι τῆς 'Αγίας 'Αννας.

Ρίχνουμε μιὰ ματιὰ πρὸς τ' ἀριστερὰ τοῦ παραλιακοῦ δρόμου, ὅπου ἦταν τὸ καφενεῖο τοῦ Μαχμούρη και τὰ σπίτια τοῦ καπετάν Παναγιῆ Πούλου, τοῦ Σέργιου Ταλιαντζῆ, τοῦ Γέχου, τοῦ δασκάλου Νικολάκη Κούζου, τὸ παλιὸ διοικητήριο (τὸ Χουκιουμάτ) και πιὸ πέρα τοῦ Δημητροῦ τοῦ Ρούσου, τοῦ καπετάν Κωνσταντῆ Κυριακίδη και τέλος τὸ σπίτι και ἡ φάμπρικα τοῦ Γιώργη Ταλιαντζῆ. 'Απ' ὅλα αὐτὰ μόνο ἡ φάμπρικα σώζεται ὀλάκερη. 'Ἐχει τώρα ἀπὸ τὰ δύο πλάγια τῆς ἄλλα δυὸ κτίρια διώροφα. Μοιάζουν γιὰ ἀποθήκες μᾶλλον παρὰ γιὰ κατοικίες.

Προχωροῦμε πρὸς τὰ δεξιὰ στὴν παραλία. Καμμιὰ δεκαριά κάτοικοι κάθονται διπλοπόδι πάνω σὲ πάγκους, κάτω ἀπὸ ἓνα πλάτανο, σ' ἓνα καφενεῖο κοντὰ στὴ Σκάλα. 'Ανασηκώνονται μόλις μᾶς βλέπουν νὰ προσπερνᾶμε, μᾶς καλωσορίζουν και μᾶς προσκαλοῦν νὰ μᾶς δώσουν καφέ. Τοὺς εὐχαριστοῦμε και τοὺς λέμε πὼς εἴμαστε παλιοὶ Περσμιῶτες και ἤρθαμε νὰ ἰδοῦμε τὸν τόπο ποὺ γεννηθήκαμε. Θὰ κάναμε μιὰ βόλτα μέσα στὸ χωριὸ και στὸ γυρισμὸ θὰ καθόμασθε.

Τότε σηκώθηκε ἓνας, ποὺ φαινόταν νὰ ἦταν ὁ Μουχτάρης, και ἤρθε μαζί μας. Κοντὰ σ' αὐτὸν ἤρθαν και ἄλλοι κι' ἔτσι ὅλοι μαζί ξεκινήσαμε γιὰ τὴν ἐπίσκεψη μέσα στὸ χωριὸ.

Περπατᾶμε σάν σὲ χαμένο κόσμο. Τίποτε δὲν θυμίζει τὴν Πέραμο ποὺ ξέραμε. Οὔτε οἱ δρόμοι ἔμειναν, οὔτε οἱ πλατείες. 'Ο καθένας ἔκτισε ὅπου ἤθελε, χωρὶς σχέδιο κανένα. "Ὅλα τὰ σπίτια τὰ ἀστικά, ποὺ εἶχαν κτισθῆ μετὰ τὴ φωτιά και ἦταν ἀρκετὰ, ξηλώθηκαν και μὲ τὰ ὑλικά τους κτίσθηκαν σπίτια-ἀχυρῶνες, ἀνάλογα μὲ τὶς ἀγροτικὲς και κτηνοτροφικὲς ἀνάγκες τῶν νέων κατοίκων. Εἶναι Πομάκοι —καμμιὰ τρακσοσαριά οἰκογένειες— ποὺ μεταφέρθηκαν ἐκεῖ ἀπὸ τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα τῆς Θράκης και τῆς Μακεδονίας. 'Αργότερα ἤρθαν και ἄλλοι και ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ. Δὲν εἶχαν ἰδέα ἀπὸ ἐλιές και ἀμπέλια και ἔτσι, σιγά-σιγά, τὰ ἔκαψαν γιὰ καυσόξυλα. Σ' ὅλο τὸ χωριὸ δὲν βρίσκεις οὔτε ἓνα τσαμπὶ σταφύλι.

Στὶς κοντινὲς και ποτιστικὲς περιοχὲς ἐκαλλιέργησαν μπιστάνια και καλαμπόκι. 'Επίσης μετέφεραν ἀπὸ τὴ Θράκη και τὴ Μακεδονία ἓνα προῖον ποὺ ποτὲ δὲν εἶχαμε σκεφθῆ ὅτι θὰ ἔπιανε στὰ χώματά μας. Τὰ καπνὰ. Σήμερα τὰ καπνὰ τῆς περιοχῆς διαφημίζονται ὡς ἐξαιρετικὰ καπνὰ τοῦ Μαρμαρᾶ και ἀποτελοῦν σημαντικὸ εἰσόδημα γιὰ τοὺς κατοίκους.

Προχωροῦμε ἀπὸ τὴν παραλία πρὸς τὸ Ρέμα. Στὸ δρόμο μας, λίγο πιὸ κάτω, συναντᾶμε και ἓνα ἄλλο καφενεῖο. Στὴ σκιά ἐνὸς πλατάνου πεντέξη ἄντρες και μιὰ ψάθα ἀπλωμένη μὲ λιγοστὰ καρπούζια. Τὰ ἴδια καλωσορίσματα κι' ἐκεῖ.

Μὲ τὴ φαντασία μας τοποθετοῦμε τὰ σπίτια και τὰ μαγαζιά ποὺ ἐστόλιζαν ἄλλοτε τὴν παραλία. 'Ἐδῶ πρέπει νὰ ἦταν τὰ καφενεῖα μὲ τὰ γραφικὰ τσαρδάκια τοῦ Βαρυπάτη, τοῦ Τσορμπαζῆ Δημήτρη Κυριακίδη, τοῦ Γιώργη τοῦ Κοντοῦ, ὁ φούρνος τῆς Σωτ'ράκενας, τὸ καφενεῖο τοῦ Σταύρου Πιτσιρέλια (τοῦ Τσορμπαζῆ), τοῦ Ρόκα, ὕστερα τὰ σπίτια τῆς Κούκενας, τοῦ Νικολάκη Σγουρίδη, τοῦ Πασᾶ, τοῦ Γιάννου Μαλκώτση, τοῦ Στέφανου Χατζησμεῶν, τοῦ Καρανικόλα, τοῦ Κάντραλη, τοῦ Σερ-

Τὸ Κάστρο καὶ τὸ Βαθὺ καὶ στὸ βάθος δεξιὰ ἡ Ξέρα. Ἀριστερά, στὴν ἀκροθαλασσιὰ, κάτω ἀπὸ τὸ Κάστρο, φαίνεται καὶ ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ παλιὸ μας σχολεῖο. Πόσες γλυκεῖες ἀναμνήσεις ἀπὸ τὰ παιδικὰ μας χρόνια! Στὴν παραλία, ὅπου ἄλλοτε ἦταν τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Παπα-Χριστάκη, οἱ νέοι κάτοικοι στεγνώνουν τώρα τὶς ἀρμαθιές τῶν καπνῶν.

Στὴ φωτογραφία ὁ Γιάννης Σγουρίδης.

(Φωτογραφία Βασ. Βόσπαιάδη, 1961)

γιάνου Τσομπανίκου, ὁ φούρνος τῆς Μάλαμωσ τοῦ Κορκόβουλου, τὰ σπίτια τοῦ Γιώργη, τοῦ Καρσοφύλλη καὶ τοῦ Κώστα Τζηρίνη καὶ τέλος τὸ μαγαζὶ καὶ τὸ σπίτι τοῦ Καραγιώργη. Κανένα σημάδι δὲν σώζεται ἀπὸ ὅλα αὐτά, οὔτε ἀπὸ τοὺς δρόμους ποὺ τὰ χώριζαν. Ἀραιὰ σπίτια καὶ πολλὰ πλατάνια σκεπάζουν τώρα τὴν παραλία.

Φτάσαμε στὴν ἐκβολὴ τοῦ Ρέμα. Αὐτὸς λοιπὸν ἦταν ὁ Ρέμας; Ὁ χιλιотραγουδισμένος Ρέμας, ὁ μεγάλος δρόμος ποὺ ἀρχίζε ἀπὸ πάνω, ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, καὶ κατέβαινε κάθετα πρὸς τὴ θάλασσα; Ὁ δρόμος μὲ τ' ἀρχοντικὰ σπίτια καὶ τὰ μαγαζιά, μὲ τὴν πλατεία καὶ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου; Ὁ δρόμος ποὺ χώριζε σὰν φυσικὸ σύνορο τὶς δυὸ μεγάλες ἐνορίες τοῦ χωριοῦ, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀπὸ τὰ δυτικά καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στ' ἀνατολικά;

Τὸ σπίτι τοῦ Καραγιώργη, ποὺ ξανακτίσθηκε μετὰ τὴ φωτιά, δὲν τὸ βλέπουμε. Χαλάστηκε κι' αὐτὸ καὶ μὲ τὰ ὑλικά του, ὅπως καὶ μὲ τὰ ὑλικά τῶν ἄλλων ἐκεῖ κοντὰ σπιτιῶν, κτίσθηκαν ἄλλα, ὅλα μὲ πρόσωπο ἀπὸ τὴν ἀντίθετη μεριά τοῦ Ρέμα καὶ τραβηγμένα μακριὰ ἀπὸ τὴν κοίτη του. Ὁ πλάτανος μονάχα τοῦ Καραγιώργη ἀπόμεινε. Μισοκαμένος ἀπὸ τὴ φωτιά τοῦ 1915, ξαναφούντωσε πάλι καὶ τώρα ἔχει δυὸ ἀδελφία, ἄλλα δυὸ πλατάνια δίπλα του. Στὴν παραλία, μπροστὰ στὸν τόπο ὅπου ἦταν τὰ σπίτια τοῦ Καρσοφύλλη καὶ τοῦ Κώστα Τζηρίνη, βρίσκεται ἄ-

κόμα, μισοχωμένος μέσα στην άμμο, ό γρανιτένιος κύβος με μιá σφαιρική λακκούβα στη μέση, κάτι σαν τις μητρες όπου έχουν στα παλιά χρόνια τις μπάλλες των κανονιών. "Όσοι έζησαν σ' αυτή τη γειτονιά τόν θυμούνται, όταν μικρά παιδιά τότε ανέβαιναν επάνω και πηδούσαν στην άμμο.

Ή κοίτη του Ρέμα μόλις διακρίνεται. Έχει γεμίσει από τις προσχώσεις που κατεβάζουν συνέχεια τώρα και σαράντα χρόνια οι νεροποντές. Το μουράγιο που είχαμε εμπρός στο σπίτι μας, το σπίτι του Αύγερινου, γερά κτισμένο με πέτρα και τσιμέντο, μόλις διακρίνεται σαν θεμέλιο στην ισιάδα της γής.

Περπατάμε μέσα από την πρώην κοίτη προς το Μεγάλο Πηγάδι. Σε απόσταση έβδομηντα περίπου μέτρων από την παραλία, συναντάμε ανεβαίνοντας άριστερά ένα διώροφο καλοβαλμένο σπίτι, κτισμένο με τούβλα. Είναι το σπίτι του Χατζησμεών. Το παλιό άρχοντικό σπίτι είχε καή στη μεγάλη φωτιά του 1915. Το ξανάκτισε ό γυιός του ό Στέφανος. Διατηρείται καλά και το χρησιμοποιούν τώρα για άποθήκη καπνού. Ό δρόμος στη γωνία, όπου άλλοτε τα σπίτια του Γιώργη Φλωρά, δέν ξεχωρίζει. Σκεπάστηκε κι' αυτός από τα κτίσματα που έγιναν άργότερα. Αυτό το σπίτι του Χατζησμεών και ή φάμπρικα του Γιώργη Ταλιαντζή είναι τα μόνα ιδιωτικά κτίρια που σώζονται άκέραια. "Ίσως να υπάρχουν ακόμα και άλλα λιγοστά σπίτια σκόρπια ανάμεσα στα κτίσματα των νέων κατοίκων.

Είμαστε τώρα μπροστά στο Μεγάλο Πηγάδι. Άναζητούμε τις τέσσερις μονοκόμματες γρανιτόπετρες που σχημάτιζαν το δαχτυλίδι του Πηγαδιού. Δέν τις βλέπουμε. Τώρα πάνω από το παλιό γρανιτένιο δαχτυλίδι έχουν κτίσει οι καινούργιοι κάτοικοι ένα σκεπαστό κτίσμα από τσιμέντο και έβαλαν και μιá χειραντλία.

Ό τόπος όπου ήταν άλλοτε ή παμπάλαιη έκκλησία του Άγίου Δημητρίου, έχει σκεπασθ ή από σπίτια.

Άλλά ό Πλάτανος, ό αιώνόβιος ιστορικός Πλάτανος του Μεγάλου Πηγαδιού, μένει στον τόπο του. Με τις φουντωμένες φυλλωσιές του σκεπάζει όλο τόν γύρω άνοιχτό χώρο. Σταθήκαμε κάτω από τη σκιά του να χορτάσουμε δροσιά, να μωσχοβολήσουμε το άρωμά του, να γεμίσουμε τα στήθη μας Πέραμο...

"Έκοψα ένα κλαδι και μαζί με ένα άλλο που είχα κόψει από τόν πλάτανο του Καραγιώργη, τα έφερα στη Νέα Πέραμο σαν χαιρετισμό από την πατρίδα.

Άπό το Μεγάλο Πηγάδι τραβάμε τώρα ανάμεσα από τα σπίτια για το Κάστρο. Άνεβαίνουμε τόν άνήφορο και μπαίνουμε μέσα στον εύρύχωρο αυλόγυρο, περιτριγυρισμένο με σιδερένια κάγκελλα, όπου είναι κτισμένο το Σχολείο του Παπαδοπούλου. Στεκόμαστε μ' ευλάθεια μπροστά στο μεγαλόπρεπο αυτό οικόδομημα, που χάρισε στη γενέτειρά του ό άείμνηστος Μικές Παπαδόπουλος, κτισμένο επάνω στο Κάστρο, τόν βραχώδη λόφο που κλείνει το λιμάνι της Περάμου από τα άνατολικά. Φαντάζει κάτασπρο από μακρυνή άπόσταση σαν άρχαίος ναός.

Άπό πάνω από το Κάστρο το βλέμμα μας άγκαλιάζει όλη την έκταση του χωριού. Άλλά το χωριό μας δέν είναι πια εκείνο που ξέραμε. Ή μεγάλη έκκλησία των Ταξιαρχών με την κατακόκκινη σκεπή της, που πρόβαλλε πάνω από τις στέγες των σπιτιών, δέν υπάρχει πια. Στη θέση

της ένα τζαμί, που έκτισαν εκεί οι νέοι κάτοικοι του χωριού μας, ύψώνει στον ούρανό τον άσπρο μιναρέ του. Παντού πλατάνια, πολλά πλατάνια και λιγοστά σπίτια-σταύλοι, στον τόπο όπου άλλοτε ήταν σε πυκνές σειρές τὰ διώροφα και τριώροφα σπίτια του χωριού. Οι άγροτικοί δρόμοι της Μεγάλης 'Αγέλης και της Προβατήσιας θαρρείς και ήρθαν πιο κοντά. Το χωριό, σαν να μικραίνει.

Μονάχα τὰ φυσικά γνωρίσματα, οί γύρω λόφοι, από τον 'Αηλιά ως τον Χριστό, το Κάστρο, το Βαθύ, ο 'Αγριόγατος και ή Ξέρα, κι' από την άλλη άκρη του λιμανιού ο Μύτικας, μονάχα αυτά τὰ σημάδια δεν άλλαξαν.. Στο γραφικό λιμανάκι του 'Αγίου Νικολάου τὰ Τσαγανάκια οί καϊκχανάδες των Ζουμπλιών και των Σιθρήδων και το νεωρείο του Δημητρου του Μαραγκου βρίσκονται ακόμα εκεί, όλα έρειπωμένα. Ποιός να τὰ δουλέψη; Και το μικρό έκκλησάκι χωρίς σταυρό τώχουν τώρα για άποθήκη.

Με την ψυχή σφιγμένη από τη λύπη, κατεβαίνουμε από το Κάστρο να πάμε να διούμε όσα προλάβουμε.

Περνάμε στην παραλία και άντικρύζουμε το παλιό μας Σχολείο. Κι' αυτό άποθήκη. Πόσες άναμνήσεις! Θαρρούμε πώς βλέπουμε τον παλιό μας δάσκαλο, τον Σωτηράκη, στην πόρτα του Σχολείου, με τη βέργα στο χέρι, να στέκεται στο ένα του πόδι και να μάς κυττάζη κι' αυτός...

Πάμε τώρα στη Βρύση. Προχωρούμε από την παραλία στο Ρέμα κι' από εκεί, περνώντας μέσα από αυλές και άνύπαρκτους δρόμους, φτάνουμε τέλος στη Βρύση, την Καινούργια Βρύση του χωριού μας. Κολλημένη σχεδόν στην πρόσοψη του τζαμιού, είναι τριγυρισμένη από σπίτια, σαν να βρίσκεται μέσα σε αυλή. Που είναι ή μεγάλη πλατεία της έκκλησίας και του 'Αϊναλή; Που είναι ο φαρδύς δρόμος που κατέβαινε από τὰ σπίτια των Κατζηθαρύτηδων ως κάτω στη θάλασσα; Πώς χάλασε έτσι ή όψη μέσα στο χωριό; Στην μαρμαρίνη μετόπη της Βρύσης ο αριθμός 1888, που φανέρωνε την χρονολογία που κτίσθηκε, είναι τώρα γραμμένος με τούρκικους αριθμούς. Πίνουμε από το νερό της, νιτόμαστε και γεμίζουμε κι' ένα μπουκάλι. Στο γυρισμό μας στην 'Αθήνα το μοιράσαμε στους πατριώτες μας σαν άγίασμα.

Ό περίπατός μας μέσα στο χωριό πήρε τέλος. Κατεβαίνουμε τώρα στη Σκάλα. Οί θαμώνες του καφενείου επιμένουν να μάς προσφέρουν καφέ, αλλά ο καπετάνιος μάς φωνάζει για να φύγουμε. Δεν μάς μένει καιρός. Πρέπει να προλάβουμε την έπιστροφή του βαποριού από την Πάνορμο. Για να μη τους χαλάσω το χατήρι ζητώ ένα ποτήρι νερό. Ό καφετζής φέρνει μιá στάμνα κι' ένα ποτήρι. Πίνω το νερό και με όσα τούρκικα θυμόμουν, τους λέω λίγα λόγια, τó τί ήταν το χωριό μας και πώς θα θέλαμε να τó αγαπήσουν κι' αυτοί όπως έμεις τó αγαπήσαμε και να 'ρχόμαστε κάθε φορά να τó βλέπουμε να προκόβη.

Τα λόγια μου φαίνεται πώς τους έκαναν έντύπωση. Σηκώθηκαν όλοι και μάς συνώδευσαν ως τη Σκάλα και μάς αποχαιρέτησαν με τις συνηθισμένες φιλοφρονήσεις: «Γκιουλέ, γκιουλέ! Γένε μπουγιουρουνούζ!» (Στο καλό και να ξανάρθετε).

Το «μοτορ» ξεκίνησε και, όπως βλέπαμε τώρα το χωριό από μακριά, θαρρείς κι' ήταν όλόιδιο, ολοζώντανο, όπως τó ξέραμε. Όσο ήμασταν

μέσα στο χωριό, ή λαχτάρα νά δοῦμε ὅσα μπορούσαμε περισσότερο δὲν ἄφηνε περιθώριο γιὰ συγκίνηση. Μὰ ὅταν ἀλαργώσαμε καὶ τὸ βλέπαμε, ἴσως γιὰ τελευταία φορά, τὰ μάτια μας βούρκωσαν. Καὶ τότε αὐθόρμητα, σὰν νὰ μᾶς ἔσπρωχνε μιὰ ἐσωτερικὴ ψυχικὴ ἀνάγκη, ὄλοι μαζί ἀρχίσαμε ἕνα κατανυκτικὸ τρισάγιο. Ψάλαμε νεκρώσιμα ἀπὸ τὴν ἱεροτελεστία τῶν μνημοσύνων καὶ τέλος εἶπαμε καὶ τό: «Ὅτι σὺ εἶ ἡ Ἀνάστασις, ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάπαυσις τῶν κεκοιμημένων δούλων σου Περαιμίων καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν» κ.λ.π.

Πόσα χρόνια εἶχαν ν' ἀκούσουν οἱ ψυχῆς τῶν παλαιῶν ἀνθρώπων μας μιὰ ἐκκλησιαστικὴ εὐχή; Αὐτὴ τὴν εὐχὴ ἀξιοθήκαμε νὰ τὴ δώσουμε ἡμεῖς, ὕστερα ἀπὸ 39 χρόνια, πάνω ἀπὸ τὰ κύματα τῆς αἰώνιας θάλασσας, μιὰ καὶ μέσα στοῦ χωριό δὲν ἔμεινε κανένα σημάδι νὰ δείχνη τοῦ τάφου τῶν...

Γεώργιος Βλάχος καὶ ἡ σύζυγός του Σμαραγδὴ,
τὸ γένος Παπαγρηγοράκη, με τὸν μικρὸ γιουὶ τους
Χρῆστο.

(Φωτογραφία τοῦ 1903)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΠΙΤΙΑ - ΕΝΔΥΜΑΣΙΕΣ - ΦΑΓΗΤΑ

ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ

ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ στην Πέραμο ήταν διώροφα τὰ περισσότερα καὶ ἀρκετὰ τριώροφα καὶ κατὰ κανόνα ξύλινα. Μονόροφα κτίσματα ἦταν μονάχα οἱ σταῦλοι, τὰ λαδαριά καὶ τὰ κρασομάγαζα καὶ γενικὰ οἱ ἀποθήκες ὅπου δὲν ἔμεναν ἄνθρωποι. Δυὸ βασικοὶ λόγοι ἐπέβαλλαν τὴν ξύλινη κατασκευὴ καὶ τοὺς πολλοὺς ὀρόφους. Ὁ ἕνας εἶναι ὅτι τὸ ξύλινο δέσιμο τῶν σπιτιῶν τὰ προστατεύει ἀπὸ τοὺς σεισμούς, ποὺ δὲν ἔλειπαν ἀπὸ τὴν περιοχὴ. Ὁ ἄλλος λόγος γιὰ τοὺς πολλοὺς ὀρόφους ἦταν γιὰ τὴν ἀπλοχωριά, τὰ πολλὰ δωμάτια καὶ τὰ μεγάλα χαγιάτια (φαρδεῖς διάδρομοι - σάλες) χρειαζόταν γιὰ τὰ κουκούλια, τὸ σημαντικώτερο εἰσόδημα τῆς Περάμου. Καὶ αὐτὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ξύλινα γιὰ τὴν ζέστη. Στὰ ἰσόγεια, πάνω στὸ χῶμα ἢ στὶς πλάκες, δὲν ζοῦσαν τὰ κουκούλια. Καὶ δὲν ὑπῆρχε σπίτι ποὺ νὰ μὴν ἀνοίγει κουκούλια στὴν ἐποχὴ τους, Μάιο καὶ Ἰούνιο.

ΤΟ ΚΤΙΣΙΜΟ ΤΩΝ ΣΠΙΤΙΩΝ

Ἄνοιγαν τὰ θεμέλια καὶ τὰ ἐκτιζαν μὲ πέτρα καὶ κορασάνι. Σὲ μισὸ μέτρο πάνω ἀπὸ τὴ γῆ ἀπλωναν καὶ στερέωναν πάνω στὰ θεμέλια μεγάλα χονδρὰ μαδέρια (τράβες) ἀπὸ γερὸ ξύλο, πισσωμένα ἢ κατραμωμένα γιὰ ν' ἀντέχουν στὴν ὑγρασία. Πάνω σ' αὐτὲς τίς τράβες κάρφωναν κάθετους στύλους ἀπὸ χονδρὰ γερὰ ξύλα σὲ ἀπόσταση λιγώτερη ἀπὸ ἓνα μέτρο τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλο, καὶ τοὺς ἔδεναν χωνευτὰ καὶ καρφωτὰ μὲ τραβέρσες ὀριζόντιες ἢ λοξές. Ὅταν ἔφταναν στὸ ὕψος τοῦ πρώτου ὀρόφου ἔδεναν τοὺς στύλους ἀπὸ πάνω μὲ ἄλλες τράβες καὶ ἔστρωναν τὰ πατόξυλα, ποὺ θὰ ἀποτελοῦσαν τὴ βᾶση τοῦ δαπέδου τοῦ πρώτου πατώματος. Τὸ δάπεδο αὐτὸ τὸ ἔστρωναν μὲ φαρδεῖὰ σανίδια (τάβλες) καὶ ὅταν ἔδενε καλὰ τὸ πρῶτο πάτωμα, συνέχιζαν μὲ τὸν ἴδιον τρόπο τὸ δεύτερο.

Τὴν ἐξωτερικὴ ὄψη τοῦ σπιτιοῦ τὴ σκέπαζαν μὲ πλατεῖα σανίδια ποὺ ἔπεφταν τὸ ἕνα πάνω στὸ ἄλλο, γιὰ νὰ τρέχουν κάτω τὰ νερὰ τῆς βρο-

χής και να μη μπαίνουν από τους άρμους μέσα στην οικοδομή. Αυτό ήταν η φούντωση του σπιτιού.

Στην έσωτερική όψη του σπιτιού κάρφωναν οριζόντια, πάνω στους κάθετους στύλους, πήχες από λεπτό ξύλο και έρριχναν ύστερα επάνω το λάσπωμα με ασβέστη. Αυτό το έσωτερικό επίχρισμα το έλεγαν «μπαγνταντί». Ύστερα χρωμάτιζαν τους έσωτερικούς τοίχους με νερόχρωμα. Το πιο συνηθισμένο χρώμα ήταν το άνοιχτο γαλάζιο. Ήταν και το πιο πρόχειρο, γιατί το έφκιαναν με ασβέστη και λίγο λουλάκι.

Τά ταβάνια ήταν κι αυτά ξύλινα, καμωμένα από πλατειά σανίδια σε διάφορα γεωμετρικά σχήματα. Έτσι το σπίτι διατηρούνταν ζεστό τον χειμώνα και είχε και το πλεονέκτημα να αερίζεται από τις χαραμάδες, ανάμεσα από τα σανίδια των πατωμάτων και των ταβανιών και να μην «πιάνη το μαγκάλι» τους ανθρώπους. Την εποχή εκείνη ή θέρμανση των δωματίων γινόταν με μαγκάλια από ξυλοκάρβουνα, που τ' άναβαν έξω από το σπίτι, ώσπου να κοκκινίσουν καλά, και ύστερα τὰ έφερναν μέσα.

Ήταν τόσο γερό το κτίσιμο αυτών των σπιτιών, ώστε όταν στις γιορτές και τις αποκριές στήνотαν ο χορός — και τί χορός! — στην καλή κάμαρη, που συνήθιζαν να τοποθετούν στο τελευταίο πάτωμα, το σπίτι δεν ένοιωθε το τράνταγμα.

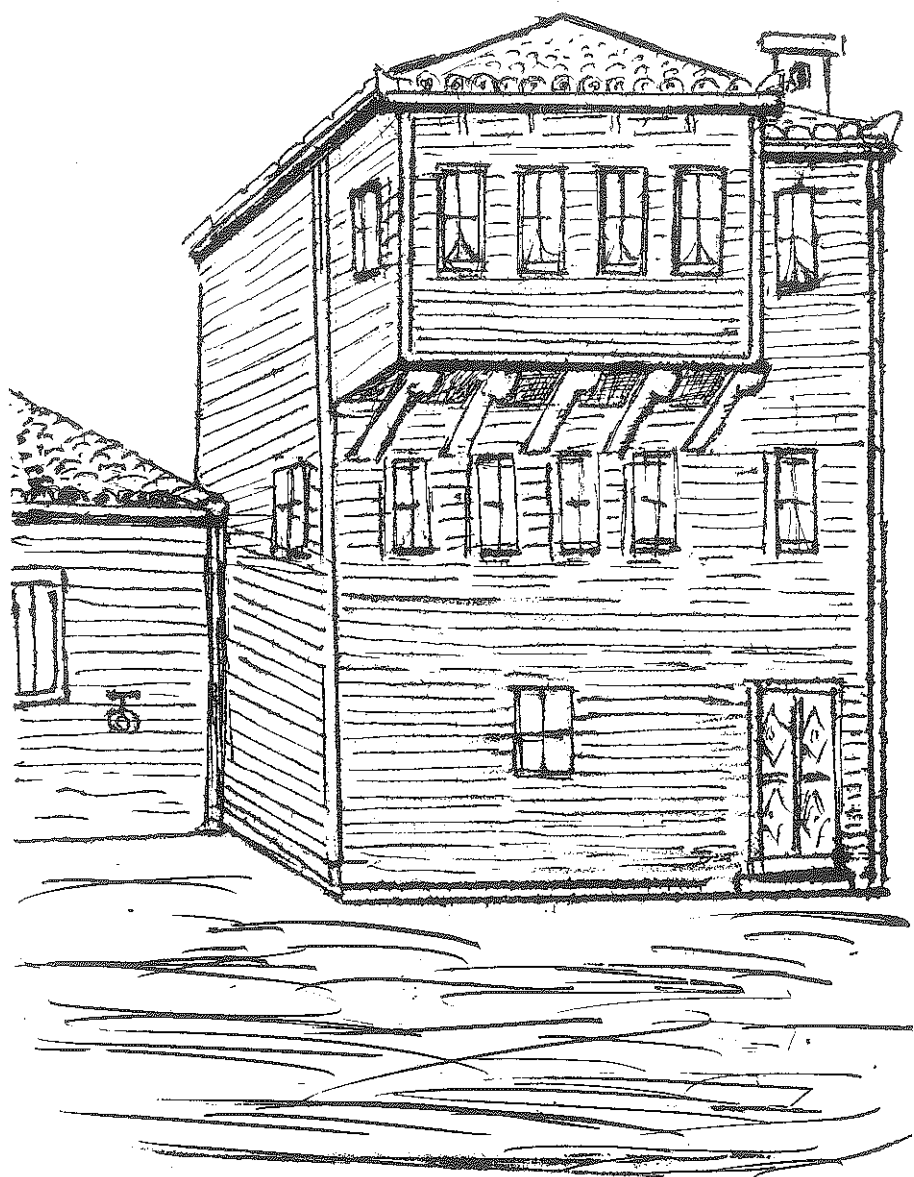
Και στους δυνατούς σεισμούς πολλές φορές έβλεπαν τὰ τοιχώματα ν' ανοίγουν και να ξανακλείουν και να φανερώνονται για μιὰ στιγμή τὰ μεγάλα σιδερόκαρφα των στύλων.

Οί γειτονικοί τοίχοι έπρεπε να είναι από πέτρα, για να προστατεύεται το σπίτι σαν έπιανε φωτιά το διπλανό. Αυτόν τον τοίχο τον έλεγαν «γιαγκίν ντουβάρι» (γιαγκίν=πυρκαϊά). Όπως ήταν κολλημένα τὰ σπίτια, το ένα δίπλα στο άλλο, το «γιαγκίν ντουβάρι» κτίζονταν από τη μιὰ πλευρά του κάθε σπιτιού. Από την άλλη προφυλαγόταν, τάχα, από τον τοίχο του άλλου σπιτιού. Προφύλαξη από τη δυνατή φωτιά δεν υπήρχε.

Ή σκεπή ήταν πάντοτε από κεραμίδια.

Ταράτσες δεν υπήρχαν. Ύπήρχαν όμως «άλιακοί». Ο άλιακός (ήλιακός) ήταν ένας έξωστης περιφραγμένος με κάγκελα ξύλινα, που έβγαινε από τον πρώτο όροφο ίσαμε ένα μέτρο έξω από τη γραμμή του σπιτιού. Εκεί τοποθετούσαν τις γλάστρες με τὰ λουλούδια, βασιλικο, μαντζουράνα, δεντρισάκι, γαρύφαλλα, τριαντάφυλλα, κατ'φεδάκια και άλλα. Τον ήλιακό τον τοποθετούσαν στις πλευρές του σπιτιού που θά είχαν όλη μέρα τον ήλιο.

Στους επάνω όρόφους των σπιτιών συνηθίζονταν, ή μάλλον ήταν κανόνας να βγάζουν ένα μπαλκόνι προς τὰ έξω. Ένα μεγάλο δωμάτιο, πιο συνηθισμένα ή καλή κάμαρη, έβγαινε ως ένα μέτρο έξω από τη γραμμή του σπιτιού, ώστε να έχει παράθυρα και από τὰ πλάγια — τὰ κουλτούκια. Στα τριώροφα σπίτια, το μπαλκόνι έβγαινε από το τρίτο πάτωμα. Το μπαλκόνι στηρίζονταν με μιὰ σειρά ύποστυλώματα, τρία ή τέσσερα, ανάλογα με το φάρδος του μπαλκονιού. Αυτά τὰ ύποστυλώματα στο επάνω μέρος, που ύποβάσταζαν το μπαλκόνι, είχαν το σχήμα κεφαλιού πάπιας και άλλα σχήματα, σαν είδος κιονόκρανα, για την αισθητική εμφάνιση του σπιτιού.

Τὸ σπίτι τοῦ ΑΥΓΕΡΙΝΟΥ. Συνηθισμένος τύπος σπιτιοῦ τῆς Περάμου.
(Σχεδιασμοὶ Γ. Α. Σγουρίδη)

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΣΠΙΤΙΩΝ

Τὸ ἰσόγειο ἦταν χωρισμένο σὲ δύο. Τὸ ἔμπρὸς μέρος, ὅπως μπαίναμε ἀπὸ τὴν ἐξώπορτα, τὸ ἔλεγαν «ἡ αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ». Αὐλὴ μὲ τὴ σημερινὴ ἔννοια τοῦ ἀνοιχτοῦ χώρου δὲν ὑπῆρχε στὰ σπίτια τῆς Περάμου. Ὁλος ὁ χώρος τοῦ οἰκοπέδου ἦταν κτισμένος, μὲ κάποιον τρόπο ἀξιοποιημένος γιὰ τὰ κουκούλια.

Στὴν αὐλὴ αὐτὴ ἦταν ἡ σκάλα καὶ δίπλα ἡ γωνιά, τὸ τζάκι. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὴ σκάλα ἓνα πλατύσκαλο, ὑψωμένο ὡς μιὰ ἢ δυὸ πιθαμές ἀπὸ τὸ δάπεδο στρωμένο μὲ σανίδια. Ἐκεῖ ἔστηναν τὸν «σοφρᾶ», τὸ χαμηλὸ στρογγυλὸ τραπέζι, καὶ γύρω κάθονταν οἱ ἄνθρωποι τοῦ σπιτιοῦ γιὰ τὸ φαγητό. Στὸ τζάκι δίπλα ὑπῆρχε πάντοτε μιὰ μεγάλη σεντούκα ἢ ἓνα ντουλάπι, πρόχειρη ἀποθήκη γιὰ γεννήματα, ὄσπρια καὶ ἄλλα φαγώσιμα. Στὴν αὐλὴ αὐτὴ θὰ ἦταν καὶ τὸ πηγάδι γιὰ τὴ λάτρα τοῦ σπιτιοῦ.

Στὸ πίσω μέρος τοῦ ἰσογείου, ὅπου στὰ περισσότερα σπίτια φρόντιζαν νὰ εἶναι χωρισμένα μὲ πόρτα, ἦταν ὁ σταῦλος γιὰ ὅσους εἶχαν ὑποζύγια ἢ καμμιά κατσίκια ἢ προβατίνια, καὶ γιὰ τὶς ὄρνιθες. Ἐκεῖ ἦταν τὸ «ἀναγκαῖο» (τὸ ἀποχωρητήριο), τὸ πλυσταριὸ καὶ ὅλα τὰ σύνεργα τῆς πλύσης καὶ τοῦ ζυμώματος τῶν ψωμιῶν, καζάνια, κοφίνια, σκάφες, ταβάδες γιὰ τὸ βράσιμο τοῦ πετιμεζιοῦ κ. ἄ.

Αὐτὸς ὁ χώρος στὸ πίσω μέρος τοῦ ἰσογείου, ποῦ ἔπιανε στὰ πιά πολλὰ σπίτια τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ οἰκοπέδου, ἦταν μιὰ εὐρύχωρη γενικὴ ἀποθήκη, γι' αὐτὸ τὸν ἔλεγαν καὶ «μαγαζὶ» ἢ «μαγαζάρα».

Ὑστερα ἀπὸ τὸ καθάρισμα καὶ τὸ πλύσιμο τῶν σπιτιῶν ἀπὸ τὶς φουσκιές τῶν κουκουλιῶν (ὑπολείμματα τῆς τροφῆς τῶν καὶ γενικὰ οἱ ἀκαθαρσίες), οἱ βέργες τῆς μουριάς καὶ τὰ κλαριά ἀπὸ τὶς βαλανιδιές, τὶς κουμαριές, τὰ ρεΐκια καὶ τὶς τσαρίχες, ὅπου κούρνιαζα τὰ κουκούλια γιὰ νὰ πλέξουν τὸ φηκάρι τους, ὅλα αὐτά, μαζί μὲ τὰ κλαριά καὶ τὶς βέργες ἀπὸ τὸ κλάδεμα τῶν ἀμπελιῶν, τῶν μουριῶν καὶ τῶν λιόδεντρων, τὰ στοίβαζαν μέσα ἐκεῖ γιὰ νὰ τὰ κάψουν τὸ χειμῶνα.

Στὴ «μαγαζάρα» θὰ εἶχαν καὶ τὸ βαρέλι μὲ τὸ κρασί, τὰ κιούπια μὲ τὸ λάδι, τοὺς τενεκέδες ἢ τοὺς κάδους μὲ τὰ παστὰ ψάρια, καθὼς καὶ τὰ κάρθουνα τῆς χρονιάς γιὰ τὴ θέρμανση τῶν δωματίων μὲ τὰ μαγκάλια.

ΤΟ ΤΖΑΚΙ — Η ΓΩΝΙΑ

Τὸ τζάκι, ἡ γωνιά ὅπως τὸ λέγαμε, ἦταν κτισμένο μὲ τοῦβλα καὶ ἐβγαίνει ἀρκετὰ ψηλὰ πάνω ἀπὸ τὴ σκεπή. Τὴν καπνοδόχο αὐτὴ τὴ λέγαμε κουκ'νάρα. Στὴν κορυφὴ τῆς καπνοδόχου ἔκτιζαν τὴ φωλιά τους τὰ λελέκια (πελαργοί), ποῦ ἔρχονταν τακτικὰ κάθε καλοκαίρι στὸ χωριό. Ὁ ἐρχομὸς τῶν λελεκιῶν ἦταν ἓνα πανηγύρι γιὰ τὰ παιδιά καὶ μιὰ χαρὰ γιὰ ὅλους, γιατί τὰ πουλιά αὐτὰ ἦταν πολὺ χρήσιμα στὴ γεωργία.

ΠΡΩΤΟ ΠΑΤΩΜΑ

Ἀνεβαίνουμε τώρα στὸ πρῶτο πάτωμα. Στὰ διώροφα σπίτια, ἐκεῖ

θά ήταν τὸ δωμάτιο τῆς ὑποδοχῆς — ἡ καλὴ κάμαρη, ὅπως τὴ λέγαμε. Τὶς κάμαρες, ποὺ ἦταν στὴν πρόσοψη τοῦ σπιτιοῦ, τὶς χῶριζε ἀπὸ τὶς ἄλλες ποὺ ἦταν στὸ πίσω μέρος ἑνας πολὺ φαρδὺς διάδρομος — τὸ χαγιάτι. Στὸ πίσω μέρος ὑπῆρχε στὰ παλιὰ χρόνια κί' ἕνα μικρὸ δωμάτιο μὲ ἰδιαίτερο τζάκι, τὸ «μαγεριό», ὅπως τὸ ἔλεγαν. Ἐκεῖ μαζεύονταν τὸ χειμῶνα ἢ οἰκογένεια ν' ἀπολαύσουν τὴ ζεστασιά, νὰ κάνουν πότε - πότε κανένα χαλβᾶ καὶ νὰ περνοῦν τὰ χειμωνιάτικα βράδια.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΔΩΜΑΤΙΩΝ

Στὸ δωμάτιο ὑποδοχῆς, στὴν «καλὴ τὴν κάμαρη», ἕνα μόνιμο μιντέρι ἐπιανε ὄλο τὸ μᾶκρος τῆς προσόψεως. Τὸ μιντέρι καὶ τὶς ὄρθιες σκληρὲς μαξιλάρες - ἀκουμπιστήρια, τὶς ἔντυναν μὲ στρωματσόπανο καὶ ἀπὸ πάνω ἔρριχναν τὸ μακάτι — ἕνα σκέπασμα ἀπὸ ἄσπρο λινὸ ἢ χασὲ μὲ φαρμπαλάδες. Πολλὲς φορὲς τὰ μακάτια ἦσαν ὑφαντὰ ἀπὸ ντόπιο μετάξι. Τὰ παράθυρα ἦσαν πολὺ κοντὰ τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, σὲ ἀπόσταση γύρω στοὺς 60 πόντους. Εἶχαν πλάτος 0,60 καὶ ὕψος 1,20 περίπου. Τὸ ἀνοιγμά τους γινόταν πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ στηρίζονταν ἀπὸ τὰ πλάγια μὲ μικρὰ μεταλλικὰ στηρίγματα στερεωμένα πάνω στὰ πλαίσια τῆς κάσας. Οἱ μπερντέδες (κουρτίνες), διπλοῖ, ἔπεφταν μὲ ἀνοιγμα πρὸς τὰ κάτω. Δὲν ὑπῆρχαν ξύλινα παντζούρια. Ἀπὸ τὸν ἥλιο προφυλαζόταν μὲ στόρια στερεωμένα στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ παραθύρου, ποὺ ἀνεβοκατέβαιναν μὲ σουστά ἀπὸ ἕνα κρίκο κοκκάλινο κρεμασμένο στὴ μέση.

Στὸν τοῖχο, ἀπέναντι ἀπὸ τὰ παράθυρα, ἀπαραίτητο ἦταν τὸ «μπουρό», ἕνα ἐπιπλο μὲ σκαλιστὲς κολῶνες καὶ μαρμάρινο ἐπιστέγασμα, μὲ τρεῖς σειρὲς συρτάρια, ποὺ ἐπιαναν ὄλο τὸ φάρδος του. Στὴν ἐπάνω σειρά εἶχαν δυὸ συρτάρια μικρότερα, τὸ ἕνα δίπλα στὸ ἄλλο. Στὰ συρτάρια τοῦ «μπουροῦ» ἔβαζαν ρουχισμό, πετσέτες, τραπεζομάντηλα καὶ ἄλλα εἶδη νοικοκυριοῦ. Στὰ ἐπάνω μικρὰ συρτάρια ἔβαζαν τὰ κουταλάκια τοῦ γλυκοῦ καὶ τὰ ἄλλα πετσετάκια, χρήσιμα γιὰ τὸ σερβίρισμα τοῦ γλυκοῦ καὶ τοῦ καφέ.

Πάνω στὸ μάρμαρο, στὴ μέση, ἦταν τὸ ἐπιτραπέζιο ρολοῖ τοῦ σπιτιοῦ. Πολλὰ σπίτια εἶχαν ρολόγια δῶρα τοῦ γάμου ἢ παλιὰ ἐνθύμια καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ κανένα μεγάλο ὄστρακο μὲ ὠραία ροδαλὰ χρώματα, ἕνα βάζο, ἕνα δίσκο ἀσημένιο καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχε νὰ δεῖξη ἢ νοικοκυρά. Πάνω ἀπὸ τὸ μάρμαρο τοῦ «μπουροῦ» ἦταν ὁ μεγάλος καθρέφτης μέσα σὲ πλαίσιο χρυσωμένο ἢ ἀπὸ ξύλο λουστραρισμένο, μὲ σκαλίσματα καὶ μὲ κολῶνες στὰ πλάγια καὶ κορώνα ἀπὸ πάνω.

Στὸ δάπεδο ἦταν στρωμένο τὸ χειμῶνα ἕνα μεγάλο μονοκόμματο κιλίμι, μὲ βυζαντινὰ σχέδια, σὲ ζωηρὸ κόκκινο χρωματισμὸ. Γύρω - γύρω ἦταν ἀραδιασμένες οἱ καλὲς καρέκλες τοῦ σπιτιοῦ. Σὲ πολλὰ σπίτια ἔβλεπε κανεὶς βιεννέζικες ψαθωτὲς καρέκλες, γιὰ τὴν ἦταν πολλοὶ ποὺ ξενητεύονταν καὶ ἄλλοι ποὺ εἶχαν τὶς δουλειές τους στὴν Πόλη καὶ φρόντιζαν νὰ φέρουν στὸ σπίτι τους ὅ,τι καλύτερο ἔβλεπαν.

Τοὺς τοίχους γύρω - γύρω τοὺς στόλιζαν μὲ φωτογραφίες οἰκογενειακὲς ἢ μὲ χαλκογραφίες μὲ θέματα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ ἄλλα.

Στή μέση τοῦ δωματίου ἦταν στημένο τὸ χειμῶνα τὸ μπρούντζινο μαγκάλι, τοποθετημένο σὲ βάση χάλκινη, σὲ σχῆμα κολυμβήθρας, ἕνα πραγματικά ὠραίο ἔπιπλο.

Αὐτὸς ἦταν ὁ κλασσικὸς στολισμὸς τῆς καλῆς κάμαρης στὰ περισσότερα σπίτια.

ΥΠΝΟΔΩΜΑΤΙΑ

Στὸ δωμάτιο ὕπνου τοῦ ἀντρόγυνου ἦταν στημένο τὸ διπλὸ σιδερένιο κρεβάτι (ἢ καργιόλα), μὲ κάγκελα ἀπὸ πάφילו στὸ κεφαλᾶρι καὶ στὴν ποδιά, σκεπασμένο μὲ ἄσπρο ὕφαντό, μεταξωτὸ στὶς ἐπίσημες ἡμέρες, ποῦ θὰ δεχόταν κόσμο στὸ σπίτι. Ἔαλλα ἔπιπλα δὲν εἶχε μέσα στὸ δωμάτιο, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα ἢ δυὸ σεντούκια, ὅπου εἶχε τὴν προίκα τῆς ἡ νοικοκυρά. Τὰ σεντούκια αὐτὰ ἦταν ἀπὸ ἐκλεκτὸ ξύλο καὶ συνηθίζονταν πιὸ πολὺ ἀπὸ κυπαρισσόξυλο, ποῦ ἔδινε μιὰ ἰδιαίτερη εὐχάριστη εὐωδία στὰ ρούχα. Τὰ σεντούκια αὐτὰ τὰ σκέπαζαν πάντα μὲ ἕνα ἄσπρο κεντημένο σκέπασμα.

Τὸ ὑπνοδωμάτιο τοῦ ἀντρόγυνου τὸ ἔλεγαν «τὸ σπίτι», γιὰ νὰ τὸ διακρίνουν ἀπὸ τ' ἄλλα δωμάτια. Ἦταν ἄλλωστε ἡ ἔστια τῆς οἰκογενείας.

Στ' ἄλλα δωμάτια δὲν ὑπῆρχε ἄλλη ἐπίπλωση, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μιντέρι καὶ τὰ γιούκια, τὶς ἐντοιχισμένες μεγάλες ντουλάπες, ὅπου ἔκρυβαν τὰ στρώματα, τὰ παπλώματα καὶ τὶς βελόντζες. Ὁ ὕπνος σ' αὐτὰ γινόταν στρωματσάδα.

Δίπλα στὴν ἔξοδο τῆς σκάλας, σὲ κάθε πάτωμα, ὑπῆρχε καὶ ἡ κλασική. Μιὰ ἐταξέρα στηριγμένη πάνω σὲ κάγκελα, ποῦ ἔκλεινε τὸ ἀνοιγμα τοῦ κλιμακοστάσιου. Ἦταν πάντα σκεπασμένη μὲ ἕνα ἄσπρο τραπεζομάντηλο. Ἐκεῖ ἐπάνω ἀράδιαζαν τὰ ταψιά μὲ τὰ γλυκίσματα (μπακλαβά, καταΐφι, χαλβά), ὅταν εἶχαν γιορτὴ, καθὼς καὶ ἄλλα στολίδια, βάζα, λεγένια, λεγγέρια καὶ ἄλλα χάλκινα μικρὰ παλαιῶ ῥυθμοῦ σκευὴ καλογουαλισμένα.

Στὴν περιγραφή τοῦ σπιτιοῦ θὰ ἦταν παράλειψη νὰ μὴν ἀναφέρουμε καὶ ἕνα μικρὸ κρυφὸ διαμέρισμα, ἐξαιρετικὰ συμπαθητικὸ ἰδιαίτερα γιὰ τὰ παιδιά. Ἦταν τὸ «κελλάρι». Κρυμμένο κάτω ἀπὸ τὸ κλιμακοστάσιο, ἦταν ὁ παράδεισος (ἀλλὰ κλειστὸς) τῶν παιδιῶν. Ἐκεῖ μέσα φυλάγονταν τὸ πεκίμεζι, τὰ ρετσέλια μέσα στὰ καλίτσια, τὰ ξερά φρούτα, τὰ σῦκα, οἱ σταφίδες, τὰ καρύδια καὶ τὰ κάστανα. Ἐκεῖ μέσα φύλαγαν οἱ νοικοκυρὲς καὶ τὴ νταμιζάνα μὲ τὸ ρακὶ τῆς χρονιάς.

Αὐτὴ εἶναι ἡ περιγραφή γιὰ τὰ περισσότερα σπίτια στὴν Πέραμο. Ὑπῆρχαν καὶ ἄλλα ἀρχοντικά, ποῦ εἶχαν μεγαλύτερη πολυτέλεια, καθὼς καὶ ἄλλα φτωχότερα, ποῦ ἦταν πιὸ ἀπλά. Στὶς γενικὲς γραμμὲς ὅλα τὰ σπίτια ἦταν κτισμένα καὶ διαρρυθμισμένα πάνω σ' αὐτὸ τὸ σχέδιο. Στὸ ἰσόγειο τὰ μαγεριά καὶ οἱ χοντρές δουλειές καὶ στὸν ἐπάνω ὄροφο ὁ ὕπνος.

Τὸ δάπεδο τῆς αὐλῆς καὶ γενικὰ τοῦ ἰσόγειου ἦταν ἀπὸ χῶμα πολὺ πατημένο καὶ σκληρό, ποῦ τὸ σκούπιζαν χωρὶς νὰ τρίβεται. Λίγα σπίτια εἶχαν τὴν αὐλὴ στρωμένη μὲ πλάκες. Τὸ χῶμα, ὅπως ἦταν πατημένο,

ήταν πιό βολικό και πιό ζεστό.

“Όλη ή λάτρα και ή κίνηση γινόταν στο ίσόγειο. Τά βράδουα μονάχα θ' ανέβαιναν επάνω νά στρώσουν για ύπνο. Τά σπίτια διετηρούντο πάντα όλοκάθαρα. Τά σανίδια τών πατωμάτων και τής σκάλας τά σαπούνιζαν και τά έτριβαν με σκληρές χορταρένιες βούρτσες. Δέν τά έθαφαν, γιατί κάθε χρόνο άνοιγαν κουκούλια.

Πρίν ν' ανέβουν για ύπνο, έπρεπε πρώτα νά πλύνουν τά πόδια τους και νά πέσουν καθαροί στο στρώμα. Τουτό ήταν γενικό. Το καλοκαίρι ιδιαίτερα, όταν γύριζαν από έξω, δηλαδή από το άμπέλι ή το χωράφι, οι άνδρες έβγαζαν τά τσερβούλια (τσαρούχια) και τά ποδοπάνια και έπλεναν τά πόδια τους και φυσικά και το πρόσωπα και τά χέρια. “Όσοι και όσες κάθονταν κοντά στη θάλασσα, προτιμούσαν νά κατέβουν στο γιαλό νά βάλουν τά πόδια στο νερό και ν' άπολαύσουν την ξεκούραση που δίνει ή θάλασσα. Οι ήλικιωμένοι έπαιρναν και κανένα σκαμνί από τά καφενεία που ήταν εκεί κοντά. Γύριζαν ύστερα, παρέες - παρέες, στα σπίτια τους, οι μεγάλες γυναίκες φορώντας τις γαλέντζες (τσόκαρα) και τά μικρά παιδά, αγόρια και κορίτσια, τά γαλεντζάκια — ξύλινα πολύ πρακτικά πέδιλα. Και όπως πήγαιναν όμαδικά έκαμαν ν' άντηχη ένα χαρούμενο κροτάλισμα από τά ξύλινα πέδιλα.

Έκτος από τις όλοτελα ξύλινες κατασκευές τών σπιτιών, ύπήρχαν και πολύ λίγα, ιδιαίτερα καινούργια άρχοντικά, που είχαν τους τοίχους του ίσογείου κτισμένους με πέτρα και τουβλά. Τά επάνω όμως πατώματα ήταν από ξύλο. Αυτόν τον τρόπο τής κατασκευής τον έλεγαν «γιαλάν - γκιαθγκίρ» (μισοπέτρινα). Ήταν όμως τόσο λίγα, που δέν αλλάζουν τον κανόνα.

‘Όλοπέτρινο σπίτι ήταν του ‘Αλέξη ‘Αγόρογλου, άλλ' αυτό είναι από τά πολύ παλιά κτίσματα και το αναφέρουμε στο κεφάλαιο τής Ιστορίας τής Περάμου.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΕΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΟΙ ΕΝΔΥΜΑΣΙΕΣ τών παλαιών Περαμιωτών ήταν τά «σαλθά-ρια» για τους άντρες και τά «βρακιά» για τις γυναίκες. Το ίδιο ντύσιμο είχαν και όλα τά χωριά τής Κυζικηνής Χερσονήσου, τών Νησιών του Μαρμαρά και όλης τής βορειοδυτικής Μικράς ‘Ασίας, με μικρές παραλλαγές, που έδιναν και το γνώρισμα τής κάθε περιοχής.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

“Άς άρχίσουμε από το κεφάλι για νά κατεβούμε ως τά πόδια.

Το γεμενί: Φακιόλι μονόχρωμο με κέντημα χειροποίητο γύρω -

Χατζή Συμεών Ίωάννου, ἡ σύζυγός του Μάλαμο καὶ ἡ κόρη τους Κατερίνα.

γύρω, τὴ μπιμπίλα. Οἱ ἡλικιωμένες γυναῖκες φοροῦσαν μαῦρο γεμενὶ καὶ οἱ νεώτερες καφεῖ σκοῦρο καὶ σ' ἄλλα χρώματα σπασμένα, ὄχι χτυπητά. Δένονταν μὲ ἀνάλαφρο κόμπο στὸ κέντρο πάνω ἀπὸ τὸ μέτωπο καὶ πίσω, ὥστε ν' ἀφήνῃ ἀκάλυπτο ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ μαλλιά, ποὺ πλαισιώνουν τὸ μέτωπο, καθὼς καὶ τ' αὐτιά. "Ἐπεφτε πίσω πάνω στὴν πλεξούδα. Ὁ τρόπος τοῦ δεσίματος τοῦ γεμενιοῦ καὶ τὸ σοβαρὸ σπασμένο χρῶμα του, ἔκαμαν νὰ ξεχωρίζουν οἱ Περαμιωτοῦλες ἀπὸ τὶς γυνεῖκες τῶν περιχώρων.

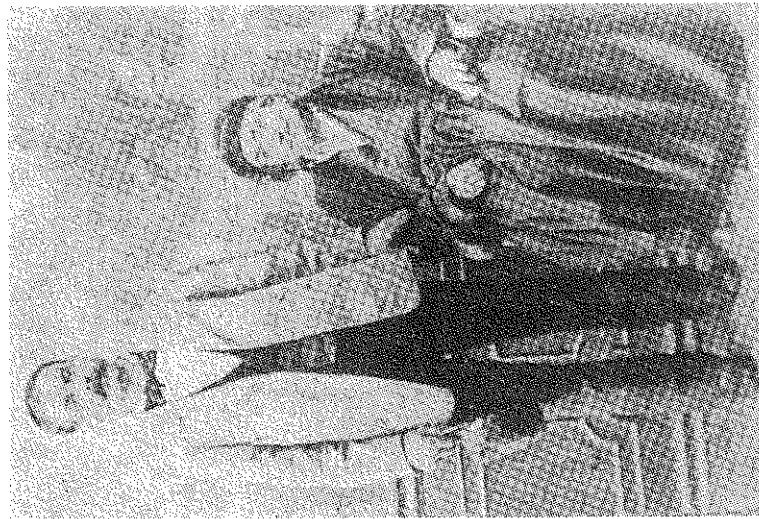
Ἡ ἀμαζόνα : Τὸ ἐπάνω μέρος, τὸ μποῦστο τῆς φορεσιάς. Στὸ

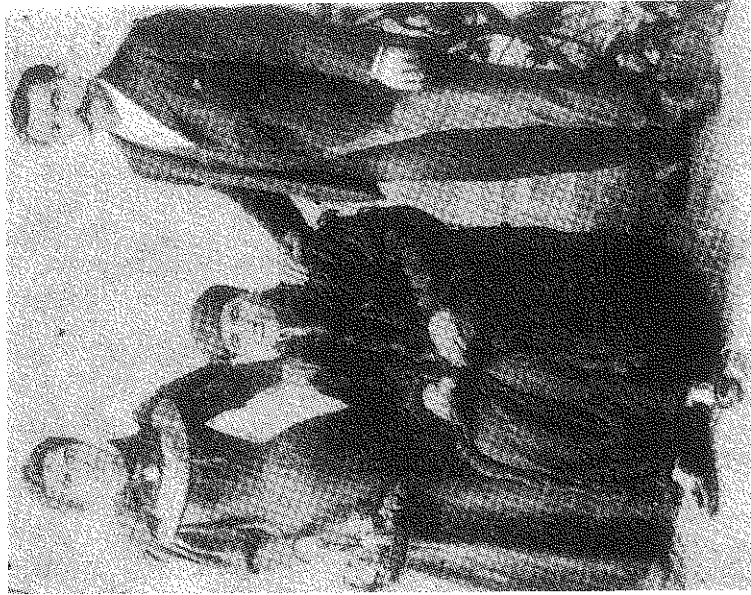
Δημήτριος Κυριακίδης (Τσορμπατζή Δημήτρης) με τη θυγατέρα του Μαριγώ, τόν σύζυγό της Χατζή Μιχάλη Μαχμούρη και τὸ παιδί τους Κωνσταντῖνο.

ἴδιο ὕφασμα καὶ χρῶμα μετὸ σαλθάρι. Πολὺ ἐφαρμοστὸ καὶ σφιχτὸ στὴ μέση, ἐκούμπωνε ἀπὸ τὸ λαϊμὸ με στενὸ ἴσιο γιακαδάκι, χωρὶς ἀναδιπλωμένο γιακά, ὡς τὴ μέση με μιά σειρά κουμπιά. Ἀπὸ τὴ σφιχτὴ μέση ἀνοιγόταν καὶ ἔπεφτε πρὸς τὰ κάτω, πάνω στὸ σαλθάρι, σκεπάζοντας τοὺς γοφοὺς ὡς εἴκοσι πόντους. Στὴ μέση ἔσφιγγε χωρὶς ζώνη ἐξωτερική. Τὰ μανίκια μακρὰ ἐκούμπωναν σφιχτὰ στὸν καρπὸ. Ἡ «ἀμαζόνα» ἔδινε ξεχωριστὴ χάρη στὴν κορμοστασιά τῶν γυναικῶν.

Βρακιά: Τὰ σαλθάρια τῶν γυναικῶν τὰ ἔλεγαν «βρακιά», σὲ

Κοκόνη, πρεσβυτέρα, σύζυγος τού Παπαγεωργιάκη, τὸ γένος Χατζηκαρυσούλλη, μαζί με τὸν γιὸ τῆς Δημήτριο. (Φωτογρ. 1885)

Πετράκης Τσιπλάκογλου, ἡ σύζυγός του Ἄγλαϊα καὶ ἡ μητέρα του Μαρίας.

άντίθεση με τὰ φουστάνια, τὴ νεώτερη φορεσιά. Τὸ «βρακί» ἐσφιγγε στὴ μέση με μιὰ βρακοζώνια καμωμένη ἀπὸ πλεχτὸ μπιρσίμι ἢ μετὰξι. Οἱ καλὲς οἱ βρακοζώνες ἦταν καμωμένες με ἰδιαίτερη προσοχὴ καὶ ἀναφέρονταν καὶ μέσα στὰ προικοσύμφωνα σὰν προικιά τῆς νύφης. Ἀπὸ τὴ μέση ἐπεφταν οἱ πτυχές τοῦ σαλβαριοῦ πρὸς τὰ κάτω με δυὸ ἀνοίγματα γιὰ τὰ πόδια. Τὸ σαλθάρι ἔφτανε ὡς τοὺς ἀστραγάλους καὶ ἄφηνε νὰ διακρίνονται τὰ σκαρπινία. Χρῶματα ποὺ συνηθίζονταν ἦταν τὸ καφεὲ σκούρο, καφεὲ ἀνοιχτό, μπλέ, πρασινωπὸ σκούρο καὶ ἄλλα χρῶματα σπασμένα. Ἐπίσης συνηθίζονταν τὸ μαῦρο μεταξωτὸ καὶ τὸ ἀτλαζένιο. Ἀνοιχτὰ χρῶματα, π.χ. κίτρινο, κόκκινο ἢ πεμπέ (ρόζ) κ. ἄ., τὰ θεωροῦσαν ἀταίριαστα στὴ σοδαρὴ ἐνδυμασία τους. Ἦταν πάντα μονόχρωμα, χωρὶς στάμπες καὶ κλάρες. Γιὰ μιὰ φορεσιά σαλθάρι καὶ ἀμαζόνα χρειαζόταν 15 πῆχες ὕφασμα.

Σ κ ἄ λ τ σ ε ς : Βαμβάκερὲς πλεχτὲς σὲ διάφορα χρῶματα, κοντές, ἔφταναν ὡς τὴ μέση τῆς γάμπας.

Σ κ α ρ π ῖ ν ι α : Τὰ παπούτσια τῶν γυναικῶν, ὄλων τῶν ἡλικιῶν, ἦταν πάντα σκαρπινία μαῦρα με τακούνι ὡς πέντε πόντους καὶ με μιὰ ἀγκράφα ἢ ἓνα φιογκάκι στὸ πρόσωπο τοῦ παπουτσιοῦ.

Κ α θ ἄ δ ι : Στὴν ἐξωτερικὴ αὐτὴ ἐπίσημη ἐνδυμασία πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὸ καθάδι, τὸ κοντουγούνι καὶ τὴ γούνα. Ἀπὸ τσόχα ἢ ἄλλο μάλλινο ὕφασμα. Ἦταν ἓνα εἶδος ζακέττας ἐφαρμοστῆς στὴ μέση. Τὸ φοροῦσαν οἱ ἡλικιωμένες ἢ ὅταν ἔκανε κρύο. Ἐφτανε κάτω ὡς τοὺς γοφούς.

Κ ο ν τ ο γ ο ῦ ν ι : Μιὰ κοντὴ γούνα. Ὑφασμα μάλλινο, ντυμένο ἀπὸ μέσα με γούνα ποὺ φαίνονταν στὶς ἄκριες στὰ μπροστινὰ ἀνοίγματα. Ἐφτανε ὡς τοὺς γοφούς.

Γ ο ῦ ν α : Τὸ ἐπίσημο ἀρχοντικὸ πανωφόρι τῶν ἡλικιωμένων. Μακρὺ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ γόνατα. Ντυμένη ἀπὸ μέσα με γούνα χρῶμα ξανθὸ ἢ μαῦρο, ποὺ ἔβγαине στὶς ἄκριες στὸ ἀνοίγμα ἐμπρός. Δὲν κούμπωνε.

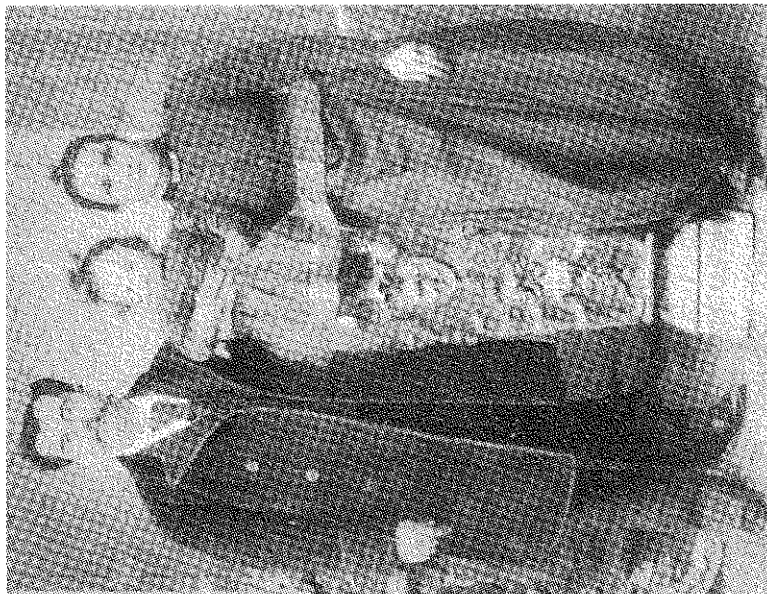
Αὐτὰ ἦταν τὰ ἐξωτερικὰ τῆς ἐπίσημης ἐνδυμασίας τῶν γυναικῶν. Ἦ ὅλη ἐνδυμασία εἶχε μιὰ χάρη καὶ μιὰ ἀρχοντιά.

Ἐσώρουχα φοροῦσαν κατὰσαρκα τὸ ποικάμισο, τὸ μισοφόρι καὶ τὴ φούστα καὶ τὸ ἐσωτερικὸ βρακί, ἀπὸ χασέ ἢ ἀμερικάνικο, ποὺ ἔφτανε κάτω ἀπὸ τὰ γόνατα καὶ τελείωνε σὲ φαρμπαλά.

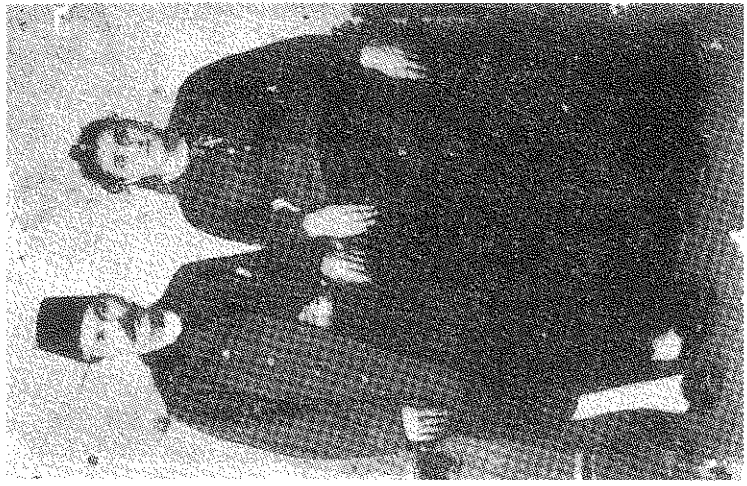
Ἄλλα ἐξαρτήματα γιὰ τὴν καθημερινὴ χρήση:

Τ ὸ τ ο υ λ π ἄ ν ι : Ἀπὸ τούλι λευκό.

Ἦ μ α μ ο ῦ κ α : Μεγάλη τετράγωνη ἀπὸ λευκὸ ἀμερικάνικο. Με αὐτὴ σκέπαζαν τὸ κεφάλι καὶ ὅλο σχεδὸν τὸ πρόσωπο, ἀφήνοντας ἀνοιχτὰ τὰ μάτια καὶ τὴ μύτη γιὰ τὴν ἀναπνοή. Προφύλαγε τὶς γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια ἀπὸ τὸν ἥλιο. Τὴ φοροῦσαν ἔξω στὶς ἀγροτικὲς ἀσχο-

Αλέξανδρος Καράκας και η σύζυγός του Φιλομή-
λα, το γένος Κ. Χρυσοχέρι.

Θεόδωρος Κυριακίδης με την σύζυγό του
Ιουλίτσα.

λίες. Οί γυναίκες πού είχαν πένθος και οί γρηές φορούσαν μαύρη μαμούκα.

Ή μπέρτα : Ή από πλεχτό μαλλι ή βαμβάκι. Τήν έρριχναν στήν πλάτη και τή σταύρωναν έμπρός στό στήθος. Τή φορούσαν για νά προφυλαχθούν από τó έλαφρό κρύο.

Γαλέντζες : Τó πιό πρόχειρο ύπόδημα για τίς δουλειές του σπιτιού. Ένας πάτος ξύλινος χονδρός ώς ένα δάχτυλο στηριζόταν σέ ψηλά στηρίγματα ξύλινα έμπρός και πίσω στή θέση του τακουινιού. Ή από τά πλάγια του μπροστινού στηρίγματος έβγαине, ήμικυκλικά, ένα πετσι πού άγκάλιαζε τó πόδι και δέν άφηνε τή γαλέντζα νά φεύγη στό περπάτημα. Ήταν πολú πρακτικό. Διατηρούσε τó πόδι καθαρό από τά νερά και έβγαине εύκολα όταν ή νοικοκυρά ήθελε ν' άνέβη πάνω στό σπίτι.

Κουνέτια : Είδος μικρής χαμηλής γαλέντζας. Τά στηρίγματα ήταν χαμηλότερα και τó τακούνι ήταν κανονικό στρογγυλό, ψηλό ώς τέσσερις πόντους. Τó πετσι πού έδενε τó κουνέτι στό πόδι ήταν πιό φαρδύ και μαλακό, με διάφορα χρωματιστά σχέδια επάνω. Τά κουνέτια ήταν τó πρόχειρο παπούτσι για τά κορίτσια. Μ' αυτό μπορούσαν νά κυκλοφορήσουν και έξω από τó σπίτι.

Παντόφλες : Ή από πετσι πάνω και κάτω. Ήταν τó πρόχειρο παπούτσι. Μ' αυτό κυκλοφορούσαν και στή γειτονιά.

Παντόφλες κεντημένες : Σόλα πέτσινη, τó επάνω από βελούδο ή από κέντημα πάνω σέ καμβά. Τίς κεντούσαν τά κορίτσια και έδιναν μεγάλη προσοχή στό κέντημα. Ήταν τó δώρο, τó πεσκέσι, πού έστελναν στόν γαμπρό και στό συμπεθέρια.

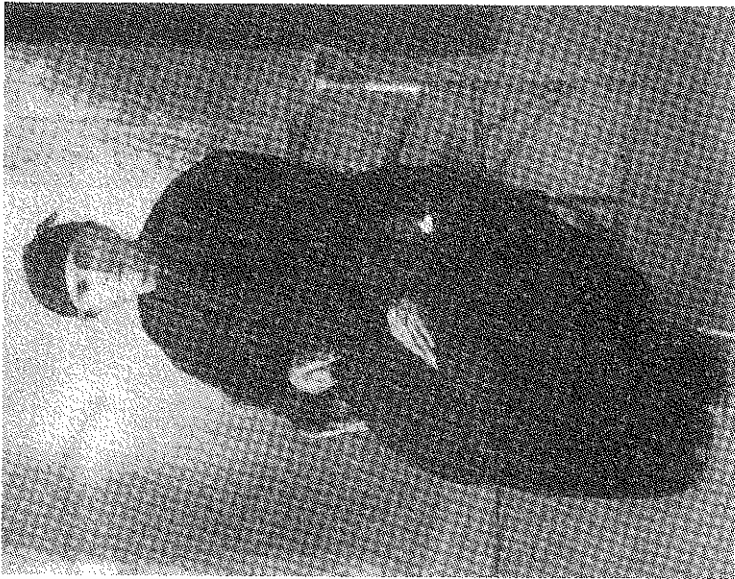
Καπισόνια : Μάλλινα ή βαμβακερά χρωματιστά, πού σκέπαζαν τó κεφάλι σάν κουκούλα και έδεναν γύρω στό λαιμό. Τά φορούσαν τά μικρά παιδιά τó χειμώνα.

Σκαλτσούνια : Ή από κετσέ χρωματιστό κόκκινο ή μπλέ. Τά φορούσαν πάνω από τήν κάλτσα μέσα στό σπίτι τó χειμώνα.

Καφτάνι : Είδος ρόμπας ριχτής ίσια ώς κάτω. Έφασμα βαμβακερό για μέσα στό σπίτι.

Άντερί : Μιά νυχτικά ίσια, από βαμβακερό ύφασμα χρωματιστό. Δέν τó πολυσυνηθίζαν.

Κουτσούπα : Πανωφόρι από βαμβακερό ύφασμα ή φανέλλα ντυμένο από μέσα με βαμβάκι ή βάτα, σάν πάπλωμα. Στά χρόνια μας φτάσαμε τίς κουτσούπες νά τίς φορούν οί γρηές.

Σμαραγδή σύζυγος Δημητρίου Κυριακίδη (Τσορ-
μπασίη Δημήτρη).

Βενετία σύζυγος Εύριπίδη Χατζηαναγνωστόου, τὸ
γένος Γκίβλα.

ΑΝΔΡΩΝ

Τὸ φέσι : Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὸ κεφάλι. Τὸ ἐπίσημο κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ ἦταν τὸ φέσι. Τσόχα κόκκινη μὲ μιὰ φούντα ποὺ ἔβγαине ἀπὸ τὸν τεπὲ καὶ ἔφτανε ὡς τὸ κάτω μέρος τοῦ φεσιοῦ. Τὸ συνηθισμένο τούρκικο φέσι τῆς Πόλης. Ἦταν σιδερωμένο. Τὸ φοροῦσαν ὅταν ἦταν γιορτὴ καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ ταξιδέψουν. Δὲν τὸ πολυφοροῦσαν τὶς καθημερινές.

Καλπάκι : Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φέσι συνηθιζόταν τὸ καλπάκι, ἀπὸ ἀστραχάν μαῦρο. Ὅσοι φοροῦσαν καλπάκι, δὲν ἔβαζαν ποτὲ φέσι.

Σερβέτα : Γύρω ἀπὸ ἓνα φέσι χωρὶς φούντα, ἄσπρο κετσέ ἢ κόκκινο, ἔδεναν ἓνα λεπτὸ ζουνάρι, μάλλινο, καὶ τὸ γύριζαν τέσσερις-πέντε φορές. Οἱ ἄκρες τοῦ ζουναριοῦ αὐτοῦ δένονταν ἑλαφρὰ καὶ ἔπεφταν ἀπὸ τὸ ἓνα πλάι πάνω στὸν ὦμο. Τὸ συνηθίζαν πολὺ οἱ ἀγρότες. Ἡ σερβέτα ἔδινε μιὰ λεβεντιὰ καὶ χάρη στοὺς ἄντρες.

Πουκάμισο : Στὶς ἐπίσημες μέρες μεταξωτό, ἔκλεινε καὶ κούμπωνε στὸ λαιμὸ, χωρὶς γυριστὸ γιακᾶ. Μανίκια κανονικὰ κούμπωναν στὸν καρπὸ.

Γελέκι : Πάνω ἀπὸ τὸ πουκάμισο φοροῦσαν τὸ γελέκι. Ἀπὸ τσόχα ἢ σαγιάκι, τὸ ἴδιο ὕφασμα μὲ τὸ σαλθάρι. Μαῦρο ἢ σκοῦρο μπλέ. Κούμπωνε σταυρωτὰ μὲ δυὸ σειρὲς κουμπιὰ σφαιρικὰ, καμωμένα ἀπὸ σειρήτι στριφογυρισμένο ἢ ἀπὸ ξύλο, μὲ μικρὲς φουντίτσες, ποὺ ἔπεφταν πρὸς τὰ κάτω. Δυὸ τσέπες, μιὰ δεξιὰ καὶ ἄλλη ἀριστερά. Ἐφτανε λίγο πάνω ἀπὸ τὴ μέση καὶ ἀκουμποῦσε στὸ ζουνάρι.

Ζουνάρι : Μάλλινο ἄσπρο, ἔσφιγγε τὴ μέση μὲ τρεῖς-τέσσερις γύρους. Δὲν ἔπιανε στὸ φάρδος πάνω ἀπὸ εἴκοσι πόντους καὶ σκέπαζε τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ σαλθαριοῦ.

Σαλθάρι : Ἀπὸ τσόχα ἢ σαγιάκι, μαῦρο ἢ σκοῦρο μπλέ, ἔδενε καὶ ἔσφιγγε στὴ μέση μὲ μιὰ ζώνη περαστὴ. Ἐπεφτε κάτω ἀπὸ τὸ ζουνάρι μὲ τὶς πλούσιες πτυχές ὡς κάτω στὰ γόνατα καὶ τὰ σκέπαζε. Ἡ φουφούλα —ἢ σέλλα, ὅπως τὴν ἔλεγαν,— ἔπεφτε πίσω λίγο πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὰ γόνατα. Οἱ ἠλικιωμένοι τσορμπατζήδες (οἱ πρῶχοιτες) φοροῦσαν μακρὰ σαλθάρια, ποὺ ἔφταναν κάτω ἀπὸ τὴ μέση τῆς γάμπας καὶ ἡ σέλλα ἀκουμποῦσε σχεδὸν στὴ γῆ.

Κάλτσες : Ἀσπρες πλεχτὲς βαμβάκερές, ἔφταναν ὡς τὰ γόνατα.

Κουντοῦρες : Παπούτσια μαῦρα πέτσινα σκαρπίνια χοντροκαμωμένα, χωρὶς δεσίματα, μὲ μιὰ ἀγκράφα ἢ ἓνα φιογκάκι μαῦρο. Στὰ

Ελένη σύζυγος Μιλτιάδου Μελισσά με τις κόρες της Θωμάση και Σμαρώ.

Μαρία Αποστόλου Μανίτσα, το γένος Χρυσό-θήρη, με την Ευαγγελία Ζουμπλιού και τη Ζαφειρία Μανίτσα.

Ἀναστάσιος Νταβίτος - Λίρατζης.

Γιάννης Λέλεκας.

τακούνια είχαν καρφωμένους άλτσάδες —μικρά λεπτά πέταλα— και στη σόλα καρφιά με στρογγυλό κεφάλι, για νά μή χαλοῦν εύκολα. Ἐτσι πού ἦταν φκιαγμένες οἱ κουντουρες, διατηροῦνταν χρόνια.

Σουρτουύκο: Σακάκι ἀπὸ ἀμπά (ἐρέα) μαύρο ἢ σκούρο μπλέ. Τὸ φοροῦσαν μόνο τὸ χειμῶνα.

Γούνα: Ὕφασμα μάλλινο, ἀμπᾶς ἢ τσόχα, ντυμένη ἀπὸ μέσα με προβιά. Ἐφτανε ὡς κάτω στὴ μέση τῆς γάμπας. Τὴ φοροῦσαν στὰ μεγάλα κρύα τὸ χειμῶνα.

Ποδήματα: Πέτσινα ὑποδήματα πού ἔφταναν πάνω ἀπὸ τὸ γόνατο. Τὰ φοροῦσαν οἱ ψαράδες καὶ γενικὰ οἱ ναυτικοί.

Τσερβούλια: Πάτος ἀπὸ χονδρὸ πετσί γουρουνίσιο. Ἀπὸ τίς τρύπες πού εἶχαν γύρω-γύρω περνοῦσαν κορδόνια πέτσινα καὶ ἀπόδεναν τὸ τσερβούλι πάνω ἀπὸ τὰ ποδοπάνια (λουρίδες ἀπὸ λινάτσα) πού εἶχαν τυλιγμένα τὰ πόδια ὡς τὸ γόνατο. Τὰ φοροῦσαν οἱ ἀγρότες ἔξω στ' ἀμπέλια καὶ στὰ χωράφια. Τοὺς προστάτευαν ἀπὸ τ' ἀγκάθια καὶ ἀπὸ τὰ φίδια καὶ τοὺς ἔδιναν καὶ μιὰ σβελτάδα στὸ δρόμο.

Κατράμαδιά: Ἐδιάθροχο καμωμένο ἀπὸ ὕφασμα ποτισμένο μὲ λινόλαδο ἢ κατράμι, ποὺ τὸ ἔκανε ὀλότελα ἀδιάθροχο. Τὸ συνήθιζαν οἱ ψαράδες καὶ οἱ ναυτικοί.

Αὐτὴ ἦταν ἡ φορεσιὰ τῶν ἀνδρῶν στὰ παλιὰ χρόνια.

Στὰ χρόνια ποὺ φτάσαμε ἐμεῖς, ἀπὸ τὸ 1900 καὶ ἐδῶ, ἡ συχνὴ ἐπικοινωνία μὲ τὴν Πόλη ἔφερε καὶ τὴν ἀλλαγὴ στὶς ἐνδυμασίες. Τὰ φράγκικα ἄρχισαν νὰ ἐκτοπίζουν τὰ ἀρχαῖκά σαλθάρια. Πρῶτοι οἱ ναυτικοὶ καὶ οἱ ψαράδες ἔβαλαν παντελόνια καὶ κασκέτα καὶ μὲ τὴ σειρά τους ἀκολούθησαν καὶ οἱ ἄλλοι.

Τὰ φουστάνια τὸ ἴδιο εἶχαν ἐκτοπίσει καὶ τὰ «βρακιά».

Σημ.: Οἱ φωτογραφίες ποὺ παραθέσαμε δείχνουν τὶς παλιὲς ἐνδυμασίες ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.

ΦΑΓΗΤΑ ΚΑΙ ΓΛΥΚΙΣΜΑΤΑ

ΓΕΝΙΚΑ τὰ φαγητὰ εἶχαν τὸ γνῶρισμα τῶν φαγητῶν τῆς Πόλης καὶ ὅλης τῆς περιοχῆς στὴν Προποντίδα.

Κρέας μαγειρεμένο μὲ πατάτες καὶ ζαρχαθαικτικά, κρέας βραστό καὶ ψητὸ (μπριζόλες στὴ σχάρα), κεφτέδες — τὸ ἀγαπημένο φαγητὸ τῶν παιδιῶν καὶ ὁ πιὸ πρόχειρος μεζὲς γιὰ τὶς γιορτές— ὄρνιθες, ὄσπρια, φρέσκα λαχανικά, μελιτζάνες, φασόλια φρέσκα μπαρμπούνια, φασόλια τσαλίσια καὶ ἄλλα. Ψάρια ἄφθονα, κολιοί, σκουμπριά, σαφρίδια, σαρδέλλες, σκαντζάνια (ἀντσοῦγες, γαῦρος, χαμψιά), ζαργάνες, λουφάρια, κεφαλόπουλα κ.ἄ. Παλαμίδες στὸν καιρὸ τους, ψητές, στὴν κερραμίδα, τηγανητές, γούνες.¹⁾ Τὰ τούνοπουλα δὲν τὰ ἔτρωγαν, οὔτε τὰ ψάρευαν. Ἦταν πολὺ βαρειά καὶ κακοχώνευτα. Δὲν τὰ λογάριάζαν μπρὸς στὰ τόσα ἄλλα εἶδη ψαριῶν, ποὺ ἀφθονοῦσαν στὶς θάλασσες τῆς Περάμου. Μπαρμπούνια καὶ λιθρίνια ἦταν πολὺ λιγοστά. Δὲν τὰ ἔβλεπαν στὰ πανέρια τῶν ψαράδων.

Τὰ παστὰ ψάρια, ποὺ δὲν ἔλειπαν ἀπὸ κανένα σπιτί, ἦταν ἀπαραίτητα στὸ τραπέζι γιὰ ὀρεκτικά — «κομμάτ' ἀρμύρα νὰ νοστ'μῆσ' τὸ τραπέζ'», — ἀλλὰ καὶ πολλὲς φορές ἀποτελοῦσαν τὸ μοναδικὸ γεῦμα γιὰ τοὺς ξωμάχους ποὺ δούλευαν στ' ἀμπέλι.

Τὸ ψητὸ ἀρνὶ στὴ σούθλα δὲν τὸ συνήθιζαν. Τὴ Λαμπρὴ θὰ ἔβαζαν τὸ ἀρνὶ ἢ τὸ κατσικάκι στὸ φούρνο. Ὁ ὄβελιός σὰν ἔθιμο ἦταν ἀγνωστος.

Ὡστόσο ὑπῆρχαν καὶ μερικὰ φαγητὰ, ποὺ εἶχαν ἓνα ξεχωριστὸ τοπικὸ γνῶρισμα. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ ἦταν τὸ γιόμοσμα.

Τὸ γιόμοσμα: Ἐβράζαν σ' ἓνα μεγάλο τέντζερη κρέας βω-

1) Παλαμίδα γούνα: Τὴν ἔσχιζαν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς κοιλιάς, ἀπὸ πάνω ἔσκαμε τὴν οὐρά. Ἀπὸ πῆταγαν τὸ κεφάλι καὶ τὴν καθάρια καλά, τὴν ἀλάτιζαν, τὴν πασπάλιζαν μὲ ρήγανη καὶ τὴν τέντωναν μὲ καλαμάκια. Ἔτσι ἀνοιχτὴ τὴν ἄφηναν στὸν ἥλιο νὰ στεγνώσῃ. Τὴν ἔτρωγαν ψητὴ βστερα ἀπὸ 4—5 ἡμέρες.

δινὸ μὲ κομμάτια ἀπὸ χαρδαῶ (τὸ πόδι) γιὰ νὰ βγάλῃ τὴ τζελατίνα. Πολλὲς φορές ἔβραζαν μαζὶ καὶ ὄρνιθες. Καθούρντιζαν σύβραση (κρεμμύδι ψιλοκομμένο) καὶ ἔρριχναν τὸ ζωμὸ μέσα νὰ πάρῃ μιὰ βράση. Ὑστερα ἔρριχναν μέσα στὸ ζωμὸ κομματάκια μικρὰ ψωμιοῦ, ποὺ τὰ εἶχαν ἀπὸ πρὶν κομμένα καὶ ἀπλωμένα στὸ ταψὶ γιὰ νὰ στεγνώσουν καὶ νὰ ξεραθοῦν, καὶ σκέπαζαν τὸν τέντζερη. Τὰ ψωμάκια ἀπορροφοῦσαν ὅλο τὸ ζωμὸ καὶ τὰ ἔτρωγαν μαζὶ μὲ τὸ βωδινὸ κρέας ἀντὶ γιὰ ψωμί. Αὐτὸ τὸ φαγητὸ ἦταν καθιερωμένο γιὰ τὸ Χριστουγεννιάτικο τραπέζι. Ἦταν νοστιμότατο. Τὸ γιόμοσμα τὸ ἔλεγαν καὶ «παπάρρα».

Ζυμαρικά: Μαγεριὲς ἔλεγαν ὅλες τὶς προμήθειες τῶν σπιτιῶν γιὰ τὸ χειμῶνα, ἀπὸ ὄσπρια καὶ ζυμαρικά. Τὰ ζυμαρικά ὅμως ἀποτελοῦσαν τὶς κυριώτερες μαγεριὲς. Ἐφρόντιζαν οἱ νοικοκυρὲς νὰ ἐτοιμάσουν ἀπὸ τὸν Αὐγούστο τὸν τραχανό, τὸ φύλλο καὶ τὸ κουσκοῦσι.

Τραχανός: Σιτάρι, μουσκεμένο καὶ κοπανισμένο στὸ μεγάλο γουδί (τὸ τζμπέκι), τὸ ἔβραζαν στὸ καζάνι μὲ γάλα προσθέτοντας καὶ λιγιστὸ ἄλευρι γιὰ νὰ πήξῃ. Ὑστερα τὸ ἀπλωναν πάνω σὲ πανιὰ στὶς ψάθες καὶ τὸ ξήραιναν στὸν ἥλιο. Ὅταν στέγνωνε καλά, τὸν ἔτριβαν ἀπαλὰ πάνω στὸ δερμόνι (μεγάλο κόσκινο μὲ μεγαλύτερες τρύπες) καὶ ὁ τραχανὸς ἐπεφτε σπειρωτός. Τὸν ἔβραζαν μὲ νερὸ προσθέτοντας ὅταν ὑπῆρχε πρόχειρο καὶ γάλα. Ἦταν μιὰ σούπα νόστιμη καὶ πολὺ θρεπτικὴ.

Φύλλο: Γάλα, ἄλευρι καὶ αὐγά. Τὰ ζύμωναν καὶ τ' ἀνοίγαν φύλλο. Ὅταν στέγνωνε λίγο τὸ φύλλο, τὸ ἔκοβεν σὲ μικρὲς λουρίδες καὶ συνέχεια σὲ μικρὰ κομματάκια σὰν σπιρτόξυλα. Τὸ ἔβραζαν μὲ νερὸ καὶ τὸ περιχύναν μὲ ζεματιστὸ βούτυρο. Μαγειρευόταν πηχτὸ σὰν μακαρόνι. Τὸ ἔλεγαν καὶ «γιοφκά».

Κουσκοῦσι: Ἄλευρι (σιμιγδάλι γιὰ καλύτερο), γάλα καὶ αὐγά. Τὰ ἔβραζαν σὲ σκάφη στρογγυλὴ βαθουλωτὴ καὶ δούλευαν τὴ ζύμη μὲ τὸ χέρι, προσθέτοντας τὰ ὑλικά λίγα-λίγα. Τὸ ζυμάρι, ὅπως τὸ ἔτριβαν μὲ τὶς παλάμες, σκόρπαγε στὶς ἄκριες σὲ μικροὺς βώλους. Σιγά-σιγὰ οἱ βῶλοι ἐμίκραιναν ἀκόμα πὺ πολλὸ, ὥσπου ἔφταναν σὲ μέγεθος φακῆς. Τότε τὸ ξήραιναν στὸν ἥλιο (καὶ καμμιά φορὰ σὲ σιγανὸ φούρνο). Γινόταν ἓνα ἐξαιρετικὸ πιλάφι καὶ τὸ περιχύναν μὲ ζεματιστὸ βούτυρο.

Πληγοῦρι: Σιτάρι βρασμένο, τὸ στέγνωναν στὸν ἥλιο. Ὑστερα τὸ κοπάνιζαν στὸ μεγάλο πέτρινο γουδί (τὸ τζμπέκι), γιὰ νὰ ξεφλουδίσῃ καὶ συνέχεια τὸ χοντροάλεθαν στὸν χερόμυλο. Τὸ ἔβραζαν μὲ νερὸ καί, ὅποιος εἶχε, πρόσθετε καὶ γάλα.

Τιφταρούδα: Ἐνα πολὺ πρόχειρο φαγητό, ἄς τὸ ποῦμε φτωχικό. Ἐβραζαν ἄλευρι μὲ νερὸ καὶ λάδι, προσθέτοντας καὶ κανένα φύλλο δούσομο γιὰ νοστιμάδα. Γινόταν μιὰ πηχτὴ σούπα. Τὴ συνήθιζαν στὰ ἀγροτικὰ σπιτία.

Καθουράς : Έκοθαν μιὰ μεγάλη ποσότητα κρέας ἢ ὀλόκληρο ἀρνὶ σὲ μικρὰ κομματάκια (μερίδες) καὶ τὸ καθούρνιζαν μὲ μπόλικο πάχος ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ζῶο. Τὸ ἀδειάζαν ὕστερα μέσα σὲ καλίτσια ἢ καινούργιους καθαροὺς τενεκέδες. Τὸ καθουρντισμένο κρέας σκεπαζόταν μὲ τὸ πάχος του, πού εἶχε παγώσει, καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο διατηροῦνταν ὅλο τὸ χειμῶνα. Ἔτσι εἶχαν ἓνα πρόχειρο κρέας σὲ κάθε ὥρα πού θὰ τὸ χρειάζονταν.

ΓΛΥΚΙΣΜΑΤΑ ΧΟΡΤΑΣΤΙΚΑ

Μπαζίνα : Καλαμποκάλευρο, λάδι καὶ νερό. Ἐρριχναν στὸν τένηρη λίγο-λίγο τὸ ἀλεύρι καὶ τὸ ἀνακάτευαν, ὥσπου νὰ γίνῃ πολτός. Ἔστερα τὸ μετάγγιζαν μέσα σ' ἓνα ταψὶ καὶ τὸ ἔβαζαν πάνω στὴ φωτιά νὰ τραβήξῃ τὸ νερό. Τὸ περίχυναν μὲ πετιμέζι.

Κολοκυθόπιττα : Ἐτριβάν τὸ κόκκινο κολοκύθι μὲ τὸν ρεντὲ (τρίφητη) καὶ ἐτοίμαζαν σύβραση ἀπὸ κρεμμύδι ψιλοκομμένο. Ἔστερα ἀνοίγαν φύλλο καὶ τὸ ἔκοθαν σὲ λουρίδες μακρῦες. Μ' αὐτὲς τύλιγαν τὸν πολτὸ σὲ μακρόστενα μασούρια καὶ τὰ τοποθετοῦσαν μέσα στὸ ταψί, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ κέντρο καὶ προχωρώντας σὲ σχῆμα σαλίγκαρου ὡς τὶς ἄκρες τοῦ ταψιοῦ. Ὅταν ψηνόταν τὸ περιέχουναν μὲ πετιμέζι.

Φοῦσκες (λουκουμάδες) : Ἀραιὰ ζύμη ἀπὸ ἀλεύρι καὶ νερό. Τὴν ἔρριχναν σὲ μικρὰ κομμάτια (μὲ μιὰ ἰδιαίτερη κίνηση τῶν χερῶν μὲ τὶς χουφτες) μέσα σὲ ζεματιστὸ λάδι καὶ τὶς ἔψηναν. Κάθε χρόνο, στὴ μνήμη τῶν Ἁγίων Σαράντα Μαρτύρων, στὶς 9 Μαρτίου, οἱ νοικοκυρὲς ἔψηναν φοῦσκες καὶ μοίραζαν στὰ σπίτια τῆς γειτονιάς. (Σαράντα φᾶς, σαράντα πιῆς, σαράντα μαρτυρήσης).

ΠΙΤΤΕΣ ΑΗΒΑΣΙΔΙΑΤΙΚΕΣ

Ζυμωτὴ καὶ φύλλο : Γι' αὐτὲς θὰ μιλήσουμε στὸ κεφάλαιο τῆς Πρωτοχρονιάς.

ΓΛΥΚΙΣΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΑΠΟΚΡΗΕΣ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ

Μικίκια : Ζεματίζεται τὸ ἀλεύρι μὲ λάδι ἢ μὲ βούτυρο καὶ μὲ λίγο νερό. Πλάθονται ὕστερα σὲ σχῆμα μισοφέγγαρου καὶ ψήνονται μέσα στὸ ταψί. Πασπαλίζονται μὲ ζάχαρη ψιλὴ καὶ κανέλλα.

Σαλμπουρέκια : Ἡ ἴδια ζύμη μὲ τὰ μικίκια. Πλάθονταν σὲ σχῆμα κεφαλαίου θῆτα (Θ).

Χοσμερί : Τὸ ἔφκιαναν ὅσα σπίτια εἶχαν ντόπιο δικό τους γάλα. Δυὸ μέρες πρὶν ἔπηζαν τυρὶ. Ὅταν στράγγιζε ἀπὸ τὴν τσαντήλα, ὅπως ἦταν μαλακὸ κι' ἀνάλατο, τὸ ζύμωναν μὲ ζάχαρη.

Αὐτὰ τὰ τρία γλυκίσματα συνηθίζονταν στὶς Ἀποκρῆς.

Χαλθᾶς νεσεστε δένιος(1): Μὲ νεσεστε. (ἄμυλον), λάδι ἢ βούτυρο (πιὸ συνηθισμένο ἦταν μὲ ἀγνὸ λάδι ἀθέρα χωρὶς μυρωδιά). Ψηνόταν στὸ ταψὶ πάνω στὸ μαγκάλι. Ὑστερα τριβόταν πάνω στὸ δερμόνι (ἄραιὸ κόσκινο) καὶ ἐπεφτε ὁ χαλθᾶς σπειρωτός. Ἦταν τὸ ἐπίσημο γλύκισμα ποὺ στέλνονταν πεσκέσι στοὺς ἀρραβῶνες. Στις ὀνομασίες σερβίρονταν μαζὶ μὲ ἓνα ποτηράκι ρακί.

Χαλθᾶς ἀλευρένιος: Ἀλευρι σιταρίσιο ἢ καλαμποκάλευρο. Τὸ καθουρντίζουν ὥσπου νὰ κοκκινίση. Ρίχνουν τὸ νερό, τὸ λάδι καὶ τὴ ζάχαρη καὶ ἀνακατέθουν μ' ἓνα ξύλινο χουλιάρι, ὥσπου νὰ πήξη. Τὸν κόθουν ὕστερα σὲ κομμάτια μ' ἓνα χουλιάρι τῆς σούπας καὶ τὸν πασπαλίζουν μὲ ψιλὴ ζάχαρη καὶ κανέλλα.

Ἦταν ἓνα πρόχειρο γλύκισμα στὶς βεγγέρες τοῦ χειμῶνα καὶ τῆς Ἀποκρηᾶς, χαρὰ τῶν παιδιῶν.

Στὰ γλυκίσματα πρέπει νὰ λογαριάσουμε καὶ τὶς φλέντζες καὶ τὶς λαλαγγίτες, τὸ ζερντέ καὶ τὸ σπερνοζούμι.

Φλέντζες: Φέτες ψωμοῦ (βγαλμένη ἢ πέτσα) βουτιόνταν σὲ χτυπημένα αὐγά καὶ τηγανίζονταν μὲ λάδι ἢ μὲ βούτυρο. Περιχύνονταν ὕστερα μὲ πετιμέζι ἢ μὲ σιρόπι ἀπὸ ζάχαρη.

Λαλαγγίτες: Ζύμη ἀπὸ ἀλευρι καὶ νερό. Τηγανίζονταν σὲ μεγάλη κομμάτια στὸ λάδι. Τρώγονταν σκέτες χωρὶς νὰ περιχύνονται μὲ πετιμέζι ἢ μὲ σιρόπι. Αὐτὲς ἦταν καὶ φαγητὸ χορταστικὸ ποὺ ἐνθουσίαζε τὰ παιδιά.

Ζερντές: Ρύζι, νερό καὶ ζάχαρη. Ἐνα ψεύτικο ριζόγαλο γιὰ νὰ ξεγελοῦν τὰ παιδιά. Τὸ πασπαλίζουν μὲ κανέλλα.

Σπερνοζούμι(2): Μούσκευαν τὸ σιτάρι πρὶν μιὰ μέρα καὶ τὸ ἔβραζαν μαζὶ μὲ σταφίδες καὶ ζάχαρη. Γινόταν ἓνας χυλός. Τὸν ἄδειάζαν σὲ πιάτα νὰ κρυώση καὶ ἔρριχναν ἀπὸ πάνω κοπανισμένα καρύδια καὶ τὸ ἔτρωγαν τὴ Μεγάλη Ἑβδομάδα.

ΡΕΤΣΕΛΙΑ

Ἀπὸ τὸν Σεπτέμβρη κάθε νοικοκυρὰ ἐτοίμαζε τὰ ρετσέλια γιὰ ὅλη τὴ χρονιά. Ἦταν τὸ βασικὸ γλυκὸ προσφάγι γιὰ τὰ παιδιά, ἰδιαίτερα γιὰ τὸ χειμῶνα.

Ρετσέλι κολοκύθι: Τὸ κόκκινο κολοκύθι τὸ ἔκοβαν φέτες καὶ

1) Πῶς γινόταν ὁ νεσεστες: Μουλιάζουν τὸ σιτάρι 3—4 μέρες μέσα σὲ σκάφη στρογγυλὴ, ὥσπου νὰ μυρίση ξυδιὰ. Ὑστερα τὸ πατοῦν μὲ τὸ χέρι καὶ γίνεται ἓνας ἄσπρος ἀραιὸς πολτός. Τὸν ἀφήνουν νὰ ἐξατμηθῇ τὸ νερό, βγάξουν καὶ πατοῦν τὰ φλούδια, ποὺ εἶχαν ἐν τῷ μεταξύ ξεχωρίσει, καὶ αὐτὸ τὸ ἀλεύρι ποὺ μένει εἶναι ὁ νεσεστες.

2) Σπερνὰ ἔλεγαν τὸ βρασμένο σιτάρι, τὰ κόλλυθα.

τὸ ἔβαζαν πρῶτα στὸν ἀσθέστη γιὰ νὰ σφίξη καὶ νὰ μὴ λυῶνη. Ὑστερα ἔρριχναν τὶς φέτες μέσα στὰ καλίτσια (στάμνες μὲ πλατὺ στόμιο) καὶ τὶς σκέπαζαν ὡς ἐπάνω μὲ πετιμέζι.

Ρετσέλι κυδῶνι: Ἐκοβαν τὸ κυδῶνι σὲ φέτες καὶ τὶς ἔρριχναν μέσα στὸ καλίτσι μὲ τὸ πετιμέζι.

ΓΛΥΚΑ ΤΟΥ ΚΟΥΤΑΛΙΟΥ

Τὰ γλυκὰ τοῦ κουταλιοῦ ποὺ συνηθίζονταν ἦταν: Τριαντάφυλλο (τὸ πιὸ ἐπίσημο), βύσσινο, πορτοκάλι φλούδα, κίτρο, κυδῶνι ἢ ἄσπρο γυριστὸ (βανίλια ἢ μαστίχα).

Σερβίρονταν στὶς ἐπισκέψεις μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο: Μέσα σ' ἓνα δίσκο —ἀσημένιο ἢ χρωματιστὸ (τὸν καμπαρέ)— τοποθετοῦσαν ἓνα ποτήρι τοῦ νεροῦ ἄδειο καὶ μέσα τὰ κουταλάκια τὰ ἀσημένια, ποὺ δὲν ἔλειπαν ἀπὸ κανένα σπίτι, καὶ δίπλα σ' αὐτὸ τὸ ποτήρι μιὰ σειρά ἀπὸ ποτήρια γεμάτα νερό. Στὴ μέση τοῦ δίσκου καὶ πρὸς τὰ ἔμπρὸς τοῦ μουσαφίρη ὁ κεσὲς τοῦ γλυκοῦ. Πάνω στὸν κεσὲ πλαγιασμένο ἓνα καθαρὸ κουταλάκι. Ἦταν γιὰ τὸν πρῶτο ποὺ θὰ κερνιόταν. Ὁ ἐπισκέπτης ἔπαιρνε μιὰ μόνο κουταλιά ἀπὸ τὸν κεσὲ καὶ μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι τὸ ποτήρι μὲ τὸ νερὸ ποὺ τὸ ἔφερνε ἀπὸ κοντὰ κάτω ἀπὸ τὸ κουτάλι ὡς τὸ στόμα γιὰ νὰ μὴ στάξη τὸ γλυκὸ κάτω. Ὅταν ἔτρωγε τὸ γλυκὸ, ἔβαζε τὸ κουτάλι μέσα στὸ ποτήρι μὲ τὸ νερό, ἔπινε ὅσο ἤθελε καὶ τὸ ἄφηγε στὸν δίσκο. Μὲ τὴν σειράν σερβίρονταν καὶ οἱ ἄλλοι, παίρνοντας ἀπὸ ἓνα καθαρὸ κουταλάκι ἀπὸ τὸ ποτήρι μὲ τὰ κουταλάκια καὶ συνεχίζοντας μὲ τὸν ἴδιο τρόπο.

Στὸ γλυκὸ ἐπάνω δὲν ἔδιναν τὶς εὐχές. Οἱ εὐχές λέγονταν μὲ τὸ ποτό: ρακί, ροσόλι ἢ κονιάκ.

Καμμιά φορὰ στὸ δίσκο τοποθετοῦσαν δυὸ κεσέδες γλυκὸ, γιὰ νὰ πάρη ἀπὸ ὅποιο προτιμοῦσε ὁ μουσαφίρης.

Στ' ἀρχονικὰ σπίτια χρησιμοποιοῦσαν θήκες (βάσεις) ἀσημένιες, ὅπου τοποθετοῦσαν τὸν κεσὲ μὲ τὸ γλυκὸ καὶ τὸ ποτήρι μὲ τ' ἀσημένια κουταλάκια.

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

ΤΑ ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΜΑΤΑ

ΤΑ ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΜΑΤΑ γίνονταν κατὰ κανόνα μὲ προξενιά. "Ὅχι πῶς δὲν εἶχαν οἱ νέοι καὶ οἱ κοπέλλες τὸ δικαίωμα νὰ διαλέξουν τὸν σύντροφό τους, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ κρατηθοῦν οἱ τύποι. "Ὅταν ἕνας νέος ἀγαποῦσε μιὰ κοπέλλα, ἔβαζε τὴ μητέρα του νὰ στείλῃ προξενήτρα καὶ νὰ τὴ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς γονιούς της. Ἡ προξενήτρα ἔπρεπε νὰ εἶναι πρόσωπο σεβαστό, καμμιά συγγένισσα —γιά νὰ μὴ βγῆ κουθέντα παρὰ ἔξω— καὶ νὰ εἶναι καὶ ἄξια νὰ φέρῃ σὲ πέρας τὴν ἀποστολὴ της.

Τὸ βράδυ, ποὺ δὲν θὰ εἶχε κίνηση ὁ δρόμος, γιά νὰ μὴ γίνῃ σούσουρο στὴ γειτονιά, θὰ χτυποῦσε τὴν πόρτα τῆς κοπέλλας:

—Νὰ μῶ μὴ τὸ δεξιὸ τὸ ποδάρ'; ἔλεγε καὶ χαμογελοῦσε μὲ σημασία.

Ἀπὸ τὴν πρώτη αὐτὴ κουθέντα καταλάβαιναν γιά ποιὸ λόγο ἐρχόταν. Τὶς περισσότερες φορὲς τὸ περίμεναν.

"Ὅταν ἦταν προετοιμασμένοι νὰ δεχθοῦν, τὴν ἔπαιρναν μέσα στὸ σπίτι μὲ χαμόγελο, τῆς πρόσφεραν γλυκὸ καὶ χωρὶς διαδικασίες ἔλεγαν τὸ ναί.

—Μοσκάρ'! Τοῦ παλληκάρ' εἶναι καλὸ καὶ ἄξιο! Στὸ κεφάλι μας ἀπ'ἀμ'! Καὶ ἡ θυγατέρα μας δά, τ'νὴ ξέρ'ς, ἕνα κομμάτι μάλαμα!

"Ὅταν πάλι δὲν εἶχαν διάθεση νὰ προχωρήσουν, τὴν δεχόταν μὲ τυπικὴ φιλοφρόνηση καὶ ἔλεγαν μισόλογα:

—Τοῦ παλληκάρ' εἶναι καλό, δὲ σ' λέω, ἀμὰ νὰ... Δὲν ἔχουμε ἀκόμα καιρό. Τοῦ κουρίτσ' μας εἶναι ἀκόμα μικρό. Νὰ διοῦμε τί θὰ πῆ καὶ ὁ πατέρας τ'. "Ἄμα εἶναι τυχερὸ θὰ γέν'η... "Ἄς κάνουμε ὑπομονή!

Ἄλλὰ ἡ προξενήτρα σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν δὲν τὰ ἔβαζε εὐκολὰ κάτω. "Ἄν ὁ νέος ἦταν εὐκατάστατος ἀρχίζε τὰ παινέματα:

—Ἄμ' τέτοιου παλλ'κάρ' δὲ βρέσκειτι εὐκολὰ! "Ἐχ'(ει) τὸ σπίτι τ'. "Ἐχ' τόσα κομμάτια ἀμπέλ', ἔχ' τοῦτο καὶ τ' ἄλλο. Βασίλ'(ι)σα θὰ τ'νὴ κἀν'η τ' θυγατέρα σας!

Κι' όταν πάλι ο νέος ήταν φτωχός, άλλαζε τα παιχνέματα:

—Τέτοιου παλλ'κάρ'! "Αξιο, προκομμένο, ως κι τόν κερεστέ τόν έχ'ει χαζήρ (έτοιμο) νά φικιάσ' τ'ό σπίτ' τ'! Τί τ' λείπ' μαθές!...

Σπάνια ν' αποτύχη τ'ό προξενιό. Τίς πιό πολλές φορές τ'ά είχαν μιλημένα και ταιριασμένα από πριν οί ίδιοι οί ένδιαφερόμενοι. "Όταν καμμιά φορά ο πατέρας τ'ου κοριτσιού αντίστεκόταν, είτε από φόβο μη τ'ου ζητήσουν για προίκα κανένα καλό κτήμα, είτε από πείσμα και χαζοπερηφάνεια πώς τάχα δέν τ'ου ταίριαζε νά συμπεθεριάση με κατώτερη οίκογένεια, τότε ήταν π'ου ξέσπαγε ή μπόρα μέσα στο σπίτι τ'ου κοριτσιού. 'Η κόρη μαράζωνε. Ούτε έτρωγε, ούτε μιλιότανε. 'Η μ'όνα πάσκιζε νά κάνη τήν καρδιά και τ'ων δυονών. Μιά συμβούλευε και παρηγορούσε τήν κόρη και από τήν άλλη τάβαζε με τόν πατέρα.

—Θά τ'ό χάσουμι τ'ό κορίτσ' κι θά ν' έχης τ'ό κ'ρίμα τ'!

Τέλος έπεφταν επάνω οί συγγενείς και ο σκληρόκαρδος πατέρας —ό αφέντης— έκανε τ'ά πικρά γλυκά και έδινε τήν εύχή του.

"Όταν τ'ά συμφωνούσαν, στήν ώρισμένη μέρα, κατά τ'ό ήλιοβασίλεμα, συγκεντρώνονταν στο σπίτι τ'ου κοριτσιού τ'ά σόια και από τ'ά δύο μέρη. Πάνω σ' ένα μικρό τραπέζι ή σκαμνί, σκεπασμένο σέ άσπρη πετσέτα, άκουμπούσαν τ'ό δίσκο με τ'ά κουφέτα και τ'ά δαχτυλίδια (τίς βεργέτες) και ένα εϊκόνισμα. 'Ο παπάς εύλογούσε τόν άρραθώνα και περνούσε τ'ά δαχτυλίδια στο μεσαίο δάχτυλο τ'ου άριστερου χεριού τ'ων άρραθωνιασμένων και ο νέος κρεμούσε τ'ό καθιερωμένο δώρο τ'ης άρραθώνας, ένα χρυσό πεντόλτρο (τήν ντούμπλα) με τή χρυσή άλυσίδα στο λαϊμό τ'ης κοπέλλας.

'Η τελετή τ'ου άρραθώνα είχε τελειώσει. 'Η κοπέλλα, άρραθωνιασμένη πιά, φιλούσε τ'ό χέρι τ'ων πεθερικ'ων και τ'ων γονι'ων τ'ης, καθώς και όλων τ'ων ήλικιωμένων συγγεν'ων και συμπεθερών και άμέσως έβγαζε τ'ό δίσκο με τόν νισσετεδένιο χαλθ'ά και τ'ό ρακι νά κεράση τ'ους καλεσμένους και νά τήν εύχηθ'ον.

—Στεριωμένοι! Καλά στέφανα!

—Και σ' χαρά σας!

Τ'ό βράδυ θά στρώνονταν τ'ό τραπέζι, π'ου θά κρατούσε ως τ'ά μεσάνυχτα. 'Εκείνο τ'ό βράδυ ο άρραθωνιαστικός θά κοιμόταν στο σπίτι τ'ης άρραθωνιαστικιάς. Τ'ου έστρωναν στήν καλή κάμαρα και ή κόρη κοιμόταν χώρια με τ'ά γονικά τ'ης.

Σ τ'ό τραπέζι τ'ων άρραθ'ωνων δέν καλούσαν όργανα.

Τή λαμπρή θά έστελνε ο άρραθωνιαστικός στήν καλή του μι'ά πολ'ύ μεγάλη άσπρη λαμπάδα, στολισμένη με κορδέλλες και τρέδες (χρυσές κλωστές). Μ' αυτ'ή τή λαμπάδα θά πήγαινε στήν εκκλησία.

Οί άρραθωνιασμένοι περίμεναν ένα χρόνο και πολλές φορές άκόμη περισσότερο, ώσπου νά έτοιμαστούν για τ'ό γάμο.

'Η νύφη για νά συμπληρώση τ'ά προικιά τ'ης, άν και όλα τ'ά κορίτσια, από μικρή ήλικία, άρχιζαν νά κεντ'ούν και νά έτοιμάζουν τ'ά χρειάζόμενα, και ώσπου νά φτάσουν σέ ήλικία γάμου, τ'ό σεντούκι τ'ης προίκας ήταν κιόλας γεμάτο από σεντόνια, μεταξωτά, κιλίμια, μακάτια, τραπεζομάνηλα, μεσάλες, πετσέτες, έσώρουχα όλα κεντημένα, παντόφλες βελούδινες κεντημένες και ό,τι άλλο χρειάζ'ονταν για νά στολίση τ'ό σπιτικό τ'ης. Πάντα όμως έμεναν και άλλα. Τ'ά στρώματα, τ'ά παπλώ-

ματα, στρωσίδια, κιλίμια, μπακιρικά και τέλος τὰ μεταξωτά πουκάμισα και τὰ μαντήλια γιά τόν γαμπρό, τόν κουμπάρο και γιά τὰ συμπεθέρια και τὰ έξωτερικά δικά της νυφιάτικα φορέματα.

Ὁ γαμπρός πάλι θά εἶχε νά φροντίση γιά τὸ κτίσιμο τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ ἂν τύχαινε νά ἔχη δικό του πατρικὸ σπίτι, πάλι ἔπρεπε νά τὸ ξανακαινουργώσῃ γιά νά δεχτῆ τὴ νύφη. Εἶχε ἀκόμα τὴ φροντίδα νά τακτοποιήσῃ και τὶς δουλειές του, ὥστε νά εἶναι ἀπερίσπαστος τὸν πρῶτο χρόνο τοῦ γάμου.

★

Ἡ γνωριμία τῶν νέων προτοῦ ἀρραβωνιασθοῦν γινόταν ὅπως σὲ ὄλες τὶς ἐποχές μὲ τὰ μάτια.

*Ἀπὸ τὰ μάτια πιάνεται, οὐδὲ χεῖλη κατεβαίνει,
και σὴν καρδιά ὁ ἔρωτας ριζώνει και δὲν βγαίνει.*

Ὅταν ἓνας νέος ἔβαζε στὸ νοῦ του μιὰ κοπέλλα, κύτταζε πῶς νά βρῆ μιὰ εὐκαιρία νά τὴν ἀνταμώσῃ και νά τῆς δώσῃ νά καταλάβῃ ὅτι τὴν πρόσεχε.

Πότε τυχαία τάχα θ' ἀνταμώνονταν στὸ δρόμο, πηγαίνοντας ἢ γυρίζοντας ἀπὸ τὸ ἀμπέλι. Πότε, χωρὶς νά εἶναι ἀπὸ ἐκεῖ ὁ δρόμος του, περνοῦσε ὁ νέος ἀπὸ τὴ γειτονιά τοῦ κοριτσιοῦ. Οἱ ματιές τους ἀνταμώνονταν γιά μιὰ στιγμή. Ἐκεῖνη ἔκανε τάχα πῶς δὲν τὸν πρόσεχε, ἀλλὰ σὰν τύχαινε νά κρατᾶ κανένα γαρύφαλλο, τὸ ἔφερνε μὲ τρόπο και τὸ μύριζε ρίχνοντας μιὰ λοξὴ φευγαλέα ματιά στὸν ἀγαπημένο της. Αὐτὸ ἦταν ἀρκετὸ ν' ἀνάψουν φωτιές στὰ στήθια και τῶν δυσῶν.

Ποῦ εὐκαιρία ν' ἀνταμωθοῦν και νά μιλήσουν! Τὰ μάτια ὄλων τοὺς κατασκόπευαν. Προσοχὴ λοιπὸν μεγάλη νά μὴ βγῆ τ' ὄνομα τοῦ κοριτσιοῦ.

Ἄν καμμιά φορὰ ἀνταμώνονταν σὲ κανένα γάμο ἢ στὸ πανηγύρι, ἦταν μιὰ καλὴ εὐκαιρία νά τὴ χορέψῃ και νά τῆς πιάσῃ τὸ μικρὸ δαχτυλάκι τὴν ὥρα ποῦ τῆς ἔδινε τὸ μαντήλι γιά νά σύρῃ τὸ καγγέλι...

Εἰδυλλιακὴ ἐποχὴ τοῦ ἀγνοῦ, τοῦ καθαροῦ, ἀλλὰ και φλογεροῦ ἔρωτα. Περίμεναν μὲ λαχτάρια τὴν ὥρα ποῦ ἡ ἐκκλησία θά εὐλογοῦσε τὴν ἔνωσή τους γιά νά ὀλοκληρώσουν και νά χαροῦν τὴν ἀγάπη τους.

Ο ΓΑΜΟΣ - Η ΧΑΡΑ

Η ΣΤΕΦΑΝΩΣΗ γινόταν πάντα Κυριακὴ. Ἄρκετὲς μέρες πρὶν, ἀρχίζαν ἐντακτικὰ οἱ προετοιμασίες στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ἐπρεπε νά συμπληρωθοῦν ὅσα ἔλειπαν ἀπὸ τὸ νοικοκυριό. Στρώματα, πλώματα, στρωσίδια, μπακιρικά, και νά ετοιμαστοῦν τὰ μεταξωτά πουκάμισα, δῶρα στὸν γαμπρό, τόν κουμπάρο και στὰ κουινιάδια, τὸ κάβδι τῆς πεθερᾶς, μαντήλια και ἄλλα ἀνάλογα δῶρα στὰ συμπεθέρια. Ὑστε-

ρα τὰ κορίτσια τῆς γειτονιάς καὶ οἱ φιλενάδες τῆς νύφης θὰ ἔρχονταν νὰ βοηθήσουν στὸ ράψιμο τῶν νυφικῶν. Στὰ χρόνια τῶν γιαιγιάδων μας, πρὶν ἀπὸ τὸ 1900, τὸ νυφικὸ ἦταν τὸ συνηθισμένο σαλδάρι, ἀλλὰ ἀπὸ ὕφασμα ἐκλεκτό, ἀτλάζι.

Τὴν Κυριακὴ, ὀκτώ μερες πρὶν ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου, ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρὸς θὰ πῆγαιναν στὴν ἐκκλησίαι νὰ μεταλάβουν καὶ τὴν Πέμπτη θὰ γινόταν τὸ προικοκάλεσμα. Οἱ φιλενάδες τῆς νύφης, οἱ συγγένισσες, οἱ γυναικες καὶ τὰ κορίτσια τῶν συμπεθέρων θὰ ἔρχονταν νὰ διοῦν τὰ προικιά τῆς νύφης. Τὰ ὕφαντά μεταξωτὰ σεντόνια, τὰ κεντημένα κιλίφια, τὰ στρωσίδια, τὰ μπακιρικὰ καὶ ἄλλα νοικοκυριά καὶ ἰδιαίτερα τὰ ἐσώρουχα τῆς νύφης, διπλωμένα μὲ τρόπο, ὥστε νὰ φαίνονται τὰ κεντήματα καὶ ἡ ψιλὴ δουλειὰ ποὺ εἶχε βάλει ἐπάνω τους ἡ νύφη μὲ τὰ ἴδια τῆς τὰ χέρια, ἦταν ὄλα ἀραδιασμένα μέσα στὴν καλὴ κάμαρη καὶ ἔδειχναν τὸν πλοῦτο τῶν προικιῶν καὶ τὴν προκοπὴ τῆς νύφης.

Τὰ κορίτσια θαύμαζαν τὰ προικιά καὶ οἱ γυναικες, ἰδιαίτερα τῶν πεθερικῶν, ἐξέταζαν μὲ προσοχὴ τὰ πάντα σὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ τὰ ἀγοράσουν! Τέλος τὰ ἔρραιναν μὲ ρύζι καὶ κουφέτα καὶ εὐχόταν:

—Καλορρίζικα!

—“Αφουρουμ, χρυσοχέρα!

—Νὰ ζῆτι νὰ τὰ χαίριστι!...

Τὴν ἄλλη μέρα, τὴν Παρασκευὴ τὸ πρωὶ, θὰ ἔρχονταν στὸ σπίτι τῆς νύφης οἱ συμπεθέροι μὲ τὸν παπᾶ, τὴ Δημογεροντία καὶ τὸν δάσκαλο νὰ συντάξουν τὸ προικοσύμφωνο — τὴν ἐγκλασθῆ.⁽¹⁾ Πρῶτα θ’ ἀναγράφονταν τὸ εἰκόνημα ποὺ θὰ ἔδινε ὁ πατέρας τῆς νύφης καὶ ὕστερα συνέχεια, ἓνα πρὸς ἓνα, ὄλα τὰ προικιά — τόσα στρώματα, τόσα μαξιλάρια, τόσα ρούχα, ἓνα-ἓνα, τόσα μπακιρικὰ καὶ ὕστερα τὰ κτήματα. “Ἐνα κομμάτι ἀμπέλι ἢ χωράφι ἢ λιόφτι καὶ οὕτω καθ’ ἑξῆς. Στὸ τέλος θὰ ἔγραφον καὶ τὴν προγαμιαία δωρεά, ποὺ δήλωνε ὁ γαμπρὸς σὰν ἀντίκρουσμα τῶν ὄσων ἔπαιρνε.

Ἐρχονταν ὕστερα τὰ κεράσματα ἀπὸ τὸ χέρι τῆς νύφης, γλυκό, χαλθᾶς, ρακί, καὶ μὲ τίς εὐχὲς ὄλων τελείωνε ἡ διαδικασίαι τοῦ προικοσυμφώνου.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας, ὁ γαμπρὸς θὰ ἔστελνε τὰ παλληκάρια, φίλους καὶ συγγενεῖς, ποὺ ἦταν καλεσμένοι στὴ χαρὰ, καὶ θὰ πῆγαιναν νὰ πάρουν τὰ προικιά καὶ νὰ τὰ μεταφέρουν στὸ σπίτι του.

Μπροστὰ πῆγαιναν τὰ ὄργανα —τὰ διολιά— καὶ ἀκολουθοῦσαν τὰ παλληκάρια καὶ τὰ παιδιὰ, κουβαλώντας ὁ καθένας καὶ ἀπὸ ἓνα προικιό, ἄλλος τὸ σεντούκι μὲ τὰ ρούχα, ἄλλος ἓνα στρώμα, ἓνα πάπλωμα ἢ ἓνα στρωσίδι, ἄλλος ἓνα ρούχο ἐξωτερικό, ἓνα μπόγο, ἓνα σκευὸς χάλκινο κ. ἄ.

Στὰ βαρεῖα δέματα —σεντούκι, στρώματα, παπλώματα, μαξιλάρες— κρεμοῦσε ἡ νύφη ἀπὸ ἓνα μαντήλι. Ἦταν τὸ ριγάλο σ’ αὐτοὺς ποὺ ἔκαναν τὸν κόπο νὰ τὰ μεταφέρουν.

Ἡ πομπὴ ξεκινοῦσε μὲ ἀργὸ βῆμα, κάνοντας ἓνα μεγάλο γῦρο.

1) Στὸ τέλος τῆς περιγραφῆς τοῦ γάμου παραθέτουμε ἓνα ἀπὸ τὰ προικοσύμφωνα, ποὺ πῆραμε στὴν τύχη ἀπὸ τὰ φύλλα τοῦ Κώδικος τῆς Περᾶμου ποὺ περιέσωσα.

Ἄκολουθοῦσαν πλῆθος ἀπὸ παιδιὰ, ποῦ δὲν λείπουν ποτὲ ἀπὸ τέτοια πανηγύρια, καὶ ὄλοι καὶ ὄλες ἔβγαιναν στὶς πόρτες καὶ στοὺς δρόμους νὰ σεργιανίσουν τὸ κουβάλημα τῶν προικιῶν.

Περιττὸ νὰ ποῦμε πὼς τὰ κεράσματα δὲν ἔλειπαν οὔτε στὸ σπίτι τῆς νύφης, οὔτε στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ.

Τὸ Σαββάτο βράδυ ἡ νύφη θὰ ἔκανε τὸ καθιερωμένο λουτρὸ καὶ θὰ ἔβαφε τὰ νύχια τῆς μὲ κ'νά.

Τὴν Κυριακὴ, ἀπὸ τὸ μεσημέρι, ἀρχίζε τὸ στόλισμα τῆς νύφης. Οἱ φιλενάδες τῆς νύφης θὰ χτένιζαν τὰ μαλλιά καὶ θὰ ἔπλεκαν τὶς πλεξοῦδες, στολιζόντάς τες μὲ τρέδες (χρυσὲς κλωστὲς) καὶ συνέχεια θὰ ἀρχίζαν τὸ ντύσιμό τῆς, τραγουδώντας τὰ ταιριασμένα στὴν περίσταση τραγούδια:

*Ἦρθε ἡ ὥρα ἡ καλὴ, ἡ ὥρα ἡ βλοημένη,
νὰ πάς' ἀητός τὴν πέροδικα, τὴν ὠροπλομισμένη.*

*Σήκω, νυφούλα μ', κι' ἄλλαξε καὶ βάλε τὰ καλά σου,
σήμερα ποὺ χωρίζεσαι ἀπὸ τὰ γονιὰ σου.*

*Σήκω, νυφούλα μ', κι' ἄλλαξε καὶ κάνε τὸ σταυρό σου
καὶ παρακάλει τὸ Θεὸ νὰ ζῆ τὸ στέφανό σου.*

*Νυφούλα μ', τὸ φουσιάνι σου ἀγγέλοι σοῦ τὸ ἰσάφην
κι' ἀπάνω σὶν ποδόγυρο τὸ ὄνουά σου γράφην.*

“Ὅταν ἡ νύφη ἦταν ὀρφανὴ ἀπὸ μάννα, τῆς τραγουδοῦσαν:

*Ἄν ἔβλεπε ἡ μανούλα σου πὼς γίνετ' ἡ χαρὰ σου,
χρὸς ἡ λαμπάδα θὰ γενῆ νὰ καίγεται μπροστά σου.*

“Ὅλα αὐτὰ τὰ τραγούδια προκαλοῦσαν ἐξαιρετικὴ συγκίνηση καὶ τὰ δάκρυα θόλωναν τὰ μάτια γιὰ νὰ ἀληθέψη ἡ παροιμία πὼς: «Γάμος χωρὶς δάκρυα δὲ γίνεται».

Στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ ἄλλη διαδικασία γιὰ τὸ ξύρισμα καὶ τὸ ντύσιμό του.

Ἐβαζαν τὸν γαμπρὸ νὰ καθῆσθαι σὲ μιὰ καρέκλα μέσα σ' ἕνα ζερόσινο —μεγάλο ρηχὸ ταψί— καὶ ὅταν ὁ κουρέας ἀρχίζε τὸ ξύρισμα τὰ παλληκάρια τοῦ τραγουδοῦσαν:

*Μπερμπέρη μ' τὸ ξουράκι σου νὰ τὸ μαλαματώσης
καὶ πρόσεξε τὸ νιόγαμπρο νὰ τὴν τόνε ματώσης.*

*Μπερμπέρη μ' γιὰ μπερμπέρισε τ' ἄσπρο τὸ περισιτέρι,
νὰ πά' νὰ βροῆ τὴν πέροδικα, νὰ τὴνε κάνη ταῖρι.*

Καὶ ἄλλα ταιριαστὰ δίστιχα, ὅπως παραδείγματος χάρη:

*Μπερμπέση μ' τὸ ξουράφι σου καλὰ νὰ τ' ἀκονίσῃς
καὶ πλόβεξες τὸ νιόγαμπρο νὰ μὴν τὸν τσαγαρονίσῃς.*

*Βάλε σαποῦνι κοητικὸ καὶ δαμασκί ξουράφι
καὶ κάνε τον τὸ νιόγαμπρο νὰ λάμπη σὰν χρυσάφι.*

Καὶ στὸ ταψὶ ἔρριχναν τὰ φιλοδωρήματα, κάρτα τὸ πιὸ πολὺ, δῶ-
ρα στὸν κουρέα. (1)

Ἄρχιζε ὕστερα τὸ ντύσιμο.

Ἐκρῦθαν ἀπὸ ἓνα ροῦχο τοῦ γαμπροῦ καὶ ἔκαμαν πῶς ἔφαχναν νὰ
τὸ βροῦν γιὰ νὰ τὸν πειράξουν. Ὑστερα τοῦ φοροῦσαν ἓνα παλιὸ φέσι
—στὴν ἀρχὴ— τάχα κατὰ λάθος. Καὶ ἄρχιζαν πάλι νὰ ψάχνουν νὰ βροῦν
τὸ καινούργιο, ὥσπου τέλος τὸ εὔρισκαν καὶ τοῦ τὸ φοροῦσαν.

Ὅταν, μετὰ ἀπὸ πολλὰ, θὰ ἦταν ὀλότελα ντυμένους ὁ γαμπρός, πα-
ρουσιάζονταν καὶ οἱ κοπέλλες καὶ μαζὶ μὲ τὰ παλληκάρια ἄρχιζαν τὰ
τραγούδια:

*Γαμπρό μου καλοσοῦζήκει νὰ ζήσης, νὰ γεράσης,
μὲ τὴ νύφη ποὺ σοῦ δίνουμε καλὰ νὰ τὰ περάσης.*

*Γαμπρό μου, ντύσου γρήγορα κι' ἡ ὥρα εἶν' περασμένη,
ἡ νύφη εἶναι ἔτοιμη κι' ὁῦνα περμιένει.*

*Γαμπρό, τὴ νύφη ν' ἀγαπᾶς, νὰ μὴ τὴνε μαλώνης,
σὰν τὸ βασιλικὸ π' ἀνθεῖ νὰ τὴνε καμαρώνης.*

Τὰ πάντα εἶναι τώρα ἔτοιμα γιὰ τὴ στεφάνωση. Μὲ τὰ βιολιά μπρο-
στὰ ὁ γαμπρός μὲ τοὺς καλεσμένους του ξεκινάει νὰ πάρῃ τὴ νύφη ἀπὸ
τὸ σπίτι της. Τὴ συνοδεύει ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, οἱ συγγενεῖς καὶ ὄλοι
οἱ καλεσμένοι. Ὅταν ἡ νύφη βγαίνει ἀπὸ τὸ σπίτι στολισμένη τὴ ραί-
νουν μὲ ρύζι.

Στὴν ἐκκλησία θὰ τοὺς παραλάβῃ καὶ τοὺς δυὸ ἀπὸ τὴν πόρτα ὁ
παπᾶς καὶ θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ μπροστὰ στὸ Ἅγιο Βῆμα.

Ἄρχίζει ἡ ἱεροτελεστία καὶ οἱ δυὸ μελλοντοῦμοι πρέπει νὰ στέκων-
ται σοβαροί, μὲ τὰ μάτια χαμηλωμένα, ὥσπου νὰ τελειώσῃ. Ὅταν ὁ
παπᾶς τοὺς σέρνει μαζὶ μὲ τὸν κουμπάρο στὸ χορὸ τοῦ Ἥσαϊα, ἀρχί-
ζουν νὰ τοὺς ραίνουν μὲ ρύζι καὶ νὰ πετοῦν μεταλλικὰ νομίσματα, ἀπὸ
δεκάρες ἴσαμε γροσάκια ἀσημένια. Καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ εἶναι γύρω ρί-
χνονται νὰ τὰ μαζέψουν.

Ὅταν τελειώσῃ ἡ στέψη ἓνα παλληκάρι, ποὺ ἔχει πάρει ἀπὸ νωρὶς
θέσῃ πίσω ἀπὸ τὸν κουμπάρο, τὸν πιάνει στὰ μπράτσα του καὶ τὸν ση-
κώνει ψηλὰ φωνάζοντας:

—Τάξε, κουμπάρε!

Καὶ δὲν τὸν ἀφήνει ἂν δὲν τάξῃ. Τὸ τάξιμο πρέπει νὰ εἶναι γεν-
ναῖο. Ἐνα τραπέζι μὲ ἀρνὶ καὶ μὲ κρασί γιὰ ὄλους τοὺς καλεσμένους.

1) Τὸ κάρτο ἦταν τὸ τέταρτο τοῦ μετσηντιέ καὶ εἶχε ἀξία 5 γροσιῶν.

Τώρα ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρὸς θὰ πάρουν τὴ θέση τους γιὰ τὸ «καμάρι».

Οἱ ψάλτες θ' ἀρχίσουν νὰ ψέλνουν ἀργὰ τὸ τροπάριο: «Ἐν τῇ ἐρυθρῇ θαλάσῃ...» καὶ θὰ περάσουν ὅλοι νὰ φιλήσουν τὰ στέφανα καὶ νὰ χαιρετίσουν τοὺς νεονύμφους. Πρῶτοι θὰ τοὺς φιλήσουν οἱ γονιοὶ τους καὶ θὰ προσφέρουν, ὅσοι ἔχουν τὴ δύναμη, κανένα διαμαντικὸ στῆνύφη, ὕστερα θὰ περάσουν μὲ τὴ σειρά ὅλοι οἱ καλεσμένοι καὶ θὰ ρίξουν μέσα στὸ δίσκο ἀσημένια νομίσματα, φιλοδωρήματα γιὰ τὸν παπᾶ, καὶ θὰ εὐχηθοῦν τοὺς νεονύμφους:

—Νὰ ζῆτι νὰ γεράσ'τι!

Στοὺς γονιούς:

—Νὰ ζήσ' τ' ἀντρόγονό σας!

Στὸν κουμπάρο:

—Πάντ' ἄξιος! Καὶ στὰ βαφτίσια!

Καὶ στοὺς λεύτερους:

—Καὶ στὸ κεφαλάκ'ι σας!

“Ὅσο βαστάει τὸ καμάρι, ἡ νύφη πρέπει νὰ στέκεται ἀκίνητη σὰν κολώννα καὶ νὰ ἔχη χαμηλωμένο τὸ βλέμμα. (Γι' αὐτὸ λένε καὶ τὸ «Καμαρώνει σὰν νύφη» σὲ ὅποια κρατάει αὐτὴ τὴ στάση σὲ ὦρες ποὺ δὲν ταιριάζει καὶ δείχνει σὰν ἀκατάδεχτη).

Ἡ πομπὴ τώρα ξεκινάει γιὰ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ὅπου θὰ μείνουν οἱ νεόνυμφοι.

Μπροστὰ τὰ βιολιά παίζουν ἰδιαιτέρους γιὰ τὴν περίσταση σκοπούς. Ὅταν φτάσουν στὸ σπίτι, ἡ νύφη πατάει καὶ σπάει ἓνα ρόδι —σύμβολο εὐτυχίας— καὶ οἱ καλεσμένοι παίρνουν θέση γύρω ἀπὸ τοὺς νιόπαντρους.

Τὸ τραπέζι δὲν ἀργεῖ νὰ στρωθῆ. Προτοῦ ἀρχίσῃ τὸ φαγοπότι, οἱ κοπέλλες θ' ἀρχίσουν πρῶτα τὰ καθιστὰ τραγούδια τοῦ γάμου:

*Σ' ὄσους γάμους, γάμους κι' ἂν ἐπῆγα,
τέιοιο νιόγα, νιόγαμπρο δὲν εἶδα,
τέιοιο νιό, τέιοιο καμάρι,
τέιοι' ὀμόρογο παλληκάρι.
τέιοιο νιὸ μὲ τέιοια μέση,
ποὺ χαμολυγᾷ νὰ πέση.*

*Τῆς νύφης τὸ μανιῆλι στοὺς οὐρανοὺς ἐπέτα,
ἐπέτα κι' ἀγοπέτα, Θεὸν ἐπερωτάλει.
Θεέ μου, χάρισέ μου τὸ πρῶτο μου στεφάνι.*

*Τῆς νύφης τὸ καθάδι πένιε ἀητοὺς ἔχει σιὸ πλάι,
κι' ἄλλους πένιε σιὸ πλευρό της, νὰ χαρῆ τὸ στέφανό της.
Κι' ἡ συντέκνη δὲν τὸ θέλει, μαργαριταρένιο θέλει.
Φυσάει τὸ λεθονιάκι καὶ σβύνει τὸ κερί.
Νὰ ζῆ ὁ γαμπρὸς κι' ἡ νύφη κι' ὁ σύντεκνος μαζί.*

Γιὰ τὸν κουμπάρο:

*Κουμπάρε πὸν στεφάνωσες τὰ δυνὸ τὰ κυπαρίσσια,
νὰ σ' ἀξιῶσῃ ὁ Θεὸς νὰ κάνῃς τὰ βαφτίσια.*

*Κουμπάρε πὸν στεφάνωσες κί' ἔβαλες τὸ στεφάνι,
νὰ σ' ἀξιῶσῃ ὁ Θεὸς νὰ βάλῃς καὶ τὸ λάδι.*

Καὶ ἄλλα στὸν γαμπρό:

*Λάμπει τὸ πρόσωπό σου, λάμπουν τὰ κάλλη σου,
λάμπει καὶ ἡ νυφούλα πῶχεις στὸ πλάϊ σου*

Καὶ ἄλλα γιὰ τὸ γαμπρὸ καὶ γιὰ τὴ νύφη:

*Γαμπρό μου χρυσοφτέρουγε, χρυσᾶ 'ναι τὰ φτερά σου,
χρυσῆ 'ναι καὶ ἡ πέδιλα πὸν στέκειται κονιά σου.*

*'Ἐλα, Χριστὲ καὶ Παναγιά, καὶ Δώδεκα 'Αποστόλοι,
τ' ἀντρόγγυνο πὸν ἔγινε νὰ τὸ βλοῆστε ὅλοι.*

*Δὸ λαμπρὰ προσώπατα στέκονται στὸ καμάρι,
τὸ ἓνα εἶν' ὁ ἀγγερινὸς καὶ τ' ἄλλο τὸ φεγγάρι.*

Ἡ στεφάνωση γινόταν συχνὰ καὶ στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Τότε αὐτὰ τὰ τραγούδια τὰ λέγανε ὅταν τελείωνε ἡ ἱεροτελεστία.

Στὴν πολὺ παλιὰ ἐποχὴ, ὅπως ἔλεγαν, τὰ στέφανα ἦταν στέμματα (κορώνες) ἀπὸ μέταλλο καὶ τὰ φύλαγαν στὴν ἐκκλησία καὶ μ' αὐτὰ στεφάνωναν ὅλα τ' ἀντρόγυνα. Ἀργότερα τὰ στέφανα τὰ ἐπλεκαν ἀπὸ κληματασιδες, βέργες τοῦ ἀμπειλοῦ, καὶ τὰ στόλιζαν μὲ χρυσοὺς τρέδες. Τὸ κλῆμα συμβόλιζε τὴ γονιμότητα καὶ τὴν εὐτυχία.

Τὸ τραπέζι κρατοῦσε ὦρες, ὥσπου νὰ φιλεφτοῦν ὅλοι οἱ καλεσμένοι. Ὑστερα ἀρχίζε ὁ χορὸς. Πρῶτος ὁ γαμπρὸς θὰ ἔπαιρνε στὸ καγκέλι τὴ νύφη, γιὰ νὰ τὴν χορέψῃ. Κατόπιν θὰ σήκωναν τὴ νύφη στὸ καγκέλι οἱ γονιοὶ καὶ οἱ συμπεθέροι καὶ μὲ τὴ σειρά τους ὅλοι οἱ καλεσμένοι, ἀρχίζοντας μὲ τὸν συρτὸ σκοπὸ τῆς νύφης:

*Μανά μ' σὲ γάμους ἔλαχα, σὲ πανγγύρια πῆγα,
δὲν εἶδ' αἰα τέτοιαν ἔμορφη, τέτοια γιαγεροπούλα.
Σφάζουμε, μάνα μ', σφάζουμε ἂν δὲν τῆς ὀμιλήσω.
Σῶπα, ὕγιέ μ', καὶ μὴ σφαγῆς κί' ἐγὼ θὰ σ' ἀρμηρέψω.
Γυναίκια ροῦχα φόρεσε, γυναίκια φακιολίσου.
Γυναίκια ἀνέβα στ' ἄλογο, στὸ πανηγύρι σῶρε.
Κί' ἂν εὔρης νιοὺς χαιρέτα τους καὶ νιὲς χαιρέτισέ της.
Κί' ἂν εὔρης καὶ τὴν ἀγαπῶ, σκύψε καὶ μίλησέ της.*

Ἡ νύφη, μὲ ὅλη τὴ συγκίνηση καὶ τὴν κούραση, πὸν εἶχε ἀπὸ τόσες μέρες, ἔπρεπε ν' ἀντέξῃ στὸ χορὸ.

“Υστερα άρχιζαν νά χορεύουν και νά παίρνουν στο καγκέλι όλες τις κοπέλλες με τή σειρά. Ήταν μιá εύκαιριά νά φανερωθοῦν και τά κρυφά αίσθήματα τών νέων και νά σμίξουν οί έρωτευμένοι. Και σέ κάθε χορό, κάθε φορά πού θά έπαιρναν στο καγκέλι τή νύφη, ή όποια άλλη κοπέλλα, ό πρώτος πού έσερνε τó χορό πετούσε στά όργανα τó φιλοδωρήμά του, άσημένιο κάρτο ή μετζήτι πολλές φορές, πού ό παιχνιδιάτορας —κάσα ήταν πάντα αυτός πού έπαιζε τó λαούτο, για νά έχη τά χέρια του πιό έλεύθερα— τó κολλούσε στο μέτωπό του.

Τό φαγοπότι και ό χορός κρατούσαν ώς τά ξημερώματα. “Υστερα θά έφευγαν οί καλεσμένοι και οί νεόνυμφοι τραχιόταν στην κάμαρή τους. Ό γαμπρός θά έμενε μέσα στο σπίτι ίσαμε τήν Τρίτη τó πρωί, ώσπου νά έρθουν τά παλληκάρια με τά όργανα πάλι νά τόν κατεβάσουν και νά συνεχίσουν τó γλέντι. Θά περνούσαν από τά σπίτια τών παλληκariών νά κεραστοῦν και θά έπαιρναν ύστερα σθάρνα τά καπηλιά του χωριού, πάντα με τά όργανα μπροστά.

Δέν ήταν, όπως βλέπουμε έμεις τώρα, εύκολη δουλειά ό γάμος. Άλλά μιá φορά παντρεύεται κανείς...

ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΟ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΩΔΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

A ΠΟ τά λίγα φύλλα του Κώδικα τής Πέραμου πού διασώσαμε, πήραμε στην τύχη τó παρακάτω προικοσύμφωνο χρονολογούμενο από τó 1896 :

«Έν όνόματι τής Όμοουσίου και άδαιρέτου Τριάδος. Σήμερον τήν 25ην Ίανουαρίου του χιλιοστού όκτακοσιοστού ένενηκοστού έκτου έτους και ήμέραν τής έβδομάδος Παρασκευήν, ό συμπατριώτης Χρίστος Ίωσήφ, μέλλον νά έκδώση τήν θυγατέρα αυτού Μαριγώ εις πρώτον γάμον προς τόν έπίσης εις πρώτον γάμον συνερχόμενον συγχώριόν μας Γεώργιον Φωτίου Τσακίρην, διδει αυτόν έξ ίδιων του ως προίκα τά έξής:

Μίαν μικράν εικόνα του Εύαγγελισμού, έννέα ένδυμασίας, ών τρεις μεταξωτά, τέσσαρες μάλλιναι, και δύο έκ μπασμά· μίαν γούναν με μαλλι σαμούρι· τρία κοντογούνια με μαλλι μόσχα μεθ' ένός φορέματος έκ κατηφέ· τριάκοντα τρία υποκάμισα, ών έξ μεταξωτά και τά λοιπά λευκά ύφαντά· πέντε υποκαμίσεις έκ χασέ· τρεις φούτες, όκτώ ρόμπες, έκ χασέ αι δύο και αι λοιπαί με ταντέλλαν· έξ κορσάζα έκ χασέ με ταντέλλα όκτώ έσώθρακα έκ χασέ· τρεις φανέλλες έκ κουκουλιού και μετάξης· τρία καφτάνια, ών τó εν έκ μπασμά και τά λοιπά ύφαντά· μία βαμβακού· είκοσι τέσσαρα ζεύγη καλτσών, ών πέντε μάλλιναι· δέκα έννέα βρακοζώνες έκ χασέ και ύφανται με κεντήματα· τέσσαρα φακιόλια με μπιμπίλαν· έξ τουλπάνια, ών τά τρία κεντητά και τά τρία με ταντέλλα· τέσσαρα ζεύγη παντοφλών κεντημένων και εν ζευγος τακούνια· είκοσι μαντήλια, ών τά πέντε μεταξωτά· μίαν όμβρέλλαν, τριάκοντα και μίαν πετσέτες λευκές ύφαντες τής τραπέζης μετά δύο όμοίων τραπεζομανδήλων· δώδεκα πετσέτες μαβιές τής τραπέζης όσαύτως μετά δύο όμοίων τραπεζομανδήλων· έτι διδει

ένεα πετσέτες μεγάλες τοῦ τοίχου, ὦν δύο μεταξωτὲς καὶ αἱ λοιπαὶ ἕκ χασέ ἐκτὸς μιᾶς ὕφαντῆς· δέκα πήχεις τσόχας διὰ μεντερλίκι καὶ μαξιλάρες μετ' ἀναλόγου ἐπενδύματος· ἕν τακίμι καλυμμάτων μεντερίου καὶ μαξιλαριῶν ἕκ κουρσέ· τέσσαρα μαξιλάρια μεντερίου, ὦν τὰ δύο πλεκτὰ καὶ δύο ἕκ χασέ· ἑπτὰ μπερδέδες ἕκ χασέ μετὰ σηκωμάτων, δύο καλύμματα σεντουκίου, ὦν τὸ ἕν πλεκτὸν καὶ τὸ ἕτερον ἕκ χασέ· ἕν κάλυμμα τραπέζης πλεκτὸν, μεθ' ἑνὸς ἐπίσης πλεκτοῦ καλύμματος δίσκου τοῦ γλυκοῦ, πρὸς δὲ καὶ ἕνα σκοῦφον πλεκτὸν· τέσσαρα στρώματα μαθιά δίμιτα ὕφαντά, ὦν τὸ ἕν πλήρες μαλλίου· τέσσαρα ζευγὴ σινδονίων, ὦν τὰ δύο μεταξωτὰ καὶ τὰ δύο ἕκ κουκουλίου· πέντε μαξιλάρες τοῦ στρώματος μαθιές, ὦν ἡ μία πλήρης μαλλίου· δύο ἔτι μαξιλάρες τοῦ στρώματος, ἡ μία ἕκ χασέ καὶ πλήρης μαλλίου, ἡ δὲ ἕτέρα πλεκτή· τέσσαρα μαξιλάρια τοῦ στρώματος ἕκ χασέ πλήρη μαλλίου· τέσσαρα ἐφαπλώματα, ὦν τὸ ἕν μάλλινον, τὸ ἕτερον ἀτλάζι καὶ δύο ἕκ μπασμᾶ· δέκα πέντε μπόγους, ὦν ἕξ μεταξωτοί, εἰς μάλλινος, εἰς πλεκτὸς καὶ οἱ λοιποὶ ἕκ χασέ καὶ μπασμᾶ· ἕν μπουρὸ μετὰ λευκοῦ μαρμάρου, ἕνα καθρέπτην, μίαν ἀπλάδα μαλλίνην ὕφαντῆν, μίαν λάμπαν, δύο σαμντάνια, ἕν σιδηροσίני, δύο χύτρας, ἕνα μαστραπᾶ καὶ ἕν πύραυνον, ἅπαντα χάλκινα. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν λοιπὴν κτηματικὴν περιουσίαν ὃ ἕν λόγῳ συμπατριώτης μας παραχωρεῖ τῇ μελλονύμφῳ θυγατρὶ αὐτοῦ, πρὸς ἐξόφλησιν, ἕν χωράφιον εἰς θέσιν Χαλίκι, παρὰ τὰ κτήματα Στρατῆ Παπασγοῦρη, Ἰ. Πάνου, ρεύματος καὶ δημοσίας ὁδοῦ, καὶ δύο ἀμνάδας, πρὸς δὲ καὶ ἕν δακτύλιον χρυσοῦν μετ' ἔρυθροῦ λίθου, ἕν ζευγὸς ἑνωτίων, ἕνα μικρὸν χρυσοῦν σταυρὸν καὶ δύο καρφίδας ἀργυρᾶς. Μετὰ ταῦτα προικίζων τὴν θυγατέρα του ὃ εἰρημένους συμπατριώτης μας, ἐπεύχεται πρὸς τοὺς μελλονύμφους μεθ' ἀπάντων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του βίον μακρὸν καὶ εὐτυχῆ, ἀνέφελον καὶ πάροχον παντὸς ἀγαθοῦ. Ὁ δὲ γαμβρὸς Γεώργιος Φ. Τσακίρης ὑπόσχεται πρὸς τὴν μελλονύμφον του Μαριγῶ λίρας χρυσαῶς ὀθωμανικᾶς τεσσαράκοντα —ἀριθ. 40— ὡς προγαμιαίαν δωρεάν, τὰς ὁποίας ὑποχρεοῦται νὰ μετρήσῃ πρὸς αὐτὴν ἕν πάσῃ ἔνδεχομένη περιπτώσει. Ἐπὶ τούτοις ἐγένετο τὸ παρὸν προικοσύμφωνον, δεόντως ὑπογραφέν ὑπὸ τῶν συνενδιαφερομένων προσώπων, τῶν συμπαρευρεθέντων ἀξιοπίστων μαρτύρων, τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς καὶ προσκυρωθὲν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

Ἐν Περάμῳ τῇ 25 Ἰανουαρίου 1896.

Ἐπογραφή Χρῖστος Ἰωσήφ

Διὰ τὸν ἀγράμματον Γεώργιον Φ. Τσακίρην ὑπογράφει ὁ Φώτιος Κ. Ἴντζές.

Οἱ μάρτυρες : Φώτιος Ἴντζές, Κ. Χρυσσχέρης, Νικολῆς Χρυσσογόνου, Γεώργιος Σ. Τζιρίνης, Κωνστ. Α. Ἡσαΐα, Γεώργιος Δόμπρου, Νικόλαος Κοῦζος γράφω καὶ μαρτυρῶ.

Ὁ τοῦ Σεβ. Γέροντος Ἁγίου Κυζίκου ἐπίτροπος Χρῖστος Ἰ. Τσιντσῶνης, ὑπογράφει καὶ ἐπικυροῖ τὸ γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν.

ΓΕΝΝΗΣΗ - ΒΑΦΤΙΣΗ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΜΑΝΕΣ έτοιμάζαν από νωρίς τὰ ρουχαλάκια τοῦ παιδιοῦ ποῦ περίμεναν, τὰ μωρουδιακά. Πάνες, μικρόπανα, παπλωματάκια κ.λ.π. Κούνια θὰ βρισκόταν πάντα στοῦ σπιτί. Ἡ κούνια ἦταν καθιστή καί τήν εἶχαν μέσα στήν κάμαρη ποῦ κοιμῶνταν. Εἶχαν κι' ἄλλη κούνια κρεμαστή, ποῦ τήν κρεμοῦσαν ἀνάλογα μέ τήν περίσταση, εἴτε μέσα στήν αὐλή ἀπό τὰ πατόξυλα ἢ ἀπό κανένα κλαδί, ὅταν βρισκόνταν ἔξω γιά πλύση στοῦ ποτάμι ἢ γιά δουλειές στ' ἀμπέλι.

Ἡ γέννα γινόταν πάντα μέ τή βοήθεια τῆς μαμμῆς. Οἱ μαμμές ἦταν πρόσωπα σεβαστά. Ἦξεραν καλὰ τή δουλειά τους καί παραστεκόταν κοντά στήν έτοιμόγεννη ἀπό τήν ὥρα ποῦ θὰ τήν ἐπιαναν οἱ πόνοι, ὥσπου νά πάρουν τὸ παιδί. Κρατοῦσαν ὅσο μποροῦσαν καθαριότητα μέ βραστά νερά καί καθαρά πανιά. Ἀλλά οἱ κίνδυνοι ἀπό μόλυνση δέν ἔλειπαν. Δέν ὑπῆρχαν τότε οὔτε ἀντιβιοτικά, οὔτε τὰ σημερινὰ ἐπιστημονικά μέσα γιά τίς δύσκολες γέννες. Ἡ γέννα ἦταν πάντα ἓνα ἐπικίνδυνο παιχνίδι, ὅπου ἡ μάνα ἐπαιζε τή ζωή της.

Μόλις γεννιόταν τὸ παιδί, θὰ ἐρχόταν ὁ παπᾶς νά διαβάσῃ τήν εὐχή γεννήσεως.

Μέσα στίς πρῶτες ἔξη μέρες ἀπό τή γέννα ἔκαναν τὰ κολυμβητικά. Μέσα σέ μιὰ λεκάνη μέ χλιαρὸ νερὸ ἔπλεναν τὸ παιδί καί ὕστερα ἔρριχναν μέσα στή λεκάνη ἀσημένιους παράδες —γροσάκια, κάρτα— φιλοδωρήματα γιά τή μαμμῆ. Ὑστερα ἔστρωναν νά φάνε ὅλοι μαζί, γιά νά γιορτάσουν τὸν ἐρχομὸ τοῦ νέου ἀνθρώπου στὸν κόσμον καί νά εὐχηθοῦν:

—Καλορίζ'κο!

—Νά τὸ διῆτε μεγάλο παλ' (ἡ) κάρ' (ἡ μεγάλη κοπέλλα).

—Ἄντε καί γαμπρός! (ἡ νύφη).

—Νά ζήσ' νά τὸ χαίριστι...

Τίς πρῶτες σαράντα μέρες ἡ μάνα δέν ἔθγαινε ἀπὸ τὸ σπιτί καί μόλις σκοτείνιαζε δέν ἄφηναν νά μποῦν ξένοι μέσα. Στίς σαράντα μέρες θὰ πήγαινε ἡ μάνα στήν ἐκκλησία νά πάρῃ «σαραντισμὸ» καί μέ τὸν ἀγιασμὸ ἀγιαζαν ὅλο τὸ σπιτί.

Ὅσο τὸ παιδί ἦταν ἀβάφτιστο καί ρωτοῦσαν, ὅσοι δέν τὸ ἤξεραν, πῶς τὸ λένε, ἀπαντοῦσαν: «Ἀκόμα εἶναι «Μποχώρ'ς» ἢ «Μποχώρα», δηλαδή ἀβάφτιστο. Μποχώρ εἶναι ἑβραϊκὸ ὄνομα.⁽¹⁾

Ἡ βάφτιση θὰ γινόταν εἴτε στήν ἐκκλησία, εἴτε στοῦ σπιτί. Θὰ τὸ βάφτιζε πάντα ὁ κουμπάρος ἢ ἡ κουμπάρα ποῦ στεφάνωσε. Κι' ἂν ἤθελε κάποιος ἄλλος νά τὸ βαφτίσῃ, θὰ ἔπρεπε νά ζητήσῃ τήν ἄδεια ἀπὸ τὸν κουμπάρο ποῦ στεφάνωσε. Στὴ βάφτιση μοίραζαν γροσάκια στοὺς καλεσμένους ἀντὶ γιά «μαρτυριά» καί δεκάρες στὰ παιδιά. Ὑστερα στρώνονταν τραπέζι γιά ὅλους τοὺς καλεσμένους.

1) Μποχώρ λέγονταν οἱ πρωτότοκοι ἀπὸ τὰ παιδιά τῶν Ἰσραηλιτῶν. Κάθε χρόνο οἱ Ἑβραῖοι ἐνήρστευαν στίς 21 Μαρτίου, σὺν ἀνάμνηση τῆς σφαγῆς τῶν πρωτοτόκων στήν Αἴγυπτο.

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

Παραθέτουμε τὰ νανουρίσματα καὶ τ' ἄλλα τραγούδια ποὺ συνήθιζαν γιὰ τὰ μωρά:

Ἔλα ἔπνε μ' καὶ πάρε το καὶ σὺ τὸ στοὺς μπαχισέδες
καὶ γιόμισε τοὺς κόρσους του λουλιούδια καὶ κοντζέδες (ἢ μενεξέδες).

Κοιμήσου καὶ παράγγειλα σὴν Πόλη τὰ καλά σου,
σὴ Βενετιά τὰ ρούχα σου καὶ τὰ διαμαντικά σου.

Ὁ ἔπνος τρέφει τὰ μωρὰ κι' ἡ ἔγεια τὰ μεγαλώνει.
Καὶ ἡ κυρὰ ἢ Παναγιά τὰ καλοξημερώνει.

Κοιμάται τὸ παιδάκι μου κι' ἐγὼ τὸ νανουρίζω,
κι' ἐγὼ τὴν κούνια του κοντῶ καὶ τὸ γλυκοκοιμίζω.

Κοιμάται τὸ παιδάκι μου κι' ἡ μοῖρα του δουλεύει
καὶ τὸ καλὸ του ριζικὸ τοῦ κοιθαλεῖ, τοῦ φέρνει.
Νάνι τοῦ πιδὶ νὰ κάνῃ κι' ὅπου τοῦ πολεῖ νὰ γιάνῃ!

Κι' ὅταν τὸ μωρὸ συνέχιζε τὸ κλάμα, ἢ γιαγιά ποὺ τὸ νανούριζε
ξέσπαγε καμμιὰ φορὰ ἐκνευρισμένη:

— Ἄντι, κάρναξ' πιά! Μ' ἔσκασες!...

Ὅταν χόρευαν στὰ χέρια τὰ μωρά:

Τὸ παιδί μας τὸ χορὸ ποὺ νὰ ζῆ νὰ τὸ χαρῶ.
Τάχιω-ρή τοῦ λέγανε καὶ μᾶς τὸ πατριεύανε.

Καὶ τοῦ δίνανε προικιά ἓνα κόσκινο κουνιά,
καὶ τοῦ δίνον γι' ἀρραβῶνα τοῦ παπποῦ τὴ βρακοζῶνα.

Τάχιω-ρή, τάχιω-ρή, τάχιω-ρή, ποῦ πᾶς, μουρή;
Πάω σὴ μάντρα γιὰ τρωί,
καὶ τρωὶ δὲν ἤβραμε, τὸν τσομπάνη δείραμε.

Τὸ παιδί θέλει χορὸ, τὰ διουλιὰ δὲν εἶν' ἐδῶ.
Ποῖον νὰ στείλω νὰ τὰ φέρῃ μ' ἓνα τάλλαρο σὺ χέρ'.

Τὸ παιδί μας, τοῦτο τοῦτο, πῆγε σὶ Καστελιοῦ τὸν Κοῦκο.

Κι' ἤθε εἶπε ἔκει ἵνα δέντρο κούγιο

Κι' ἤθε μέσα κουκουδάγιες, ἄλλες μ' ἀρῆς κι' ἄλλες μεγάλες.

Καὶ φωνάζον «Κούκου, Κούκου» ἀπ' ἀμ' σὶ Καστελιοῦ τὸν Κοῦκο.

Τὸ παιδί μας τὸ καλὸ μοναχὸ τ' κλάει τ' ἀγγὸ
καὶ τὸ πάει σὺ γιὰλὸ καὶ κανεὶς δὲν τὸ βοηθάει,
μὲν ὁ Ἐπίστος κι' ἡ Παναγιά καὶ καμμιὰ σαφαναριά.

Όταν ήθελαν νά διασκεδάσουν τὸ μικρὸ παιδί, ἔλεγαν τὸ παρακάτω τραγοῦδι, τσιμπώντας ἑλαφρὰ τὰ πόδια του:

*Τζίμπ, ιζίμπ, μπούμπουλου, Ρένιζου, παρένιζου,
κοιμάι χειροπένιζου.*

Τὸ λυκο - λυκοπόδαρο, τοῦ λύκου τὸ ποδάρι.

Σέρον' ἢ πάπια τὸ κοτιάρι καὶ βαρεὶ τὸ παλλημάρι.

—Παλλημάρι μου, τί θέλεις;

*—Θέλω λάδι, θέλω ξύδι, θέλω πράσινη χολή
νά χολιάσω τὸ παιδί.*

Η ΘΑΝΗ

ΤΟΝ ΝΕΚΡΟ, ἀφοῦ τὸν ἔπλεναν καὶ τὸν σαβάνωναν, τὸν ἔντυναν, τὸν ξάπλωναν στὸ κιβούρι (φέρετρο) καὶ τὸν ἔστηναν μὲ τὸ κεφάλι νά βλέπη πρὸς τὴν Ἀνατολή, μέσα στὴν καλὴ τὴν κάμαρη ἢ μέσα στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ νά περάσουν ὄλοι, συγγενεῖς καὶ φίλοι, νά τὸν ἀποχαιρετίσουν. Οἱ γυναῖκες ἔφερναν μαζί καὶ τὸ κερὶ καὶ καναδυὸ κλωνιά βασιλικὸ ἢ δεντρισάκι ἢ καὶ ἄλλα λουλούδια τῆς ἐποχῆς. Μ' αὐτὰ θὰ στόλιζαν τὸ κιβούρι καὶ μαζί μὲ τίς γυναῖκες τοῦ σπιτιοῦ θὰ ξενοχτοῦσαν τὸ νεκρό.

Τὴν ἄλλη μέρα, ἀπὸ τὸ πρωῖ, ἡ καμπάνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἢ τὸ σήμαντρο τοῦ Ἁγίου Δημητρίου χτύπαγε ἀργὰ καὶ πένθιμα καὶ ὁ κράχτης τῆς ἐκκλησίας —στὰ χρόνια μας ὁ Γιαγκὸς ὁ Τσόλης— θὰ ἔβγαينه ν' ἀναγγεῖλῃ μὲ τὴ μακρόσυρτη φωνή του:

—Ἀδελφοί, ἀνεπαύθη ὁ δοῦλος (ἢ ἡ δούλη) τοῦ Θεοῦ... τάδε... Ἡ ὥρα... θὰ γίνῃ ἡ κηδεῖα καὶ νά ὀρίσετε...

Στὴν ὀρισμένη ὥρα θὰ πήγαιναν οἱ παπάδες μὲ τὰ ξεφτέρια νά σηκώσουν τὸ νεκρό. Τὴν ὥρα ποῦ τὸν ἔβγαζαν ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ ἔσπαζαν ἕνα πῆλινο δοχεῖο καὶ ἔρριχναν νερὸ μπροστὰ στὴν πόρτα. Τὸ κιβούρι τὸ σήκωναν τέσσερις ἄντρες ποῦ ἄλλαζαν κάθε τόσο, ὥσπου νά τὸν πᾶνε μέσα στὴν ἐκκλησία καὶ ὁ κόσμος, ποῦ εἶχε ἀπὸ νωρὶς συναχθῆ, ἀκολουθοῦσε. Τὸν νεκρὸ τὸν κήδεuan ἀκάλυπτο. Τὸ καπάκι (τὸ σκέπασμα τοῦ φερέτρου) τὸ κρατοῦσαν στὰ χέρια καὶ τὸ πήγαιναν μπροστὰ. Μέσα στὴν ἐκκλησία, σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἱεροτελεστίας, κρατοῦσαν ὄλοι ἕνα κερὶ ἀναμμένο καὶ ὅταν ἀρχίζαν νά ψέλνουν ἀργὰ νά «δεῦτε τελευταῖον ἀσπασμόν...» πρῶτοι οἱ κοντινοὶ συγγενεῖς θὰ πήγαιναν νά δώσουν τὸν τελευταῖο ἀσπασμό καὶ οἱ γυναῖκες ξέσπαγαν σὲ κλάματα καὶ ξεφωνητὰ (κανεὶς δὲν ἔπρεπε νά πάῃ ἄκλαφτος στὸν ἄλλον κόσμο) καὶ ὕστερα μὲ τὴ σειρά θὰ περνοῦσαν ἕνας - ἕνας νά προσκυνήσουν.

Τὴν ἐκφορὰ —τὸ ξόδι— ὡς τὰ μνήματα θὰ τὴν ἀκολουθοῦσε ὄλος ὁ κόσμος. Τὰ μνήματα ἦταν πάνω σ' ἕνα λόφο, στὸν λόφο τοῦ Χριστοῦ, στὰ δυτικὰ τοῦ χωριοῦ, χωρὶς ἰδιαιτέρο περίβολο. Στὴν ἐξοδο ἀπὸ τὸ χωρὸ τοῦ νεκροταφείου εἶχαν ἕνα πανέρι μὲ ψ'χούδια (ψωμάκια ζυμωμένα μὲ

λάδι και μπαχαρικά πασπαλισμένα με ζάχαρη), ένα δίσκο με σιτάρι βρασμένο σκέτο, ένα ταψί με κουκκιά βραχτάδια (ξερά κουκιά μουσκεμένα για να μαλακώσουν), ένα άλλο πανέρι μικρές φέτες ψωμιού με κεφαλοτύρι και ένα δοχείο με κρασί. Μετά τον ένταφιασμό θα ξπαιρναν όλοι, κάτι απ' αυτά και θα έπιναν και ένα ποτήρι κρασί για να σ'χωρέσουν.

—Ζωή σε λόγου σας.

—Τά χρόνια τ' να κάν'τε (αν ήταν περασμένος στα χρόνια).

Και όσοι ξένοι θα τύχαινε να βρεθούν στην ταφή και δεν γνώριζαν τον νεκρό, θα εύχονταν:

—Εΐδισαμι, δέν εΐδισαμι, Θεός σ'χωρέσ' τον!

Κατά το βράδυ, στο σπίτι του νεκρού θα έστρωναν τραπέζι —τη μακαριά— να φάνε και να ξεκουρασθούν οι άνθρωποι του σπιτιού και οι συγγενείς. Όταν ο μακαρίτης ήταν από τους καλοστεκούμενους νοικοκυραίους, τότε στο τραπέζι της μακαριάς θα καθόταν πολύς κόσμος και ή μακαριά, με το γερό φαγί, κρέας ή ψάρι, και το καλό κρασί, ξπαιρνε, χωρίς να το καταλάβουν, έναν άερα πανηγυριού. Θα διηγόταν κάτι από τη ζωή του μακαρίτη, άλλοι θα έλεγαν διάφορες ιστορίες που προκαλούσαν κάποια εύθυμία και πολλές φορές γέλια τρανταχτά. Και δεν ήταν σπάνιο, πάνω στο μεθύσι, ν' άκουγόταν και κανένα τραγούδι... Ή μακαριά ήταν σωστό τραπέζι παρηγοριάς. Τά κλάματα δεν είχαν θέση σ' αυτό:

—Θεός σ'χωρέσ' τον!

—Νάστινι καλά, να ζητι, να τοῦνι θ'μάστι!

Το πένθος κρατούσε από δυό ως τρία χρόνια. Ή χήρα θα φορούσε μαύρα ρούχα και μαύρη μαμούκα (τουλπάνι), κι' αν ήταν ηλικιωμένη δεν θα την έβγαζε σ' όλη της τη ζωή. Οι άντρες θα φορούσαν μαύρο πουκάμισο και σαράντα μέρες δεν θα ξύριζαν τα γένεια τους.

ΤΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Τά μνημόσυνα γίνονταν όπως τά όρίζει το τυπικό της Έκκλησίας. Στις έννιά μέρες —τά νιάμερα— θα πήγαιναν στα μνήματα ένα πιάτο κόλλυβα και θα έκαναν τρισάγιο.

Στις 40 ήμέρες θα γινόταν το μεγάλο μνημόσυνο, «τά σαράντα», και το τελευταίο στο χρόνο επάνω. Όσοι ήθελαν έκαναν και ανάμεσα μνημόσυνα, στους τρεις και στους έξη μήνες.

Στά μνημόσυνα μοίραζαν κόλλυβα περιποιημένα —τά σπερνά— και ψ'χούδια.

Στά τρία χρόνια θα ξέχωναν τον νεκρό. Θα έπλεναν τά όστα με κρασί και θα τά ξανάβαζαν πάλι στο χώμα. Την ίδια μέρα θα έκαναν και το τελευταίο μνημόσυνο, τά τρία χρόνια, ή θα διάβαζαν ένα άπλό τρισάγιο.

ΓΙΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ

Ο ΑΗΒΑΣΙΑΛΗΣ γιορτάζονταν στην παλιά Πέραμο όπως σ' όλα τα χωριά της Προποντίδος και σχεδόν το ίδιο όπως σ' όλη την Έλληνική Χριστιανωσύνη, με τα κάλαντα και με την πρωτοχρονιάτικη πίττα. Τα κάλαντα είχαν τα ίδια πανελλήνια λόγια. Το μόνο που ξεχώριζε ήταν ο ήχος. Ένας σκοπός στρωτός σε ρυθμό σурτου χορού, χωρίς τσακίσματα (παρεμβολές από όμοιοκαταληξίες άσχετες με το καθαυτό τραγούδι).

Τα παιδιά έβγαιναν το απόγευμα σε μικρές παρέες από δυο - τρεις το πολύ. Προτού αρχίσουν το τραγούδι, ρωτούσαν:

—Νά τραγ'δήσουμε, θειά;

Σπάνια τα δίδωχαν. Όλες οι νοικοκυρές το είχαν σε καλό να τραγουδήσουν τα παιδιά στην πόρτα τους. Και άρχιζαν το τραγούδι του Άη-Βασίλη χωρίς να το συνοδεύουν με τύμπανα ή άλλα κρουστά όργανα:

*Άρχιμηνιά κι άρχιχρονιά κι άρχή καλός μας χρόνος,
Άγιος Βασίλης έρχεται από την Καισαρεία.
Βασιά είκόνα και χαρτί, χαρτί και καλαμάρι.
Τό καλαμάρι έγραφε και τό χαρτί ώμίλει:*

—Βασίλη μ', πόθεν έρχεσαι και πόθεν κατεβαίνεις;
—Από την Πόλη έρχομαι και στό σχολείο μου πάω.
—Κάτσε να φάς, κάτσε να πιής, κάτσε να τραγουδήσης.
—Έγώ γράμματα μάθαινα, τραγούδια δέν ήξεύρω.
—Και σάν ήξεύρης γράμματα, πές μας την άλφαβήτα.

*Και στό ραβδί άκούμπησε να πη την άλφαβήτα.
Και τό ραβδί 'κανε ξερό, χλωρά βλαστάρια πέτα.
Κι άπάνω σιά βλαστάρια του πέρδικες κελαϊδοῦσαν.
Και πάν, οί πέρδικες να πιούν, να λούσουν τά φτερά τους.
Και λούζουν τόν άφέντη μας, τόν πολυχρονεμένο.*

—Έσένα πρέπ' άφέντη μου, καράβι ν' άρματώσης
και τά σκουινιά τοῦ καραβιοῦ να τά μαλαματώσης.
Έσένα πρέπ' άφέντη μου καρέκλαν άσημένια,
για ν' άκουμπάς τή μέση σου τή μαροφοιταρένια.
Πολλά παμε τ' άφέντη μας, άς πούμε τής νυχῆς μας.
Κυρά ψηλή, κυρά λιγνή, κυρά καμπανοφρούδα,
έχεις τόν ήλιο πρόσωπο και τό φεγγάρι στήθι.
Βάνεις και τόν Άδγερονό διαμάστρι δαχτυλίδι.
Όταν σειστής και λυγιστής να πᾶς στήν έκκλησιά σου,

ἐσὺ ἴσαι ἢ γαρουφαλιά κι' οἱ ἄλλοι τὰ κλωνιά σου.
 Πολλά ἴπαμε καὶ τῆς κροῶς, ἃς ποῦμε καὶ τῆς κόρης.
 Ἔχεις καὶ κόρην ἔμορφη, γραμματικὸς τὴ θέλει,
 κι' ἂν εἶναι καὶ γραμματικὸς, πολλὰ προικιά γυρεύει.
 Γυρεύ' ἀμπέλια ἀσύγητα, χωράφια μὲ τὰ στάχνα,
 γυρεύει καὶ τὴ Βενετιά μ' ὅλα τῆς τὰ παλάτια.
 Πολλά ἴπαμε τῆς κόρης μας, ἃς ποῦμε καὶ τοῦ γιουῦ μας.
 Ἔχεις καὶ γυιὸ σὰ γράμματα, βάλτῃσε σὶὸ ψαλιήρι,
 τοῦ χρόνου σὰν ἐσήμερα νὰ βάλῃ πειραχήλι.

Γιὰ τὴν κόρη ἔλεγαν κι' αὐτὴ τὴν παρασκίδα:

—Ἔχεις καὶ κόρην ἔμορφη ποὺ δὲν ὑπάσχει ὁμοία,
 οὔτε στὴν Πόλῃ βρίζεται, οὔτε στὴ Βενετιά.
 Μέσα σὶὰ χιόνια λούστηκε καὶ πῆρε πὶς ἀποράδες,
 πῆρε κι' ἀπὸ τὸ γασσεμὶ ὄλες τὶς νοσιμάδες.

Καὶ τέλος:

—Ἐδῶ ποὺ τραγουδήσαμε πέτρα νὰ μὴ ραγίσῃ
 κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτοῦ πολλὰ χρόνια νὰ ζῆσῃ.
 Νὰ ζῆσῃ χρόνιας ἑκατὸ καὶ νὰ τοὺς ἀπεράσῃ
 κι' ἀπὸ τὰ ἑκατὸ κι' ἀπάμ' ν' ἀπορίσῃ, νὰ γεράσῃ.
 Καὶ τοῦ χρόν'...⁽¹⁾

Τὸ τραγούδι ἔπρεπε νὰ τὸ ποῦν ὁλόκληρο. Τὸ φιλοδώρημα ἦταν τὶς περισσότερες φορές καρύδια, κάστανα, φουντούκια, σῦκα ξερά καὶ σταφίδες καὶ καμμιά φορά καὶ δεκάρες ἀπὸ τὰ πλούσια σπίτια.

Αὐτὰ γιὰ τὰ κάλαντα. Ἄς ἔρθουμε τώρα στὴν πίττα.

Οἱ πίττες γίνονταν δύο εἰδῶν: Ζυμωτὲς καὶ μὲ φύλλα. Ἄλλὰ ἢ καλὴ ἢ ἀθήσασιλόπιττα ἔπρεπε νὰ γίνῃ μὲ φύλλα. Μὲ τὸ «πλάστηρ» ἀνοίγαν τὴ ζύμη πάνω στὸ σοφρᾶ σὲ ψιλὰ φύλλα. Τὰ ἀπλώναν σ' ἓνα μεγάλο ρηχὸ ταψί, τὸ ζηροσίνι, καὶ τὰ βουτύρωναν ἔβαζαν ἐπάνω μιὰ στρώση κοπανισμένα καρύδια καὶ μπαχαρικά, ξανὰ ἀπὸ πάνω ἄλλα φύλλα. Ἔτσι, ἀφοῦ ἔκαναν μερικὲς στρώσεις, τὴ σκέπαζαν μὲ φύλλα καλὰ βουτυρωμένα καὶ τὴν ἔστελναν στὸ φούρνο.

Τὸ φλουρὶ ἔμπαινε τὴν τελευταία στιγμή ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν ψημένη πίττα, ἀφοῦ τὴν ἀνασήκωναν προσεκτικά. Κάθε σπίτι, καὶ τὸ πιὸ φτωχό, φύλαγε ἓνα χρυσὸ φλουρὶ γι' αὐτὴ τὴν ὥρα. Ὁ μεγαλύτερος στὴν ἡλικία, παπποῦς ἢ πατέρας, ἔσταύρωνε τρεῖς φορές μὲ τὸ μαχαίρι τὴν πίττα καὶ ὕστερα τὴν ἔκοθε σὲ μοῖρες.

1) Ὅταν καμμιά φορά (πράγμα πολὺ σπάνιο) τοὺς ἐδιώχναν ἀπὸ κανένα σπίτι, τότε τὰ παιδιὰ τραβιῶνταν λίγο παραπέρα καὶ ἀρχίζαν νὰ τραγουδοῦν φωναχτὰ παρασκίδες πειραχτικῆς:

«Ἔνα σοῦ πρέπ' ἀφέντη μου, ντουρῆς (δισάκκι) καὶ δεκανίσι,
 νὰ σὲ τραβᾶνε τὰ σκυλιὰ καὶ πέντε-δέκα λόκοι...»

Ἔχεις καὶ κόρην ἔμορφη, βάλτῃσε σὶὸ ζεμπίλι,
 καὶ κρέμασέ τῆν ἀψηλά, νὰ μὴν τὴ φῶν' οἱ φύλλοι...»

Ἡ πρώτη μοίρα ἦταν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἡ δεύτερη τοῦ καρραβιοῦ ἢ τοῦ μαγαζιοῦ, ἀναλόγως μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ νοικοκύρη, ἢ τρίτη τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἀκολουθοῦσαν τοῦ παπποῦ, τῆς γιαγιάς, τοῦ πατέρα, τῆς μητέρας, τῶν παιδιῶν κατὰ ἡλικία καὶ ὄλων ὅσοι τύχαινε νὰ βρίσκωνται γύρω στὸ τραπέζι. Ὁ τυχερὸς ποῦ θὰ εὑρίσκε τὸ φλουρί δὲν τὸ κρατοῦσε. Τὸ ἄφηνε πάλι στὸ σπίτι, γιὰ νὰ τὸ ξαναβάλουν τὸν ἐρχόμενο χρόνο.

Ἡ πίττα κοβόταν μετὰ τὸ βραδυνὸ φαγητό. Στὸ τραπέζι φοροῦσαν ὄλοι τὰ πιὸ καλά τους. Οἱ γυναῖκες στολίζονταν μὲ τὰ διαμαντικά τους καὶ οἱ ἄντρες φοροῦσαν καὶ τὸ δαχτυλίδι τους γιὰ νὰ τιμῆσουν τὴν καλὴ βραδυὰ καὶ νὰ πάη γουρι γιὰ τὸν ἐρχόμενο χρόνο.

Ἦστερα ἀπὸ τὸ κόψιμο τῆς πίττας τὸ τραπέζι συνεχιζόταν μὲ κρασί καὶ μεζέδες καὶ μὲ ξερὰ φρούτα, ποῦ ἦταν χυμένα σκόρπια πάνω στὸ τραπεζομάντηλο, — τὴ μεσάλα. Μὲ τὴ σειρὰ ἐρχόταν τὸ τραγουδί καὶ στηνόταν καὶ ὁ χορὸς. Ἔπρεπε νὰ τραγουδήσουν, νὰ χορέψουν, γιὰ νὰ εἶναι χαρούμενοι ὅλο τὸ χρόνο. Ἡ χαρτοπαιξία καὶ τὰ τυχερὰ παιχνίδια ἦταν ἀγνωστα σ' ἐμᾶς, ἐκεῖνα τὰ χρόνια.

Ἦρθαν ὅμως καὶ χρόνοι δίσεκτοι, χρόνοι φαρμακωμένοι. Στὴν Πρωτοχρονιά τοῦ 1916 τὸ χωριὸ ἦταν ρημαγμένο ὀλότελα ἀπὸ τὴ φωτιά, ποῦ λίγους μῆνες πρὶν ἐσάρωσε ὄλα τὰ σπίτια. Οἱ ἄντρες ἔλειπαν στὸ «σεφερμπερλίκι» (ἐπιστράτευση), ἄλλοι στὰ Ἄδανα καὶ ἄλλοι πιὸ μακριὰ ἀκόμα, ὅπου ἔσπταναν πέτρες στὰ τάγματα ἐργασίας (ἀμελὲ ταμπουρού). Ἄλλοι πάλι ἦταν «κατσάκια» (φυγὸστρατοί), κρυμμένοι στὰ βουνά.

Πολλὲς φαμίλιες, τὸ μισὸ χωριὸ σχεδόν, εἶχαν σηκωθῆ ἐξορία στὸ Βαλουκέσερ, στὸ Πηγαδίτσι καὶ στ' ἄλλα χωριά τῆς Ἀνατολῆς. Ὅσοι εἶχαν ἀπομείνει μέσα στὸ χωριὸ ἦταν στριμωγμένοι στὴ φάμπρικα τοῦ Γιώργη τοῦ Τσαλιαντζῆ, στὸ μεγάλο καινούργιο Σχολεῖο τοῦ Παπαδοπούλου καὶ σὲ καμμιὰ δεκαριά σπίτι πάνω στὸ ὕψωμα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὸ Κάστρο, τὰ μοναδικὰ ποῦ γλύτωσαν ἀπὸ τὴ μανία τῆς φωτιάς.

Ὅλο τὸ χωριὸ ἦταν ἓνα ἀπέραντο μειντάνι ἀποκαΐδια. Πέτρες, τοῦβλα καὶ κεραμίδια σπασμένα, πλίνθοι καὶ ξύλα ὄλα μαυρισμένα ἀπὸ τὴν κάπνα καὶ τοῦφες - τοῦφες ἀγριοχόρτα ποῦ φύτρωσαν θεριεμένα καὶ σκέπαζαν σ' ὅλη τὴν ἔκτασή του τὸ ἄλλοτε πυκνοκατοικημένο καὶ χαρούμενο χωριὸ τῶν χιλίων σπιτιῶν. Πολὺ λίγοι νοικοκυραῖοι σήκωσαν μιὰ - δυὸ κάμαρες πάνω στὰ ἐρείπια κι' ἄλλοι ἔφτιαξαν πρόχειρες σαζοκαλύβες, γιὰ νὰ βολέψουν ὅπως - ὅπως τὶς φαμίλιες των.

Πῶς μπορούσε νὰ σταθῆ χαρὰ μέσα σ' αὐτὴ τὴ μαύρη συμφορά; Πῶς μπορούσαν νὰ τραγουδήσουν τὰ παιδιά τὸν Ἀηθασίλη μὲ τὶς χαρούμενες παρασκίδες; Ποιὸ καράβι ν' ἀρματώση ὁ πολυχρονεμένος ἀφέντης; Ποιὰ κυρὰ καμπανοφρύδα θὰ ἔβαζε τὸν ἀύγερινὸ δαχτυλίδι νὰ πάη στὴν ἐκκλησιά; Καὶ τέλος ποιὸ σπίτι νὰ μὴ ραγίσῃ, ἀφοῦ δὲν ἔμεινε σπίτι γιὰ σπίτι ὄρθιο;

Καὶ ὅμως τὰ παιδιά βγῆκαν νὰ τραγουδήσουν τὸν Ἀηθασίλη. Κι' ἀκούστηκαν καὶ τότε τὰ κάλαντα, ἀλλὰ κάλαντα λυπητερά, κάλαντα θλιθερά, ποῦ τ' ἀκούγες καὶ σοῦ ξεσχιζόταν ἡ καρδιά.

Ἄς τὰ ποῦμε νὰ τὰ ξαναθυμηθοῦν ὅσοι τὰ ξέρον καὶ νὰ τ' ἀκούσουν ὅσοι δὲν τ' ἀκούσαν. Μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς λιγοστοὺς στίχους βλέπει κανεὶς ὀλοζώντανη τὴν εἰκόνα τῆς Περάμου τὸν θλιθερὸ ἐκεῖνο χειμῶνα τοῦ 1915—1916:

*Ἅγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὸ Πηγαδίτσι
 μὲ βάζανα καὶ μὲ καυμούς, σὰν ὄρφανὸ κορίτσι.
 Ἅγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπ' τὸ Βαλουκασέρι,
 ἀνὴς γιὰ δῶρα καὶ χαρὲς, παρόπανα μᾶς φέρει.
 Ἅγιος Βασίλης ἔρχεται καὶ χάνει τὰ σοκάκια.
 Ρωτᾷει: «Αὐτὴ ἔν' ἡ Πέραμος;» κάτι μικρὰ παιδάκια.
 «Ἡ Πέραμος εἶν' τὸ Σκολεῖδ κι' ἡ Φάμπρικω», τοῦ λένε
 «καὶ δέκα σπίτια ἄγαω». Καὶ τὰ παιδάκια κλαῖνε.
 «Κλαῖμε, δὲν ἔχομε ψωμί, δὲν ἔχομε πατέρες,
 καὶ νησιτὰ μᾶς ἔχουνε οἱ δύσινυχες μητέρες».*

Χρόνια σκλαβιάς, κατατρεγμοῦ, φτώχειας καὶ ἀνείπωτης συμφορᾶς. Τί ἤθελα τώρα νὰ σᾶς τὰ θυμίσω αὐτά; Λένε πῶς δὲν κάνει καλὸ νὰ θυμάται κανεὶς τὰ περασμένα μαῦρα χρόνια καὶ πῶς τὸ σωστὸ εἶναι νὰ κυττάζη πάντα ἐμπρός. Μὰ ἔλα ποῦ ἐμεῖς ποῦ τὰ ζήσαμε, ὅσο καὶ νὰ τὸ θέλουμε, δὲν μποροῦμε νὰ τὰ λησμονήσουμε! Ὅ,τι καὶ νὰ ποῦμε, ὅ,τι καὶ νὰ κάνουμε, πάνω στὴν πιὸ μεγάλη μας ἀκόμα γιορτὴ καὶ χαρὰ, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ γυρίση ἡ σκέψη μας πίσω στὰ παλιά.

Γιὰ τίς ἄλλες μεγάλες χριστιανικὲς γιορτές, τὰ Χριστούγεννα, τὰ Φῶτα, τὰ Βάγια, τὴ Λαμπρὴ, τοῦ Ἀηγιώργη, τῆς Παναγίας (Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, 15 Αὐγούστου) ἔχομε γράψει στὸ κεφάλαιο «Νοσταλγικὲς Ἀναμνήσεις». Ἐδῶ θ' ἀναφέρουμε τίς ἄλλες μικρὲς τοπικὲς γιορτὲς καὶ τίς συνήθειες γιὰ κάθε μιὰ ἀπὸ αὐτές.

Ἰανουαρίου 7 — Ἡ Σύναξις Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (Ἁγιαννιοῦ): Ἐνα πολὺ παλιὸ ἔθιμο, ποῦ μόλις τὸ προλάβαμε τὰ τελευταῖα, γύρω ἀπὸ τὸ 1900, χρόνια, ἦταν νὰ προκαλοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, οἱ μεγάλοι πιὰ ἄντρες, ποῖός θὰ πλειοδοτήση σ' ἕνα κέρασμα στὴν παρέα. Τὸ κέρασμα θὰ ἦταν ἕνα γενναῖο φαγοπότι μὲ κρέας ψητὸ καὶ κρασί. Ἐνας ἀπὸ τὴν παρέα ἔλεγε: «Βάνω δυὸ ὀκάδες ἀρνὶ καὶ πέντε ὀκάδες κρασί καὶ χτυπῶ (προκαλῶ) τὸν τάδε». Τότε αὐτὸς ποῦ τὸν χτυποῦσαν ἔπρεπε νὰ πλειοδοτήση καὶ ἀπαντοῦσε: «Ἐγὼ βάνω δέκα ὀκάδες κρασί καὶ πέντε ὀκάδες ἀρνὶ». Ἦταν τώρα ἡ σειρὰ τοῦ πρώτου νὰ πλειοδοτήση. «Ἐγὼ βάνω τόσο κρασί καὶ τόσο ἀρνὶ». Ἡ πλειοδοσία ἔτσι ἔφτανε σὲ σημεῖο ὅπου κάποιος ἀπὸ τοὺς δύο θὰ ἔπρεπε νὰ σταματήσει, δηλώνοντας ἀδυναμία νὰ βάλῃ κι' ἄλλα καὶ τότε τὸν ἔρριχναν μὲ τὰ ροῦχα μέσα στὸ γιαλὸ. Στὸ τέλος ὅλη ἡ παρέα θὰ ἔτρωγε καὶ θὰ ἔπινε στὴν ὑγειὰ ἐκείνου ποῦ ἔβαλε τὰ περισσότερα. Αὐτὸ τὸ ρίξιμο στὴ θάλασσα ἦταν σὰν ἕνας ἐπίλογος τῆς ἐορτῆς τῶν Θεοφανείων.

Φεβρουαρίου 1 — Μάρτυρος Τρύφωνος (Ἁητρύφωνα): Τὸ πρῶτὸ γινόταν ἀγιασμός στὴν ἐκκλησία καὶ μ' αὐτὸν ἔρράντιζαν τ' ἀμπέλια καὶ ὅλα τὰ ἀγροτικὰ κτήματα. Ἦταν ὁ προστάτης τῆς γεωργίας.

Μαρτίου 9 — Τῶν Ἀγίων 40 Μαρτύρων (Ἁησαράντ): Αὐτὴ τὴ μέρα οἱ νοικοκυρὲς ἔκαναν φοῦσκες (λουκουμάδες) καὶ τοὺς μοίραζαν στὰ σπίτια, γειτονικὰ καὶ συγγενικά. «Σαράντα φᾶς, σαράντα

πιής, σαράντα μαρτυρήσης».

Είχαν και μία άλλη πρακτική συνήθεια. Τα παλληκάρια του χωριού πήγαιναν και έσκαβαν δωρεάν τα άμπέλια των χηρών και όρφανών, που δεν είχαν άντρα να κάνει αυτή τη δουλειά.

Αυγούστου 29 — Άποκεφάλις Ιωάννου του Προδρόμου (Τ' Άγιαννιού τὰ Χελωνάκια): Στη μνήμη του λειτουργούσαν τὸ έξωκλήσι τοῦ Ἁγίου καὶ πήγαινε πολὺς κόσμος νὰ πιή καὶ νὰ λουστῆ ἀπὸ τὸ ἀγίασμα, πὸ τὸ θεωροῦσαν ἱαματικὸ γιὰ τὶς θέρμες (έλονοσία). Τὰ παλληκάρια τοῦ χωριοῦ πήγαιναν καθάλλα στ' ἄλογα καὶ στὴν ἐπιστροφή ἔκαναν παρέλαση μέσα στὸ χωριὸ μὲ κόκκινα μαντήλια στὸ κεφάλι. Ἴσως τὸ κόκκινο χρῶμα στὸ κεφάλι νὰ συμβόλιζε τὸ αἷμα τοῦ ἀγίου.

Σεπτεμβρίου 9 — Ἰωακείμ καὶ Ἄννης (Τσ' Ἀγιανάνας): Ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὄλα τὰ κορίτσια καὶ οἱ κοπέλλες μασοῦσαν μαστίχα καὶ συναγωνίζονταν ποιά θὰ κάνει τὴ μεγαλύτερη φούσκα. Ἀπὸ τὶς ζουμλακιές, μικροὺς θάμνους πὸ φύτρωναν στὶς ρεματιές, μάζευαν τὰ ζουμλάκια, τὸν μικρὸ σὰν ρεθύθι ἀσπροπράσινο καρπὸ, πὸ ἔβγαζε μιὰ πυκνὸρρευση κόλλα πολὺ κορδερή. Αὐτὴ τὴ μασοῦσαν μαζί μὲ τὴ μαστίχα καὶ ἔτσι ἡ φούσκα γινόταν σὰν μπαλόνι καὶ δὲν ἔσκαγε εὐκολα. Οἱ ἀρραθωνιασμένες ἦταν συνήθεια νὰ παίρνουν δῶρο τὴ μαστίχα ἀπὸ τοὺς ἀρραθωνιαστικοὺς σὲ ἀρκετὴ ποσότητα, ὥστε νὰ μοιράζον στὰ συγγενικά καὶ γειτονικά κορίτσια.

Ἰωάννης Μιχαηλίδης (Νίνος) καὶ ἡ σύζυγός του Φρόσω.

ΤΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Η ΑΦΘΟΝΙΑ τῶν παιχνιδιῶν πού κάθε παιδί τὰ χαίρειται σήμερα μὲ τόση εὐκολία, δὲν ὑπῆρχε στὰ παλιὰ χρόνια. Τὰ παιχνίδια ἦταν πανάκριβα καὶ τὰ χαίρονταν μονάχα τὰ πλούσια παιδιὰ τῶν πόλεων. Στὴν Πέραμο, ὅπως καὶ σ' ὅλα τὰ χωριά, τὸ ἀπλὸ καὶ πάμφθηνο σήμερα λαστιχένιο τόπι ἦταν μιὰ πολυτέλεια. Τὰ πολύχρωμα σημερινὰ καρσάκια, τὰ αὐτοκινητάκια, οἱ σιδηρόδρομοι, τὰ πατίνια, οἱ πλαστικές κοῦκλες, οἱ καρραμοῦζες καὶ ὅλα τὰ μικροπράγματα πού τόση χαρὰ χαρίζουν στὰ μικρὰ παιδιὰ, ἦταν ἀγνωστα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐμπόδιζε τὰ παιδιὰ τῶν χωριῶν νὰ χαίρουνται, μὲ τὸν δικό τους τρόπο, τὰ παιχνίδια τῆς ἡλικίας των. Μιὰ πατούσα τῆς κάλτσας, παραγεμισμένη σφιχτὰ μὲ κουρέλια, ἀντικαθιστοῦσε τὸ λαστιχένιο τόπι. Καὶ τὶς κοῦκλες, τὶς προχειροκαμωμένες ἀπὸ πανί, μὲ τὰ μάτια, τὴ μύτη καὶ τὸ στόμα ζωγραφισμένα μὲ τὸ μελάνι πάνω στὸ στρογγυλὸ κεφάλι, τὶς ἀγκάλιαζαν μὲ τὴν ἴδια θέρμη τὰ κοριτσάκια, τὶς στόλιζαν μὲ πολύχρωμα κουρέλια καὶ μὲ χρυσὲς κλωστὲς καὶ τὶς νανούριζαν μὲ τὴν ἴδια στοργή. Οἱ φλογέρες, οἱ ντουντοῦκες, πού ἐφτιαναν τὰ παιδιὰ μόνον τοὺς ἀπὸ καλάμι ἢ ἀπὸ βέργα κουφοξυλιάς, ἔβγαζαν τὶς ἴδιες καὶ καλύτερες ἀκόμα νότες. Ἀπὸ ἓνα παλιὸ καὶ ἀχρηστο γκαζοτενεκὲ ἐφτιαναν μιὰ τέλεια «καράβα», μὲ τὸ κατάρτι, τὴν ἀντένα, τὰ πανιὰ καὶ τοὺς φλόκους, τὸ τιμόνι καὶ τὸ δοιάκι καὶ ὅλη τὴν ἀρματωσιά στὴν ἐντέλεια. Δὲν εἶχαμε τότε τὸ ποδόσφαιρο, εἶχαμε ὅμως ἄλλα ὁμαδικὰ παιχνίδια. Αὐτὰ τὰ παιχνίδια θὰ τὰ θυμηθοῦμε σήμερα.

ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΑΓΟΡΙΩΝ

Τὰ Σ κ λ α θ ά κ ι α : Δυὸ ὁμάδες ἀπὸ 3—5 παιδιὰ ἢ κάθε μιὰ ἔπιαναν θέσεις στὰ δέντρα, στὶς γωνίες τῶν σπιτιῶν καὶ σ' ἄλλα σημάδια τοῦ δρόμου. Μὲ κλῆρο ἔβγαине στὴ μέση ἓνας ἀπὸ τὴ μιὰ ὁμάδα καὶ ξεμάκρηνε κάπως ἀπὸ τὴ θέση του. Ἔτρεχαν τότε ἀπὸ τὴν ἀντίπαλη ὁμάδα νὰ πιάσουν τὴν ἀκάλυπτη θέση του. Ὅταν τὸ πετύχαιναν, τὸν ἔπαιρναν σκλάβο. Ἄν ὅμως αὐτὸς ὁ πρῶτος πού ἔβγαине πρόφτανε νὰ πιάσῃ τὴ θέση ἑνὸς ἀπὸ αὐτοὺς πού εἶχαν βγῆ, προτοῦ προλάβουν νὰ πιάσουν τὴ δική του θέση, τότε τὸν ἔπαιρνε αὐτὸς σκλάβο. Οἱ σκλάβοι ἔβγαίναν ἀπὸ τὸ παιχνίδι καὶ κρατιόταν στὴν ἄκρη τῆς ἀντίπαλης ὁμάδας πού τοὺς εἶχε πιάσει. Ὅποια ὁμάδα κατῶρθωνε νὰ πιάσῃ τὸν τελευταῖο, ἦταν ἡ κερδισμένη.

Ἡ Κ α λ κ ο ῦ ν α : Δυὸ ὁμάδες ἀπὸ 3—5 παιδιὰ ἢ κάθε μιὰ. Πάνω

σὲ μιὰ πέτρα, ψηλὴ ὡς 20 πόντους, ἔστηναν τὴν καλκούνα, ἕνα ξύλινο κυλινδρικό τάκο ἢ ἕνα κομμάτι ἀπὸ κάποιο χονδρὸ κλαδί, ὡς 10—15 πόντους ψηλὸ καὶ 5 χονδρὸ. Μὲ κλήρο ἔβγαινε ἡ ὁμάδα ποῦ θὰ χτυποῦσε πρώτη. "Ἐνας ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὁμάδα χτυποῦσε τότε τὴν καλκούνα μὲ ἕνα ραβδί καὶ τὴν πέταγε ψηλά. Ἡ καλκούνα ἦταν τοποθετημένη στὴν ἄκρη τῆς πέτρας, πρὸς τὸ μέρος ἐκείνου ποῦ θὰ χτυποῦσε, καὶ ἡ πέτρα εἶχε ἀπὸ τὴν ἴδια μεριά μιὰ λοξὴ κλίση, ὥστε τὸ χτύπημα νὰ γινόταν λοξά, ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ ἑπάνω. Τὰ παιδιὰ τῆς ἀντίπαλης ὁμάδας εἶχαν ἐν τῷ μεταξὺ ἀνοιχθῆ σὲ διάφορα σημεῖα καὶ εἶχαν τὸ νοῦ τους νὰ πιάσουν τὴν καλκούνα στὸν ἀέρα, προτοῦ πέση στὴ γῆ. Εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ κανένα πανὶ σὰν ποδιά, πιδὸ συχνὰ τὸ ποικάμισό τους. "Ἄν τὸ πετύχαιναν, τότε αὐτὸς ποῦ εἶχε χτυπήσει ἔχανε καὶ τραβιόταν ἀπὸ τὸ παιχνίδι. "Ἄν ὄχι, τότε κέρδιζε ἡ ὁμάδα του ποῦ χτύπησε καὶ ἔγραφε ἕνα πόντο στὰ κέρδη της καὶ ὁ ἴδιος ποῦ εἶχε χτυπήσει πρῶτος συνέχιζε τὰ χτυπήματα, γράφοντας κάθε φορὰ καὶ ἀπὸ ἕνα πόντο, ἴσαμε νὰ φτάσῃ τοὺς 5 πόντους. "Ἄν ἡ ἀποτυχία νὰ τὴν πιάσουν στὸν ἀέρα συνεχιζόταν, ἡ ὁμάδα ποῦ χτυποῦσε δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ γράψῃ ἄλλους πόντους ἀπὸ τὸν ἴδιο παίκτη πέρα ἀπὸ τοὺς πέντε, ὡς τὴν ὥρα ποῦ οἱ ἀντίπαλοι θὰ πετύχαιναν νὰ τὴν πιάσουν. Συνέχιζε ὕστερα ἄλλος ἀπὸ τὴν ἴδια ὁμάδα, ὡσότου νὰ χάσουν καὶ νὰ τραθηχτοῦν ὅλοι. Τότε ἄλλαζαν θέση καὶ ἐρχόταν ἡ ἄλλη ὁμάδα νὰ χτυπάῃ. Τὸ παιχνίδι συνεχιζόταν μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν θέσεων, ὡσότου νὰ συμπληρωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν πόντων ποῦ εἶχαν ὀρίσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ (100 ἢ 150), ἀνάλογα μὲ τὴν ὀρεξη ποῦ εἶχαν γιὰ τὸ παιχνίδι. "Ὅποια ὁμάδα τοὺς πετύχαινε πρώτη, ἦταν ἡ κερδισμένη.

Ὁ Μπέτσος : Δυὸ ὁμάδες ἀπὸ 3—5 παιδιὰ ἢ κάθε μιὰ. "Ἐρριχναν ἀπὸ ψηλὰ τὸν μπέτσο, ἕνα παρόμοιο μὲ τὴν καλκούνα τάκο ἀλλὰ κοντό-χοντρο καὶ ἔπεφταν ἑπάνω ὅλοι μὲ τὰ ραβδιά, χτυπῶντας καὶ προσπαθῶντας νὰ τὸν στείλουν ἢ κάθε μιὰ ὁμάδα στὴν ἀντίθετη μεριά. Γίνονταν ἔτσι ἕνα κουβάρι καὶ χτυπῶντας καὶ κυνηγῶντας τὸν μπέτσο, ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ τους θέση καὶ πολλὲς φορὲς ἐφθάναν ἀπὸ τὸ γιαλὸ ὡς ἑπάνω στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Τὸ παιχνίδι αὐτὸ εἶχε μιὰ ζωηράδα καὶ ἕνα ξαναμὸ ποῦ ξεσήκωνε ὄχι μονάχα αὐτοὺς ποῦ ἐπαιζαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς γύρω ποῦ τὸ παρακολουθοῦσαν. Κερδισμένη ἔβγαινε ἡ ὁμάδα ποῦ θὰ ξεπερνοῦσε τὶς περισσότερες φορὲς τὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ.

Καὶ στὰ δύο αὐτὰ παιχνίδια τὰ παιδιὰ ἦταν κάπως μεγαλύτερα, ὡς 15 χρονῶν, καὶ τὰ ραβδιά τους εἶχαν στὴ μιὰν ἄκρη ἕνα ρόζο καὶ μ' αὐτὸν ἔδιναν τὰ χτυπήματα.

Ὁ Μπλίτσ'κας : "Ἐνα κομμάτι ξύλο ὡς 15 πόντους τετράπλευρο, μὲ τὶς δυὸ ἄκρες πελεκημένες μυτερές. Τὸ τοποθετοῦσαν ἀρχικὰ πάνω σ' ἕνα πετραδάκι γιὰ νὰ εἶναι σηκωμένη ἢ μιὰ μύτη καὶ τὸ χτυποῦσαν μ' ἕνα ραβδί. Ὁ μπλίτσ'κας πετιόταν ψηλὰ καὶ ὅταν ἔπεφτε στὴ γῆ τὸν ξαναχτυποῦσαν καὶ προσπαθοῦσαν ποιὸς θὰ τὸν στείλῃ πιδὸ μακριά. Δὲν εἶχε ἰδιαιτέρους κανονισμοὺς.

Μπίρντιρ - Μπίρ : Τὸ συνηθισμένο παιχνίδι νὰ πηδᾶνε τὰ παιδιὰ πάνω ἀπὸ τὴ ράχη τῶν ἄλλων.

Κα μ'λίτσα : Τὸ ἴδιο, μὲ τὴν παραλλαγή, ὅταν πηδοῦσε ὁ πρῶτος, ἔπαιρνε θέση δίπλα στὸν ἄλλον καὶ ὁ τελευταῖος θὰ ἔπρεπε νὰ πηδήξῃ δύο καὶ τρία παιδιά μαζί.

Τὸ Κουτσό : Χάραζαν μ' ἓνα κεραμιδάκι ἓνα γεωμετρικὸ σχῆμα μὲ πολλὰ συνεχόμενα μικρὰ διαμερίσματα. Πηδώντας μὲ τὸ ἓνα πόδι ἔπρεπε νὰ περάσουν μέσα ἀπὸ κάθε χώρισμα ἓνα κεραμιδάκι χωρὶς νὰ πατήσουν πάνω στὶς γραμμές. Αὐτὸ τὸ παιχνίδι τὸ ἔπαιζαν καὶ τὰ κορίτσια.

Τὰ Ζιρζίρια : Σ' ἓνα κυκλικὸ κεραμιδάκι λεπτὸ ἀνοίγαν δύο τρύπες καὶ περνοῦσαν ἀνάμεσα ἓνα σπάγγο, μὲ τρόπο πὺ ὅταν τὸν τέντωναν τὸ κεραμιδάκι στριφογύριζε γρήγορα καὶ βοῦίζε. Ἀντὶ γιὰ κεραμιδάκι χρησιμοποιοῦσαν καμμιά φορά καὶ κανένα κουμπὶ μεγάλο μὲ δύο τρύπες. Αὐτὸ τὸ παιχνίδι τὸ ἔπαιζαν καὶ τὰ κορίτσια. Ἦταν ἀτομικὸ. Συναγωνίζονταν ποιανοῦ θὰ βοῦίζε περισσότερο.

Τὰ καρύδια : Κάρφωναν στὸ χῶμα ἓνα μεγάλο καρφὶ μὲ κεφάλι καὶ ἐπάνω ἔβαζαν μιὰ δεκάρα. Ἐρριχναν τότε τὰ καρύδια προσπαθώντας νὰ ρίξουν τὴ δεκάρα. Ὅσοι πετύχαιναν ἔπαιρναν τὴ δεκάρα καὶ ἔστηναν ὕστερα οἱ ἴδιοι. Ὅσα καρύδια δὲν πετύχαιναν τὸν στόχο, τὰ μάζευε αὐτὸς πὺ εἶχε στήσει τὴ δεκάρα.

Τὰ κουκούτσια : Κουκούτσια τῶν ροδάκινων, τριμμένα πάνω στὸ χῶμα καὶ στὴν πέτρα, γιὰ νὰ φαγωθοῦν τὰ ἀγκάθια τους. Παίζονταν ὅπως καὶ τὰ καρύδια.

Ἡ σβούρα : Στὸ κεφάλι τῆς σβούρας ἔκαναν μὲ ἓνα ἀπλὸ γύρισμα τοῦ σπάγγου μιὰ θηλιά, ἔφερναν ὕστερα τὸν σπάγγο πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀφοῦ ἔκαναν πάλι μιὰ ἀπλή στροφή στὸ καρφὶ τῆς σβούρας, ἐτύλιγαν ὕστερα τὸν σπάγγο κουλουριαστὰ ἀρχίζοντας ἀπὸ κάτω, ὥσπου νὰ σκεπαστῇ ἡ κοιλιά τῆς σβούρας. Κρατώντας ὕστερα τὴν ἄκρη τοῦ σπάγγου τυλιγμένη στὸ δάχτυλο (δείκτη) τοῦ χεριοῦ, πετοῦσαν τὴ σβούρα τιναχτὰ στὴ γῆ, τραβώντας ἀπότομα τὸ σπάγγο. Ἡ σβούρα ἀρχίζε τότε νὰ στριφογυρίζῃ καὶ ὅσο πιὸ πολὺ βαστοῦσε τὸ στριφογύρισμα, τόσο ἐπιτυχημένο ἦταν καὶ τὸ παιχνίδι.

Τὸ τοπάτσι : Ἐνα κομμάτι ξύλο κυλινδρικὸ 7—8 πόντους ὕψος καὶ 2—2½ διάμετρο καὶ ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω πελεκυμένο σὲ σχῆμα κωνικὸ, μὲ τὴ μύτη πρὸς τὰ κάτω. Τοῦ ἔδιναν μὲ τὸ στρίψιμο τῶν δακτύλων μιὰ στροφή καὶ ἀμέσως ὕστερα τὸ χτυποῦσαν μὲ μιὰ κορδέλλα δεμένη στὴν ἄκρη μιᾶς βέργας, σὰν μαστίγιο. Μὲ τὸ μαστίγωμα αὐτὸ δυνάμωναν οἱ στροφές καὶ τὸ τοπάτσι προχωροῦσε στριφογυρίζοντας, ὥσπου νὰ εὔρῃ κάποιο ἐμπόδιο νὰ σταματήσει.

Ὁ τζιτζιλιάς : Τὸ κότσι, ὅπως τὸ λένε ἄλλοῦ. Τὸ κόκκαλο στὴν κλειδώση τοῦ ποδαριοῦ τοῦ προβάτου. Οἱ τέσσερες πλευρές εἶχαν τὴν ὀνομασία τους. Ἡ πλευρὰ πὺ εἶχε σχῆμα ἀφτιοῦ μὲ βαθουλώματα λε-

γόταν «βασιλέας», ή αντίθετη «βεζύρης», ή φουσκωτή πλευρά «ψωμάς» και ή βαθουλωτή «κλέφτης». Έρριχναν με τή σειρά. Όποιος εύρισκε τόν «βασιλέα» είχε τó πρόσταγμα· και διέταζε τόν «βεζύρη» νά δώση τόσες ξυλιές ή καμτσικιές (έλαφρές βέβαια) σ' αυτόν πού εύρισκε τόν «κλέφτη».

Παιχνίδια στη θάλασσα: Τά Περαισιωτάκια χαίρονταν τή θάλασσα από τήν πιό μικρή τους ήλικία. Τά παιχνίδια πού τά διασκεδάζαν ήταν νά πέφτουν «καθάκι» (βουτιά από ψηλά με τó κεφάλι πρós τά κάτω), νά κάνουν κατσκκαμπίνες (μιά δλόκληρη στροφή του κορμιού στον άέρα προτού πέσουν στο νερό), νά ρίχνουν άσπρη πέτρα στο βυθό και νά βουτούν νά τήν πιάσουν κ. ά. Και όταν μεγάλωναν και γίνονταν 14—15 χρονών, τότε τó άγαπημένο τους άγώνισμα ήταν νά φτάνουν κολυμπώντας στην Ξέρα.

Όταν έβγαίνουν τά παιδιά ύστερα άπ' τó κούμπι, έπαιρναν δυό πετραδάκια πλατυσμένα, ένα κεραμιδάκι κόκκινο και ένα άλλο άσπρο ή μαθι και τά έφερναν στ' αυτιά τους. Αρχίζουν τότε νά χοροπηδούν και νά γέρνουν δεξιά και άριστερά για νά βγή τó νερό από τ' αυτιά λέγοντας τά παρακάτω λόγια:

*Ντάλι, βροντάλι,
βροντά κι' από τó πέλαγο, βροντά κι' από τή δύση.
Οδρανός άνέσπηση, βγήκε μιá κοπέλλα,
έτραγε σταφύλια, γύρευε μιá ρόγα.
Μ' έδωξ' ένα μπάισο, πήγα στο Καλάισο.
Τούρκος και Ρωμηός όποιος και' πονέσ'.*

Πετούσαν ύστερα τó κεραμιδάκι μέσα στο γιαλό και τó άλλο έξω στην παραλία, σε κανένα θάμνο ή καμμιά άγκαθιά.

ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ

Τά κορίτσια είχαν τά δικά τους παιχνίδια, όμαδικά και άτομικά, αλλά τó πιό διασκεδαστικό ήταν οί κούνιες. Από ένα γερό κλαδι κρεμούσαν τήν κούνια και κάθονταν με τή σειρά τους τó καθένα, τραγουδώντας όλα μαζί τά τραγούδια τής κούνιας (βλέπε σχετικό κεφάλαιο τών τραγουδιών). Στην άρχή έσπρωχναν σιγά-σιγά τήν κούνια, αλλά στο τέλος όλο και άνέβαιναν πιό ψηλά και τó τελευταίο κούνημα (τήν άφορσή), κατέβαιναν για νά δώσουν τή σειρά τους στα άλλα.

Όμαδικά παιχνίδια τών κοριτσιών ήταν και τó: «Μπαίνει-βγαίνει ή μέλισσα με τά μελισσόπουλα και με τά κλωσσόπουλα». Επίσης τó: «Σάς πήραμε, σάς πήραμε μιá όμορφη κοπέλλα, μάς πήρατε, μάς πήρατε μιá χοντροκατσιθέλα».

Άτομικά παιχνίδια ήταν «Τά χαλικάκια». Καθισμένο τó κορίτσι κάτω, με άπλωμένα άνοιχτά τά πόδια, τοποθετούσε έμπρός του πέντε χαλικάκια τής θάλασσας σε μέγεθος κάστανου. Έπαιρνε τó πρώτο χαλίκι

καὶ τὸ πετοῦσε κάθετα πρὸς τὰ ἑπάνω, ὄχι δυνατὰ, καὶ ὥσπου νὰ γυρίση νὰ πέση πίσω, ἔπαιρνε τὸ δεύτερο καὶ τὸ πετοῦσε, προλαβαίνοντας νὰ πιάση μὲ τὸ χέρι τὸ πρῶτο. Ἔτσι συνέχιζε μὲ διάφορους συνδυασμοὺς νὰ πετᾷ ὅλα τὰ χαλίκια. Ἡ τέχνη ἦταν νὰ μὴ τ' ἀφήνη νὰ πέφτουν, ἀλλὰ νὰ τὸ πιάνη ὅλα μὲ τὸ ἓνα χέρι. Ἦταν μιὰ ταχυδακτυλουργικὴ ἀσκηση.

Ἄλλα παιχνίδια ἦταν τὸ «σχοινάκι», ὅπως τὸ πηδοῦν καὶ σήμερα, τὸ τόπι καὶ οἱ κοῦκλες. Ἐνα πολὺ παλιὸ παιχνίδι μὲ κοῦκλες ἦταν καὶ ὁ «Ἐτόφορος». Μιὰ παρωδία κηδείας τοῦ Χριστόφορου. Σχημάτιζαν μὲ τὴ βρεμένη ἄμμο στὴν παραλία ἓνα ὁμοίωμα παιδιοῦ, τὸ μοιρολογοῦσαν καὶ τὸ ἐνταφίαζαν. Ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποιά μυθολογικὴ παράδοση κρατοῦσε.

Γεώργιος Νικ. Κυριαζῆς, ἓνας ἐξαιρετικὰ δραστήριος πατριώτης. Προσέφερε πολὺτιμες ὑπηρεσίες γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν συμπατριωτῶν μας στὴ Νέα Πέραμος Καβάλας.

(Βλέπε καφ. «Ἡ Νέα Πέραμος Καβάλας», σελ. 233)

ΟΝΟΜΑΤΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΔΡΩΝ

ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ΟΣΑ ΕΧΟΥΝ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΧΡΥΣΑΦΙΚΑ

Ἄργυρη—Ἄργυρώ, Ἀσμένια, Διομαντένια, Ζαφείρα—Ζαφειριώ—Ζαφρίτσα—Ζαφρώ, Κρουσταλλένια—Κρουσταλλιώ (ή), Μάλαμω (ή), Μαλαμάκι (τό), Μαλαματένια, Ξάφ—Ξαφένια (Χρυσάφη), Περζούλα (ἀπὸ τὸν περουζέ), Σμαράγδα—Σμαραϊδή, Σύρμω—Συρματένια, Τζοχεριά ἀπὸ τὸ τζοβαχέρι=διαμαντικό), Χρυσὼ (ή).

ΟΣΑ ΕΧΟΥΝ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ ΚΑΙ ΔΕΝΤΡΑ

Ἄθουλα—Ἀνθούλα, Γαρφαλιά—Γαρφαλιώ (ή), Γιασεμή (ή), Δαμασκ(η)νιά, Ζουμπολιά, Καργιοφ'λιά—Καργιοφ'λιώ (ή), Κρινιώ (ή), Κυπαρισσιά, Λεμονιά, Λιά, Λουλουδή, Μενεξέ (ή), Μηλιά, Μοσχοκάρφη, Μόσχω (ή), Μυγδαλιώ (ή) καὶ Μυδαλιώ (ή)—Μυγδαλάκι, Πολυάνθη, Ροδάνθη—Ρόδα, Τριανταφ'λιά, Χρυσάνθη.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ

Ἄκριθῆ, Ἄρετή, Ἀρχοντούλα (ή), Ἀφέντρα, Ἀφράτη, Βασ'λοπούλα, Βρετή, Γλυκερή—Γλυκερία, Διαλεχτή, Δόμνα, Θεοφανώ, Κνηκάτ'η (κνηκάτο ἔλεγαν τὸ κοκκινωπὸ χρῶμα τοῦ κρόκου τοῦ ἀγόου), Κοκκώνα—Κοκκωνιά (ή), Κουζ'νιά—Κουζ'νιῶ (ή), Ματρώνα, Μενεβιά, Μπαλκίζα (ή μυθολογική βασιλοπούλα τῆς Κυζίκου), Ξαθγή (Χρυσαιγή), Παγώνα, Παλασῆ—Παλασιῶ (Βλασία), Πλουσία, Πλουχεριά (Πουλχερία), Σουλτάνα—Σουλτανιῶ (ή)—Σουλτανάκι, Σουσάνα—Σάν'η—Σανιῶ (ή), Ταρσῆ, Τρυγόνα, Φέβρω—Φεβρωνία.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ

Ἀνάστω—Ἀναστασία (ή), Τασούλα—Τασιῶ (ή), Ἀγγελικῆ—Ἀγγελ' (ι)κω, Βαγγελιώ (ή), Βαγγελιά, Βαρβάρα, Βγενιώ (ή)—Βγηνία—Βγέγκω (ή), Γιωργίτσα, Δέσποινα—Δεσπ'νούλα—Δεσ'πνοῦ—Δεσπ'νώ (ή), Πινιά—Πινιῶ (ή), Εἰρήνη—Ρήγκω (ή)—Ρηνιῶ (ή), Ἐλένη, Λέγκω—Λεβιῶ (ή), Λενάκι (τό), Εὐδοξία—Δουξή, Ζωή—Ζωίτσα, Θανασήνα—Θανασούλα, Θεοδοσία, Θεοπούλα, Θεοπίστη—Πιστία, Θυμία—Εὐθυμία, Θωμαή

—Θωμαίτσα. Κατερίνα—Κατερίν'η—Κατίγκω (ή)—Κατ'νάκ'ι (τό), Κατέρη—Κατερ'νιώ, Κατίνα. Λαμπία—Βλαμπία—Εύλαμπία, Λαμπρινή—Λαμπρίτσα, Λισσάθ'—'Ελισσώ ('Ελισσάβετ). Μαγδαληνή—Μηγδαλ' (η)νή, Μακρίνα, Μάρθα, Μαρία—Μαριγώ—Μαργιουρή—Μαργάκ'ι (τό). Παναϊτούλα (Παναγιωτούλα)—Πουτούλα—Πουτοῦ (ή), Παρασκευούλα, Περμάθω (ἀπό τὸ Ὑπερμάχω). Σοφία—Σοφή—Σοφιά, Σωτήρα, Φανή—Φανιώ, Φημία (Εὐφημία), Φρόσω (ή) — Φροσύνη — Φροσάκ'ι (τό), Φωτεινή — Φουτ'νή. Χρηστίνα.

ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ

'Αθηνᾶ, 'Αλεξάντρα, 'Αμαλία, 'Αντιόπη, 'Αντρομάχη, 'Αντρονίκη, 'Αργουλιώ (ή) ('Ιουλία)—Γουλία, 'Αρτεμισία, 'Αφροδίτη. Βενετιά, Βιργινία, Δωροθέα—Θέα, 'Ερυφίλη—Ρυφιλιώ (ή), 'Ερμιόνη, Εὐπραξία, Εὐταλία. Ζαμπέτα, Ζαμφώ (Σαμφώ), Ζαχάρω, Ζουγραφιώ (ή), Θάλεια. Καλομοίρα, Καλλιόπη, Καλλιρρόη, Κελαϊδῶ (ή), Κοντόσα, Κορνηλία. Λιγερή. Μαριάνθη, Μελανία, Μέλω (ή) — Μελπομένη, Μερόπη, Μπαμπάκω (Βαμβάκω) ή, Νυφοδώρα. 'Ολγα, 'Ολυμπία—Λ' (υ)μίτσα, Οὐρανία. Πελαγία—Πελαγιώ (ή), Περσεφόνη, Πολυξένη. Ραλιώ (ή)—Ραλού, Ρωξάνη. Ταλιώ—Ταλένια (Εὐθαλία). Φραγκοπούλη—Πούλη. Χαϊδεμένη, Χαρίκλεια.

ΑΝΔΡΩΝ

'Αγάπιος, 'Αγγελής, 'Αλέξαντρος — 'Αλεξαντρής — 'Αλέξης, 'Αναγνώστης, 'Αναστάσης — 'Ανέστης — 'Ανέστος, 'Αντρέας — 'Αντριᾶς, 'Αντρόνικος, 'Αντώνης, 'Απολλοφάνης, 'Αποστόλης, 'Αργύρης, 'Αριστείδης — 'Αρετικός, 'Αριστοτέλης, 'Αστέρης, 'Αγαθός, 'Αδάμ, Αὐγερινός.

Βαγγέλης, Βαρύτης, Βασίλης, Βρετός.

Γαβρήλ'ς, Γεράσ'μος, Γιάκωθος, Γιακίμης, Γιάννης—Γιάγκος—Γιαννάκος—Γιαννακός—Γιάννος—Γιαννούλης, Γιώργης—Τζώρτζης, Γιουσουφός ('Ιωσήφ), Γρηγόρης—Γρηγορός—Ληγόρ'ς.

Δαμιανός, Δημητρός — Δημήτρης, Διομαντής, Διογένης, Διούσης, Δοξάκης—Εὐδόξιος—Εὐδοξος, Εὐριπίδης.

Ζαμπέτης, Ζαφείρης, Ζαχαρίας—Ζαχαριάς.

'Ηλίας—Λιάς, 'Ηράκλης.

Θανάσης—Θανασιός—Θανασός, Θεμιστοκλής—Μουστοκλής, Θεολόγος, Θεόπιστος, Θεόφιλος, Θεοχάρης, Θόδωρος—Θοδωρής—Θοδωράκης, Θύμιος, Θωμάς.

'Ιορδάνης — Νιουρδάν'ης.

Καργιοφύλλης, Κλεάνθης, Κλήμης, Κοσμάς, Κουζ' (η)νός, Κυργιάκος,

Κωνσταντίνος—Κωσταντής—Κωστής, Κανάκης.

Λάζαρος—Λαζαρής, Λαμπρινός, Λεφτέρης, Λεωνίδας—Λεωνής, Λουκάς.

Μανώλης, Μάρκος, Μηνᾶς, Μιχάλης, Μωϋσής.

Νικόλας—Νικολάκης—Νικολής—Νικολός.

Ξάνθος, Ξενοφών.

Παγκράτιος, Παλάσης (Βλάσιος), Παμεινώντας, Παναγιώτης—Πανα-

γής—Παναγός, Παντελής—Πάντος, Παρασκευάς, Παράσχος, Παύλος—Παυ-
λῆς, Περικλῆς, Πέτρος, Πλάτων—Πλάτανος, Πλούταρχος, Πολύδωρος, Πο-
λυχρόνης.

Ράδος.

Σάββας, Σαράντης, Σέργιος—Σεργιάνος, Σκαρλάτος, Σπύρος, Στά-
θης, Στράτος—Στρατής, Σταύρος—Σταυρῆς, Στασινός, Στέφανος—Στε-
φανῆς, Στυλιανός—Στέλιος, Συμεών—Σίμος, Συνόδης, Σωκράτης, Σωτή-
ρης—Σωτ'ράκης.

Φάνιος (Θεοφάνης), Φλώρης, Φραντζῆς, Φώτης—Φωτάκης—Φωτεινίας,

Χαράλαμπος—Λάμπος—Λαμπῆς, Χουρμούζης, Χρήστος—Χρηστάκης—
Ξτούλιας, Χριστόδουλος—Ξτόδουλος, Χρυσοθέργης, Χρυσόγονος—Ξόγο-
νος—Ξογνάκης, Χρυσόστομος—Ξόστομος.

Τὰ χαϊδευτικά Ἄλέκος, Κῶτσος, Μῆτσος, Νίκος, τὰ πῆραν στὰ τε-
λευταῖα χρόνια ἀπὸ τὰ Κωνσταντινουπολίτικα ὀνόματα. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ
Γιώργος. Στὴν Πέραμο τὸν ἔλεγαν Γιώργη.

Σ η μ.: "Ένας ξένος ἐβάφτισε κάποτε ἕνα Περαιμιωτάκι καὶ τὸ ἔ-
βγαλε «Εὐρυμέδων». "Όταν ἔδιναν τὰ συγχαρίκια στὴ γιαιγιά, ἐκείνη
τοὺς ἀπάντησε κουνώντας τὸ κεφάλι: «Χαρὰ στ' ὄνομα! «Βρεμένο» τὸ βγά-
λανα τὸ παιδί!...».

Στέφανος Γκίρλας με τὴν μητέρα του καὶ τὴ σύζυγό
του Πολυξένη, τὸ γένος Σουμουτζῆ.

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ἦταν δεμένα με τὴ ζωὴ τῶν Περαμιωτῶν. Τραγούδια στοὺς γάμους καὶ στὰ πανηγύρια, τραγούδια ξεχωριστὰ τὶς Ἀποκρηές. Καὶ σὲ κάθε περιστατικὸ πού θὰ συγκινοῦσε τὸ χωριό, τὸ τραγούδι ἐρχόταν στὴ στιγμή νὰ τὸ ἀπαθανάτιση καὶ νὰ περάσῃ στὰ στόματα ὄλων καὶ ἰδιαίτερα τῶν γυναικῶν.

Ἡ Πέραμος ἦταν φημισμένη γιὰ τὰ τραγούδια καὶ γιὰ τοὺς χορούς της. Τὸ κέφι ἦταν πηγαῖο, γεννημένο, θαρρεῖς, μαζί με τοὺς ἀνθρώπους της. Δεῖγμα κι' αὐτὸ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ πού περνοῦσε ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ, γιὰ νὰ φανερώνη τὴν ἀκατάλυτη συνέχεια τῆς ἱστορίας της.

Οἱ διασκεδάσεις στὰ σπίτια τὶς Ἀποκρηές καὶ τὶς γιορτὲς γίνονταν με τὰ τραγούδια. Τὸ ὄργανο δὲν τὰ καλοῦσαν παρὰ στοὺς γάμους καὶ στοὺς δημόσιους χορούς, στὰ μεγάλα πανηγύρια. Οἱ χοροὶ στὰ σπίτια κρατοῦσαν ὡς τὸ πρῶτὸ με τὰ τραγούδια. Ὁ ἓνας (καὶ πιὸ συνηθισμένα μιὰ κοπέλλα) ἔλεγε τὸν πρῶτο στίχο καὶ τὸν ἔπαιρναν οἱ ἄλλοι ὄλοι μαζί. Ἔτσι δὲν κουράζονταν οὔτε ὁ πρῶτος τραγουδιστής, οὔτε καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ μπορούσαν νὰ ξημερωθοῦν ξεκούραστα τραγουδώντας καὶ χορεύοντας. Παραθέτουμε παρακάτω τὰ τραγούδια τοῦ χοροῦ.

ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

ΚΥΡΑΜ' ΚΙ' ΑΡΧΟΝΤΟΠΟΥΛΑ Μ'

(Συρτός)

*Κυράμ' κι' ἀρχοντοπούλα μ' — Σ' εἶσ' ἀρχόντισσα.
Ἔβγα σὶὸ παραθύρι τὰ μαλλάκια σου νὰ διῶ,
νὰ διῶ γιὰτὶ θὰ τρελλαθῶ!*

*—Τί θὲς ἀπ' τὰ μαλλάκια μ', βρὲ διαβολογιέ,
Τῆς Προύσας τὸ μετὰξι δὲν εἶδες μαγογιολογιέ.
—Μὰ δὲν εἶδα, κυρά μ', ποτέ!*

*Κυρά μ' κι' ἀρχοντοπούλα μ' — Σ' εἶσ' ἀρχόντισσα.
Ἔβγα σὶὸ παραθύρι τὰ φρονδάκια σου νὰ διῶ,
νὰ διῶ γιὰτὶ θὰ τρελλαθῶ!*

*—Τί θὲς ἀπ' τὰ φρονδάκια μ' βρὲ διαβολογιέ;
Σπαδιά ξεγυμνωμένα δὲν εἶδες, μαγογιολογιέ.*

—Μὰ δὲν εἶδια, κυρά μ', ποιέ!
Κυρά μ' κι' ἀρχοντοπούλα μ' — Σ' εἶσ' ἀρχόντισσα.
"Ἐβγα σιὸ παραθύρι τὰ ματάκια σου νὰ διῶ,
νὰ διῶ γιατί θὰ τρελλαθῶ!

—Τί θὲς ἀπ' τὰ ματάκια μ', βρὲ διαβολογιέ;
Τῆς Τριγλίας ἰς ἐλίτσες δὲν εἶδεις, μαργιολογιέ;
—Μὰ δὲν εἶδια, κυρά μ', ποιέ!
Κυρά μ' κι' ἀρχοντοπούλα μ' — Σ' εἶσ' ἀρχόντισσα.
"Ἐβγα σιὸ παραθύρι τὰ χειλάκια σου νὰ διῶ,
νὰ διῶ γιατί θὰ τρελλαθῶ!

—Τ' ἔχεις μὲ τὰ χειλάκια μ', βρὲ διαβολογιέ;
Τῆς θάλασσας κοράλλια δὲν εἶδεις, μαργιολογιέ;
—Μὰ δὲν εἶδια, κυρά μ', ποιέ!
Κυρά μ' κι' ἀρχοντοπούλα μ' — Σ' εἶσ' ἀρχόντισσα.
"Ἐβγα σιὸ παραθύρι τὰ σιηθάκια σου νὰ διῶ,
νὰ διῶ γιατί θὰ τρελλαθῶ!

—Τ' ἔχεις μὲ τὰ σιηθάκια μ', βρὲ διαβολογιέ;
Τῆς Γιάφας ποριοκάλλια δὲν εἶδεις, μαργιολογιέ;
—Μὰ δὲν εἶδια, κυρά μ', ποιέ!
Κυρά μ' κι' ἀρχοντοπούλα μ' — Σ' εἶσ' ἀρχόντισσα.
"Ἐβγα σιὸ παραθύρι τὸ κορμάκι σου νὰ διῶ,
νὰ διῶ γιατί θὰ τρελλαθῶ!

—Τ' ἔχεις μὲ τὸ κορμάκι μ', βρὲ διαβολογιέ;
"Ολόχνη λαμπάδα δὲν εἶδεις μαργιολογιέ;
—Μὰ δὲν εἶδια, κυρά μ', ποιέ!

ΤΟ ΚΑΡΑΒΑΚΙ

(Συρτός)

Τὸ καραβάκι — Σανταλένια μ' χάιντε,
Τὸ καραβάκι πούρχεται
ἀπὸ μέ— ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν Πόλη,
Κλαίει καρδιά μ', κλαίει καρδιά μ', καὶ δὲ μωρώνει.
Μέσα ἔναι κι' ὁ ἀφέντης μου,
μέσα ἔναι κι' ὁ καλὸς μου,
τὰ ματάκια καὶ τὸ φῶς μου.
Τοῦχω νερὸ γιὰ νὰ λουσιῇ,
ποικάμισο ν' ἀλλάξη — σιὸ λιμάνι σὰ θ' ἀράξη.
Τοῦχω καὶ πέρδικα ψητή, νὰ φάη καὶ νὰ δειπνήση,
ἄχ καὶ νὰ καλοκαρδίση.
Νὺ πιῆ κι' ἓνα γλυκὸ κρασί,
κι' ἕστερα νὰ πλαριάση, τὴν ἀγάπη τ' ν' ἀγκαλιάση.

ΑΦΙΓΓΡΑΣΤΗΤΕ ΦΙΛΟΙ ΚΑΙ ΔΙΚΟΙ ΜΟΥ

(Συρτός)

Ἀφιγγρασιῆτε φίλοι καὶ δικοί μου,
γιὰ νὰ σᾶς πῶ τὴν παραπόνεσή μου,
ὁπούχα μιὰν ἀγάπη τιμημένη,
στὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς μ' ἦταν γραμμένη.
Στὰ φυλλοκάρδια μου ἦταν περιπλεγμένη.
Ἔνα πρωτὶ περνῶ ἀπ' τὴν αὐλή της,
καυᾶρι πῶχ' ἢ σκύλα τὸ κορμί της!
Περνῶ, καλημερίζω καὶ τῆς λέω:
—Δὲ μὲ λυπᾶσαι, ἀγάπη μου, ποὺ κλαίω;
Δὲ μὲ λυπᾶσαι, ἀλίδι μου δροσάτο,
κόκκινο μῆλο μου καὶ ξαχαράτο;
Δὲ μὲ λυπᾶσαι, γαρύφαλλο μὲ τ' ἄνθι,
τώρα γιὰ σένα ἢ καρδιά μου πῆρε πάθι.
Δὲ μὲ λυπᾶσαι, ξεφούντωτό μου ρόδο,
ἐγὼ γιὰ σένα στερήθηκα τὸν κόσμο.
Δὲ μὲ λυπᾶσαι, δὲ μὲ πονεῖ ἢ ψυχὴ σου,
κι' ἐμένα μάννα μ' ἔκανε σὺν τῇ δικῇ σου.

Αὐτὸ τὸ τραγούδι τὸ ἔλεγαν ὡς ἐδῶ. Σὲ ἄλλες παραλλαγές ἔχουν μπῆ καὶ ἄλλοι στίχοι. Εἶναι παρμένον ἀπὸ ἄλλα σχετικὰ τραγούδια καὶ τοὺς κολλοῦσαν σ' αὐτὸ ἐπάνω, γιὰ νὰ τραβᾷ σὲ μακρὸς ὁ χορὸς.

ΣΑΒΒΑΤΟ ΒΡΑΔΥ

(Συρτός)

Σάββατο βραδὺ μὲ διῶξαν οἱ γονιοί μου
ἀπ' τὸ σπῖ... τριάλα-λάλα-λάλα-ρόμ, ἀπ' τὸ σπῖτι μου,
ἀπ' τὸ σπῖτι μου κι' ἀπὸ τὰ γονικά μου.
Παίρνω τὸ δρομί, δρομί τὸ μονοπάτι,
βρίσκω 'να δεινρί, βρίσκω 'να κυπαρίσσι.
—Δεῖξε μου, δεινρί, τόπο γιὰ νὰ πλαγιάσω.
—Νά κι' ὁ ἴσκιος μου πέσε γλυκοκοιμήσου,
νά τὰ κλώνια μου καὶ δέσε τ' ἄλογό σου,

νά τὰ κλώνια μου καὶ κρέμασ' τ' ἄρματά σου.
Κι' αἶθριο τὸ πρωτὶ τὸ νοῖκι μου γυρεύω,
δὺὸ σιαμινὰ νερό στῆ ρίζα μου νὰ ρίξω,
δὺὸ σιαμινὰ νερό κι' ἐξῆνια δρομία μύσσο.
—Ἄκου μ' ἤλιε καὶ σὺ φεγγάρι χάσου,
ὡς καὶ τὸ δεινρί τὸ νοῖκι τοῦ γυρεύει.

Σ' ΕΝΑ ΡΗΓΟΤΑΤΟ (ΩΡΑΙΟΤΑΤΟ) ΜΠΑΧΤΣΕ

(Συρτός)

Σ' ένα ρηγότατο μπαχισιό
λιμπίσιηκα ένα κονιζέ,
καί σιου κονιζεδιου τή ρίζα
δυό πουλάκια τσογυρίζαν.
Τὸ ένα ἄγ' ἀγάπησα
καί τ' ἄλλο τὸ παρόησα.
Τί νάβρω νά τοῦ στείλω,
γιὰ νά τόνε πιάσω φίλο;
Νά στείλω μῆλο, σέπειται,
—ἡ ἀγάπη ξεδιανιρέπεται--
κυδώνι μαρογιέται,
ἡ ἀγάπη ἀλημογιέται,
σιαφύλι ξερογιάζεται,
ἡ ἀγάπη ξελογιάζεται.

ΞΕΝΑΚΙ ΜΟΥ ΚΙ' ἌΝ ΠΑΝΤΡΕΦΤΗΣ

(Συρτός)

Ξενάκι μου κι' ἄν παντρεφτῆς
ἔλα καί ρώτα μένα,
νά σοῦ εἰπῶ ποιὰ ἔναι γιὰ σένα.
Ψηλή γυναίκα μὴν παρῆς,
δεντροῖ ξεκλαδωμένο,
κακοκλάδεφτο καῦμένο.
Κοντή γυναίκα μὴν παρῆς,
κουδάρι τυλιγμένο,
κακομάζωχο καῦμένο.
Ἄσπρη γυναίκα μὴν παρῆς,
ισουδάλι ἀλευρωμένο,
κακοτίναχο καῦμένο.
Μαύρη γυναίκα μὴν παρῆς,
ιηγάνι μαυρισμένο,
κακογάνωτο καῦμένο.
Μελαχροινή καί νόστιμη
καί μαῦρα μάτια νάχη,
κι' ἄν γεράση, κι' ἄν κοιφιάση,
πάλε μαῦρα μάτια θάχη.

ΑΥΤΟΣ ΠΟΥ ΣΕΡΝΕΙ ΤΟ ΧΟΡΟ

(Συρτός)

Αὐτός πού σέ — αὐτός πού σέρνει τὸ χορό,

σέρνει καὶ τὸ καγκέλι — σέρνει καὶ τὸ καγκέλι,
σέρνει καὶ κα — σέρνει καὶ καιπαῖδι του
κορίτσια σὺν ἀγγέλοι, κορίτσια σὺν ἀγγέλοι.
Αὐτὸς ποὺ σέρνει τὸ χορὸ θὰ τὸνε τραγουδήσω,
θὰ τοῦ εἰπῶ παινέματα, γὰ τὸν καλοκαρδίω.
Σένα τὸ λέω σένα, σένα κι' ἄκου το,
πάρε χαρὶ καὶ πέννα καὶ κάτσε γράψε το.
Αὐτὸς ποὺ σέρνει τὸ χορὸ, εἶναι κόκκινο μῆλο,
ἔχει τὸν βασιληᾶ γενιὰ καὶ τὸν βεζύρη φίλο.
Σένα τὸ λέω σένα — γηλέ μου καὶ λιγνέ —
ἔπινε σε προσενοῦνε γὰ μὴν τὸ λὲς τὸ ναί.
Αὐτὸς ποὺ σέρνει τὸ χορὸ μὲ τ' ἄσπρο τὸ ματιήλι,
τοῦ πρόπει καὶ στὸ χέρι του διαμάντι δαχτυλίδι.
Ἔχεις δυὸ μαῦρα μάτια καὶ χεῖλη κόκκινα,
καὶ στόμα ζαχαρένιο, σιάζει ροδόσταμα.
Αὐτὸς ποὺ σέρνει τὸ χορὸ, σέρνει καὶ τὴν ἀρμάδα,
σέρνει καὶ καιπαῖδι του κορίτσια μὴν ἀράδα.
Ἔμορφα ποὺ χορεύεις, ἔμορφα ποὺ πηδάς,
σὲ τοῦτα τὰ παιγνίδια παρὰδες δὲν πειᾶς!

Τὸν τελευταῖο στίχο τὸν ἔλεγε πειραχτικὰ οἱ παιχιδιᾶτορες ὅταν ἀργοῦσαν νὰ ρίξουν «μπαξίσι» στὰ ὄργανα.

Στὰ τσακίσματα ἔλεγε κ' αὐτοὺς τοὺς στίχους:

Κοιζὲς μισανοιγμένος εἶναι τὸ μπῶι σου,
σταυρὸς μὲ τὰ διαμάντια ἔλο τὸ σόι σου.
Ἐσὺ ἔσαι ἕνας ἥλιος, φεγγάρι λαμπερὸ,
σκοτεινίασες τὸ φῶς μου καὶ δὲν μπορῶ νὰ διῶ.
Λάμπει τὸ πρόσωπό σου ὡσὸν τὸν ἥλιο,
ἢ ἔμορφιά σ' ἀξίζει ἕνα βασίλειο.

ΞΗΜΕΡΩΣ' Η ΑΝΑΤΟΛΗ

(Συρτός)

Ξημέρωσ' ἢ ἀνατολή,
κούνα, παραμάνα, τὸ παιδί,
κι' ἢ ποῦλια πάει σιὴ δίση,
κούνα το γὰ μὴν ξυπνήση.

Πᾶν' τὰ πουλάκια σιὴ βόσκη,
κούνα, παραμάνα, τὸ παιδί,
κι' ἢ ἀγαπῶ σιὴ βρόση,
κούνα το γὰ μὴν ξυπνήση.

Σημ.: Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ ἦταν ὁ ἀγαπημένος χορὸς τοῦ Γιάννη Δερούλλα.

ΣΑΡΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΔΟΥΛΕΥΑ

(Συρτός)

Σαράντα χρόνια δούλευα σὰ ἔρημα τὰ ξένα,
χίλια φλουριά καζάντησα καὶ πεντακόσια γρόσια.
Μιανῆς Βουργάρας ἴδωκα, μιανῆς Βουργαροπούλας,
γιὰ νὰ πλαγιάσω μιὰ βραδυὰ μέσα σὲ περιβόλι,
νὰ πέφτουν τ' ἄνθια πάνω μας, τὰ μῆλα σὴν ποδιά μας.

Ο ΚΥΝΗΓΟΣ

(Συρτός)

Σηκώνομαι πρωτὶ - πρωτὶ καὶ νύνομαι καὶ βγαίνω,
παίρνω καὶ τὰ σκυλάκια μου καὶ γιὰ πουλιὰ πηγαίνω.
(Τσάκισμα).

Σήμερα μιὰ ῥθωνισμένη μ' ἔδωκε βασιλικὸ
κι' ὄρχο μ' ἔβαλε νὰ κάνω κανενὸς νὰ μὴν τὸ πῶ.
Στὸ δρόμο ὅπου πήγαίνα βροίκοκα ἵνα κωπαιοῖσι,
βλέπω μιὰ κόρη κι' ἔπλενε σὲ κροσιαλλένια βροῦση.

Σήμερα μιὰ παντρεμένη μ' ἔδωκε βασιλικὸ,
κι' ὄρχο μ' ἔβαλε νὰ κάνω κανενὸς νὰ μὴν τὸ πῶ.
Καλημερὰ σου, λυγερή. Καλῶς τὸν κυνηγάρη,
γιὰ δέσε τὰ σκυλάκια σου σὲ λαμονιᾶς κλωνάρη.

Ἐμένα τὰ σκυλάκια μου λαγούς, περδίκια πιάνουν,
καὶ σὰν ἑσένα λυγερὴ ποτὲ τους δὲν δαγκάνουν.
Κι' ὁ κυνηγὸς τῆς ἔδωκε μαντήλι νὰ τοῦ πλύνη,
κι' ἡ κοπελλιὰ τὸ κράτησε σημάδι νὰ τῆς μεῖνη.

Σὺ, κυνηγέ μου, μ' ἔδωκες μαντήλι νὰ σοῦ πλύνω,
μὰ εἶν' ἄργα καὶ πάρωρα καὶ βιάζομαι νὰ φύγω.
Ἄν εἶν' ἄργα καὶ πάρωρα καὶ βιάζεσαι νὰ φύγης,
ἔλα μαζί μου, λυγερή, σὴν κλίνη μου νὰ μεῖνη.
Τί ἔχω λαγούς καὶ περδικες, βιολιὰ καὶ ταμποουράδες,
σιρῶμα καὶ κλίνη ἀπαλὴ μ' ὄλες τὶς νοστιμάδες.

Σημ.: Τὸ τραγούδι αὐτὸ ἦταν ὁ χορὸς ποὺ προτιμοῦσε ὁ Γιωργῆς Λαγκάδας.

ΑΝ ΠΑΣ, ΜΑΡΟΥΣΑ, ΓΙΑ ΝΕΡΟ

(Συρτός)

Ἄν πᾶς, Μαρούσα μ', γιὰ νερό, πές μου κι' ἐμένα τὸν καιρὸ
νὰ σοῦ τσακίσω τὸ σταμνί, νὰ πᾶς σὴν μάνα σ' ἀδειανή.
Κι' ἂν σὲ ρωτήσῃ ἡ μάνα σου: Μαρούσα μ', ποῦν' ἡ στάμνα σου;

Μανά μου παραπάτησα κι' έπρεσα και την τσάμισα.
Δέν είναι παραπάτημα, μόν' είν' άγάπης τσάμισα.

Η ΒΡΗΟΠΟΥΛΑ

(Συρτός)

Ένα Σαββάτο βράδυ, μιá Κυριακή πρωί,
βγήκα να σεργιανίσω κάτω στις Όθρηγοί.
Βρίσκω μιá Βρηοπούλα και χιενιζότανε
με σουματένιο χιένι έδιαλυζότανε.

Τή λέω: Βρηοπούλα, γίνεσαι Χριστιανή,
να λούζεσαι Σαββάτο, ν' αλλάζης Κυριακή
και να μεταλαβαίνης κάθε Χριστιού - Λαμπρόη;

Μάνα μ' ρωμηός με λέει να γίνω Χριστιανή,
να λούζωμαι Σαββάτο, ν' αλλάζω Κυριακή
και να μεταλαβαίνω κάθε Χριστιού - Λαμπρόη!
Κάλλιο 'χω, θυγατέρα, τό τούρκικο σπαθί,
παρά ρωμηό να πάρης, να γίνης Χριστιανή!

ΤΡΕΛΛΑΙΝΟΜΑΙ, ΜΑΝΟΥΛΑ ΜΟΥ

(Συρτός)

Τρελλοίνομαι, μανούλα μου, για μιá γειτονοπούλα μου.
Σύρε, μάνα μ', και πές της το, κρυφά κουδέντισέ της το.
Μετά χαράς σου, γίόκα μου, να πάρω και τή ρόκα μου.
Παίρνει τή ρόκα της και πάει, βρίσκει την κόρη και κεντάει.
Κόρη μ', ό γιός μου σ' άραπει και ντρέπεται να σου τό πη.
"Αν μ' άγαλάη και ντρέπεται, πές του σιχνά να έρχεται.
Πές του να έρθη τό πρωί να πιούμε τον καφέ μαζί.
Πές του να έρθη στις έννια μόνος σ' αυτή τή γειτονιά.
Πές του να 'ρθή στις έντεκα, να φάμε και την πέροδικα.
Πές του να έρθη τό βραδυ να φάμε όρνιθα ψητή.
Την παραπάνω Κυριακή να φέσ' και τον παπά μαζί.

ΠΟΙΟΣ ΕΙΔΕ ΠΡΑΣΙΝΟ ΔΕΝΤΡΙ

(Συρτός)

Ποίος είδε πράσινο δέντρο — Μανουμα:ούσα και ξανθή.
Νάχη κι' άσημένια γέλλα — Μαύρα μάτια, μαύρα φρύδια.

Και στήν κορφή μυλάματα — Κορότσια με τα κλάματα.
Και στή ρίζα κρούα βρόση — Ποίος να λιη και να γεμίση.

Κι' ἔσκουγα νὰ πιῶ νερὸ — Μὰ τῆς ἀγάπης τὸν καῦμό.
 Νὰ πιῶ και νὰ γεμίσω — Μαῦρα μάτια νὰ φιλήσω.
 Καὶ πέφτει τὸ μανιῆλι μου — Κοῦμὸ πῶχρον τὰ χεῖλη μου.
 Τὸ βαρειοξομπλιομένο — Μιὰ χαρὰ ἦταν τὸ καῦμένο.
 Ὅπου μοῦ τὸ κετιούσανε — Καὶ μοῦ τὸ τραγουδοῦσανε.
 Τρία ἀπάθονα κορσῖα — Σὰν τοῦ Μάη τὰ κεράσια.

Σημ.: Τὸ τραγούδι αὐτὸ ἦταν τὸ ἀγαπημένο τοῦ Ἀλεξανδρου.

Ο ΓΚΕΜΙΤΖΗΣ ΑΡΡΩΣΤΗΣΕ

(Συρτός)

Ὁ γκεμιτζῆς ἀρρώστησε στοῦ καραβιοῦ τὴν πλώρη,
 δὲν ἔχει μᾶνα νὰ τὸν κλαίη, κόρη νὰ τὸν λυπάται,
 οὔτ' ἀδερφό, οὔτ' ἀδερφή νὰ τὸν ψυχοπονή.
 Μόνο τὸν κλαβεὶ ὁ ναύκληρος μὲ τὸν καραβοκῆρη:
 — Σήκω, καῦμένε γκεμιτζῆ, σήκω, καῦμένε ναύτη,
 νὰ κουμπασόρης τὸν καιρό, νὰ βγοῦμε σὲ λιμνιώνα.
 — Ἐγὼ σᾶς λέω δὲν μπορῶ και σεῖς μοῦ λέτε σήκω.
 Γιὰ πιάστε με νὰ σηκωθῶ και βάλτε με νὰ κάισω,
 και φέριτε και τὴν χάριτα μου και τ' ἀργυρὸ κουμπάσο,
 νὰ κουμπασώρω τὸν καιρό, νὰ βγοῦμε σὲ λιμνιώνα.
 Βλέπει' ἐκεῖνο τὸ βονό, σιτὸν κάθον ἀπὸ πίσω.
 Ἐκεῖ θὰ πᾶ ν' ἀράξουμε, ποῦχει βαθειὸ λιμνιώνα.
 Νὰ βγοῦν οἱ ναῦτες γιὰ νερὸ κι' ὁ μάγκερας γιὰ ξύλα
 και τὸ μικρὸ νατιόπουλο τὸ μνημα μου νὰ σκάφη.
 Νὰ μὴ τὸ σκάφη σιτὸ βονό, μήτε σιτὸ ριζοθούνη,
 μόνο σιτὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ, μέσα σιτὰ χαλικάκια.
 Και σιτὴ δεξιὰ του τὴ μεριά ν' ἀφήση πασαθύρη,
 νὰ μπαίνη ὁ γήλιος τὸ προῖ, πουλιά τὸ μεσημέρι
 (ἢ τὴ νύχτα τὸ φεγγάρι).
 Νὰ μὲ χαϊδεύη ἢ θάλασσα, νὰ μὲ φιλήη τὸ κῦμα,
 ν' ἀκούω και τὰ νατιόπουλα νὰ λέν τὸ ἔγια-μόλα...
 Παιδιά, σὰν πᾶτε σιτὸ χωριὸ και σιτὴν καλή μου μᾶνα,
 μὴν πῆτε πῶς ἀρρώστησα, μὴν πῆτε πῶς πεθαίνω.
 Μόν' πῆτε πῶς παντρέφτηκα, ἐκεῖ μακρὰ σιτὰ ξένα.
 Πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναικα.

ΑΛΦΑ ΘΕΛΩ Ν' ΑΡΧΙΝΗΣΩ

(Χασάπικο)

Ἄλφα θέλω ν' ἀρχινήσω — Φῶς μου νὰ σὲ τραγουδήσω.
 Βῆτα — βέβαια σοῦ λέω. Μὴ μὲ τυραγῆς και κλαίω.
 Γάμμα — γίνομαι κομμάτια γιὰ τὰ δυὸ γλυκά σου μάτια.
 Δέλτα — δὲν τὸν φανερώνω τῆς καρδοῦλας μου τὸν πόνο.

Ἐπιλόν μου — κυπαρίσσι, ρίχνεις τὴ δροσιά σου βροῦση.
 Ζήτα — ζώνομαι μὲ φίδια γιὰ τὰ δύο σου μαῦρα φροῦδια.
 Ἦτα — ἡ ζωὴ μ' ἐχάθη γιὰ τὸ ἐδικό σου πᾶθι.
 Θῆτα — θάνατος μὲ βία, παρὰ τέτοια τραγνία.
 Γιώτα — γίνομαι γεφύρι νὰ περᾶς χρυσὸ ζεφύρι.
 Κάπα — Κάνω νὰ περάσω, νὰ σὲ διῶ καὶ νὰ γελᾶσω.
 Λάμδα — Λάμπεις σὰν διαμάντι, σὰν ἀγγερινὸς τὸ βράδν.
 Μῆλο μου τοῦ παραδείσου, νάζια πῶχει τὸ κορμί σου.
 Νέος εἶσαι καὶ γυρῆεις καὶ τὸ νοῦ μου δαιμονίζεις.
 Ξένος εἶμαι, ποιὸς μὲ πιάνει, θίαν πέσω σὶδ ποτάμι.
 Ὅμικρό μου πορτοκάλι, ποιὸς σοῦ ἔγραψε τὰ κάλλι.
 Πάρε πίσω τὸ μαχαῖρι μὲ τὸ ἐδικό σου χέρι.
 Ρόδο εἶσαι καὶ μυρίζεις καὶ τοὺς νέους δαιμονίζεις.
 Στὰ φιλήματα ἐπάνω ὅσα ἔχω τὰ ξεχάνω.
 Τὸ πουλί μου, τὸ πουλί μου, κακιομένο εἶναι μαζί μου.
 Ὑψιλόν μου γιασεμάκι, τ' ὄμορφό σου τὸ κορμάκι.
 Φύλαγε τὰ δύο σου μάτια, γιὰτὶ μ' ἔκαναν κοιμάτια.
 Χύθηκε δλο μου τὸ αἷμα τῆς καρδούλας μου γιὰ σένα.
 Ψάλλω, τραγουδῶ, φωνάζω, γιὰ νὰ σὲ διασκεδάζω.
 Ὠμεγα καὶ τελειώνει, ἄς λαλήσῃ κι' ἄλλο ἀηδόνι.
 Ἄς λαλήσ' κι' ἄς κελαιδίση,
 σὰν κι' ἐμέν' ἄς τραγουδήσῃ!

ΕΓΩ ΎΜΑΙ ΤΟΥ ΨΑΡΑ Ο ΓΥΙΟΣ

(Χασόπικο)

Ἐγὼ ὕμαι τοῦ ψαρᾶ ὁ γυιὸς — ὁ ψάλτης κι' ὁ γραμματικός,
 ποὺ πάω νὰ ψαρέψω — μαῦρα μάτια νὰ γυρέψω.
 Ρίχνω τὴν πρῶτη καμακιά, βόηθα Χριστὲ καὶ Παναγιά,
 καὶ πιάνω ἴνα ψαράκι καὶ σὴν τύχη μου λαυράκι.
 Καὶ σκίζω τὴν κοιλίτσα του — Καῦμό πῶχει ἡ καρδίτσα του,
 καὶ βγάνω τρεῖς κοπέλλες, ἔμορφες σὰν περισιτέρες.
 Ἢ μιά ἴαν ἀπ' τὸ Γαλατᾶ — Βάστα τὸ νοῦ σου δυνατά,
 ἢ ἄλλη ἀπ' τὸ Νιχώρι, τοῦ Χατζηγιαννάκου ἡ κόρη.
 Ἢ τρίτη, ἢ μικρότερη, ἀπ' ὅλες ὄμορφότερη,
 ἦταν Περαμιοπούλα — Κι' εἶχε καὶ τὰ νάζια οὔλα.

Αὐτὸ τὸ τραγοῦδι πρέπει νὰ τελειώνη ὡς ἐδῶ. Ὑπάρχουν ὅμως οἱ
 διάφορες προσθήκες, ποὺ τις κολλοῦσαν γιὰ νὰ τρασάη σὲ μάκρος.
 Ἄς τις ποῦμε κι' αὐτές, ἂν καὶ εἶναι φανερὸ πῶς ἀνήκουν σ' ἄλλο τρα-
 γοῦδι:

Καὶ τὴν ἀγάπησα κι' ἐγὼ — Νὰ τῆς μιλήσω δὲν μπορῶ.
 Τὸ σπιτάκι τῆς δὲν ξέρω γιὰ νὰ πάω νὰ τὴν εὔρω.
 Παίρνω τὸ δρόμο, τὸ δρομὶ — τ' ἀγγελικὴ τῆς τὸ κορμί.
 Παίρνω τὸ μονοπάτι — Βάσανα πῶχ' ἢ ἀγάπη.

Τὸ μονοπάτι μ' ἔβγαλε — σὴν κόρη ποῦ μὲ τρέλλαρε.
 Στῆς ἀγαπῶς τὴν πόρτα — σὰν νὰ τ'ν ἤξερα ἀπὸ προῖτα.
 Βροῖσκα τὴν πόρτα τῆς κλεισιτῆ — Πάει ἡ καρδιά μου νὰ πιασιτῆ.
 Καὶ τὰ κλειδιά παρμένα — Κλάψτε φίλοι μου γιὰ μένα.
 Καὶ τὰ παραθυράκια τῆς — Μαῦρα 'ναὶ τὰ ματάκια τῆς,
 κι' ἐκεῖνα σφαλισμένα κι' ἀπὸ μέσ' ἀμπαρωμένα.
 Καὶ τίς γειτόνισσες ρωτῶ — Ποῦναι ἡ κόρη π' ἀγαλῶ;
 Μέσα κάθεται κλεισμένη — Γιὰ τὰ σένα περιμένει.

ΜΗΛΙΤΣΑ ΠΟΥ 'ΣΑΙ ΣΤΟ ΓΚΡΕΜΝΟ

(Χασάπικο)

Μηλί — μωρὸ μηλίτσα ποῦ 'σαι σὶδ γρομενῶ,
 Μηλιά ποῦ εἶσαι σὶδ γρομενῶ, σὶὰ μῆλα φορτωμένη,
 Τὰ μῆ — μωρὸ τὰ μῆ — λα σου λιμπίσιτσα,
 τὰ μῆλα σου λιμπίσιτσα, μόν' τὸ γρομενῶ φοδᾶμαι.
 Κι' ἂν ἐφοδᾶσαι τὸ γρομενῶ, εἰλ' ἀπ' τὸ μονοπάτι.
 Κι' ὁ μονοπάτης μ' ἔβγαλε σ' ἓνα ρημοκλήσακι.
 Βλέπω σαράνια μνήματα, ἀδέροφια καὶ ξαδέροφια,
 κι' ἓνα μῆμα, παρᾶμνημα, παρᾶμερ' ἀπὸ τ' ἄλλα.
 Δὲν τῶδια καὶ τὸ πάτησα ἀπάνω σὶδ κεφάλι.
 Ἀκούω τὸ μῆμα νὰ βογγᾶ, νὰ βαρναναστενάξει;
 Τί ἔχεις, μῆμα, καὶ βογγᾶς καὶ βαρναναστενάξεις;
 Μὴν εἶν' τὸ χῶμα σου βαρὸν κι' ἡ πλάκα σου μεγάλη;
 Δὲν εἶν' τὸ χῶμα μου βαρὸν κι' ἡ πλάκα μου μεγάλη,
 μόν' ἦρθες καὶ μὲ πάτησες ἀπάνω σὶδ κεφάλι.

ΚΑΤΩ ΣΤΑ ΡΟΔΑ

(Χασάπικο)

Κάτω σὶὰ Ρόδα, σὶὰ Ροδοπούλα,
 Τοῦρκος ἀγάπησε μιὰ ρωμοπούλα.
 — Πάριστε, κόρη μου, τὸν Τοῦρκο ἄντρα,
 πάριστε, κόρη μου, κι' ἔχει καρδιά,
 θὰ σὲ φοριώσῃ μαργαριτάρια.
 Πάριστε, κόρη μου, κι' ἔχει βαπόρια,
 θὰ σὲ φοριώσῃ χουσαῖ βοαχιόλια.
 Πάριστε, κόρη μου, τὸν Τοῦρκο ἄντρα,
 νὰ σὲ φωνάζουν, Χανοῦμ Σουλτάνα.
 — Δὲν τόνε θέλω, δὲν τόνε παίρω,
 ρωμηὰ γεννήθηκα, ρωμηὰ πεθαίνω!

Ο ΜΕΛΙΔΩΝΗΣ

(Χασάπικο)

Μελιδῶνης πάει σὶτῆ βίγλα νὰ χιυπήσῃ τοὺς ποσάδες
 κι' ἀρχοντοπραματεπτάδες.

Νά κι' ὁ Τοῦρκος ἀπὸ πέρα, πισωκάπ'λα τὴν κοπέλλα.
—Βρὲ σύ, Τοῦρκο, βρὲ σύ, σκύλε, ποῦ τὴ βοήκηες τὴν κοπέλλα;
—Σιὸ παζάρι τὴν πουλοῦσαν κι' ἔδωκ' ἄσπρα καὶ τὴν πῆρα.
—Χάρισμά σου τ' ἄλογό μου, γὰ χάρισης τὸ λαμπό μου.
—Ὅρκον ἔχω σιὸ σπαθί μου καὶ σιανὸ σιὸ χαμαϊδί μου,
γᾶβρω Τοῦρκο γὰ σκοιῶσω καὶ ρωμῆ γὰ ξεσπλαθῶσω.

Σ' ΑΥΤΗ ΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΤΣΑ

(Χασάπικο)

Σ' αὐτὴ τὴ γειτονίτσα μιὰ κόρην ἀγαπῶ,
ξανθιά καὶ μαυρομάτα ὡς δεκαχτιῶ χρονῶ.
Οὔτε σιτὴν πόρτα βγαίνει, οὔτε σιτὸν ἥλιακό,
οὔτε σιὸ παραθύρι, δυὸ λόγια γὰ τῆς πῶ.
Μάνα μ' κι' ἂν ἀρρωσιήσω καὶ πέσω σιὰ βαρειά,
οὔτε γιαιρὸ δὲ θέλω, οὔτε καὶ γιαιτρικά.
Μανά μου σὰν πεθάνω γὰ μὴ μὲ κλάψετε,
'π' αὐτὴ τὴ γειτονίτσα γὰ μὲ περᾶσετε.
Πῶχ' ἄμορφα κορίτσια γιὰ γὰ μὲ κλάψουνε
κι' ἄμορφα παλληκάρια γιὰ γὰ μὲ θάψουνε.

ΦΕΤΟ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΑΚΙ

(Χασάπικο)

Φέτο τὸ —γιὸ Μαργιώ.
Φέτο τὸ — καλοκαιράκι
Φέτο τὸ καλοκαιράκι — Κυνηγοῦσα ἓνα πουλάκι.
Κυνηγοῦσα, λαγιαροῦσα — Νὰ τὸ πιᾶσω δὲν μποροῦσα.
"Ἐστῆσα τὰ ξόβεργά μου γᾶσθη τὸ πουλί κονιά μου.

ΔΕΝΤΡΟ ΕΙΧΑ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ ΜΟΥ

(Χασάπικο)

Δέντρο εἶχα σιτὴν αὐλή μου
κι' ἡ χαρὰ ἦταν δική μου.
Τὴ Δευτέρα τὸ φνιεύω
καὶ τὴν Τρίτη τὸ κλαδεύω.
Τὴν Τετάρτη πιάνει φύλλα
καὶ τὴν Πέμπτη κάνει μῆλα.
Τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδν
πάει ὁ κλέφτης γὰ τὰ πάρη.
Κλέφτη μου, μὴν κλέφτης μῆλα
καὶ κοσφολογᾶς τὰ φύλλα.

Ἐν ἄξει ἀφέντης μειρημένα
δύο - δύο κι' ἕνα - ἕνα
στο δεφτέρι περασμένα.

Ο ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΗΣ

(Χασάπικο)

Ἀφικραστήτε νὰ σᾶς πᾶ — Πῶς πολεμοῦνε τὸν ἐχθρό.
Ἀράδα ἕνα - ἕνα — στὰ κάστρα ἀραδιασμένα.
Κι' ὁ Καραγιώργης μοναχὸς—ἀρματωμένος κι' ἀντριεύς.
Μὲ ὄλη τὴν ἀρμάδα — Καὶ κάνει μιὰ βδομάδα.
Βρὲ Καραγιώργη μ' ἀδερφε—Καὶ φίλε κι' ἀγαπητικιέ.
Ἔβγα νὰ πολεμήσης — τὸν Τοῦρκο νὰ νικήσης.
Τρίτη, Τετάρτη μιὰ βραδυά—βγήκ' ὁ Ἐγγλέζος στὰ πανιά.
Τὴν Πέμπτη ξημερώνει—καὶ σὴν Τένεδο ζυγώνει.
Παρασκευὴ ξημέρωμα — πῆγε νὰ πάρη θέλημα.
Σαββάτο ξημερώνει — κι' ὄσο πάει κοιτοζυγώνει.
Ρίχνει τὴν πρώτη μπαταριά — καὶ καίει καμμιὰ δεκαριά.
Μὲ τὴ δεύτερ' μπαταριά καίει κι' ἄλλα καναδυό - τρία.
Τρίτη μεγάλη μπαταριά — βρόσκ' τὴν ἀρμάδα τοῦ Πασᾶ.
Μὲ μιὰς ἀνάφαν τὰ πανιά—καὶ καίγονται σὰν τὰ κεριά.
Σὰν τὰ κεριά ἀνάφαν — πολλὲς μαγάδες κλάφαν.
Σὰν ἔπιασε ὁ Τζερχανὲς — τότις ἐθάλαν τίς φωνές.
Τετρακόσια παλληκάρια—ποὺ φωνάζαν σὰν λιοιτάρια:
Ἄλλάχ, Ἄλλάχ! φωνάζουν — τὸν Μωχαμέτη κρᾶζουν.

Ἐνα ἄλλο τραγούδι, ποὺ ξεχάστηκε ὀλότελα, ἦταν ὁ «Γκάγκανος». Ἐξυμνοῦσε τὴν παλληκαριά καὶ τοὺς πολέμους ποὺ ἔκανε μὲ τοὺς Τοῦρκους. Τὸ εἶχα ἀκούσει πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἀπὸ τῆ Μάλαμω Σιταρᾶ, κόρη τῆς Ρήγκως καὶ τοῦ καπετὰν Ἀναστάση Δοξάκη. Μοῦ ἔλεγε πῶς τὸ τραγουδοῦσαν καὶ τὸ χόρευαν. Δὲν τὸ εἶχα γράφει τότε. Ὑστερα ἢ Μάλαμω πέθανε. Καμμιὰ ἀπὸ τίς σημερινὲς παλιὲς Περαιμιώτισσες δὲν τὸ θυμᾶται.

Ἐνα ἄλλο τραγούδι ἀναφέρεται σὲ δυὸ παλληκάρια. Τὸν Μανώλη καὶ τὸν Λεφτέρη, ποὺ τρομοκρατοῦσαν τὴν περιοχὴ γύρω ἀπὸ τὴν Πάνορμο. Οἱ Τοῦρκοι τοὺς κυνήγησαν καὶ ἔταξαν μεγάλη ἀμοιβὴ γιὰ νὰ τοὺς πιάσουν. Ἔτσι μὲ προδοσιὰ ἔπιασαν τὸ Μανώλη, στὸ Γκιουνένη, στὸ σπίτι τοῦ κουμπάρου του, καὶ τὸν σκότωσαν. Ἀπὸ τὸ τραγούδι του σώζονται ἄκρες - μέσες:

.....

Μανώλη μ' εἶ ἀρματιά σου πῶς σοῦ εἶ ἀρπάξανε,
μέσ' τὴ φωτιά τὰ ρίξαν κι' ἐκεῖ τὰ κάρφανε.
Μανώλη μ' εἶ ἀρματιά σου δὲν ἦταν γιὰ φωτιά,
μόνο νὰ τὰ κρεμοῦσαν μέσ' τὴν Ἀγιά Σοφιά.

ΣΤΟ ΜΑΡΜΑΡΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΝΗΣΙ

(Ἀντικρουστός)

Στὸν Μαρμαρᾶ καὶ στὸ Νησί
κορίτσια πίνουν τὸ κρασί.
Στὸν Μαρμαρᾶ, στὸν Πλάτανο,
κόρη κενιάει στὸν μάγγανο.

Κι' ἔχασε τὸ βελόνι της,
ξήλωσε τὸ φρεσιόνι της.
Ξήλωσε τὸ φρεσιόνι της
κι' ἔχασε τὸ βελόνι της.

Στὸν Μαρμαρᾶ, στὸν Μαρμαρᾶ,
ἔχει κορίτσια δροσερά.
Ἔχει κορίτσια μιὰ χαρὰ
στὸν Μαρμαρᾶ, στὸν Μαρμαρᾶ.

Στὸν Μαρμαρᾶ, στὸν Μαρμαρᾶ,
ἔχει λεβέντικα παιδιὰ,
σιὰ ξένα ταξιδεύουνε
καὶ στὸ νησί χορεύουνε.

ΤΩΡΑ ἼΝΑΙ ΜΑΗΣ ΚΙ' ΑΝΟΙΞΗ

(Ἀντικρουστός)

Τώρα ἴναι Μάης κι' ἀνοιξη, τώρα ἴναι καλοκαίρι,
τὴν ἀρμενίζουσι κότεργα, τώρα κινουῦν καρδιά,
Τώρα κι' ἐμέν' ὁ ἀφέντης μου νὰ ταξιδέψη θέλει.
Πάρε κι' ἐμέν' ἀφέντη μου, μαζί σου στὸ καρᾶδι,
νὰ μαγειρεύω, νὰ δειπνάς, νὰ σιγῶνω, νὰ κοιμᾶσαι,
νὰ κἀθωμαι στὸν τόπο σου, νὰ λάμνω τὸ κουπί σου.
Κι' ἂν δὲν τὸ λάμνω σὰν κι' ἐσέ, κόψε τὴν κεφαλή μου.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ ΔΙΑΜΑΝΤΙ

Ὁ παρακάτω ἀντικρουστός - μπάλος ἦταν ἕνας ὠραιότατος, σεμνός, κινεζοὶς χορὸς καὶ τὸν χόρευαν οἱ μεγάλες γυναῖκες μὲ χάρη κι' ἀρχοντιά. Στὸ σκοπὸ αὐτὸ ταίριαζαν διάφορες παρασκίδες (δίστιχα=παραστιχίδες) χωρὶς συνέχεια στὴν ἔννοια.

Ἄς ποῦμε τίς πιὸ συνηθισμένες σ' αὐτὸν τὸ χορὸ:

Στὴν Ἑλλάδα τὸ διαμάντι — φράγκοι τὸ δουλεύουνε
καὶ τὴν ἐμορφιά σου κόρη — ὄλοι τὴ ζηλεύουνε.
Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω — τούρκισσά ἴσαι γιὰ ρωμιά,
γιὰ ἐγγλέζα, γιὰ φραντζέζα κι' ἔχεις τόσην ἐμορφιά.
Τὰ ματάκια σου, πουλί μου, μαῦρα εἶν' ὡς τὴν ἑλιά
κι' ὅποιος τὰ γλυκοφιλήσῃ, χάρο δὲ φοβάται πιά.

Σὰν πεθάνω σὸ καράβι, ρίξτε με μέσ' τὸ γιאלό,
νὰ μὲ φᾶνε τὰ ψαράκια καὶ τὸ ἄρμυρὸ νερό.

ΑΛΑΤΕ, ΠΑΙΔΙΑ

(Καθιστός, τραγουδιέται ἀπὸ τὰ παλληκάρια
πάνω στὸ τραπέζι)

Ἄλατε, παιδιά, ἄλατε, παλληκάρια,
γιὰ νὰ φτάσουμε τὴ λάμψη ποῦν' ἐμπρὸς μας.
Ἄν εἶναι φλουριά νά 'ναι τὸ μερτικό μας,
ἂν εἶναι πανιά νά 'ναι τοῦ καραβιοῦ μας.
Κι' ἂν εἶν' κοπελλιά, τοῦ καραβοκυροῦ μας.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

(Συρτός)

Κοράσιον ἐβουλήθηκε νὰ πάη νὰ σεργιανίσῃ.
Μαζεύει τὶς γευόνισσες καὶ τὶς γεινοποῦδες
καὶ σὸ γιאלό κατέθηκε, κάτω σὸ περιγιάλι.
Βλέπει καράβια κι' ἔρχονται, καράβια κι' ἄρμενίζουν.
Ρίχνουν τὶς βάρκες σὸ γιאלό, βγαίνουν σὸ περιγιάλι.
Βγάξουν τὰ βαρελάκια τους νερό νὰ τὰ γεύσουν.
Κι' ἀφῆκαν τὰ βαρέλια τους κι' ἐπέσαν στὰ κοράσια.
Κι' ἔνα κοράσιον ἔμορφον σὶδὸν Ἀηγιώργη τρέχει.
Ἄϊμι Γιώργη μ' κρύψε με πίσω στὰ μάρμαρα σου,
νὰ σὲ στολίσω μάλαμα, νὰ σὲ πατώσω ἀσημί,
νὰ κάμω τὰ καντήλια σου ὅλα μὲ τὸ γιλντίζι.
Κι' ἀνοίξαρε τὰ μάρμαρα κι' ἐκοίφτη τὸ κοράσι.
Κι' ἔνας λεβέντης ἔμορφος σὶδὸν Ἀηγιώργη τρέχει.
Ἀηγιώργη μ' δεῖξε με ποῦ κρύβη τὸ κορίτσι,
νὰ φέρω λίτρες τὸ κερί καὶ δυὸ λιτρῶν τὸ λάδι
καὶ μὲ τὴν καραβόβαρκα νὰ φέρω τὸ θυμιάμα.
Φανέρωσε τὴν κοπελλιά, φανέρωσε τὴν κόρη,
νὰ τῆνε κάνω ταῖρι μου, σήγισα στὴν καρδιά μου.
Καὶ θὰ σοῦ χτίσω ἐκκλησιὰ πάνω σ' αὐτὴ τὴ γάχη,
νάχη θεμέλια μάρμαρα καὶ πόρτες καρυδέγιες,
νάχη καντήλια δλόχονα, καδένες ἀσημένιες,
καὶ τὸ δικό σου εἰκόνημα ὄλο μαργαριτάρια.
Κι' ἀνοίξαρε τὰ μάρμαρα κι' ἐφάνη τὸ κορίτσι...
— Δὲν εἶμαι Ἀγιο χαραμῆ, δὲν εἶδα Ἀγιο κλέφτη,
νὰ λιμπιστῆ τὰ τάματα καὶ νὰ μὲ φανερώσῃ.
— Δὲν εἶμαι Ἀγιος χαραμῆς, δὲν εἶμαι Ἀγιος κλέφτης,
κι' οὔτε λιμπιστῆκα φλουριά καὶ τάματα γιὰ μένα.
Μόνο γιὰ σένα νοιάστηκα καὶ γιὰ τὸ ριζικό σου.
Κόρη μου, σῦρε στὴν εὐχὴ καὶ στοῦ Θεοῦ τὸ δρόμο,
κι' ὁ νιὸς ποῦ σὲ λιμπίστηκε ταῖρι του θὰ σὲ κἀνῃ!

ΑΠΟΚΡΗΑΤΙΚΑ

ΤΟ ΑΝΟΙΓΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΗΑΣ

Κατέβα, κόρη, κι' άνοιξε τήν πόρτα τήν καρ' δένια,
κι' άν έχης εύχαρίστηση κέρνα μας κι' από ένα.

"Ανοιξε, άχειλάκι μου και γλώσσα μου περέτα,
κι' δον, καϊμέντε λογιomé, όσα κι' άν ξέρης πέ τα.

Νάχα τοῦ Σολομών τὸ νοῦ και τοῦ Δαυὶδ τὴ γνώση,
νά σοῦλεγα παινέματα ὡσπου νά ξεμερώση.

"Ανοιξαν τὰ οὐράνια και βγῆκαν τρεῖς άγγέλοι
κι' ἦρθαν και σὲ ζωγράφισαν μὲ τὸ δεξιί τους χέρι.

"Ας τραγουδήσω κι' ἄς χωρῶ, ἄς παίξω κι' ἄς γελάσω,
τὰ νιάτα δὲν πουλιούνται πιά νά πά' νά τ' άγοράσω.

Τοῦ παντρεμένου δὸς φιλί, τοῦ λέφτερον μιὰ πέτρα,
νά χ'πάη τὸ κεφαλάκι του ὡσπου νά βρῆ γυναίκα.

Σήμερά σήμερα, σήμερα 'ναι ἡ μέρα μας,
σήμερά 'ναι ἡ μέρα μας κι' ἡ σκυλοδεφτέρα μας.

Σήμερά, σήμερα, σήμερα θά γανωδοῦμε,
σήμερά θά γανωδοῦμε και σιῆ λούμπα θά νιφοῦμε.

Σήμερά, σήμερα, σήμερα 'ν' άποκορηές,
σήμερά 'ν' άποκορηές κι παντρέβ'νι κι' οί γρηές.

Σὺ κονιζές κι' ἐγὼ εἶμι β'νιάνι (φυνιάνι)
νά σ' άπαρτισιῶ δὲν κάν'ει.

Σὺ κονιζές κι' ἐγὼ εἶμι τρούπ',
σάν σ' άπαρτισιῶ εἶμι κ'ρούπ'.

Τούτ' ἡ γῆς πὸν τήν πατοῦμε,
ἔλοι μέσα θὲ νά μποῦμε.

Τούτ' ἡ γῆς μὲ τὰ χοσιάρια
τρώει νιές και παλληκάκια.

"Ας χορέψουμε κι' ἄς πάη,
τούτ' ἡ γῆς πὸν θά μάς φάη.

ΤΡΕΙΣ ΚΟΠΕΛΛΕΣ ΛΥΓΕΡΕΣ

Τρεῖς κοπέλλες λυγερὲς πᾶν' σὶδὸ δρόμο μοναχές,
λέει ἡ μιὰ τῆς ἀλληνῆς: —'Απὸ δῶ ποὺ πᾶμε μεῖς,
ἀπὸ δῶ ποὺ πᾶμε μεῖς γὰ μᾶς ἔπιανε κανεὶς.
Κι' ἂν κανένας πεταχῆ ἀπ' τὶς τρεῖς ποιά θὰ σταθῆ;

'Απὸν δῶ — 'Απὸν δῶ,
ἀπὸν δῶ τὸ Ρέμα-Ρέμα,
ἀπὸν δῶ τὸ Ρέμα-Ρέμα,
τὰ πουλιὰ παίρνουν ἀέρα
(ἢ: τὰ κορίτσια λέγα ψέμα).

Ο ΠΑΠΑΣ ΚΙ' Η ΠΑΠΑΔΙΑ

'Ο παπᾶς — γειά σας παιδιά.
'Ο παπᾶς — κι' ἡ παπαδιά.

'Ο παπᾶς κι' ἡ παπαδιά πήγαιναν σὶτὴν ἐκκλησιά.
Κι' ὁ παπᾶς ἀπὸ τὴ βιά του ἔχασε τὴν παπαδιά του.
Πόρτα-πόρτα περπατοῦσε καὶ τὴν γειτονιὰ ρωτοῦσε:
—Μὴν εἶδατε τὴν παπαδιά μου, τὴν ἀφέντρα, τὴν κυρά μου;
—Τώρα πήγαινε σὶτὴ βούση, τᾶφρμιασε μ' ἕνα ντεροβίση.
Τρέχει ὁ παπᾶς καὶ πάει, γιὰ τὴν παπαδιά ρωτάει:
—Μὴν εἶδατε τὴν παπαδιά μου, τὴν ἀφέντρα, τὴν κυρά μου;
—Τώρα πάει σὶδὸ λουτρό μὲ τὸν κύριο Δημητρά.
Τρέχει ὁ παπᾶς καὶ πάει, γιὰ τὴν παπαδιά ρωτάει:
—Μὴν εἶδατε τὴν παπαδιά μου, τὴν ἀφέντρα, τὴν κυρά μου;
—Τώρα πάει σὶτὴν ἐκκλησιά, γιὰ ν' ἀνάψη τὰ κεριά!...

ΠΩΣ ΤΟ ΤΡΙΒΟΥΝ ΤΟ ΠΙΠΕΡΙ

Πῶς τὸ τρί— πῶς τὸ τρί— πῶς τὸ τρίβουν τὸ πιπέρ'
πῶς τὸ τρίβουν τὸ πιπέρ' — τοῦ διαβόλ' οἱ καλογέρ'.

Μὲ τὸ γόνα τους τὸ τρίβουν — κι' ἔτσι δὰ τὸ κοπανίζουν.
Μὲ τὴ μύτη τους τὸ τρίβουν — κι' ἔτσι δὰ τὸ κοπανίζουν.
Μὲ τὴ φτέρνα τους τὸ τρίβουν — κι' ἔτσι δὰ τὸ κοπανίζουν.
Μὲ τὴ ράχη τους τὸ τρίβουν—κι' ἔτσι δὰ τὸ κοπανίζουν.

Καὶ ὅλοι ὅσοι ἦταν πιασμένοι στὸ χορὸ ἔκαμαν σὲ κάθε στίχο καὶ τὴν ἀνάλογη κίνηση. Αὐτὸ τὸ χόρευαν ὅταν εἶχε πιά ἀνάψει γιὰ καλά τὸ γλέντι καὶ τὰ κεφάλια ὅλων ἦταν μπουμπουνιασμένα ἀπὸ τὸ κρασί. Τὸ χόρευαν μόνον ἄντρες.

ΑΝΑΨΕ ΤΟ ΦΑΝΑΡΑΚΙ⁽¹⁾

"Αναψε τὸ φαναράκι καὶ κατέβη στὸ γιαλό,
κι' ὁ καιρὸς φουρτούνα κάνει, πῆρ' ἀέρας νὰ διαβῶ.
(["]Η: λύσε καὶ τὸ παλαμάρι, κι' ἤσθε ἡ ὥρα νὰ διαβῶ).
["]Ηρθ' ἡ ὥρα νὰ διαδαίνω,
δὲν εἶναι γιὰ ν' ἀπομένω.
Σίδερα σηκώνουν,
τὰ πανιά φουσκώνουν,
στὸ καλό, γιοσμῆ μου,
στὸ καλό...

Στὰ παραπάνω λόγια πολλοὶ πρόσθεταν καὶ τοὺς παρακάτω στίχους,
ἂν καὶ δὲν ταριάζουν σὰν συνέχεια:

Κι' ἂν μὲ πάρης, πῶς θὰ φύγω,
μέσα στὰ βαθειὰ νερά;
Κάνω τὸ κορμὶ μου βάρκα
καὶ τὰ χέρια μου κουπιὰ,
τὸ μαστήλι μου πανάκι
γιὰ νὰ φύγω μαζουά,
(["]η: νὰ σὲ κλέψω μιὰ βραδυά).

"Όταν κάναμε τὸ πρῶτο πάνδημο μνημόσυνο τοῦ παλιοῦ χωριοῦ μας
στὴ Νέα Πέραμο Μεγαρίδος, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1945, εἶχαμε συγκεντρω-
θῆ ἀπὸ βραδὺς στὸ μαγαζὶ τοῦ Γιακίμη Καραγιώργη. Ἐκεῖ φάγαμε καὶ
ἤπιαμε καὶ μείναμε ὡς ἀργὰ τὴ νύχτα, κουβεντιάζοντας, ὅπως ἦταν φυ-
σικό, γιὰ τὰ περασμένα. Μεταξὺ μας ἦταν ὁ Γιώργης Καπλάνης, ὁ Γα-
βριήλ Ψύχας, ὁ Θανασάκης Ἀγόρογλου, ὁ Μανωλάκης Τσιμπουκίδης καὶ
ἄλλοι παλιοὶ Περαμιώτες. Ὅταν σηκωθήκαμε νὰ φύγουμε, καθὼς ἡ ψυχὴ
μας ἦταν πλημμυρισμένη ἀπὸ Πέραμο, νομίζαμε πῶς βγαίναμε ἀπὸ τὸ
μαγαζὶ τοῦ Νικολάκη Καραγιώργη, στὸ παλιό μας χωριό, καὶ πῶς θὰ
στρίβαμε ἀπὸ τὸ Ρέμα νὰ πάμε στὰ σπίτια μας... Καὶ τότε αὐθόρμητα
ἀρχίσαμε νὰ τραγουδᾶμε ὅλοι μαζὶ τὸ «Ἄναψε τὸ φαναράκι», τὸ παλιό
μας τραγούδι, σὰν νὰ βγαίναμε ἀπὸ καμμιά ἀποκρηάτικη βεγγέρα, καὶ
τὰ δάκρυα ἔτρεχαν ἀπὸ τὰ μάτια τῶν γεροντοτέρων.

1) Αὐτὸ τὸ τραγούδι τὸ ἔλεγαν δταν τελείωνε τὸ γλέντι καὶ οἱ καλεσμένοι ἐδγαί-
ναν γιὰ νὰ φύγουν. Τότε ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τὸ τραγουδοῦσαν ὅλοι μαζὶ στὸ δρόμο. Ἦταν
τὸ ἀποχειρευτιστήριο.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ

Αυτά τὰ τραγούδια ποὺ ἀναφέραμε τραγουδιόνταν ὅλα ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια στὸ χωριό. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὰ τραγουδιόνταν καὶ ἄλλα πανελλήνια τραγούδια, πατριωτικὰ ἐμβατήρια τῆς ἐποχῆς καὶ τὰ τραγούδια ἀπὸ τὸ θέατρο, τοῦ «Ἀγαπητικοῦ τῆς Βοσκοπούλας», τῆς «Γκόλφως» καὶ ἄλλα.

Ἄς τὰ γράψουμε κι' αὐτά, γιὰ νὰ ὁλοκληρώσουμε τὸν κατάλογο τῶν τραγουδιῶν ποὺ λέγονταν στὴ Πέραμο ὡς τὰ τελευταῖα τῆς χρόνια καὶ τὰ θυμοῦνται οἱ σημερινοὶ παλιοὶ Περαμιώτες, ποὺ τὰ τραγούδησαν στὸν καιρὸ τους καὶ τὰ χάρηκαν.

ΤΟΥ ΚΙΤΣΟΥ Η ΜΑΝΑ

*Τοῦ Κίτσου ἡ μάνα κάθονταν ἀντίκρου σὲ ποτάμι,
μὲ τὸ ποτάμι μάλωνε καὶ τὸ πετροβολοῦσε.*

*— Ποτάμι μ' γιὰ λιγότεψε, ποτάμι μ' στρέψε πίσω,
γιὰ νὰ περάσω ἀντίπερα, πέρα σὲ κλεφτοχώρια.
Πῶχουν οἱ κλέφτες σύναξη, τὸν Κίτσο γιὰ νὰ πιάσουν.
Τὸν Κίτσο τόνε πιάσανε καὶ πᾶν' νὰ τὸν κρεμάσουν.
Χίλιοι τὸν πᾶν' ἀπὸ μπροστὰ καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω.
Κι' ὁ Κίτσος βροσκοῦται στὴ μέσ' σὰν μῆλο μαραμένο,
σὰν μῆλο, σὰν δαμάσκηνο, σὰν κίτρινο κυδώνι.*

ΟΙ ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΕΣ

*Ἔχε γειὰ καϊμένη κόσμε, ἔχε γειὰ γλυκεῖα ζωή,
καὶ σὲ δύστηνη παιδίδα ἔχε γειὰ παντοεινή.
Στὴ σιεριά δὲ ζῆ τὸ ψάρι κι' οὔτε ἀνθὸς στὴν ἀμμουδιά
κι' οἱ Σουλιώτισσες δὲ ζοῦνε δίχως τὴν ἐλευθεριά.
Ἔχετε γειὰ βουσοῦλες, λόγγοι, βουνά, ραχοῦλες.
Σὰν νὰ πᾶν' σὲ πανηγύρι, σ' ἀνθισμένη Πασχαλιά,
μέσ' τὸν Ἄδη κατεβαίνον, μὲ τραγούδια, μὲ χαρά.
Ἔχετε γειὰ βουσοῦλες, λόγγοι, βουνά, ραχοῦλες.*

ΒΛΑΧΑ, ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΑ

*Βλάχα, βλαχοπούλα — Κι' ἀρθανιτοπούλα.
Βλάχα, μωρ' βλάχα, τὰ φλουριά σου νᾶχα.
— Σήκω νὰ χορέψης, νὰ νοικοκυρέψης.
— Παπουτσιάκια δὲ φορῶ, τί νὰ τὸν κάνω τὸ χορὸ;
— Νὰ σοῦ δώκω τὰ δικά μου, νὰ χορέψης, πέρδικά μου.
Βλάχα, μωρ' βλάχα, τὰ βραχιόλια σ' νᾶχα.*

ΠΟΤΑΜΕ ΤΖΑΝΕ Μ' ΠΟΤΑΜΕ

(Καλαματιανός άργός, Καπετανέϊκος)

Ποταμέ, τζάνεμ' ποταμέ μου, χάι-χάι.
Ποταμέ, ποταμέ μ' ήγας γιομίζεις
και βαρείς και βαρείς και κωμαίζεις.
Πάρε με, τζάνε μ' ποταμέ μ' πάρε με,
πάρε με, πάρε με σιά κήματά σου,
σιά κλωθο — σιά κλωθογυρίσματά σου.
Πώρχονται ξανθές και πλένουν,
μαυρομάτιες και λευκαίνουν,
πώρχεται μικρό κορίτσι,
ρίχνει τή δροσιά σά βρόση.

ΣΑΡΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΦΥΛΑΚΗ

Σαράντα χρόνια φυλακή — Κόρη Καλαματιανή,
ώχ, σιά σίδερα βαλμένος — Τί κακό 'κανα ο καϊμένος.
Κανείς δέν ήθε να με διή, κόρη Καλαματιανή,
ώχ, άπ' τους δικούς μου, φίλους κι' αγαπητικούς μου.
"Ωχ, να 'ρθή να μου μιλήση και να με παρηγορήση.
Μόνο μια κόρη π' αγαπώ — κορίτσι Καλαματιανό,
ώχ, αυτή γραφή μου στέλνει και κρυφά μου παραγγέλνει.
Στείλε μου το να τή πλύνω, με τή δάκρυα πού χύνω.
Στείλε μου το να τή πλύνω, με τή δάκρυα πού χύνω.
Βάνω τή δάκρυά μ' νερό—μαύρα 'ν' τή μάτια π' αγαπώ,
τό σάλιο μου σαπούνι—άσπρο μου χρυσό παραμπούνι.

ΤΟ ΤΙ ΤΟ ΘΕΛ' Η ΜΑΝΑ ΣΟΥ

Τό τί τό θέλ' ή μάνα σου
τή νύχτα τό λυχνάρι,
τή νύχτα τό λυχνάρι,
'Αφ' έχει μέσ' σιό σπίτι της,
άφ' έχει μέσ' σιό σπίτι της
τόν ήλιο, τό φεγγάρι,
τόν ήλιο, τό φεγγάρι.

ΜΠΑΤΕ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΣΤΟ ΧΟΡΟ

Μπάτε κορίτσια σιό χορό να μάθετε τραγούδια,
να διήτε κενητές ποδιές, πόρσινες και γαλάζιες,

νά διήτε και μιὰ παπαδιά που πάει με τούς λεβέντες.
Πάει ό παλιάς από κονιά, τής λέει παρακαλώντας:
—Τό που τ' άφήνεις τὰ παιδιά, τό ξερημο τό σπίτι.
—Σῦρε, παπᾶ μ', στο σπίτι σου, σῦρε και στα παιδιά σου,
κι' εγώ θά πάω στη λεβεντιά, θά πάω με τούς λεβέντες.

Με τὰ πατριωτικά τραγούδια και ιδιαίτερα με τις «Σουλιώτισσες» χαλούσε ό κόσμος. Τό σπίτι σειόταν από θεμελιοῦ και ξέσπαγε ό καῦμός για τή λεφτεριά, τήν κρυφή και γλυκειά έλπίδα που μάς φλόγιζε τήν καρδιά.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΚΟΥΝΙΑΣ

Οί κούνιες ήταν τό παιχνίδι τών κοριτσιών. Από ένα μεγάλο κλαδι έδεναν τήν κούνια και κάτω από τή δροσιά του πλάτανου ή τής μουριάς έστηναν τό παιχνίδι τους. Από μικρά κοριτσάκια ίσαμε φτασμένες πιὰ κοπελλίτσες θά κάθονταν με τή σειρά τους ή κάθε μιὰ στην κούνια και οί άλλες θά τήν κουνούσαν τραγουδώντας τὰ τραγούδια τής κούνιας.

Ήταν μιὰ σωστή συναυλία πουλιών που κελαϊδούσαν όλα μαζί και γέμιζαν τόν άέρα με τήν τσιριχτή μελωδία τής παιδιάστικης φωνής τους.

Χωρίς τραγούδι δέν είχε καμμιά νοστιμάδα ή κούνια. Τὰ τραγούδια που φτάσαμε στα χρόνια μας ήταν παρμένα κι' αυτά από τούς θρύλους τών δημοτικών τραγουδιών. "Άλλα πολύ παλιά και άλλα νεώτερα.

ΕΝΑ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ ΔΩΔΕΚΑ ΧΡΟΝΩ

"Ενα παλληκάρι δώδεκα χρονῶ
ζώση κι' άρματώθη, πάει στον πόλεμο.
Πόλεμο δέν ηῦρε, πίσω γύρισε,
και στο γυρισμό του ό νιός εδίδρασε.
"Εσκυψε να πιῆ νερό απ' τή ρεματιά,
μαχαιριές του ἤρθαν κι' απ' τὰ δυό πλευρά.
Είχε κι' ένα δοῦλο π' έκλαιγε πικρά.
Σώπα, δοῦλε μ', σώπα και μην κλαῖς πικρά.
Σῦρε στη μανούλα μ' τήν καλοπαπαδιά
και στην αδελφούλα μου τήν καλογορηά.
Τό σπιτάκι πάχω να τό πουλήσουνε,
τὰ ρουχάκια πάχω να τὰ μοιράσουνε.

Η ΚΑΛΟΓΡΗ

Κυνηγός που κυνηγοῦσε εις τὰ δάση μιὰ φορά,
ένυχε να άπαντήση μιαν ερημοκκλησιά.

Προχωρεί και μπαίνει μέσα με λυπητερή καρδιά,
βλέπει μέσα κι' άσκητούσε μιὰ μικρή καλογορηά.

—Καλογορηά μου, πῶς σὲ λένε, τ' ὄνομά σου ἐπιθυμῶ,
ἄς τὸ μάθω κι' ἄς πεθάνω σιὸ ἐρημοκλήσι αὐτό.

—Τ' ὄνομά μου δὲ σιὸ λέω γιατί θὰ μὲ λυπηθῆς,
γιατὶ σὺ ἔγινες αἰτία καλογορηὰ γὰ μὲ ἰδῆς.

ΚΑΝΑΡΙ, ΚΑΝΑΡΙΝΙ

Κανάρι, καναρίνι, ξύπνα ἀπὸ τὴν κλίνη,
ξύπνα και μὴν κοιμᾶσαι ν' ἀκοῦς πὼς τραγουδῶ.
Σηκώνομαι ὁ καὶμένος σὰν παραπονεμένος
καὶ τ' ἔρματά μου βάνω, πάω γὰ κνηγῶ,

Λαγούς, περδίκια γάθρω, πουλάκια γὰ σκοιάσω
καὶ σένα ν' ἀνταμῶσω, κορμί μ' ἀγγελικό.
Σιὸ δρόμο πὸν πηγαίνω ψιλή βροχή μὲ πιάνει,
δεισιὸ γιὰ ν' ἀκουμπήσω δὲν βλέπω πουθενά.
Ψηλὰ βλέπω ἔναν πύργο πὸν λάμπει σὰν τὸν ἥλιο,
πουλὶ κάθει' ἐπάνω και γλυκοκελαῖδει.
Και τὸ κελᾶϊδημά του μοῦ φαίνεται πὼς λέει:

Χαρήτε σεις οἱ νέοι πῶχετε τὸν καιρό.
Χαράν, χαράν χαρήτε, καιρὸ μὴν καρτερεῖτε,
γιατὶ ὁ καιρὸς διαβαίνει και δὲ γυρίζει πιά.
"Εἶσι εἶναι και ἡ νεότη, χρυσὸ μου καναρίνι,
μαραίνεται σὰν τ' ἄνθι, σδῆνει σὰν τὸ κερσί.

Τὰ δυὸ τελευταῖα τραγουδία ἀπὸ τὰ λόγια τους φαίνονται νεώτερα,
ἂν και στὴν ἐποχή πὸν τὰ τραγουδοῦσαν, πρὶν ἀπὸ τὸ 1900, ἦταν και
τότε ἀκόμα παλιά.

Στὸ τέλος, ὅταν θὰ ἄλλαζαν θέση στὴν κούνια, προτοῦ κατέβη ἀκό-
μα ἡ πρώτη, ἔδιναν δυνατὲς σπρωξιῆς στὴν κούνια και ἔλεγαν αὐτὰ τὰ
λόγια :

Ἢ ἀμάδα...
Κι' ὁ ἀπίκος...
Κι' ὁ καμπούρ'ς...
Ἢ Τσομπανίκος...
Κι' ἡ Μαριώ μας

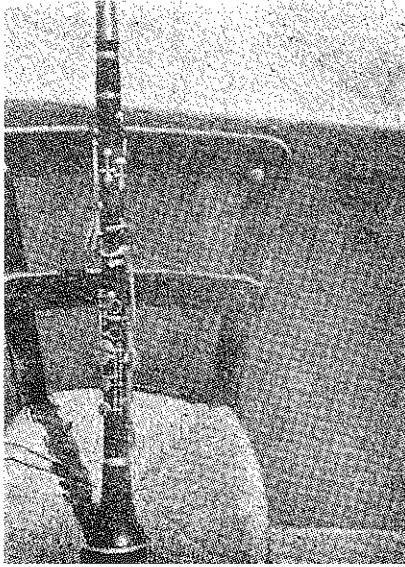
(Ἢ τὸ ὄνομα τοῦ κορμισιοῦ πὸν καθόταν πάνω στὴν κούνια)
Ἢ χρυσῆ...
κι' ἡ ἀφουρτοῆ μας...
Ἢ καλή...

1) Ἢ ἀφουρτοῆ=δυνατὴ ἀπὸ τὸ φόρτω.

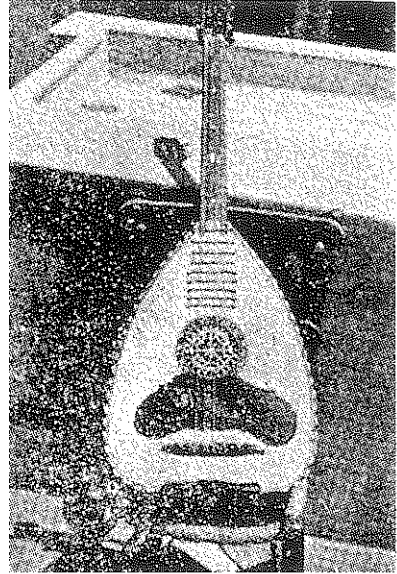
ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΜΑΣ ΣΕ ΝΟΤΕΣ

Οι νότες αυτές γράφηκαν από τον άρχιμουσικό του Ραδιοφωνικού Σταθμού Ἀθηνῶν κ. Παντελῆ Καθακόπουλο. Ἀφοροῦν τὸ μέρος τῆς πρώτης στροφῆς, ποῦ ἐπαναλαμβάνεται στοὺς ἐπόμενους στίχους τοῦ κάθε τραγουδιοῦ.

Τὰ τραγούδια αὐτὰ τραγουδήθηκαν γιὰ πρώτη φορά ἀπὸ τὴν χορωδία καὶ τὴν ὀρχήστρα λαϊκῶν ὀργάνων τοῦ κ. Καθακόπουλου στὴν αἴθουσα τοῦ Συνδέσμου «Κωνσταντινούπολις» Νέας Φιλαδελφείας (βλέπε σελ. 259) καὶ ξανατραγουδήθηκαν στὸ πανηγύρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὴ Νέα Πέραμο Μεγαρίδος (βλέπε σελ. 266, σημ. 1) καὶ στοὺς πρώτους χοροὺς τοῦ Συλλόγου Περαιῶν Κυζικηνῶν ἀπὸ κορίτσια τῆς Νέας Περάμου.

ΚΑΑΡΙΝΟ (IN DO)

ΛΑΟΥΤΟ

ΒΙΟΛΙ

ΚΑΚΙ-ΤΑΤΑ

Λαϊκά όργανα τής περιοχής Κυζίκου και νησιών του Μαρμαρά.

ΤΟ ΚΑΡΑΒΑΚΙ (σελις 439)

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 84.$

A' ΜΕΡΟΣ
 Τὸ κα - ρα - βά - - - - - κι
 Σαν τα λε - νια μ' χαί - - ντε τὸ κα - ρα -
 βά - - - - - κι ποῦρ - χε - τα!
B' ΜΕΡΟΣ.
 ἄ - - - - - πό με - ἄ - - - - - πό με - σα πὸ τὴν Πό - λη
 κλαί - ειή καρ - δια μ' κλαίειή καρ - δια μ' καὶ δὲ με - ρώ - νει.

ΚΥΡΑ Μ' ΚΙ' ΑΡΧΟΝΤΟΠΟΥΛΑ Μ' (σελις 438)

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 84.$

A' ΜΕΡΟΣ
 Κυ - ρά μ' κί ἀρ - χον - το - - - - - πού - λα μ', σὺ ἀρ -
 χόν - - - - - τισ - - - - - σα Κυ - σα, ἔδ -
B' ΜΕΡΟΣ.
 - γα σὸ πα - - - - - ρα - δύ - - - - - ρι, τὸ μαλ - λά - - - - - κια σου νᾶ. *D.C.*
 δῶ για - τι για - τι θὰ τρελ - - - - - λα - δῶ.

Ο ΓΚΕΜΙΤΖΗΣ ΑΡΡΩΣΤΗΣ (σελ. 445)

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 92$.

Α' ΜΕΡΟΣ. Ο Γκε- ό Γκε-μι-τζής αρ-ρώ-στη-
 -σε - στοῦ κα-ρα-διοῦ - τὴν
 πλώ- - - ρη, ό -ρη. Β' ΜΕΡΟΣ. Βαί, δὲν
 ἔ- χει
 ἔ- - τζά- νημ', - δὲν - ἔ-
 μά- - να νά - τὸν - κλαίη.

Σ' ΕΝΑ ΡΗΓΟΤΑΤΟ ΜΠΑΧΤΣΕ (σελις 441)

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 84$.

Α' ΜΕΡΟΣ. Σ' ἔ- - να ρη. γώ - σ' ἔ- να ρη-
 λι - - μπί στη. κα, λι. μπί - στη.
 γώ-τα-το Μπα-ζέ. Β' ΜΕΡΟΣ. καὶ στοῦ κο - καὶ στοῦ
 κα ἔ- να κον-τζέ. καὶ
 κον.τζε.διοῦ τὴ ρί - ζα δυὸ - που -
 λά - δυὸ που. λά-κια τρο. γυ- - ρί - ζα. D.C.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ. (σελις 350 και 451)

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ♩ = 88

Musical score for the hymn 'ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ'. It consists of five staves of music in 2/4 time with a tempo of 88. The key signature has one flat (B-flat). The lyrics are:

 Α' ΜΕΡ. κο. ρά - - - - - σι. νέ

 κο. οα. σι νέ θου. λή - - - - - δη

 1. - κε Κο. 2. - κε σώ. σά. η, σώ. σά. ημ η Γιώργημ' σώ

 - σι νά. πά. νά. πά. νά. σερ. γία. νί.

 ση κί. ο. ζω. πί. κί. ο. ζω. πί. σω. νά. γυ. ρί. - - - - - ση.

ΕΓΩ 'ΜΑΙ ΤΟΥ ΨΑΡΑ Ο ΓΥΙΟΣ (σελις 446)

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ♩ = 110

Musical score for the hymn 'ΕΓΩ 'ΜΑΙ ΤΟΥ ΨΑΡΑ Ο ΓΥΙΟΣ'. It consists of four staves of music in 2/4 time with a tempo of 110. The key signature has one flat and one sharp (B-flat and F-sharp). The lyrics are:

 Α' ΜΕΡΟΣ. 'Ε. γω. εἶ. μαι. τού. ψα. ρά. ό. γί. ος,

 ά. ψάλ. τής. κί. ο. γρά. μ. μα. τι. κέ. ς.

 Β' ΜΕΡΟΣ.

 πού. πη. γα. να. ψα. ρέ. ψω

 μαυ. - - - - - ρα. μά. - - - - - τια. να. δια. λέ. - - - - - ζω.

D.C.

ΤΩΡΑ ΤΟ ΜΑΗ ΚΙ' ΑΝΟΙΞΗ (σελις 450)

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 84.$

Α' ΜΕΡΟΣ.

Τώ - ρα τώ - ρα τὸ Μά - η
 κι' ὄ - νοι - ξη τώ - ρα τώ -
 ρα τὸ κα - λο - καί - ρι, τώ -
 ρι τώ - ράρ - με - νί - ν' ἄ - μάν, ἄ -
 μάν, τώ - ράρ - με - νί - ζουν
 κά - τερ - γα, τώ - ράρ - με - γα. D.C.

Β' ΜΕΡΟΣ

(βιολί)

ΣΑΒΒΑΤΟ ΒΡΑΔΥ (σελις 440)

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 92.$

Σάβ - θα το βρα - δύ με διώ - ξαν οί γο -
 νεῖοί μου ἀπ' τὸ σπί - Τριαλαρα λα -
 ρου, ἀπ' τὸ σπί - τι μου. D.C.

ΑΥΤΟΣ ΠΟΥ ΣΕΡΝΕΙ ΤΟ ΧΟΡΟ (σελις 441)

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 88$.

Α' ΜΕΡΟΣ.

1. Αὐτὸς πού σέ - σὺ τὸς πού σέρνει
 ὁ ἄνθρωπος εἶ - πῶ δὲ τοῦ εἶ. πῶ παι

τὸ - χο - ρό, αὐ - ρό, δὲ
 νε - μα - τα, δὲ - τα νὰ

Β' ΜΕΡΟΣ.

τὸ - νε τρα - γου. δὴ - σω, δὲ τὸ - νε τρα - γου. δὴ - σω, δὲ
 τὸν εὐ - χα - ρι. στή - σω, νὰ τὸν εὐ - χα - ρι.

ΤΣΑΚΙΣΜΑ

ὀτή - σω. Σέ - να τὰ λέ - ω, σε - - να, σε -
 ρε χαρ. τί καὶ πέ - - να κοί

1. 2. 1. 2.

, - να καὶ ἄ - κου το, Πα - κά. τσε γρά. ψε το D.C.

ΞΗΜΕΡΩΣ' Ἡ ΑΝΑΤΟΛΗ (σελις 442)

Σὲ ρυθμὸ Συρτοῦ $\text{♩} = 84$ ἢ Πατινάδας $\text{♩} = 84$

ΤΡΑΓΟΥΔΙ.

Α' ΜΕΡΟΣ

Ξη - μέ. ρω. σὴ - - - - - Α - - - - - να -
 - το - - - - - λή, κου - νιε, πα - ρα - -
 - - - - - μά. να - - - - - τὸ - - - - - παι - - - - -

1. 2. *B' MEΡΟΣ*
 δι. ζη. μέ. ρω. δι. κί. η που. κί. η
 που. λια. πά. ει. στή. Δύ. ση. Κού. να
 1. 2.
 το. κού. να. το. να. μὴν. ξυ. πνή. ση.
 το. κού. να. το. να. μὴν. ξυ. πνή. ση. — D.C.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ ΔΙΑΜΑΝΤΙ (σελίς 450)

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 160$

Α' ΜΕΡΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛ. λά. σα — το — δια. μαν — τι, — Α.
 μάν Φρά. γοι — το δου. λεύ. ου. νε.
 Β' ΜΕΡΟΣ και την έμ. μορ. ψιά — σου, κό. ρη, — Α.
 μάν, ό. λοι την — ζου. λεύ. ου. νε. Α. μάν, —
 ό. λοι την — ζου. λεύ. ου. νε D.C.

(Συνέχεια του τραγουδιού με διαφορετικό μέλος):

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 160$.

Α' ΜΕΡΟΣ

Α. Στήν' έλ. λά. δα τό δια. μάν . . . τι

Φράγγει τό δου. λεύ. . ου. . νε. Α.

Β' ΜΕΡΟΣ.

- μάν, και την έ. . μορ. φιά σου, κό. . ρη

ό. λοι τή ζου. . λεύ. ου. . νε, ό. πα,

και την έ. . μορ. φιά . . σου, κό. . ρη,

ό. λοι την ζου. . λεύ. . ου. . νε. D.C.

ΑΝΑΨΕ ΤΟ ΦΑΝΑΡΑΚΙ (σελις 454)

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 54$

Α' ΜΕΡΟΣ.

Α. να. ψε τό φα. να.

ρα. . κι Β' ΜΕΡ. και κα. τέ. . δα στο. για. λό,

και κα. τέ και κα. τέ δα στο για. λό.

ΓΝΩΜΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

“Ακουγε γέρου συμβουλή
καί παιδεμένου γνώση.

“Αντίς νά τρίζ’ ὁ ἀραμπᾶς,
τρίζ’να τὰ τιρτιλέκια.

“Από τρελλό κι’ ἀπό μωρό
μαθαίνεις τὴν ἀλήθεια.

“Ἄλλη καμμιά δὲ γέννησε,
μόν’ ἢ Μαριῶ τὸ Γιάννη.

“Ἀθρωπο ἀπὸ σοί
καί σκύλο ἀπὸ μάντρα.

“Ακριθὸς στὰ πίτουρα
καί φτηνὸς στ’ ἀλεύρι.

“Ακόμα δὲν τὸν εἶδιαμε,
Γιάννη τὸν ἐβγάλαμε.

“Ἀπ’ τὴ λεχώνα στὴ μαμμή,
χάθηκε καί τὸ παιδί.

“Απὸ πίττα πού δὲν τρῶς,
τί σὲ μέλλει κι’ ἂν καὶ;

“Ανύπαντρος προξενητὴς
γιὰ λόγου του γυρεύει.

“Ἄλλοι πού τῶχ’ ἢ κούτρα του
νά κατεθάζη ψεῖρες!

“Ἀθολος ὁ νοῦς,
διπλὸς ὁ κόπος.

“Ἀπ’ ἀγκάθι βγαίνει ρόδο
κι’ ἀπὸ ρόδο βγαίνει ἀγκάθι.

“Ἄλλοῦ τ’ ὄνειρο
κι’ ἄλλοῦ τὸ θάμα.

“Ἀπ’ τὸ στόμα σ’
καί στ’ Θεοῦ τ’ αὐτί.

“Ἐξ’ ἀπ’ τὸ χορὸ
πολλὰ τραγούδια ξέρω.

“Ἀπὸ κακὸ χρεοφειλέτη
κι’ ἓνα σακκὶ ἄχυρο.

“Ἄν ἦταν ἡ ζούλεια ψώρα,
θὰ κόλλασε ὅλη ἢ χώρα.

“Ἀνάρια, ἀνάρια τὸ φιλί,
νῶχη καί νοστιμάδα.

“Ἄλλος ὄρτσα κι’ ἄλλος μπόρτσα,
πάει τὸ καράθι μπάντα.

“Ἄς εἶν’ ἡ δύση καθαρὴ
κι’ ἡ ἀνατολὴ ἄς στράφτη.

“Ἄς μὲ λένε τσορμπατζίνα
κι’ ἄς ψοφᾶω ἀπὸ τὴν πείνα.

“Ἀπὸ Μάρτη καλοκαίρι
κι’ ἀπὸ Αὐγουστο χειμῶνα.

“Ἄμα δὲν παινέψης τὸ σπίτι σου,
πέφτει καί σὲ πλακώνει.

“Ἄμα ξαναγίνω νύφη,
θὰ ξέρω νά καμαρώνω.

“Ἄν δὲ φᾶς θεριὸ
δὲ θεριεύεις.

Ἄντρα θέλω,
τώρα τὸν θέλω.

Ἀγάλια, ἀγάλια γίνεται
ἡ ἀγουρίδα μέλι.

Βαφτίζω καὶ μυρώνω,
ἄρα ζήση καὶ μὴ ζήση.

Βγάν'ει ὁ κλέφτης τὴ φωνή
νὰ σκιαχτῆ ὁ νοικοκύρης.

Βάλανε τὸν τρελλὸ
νὰ βγάλῃ τὸ φίδι ἀπ' τὴν τρύπα.

Βουνὸ μὲ βουνὸ δὲ σμίγει,
ἄνθρωπος μὲ ἄνθρωπο σμίγει.

Βάν' κι' ἡ κοσκινοῦ τὸν ἄντρα της
μὲ τοὺςπραμματευτάδες.

Γλυκάθηκ' ἡ γρηὰ στὰ σῦκα
καὶ μπαινόβγαينه κι' ἐζήτα.

Γιὰ μικρὸς-μικρὸς παντρέψου,
γιὰ μικρὸς καλογερέψου.

Δὲ χωράει ὁ ποντικὸς στὴν τρύπα τ'
σέρν'ει καὶ κολοκύθες.

Δὸς μου, κυρά, τὸν ἄντρα σου
καὶ πάρε 'σὺ τὸν κόπανο.

Διές με μ' ἕνα μάτ',
νὰ σὲ διῶ μὲ δυό.

Δέκα μέτρα
κι' ἕνα κόβει.

Δούλεψε νὰ φᾶς
καὶ κρύψε νάχης.

Δὲ μπόρ' νὰ δειρ' τὸ γαῖδαρο
καὶ δέρνει τὸ σαμάρι.

Δεῖξε μου μὲ ποιούς πααίνεις
νὰ σοῦ πῶ ποιός εἶσαι.

Δὲ νταγιαντῶ δυὸ πράματα,
φτώχεια καὶ γεροντάματα.

Δὲ λείπ' ὁ Μάρτης
ὅπ' τὴ σαρακοστή.

Ἐκύλισεν ὁ τέντζερης
καὶ ἤθρε τὸ καπάκι.

Ἐδῶ καράβια χάνονται
καὶ σεῖς βαρκιά ποῦ πάτε;

Εἶπ' ὁ γαῖδαρος
τὸν πετεινὸ κεφάλαι!

Ἐμαθε ξυπόλητος
καὶ ντρέπετ' ἀποδεμένος.

Ἐκαψα τὸ πάπλωμα
νὰ μὴ μὲ τρῶν' οἱ ψύλλοι.

Ἐχεις γλώσσα,
ἔχεις γρόσια.

Ἐφαγες ψάρι κι' ἤπιες νερό,
πῆγε τὸ ψάρι στοῦ γιαλό.

Ἐχ'ει ὁ καιρὸς γυρίσματα,
νὰ πληρωθοῦν τὰ πείσματα.

Ζῆσε, Μάη, νὰ φᾶς τριφύλλι
καὶ τὸν Αὐγουστο σταφύλι.

Ἢ τιμῆ, τιμῆ δὲν ἔχει,
καὶ χαρᾶς 'τον ποῦ τὴν ἔχει.

Ἢ πάστρα εἶναι
μισὴ ἄρχοντιά.

Ἢρθαν τ' ἄγρια
νὰ διώξουν τὰ ἡμερα.

Ἢ γλώσσα κόκκαλα δὲν ἔχει
καὶ κόκκαλα τσακίζει.

Ἢθρες τραπέζ', κάτσε φάγε,
Ἢθρες ξύλο, σήκω φύγε.

Ἡ νύχτα γεννάει Ἐπίσκοπο
κι' ἡ αὐγή Μητροπολίτη.

Ἡ καλὴ μέρα
ἀπ' τὸ πρωὶ φαίνεται.

Καινούργιο κοσκινάκι μου
καὶ ποῦ νὰ σὲ κρεμάσω.

Κατὰ μάνα, κατὰ κύρη,
κάναμε καὶ γυιὸ Ζαφεῖρη.

Κάλλιο νὰ βγῆ τὸ μάτι σου,
παρὰ τὸ ὄνομά σου.

Καὶ τὴν πίττα σωστὴ
καὶ τὸ σκύλο χορτάτο.

Καλὰ ἴν' τὰ φαρδομάνικα,
μὰ ἴναι γιὰ τοὺς παπάδες.

Κολιὸς καὶ κολιὸς
κι' ἀπὸ ἓνα βαρέλι.

Κάνε τὸ καλὸ
καὶ ρίξ' το στὸ γιαλό.

Κυλάει ὁ χρόνος,
περνάει κι' ὁ πόνος.

Κάλλιο γαϊδουρόδενο,
παρὰ γαϊδουρογύρευε.

Κάθε πράμμα στὸν καιρὸ τ'
κι' ὁ κολιὸς τὸν Αὐγουστο.

Κακὸς σκύλος,
ψόφο δὲν ἔχει.

Λεῖψε ἀπὸ μιὰ ὄρα κακιά,
νὰ ζήσης χίλια χρόνια.

Μάθε τέχνη κι' ἄστηνε,
σὰν πεινάσης πιάστηνε.

Μαζωχτήτε γνωστικοί
νὰ φάτε τοῦ τρελλοῦ τὸ βιός.

Μαῦροι σκύλοι, ἄσπροι σκύλοι,
ὄλοι μιὰ γενιά.

Μεγάλωσε τὸ γαϊδουράκι,
μίκραινε τὸ σαμαράκι.

Μὴ τάξης σ' ἄγιο κερὶ
καὶ στὸ παιδί σιμίτι.

Μοναχὸς σου χόρευε
κι' ὅσο θέλ'εις ἀπήδαγε.

Μακρὰ μαλλιά,
κοντὰ μασάλα.

Μήδε τὸ διάβολο νὰ διῆς,
μήδε τὸ σταυρὸ σ' νὰ κάνης.

Μπρὸς γκρεμνὸς
καὶ πίσω ρέμα.

Μεγάλη ἀπκιά (βουκιά) νὰ φᾶς
μεγάλο λόγο νὰ μὴν πῆς.

Μπόρα εἶναι
καὶ θὰ περάσ'.

Νὰ σὲ κάψω, Γιάννη,
νὰ σ' ἀλείψω λάδι νὰ γιάνη.

Ξένος πόνος, ξέγδαρμα.

Ἐποια δὲ θέλει νὰ ζυμῶση,
πέντε μέρες κοσκινίζει.

Ἐὸ κόσμος τῶχει τούμπανο
κι' ἔμεῖς κρυφὸ καμάρι.

Ἐὸποιος ἔχ'ει τὰ γένεια,
ἔχ'ει καὶ τὰ χτένια.

Ἐὸτι γράφει, δὲ ξεγράφει.

Ἐὸ ψεύτης κι' ὁ κλέφτης
τὸν πρῶτο χρόνο χαίρεται.

Ἐὸ Θεὸς ἀγαπάει τὸν κλέφτη,
μὰ ἀγαπάει καὶ τὸν νοικοκύρη.

Ὁ λόγος σου μ' ἐχόρτασε
καὶ τὸ φαῖ σου φάτο.

Ὁ παπᾶς πρῶτα βλογάει
τὰ γένεια του.

Ὅποιος ἔχει σειέται,
κι' ὅποιος δὲν ἔχει ξιέται.

Ὅπ' ἀκοῦς πολλὰ κεράσια,
πάρε μικρὸ καλάθι.

Ὁ πνιγμένος στὸ φίδι σαρντίζ'ει.

Ὅλα τᾶχ'ει ἡ Ζαφειρίτσα,
μόν' ὁ φερετζές τῆς λείπει.

Ὁ παρᾶς κι' ὁ βήχας
κι' ὁ σεθιντᾶς δὲν κρύβονται.

Ὅποιος διαλέγει
τ' ἀπολεγούδια παίρνει.

Ὅποιου τοῦ μέλλει νὰ πνιγῆ
ποτές του δὲν πεθαίνει.

Ὅλα τὰ στραθὰ ψωμιὰ
ἢ νύφη μας τὰ πλάθει.

Ὅποιος φυλάει τὰ ροῦχα του
ἔχει τὰ μισά.

Ὁ φόβος φ'λάει τὰ ἔρημα.

Προσκύνα τὸ διάβολο
νὰ περάσης τὸ γεφύρι.

Ρῶτα, ρῶτα,
ὦς τὸ Μπαγδάτι πᾶς.

Σκαλίζοντας ἢ ὄρνιθα
ἔβγαλε τὰ μάτια τῆς.

Σκότωνε τρελλοῦς,
πλέρωνε τζερεμέδες.

Στὴν ἀναθροχιά
καλὸ 'ν' καὶ τὸ χαλάζι.

Σοὶ πάει τὸ βασιλεῖο.

Σὰ δὲ κλάψη τὸ παιδί
δὲ τοῦ δίν' ἢ μάνα τ' β'ζι.

Τώρα στὰ γεράματα,
μάθε, γέρο, γράμματα.

Τὸ καλὸ τὸ παλληκάρι
ξέρει κι' ἄλλο μονοπάτι.

—Τ' ἔχεις, Γιάννη;
—Τ' εἶχα πάντα!

Τί γυρεῦει
ἢ ἄλεποῦ στὸ παζάρι;

Τὸ μυαλό σου καὶ μιὰ λίρα
καὶ τοῦμπογιατζῆ ὁ κόπανος.

Τὰ στερνὰ τιμοῦν τὰ πρῶτα.

Τῆς νύχτας τῆ δουλειὰ
τῆ βλέπ' ἢ μέρα καὶ γελάει.

Χαρὰ χωρὶς κλάματα καὶ λείψανο
χωρὶς γέλια δὲ γίνονται.

Σὰν κὰν' ὁ Μάρτης δυὸ νερά
κι' Ἀπρίλης ἄλλο ἕνα,
χαρὰ σ' ἐκεῖνο τὸ ζευγᾶ
πούχει πολλὰ σπαρμένα.
Θὰ κὰν' ἢ ψωμιὰ σὰ τούμπανα
καὶ πίττες σὰν ἀλώνια.

Ὅποιος ἀνακατέβεται μὲ τὰ πίτ'ρα
θὰ τότε φᾶνε οἱ ὄρνιθες.

Ὅντ' ἄπρεπε δὲν ἔβρεχε
καὶ τὸ Μάη δροσολόγα.

Ξένο ψωμί, δ'κό σ' μαχαῖρ'.

ΕΥΧΕΣ ΚΑΙ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

«Χώματα νά πιάν'ης, μαλάματα νά γέν'ντι». —
«'Ο Θεός νά σ' δώκ'η τ' 'Αβραάμ κι τ' 'Ισαάκ τὰ καλά». —
«'Ετσ' νάχ'(η)ς καλό». —
«Νά χαρής τὸ στέφανό σ'». — «Νά χαίρισι τ' φαμίλια σ'».

★

Στὸν ταξιδευτὴ ὅταν ἔφευγε :
—Στὸ καλὸ κι' ἡ Πανηγιά μαζί σ'!
—Καλὸ κατευόδιο!
—Καλὴ ἀνάτμωσ'!
'Όταν ἐπέστρεφε ἀπὸ ταξίδι:
—Καλῶς ὤρ'σες!
—Καλῶς σὰς ἠύραμε.

★

Στοὺς δικούς του:
—Καλῶς τὰ δέχ'κατε!
'Όταν περίμεναν σύντομα κανένα ἀπὸ τὰ ξένα:
—Μὲ τὸ καλὸ νά τότε δεχτήτε.
—Καλὰ δεξιματα.

★

'Αντὶ γιὰ τὸ «εὐχαριστῶ» ἢ «εὐχαριστοῦμε», ἔλεγαν πρὸ συχνά:
—Νάστινα καλά.

★

'Όταν ἔμπαινε ἓνας ἐπισκέπτης τὴν ὥρα ποὺ ἔτρωγαν στὸ τραπέζι:
—Καλῶς τὰ χαίρεστε.
—'Όρίστε νά σὰς φ'λέψουμε.
—Φάτε καὶ μιὰ φορά μονάχ'οι σας.

★

Στις ὀνομασίες:
—Χιλιόχρονος! Κι' ἀπὸ χρόν'! Νά χαίρισι τ' ὄνομά σ'!

★

Τὴν παραμονὴ μεγάλης γιορτῆς:
—Κι' αὔριο μὲ τὸ καλό!

Τις εὐχές στὸν γάμο καὶ στὰ βαφτίσια τὶς ἀναφέρουμε στὰ σχετικὰ κεφάλαια.

★

Ὅταν γινόταν ἀπόλυση τῆς ἐκκλησίας:

—Ὁ Ἐξ'τὸς κ' ἡ Πανηγιά βοήθειά μας.

—Ὁ Ἀηγιώργης (ἢ ὁ ἅγιος τῆς ἡμέρας) βοήθειά μας.

—Ἀμήν, σ' οὐλο τὸν κόσμου, Παναΐα μ'!

★

Τὰ «χαιρετίσματα» τὰ ἔλεγαν «προσκυνήματα»:

—Προσκυνήματα στ' μητέρα σ' (ἢ στὸν τάδε).

★

Ὅταν ἀνταμώνονταν οἱ μεγάλοι, ἄντρες καὶ γυναῖκες, χαιρετιόνταν μὲ τὰ μικρά τους ὄνόματα, χωρὶς τὸ «κύριε», «κύρ'», «κυρία», «κυρά», «κοκκώνα» κ.τ.λ. Τοὺς «χατζήδες» καὶ τὶς «χατζήδισσες» (προσκυνητὲς τοῦ Ἀγίου Τάφου) τοὺς καλοῦσαν μὲ τὸ «χατζῆ» καὶ «χατζήδαινα», χωρὶς νὰ προσθέτουν καὶ τὸ ὄνομα. Τὸ ἴδιο καὶ τοὺς συγγενεῖς. Π. χ.:

—Καλὴ μέρα, σ'μπέθερε!

—Ὡρα καλή, κ'μπάρε!

★

Τὰ μικρά παιδιά καὶ γενικά οἱ μικρότεροι στὴν ἡλικία, ὅταν χαιρετούσαν τοὺς μεγαλύτερους τοὺς φώναζαν: «Μπάρμπα» ἢ «Νταῆ» (θεῖος) ἢ «Παππούλη», καὶ τὶς γυναῖκες: «Θειά», «Ἄμια» ἢ «Τσατσά» (θειές). Τὸ πιὸ συνηθισμένο ἦταν τὸ «Ἄμια» ἢ «Ἄμνια».

★

«Κυρία» φώναζαν τῇ δασκάλῃ. Τὸν δάσκαλο τὸν καλοῦσαν «Δάσκαλε» μικροὶ καὶ μεγάλοι. Τοὺς ἱερεῖς «Παπᾶ» ἢ «Γέροντα».

Τοὺς ξένους καὶ τοὺς γιατροὺς καὶ ὄσους ἀπὸ τοὺς ἐντόπιους ξεχώριζαν στὴ μόρφωση καὶ στὴν κοινωνικὴ θέση καὶ δὲν ἔμεναν μόνιμα στὸ χωριό, τοὺς καλοῦσαν μὲ τό: «Κύρ'». Π. χ.: «Κύρ' γιατρέ», «Κύρ' Γιώργη» κ.τ.λ.

★

Τοὺς ἡλικιωμένους καρaboκύρηδες καὶ καπετανέους καρabιῶν τοὺς καλοῦσαν καπετάνιους. Π. χ.: «Καπ'τάν Σπύρο», «Καπ'τάν Νικόλα» κ.ο.κ.

Ὅταν ἀνταμώνονταν ἔξω στ' ἀμπέλια, ὁ πιὸ συνηθισμένος χαιρετισμὸς ἦταν: «Ὡρα καλή».

Ἄλλοι χαιρετισμοί, οἱ συνηθισμένοι: «Καλὴ μέρα», «καλὴ ἴσπερα», «καλὸ βράδ'», «καλὴ νύχτα», «καλὸ ξ'μέρωμα».

ΚΑΤΑΡΕΣ ΚΑΙ ΒΡΙΣΙΕΣ

- Ἡ πιὸ συνηθισμένη κατάρα, πρὸ παντός τῶν γυναικῶν, ἦταν:
—Κακοχρόνου νάχ' (η)ς.
—Κακηχτανάχ' (η)ς! (Κακή νύχτα νά ἔχης).
—Νά μὴ σ' εὔρ' τοῦ χρόν'!
—Κακή Λαμπράχ'η τοῦ μπόϊ σ'! (Κακή Λαμπρή νά ἔχη).
—Χαίρ' κί προυκουπή νά μὴ διῆς!

★

- Σ' ὅσους τὰ εἶχαν κλεμμένα ἢ ἀποκτημένα μὲ ἄδικα μέσα:
—Νά μὴ σώσ', νά μὴ φτάξ' νά τὰ χαρῆ!
—Στοῦ στρῶμα νά τὰ φάη, Παναῖα μ'!
—Π' νά στραβουθῆ, Παναῖα μ'!
—Νταμλᾶς νά τσ' ἔρθ', Παναῖα μ'!

★

- Ὅταν καμμιά γειτόνισσα ἔδερνε τὸ παιδί τῆς ἄλλης:
—Νά κ'λαθῆ (κουλαθῆ) τὸ χέρ' τ'ς, Παναῖα μ'!

★

- Ἐλαφρὰ μαλώματα μεταξύ φίλων γυναικῶν:
—Π' νά σὶ φάη ἢ γῆς!
—Π' νά σὶ ψάνα τὰ σκ'λιά!
—Νά καῖσι! (Νά καίγεσαι).
—Νά κ'ρέβισι! (Νά κουρεύεσαι).

★

- Ἡ μάνα στὴν κόρη της ὅταν ἔκανε κάτι ἄπρεπο ἢ καμμιά ζημιὰ:
—Μουρή, σκύλα! Τί εἶν' τοῦτο πῶκανες!
—Δὲ χοθᾶσι τὸ Θεό;

Ἄλλες βρισιές:

- Μπρέ, ἀφουρισμένε!...
—Μουρή, ἀφουρισμέν'η!...
Ὅταν μάλωναν τὰ ξένα παιδιά:
—Πανάθιμά σας, βρουμόσκ'λα!
—Στριγγλάκια!...
—Γκριμήλα 'πού δῶ!...
Γιὰ τὸν πολὺ ἀφελῆ:
—Χαζέ! Χαζ'λάκ'ι — Χαζογκάγκο!

“Όταν ήθελαν νά ποῦν σέ κανένα πῶς αὐτά πού ἔλεγε δέν ἦταν ἀληθινά ἢ σωστά, ἢ ὅταν ἔκανε κάτι στραβό:

—Τά στραβά σ’ τὰ μάτια!

Αὐτές οἱ βρισιές λέγονταν ἀπό τίς γυναῖκες.

* * *

Οἱ ἄντρες ὅταν λογόφερναν ξεθύμαιναν μέ ἀόριστες τούρκικες πιό πολὺ βρισιές, πού δέν εἶχαν τίποτε τὸ προσωπικό. Τὸ νά βρίση κανεὶς τὴ μάνα ἢ τὴν ἀδελφή εἶχε σάν ἐπακόλουθο νά ἔρθουν στὰ χέρια. Γι’ αὐτὸ τὸ ἀπέφευγαν. Τὸ Θεὸ καὶ τοὺς Ἅγίους δέν τοὺς ἀνακάτευαν ποτὲ στίς βρισιές.

Σάν βρισιά ἀλλὰ συχνά καὶ σάν θαυμαστικὸ ἔλεγαν:

—Βρὲ τὸν κερατᾶ!

* * *

Γιὰ τὰ ζωντανά:

—Βρὲ τὸ κερατένιο! (Πιό πολὺ σάν θαυμαστικὸ).

—Ντὲ Μυργιόρ’μο!, ὅταν δυστροποῦσε.

★

Οἱ μεγάλοι γιὰ τὰ μικρὰ παιδιά, ὅταν ἔκαναν καμμιά ἀταξία ἢ καμμιά ζημιά:

—Βρὲ τὸ διασκατζάκι! Ἦ: Τὸ διάτανο! (ἀντὶ γιὰ διάβολος).

★

Οἱ ἠλικιωμένοι ἀγρότες, ἀγαθοὶ καὶ σεμνοὶ ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ, ἀπέφευγαν νά προφέρουν τὴ λέξη «διάβολος», γιατί πίστευαν πῶς ὅταν ὁ «ἔξ’ ἀπὸ δῶ» ἄκουγε τ’ ὄνομά του παρουσιαζόταν ἀμέσως ὁ ἴδιος.

Γ Λ Ω Σ Α Ρ Ι Ο Ν

ΛΙΓΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΑΜΙΩΤΩΝ

Οί παλαιοί Περαιμιώτες μιλούσαν όπως σ' όλα τὰ χωριά τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου, τὰ νησιά τοῦ Μαρμαρᾶ, στὴ Θράκη καὶ σ' ὅλη τὴ βορειοδυτικὴ Μικρὰ Ἀσία, καθὼς καὶ τὰ βορεινὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, μὲ παραλλαγές ἄλλοῦ ἑλαφρῆς κι' ἄλλοῦ πιὸ αἰσθητές, ποὺ ἔδιναν καὶ τὸ γνῶρισμα τῆς κάθε περιοχῆς.

Ἐκοθῶν καὶ στὴν Πέραμο τὰ ἄτονα φωνήεντα στῆς καταλήξεις καὶ πολλὲς φορὲς καὶ στὸ μέσο τῶν λέξεων. Ἐπρόφεραν τὰ ε καὶ αἰ σάν ι καὶ τὰ ο καὶ ω σάν ου, ὄχι ὁμως πολὺ χτυπητό, ἀλλὰ κάτι σάν ἀνάμεσα ο καὶ ου.

Ὅλες ὁμως αὐτὲς οἱ περικοπὲς καὶ οἱ ἀλλοιώσεις δὲν γίνονταν στὴν τύχη. Ἀκολουθοῦσαν ὠρισμένους κανόνες καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀφῆναν νὰ μισσακούονται καὶ νὰ ὑπονοοῦνται οἱ σωστὲς λέξεις.

Γενικά, ὅταν ἓνας ξένος ἄκουε τοὺς παλιούς Περαιμιώτες νὰ κουβεντιάζουν, δὲν δυσκολευόταν καθόλου νὰ τοὺς παρακολουθήσει, εἶχε μόνο τὴν ἐντύπωση πὼς μιλοῦσαν γρήγορα.

Προτοῦ προχωρήσουμε στὶς παρατηρήσεις μας σχετικὰ μὲ τὶς περικοπὲς τῶν ἄτονων φωνέντων, θὰ πρέπει πρῶτα νὰ ξεχωρίσουμε τὰ σύμφωνα τοῦ ἀλφαβήτου μας σὲ δυὸ σειρές. Τὴν μιὰ (ὡς τὴν ὀνομάσουμε σειρὰ Α), ὅπου τὰ σύμφωνα ἔχουν μιὰ μονάχα φωνὴ καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ: β, δ, ζ, θ, μ, ξ, π, ρ, σ, τ, φ καὶ ψ, καὶ τὴν ἄλλη (ὡς τὴν ὀνομάσουμε σειρὰ Β), ποὺ ἔχουν δυὸ φωνές, ἀνάλογα μὲ τὰ φωνήεντα ποὺ ἀκολουθοῦν. Τὴν πρώτη φωνή (ὡς τὴν ὀνομάσουμε χοντρή φωνή), ὅταν ἀκολουθοῦν τὰ φωνήεντα α, ο, ου καὶ ω, καὶ τὴ δεύτερη (ὡς τὴν ὀνομάσουμε λεπτή φωνή), ὅταν ἀκολουθοῦν τὰ φωνήεντα αἰ, ε, ι καὶ ὅλα ὅσα ἔχουν τὴν ἴδια φωνή: εἰ, η, ι καὶ υ. Αὐτὰ τὰ σύμφωνα εἶναι τὰ: γ, γγ, γκ, κ, λ, ν καὶ χ. (Καὶ ἀπὸ αὐτὰ πάλι τὰ λ καὶ ν ὅταν ἀκολουθῆ τὸ ε καὶ αἰ, διατηροῦν τὴ χονδρὴ φωνή τους).

Αὐτὸς ὁ διαχωρισμὸς τῶν συμφώνων σὲ δύο σειρές Α καὶ Β θὰ μᾶς διευκολύνῃ ν' ἀποδώσουμε πιὸ πιστὰ τὴν προφορὰ τῶν συμφώνων

της σειράς Β, όταν βρίσκονται έμπρός από την άτονη κατάληξη που κόβεται στην όμιλία.

ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ ΑΤΟΝΩΝ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΞΗ

Άτονη κατάληξη ι στα ούδέτερα. — Όταν το σύμφωνο πριν από την κατάληξη ι είναι της σειράς Α, τότε το ι κόβεται και δεν άκούεται καθόλου.

Παραδείγματος χάρη: Καράβ', καβάδ', καλάθ', καλάμ', τόπ', πανέρ', καφάσ', πλεμάτ', ράφ', προσόψ'. Για να δείξουμε το φωνήεν που κόβεται στην όμιλία σημειώνουμε στη θέση του μια άποστροφο.

Όταν όμως το σύμφωνο πριν από την κατάληξη ι είναι της σειράς Β, τότε το ι μισοακούεται και λεπτύνει τη φωνή του συμφώνου. Π. χ. : Προσφάγ'ι, φαλάγκ'ι, μεράκ'ι, ρεπάν'ι, στομάχ'ι.

Οί τελευταίες συλλαβές δεν άκούονται σάν: φάγ, ράγκ, ράκ, πάν, μάχ. Για να άποδώσουμε τη σωστή προφορά του συμφώνου που είναι πριν από την κατάληξη, γράφουμε ύστερα από την άποστροφο και την κατάληξη ι, που μισοακούεται και λεπτύνει την προφορά του συμφώνου.

Οί ίδιοι κανόνες εφαρμόζονται και στις καταλήξεις —η και —ης των όνομάτων πρώτης κλίσεως και —οι στον πληθυντικό και —εις και —ει στα ρήματα.

Π. χ. : Στα θηλυκά όνόματα στην περίπτωση των συμφώνων της σειράς Α : Ή άνέμ' — τσ' άνέμ'ς, ή στάχτ' — τσ' στάχτ'ς, ή άνήμπορ' — τσ' άνήμπορ'ς, ή κάμαρ' — τσ' κάμαρ'ς. Μόνο στα θηλυκά όνόματα που τελειώνουν σε —ση, —ξη και —ψη, όπως: πλύσ'(η) — σκέπασ'(η), όρεξη, σύναξη, σύναψη (Σύνοψις), ή κατάληξη της γενικής προφέρεται όλόκληρη. Π. χ. : τσ' πλύσης, τσ' σκέπασης, τσ' όροξης, τσ' σύναξης, τσ' σύναψης. Στη σειρά Β, ή κατάληξη της γενικής των θηλυκών όνομάτων μισοακούεται και λεπτύνει τη φωνή του συμφώνου. Π. χ. : τσ' άνάγκ'ης, τσ' ζάλ'ης, τσ' λεκάν'ης κ.ο.κ.

Στ' άρσενικά όνόματα, σειρά Α : Ό μανάθ'ς — τ' μανάθ', ό τσαμπάθ'ς — τ' τσαμπάθ', ό άράπ'ς — τ' άράπ', ό καμπούρ'ς — τ' καμπούρ', ό ράφτ'ς — τ' ράφτ', ό σαράφ'ς — τ' σαράφ'. Σειρά Β : Ό Φωτάκ'ης — τ' Φωτάκ'η, ό τεμπέλ'ης — τ' τεμπέλ'η, ό Γιάνν'ης — τ' Γιάνν'η κ.ο.κ. Έδω ή κατάληξη —ης και —η μισοακούεται και λεπτύνει τη φωνή του συμφώνου.

Οί ίδιοι κανόνες εφαρμόζονται και στην κατάληξη —οι του πληθυντικού. Π. χ. σειρά Α : Οί άνάποδ', οί ρόζ', οί γρόθ', οί άνήμπορ', οί άφράτ', Ή κατάληξη —οι δεν άκούεται. Στη σειρά Β, π. χ. : Οί μπόγ'οι, οί Φράγκ'οι, οί Άμερικάν'οι, οί άπαχ'οι, ή κατάληξη —οι μισοακούεται και λεπτύνει τη φωνή του συμφώνου.

Στα ρήματα : Στις άτονες καταλήξεις του δεύτερου και τρίτου προσώπου ένικοϋ ένεργητικής φωνής : —εις —ει, —ης —η τά φωνήεντα ει και η κόβονται με τους ίδιους κανόνες. Π. χ. σειρά Α : Παλαίθ'ς — παλαίθ', να παλαίθ'ς — να παλαίθ', τρέμ'ς — τρέμ', να τρέμ'ς — να τρέμ', σκάφτ'ς — σκάφτ' κ.τ.λ. Σειρά Β : Κάν'εις — κάν'ει, να κάν'ης — να κάν'η, πλέκ'εις — πλέκ'ει, να πλέκ'ης — να πλέκ'η κ.ο.κ.

Ἐδῶ πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι τὰ π'ς καὶ τ'ς δὲν προφέρονται σάν ἓνα γράμμα ψι ἢ τσί, ἀλλὰ σάν δύο χωριστὰ σύμφωνα. Τὸ ἴδιο καὶ στὰ ὀνόματα. Π.χ.: Ἀράπ'ς, τεχνίτ'ς κ.ἄ. Αὐτὸς ὁ χωρισμὸς φανερώνει τὸ φωνῆεν ποῦ ἦταν ἀνάμεσα καὶ κόπηκε στὴν ὀμιλία.

Στὰ ρήματα ποῦ τελειώνουν σὲ -ίζω καὶ -άζω, ἢ κατάληξη -εις καὶ -ης στὸ δεῦτερο πρόσωπο ἐνικοῦ δὲν κόβεται. Π.χ.: Σκουπίζεις, σιάζεις, κράζεις κ.ο.κ., θὰ σκουπίζης, θὰ σιάζης, θὰ κράζης κ.ο.κ. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ καταλήξεις σὲ -σης, -ξης, -ψης. Π.χ.: Θὰ πατήσης, θὰ τρέξης, θὰ ράψης, θὰ ποτίσης, θὰ μαλώσης, θὰ μπορέσης κ.ο.κ. Ἐνῶ στὸ τρίτο πρόσωπο τὸ -η κόβεται. Π.χ.: Θὰ πατήσ', θὰ τρέξ', θὰ ράψ' κ.ο.κ. Γι' αὐτό, ὅλες τὶς καταλήξεις ποῦ κόβονται ὕστερα ἀπὸ τὰ σύμφωνα τῆς σειρᾶς Β, τὶς γράφουμε ὀλόκληρες, γιὰ νά ἀποδώσουμε πιὸ πιστὰ τὴν προφορὰ τοῦ συμφώνου ποῦ εἶναι ἐμπρὸς ἀπ' αὐτές. Ἄλλωστε μισοακούονται καὶ λεπτύνουν μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὴ φωνὴ τοῦ συμφώνου.

Ἄ τ ο ν α φ ω ν ῆ ε ν τ α σ τὸ μ έ σ σ ο τ ῶ ν λ έ ξ ε ω ν. — Τὰ ἄτονα φωνήεντα (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ α, ποῦ οὔτε κόβεται οὔτε καὶ ἀλλοιώνεται ἢ φωνὴ του, σὲ ὅποιο σημεῖο τῆς λέξης κι' ἂν βρίσκεται) κόβονται συχνὰ καὶ στὸ μέσο τῶν λέξεων.

Π.χ. Β'τσᾶς — βουτσᾶς, βαρελᾶς κ'δούν'ι — κουδούν'ι — κ'ρούπ' — κουρούπι (πήλινο δοχεῖο) — κ'μάρ' — κουμάρι (μικρὸ λαηνάκι) — μ'λάρ' — μουλάρι γ'δι — γουδί — Ε'πόλ' (υ)τος — ξυπόλυτος — σπ'ρι — σπυρί — φ'τεύω — κ'τσᾶίνω κ. ἄ.

Δὲν κόβονται τὰ ἄτονα φωνήεντα ποῦ βρίσκονται ὕστερα ἢ καὶ ἐμπρὸς ἀπὸ δύο σύμφωνα. Π.χ.: Μουρντάρ'ς, καθουρμάς, κουρντίζω, φουρνίζω, γκρεμός, σφιχτός, φτυστός, πικρός κ. ἄ. Τὰ σύμφωνα τσ, τζ, μπ καὶ ντ θεωροῦνται ἀπλᾶ σύμφωνα καὶ δὲν ἐμποδίζουν τὴν περικοπὴ τῶν ἄτονων φωνηέντων. Π.χ.: Φ'ντάν'ι καὶ β'ντάν'ι = φυντάνι, κ'μπάρος, ζ'ντανός (ζωντανός), σ'μπάθειο, τσ'κάλ'ι. Οἱ κανόνες αὐτοὶ ἔχουν τὴν ἐξαίρεσή τους στὴ λέξη μ'κρός, μ'κράίνω, Μ'κρόχωριο. Ἄλλη ἐξαίρεση εἶναι ὅταν μὲ τὴν περικοπὴ ἄτονων φωνηέντων κινδυνεύει νά χαθῆ ἢ ἔννοιά τῆς λέξης ἢ νά πέσουν πολλὰ σύμφωνα μαζί, ποῦ δὲν μποροῦν νά προφερθοῦν στὴ γλώσσα μας. Π.χ.: μπουρίν'ι — μπουρινιασμένος — ποτέ δὲν θὰ τὸ ποῦν μπ'ρινιασμένος.

Τὰ ἄτονα φωνήεντα μὲ τὴ φωνὴ τοῦ ι ὅταν κόβονται στὴ μέση τῶν λέξεων, μισοακούονται καὶ λεπτύνουν τὴ φωνὴ τῶν συμφώνων τῆς σειρᾶς Β. Γι' αὐτό, τὰ γράφουμε μέσα σὲ παρένθεση, γιὰ νά δείξουμε τὴ λεπτὴ προφορὰ τοῦ συμφώνου. Π.χ.: (Κ(ι)λίμ' — κιλίμι, κ'(υ)λιέμαι — κυλιέμαι, κ'(οι)λόπνος — κοιλόπνος, κ'(οι)μάμαι — κοιμάμαι, λ'(ι)μπίζομαι — λιμπίζομαι, χ'(υ)μάω — χυμάω, κουλ'(υ)μπάω — κολυμβῶ, ἄλ'(ει)μα — ἄλειμμα (δὲν προφέρεται ἄλμα), κούν'(η)μα (δὲν προφέρεται κούνμα), πούλ'(η)μα (δὲν προφέρεται πούλμα), κ'(ι)λό (δὲν προφέρεται κλό, ὅπως στὴ λέξη κ'λό = κουλό).

Ἐδῶ πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι οἱ συλλαβές νι καὶ λι προφέρονταν στὴν Πέραμο μὲ τὴν Ἰωνικὴ φωνή (ὅπως τὸ gñ στὰ γαλλικὰ καὶ τὸ gl στὰ ἰταλικὰ). Αὐτὴ τὴ διαφορά δὲν μπορούσαν νά τὴν ξεχωρίσουν οἱ Κωνσταντινουπολίτες καὶ γενικὰ οἱ Ἀνατολίτες, ποῦ προφέρουν αὐτὲς τὶς συλλαβές, εἴτε ἄτονες εἴτε τονισμένες, μὲ τὴ χοντρή προφορὰ τοῦ ν καὶ λ.

Π. χ. τῆ λέξι πανί τὴν προφέρουν σάν νά εἶναι χωριστά τὸ παν ἀπὸ τὸ ί, κάτι σάν πανν—ί. Τῆ λέξι μαλλι σάν μαλλ—ί. Τὸ ἴδιο καὶ ὅταν εἶναι ἄτονες. Π. χ.: Μέλι—μέλλ—, ρεπάνι—ρεπάνν—ι, Γιάνν—η, Μανώλλ—η. Τῆ λεπτὴ προφορὰ (τὴν Ἰωνικὴ) τὴν θεωροῦσαν χωριάτικη! Ἴσως γιὰ ἐτοὶ τὴν πρόφεραν στὰ χωριά τῆς Προποντίδας.

Τὰ ἄτονα φωνήεντα ε καὶ αι προφέρονται σάν ι. (Πιὸ σωστὸ θὰ ἦταν αὐτὴ ἢ ἀλλοιωμένη φωνὴ τοῦ ε νά γράφεται μὲ η). Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι τὰ σύμφωνα λ καὶ ν δὲν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὴν μετατροπὴ τῆς φωνῆς καὶ προφέρονται μὲ τὴ χοντρὴ φωνὴ τους σάν νά βρισκῶνται ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ ε. Π. χ.: Πηνημέν'η—παινεμένη. Ἡ συλλαβὴ νη προφέρεται μὲ τὴ χοντρὴ φωνὴ τοῦ ν, ὅπως θὰ βρισκόνταν ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ ε. Τὸ ἴδιο στίς λέξεις: καλησμέν'η—καλεσμένη. Τὸ λη δὲν προφέρεται ὅπως στὴ λέξι σκαλισμέν'η, λιγωμέν'η κ.ά., ἀλλὰ μὲ τὴ χοντρὴ φωνὴ τοῦ λ. Ἔτσι ὑπονοεῖται ἡ ἀρχικὴ σωστὴ συλλαβὴ καὶ διατηρεῖται καὶ ἡ ἔννοια τῆς λέξεως.

Στὸ δεῦτερο πρόσωπο ἐνεργητικῆς φωνῆς, ὅταν ἡ προτελευταία συλλαβὴ εἶναι μὲ ε, τὸ ε αὐτὸ κόβεται. π. χ.: θὰ πάρετε—θὰ πάρ'τι, θὰ κάνατε—θὰ κάν'τι.

Στὸ δεῦτερο πρόσωπο τῆς παθητικῆς φωνῆς, ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ, τὸ ε τῆς προτελευταίας συλλαβῆς δὲν κόβεται, ἀλλὰ ἀκούεται σάν ι. Π. χ.: ἔρχεσαι—ἔρχισι, ἔρχεστε—ἔρχιστι, φαίνεσαι—φαίνησι, φαίνεστε—φαίνηστι, σιάζεσαι—σιάζησι, σιάζεστε—σιάζηστι.

Ἡ κατάληξι —ονται τοῦ τρίτου πληθυντικοῦ ἀκούεται σάν ντι. Π. χ.: κάθονται—κάθ'ντι, σιάζονται—σιάζ'ντι, φαίνονται—φαίν'ντι. Τὸ ἔρχονται ἀκούεται σάν ἔρ'ντι. Τὸ χ χάνεται ὀλότελα.

Ἡ κατάληξι τοῦ τρίτου προσώπου ἐνεργητικῆς φωνῆς εἶναι τὸ (να): ἀγαπάνα, ἔχ'να, κάν'να, πλέκ'να, πλέν'να, σιάζ'να. Ἡ ἴδια κατάληξι καὶ στὸν παρατατικὸ, στὸν ἀόριστο καὶ στὸν μέλλοντα. Π. χ.: ἀγαπάνα, ἀγαπήσανα, θ' ἀγαπάνα, θ, ἀγαπήσ'να' εἴχανα, θὰ ἔχ'να' κἀνανα, θὰ κάν'να' πλέκανα, πλέξανα, θὰ πλέξ'να' πλένανα, πλύνανα, θὰ πλέν'να καὶ θὰ πλύν'να' σιάζανα, θὰ σιάζ'να, θὰ σιάξ'να' ἦρθανα, θὰ ν' ἔρθ'να.

Τὸν παρακεῖμενο καὶ ὑπερσυντέλικο μὲ τὸ βοηθητικὸ ρῆμα ἔχω τὸν σχηματίζων πάντοτε μὲ μετοχὴ παθητικῆς φωνῆς. Π. χ. ἀντὶ ἔχω ἢ εἶχα γράφει—ἔχω γραμμένο, ἀντὶ ἔχω ἔρθει—εἶμαι φτασμένος, ἀντὶ ἔχω ἐτοιμάσει—ἔχω ἐτοιμασμένο, ἀντὶ εἶχα σκάψει—εἶχα σκαμμένο.

Στὴν κατάληξι τοῦ ἀόριστου —ηκα, —τηκα καὶ —ίστηκα, τὸ η καὶ τὸ τη κόβονται. π. χ.: ἀγαπήθηκα—ἀγαπήθ'κα, σιάχτηκα—σιάχ'κα, στολίστηκα—στολίσ'κα, ξαφνίστηκα—ξαφνίσ'κα.

Τὰ ρήματα τὰ ἔλεγαν πάντοτε ἀσυναίρετα. π. χ.: ἀγαπάω, ὀρμάω, ἀψηφάω, ἀμπ'δάω, σαλτάω, μιλάω, χ'πάω (χτυπῶ).

ΠΤΩΣΕΙΣ ΑΡΘΡΩΝ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Με την προφορά τῶν ο σέ ου (ὄχι χτυπητό) καὶ τοῦ ε σέ ι :

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Ὄν.	οὐ δάσκαλος	οἱ δασκάλ'οι	οὐ τυχνίτ'ς	οἱ τυχνίτις
Γεν.	τ' δασκάλ'	τῶν δασκάλων	τ' τυχνίτ'	τῶν τυχνίτις
Αἰτ.	τοῦ δάσκαλου	καὶ τῶν δασκάλ'οι τῶν δασκάλ'οι	τοῦ τυχνίτ'	τῶν τυχνίτις
Ὄν.	οὐ ὄμορφος	οἱ ὄμορφ'	οὐ ράφτ'ς	οἱ ραφτάδεις
Γεν.	τ' ὄμορφ'	τῶν ὄμορφ'	τ' ράφτ'	τῶν ραφτάδων
Αἰτ.	τοῦ ὄμορφου	τῶν ὄμορφ'	τοῦ ράφτ'	τῶν ραφτάδων καὶ τῶν ραφτάδεις
Ὄν.	ὁ πρᾶμματευτῆς	οἱ πρᾶμματευτῆδεις	ὁ καμπούρ'ς	οἱ καμπούρ'δεις
Γεν.	τ' πρᾶμματευτῆ	τῶν πρᾶμματευτῆδεις	τ' καμπούρ'	τῶν καμπούρ'δεις
Αἰτ.	τοῦ πρᾶμματευτῆ	τῶν πρᾶμματευτῆδεις	τοῦ καμπούρ'	τῶν καμπούρ'δεις
Ὄν.	ἡ ἀνέμ'	οἱ ἀνέμις	ἡ μουριὰ	οἱ μουριῆς
Γεν.	τῶν ἀνέμ'ς	τῶν ἀνέμις	τῶν μουριᾶς	τῶν μουριῶν
Αἰτ.	τῆς ἀνέμ'	τῶν ἀνέμις	τῆς μουριᾶς	καὶ τῶν μουριῶν τῶν μουριῆς
Ὄν.	τὸ πιδί	τὰ πιδιά	τὸ ραβδί	τὰ ραβδιά
Γεν.	τ' πιδιοῦ	τῶν πιδιοῦς καὶ τῶν παιδιῶν	τ' ραβδιοῦ	τῶν ραβδιοῦς καὶ τῶν ραβδιῶν
Ὄν.	τοῦ ψάρ'	τὰ ψάρια	τοῦ καράδ'	τὰ καράδια
Γεν.	τοῦ ψαριοῦ	τῶν ψαριοῦς καὶ τῶν ψαριῶν	τ' καραδιοῦ	τῶν καραδιοῦς καὶ τῶν καραδιῶν

Παρατηρήσεις : Ἡ κατάληξη -ων τῆς γενικῆς πληθυντικοῦ σέ ὅλα τὰ γένη δὲν πολυσυνηθίζονταν. Προτιμοῦσαν νὰ τὴν ἐκφράσουν περιφραστικὰ ἢ μὲ τὴν ἴδια τὴν αἰτιατικὴν. Στ' ἀρσενικοῦ γένους ὀνόματα ἢ γενικὴ τοῦ ἀρθροῦ (τοῦ) κοβόταν σέ τ', καὶ ἢ αἰτιατικὴ (τὸν) προφερόταν (τοῦ) ὅταν ἀκολουθοῦσε σύμφωνο καὶ (τοῦν) ὅταν ἀκολουθοῦσε φωνῆεν. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ ἄτονος καταλήξεις τῶν ὀνομάτων ποὺ τελείωναν σέ -ος κοβόταν στὴ γενικὴ τὸ (ου), ἐνῶ στὴν αἰτιατικὴν τὸ ο δὲν κοβόταν, ἀλλὰ ἀκούοταν σάν ου. Π.χ : ὄν. ὁ δάσκαλος, γεν. τ' δασκάλ' (τοῦ δασκάλου), αἰτ. τοῦ δάσκαλου (τὸν δάσκαλο). Ὁ κ'μπάρος, τοῦ κ'μπάρ', τοῦ κ'μπάρου.

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΤΡΙΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

Αὐτένος, αὐτ'νοῦ, αὐτένο καὶ αὐτένονα. Αὐτέν'η, αὐτ'νής, αὐτέν'η αὐτένο, αὐτ'νοῦ, αὐτένο. Πληθ. αὐτέν'οι, αὐτ'νοῦς καὶ αὐτέν'(η)να καὶ

αὐτῶν, αὐτῶν, Αὐτένες, αὐτῶν, αὐτῶν, αὐτένες, Αὐτένα, αὐτῶν καὶ αὐτῶν, αὐτένα.

Σημ.: Στὴν αἰτιατικὴ ἐνικοῦ, ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ γένους, ὄταν ἀκολουθοῦσε καὶ τὸ οὐσιαστικὸ ὄνομα, τότε μεταχειρίζονταν τὸν τύπο «αὐτένο» καὶ «αὐτένη». Π.χ.: Αὐτένο τὸν ἄνθρωπο, αὐτένη τὴ γυναικα. Ὅταν ὅμως δὲν ἀκολουθοῦσε τὸ ὄνομα τότε μεταχειρίζονταν τὸν τύπο «αὐτένονα» καὶ «αὐτένηνα» (αὐτὸν ἢ αὐτὴν ἐδῶ νά).

ΑΛΛΕΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Ὁ ἄλλος, τ' ἄλλ'νοῦ, τοὺν ἄλλου καὶ τοὺν ἄλλονα. Ἡ ἄλλ'η τσ' ἄλλ(η)νῆς, τ'ν ἄλλ'η. Ἄλλο, ἄλλ'νοῦ, ἄλλο. Πληθ. Ἄλλ'οι, ἄλλ'νοῦς καὶ ἄλλ'ῶν. Ἄλλ'οι, ἄλλες, ἄλλ'ῶν καὶ ἄλλ'νοῦς. Ἄλλες, ἄλλα, ἄλλ'ῶν καὶ ἄλλ'νοῦς, ἄλλα.

Ὅποιοι, ὅποιοι, ὅποιον καὶ ὅποιον. Ὅποιοι, ὅποιοι, ὅποια κ.τ.λ.

Γιὰ νὰ ὀλοκληρώσουμε τίς παρατηρήσεις μας πάνω στὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Περάμου, ποῦ εἶναι τὸ ἴδιο σχεδὸν σ' ὅλη τὴ μεγάλη γύρω περιοχὴ τῆς Προποντίδας καὶ γενικὰ ὅλης τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας, θὰ ἔπρεπε νὰ παραθέσουμε πολλὰ παραδείγματα ἀπὸ τίς κλίσεις τῶν ρημάτων καὶ ἄλλα. Εἰδῶ ὅμως δὲν πρόκειται νὰ κάνουμε γλωσσικὲς μελέτες. Θελήσαμε μονάχα νὰ δώσουμε μιὰ γενικὴ ἰδέα καὶ ν' ἀποδώσουμε κάπως πῶς πιστὰ τὴν προφορά, ποῦ εἶναι πολὺ δύσκολα νὰ ἀποδοθῆ μὲ τὰ γραπτὰ. Οἱ εἰδικοί ἄς ἐξηγήσουν τοὺς κανόνες καὶ ἄς βγάλουν τὰ γλωσσολογικὰ συμπεράσματα. Μὲ αὐτὰ ποῦ μὲ κάθε συντομία καὶ ἀπλότητα ἀναφέραμε, βλέπουμε πῶς οἱ περικοπὲς τῶν ἄτονων φωνηέντων καὶ οἱ ἀλλοιώσεις στὴ φωνή τους δὲν γίνονται στὴν τύχη. Ἀκολουθοῦν κάποια συνέπεια, ἄς ποῦμε κανόνες, ποῦ ἀφήνουν πάντα νὰ ὑπονοοῦνται οἱ ἀρχικὲς σωστὲς λέξεις. Ἡ γλῶσσα, σὰν ζωντανὸς ὀργανισμὸς ποῦ εἶναι, δὲν μένει στάσιμη. Μὲ τὸν καιρὸ παίρνει μεταβολές, ποῦ τείνουν στὴν συντομία καὶ τὴν ἀπλότητα στὴν ὁμιλία. Στὸν δρόμο τῆς ὅμως αὐτὸν τὴν ἀκολουθεῖ ἀπὸ κοντὰ ὁ μεγάλος κανόνας τῆς εὐφωνίας, ποῦ ἐπεμβαίνει κάθε φορὰ ποῦ οἱ ἀρχικὲς λέξεις κινδυνεύουν νὰ χάσουν τὴν ἐννοιά τους ἢ ὅταν πέφτουν πολλὰ σύμφωνα μαζί, ποῦ ἡ γλῶσσα δὲν μπορεῖ ἄλλὰ καὶ δὲν θέλει νὰ τὰ προφέρῃ.

Οἱ ἰδιωματισμοὶ τῆς ὁμιλίας τῶν παλαιῶν Περαιμιωτῶν δὲν παρουσιάζουν τίς χτυπητὲς ἰδιομορφίες ἄλλων ἑλληνικῶν χώρων. Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι μιὰ ἀπλῆ, στρωτὴ δημοτικὴ γλῶσσα. Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι στὰ γράμματά τους καὶ οἱ πῶς ἀπλόκοι ἔγραφαν πάντα σωστὲς τίς λέξεις τῆς σημερινῆς δημοτικῆς, χωρὶς τίς περικοπὲς καὶ τίς ἀλλοιώσεις ποῦ συνήθιζαν στὴν ὁμιλία τους.

Τὰ τελευταῖα μετὰ τὸ 1900 χρόνια, ἡ συχνὴ ἐπικοινωνία μὲ τὴν Πόλη καὶ ἡ ὠθηση ποῦ δόθηκε στὰ γράμματα ἀπὸ τὰ σχολεῖα, ἔφεραν, ὅπως ἦταν φυσικό, μιὰν ἀλλαγὴ στὴν ὁμιλία τῶν Περαιμιωτῶν, ὅπως καὶ στίς ἄλλες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ καὶ σήμερα ἀκόμα, σὲ πολλὲς Περαιμιώτικες οἰκογένειες διατηροῦνται πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἰδιωματισμοὺς τοῦ παλιοῦ καιροῦ.

ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ

Μετ. = Μεταφορική έννοια.
Φρ. = Φράσεις.
(τ.) = Τουρκική ρίζα της λέξης.
Α. = Αρχαία λέξη.

Α

- Ἄβαρα = Ναυτικός ὄρος. Ἄβα-
ραίρνω = ἀπομακρύνω τὴ βάρκα
ἀπὸ τὴν παραλία, πατώντας τὸ
κουπί ἢ ἓνα ἄλλο κοντάρι στὸ
βυθὸ τῆς θάλασσης.
- Ἄβγατίζω = Αὐξάνω, πληθαί-
νω ἀβγάτισμα.
- Ἄβράμ'λα = Τζάνερα, ἐρίκια.
- Ἄγγιάω = Ἐγγίζω. Φρ. Μὴ μ'
ἀγγιάς. Δὲν τὸ ἀγγιαξα=δὲν τὸ
πείραξα.
- Ἄγῆλι (τὸ) = Στάνη, μαντρί (ἀ-
γέλη).
- Ἄγιασμα = Ράντισμα μὲ ἀγια-
σμό.
- Ἄγιάσμα = Μικρὸ ἐκκλησάκι μὲ
πηγὴ ἱαματικοῦ νεροῦ. «Ἄγια-
σματάκι».
- Ἄγιωτ'κὸ = Φυλαχτό. Κάθε τι
ποῦ εἶχε σχέση μὲ τὰ ἅγια.
- Ἄγγόνα = Ἡ ἐγγονή. Ἄγγονας
= ὁ ἐγγονός.
- Ἄγκύλα = Ἀγκάθι. Ἄγκυλώνο-
μαι - ἀγκ(υ)λώθ'κα.
- Ἄγκωνιά καὶ ἀγκωνή = Ἡ
κόχη, ἡ γωνία: τοῦ ψωμοῦ.
- Ἄγκωνάρα = Ἡ σχετικὰ μεγα-
λούτσικη πέτρα ποῦ πετοῦσαν τὰ
παιδιά ὅταν μάλωναν. Φρ. Νὰ σ'
πιτάξω μιὰν ἀγκωνάρα νὰ διῆς
ισύ.
- Ἄγοῦρμος = Ὡριμος, στὰ φροῦ-
τα. Ἄγουρμάζω = ὠριμάζω. Φρ.
Τὰ σταφύλια ἀγουρμάσανα.
- Ἄγ'ρίδα = Ἄγουρο σταφύλι -
ἀγουρίδα.
- Ἄγρος = Ἄγουρος.
- Ἄγροικάω = Ἄκουω, προσέχω,
καταλαβαίνω. Φρ. Δὲ τ' ἀγροίκ'-
(η)σα, δὲν τὸ πρόσεξα, δὲν τὸ
κατάλαβα ἢ δὲν ἄκουσα τὴ συμ-
βουλή σου.
- Ἄδιαφόρετα = Ἄσκοπα, μά-
ταια, χωρὶς ἀποτέλεσμα. Φρ. Τί
τά λὲς ἀδιαφόρετα;
- Ἄδεξιμὸς = Βαπτιστικός.
- Ἄζγράδα = Χαραμάδα.
- Ἄζντισμένος (ὁ) = (τ.) Πολύ
ζωηρός, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ συγ-
κρατήση τίς ὁρμές του. Τὸ συνη-
θίζουν πολὺ γιὰ τὰ ἀτίθασα ζῶα.
- Ἄηθῆμα καὶ Ἄηδήμα = Τὸ Ἰ-
ερὸ τῆς ἐκκλησίας.
- Ἄϊρεσ' = Αἴρεση, ζημιὰ, κακὴ συ-
νήθεια, μοχθηρὴ πράξη. Φρ. Οἱ
γάτες κἀνανα πάλι τ'ν αἴρεσή
τ'ς.
- Ἄλιακὸς καὶ ἠλιακὸς = Ἐ-
ξώστης ὅπου ἀράδιαζαν τίς γλά-
στρες.
- Ἄλλόσκατος = Ὁ πιὸ τελευ-
ταῖος (ἀλλοῦ ἔσχατος).
- Ἄλλου = Ἐπίρρημα ποῦ φανερώ-
νει τὸν ὑπερθετικὸ βαθμὸ. Φρ.
Ἄλλου καλὸς κ.ο.κ. (περισσότε-
ρο ἀπὸ κάθε ἄλλον).
- Ἄμάδα = Μικρὴ κυκλικὴ πλατεῖα
πέτρα στὰ παιχνίδια τῶν παι-
διῶν. Ἡ ἀμάδα κι' ὁ ἀπίκος.

Ἄμλα = Ἡ φιάλη, μπουκάλι, ἀμ-
 πουλα.
 Ἄμπᾶς = Χοντρὸ μάλλινο ὕφα-
 σμα, ἐρέα. Μετ. τὸ σακκάκι τῶν
 ἀνδρῶν ἀπὸ ἀμπᾶ. Φρ. Φόρεσε
 τὸν ἀμπᾶ τ'.
 Ἄμπ'δὸσκαλα = Ἀνεμόσκαλα,
 φορητὴ σκάλα.
 Ἄμανετσης = Ἴδιωτικὸς ταχυ-
 δρόμος ποῦ μετέφερε γράμματα
 καὶ δέματα τῶν Περσικῶν με-
 τὰ τὴν Πόλην.
 Ἄμια καὶ ἄμνια = Ἡ θεία.
 Ἄναγκαῖο = Τὸ ἀποχωρητήριον.
 Ἄνακατῶνομαί — Μοῦ ἔρχε-
 ται ἐμετό. Ἀνακάτωση = τάση
 πρὸς ἔμετον. Μετ. ἀηδιάζω.
 Ἄνασόνι = Τὸ γλυκάνισον.
 Ἄνήθιος = Ἄρτος ἀνήθιος. Ψω-
 μὶ ἀνήθιο = ποῦ δὲν ἀνέθηκε τὸ
 ζυμάρι.
 Ἄντάμωσ' (ἠ) = Συνάντησις. Φρ.
 Καλὴ ἀντάμωσ'.
 Ἄντριᾶ = Ἄνδρεία' σωματικὴ
 δύναμη.
 Ἄντριὸς = Πολὺ δυνατός.
 Ἄντριωμένος = Δυνατὸς καὶ
 ψυχωμένος ἄντρας' ἄφοβος, χω-
 ρίς ταῖρι στὴ δύναμή του.
 Ἄπικός καὶ ἀμπικός = Τὸ
 μικρὸ κομμάτι ξύλου ἢ πέτρας
 ποῦ ἔστηναν στὸ παιχνίδι μετὰ
 τὰς ἀμάδες.
 Ἄπκιά = Βουκιά, βούκα.
 Ἄποκαῆς = Φρ. Ὁ φοῦρνος εἶν'
 ἀπὸ καῆς' ἀναμμένος, καμένος.
 Ἄπουκιακάτ' = Ἀπὸ κεῖ κάτω,
 μετὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μακρυᾶ. Φρ.
 Ἄπουκιακάτ' τὸ γιαιλό.
 Ἄπουκιαπ'πάμ' = Ἀπὸ κεῖ ἐπά-
 νω, τὸ ἴδιον. Φρ. Ἄπουκιαπ'πάμ'
 τ'ν ἀγέλη.
 Ἄράδα = Σειρά, γραμμὴ.
 Ἄραλίκ'ι = (τ.) Διάμεσον ἄνοιγ-
 μα. Μετ. εὐκαιρία, περιθώριον.
 Ἄραντίζω = (τ.) Ἐρευνῶ, γυ-
 ρεῦω, ψάχνω.

Ἄργαστήρ' = Ἐργαστήρι, μα-
 γαζὶ τοῦ τεχνίτη.
 Ἄργυρὸς = Μετ. καλὸς ἄνθρω-
 πος. Ξ'ὸς κί' ἀργυρὸς.
 Ἄρίδα = Πειραχτικὰ τὸ ποδᾶρι ἢ
 ποδᾶρα. Φρ. Μάζεψε τσ' ἀρίδες
 σ'—τὰ ποδᾶρια σου.
 Ἄρίδι = Τὸ τρυπάνι' ἐργαλεῖον ξυ-
 λουργοῦ.
 Ἄριμάδα = Ὁ στόλος, τὰ βασιλι-
 κὰ καράβια.
 Ἄρμαθιά = Τραχηλιά. Φρ. Μιὰ
 ἄρμαθιά φλουριά.
 Ἄρμύρα = Γενικὰ τὰ παστὰ ψά-
 ρια. Φρ. Λίγ'η ἀρμύρα νοστ'μίζ'
 τὸ τραπέζ'.
 Ἄρτ'μῆ = Φαγητὸ ὄχι νηστήσιμο.
 Ἄρταίνομαί— ἀρτήθ'καμί=χαλά-
 σαμε τὴ νηστεία.
 Ἄσθήθ' — Τὸ στῆθος, τὸ στέρνον.
 Πόνεσει τ' ἀστήθι μ'.
 Ἄτζαμπα (τ.) = Μήπως, ἄραγε.
 Ἄχτ' (τ.) = Ἐκδίκηση, κακία. Φρ.
 Ἐθαγαλ τὸ ἄχτι μ' = πῆρα τὴν ἐκ-
 δίκησὶ μου. Ξεθύμονα.

B

Βάνω = Βάζω, τοποθετῶ. Μετ. Νι-
 κῶ, καταβάλλω τὸν ἀντίπαλον
 στὴν παλαίφτρα. Φρ. Τὸν ἔβαλε,
 τὸν νίκησε. Βάληκα νὰ τὸ κάν'η
 = Τῶθαλε στὸ νοῦ του, τὸ πῆρε
 ἀπόφαση νὰ τὸ κάνῃ. Βάληκε
 νὰ τὸ φκιάσ'. Ἄρχισε, στρώθηκε
 στὴ δουλειᾶ νὰ τὸ φκιάσ'η.
 Βαρούμεν'η = Ἐγκυος.
 Βασιλεία = Μεγαλεῖον, δόξα, ἐ-
 πιρροή. Φρ. Πέρασε πιά ἢ βασι-
 λεία τ'.
 Βασίλειον = Κράτος. Φρ. Σ'κώθ'-
 κανα τὰ βασίλεια στὸν πόλεμον.
 Βελέντζα = Ἀπλάδα, κουβέρτα.
 Βεργέτα = Ἡ βέρα, τὸ δαχτυλί-
 δι τῶν ἀρραβῶνων. Φρ. Πέρασαν
 βεργέτες.
 Βελόνια (ἠ) = Τὸ βελόνι.
 Βιάσ' = Ἡ βιασύνη.

- Βιδιά = Γαλήνη, εὐδία. Φρ. Βίδιασε ἢ θάλασσα = γαλήνεψε.
- Βιδολόγος = Ἐργαλεῖο ξυλουργοῦ. Τὸ κατσαβίδι.
- Βίζιτα = Ἐπίσκεψη. Μετ. ἢ ἀμοιβὴ τοῦ γιατροῦ.
- Βιδος (τὸ) = Πλούτη, περιουσία. Φρ. Ἐχ'εὶ μεγάλο βιός.
- Βίος = Ἄφθονο, ἀφθονία, πληθώρα. Φρ. Βίος τὰ ψάρια χτές στὸ Κούλ(ι)μαν'ι.
- Βιρέμ'ς = (τ.) Χτικιάρης.
- Βίτσα = Ψιλὴ βέργα τσουχτερή. Τὴ χρησιμοποιοῦσαν νὰ χτυποῦν τ' ἄλογα γιὰ νὰ τρέχουν. Μὲ τὴ βίτσα τιμωροῦσαν στὸ σχολεῖο καὶ τὰ ἄτακτα ἢ τὰ ἀδιάβαστα παιδιὰ. Ἀπαραίτητο ἐφόδιο στὰ παλιὰ χρόνια γιὰ τὸν δάσκαλο. Βιτσιὰ = Τὸ χτύπημα μὲ τὴ βίτσα.
- Β'ντανέλλα = Ἐκδόριο στὴν κνήμη στὸ ἐμπρὸς μέρος. Μέσα στὴ φλύκταινα ποὺ ἀνοίγε τὸ βυζικάντι ἐθαζαν ἕνα ρεβῦθι γιὰ νὰ μὴν κλείση ἢ πληγή. Πίστευαν πὼς μὲ τὸ πύο ποὺ ἔτρεχε, ἔφευγε καὶ ἡ ἀρρώστεια. Αὐτὸ στὰ παλιὰ χρόνια, ποὺ ὠστόσο τὰ φτάσαμε.
- Βολάζω = Καλάρω, ρίχνω τὰ δίχτυα. Θὰ βολάξουμε, βολάξανα.
- Βολή = Τὸ ρίξιμο τῶν διχτυῶν, τὸ καλάρισμα.
- Βούλα = Χρωματιστοὶ κύκλοι στὰ ὑφάσματα, στὰ μαντήλια. Φρ. Μαντήλι μὲ κόκκινες βούλες. Μετ. Σφραγίδα. Βουλώνω = σφραγίζω.
- Βουλή = Σκέψη, ἀπόφαση. Φρ. Τῶθαλε βουλὴ νὰ τὸ κάν'η.
- Βούτα = Κάδος ξύλινος ψηλὸς ὡς ἕνα μέτρο, μὲ τὸ ἀνοιγμα ἐπάνω μεγαλύτερο ἀπὸ τὴ βάση, χωρὶς χερούλια. Μὲ τίς βοῦτες κουβαλοῦσαν τὰ σταφύλια στὸν τρύγο.
- Βούτ'ρας (ὀ) = Τὸ βούτυρο.
- Β'τσᾶς = Βουτσᾶς, βαρελᾶς,
- Β'τσι = Βαρέλι, τὰ μικρὰ βαρέλια τοῦ νεροῦ γιὰ τὰ καΐκια.
- Βραχτάδια = Κουκιά βραχτάδια, μουσκεμένα γιὰ νὰ μαλακώσουν. Τὰ μοίραζαν στὶς κηδεῖες.
- Βρέσκω = Βρίσκω, ἠῦρα, θὰ ν' εὔρω.

Γ

- Γαθάθα = Βαθειὰ πήλινη πιατέλλα.
- Γαλέντζα = Τσόκαρο.
- Γανιάζω = Ἄγωνιῶ, κοπιᾶζω. Φρ. Τί γανιάζεις; = Τί ἀνησυχεῖς; Τί σὲ μέλλει;
- Γαϊτάνι = Σειρήτι.
- Γατσοῦλια = Τὰ πολὺ μικρὰ γατάκια, τὰ νεογέννητα.
- Γιὰ (μόριο ἄκκλητο). Φρ. Ἐλα γιὰ = ἔλα λοιπόν. Ναὶ γιὰ = ναί, βέβαια. Γιὰ νὰ διῶ κ.ἄ.
- Γιαθρί = (τ.) Τὸ βρέφος, τὸ νεογέννητο τῶν ζώων. Χαϊδευτικὰ τὸ λένε γιὰ τὰ μωρά. Φρ. Γιαθρί μ'.
- Γιάγμα = (τ.) Διαρπαγή, λεηλασία.
- Γιαίνω (ιαίνω) = Γιατρεύω καὶ γιατρεύομαι. Φρ. Ἐγιανα = ἔγινα καλά.
- Γιαράς = (τ.) Πληγή. Φρ. Τὸ κορμί τ' γιομάτο γιαράδεις.
- Γιασάκ'ι = (τ.) Ἀπαγόρευση. Φρ. Εἶναι γιασάκ'ι = ἀπαγορεύεται.
- Γιατάκ'ι = (τ.) Κρεβάτι, ἀποκούμπι, κρησφύγετο, στέκι.
- Γίγκλα = Τὸ φαρδὺ λουρί ποὺ δένει τὸ σαμᾶρι μὲ τὴν κοιλιὰ τοῦ ζώου.
- Γιοσμάς = Μορφονιός, λεβέντης.
- Γιούκ'ι = Ἡ χτιστὴ τσουλάπα ὅπου ἐθαζαν τὰ στρώματα. Ἡ στοίβα τῶν στρωσιδιῶν.
- Γκαθανόζ' (τὸ) = Πήλινο δοχεῖο μικρὸ μὲ σκέπασμα, μεγαλύτερο ἀπὸ τὸν κεσέ. Στὰ γκαθανόζια ἐθαζαν γλυκά.
- Γκαστριά = Ἐγκυμοσύνη.
- Γκεμιτζῆς = Ναύτης.
- Γκερδέλι = Ὁ κουθᾶς ποὺ τραβοῦσαν νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι.

Γκερεμέ = (τ.) Φρ. "Ερχεται ένα γκερεμέ = έξακολουθεί να έρχεται συνέχεια. "Ένα γκερεμέ τὸ φκιάνει = με τὸν ἴδιο τρόπο τὸ φκιάνει πάντοτε.

Γκέτσ'κα = (τ.) "Όψιμα.

Γκιζιράω = (τ.) Γυρίζω ἄσκοπα, σεργιασνίζω.

Γκ(ι)λούμ' = (τ.) Χάλκινο μεγάλο δοχείο με καπάκι. Κουβαλοῦσαν μ' αὐτὸ τὸ γάλα. Φρ. "Επιε με τὸ γκ(ι)λούμ', ἔπιε πάρα πολύ.

Γκιόλ'ι = (τ.) Λίμνη.

Γκιορντάνι = (τ.) Τραχηλιά, κόσμημα στὸ λαιμό, ἀρμαθιά μαρ-γαριτάρια. Μετ. Προγούλια.

Γκρίτος = "Η γούρνα ὅπου πότιζαν τὰ ζῶα.

Γκ' (υ) λών'ι = 'Αγκάθι.

Γνέμα = Τὸ νῆμα.

Γνώμ' καὶ γνώμες = Μετ. Φυσικά, ἰδιοτροπίες. Φρ. "Η Παναγιά νὰ κάν'η τὴ γνώμ' τ'.

Γρατζούνα = Νεροκολοκύθα με στρογγυλὴ κοιλιά καὶ γυριστὸ χερουλί. "Εκοθαν τὸ ἐπάνω μέρος τῆς κοιλιάς καὶ τὴ χρησιμοποιοῦσαν σὰν μαστραπὰ στὶς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ καὶ στὴν πλύση. "Ηταν ἓνα πολὺ πρακτικὸ καὶ ἀπαραίτητο σὲ κάθε σπι-τι σκευός.

Γρύπος = Τὰ δίχτυα ποὺ τραβιούνται ἀπὸ τὴν παραλία.

Δ

Δαγκωνιά = Δαγκαματιά.

Δέμπλα = Μακρὸ καὶ λεπτὸ κοντάρι. Με τὶς δέμπλες τίναζαν τὶς ἐλιές στὸ μάζεμα.

Δεντρισάκι = 'Αρωματικὸ φυτό, ἢ ἀρμπαρόρριζα.

Δερμόνι = Μεγάλο κόσπινο με ἀραιές τρύπες.

Δέπατσάρ' = Δὲν πειράζει.

Διακαμὸς = 'Ο φωσφορισμὸς τῆς θάλασσας τὴ νύχτα. "Η βραδυὴ βάρδια στὰ ταλιάνια καὶ στοὺς ψαρότοπους, ὅταν τὰ ψάρια τοῦ ἀφροῦ δυνάμωναν τὸν φωσφορισμὸ τῆς θάλασσας.

Διακονεύω = Ζητιανεύω.

Διακονιάρ'ς = Ζητιάνος.

Διαλαγιῶ = Διαλαλῶ. Φρ. Τί διαλαγιῶνα; = Τί λέγει ὁ διαλαϊτής, ὁ τελάλης.

Διάσκατζος καὶ διάτανος = 'Ο διάβολος. Διασκατζάκ'ι, διατανάκ'ι = τὸ διαβολάκι γιὰ τὰ παιδιά.

Δικριάν'ι = Γεωργικὸ ἐργαλεῖο, διχάλα, δίκρανο.

Δόξα = Τὸ οὐράνιο τόξο.

Δρακοντιά = 'Αγριόχορτο με ρίζα πολὺ καυτερή. Τὴ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τονωτικὸ μέσα στὸ ματζούνι.

Ε

'Εγκλαθῆ = Τὸ προικοσύμφωνο.

"Ερρ'ζα = Σύρριζα, πολὺ κοντά.

"Εχ'ι (τὸ) = Οἰκονομικὴ ἐπάρκεια, περιουσία. Φρ. "Εχ'ει τὸ ἔχ'ι τ'.

Ζ

Ζαλίκα = Μικρὸ φορτίο ξύλα καὶ φρύγανα ποὺ τὸ κουβαλοῦσαν στὴ ράχη. Φρ. Μιά ζαλίκα ξύλα.

Ζαϊφης = (τ.) 'Αδιάθετος.

Ζαμακώνω = Καταχειρίζω, δέρω. Μετ. Τρώγω χορταστικά. Φρ. Ζαμακώσαμε καλὰ.

Ζαμπούν'ης = 'Αρρωστημένος.

Ζαπτιές (ὁ) = (τ.) 'Ο ἀστυνόμος.

Ζ'νίχ'ι = Σθέρκος.

Ζουμ'λάκια = 'Ο καρπὸς τῆς ζουμλακιάς, θάμνου ποὺ φύτρωνε στὶς ρεματιές. Τὴν κορδερὴ κόλλα τοῦ ζουμλακιοῦ τὴν μα-

σοῦσαν μαζί με τὴ μαστίχα γιὰ νὰ κάνουν μεγάλες ἀερόφουσκες.
Ζοῦρα (ἦ) = Ὁ μαρασμός, Ζουριάζω.

Η

Ἡλιακός καὶ ἀλιακός = Ἐξώστης γιὰ τὰ λουλούδια.

Θ

Θαραπεύομαι = Ξεκουράζομαι, εὐχαριστιέμαι. Φρ. Ἐφαγάκι θαραπάφ'κα, θαραπάφε ἡ ψυχὴ μ'.

Θέρμες = Ἐλονοσία.

Θέρμ' (ἦ) — Πυρετός.

Θερ'στίης = Ὁ τζίτζικας.

Θυγατέρα = Τὸ συνήθιζαν πολὺ ἀντὶ τὴν κόρη.

Ι

Ἰορδάν'(η)ς ὀποταμός = Ὁ γαλαξίας, στὸ στερέωμα.

Κ

Καβάδ' = Τὸ καθάδι, ἡ ζακέτα στὴν ἀρχαϊκὴ φορεσιὰ τῶν γυναικῶν.

Καβάκ'ι = Λεύκα ἢ ψηλόκορμη (σὰν κατάρτι). Μετ. Ἀνάποδα, μετὸ κεφάλι κάτω καὶ τὰ πόδια ἐπάνω. Φρ. Στάθ'κε καθάκ'ι. Στὸ κολύμπι: ἔπεσε καθάκ'ι = μετὸ κεφάλι.

Καβαλλ(ι)κεύω — Ἰππεύω, ἐπιθαίνω.

Καβουρμάς — (τ.) Διατηρημένο καθουρντισμένο κρέας.

Καγκέλ'ι = Ἡ σειρὰ (ἢ γραμμὴ) τῶν γυναικῶν στὸ σурτὸ χο-

ρό. Φρ. Παίρνω κάποιον στὸ καγκέλι = τὴν σύρω πρῶτῃ στὸ χορό. Καθαυτοῦ = Ἐπίρρημα. Σημαίνει τὸ γνήσιο.

Καλαγκάθ' = Ψευδάνθραξ. Σπυρὶ στὸ δάχτυλο.

Καλαϊτζῆς = (τ.) Γανωτής. Καλαϊ = ὁ κασσίτερος.

Καλιγώνω = Πεταλώνω. Ἀκαλιγωτο ἄλογο = ἀπετάλωτο.

Καλίτσα = Πήλινη στάμνα μετὸ ἀνοιχτὸ στόμα. Γιὰ τὰ τουρσιά καὶ τὰ ρετσέλια. Καλ(ι)τσάκ'ι.

Καντήλα = Μετ. τὸ μεγάλο νεροπότηρο. Φρ. Τὸ κατεβάξ' τὸ ρακὶ μετ' καντήλα.

Κάπ' = Δοχεῖο γενικά. Κάπια ἔλεγαν ὅλα τὰ σκευῆ ποὺ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ ἀποθήκευση ὑγρῶν καὶ στερεῶν (βαρέλια, πολήμια, βούτες, πιθάρια, καλίτσες κ.ἄ.)

Καπινέκ'ι = Ἡ κάπα τῶν βοσκῶν.

Καπνᾶς = Καπνάδες ἔλεγαν τοὺς λαθρεμπόρους τοῦ καπνοῦ.

Καρδαμίτσες = Μικρὲς κρεατοελιές στὸ ἐπάνω μέρος τῆς παλάμης.

Κάρναξ = Ἐπιφώνημα: Σώπα, σκάσε καὶ καρνάξτε.

Καρβούν'ι = Τὸ ξυλοκάρβουνο.

Καρσιλαμάς = Ὁ ἀντικριστός χορός.

Καταμούκαρος = Σκοτεινός, συννεφιασμένο οὐρανός. Φρ. Καίρὸς καταμούκαρος.

Κατάγιαλο = Ἡ παραλία.

Κατζέλα (ἦ) — Ὁ ἀστεῖος, ὁ κατεργάρης, ὁ πονηρός. Φρ. Εἶναι μιὰ κατζέλα!

Κατ'πονᾶω = Καταπονῶ, νικῶ, καταβάλλω τὸν ἀντίπαλο. Φρ. Τὸν κατ'πόνεσε = τὸν νίκησε.

Κατσάκ'ι (τὸ) = (τ.) Ὁ φυγᾶς, φυγόστρατος, φυγόδικος.

Κατσαμάκ'ι = (τ.) Κόλπο, ὑπεκφυγή. Φρ. Κάν'ει κατσαμάκια.

Καφενές = Καφενείο.
 Κάψα (ή) = Ό καύσωνας. Καψώ-
 νω=ζεσταίνουμαι πολύ, ανάβω.
 Κ'θέντα = Κουθέντα. Φρ. Στο'
 Κατίγκως μπροστά έχ'να κ'θέντα
 =είναι μαζεμένες γυναίκες και
 κουβεντιάζουν, για να περάσουν
 την ώρα τους.
 Κελλάρι = Μικρή αποθήκη μέσα
 στα σπίτια, όπου φύλαγαν τα ρε-
 τσέλια και τα ξερά φρούτα.
 Κεντί = (τ.) Τό δειλινό. Κεντιάτι-
 κο=τό απογευματινό κολατσιό.
 Κιντί-κιντί = (τ.) Όταν μά-
 λωναν τα παιδιά. Φρ. Κιντί-κιντί
 σένα, άμα σι πιάσου...
 Κέντρα = Ό βουκέντρα. Λεπτό
 και μακρύ ραβδί με ένα καρφι
 στην άκρη για να κεντούν τα βό-
 δια στο άλώνισμα.
 Κερεστές = (τ.) Ό οικοδομήσι-
 μη ξυλεία.
 Κεσές = Τό γυάλινο βάζο του γλυ-
 κοϋ. Γενικά τα μικρά βάζα, ό-
 πως ό κεσές του γιασουρτιου κ.ά.
 Καλύβα = Τα πέτρινα κτίσματα
 στις στάνες και στους ψαρότο-
 πους, όπου κοιμώνταν οι άνθρω-
 ποι που φύλαγαν και τα πράγμα-
 τα. Καλύβα του μπεχτοσή = τό
 στέι, τσαρδάκι, παρατηρητήριο
 του άγροφύλακα.
 Καλντερίμ' = Λιθόστρωτο.
 Καλπάκι = Κάλυμμα του κεφα-
 λιοϋ από κετσέ (όχι κόκκινο) ή
 από προβιά. Τό συνήθιζαν οι ά-
 γρότες.
 Καμπαρές = Δίσκος για σερβί-
 ρισμα γλυκοϋ ή καφέ.
 Καμπόσος = Κάμπσος. Μετ.
 σπουδαίος (είρωνικά). Φρ. Κάνει
 τον καμπόσο.
 Καμτσίκ'ι = Τό μαστίγιο. Καμ-
 τσικιά=τό χτύπημα με τό καμ-
 τσίκ'ι.
 Καμώματα = Σκέρτσα, άστεϊα,
 φάρσες. Καμωματοϋ=ή σκερτσό-
 ζα.

Κάνονα ς=Ό έκκλησιαστική ποι-
 νή (ό Κανών). Φρ. Ό παπάς μου
 έβαλε κάνονα.
 Καούν'ι = (τ.) Τό πεπόνι.
 Καρυοφύλλι = Τό μωσχοκάρφι,
 άρωματικό γαρύφαλλο.
 Κατσ'καμπίνα = Στο κολύμπι
 όταν έπεφταν από ψηλά κάνον-
 τας μιá δλόκληρη στροφή του
 κορμιοϋ στον άέρα.
 Κατ'φεδάκ'ι = Λουλουδι χρώ-
 μα κίτρινο και καφέ σαν βελού-
 δινο, πολύ συνηθισμένο στα σπί-
 τια, μαζί με τό δεντρισάκι.
 Κιβούρι = Τό φέρετρο.
 Κιρμιζ' = Τό κόκκινο χρώμα βα-
 φής. Κιρμιζι=τό χρωματισμένο
 κόκκινο. Φρ. Τό κιρμιζι φουστάνι.
 Κιοσές = Ό γωνία του δρόμου.
 Κιούπ' (τό) = Τό πιθάρι.
 Κιρικτσή ς=(τ.) Πρακτικός για-
 τρός για τα σπασίματα.
 Κλειδωνιά = Ό κλειδαριά.
 Κ'κί = Τό κουκί. Κ'κιά και χ'κιά=
 τα κουκιά.
 Κ'μάρ' = Κουμάρι (όχι ό τζό-
 γος), μικρό λαηνάκι με δεύτερο
 στόμιο για τό πόσιμο.
 Κονοστάθ' = Εικονοστάσιο.
 Κουγι = Τό καμίνι που έστηναν
 (ό σωρός των ξύλων) για να τα
 κάνουν ξυλοκάρβουνα.
 Κουλ'(υ)μπητίκια = Ό τελετή
 του πρώτου λουτροϋ του μωροϋ.
 Κουρτζής = Φύλακας σε μονα-
 στήρι, σε μεγάλα άγροκτήματα.
 Κουρτζήδες έλεγαν και τους άν-
 θρώπους του Κρατικού Μονοπω-
 λίου Καπνοϋ, που κυνηγοϋσαν
 τους καπνάδες (τους λαθρεμπό-
 ρους).
 Κουτσ'λιά = Μετ. πολύ μικρή
 ποσότης. Φρ. Μ' έδωκε μιá κου-
 τσ'λιά πράμα.
 Κράνα (τά) = Καρποί τής κρα-
 νιάς (τσίκουδα).
 Κράνα (ή) = Γαλάζιος κρίνος.

Κρένω = Μιλῶ, λέγω, κουβεντιά-
ζω.
Κόπτα (ή) = Τὸ κουμπί.
Κρηὰς (τὸ) = Τὸ κρέας.
Κρίταμα = Χόρτα ἀλμυρὰ ποῦ
φυτρῶνουν στοὺς κάβους, κοντὰ
στὴ θάλασσα. Νόστιμη σαλάτα.
Κρούπ' = Κουρούπι, πῆλινο ἀγ-
γεῖο. Μετ. ὁ ἄνθρωπος χωρὶς ἀ-
ξία.
Κσ'τέλ'ι = Πῆλινο μικρὸ βαθου-
λωτὸ πιάτο. Φρ. "Ἐνα κσ'τέλ'ι
'σπιρνά.
Κ'τί = Κουτί.
Κ'τσάβλα (ή) = Πειραχτικὰ ἔ-
λεγαν τὸν κουτσό.
Κυλιστήρ' = Φέτα στρογγυλὰ
κομμένη σὲ σχῆμα τροχοῦ μονο-
κόμματος, χωρὶς ἀκτίνες.
Κοκορόζ' (τὸ) = Τὸ ψιλὸ χιόνι,
ὄταν ἔπεφτε σὲ βώλους μικροῦς
καὶ σκληροῦς καὶ δὲν ἔλυωνε, σὲ
ἀντίθεση μὲ τὶς νιφάδες τὶς ἀ-
ραιές, ποῦ τὶς ἔλεγαν πατσαβοῦ-
ρες, ποῦ ὄταν ἔπεφταν στὴ γῆ
ἔλυωναν.

Α

Λαδαριὸ = Ἐλαιοτριβεῖο.
Λαγήνα = Στάμνα. Λαϊνάκι.
Λάζα = Μεγάλος κάδος ἀνοιχτὸς
ἀπὸ πάνω ποῦ ἔπαιρνε γύρω στὶς
χίλιες ὀκάδες, ἀπαραίτητος τὴν
ἐποχὴ τοῦ τρύγου γιὰ τὸν μου-
στο καὶ τὰ τσίπουρα.
Λαμπρή = Τὸ Πάσχα.
Λαμπρίτσα = Μικρὸ ἔντομο πά-
νω στὸ χῶμα, μὲ κόκκινες βοῦ-
λες.
Λαφίτης = Φίδι μὲ μικρὰ κερα-
τάκια στὸ κεφάλι.
Λεβίθα = Σκουλήκι στὰ ἔντερα.
Μετ. Ὁ λεπτός, ἀδύνατος καὶ ἀ-
σθενικὸς ἄνθρωπος.
Λεγέν'η = Ἡ χάλκινη λεκάνη.
Λεῖψανο = Ὁ νεκρὸς ὄταν ἦταν
ἐτοιμος γιὰ τὴν κηδεῖα. Γενικὰ

ἡ κηδεῖα. Φρ. Λεῖψανο περνάει.
Λέλεκας = Πελαργός, λελέκι.
Λέσ'ι = Πτῶμα, ψοφίμι. Φρ. Βρω-
μαίει σὰ λέσ'ι.
Λιγώνομαι = Λιποθυμῶ. Φρ. Λι-
γώθ'κα ἀπ' τ' μυρουδιά.
Λίμα (ή) = Ἐργαλεῖο τοῦ σιδερά.
Λίμα (ή) = Ἡ μεγάλη πείνα, ἡ
βουλιμία. Λ'(ι)μάζω, λ'(ι)μάρ'ς
=λαίμαργος. Φρ. Λίμαξ' ἀπ' τὴν
πείνα.
Λιόφτ'ι (τὸ) = Ἐλαιώνας, ἐλαι-
οφυτεῖα.
Λογιάζω = Βλέπω, παρατηρῶ.
Λούμπα = Νερὸ στάσιμο σὲ λακ-
κούβα.
Λυπ'μὸς = Λύπηση. Φ. Εἶναι τ'
λυπ'μοῦ=νὰ τὸν λυπάσαι.
Λιστράω = Γλιστρῶ. Φρ. Λίστρη-
ξα κι' ἔπεσα.

Μ

Μαγεριὸ = Ἡ κουζίνα τοῦ σπι-
τιοῦ. Τὸ μικρὸ χειμωνιάτικο δω-
μάτιο τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὸ τζάκι.
Μαγέρ'κο = Τὸ ἐστιατόριο.
Μακκράς = Ἡ κουβαρίστρα. Ἡ
τροχαλία γιὰ τὴν ἀνύψωση βα-
ρῶν.
Μάλιου = Μπαίνει στὴν ὀμιλία μὲ
τὴν ἔννοια τοῦ «βέβαια», τοῦ «ἔ-
τσι μπράβο». Π. χ. «"Ἐκανα κα-
λά;» Ναι, μάλιου. "Ὅταν δέχε-
ται (συνήθως τὸ παιδί) νὰ κάνη
αὐτὸ ποῦ τοῦ λένε: «"Ἐτσ' μά-
λιου».
Μάνα! = Θαυμαστικό. Φρ. Μάνα
μπό! Τί ὠραῖο ἢ τί μεγάλο ἀνά-
στημα. Μάνα, σταφύλια! = Τί
πολλὰ ἢ τί καλὰ σταφύλια! Μά-
να θὰ χάσω τὸ νοῦ μ'! = ὄταν ἔ-
βλεπαν κάτι ξαφνικὸ ἢ ἓνα ὠ-
ραῖο στόλισμα.
Μαξούλ'ι = (τ.) Σοδειά. Φρ. Νὰ
μαζώξουμε τὰ μαξούλια.
Μάξους = (τ.) Ἐπίτηδες. Φρ. Τὰ
κάν'ει μάξους.

Μαράζ' — Καύμος άβάσταχτος.
Φρ. Τό πήρε μαράζ'. Μαραζώνω=
μαραίνομαι. Μαράζωσε άπ' τήν
πέινα, άπ' τόν καύμό, άπ' τόν έ-
ρωτα κ.ο.κ.

Μαρνέλ'(ι)κα = Παιδικά ναυ-
τικά ροδχα. Μαρινέρικα.

Μάσα (ή) = Τό συνηθισμένο τρα-
πέζι τών καφενείων.

Μαχμούρ'ης και μαχμουρλής=
(τ.) Άγουροξυπνημένος.

Μεϊντάνι=(τ.) Πλατεία, γήπεδο,
άγωνιστικός στίβος. Φρ. Βγήκε
στό μεϊντάνι=φανερώθηκε, έγινε
γνωστό κάποιο γεγονός. Βγήκε
στόν στίβο να παλαίψη κ.ο.κ.

Μερτζάνι = Τό λιθρίνι.

Μεσάλα = Ύφαντό μεγάλο τρα-
πεζομάντηλο. Μεσάλ'ι=τό μικρό
του. Φρ. Νά πάρ'τε τ' μισάλα
σας κι να κουπιάσι' τις άπο-
κρηές συνήθιζαν να παίρνουν οί
καλεσμένοι τά φαγητά τους μα-
ζι με τή μεσάλα τους και να
συγκεντρώνωνται σ' ένα σπίτι
για να γλεντήσουν τήν άποκρηά.

Μετέχ'ει = Είμαι στοιχειωμένο.

Μήδε = Μήτε. Φρ. Μήδι τρώει, μή-
δι πίν'ει. Μήδι του διάβολου να
διής, μήδι του σταυρό σ' να κά-
ν'ης (παροιμία).

Μιγιάσιλ'ι = Συρίγγιο, έκζε-
μα.

Μιλαθράκ'ι = Φρ. Κόπ'κε τό
μιλαθράκ'ι μ', έτρόμαξα πολύ,
μου κόπηκε ή χολή.

Μόδ'λο = Τό μόδουλο, ή θηλειά
του ματιού στα δίχτυα.

Μοϊρα = Τό κληρονομικό μερίδιο.
Τό κομμάτι τής πρωτοχρονιάτι-
κης πίττας.

Μορφοτάρ' = Τό κατώφλι, τό
έξωτερικό σκαλοπάτι τής έξώ-
πορτας.

Μοσχοκάρφ' (τό) = τό μπαχα-
ρικό γαρύφαλλο, τό καρυοφύλλι.

Μούτλα = Τό διάκενο άνάμεσα

στά σανίδια τής σκεπής και τά
πατόξυλα που τή στηρίζουν.

Μπαγδαντί (τό) (Μπαγ-ντα-
ντί) = Ή έσωτερική επένδυση
τών τοίχων στα ξύλινα σπίτια,
με πήχες και άσβεστοκονίαμα.

Μπαγλαρώνω = (τ.) Δένω κά-
ποιον με σκοινί. Μπαγλαρωμέ-
νος=δεμένος χειροπόδαρα.

Μπαίλντιζω=(τ.) Λιγοθυμώ. Φρ.
Μπαίλντ'σα άπ' τ' μυρουδιά.

Μπαϊρι = (τ.) Ύψωμα, βουνο-
πλαγιά, μικρός λόφος.

Μπαλατάρς=Πελέκι μεγάλο. Μπαλ-
ταδάκι=μικρό πελέκι.

Μπαμπούσκες = Καλαμποκιές
ψημένες στη θράκα, όταν σκά-
νουν και βγαίνει ή άσπρη ψίχα
τους.

Μπάρμπας = Ό θεός.

Μπατζανάκης = (τ.) Σύγαμ-
βρος· λέγεται και μπατζός.

Μπαχτσαβάνης = (τ.) Κηπου-
ρός.

Μπαχτσαβανιό = Τό περιβόλι
τών κηπευτικών.

Μπαχτσές = Τό περιβόλι τών
λουλουδιών. Μετ. Οί μορεώνες.

Μπερεκέτι = (τ.) Άφθονία, εϋ-
λογία Θεού. Φρ. Μπερεκετλίδ'κα
=Καλορίζικα (εύχη).

Μπιμπίλα = Κέντημα (με τό βε-
λονάκι) με τό χέρι, γύρω στό
φακιάκι και σ' άλλα έσώρουχα.

Μπινταβάρς = (τ.) Δωρεάν. Μετ.
πολύ φτηνά.

Μπιντιβίς = Όλος διόλου. Φρ.
Μπιντιβίς χαζός.

Μπιρμπ'λός = Διάστικτος, παρ-
δαλός, χρωματιστός. Φρ. Όρνι-
θα μπιρμπ'λή, με στίγματα πο-
λύχρωμα στα φτερά.

Μπιρμπ'λήθρα = Ή κοπριά
τής κατσίκας.

Μπ'νάρ' = (τ.) Πηγή γλυκού νε-
ρού.

Μπότζι = Όταν ή βάρκα ή τό
καϊκι γέρνει άπ' τή μπάντα=κά-

νει μπότζι. Μετ. άθαρία = όταν τὸ καΐκι ἀναγκάζεται ἀπὸ τὴν κακοκαιρία νὰ πετάξη στὴ θάλασσα τὸ φορτίο του, λένε «ἔκανε μπότζι». Ρῆμα μποτζαίρνω. Φρ. Τὸ καΐκι μποτζάρ'σε.

Μπούρμπ'λας = Ὁ μπούρμπουλας, ἔντομο ποὺ ζῆ στὸ χῶμα.

Μπρέ = Βρέ· τὸ συνήθιζαν πολὺ ἀντὶ γιὰ τὸ «βρέ» καὶ τὸ «μωρέ».

Μπροῦδες — Ὁ καρπὸς τοῦ πλάτανου. Φρ. Μπροῦδες καὶ φύκια, γιὰ ἄσους ἔκαναν ἄσκοπο καὶ ἀνώφελο ἐμπόριο.

Μωρώνω = Ἐσυχάζω, γιὰ τὰ μωρά. Φρ. Γιατί δὲ μωρών'ει τὸ παιδί; Κύττα νὰ τὸ μωρώσης.

N

Ναλέτ'(η)ς = (τ.) Ἰδιότροπος, κακότροπος.

Ναμ'κιδόρ'ς = (τ.) Ἀχάριστος, ἀχόρταγος, λαίμαργος, πλεονέκτης.

Ναμ'κιοριά = Ἡ ἀχαριστία, ἡ λαιμαργία, ἡ ἀπληστία.

Νάπος = Ξύλινο βαθουλωτὸ πιάτο μὲ καπάκι βιδωτὸ μ' αὐτὸ ἔπαιρναν ἔξω τὸ μαγειρεμένο φαγητὸ τους οἱ ἀγρότες.

Νινὲ καὶ νενὲ = Ἡ γιαιγιά· πιδ πολὺ συνηθίζονταν γιὰ τὴν παραιγιαγιά, τὴν προμάμμη.

Νοφούσι = Τὸ ἐπίσημο τουρκικὸ πιστοποιητικὸ ἐγγραφῆς στὰ μητρώα.

Νταγιαντάω = Στηρίζω. Μετ. ἀντέχω, βαστάω, ὑποφέρω. Φρ. Δὲν τὸ νταγιαντάω = δὲν μπορῶ νὰ τὸ ὑποφέρω.

Νταῆς = Στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια τὸ συνήθιζαν ἀντὶ γιὰ τὸ θεῖος. Δὲν εἶχε τὴ σημασία τοῦ παλληκαρῶ ποὺ ἔχει σήμερα. Αὐτὸν τὸν ἔλεγαν «καπάνταη». Φρ. Ὁ νταῆς μ' ὁ Ν'(ι) κολῆς.

Νταῖρες = (τ.) Τὸ ντέφι.

Νταμκάς = (τ.) Σφραγίδα. Μετ. Μονόγραμμα κεντημένο στὰ ποικάμισα.

Νταμλᾶς = (τ.) Συμφόρηση, ἀποπληξία.

Νταμλαῆς = Ὁ κατάκοιτος ἢ ὁ ἀνάπηρος ἀπὸ τὴν συμφόρηση.

Νταούλ'ι = (τ.) Τὸ τύμπανο.

Νταουτζηδες = Αὐτοὶ ποὺ ἔπαιζαν τὸ νταούλι.

Ντίπ-καταντίπ = Ὡς τὸν πάτο. Φρ. Ντίπ-καταντίπ ἀδειανό.

Ντέρτι = (τ.) Καῦμός.

Ντουντοῦ = Ἐλεγαν τὰ κορίτσια χαϊδευτικά ὅταν ἦταν καλοστολισμένα καὶ καλοχτενισμένα.

Ντουντούκα = Σφυρίχτρα, φλογέρα.

Νώρας = Ἐνωρίς.

Ξ

Ξαίνω = Ξαίνω τὸ νῆμα ἢ τὸ πανί, λαναρίζω.

Ξαντὸ = Τὸ ξαμένο κομμάτι πανὶ ποὺ τὸ ἔβαζαν ἀντὶ γιὰ γάζα πάνω στὶς πληγές, προτοῦ ἀκόμα τὸ μεταχειρισθοῦν γιὰ ἄλλη χρῆση.

Ξεράδια = Ἐπιφώνημα. Σ' ὄσους, ὅταν τοὺς ρωτοῦσαν, ἀπαντοῦσαν συνέχεια «δὲν ξέρω», τοὺς ἀπόπαιρναν μὲ τὴ φράση «νὰ ξεραθῆς» ἢ «ξεράδια». Μετ. ἔλεγαν τὰ χέρια. Φρ. Πάρε τὰ ξεράδια σ' ἀπὸ δῶ.

Ξικ'ι = (τ.) Λειψὸ καὶ ξίκ(ι)κο.

Ξ'νήθρα (ἦ) = Τὸ ἄγουρο ξυνὸ φροῦτο.

Ξ' (υ) λάγγουρο = Εἶδος πεπονιοῦ ὄψιμου, ἀνάγλυκου, ποὺ ἔχει γεύση σὰν τοῦ ἀγγουριοῦ.

Ξ'στὸς = Χριστός.

Ξώρας = Ἀργά ὕστερα ἀπὸ τὴν ὥρα του.

Θ

- Ὁ θριός = Ὁ Ἑβραῖος.
 Ὁ γκαῖρος = Ἐγκαῖρος, στήν
 ὥρα του.
 «Ὁ ξ' ἀπό δῶ» = Ὁ σατανᾶς.
 Φρ. Μπήκε ὁ «ῶξ' ἀπό δῶ» στό
 κεφάλ'ι τ'.
- Ὁ ρνιθα = Δέν τήν ἔλεγαν κόττα.
 Ἄρνιθια = τὰ κοττόπουλα καί γε-
 νικά οἱ ὄρνιθες.
- Ὁ ὑσοῦρι = Ὁ φόρος τῆς δεκάτης
 στή γεωργική παραγωγή.
- Ὁ ὑσοῦρι τζῆς = Ὁ ἐνοικιαστής
 τοῦ φόρου τῆς δεκάτης.
- Ὁ χτεριά = Ἐχθρα καί ὄχτρια.

Π

- Παγούρ' (ι) = Τό μεγάλο καθούρι.
 Παγουρομάνα = τὸ πολὺ με-
 γάλo.
- Παθ' μάρ' = Ἐμπόδιο. Φρ. Στα-
 θ'κε μπροστά μας σὰ παθ'μάρ'.
- Παναθύρ' = Παράθυρο.
- Παπόρ' = Τὸ βαπόρι.
- Παπούλ'ης = Ὁ παπποῦς.
- Παρασκίδα = Τὸ δίστιχο τρα-
 γουδάκι (παραστιχίδα).
- Παρδακ' (υ) λάω = Παραπατῶ.
 Φρ. Παρδακύλ' (η) σα κι' ἔπεσα.
- Πισκέσια = Τὰ δῶρα.
- Πιτ' νός = Ὁ πετεινός· δέν τὸν ἔ-
 λεγαν κόκορα.
- Πιτσ' λίνα (ῆ) = Τὸ ἀπολειφάδι
 τοῦ σαπουνιοῦ.
- Πιτσ' νάρ' = Ἡ στρόφιγγα τῆς
 βρύσης, ὁ κρουνός.
- Πλαγιῶ = Τρέχω, πηλαλῶ. Πλάϊ-
 ξα, θά πλαίξω.
- Πλάστηρ (τό) = Τὸ πλαστήρι·
 τὸ στρογγυλὸ ξύλο ποὺ ἀνοίγαν
 φύλλο.
- Πλάτ' κά (τά) = Ἡ προκαταθο-
 λή στοὺς ταίφάδες τῶν ψαροκάϊ-
 κων.
- Πλέξ' μο = Μετ. τὸ κολύμπι. Φρ.
 Ξέρ'ς πλέξ'μο;

- Π'νάκια = Τὰ πῆλινα πιάτα.
- Π'νάκα = Πιατέλλα.
- Π'νακοθέσ' καὶ Π'νακοθή-
 κ'η (ῆ) = Ἡ πιστοθήκη.
- Πούσ'λας = Σημείωμα· μικρὸ
 σύντομο γράμμα.
- Πουρνὸ = Πρωί. Φρ. Αὔριο πουρ-
 νὸ - πουρνό.
- Πρασ' λίδα = Εἶδος πράσου, λε-
 πτοῦ μὲ μεγάλο κεφάλι. Μετ. τὰ
 λεπτά, ἀδύνατα κοριτσάκια, ποὺ
 τὸ κεφάλι τους φάνταζε πῶ με-
 γάλo ἀπὸ τὸ κορμί τους.
- Πρίτσ'κος = Στέκεται καλὰ
 στήν ὑγεία του. Φρ. Νὰ μὴ βα-
 σκαθῆ, πρίτσ'κος! (συνηθίζον-
 ταν γιὰ τοὺς γέρους).
- Προσάναμμα = Μετ. Γιὰ τίς
 γυναῖκες ποὺ ἦταν ἔτοιμες γιὰ
 καυγᾶ.
- Π'τούν' (ι)κος = (τ.) Ὀλόκλη-
 ρος, ἀκέραιος, ὀλόιδιος. Π.χ. γιὰ
 τὸ παιδί: Π'τούν' (ι)κος ὁ πατέ-
 ρας τ' = ὀλόιδιος.

Ρ

- Ράστ' = (τ.) Εὐκαιρία, συγκυρία.
 Φρ. Ἦρθε ράστ' = εὐνοϊκὰ πάνω
 στήν ὥρα.
- Ραχάτ' = (τ.) Ἀνάπαυση, ἡσυ-
 χία.
- Ραχατεύω = Ἡσυχάζω, ἀναπαύ-
 ομαι.
- Ρέμας (ὀ) = Τὸ ρέμα, ὁ χεῖμαρ-
 ρος.
- Ρετσέτα = Ἡ συνταγὴ τοῦ για-
 τροῦ.
- Ρεπανίδες = Σαλατικό, βροῦ-
 θες (ραπανίδες).
- Ρ'μάν'ι = (τ.) Δάσος.

Σ

- Σαθουρντιζω = (τ.) Ρίχνω μὲ
 δύναμη, πετῶ μιὰ πέτρα.

Σ α γ ι ᾶ ς = Ὑπόστεγο. Φρ. Ὁ σα-
 γιᾶς τῆς ἐκκλησίας.
 Σ α κ ᾶ τ η ς = (τ.) Ἀνάπηρος. Σακα-
 τεύω=ἐξουθενώνω. Φρ. Μὲ σακά-
 τεψε αὐτὴ ἢ δουλεῖα.
 Σ α λ μ ᾶ = (τ.) Ἐλεύθερα, χωρὶς
 περιορισμούς. Φρ. Τὰ σταφύλια
 τ' ἀφήκανα σαλμᾶ (μετὰ τὸν
 τρύγο).
 Σ α λ τ ᾶ ω = Πηδῶ.
 Σ α μ ᾶ ς = Λεπτὸ κερὶ τυλιγμένο
 σὰν κουβᾶρι' τὸ κρατοῦσαν στίς
 πολύωρες λειτουργίες.
 Σ ἄ ρ α = Ἐπιληψία.
 Σ α ρ α λ ῖ κ ' ι = Ἴκτερος.
 Σ α ρ ῆ ς = Ξανθός. Σαρήδ'κο καρ-
 πούζι=κίτρινο, ξανθὸ τὸ μέσα
 του.
 Σ α ρ ν τ ῖ ζ ω = (τ.) Ὅρμῶ.
 Σ ἄ ρ ω μ α = Σκούπα. Σαρώνω =
 σκουπίζω.
 Σ ἄ τ τ α = Στίς ἀποκρηές ἢ βλή-
 χα ποῦ συνώδευε τοὺς φουστα-
 νελλάδες.
 Σ ε θ ν τ ᾶ ς = (τ.) Ὁ ἔρωτας.
 Σ ε θ ν τ α λ ῆ ς = Ὁ ἐρωτευμένος.
 Σ ἔ λ ' ι = Νεροποντή. Μετ. Τὸν πῆ-
 ρε τὸ σέλ'ι=καταστράφηκε.
 Σ κ ' φ ο ῦ ν ' ι = Ράκος, κουρέλι.
 Φρ. Τᾶβγαλε σκ'φούνια ἀπὸ πά-
 νω του τὰ ροῦχα ἢ τὰ παπούτσι.
 Σ λ ο ῦ κ ' ι = (τ.) Μονορρούφι. Φρ.
 τὸ ἔπιε μ' ἕνα σ'λούκ'ι.
 Σ π ο ῦ τ α = Σπουδὴ, βιασύνη.
 Σ ο υ ρ ν τ ῖ ζ ω = Παρατραβῶ. Φρ.
 Πολὺ τὸ σουρντίσανα=τὸ παρα-
 τράβηξαν, τὸ ἀργησαν.
 Σ τ ὄ μ α ς (δ) = Τὸ στόμα.
 Σ ὑ σ τ α σ ' (η) = Ἡ ταχυδρομικὴ
 διεύθυνση.
 Σ ' ν ε ι κ ᾶ ζ ω (συνεικάζω) = συμ-
 περαίνω. Φρ. Δὲν τὸ σ'νείκασα=
 δὲν κατάλαβα τὸ νόημά του.
 Σ τ α λ ι ᾶ = Μετ. μιὰ μικρὴ ποσό-
 τητα. Φρ. Μιὰ σταλιά πρᾶμμα.
 Σ φ α λ α γ γ ι ᾶ = Ὁ ἴστος τῆς ἀ-
 ράχνης.
 Σ φ α λ ᾶ γ γ ι = Ἡ ἀράχνη.

Τ

Τ α ῖ φ ᾶ ς = (τ.) Τὸ πλήρωμα τῶν
 ψαράδικων καϊκιῶν καὶ γενικὰ
 τὰ πλήρώματα τῶν πλοίων.
 Τ α φ ρ ᾶ ς = (τ.) Καμᾶρι. Φρ. Τῶ-
 χ'ει ταφρᾶ=καμαρώνει.
 Τ ε σ κ ε ρ ἔ ς = (τ.) Διασπᾶτήριο, ἄ-
 δεια διακινήσεως ἀνθρώπων καὶ
 ἐμπορευμάτων.
 Τ ζ ἄ ρ κ ο ς = Φράχτης ἀπὸ κλαριά
 γιὰ τὰ κοπάδια στίς στάνες (ἄρχ.
 ἔρκος=περίφραγμα).
 Τ ζ α ρ τ ζ α λ ο ῦ δ ι α = Βερούκοκα.
 Τ ζ ε ρ ε μ ἔ ς = (τ.) Πρόστιμο, ζη-
 μιὰ. Μετ. ἄνθρωπος ἀνίκανος γιὰ
 κάθε τι, ἄχρηστος.
 Τ ζ ῖ ν σ ' ι = (τ.) Εἶδος. Μετ. ἰδίω-
 μα, τὸ χουῖ. Φρ. Τέτοιο εἶναι τὸ
 τζίνσι τ'.
 Τ ζ ι τ ζ ι λ ἔ μ ' ς = Φιλᾶσθενος, ἀ-
 δύνατος, ποῦ πάντα φυλάγεται.
 Τ ζ ' μ π ἔ κ ' ι = Μεγάλο πέτρινο
 γουδι γιὰ τὸ κοπάνισμα τοῦ στα-
 ριοῦ.
 Τ ι ρ τ ι λ ἔ κ ι α = Οἱ τροχοὶ τῶν ἀ-
 μαξιῶν.
 Τ ι ρ τ ῖ ρ ι α = Κεντήματα μὲ χρυ-
 σῆ κλωστή.
 Τ ' λ ι γ ᾶ δ ' = Τὸ τυλιγάδι ὅπου
 μάζευαν τὸ μαλλὶ ποῦ ἐγνεθάν
 μὲ τὴ ρόκα (ἕνα ραβδί μὲ διχά-
 λα στή μιὰ ἄκρη).
 Τ ο ῦ μ π α ν ο = Τὸ τύμπανο.
 Τ ο υ μ π α ν ι ᾶ = Χτύπημα μὲ τὸ
 μαλακὸ μέρος τῆς γροθιάς.
 Τ ο υ μ π α ν ι ᾶ ρ ' ς = Αὐτὸς ποῦ
 παίζει τὸ τύμπανο ὁ νταουλτζῆς.
 Τ ρ ι θ ὀ λ ι α = Σκληρὰ ἀγκάθια,
 ποῦ ἀπλώνονται χαμηλὰ στὸ χῶ-
 μα καὶ δὲν διακρίνονται μέσα
 στὴν πρασινάδα τοῦ χόρτου, πο-
 λὺ ὀδυνηρὰ (τρίβολοι).
 Τ ρ ο ῦ π ' (τὸ) = Τὸ μεγάλο ἄσπρο
 ρεπάνι ἢ ρέβα.
 Τ σ ᾶ κ ι σ μ α = Στὰ τραγουδία,
 στίχος ἢ στίχοι ποῦ παρεμβάλ-

λονται ανάμεσα στους στίχους
ένος τραγουδιού, χωρίς να έχουν
άμεση σχέση με τη συνέχεια του
καθαυτο τραγουδιού.

Τσα λμάδ' = Χοντρό ραβδί, κον-
τόξυλο, ρόπαλο. Φρ. Ν' άρπάξω
τό σαλμάδ' να διής ισύ... (φο-
βέρα).

Τσαμπούνα = Καραμούζα, ντου-
ντούκα' την έφκιναν μόνα τους
τά παιδιά από καλάμι.

Τσανάκια = Τά πήλινα πιατικά
γενικά.

Τσαρπίζομαι = (τ.) Ξαφνιά-
ζομαι, τρομάζω. Φρ. Τόν είδια
άξαφνα και τσαρπίσ'κα.

Τσακί (τό) = Μικρός σουγιάς
(κολοκοτρωνείκος), άπαραίτητο
έργαλειό σ' όλους και ιδιαίτερα
στά παιδιά.

Τσαλίμ' = (τ.) Κόλπο. Φρ. Τά
τσαλίμια στην παλαίφτρα.

Τσάπ' και τσάπια = (τ.) Κα-
μώματα, σκέρτσα, κόλπα.

Τσάτισμα = Πρόκληση με τρα-
γούδι ή με λόγια.

Τσεκμές = (τ.) Κλαδευτήρι μι-
κρό κλειστό, άπαραίτητο έργα-
λειό στους αγρότες.

Τσεροούλια = Τά έλαφρά τσα-
ρούχια τών αγροτών, από γου-
ρουνίσιο δέρμα (χωρίς τακούνια
και φούντες).

Τσ'κάλ'ι = Τό άγγείο της νύ-
χτας. (Τη χύτρα ποτέ δέν την έ-
λεγαν τσουκάλι).

Φανέστρα = 'Ο φεγγίτης' στα
πίσω δωμάτια, που δέν είχαν πα-
ράθυρα στο δρόμο, συνήθιζαν τά
παλιά χρόνια να έχουν φεγγί-
τες.

Φόρδακας = Βάτραχος.

Φορδακάκ'ι = 'Ο γρύλλος, έν-
τομο με τη χαρακτηριστική φω-
νή «τρρρ... τρρρ...» που άκούεται
τη νύχτα έξω στ' άμπέλια' τό
τριζόνι.

X

Χάψ' = (τ.) Φυλακή, τό κρατητή-
ριο της άστυνομίας. Φρ. Τόνε βά-
λανα στ' χάψ'.

Χόθος = Φόθος.

Χουζμέτ' (τό) = (τ.) 'Υπηρεσία,
θέλημα. Φρ. Κάν'ει χουζμέτια =
κάνει δουλειές του σπιτιού.

Χοτζερές = Σурτάρι, όπου έθα-
ζαν την είσπραξη τά μαγαζιά.
Γενικά τό σουρτάρι τών τραπε-
ζιών.

Χούϊ = (τ.) 'Ιδιοτροπία, ιδιαίτερο
γνώρισμα, τό συνήθιο, τό φυσι-
κό του ανθρώπου.

Χουχ'λίδια = Τά κοχύλια της
θάλασσας.

Χουχ'λίζω = Ζεσταίνω με τά
χνώτα μου. Τό χουχούλ'ι)σα =
τό ζέστανα με την άναπνοή μου.

Χούχτα = Χούφτα.

Χόχολ'η = Χόβολη.

Χρεία = 'Ο βόθρος του άποχωρη-
τηρίου.

Ψ

Ψές και έψές = Χτές τό βράδυ.

Ψ'χίζω = Ψυχίζω, πεισματώνω.

Ψ'χούδια = Μικρά ψωμάκια, ζυ-
μωμένα με λάδι και πασπαλι-
σμένα με κανέλλα και ζάχαρη.
Τά μοίραζαν στα μνημόσυνα.

Ψομαχάω = Ψυχομαχώ.

Ψομάχ'ι)σμα = Ψυχομάχημα.

ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΕΣ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΕΟΡΤΩΝ

Τοῦ Ἐ' τοῦ=τὰ Χριστούγεννα. Τ' Ἀηθασ'(ι)λιοῦ. Τ' Φουτοῦ=τῶν Φώτων. Τ' Ἀγιαννιοῦ. Τ' Ἀητρύφ'λα=τοῦ Ἀγίου Τρύφωνος. Τ' Βαγιῶς=τῶν Βαΐων. Ἡ Λαμπρή. Τ' Ἀγιωργιοῦ. Τ' Ἀηλιῶς=τοῦ Προφήτη Ἡλία. Τσ' Ἀησωτήρας=τῆς Μεταμορφώσεως. Τσ' Πανιγιᾶς=Κοίμησι Θεοτόκου. Τσ' Ἀγιανάνας. Τ' Ἀηστράτ'λα=τῶν Ταξιαρχῶν—Στρατηλατῶν. Τ' Ἀηδημητριοῦ. Τ' Ἀηνικολάου. Τ' Ἀησπυριδῶν'.

ΟΙ ΜΗΝΕΣ

Γενάρ'ς—τ' Γεναριοῦ. Φλεβάρ'ς—τ' Φλεβαριοῦ. Μάρτ'ς—τ' Μαρτιοῦ. Ἀπρίλ'ς. Μάης—τ' Μαγιοῦ. Θιρ'στής (Ἰούνιος). Ἄλων'(ι)στής (Ἰούλιος). Αὔγουστος—τ' Αὔγούστ'. Σεπτέμβρης καὶ Τρυητής. Ὀκτώβρης καὶ Ἀηδημητριάτ'ς. Νοέμβρης. Δεκέμβρης.

ΟΙ ΗΜΕΡΕΣ

Κυριακή, Διφτέρα, Τρίτ', Τιτάρτ' (καὶ Τιτράδ'), Πέφτ', Παρασκιθή, Σαβθάτο.

ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΕΡΑΜΟΥ

Η ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ τῶν σπιτιῶν μὲ τὰ ὀνόματα τῶν νοικοκυραίων, ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν, ἔγινε ἀπὸ δύο ἐπιτροπές παλαιῶν Περαιμιωτῶν στὴν Καθάλα καὶ στὴ Νέα Πέραμο Μεγαρίδος(1) καὶ ἀναφέρει τὰ σπίτια ποῦ ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ τὴ μεγάλη φωτιά τοῦ 1915. Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἔγινε μὲ βάση τὸν χάρτη ποῦ σχεδίασε ἀπὸ μνήμης στὰ 1952 ὁ Ἀχιλλέας Χρυσοχέρης. Μαραγκὸς καὶ κτίστης ὁ ἴδιος στὴν Πέραμο, κατῳρθωσε ν' ἀποδώσει μὲ μεγάλη πιστότητα τὰ οἰκοδομικὰ τετράγωνα, ὅπου μπορεῖ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς παλιούς Περαιμιώτες νὰ ἐντοπίσει τὴ θέση ὅπου ἦταν κτισμένο τὸ σπίτι του.

Στὴν ἀνατολικὴ ἐνορία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (περιφέρεια Α'), ἀπὸ τὸ Ρέμα καὶ στ' ἀνατολικά, τὰ οἰκοδομικὰ τετράγωνα παρουσιάζονται σὲ χονδρὲς γραμμὲς χωρὶς τὰ στενὰ καὶ τίς ροῦγες ποῦ χωρίζαν τὰ σπίτια. Τὸ ἴδιο καὶ στὰ βορεινότερα σημεῖα τῆς περιφέρειας Β'. Στὴ δυτικὴ ἐνορία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν κάθετο δρόμο ποῦ χωρίζει τίς περιφέρειες Β' καὶ Γ', τὰ οἰκοδομικὰ τετράγωνα εἶναι χωρισμένα κανονικά.

Καθὼς θὰ παρατηρήσετε στὸν παρατιθέμενο χάρτη, ὁ σχεδιαστὴς χρησιμοποίησε ἄλλη κλίμακα γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς κωμοπόλεως καὶ διαφορετικὴ γιὰ τίς ἀγροτικὲς περιοχές. Καὶ τοῦτο γιὰ νὰ χωρέσει μέσα στὸν ἴδιο χάρτη ὅλη τὴν Πέραμο. Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Ἀχιλλέας Χρυσοχέρης ἦταν παράλληλα καὶ μανιώδης κυνηγὸς καὶ ἀποδίδει τὴ θέση τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν μὲ τὴν ἴδια πιστότητα.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Α'

Τετράγωνα 1 καὶ 2, παραλιακά, ἀπὸ τὸ Ρέμα πρὸς τ' ἀνατολικά: Τοιντσῶνης Χρηστάκης - Παπαχρηστάκης, Στέρναλης Ἀναστάσης, Μαντάλας Νικολάκης, Ἀρθάγγελος (Ἀγαθάγγελος) Γιαννάκος, Καφετζῆς Νικολῆς, Ζεϊμπέκης Βαρύτης, Μανίτσας Σωτήρης (Γιαλένιος), Χρυσοθέρηγς Ἀγγελῆς (Ἀγγελάρας), Χρυσοθέρηγς Στρατῆς, Πασταμέντζας Θεοδόσης, Πασταμέντζας Ἀποστόλης, Πασταμέντζας Νικολάκης, Λελεκόπουλος Θανάσιος (Κατ'φένιας καὶ Κατ'φενούλα ἢ μητέρα του).

Τέλος τῶν παραλιακῶν σπιτιῶν ἀπὸ τὸ Ρέμα ὡς τὸ παλιὸ Σχολεῖο.

Ξεκινῶντας ἀπὸ πᾶνω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Χρηστάκη Τοιντσῶνη, ἀπὸ τὴ δεξιὰ μεριά τοῦ Ρέμα: Δοξάκης Ἀναστάσης (καπετάνιος), Ἀνδρέογλου Γιωργάκης, Καπλάνης Γιώργης.

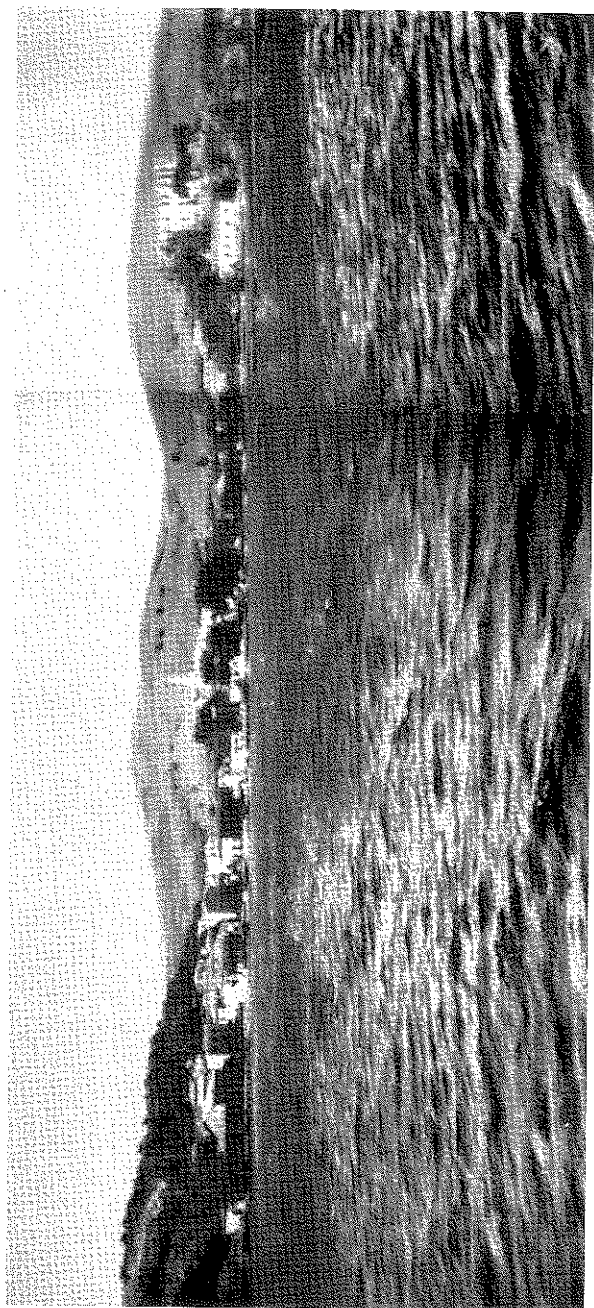
Συνεχίζουμε στὴν ἐπάνω πλευρὰ τῶν τετραγώνων 1 καὶ 2: Τσιπλάκης

1) Οἱ ἐπιτροπές ἔγιναν μὲ προτροπὴ τοῦ Γεωργίου Σγουρίδη: Ἐπιτροπὴ Νέας Περᾶμου Μεγαρίδος: Γαβριὴλ Μανίτσας, Σταῦρος Ψόφιος, Δημητρὸς Καλαφάτης (τ' Ἀντριᾶ), Ἀναστάσης Χατζηβαρύτης, Διαμαντῆς Χονδρός. Ἐπιτροπὴ Νέας Περᾶμου Καθάλας: Γιάννης Μαυρουδῆς, Εἰδάγγελος Μπουρμπούλιας, Γιάνκος Μιχαηλῆς, Θεόδωρος Λιώτας καὶ Σπύρος Καράκος.

Γιάγκος (τῆς Σωτ'(η)ρῆς) καὶ δίπλα ἓνα ἄλλο σπίτι τῆς ὁδελφῆς τῆς συζύγου τοῦ Σωτηρῆς, Χατζηπολυχρόνης Μανώλης (βαρελάς), Καϊάφας Γιαννάκος, Καϊάφα Μαργιορή, Καϊάφας Μανώλης (Πρέσβυς), Κακαλιᾶ Γιαννάκου Θωμάη (ἡ καντηλανάφτρα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου), Ἀρθανίτης Γιώργης, Καϊάφας Δημοσθένης, Γιαννούλης Γιάννος (Μαχαίρας) καὶ συνέχεια φοῦρνος, Μανίτσας Ἀποστόλης, Γιαννούλης Νικόλας (Μαχαίρας), Γιαννούλης Χρῆστος (Μαχαίρας), Κακαλιᾶς Συνόδης. Ἐδῶ κλείνουν τὰ οἰκοδομικά τετράγωνα Α' 1 καὶ 2.

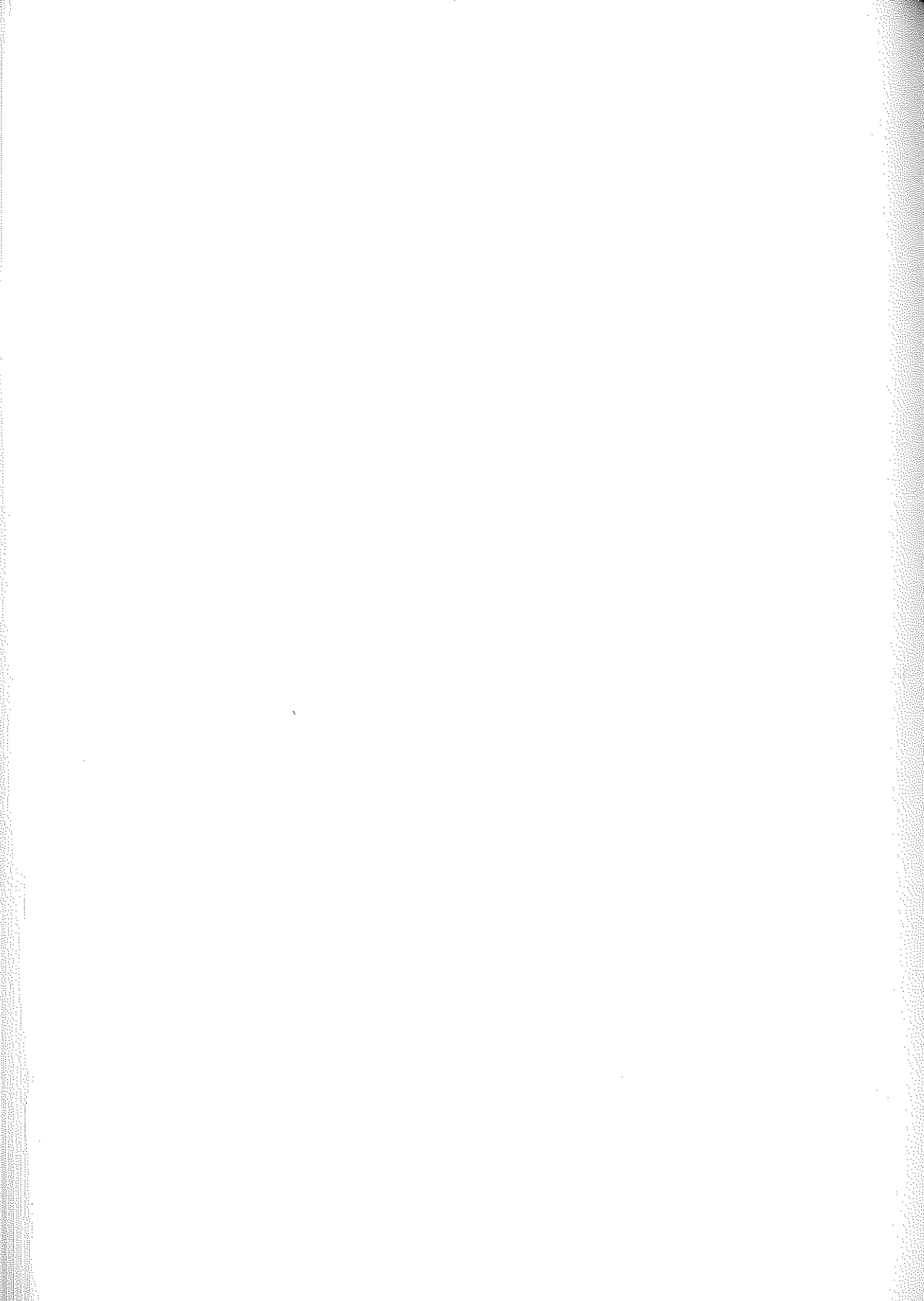
Τετράγωνο 3: Ἀράπης Ἀνδρέας (φοῦρνος), Μπαρούτης Ἀναστάσιος-Παπαχατζῆς (ιερεὺς Ἁγ. Δημητρίου), Παπαμανώλης (ιερεὺς Ἁγ. Δημητρίου), απαχριστοδούλου Χαράλαμπος, Παπασγούρης Στρατῆς, Σπανὸς Γιαννάκος. Πάνω ἀπὸ τοῦ Γ. Καπλάνη, πρὸς τὴν πλατεία τοῦ Ἁγ. Δημητρίου: Γκίλη Βαγγελιώ καὶ ραφεῖο Γιώργη Καπάμαλη (Περιηγητῆ). Ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς Βαγγελιώς Γκίλη στρίβουμε στὸ δρόμο ποὺ βγαίνει στὸ Κάστρο: Κοῦζος Γιώργης (Μπεχλιθάνης), Μανίτσας Ἀποστόλου Γαβριὴλ (ταχυδρόμος). Συνέχεια πίσω ἀπὸ τὸ ἱερό τοῦ Ἁγ. Δημητρίου: Μιτσιτσίκος Νικολῆς (φοῦρνος), Τσίλης Ἀργύρης (φαρμακοποιοὺς), Μήλιος Βασίλης, Μήλιος Μανώλης, Μήλιος Σταύρος, Πλουχερία (μαμμή), Κατζάλη Γιασεμῆ (χήρα, ἀργότερα παντρεύτηκε τὸν Θεοδόση Καραίτη), Θανασίνα (καντηλανάφτρα) καὶ βγαίνουμε στὸν κάθετο δρόμο τοῦ Κάστρου.

Παίρνουμε τώρα τὸ δρόμο πίσω ἀπὸ τὸ ἱερό τοῦ Ἁγ. Δημητρίου. Σ' αὐτὴ τὴν πυκνοκατοικημένη περιφέρεια εἶναι δύσκολα νὰ ἐντοπίσουμε τὰ σπίτια σὲ οἰκοδομικά τετράγωνα. Πάνω ἀπὸ τοῦ Μπιτσιτσίκου: Παπαναστάσης Ἀναστάσης, Δοξάκης Βασίλης (Ἄβθαλης) πετρᾶς, Κιάκος Δημητρός, Κιάκου Ταλιῶ (τῆς Ξάφης), Ἀρθανίτης Κ. Βαγγέλης, Καραίτης Φραντζῆς, Γινατοῆς Δημητρός, Λίτσος Ἀναστάσης, Γινατζῆς Διαμαντῆς. Καὶ βγαίνουμε στὸ δρόμο τοῦ Κάστρου, ἀπ' ὅπου στρίβουμε ἀριστερὰ τὴν ἀπὸ πάνω πλευρά: Παπάζογλου Ἀλεξάκη Δημοσθένης, Παπάζογλου Ἀλεξάκη Κώστας (Κούπα), Γινατοῆς Γιώργης, Γινατοῆς Ἀναστάσης (πατέρας τοῦ Δημ. Γινατοῆ), Μιγγίρης Δημητρός, Ζουμπλιὸς Χρῆστος (Ξ'τούλιας), Ζουμπλιὸς Παναγιώτης, Λυμπέρης Γιωργάκης (Γούναρης), Λυμπέρης Γ. Γιακίμης, Γιαννούλης (βαρκάρης), Πάπαδος Δημητρός, Πάπαδος Ἀναστάσης, Ζουμπλιὸς Πολυχρόνης, Ζουμπλιὸς Γιωθάνης, Λιώτα Ζαχάρω, Λιώτας Δημητρός, Μιτσιτσίκος Θεοδόσης, Δοξάκης Γρηγόρης (Ἄβθαλης) πετρᾶς, περιβολάρης, Μπουτζῆς Τριαντάφυλλος, Δοξάκης Νικολάκης (βουτσᾶς), Κιρλαγκίτσιος Λάμπρος (κάλφας οἰκοδόμος), Καλπάκης Χατζηαναστάση Γιάννης (κτηνοτρόφος), Ἀράπας Γιωργάκης, Κουζ'νὸς Γρηγόρης (Ληγόρας), Παπασιδέρης ἢ Σιδερόπουλος Γιαννάκος (καλαίτζης), Καμπάκης Γιώργης (Καμπερμπαχτίωτης), Κανιᾶς Πολυχρόνης, Κανιᾶς Σωτ. Γιακίμης, Ἀράπας Γιώργης, Τσιλιᾶς Πολύδωρος, Νταγιαμῆς Παναγιώτης, Νταγιαμῆς Γιώργης, Τσέτσος Γιαννάκος, Τσέτσος Ἀνδρέας, Τσέτσος Κοσμάς, Καφετζῆς Γιαννάκος, Τρίγκας Δημητρός, Δοξάκης Ἄβθαλης (πατέρας τοῦ Γρηγόρη Ἄβθαλη), Καλαφάτης Ἀνδρέα Νικολάκης, Καλαφάτης Ἀνδρέα Δημητρός, Τσίλης Θόδωρος, Τσίλης Φάνιος, Τσίλης Λεωνῆς, Παπαναστάσης Κ. Στρατῆς (ἐλαιοτριβεῖο), Λαμπέτσος Νικολῆς (Σκόης, Καρασερίφης, ἀγοφύλαξ), Μέτσ'κας Κωσταντῆς, Ἀντωνάκης Κωσταντῆς, Ἀντωνάκης Θανάσης, Μπρίτσ'κος Νικολάκης, Σπερνάντζας Νικολοῦ Δημοσθένης, Τσομπανῆς Γιωργάκης, Τσομπανῆς Γιακίμης, Γάκιας Γιωργάκης (ὁ κουτσός), Σάββα Συμεών, Σάββα Γιώργης, Κούρτζας Κω-

ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ ΟΠΩΣ ΕΙΝΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

(Φωτογραφία Γ. Σγουρίδη, από την επίσκεψή του στην Πέραμο στὰ 1961)

στανη Γιάννης, Μανίτσας Γιαννάκης, Ντίπλας Χρυσοθέρης (Ξουβέρ'ς) σιδεράς, Μαμάκιας Φάνιος, Χατζή 'Αναγνώστου Εύριπίδης.

'Από του Χρυσοθέρη επάνω: Δοξάκης Γιαννάκος (Καπάτσος), Τσιπλάκης Στεφανής (Χατζή - Στεφανής), Χρυσόστομος (πατέρας της Ταλιώς του 'Ανδρέα Κίτσου), Τάκος Παναγιώτης, Τάκος 'Αναγνώστης, Γιαραμάνης Παναγιώτης, Τάκος Στασινός (Πετσέτας), Τάκος Βασίλης, Ντίπλας Νικολάκης (Λαπάς) πετράς, Γιαραμάνης Γιάννης, Τάκος (ο γέρος πατέρας του Παναγιώτη και του 'Αναγνώστη), Τσόλης Μανώλης, Τσόλης 'Οδυσσεάς, Μηχανιώτης Βαγγέλης, Πάντσος Παρασκευάς, Καλαφάτης Παλάσης, Καλαφάτης Θανάσης, Καλαφάτης Γιωργαλάς, Μπαρμπούνης Δημητρός, Φραντζής 'Αριστείδης ('Αρετικός), καφενείο «Τά Φλώρια», Σιδερόπουλος Νικόλας (Παπακαλαϊτζής, ιερέυς), Τσουλουός Πέτρος, Βάγιας Θανάσης (Καραίτης), Τάτσος Παλάσης, Τάτσος Φωτάκης, Τάτσος Γιάννης, Τάτσος Κανάκης, Καϊάφας Γεωργίου 'Αποστόλης, Χατζημάνης Λάμπρος, 'Ασλάνης Κωσταντής, 'Απλώνης Βασίλης, Νταβίτος Στράτος, Τσάνης Γιώργης (Τσολάκης), Κοτζακιώτης Στασινός, Κοτζακιώτης Πανατζής, Νταμντούμης Παντελής, Νταμντούμης Φραντζής, Τουφέκης 'Αποστόλης, Τουφέκης Γιώργης, Τουφέκης Χουρμούζης, 'Αργύρη Δημητρός (τ' 'Αργυρώ), 'Αργύρη Γιωβάνης (τ' 'Αργυρώ), Τάτσος 'Ηλίας, Κιρλαγκίτσης Νικολάκης (παντοπωλείο της Βαρβάρας Κιρλαγκίτση), Ψαλιδάς Νικολάκης, Γιαραμάνης Γιάγκος, Γιαραμάνης Παναγιώτης, Παπαπαναγιώτης (Τσιλιλής) ιερέυς 'Αγίου Δημητρίου, Ντίπλας Χρήστος (Κεφάλας), Ντίπλας Γιώργης (Μαστρογιώργης σιδεράς), Τσόλης Περικλής, Κιρλαγκίτσης Συμεών (Συμεώναρος), Τσιπλάκης Δημοσθένης (Πάταρος), Τσιπλάκης Πετράκης, Μιγίρης Γεράσιμος, Ντάλντας Φλώρης, Πέτκας Κωσταντής, Φραντζής Νικολάκης (Τορόζης), Κιρλαγκίτσης Στρατής (κάλφας οικοδόμος), Μαυρουδής Γιάννης (μαραγκός οικοδόμος), Φραντζής Φραντζής (ταχυδρόμος), Μπράθος Δημητρός, Τσόλης Γιάγκος, Τσόλης Γιαννάκος, Κανάκης Θεοχάρης, Καρακού Λισάθη, Ράπτης ή Τερεζής 'Ανδρόνικος, Καμπέρης 'Ιορδάνης, Δοξάκης Δημητρός ('Αθαλής), Ρόκας Θανάσης, Καραχός Γιάννος, Καραχός Πολυχρόνης, Καραχός Παπαθανάσης (ιερέυς στο Μαντίρ), Καραχός Δημητρός, Καμπόσος, Παζαριώτης Σταύρος, Καφετζής Νικολάκης, Πούλος Βασίλης (πατέρας του Φώτη Πούλου, Καθάλα), Χιώνης Δημητρός, Κουρτζάνης 'Ιορδάνης, Κουφάκης Βρετός (Κ'φάκ(η)ς), Ράπτης ή Τερεζής 'Αντώνης, Λυμπέρης 'Ιωακείμ, Ράπτης ή Τερεζής Στέλιος, Νικήτας Χρήστος, Κουτσκουνητής Δημητρός.

'Αντίκρυ στού Φλώρη Ντάλντα: Λαγοδόντης Νικολής, Πατάζογλου 'Αποστόλης (φούρνος), Γεροκούκης Γιάννης, Γεροκούκης Φώτης (Κανληφώτης), Παπακαραγκιόζογλου ή Μαυρομμάτης Θεμιστοκλής, Παπακαραγκιόζογλου ή Μαυρομμάτης 'Αντώνης, Χατζή 'Ελένη, 'Αράκης Νικολάκης, Νταβίτος 'Αναστάσης (σπίτι - ελαιοτριβαίο, ταχίσι), Γκίρλας Θανάσης, 'Αγόρογλου 'Αλέξης και Θανασάκης 'Αλ. 'Αγόρογλου, Τσαγανιάς 'Αναστάσης (άγιογράφος), Παπαβαρύτης Γιάννης, Παπαβαρύτης Γιακίμης, Παπαβαρύτης Γιώργης, Μανίτσας Σάββας.

'Ανεβαίνουμε τώρα τὸ Ρέμα, ἀπὸ τὴ δεξιὰ μεριά: Λαγοδόντης Νικ. (ὕφασματα), 'Αγόρογλου Παναγιώτης, Λυμπέρης Γιακίμης (δεύτερο σπίτι), Βάμβας Γιάννης (σὺζ. 'Ασημένια, σπίτι - παντοπωλείο), Βαμβακιάς Νικολάκης, Βαμβακιάς Δημοσθένης, Λαλάκιας, Παπαναστάσης Κω-

σταντής, Παπαναστάσης Κωστ. Νικολάκης (πατέρας του Προέδρου Μανώλη Παπαναστασίου), Παπαναστάσης Κων. Στρατής, Παπαδημητράκης Νταντί-τακος (ιερέυς Ἁγίου Δημητρίου), Παπαβαρύτης Γιάννης (ἀχερώνας ἀπ' ὅ-που βγήκε ἡ φωτιά τοῦ 1915), Μελισσᾶς Διονύσιος, Μελισσᾶς Φώτης, Με-λισσᾶς Ράδος, Χατζηνικολῆς Ἀποστόλης, Χατζηνικολῆς Ἀποστ. Παναγιώ-της, Χατζηνικολῆς Ζαφειράκης, Λιολιόπουλος Στυλιανός (Τσαγανιάς) τα-χυδρόμος, Ψόφιος Γεωργ. Γιάννης (πνίγηκε μὲ τὸ καΐκι μαζί μὲ τὸν Για-κίμη Κανῖ), Ψόφιος Στράτος, Λιονταρῆς Σπύρος (κάνιτα), Λιονταρῆς Φώτης, τὰ ἐκκλησάκια τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Παντελεῖ-μονος, Γκίλης Κυριάκος, Γκίλης Κυρ. Βασίλης, Πρωτοψάλτης Θωδωράκης (εἶχε ἀδελφὸ τὸν Ξενοφῶντα, καλόγερο στὸν Ἁγιάργη τίς Δάφνες) Γκί-λης Γιάγκος.

Ἐδῶ τελειώνουν τὰ σπίτια στὴν Α' περιφέρεια.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Β'

Τετράγωνο 1: Ἀρχίζουμε πάλι ἀπὸ τὴν παραλία καὶ ἀνεβαίνουμε τὸ Ρέμα ἀπὸ τὴν ἀριστερή, τὴ δυτικὴ μεριά: Καραγιώργης Γεωργ. Στρα-τῆς (σπίτι καὶ καφενεῖο), Καραγιώργης Γ. Νικολάκης, Καραγιώργης Γ. Νικόλας (τῶν Καραγιώργηδων τὸ ἀρχικὸ ἐπώνυμο ἦταν Τζηρίνης), Σγου-ρίδης Ἰωάννου Αὐγερινός, Μπομπάρικιας Σωτηράκης (ὑποδηματοποιεῖο), Ἀσθεσᾶ Σταύρου Ἀθούλα.

Στρίβουμε ἀριστερὰ μέσα στὸ δρόμο: Χατζημάνης Δημητρός, Χωματᾶς Θανάσης καὶ Γιάκωβος (τῆς Σουλτῆς), Κορδογιάννης Ἀναστάσης, Δελη-γιάννης Δημητράκης (ὁ Λαλᾶς), Μιχαλάκογλου Σωτήρης (Μάκρας).

Γυρίζουμε πρὸς τὴν παραλία: Καράκος Ἀλέξανδρος (ἐλαιοτριβεῖο), Γιαννάκαρου Κυριακῖώ, Παπουτσῆς Κυριάκος καὶ ὁ γιὸς του Στέφανος.

Γυρίζουμε στὴν παραλία: Τζηρίνης Γιώργης (Ποτσές), Τζηρίνης Καρ-ροφύλλης, Τζηρίνης Κώτσος. Καὶ φτάνουμε στὸ σπίτι τοῦ Στρατῆ Καρα-γιώργη, ἀπ' ὅπου ξεκινήσαμε. Ἔτσι ἐκλείσει τὸ οἰκοδομικὸ τετράγωνο 1.

Προχωροῦμε τώρα στὸ τετράγωνο 4, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ γωνία πρὸς τὸ Ρέμα: Χατζῆ Συμεὼν Ἰωάννου (σπίτι ἀρχοντικὸ καὶ μαγαζί), Κυριακί-δης Σπύρος (καπετάνιος) καὶ δίπλα τὸ κουρεῖο καὶ καφενεῖο τοῦ Κανλη-φώτη.

Στὴν κάτω πλευρὰ τοῦ τετραγώνου 4, μέσα στὸ δρόμο: Χατζάκιας Κω-στής (Μαριγῶ ἢ Καπανταγίδενα), Φλωρᾶς Γιώργης. Πίσω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Γιώργη Φλωρᾶ, σ' ἓνα στενὸ πού ἔβγαινε στοῦ καπετὰν Σπύρου Κυρια-κίδη τὸ σπίτι, ἦταν καὶ τὸ σπίτι τοῦ Νικολάκη Τσιμπουκίδη.

Συνεχίζουμε στὸ τετράγωνο 4, μετὰ τὸ σπίτι τοῦ Σπ. Κυριακίδη: Μαλ-κώτσης Δημητρός, Μαλκώτση Φωτεινὴ, Τζοάνης Γιάννης, Τζοάνης Παλάσης (Λαμπέτσος) κουντουρᾶς, Καρύτης Ἀριστείδης, Μιχαλάκογλου Εὐγενία, Χατζηπολυχρόνη Κατερίνα, Χατζηπολυχρόνης Δημητρός (Κοκός), Κοντὸς Χαράλαμπος καὶ κλείνει τὸ τετράγωνο 4 ἀπὸ πάνω.

Τετράγωνο 7: Ζωγράφος Σωτήρης, Σαρβάνης Μιλτιάδης (κατά-στημα ὕφασμάτων), Χατζηγιωργάκης Χρῆστος (μαμμὴ Εὐθαλία), Χατζη-

γιωργάκης Γιάννος, Μπομπαραίκιας Σωτηράκης, Καΐνας Γιάγκος, Καΐνας Κωστής και κλείνει το τετράγωνο 7.

Τετράγωνο 8: Δεσούλλας Γιάγκος (και η μητέρα του Μαρία καπετάν Κωσταντή Δεσούλλα, το γένος Λυμπέρη), Πανταζής Γιάγκος, Χατζηνικολής Σωτήρης (Τσακίρης), Χατζηνικολής Άλέκος (Δασκαλάκιας), Χατζηνικολής Σκαρλάτος (Γρουνάς), Ντόμπρος Ίωσήφ (Γιουσούφης), Ντόμπρος Νικολάκης (έστιάτωρ), Ζήσος Δημητρός και κλείνει το τετράγωνο 8.

Τετράγωνα 13, 19, 21: Μελισσάς Μιλτιάδης, Βουτσάς Νικολής, Μηχανιώτης Άναγνώστης (Σεβάχ Θαλασσιός), Τρέτας Φατεΐνιας, Μαντέρης Φώτης, Μαντέρης Νίκολος, Μαντέρης Νικ. Δημητρός, Πόρος Κωσταντής, Πόρος Άναστάσης, Κασλέρης Δημητρός, Μαραγκός Γιώργης (ταχυδρόμος), Γιαλαμάς Παναγιώτης, Πορίδης Ζαφείρης, Μαντέρης Χαράλαμπος, Μιχαηλίδης Χρήστος, Μιχαηλίδης Σπύρος, Πορίδης Άναστάσης, Μαυτιανός Κώστας, Λυμπέρης Νικολής, Λυμπέρης Γιώργης (Γιάκας), Παπακώστας Ίορδάνης, Ίοσαά Χαράλαμπος, Ψόφιος Παναγιώτης, Ταρτσίνης Δημητρός, Ταρτσίνης Γιώργης (Ντελάς). Με το μαγαζί του Παπακώστα κλείνουν τα τετράγωνα 13, 19 και 21.

Τετράγωνο 2: Άρχίζουμε από την ανατολική γωνία: Καπάντης Νικολάκης (Κορκόβουλος, ο φούρνος της Μάλαμωσ του Κορκόβουλου), Σκυριανός (Βουτσάς), Ζωγράφος ή Μπαρμπούνης Σωτήρης, Πέτκας Σωτήρης, Τσομπανίκος Σεργιάνος (σπίτι και καφενείο), Παναγιώτα (φούρνος σιμιτσιδικός) και κλείνει το τετράγωνο 2.

Τετράγωνο 3: Κάντραλης Σωτήρης (σπίτι και καφενείο), Καρακίζας Στρατής, Μανίτσας Γαβριήλ (της Τριανταφύλλιας), Φραντζή Κοκκονιώ, Κιρκική Δημητρός, Κιρκική Νικολάκης, Ζαχαριάδης Θανάσης, Ζαχαριάδης Άνδρέας (Κίτσος), Μαυρουδής Χρήστος, Μιχαλάκογλου Άριστειδης (Καρούπης), Άρτακηνός Άντώνης, Καράκος Άλέξανδρος, Καρανικόλας (σπίτι και καφενείο) και κλείνει το τετράγωνο 3.

Τετράγωνο 5: Κάτω και δεξιά: Παπαγρηγοράκης Σωτήρης, Χρυσοθέρης Άναστάσης (γωνία), Άρχοντας Σοφοκλής, Άρχοντας Άναστάσης, Φίλιας Γιώργης (πατέρας της Εύλαμπίας Χατζηαριστεΐδη), Βαμβακάς Χατζημανώλης Σταϊνός, Βαμβακάς Χατζημανώλης Παλάσης (δυτική πλευρά), Ράπτης Νικολάκης (ψάλης στον Άγιο Γεώργιο), έπάνω.

Τετράγωνο 9: Πέτκας Νικολάκης, Άλμπάνης Κώστας, Άλμπάνης Δημητρός, Μανίτσας Κυριάκος, Μανίτσας Πλούταρχος, Μπράθος Μανώλης (παντοπωλείο), Πιρπιρής Γιαννάκος, Πιρπιρής Στράτος, Κυριαζής Νικολής, Βαμβακάς Χρυσόστομος (της Χαϊδεμένης), Ρόθης Γιάννης (Καραμπίνας) της Λιάς, Ψαράς Θόδωρος.

Άπολοιπα τετράγωνα:

Άντίκρυ από τη γωνία του Ζήσου: Πέτκας Κλεάνθης, Μελισσάς Μιλτιάδης, Καρακαντήλης Κώστας, Κατζάλης Πελοπίδας, μαγαζί (άποθήκη κρασιών Ζαχαρία Κυριακίδη), Άϊθάζης Παναγιώτης, Άϊθάζης Γρηγόρης, Τσαγανιάς Δημητρός, Ταλιώ Τσαγανιά (γιάτρισσα), Μιχαηλίδης Γιάγκος (Νι-

νος), Κυριακίδης Κυριάκος (Πλακούτσας) καὶ κλείνει τὸ τετράγωνο στοῦ Κλεάνθη Πέτκα.

Πὸ πάνω: Χατζηπολυχρόνης Νικολάκης (Θαλασσινός), Χατζηπολυχρόνης Σοφοκλῆς (Πισών), Χατζηπολυχρόνης Εὐριπίδης, Χατζηπολυχρόνης Νικολῆς, Χατζηπολυχρόνης Πολυχρόνης (Μαρκλάς), Ταρσίνης Γιώργης (Ντελάς), Βίρας Γιαννάκης, Φάλκος Δημήτρης, Φάλκος Γιώργης, Φάλκος Γιαννακῆς (Τσουλουλῆς), Μπογιατζάρα Μποτζοῦ Εὐπραξία, Νταντίτσκος Γιάγκος, Καπλάνης Φώτης, Κιάκος Κωσταντάκης, Μαγούλας Γιάννης, Χτζητζάνης Καρυοφύλλης, Χόιδας Ἡλίας, Χόιδας Στρατῆς, Ματσάκος Γιώργης (σιδηροδρομικός στὴν Πόλη), Πάκος Παναγιώτης (Πατακές), Πάκος Γιώργης (Σθάνος), Πάκος Πολυχρόνης (Μηλιώνας), Πάκος Θωδωρῆς, Πάκος Φωτάκης, Χρυσοχέρης Χρήστος (Τσολάκης), Χρυσοχέρης Γιώργης (Ἀχλάδας), Μπαχτσεβάνης Γιάννης, Μπαχτσεβάνης Γιάννη Παναγιῆς, Μπαχτσεβάνης Γιάννη Φώτης, Καπλάνης Σωτηράκης (ὁ δάσκαλος), Καπλάνης Χατζῆ Νικόλας, Καπλάνης Χατζηνικόλα Φώτης, Καπλάνης Χατζηνικόλα Διομαντῆς, Καπλάνης Γιάννης, Καπλάνης Ἡλίας.

Πρὸς τὰ κάτω: Ράπτης Γιάννος (ὁ γραμματεὺς τῆς Κοινότητος, ὁ Δάσκαλος ὁ Γιάννος), Καπλάνης Παντελῆς, Καπλάνης Χρυσόστομος, Γκαγκούτης Δημήτριος, Καραῖτη Τασούλα.

Πρὸς τὴν Παναγιὰ τ' Ἀμπέλια: Μπέης Χαράλαμπος, Μπέης Σωτήρης, Μπέης Χαρ. Θανάσης, Μπέης Χαρ. Ἀναστάσης, Ψωμάς Θανάσης (ψωμάς καὶ ὀργανοπαίκτης κλαρίνο, στὴν ὑποχώρηση βρέθηκε στὴν Πάνορμο ὅπου τὸν ἔσφαξαν οἱ Κεμαλικοὶ μαζὶ μὲ τὴ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιά του· τὴν ἴδια μέρα σφάχτηκε ἐκεῖ καὶ ὁ Σάθθας Ν. Κυριαζῆς), Νταβίτος Στρατῆς (ταχιντζῆς), Νταβίτος Μήτσος (ταχιντζῆς), Γκρίτης Δημητρός, Γκρίτης Χαράλαμπος, Νταντίτσκος Γιωργάκης, Νταντίτσκος Καρυοφύλλης, τὰ τελευταῖα σπίτια πρὸς τὸν Ἀηγιάννη.

Γυρίζουμε στὴν ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν. Πίσω ἀπὸ τὴ βορεινὴ πλευρά: Τόλος Σωτήρης, Τόλος Θανάσης, Κατζάλης Παναγιώτης, Μανίτσας Χρυσόγονος (Ξουγ'νάκης), Μανίτσας Χρ. Φώτης, Μανίτσας Δ. Φώτης, Χατζηντάλος Νικολῆς, Κέντζος Ἡλίας, Ἀρθανίτης Δημητρός (Σφέτκος), Χρυσοχέρης Λάμπος (Κ'τόσκερος), Ντάϊκος Φωτάκης (δεύτερο σπίτι), Χατζηπολυχρόνης Τζώρτζης (Σιθῆς), Κράχτης Γιώργης, Ντόμπρος Ἀναστάσης, Ντερντέρης Στεφανῆς καὶ τελειώνουν στοῦ Κατζάλη. Κατζάλης Στρατῆς, Κατζάλης Γιάγκος (τ' Ἀντίκι), Στάθης Γιώργης, Στάθης Δημ. Φωτάκης, Μαῦρος Βασίλης, Μαῦρος Λαζαρής, Μαῦρος Μιχαλάκης, Λελεκόπουλος Γρηγόρης, Καλογερίνα Παπᾶ-Κόκκινου (μητέρα τοῦ Χατζῆ Ἀριστείδη), Κιάκος Παναγιώτης, Τσάλμαδος Διομαντῆς, Τσάλμαδος Ἀλέξης, Μπουρμπούλιας Βαγγέλης, Χατζηνικολῆς Παναγιώτης (Πλάκας), Καραῖτης Θεοδοσ. Γιάγκος, Καραῖτης Θεοδοσ. Θανάσης (Χάσκας), Παπάθ'(υ)μος Νικολάκης, Σκαμνιώτης Θεοδόσης, Μαμάκias Ἀποστόλης, Καπλάνης Τζώρτζης, Καπλάνης Κωσταντῆς, Χιόνης Παντελῆς, Χιόνης Ἀγγελῆς, Χιόνης Δημητρός, Καπλάνης Γιώργης (Γέχος), Κούρτζας Ἀναστάσης, Καζάκος Ἀστέρης, Ψόφιος Θανάσης, Βαγγέλας Παναγιῆς, Βαγγέλας Γιώργης (Τσαπώνης), Βαγγέλας Γιάγκος, Μαμάκias Θωμᾶς, Μαμάκias Θωμᾶ Γιάγκος, Μαμάκias Θωμᾶ Ἀλέξανδρος, Λέλεκας Θεοχάρης (Μπεκιάρης), μαγαζὶ στὴ γωνία τοῦ Δημητροῦ Κιρκικῆ, Πέτκας Γιάννης, Ντάϊκος Παράσχος, Ντάϊκος Γιάγκος, Ντάϊκος Ἀναστάσης (Μασούρας), Ντάϊκος Φωτάκη Νικόλας, Κατζάλης Ἀγάπιος, Κατζάλης Θ-

νάσης, Μαραγκός Ἀδάμ, Μαραγκός Παναγιώτης, Μαραγκός Λαζαράκης, Μαραγκός Γιάγκος, Μαραγκός Καρυοφύλλης, Λαζαρήs Γιάννης, Καράκος Γιώργης, Χατζηνικολής Γιωργάκης, Χατζηνικολής Χρήστος, Χατζηνικολής Σωτηράκης (Σιθρήs), Ἀνίτσα (ράφτρα), Καπλάνης Ἀποστόλης, Καπλάνης Ἀποστ. Φωτάκης, Λεοντσάκος..... (γκάιντα), Χατζηθαρούτης Βαρούτης, Χατζηθαρούτης Γιάννης, Χατζηθαρούτης Στρατής, Λιάκης Γιάννης, Ψόφιος Χρήστος (Μαύρος), Ψόφιος Δημητρός, Τσόλης Κωστ. Ζαφείρης, Τσόλης Κωστ. Φωτάκης, ἄχερώνα Γιάννη Χατζηθαρούτη, Χατζηπολυχρόνης Γιαννάκος (Μπανάκος), Κοντούτοκογλου Ἀλέξης καὶ κλείνει στοῦ Ἀποστόλη Καπλάνη. Τέλος τῆς περιφέρειας Β'.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Γ'

Ἀρχίζουμε ἀπὸ τὸ τετράγωνο 1, στὴν ἀνατολική γωνία, καὶ προχωροῦμε πρὸς τὰ ἑπάνω.

Τετράγωνο 1: Χατζησιμεῶν Συμ. Στέφανος (δύο σπίτια συνεχόμενα καὶ καφενεῖο), Τιμπουκίδης Δημητρός, Ζαχαριάδης Νικολάκης (θεῖος τοῦ Ἀντρέα Ζαχαριάδη Κίτσου), Ἀντώνογλου Ἀναστάσης (Ἰβάν Πασᾶς), Τιμπουκίδης Θανάσης (σπίτι καὶ καφενεῖο «Ἀϊναλί»), Κοῦκος Κωσταντῆς, γωνία καὶ συνέχεια στὴν παραλία: Σγουριδῆς Στ. Νικολάκης (ὁ Πασᾶ - Νικολάκης), Μαλκώτσης Γιάννος καὶ ὁ γιὸς του Νικολάκης (σπίτι καὶ μαγαζί), Σιταρᾶς Ἡρακλῆς (καφενεῖο) καὶ δίπλα κολλητὰ στοῦ Στέφανου Χατζησιμεῶν. Προχωροῦμε πρὸς τὰ ἑπάνω.

Τετράγωνο 2: Ρόκας Δημ. Ζαφείρης, Ρόκας Φίλιππος, Ρόκας Δημητρός (πατέρας τοῦ Ζαφείρη), Μέτσ'κας Καρυοφύλλης, Ζαγκίνη Χαρικλεια.

Ἀκολουθοῦμε τὴ βόρεια πλευρά, ὅπου εἶχε μόνο οἰκόπεδα, καὶ βγαίνουμε στὸν κάθετο δρόμο τῆς Σκάλας: Λεθεντάκης Γιακίμης, Σφακιανός Χιώτης Νικόλας (φοῦρνος), Τσακίρης Γιώργης (Λαγκάδας), Τσακίρης Ἀναστάσης (γωνία, σπίτι - καφενεῖο) καὶ κάτω στὴν παραλία τῶν τσαρδακιῶν: Κυριακίδης Δημήτρης (Τσορμπατζῆ Δημήτρης), Κυριακίδης Κώτσος (καπνᾶς), Τζηρίνης Σωτηράκης (τῆς Σωτ'ράκενας, φοῦρνος, καφενεῖο καὶ σπίτι), Πιτσιρέλιας Σταύρος (Τσορμπατζῆς) σπίτι καὶ καφενεῖο καὶ κολλάει στοῦ Ρόκα.

Τετράγωνο 3: Κωνσταντινίδης Νίκος (τῆς Ἀφροδίτης) Ν.Α. γωνία, Κιρκικήs Ἀχιλλέας, Ποδάρας Χουρμούζης (Καλέ), Παπακοκκίνου Χατζῆ Ἀριστείδης (ἀποθήκη), Τερεζῆs Θεοδόσης (Κουρκουσόλιας), Μανίτσας Γιαννάκος, Μανίτσας..... ἀδελφός, Σεντικεμίνης Χρ. Γιάννης.

Τετράγωνο 3: Ντάϊκος Φώτης, Ἰντζές Φώτης (ρακομάγαζο), Μαραγκός Δημητρός, Κολάκος Νικολάκης, Κατσώλης Στρατής, Κατσώλης Λάμπος, ἀποθήκη Ἀχιλλ. Χρυσοχέρη, Γιουσουφάκης....., Παπακοκκίνου Χατζῆ Ἀριστείδης (σπίτι - παντόπωλεῖο), Μαστρογιώργης Γιάγκος (Παναρμιώτης), Ἰντζές Φώτης (σπίτι), Καπλανίδης Παναγιώτης, οἰκόπεδο, κολλάει στοῦ Φ. Ντάϊκου.

Τετράγωνο 5, από τη Ν.Α. γωνία: Ράπτης Γιάννος (καινούργιο σπίτι), Κυριαζής Κ. Κυριαζής (μάγειρος). Βορεινή πλευρά: Λέλεκας Γιάννης, Σουμουτζή Πολυξένη, Σουμουτζής Άγγελής, Μέτσ'κας Ξ'τούλια Γιώργης, Μέτσ'κας Ξ'τούλια Παρασκευᾶς, Ποῦλος Μιχαήλος, Ποῦλος Κωστής, Ποῦλος Μιχ. Σπύρος, Πάκου Κωσταντίνος (Ντελνκώτσος), Τσίγκας Παρθένης (Ντιρνιλής) κτηνοτρόφος, Ψωμάς Κωσταντῆς - Παναρμιώτης (άρτοποιός), Καραφώτης Φώτης (μάγειρος) γωνία. Ἡ κάτω πλευρά οικόπεδα μέχρι τοῦ Γιάννη Ράπτη.

Τετράγωνο 6, από Ν.Α. γωνία καὶ ἑπάνω: Κουτσ'κουνητῆς Παναγῆς (σπίτι καὶ μαγαζί), Καπλάνης Ἀναγνώστης (ὁ Νόνιας) σπίτι καὶ καφενεῖο, Δημητριάδης Βασιλάκης (τῆς Σωκρατῆνας) ψιλικά. Βορεινή πλευρά: Ἡσαίας Δημήτρης, φοῦρος Φανιδῶς καὶ σπίτι, ἀποθήκη Γιώργη Κ. Καπλάνη, Λέλεκας Παρθένης (Λελεκόπουλος), ὁ πατέρας τοῦ Ἀναστάση, Μενεβιδᾶς, Παναγιώτη καὶ τῆς Κατίγκως Στρατῆ Καραγιώργη, Μπουρμπούλια Κυριακῆ (σύζ. Δημ. Μαλκώτη), Γαϊτανίδης Χατζηνικολῆς (σπίτι - ἐλαιοτριβεῖο). Στροφή πρὸς τὰ κάτω: Δούκας Γιάννης, Καραγκιόζογλου Κωστής (σιδεράς), Πορίδης Γιώργης, Ἀρετσανδῶς Γιώργης, Βλάχος Γιώργης (σπίτι - παντοπωλεῖο) κολλάει στοῦ Παν. Κουτσ'κουνητῆ.

Τετράγωνο 7, Ν.Α. γωνία: Μαστρογιώργης Γιώργης (κάλφας οἰκοδόμος), Μπουρμπούλιας Βαγγέλης (κουντουράς), Πιτσιρέλιας Στρατῆς, γωνία. Βορεινή πλευρά: Ματσάκος Δημητρός (ὕφασματα). Μπαχτσεβάνης Στασινοῦ Γιάννης, Χονδρός Γιάννης, Παπαθανασίου Γιάννης, Παπαθανασίου Χρῆστος (Φουρτουνάτος), Σορόπουλος Νικολῆς (Βαγγελῶ Σορόπλενα). Κάτω πλευρά: Ντόμπρος Παναγιώτης, Ντόμπρος Γιάννης, Σπαθάρης Σωτήρης (Λέτσος), Σπαθάρης Βαγγέλης (Λέτσος), Χονδρός Γιάννης Στρατῆς, Χρυσοθέρης Γιάννης (Κουβάρας), Ψύχας Γιωργάκης (σύζ. Μόσχως, πατέρας τοῦ Γαβριήλ Ψύχα) κολλάει στοῦ Γιώργη Μαστρογιώργη.

Τετράγωνο 8: Χονδρός Σωτήρης (πατέρας τοῦ Διαμαντῆ Χονδροῦ), Κατζάλης Ἀθαν. Ἀλέκος (Μπόρας), Μηνᾶ Χρῆστος, Κατζάλης Θανάσης (Μπόρας), ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Τετράγωνα 9, 10, 11: Κούρτζας Στεφανῆς (πατέρας τοῦ Γιώργη Κούρτζα), Στάθης Γιώργης, Μαντάλας Χρῆστος, Μαντάλας Κωσταντάκης, Φωτιάδου Σουλτάνα (γιάτρισσα), Φωτιάδης Βασίλης (Π'τᾶς) γιὸς τῆς Σουλτάνας Φωτιάδου, Καπλάνης Δημητρός (Τσίγκας) παντοπωλεῖο, Ποῦλος Παναγῆς (κρασομάγαζο), οἰκόπεδα. Δυτικῆ πλευρά: Ἀϊθάξης Παυλῆς καὶ σπῆ στροφή κάτω τοῦ Κούζου ἢ Βρύση, Τάρης Γιάννης (Τσ'κάλης), Τάρης Γιώργης (Ἀράπας), Τερεζῆς Γιάννης (Ρόμπας), Βάτκαλης Ἰορδάνης, Ζαμπέτης Βαγγέλης, Καπλάνης Λάμπος (Τσίγκας), πλατεῖα Ἀγέλης Προβατήσιας.

Τετράγωνο 12: Χατζηβαρύτης Βαρύτη Κωσταντῆς, Χατζηβαρύτης Βαρύτη Νικολάκης, Χατζηβαρύτης Βαρύτη Στράτος, Αἰθάξης Κωσταντῆς (Ντούμας), Τσακμάκης Κώστας, Τσακμάκης Παπαλαυρέντιος (ιερεὺς - καλό-

γερος), Ἄγῶς Σωτήρης, Κέλης Γιάγκος, Βρετὸς Νικ. Βασίλης (Τσ'κάλης), Κέλης Θανάσης, Παπάθ' (υ)μος Νικολάκης, Βόζεμπεργκ Ἐπαμεινώνδα Δημοσθένης, Χονδρού Γιωργάκη Ζαφείρα (μαμμή), Τολίτας Χουρμούζης (ἀποθήκη), σταύλος, Χονδρὸς Βασ. Παναγιώτης. Ἐδῶ τελειώνει ἡ περιφέρεια Γ'.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Δ'

Τετράγωνο 1, ἀπὸ Ν.Α. γωνία: Χρυσοχέρης Κωνσταντῖνος (σπίτι καὶ καφενεῖο). Ἀριστερὰ ἐπάνω: Χαραναῖς Κωνσταντῖνος, Παπακαραγκιόζης ἢ Μαυρομμάτης Λάμπος, Παπακαραγκιόζης ἢ Μαυρομμάτης Ξάνθος, Παπακωνσταντῖνος (ἱερεὺς Ἀγ. Γεωργίου). Πρὸς τὰ κάτω, γωνία καὶ πρὸς τὴν παραλία: Διοικητήριο (τὸ Κονάκι), ἔδρα τοῦ Μουδῆρη, Γέχος Φώτης (Μπολέτος), πατέρας τοῦ Χαράλαμπου, τῆς Μάλαμωσ καὶ τῆς δασκάλισσας Σωτήρας, Γέχος Σωτήρης (καφενεῖο), Κοῦζος Νικόλαος (διευθυντῆς τοῦ Σχολείου), Ταλιαντζῆς Ἰ. Σέργιος, Ποῦλος Φ. Παναγῆς (ὁ καπετάν Παναγῆς), Μαχμούρης Στρατῆς (καφενεῖο καὶ κουρεῖο).

Τετράγωνο 2: Τζηρίνης Γιώργης, Ἀγόρογλου Νικολῆς καὶ Ἀγόρογλου Σωκράτης (σπίτι, καφενεῖο καὶ κρασομάγαζο), Μπογιατζῆς Χρήστος, Γκλεζάκης Πέτρος, Δοντᾶς Χρήστος (γωνία), Λυμπέρης Γιώργης (Κεχαγιᾶς), ἔμπορος στὴν Πόλη, Κυριακίδης Ζαχαρίας, Κυριακίδης Κυριάκος, Πέρδικα Χατζῆ Δεσπίνου, Πιτσιρέλιας Γιώργης (φοῦρνος σμιτσίδικος).

Τετράγωνο 3, Ν.Α. γωνία: Γιακίμ Ἀγῶς Ἰωακείμ, Παπουτοῆς Κυριάκος, Μαραγκὸς Δημοσθένης, Πυργιώτης Γιώργης, Κυριακίδης Νικόλας (Κοκόλης, βαρκάρης, πνίγηκε μαζί με τοὺς Χατζηπολυχρόνηδες γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Πάνορμο), Κυριακίδης Στασινὸς (βαρκάρης, πνίγηκε στὴν Καψάλα γυρίζοντας ἀπὸ τὴ Λαγκάδα), Μαραγκὸς Βαρύτης, Ἡσαΐας Κυριαζῆς, Ἡσαΐας Κωσταντῆς, Παπασκαρλάτος (ἱερεὺς Ἀγίου Γεωργίου).

Τετράγωνο 4: Κουντουρᾶς Βαρύτης, Ντάλος Στέφανος (γωνία), Ρούδας Γιάγκος, Ρόκας Θανάσης, Παπανέρας Παναγιώτης (μάγειρος στὴν Πάνορμο), Παπανέρας Παν. Γιώργης, Μπαχάρης Νικόλαος (γωνία), Πάκος Γιώργης (Ματζίρης), Καραμανλῆς Χρήστος (ταχυδρόμος), Κυριακίδης Δημητρός (Μαῦρος) κάλφας, Σαρρῆ Σμαραγδῆ κολλάει στὸ σπίτι τοῦ Βαρύτη Κουντουρᾶ.

Τετράγωνο 5, Ν.Α.: Ἀντώνογλου Γιώργης (Παππούς), Ἀντώνογλου Σωτήρης (ἐστιάτωρ στὴν Πόλη), Ντάλντας Νικολῆς (Μύτος). Βορεία πλευρά: Μπουτζὸς Τριαντάφυλλος, Μπουτζὸς Κωσταντῖνος (Ἀμερικάνος), Μπουτζὸς Ἀστέρης (πατέρας τοῦ Νίκου Καμπίτη), Σγουριδῆς Ἰωάν. Νικολάκης. Βορειοδυτικὴ γωνία: Λαμπέτσος Γιώργης (κουντουρᾶς, ὁ κουτσός), Λαμπρινὸς (γεωργός).

Τετράγωνο 6, Ν.Α. γωνία: Ἀστέρης Ἀχιλλέας (ἀσβεστᾶς), Κέλης Βαρύτης, Πάνος Γιαννάκου Σάββας (Γιολντάσης) κουντουρᾶς, Τολίτας Σέργιος, Τσίγκας Ζαχαρίας, Πλουμῆς Μιχάλης (γωνία, σπίτι - φοῦρνος). Πρὸς τὰ κάτω: Γιωργαντζάκης Στρατῆς, Γιωργαντζάκης Κώστας, Γιαννούλης Κωσταντῆς (Κιουτσούκ - σαράφης) κολλάει στὸ σπίτι τοῦ Ἀχιλλέα Ἀστέρη.

Τετράγωνο 7, ἀπὸ Ν.Α. γωνία: Τσαρούχης Νικόλας (καφενεῖο), Πέτκας Δημητράκης, Σαλιαγκάκης Βαγγέλης, Σαλιαγκάκης Θόδωρος (ἢ

Πούλια), Ρόκας Βασιλης, Ἀπλώνης Ἡλίας, Κατζάλης Ἀναστάσης (κάπελας στήν Πόλη), Πέτκας Σωτήρης, Σαλιαγκάκης Κυριάκος, Γιαννούλης Νικολάκης, κλείνει τὸ τετράγωνο.

Τετράγωνο 8: Κανάκογλου Ἀνθιμος (Γκαγκάκης), Κανάκογλου Νικόλας (Γκαγκάκης), Κέντζος Παπα-Γιάννης (ιερεὺς Ἁγίου Γεωργίου), Κέντζος Δημητρός (ἀδελφὸς του), Γιαγκίνης Κωσταντῆς, Κέλης Γιαννάκος (πατέρας τοῦ Ἀναστάση Κέλη - μῦθος), Ἀρτακηνὸς Κώστας (ψωμάς, σύζ. Ταλένιας), Πέτκας Γιώργης, Κατζάλης Θανάσης (Πόλη), Πέτκας Ἰωσήφ (Γιουσουφὸς) γεωργός, Ποῦλος Χαράλαμπος, Πέτκας Θανάσης, Κέλης Ἀναστάσης, Κέλης Φωτάκης, Δήμου Στρατῆς, Δήμου Φωτάκης (Ἀρναούτης), Χονδρὸς Θοδωρῆς (πατέρας τοῦ Γιάννου Σακάρη), Πέτκας Παναγιώτης, Πέτκας Νικολῆς (μυλωνάς), Πέτκας Θανάσης (μυλωνάς), Σαμπανᾶς Ζαφείρης (βοσκός), Σαμπανᾶς Ἀποστόλης (ζευγᾶς), Σαμπανᾶς Ἀπ. Φώτης (Τσίγκας), Παπάθ' (υ)μος Νικολάκης.

Τετράγωνο 9: Κοσμάς (βοσκός), Κουντούκτ' κογλου Γιωργάκης, Πέτκας Σταῦρος.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Ε'

Τετράγωνο 1: Γιώργης Ταλιαντζῆς, πατρικὸ σπίτι καὶ δίπλα ἢ Φάμπρικα καὶ ὁ καϊκχανᾶς.

Τετράγωνο 2, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ Ν.Α. παραλιακὴ γωνία: Ροῦσος Δημητρός (ψιλικά), Κυριακίδης Νικ. Δημητρός (ἀρχιτέκτων στήν Πόλη), γιὸς τοῦ καπετᾶν Νικόλα Κυριακίδη καὶ τῆς Παλασιῶς), Τσίγκα Εὐαγγελία (Ντιρνιλοῦ), Σκάκις Γιαννάκης, Σκάκις Γιανν. Νικολάκης, Χατζηθά-ρύτης Ἀναγνώστης.

Τετράγωνο 3: Ἀριστείδης Νικ. Παπαδόπουλος (ἀδελφὸς τοῦ Μικέ), Σκάκις Κωστής, Παλαμούτας Μιχάλης, ἐλαιοτριβεῖο Γιάννου Ράπτη, Ἀντώνογλου Γιώργης (Παπποῦς) σπίτι νέο, Δοξάκης Νικολάκης (Καρασπάν-τος), Ἀντώνογλου Φώτης, ἀποθήκη Γιακίμαγα.

Τετράγωνο 4: Τσίγκας Κωσταντῆς (πριονιστῆς - μπισκιτζῆς), Τσίγκας Γιώργης (πριονιστῆς - μπισκιτζῆς), Κούτρας Δημητράκης (ἀλευρέμ-πορος).

Τετράγωνο 5: Λαζῆς Δημητρός, Λαζῆς Γιωργάκης, Βούλγαρης Βα-σίλης, Κυριακίδης Θόδωρος (Μπάλιας), Σαλιαγκάκης Βαγγέλης (σταῦλος), Καραγκιόζογλου Μωῦσης (σιδεράς), Ζωγράφος Μανώλης, Λέλεκας ἢ Λελε-κόπουλος Γιωργάκης (σαμαράς), πρακτικὸς γιατρός στὸ νταλάκι (ἀνθρα-κα), Σούσης Μηχανιώτης, Τσιρτσώνης Παναγιώτης, Γιαννού-λης Κωσταντῆς, Γιαννούλης Παναγιώτης (Ντόλ Παναγιώτης) σαμαράς, Μπα-χάρης Χαράλαμπος, Σκουλῆς Λεφτέρης, Κατζάλης Φωτάκης, Σκουλῆ Βασι-λική, Σαλιαγκάκης Κυριάκος (σπίτι καὶ μαγαζί), σύνορα Μεγάλης Ἀγέλης.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΛΕΥΚΩΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΠΑΛΑΙΟΙ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΕΡΑΜΙΩΤΕΣ

Για να δώσουμε μιὰ ζωντάνια στὴν ἀνάμνηση τῆς γενέτειρας, θεωρήσαμε σκόπιμο νὰ πλουτισθῆ τὸ βιβλίο αὐτὸ μὲ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερες φωτογραφίες παλαιῶν καὶ σύγχρονων Περαισιῶν, ποὺ ἔχουν συνδέσει τὸ ὄνομά τους μὲ τὴ ζωὴ τῆς Πέρας. Γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ ζητήσαμε μὲ συνεχῆ δημοσιεύματα στὴν τοπικὴ μας ἐφημερίδα, τὰ «Μαρμαρινὰ Νέα», ἀπὸ τοὺς συμπατριῶτες μας νὰ μᾶς στείλουν φωτογραφίες ἀπὸ τὶς οἰκογενειακὲς τοὺς συλλογὲς καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχουν, ποὺ νὰ θυμίζῃ τὴν Πέραμο. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κατορθώσαμε νὰ συμπληρώσουμε τὸ ἀρχεῖο μας μὲ πολὺ ἐνδιαφέρουσες φωτογραφίες. Λεῖπουν, βέβαια, πολλὲς ἀκόμα, πάντως ὅμως ὅσες ἐλάβαμε εἶναι ὅλες καταχωρημένες στὰ σχετικὰ κεφάλαια, ἀνάμεσα στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου καὶ στὸ Λεύκωμα ποὺ ἀκολουθεῖ.

ΕΛΕΝΗ ΛΑΣΚΑΡΙΔΟΥ
ΜΙΑ ΕΜΠΝΕΥΣΜΕΝΗ ΠΟΙΗΤΡΙΑ

Κόρη του διακεκριμένου αρχιτέκτονος και ένθουσιώδους πατριώτου Θεοδώρου Μπουρμπούλια, γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη και μετά τον έκπατρισμό εγκαταστάθηκε, παιδούλα τότε, μαζί με τον πατέρα της, στη Θεσσαλονίκη, όπου και διαμένει μέχρι σήμερα.

Άρχικη αιτία της ποιητικής της έμπνευσεως υπήρξε, όπως το λέει η ίδια, η αγάπη της προς τη Φύση. Αυτό την ώθησε να πρωτοστατήσει στην ίδρυση του πρωτοποριακού Φυσιολατρικού Συλλόγου Βορείου Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη και από την αγάπη της στη φυσιολατρεία ξεπήδησε η ποιητική φλόγα που την καίει ίσαμε σήμερα.

Ταξίδεψε σ' όλες τις χώρες γύρω από τη Μεσόγειο, όπου άνησε ο έλληνικός πολιτισμός. Έπηρε το δρόμο του Μεγάλου Άλεξάνδρου και έφτασε ως τις Ίνδιες. Προσκύνησε τα πρωτοχριστιανικά μνημεία στους Άγιους Τόπους και στη Μικρά Άσία, και στις «Ταξιδιωτικές Έντυπώσεις» της έξυμνεί τα άθάνατα μνημεία, που φανερώνουν την ένδοξο πορεία των Έλλήνων ως τις πιο μακρινές άκρες του γνωστού τότε κόσμου.

Το έργο της Έλένης Λασκαρίδου δέν περιορίζεται μονάχα σ' αυτόν τον τομέα. Άγκαλιάζει όλα τα ανθρώπινα συναισθήματα, τους στοχασμούς, την αγωνία και το άγχος των σημερινών ανθρώπων.

Έγραψε ποιήματα για τα παιδιά, ήθοπλαστικά, πατριωτικά, γνωμικά, τραγούδια της θάλασσας και της ξηνητιάς. Ένα βιβλίο της είναι ολοκληρο άφιερωμένο στην άξέχαστη Πέραμο, με τις λύπες και τις χαρές και τις ταλαιπωρίες των τελευταίων χρόνων, της φωτιάς και του σηκωμού. Άσχολήθηκε επίσης με την τεχνική της ποιήσεως («Μελέτη του έλληνικού ρυθμού της Έλληνικής Ποιήσεως») και με ένα νέο είδος «Πεζομελωδικής Ποιήσεως». Στόν τομέα της βιβλιοδεσίας έπρωτοτύπησε με ένα νέο καλαίσθητο τύπο «άλμπουμ» σε πολλές εκδόσεις της.

Την πλούσια πνευματική εργασία της, που έχει φτάσει μέχρι σήμερα τους 150 τίτλους εκδόσεων, η Έλένη Λασκαρίδου την προσέφερε στις βιβλιοθήκες και σε ιδρύματα της χώρας και ένα μεγάλο μέρος από τα βιβλία της διέθεσε για τον σκοπό της ανεγέρσεως Ίερου Προσκυνημάτος της Παναγίας Φανερωμένης στη Νέα Πέραμο Καβάλας, που είναι ένας μεγάλος της καύμδς και ένας ένδδουχος πόθος των Περαμίων.

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ
ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ - ΓΕΩΠΟΝΟΣ

Υιός του ιερέως Χριστόκη Ταιντσώνη και της Καλλιόπης, το γένος Ίωάννου Μαλκώστη, γεννήθηκε στην Πέραμο την 26 Μαΐου 1903. Συνέχισε την εγκυκλοπαιδική του μόρφωση στα σχολεία της Πόλης και άνωτερες σπουδές στο έξωτερο.

Πτυχιούχος Φυσικῶν Ἐπιστημῶν τῶν Πανεπιστημίων Λιέγης, Μονάχου, Τουλούζης και Μονπελιέ (Γαλλίας), ἀσχολήθηκε με μελέτες και ἔρευνες πάνω σε θέματα οἰκονομικά και τεχνικά στις Πανεπιστημιακές Σχολές και σε εἰδικά Πανεπιστημιακά ἰδρύματα. Τιμήθηκε με βραβεῖα και ἄλλες τιμητικές διακρίσεις

στην Ἑλλάδα και στο ἔξωτερο. Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν γιά τήν μελέτη του «Περὶ τῆς χωρικής οἰκονομίας τῆς Ἑλλάδος» (1939), με τήν τιμητική διάκριση «Officier du Merite Artisanal» ἀπὸ τῆ Γαλλική Κυβέρνηση γιά τήν ἔργασία του «Περὶ τῆς Βιοτεχνίας» (1959) και με τὸ Μετάλλιον Γεωργικής Ἀξίας Βασιλέως Γεωργίου Β', ὕστερα ἀπὸ γνωμάτευση τοῦ Βασιλικοῦ Ἰνστιτούτου Γεωργικῶν Ἐπιστημῶν, γιά τήν γεωπονική του δράση (1963).

Παρακολούθησε και ἐμελέτησε συστηματικά θέματα χωρικής οἰκονομίας, συνεταιρισμῶν και παιδείας, ὄχι μόνο θεωρητικά, ἀλλὰ και πρακτικά, εἴτε σε ἡγετικές θέσεις τῆς ἑλληνικῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως, εἴτε ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, εἴτε ὡς μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας.

Ἀντιπροσώπευσε τήν Ἑλλάδα σε διεθνή ἐπιστημονικά συνέδρια, σε ὄρισμένα δὲ ἀπὸ αὐτά ὡς εἰδικὸς εἰσηγητής. Ἐδημοσίευσε ἐπιστημονικές μελέτες και ἄρθρα στην Ἑλλάδα και στο ἔξωτερο.

Ὁ Χαρίλαος Παπαχρίστου εἶναι μιὰ ξεχωριστὴ ἐπιστημονικὴ φυσιογνωμία πὺ τιμᾷ τήν Ἑλλάδα και ἰδιαίτερα τήν γενέτειρά του Πέραμο.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΜΙΚΕ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Υἱὸς τοῦ ἀειμνήστου μεγάλου εὐεργέτου τῆς Περράμου Μικὲ Παπαδοπούλου καὶ τῆς Ἀγγελικῆς, γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 1901. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ πατέρα του μετέβη στὸ Παρίσι, ὅπου συνεπλήρωσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα καὶ συνέχεια ἀκολούθησε ἀνώτερες σπουδὲς καὶ ἔλαβε τὸ πτυχίον Πολιτικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα μεταπολεμικὰ χρόνια ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου καὶ ἰδιωτεύει.

Ἐνθερμος πατριώτης, ἐκδηλώνει σὲ κάθε περίσταση τὸ ἐνδιαφέρον του στὸ ἔργο τοῦ Συλλόγου Περαιῶν Κυζικηνῶν καὶ ἔχει ὅλη τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐκτίμηση τῶν συμπατριωτῶν του.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ - ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

Υἱὸς τοῦ Γεωργίου Βλάχου καὶ τῆς Σμαραγδῆς, τὸ γένος Παπαγρηγοράκη, γεννήθηκε στὴν Πέραμο τὸ 1909. Μετὰ τὴ φωτιά ἡ οἰκογένειά του κατέφυγε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Ἀθήνα (Νοέμβριος 1922). Ἀφοῦ συμπλήρωσε τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς του, ἐνεγράφη στὴν Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἔλαβε τὸ πτυχίον τῆς Φιλολογίας. Ἀκολούθησε τὴν ἰδιωτικὴν ἐκπαίδευση καὶ ἀπὸ τριακονταετίας διδάσκει στὸ «Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτήριον Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου καὶ Δ. Β. Ἐλευθεριάδου». Ἐξάριτος ἐπιστήμων καὶ ἐνθερμος πατριώτης, ἔχει κατακτήσει τὴν ἐκτίμηση τοῦ ἐκπαι-

δευτικοῦ κόσμου καὶ τὴν ἀγάπη τῶν συμπατριωτῶν του.

ΠΕΤΡΟΣ ΔΗΜ. ΜΠΕΜΠΗΣ

Ίατρος

ΑΓΓΕΛΙΚΗ Π. ΜΠΕΜΠΗ

Σύζυγος Π. Μπέμπε

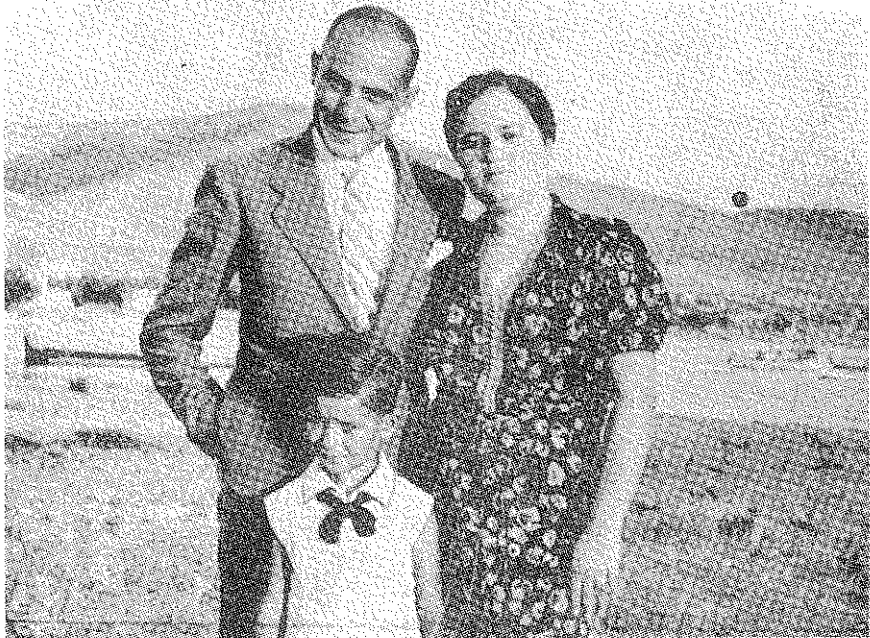
ΠΕΤΡΟΣ ΔΗΜ. ΜΠΕΜΠΗΣ, ιατρός : Γεννήθηκε στους Φιλιάτες της Ήπειρου τὸ 1878. Ἐσπούδασε στὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆ καὶ στὴν Ἱατρικὴ Σχολῆ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τὸ 1907 διωρίστηκε ἰατρός στους Σιδηροδρόμους Ἀνατολῆς, στὸ Δορύλαιον (Ἐσκή Σεχίρ) Μ. Ἀσίας. Τὸ 1910 παντρεύτηκε στὴν Πόλη τὴν Ἀγγελικὴ Ἀναστ. Πορίδη καὶ ἀπὸ τότε εἶχε συνδεθῆ καὶ μὲ τὴν Πέραμο.

Τὸ 1917, ὕστερα ἀπὸ πολλὰς περιπέτειες, κατῶρθωσε νὰ φθάσῃ στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου κατετάγη ἐθελοντῆς στὸν ἑλληνικὸ στρατὸ ὡς ὑγειονομικὸς ἀξιωματικὸς. Ἐξελέγη ἀργότερα βουλευτῆς στὶς περιόδους τοῦ 1920 καὶ 1923. Τὸ 1926 διωρίστηκε Νομάρχης Πρεβέζης καὶ τὸ 1929 ἐξελέγη γερουσιαστής.

Σεμνὸς καὶ ἐνθουσιώδης πατριώτης, ἀνέπτυξε ἐξαιρετικὴ ἐθνικὴ δράση τόσο στὴν Μικρὰ Ἀσία ὅσο ἀργότερα καὶ στὴν Ἑλλάδα. Ἀπεβίωσε τὴν Ἀθῆνα τὴν 12 Ἰουλίου 1965.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ Π. ΜΠΕΜΠΗ: Κόρη τοῦ Ἀναστασίου Πορίδη καὶ τῆς Ἀναπλιῶς Χριστοδοῦλου Μελισσᾶ, ἐκ Περάμου, γεννήθηκε τὸ 1885 στὴν Πόλη, ὅπου διέμεναν οἱ γονεῖς της. (Ὁ πατέρας της ἦταν ὑπάλληλος τοῦ Δημοσίου Ὀθωμανικοῦ Χρέους). Ἀπεφοίτησε ἀριστοῦχος ἀπὸ τὸ Ἰωακείμειο Παρθεναγωγεῖο τοῦ Φαναρίου καὶ συνεπλήρωσε τὶς σπουδές της στὶς δύο ἀνώτερες τάξεις φιλολογίας τοῦ Ζαπτείου Παρθεναγωγείου. Ἀπὸ τὸν γάμον της μὲ τὸν Πέτρο Μπέμπε απέκτησε παιδιὰ τὸν Κλεόβουλο, Ἀλίκη καὶ Μινέρβα καὶ διαμένει τῶρα κοντὰ τους, στὴν Ἀθῆνα.

Ἐνθουσιώδης πατριώτισσα, ἐκδηλώνει πάντοτε τὸ θερμὸ ἐνδιαφέρον της σὲ κάθε ἐκδήλωση τοῦ Συλλόγου Περαμίων Κυζικηνῶν καὶ διατηρεῖ μὲ συγκίνηση τὴν ἀγάπη της στὴν ἀνάμνηση τῆς Περάμου.

Ὁ Κωνσταντῖνος Κυριακίδης, ἡ σύζυγός του Χαρίκλεια καὶ ὁ μικρὸς υἱὸς των Ζαχαρίας. (Φωτογραφία τοῦ 1938).

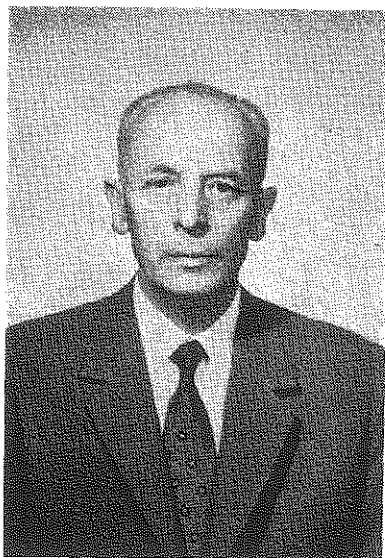
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΑΧ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Ὁ Κωνσταντῖνος Κυριακίδης, γυιὸς τοῦ Ζαχαρία Π. Κυριακίδη καὶ τῆς Θεοφανῶς, τὸ γένος Παπαγιαννοπούλου, γεννήθηκε τὸ 1899. Ἐσπούδασε στὸ Ζωγράφειο Γυμνάσιο καὶ στὴν Ἀγγλικὴ Σχολὴ «High School» τῆς Πόλης. Στὴν ἀρχὴ ἐργάστηκε ὡς γραμματεὺς στὴ Γαλλικὴ Ναυτικὴ Βάση καὶ ἀργότερα στὴν Ἑλληνικὴ Ναυτικὴ Ἐφοπλιστικὴ Ἐταιρία τῆς Πόλης (1919 - 1922). Στὸ διάστημα αὐτὸ προσέφερε παράλληλα πολὺτιμες ὑπηρεσίες στὸ ἔργο τοῦ Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου τῶν Περαμίων, ὡς εἰδικὸς γραμματεὺς.

Τὸν Νοέμβριο τοῦ 1922 ἦρθε μαζί με τοὺς γονεῖς του στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἀνέλαβε καθήκοντα προϊσταμένου τοῦ Τμήματος Μεταφορῶν καὶ Ἐφοδίων τῆς Ἀμερικανικῆς Ὄργανώσεως Near East Relief, (1922 - 1941). Τὸ 1927 παντρεύτηκε τὴν Χαρίκλεια, τὸ γένος Ἰωάννου Μιχαλοπούλου, ἐγκρίτου οἰκογενείας τῆς Ἀρτάκης. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς χώρας ἀπὸ τὴν Κατοχὴ, ὁ ἀρχηγὸς τῆς U.N.R.R.A., τέως Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς Near East Relief, τοῦ ἀνέθεσε (1944) τὴν διοργάνωση καὶ τὴν διεύθυνση τῶν Διοικητικῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς U.N.R.R.A. (Διεύθυνσις Ἠνωμένων Ἑθνῶν Βοηθείας καὶ Ἀνασυγκροτήσεως). Ἐν συνεχείᾳ τοῦ ἀνετέθη καὶ ἡ ὄργάνωση καὶ διεύθυνση τῶν Διοικητικῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς A.M.A.G (1944 - 1957), ὅπου ἐπέδειξε ἐξαιρετικὴς ἰκανότητες καὶ ἐξυπηρέτησε πολὺν κόσμον καὶ ἰδιαίτερα ἀρκετοὺς συμπατριῶτες.

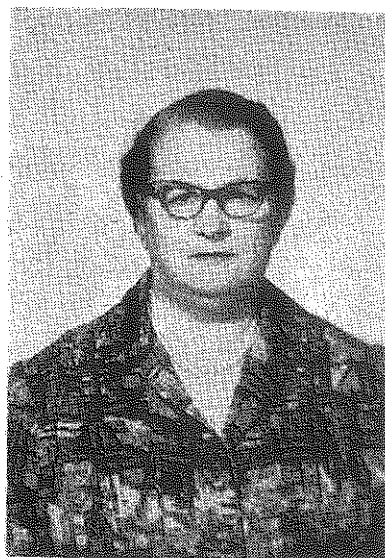
Ἀργότερα ἀσχολήθηκε μὲ ναυτιλιακὲς ἐργασίες, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατο τῆς συζύγου του (1965) τὴν ἐγκατέλειψε. Στὴ Νέα Σμύρνη, ὅπου διαμένει, ἀσχολεῖται ἐρασιτεχνικὰ μὲ τὴ ζωγραφικὴ καὶ ἔχει φιλοτεχνήσει ἀρκετοὺς πίνακες ἐξαιρετικῆς τέχνης. Εἶναι τώρα παπποὺς δύο ἐγγονῶν, τῆς Χαρίκλειας καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, ἀπὸ τὸν γάμο τοῦ γιου τοῦ Ζαχαρία, ἐκ τῶν ἐπιλέκτων στελεχῶν τῆς «Ἔσσο - Πάππας», μὲ τὴν Ἑλένη, τὸ γένος Ν. Κοκκινίδου, ἐγγονὴν τοῦ Γεωργίου Καπλάνη.

Ἐνθουσιώδης πατριώτης καὶ ἐνθερμος ὑποστηρικτὴς τοῦ Συλλόγου τῶν Περαιμίων Κυζικηνῶν, διατηρεῖ ἀσθεστῆ τὴν ἀγάπη του στὴν ἀνάμνηση τῆς γενέτειρας.

ΣΤΡΑΤΟΣ Γ. ΦΛΩΡΑΣ

Βιομήχανος

ΣΟΥΛΑΤΑΝΑ ΣΤΡ. ΦΛΩΡΑ

Σύζυγος Στρ. Φλωρᾶ

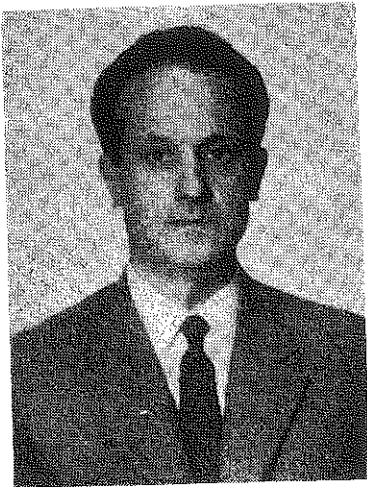
ΣΤΡΑΤΟΣ ΦΛΩΡΑΣ: Υἱὸς τοῦ Γιώργη Φλωρᾶ καὶ τῆς Ἑλέγκως, τὸ γένος Γιώργη Καραγιώργη - Τζηρίνη, γεννήθηκε στὴν Πέραμο τὸ 1900. Ὑστερα ἀπὸ τὴ φοίτησή του στὸ Ζωγράφειο Γυμνάσιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπιδόθηκε στὸ ἐμπόριο, στὴν ἀρχὴ σὰν γραμματικὸς στὸ μεγάλο κατάστημα τοῦ Ἰ. Δεσύλλα, στὸν Γαλατᾶ τῆς Πόλης (εἰσαγωγικὸ ἐμπόριο), ποῦ τὸ διηύθυνε ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια. Μετὰ τὸν ἐκπατρισμὸ ἐγκαταστάθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου δὲν ἄργησε νὰ ἐξελιχθῆ σὲ σημαίνοντα παράγοντα τῆς ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς κοινωνίας τῆς συμπρωτεύουσας. Συνέπηξε τὴν ἐταιρία «ΒΙΟΖΑΧ», καὶ ἱδρύσε τὸ ὁμώνυμο σύγχρονο ἐργοστάσιο Βιομηχανίας Ζαχαρωδῶν Προϊόντων, ποῦ διευθύνει συνεχῶς

Έκτοτε. "Ενθερμος πατριώτης και ύποστηρικτής του έργου του Συλλόγου τών Περαμίων Κυζικηνών, έχει κατακτήσει παράλληλα και την εκτίμησή της κοινωνίας της Θεσσαλονίκης και την αγάπη όλων τών συμπατριωτών του.

ΣΟΥΛΤΑΝΑ ΣΤΡ. ΦΛΩΡΑ: Κόρη του Πολυχρόνη Ζουμπλιού και της Κατίγκως, τὸ γένος Πανταζή, άφοσιωμένη σύζυγος του Στράτου και συμπαράστατις του σ' ὄλη τὴ σταδιοδρομία του.

ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ ΛΕΛΕΚΟΠΟΥΛΟΣ

Υἱὸς τοῦ Ἀριστοτέλη Λελεκοπούλου τοῦ Παναγιώτου, ἐκ Περάμου, γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 1914. Ἀπόφοιτος τοῦ Βαρθακείου Λυκείου Ἀθηνῶν (1930). Διπλωματούχος Πολιτικὸς Μηχανικὸς τοῦ Ε.Μ.

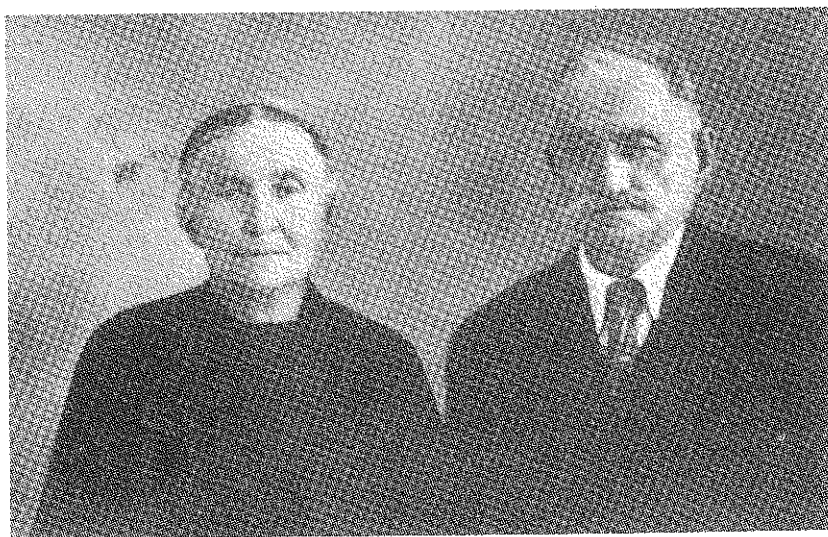
Πολυτεχνείου (1935). Ὑπηρετήσε ὡς ἔκτακτος μηχανικὸς στὸ Ὑπουργεῖον Δημοσίων Ἔργων (1935 - 1942) καὶ εἰς τὸ Ὑφυπουργεῖον Ἀνοικοδομήσεως (1946 - 1950). Διετέλεσεν Ἐπιμελητὴς στὸ Ε.Μ. Πολυτεχνεῖο (1942 - 1968). Ἀπὸ τοῦ 1948 εἶναι καθηγητὴς τῆς Σχολῆς τεχνικῆς Ἐκπαιδεύσεως Ἀξιωματικῶν Μηχανικῶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1950 καθηγητὴς τῆς Σχολῆς Ναυτικῶν Δοκίμων. Συνέγραψε «Μαθήματα Ἀντοχῆς τῶν Ὑλικῶν» καὶ «Σημειώματα Θεωρητικῆς Μηχανικῆς». Ἐφεδρος ἀξιωματικὸς τοῦ Μηχανικοῦ, ἔλαβε μέρος στὸν Ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο (1940 - 1941)

καὶ τιμήθηκε μὲ τὸ Μετάλλιο Ἐξαιρέτων Πράξεων καὶ τοῦ Ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ Φοίνικος.

Ὁ κ. Θρασύβουλος Λελεκόπουλος εἶναι μιὰ ἐξέχουσα φυσιογνωμία καὶ μαζί μὲ τὴν εκτίμησή του ἐπιστημονικοῦ κόσμου ἔχει κατακτήσει καὶ τὴν αγάπὴ τῶν συμπατριωτῶν του, ποὺ εἶναι ὑπερήφανοι γιὰ τὸ ἐπίλεκτον αὐτὸ τέκνον τῆς Περάμου.

Ὁ Νικολάκης Πέτκας καὶ ἡ σύζυγός του Ἑλένη, τὸ γένος Χαράλαμ-
που Παπαχριστοδούλου, γεννάρχει τῶν ἐν Η.Π.Α. οἰκογενειῶν Πέτκα,
μεγάλων εὐεργετῶν τοῦ Συλλόγου τῶν Περαιμίων Κυζικηνῶν καὶ τῆς
Κοινότητος Νέας Περάμου Μεγαρίδος.

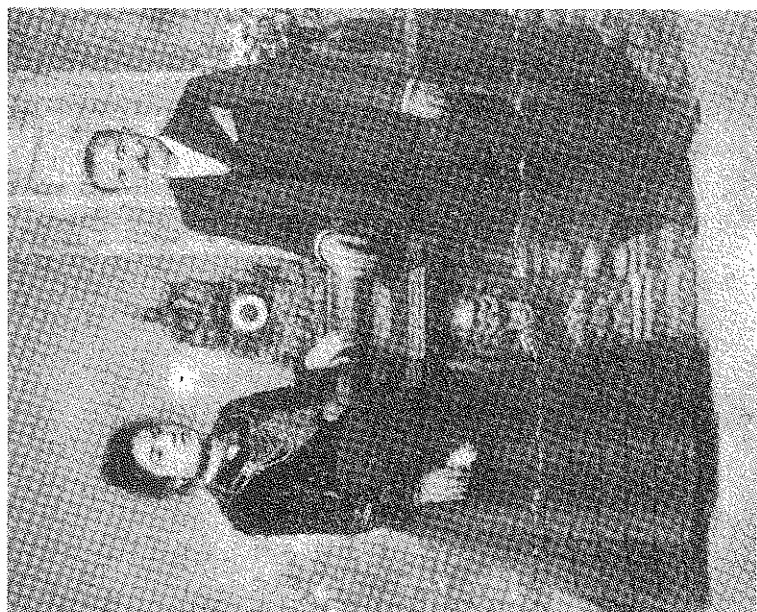
Νικόλαος Μαδέρης καὶ ἡ σύζυγός του Ζαφειρίτσα. Γονεῖς τῆς Ἑ-
λένης Παναγιῆ Πέτκα. Ὁρθιες ἀπὸ ἀριστερὰ ἡ Μαριγῶ σύζ. Δημ.
Μαδέρη, ἡ Δέσποινα καὶ ἡ Ἀσημένια Βάμβα.

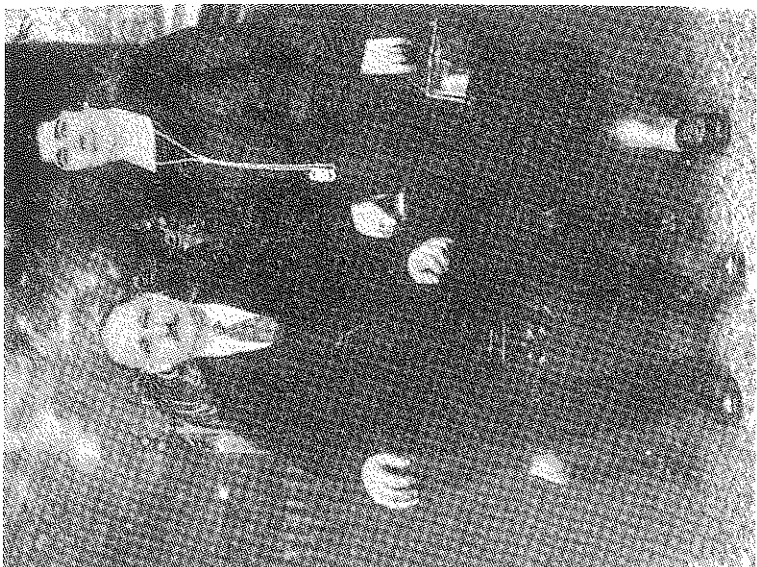
Νικολάκης Τόμπρος (Δόμβρος) και η σύζυγός του Κλεοπάτρα.
Παιδιά του Κώστας, Γιάννης, Άσπασία και Θεοδοσία.

Στρατής Κ. Παπαναστάσης με τη σύζυγό του Ταλιώ. Στο μέσον η μητέρα της Ταλιώς Μαρία. Έπάνω από άριστερά τὰ παιδιά τους Κώστας και Πλάτων Στρ. Παπαναστασίου και ο Μανώλης Νικ. Παπαναστασίου.

Δημήτριος Λιακίδης και ἡ σύζυγός του Μάρθα, τὸ γένος Λεβεντάκη.

Δημήτριος Μαδέρης με τὴν σύζυγόν του Μαριγώ, τὸ γένος Ἰ. Λέλεκας.

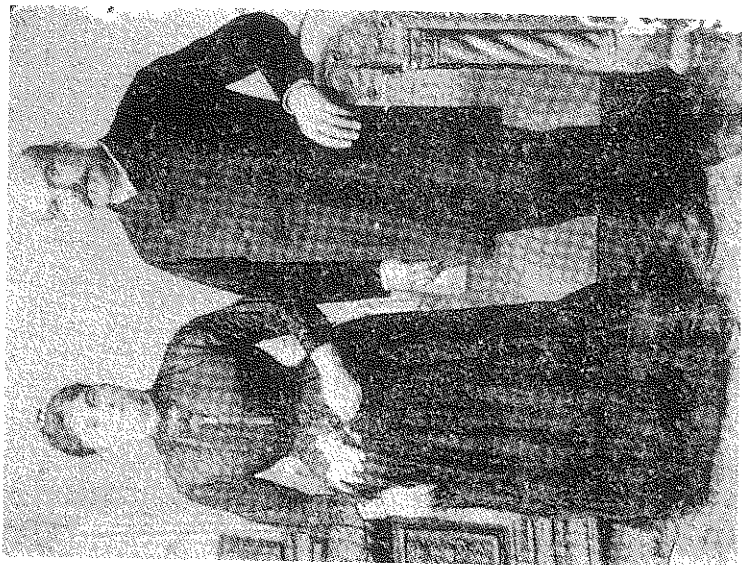
Σωτήρης Ζωγράφος - Μπαρμπούνης και η σύζυγός του
Δόμνα.

Χαράλαμπος Κατσώλης και η σύζυγός του Ταλιώ, τὸ γένος Σωτ.
Μανίτσα.

Στασινός Χ' Μανώλη - Βασιτάκας και ἡ σύζυγος του Εὐδοξία, τὸ γένος Νικολάου Ἰωάννου Σγουρίδη.

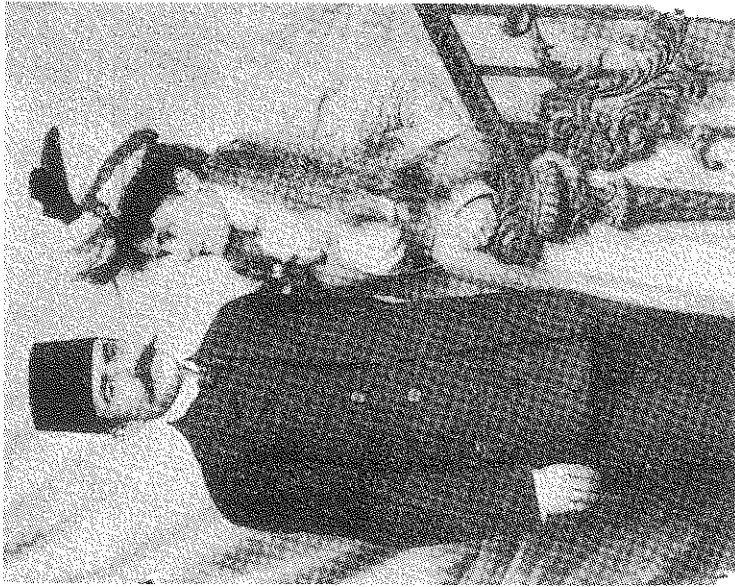
Κυρίακος Π. Κυριακίδης και ἡ σύζυγός του Μαρία (1853 - 1908)

Γεώργιος Έμμ. Φλωράς και ἡ σύζυγός του Ἑλένη, τὸ γένος Γεωργίου Τζι-
ρίνη - Καραγιώργη.

Γεώργιος και Μπαλκίτσα Κυριαζή, τὸ γένος Γεωργίου Φλωρά.

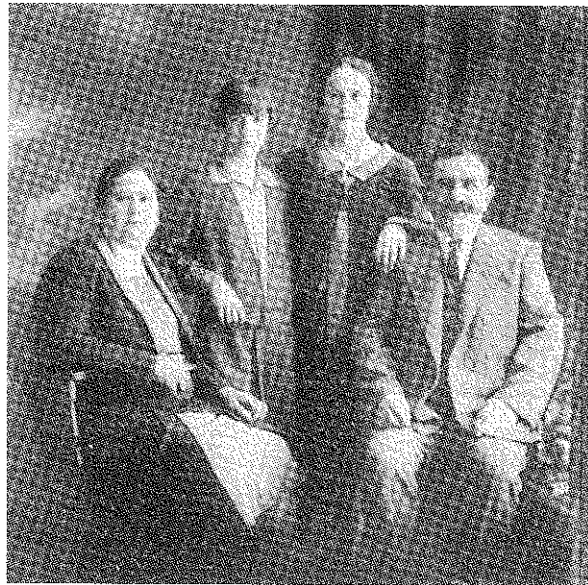
Αντώνιος Παρθενιάδης καί ἡ σύζυγός του Μαρίκα,
τὸ γένος Παπαθεοφάνη.

Δέσποινα Γεωργίου Φλωρᾶ.
(Φωτογραφία 1920).

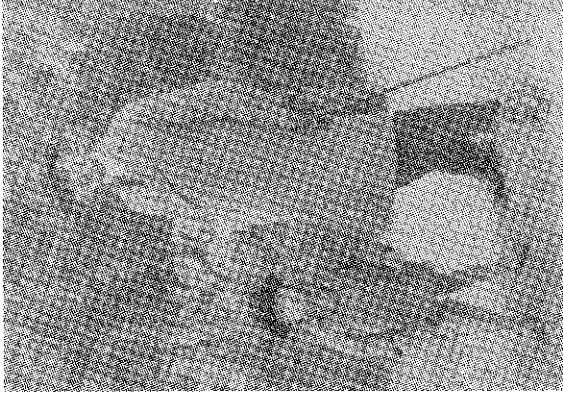
Παναγιώτης Ζουμπλιός και η σύζυγός του Κατίγκω,
τὸ γένος Πανταζή με τὴ μικρή, τότε, κόρη τους Σουλ-
τάνα, ἀργότερα σύζυγο τοῦ Στράτου Φλωῶ.

Γιάγκος Πανταζής με τὴν οικογένειά του

Δημήτριος Π. Κυριακίδης και η σύζυγός του Μαρία. Υπη-
ρέτησε στον Έλληνικό στρατό (1877-79) και απέκτησε
έλληνική υπηκοότητα.

Δημήτριος Ν. Κυριακίδης, Άρ-
χιτέκτων - Μέλος της Έπιτροπής
Σωτηρίας (Βλέπε σελ. 204).

Κατίνα σύζυγος Ἀθανασίου
Λυμπέρη.

Ἀθανάσιος Ἰ. Λυμπέρης
(Ἐστιάτωρ στήν Πόλη).

Δημήτριος Γεωργ. Μασσάκος.
Ἵφασματέμπορος στήν Πέραμο.

Ἰωάννης Ἀναστασίου Χρυσο-
βέργης (Βλέπε σελ. 276).

Μαργαρίτα Βασ. Κυριακίδου.
(Φωτογρ. 1927)

Ἀθανάσιος Βασ. Κυριακίδης (Η.Π.Α.)

Νικολής Κ. Ἀγόρογλου ἀπὸ
τοὺς προκρίτους τῆς Περάμου.

Μιχάλης Ν. Ἀγόρογλου
(Βλέπε σελ. 136).

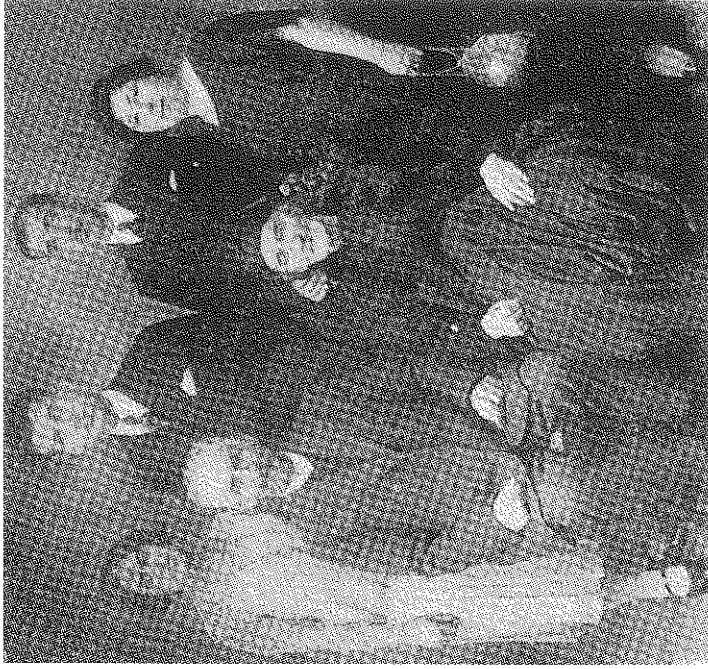
Διαμαντῆς Ἰωάννου Κυριακίδης.

Μανωλάκης Ἀθ. Τσιμπουκίδης.

Νικόλαος Ράπτης και η σύζυγός του Γαρυφαλλιά, τὸ γένος Ἐμμ. Φλωρεῖ, τὰ παιδιά τους Δημοσθένης και Βασίλης με τὰς συζύγους των Ρόδα και Κατίνα.

Γεώργιος Κ. Καπλάνης με τὴν σύζυγόν του Μαρία και τὰ παιδιά τους Ἄντωνη, Χαράλαμπος, Μαρίκα και τὸν Κώστα (μικρό).

Χριστάκης Νικ. Παπαδόπουλος
(άδελφός του Μικέ Παπαδοπούλου).

Χρυσάνθη σύζυγος Ἀριστοτέλη
Ν. Παπαδοπούλου.

Πολυξένη, σύζυγος Σωκράτη Ἀγόρογλου,
κόρη τῆς Κατίνας Ρουζίου.

Μαρία, σύζυγος Κ. Λάλα, τὸ
γένος Ἀπ. Τεπεσίρη.

Ἰωάννης Ἀνάστης Ρόθης, ἀριστερά, ἡ μητέρα
τοῦ Λιὰ καὶ ὁ γαμβρὸς του ἐπ' ἀδελφῆ
Μενέλαος
Κυριακίδης.

Μενεῆ Καραμπάτου (ὄρθια), μητέρα
τοῦ Γεωργίου Καραμπάτου καὶ ἡ ἀδελ-
φή της Βαρβάρα Μουρομιμάτη.

Δημήτριος Τσάφης καί ἡ σύ-
ζυγός του Κατίνα, τὸ γένος
Σουμουτζῆ.

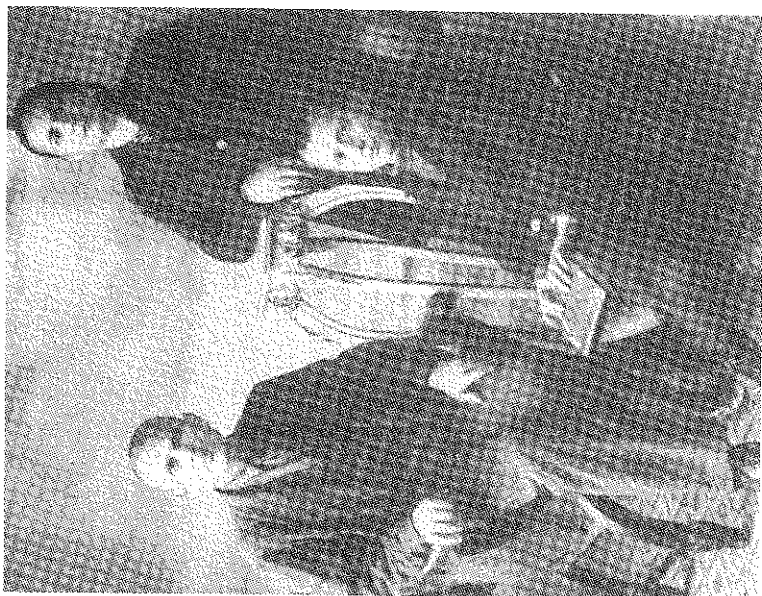
Χρήστος Πάνος καί ἡ σύζυγός
του Ἑλένη, τὸ γένος Σουμουτζῆ.

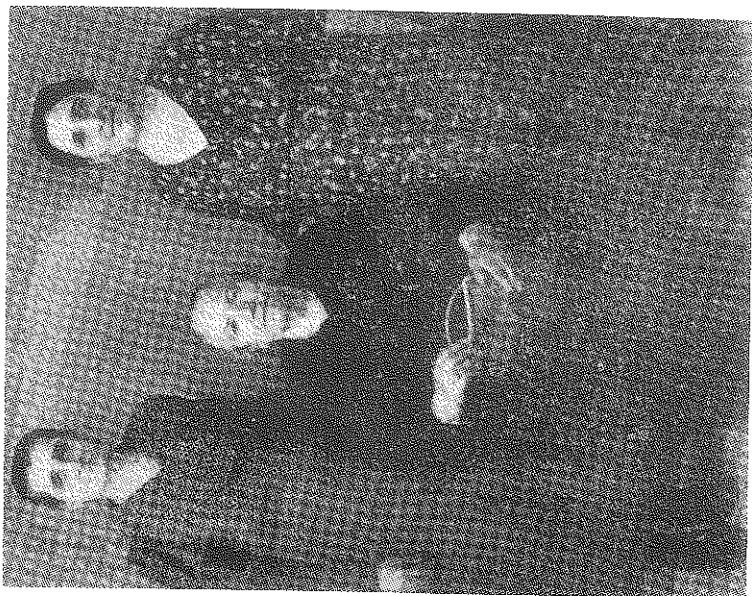
Σταῦρος Ἄθ. Ψοφίδης.

Λέγκω Στρατῆ Παπασαγούρη, τὸ
γένος Γιάννη Μανίτσα - Γιαλέ-
νιου.

Στρατής Κατσώλης με τη σύζυγό του Κατί-
κω, το γένος Χαρ. Παπαχριστοδούλου και τον
γιό τους Θανάσάκη.

Σμαραγδή Μ. Καλτσονίδου, το γένος Θ. Πα-
σταμάντζα. "Ορβιες ή Μάλαμω Δημοσθένη
Σπεράντζα και η Ειρήνη Κλεάνθη Παπαγιαν-
νοπούλου, αδελφές, το γένος Κ. Χρυσοχέρι.

Θανάσης Δ. Φάλλκος με την αδελφή του Σοφία (σύζυγο αργότερα τοῦ Χρήστου Μιχαηλίδου).

Φώτιος Γαϊτάνης καί ἡ σύζυγός του Χρυσάνθη (Ἐμπορος στήν Αἰθιοπία).

Δημοσθένης Νικολ. Σπεράντζας. (Ναυτικός Πράκτωρ).

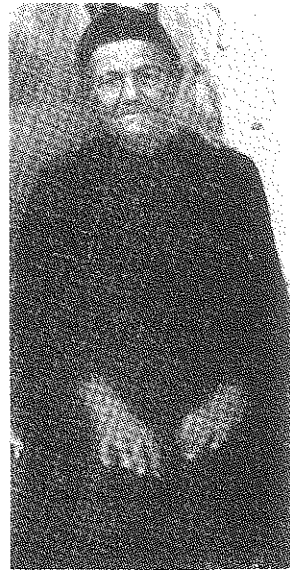
”Αγγελος Σουμουντζής

”Αθανάσιος Αλέξη Αγορόγλου

Τασούλα Λεβεντάκη, τὸ γένος
Καλπάκη.

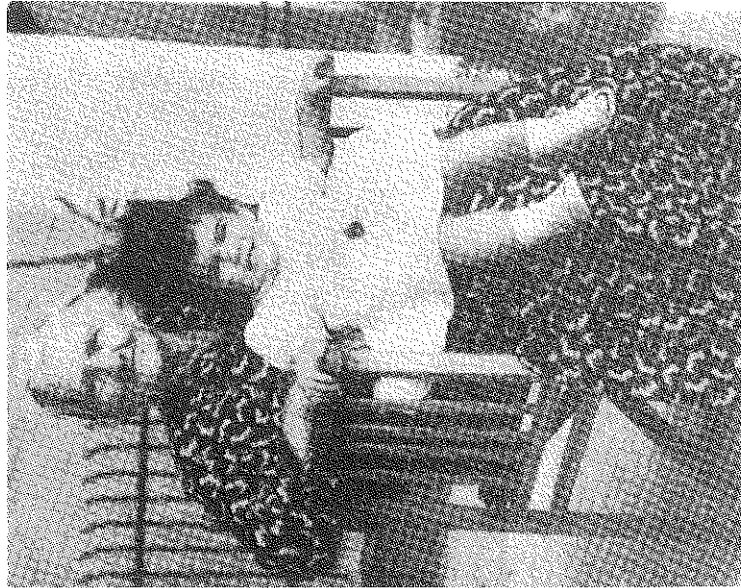
Μαλάμω Ἄθαν. Σκορπιδόγλου
(Καραμανλή), τὸ γένος Θ.
Πασταμέντζα.

Κατίνα Οικονόμου, τὸ γένος Ἰ-
ωάν. Τσιπλάκη καὶ τῆς Σωτηρῶς

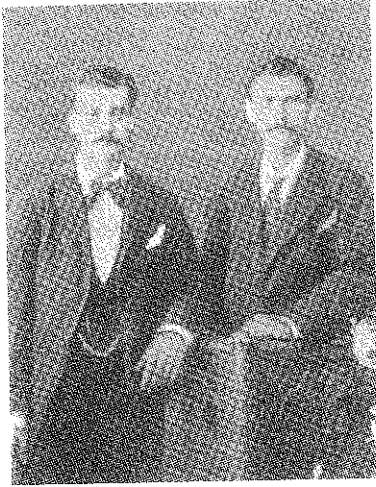
Μόσχω Γιωργάκη Ψύχα, μη-
τέρα τοῦ Γαβριήλ Ψύχα.

Σοφία Άναστ. Τσίλη, τὸ γένος Παναγιώτη Ζουμπλίου,
μὲ τὴν διεγγονή της Φροσούλα - Ἄθων. Ἰωαννίδου.

Μαλάμω Ἡρακλῆ Σιταρᾶ, τὸ γένος Καπετᾶν Ἄνα-
στάση Δοξάκη καὶ τῆς Ρήγκως.

Γεώργιος καὶ Δημήτριος Ἐμμανουὴλ Κυριαγκίτση (ἀδελφία τοῦ Συμεὼν Κυριαγκίτση).

Παναγῆς Ἰ. Λελεκόπουλος καὶ ἡ σύζυγός του Ἀλεξάνδρα, τὸ γένος Γεωργίου Ἐμ. Φλωρᾶ.

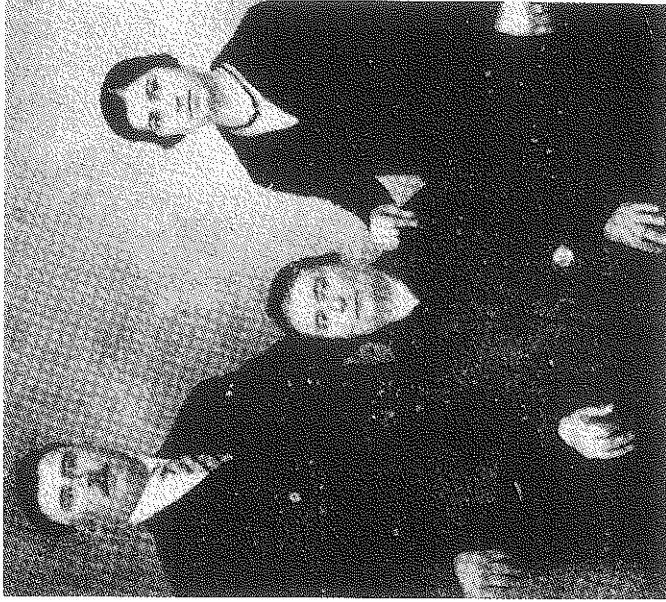
Παναγιώτης Δημ. Σγουρίδης.

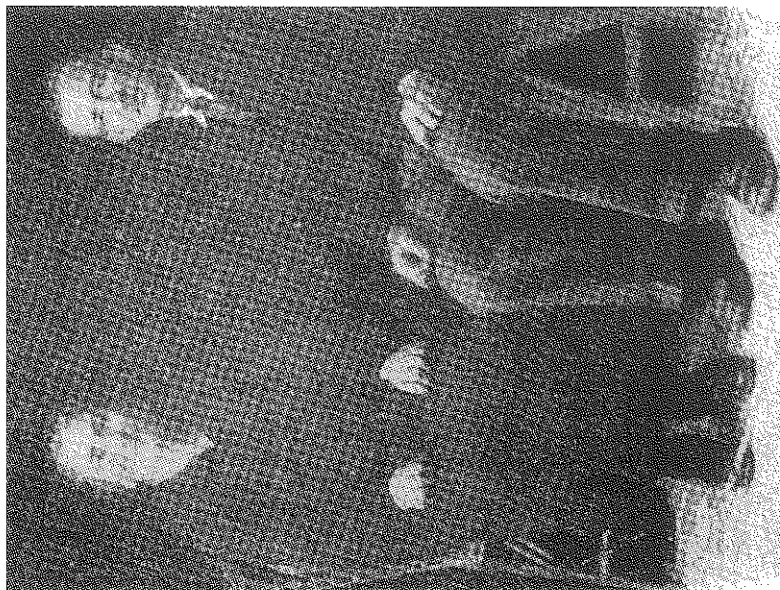
Δημήτριος Τσαλδάρης.

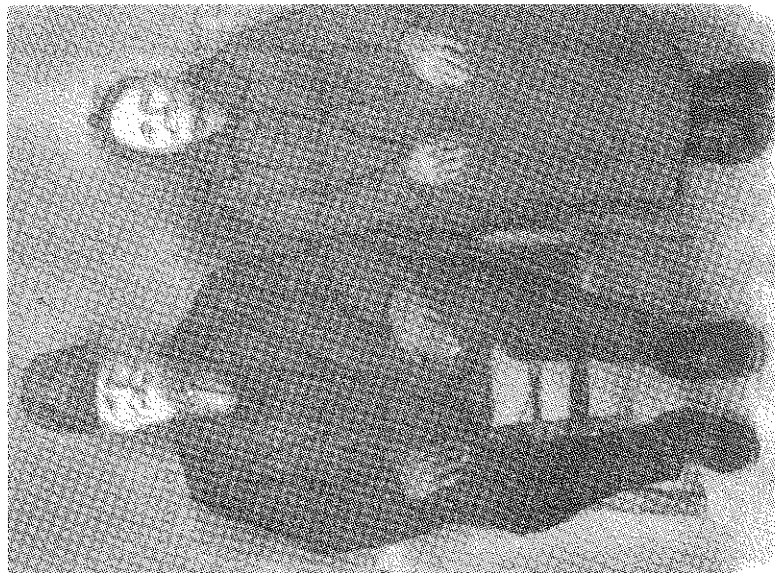
Ἐκ τῆς ἀριστερᾶς: Ζωή, σύζυγος Ἀθανασίου Ψόφιου, κόρη τοῦ Ζωγράφου Μπαρμπιτοῦνη καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς Βγενιώ, σύζυγος Μωῦση Καραγκιόζογλου. Ὁρθοί: Ἐλένη, σύζυγος Ἰωακείμ Ἀθαν. Ψοφίδη, τὸ γένος Στρατῆ Μαχμούρη, Σουλτάνα Μ. Μπαρμπιτοῦνη, ἀδελφὴ τοῦ Πέτρου Μανώλα καὶ ὁ Γιώργης Ἀθ. Ψοφίδης.

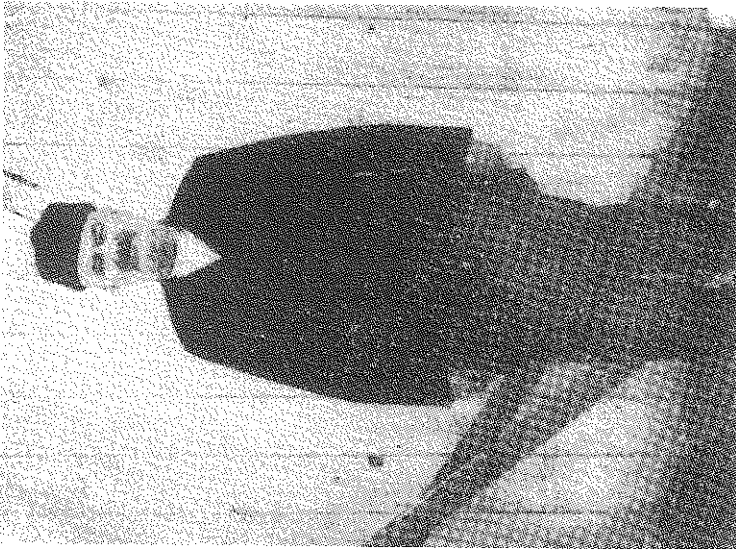
Ἰωακείμ Εὐστρ. Καραγιώργης μὲ τὴν μητέρα του Κατρίκω, τὸ γένος Παρθένη Λελεκοπούλου καὶ τὴν σύζυγό του Παναγιώτα, τὸ γένος Σάββα Χονδροῦ. Μετὰ τὸν ἐκπατρισμὸ ἐγκαταστάθηκε στὴ Ν. Πέρα-μο Μεγαρίδος, ὅπου καὶ διετέλεσε Πρόεδρος τῆς Κοι-νότητος. Ἀπεβίωσε τὸν 4 Ἀπρίλιο 1965.

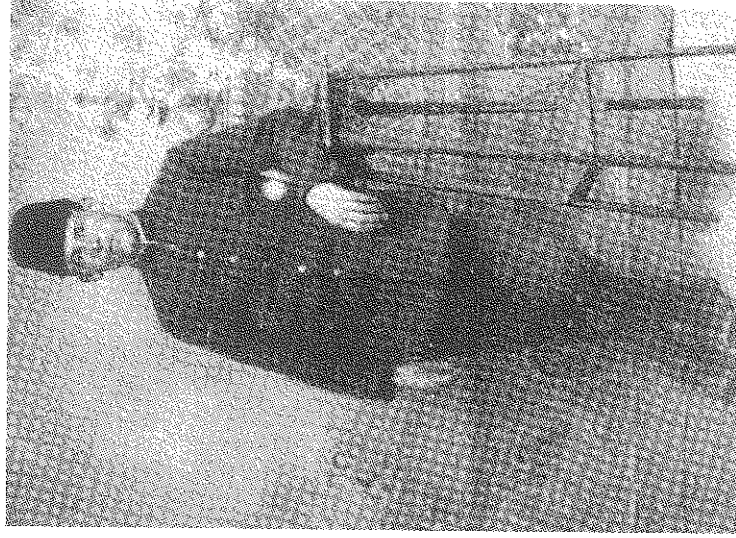
Μανώλης Ζουμπλιός και η σύζυγός του
Εύδοξια.

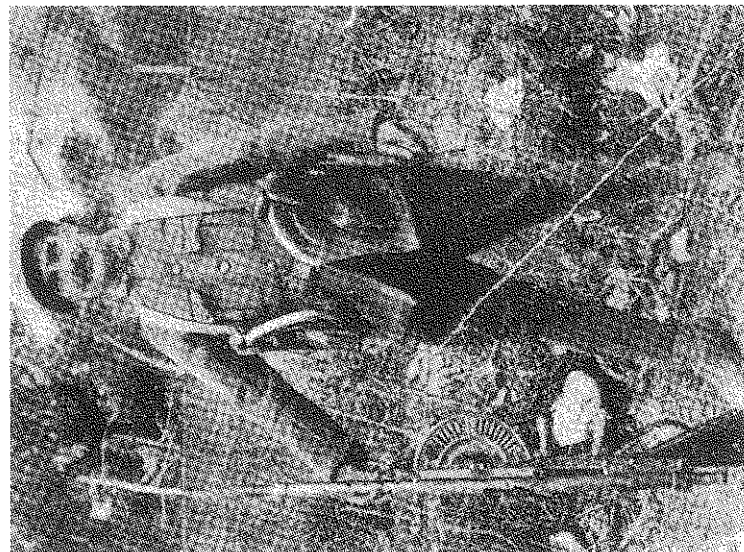
Ανδρέας Ζαχαριάδης - Κίτσας και η σύζυγός
του Τσιλιώ.

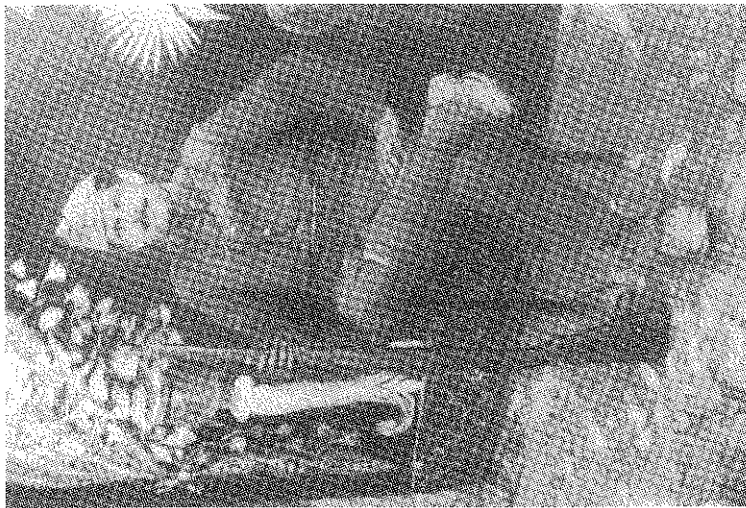
Πολυχρόνης Πάκος (Μητηλιώνας)
(γεωργός).

Γεράσιμος Γ. Φλωράς, κληρωτός στον τουρ-
κικό στρατό (1910).

Μιχάλης Κ. Χρυσοχέρης, στον Έλλησινικό
στρατό στην Μικρά Ασία.

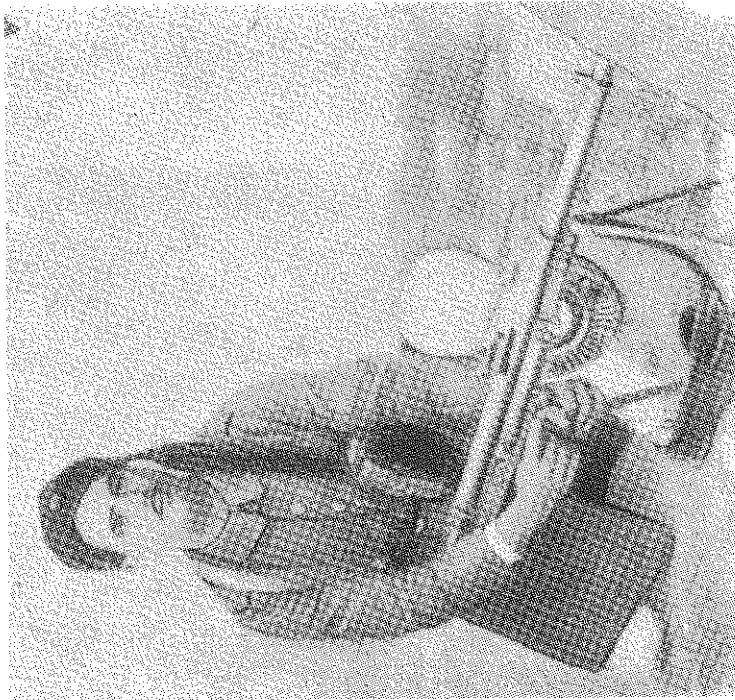
Γεώργιος Μπέης, στο Έσκι - Σεχέρ
(1921).

Μανώλης Γ. Φλωράς.

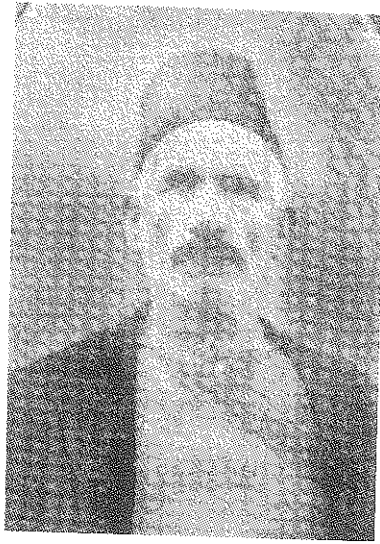
Ίωακείμ Νικ. Σγουρίδης.

Παρθένης Α. Φραντζόγης.

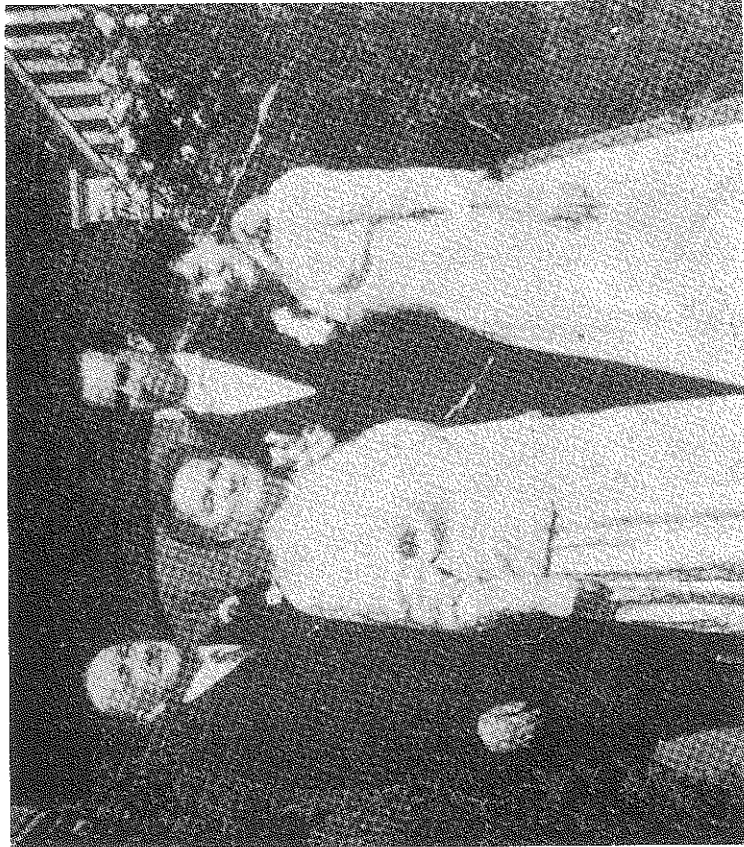
Ανάστω Ρόκα και ο γιός της Ζαφείρογης Ρόκας, νιάτης

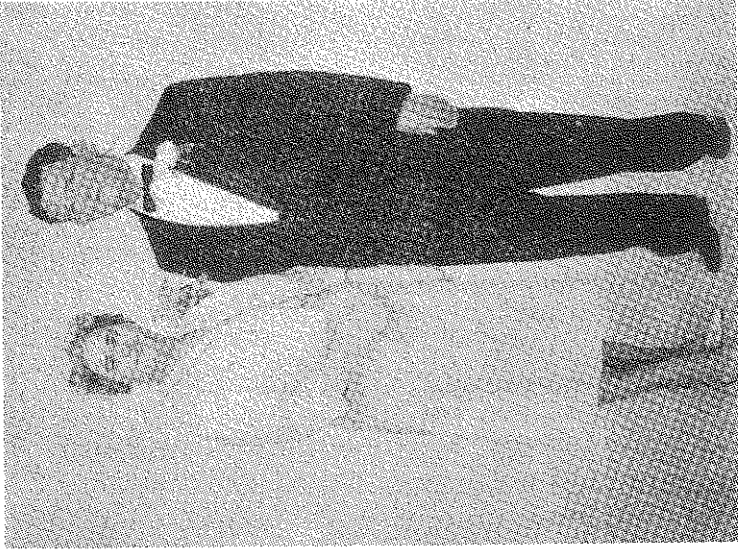
Ἀναστάσιος Κέλης.

Βαγγέλης Ἀρθανίτης, Δημητρός Καλαφάτης (τ' Ἀντριᾶ) καὶ Καρυο-
φύλλης Κρυάδας — Παλαιοὶ ψαράδες τῆς Περάμου, στὴν παραλία τῆς
Νέας Περάμου Μεγαρίδας.

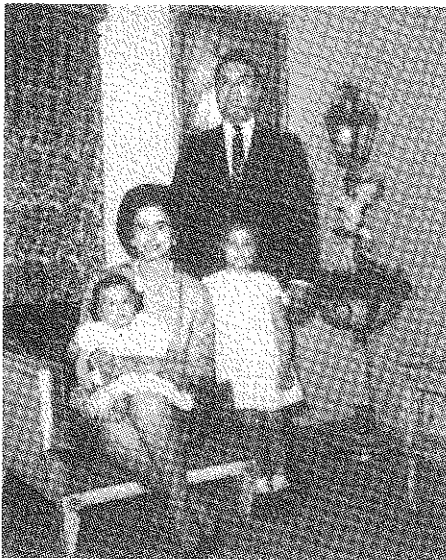
Λεάνδρος Ἀγγέλου Σεραφειμίδης, ἡ σύζυγός του Κοραλία καὶ
οἱ γιοῖς τους Νίκος μὲ τὴν σύζυγόν του (Η.Π.Α.).

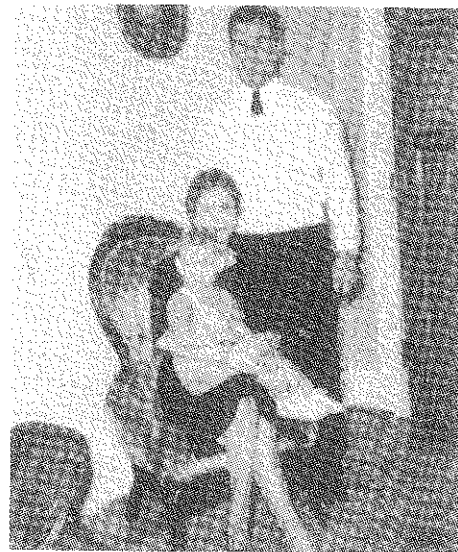
Κωνσταντῖνος Κιρικῆς καὶ ἡ σύζυγός του Μά-
λαμω, τὸ γένος Εὐστρ. Παπααστασίου (Η.Π.Α.).

Λεωνίδας Δημόπουλος, γιός της Εὐαγγελίας καὶ τοῦ Σταύρου Ἰορδάνου καὶ ἡ σύζυγός του Παναγιωτούλα, κόρη τῆς Μάλαμωσ καὶ τοῦ Κ. Κιρκικῆ (Η.Π.Α.).

Χαράλαμπος καὶ Γαλιῶ Πλωμαρίτη καὶ τῆς Μάλαμωσ Κιρκικῆ μετὰ τὰ παιδιὰ τους. (Η.Π.Α.).

Ἀχιλλέας Κ. Κιρκικῆς μετὰ τὴν σύζυγόν του Βιρτζίνια καὶ τὸ παιδί τους.

Ευστράτιος Κ. Κιρκικῆς, ὠτορρινο-
λαρυγγολόγος καὶ ἡ σύζυγός του
Μαρία (Η.Π.Α.).

Ἄθανάσιος Β. Κυριακίδης με τοὺς
υἱοὺς του Βασίλειον, Ἄγγελον καὶ
Ἰωάννην (Η.Π.Α.).

Μανιώ Ἰ. Καραγιαννοπούλου, ἰα-
τροῦ, τὸ γένος Ἀποστόλου Τεπεσί-
ρη (1870—1963).

Ἐλένη καὶ Εὐφροσύνη Αὐγερι-
νοῦ (Καθάλα).

Οικογένεια Νικολάκη Κωνστ. Παπαναστασίου (φώτογραφία τοῦ ἰδίου δὲν διεσώθηκε). Στὸ κέντρον ἡ μητέρα Μαρία Ν. Παπαναστασίου καὶ τὰ παιδιά της (ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ, κάτω): Σίμος, Μανώλης, καὶ ἔπάνω: Ἀπόστολος, Φωτίκα καὶ Ἀναστάσιος.

Ἀναμνηστικὴ φώτογραφία στὴν Πάνορμο. Ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ: Ἀναστασάκης Ἠλιάδης, Κωνσταντῖνος Ντάλας, ἀπὸ τὸ Μακρυχώρι Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλκιβιάδης Ἀγόρογλου, Γεώργιος Ταλιαντζῆς καὶ Ἡρακλῆς Παντελίδης.

Χαραλαμπίος Βουαράκιος (Harry Bob) με την σύζυγόν του Άθηνά
 τὸ γένος Αὐγερινού Σγουρίδη —
 Η. Π. Α. (Φωτ. 1946)

Ἐπὶ τὸν πρῶτον Περραιμῶν στὶς Η. Π. Α. Ἐπὶ ἀριστερά, ἀπάνω :
 Παντελῆς Χατζηγιωργάκης, Ἀθανάσιος Λυμπέρης (Γούναρης), Χαραλαμ-
 πὸς Ἄπ. Μανίτσας, Γεώργιος Μιχαηλίδης καὶ Ἰωακείμ Τσίλης. Κάτω ἔ-
 ναν φίλος καὶ συνέναιρος τοῦ Ἄθων. Λυμπέρη μετὰ τὴν σύζυγόν του καὶ ὁ
 Βασίλης Γινάτοης μετὰ τὴν σύζυγόν του Σουλτάνα.

Ἄναστασιος Τσίλης (ὕπαλληλος τοῦ Δημοσίου Ὀθωμανικοῦ Χρέους) καὶ ἡ σύζυγός του Σοφία τὸ γένος Παναγιώτου Ζουμπλιού.

Ἀναμνηστική φωτογραφία ἀπὸ μιᾶς γιορτῆς τοῦ Συλλόγου Περαμίων Κυζικηνῶν στὴ Ν. Πέραμο Μεγαρίδος. Ἀπὸ ἀριστερά: Ἰ. Βάμβας, Γ. Σγουρίδης, Ἰ. Γαλίτης, Παν. Α. Πούλος, Σ. Πορτοίδης, Εὐφρ. Ν. Ἰωαννίδου, Ἐμμ. Παπαναστασίου, Ἀφροδίτη Ἐμμ. Παπαναστασίου, Ἀλέξ. Ἀγόρογλου, Δημ. Μαμάκias καὶ Δημ. Βάγιας.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ

Στὸ κεφάλαιο «Λίγα ἱστορικὰ γιὰ τὴν ἀρχαία Κύζικο» (σελις 24) νὰ προστεθῆ καὶ τοῦτο:

Οἰκονομικὴ ἀνθησις. — Ἡ Κύζικος, ὅπως ἦταν κτισμένη στὸ κέντρο τῆς Προποντίδας, ἀνάμεσα στὶς δυὸ μεγάλες θάλασσες, τὸ Αἰγαῖο καὶ τὸν Εὐξείνιο Πόντο, εἶχε ἀναπτύξει τὸ ἐμπόριο σὲ μεγάλη ἔκταση. Στὸ λιμάνι τῆς Κυζίκου ἡ κίνηση ἦταν ἀδιάκοπη. Ὁ μεγαλύτερος κύκλος τοῦ ἐμπορίου φαίνεται ὅτι γινόταν μὲ τὸν Εὐξείνιο Πόντο. Ἐκεῖ ἔστελναν μαλλιά, λάδι καὶ κρασιά καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πάλι ἔφερναν δέρματα, κερὶ, μέλι, στέαρ (λίπη) καὶ παστά. Ὁ ρήτωρ Ἀριστείδης (2ος π. Χ. αἰὼν) στὸν λόγο του πρὸς Κυζικηνούς ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

«Ἄρκει νὰ ρίξη κανεὶς μιὰ ματιὰ στὴν τοποθεσία καὶ τὴ φύση τῆς πόλεως, γιὰ νὰ καταλάβῃ ἀμέσως ὅτι ἡ ὀνομασία «εὐδαίμων», ποῦ εἶχε δώσει ὁ θεὸς σ' αὐτὴ τὴν πόλη, ἦταν πραγματικὴ. Τόσο βολικὲς εἶναι καὶ ἡ στεριά καὶ ἡ θάλασσά της. Ὅπως εἶναι κτισμένη ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν Ἀσία (Μικρὰ Ἀσία) καὶ καθὼς ἡ κυριαρχία της ἀπλώνεται ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ὡς τὸν Εὐξείνιο καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὡς τὸν Ἑλλήσποντο, ἡ Κύζικος συνδέει τὶς δυὸ θάλασσες ἢ μᾶλλον ὅλες τὶς θάλασσες ποῦ διαπλέουν οἱ ἄνθρωποι. Ἔτσι ἀδιάκοπα τὰ πλοῖα, ἄλλα προσπερνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ, ἄλλα καταπλέουν στὸ λιμάνι της καὶ ἄλλα ξεκινοῦν ἀπὸ ἐκεῖ. Πολὺ δίκαια λοιπὸν πρέπει νὰ τὴν ὀνομάζουσαν «εὐδαίμονα» σάν τὴν Κόρινθο, γιατί, ὅπως εἶναι κτισμένη στὸ μέσον τῆς θαλάσσης, ἐνώνει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ποῦ πλέον ἀπὸ τὴ Μεσόγειο πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἀπὸ τὰ ἔξω πρὸς τὴ Μεσόγειο, σάν νὰ εἶναι τὸ κέντρο ὅλου τοῦ κόσμου ἀπὸ τὰ Γάδειρα (τὸ σημερινὸ Γιβραλτάρ) ὡς τὸν Φάσιν ποταμὸν (στὴν Κολχίδα, στὸ βάθος τοῦ Εὐξείνιου Πόντου)».

Ἡ Κύζικος εἶχε δικὰ της νομίσματα. Ὁ Κυζικηνὸς Στατήρ, ἀπὸ ἠλεκτρον, κράμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, εἶχε παγκόσμια, μποροῦμε νὰ ποῦμε γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, κυκλοφορία, παράλληλα μὲ τὸν Δαρεικὸν, τὸ χρυσὸ νόμισμα τῆς Περσίας. Σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ νομίσματά της, εἴτε μικρῆς εἴτε μεγάλης ἀξίας, ἡ Κύζικος δὲν παρέλειπε νὰ χαράξῃ κάτω ἀπὸ τὴν κύρια παράσταση (Ἡρακλῆς, θεὰ Κυθέλη, λιοντάρια κ. ἄ.) καὶ ἓνα θύνον (παλαμίδα). Φαίνεται πὼς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη αὐτὸ τὸ ψάρι ἀποτελοῦσε ἓνα σημαντικὸ εἰσόδημα γιὰ τὸν τόπο. Τὸ Νομισματοκοπεῖο τῆς Κυζίκου διατηρήθηκε ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Ρωμαϊκῆς κατοχῆς τῆς πόλεως καὶ ἀκόμη ἀργότερα, στὰ βυζαντινὰ χρόνια.

★

Στὸ κεφάλαιο «Γιατροὶ καὶ Φαρμακοποιοὶ στὴν Πέραμο» σελ. 139-143):

Ἀναστάσιος Μισιρλόγλου. — Γεννήθηκε στὴν Πάνορμο ἀπὸ γονεῖς Μηχανιώτες, ποῦ ἦταν ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ. Σπούδασε στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ συμπλήρωσε τὶς σπουδές του στὴ Γαλλία. Ὅταν γύρισε ἀπὸ τὴ Γαλλία διωρίστηκε στὴν Πόλη ἑσωτερικὸς ἰατρός τῶν Ἑθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων. Στὰ 1921, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Κυανοῦ Σταυροῦ, ἔσπευσε νὰ προσφέρῃ τὶς ὑπηρεσίες του στὸν μαχόμενον ἑλληνικὸ στρατὸ στὴ Σμύρνη. Μετὰ τὴν ἐθνικὴ συμφορὰ τοῦ 1922, ἐγκαταστάθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου διωρίστηκε ἀρχιχειρουργὸς τοῦ Ρωσι-

κού Νοσοκομείου. Τό 1924 ἐξελέγη βουλευτής Καθάλας καί τό 1928 βουλευτής Θεσσαλονίκης. Ἐπί κυβερνήσεως Ἄνδρ. Μιχαλακοπούλου (1925) διετέλεσε ὑπουργός Κρατικῆς Ὑγιεινῆς, Προνοίας καί Ἀντιλήψεως. Τό 1942 ἐξελέγη τακτικός καθηγητής τῆς Χειρουργικῆς στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ἀπεβίωσε τό 1961 (Εὐαγγέλου Μπόγκα: «Ἡ Μηχανιώνα τῆς Κυζίκου», σελ. 38).

Ὁ Ἀναστάσιος Μισιρλόγλου διατηροῦσε στενοὺς δεσμοὺς μέ τὴν Πέραμο καί οἱ Περαμιῶτες ἀναφέρουν πάντοτε τὸ ὄνομά του μέ αἰσθήματα εὐγνωμοσύνης.

★

Στό κεφάλαιο «Οἱ ἱερεῖς τῆς Περάμου» (σελ. 115):

Γεννάδιος Ἐπίσκοπος Ἀθύδου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Κυζίκου: Κατά κόσμον Γεώργιος Ρόκας, θεῖος τοῦ Νικολάου Ρόκα, κατόικου Ν. Περάμου Μεγαρίδος.

★

Στό κεφάλαιο «Παλαιοὶ καί σύγχρονοι Περαμιῶτες» (σελ. 512):

Ἀλίκη Νικ. Καβαλιώτη. — Κόρη τοῦ Σωκράτη καί τῆς Πολυξένης Ἀγόρογλου. Φιλολόγος καθηγήτρια, ἐδίδαξε σέ Γυμνάσια τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπό τοῦ 1967 μετέβη εἰς Νέαν Ὑόρκην Η. Π. Α., ὅπου καί διαμένει μετὰ τοῦ συζύγου τῆς.

★

Στό κεφάλαιο «Ὁ Σύλλογος Περαμίων Κυζικηῶν» (σελ. 260) νά προστεθῆ:

«Σωματεῖον ἀνεγνωρισμένον διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 8179/59 ἀποφάσεως Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν, καταχωρηθὲν εἰς τὸ Βιβλίον Ἀνεγνωρισμένων Σωματείων ὑπ' αὐξ. ἀριθμὸν 8963/59».

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Σελίς 137. — Στῆ φωτογραφία αὐτὴ διακρίνονται, στό τραπέζι, ἀριστερά: Γεώργιος Βαμβακιᾶς, Ἰωακείμ Τσίλης, Δημήτριος Χρυσοβέργης, Παντελῆς Χατζηγιωργάκης, Ὀδυσσεὺς Τσίλης, Λυμπέρης Γούναρης (ἀδελφὸς τοῦ Θανάση Λυμπέρη Γούναρη), Θεόδωρος Μπογιατζάρας, Γεώργιος Γεροκούκης, Χαράλαμπος Μανίτσας. Στό τραπέζι, δεξιά: Ἀναστάσιος Γεροκούκης, Βασίλειος Γινατσῆς. Ἐπάνω ἀριστερά: Χρῆστος, Γιάννης καί Σταῦρος Νταντίσκος. Κάτω ἀπὸ τὸν καθρέφτη τοῦ πορτμαντώ: Χάρης Μπόμπι, Στράτος Βαμβακιᾶς, Ἀθανάσιος Λυμπέρη Γούναρης. Ἐπάνω δεξιά: Φωτάκης Σκόης, Πέτρος Ἀπ. Μανίτσας, Σωτήριος Ἀχ. Κιρκικῆς, Σταμάτης Καραίτης. Ἀνάμεσα, ἀπὸ ἀριστερά: Νίκος Χρυσοβέργης, Φώτης Γεροκούκης, Ἰωάννης Σφακιανὸς καί Ἰωακείμ Σεραφεμιδῆς.

Ἡ συνεισίαση αὐτὴ τοῦ Συλλόγου τῶν Περαμίων «Ἡ Φανερωμένη» ἐγινε στὰ 1916, στό ἐστιατόριο τῆς Νέας Ὑόρκης «Ἡπειρος».

Σελίς 138. — Στῆ φωτογραφία αὐτὴ διακρίνονται, στὴν πρώτη σειρὰ κάτω, δεύτερος ἀπὸ ἀριστερά: Στράτος Περπυρῆς. Μεσαία σειρὰ, ἀπὸ ἀριστερὰ τρίτος: Παντελῆς Χατζηγιωργάκης καί ἔβδομος: Θεόδωρος Μπογιατζάρας. Ἐπάνω σειρὰ, ἀπὸ ἀριστερὰ τρίτος ὁ Χαράλαμπος Μανίτσας. (Φωτογραφία 1920).

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ
ΚΥΡΙΩΝ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Α

- "Αθαλης Βασιλείος 347.
 "Αθαλης Γιάγκος 377.
 "Αθαλης Γρηγόρης 335.
 "Αθάτικα 229.
 "Αγαθάγγελος "Αγαθός 173.
 "Αγαθάγγελος Χρήστος 173.
 "Αγαθοκλής, Ιστορικός, 25.
 "Αγγελίδης Γεώργιος 142.
 "Αγέλη Προβατίσια 57.
 "Αγίλι τοῦ Φλωρᾶ 64.
 "Αγία "Αννα (παρεκκλήσι) 77, 103.
 "Αγία Παρασκευή 59, 72, 103.
 "Αγία Πηγή (άγιασμα) 38.
 "Αγιασματάκι 59.
 "Αγιοι "Ανάργυροι 59, 104.
 "Αγιος "Αθανάσιος 58, 103.
 "Αγιος "Ανδρέας 17, 37.
 "Αγιος Γεώργιος 99, 100.
 "Αγιος Γεώργιος Δάφνες 103.
 "Αγιος Γεώργιος (Μηχανιώνα) 17.
 "Αγιος Γεώργιος τοῦ Κάστρου ἢ
 τοῦ Βουργαράκη 36, 100, 103.
 "Αγιος Γεώργιος (Μακροχωρίου)
 171.
 "Αγιος Γεώργιος (Ν. Πέραμος Με-
 γαρίδος) 101, 244, 246.
 "Αγιος Δημήτριος (ναός) 34, 36,
 42, 46, 99.
 "Αγιος Δημήτριος (Μικρόχωριου)
 104.
 "Αγιος "Ερμόλαος 49.
 "Αγιοι Θεόδωροι (ἐξωκκλήσι) 54,
 104.
 "Αγιος "Ιωάννης (τὸ Βρυσάκι) 58,
 103.
 "Αγιος "Ικάννης τὰ Δεντράκια (ἐ-
 ξωκκλήσι) 34, 65.
 "Αγιος "Ιωάννης (Ἰστιοφόρον) 162.
 "Αγιος "Ιωάννης Καλήντερι (ἐξωκ-
 κλήσι) 65, 104.
 "Αγιος "Ιωάννης τὰ Χελωνάκια 104.
 "Αγιος "Ιωάννης Κόλ'η τὸ Ρουμάνι
 104.
 "Αγιος "Ιωάννης τοῦ Λόγγου 104.
 "Αγιος Κωνσταντῖνος 58, 103.
 "Αγιος Μερκούριος 56, 104.
 "Αγιος Νικόλαος (Ἰστιοφόρον) 162.
 "Αγιος Νικόλαος, λιμάνι "Αρτάκης
 18.
 "Αγιος Νικόλαος Σχολείου 103.
 "Αγιος Νικόλαος Τσαγανάκια 52,
 103.
 "Αγιος Παντελεήμων 72, 103.
 "Αγιος Συμεών, Κάθος, 18.
 "Αγόρογλου "Αλέξανδρος 14, 189,
 208, 260, 261, 265, 267, 272,
 547.
 "Αγόρογλου "Αλέξης 36, 72, 131,
 334.
 "Αγόρογλου "Αλκιβιάδης 545.
 "Αγόρογλου Θανασάκης "Αλέξη 112,
 454, 531.
 "Αγόρογλου Μιχάλης 136, 189, 524.
 "Αγόρογλου Νικόλαος 77, 80, 124,
 170, 172.
 "Αγόρογλου Πολυξένη 526.
 "Αγόρογλου Σωκράτης 172, 526.
 "Αγριόγατος 52.
 "Αδελφότης Περαμίων «Φανερωμένη»
 (Η.Π.Α.) 136, 137.
 "Αδράστεια 24.
 "Αδριανός 22, 23, 24.
 "Αηλιᾶς ὁ Κοντινός 57, 103.
 "Αηλιᾶς ὁ Μακρυνός 59, 104.
 "Αηπνέμα ("Αγίου Πνεύματος, ἐξωκ-

- κλήσι) 54, 104.
- *Αθανάσιος Μητροπολίτης Κυζίκου 222.
- *Αθανάσιος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων 181.
- *Αθανασιάδης Ἀριστείδης 325.
- *Αθανασίου Γεώργιος 131.
- *Αθηναγόρας Α. Θ. Π. Οἰκουμενικός Πατριάρχης 267.
- *Αθανάσιος ὁ Κυζικηνός, γεωμέτρης, 22.
- *Αἰθάζης Κωνσταντῖνος 174.
- *Αἰθάζης Παυλῆς 174.
- *Αἰθάζογλου Ἀβραάμ Εὔστρ. 190.
- *Αἰθάζογλου Εὔστράτιος 132.
- Αἰμιλιανός Κυζικηνός Ἀρχιμανδρίτης 308.
- Αἰνέας 19.
- Αἰνήτη 19.
- *Αἶναλι 74, 362.
- *Αἰντιτζικ (Καζᾶς) 40, 227.
- Αἰολεῖς 19.
- *Ακ - Κιλισέ ("Ἀσπρη Ἐκκλησία) 40.
- *Ακ - Σάζ 229.
- *Αλά - Κιλισέ 227.
- *Αλατζᾶ - Μπαῖρ 228.
- *Αλεξάκη Σουλτάνα 166.
- *Αλεξανδρίδης Κωνσταντῖνος Μητροπολίτης Κυζίκου 187, 308, 310, 311.
- *Αλεξιάδης Κ. 231.
- *Αλευρίδης Παντελῆς 261.
- *Αλμπάνης Δημητρός 175, 371.
- *Αλτιντζῆς Χατζῆ Γιαννάκος 144.
- *Ἀλώνια τοῦ Ἀηλιᾶ 57.
- *Ἀμαξόπουλος Ε. 308.
- *Ἀμπατζόγλου Γ. 231.
- *Ἀμφιθέατρον 23.
- Χ' *Ἀναγνώστου Εὐριπίδης 72, 86, 169.
- *Ἀναγνωστόπουλος Ἀναγνώστης 260.
- *Ἀναγνωστόπουλος Γεώργιος 260.
- *Ἀναγραφή τῆς Κυζίκου 81.
- *Ἀναστάσιος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων 43.
- *Ἀνδρεάδης Φώτης 131.
- *Ἀνδρέογλου Γιώργης 189.
- *Ἀνδροκύδης ὁ Κυζικηνός, ζωγράφος, 25.
- *Ἀνδρσοθένης (Ἱστορικός) 25.
- *Ἀνεμόμυλος 51.
- *Ἀνηπαροπούλου Εὐδοξία 261.
- *Ἀνθέμιος Κουταλιανός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 182.
- *Ἀνορθωτικός Σύνδεσμος τῶν Περαιμίων τῆς Πόλης 132, 202, 278.
- *Ἀντᾶ - Τεπέ 229.
- *Ἀντριᾶ Δημητρός 372.
- *Ἀντωνάκης Γιώργης 149.
- *Ἀντωνάκης Θανάσης 149.
- *Ἀντωνάκης Θεοχάρης 150.
- *Ἀντωνιάδης Ἀναστάσιος 339.
- *Ἀντωνιάδης Δ. 231.
- *Ἀντωνόπουλος Ἀλέξανδρος 235.
- *Ἀντώνογλου Ἀναστάσιος 191.
- *Ἀντώνογλου Γιώργης (Παπούς) 174.
- *Ἀντώνογλου Σωτήρης 191.
- *Ἄνω Νεοχώριον 18, 222, 235.
- *Ἀπηγανοῦσα 18.
- *Ἀπολλόδωρος (Ἱστορικός) 25.
- *Ἀπολλωνιάδα 22, 23.
- *Ἀπόστολος Παῦλος 229.
- *Ἀραβες 42, 43, 44, 47, 48.
- *Ἀράπας Ἀνδρέας 166.
- *Ἀράπης (βουνό) 56, 66.
- *Ἀρβανίτης Βαγγέλης 158, 369, 372, 541.
- *Ἀρβανίτης Γιώργης 158.
- *Ἀρβανίτης Δημητρός (Σφέτκος) 158.
- *Ἀρβανίτης Κωσταντῆς 158.
- *Ἀρβανίτης Λεωνίδας 158.
- *Ἀρβανίτης Σωτήρης 158, 333.
- *Ἀρβανίτης Φωτάκης 158, 313.
- *Ἀρβανίτης Χρῆστος 158, 333.
- *Ἀργοναῦτες 20, 24.
- *Ἀργύρη Ἀχιλλέας 175.
- *Ἀργύρη Δημητρός 149.
- *Ἀργῶ 20.
- *Ἀρετσανός Κῶτσος 173, 174.
- *Ἀρθάγγελος (Ἀγαθάγγελος) Γιαννάκος 173.
- *Ἀρκάδιος (ἠγούμενος Φανερωμένης) 108.
- *Ἄρκτων Ὀρος 18.
- *Ἀρμενοχώρι 17, 36, 40, 41, 43, 213,

214, 286.
 *Αρτάκη 18, 20, 28, 33, 38, 39, 40, 41, 42, 46, 129, 221.
 *Αρτακία Πηγή 20.
 *Αρτσίνης Γιώργης (Ντελᾶς) 144, 347.
 *Αρτσίνης Δημητρός 167, 170, 176.
 *Αρχοντα Θεοδοσία 128.
 *Ασβεσταριά 58.
 *Άσπρες Πέτρες 60.
 *Ασκληπιάδης (ἀριχτέκτων) 25.
 *Άσσοσ 229.
 *Αστρονομική καὶ Μαθηματική Σχολή τῆς Κυζίκου 25.
 *Ατταλος Α΄ 22.
 *Ατταλος Β΄ 22, 23.
 *Αττική 21.
 Αύγερινοῦ Ἑλένη 544.
 Αύγερινοῦ Εὐφροσύνη 544.
 *Αφεντιζ 169.
 *Αρχαιολογική Ἐπιθεώρησις Παρισίων 26.
 *Αχμάτζα 229.
 *Αχυράς Καρυοφύλλης 222.

B

Βάγιας Δημήτριος 547.
 Βάγιας Θανάσης 158, 171, 174, 337, 338.
 Βαθάκι 51.
 Βαθὺ 17, 40, 51, 218.
 Βαθὺ Ἁγίου Νικολάου 52.
 Βαλάρι 56.
 Βαλούκεσερ 28.
 Βάμβα Ἀσημένια 168, 513.
 Βάμβα Δέσποινα 513.
 Βαμβακᾶ Εὐδοξία 517.
 Βαμβακᾶ Χαϊδεμένη 166.
 Βαμβακιᾶ Φιφινιώ 146.
 Βαμβακιᾶς Δημοσθένης 174.
 Βαμβακιᾶς Νικολάκης 174.
 Βαμβακᾶς Στασινός 190, 517.
 Βαμβακᾶς Χρυσόστομος 132, 166.
 Βάμβας Ι. 547.
 Βαρυτίδης Πέτρος 189.
 Βάτκαλης Κωσταντὸς 169.
 Βάρναλης Παναγιώτης 231.
 Βαρυτέλης 74.

Βασιλειάδης Σωκράτης 226.
 Βασματζίδης Κύριλλος 226.
 Βελίκογλου Ἀντώνιος (Ἀρκάδιος) 108, 109.
 Βελίκογλου Νικολάκης 109.
 Βιργινία Ἀνθούλας 351.
 Βιοζᾶχ 511.
 Βλαχόπουλος Πλούταρχος 508.
 Βλάχος Γιάννης 171, 190.
 Βλάχος Γιώργης 168, 388.
 Βλάχος Χρήστος 260, 388.
 Βλάχ' τὸ Ρέμα 59.
 Βλάχου Σμαραγδή 388.
 Βόζεμπεργ' Ἐπαμεινώνδας 150, 174.
 Βούθεις (φιλόσοφος) 25.
 Βούλγαρης Βασίλης 206, 340.
 Βούλγαρης Γεώργιος 238.
 Βουλευτήριον 23.
 Βρετὸς Νικολάκης 149.
 Βρυσούλα 67.
 Βρωμόψη 58.

Γ

Γαϊτάνη Χρυσάνθη 530.
 Γαϊτάνης Χ΄ Νικολῆς 80, 167, 189.
 Γαϊτάνης Φώτιος 530.
 Γάκιος Γιώργης 166.
 Γαλίτης Ι. 547.
 Γανόχωρα 235.
 Γελάσιος, Ἐπίσκοπος Καισαρείας 25.
 Γεννάδιος Ἐπίσκοπος Ἀθύδου 549.
 Γενῆ - Κιόι 228.
 Γενῆ - Σάρ 231.
 Γερμανὸς Πρωτοσύγγελος 222.
 Γετζές 227, 235.
 Γετζοτάκι 74.
 Γεφυράκι 36, 64.
 Γέχος Χαράλαμπος 172.
 Γέχου Σωτηρία 127.
 Γεωργίου Κωνσταντίνος 222.
 Γεωργίου Προκόπιος 222.
 Γεωργίου Σωτήριος 231.
 Γιάγμα 197.
 Γιακείμαγα Παναγιώτα 206, 207.
 Γιακείμαγας (Μιχαηλίδης) 77.
 Γιαλαμάς Παναγιώτης 153.
 Γιαλαμάς Πολυχρόνης 153.

Γιαλένιος Σωτήρης (Μανίτσας) 377.
 Γιαννακίδης Ἀθανάσιος 238.
 Γιαννούλενα Σουλτάνα (Μαχαίρα) 365.
 Γιαννούλης Κωσταντῆς 149.
 Γιαννούλης Νικολάκης 149.
 Γιαπιτζήκιοι 18.
 Γιαραμάνενα 166.
 Γιαραμάνης Γιάγκος 166.
 Γιαραμάνης Γιωργάκης 174.
 Γιερός Χαράλαμπος 309.
 Γινατοῆς Βασίλης 546.
 Γινατοῆ Σουλτάνα 546.
 Γινατοῆς Γεώργιος 131.
 Γινατοῆς Δημητρός 164.
 Γιντζέ Εὐθαλία 143.
 Γιουσσοφού (καφενεῖον) 69, 77.
 Γκαζόπουλος Στέλιος 238.
 Γκέρλαχ Στέφαν 37, 223.
 Γκίκας Ἀντ. 277.
 Γκίλη Μυγδαλιώ 153.
 Γκίλη Ταρσή 184.
 Γκίλης Βασίλης 174.
 Γκίλης Γιάννης 184.
 Γκιονένι 228.
 Γκίρλα Πολυξένη 437.
 Γκίρλας Θανάσης 175.
 Γκίρλας Στέφανος 437.
 Γκριτῆς Γιώργης 277.
 Γκριτῆς Δημητρός 86.
 Γλυνιάς Μανώλης 258.
 Γρηγοριάδης Ἀθανάσιος 240, 309.
 Γρηγοριάδης Ἀριστ. 309.
 Γρηγοριάδης Κύριλλος 20, 25, 81, 126.
 Γούργουρας 63.
 Γυμναστήρια Κυζίκου 23, 26.
 Γωνιά 17, 18, 220.

Δ

Δάλδας Ἰωάννης 261.
 Δάλδας Φλώρης 370.
 Δαρδανέλλια 231.
 Δασκαλάκης Ἀλέκος 158.
 Δεκάκη Εὐαγγελία 261.
 Δεληγιάννης Δημητράκης (Λαλαῆς) 168, 169, 364.

Δέρκων Νεόφυτος Μητροπολίτης 171.
 Δεσύλλας Γιάννης 131, 132, 136, 189, 203, 301, 324, 442, 511.
 Δημητριάδης Σωκράτης 76, 168.
 Δημήτριος ὁ Κυζικηνός, ἱστοριογράφος, 25.
 Δημόπουλος Λεωνίδας 543.
 Δημοπούλου Παναγιωτούλα 543.
 Δήμου Βαγγέλης 277.
 Δήμου Κωσταντῆς 166.
 Διάθα 53.
 Διαθατῆ 17, 18, 40, 216, 235.
 Διαθατίδης Θεοφάνης 260.
 Διαθατίδου Ἐλευθερία 260, 261.
 Διαμάντογλου Χρήστος 226.
 Δίνδυμος, ὄρος, 18, 20, 24.
 Διογένης ὁ Κυζικηνός (ἱστορικός) 25.
 Διόνυσος, Τύραννος Συρακουσῶν, 25.
 Δολιόνες 19.
 Δολιονία - Δολιονίς 19, 20.
 Δόμβρος Γεώργιος 420.
 Δόμβρος Θεολόγος 238.
 Δόμβρος Κων/τίνος 260, 261, 265.
 Δόμβρος Κυριάκος 238.
 Δόμβρος Νικόλαος 265, 272.
 Δοξάκη Ρήγκω Ἀν. 449, 533.
 Δοξάκης Ἀναστάσης (καπετάνιος) 71, 162, 377, 449, 533.
 Δοξάκης Βασίλης (Ἀθαλής) 151.
 Δοξάκης Δημητρός (Ἀθαλής) 151.
 Δοξάκης Γρηγόρης (Ἀθαλής) 151.
 Δοξάκης Νικολάκης 175.
 Δούλης Ἀναστάσιος 226.
 Δρακούντα 17, 18, 40, 218.
 Δρούγκας Κ. 258.

Ε

Ἐξινέ 231.
 Ἐθελοντικός Λόχος Περάμου 201.
 Ἐλίκων ἢ Ἐλικῶν ὁ Κυζικηνός (ἀστρονόμος) 25.
 Ἐλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως 187.
 Ἐλευθεραὶ 235.
 Ἐλπίζλη 228.

Ἐλπίς, Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης
130, 187.
Ἐπάνω Νεοχώριον 18.
Ἐπίσκοπος Συνάδων 308.
Ἔσσο - Πάππας 184, 511.
Ἐταιρία Θρακικῶν Μελετῶν 267.
Εὐαγγελίδης Μαργαρίτης 308.
Εὐγενοπούλου Ἐλένη 260.
Εὐδοξος ὁ Κνίδιος 25.
Εὐδοξος (θαλασσοπόρος) 25.
Εὐθύδης Α' 226.
Εὐμένης 22.
Εὐνόμιος, Ἐπίσκοπος Κυζίκου, 25.
Εὐσταθιάδης Βασίλειος 75, 82, 379.
382, 385.
Εὐσταθιάδης Μιχαὴλ 231.
Εὐσταθιάδου Ἐλένη 185.
Ἐφήθεια 26.

Z

Ζαμποῦρδος 214.
Ζαχαριάδης Ἀνδρέας (Κίτσος)
151, 535.
Ζαχαριάδης Γεωργαλάκης (Κίτσος)
171, 190.
Ζαχαριάδου Ταλιῶ 535.
Ζαχαριάς Κοσμάς 164.
Ζεϊμπέκης Βαρύτης 164.
Ζεϊμπέκης Δημητρός Ν. 165.
Ζεϊμπέκης Νικολῆς 164.
Ζέρφου Ἀμαλία 231.
Ζήνων, Αὐτοκράτωρ Βυζαντίου, 105.
Ζησιάδης Μ. 131.
Ζήσου Δημ. Γ. 131.
Ζουμπλιὸς Γεράσιμος 237.
Ζουμπλιὸς Γιαννούλης 164.
Ζουμπλιὸς Γιοβάνης 164.
Ζουμπλιὸς Μανώλης 535.
Ζουμπλιὸς Παναγιώτης 81, 157, 333,
520, 533.
Ζουμπλιὸς Πολυχρόνης 324, 326,
511.
Ζουμπλιὸς Χρῆστος (Ξτούλιας) 157,
164, 333.
Ζουμπλιοῦ Εὐαγγελία 404.
Ζουμπλιοῦ Εὐδοξία 535.
Ζουμπλιοῦ Κατίγκω 520.
Ζουμπλιοῦ Σουλτάνα 520.

Ζωγράφος Ἰωάννης 237.
Ζωγράφος Πέτρος 238.
Ζωγράφος Σωτήρης (Μπαρμπού-
νης) 334, 515.
Ζωγράφου Δόμνα 516.

H

Ἡλιάδης Ἀναστασάκης 545.
Ἡλιάδης Γρηγόριος 226.
Ἡλιάδης Θρασύβουλος 258.
Ἡλιάδης Σωκράτης 226.
Ἡρακλῖ (Ἡράκλεια) 229.
Ἡσαΐα Ἀνάστω 351.
Ἡσαΐα Δέσποινα 351.
Ἡσαΐας Ἐλευθέριος 238.
Ἡσαΐας Ἰωάννης 238.
Ἡσαΐας Κωνσταντῖνος 420.
Ἡσαΐας Παράσχος 176.

Θ

Θαβωρίου Ἰερόθεος, Ἐπίσκοπος,
181.
Θανάσινα 36, 56.
Θεοδόσιος, Μητροπολίτης Κυζίκου,
45.
Θεοδωρίδης Δημήτριος (ιερεὺς)
115, 235.
Θεοδωρίδης Δημοσθένης, ἱερεὺς,
115, 235.
Θεοδωρίδης Μιχάλης (ιερεὺς) 115,
235.
Θεοδωρίδης Παναγιώτης 115.
Θεολογίδης Δημήτριος 222.
Θεολόγου Γεώργιος 222.
Θεοφανείδης Θεοφάνης 171, 379,
382.
Θεοχάρης Γιάγκος (Θεοχαράκι)
174, 362.
Θρησκευτικὴ Ἀδελφότης Πανόρμου
226.
Θρησκευτικὴ Ἀδελφότης Ρένκιοϊ
231.
Θωμᾶ Ἀλεξανδρῆς 149.
Θωμαῖ 364.

I

Ἰθρεντῆ 228.

- Ἰλλίδης Ἰωάννης 308.
 Ἰντζέ - Κιδί 229.
 Ἰντζές Φωτάκης 80, 170, 420.
 Ἰορδάνογλου Ε. 226.
 Ἰορδάνου Εὐαγγελία 543.
 Ἰορδάνου Σταῦρος 543.
 Ἰπποσθένης (φιλόσοφος) 25.
 Ἰουστινιανός Β' 42, 43, 48.
 Ἰωακείμ, Μητροπολίτης Κοζάνης, 49.
 Ἰωαννίδης Σπιῦρος 189.
 Ἰωαννίδου Εὐφροσύνη Ν. 257, 265, 272, 547.
 Ἰωαννίδου Φροσοῦλα Α. 533.
 Ἰωάννου Δημ. 231.
 Ἰωσήφ Μαριγώ 419.
 Ἰωσήφ Χρῖστος 419, 420.

Κ

- Καθακόπουλος Παντελής 266, 267, 459.
 Καθάλα 136.
 Καθαλιώτη Ἀλίκη Ν. 549.
 Κάθος τοῦ Μπαρμπούτη 54.
 Κάθος τοῦ Σαλτίκου 54.
 Καθουρίδης Χρυσόστομος 226.
 Καγιᾶ - Μπουνάρ 66.
 Καγιαφας Δημοσθένης 164.
 Καγιαφας Ι. 190.
 Καγιαφας Ἰωάννης 131.
 Καζάκος Ἀστέριος 151.
 Καΐνας Γιάγκος 162, 170, 189, 190, 334.
 Καινούργια Βρύση 35, 74.
 Καινούργιο Χωριό 17.
 Κακαλιᾶς Συνόδης 165, 347.
 Κακόσκαλα 159.
 Καλαϊτζῆς Γιαννάκης 164.
 Καλαφατζῆ 231.
 Καλαφάτης Δημητρός 541.
 Καλαφάτης Νικολάκης 347, 369, 493.
 Καλλιμάνης Γιαννάκος (Ταλιαντζῆς) 156.
 Καλήντερι 65.
 Καλίππιος Κύκλος 25.
 Κάλιππος ὁ Κυζικηνός, ἀστρονόμος μαθηματικός 25.

- Καλντερίμι 36, 60, 61.
 Καλόλιμνος 37, 40, 68.
 Καλομοίρης Μανώλης 200.
 Καλπάκης Γιάννης (Μάντρι) 64.
 Καλπάκης Φώτης 155.
 Καλτσουνίδου Σμαραγδή 529.
 Καμάραι 229.
 Καμπέρ - Μπαχτσές 18.
 Καναθαλόφ (ἀτμοπλ. ἔταιρία) 68.
 Κάναλη (Ζωοδόχος Πηγή) 53, 349.
 Κανέλλης Χριστούλιας 222.
 Κανιᾶς Γιακίμης 162, 163, 298.
 Κανιᾶς Πολυχρόνης 162.
 Κανιᾶς Σωτήρης 162.
 Κανληφώτης 172.
 Καντεμήρης Δημήτριος (Ἴγερμὼν Μολδοβλαχίας) 220.
 Κάντραλης Σωτήρης 172.
 Καπάμαλης Γιώργης (Περιηγητής) 72, 169, 334, 377.
 Καπάντας Νικολάκης (Κορκόβολος) 73.
 Καπήνταγ 39.
 Καπλάνη Θεοδοσία 184.
 Καπλάνη Μαρία Γ. 525.
 Καπλάνη Φρόσω Ἀπ. 329.
 Καπλάνης Ἀναγνώστης 172.
 Καπλάνης Ἀντώνης 525.
 Καπλάνης Ἀποστόλης 151, 329.
 Καπλάνης Γιάννης 166.
 Καπλάνης Γεώργιος 71, 81, 168, 184, 261, 334, 454, 511, 525.
 Καπλάνης Δημητρός (Τσίγκας) 298.
 Καπλάνης Δημητρός Ἀπ. 191.
 Καπλάνης Κωσταντῆς 131, 334, 377.
 Καπλάνης Κώστας Γ. 525.
 Καπλάνης Πολυχρόνης Σωτ. 171.
 Καπλάνης Σωτηράκης 123, 329.
 Καπλάνης Τζώρτζης (Γέχος) 176.
 Καπλάνης Φωτάκης Ἀπ. 176.
 Καπλάνης Χαράλαμπος Γ. 525.
 Καπλανίδης Παναγιώτης 203, 244.
 Carabella Titus 26, 32, 39.
 Καραγιαννάκης (Καστελιώτης) 369.
 Καραγιαννοπούλου Μανιῶ 544.
 Καραγιώργη Ἄννα Εὐστρ. 326.
 Καραγιώργη Κατίγκω Εὐστρ. 535.
 Καραγιώργη (καφενεῖον) 71.

- Καραγιώργη Παναγιώτα Ι. 535.
Καραγιώργης Γιακίμης Εύστρ.
454, 535.
Καραγιώργης Γιώργης 313, 377,
511.
Καραγιώργης Νικολάκης Γ. 170,
172, 310, 326, 334, 454.
Καραγιώργης Στρατής Γ. 170, 242,
326, 327.
Καραγκιόζογλου Βγενιώ 535.
Καραγκιόζογλου Μωϋσή 174.
Καρά - Δάγ 229.
Καραϊδίνη 227.
Καραϊτενα Τασούλα 146.
Καραίτης Ξτούλιας 166.
Καραίτης Φρατζής 340.
Καράκος Ἀλέξανδρος 73, 167, 285,
400.
Καράκος Σπύρος Α. 55, 75, 116,
122, 232, 234, 236, 237, 238,
286, 495.
Καράκου Μερόπη (Ν. Χρυσοθέρη) 351.
Καράκου Σοφία Α. 286.
Καράκου Φιλομήλα Α. 285, 286, 400.
Καραμανλής Γιάννης (Σκορπιδό-
γλου) 170.
Καραμανλής Θανάσης (Σκορπιδό-
γλου) 170, 334.
Καραμανλής Χρήστος 173.
Καραμιχάλη Ράχη 59.
Καραμπάτος Γεώργιος 132, 136,
189, 190, 527.
Καραμπάτου Μενεξέ 527.
Καρανικόλα (καφενεῖον) 74, 333.
Καράνταγι 62, 333.
Καραπάντσος Παρασκευᾶς 174.
Καραπάντσος Φ. 132.
Καραφύλλης Κωνσταντῖνος 171.
Καραφώτης Φώτης 77, 168, 191.
Καράχογλου Φώτιος 131.
Καράχος Ἀθανάσιος 190.
Καράχος Γεώργιος 190.
Καράχος Γρηγόριος 191, 192.
Καράχος Δημητρός 149.
Καρίτης Ἀριστείδης 164
Καστέλι 17, 18, 40, 215, 235.
Καστράκι 51.
Κάστρο 36, 51.
Κατάτοπο 17, 18, 40, 41, 217.
Κατζάλη Λέγκω 301, 303, 369.
Κατζάλης Ἀγάπιος 158.
Κατζάλης Ἀναστάσης 168.
Κατζάλης Ζαφείρης 192.
Κατζάλης Θανάσης 158, 369.
Κατζάλης Θανάσης (Μπόρας) 166.
Κατζάλης Ἰωάννης 238.
Κατσουριδάκης Ν. 309.
Κατσικᾶς 64.
Κατσικέρης Νικ. 169.
Κατσώλη Κατίγκω Στρ. 529.
Κατσώλη Ταλιώ Χ. 516.
Κατσώλης Γρηγόρης Στρ. 260, 261.
Κατσώλης Θανάσης Στρ. 260, 261,
529.
Κατσώλης Λάμπος (Πυργιώτης)
168.
Κατσώλης Στρατής 77, 168, 529.
Κατσώλης Χαράλαμπος ἢ Λάμπος
77, 276, 516.
Κατ'φένια (Ἰστιοφόρον) 163.
Κατ'φένιας Θανασός (Λελεκόπου-
λος) 162.
Κάτω Νεοχώριον 17, 213, 235.
Καφετζής Γιαννάκος 158.
Καφετζής Χρήστος 165.
Καψάλα 17.
Κέβης (φιλόσοφος) 25.
Κεδρηνός Γ. 105.
Κελαϊδίτης Ἰωάννης 222.
Κελαϊδίτης Π., Ἴατρος, 308.
Κέλης Ἀλέκος 347.
Κέλης Ἀναστάσης 166, 168, 176,
242, 541.
Κέλης Βαρύτης 172, 176.
Κέλης Φωτάκης 176, 369.
Κέντζος Δημητρός 175, 367.
Κέντζος Ἥλιος 172.
Κέντρον Κωνσταντινουπολιτῶν 260.
Κερά 18.
Κεχαγιά Εὐδοξία 191.
Κεχαγιάς Γεώργιος 142, 189, 191.
Κιάκος Κων/τίνος (Γάκιας) 372.
Κιλήκι 227.
Κιλήμης Παναγιώτης 258.
Κιμπουρόπουλος Εὐάγγελος 258.
Κιοσέ - Δερεσῆ 229.
Κιρκική Βιρτζίνια 543.

- Κιρκική Μάλαμω 542, 543.
 Κιρκική Μαρία 544.
 Κιρκικής Ἀχιλλεύς 543.
 Κιρκικής Εὐστράτιος 544.
 Κιρκικής Κωνσταντῖνος 542, 543.
 Κιρλαγκίτση Βαρθάρα 168.
 Κιρλαγκίτσης Γεώργιος 534.
 Κιρλαγκίτσης Δημήτριος 534.
 Κιρλαγκίτσης Ἐμμανουὴλ 260, 534.
 Κιρλαγκίτσης Λάμπρος 171.
 Κιρλαγκίτσης Στράτος 171.
 Κιρλαγκίτσης Συμεὼν 338, 534.
 Κιρμάνης Σταῦρος 200.
 Κιτίου Μελέτιος, Μητροπολίτης, 184.
 Κλάβετζος 57
 Κλείτη 21.
 Κλεώπας Διονύσις 182.
 Κοθάτσου Πήνη 268.
 Κοκκινίδου Ἐλένη 511.
 Κοκκινοχώματα 60.
 Κοκολᾶτος Νικόλαος 126.
 Κοκόλης Βασίλης (Κυριακίδης) 298.
 Κόλ'η τὸ Ρουμάνι 66.
 Κολχίδα 20.
 Κονάκι 78.
 Κοντίδης Χριστόφορος 237.
 Κοντολέος Κωνσταντῖνος 131.
 Κοντόριας Θεοδόσης 151.
 Κοντόριας Κώστας 151.
 Κοντὸς Γιώργης 172.
 Κοντὸς Παρασκευᾶς 172.
 Κοντὸς Σάββας 132.
 Κοντὸς Φώτιος Σ. 260, 261, 265, 272.
 Κοπάση 227.
 Κορακιά 18.
 Κορδογιάννης Ἀναστάσης 340.
 Κοσμάς Ζαχαριᾶς (βαρκάρης) 371.
 Κοτζία - Μπουνάρ 228.
 Κοτρώνη 58.
 Κουέλη Σμαρῶ 261.
 Κουζ'νὸς Γρηγόρης 166.
 Κουζ'νὸς Καραγιώργης Γρ. 343.
 Κοῦζος Γεώργιος Ἰ. 100, 125, 130, 131, 178, 187, 308, 310, 311.
 Κοῦζος Νικόλαος 78, 120, 124, 125, 420.
 Κούζου Βρῦση 77.
 Κούζου Ὀλυμπία Ν. 124.
 Κουκίδου Χαρίκλεια Κ. 46, 128.
 Κούκογλους Μιχάλης Α. 131.
 Κούκογλους Χατζῆ Παναγιώτης 131.
 Κοῦκος Κ. 46, 76, 114, 128, 170.
 Κούκου Κατίνα Κ. 114.
 Κούκουρο 18, 223.
 Κούλ(ι)μανι 36, 54.
 Κουμπάνης Νικόλας 299.
 Κουμαριά 56.
 Κουμαριανὸς Εὐάγγελος 258.
 Κούρτζας Ἀναστάσιος 176.
 Κούρτζας Γιάννης 168, 203, 344.
 Κούρτζας Μιχάλης 132, 324.
 Κούρτζας Στεφανῆς 176.
 Κουκούτσης Βαρύτης 131.
 Κουρσ'λῆ 105, 227.
 Κούρσουλας 63.
 Κουρτζάνης Ἰορδάνης 191.
 Κούτρας Δημητράκης 166.
 Κουτρῆς Ἀθανάσιος 222.
 Κουτρίδης Κωστάκης 189.
 Κουτρίδης Πολύδωρος 189.
 Κουτσ'κουνηῆς Δημητρός 168.
 Κουτσ'κουνηῆς Παναγιώτης 81, 168.
 Κουτσ'λόπετρα 55.
 Κουτσομύτης Ζαφείρης 166.
 Κουτσομύτης (Ποῦρος) 151.
 Κρήτη 43—46.
 Κρητικοὶ 34.
 Κριθιώτης Μιχαὴλ 231.
 Κροφιά 58.
 Κρυάδας Δημητράκης 158, 369.
 Κρυάδας Καρσοφύλλης 372, 541.
 Κ'τσόκερωσ Λάμπρος 298.
 Κύπριος Νεόφυτος 171.
 Κύπρος 42, 43.
 Κυριαζῆ Δέσποινα 235.
 Κυριαζῆ Μπαλκίτζα Γ. 518.
 Κυριαζῆς Γεώργιος Κ. 192, 518.
 Κυριαζῆς Γεώργιος Ν. 76, 170, 174, 233, 235, 434.
 Κυριαζῆς Μιχάλης Ν. 174.
 Κυριαζῆς Σάββας Γ. 235, 272.
 Κυριαζῆς Σάββας Ν. 174, 265.
 Κυριαζῆς Στέφανος Γ. 235.
 Κυριακίδης Ἄγγελος Ἀθ. 544.
 Κυριακίδης Ἀθανάσιος Β. 523, 544.
 Κυριακίδης Βασίλης (Κοκόλης) 164.
 Κυριακίδης Βασίλης Ἀθ. 544.

Κυριακίδης Δημήτριος (Τσορμπα-
τζή Δημήτρης) 172, 397.
Κυριακίδης Δημήτριος Ν. 188, 208,
521.
Κυριακίδης Δημήτριος Π. 521.
Κυριακίδης Διαμαντής Ι. 524.
Κυριακίδης Ζαχαρίας Π. 68, 132,
136, 170, 184, 192, 193, 306, 308.
Κυριακίδης Ζαχαρίας Κ. 184, 510.
Κυριακίδης Θεόδωρος 79, 286, 400.
Κυριακίδης Ίωάννης Ἐθ. 544.
Κυριακίδης Κωνσταντῖνος Ζ. 146,
184, 185, 260, 307, 510.
Κυριακίδης Κωντῖνος Χρυσοστ. 238.
Κυριακίδης Κώστας 238.
Κυριακίδης Κώστος (Καπῶς) 172.
Κυριακίδης Κυριάκος 286, 517.
Κυριακίδης Μενέλαος 527.
Κυριακίδης Νικόλας 79, 298, 348,
349.
Κυριακίδης Πέτρος Σπ. 162, 163,
260, 343.
Κυριακίδης Σπύρος 72, 161, 164.
Κυριακίδης Στασινός 165.
Κυριακίδης Φωτάκης Σπ. 161.
Κυριακίδης Χρῆστος 31.
Κυριακίδου Θεοφανώ Ζ. 114, 184,
193.
Κυριακίδου Ίουλίττα Θ. 400.
Κυριακίδου Μαρία Δ. 521.
Κυριακίδου Μαρία Κ. 517.
Κυριακίδου Μαριγώ Β. 523.
Κυριακίδου Σμαραγδή Δ. 402.
Κυριακίδου Χαρίκλεια Κ. 510.
Κύριλλος, Πατριάρχης Ἱεροσολύ-
μων 181, 182.
Κωνσταντία (Σαλαμίς Κύπρου) 42,
48.
Κωνσταντινίδης Νίκος 152.
Κωνσταντινίδης Ἐμμανουήλ 226.
Κωνσταντινίδης Νικόλαος 224.
Κωνσταντῖνος (ἐξ Ἀργυροκάστρου)
171.
Κωνσταντῖνος Κοπρώνυμος 43, 50.
Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος 47,
49.
Κωνσταντινούπολις 25, 37, 43, 44.
Κωνσταντινούπολις (ἐφημερίς) 308.

Κωνσταντινούπολις (Συνῆδμος Νέ-
ας Φιλαδελφείας) 259.

Λ

Λαγκάδα 17, 40, 118, 216.
Λαγκάδας Γεώργιος (Τσακίρης)
170, 370, 443.
Λαγοδόντης Νικολάκης 170, 334,
377.
Λαγόπετρες 58.
Λαιμός 17, 18, 20.
Λάλα ἢ Κυζικηνή (ζωγράφος) 25.
Λάλα Μαρία 526.
Λαλας Δημητράκης (Δεληγιάννης)
32.
Λαμπαδαρίδης Ἀθανάσιος 309.
Λαμπαδαρίδης Νικόλαος, 13, 42,
47, 222, 225, 230, 309, 323, 326.
Λαμπέτσος Γιώργης 170.
Λαμπέτσος Δημητρός 170.
Λαμπέτσος Νικολῆς 175.
Λαμπέτσος Παλάσης 174.
Λαμπή Βρύση 54.
Λαμπρινός (γεωργός) 150.
Λαμπρινίδης Κωνσταντῖνος 226.
Λάμψακος 232.
Λασκαρίδου Ἐλένη 236, 275, 506.
Λατσούνας Θεμιστοκλῆς 263.
Λεβεντάκη Μάρθα 351.
Λεβεντάκη Τασούλα 532.
Λεβεντάκης Γιακίμης 172, 174.
Λέλεκας Γιάννης 168, 405, 515.
Λελεκοπούλου Ἀλεξάνδρα Π. 534.
Λελεκόπουλος Ἀριστοτέλης Π. 512.
Λελεκόπουλος Γεώργιος Σ., ἰατρός,
131, 142, 188.
Λελεκόπουλος Γιωργάκης (Σαμα-
ρᾶς) 144, 175.
Λελεκόπουλος Γρηγόρης 158.
Λελεκόπουλος Θανασός (Κατ'φέ-
νιας) 163, 170.
Λελεκόπουλος Θεοδόσης 193, 308.
Λελεκόπουλος Θρασύβουλος 512.
Λελεκόπουλος Νικόλαος 131.
Λελεκόπουλος Νίκος 240.
Λελεκόπουλος Παναγῆς 534.

Λελεκόπουλος Παναγιώτης Παρθένη
132, 136, 189.
Λελεκόπουλος Παρθένης 535.
Λελεκόπουλος Σάββας Γ. 142.
Λελεκόπουλος Σάββας Ν. 131.
Λεοντσάκος Μήτσος 149.
Λευκάδα 240.
Λεφτοκαρυά 59.
Λεωτσάκος Γρηγόρης 155.
Λιακίδου Μάρθα 515.
Λιακίδης Δημήτριος 515.
Λιακίδης Δημήτριος Περικλή 249.
Λιολιόπουλος Στυλιανός (Τσαγα-
νιάς) 173, 242.
Λιονταρή Σπύρος 174.
Λιότας Δημητρός 101, 158, 242.
Λιώτας Θεόδωρος 235, 495.
Λόγγος 60.
Λογοθετίδης Όρέστης 47, 181.
Λουλούδης Ι. 258.
Λούτσα 62.
Λυμπέρη Κατίνα 522.
Λυμπέρης Άθανάσιος Ί. 191, 522,
546.
Λυμπέρης Γεώργιος Ν. (Γιάκας)
74, 174, 289, 338, 362.
Λυμπέρης Γιώργης (Γούναρης) 166.
Λυμπέρης Θεόδωρος 222.
Λυμπέρης Κωνσταντίνος Ν. 132.
Λυμπέρης Νικολής 377.
Λυμπέρης Στέφανος Ι. 191.
Λυμπέρης Στρατής Ν. 132, 189.
Λυμπέρης Σωτήριος 258.

M

Μαγδαληνή (Κ. Τζηρίνη) 357.
Μαγνησία (Θεσσαλίας) 20.
Μαδέρη Ζαφειρίτσα 513.
Μαδέρη Μαριγώ 513, 515.
Μαδέρης Γιάννης 173.
Μαδέρης Δημητρός 164, 303, 305,
515.
Μαδέρης Μιχάλης 132.
Μαδέρης Νίκολος 269, 513.
Μαδέρης Χαράλαμπος 132, 190.
Μακάριος, Μητροπολίτης Κυζίκου,
129, 219.

Μακράκη Βρύση 36, 62.
Μάκρας Σωτήρης 164.
Μακρής Γεώργιος 222.
Μακρής Ίπποκράτης, Ιατρός, 17,
82, 142, 181, 213.
Μακρής Κωνσταντίνος, Ιατρός, 25,
40, 45, 47, 82, 83, 141, 213.
Μαλκώτση Καλλιόπη 184.
Μαλκώτσης Άναστασάκης, Ιατρός,
130, 140, 188.
Μαλκώτσης Άριστειδης, Ιατρός,
141, 188.
Μαλκώτσης Γιάννος 76, 140-142,
166, 168, 170.
Μαλκώτσης Δημήτριος 72, 81, 126,
166, 203, 211, 334.
Μαλκώτσης Νικολάκης 168, 273.
Μαμάκιας Άποστόλης 175.
Μαμάκιας Δημήτριος 547.
Μαμάκιας Φάνιος 164.
Μανίτσα Άγγέλ(ι)κω (Γιαλένιου)
365.
Μανίτσα Ζαφειρία 404.
Μανίτσα Μαρία 404.
Μανίτσας Άλέξανδρος 277.
Μανίτσας Άποστόλης 174, 233.
Μανίτσας Γαβριήλ 168, 173, 298,
371, 372, 495.
Μανίτσας Γαβριήλ (Ττριαναφυλ-
λιάς) 73.
Μανίτσας Γιάννης 528.
Μανίτσας Σάββας Σ. 72.
Μανίτσας Σωτήρης (Γιαλένιος) 167,
334, 516.
Μανίτσας Φωτάκης 81, 174, 203.
Μανίτσας Χαράλαμπος 137, 138, 546.
Μανίτσας Χρυσόγονος (Ξογνάκης)
174.
Μαντάλας Κωσταντής 149.
Μαντάλας Νικολάκης 368.
Μαντάλας Χρήστος 263, 286.
Μαντήρ 228.
Μανώλας Πέτρος 286, 535.
Μαραθέλια Πηγή 380.
Μαραγκός Γιακίμης 248, 325.
Μαραγκός Γιώργης (Κατσαρός)
173, 174.

- Μαραγκός Δημητρός 71, 162, 203, 211, 248, 387.
 Μαραγκός Δημητρός (Κατσαρός) 174.
 Μαραγκός Δημοσθένης 109.
 Μαραγκός Χρήστος 309.
 Μάρκουαρτ Ι. 20, 25, 47.
 Μαρμαρά Νησιά 14, 39, 42.
 «Μαρμαρινά Νέα» (έφημερίς) 13, 14, 43, 142, 253, 270. 505.
 Μάρω 57.
 Ματσάκος Δημήτριος 169, 522.
 Ματσάκος Θανάσης 191.
 Μαυρίδης Γ. 235.
 Μαυρομάτη Βαρβάρα 527.
 Μαυρομάτης Άριστοτέλης 132, 203.
 Μαυρομάτης Θεμιστοκλής 173.
 Μαυρομάτης Παναγιώτης, 114, 277, 365.
 Μαῦρος Βράχος (Γκράφος) 54, 55.
 Μαῦρος Χρήστος 339.
 Μαυρουδής Γιάννης 171, 495.
 Μαυρουδής Χρήστος 84, 164, 333.
 Μαχαίρα Σουλτάνα 166.
 Μαχμούραϊνα Σωτηρή (Ι. Τσιπλάκη) 365.
 Μαχμούρη Μαριγώ Χ΄΄ Μιχ. 397.
 Μαχμούρης Στρατής 69, 77, 535.
 Μαχμούρης Χατζημιχάλης 397.
 Μαχμούρης Κωνσταντίνος Χ΄΄ Μιχ. 397.
 Μέγα Καρθουνοχώρι 229.
 Μεγάλη Άγέλη 36, 57.
 Μεγάλη Βρύση 57, 72.
 Μεγάλο Καρύδι 18.
 Μεγάλο Πηγάδι 35, 36, 46, 172.
 Μεγαλορέμας 36, 54.
 Μεγάλο Τσιπνί 229.
 Μεγάλος Πλάτανος 72.
 Μελισσαριά 64.
 Μελισσά Έλενη 404.
 Μελισσά Θωμαή 404.
 Μελισσά Σμαρώ 404.
 Μέξα 17.
 Μεράσγετζης Α. 231.
 Μέτζιος Β. 231.
 Μέτσικα Εθαγγελία Ι. 289, 296.
 Μέτσικας Γεράσιμος 138, 144.
 Μέτσικας Γιώργης 192.
 Μέτσικας Γεώργιος Γερ. 144.
 Μέτσικας Ίωακείμ Γερ. 144.
 Μέτσικας Καρυοφύλλης 176.
 Μέτσικας Κωσταντής 176.
 Μέτσικας Ξ'τούλιας 176.
 Μήλιος Βασίλης 164, 235.
 Μήλιος Μανώλης 164.
 Μηλιώρης Νίκος Ε. 9, 10.
 Μητάφης Γεώργιος 222.
 Μητκος Γ. 226.
 Μητσιτσίκος Δημητράκης 164.
 Μητσιτσίκος Θεοδόσης 164.
 Μητσιτσίκος Νικολής 166.
 Μηχανιώνα 17, 18, 34, 37, 38, 40, 41, 42, 44, 45, 129, 214, 215, 236.
 Μιγγίρης Στέφανος 335.
 «Μικρασιατικά Χρονικά», περιοδικό σύγγραμμα Ένώσεως Σμυρναίων 82, 181.
 Μικρό Καρθουνοχώρι 229.
 Μικρό Καρύδι 18.
 Μικρό Τσιπνί 229.
 Μικρόχωριο 34, 41, 42, 59, 64.
 Μισιρλόγλου Άναστασιος 548.
 ΜΙΣΚΟ, βιομηχ. ζυμαρικών 263.
 Μιχαηλίδης Γιάγκος (Νίνος) 429, 495.
 Μιχαηλίδης Γεώργιος 546.
 Μιχαηλίδης Ίωακείμ (Γιακίμαγας) 80.
 Μιχαηλίδου Φρόσω Ι. 429.
 Μιχαήλ Κοσμάς 226.
 Μιχάλη Μύλος 34, 65.
 Μιχελιδάκης (ζωγράφος) 185.
 Μοναστήρι Παναγίας Φανερωμένης 18, 38, 47, 67, 104.
 Μονή Μεγάλου Άγρου 105.
 Μορφωτικός Σύλλογος Νέας Περάμου Μεγαρίδος «Άγ. Τριάς» 248.
 Μοσχόπουλος Β. 231.
 Μοσχόπουλος Δαμασκηνός, Άρχιμανδρίτης, 80, 112.
 Μουδανιά 152.
 Μουράτ - Μπαίρι 39, 40.
 Μουσατζα 229.
 Μουταφίδης Θεόδωρος 222.
 Μπαβίας 48.
 Μπαϊραμίτσι 229.

Μπακουρίδης Δημ. 309.
 Μπακράτσι 56, 214.
 Μπάλια 228.
 Μπαλκίτζα 36.
 Μπαλούκεσερ 198, 199, 228.
 Μπάνιος Παναγιώτης 226.
 Μπαρμπούνη Σουλτάνα 535.
 Μπαρμπούνης Θεοφάνης Κ. 249.
 Μπαρμπούνης Σωτήρης 175.
 Μπαρμπούνης Τάσος Κίμ. 249.
 Μπασημπός Ἀθανάσιος 222.
 Μπαχαράκης Γεώργιος 261.
 Μπαχτσεβάνης Γιάννης 175, 286.
 Μπαχτσεβάνης Στασινός 174.
 Μπαχτσές 56.
 Μπέης Γεώργιος 538.
 Μπέμπη Ἀγγελική 194, 509.
 Μπέμπης Πέτρος, ἰατρός, 194, 509.
 Μπήγα 229.
 Μπογιατζής Ἀντώνιος 222.
 Μπογιατζής Χρήστος 164, 299.
 Μπόγκας Εὐάγγελος 45, 309.
 Μπόκοβιτς Ἀλεξάνδρα 187.
 Μπόμπ Σωτήριος Χαρ. 331.
 Μπομπαράκια Κατερίνη 328.
 Μπομπαράκια Ἀθηνᾶ 546.
 Μπομπαράκιας Λάμπρος (Μπόμπ
 Ὑάρης) 144, 327, 331, 332,
 334, 343, 546.
 Μπομπαράκιας Σωτηράκης 170,
 328, 334, 376.
 Μπόρ 57, 65.
 Μπόρα Ὀλυμπία 351.
 Μπόρας Δημήτριος 298.
 Μπόσκο Λεωνίδας 134.
 Μπουρμπούλια Κυριακή 126.
 Μπουρμπούλιας Βαγγέλης 170, 211,
 495.
 Μπουρμπούλιας Θεόδωρος 188, 189,
 208, 236, 273, 275, 506.
 Μπούτου Δωροθέα 275.
 Μπράβος Μανώλης 168, 334.
 Μπράβος Νικόλαος 260, 265, 272.
 Μυριόφυτο 135, 208.
 Μυρτιά 63.
 Μύτικας 51, 79.
 Μωυσίδης Γρηγόριος, ἰατρός, 142.

N

Ναλμπάνης (Ἀλμπάνης) Δημητρός
 373.
 Ναρλή 229.
 Νέα Ἀρτάκη 222.
 Νέα Ἰουστινιανή 42, 48.
 Νέα Μήδεια 235.
 Νέα Μηχανιώνα 215.
 Νέα Πέραμος Μεγαρίδος 239 - 250.
 Νέα Πέραμος Καβάλας 233 - 238.
 Νεάνθης (ἱστορικός) 24.
 Νεοχώριον 17, 231.
 Νέστωρ (μουσικός) 25.
 Νικηφόρος Φωκᾶς 43.
 Νικόδημος, Μητροπολίτης Ἀττικῆς
 καὶ Μεγαρίδος 274.
 Νικόδημος, Μητροπολίτης Κυζίκου,
 307, 308.
 Νικόδημος, Πατριάρχης Ἱεροσολύ-
 μων 181—184, 308.
 Νίνος Γιάγκος (Μιχαηλίδης) 176,
 286, 340.
 Νοβαίρι. Ἄραψ ἱστορικός, 43.
 Νόνιας (καφενεῖον) 76, 172.
 Νταβίτος Ἀναστάσιος 167, 191,
 334, 377, 405.
 Νταβίτος Τριαντάφυλλος 277.
 Νταγιαμάς Γιώργης 174.
 Ντάϊκος Γιάννης 175.
 Ντάϊκος Κωνσταντῖνος 261.
 Ντάϊκος Πέτρος 261.
 Ντάϊκος Στράτος 260.
 Ντάϊκος Φωτάκης 340.
 Ντάλας Κωνσταντῖνος 545.
 Ντάλας Στέφανος 175.
 Ντάλντας Νικολάκης 164.
 Ντάλντας Φλώρης 171, 370, 371.
 Νταμαρτζέ Γιάγκος 38.
 Νταντίσκος Γιάγκος 174.
 Νταντίσκος Γιωργάκης 149.
 Νταντίσκος Καρσοφύλλης 149.
 Ντεϊρμεντζίκ 229.
 Ντίπλας Μαστρογιάννης 174.
 Ντίπλας Νικολάκης 174.
 Ντίπλας Χρυσοβέργης 174.

Ξ

- Ξανθοπουλίδης Κλεάνθης 308.
 «Ξενοφάνης» (περιοδικό) 130, 183,
 311.
 Ξενοφίλος, φιλόσοφος, 25.
 Ξέρα 51, 68, 333.

Ο

- Ὁδησοῦ Δημήτριος, Μητροπολίτης
 182.
 Οικονόμου Κατίνα (τῆς Σωτηρῆς)
 351, 532.
 Οικονόμου Μιχαήλ 258.
 Ὀρμανλή - Κιόι 40.
 Ὀρφανίδης Ἀνθέμιος, Μέγας Πρω-
 τοσύγγελος, 308.

Π

- Παζαριώτης Σταῦρος 149, 238.
 Πάκος Πολυχρόνης (Μπιλιώνας)
 136, 537.
 Παλάτι 228.
 Παλιορούτης Δημ. 222.
 Παλιοχώρι 42.
 Πανόπουλος, Ἀρχηγός Ἀστυν. Πό-
 λεων 258.
 Πάνορμος 17, 18, 28, 29, 38 - 41,
 129, 198, 223, 227.
 Πάνος Χρήστος 528.
 Πάνου Ἑλένη 528.
 Πάνου Ι. 420.
 Πανταζῆς Γιάγκος 520.
 Παντελίδης Ἡρακλῆς 545.
 Πάντσος Παρασκευᾶς 175.
 Παπαῖ - Ἀλέξης (Παπαγρηγοράκη)
 115, 131.
 Παπαῖ - Ἀλέξης, Ἡγούμενος Φανερω-
 μένης, 67.
 Παπαῖ - Ἀναστάσης 113.
 Παπαῖ - Ἀναστασίας Μπαρούτης (Πα-
 παχατζῆς) 111, 131, 334.
 Παπαῖ - Βαρύτης 72, 114.
 Παπαῖ - Γιάννης (Κένεζος) 111, 201,
 345.
 Παπαῖ - Γιάννης Παπαναστασίου 114.

- Παπαῖ - Γιάννης 114 (ἀρ. 8)
 Παπαῖ - Γιάννης 114 (ἀρ. 9)
 Παπαῖ - Γιασεμῆς 226.
 Παπαῖ - Γρηγοράκης 73, 114, 145.
 Παπαῖ - Δημητράκης Νταντίτσκος
 111, 226, 334, 345.
 Παπαῖ - Δημοσθένης Θεοδωρίδης 115,
 235.
 Παπαῖ - Θανάσης 114.
 Παπαῖ - Θεοφάνης 114.
 Παπαῖ - Ἰωάννης Λυρίτης 226.
 Παπαῖ - Ἰωάννης Μητκάκης 226.
 Παπαῖ - Κεράκος 114.
 Παπαῖ - Κοσμᾶς Ἀιθάζογλου 114.
 Παπαῖ - Κωνσταντῖνος (Παπαγρηγο-
 ράκη) 79, 111, 345.
 Παπαῖ - Κωσταντῆς 226.
 Παπαῖ - Λαυρέντιος 114.
 Παπαῖ - Μανώλης 111, 334, 365.
 Παπαῖ - Μιχάλης Θεοδωρίδης 115.
 Παπαῖ - Νικηφόρος ἱερομόναχος 226.
 Παπαῖ - Νικόλαος Σιδηρόπουλος 112.
 Παπαῖ - Νικόλαος, Σακελλάριος,
 Ἀριχερατικός Ἐπίτροπος Πα-
 νόρμου 225.
 Παπαῖ - Νικόλαος Χατζηαναγνώστου
 226.
 Παπαῖ - Παναγιώτης Καραγκιόζο-
 γλου 114.
 Παπαῖ - Παναγιώτης Τσιλιλῆς 111,
 114, 334, 360.
 Παπαῖ - Παρασκευᾶς 226.
 Παπαῖ - Σέργιος 113.
 Παπαῖ - Σακρλάτος 111.
 Παπαῖ - Στέφανος 114.
 Παπαῖ - Χρηστάκης Ταιντσώνης 71,
 112, 385.
 Παπαῖ - Χριστόδουλος 113, 121, 172,
 377.
 Παπαβαρύτης Γιάννης 69, 333.
 Παπαβαρύτης Γιακίμης 334.
 Παπαβαρύτης Γιώργης 176.
 Παπαβαρύτης Χρήστος Ι. 115, 250,
 269, 272.
 Παπαγιάννη Παρασκευούλα 184.
 Παπαγιάννης Βασίλης (τοῦ Παπαῖ -
 Γιάννη) 114, 173.
 Παπαγιαννόπουλος Κλεάνθης (τοῦ

- Παπα - Γιάννη) 114, 184, 186,
 188, 308.
 Παπαγιαννοπούλου Ειρήνη Κλ. 184,
 289, 529.
 Παπαγιαννοπούλου Θεοφανώ 186.
 Παπαρηγοράκη Κοκογιώ 398.
 Παπαρηγοράκης Δημήτριος 398.
 Παπαρηγορίου Πέτρος 238.
 Παπαδόπουλος 'Αναστάσιος, Ιατρός,
 142, 226.
 Παπαδόπουλος 'Αριστοτέλης Ν.,
 152, 357, 358, 526.
 Παπαδόπουλος 'Ιωάννης Ρήγα 134,
 136, 189, 204.
 Παπαδόπουλος 'Ιωάννης 136, 189,
 204.
 Παπαδόπουλος Μικέ 102, 113, 118,
 119, 121, 122, 179, 386, 526.
 Παπαδόπουλος Νικόλαος (Παπα -
 Χριστοδούλου) 121, 131, 152.
 Παπαδόπουλος Παντελής, Μικέ, 508.
 Παπαδόπουλος Ρήγας Ι. 114, 260,
 261, 265, 272.
 Παπαδόπουλος Χρηστάκης Ν. 526.
 Παπαδοπούλου 'Ιουλία Ι. 114.
 Παπαδοπούλου Χρυσάνθη, άρ. 526.
 Παπάδος Δημήτρης 158.
 Παπαζλή 229.
 Παπαζλιώτης Σωκράτης 222.
 Παπάζογλου Βασίλειος 226.
 Παπάζογλου Μανώλης 114.
 Παπάζογλου Σουλτανιώ 166.
 Παπαθανασίου Χρήστος (Φουρτου-
 νάτος) 165.
 Παπαθ'μος Νικολάκης 149.
 Παπαθυμόπουλος 'Ιωάννης 131.
 Παπαϊωάννου Α. 132.
 Παπαϊωάννου Πολυχρόνης 309.
 Παπακαραγκιόζης Λάμπρος 151.
 Παπακοκκίνου Χ' 'Αριστείδης 81,
 167, 168, 308.
 Παπακωνσταντίνου Γιάννης 192.
 Παπακωνσταντίνου Μανώλης 192.
 Παπακωνσταντίνου Πέτρος 192.
 Παπακωνσταντίνου Χρηστάκης 131.
 Παπαμανώλης Κων/τίνος 132, 136.
 Παπαναστασίου Αιμιλία 'Εμ. 263.
 Παπαναστασίου 'Αναστάσιος Ν. 263.
 Παπαναστασίου 'Αναστάσιος Ν. 263,
 545.
 Παπαναστασίου 'Απόστολος Ν. 263,
 545.
 Παπαναστασίου 'Αφροδίτη 'Εμ. 263,
 545, 547.
 Παπαναστασίου 'Εμμανουήλ Ν. 113,
 236, 245, 259, 260, 261, 263, 264,
 265, 267, 272, 514, 545, 547.
 Παπαναστασίου Ευστράτιος Κ. 167,
 333, 542.
 Παπαναστασίου Μαρία Ν. 263, 545.
 263, 545.
 Παπαναστασίου Κωσταντής (Παπα -
 'Αναστάση) 334, 376.
 Παπαναστασίου Κώστας Εύστρ. 514.
 Παπαναστασίου Νικολάκης Κ. 168,
 263.
 Παπαναστασίου Πλάτων Εύστρ. 138,
 514.
 Παπαναστασίου Σίμος Ν. 261, 545.
 Παπαναστασίου Ταλιώ Εύστρ. 514.
 Παπαναστασίου Φωτίκα Ν. 236, 545.
 Παπαπαναγιώτου 'Ιωάννης 125, 308.
 Παπασγούρη Λέγκω 528.
 Παπασγούρης Στρατής 420.
 Παπασγουρίδης 'Αλέξανδρος 260.
 Παπασκαρλάτος Δημ. 191.
 Παπαχριστοδούλου Πολύδωρος 267.
 Παπαχριστοδούλου Χαράλαμπος 33,
 313, 529.
 Παπαχριστοδούλου Χρηστάκης 78.
 Παπαχρίστου Χαρίλαος 112, 184,
 261, 507.
 Παπούτσα 63.
 Παπουτση Κυριάκος 167.
 Παρθεσιάδη Μαρίκα 519.
 Παρθεσιάδης 'Αντώνιος 519.
 Παρθένειον Κληροδότημα 308.
 Παρθένιος Μητροπολίτης Σωζοαγα-
 θουπόλεως 308.
 Παρισσόπουλος Π. 231.
 Πασά - Κιόι 239.
 Πασταμέντζας 'Απόστολος 158, 306.
 Πασταμέντζας Θεοδόσης 529, 532.
 Πασταμέντζας Νικολάκης 158, 306,
 333, 368.
 Πατακές Παναγιώτης 164, 298, 299.

Πάταρος Πετράκης 158, 231.
Πατλάκος Εὐθύμιος 231.
Πειραϊκή - Πατραϊκή 246.
Πελεκάνος Χρήστος 239.
Πενθέκτη (Οἰκουμένη Σὺνοδος)
43, 49.
Πέργαμος 22.
Περίγενος, μουσικός, 25.
Perrot G. 26.
Περπυρῆς Γιαννάκος 168.
Περπυρῆς Κωνστ. 190.
Πεταλάκογλου Θεόδωρος 13, 124.
Πέτκα Ἑλένη Ν. 270, 513.
Πέτκα Ἑλένη Παναγῆ 246, 264,
268, 269, 513.
Πέτκας Γιώργης 175.
Πέτκας Δημήτριος Νικ. 264, 271.
Πέτκας Διαμαντῆς Ἰωάννου 149.
Πέτκας Θανάσης 149.
Πέτκας Ἰωσήφ 149.
Πέτκας Νικολάκης 69, 270, 334,
513.
Πέτκας Παναγῆς Νικ. 268, 269.
Πηγὴ Λεφτοκαρυῶς 59.
Πιθάρι 34, 36, 56.
Πιτσιρέλια Ἐλευθερία Στ. 351.
Πιτσιρέλια Κατερίνα Γ. 351.
Πιτσιρέλιας Γιωργάκης 175.
Πιτσιρέλιας Σταύρος 77, 86, 172.
Πλάτανος 63, 64.
Πλατεῖα Πέτρα 54.
Πλουμῆς Μιχαὴλ 166.
Πλωμαρίτη Ταλιῶ 543.
Πλωμαρίτης Χαράλαμπος 543.
Ποδοσφαιρικός Σύλλογος Ν. Περά-
μου Μεγαρίδος 248.
Πολέμαρχος ὁ Κυζικηνός, ἀστρονό-
μος καὶ μαθηματικός, 25.
Πολύγνωτος, ἱστορικός, 25.
Πορίδης Ἀναστάσιος 193.
Πορτοῖδης Σωτήριος 547.
Ποσειδών (πλοῖο) 161.
Ποῦλος Ἀθανάσιος 161, 242.
Ποῦλος Ἀναστάσιος 131, 184.
Ποῦλος Βασίλης 170.
Ποῦλος Διογένης 161.
Ποῦλος Παναγῆς 78, 152, 161, 162,
170, 184, 351, 547.
Ποῦλος Σπύρος 192.

Ποῦλος Φάνιος 192.
Ποῦλος Φωτάκης Π. 161.
Ποῦλος Φώτιος 238.
Πούλου Κοντόσα Ἀ. 184.
Πούλου Ὀλγα 351.
Πούλου Οὐρανία 351.
Πούλου Πολυξένη 351.
Πουρίδης Σωκράτης 238.
Πουρίδης Ἀθανάσιος 238.
Πουρπουλίδης Νικόλαος 131.
Πραστεῖο Μαρμαρᾶ 47, 49.
Προκόννησος 14, 43.
Προκόπιος Πατριάρχης Ἱεροσολύ-
μων 182.
«Πρόσδος», Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελ-
φότης Μηχανιωτῶν 187.
«Πρόσδος», Ἐξωραϊστικὸς Σύλλο-
γος Ν. Περάμου Καθάλας 235.
Προῦσα 19, 37, 152.
Πρυτανεῖο 23.
Πρωταγόρας ὁ Κυζικηνός, ἰατρός,
25.
Πρωτοψάλτης Ὀμηρος 206.
Πυθαγόρας, φιλόσοφος, 25.
Πυθόδωρος, φιλόσοφος, 25.
Ἰβυργιώτη Ἀγγελικὴ 109.
Πυργιώτη Εὐχαρία 109.
Πυργιώτη Περμάθω 109, 166.
Πυργιώτη Σουλτάνα 109.
Πυργιώτη Φρόσω Α. 351.
Πυργιώτης Ἀντώνης 109, 174.
Πυργιώτης Γιώργης 67, 109, 166,
174.
Πυργιώτης Γρηγόρης 174.
Πυργιώτης Φώτης 109, 174.

P

Ράπτη Γαρυφαλλιά Ν. 525.
Ράπτη Κατίνα Β. 525.
Ράπτη Ρόδα Δ. 525.
Ράπτης Βασίλης Ν. 190, 525.
Ράπτης Δημοσθένης Ν. 190, 525.
Ράπτης Θεοδόσης 203.
Ράπτης Ἰωάννης 76, 123, 124, 166,
167, 203, 211, 233.
Ράπτης Νικολάκης 203, 211, 333,
525.

Ράχη Καρανικόλα 62.
Ράχη Τσάκαλου 65, 66.
Ρέμας 35, 57.
Ρένκιοι 231.
Ρεσίτ Μαζχάρ Έρτουζούν 39, 41,
81, 223.
ΡΙζάρειος Σχολή 308.
Ρισπέν 'Ι., Γάλλος άκαδημαϊκός, 21.
Ρόβη Λιά 527.
Ρόβης Άνέστης 131.
Ρόβης ,Ιωάννης 132, 189, 527.
Ρόδα (τά) 18, 220.
Ροδιά 59.
Ροδιάς Ρουμάνι 59.
Ρόκα Άμαλία 146.
Ρόκα Άνάστω 146, 540.
Ροκανάς 52, 214.
Ρόκας Βασίλης 174.
Ρόκας Γεώργιος 549.
Ρόκας Δημητρός 172.
Ρόκας Ζαφείρης 540.
Ρόκας Νίκος 174, 549.
Ρούζιος Θεμιστοκλής, Ιατρός, 131,
140, 188.
Ρουζίου Κατίνα Θεμ. 351, 352, 526.
Ρούμτζα 229.
Ροσος Δημητρός 79, 168.
Ρωμαίος Κ. 267.

Σ

Σάββα Γιώργης 151.
Σάββα Κωνσταντίνος 131.
Σάββα Πάνος 170.
Σαγιάνος Γεώργιος 231.
Σακελλαρίδης Άναστάσιος 114.
Σαλαμίνα 240.
Σαλαμίνα Κύπρου 42.
Σαλιαγκάκης Βαγγέλης 149.
Σαλτικός 334.
Σαπουντζόγλου Γεώργιος 309.
Σαρακηνοί 47.
Σαρβάνης Μιλτιάδης 169.
Σαρή - Κιόι 228.
Σγουρίδης Αύγερινός 192, 194, 195,
196, 386, 390, 445.
Σγουρίδης Γεώργιος Αύγερ. 136,

196, 236, 242, 247, 253, 259,
260, 266 κ.λ.π.
Σγουρίδης Γιαννάκος Ν. 377.
Σγουρίδης Δαιμιανός 196, 260, 261,
265, 267, 272.
Σγουρίδης Δημητρός 'Ι. 190.
Σγουρίδης Θανασάκης Στ. 186.
Σγουρίδης 'Ιωακείμ Ν. 539.
Σγουρίδης 'Ιωάννης Αύγερ. 13, 136,
196, 204, 334, 379, 382, 385.
Σγουρίδης Μιχάλης Δημ. 190.
Σγουρίδης Νικολάκης 'Ι. 79, 194,
517.
Σγουρίδης Νικολάκης Στ. (Πασάς)
76, 114, 131, 179, 185, 308, 310.
Σγουρίδης Παναγιώτης Δημ. 534.
Σγουρίδης Σταύρος 'Ι. 190.
Σγουρίδης Χαράλαμπος Στ. 188.
Σγουρίδης Χρήστος Στ. 190.
Σγουρίδου Άθηνά Αύγ. 196, 331.
Σγουρίδου Ειρήνη Γ. 78 (φωτογρ.),
379.
Σγουρίδου Έλένη Ν. 114.
Σγουρίδου Κατίνα Αύγ. 196.
Σγουρίδου Παναγιωτούλα Αύγ. 195
Σγουρίδου Σοφία 'Ι. 379, 382.
Σεϊτάν - Κιόι 40, 41.
Σέλευκος ό Κυζικηνός, Ιατρός, 25.
Σεραφειμίδης Λεάνδρος 132, 136,
242, 542.
Σεραφειμίδης Νίκος 542.
Σεραφειμίδου Κορνηλία 542.
Σιθρήδες (Χατζηπολυχρόνηδες) 73,
157.
Σιταρά Μάλαμω 'Ηρ. 449, 533.
Σιταράς 'Ηρακλής 172, 533.
Σιταράς Κωνσταντίνος, Ιατρός, 142.
Σιταριά Μακεδονίας 277.
Σκάκας Κωσταντίνης 371.
Σκάκας Νικολάκης (Γρουνιάς) 149.
Σκάκας Σκαρλάτος 175.
Σκάκας Στασινός 238.
Σκάλα 52, 77, 78.
Σκαμνές 105, 227, 235.
Σκεντέρ - Κιόι 229.
Σκορπιδόγλου Μάλαμω (Καραμαν-
λή) 532.
Σκρά (πλοίο) 162.

Σμαραγδή της Λενιώς 351.
 Σμαύλον 227.
 Σουμουντζής Ἄγγελος 531.
 Σουμουντζής Σωτήρης 131.
 Σουγιούτ 227.
 Σούδα 47.
 Sweet Norman 331.
 Sweet Ἄγγελικὴ Ν. 331.
 Σουλεϊμάν Πασᾶς 39, 40.
 Σουληνάρι 59.
 Σουκατζόγλου Τζών 226.
 Σπανός Γιαννάκος 173.
 Σπεράντζα Μάλαμα 529.
 Σπεράντζας Δημοσθένης 152, 203, 530.
 Σπεράντζας Στέλιος 3.
 Στάθης Γιώργης 176.
 Στάθης Δημητρός 176.
 Σταυροφόροι 42, 44.
 Στέρναλη Λεμονιά 365.
 Στεφανίδης Μιλτιάδης 222.
 Στίλβη 19.
 Σύλλογος Περαμίων Κυζικηνῶν 137, 259, 272 κ.ά.
 Σύλλογος Περάμου καὶ Περιχώρων 275.
 Συμεώναρως (Κιρλαγκίτσης) 338.
 Σύνδεσμος Περάμου καὶ Πειχώρων «Ἡ Φανερωμένη» Θ/νίκης 273.
 Σύντερρη 228.
 Συράκος Χρήστος 258, 264.
 Σχοινῆς Κ. 258.
 Σῶμα Προσκόπων καὶ Ὁδηγῶν Ν. Περάμου Μεγαρίδος 248.
 Σωσικράτης, ἱστορικός, 25.

Τ

Τάγκαλος Γιώργης 343.
 Τάκος Ζαμπέτης 151.
 Τάκος Μανώλης 238.
 Τάκος Παναγιώτης 151, 335.
 Τάκος Στασινός 151.
 Ταλιαντζή Ἀλεξάνδρα 187.
 Ταλιαντζή Ἀνθούλα 187.
 Ταλιαντζής Γιώργης 56, 67, 81, 114, 131, 140, 150, 156, 157, 158, 162, 167, 170, 178, 187, 188,

198, 209, 240, 276, 281, 386, 545.
 Ταλιαντζής Γιαννάκος 162, 187.
 Ταλιαντζής Ἰωάννης 187, 260, 261.
 Ταλιαντζής Μιχαλάκης 187.
 Ταλιαντζής Νίκος 187.
 Ταλιαντζής Σέργιος 187.
 Ταλιαντζής Στασινός 187.
 «Ταξιάρχης» Ἀδελφότης 102, 131, 278.
 Ταξιαρχῶν (ναός) 69, 73, 101.
 Ταράτσα 66.
 Τάρης Θανάσης 234.
 Τὰς - Κεσι 228.
 Τασούκης Ἀναστάσης 175.
 Τατλή - Σοῦ 41.
 Τάτσος Ἰωάννης 132, 190.
 Ταυρίσκος, μεταλλουργός, 25.
 Ταχίρ ἐφέντης 69.
 Τεξιέ Κάρολος 47, 369.
 Τεπεσίρης Ἀπόστολος 526, 544.
 Τερζής Ἀντώνης 174.
 Τερζής Στέλιος 174.
 Τεῦκρος, ἱστορικός, 25.
 Τζανής Νικόλαος 222.
 Τζάτζος Ἀθανάσιος 231.
 Τζηρίνη Ἀρτεμισία 354.
 Τζηρίνη Ἐλένη 120, 128.
 Τζηρίνη Ζωή 144.
 Τζηρίνη Κλεοπάτρα 309.
 Τζηρίνη Μπαλκίτζα (Καραγιώργη) 196.
 Τζηρίνης Γιώργης 168, 354.
 Τζηρίνης Γιώργης. Καραγιώργης, 131, 195, 385, 420, 518.
 Τζηρίνης Γιώργης Στ. 73.
 Τζηρίνης Στρατῆς (Καραγιώργης) 203, 211.
 Τζηρίνης Καρσοφύλλης 73, 127, 128, 385.
 Τζηρίνης Κώστος 73, 385.
 Τζηρίνης Στρατῆς, ράπτης, 190.
 Τζηρίνης Σωτηράκης 166.
 Τζηρίνης Σωτηράκη Ν. 249.
 Τζ'μπέκι 72.
 Τζόνσον Κυριακίτσα Ἰ. 270.
 Τιμαῖος, φιλόσοφος, 25.
 Titus Carabella 23, 26, 39, 46, 81, 83.

- Τόιμπελεν 228.
 Τόμπρος Γιάννης 176, 514.
 Τόμπρος Γιουσουφός 172.
 Τόμπρος Κώστας (Δόμβρος) 514.
 Τόμπρος (Δόμβρος) Νικόλαος 191, 514.
 Τόμπρος Παναγιώτης 176.
 Τόμπρου Ἀσπασία 514.
 Τόμπρου Θεοδοσία 514.
 Τόμπρου Κλεοπάτρα 514.
 Τόμπρου τὸ Κουρί 64.
 Τουρλούκα 54.
 Τουσιάδου Πηνελόπη 260, 261, 265, 272.
 Τράνταλης Ἰωάννης 237.
 Τρίγκας Δημητρός 164.
 Τρίγκας Ζαχαρίας 164.
 Τρίγκας Λαμπρινός 164.
 Τρυγονίδης Ἀθανάσιος 309.
 Τρώαδα 229.
 Τσαβλί 57.
 Τσαγανιά Σμαραγδή 187.
 Τσαγανιάδενα Ταλιώ 145, 344.
 Τσαγανιάδενα Τασούλα 146.
 Τσαγανιάς Χατζῆ Ἀναστάσης 100, 359.
 Τσαγανιάς Δημητρός 145, 158, 164, 347, 348, 369.
 Τσαγανιάς Στυλιανός 145, 282, 303, 305, 340.
 Τσαῖρια 64.
 Τσακίρης Ἀναστάσης 190.
 Τσακίρης Γιώργης Φ. (Λαγκάδας) 419, 420.
 Τσακίρης Σωτηράκης 334, 340.
 Τσαλδάρης Δημητρός 534.
 Τσαμπουκολάνης Δημητρός 369.
 Τσαρούχη (καφενεῖο) 172.
 Τσάτσος Γιαννάκος 158.
 Τσέτσος Γιαννάκος 172.
 Τσίγκας Γιώργης 175.
 Τσίγκας Κωσταντῆς 175.
 Τσίγκας Παρθένης 155.
 Τσίλη Σοφία 533, 547.
 Τσίλη Κατίνα 528.
 Τσίλης Δημήτριος 528.
 Τσίλης Ἀναστάσιος 547.
 Τσίλης Ἀργύρης 72, 144, 301.
 Τσίλης Ἰωακείμ 546.
 Τσίλης Λεωνίδα 172.
 Τσιλιτσία 64.
 Τσιμπουκίδης Δημητρός Ν. 169.
 Τσιμπουκίδης Θανάσης 172, 362, 369.
 Τσιμπουκίδης Θανάσης Ἴμμ. 261.
 Τσιμπουκίδης Ἰμμανουήλ 240, 260, 275, 276, 454, 524.
 Τσιμπουκίδου Μαριγώ 362.
 Τσιντσώνη Ἀννίκα 184.
 Τσιντσώνη Γλυκερία 184.
 Τσιντσώνη Καλλιόπη Χρ. 184.
 Τσιντσώνης Νικόλαος 181.
 Τσιντσώνης Χριστάκης 102, 131, 181, 184, 420.
 Τσιπλάκη Ἀγγελία 184.
 Τσιπλάκη Ἐλένη Στεφ. 185.
 Τσιπλάκη Θεοδοσία 184.
 Τσιπλάκη Κοντόσα 184.
 Τσιπλάκη Παρασκευούλα 184.
 Τσιπλάκη Ταρσῆ 184.
 Τσιπλάκης Γιάγκος 532.
 Τσιπλάκης Γιάννης 184.
 Τσιπλάκης Γιάννης Στ. 185.
 Τσιπλάκης Νίκος Στ. 185.
 Τσιπλάκης Στέφανος Ἰ. 184.
 Τσιπλάκης Χριστάκης Ἰ. 184.
 Τσιπλάκογλου Ἀγλαΐα 398.
 Τσιπλάκογλου Μαρία 398.
 Τσιπλάκογλου Πετράκης 398.
 Τσιρτσώνης Γιάννης 277, 347, 348.
 Τσιρτσώνης Μανώλης 192.
 Τσιρτσώνης Νικολάκης 166.
 Τσιρτσώνης Παναγιώτης 348.
 Τσλίτας Παντελάκης 150, 151, 334.
 Τσλίτας Χουρμούζης 150.
 Τσοκράκης 340.
 Τόμπρος Γιάγκος 345.
 Τσόλης Ζαφείρης 369, 372.
 Τσόλης Φώτης 151.
 Τσομπανικός Γιακίμης 174.
 Τσομπανικός Γιώργης 166, 338.
 Τσομπανικός Σεργιάνος 73, 166, 170, 172.
 Τσονταρίδης Ἰωάννης 126.
 Τσορμπατζῆ Σταυρός (Πιτσιρέλιας) 69.
 Τσουκαλᾶς Ἰορδάνης 226.
 Τσουκαλᾶς Παναγιώτης 226.

Υ

Υπέρβολος, μουσικός 25.

Φ

Φάλκος Γεώργιος 132, 136, 191.
 Φάλκος Θανάσης 530.
 Φάλκου Σοφία 530.
 Φανερωμένη (ιστιοφόρο) 161.
 Φανερωμένη, Σύλλογος Νέας Περάμου Καθάλας 235.
 Φανερωμένη, Σύλλογος Περάμου και περιχώρων, Θεσ/νίκη 273.
 Φερτεκλής Ἐθανάσιος 131.
 Φιλεκαπαιδευτική Ἀδελφότης «Πρόδος» 130.
 Φιλεκαπαιδευτικός Σύλλογος Ἀρτάκης 130.
 Φιλέταιρος 22.
 Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως, περιοδικὸν σύγγραμμα 100.
 Φιλόπτωχος Ἀδελφότης Κυριῶν Δαρδανελλίων 231.
 Φιλόπτωχος Ἀδελφότης Κυριῶν Δαρδανελλίων 231.
 Φλωρᾶ Λέγκω Γ. 518.
 Φλωρᾶς Ἀντώνιος Γ. 238.
 Φλωρᾶς Γεράσιμος Γ. 325, 537.
 Φλωρᾶς Γιώργης Ἐμμ. 71, 73, 154, 519, 534.
 Φλωρᾶς Μανώλης Γ. 154, 313, 539.
 Φλωρᾶς Στράτος Γ. 324, 520.
 Φλώρια 72.
 Φράγκη Ἐλένη Στ. 127, 260, 356.
 Φράγκης Λεάνδρος 128, 356.
 Φράγκης Στέφανος 128.
 Φραντζῆς Ἀριστείδης 172, 373, 374.
 Φραντζῆς Ἰωάννης 237, 238.
 Φραντζῆς Νικόλαος 238.
 Φραντζῆς Παρθένης 192, 540.
 Φραντζῆς Φραντζῆς 173.
 Φῶτη τὰ Καλάμια 64.
 Φωτιάδης Βασίλης 146, 192.
 Φωτιάδης Π. Δ., ἀρχιτέκτων 118.

Χ

Χαβουτζῆ 229.
 Χαλίκι 59.
 Χαλκιᾶ Γεωργία 260.
 Χαμαμλί 18, 223.
 Χανιδόλου Κλεάνθη 222.
 Χαράκι 18, 38, 44, 219.
 Χαραλάμπης Σ. 126, 131.
 Χαραλαμπίδης Ἄριστ. 231.
 Χαραλαμπίδης Ὀδυσσεὺς 231.
 Χαρανιάς Κῶτσος 340.
 Hasluek 38, 47, 141.
 Χαρταλιμή 235.
 Κατζάκιας Χρῆστος 131.
 Κατζηαναγνώστης Τζώρτζης 226.
 Κατζηαναγνώστου Ἀντωνάκης 226.
 Κατζηαναγνώστου Βενετία Εὐριπ. 402.
 Κατζηαναστασίου Ἰωάννης 226.
 Κατζηθαρύτης Ἀναστάσης 495.
 Κατζηθαρύτης Βαρύτης 149.
 Κατζηθαρύτης Γιάννης 149.
 Κατζηθαρύτης Κωσταντῆς 151.
 Κατζηγιωργάκη Εὐθαλία Χρ. 144.
 Κατζηγιωργάκης Γιάννος 146, 175, 334, 377.
 Κατζηγιωργάκης Δημητρός Ἰ. 151.
 Κατζηγιωργάκης Χρῆστος 144.
 Κατζηγιωργάκης Παντελῆς 546.
 Κατζηθεοδώρου Ἀντώνιος 222.
 Κατζῆ Ἰορδανάκης 226.
 Κατζηκαρυοφύλλης 171.
 Κατζημάνης Δημητρός 150.
 Κατζηνικολῆ (σπίτι) 36.
 Κατζηνικολῆς Ἀθαν. 238.
 Κατζηνικολῆς Δημητρός 169.
 Κατζηνικολῆς Σωτηράκης 171.
 Κατζῆ Παγών - Κιότι 227.
 Κατζηπολυχρόνηδες 157.
 Κατζηπολυχρόνης (Σιθρῆς) Γιώργης 157.
 Κατζηπολυχρόνης (Σιθρῆς) Δημητρός (Μητλιές) 157.
 Κατζηπολυχρόνης Μπανάκος (Σιθρῆς) 166.
 Κατζηπολυχρόνης Νικολάκης 173.
 Κατζηπολυχρόνης Παναγιώτης 173.

- Χατζηπολυχρόνης Παναγιώτης (Καθάλα) 238.
 Χατζηπολυχρόνης (Σιβήρης) Παυλῆς 157.
 Χατζηπολυχρόνης Πολυχρόνης 167, 175.
 Χατζηπολυχρόνης Σοφοκλῆς 277, 299.
 Χατζηπολυχρόνης Σπύρος 192.
 Χατζηπολυχρόνης (Σιβήρης) Σωτηράκης 157.
 Χατζηπολυχρόνης (Σιβήρης) Τζώρτζης 157.
 Χατζῆς Στέφανος 226.
 Χατζῆ Συμεών (Χ' Συμεών Ἰωάννου 72, 131, 166, 170, 330, 333, 359.
 Χατζησυμεών Κατερίνα 351, 396.
 Χατζησυμεών Μάλαμω 396.
 Χατζησυμεών Στέφανος 74, 81, 82, 172, 203, 308, 310, 386.
 Χατζησυμεών Σωκράτης 145, 167.
 Χατζητζάνη (καφενεῖο, Μηχ.) 300.
 Χατζόπουλος Δημήτριος 231.
 Χιόνης Δημητρός 151.
 Χιώτης Σφακιανός 166.
 Χονδρός Διαμαντῆς 151, 495.
 Χονδρός Σάββας 535.
 Χουδαθεντικιάρ (Προύσα) 40.
 Χουλουβέας, καθηγητῆς 258.
 Χουρμούζης Χ. 231.
 Χρηστίδης Μηχ. 231.
 Χριστοδούλου Χαράλαμπος 28 - 32.
 Χριστοῦ (λόφος) 51, 79.
 Χρησοβέργη Μερόπη Ν. 13, 247, 260, 261, 266, 283, 285.
 Χρησοβέργης Ἀγγελῆς 158.
 Χρησοβέργης Ἀναστάσης 73.
 Χρησοβέργης Δημήτριος Χρ. 343.
 Χρησοβέργης Ζαχαρίας Ἀν. 261.
 Χρησοβέργης Ἰωάννης Ἀν. 240, 276, 522.
 Χρησοβέργης Λάμπος 192.
 Χρησοβέργης Νίκος Ἀν. 192, 285.
 Χρησοβέργης Νίκος (Χρησοβ.) 343.
 Χρησοβέργης Στρατῆς 164, 203, 333.
 Χρησοβέργης Σωτήριος Νικ. 260, 285.
 Χρησοβέργης Τάσος Νικ. 261, 285.
 Χρησοβέργης Χρησοβέργης (Ντίππας) σιδηρουργός 373.
 Χρησογονίδης Παναγός 143, 188, 191.
 Χρησογονίδης Δημήτριος Π. 143.
 Χρησογονίδης Σωτήριος Π. 143, 260, 261, 265, 272.
 Χρησογονίδου Ζωή Π. 143.
 Χρησογονίδου Κυριακή Π. 143.
 Χρησόγονος Δημήτρης 143.
 Χρησοχέρη Γλυκερία 286, 365, 366.
 Χρησοχέρη Εἰρήνη 184.
 Χρησοχέρη Μάλαμω 351.
 Χρησοχέρη Ρηγιώ 351.
 Χρησοχέρη Φωτῖκα 351.
 Χρησοχέρης Ἀχιλλέας 13, 170.
 Χρησοχέρης Εὐγένιος 131.
 Χρησοχέρης Θανάσης 143.
 Χρησοχέρης Κ. 400, 420.
 Χρησοχέρης Μηχ. 179, 538.
 Χρησοχέρης Νικ. 132.
 Χωματᾶς Θανάσης 149, 330, 333.
 Χωματᾶς Ἰάκωβος 149, 325.

Ψ

- Ψαθέρης Σωτήριος 222.
 Ψοφίδου Ἑλένη (Ἰωακ.) 535.
 Ψοφίδης Γιώργης 162, 535.
 Ψοφίδης Σταῦρος 495, 528.
 Ψόφιος Γιάννης 164, 174.
 Ψόφιος Θανάσης 159, 187.
 Ψόφιος Παναγῆς 174.
 Ψόφιος Στράτος 174.
 Ψόφιου Ἀνθούλα 351.
 Ψόφιου Ζωή 535.
 Ψύχα Μαριγώ 351.
 Ψύχα Μόσχω 366, 532.
 Ψύχας Γαβριήλ 113, 136, 194, 204, 208, 254, 522.
 Ψύχας Γιωργάκης 532.
 Ψωμάς Θανάσης 166, 174.

Σημειώσεις: Στο παραπάνω εύρητήριο δέν συμπεριλαμβάνονται :

1ον) Τά ὀνόματα τῶν πρώτων οἰκιστῶν τῆς Νέας Περάμου Μεγαρίδος. Αὐτά εἶναι καταχωρημένα στίς σελίδες 250—257, μέ τή σειρά τῶν ἀριθμῶν τῶν σπιτιῶν 1—250, ὅπως ἀναφέρονται στό Ἄρχειο τῆς Κοινότητος.

2ον) Τά ὀνόματα τῶν ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν στήν καταγραφή τῶν σπιτιῶν τῆς παλαιᾶς Περάμου. Αὐτά εἶναι καταχωρημένα στίς σελίδες 495—504, κατά οἰκοδομικά τετράγωνα (γειτονιές), σύμφωνα μέ τόν ρυμοτομικό χάρτη τῆς κωμοπόλεως.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ Ε Ι Κ Ο Ν Ω Ν

ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

	Σελίς
Ἡ Πέραμος πρὸ τοῦ 1911, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ὕψωμα τοῦ Ἀηλιᾶ	32/33
Ἡ παραλία τῆς Περάμου (σχεδιάσμα ἀπὸ μνήμης Γ. Σγουριδῆ) ..	64/65
Ψαροκάϊκα τῆς Περάμου καὶ γενικὰ τῆς Προποντίδος	160/161
Τὸ τελευταῖο γράμμα τῆς Δημογεροντίας Περάμου πρὸς τὸν Ἀ- νορθωτικὸν Σύνδεσμον τῶν Περαιῶν τῆς Πόλης	208/209
Τὸ νέον Δημοτικὸν Σχολεῖον τῆς Νέας Περάμου Μεγαρίδος.....	272/273
Γενικὴ ἀποψις τῆς Περάμου ὅπως εἶναι σήμερα	496/497

ΧΑΡΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΒΙΒΑΙΟΥ

Τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου.
 Τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας Κυζίκου.
 Τοπογραφικὸς τῆς Περάμου.

ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

	Σελίς
Τὸ λιμανάκι τοῦ Ἀγίου Νικολάου τὰ Τσαγανάκια	53
Τὸ Κάστρο καὶ τὸ Βαθὺ — Τὸ Βαθὺ	55
Ἡ Ξέρα	58
Τὸ ἀκραῖο τμήμα τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Περάμου	61
Ἄποψη τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Περάμου	62
Κεντρικὸν τμήμα τῆς παραλίας τῆς παλαιᾶς Περάμου ὅπως εἶναι σήμερα	63
Ὁ δρόμος τοῦ Ρέμα	69
Τὸ Μεγάλον Πηγάδι	71
Ὁ Μεγάλος Πλάτανος	73
Ἡ Καινούργια Βρύση	75
Ἡ Σκάλα (κεντρικὴ ἀποβάθρα τῆς Περάμου)	78
Ἡ φάμπρικα καὶ ὁ καϊχανᾶς τοῦ Γιώργη Ταλιαντζῆ	80
Ἐνα πρόχειρον γεφύρι στὴν ἐκβολὴ τοῦ Ρέμα	82
Στὸν αὐλόγυρον τοῦ Παπαδοπουλείου	85
Ἡ ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν καὶ τὸ κεντρικὸν τμήμα τοῦ χωριοῦ.....	98
Τὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας Φανερωμένης	106
Τὸ θαυματουργὸν εἰκόνισμα τῆς Παναγίας Φανερωμένης	107
Παπᾶ - Κωνσταντίνος, πρωθιερεὺς ἐνορίας Ἀγίου Γεωργίου.....	110
Ἀναστάσης Μπαρούτσης - Παπαχατζῆς, πρωθιερεὺς ἐνορίας Ἀγίου Δη- μητρίου	110

Παπασκαρλάτος, ἱερεὺς Ἁγίου Γεωργίου	110
Παπᾶ - Νικόλαος Σιδηρόπουλος (Παπᾶ - Καλαϊτζῆς)	113
Παπᾶ - Χριστάκης Τσιντσώνης, Ἀρχιερατικός Ἐπίτροπος	113
Παπᾶ - Γρηγοράκης	115
Παπᾶ - Δημοσθένης Θεοδορίδης, ἑφημέριος Ν. Περάμου Καβάλας.....	115
Τὸ παλιὸ μας Σχολεῖο	116
Τὸ παλιὸ μας Σχολεῖο καὶ τὸ Παπαδοπούλειο	116
Παπαδοπούλειον Παρθεναγωγεῖον	119
Μιζὲς Ν. Παπαδόπουλος, ὁ Μεγάλος Ἐδεργέτης τῆς Περάμου	121
Τὸ Βαθὸ καὶ τὸ παλιὸ Σχολεῖο	122
Ἰωάννης Ράπτης, διδάσκαλος	124
Νικόλαος Κοῦζος, διευθυντὴς Σχολείου Περάμου καὶ ἡ σύζυγός του Ὁ- λυμπία	125
Ἐλένη Στεφ. Φράγκη, διευθύντρια Παπαδοπουλείου Παρθεναγωγείου..	127
Ἰωάννης Ρήγα Παπαδόπουλος, Πρόεδρος Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου...	134
Ἰωάννης Κ. Δεσῖλλας, Ταμίας Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου	134
Ἰωάννης Ἀγγερινοῦ Σγουρίδης, Γεν. Γραμματεὺς Ἀνορθ. Συνδέσμου..	135
Στιγμιότυπον ἀπὸ τίς πρῶτες συνεστιάσεις τοῦ Συλλόγου Περαμιωτῶν τῆς Ἀμερικῆς	137
Ἀναμνηστικὴ φωτογραφία ἀπὸ τοὺς πρῶτους Περαμιῶτες μετανάστες στὶς Η. Π. Α.	138
Κωνσταντῖνος Σιταρᾶς, ἱατρός	139
Θεμιστοκλῆς Ρούζιος, ἱατρός	139
Ἀναστασάκης Ι. Μαλκώτης, ἱατρός	140
Ἀριστείδης Ι. Μαλκώτης, ἱατρός	140
Γεώργιος Σάββα Λελεκόπουλος, ἱατρός	141
Κωνσταντῖνος Μακρῆς, ἱατρός - χειρουργός	141
Παναγὸς Σ. Χρυσογονίδης, ὀδοντίατρος	143
Εὐθαλία Χρ. Χατζηγιωργάκη, μαῖα.....	143
Περαμιωτάκια στὸ Βαθὸ	146
Γεώργιος Ἐμμ. Φλωρᾶς	154
Γεώργιος Ἰωάν. Ταλιαντζῆς	157
Ἡ σαντάλα τοῦ Ζουμπλιοῦ	159
Ζαφείρης Τσόλης — Βαγγέλης Κ. Ἀρβανίτης	161
Ὁ «Ποσειδών», ἱστοφόρον τοῦ καπετὰν Παναγῆ Πούλου	162
«Ἁγιος Νικόλαος», ἱστοφόρον τοῦ Γιακίμη Κανιᾶ	163
Ἱστοφόρο Θανασοῦ Λελεκοπούλου - Κατ'φένια	163
Δημητρός Λιώτας — Δημητρός Γινατοῆς	165
Δημήτριος Ι. Μαλκώτης — Στέφανος Χ' Συμεῶν	167
Μανώλης Μπράβος — Ἰωάννης Β. Παπαβαρύτης	169
Σωκράτης Ν. Ἀγόρογλου — Ἀχιλλέας Χρυσοχέρης	171
Λαμμαντῆς Χοντρός — Γαβριήλ Μανίτσας	173
Μιχάλης Κ. Χρυσοχέρης	179
Κλεάνθης Παπαγιαννόπουλος, δικηγόρος κ.τ.λ.	180
Κωνσταντῖνος καὶ Κορνηλία Λυμπέρη	180
Νικόδημος, Πατριάρχης Ἱεροσολύμων	183
Νικολάκης Σταύρου Σγουρίδης ἑφέντης (Πασᾶ - Νικολάκης).....	186

Θεόδωρος Μπουρμπούλιας, ἀρχιτέκτων	189
Γεώργιος Καραμπάτος, Πρόεδρος Ἀδελφότητος «Ταξιάρχης»	189
Ἰωάννης Καΐνας καὶ ἡ σύζυγός του	190
Γεωργίου Πανταζῆ Κεχαγιᾶ οἰκογένεια	191
Νίκος Ἀναστ. Χρυσοβέργης καὶ υἱοὶ	192
Ζαχαρίας Κ. Κυριαζίδης καὶ ἡ σύζυγός του Θεοφανῶ	193
Αὔγουρινός Ἰωάν. Σγουριδῆς καὶ ἡ σύζυγός του Παναγιωτοῦλα	195
Οἰκογένεια Αὔγουρινοῦ Σγουριδῆ	196
Ὁ ἐθελοντικὸς λόχος τῆς Περάμου	201
Γαβριήλ Γ. Ψύχας καὶ ἡ σύζυγός του Μάλαω	205
Ἀναμνηστικὴ φωτογραφία ἀπὸ τὴν πρώτη δοξολογία τῶν Περαιωτῶν στὴ Μονὴ Φανερωμένης, μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου	212
Ἡ Μηχανιόνα τῆς Κυζίκου	214
Ἡ Ἀρτάκη τῆς Κυζίκου	222
Ἡ Πάνορμος (ἄποψη ἀπὸ τὸν σιδηροδρομικὸ σταθμὸ)	224
Ἡ προβλήτα στὸ λιμάνι τῆς Πάνορμου	225
Τσανακαλιώτης ἀγγειοπλάστης καὶ ἄποψη τῆς πόλεως τῶν Δαρδανελλίων (Τσανάκ - Καλὲ)	230
Μερικὴ ἄποψη τῆς Νέας Περάμου Καβάλας	232
Τὸ λιμάνι τῆς Ν. Περάμου Καβάλας (δύο ἀπόψεις)	234
Ἀποψη τῆς Ν. Περάμου Καβάλας (δυτικὸ τμήμα)	236
Ἀποψη τῆς Ν. Περάμου Καβάλας (ἀνατολικὸ τμήμα)	237
Περαιωτῆτες κάτοικοι Ν. Περάμου Καβάλας	238
Ἀναμνηστικὴ φωτογραφία ἀπὸ τὸ πρῶτο πάνδημο μνημόσυνο τῆς πατρί- δος Περάμου στὴ Ν. Πέραμο Μεγαρίδος	241
Ἡ περιφορὰ τοῦ παλαιοῦ εἰκονίσματος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (τοῦ Κά- στρου) στὴ Ν. Πέραμο Μεγαρίδος	243
Ἡ μουσικὴ τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ συνοδεύει τὴν περιφορὰ τῆς εἰκό- νος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὴ Ν. Πέραμο Μεγαρίδος	243
Ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Περαιῶν Κυζικηνῶν κ. Ἐμμ. Παπαναστα- σίου ὁμιλεῖ στὸν πρῶτο πανηγυρικὸ ἑορτασμὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ..	245
Ἀπὸ τὴν ἀναβίωση τοῦ πανηγυριοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὴ Νέα Πέ- ραμο Μεγαρίδος (δύο στιγμιότυπα)	247
Ἀπὸ τὴν ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων στὴ Ν. Πέραμο Μεγαρίδος	249
Μαθητρίτες τῆς Ν. Περάμου στὸ Γυμνάσιο Μεγάρων, παρελαύνουν, ντυ- μένες μὲ τίς ἀρχαϊκὰς ἐνδυμασίαις τῆς παλαιᾶς Περάμου, στὴν Ἐ- θνικὴ ἑορτὴ τῆς 25ης Μαρτίου	251
Μερεμετίζοντας τὰ δίχτυα στὴν παραλία τῆς Ν. Περάμου Μεγαρίδος ..	253
Μιὰ ομάδα κατοίκων τῆς Ν. Περάμου Μεγαρίδος	255
Οἱ πρῶτοι ὑπότοροφοὶ τοῦ Συλλόγου Περαιῶν Κυζικηνῶν στὸ Γυμνά- σιο Μεγάρων	257
Ἀπὸ τὴ διάλεξη «Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς Περάμου» τοῦ κ. Γ. Σγουρι- δῆ, στὴν αἴθουσα τοῦ Συνδέσμου «Κωνσταντινούπολις» τῆς Ν. Φιλα- δελφείας	261
Μανώλης Ν. Παπαναστασίου, ἰδρυτῆς, Πρόεδρος καὶ Μέγας Ἐδεργέτης τοῦ Συλλόγου Περαιῶν Κυζικηνῶν	263

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου Περαιμίων Κυζικηνῶν	265
Ἡ Α. Θ. Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας ἐν μέσῳ τοῦ Προεδρείου τοῦ Συλλόγου Περαιμίων Κυζικηνῶν	267
Πήγη Ι. Κοβάτσου, Μεγάλῃ Εὐεργέτις τοῦ Συλλόγου Περαιμίων Κυζικηνῶν	268
Παναγῆς καὶ Ἑλένης Πέτκα, Μεγάλοι Εὐεργεταὶ τοῦ Συλλόγου Περαιμίων Κυζικηνῶν	269
Κυριακίτσα Τζόνσον, Μεγάλῃ Εὐεργέτις τοῦ Συλλόγου Περαιμίων Κυζικηνῶν	270
Δημήτριος Ν. Πέτκας, Μέγας Εὐεργέτης τοῦ Συλλ. Περαιμίων Κυζικηνῶν	271
Ἀναμνηστικὴ φωτογραφία ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναυδρίου Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, τοῦ Κοιμητηρίου Ν. Περάμου Μεγαρίδος .	272
Ἡ ἱεροτελεστία τῶν ἐγκαίνιων τοῦ ναυδρίου Ἀγίας Ἑλένης	274
Ὁ Μητροπολίτης Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος Νικόδημος ὁμιλεῖ εἰς τὴν συγκέντρωσιν, στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο, μετὰ τὴν ἱεροτελεστιάν τῶν ἐγκαίνιων τοῦ ναυδρίου Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Ν. Περάμου Μεγαρίδος	274
Λωροθέα Ἰ. Μπούτου (Η. Π. Α.)	275
Ἀπὸ τὴν τελετὴν τῶν ἐγκαίνιων τοῦ Ἡρώου τῶν Πεσονάντων στὴ Ν. Πέραμο Μεγαρίδος	276
Ἀλέξανδρος Μανίτσας, Εὐεργέτης τοῦ Συλλόγου Περαιμίων Κυζικηνῶν .	277
Φωτοτυπίες ἀπὸ τὰ διπλόματα ἐγγραφῆς μελῶν τῆς Ἀδελφότητος «Ταξιαρχῆς» καὶ τοῦ «Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου Περαιμίων»	278
Μερὸπη Νικ. Χρυσοβέργη	285
Στὴν Πάνορμον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν	288
Γεώργιος Νικ. Λυμπέρης (Γιάκας)	291
Στὴν ἀκρογιαλιὰ τῆς Ν. Περάμου Μεγαρίδος	306
Κωνσταντῖνος Ἀλεξανδρίδης, Μητροπολίτης Κυζίκου	309
Μιά ἄποψη τῆς Ν. Περάμου Μεγαρίδος	312
Μιά εἰκόνα, χαρακτηριστικὴ τῶν δεινῶν ποῦ ὑπέφεραν οἱ συμπατριῶτες μας στὰ χρόνια τῆς ἐξορίας	323
Εἰκόνα ἀπὸ τὶς ταραχαστικὰς τῆς πρώτης προσφυγιάς μας στὰ τουρκικὰ χωρία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας	326
Κατερίνη σύζυγος Σωτηράκη Μπομπαρακία	328
Χάρης Μπόμπ (Λάμπος Μπομπαρακίας)	331
Γιάννος Χατζηγιωργάκης μετὰ τὴν κόρη καὶ τὸν ἐγγονό του	334
Θανάσης Βάγιας	337
Ἀναστάσιος Ἀντωνιάδης στὶς Ἀποκρητὰς στὴν Πέραμο	339
Κατίνα Θεμ. Ρουζίου	352
Γεώργιος καὶ Ἀρτεμισία Τζηρίνη	354
Ἀριστοτέλης Νικ. Παπαδόπουλος	358
Οἰκογένεια Θανάση Τσιμπουκίδη	362
Γλυκερία Κωνστ. Χρυσόχερη	365
Ἀριστείδης Φραντζῆς (Ἀρετίκος)	374
Μέσα στὸ βενζινόπλοιο, πηγαίνοντας ἀπὸ τὴν Πάνορμον στὴν Πέραμο . .	382
Τὸ Κάστρο, τὸ Βαθὺ καὶ ἡ Ἐέρα	385
Οἰκογένεια Γεωργίου Βλάχου	388
Τὸ σπίτι τοῦ Αὐγερινοῦ στὴν Πέραμο (σχεδιάσμα)	391

Οικογένεια Χατζή Συμεών Ἰωάννου	396
Οικογένεια Δημητρίου Κυριακίδη (Τσορμπατζή Δημήτρη)	397
Κοκώνη σύζυγος Παπαρηγοράκη και Δημήτρης Παπαρηγοράκης	398
Οικογένεια Πετράκη Τσιπλάκογλου	398
Ἀλέξανδρος και Φιλομήλα Καρακού	400
Θεόδωρος και Ἰουλία Κυριακίδου	400
Σμαραγδή σύζυγος Δημητρίου Κυριακίδη (Τσορμπατζή Δημήτρη)	402
Βενετία σύζυγος Εὐριπίδη Χατζηναγνώστου	402
Ἑλένη σύζυγος Μιλτιάδου Μελισσᾶ με τις κόρες της	404
Μαρία Ἀποστ. Μανίτσα, Εὐαγγελία Ζουμπλιού και Ζαφειρία Μανίτσα ..	404
Ἀναστάσιος Νταβίτος - Λίρατζης και Γιάννης Ἀλέκας	405
Ἰωάννης και Φρόσω Μιχαηλίδου (Νίνου)	429
Γεώργιος Νικ. Κυριαζῆς	434
Οικογένεια Στεφάνου Γκόρλα	437
Λαϊκά ὄργανα τῆς περιοχῆς Κυζίκου και τῶν νησιῶν τοῦ Μαρμαρᾶ	460

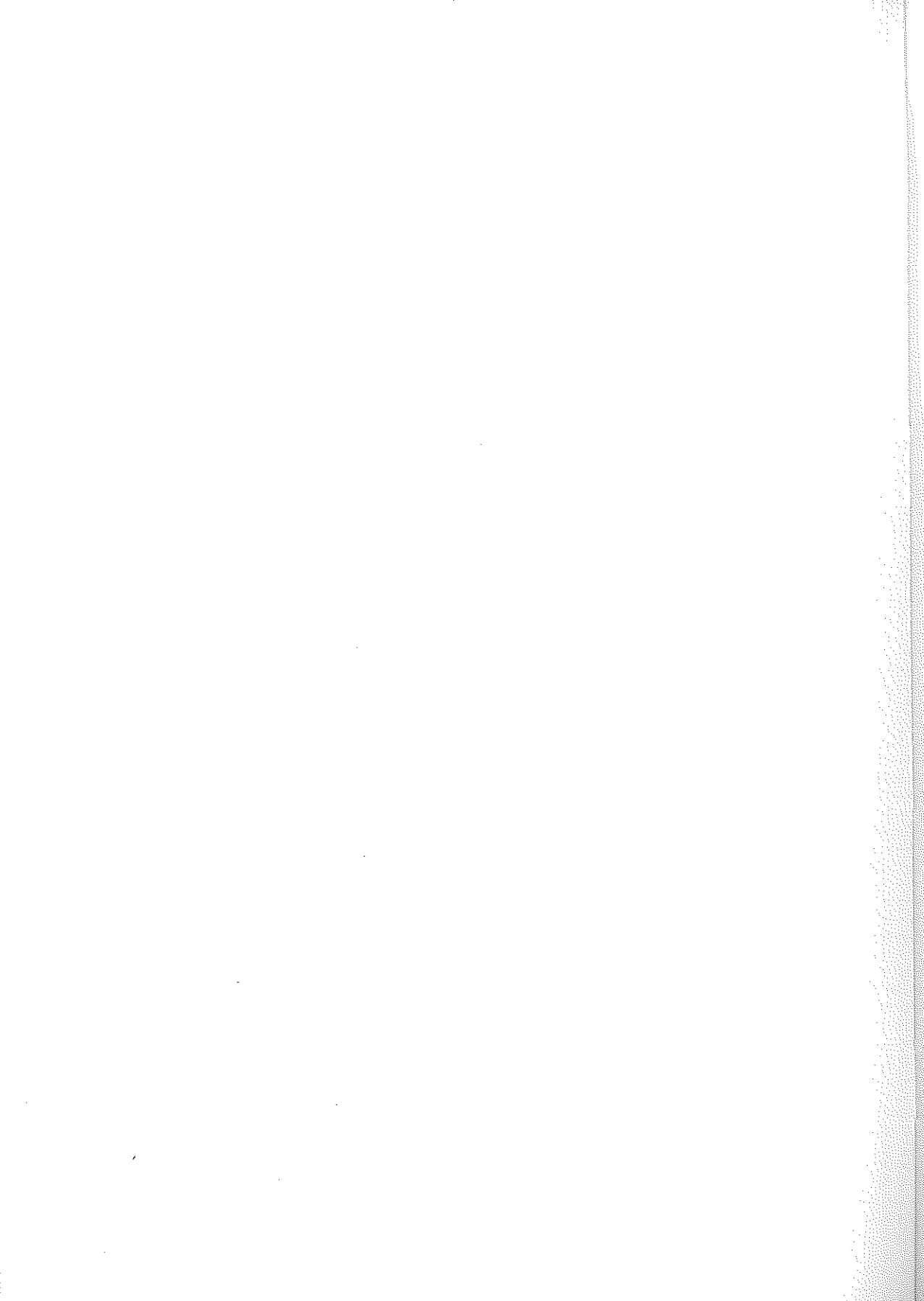
ΛΕΥΚΩΜΑΤΟΣ

Ἑλένη Λασκαρίδου, ποιήτρια	506
Χαρίλαος Παπαχρίστου, μηχανικός - γεωπόνος	507
Παντελής Μικὲ Παπαδόπουλος	508
Πλούταρχος Βλαχόπουλος, καθηγητῆς - φιλόλογος	508
Πέτρος και Ἀγγελικὴ Μπέμμη	509
Οικογένεια Κωνσταντίνου Ζαχ. Κυριακίδη	510
Στράτος και Σουλτάνα Φλωρᾶ	511
Θρασύβουλος Λελεκόπουλος	512
Νικολάκης και Ἑλένη Πέτκα	513
Οικογένεια Νικ. Μαδέρη	513
Οικογένεια Νικολάκη Τόμπρου (Δόμβρου)	514
Οικογένεια Στρατῆ Κ. Παπαναστασίου	514
Δημήτριος και Μάρθα Λιακίδη	515
Δημήτριος και Μαριγῶ Μαδέρη	515
Σωτήρης και Δόμνα Ζωγράφου - Μπαρμπούνη	516
Χαράλαμπος και Ταλιῶ Κατσώλη	516
Στασινὸς και Εὐδοξία Χ' Μανώλη - Βαμβακᾶ	517
Κυριάκος και Μαρία Κυριακίδη	517
Γεώργιος και Ἑλένη Φλωρᾶ	518
Γεώργιος και Μπαλκίτσα Κυριαζῆ	518
Ἀντώνιος και Μαρίκα Παρθεναίδη	519
Δέσποινα Γεωργίου Φλωρᾶ	519
Οικογένεια Πολυχρόνη Ζουμπλιού	520
Οικογένεια Γιάγκου Πανταζῆ	520
Δημήτριος και Μαρία Κυριακίδη	521
Δημήτριος Ν. Κυριακίδης, ἀρχιτέκτων	521
Ἀθανάσιος και Κατίνα Λυμπέρη	522
Δημήτριος Γεωργ. Ματσάκος — Ἰωάννης Ἀναστ. Χρυσοβέργης	522
Μαριγῶ Βασ. Κυριακίδη — Ἀθανάσιος Β. Κυριακίδης	523

Νικολάκης Κ. Ἀγόρογλου, Μιχάλης Ν. Ἀγόρογλου, Διαμαντῆς Ἰωάν. Κυριακίδης, Μανώλης Ἀθ. Τσιμπουκίδης	524
Οἰκογένειες Νικολάου Ράπτη καὶ Γεωργίου Κ. Καπλάνη	525
Χριστάκης Νικ. Παπαδόπουλος, Χρυσάνθη σύζυγος Ἀριστοτέλη Ν. Πα- παδοπούλου, Πολυξένη σύζυγος Σωκράτη Ἀγόρογλου καὶ Μαρία σύζυγος Κ. Λάλα	526
Ἰωάννης Ἀνέστη Ρόβης, Λιά Ρόβη καὶ Μενέλαος Κυριακίδης	527
Μενεξέ Καραμπάτου καὶ Βαρβέρα Μαυρομμάτη	527
Δημήτριος καὶ Κατίνα Τσίλη, Χρήστος καὶ Ἑλένη Πάνου, Σταύρος Ἀθ. Ψόφιος καὶ Λέγκω Στρατῆ Πατασογούρη	528
Οἰκογένεια Στρατῆ Κατσώλη	529
Σμαραγδὴ Καλτσουνίδου, Μάλαμω Δημοσθένη Σπεραντζα καὶ Εἰρήνη Κλεάνθη Παπαγιαννοπούλου	529
Θανάσης καὶ Σοφία Δ. Φάλκου	530
Φώτιος καὶ Χρυσάνθη Γαϊτάνη — Δημοσθένης Νικ. Σπεραντζας	530
Ἄγγελος Σουμουτζῆς — Ἀθανάσιος Ἀλέξη Ἀγόρογλου	531
Τασούλα Λεβεντάκη — Μάλαμω Ἀθαν. Σκορπιδόγλου — Κατίνα Οἰ- κονόμου — Μόσχω Γιωργάκη Ψύχα	532
Σοφία Ἀναστ. Τσίλη — Μάλαμω Ἡρακλῆ Σιταροῦ	533
Γεώργιος καὶ Δημήτριος Ἐμμ. Κιριλαγίτσης — Παναγῆς καὶ Ἀλε- ξάνδρα Λελεκοπούλου — Παναγιώτης Σγουρίδης — Δημήτριος Τσαλδάρης	534
Ζωὴ Ἀθ. Ψόφιου, Βγενιώ Μωϋσῆ Καραγκιόζογλου, Ἑλένη Ἰωακείμ Ἀθ. Ψοφίδη, Σουλτάνα Μ. Μπαρμπούνη καὶ Γεώργ. Ἀθ. Ψοφίδης	535
Κατίγκω Εὐστρ. Καραγιώργη, Ἰωακείμ καὶ Παναγιώτα Καραγιώργη	535
Μανώλης καὶ Εὐδοξία Ζουμπλιοῦ — Ἀνδρέας καὶ Ταλιὼ Ζαχαριάδου (Κίτσου)	536
Πολυχρόνης Πάκος (Μπηλιώνας) — Γεράσιμος Γ. Φλωρᾶς	537
Μιχάλης Κ. Χρυσοχέρης — Γεώργιος Μπέης	538
Μανώλης Γ. Φλωρᾶς — Ἰωακείμ Νικ. Σγουρίδης	539
Παρθένης Α. Φραντζῆς — Ἀνάστω Ρόκα καὶ Ζαφείρης Ρόκας	540
Ἀναστάσιος Κέλης, Βαγγέλης Ἀρβανίτης, Δημητρός Καλαφάτης, Κα- ροφύλλης Κρούδας	541
Οἰκογένεια Λεάνδρου Σεραφειμίδη—Κωνσταντῖνος καὶ Μάλαμω Κιρικῆ	542
Οἰκογένειες Λεωνίδα Δημοπούλου, Χαράλαμπου Πλωμαρίτη καὶ Ἀχιλ- λέα Κ. Κιρικῆ	543
Εὐστράτιος καὶ Μαρία Κιρικῆ — Ἀθανάσιος Β. Κυριακίδης μὲ τοὺς υἱοὺς του — Μανιὼ Ι. Καραγιαννοπούλου — Ἑλένη καὶ Εὐφρο- σύνη Αὐγερινοῦ	544
Οἰκογένεια Νικολάκη Κ. Παπαναστασίου — Ἀναμνηστικαὶ φωτογρα- φία στὴν Πάνορμο	545
Χαράλαμπος καὶ Ἀθηνᾶ Βοβαράκια — Ἀπὸ τοὺς πρώτους Περραιμῶ- τες στὶς Η. Π. Α.	546
Ἀναστάσιος καὶ Σοφία Τσίλη — Ἀναμνηστικὴ φωτογραφία ἀπὸ μιᾶ γιορτῆ τοῦ Συλλόγου στὴ Νέα Πέραμο Μεγαρίδος	547

Δ Ι Ο Ρ Θ Ω Σ Ε Ι Σ

- Σελίς 19, στίχος 23: Αινέας ἀντί Αινίας.
- » 69 » 10, σελ. 76 στίχ. 10, σελ. 77 στίχ. 1 καί σελ. 86 στίχ. 9 :
Σταῦρος Πιτσιρέλιας (Ίορδάνου) ἀντί Θόδωρος Πι-
τσιρέλιας.
- » 105 » 33: Σκαμνές ἀντί Σκαμνιές.
- » 114 » 2: Τοῦ ἀντί του.
- » 114 » 23: Θεοφανῶς ἀντί Θεανῶς.
- » 161 τίτλος: ΝΑΥΤΙΛΙΑ ἀντί ΝΑΤΙΛΙΑ.
- » 166 στίχος 16: Μητσιτσιός ἀντί Μπιτσιτσιός.
- » 173 » 11: Νά προστεθῆ τὸ μικρὸ ὄνομα Γιαννάκος καί ἀντί κα-
λὸς παλιός.
- » 176 » 16: Πάκος ἀντί Πάνος.
- » 190 » 6: Ζαχαριάδης ἀντί Ἀνδρεάδης.
- » 226 » 41: Παπαῖ-Ίωάννης ἀντί Παπαῖωάννου.
- » 333 » 17: Σκαμνές ἀντί Σκαμνιές.
- » 334 » 7: Μαλκώσης ἀντί Καλκώσης.
- » 347 » 44: Ὁ Γιάννης Τσιρτσώνης ἀντί ὁ Γιάννης ὁ Τσιρτσώνης.
- » 442 » 22: βλάχα ἀντί βλήχα.
- » 520 Στὴ φωτογραφία ἐπάνω: Πολυχρόνης Ζουμπλιός ἀντί Παναγιώ-
της.
- » 528 Στὴν φωτογραφία ἐπάνω ἀριστερά: Τσίλης ἀντί Τσάφης.
- » 532 Στὴν κάτω φωτογραφία ἀριστερά: τῆς Σωτηρῆς ἀντί Σωτηρῶς.
- » 543 Στὴν ἐπάνω φωτογραφία τὸ σωστὸ κείμενο εἶναι: Λεωνίδας Δη-
μόπουλος, γυιὸς τῆς Εὐαγγελίας τὸ γένος Σταύρου Ίορδάνου
κ.τ.λ. Στὴν κάτω φωτογραφία: Χαράλαμπος καί Ταλιῶ Πλωμα-
ρίτῃ (κόρη τῆς Μάλαμωσ καί τοῦ Κ. Κιρκικῆ) μὲ τὰ παιδιά τους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΕΡΑΜΙΩΝ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ	9
ΕΝΑΣ «ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΣ», Πρόλογος Νίκου Ε. Μηλιώρη	11
ΧΡΕΟΣ ΙΕΡΟ (άντι προλόγου)	13
ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ	15
ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΜΑΣ	16

ΒΙΒΛΙΟΝ Α'

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ · ΙΣΤΟΡΙΑ Κ.Α.Π.

	Σελίς
Η ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ ΤΗΣ ΚΥΖΙΚΟΥ — ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΙΣ	17
ΛΙΓΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΚΥΖΙΚΟ	19
Πότε καί πώς ιδρύθηκε — 'Ιστορική εξέλιξη — Τά οικοδομήματα της Κυζίκου — Λατρεία καί έορταί — Πνευματική άνθηση.	
ΤΑ ΓΥΜΝΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΥΖΙΚΟΥ ΚΑΙ Η ΠΑΛΛΙΣΤΡΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ (Μελέτη Titus Carabella)	26
ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΡΙΖΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ ΣΤΟ ΒΑΘΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	33
'Η παράδοση — Παλιά σημάδια μέσα στην Πέραμο — Τι λέγουν ξένοι συγγραφείς — Τι λέγει ένας Τουρκος συγγραφεύς — Οι Κύπριοι άποικοι της Κυζίκου — 'Η φήμη περί Κρητικής κατα- γωγής — 'Ιστορική έρευνα Νικολάου Σωτ. Λαμπαδαρίδη.	
Η ΠΕΡΑΜΟΣ	51
Τò λιμάνι καί οί άκρογιαλιές — 'Αγροτικές περιοχές — 'Ενας περίπατος μέσα στην Πέραμο.	
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ	79
ΔΙΟΙΚΗΣΗ	83
Τουρκικές 'Αρχές — 'Εσωτερική Κοινοτική Διοίκηση.	
ΦΟΡΟΙ	86
Κρατικοί - Δημοτικοί - Κοινοτικοί.	
ΓΕΝΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΟΙ- ΝΟΤΗΤΟΣ ΠΕΡΑΜΟΥ	88
ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ	99
ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΕΞΟΚΚΛΗΣΙΑ	103
ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ	104
ΟΙ ΙΕΡΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ	111
ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ	119
ΜΙΚΕΣ Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, ό Μεγάλος Εϋεργέτης της Περάμου...	121
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ	123

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΣΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ	126
Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ ΚΑΙ Η ΣΩΜΑΤΕΙΑΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΑΜΙΩΤΩΝ	129
Φιλεκπαιδευτική Ἐδελφότης τῶν Περαμίων «Ἡ Ἐλπίς» — Φιλεκπαιδευτική Ἐδελφότης τῶν Περαμίων «Ὁ Ταξιάρχης» — Ἀνορθωτικός Σύνδεσμος τῶν Περαμίων — Ἐδελφότης Περαμίων «Ἡ Φανερωμένη» τῶν Η. Π. Α.	
ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΟΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ	139
ΟΙ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ	147
Καλλιέργεια τῆς γῆς — Σηροτροφία — Κτηνοτροφία — Ἐλιεία — Ναυτιλία — Ἐπαγγελματίες καὶ τεχνίτες στὴν Πέραμο.	
ΟΙ ΠΕΡΑΜΙΩΤΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	177
ΕΞΕΧΟΥΣΕΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΕΣ ΠΕΡΑΜΙΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	181
Νικόδημος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων — Νικολάκης Σταύρου Σγουρίδης — Θανασιάκης Στ. Σγουρίδης — Γεώργιος Κοῦζος — Γεώργιος Ταλιαντζῆς.	
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ, ΕΜΠΟΡΟΙ, ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ... ..	188
ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΓΟΥΡΙΔΗΣ	194
ΤΑ ΔΕΙΝΟΠΑΘΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ	197
ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΗΣ ΚΥΖΙΚΟΥ	213
Κάτω Νεοχώριον ἢ Καινούργιο Χωριό — Ἀρμενοχώριον — Μηχανιῶνα — Καστέλι — Διαβατή — Λαγκάδα — Κατάτοπο — Βαθὺ — Δρακούντα — Χαράκι — Ρόδα — Γωνιά — Ἀρτάκη — Ἄνω Νεοχώριον ἢ Καμπὲρ Μπαχτσές — Χαμαμλί — Κούκουρο — Ὅλες οἱ ἄλλες πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς Μητροπόλεως Κυζίκου.	
ΟΙ ΝΕΕΣ ΜΑΣ ΕΣΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ	233
Νέα Πέραμος Καβάλας — Νέα Πέραμος Μεγαρίδος — Οἱ πρῶτοι οἰκιστὰί τῆς Νέας Περάμου Μεγαρίδος.	
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΕΡΑΜΙΩΝ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ	259
ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΑΜΙΩΝ ΣΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑΣ	273
ΠΕΡΑΜΙΩΤΕΣ ΣΤΗ ΣΙΤΑΡΙΑ (ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ).....	277

ΒΙΒΛΙΟΝ Β΄

(ΧΡΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ — ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑ)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ ; ΧΡΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΦΩΤΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ	281
ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΗΚΩΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ	289
ΔΡΑΜΑΤΙΚΕΣ ΘΑΛΑΣΣΙΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ	298
Τὸ ναύαγιο καὶ ὁ χαμὸς τοῦ γιατροῦ Σιταρᾶ — Τὸ ναύαγιο τοῦ ἀτμοπλοίου «Καλθάντος».	
ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ	307

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ	313
Κολασμένα Χριστούγεννα — Τὰ Χριστούγεννα τῆς Κυριακῶς — Χριστούγεννα στὴν ἔξορία.	
ΕΝΑ ΧΡΟΝΙΚΟ ΑΠΟ ΤΟ ΣΗΚΩΜΟ	324
ΝΟΣΤΑΛΓΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ	327
Χριστούγεννα στὴν Πέραμο — Τὰ Φῶτα στὴν Πέραμο — Ἡ Ἄπο- κρηὰ στὴν Πέραμο — Τὰ Βάγια — Τὸ Πάσχα καὶ ἡ παλαίφτρα στὴν Πέραμο — Ὁ Ἀηγιώργης στὴν Πέραμο — Ὁ «Κλειδωνας» στὴν Πέραμο — Ἡ Ἀγιασωτήρα μὲ τὰ χρυσὰ καφτάνια τῆς — Δεκαπενταύγουστος — Τὸ μεγάλο πανηγύρι τῆς Φανερωμένης — Λειτουργία στὸ Ἀηπνέμα — Τὸ παραμῦθι τῆς Μπαλκίζας — Σι- τάρι ἀπὸ τῆ θάλασσα — Θεῖον ὄραμα — Ταξίδι - προσκύνημα στὴν Πέραμο.	

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ : ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

	Σελίς
ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΑΜΟ	389
Τὸ κτίσιμο τῶν σπιτιῶν — Ἐσωτερικὴ διαρρύθμιση — Τὸ τζάκι	
ΕΝΔΥΜΑΣΙΕΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΕΠΟΧΗΣ	395
Ἐνδυμασίαις γυναικῶν - ἀνδρῶν.	
ΦΑΓΗΤΑ ΚΑΙ ΓΛΥΚΙΣΜΑΤΑ	406
ἩΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ	411
Τὰ ἀρραβωνιάσματα — Ὁ γάμος — Γέννηση — Βάφτιση — Θανά.	
ΓΙΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ	425
ΤΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ	430
Παιχνίδια ἀγοριῶν — Παιχνίδια κοριτσιῶν.	
ΟΝΟΜΑΤΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΔΡΩΝ	435
ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ	438
Τοῦ χοροῦ — Ἀποκρηάτικα — Τραγοῦδια πανελληνία — Τρα- γοῦδια τῆς κούνιας.	
ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΜΑΣ ΣΕ ΝΟΤΕΣ	459
ΓΝΩΜΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ	468
ΕΥΧΕΣ ΚΑΙ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ	472
ΚΑΤΑΡΕΣ ΚΑΙ ΒΡΙΣΙΕΣ	474
ΓΛΩΣΣΑΡΙΟΝ	476
Λίγα γιὰ τὴν ἰδιωματικὴ ὁμιλία τῶν Περαμιωτῶν — Ἰδιωματικὲς λέξεις.	
ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΕΡΑΜΟΥ	495

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ : ΛΕΥΚΩΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΠΑΛΑΙΟΙ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΕΡΑΜΙΩΤΕΣ	505
Φωτογραφίαι παλαιῶν καὶ σύγχρονων Περαμιωτῶν.	
ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ	548
ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΥΡΙΩΝ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΟΝΟ- ΜΑΤΩΝ	550
ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	571
Ἐκτὸς κειμένου — Ἐντὸς κειμένου — Λευκώματος.	
ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ	577
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	583
ΔΩΡΕΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΓΓΡΑΦΕΣ γιὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου	587

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

• ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

- ΑΠΠΙΑΝΟΥ, «Μιθριδατικά» 72 - 76.
ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ, βιβλίον Α' κλπ. (πολλαχού).
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Ο ΡΗΤΩΡ, ἐν τῷ πρὸς τοὺς Κυζικηνοὺς λόγῳ αὐτοῦ, τόμος I § 383.
ΔΙΟΔΩΡΟΣ, βιβλίον XIII, XV, XVII κλπ. (πολλαχού).
ΗΡΟΔΟΤΟΣ, βιβλίον Α', Δ', ΣΤ' κλπ. (πολλαχού).
ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ, βιβλίον III, 31, VIII, 5, 56, 108 καὶ ἀλλαχού.
ΝΕΠΩΣ ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ, ἐν βίῳ Τιμοθέου.
ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ «Ἑλληνικά», 1,8 - 14 καὶ ἀλλαχού.
ΟΒΙΔΙΟΣ, ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Λυπηρῶν.
ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ, βιβλίον VIII 46 κλπ.
ΠΛΙΝΙΟΣ, ἐν βιβλίῳ λστ' καὶ ἀλλαχού.
ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ, ἐν βίῳ Λουκούλλου (κεφ. 9 - 11).
ΠΟΛΥΑΙΝΟΣ, V, 44,5 κλπ.
ΠΟΛΥΒΙΟΣ, «Περὶ ἀρετῆς καὶ βίου».
ΣΚΥΛΑΚΟΣ, «Περὶ πλοῦτος».
ΣΤΡΑΒΩΝ, IB', IG', ID' κλπ. (πολλαχού).
ΤΑΚΙΤΟΣ, χρον. IV 36.
ΦΛΩΡΟΣ, III 5 ἐν βιβλίῳ γ' κλπ.

• ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

- ΖΩΝΑΡΑΣ, βιβλ. X, 34, σελ. 535, XII, 539 κλπ., ἔκδ. Βόννης 1841 - 1844.
ΖΩΣΙΜΟΣ, I, 35, ἔκδοσις Βόννης.
ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ, «Ἱστορία Βυζαντίου», Βόννη 1832.
ΚΕΔΡΗΝΟΣ, βιβλίον Α', σελ. 209, § 15 κλπ.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ, Bonnae MDCCCXL.
ΜΑΛΛΑΣ, «Χρονογραφία», Βόννη 1831.
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ, «Ethnikorum quae supersunt, tomus prior»
Berolini 1849.

• ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

- ERTUZUN RESIT M., «Kapıdayı Yarımadası ve Cevresindeki Adalar», Κωνσταντινούπολις 1953.
GERLACH STEFAN, «Turkische Tage». 1566, Περιγραφή ταξιδίου εἰς Πάνορμον καὶ Προύσαν.
CARABELLA T., «Fouille de Cyzique, Revue Archéologique», Paris 1879, t. 37.

- HASLUK F. W., «Cyzicus», Cambridge 1910.
 MARQUARDT J., «Ιστορία τῆς Κυζίκου», μεταφρασεῖσα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Γρηγοριάδη, Κυζικηνοῦ. Κωνσταντινούπολις 1878.
 PERROT G., «Souvenir d'un voyage en Asia Mineure».
 RICHERPIN J., «Ἑλληνικὴ Μυθολογία», τόμος Β', σελ. 370, ἔκδ. «Βίβλος».
 TEXIER C., «Γεωγραφικὴ, Ἱστορικὴ καὶ Ἀρχαιολογικὴ περιγραφή τῶν πόλεων καὶ ἐπαρχιῶν τῆς Μ. Ἀσίας», μετάφρασις Π. Γερακάκη, Σμύρνη 1873, σελ. 270 κ. ἔ.

• ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

- ΑΓΝΩΣΤΟΥ, «Ἀναγραφή τῆς Κυζίκου», χειρόγραφον ἀγνώστου Κυζικηνοῦ συγγραφέως, γραφὴν ἐν ἔτει 1825, εὑρισκόμενον ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς.
 ΒΑΣΣΑΜΗ ΕΥΣΤΡ. Ε. - ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Σ., «Προκοννησιακὰ Ἱστορικά», Ἀθῆναι 1940.
 ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ ΠΑΥΛΟΥ, Στράβωνος Γεωγραφικά «Τὰ περὶ Μ. Ἀσίας», Ἀθῆναι 1889.
 ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ ΠΑΝΤ. Μ., «Γεωγραφία τῆς Μ. Ἀσίας», Ἀθῆναι 1921, σελ. 265 - 268.
 ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΩΤ., «Προκοννησιακὴ καὶ Κυζικηνὴ βιβλιογραφία». Γεωγραφικά, Ἱστορικά, λαογραφικά καὶ ἄλλα κείμενα, Ἀρχαίων, Βυζαντινῶν καὶ νεωτέρων Ἑλλήνων καὶ ξένων συγγραφέων, ἀσχοληθέντων μὲ τὴν γεωγραφικὴν τοποθέτησιν, τὴν ἱστορίαν καὶ λαογραφίαν τῶν νησιῶν τοῦ Μαρμαρᾶ (τέως ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία Προκοννήσου) καὶ τῶν πόλεων καὶ χωρίων τῆς τέως ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Κυζίκου, συλλεγόμενα ἀπὸ βιβλία, περιοδικὰ, ἐφημερίδες καὶ ἄλλα ἔντυπα. Ἀνέκδοτος πραγματεία, δημοσιευθεῖσα ἐν μέρει εἰς τὰ «Μαρμαρινὰ Νέα» ἀπὸ Αὐγούστου 1964 (ἀριθ. φύλλου 2) μέχρι Μαρτίου 1951 (ἀριθ. φύλλου 57).
 ΙΔΙΟΥ, «Ὁ ἀναγκαστικὸς ἐκπατρισμὸς τῶν Κυπρίων κατὰ τὸ ἔτος 690 μ. Χ. καὶ ἡ ἐγκατάστασις των εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κυζίκου». Ἀνέκδοτος Ἱστορικὴ Μελέτη, Νοέμβριος 1967.
 ΛΟΓΟΘΕΤΙΔΗ ΟΡΕΣΤΗ, «Ἀπομνημονεύματα», Ἀνέκδοτος Ἱστορικὴ Μελέτη περὶ Ἀρτάκης - Κυζίκου.
 ΜΑΚΡΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ., «Τὰ χωριά καὶ Μοναστήρια τῆς Κυζικηνῆς Χερσονήσου», ἀνάτυπον «Μικρασιατικῶν Χρονικῶν», Ἀθῆναι 1959.
 ΜΑΚΡΗ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ Κ., «Πνευματικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ κατάστασις ἐν Ἀρτάκῃ καὶ τοῖς πέριξ ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτῆσεως μέχρι τοῦ ἔτους 1922».
 ΜΕΛΕΤΙΟΥ, «Γεωγραφία», ἔκδοσις Α', Βενετία 1807.
 ΜΠΟΓΚΑ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΑΘ., «Ἡ Μηχανιώνα τῆς Κυζίκου», Ἀθῆναι 1964.
 ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΥΖΙΚΟΥ, «Προλεγόμενα εἰς τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγίου Αἰμιλιανοῦ, Ἐπισκόπου Κυζίκου τοῦ Ὁμολογητοῦ», Κωνσταντινούπολις 1876.
 ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ, «Μαύρη Βίβλος Διωγμῶν καὶ Μαρτυρίων τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμοῦ 1914 - 1918», Κων/πολις 1919.

• **ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ**

ΕΘΝΙΚΩΝ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ, «Ἡμερολόγιον» 1905, 1906, 1907, Κωνσταντινούπολις.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ, Περιοδικόν Σύγγραμμα, τόμ. ΙΕ' καὶ ΙΣΤ', 1880-81.

ΕΝΩΣΕΩΣ ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ, «Μικρασιατικά Χρονικά», Περιοδικόν Σύγγραμμα, τόμ. Η', Ἀθήναι 1959.

ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΩΤ., «Παμπροκονησιακὸν Βῆμα», τοπικὴ ἐφημερὶς μηνιαίας ἐκδόσεως ἐν Πειραιεῖ, 1939-1940.

ΙΔΙΟΥ, «Μαρμαρινὰ Νέα», τοπικὴ ἐφημερὶς μηνιαίας ἐκδόσεως ἐν Ἀθήναις, ἀσχολουμένη μετὰ τὴν ἱστορίαν, ἀρχαιολογίαν, λαογραφίαν καὶ τὴν ἐν γένει πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν κίνησιν τῶν ἀπανταχοῦ Μαρμαρινῶν καὶ Κυζικηνῶν, 1946-1968, συνεχιζομένης τῆς ἐκδόσεώς της.

ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Ι. Γ. καὶ Σίας, «Ὁ Φάρος τῆς Ἀνατολῆς», Ἡμερολόγιον, Κωνσταντινούπολις 1901.

ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΩΝ «ΑΝΑΤΟΛΗΣ», «Ξενοφάνης», σύγγραμμα περιοδικόν, τόμ. 1-7, ἐν Ἀθήναις 1904-1910.

• **ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ ΚΩΔΙΚΕΣ**

ΑΡΧΕΙΟΝ Ἀνορθωτικοῦ Συνδέσμου τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Περαιῶν, 1919-1922.

ΚΩΔΙΞ τῆς κωμοπόλεως Περάμου, διασωθέντα φύλλα εἰς χεῖρας Γ. Σγουρίδη.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΑΛΑΙΑ ΕΓΓΡΑΦΑ Κοινότητος παλαιᾶς Περάμου.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ Γεωργίου Αὐγ. Σγουρίδη καὶ Νικολάου Σωτ. Λαμπαδαρίδη.

**ΔΩΡΕΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΓΓΡΑΦΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ**

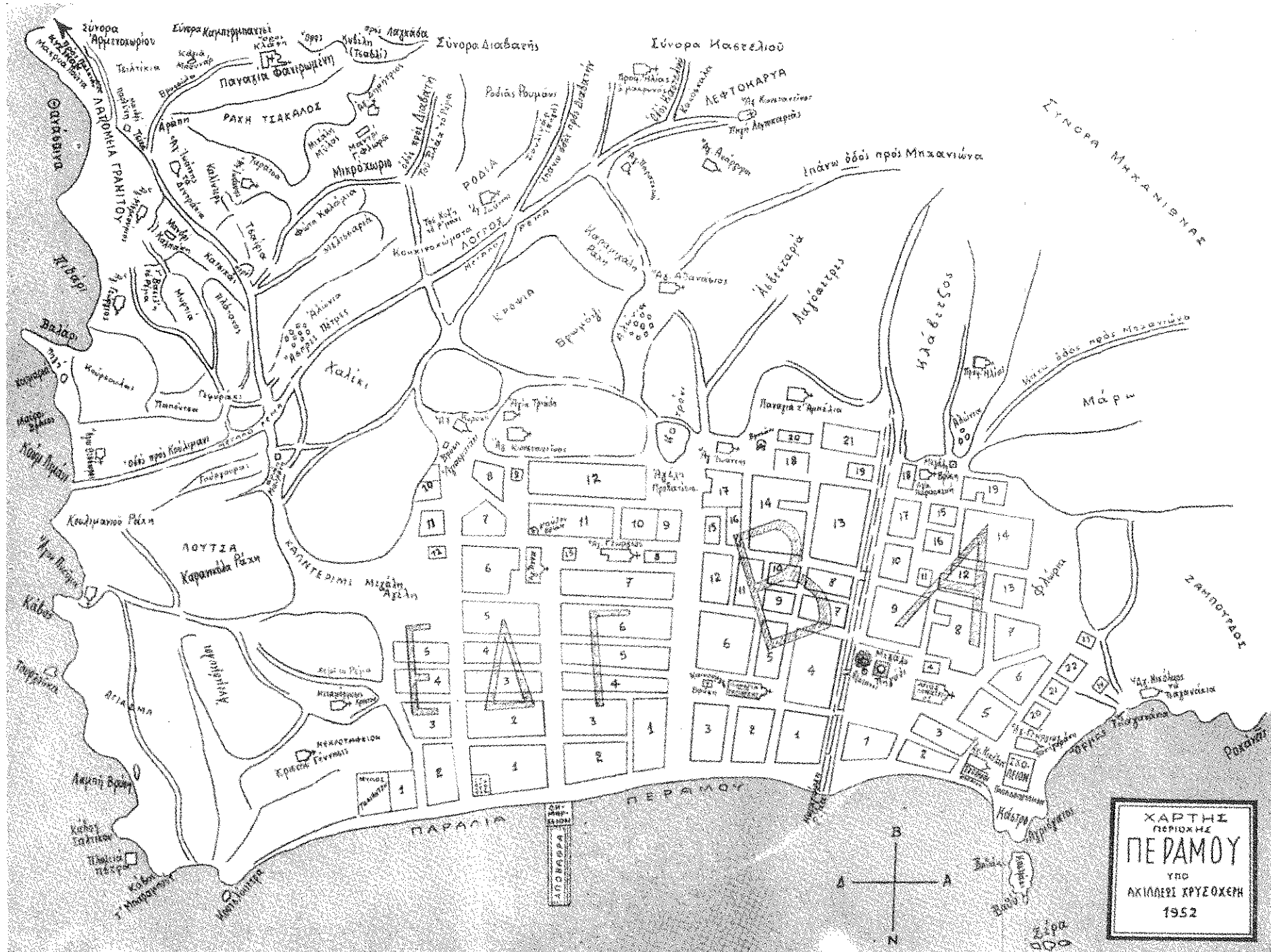
Παπαναστασίου Έμμαν. Ν.	10.000	Καπλάνης Χαρ. Γ.	100
Φλωράς Στράτος Γ.	5.000	Καραγιαννόπουλος Θ.	100
Πέτκας Δημ. Νικ.	3.000	Καράχος Ευστράτιος	500
Τζόνσον Κυριακούλα Ν., τὸ γένος Νικ. Πέτκα	3.000	Κατζάλης Ζαφείρης	100
Φράγκης Λεάνδρος Στ.	3.000	Κατζάλης Σωτήρης	100
Θεόδωρος καὶ Ἀθανάσιος Ἰωαννίδης Ν.	2.000	Κατσώλη Παναγιώτα Χαρ...	100
Ἀγόρογλου Ἀλέξ.	500	Κατσώλης Ἀθαν. Στρ.	100
Ἀντήπ Κλεοπάτρα (γένος Β. Κυριακίδη)	750	Κατσώλης Γρηγόριος Στρ...	500
Ἀϊθάζη Ἀλεξάνδρα	100	Κιρκική Μάλαμω Κ.	750
Ἀϊθάζης Γρηγόριος	100	Κλημαντάκη Σοφία (γ. Κυ- ριάκου Κυριακίδη)	100
Ἀναγνωστόπουλος Ἀναγν.	100	Κοντὸς Φώτιος Σ.	500
Ἀναγνωστόπουλος Γεώργιος	100	Κουζηνὸς Φώτιος	200
Βάμβας Ἰωάννης Χρ.	500	Κοῦζος Ἀντώνιος	500
Βάμβας Κωνστ. Χρ.	100	Κουκουρλῆς Ἡλίας Σ.	200
Βαμβακῆς Χρῆστος	100	Κουμαριανὸς Εὐάγγελος	500
Βαμβακιᾶς Νικόλαος	300	Κυριαζῆς Κυριαζῆς	500
Βλαχόπουλος Πλούταρχος Γ.	200	Κυριακίδης Ζαχαρίας Κ.	200
Βλάχος Χρῆστος Ι.	200	Κυριακίδης Ἰωάννης Διαμ.	200
Γαλανόπουλος Γ.	200	Κυριακίδης Κωνστ. Ζαχ.	300
Δεσῦπρη Ἄννα	150	Κυριακίδης Κωνστ. Θεοδ.	500
Γιατρούση Κατίνα	450	Κυριακίδης Πέτρος Κυρ.	200
Γκούγκουλης Σάββας	100	Κυριακίδης Φώτιος Β.	600
Δόμβρος Ἀπόστολος Κ.	200	Κυριακούλης Κίμων	100
Δόμβρος Θεολόγος Ἰ.	200	Λιουδάκη Φρόσω	100
Δρακόπουλος Παρασκευᾶς	180	Λιώτας Γρηγόριος Δ.	100
Ζέη Γιώτα Μιχ. (γ. Δαμιανοῦ Σγουρίδη)	500	Λιώτας Θεόδωρος	500
Ἠλιάδης Ἀναστάσιος	500	Λουκόπουλος Ἀθαν.	100
Ἠσαΐας Ἰωάννης	100	Λυμπέρης Πλάτων	200
Ἰατροπούλου Μαρία Στ. (γ. Βαμβακιᾶ)	300	Μανταλίδης Σοφοκλῆς	100
Ἰορδάνου Νικ.	150	Μανίτσας Ἀλέξ.	600
Ἰωαννίδου Εὐφροσύνη Ν.	200	Μανίτσας Γρηγόριος	200
Καθαλιώτου Ἀλίκη Ν. (γ. Σωκρ. Ἀγόρογλου)	150	Μανίτσας Δημοσθένης	100
Κάλφα Κατερίνα Δ.	300	Μανίτσας Στέλιος Δ.	100
Κάλφα Μάλαμω Δ.	100	Μανίτσας Χαράλ. Ἀπ.	150
		Μαυρομμάτη Σμαρῶ	100
		Μελαδιώτου Μαλθίνα (γ. Σου- μουντζῆ)	100
		Μελισσᾶ Σμαρῶ Γ.	300
		Μήλιος Βασίλειος Στ.	200

Μιχαηλίδης 'Αθαν. 'Ι.	400	Παρθενιάδου Πολυξένη	150
Μιχαηλίδης Σπύρος	100	Πασαταμέντζας Εύαγγελος ..	100
Μπαρμπούνης Κίμων	500	Πασαταμέντζας 'Ηλίας	100
Μπαρμπούνης Στέλιος	100	Πεταλάκογλου Θεόδωρος ...	200
Μπέμπη 'Αγγελική Π.	200	Πούλος Φώτιος	200
Μπέμπη 'Αλίκη Π.	100	Πυργιώτης 'Αλέξανδρος Χαρ.	100
Μπέμπη Μινέρβα Π.	100	Ράπτης Βασίλειος Νικ.	300
Μπέμπης Δημήτριος	200	Ράπτης Δημοσθένης Νικ. ..	600
Μπέμπης Θεόδωρος	100	Ροδοπούλου Φωτίκα (γ. 'Αλ.	
Μπέμπης Κλέων	200	Καράκου)	600
Μπέμπης Σπύρος	200	Σιδηρόπουλος Δημ. Ν.	100
Μπιμπή Λαύκα	150	Σιδηρόπουλος Νίκος	100
Μπογιατζίδης 'Απόστολος ..	500	Σγουρίδης Γεώργιος	1000
Μπόμπ 'Αθηνά Χ. (γ. Αύ-		Σγουρίδης Δαμιανός	300
γερινού Σγουρίδη)	1000	Σόκολης Σπύρος	100
Μπόμπ Σωτήριος Χ.	1000	Στέρναλης 'Αναστασίας	100
Μπουρμπούλιας 'Ελευθ.	200	Σφυρή "Αννα	450
Μπράθος 'Απόστολος 'Εμμ. .	200	Sweet 'Αγγελική Νόρμαν (γ.	
Μπράθος Νικόλαος 'Εμμ. ..	500	Χάρη Μπόμπ)	1000
Μωραΐτη Γλυκερία (γ. 'Αχ.		Τάκος Μανώλης	100
Χρυσοχέρη)	100	Τζίκας 'Ιωάννης	100
Ξεφτέρης Χρ.	100	Τουσιάδου Πόπη (γ. Δημ.	
Οικονόμου Εύδοξία Εύσταθ.		Μαλκώση)	300
(γ. Ν. Πέτκα)	750	Τσιπλάκογλου Γεώργιος	500
Παναγιωτίδη Βικτωρία	100	Τσιμπουκίδης 'Αθαν. 'Εμμαν.	100
Παναγούλια 'Αθηνά	300	Τσιμπουκίδης Σπύρος 'Εμμ.	100
Πάνου 'Ελένη Χρ. (γ. Σου-		Φραντζής Γεώργιος	100
μουντζή)	500	Φραντζής 'Ιωάννης	300
Παπαβαρύτης Χρήστος 'Ι. ...	500	Χαραλαμπίδης 'Αναστ.	300
Παπαγεωργίου Καίτη (γ.		Χατζηνικολάου Νικ.	100
Γ. Σγουρίδη)	500	Χονδρός Διαμαντής	100
Παπαγεωργίου Χρήστος	100	Χρυσοβέργη "Αννα	100
Παπαδόπουλος Παντελής Μικέ	500	Χρυσοβέργης "Αγγελος	100
Παπαδόπουλος Ρήγας 'Ι. ...	500	Χρυσοβέργης Γεώργιος Εύστρ.	100
Παπαευθυμίου "Ανθιμος	100	Χρυσοβέργης Σωτήριος Ν. ...	100
Παπακωνσταντίνου 'Αλέξαν-		Χρυσοβέργης Τάσος Ν.	100
δρος 'Εμμ.	100	Χρυσογονίδης Σωτήριος Π. .	500
Παπακώστας 'Ιωάννης	600		
Παπαναστασίου 'Απόστ. Ν. ...	100		
Παπαναστασίου Σίμος Ν. ..	200		

Σύνολον δρχ. 62.130

Το βιβλίο του Γεωργίου Αυγερινού Σγουρίδη
" Η ΠΕΡΑΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΖΙΚΟΥ " τυπώθηκε σε
δεύτερη έκδοση στις Τυπογραφικές Εγκαταστάσεις
" ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ " του κ. Χρήστου Αλεξ. Πατσιάδη
με έδρα την ΑΘΗΝΑ - Αχιλλέως 69 - τηλ. 52.22.641
με δαπάνη και για λογαριασμό του ΣΥΛΛΟΓΟΥ
" ΠΕΡΑΜΙΩΝ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ " τον Απρίλιο του 1999.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΑΜΟΥ (Σχεδιάσμα 'Αχιλλέα Χρυσόχερη).

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΚΥΖΙΚΗΝΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ

